LUČ

1913-14

Jos. Andrić
stud. inv.

LUČ

KNJIŽEVNO-POUČNI LIST HRVATSKOG : KATOL. ĐAŠTVA. :

God. IX. 1913./14.

UREDILI:

BOGDAN BABIĆ, JOSIP ANDRIĆ

I

STJEPAN VARGA.

ZAGREB 1914.
TISAK HRVATSKE TISKARE D. D.

SADRŽAJ.

PJESME.

Benac Joso, Senj:
Na odlasku 15
U sutonu 98
Sanje nove 136
Mojoj vili 200
U čežnji 272

Cvitanović, Innsbruck:
U sumračju 201
Na Jadranu 223
Kočijaš 307

Delale Ante, Zadar:
Dioklecijanova smrt 87
Nad grobom kraljice Jelene 224

Don Kerton, Karlovac:
U čekanju dugom 92
Slike s puta po Bosni 129

Gorički, Požega:
Hosana. (Iz »Jeke«) 27

Gvozdanović P. pl., Stanislavov:
Sjećanje 125

Horvat F., Travnik:
U zoru novoga dana. (Iz »Travanjskog smilja«) 239

Kerdić N. Ninoslav, Sarajevo:
Kraljice Hrvata (»V.«) 18

Krasnik:
Srpanjski dan 59

Ljubičić Zvonimir, Dubrovnik:
Smrt Grgura Ninskoga 48
Idolu života 54
Iznad zvijezda 97
Triumfalni pijev (Pobjedni tiptih) 116, 166
Zadnji Božić na Ozlju gradu . . . 227
Sv. Cecilija 302

Macanović V. Markulov:
U očinskom domu (»V.«) 17

M. K., Sarajevo:
Gospode, razbij nam slutnje! . . . 270

Milnarić V, Požega:
Noćne pjesme 195
Na rastanku 243
U proljet cvjetnu (»V.«) 13

Nenad:
Cvjetala bašča 126
U oči dušnoga dana. (»V.«)* . . . 8
Iz ciklusa »Noćne pjesme« (»V.«) . . 15

Perjanić Soko, Zagreb:
Milivoj 7

Pobjedić, Požega:
Zamire dan (Iz »Jeke« — »V.«) . . 8

Senjić-Tvrtković P., Zagreb:
Papagaj 102
Spes 280
Genijima prošlosti (Iz »Travanjskog Smilja«. — »V.«) 6
Grlica guče 303

Skračić Antun, Spljet:
U zimi. (Iz »Nevena«. — »V.«) . . . 7

Šimić Antun, Mostar:
Na kućnom pragu. (»V.«) 5
Žeteoci (»V.«) 7
Himnos (»V.«) 15
Na povratku kući 297

Vladić:
U proljeće (»V.«) 19

Zefarović Josip Ivanov:
Mrtvom idealu 67

CRTICE I PRIPOVIJESTI.

Andrić Josip, Zagreb:
Iz »Srijemskih elegija« . . 50, 170, 240

---

* »V.« = Vilingaj.

Boretić K. Zagreb:
Jesenje lišće 43
Belić Paula, Zagreb:
Božićnica 89
Benac Joso, Senj:
Na groblju 102
Crnkovački, Beč:
U noći. 198
Devčić Mile, Zagreb:
Fragmenta vitae 299
Eiler Ivan, Zagreb:
Spes nostra salve! 117
Fr. F. F.:
Kad umukne Gospinog zvona glas. (»V.«) 9
Grmović V., Zagreb:
Zadnja pratnja 8
Korčulanski brodar, Spljet:
Za tihe večeri (Iz »Nevena« — »V.«) 5
Cilindar (»V.«) 20
Kürschner Eduard, Berlin:
Priča o bijelim ružama 126
Mučenici 226
Maričić M., Požega:
Pod zvijezdama (»V.«) 16
Opalin V., Zagreb:
Nadničar (»V.«) 14
P. J., Požega:
Starac (Iz »Jeke« — »V.«) . . . 4
Ranko, Zagreb:
Kad glog procvate... 271
Schindler Petar, Kopenhagen:
Chiesa nostra 201
Sremac, Đakovo:
Prokleta rakija 196
Don Kerton, Karlovac:
Karlovački portreti 17, 99

POUKA:

Babić Bogdan, Zagreb:
Savremeno oružje (»V.«) 11
Berti Ivan, Đakovo:
Helenizam i kršćanstvo 289
Delale Ivan, Zadar:
Iz talijanske umjetnosti 2
Scipio Sighelle 137
L' art pour Dieu (Beuronska umjetnost) 258
Eckert Rudolf dr., Rijeka:
Motivi i pogledi u socijalnom radu 228
Eiler Ivan, Zagreb:
Vjerski auktoritet i moderna znanost 93
Galović Grgur, Đakovo:
Đak i vjera 161
O čuvanju i razvijanju unutarnjeg vrhunaravnog života 217
Omladinski kat. pokret u Francuskoj 303
Grmović V., Zagreb:
Naša koledarska književnost . . 55
Jurković Vinko, Zagreb:
Legeda o legendi 11
Naše kolo (II. 1914.) 276
Knlewald Dragutin dr., Đakovo:
Istina, dobrota i ljepota 130
Mahnić Antun dr., biskup, Krk:
O biti katoličke vjere i o kršćanskom životu 185
Manjarić Matija, Osijek:
Kako je P. Grgec obranio dra. Lj. Marakovića i sebe . . 19, 60, 103
S. M. B.:
Kršćanstvo i život 114
Uredništvo:
Novom snagom na rad 1
† Nadbiskup dr. Juraj Posilović . 257
Vandekar Josip, Zagreb:
Bezgrješno začeće 33
Varga Stjepan, Zagreb:
Prva riječ (»V.«) 1
Umjetnik vječnoga pera 81
Monistički svjetovni nazor . 119, 175

SKLADBA.

Gostinčar A., Zagreb:
Zvoni zvono. (Spjevao: G. Kostelnik) 203

SMOTRA:

Kazališna kronika:

Becić F.:
Lajtmanuška deputacija (J. Andrić) 180
Bersa B.:
Postolar od Delfta (V. Smolčić) . 179
Guitry S.:
Zauzeće tvrdave (J. Vandekar) . . 145
Ibsen H.:
Nora (V. Smolčić) 282
Jurkas E.:
Florentinska novela (V. Smolčić) . . 308
Lisinski V.:
Porin (V. Smolčić) 308
Madach J.:
Čovjekova tragedija (V. Smolčić) . 281
Massenet:
Pelivan sv. Gospe (J. Vandekar) . 145
Molnar Fr.:
Vuk (Stj. Varga) 107
Nedbal:
Poljačka krv (V. Smolčić) . . . 146
Nithak-Stahn:
Kristova drama (V. Smolčić) . . . 281
Novak V.:
Proljetna bura (V. Smolčić) 308
Nušić B.:
Put oko svijeta (J. Andrić) . . . 180
Ogrizović:
Car Dukljanin (B. Babić) 103
Parma:
Stara pjesma (J. Andrić) 243
Puccini:
Madame Butterfly (J. Andrić) . . 244
Quintero:
Radosti života (J. Vandekar) . . 145
Saint-Saens:
Samson i Dalila (J. Andrić) . . . 205
Schiller:
Mesinska vjerenica (J. Andrić) . . 244
Wagner R.:
Walküra (V. Smolčić) 308
Wyspianski:
Suci (J. Andrić) 244

Ocjene i prikazi.

Acker Hermann: Was soll ich lesen? (B. Babić) 108
Album svete Zemlje (Đ. Kuntarić) 247, 312
Aškerc A.: Izabrane pjesme (B. Babić) 182
Calderon: Tajne svete mise 32
Car V. Emin: Iza plime (J. Andrić) . 183
Carević J. dr.: Konstantin Veliki i kršćanstvo (J. Janjić) 109
Čebušnik V. dr.: Melem na rane (J. Radočaj) 70
Dva bisera (P. Grgec) 28
Eletove knjige (Mesop.) 32
Filipović Stj. dr.: Mljekarstvo (B. Babić) 71
Hervatski kalendar sv. Antona Paduanskoga (Pera) 285
Horvat R. dr.: Povijest kraljevine Hrvatske 147
»Hrvatska Prosvjeta« 151
»Hrvatska Prosvjeta« (F. Grundler) . 206
Hrvatski kršćanski socijal (Đ. Kuntarić) 212
Ilić J. Voj. ml.: Krvavi cvetovi (B. Babić) 208
Iz talijanske književnosti (M. Jurjević) 29
Jehlicska F. dr.: Vjera i čudorede (I. Eiler) 283
Koledari za god. 1914. (V. Grmović) . 71
Kovačević A.: Posljednji Nenadić (J. Andrić) 210
Lahner J.: Pogani i pogančad III. (Đ. Kuntarić) 211
Lakatoš J.: Narodna statistika (Pierre) 284
»Marzocco« i novi srpski pjesnici (I. Delale) 147
Meda dr.: Daniel O' Connel (Đ. Kuntarić) 311
Miomirisni cvjetići iz života sv. Franje 211
Naše kolo II. (Ivo M. — iz »Nade«) . 310
Nazor Vl.: Istarske priče (B. Babić) . 210
Nazor Vl.: Nove pjesme. (Stj.Varga) 206, 244
Nekoliko pitanja veleč. g. M. Manjariću (I. A. M.) 77
Ostojić N.: Nade i čeznuća (B. Babić) 245
Paedagogische Kurs in Innsbruck, der (F. Žark) 312
Palunko V.: Žena na svome mjestu (Đ. Kuntarić) 247
Prikazivanje Muke Isusove u Vrbovcu (P. Grgec) 28
Sheehan P. A.: Dolina krvi. (P. Grgec) 30
Sienkiewicz H.: U žarkoj Africi (J. Andrić) 309
Spomen-knjiga o II. hrv.-slov. kat. kongresu (Đ. Kuntarić) 181
Spomen-knjiga prigodom 1600-godišnjice milanskoga edikta (J. Janjić) . 181
Szedenik F.: Jačke (Pera) 285
Svetojeronimski zabavnik (Stj. Varga) 70
Šarić Iv. dr.: Zdravo, Tijelo Isusovo! 71
Šilović J. dr.: Uzroci zločina (V. Grmović) 148
Trgovina bijelim robljem (Đ. Kuntarić) 248
Vajs J. dr.: Sophonias-Haggaeus . . . 69
Viglietti-Braničković: Izgubljeno zvanje (Stj. Varga) 68
Vijesnik staroslavenske akademije na Krku (B. Babić) 68
Vlašić o. Petar: Savremena biblijska pitanja (Đ. Kuntarić) 312
Vodnik B. R.: Povijest hrvatske književnosti (Drag. Bajo R.) 282

Naši srednjoškolski listovi:

Danica god. I. br. 1. (Stj Varga) . . . 77
Jeka, g. 1913.-14., br. 1. i 4. (Stj. Varga), br. 2—3 (J. Andrić), br. 5. (P. Senjić T.) . 77, 110, 184, 248, 315
List org. »T.«, g. 1913.-14., br. 4—6. (J Andrić) 248, 316
Ljiljan, g. VI., br. 3—5. (Stj. Varga) 152, 286
Ljubice, g. VII., br. 1—4. (J. Andrić) 76, 314
Nada, g. VIII., br. 1. (J. Andrić), br. 2—3. (Stj. Varga), br. 4. (P. Senjić-Tvrtković) 76, 248, 314
Neven, g. IX., br. 1—3. (Stj. Varga) 152, 184
Osvit, g. I., br. 1—5. (Stj. Varga), br. 6. (P. Senjić-Tvrtković) . 152, 286, 316
Rad, g. 1913.-14., br. 1—2. (Stj. Varga) 248
Travanjsko Smilje, g. VII., br. 1—2. (Stj. Varga) 184, 286

Učka, g. I., br. 1—3. (Stj. Varga) . 152, 248
Vrelo, g. I., br. 1—2. (J. Andrić) . 249, 313

Umjetnost:

Andrić Josip: Miris ciklame (D. Ralašić) 287
Balokovič Zlatko (J. Andrić) 76
Brož V. G.: Balkanska jeka (J. Andrić) 317
Burmester Willy (J. Andrić) 212
Cecilija sv. (J.Andrić i Ralašić) 154, 251, 317
Gostinčar A.: Zvoni zvono (J. Andrić) 212
Međunarodna fotografijska izložba u Zagrebu (JEKA) 111
Međunarodna grafička izložba u Zagrebu (J. Andrić) 213
Tri koncerta (J. Andrić) 251
Vodopivec Vinko: U sumračje (J. Andrić) 154
— Večerna pesem (J. Andrić) . . . 251

LISTAK.

Baron Gustav dr. † 252
Ciklus kršćanskih drama (Mp.) . . . 79
Dusserre Antonin (—gd—) 79
Elementi u prirodi (B. Babić) 79
Epilog dosadanjega urednika (B. Babić) 79
Izložbena dvorana kr. sveučilišne biblioteke (Stj. Varga) 256
Iz futurističkog svijeta (J. Sironić, Firenca) 214
Luč — Zora (P. Premužić) 155
Naše kolo 216
Naše slavlje (P. Senjić-Tvrtković) . . 319
Priča zaboravi (Ranko) 318
Slobodna njemačka omladina 288
Studentska hlidka (B. Babić) 256
Umjetni dragulji (B. Babić) 158
Vijenac od pelina (V. Jurković) . . . 253
Zapadni ugarski Hrvati 254
Zora — Luč (Narte Velikonja) . . . 110

LUČ

KNJIŽEVNO-POUČNI LIST HRVATSKOG : KATOL. ĐAŠTVA. :

GOD. IX. ZAGREB, mjeseca listopada 1913. BROJ 1.

Novom snagom na rad.

Lanjska je godina bila za čitav naš narodni život katastrofalna. I mi smo u 15.-16. broju »Luči« morali javiti, da ne možemo dalje. Poveselili su se tomu naši protivnici, misleći, da smo i mi, kao i oni, pokazali nesposobnost za život. Ali se prevariše. Za »Luč« se u kratko vrijeme skupila tolika svota, te smo isplatiti sav dug. Dvije smo trećine darova dobili od samih đaka. Ova činjenica najbolje pokazuje, da je čitanje »Luči« nenadoknadiva duševna potreba hrvatske katoličke mladeži.

Ove godine nastavljamo svoj rad dalje. Kako »Luč« nema nikakva fonda ni subvencije, ovisni smo samo o maru naših pretplatnika. Nadamo se, da oni, koji naruče naš list, ne će oklijevati s odašiljanjem pretplate do konca godine. Bis dat, qui cito dat.

Broj se pretplatnika »Luči« mora povećati. Na sastancima, što smo ih održali prošlih ferija, zaključili smo jednoglasno, da svi naši pristaše moraju biti ujedno pretplatnici svojega glasila. To je doista najmanje, što se može zahtijevati od onih, koji žele vremenom preporoditi čitav hrvatski život. Ako nemamo sada ni toliko jakosti, da žrtvujemo neznatnu svotu za svoj list, kako ćemo kasnije biti spremni, da i svoju egzistenciju stavimo na kocku za naše ideale!

U prvim smo godinama našega pokreta s velikom nestrpljivošću iščekivali svaki broj »Luči«, a sada na početku drugog decenija valja da naša revnost bude još veća. U ostalom hrvatsko će katoličko narodno đaštvo znati i samo, da mu valja pomno njegovati ono, što je izniklo iz njegova srca i duše. Mi znamo, da je »Luč« naš, đački pothvat, i ponosni ćemo biti, ako ga podignemo na što veću visinu.

Cilj svega našega pisanja jest, da odgojimo što više sposobnih ljudi za javni život. Hrvati i praktični kršćani treba da budemo, pa da tako javno pokažemo, čiji smo i čiji hoćemo da budemo. Hrvatska ne treba samo učenih ljudi, nego u prvom redu značajeva. Pobliže će tumačenje našega programa za ovu godinu naći čitatelj na drugom mjestu.

»Luč« će i nadalje ostati vježbalište naših mladih literata. Umoljavamo sva naša akademska, svjetovna i duhovna društva, zatim naše literarne sekcije, da nas potpomognu što obilnijom i što raznolikijom surad-

njom. Uredništvu će doći dobro i pjesme i pripovijesti i filozofske i apologetske rasprave, dopisi i sitne vijesti. Poznato nam je medu našim srednjoškolcima i sveučilištarcima više vrsnih pripovjedača i kritika. Grjehota bi bila, da oni svoj talenat što bolje ne razviju. A »Luč« će im dati dovoljno prilike, da rade, i uredništvo će ih rado pismeno upozoriti na njihove vrline i mane.

Od srednjoškolskih listova ne smije nijedan propasti; šta više, gdje je god moguće, moramo i novi list osnovati. Drugovi znadu dobro, da lani nijesmo mogli pisati redovite i opširne ocjene pojedinih listova. Ali će ove godine biti i ta zapreka uklonjena, pa stoga pođimo što prije na rad.

Naš list mora biti žarište našega ponosa, palestra naših ideja, ognjište novih čuvstava i ideala. Čitav se đački život mora zrcaliti u »Luči«, a to će biti samo onda moguće, ako budemo svi zajedno širili svoje glasilo i punili ga trijeznim i oduševljenim štivom.

Svaki neka osjeća takvu odgovornost za naše pothvate, kao da je na njem samom čitava naša akcija; svaki neka radi tako oduševljeno, kao da o njem jedinom ovisi naš uspjeh. Na taj će se način naše sile umnožiti, i mi ćemo na koncu godine moći ponosno pokazati, koliko može učiniti energija hrvatskog katoličkog đaštva.

Uredništvo.

Ivan Delalle:

Iz talijanske umjetnosti.

I.

J. Jörgensen u svojem djelu »Dojmovi i ugođaji«, prikazujući modernu Italiju, govori: »Najveći čovjek moderne Italije nije pjesnik, ni slikar, ni pjevač, već je inžinir. Slava D' Annunzia, Segantinia i Carusa nije ništa prema slavi Marconia«.

Moderni Talijani gledaju hladnokrvno na spomenike prošlosti, na umjetnost, a zanimaju se i odviše za najnovije izume, mašine, aeroplane, imitirajući slijepo strance. Kritičar se G. Brandes ruga P. Villariu, kad je ovaj putovao po sjevernim krajevima, da prouči razne školske sisteme, te ih presadi u Italiji, rekavši mu ove karakteristične riječi: »To je strahota! Vi, koji ste proizveli u svijetu najdivnija djela, koji imate prirodenu žudnju za originalnošću, vi dolazite ovamo kopirati grubi mehanizam monotonih duhova. Vi, umjetnici-stvaraoci, hoćete da postanete mašine«.

Sada u Italiji zamjenjuje umjetničke i književne škole filozofska škola estetika neohegelovca Benedetta Croce-a, zatim škola modernistička, koja propagira neokantizam, djela Harnacka i Loisy-a, a zamjenjuje ih napokon i društvo futurista, kojih se proizvodi sve više množe. Evo je i zadnjih dana milanska knjižara Treves izdala zbirku pjesama »Versi liberi« od Paola Buzzia, u kojoj nalazimo ove zanimljive futurističke stihove: »Mi

pripadamo vremenu — koje bježi od jučer — skače na danas — a strmoglavljuje se u sutra«. S pravom se tuži Ugo Ojetti, jedan između najboljih umjetničkih kritika, na nemar svojih suvremenih domorodaca prema umjetnosti. Ne samo što publika ne mari za umjetnost prošloga vijeka, nego se ni najbolje talijanske revije ne osvrću na suvremenu umjetnost, dok se po školama ni u snu ne misli o bližem poznavanju umjetnosti. Tomu je nemaru dosta doprinijelo i to, što iz Italije nije vrcnula u naše doba nijedna iskra nove svjetlosti, već se nasuprot opaža silna imitacija svakog vanjskog pokreta, bio on koristan ili štetan za umjetnost. S druge strane mnogim modernim umjetnicima nedostaje umjetničkog čuvstva, siti su materijalizma, bolesni su od nezasitne čežnje za užicima, nemoćni, da uprave svoj lijet k višim idealima i da prikažu u svojim djelima duboke ideje i čuvstva. I za vrijeme je renesanse bilo dosta pokvarenosti u umjetnosti. Talijani se cinički izrugivahu u svojim novelama i komedijama dužnosti, moralu, pa i samom obiteljskom svetištu. No, uza sve to nalazimo tada bezbroj umjetničkih tvorevina, koje imaju u sebi takove svetosti, nevinosti i idealnosti, kakove duh ljudski nije dotad proizveo. Povijest nam bilježi dosta poraznih činjenica iz života tadašnjih umjetnika, ali nam priča i to, da je Beato Angelico prezirao časti i bogatstva, bojeći se, da mu novac ne profanira umjetnost; fra Bartolomeo slomi kist, kad povjerova, da su mu slike postale seksualne; Michelangelo prekine veliki rad, da obrani slobodu Firence. Tako nam i biografije umjetnika modernog vijeka pokazuju dosta niskih duša, koje se u razbludnosti približuju nekim umjetnicima iz dobe renesanse; ali nam govore jasno i to, da ima i u novom vijeku velikih umjetničkih duša, velikana, zadahnutih starim vrlinama. Mnogi očuvaše čistoću savjesti, koja im je dala najuzvišenije inspiracije, poput nježne majke, koja među kućnim zidovima čedno odgaja svoju djecu i oduševljava ih za najčišće osjećaje. Eno velikog umjetnika, duge kose, nazarenske brade, sjetna lica, velike duše. To je Giovanni Segantini. Možda je malo koji umjetnik toliko ljubio prirodu, siromašne ljude, mir i sabranost kao on. Njegova se mistična duša uzdigla dotle, te je počela zamišljati i umjetničke samostane. U njima bi imali stanovati umjetnici, koji bi ostavili svijet i svjetska uživanja, da se posvete kultu ljepote i duševnim krepostima. Svatko, koji poznaje Segantinijeve slike, a ujedno i njegovo idealno srce, naziva ga fratrom umjetnosti, franjevcem slikarstva. — Uz njega stoje odmah slikari Domenico Morelli i Gaetano Previati, kipari Pietro Canonica i Leonardo Bistolfi, i mnogi drugi, koji se uzdižu u zdraviji uzduh, zadahnjujući svoja djela veličajnim idejama i plemenitim čuvstvima. Dvojica od ovih, Morelli i Canonica, posvetiše se više nego drugi pravoj vjerskoj umjetnosti, nekadašnjoj osebujnosti talijanske umjetnosti.

II.

Gaetano je Previati iza smrti Morellia najveći religijozni slikar u Italiji, ali odveć moderan, osobito u tehnici, te ne pobuđuje onakvog religijoznog čuvstva kao Morelli. Dosada se o njemu mnogo napisalo. Jedni ga nazivaju Schumannom slikarstva, drugi Danteom Golgote. U Milanu su

čak osnovali društvo »Per l'arte di Gaetano Previati«. O njemu ću kao i o talijanskom Rodinu L. Bistolfiju, jednom između najvrjednijih umjetnika nadgrobnih spomenika, progovoriti drugom zgodom.

Domenico se Morelli rodio godine 1826. u Napulju. Za rana mu umre otac, te on uz pobožnu majku prokuburi mladost u siromaštvu, dok nije preko nekih slikara dobio mjesto u akademiji, gdje je marno radio. Godine 1855. zamisli Morelli stvoriti sliku, kojom bi pobudio silan dojam unatoč staroj školi. Zamisli historičnu sliku iz IX. vijeka o monahu slikaru Lazaru i progonstvu ikonoklasta, te je iste godine i dovrši. Slika »Ikonoklasti« prikazuje ponutricu kapele hrama sv. Ivana Ev. u Carigradu, u bizantinskom stilu, i to apsidu ukrašenu mozaicima i slikom Spasitelja. Ispod apside sjedi monah Lazar u namjeri, da dovrši sliku ljubljenog učenika Isusova, ali u tom času bude nasilno zapriječen od ikonoklasta. Pobožni monah oborio glavu, lijevom rukom sabire nabore tunike na prsima, kao da hoće ugušiti nutarnje pobude srca, dok ga jedan vojnik silom uhvatio za desnu ruku, koja se morala po Teofilovu zakonu spaliti na lomači. Tu vidimo još dvojicu zastupnika stranačke mržnje bizantinskog puka prema svetim slikama. Jedan između njih srdito baca pod noge monahovu svetu sliku i probija je kopljem. Drugi se u svetogrdnom odijelu usudi razderati pred očima Lazarevim dragocjenu pergamenu sa ljupkim likom Spasiteljevim. Nasuprot ovoj rulji nemilosrdna srca stoji lik mlade pobožne žene, koja je došla da primi na dar od svetog slikara koju sličicu Isusa ili Bogorodice, da je može častiti u zabitnom mjestu svoje kuće. Ovom divnom slikom proslavio je umjetnik sebe i svoju domovinu. Koncept nam ove slike pokazuje genijalnost umjetnika, koji je znao na malenom prostoru istinski prikazati s jedne strane ljubav monaha za svetu umjetnost, a s druge strane odurnost, nečovječnost ikonoklasta. Od tog doba posveti se Morelli religijoznoj umjetnosti, shvativši dobro, da je vjera duša umjetnosti, da je umjetnost kći kršćanske vjere. Došao je do dubokog uvjerenja, da se jedino u Kristu prikazao čovječanstvu ideal ljepote, stoga je najveća zadaća umjetnosti taj ideal prikazivati čovjeku. Na taj način postaje umjetnost svećenica, kojoj je otac duh Kristov, a Crkva sa svojom liturgijom majka. U početku šira publika nije bila zadovoljna njegovim slikama religijozna sadržaja, osobito ne onim iz života Isusova, te je govorila na usta Magdalene »Tulerunt Dominum meum«. To se dogodilo stoga, što publika nije našla tradicijonalnog tipa Kristova, već nešto novo, naime isticanje i čovječje naravi Isusove, njegovu ljubav i milosrde spram ljudi. Morelli je većinom crpao građu svojim slikama iz sinoptičkih evanđelja, u kojima uz isticanje božanstva Isusova ima i mnogo stranica, koje nam otkrivaju blago čovječansko srce Spasiteljevo. Slika »Prve riječi Evanđelja« prikazuje mirne obale genezaretskog jezera u zlatu umirućega sunca. Isus, pod onim blagim, lazurnim nebom, u slikovitoj prirodi, kojom vlada svečana tišina, propovijeda božansku nauku preziranomu i omraženomu galilejskom puku. Na licu Isusovu gledamo iskre božanske svjetlosti, a na pučanstvu veliko oduševljenje i ushićenje za njegovu riječ. Ima prizora u slikama, gdje ne gledamo ni nevinu dječicu, ni vesele majke već grozne prilike »Opsjednutih«, ili, kako

»Isusa fukara ismjehava«, ili kako ga farizeji napadaju. Eno tamo Isus zove k sebi nevinu dječicu. Djeca ga dočekuju veselom vikom, gledaju njegovo blago, božansko lice, a on sličan jaganjcu usred liljana, polaže svete ruke na male glave, te ih blagosivlje. Majke njihove gledaju i blaženo se vesele. (Isus s dječacima) Još nalazimo slika iz života Isusova, punih pobožnosti i uzvišene poezije. — »Isus u pustinji«, »Isusa služe anđeli«, »Serafini nose hranu Isusu«, sve su to slike, koje pjevaju nježne melodije božanskom mučeniku, te imaju u sebi nešto rajsko, dižući gledaoca iznad zemaljskih sfera, pružajući mu predmet za kontemplaciju, noseći zemaljske stvorove iznad realnosti. Najljepša od svih bibličkih slika, po sudu umjetnika, jest slika »Thalita Kumi« (Ustani, djevojko). Morelli je uzeo onaj čas, kad Isus ulazi u kuću Jairovu, govoreći utješljivu riječ. »ona spava«. Tužna se mrtvačka ceremonija nalazi u dvorištu sinagoge. Pri dnu dvorišta, na pragu vratiju, leži ispruženo mrtvo tijelo djevojčino, pokriveno bijelim platnom. Iznad glave joj visi vijenac ruža Pred mrtvacem žene plaču i nariču. S jedne i s druge strane mrtve djevojčice stoji nekoliko svirača tibija i cimbala, vršeći makinalno svoju obrednu službu. Samo je jedan ne vrši, upro je naime pogled na ulaz, s kojega dolazi naprijed mirni i blagi lik Kristov, koji se zaustavi, da gleda djevojčicu. Majka pokojnice oborenih očiju, luda od tuge, dolazi u susret Isusu, kao da pita samu sebe, je li u istinu čula očekivanu riječ života i spasa. Na hodniku se učenici i rodbina tiskaju i začuđeno promatraju, što će biti.

»Krist na samrti«* predstavlja nam lice Isusovo na križu, puno neizmjerne ljubavi, kad je Isus izustio najbožanstveniju prošnju: »Pater dimitte illis, non enim sciunt, quid faciunt«. Umjetnik je divno shvatio taj akord dotada nečuvene ljubavi, i mi na slici slušamo iste riječi, koje ublažuju ljudsku tragediju, koje silaze na izranjena srca, te ih blagotvorno liječe. Ovo su najglavnije slike iz Evanđelja, koje imaju veliku vrijednost ne samo radi ideje, nego i radi okolišnih, palestinskih pejsaža, radi interesantnih prizora sa istoka, koje je Morelli vjerno prenio na platno, a da nije nikada istočnih krajeva ni vidio. Među Madonama se ističe osobito »Mater purissima«, koja je prikazana u pobožnom, materinskom zanosu. U svojim umjetničkim djelima prikazao je još: obraćenje sv. Pavla, napastovanja sv. Antuna pustinjaka, neofite u katakombama, anđele, kako prenose tjelesa mučenika iz rimskog amfiteatra, Marije na Kalvariji, fratra, koji pjeva »Vexilla regis«, Davida, kako pjevajući ublažuje srdžbu Saulovu, Iliju, Jeremiju i mnogo drugih ugodnika Božjih.

Kako vidimo, Morelli se posvetio idealima vjere i umjetnosti, dokazujući, kako su ti ideali međusobno uvijek usko skopčani. Umjetnost je bila njemu kao i umjetnicima quattrocenta zvanje s neba i misija dobra. Pokazao je svojim savremenicima, da je Isukrst ideal svih vremena, ne samo prošlosti — heri — nego i ideal sadašnjosti — hodie, — a napokon — ipse et in saecula. Narod ga je još za života ljubio i štovao, što u Italiji

* Ovu je sliku preslikao naš umjetnik Virgil Meneghello-Dinčić, i to veoma krasno, a ta je kopija resila sobu bezbošca Silvija S. Kranjčevića.

ne biva odviše često. Godine 1901. prekine mu smrt nit života, ali djela njegova ostaju, jer imaju u sebi nešto, što traži, da bude nastavljeno u misli gledalaca svih vremena.

III.

Pietro je Canonica mladi kipar iz Turina. On je sasma protivan Rodinu i njegovim imitatorima. Rodin i njegovi teže jedino za prikazivanjem uzročne vitalnosti, te rastežu na najčudnije načine čovječje tijelo, kao da nastoje prikazati vječni nemir, taštinu, slaboću i mahnitost. Canonica nastoji proslijediti djelo svojih preda. On nije pjesnik bola i očaja, već intimnih, nježnih, religijoznih čuvstava. U njega nema anatomičnih nezgrapnosti ni surovosti; sve je glatko, fino, modelirano do najskrajnjih granica; u svem, u tijelu i u pokretima najveća koncentracija. Njegovo djelo »In cordis vigilia« prikazuje mramornu žensku figuru s plemenitim crtama. Lice njezino ne pokazuje apatičnog mira, već odsjev jakog duševnog života. U očima joj čitaš žarko čeznuće za vječnim blaženstvom. Druga isto tako idealna bista nosi naslov »Pamet sanja o željama srca«. Kipom »Umirući Krist« riješio je Canonica jedan između najvećih problema kiparstva. Glava i ramena Isusova imadu antiknu jednostavnost i ljepotu, a uz to potresnu istinu izražaja. Umjetnik je zadivio svakoga svojim »Isusom na križu«, pokazavši ne samo anatomičku vještinu u prikazivanju tijela, već i izraz ljudske boli ujedno sa iskrom božanstvena mira na licu. Ovaj kip resi crkvu »Srca Marijina« u Turinu. Religijoznog je sadržaja djelo »Le Comunicande«. Dvije djevojčice od jedanaest, dvanaest godina iz siromašne obitelji kleče pobožno kraj stola Gospodnjega. Mlađa je upravo primila svetu Euharistiju iz ruku svećenika. Glavu je duboko oborila, ruke sklopila na prsima te moli; ponizno djevojče uronilo je duboko u svetu tajnu tako, da se je upravo u njezinoj duši ispunilo: »Tenui, quem diligit anima mea«. Njezina je sestra podigla glavu. Oči oborene, pobožno sabrane, gotovo zatvorene; usnice na po otvorene u svetoj čežnji za nebeskom hranom.. U najbližem času primit će Spasitelja. Čini se, kao da cijeli njezin lik govori i moli: »Isuse, ja čeznem za tobom, dođi!« Priprosto odijelo, naravno i pobožno držanje dokazuje iskrenost osjećaja. Djelo »Dopo il voto« kritika je također pohvalila, a zaista je lijepo zamišljeno. Zavjet je svršen. Orgulje su zamukle. Svijeće su ugašene. Rodbina se oprostila. Stanovnici se samostana povratiše svojemu zanimanju. Samo je ostala mlada redovnica i hoće da bude na samu. U dubokom se razmišljanju šeta po vrtu, pak se onda popne preko stuba na visoku terasu. Sjedne na mramorno sjedalo, na koje se namjerila uz ogradu od bogatog kovnog željeza. Preko zidina vrta otvara se pogled na vanjski svijet. Razmišljajući svrne oko na daleki grad, pozornicu svoje mladosti, s kojim se zauvijek rastavila. Da li je sretna? O tome nam umjetnik ne govori. Samo ozbiljnost, duboka, sveta ozbiljnost leži na onom mladenačkom licu. Nikakva sentimentalnost, nikakva tugaljiva uspomena ne ruši mira i svečane odlučnosti mlade duše, koja se odrekla svijeta, jer je htjela da bude »sponsa Christi«.

Najdivnija je njegova radnja dosada bez sumnje grupa »Pietà«. Vječna slika slomljena majčina srca napunjala je uvijek ljudska srca dubokom sućuti, uzdižući ljudske duše do udivljenja spram onoga, što je čisto pjesnički tragično, do plemenjenja u duhu one: »bol neka vas diže, neka vas ne obara«. I stihovi i boje i kamen davali su ovome čuvstvu života; to je jedna između najplodnijih ideja u umjetnosti. Klasični svijet u svojim tragičnim majkama nije ni blijeda sjena onoga veličanstvenoga prizora, gdje žalosna Majka Božja drži na svojem krilu dragoga, mrtvoga Sina. Svi stari geniji nijesu nikada stvorili ono, što sadržaju dvije riječi, pune smisla i značaja: »Mater dolorosa«. Za to su trebali drugi, novi, božanski nazori. Ovaj uzvišeni predmet prikazao je potresno Canonica u svojoj »Pietà«. Shvatio je u pravom kršćanskom smislu onu ideju, koja se najsjajnije manifestira u potresnim riječima »O vos omnes, qui transitis per viam, attendite et videte, si est dolor similis sicut dolor meus«. Kritik Rastignac, promatrajući djela Canonice, sav je u zanosu uskliknuo: »Snagu života, aureolu slave podaje i u našim danima religija umjetnosti«. Canonica ima sjajnu budućnost, jer se drži one Michelangelove: »Prava i plemenita umjetnost jest religijozna. Ona nije nego kopija savršenosti Božje, sjena kista, kojim On slika ....«

Soko Perjanić:

Milivoj.

(Sanjaru prijatelju u spomenar.)

Raslo momče bujno, živo
Ko pod rosom zlatan cvijet,
Sve o cvijetku slavuj snivo,
Žedao ga mladan svijet — —
Plakala je stara nana,
A u suzi sladanoj
Sjala zvijezda izabrana —
Majčin Milivoj...

*

Život li je polje širno,
Na njem raste cvijet i trn;
More bijesno, more mirno,
Bistro nebo, oblak crn...
Posvud vode ljudske staze,
Posvud žude ljudi raj,
Il po blatu mutnom gaze,
Il zvjezdani glede sjaj — —

Po tom polju i po moru
Brodio je junak mlad,
O vilinskom sanjo dvoru,
Gdje se blista biser-grad;
I u gradu kažu blago
Besmrtnom se srećom sja

I sve milo i sve drago,
Što poželjet srce zna...

Njega prati budno oko,
I kad bdije i kad spi,
Kud mu krili budan soko,
Kamo li ga mame sni;
Al kad tajna večer pane,
Zagrle se mir i mrak,
U noć gluhu često gane
Iz osame uzdah jak:

S Bogom, nano, mila nano
U neznan ću poći sad,
Srce mi je očarano — —
Lijepe vile, biser-grad...
Hladno mi je tvoje krilo,
I ta izba grob mi pust,
Nejaštvo ti moje bilo
U prozorje sumrak gust.

Kud god moje oko krene,
Sreta smrti pečat klet —
Sve mi gine, sve mi vene,
A ja ne ću jošte mrijet.

Mene zlata zora čeka,
Što no samom meni sja,
Grleći me sa daleka,
Pa sad k njojzi idem ja . .

Pita njega jutrom nana,
Što mi sanjaš, zlatko ti,
Ko djevojka očarana,
Kad s Adonom govori? . . .
Ne znam, majko, al sve mene
Netko zove na dug put,
Tajan na lik rajske sjene,
Čaroban ko vilin skut . . .

Ne boj mi se, to je sanja,
Miran budi, budi svoj.
Majka tebi sreću sklanja,
Ti si slatki život moj . . .
Ne znam, majko, al me boli,
Kada gine sitan cvijet
I sve, što mi srce voli —
Pa zar i ja moram mrijet? . . .

O ne — ja sam dirno veće
Čarnu čašu medenu,
Odreko se davno sreće
U tom grobu ledenu . . .
Mene zlata zora čeka,
Što no meni samom sja,
Ljubeći me sa daleka . . .
Pa sad k njojzi idem ja — —

*

Promicali hitri danci,
Gutale ih mutne noći,
Razarali prazni sanci
Kršne grudi u samoći . . .
Plakala je stara nana,
Proplako bi kamen ljut, —
Rušila se trošna grana,
Tresnuo je udes krut . . .

Tek kad sunce za grad pane,
Šeće nujna na grob mlad,
Pa razvija ljute rane,
Krvcom topi rukosad
Bršljan-granâ po kamenu
Cio malen perivoj,
Da ne vene, košto svenu
Majčin Milivoj . . .

V. Grmović:

Zadnja pratnja.

U B . . . . 16. prosinca 19 . .

»Čujem samo štropot starih, teških kola. Nije to obični kolni štropot, — već ga prati nekakav duboki, mukli prizvuk. Ispod točkova se drobi šljunak, drobi se u prah, koji od časa do časa raznosi vjetar u pramenovima. Naiđe li točak na koji čvršći kamen, uspne se polako, oprezno na nj, pa se za čas — dva zaustavi i stane ga pritiskivati, da ga zdrobi, smrvi; ali se on ne da, a točak se kao umoran sklizne po strani i pri tomu oštro strugne.

Bez misli promatram tragove točkova i prašinu, što se ispod njih vije, bez misli slušam škripanje, što dolazi od drobljenja šljunka, bez misli slušam štropot s onim muklim prizvukom, muklim, kao da dolazi iz dubine grobnice.

Vjetar duva. Katkada se razmaše žešće — zahuji — saspe mi prašine u lice — — a vijenci zašušte. Tada osjetim, da se za mnom pomiče neka masa. Poznam je po žamoru. Ne vidim je, ali je poznam. Velika je, —

bez osjećaja ,bez misli. I ona se pomiče polako za kolima, koja se uspinju uz malu uzbrdicu.

Lagano se krećemo. Nijesam naviko na ovakve spore korake. A još je dosta puta do onoga brežuljčića, na kojem se pod golim granjem povaljalo staro nadgrobno kamenje, a novo stoji uspravno, ali mirno, nijemo i uvijek nekako ozbiljno, kao da prisluškuje tajne glasove, što oko njih šuškaju, a što ih vječnost donosi iz dalekih strana.

Idemo upravo na groblje.

Mnogo sam puta bio na groblju: bilo da sam pratio sprovod kojega znanca, bilo da sam otišao onamo sam ili još s kime, jer mi je bilo nekako ugodno hodati po vječnom počivalištu, gdje vlada prava jednakost, gdje je sve mirno i spokojno, bez buke i nervoze. Mnogo sam puta bio na sprovodu, pa bi mi onako često padalo na um, kako bi mi bilo, kada bih bio na mjestu one djevojke u crnini, s crnim velom, koja stupa odmah za mrtvačkim kolima, kojoj se kroz gusto velo vidi blijedo lice, isplakane oči . . . I mašta me je prenosila u te situacije. Stavljala me uz smrtne postelje mojih najmilijih lica, gdje sam od silnih bolova gotovo zamirao, vodila me za njihovim lijesovima skršena srca i pognute glave i bacala me, shrvana ljutom žalošću u otvorene rake na smrtne ostanke osoba, koje su mi bile sve na ovom svijetu. Nekada — a osobito onda, kada bih se nalazio daleko od svojih — znao bih se u ta maštanja tako uživjeti, da sam gotovo osjećao blizinu zbilje. A posljedice su toga bili uzdasi i suze.

A sada se evo dogodila u istinu zbilja,a, kruta zbilja pretvorilo se u zbilju ono moje maštanje. Doista, ja sam u crnini — eno i sestre su u crnini, pa i otac. I gle, stupam zajedno s njima za mrtvačkim kolima, u kojima — — — — Ne, o tome ne ću da više mislim — — — Sestre se tresu kao ona dva — tri listića, što su zimu dočekala na jablanu, te se na dah najmirnijeg, najnestašnijeg vjetrića uznemire, ustresu, kao da se boje, da će ih on otpuhnuti. Sestre se tresu od plača. I kada ih pogledam, pa stanem misliti o uzrocima toga jecanja, prigušenog i tim bolnijeg, a onda svrnem pogled na lijes u kolima, i sve to počnem dovoditi u savez, nešto me zaškaklji u grlu, nešto me stegne — — — Brže bolje bacim okom na vijence, pa na točkove, prašinu, — pomislim, kako žestoko vjetar duva — i opet se nađem u ravnoteži, padnu mi na pamet moja maštanja i dovodim s njima u savez svoje sadanje držanje, svoju hladnoću, bešćutnost . . .

I zbilja, zar u meni nema osjećaja, zar se u meni sve ohladilo, sve sledenilo?! Zar nemam nijedne suze, da je prolijem — za tobom? — — — — Samo ne dalje! — — moram biti hladan — — —

Život me je naučio na samoću, na pouzdavanje u se i u nebo. Daleko me je odvodio od miloga doma, daleko od nježnih ruku, koje se kao melem spuštaju na bolno tijelo, daleko od sladanih glasova. Naučio me je na pregaranje, na samotovanje. A ipak — eto, — kad pomislim, — — da sam nešto izgubio, što mi je bilo blizu, a od čega me je život toliko puta rastavljao, — — dođe mi čudno, ne mogu da shvatim, ne mogu da dođem do jasna uvjerenja, je li ovo zbilja ili san . . . Sve je tako drugačje, nego je bilo prije sve se mota brzo, brzo kao u snu. Nejasno mi je sve, sve je došlo

naglo, — nejasno mi je, zašto baš ja idem odmah iza lijesa, nejasno mi je — — da pratim — — — zadnji put — na vječni počinak — — — — majku!! — — —

Ne znam, da li sam pri ovoj pomisli vrisnuo, — ali se u meni potreslo sve. Vidio sam one najljepše dane svoga života, najslađe časove, jedine časove, koje mogu nazvati srećnima, sve sam ih vidio okupljene, a nad svima se nadvilo milo lice s blaženim posmjehom, s najljepšim posmjehom, što ga može da izmami sreća na majčino lice... — I najednom nestade toga lica — — i svega — — a ostade praznina, ledena praznina...

*

Pred tri mjeseca vidio sam zadnji put mamu. Bila je jaka, zdrava. Kada sam je vidio pred četiri dana bolesnu, nemoćnu — — ne to nije bila moja mama... Pa nije ni ono naš stari stan. Naš je stan bio tamo pod brežuljkom, skriven među drvećem, tamo sam ja zadnji put vidio mamu... A sada novi stan, bolesna mama — — — Već prvi moj pogled na ovu kuću, potresao mi je u dubini duše crnu slutnju.

Bilo je unoćalo. Svi su prozori zastrti. Okolo se spustila tišina kao olovo, a u njoj se nešto skrilo, napinje se, uzdiše... Crna je ova kuća... — Kada sam ulazio u maminu sobu — dočekao me zadah ljekarija — ja ih tako mrzim! — osjetio sam blizinu nečega, što je veliko, silno veliko, i pred čim se moram pokloniti, — činilo mi se, da ulazim u neko svetište — svetište bola . . . Mama me nije odmah prepoznala, šaptala je molitve. Onda je ponovno obrnula prema meni lice i pogledala me sjajnim, staklenastim očima. Osmjehnula se i prošaptala: »Zlatni Hubži! — Došao si...« — Draga je majka uvijek, ali mi ovako draga nije bila nikada kao u taj čas. Sagnuo sam se i poljubio joj vruću ruku, ruku, kojoj sam najviše dužan... — — —

Kada sam se treće večeri iza toga šetao gradom, pozvaše me naglo kući. Na vratima me dočeka otac. Plače, on, koji možda od djetinjstva nije plakao, i bolnim mi, sažalnim glasom reče: »Siromašna je mama umrla...« Svi su plakali. I ja sam zaplakao i bacio se kraj postelje. Pogledam mamino lice... Tiho sniva... Psst... Ovako blaženog izraza još nijesam vidio... Kako li je sladak ovaj san!... Odmah sam prestao plakati...

Čemu plač, čemu žalost, kada ko umre? — Postigne li čovjek odlično mjesto, vesele mu se prijatelji. A čemu se žaloste, kada postigne svoj glavni cilj, svrhu svoga života, kada zabrodi morem vječne istine?! Zar ga žale radi toga, što je doista srećan, što je postao vječnim ili zar mu zavide? Ljudsko srce, ljudsko srce, — i u najsvetijim i najidealnijim momentima zna u tebi biti sebičnosti, pa krila se ona u kojem god obliku... Čemu žaliti mrtvaca, koji je postao srećnim? Ljudskom je srcu žao svih onih lijepih časova, što ih je proboravilo uz njega, svega se sjeća; to je bilo krasno, ugodno, — sada je prošlo. Otišlo je, sve je odnijela smrt. Ne će se više ponavljati ugodni trenuci u društvu one osobe, koja je bila mila, a koja je umrla. U njezinoj je blizini bilo tako voljko, ona je bila tako dobra, bolest je pod njezinim rukama bila ugodna.

I sve je to otišlo s njome i ne će se više vratiti. I za čovjeka nastane neka praznina bez te osobe i obuzme ga tuga i jad. Žao mu je, što ne će više uživati miline, dobrote i nježnosti drage mu osobe... Žali samoga sebe, što se mora odreći tih ugodnosti...

Pred vratima groblja završih ove misli.

Nekoliko znanaca, koji su osjetili dobrotu majčinu, prihvaćaju lijes i nose ga k raci. Vidjevši ih, dođoše mi na pamet mnogi časovi, kada su oni bili kod nas. Ti se časovi ne će više nikada ponoviti, jer će majčino tijelo doskora položiti — u grob... Krasnu je dušu krilo ovo tijelo. Žao mi je, što će sada ovako samo istrunuti. Vidim, kako mu je teško pod hladnom zemljom, teško mu je... A duša, gdje je sada duša? — — — —

Silni se vjetar naturio s Plješivice. U daljini se čuje lomljava. Bući i ori se u omorikama, kao da se približava bujica ili kao da se tamo u daljini ruši niz vrleti orijaški slap, pa gromko šumi. A iza planine, iz onih mrkih oblačina, što su kao aveti prekrile nebo, tutnje daleki gromovi. A u ovom šumu, u ovoj tutnjavi kao da lete duhovi, kao da se bore. Hladni su njihovi uzdasi kao mraz, bolno je njihovo cvilenje. I oni lete u buri uz tutanj dalekih gromova, lete k svojim metama, a za njima se izvija uzvišena, velika pjesma, molitva »Libera me Domine«...

Je li u toj buri i mamina duša? — — —

Vi mile oslobođene duše, vi ste dobre, na vama nema kala zemaljskoga, — zašto ne javite svojima, gdje ste i kako vam je?...

Dušo moje majke, je l' de, ti si bila dobra, ti si nastojala, da tvojim bližnjima bude dobro. Ako ti je dobro, čemu da se žalostim?...

I spustiše lijes.

Muklo ječi pod udarcima zemlje i kamenja. Oko mene bolno jecanje i gorki plač. A moja duša leti s vjetrom, te leti onamo pod onaj brežuljčić k našem starom stanu, gdje sam se pred tri mjeseca rastao s mamom. I vidi duša vrt, odjeven u proljetno ruho, — višnje se zabijelile. — Tu pjevaju slavulji svakoga proljeća. Tu mi je sunce najljepše sjalo. I vidi duša ono staro sunce, koje tako nježno miluje i toplo ljubi. A gore na verandi između vinjaginih mladica viri majčino lice sa slatkim, blaženim smiješkom, najsrećnijim, što može da resi majčino lice... Tako me je majka dočikala, kada sam se vraćao iz svijeta... — — Još me i sada tamo čeka i čuva moje sanje i moje mile uspomene . . .

J—k—ć:

Legenda o legendi.*

(Moja malenkost dru. Livadiću i kritičarima.)

»U starofranceskoj književnosti ima pjesma iz XI. ili XII. vijeka o dva vjerna prijatelja, koji se zovu Amis i Amil. Prvi od njih jednoć ogubavi, onda Amil dobije glas iz neba, da će Amis ozdraviti, ako se okupa u krvi Amisovih sinova. Amil zakolje oba sina, da spasi prijatelja, koji je

* dra. Wiznera: Amis u. Amil.

njemu nekad spasio život. Ali milostivi Bog oživi obadva zaklana sina. (Vidi: E. Cosquin, Contes populaires de Lorraine. I., str. XXXVII.).[1]

O toj kršćanskoj, katoličkoj legendi napisa dr. Livadić legendu, izdavši je kao divotno izdanje, kao novost i senzaciju. Pa kad to ne bi bila knjiga tiskarski dotjerana i toliko kritizovana, ipak bi zavrijedila, da se o njoj piše, kao o Livadićevu najuspjelijem djelu (makar apsolutno uzevši neuspjelom); kao primjeru, za kojim se ne valja povoditi ni u stilu, ni u biranju i obradbi motiva.

»Amis et Amiles« et »Jourdains de Blaives«, što ga izda Hoffmann, pada u red Chansons de geste (junačke pjesme, Heldengedichte), i to kao odlična sredovječna pjesan franačkog ili karolinskog ciklusa. Zato i piše Léon Gautier u Les épopées francaises: Što nije u sadržaju tih pjesama kršćansko, jest germansko. Najvažnija je pjesma tog ciklusa Chanson de Roland, onda Aliscans, a odmah zatim Amis et Amiles. Sve tri rade o ljubavi prema bližnjemu, a poznate su predobro u Nijemaca kao i u Talijana. Od Čeha je obradi Julije Zeyer: Román o věrnem přatelství Amise a Amila. Konačno je u nas poisprepriča dr. Livadić, i to tek konac te opširne legende, ispustivši zanimivu ulogu perfidnog Hardréa, kraljevnu Belissent, a umetnuvši priču o drvenim peharima, te o nekom imaginarnom španjolskom vitezu. U originalu je dvoboj (između Hardréa i Amila) daleko ljepše motiviran, i upravo u duhu Chansons de gesta, koje su redovno povjesne pjesme, ili bar pjevaju o događajima i osobama, koje je franceski puk (tog doba) i njegovi Trouvéres držao za historičke.

Temeljna je dakle pogrješka u Livadićevoj legendi zamjena osnovne misli izvornika sa manje zgodnom, naime sa legendom o dobroj i lošoj sreći. To se vidi iz legende uopće, a napose iz skica: Uputa i Bol. Ipak, gotovo ne bih uzeo to kao veliku pogrješku, jer je i onako teško samo dostići stil i štimung izvora, pa kako se jedan isti događaj može motriti sa raznih strana, Livadić nam je dao legendu o bolovima, o sreći i nesreći, svakako filozofskiju od one o prijateljstvu.

No zato je velika pogrješka izmjena naivnog stila sa nenaivnim, što je vrlo dobro opazio tek Matoš, pa je neopravdana tvrdnja dra. Andrića (matičinog redaktora nar. pjesama), e je »sve ispričano s mnogo ljepote i sredovječnog kolorita«. »Mnogo« — ne bih tude zamijenio ni sa »dosta«.

Napokon treća i najfatalnija pogrješka. Ta je legenda naprosto stilistički monstrum, pisana njemačkom stilistikom a hrvatskim riječima. I tude nije ništa pomoglo, što je ispravljahu »stiliste« kao P. Magerl. Da je dr. Livadić više (t. j. mnogo) pazio na stil i fabulu, na glazbu jezika i boju priče, a manje na boju slova i opremu, teško da bi je ispisao do kraja (kako veli za oca Eufronija, str. 32. i dalje), jer tu ima svega i svačesa. Evo samo pregršt od onog, što se potkralo Livadićevu peru, a što nije naveo Matoš.

Inicijal na str. 21. prikazuje jelena, soba, što li, a najmanje lajavog srndaća. (Izvinite, htjedoh tek početi inicijalom!) »Nitko u gradu i h nije čuo; »p r i glavi... p r i nogama«; »o v a j je pehar«, mjesto t a j... isto

[1] Maretić: Naša nar. epika, str. 192.

i na str. 21.; »koraci njegovih sluga podavahu mu govoru ritam«; »kraljevsku kćer«; ljepše k r a l j e v n u, sa dativom k r e l j e v n o j, a ne »k r a l j e v n i«; »ž i v i h (?) i m r t v i h stvari« (suvišan pleonazam); »s i g r a t i s e«; čas upotrebljava: jedamput, čas: jedared; čegrtaljke klepeću; rana se sv. misa zove jedared srpski: j u t r e n j a, a odmah zatim kapralski: služba; što je ovo: »Evo vam dara«, — reče papa ljepoticama rodiljama — »j e r s t e r o d i l e...«; pa ova draženesna figura: »Amis položi pehar na g r u d i i zadrži ga na p r s i m a...« Jednom riječi: rijetko ćete naći hrvatski složenu rečenicu, dok se pridjevi zapostavljaju redovno i bez razloga, a isto se tako redaju sad određeni, sad neodredeni pridjevi, kako se već autoru svidi. Dalje ne zna p r o f. Livadić upotrebljavati zamjenicu ovaj i taj, da i ne pitam, kako je dr. phil. mogao napisati: »ž i v e i mrtve stvari«. Tobožnji Amisovi diktati ocu Eufroniju nisu redovno duhoviti, kao ni govor slugama (str. 22.), koji ne bi razumio valjda ni sam Amis.

Nije baš laskavo, što piše legendu dr. Livadić, a ne koji od naših katoličkih literata, dok se ne mogu nikako nadiviti socijalisti Radoševiću, što se buni protiv kršćanskog elementa u legendi. Svakako ignorancija. U nas se za tu vrstu oduševio dr. Maraković (Nov život), konstatirajući, kako je »znak okuženosti modernim subjektivizmom, što nam ni sadanji živi kršćanski pjesnici ne dadoše legende«. Mi imademo tek Martićeve Posvetnike.

Još nešto. Zamjeram dru. Livadiću, što nije uzeo siže iz naših legenda, koje su posve slične Amisu i Amilu, a o kojima govori Maretić.[2] Tako bismo dobili hrvatsku legendu sa narodnim koloritom i štimungom, dobili bismo estetsko-folkloristički prilog narodnoj psihologiji, religiji, te običajima. U nas to čini jedini g. Lovretić. Vidjeh u njega u rukopisu preko 200 pjesama, iz kojih će čitalac moći razaznati život i psihologiju našeg naroda. Neke čitah, i šteta, da ih g. Lovretić ne kani izdati prije smrti, i to ogorčen na naše urednike i učenjake, od kojih je jedan htio, da se u njegovom folklorističkom zborniku donesu fotografije golih stanovnika Otoka i Konavla, ko da smo u Indiji ili Africi. Isti se gospodin urednik i učenjak dao na ispravljanje nazivlja, a jadan ne razlikuje stojnik od ponjavca. Taki ljudi uređivahu akademski folkloristički zbornik!

Nego, sve je to bilo na račun dra. Livadića, pa dok ne ću spominjati nesavjesnih kritika gg. Andrića, F. Galovića, Lunačeka, Vernića i Radoševića, a obazrijet ću se tek na A. G. M-a (»Hrvatska«, 20. IX. i 1. X.), koji je u tim kritikama bio premalo literaran, baveći se odveć osobnostima.

Svakako su zanimivi njegovi podaci o tome, kako je dr. Livadić izdao Amisa i Amila o svom trošku, kao i neki drugi »savremeni pisci«; kako se obavljala korektura; razne stilske pogrješke, te novinarski opisi (sam konac: »Oštrice mača svježi krvavi trag« — svršuje savršeno revolverblatski), a nad sve »peglanje« zbog crnih i crvenih slova, koja su tude apsurdno upotrijebljena. Nije to ko grlom u jagode.

»Mi možda (ne možda, već odista!) više vrijedimo onim što volimo, no onim što činimo«, piše A. G. M. Dr. Livadić je zbilja tolerantan, kad tiska n. pr. (oprostite, što citiram!) ovo:

[2] Naša nar. epika str. 191. i dalje.

»Lice je tvoje satkano od duše, — — —
Tiranine, demone, zli duše, — — —

Oj tko si, što si? Genij moj, himera,
Hermafrodit, muza s Helikona,
Tribada, sukub, inkub il' hetera.

Ko sa zida motriš me madona,
Mog glada vječni tantalovski kruše,
Ljepoto niema, tkanje moje duše«.

A. G. Matoš Bjesomučnik, dru. Pišti Posiloviću (Savr. 10.).

Koliko li je tude stilskih, logičkih, akcentskih pogrješaka, da ne govorim o povredi pristojnosti, te blasfemiji. Tu nuzgredno spominjem, kako A. G. M. mjesto: »Gibanje je uljuljalo Amisa u san. Francisko bojeći se, da ne zadrijema, šaptaše molitve«... tumači ovako: »Francisko, bojeći se, da Amis ne zadriema, »šaptaše molitve«, dok je jasno, da je Amis baš od tog šaputanja onako pospan morao zadriemati«. A. G. M. ne zna evo ni najobičnijih pravila hermeneutike, pa nije čudo, što ćete naći u »sonetu« Prababa: vidim... »njen krezub grč (?) i zbrčkanu figuru«. A kad bih vam citirao Móru, sablaznili biste se nad praktičnom estetikom A. G. M-a.[3] Isto je bilo s Polićem i Dürrom, isto je sada s Begom, Kostelićem, nekim Donadinijem, etc.... a najzad sa anakreontičnim starcem Priapom Benešićem,[4] koji pjeva Gundrumu, te ponavlja u »stihovima« onako, kako se ne bi usudio ni najprostiji balija, šolja ili bećar, pjevati pred nepoznatim ljudima. Uzato je ta zbirka puki plagijat, pogotovu kad znamo, da ima i u bijelom Zagrebu fakina, koji pišu po zidovima i klupama (bez obzira na »okonjene«!) isto tako uspjele stihove, kao i ovi naši »s a v r e m e n i pisci«, tek hvala Bogu, što ne izadoše u redovitim izdanjima (valjda ne mogu platiti troškova?). Ja bih za takove »savremene pesnike i pisce« preporučio radikalan i uspješan lijek: neka im se ispraši tur!

Na koncu, dok dr. Livadić ipak kreće na bolje, ostali »savremeni pisci« kreću na gore, što više, postaše besramni, pa ne će biti čudo, ako nas najedared iznenade knjigom, i još k tome »divotnom«, koju će ilustrirati Krizman kao ono Livadićevu, te koja će imati po prilici ovakav epitafij:

L e g e n d a o n a š i m m o d e r n i m l i t e r a t i m a
L e g e n d a o b l e z g a r i j a m a i p r o s t o t a m a
P r i k a z a n a
S a v r e m e n i m p l. P i s c i m a
K o j i j e t r a g i č n o i z d u š n o
P r o ž i v l j a v a h u u s v o m
K o l o s a l n o m m o z g u
Z a l u d t r a ž e ć i
P a m e t.

[3] O tim intelektualcima pisah već u feljtonu o futurizmu, Luč, 1913. 15. i 16.

[4] »Njegovu« Anakreontiku naziva Obzor »vedrim pjesmama«.

Josip Benac:

Na odlasku.

Oj s Bogom, more, zadnja dođe noć,
Da lakom ladom tvoje režem vale,
Da snivam prošle i buduće dane,
Da gledam lazur, što se kroz noć sm'ješi
Sa bezbroj sjajnih, krasnih kandilaca,
Kad ljupko grli i cjeliva vale,
Što bježe hrlo dalje — dalje tamo
I prepliću se, dižu se i ginu
U dalji negdje — u toj noćci sivoj...
Sad svud je mir! — —
Oh, doć' će dan,
A rujna zora na istočnom svodu
Raskrilit će se, rasuti iz krila
Po sv'jetu ovom ruže rujne, bijele,
Kad prođe san...
Rasklopit će se vjeđe,
Što sklopio ih cjelov slatkog sanka,
Rasplinut će se dugi slatki snovi,
U koje nam se uživjela duša.
Oh, doć' će dan, a t'jelo će se prenut
Na život novi, borbu staru — krutu;
Nastupiti će novi život jada.
A ja ću gledat c'jelo čovječanstvo,
Kako se diže, napreže i pada —
Obnovit će se opet stare boli,
Kad budem gledo, gdje pod bičem b'jede
Svija se patnik i plače i moli,
A silnik kleti kara ga i tura;
Iz usta mu se razasula bura:
Kletava, vike, pogrda i ruga.
A zrakom tanan zviždati će bič,
Savijajuć se o sumrtvo tijelo,
I sv'jetom svuda širit će se krič,
Što pustit će ga jadno roblje bijelo...
I proć će dan — a spustit će se noć,
I doć' će san — a proć' će gorki jad —

Sad mir je svud — tek čuješ kako grud
Pod udarcem srca burno se talasa
I krvcu čutiš, kako naglo kola...
Sve tiho spava, samo mjesec plovi,
Provirujući izmed' gustog granja
Tihano, tiho, kao davna sanja.

Gle, kako sjaji na tihome valu
Ko munja. — Lišće lako trepti. —
Slavujev biljis. — Opet grobni muk . . .

— Al što je to? Gle, dno se morsko miče! —
Gle! Bijelo nešto kao avet — što li? . . .
Oh, ču li krik? — A sada čujder pjev! —
Sirena morska budi se i pjeva . . .
Al čuješ plač! — Ah, strašan sjeknu glas
Iz n'jeme, gluhe podmorske prodoli:
Oj pomoć! Pomoć! — Neko viče — moli —
Da l' zove tkogod svog života spas?
Jel' žrtva to, što plati bijes mora,
I ludosti već svoje kaje grijeh? —

Svud opet mir, a mjesec jasno sijeva . . .
Je l' maste tvor? Il tlapnja bješe pusta
I krik i pjev i plač i tužni zov?
Il bje to žubor talasja o hridi?
Zar bje to san? Al ne! Gle, prikaza se diže
Sve veća — veća. K površini gmiže —
A tamno more bjelasa se, pjeni.
— To n'jele skute Sirena sad širi.
Polako gore vije se iz mora
Lik njezin! . . .
Mjesec se blijedi uzdigao gore
Nad vrške gora i cjeluje vale,
Što nečujno bježe, grle se i love
Do morske hridi tamo na obali —
A noćna Sirena u maglu se splinu,
Te sakri bl'jedo mjesečevo sv'jetlo
I treptaj jasnih zv'jezda sa lazura.
Još čuješ samo grgoljenje vala. —

Svud tamna noć — a meni već je poć!
Prestat će za me žubor tih valova —
Ja ne ću slušat njihov plač i sm'jeh;
Odsad ću slušat, kako gladna sova
I ćuk kako muti noćni mir.
Uz gorski odsad spuštat ću se vir
I slušat njegvo tiho grgoljenje . . .
Al' s Bogom more! Kasni već je sat,
Već sanak grli u svom krilu sve! — —
Ja poć' ću dalje, gdje se život rađa
Pun čara, milja, mirisa i sreće,
Gdje zelen-lišće istom raspupalo
I šarno cv'jeće rastvorilo lati,

Gdje šuma istom stala šaputati
I bistro vrelo grgoljati stalo,
Gdje zefir stao pirlitati lišćem,
I leptir šarni cjelivati cv'jeće,
Gdje duša nove naći će vidike
I oko nove ugledati slike.
Pa kada dođe doba propadanja
Kad sve izgine kao slatka sanja,
Što snivala je moja duša mlada;
Kad dođe doba novih ljućih jada,
Kad zalud budem očekivo sreću,
I vrele zrake žarkoga sunašca:
Oj k tebi more, ja ću tada doći,
Kroz tvoje burne zaplovit ću vale,
I slušat strašni lomot — strašnu riku —
Gledat ću onda, kako pjena skače
I zima ljuta bjesni sve to jače
U nesmiljenom strašnom svojem liku.
I kad na časak mašta mi zastane
Dozivati ću prošle lijepe dane —
Pozivati ću stare uspomene
I među njima usred zime zdene
Života novog očekivat dane.

Đon Kerton:

Karlovački portreti.

I. Horvat-Kiš.

Zgodan je taj naš Kiš. Velim »naš«, jer mi Karlovačni imamo nekoliko svojih ljudi, bez kojih bi nam bilo pusto. Bez njih ne može čovjek ni zamisliti ovaj naš ugodni i purgarski Karlovac, koji je gotovo jedna familija. Kolju se braća doduše među sobom, ali to je tek dokaz familijarnosti.

Velim »zgodan«, ali ne u onom smislu, u kojem ljudi tu riječ danas obično upotrebljavaju, bilo kad ne će da koga precjenjuju, bilo kad su u neprilici, da izreknu svoj sud o nečemu.

»Cijenjene gospođe i poštovana gospodo«, počinje Kiš svoje predavanje, ili o svom putu u Sofiju, ili Istru, ili kamo drugamo. Pripovijeda zatim, kao je obećao prijateljima svoju fotografiju, pa priča, kao u športskom odijelu ,s razapetim kišobranom (proti suncu) jaše, kao Don Kihot —na magarcu. Općinstvo plješće, smije se, ama da popuca, osobito galerije (pripravnice i đaci).

Smetaju mu, nervoziraju ga ravne sofijske ulice, umaraju ga pravci, ne može podnositi ukočene pravilnosti, on bježi u predgrađe, ide, ide dugo,

dugo, i na brežuljku kućica, mostić vodi preko potočića. Smrklo se. Odjedamput zakorači iza živice neka sjena, »a ja« — pripovijeda Kiš — »zagrabim cestu prema gradu«. Tu se nakašlje: »Dozvolite, da popijem čašu vode«. A publika odobrava, smije se, zabavlja se. Galerije prednjače. Svatko zamišlja dugoga Kiša, gdje trči velikim koracima pustim ulicama. A naučni smo ga sretavati, mršavu, dugu, malo pogrbljenu pojavu, gdje štapa kroz ulice pozdravljajući i odzdravljajući na svakom koraku.

Nekoliko slika.

Zabava je. Restaurant prepun. Na vratima se pojavi njegova duga, suha persona. Kruži okom, obilazi, gleda, nigdje mjesta. Napokon umoli dopuštenje i sjedne k našem stolu. Razgovaramo. Odjednom prođe kraj nas poznati karlovački građanin, a Kiš se nagne prema nama, pa će diskretno šapćući: »Gospodo, jedamput se moram kruto napiti, da izlemam ovoga čovjeka«. I tu nam pripovjedi jednu zgodu. »Razumijete li, kako ovaj čovjek zalazi među poštene ljude — — ali ja se moram kruto napiti, da ga pošteno izlemam«. A mi grizemo usne, da se ne nasmijemo, zamišljajući, kako Kiš nekoga »lema«.

I glumac je Kiš. Uz Adama Kostelića najbolja sila diletantske družbe.

Odigravaju »Tupinela«. Na pozornici iza spuštena zastora žurba, namještaju stvari; publika nestrpljivo plješće, a Kiš je rastegao na sred bine svoju »ulogu« i mrmljajući na pamet pitanja i odgovore, gestikulira nervozno svim udovima. Počinje i predstava. Baš nekako oko sredine drugoga čina trči Kiš za kulisama sav uznemiren od jednoga do drugoga: »Moja uloga! — — gdje je moja uloga? — — izgubio sam ulogu!«

»Draga gospojice, zlatno pilešce moje, grličice, posudite mi malo knjigu, samo da jedamput pročitam ulogu«.

»A jok, ja je trebam«, odgovara tremulirajući »Grlica«.

»Kiš« — zove poluglasno Kostelić — »Kiš — hajde na pozornicu!« — I siromašni »kineski bodac« provali klecavim nogama na pozornicu.

Taj čovjek objeduje u nekoj gostionici na periferiji grada. To je ona provincijalna gostionica, gdje se uz mastan objed i »dobru kaplju« vode razgovori o gradskim neprilikama, o crnogorskom junaštvu i bugarskim krastavcima. Dvadeset koraka pred gostionom izvuče Kiš zvono, tako zvanu klepku, što je nose ovnovi prethodnici, i čuvstveno zazvoni, a gostioničar već nosi njegovu porciju.

One neravne, grbave karlovačke ulice, koje ne znaju za pravac ni pravilnost, one iste, koje su sudjelovale u djelima Mažuranića, Vončine, Ivakića, Demetra i J. Kozarca, one iste, koje sada odgajaju desetak »mladih«, te se ulice Kišu vanredno svidaju. U njima je Ante Kovačić nalazio hiljade sujeta žabarskih; a ta ista nepravilna hrpa kuća i ljudi stvara okolinu našega Kiša, koji se u njoj veoma ugodno osjeća.

A voli on ovo »žabarsko gnijezdo«, i kao što je Kiš dio »njegove« duše, tako je i ono ušlo u dušu Kiševih radnja. »Njegova« ugodna miniatura sa hiljadu varijacija familijarne i ugodne neukočenosti znala je stvoriti

onaj nježni, odmorni stil i ton »Putopisa«, »Zašto« i drugih stvari rasijanih po listovima.

Svuda sami deminutivi. Kiš ne pozna riječ: majka, grlica, on veli: majčica, grličica, zrnašce; — sve je u njega lijepo, nježno i ugodno, premda katkada prelazi u mikroskopsku estetiku. Zato je i razumljivo, da su u romanu »Zašto« najljepša mjesta, gdje opisuje djetinju igru, n. pr. kako »curičica« trga vapno sa zida i jede ga. To je nepopravljiva mana »curičice«, ali ujedno i najljepša slika romana.

Iz Trnova ponio je Kiš škatuljicu bugarskih šibica i tri zrnašca žita. To će mu biti ono, što je drugima skupocjeni spomen.

Drugi pripovijedaju o krasnim sofijskim palačama, o modernom sredovječnom Carigradu, o moru, a Kiš o »topčetu« izdjelanom iz trešnjeva debla, što ga je našao u nekom muzeju. Drugi se dive razgledajući kraljevski dvorac, a on razgovara sa malim podrapanim prodavačem novina. Drugi se dive pogledima crnoga mora, a on razmišlja o sudbini »ovčice«, koja se opire ukrcavanju na brod.

A ipak svi dobivate jasnu sliku svega, kud on prolazi; Sofija, Trnovo, Crno more, Carigrad, sve to iskrsava jasnim konturama pred vama. Vi ste pročitali putopis, roman, pjesmu, — umjetninu, a sve na par listova; sve je to ugodna cjelina, i vi osjećate jednako, kao i on, — a to je duševni užitak.

Takvi su Kiševi dojmovi, takva opažanja, takav je on u svemu, zato se čovjek ni ne može oteti ugodnim odmornim čuvstvima njegovih redaka.

Dobro je rekao urednik »Narodnog Glasa«, ocjenjujući knjigu njegovih »putešestvija«: »Kiš je stvorio nešto novo u hrvatskoj književnosti, on je pokazao, kako treba pisati putovanja i dojmove«. »Kad čovjek proživi i prođe sve to, pa se vrati kući, spusti zastore na prozorima, pa u onom polumraku legne na otoman, zaklopi oči, a dojmovi naviru, čovjek opet jedamput sve proživljava«. I to je sad zrelo, da se metne na papir.

Kiš je literarni talenat, o tom nema sumnje, ali se čini, da će proći neopažen, jer — »nema smisla za reklamu!«

Matija Manjarić:

Kako je g. P. Grgec obranio dra Lj. Marakovića i sebe.

«Prošli smo sve glavnije prigovore vlč. g. Manjarića i nismo se mogli uvjeriti, da smo baš onakovi, kakovima nas on crta«. — Ovako u zadnjem broju lanjske »Luči« zaključuje g. P. Grgec svoju kritiku 16. i 17. poglavlja moje radnje: »Naši »salezijevci« i »jeronimovci«, štono je izlazila lane i ove godine u »Vrhbosni«. Tim je riječima g. Grgec doista otmjeno i obzirno rekao: Prošli smo sve glavnije prigovore vlč. g. M. i uvjerili se, da nijedan ne stoji. — U samoj kritici ima on uistinu i oštrijih izraza o

mojim prigovorima, kao n. pr.: »krivi zaključci«, »logički skokovi«, »pogrješke« itd. A te moje »pogrješke« nijesu ni tako nevine, jer bi njihovo prešućenje bilo čak »neka vrsta salezijevštine«, t. j. kako i sam g. P. G. upozoruje štioce »Luči« — gotov »grijeh protiv katolicizma«! G. P. G. je dakle baš morao ustati protiv mene tako odlučno i oštro ili kako on veli »jeronimovski«, ako se nije htio šutnjom ili isprikom ogriješiti o sam »katolicizam«. Svakome će štiocu »Luči« biti jasno, da ja ni kao katolički svećenik ni kao odgojitelj katoličke mladeži ni kao katolički pisac nijesam smio na tu kritiku odšutjeti, nego ili dati zadovoljštinu povrijeđenom »katolicizmu« ili dokazati, da se nijesam o njega ogriješio. Dobrotom i susretljivošću uredništva »Luči« ja ću ovo drugo pokušati te nastojati dokazati, da se ne samo nijesam ogriješio o »katolicizam«, nego da u mojim spomenutim člancima nema baš nijedne pogrješke, nijedne zablude, nijednog logičkog skoka, koji mi g. P. G. pripisuje.

Želio sam i nastojao što kraće odgovoriti, ali morao sam se obazrijeti i na mladenačku publiku, kojoj je u prvom redu »Luč« namijenjena. Kod nje se pak ne može toliko predznanja pretpostavljati kao kod akademički obrazovanih čitatelja, pa bi im zbijen i u silogističkoj formi napisan članak mogao biti pretežak i nejasan. S druge strane kaže i naš narod, da je puno lakše pitati nego odgovarati, pa je naravno, da moj odgovor i razjašnjenje mora biti duže od članka g. Grkca, koji se zadovoljio samim kratkim tendencijoznim pitanjima i nabačenim prigovorima. — Napokon kad sam odlučio g. Grkcu odgovoriti u »Luči«, nijesam imao na umu samo, pa ni u prvom redu, svoju obranu, nego korist i informaciju naše katoličke mladeži. Pitanjima, glede kojih smo došli u sukob g. G. i ja, bavi se danas sva naša hrvatska katolička javnost, pa ne će biti bez interesa i za katoličku omladinu. Jasnoća pak i preciznost u prosuđivanju tih pitanja ne samo da joj može koristiti, nego joj je baš prijeko nužna. Bez jasnih pojmova o temeljnim načelima katoličke ili skolastičke estetike nikada pravog rada u lijepoj književnosti. A taj mi želimo i iščekujemo od sadašnje naše mlade generacije. Zato eto mjesto suhoparnog ispravka s nekoliko: »Ne stoji ... nego nasuprot stoji ...« napisah nešto veći članak o prigovorima g. Grkca.

G. P. G. je u svom članku ustao skoro protiv svih mojih opazaka i prigovora nekim pojavima na polju naše mlađe katoličke kritike. Eto kako on te moje prigovore redom obara i što mu ja na to imam odgovoriti:

1. Moji »krivi zaključci« počinju — s naslovom moga prvoga članka. Taj glasi: Dr. Lj. Marković protiv »negativne« ili »etičke kritike«. — Ovaj naslov cituje g. P. G. u prvom svojem prigovoru i nadovezuje: »Iz ovoga bi se moralo zaključivati, da dr. Marković istovjetuje etičku i negativnu* kritiku. A toga on nigdje ne čini. Iz one njegove rasprave, koja je izašla u »Hrvatskoj Straži«, i na koju se poziva vlč. g. Manjarić, vidi se jasno, da on razlikuje ponajprije etičku i estetsku kritiku, a jedna i druga vrsta može biti opet ili negativna ili pozitivna ili stvaralačka. Vrhbosnin je dakle pisac već u osnovnoj tezi učinio jedan logički

* Podcrtavam u citatima samo ono, što je podcrtao i g. P. G.

skok, kad je istovjetovao ono, što dr. Marković ne istovjetuje«. — Na koncu svoga članka sastavio je g. P. G. mali »reasumée« mojih glavnijih grijeha, a na prvom mjestu stoji ovo: »Vlč. g. Manjarić načinio je pogrješku, što je u svojim razmatranjima istovjetovao etičku i negativnu, a čini se i etičku i estetičku kritiku.«

Moj je dakle prvi grijeh, koji mi g. P. G. zamjerava, istovjetnost etičke i negativne kritike i to 1. u samoj »osnovnoj tezi« i 2. u mojim »razmatranjima«. — Milo mi je, što mogu utješiti g. G., da ne postoji taj moj grijeh ili »pogrješka« ni u »osnovnoj tezi« ni u samim »razmatranjima«. Ja bih naime počinio taj »logički skok« samo onda već u »osnovnoj tezi«, kad bi to istovjetovanje spadalo na moju »osnovnu tezu« ili se nje uopće štogod ticalo. No za moju »osnovnu tezu« ne igra ni najmanju ulogu teoretsko razlikovanje ili istovjetovanje negativne i etičke kritike. Sad. g. P. G. veli: »One etičke kritike u »Hrvatskoj Straži« bile su doduše i negativne ...« To što je za njega »doduše», za mene je bio dovoljan povod, da stavim u naslovu taj strašni »ili«. No taj »ili« je tako malo strašan, što više tako nevin i posvema irelevantan za moju »osnovnu tezu«, da ta ostaje posvema nepromijenjena, posve istovjetna, ako se onaj moj »ili« izbriše, pa stavi »i« g. Grkca. Molim ne samo g. Grkca, nego svakoga moga štovanog štioca, da to pokuša, pa neka prosudi, je li u mojoj tvrdnji ili »tezi« izmjenito štogod bitno ili »osnovno« ...

A kako je to moguće, ako stoji ono, što tvrdi g. P. G. ili ako ne stoji njegova tvrdnja, gdje je njegova pogrješka? G. P. G. je u toj svojoj tvrdnji učinio tu pogrješku, što je nasilno htio naslov moga članka, što više jednu posve nuzgrednu i nebitnu riječ u naslovu prikazati kao ono glavno, što ja hoću da ustvrdim i dokažem, kao bitnu tvrdnju, temeljnu bazu, »osnovnu tezu moga članka. On je dakle učinio baš ono, što meni prigovara, »učinio je jedan logički skok« s nebitnoga, za moj članak posve »akcidentalnoga« na bitno i osnovno za taj članak. Ako je g. P. G. htio već u pojedinim riječima moga naslova tražiti »osnovnu tezu«, onda je to mogao naći ne u onome »ili«, nego u onome »p r o t i v«. U tome naime članku ja se ni najmanje ne obazirem na to, da li dr. Lj M. u svojoj teoriji istovjetuje ili razlikuje etičku od negativne kritike, za mene je tamo glavna stvar i u naslovu i u čitavom mome »razmatranju«, da je dr. Lj. M. ustao protiv onih kritika presv. biskupa Mahnića u »Hrvatskoj Straži«, koje i sam zove sad »etičkima«, sad »negativnima«. I to držanje, taj postupak, ta p r o t i v n o s t dra. Lj. M. etičkim i negativnim kritikama, to je za mene u mojoj radnji glavna stvar i »osnovna teza«, a nipošto da li su za njega etička i negativna kritika recipročni pojmovi ili se etička negativna odnosi spram općenite negativne kao vrst (species) spram roda (genus).

Tako iz moje »osnovne teze« otpada spomenuti »logički skok«, jer se taj »logički skok« baš ništa ne tiče moje »osnovne teze«. Još je nesretniji g. G. s onom mojom »pogrješkom«, koju sam počinio time, što sam »u svojim razmatranjima istovjetovao etičku i negativnu kritiku«. Ja doduše mislim, da mi ne bi nitko mogao spočitavati kao kakovu nesavjesnost ili tendenciju sve da sam i istovjetovao te dvije vrsti kritike, kad su one faktično

sjedinjene u predmetu, koji sam razmatrao (napadnute kritike u »Hrvatskoj Straži«) i kada je to za moje zaključke posve nuzgredna i akcidentalna stvar, a niti dru. Lj. M. štogod škodi niti koristi, istovjetujem li ja ili razlikujem u svojim člancima te dvije vrsti kritike. G. P. G. uhvatio se dakle tako grčevito odmah u prvom svojem prigovoru jedne stvari posve indiferentne za pitanje, o kojem se radi u mojim člancima. Još je gore, što je on i tu po sebi indiferentnu okolnost prikazao posve krivo i protivno faktičnom stanju stvari. Jer ne samo da ja u svojim »razmatranjima« tu stvar ne istovjetujem, nego je doista razlikujem upravo onako, kao i dr. Lj. M., jer čitavo njegovo pisanje skoro fotografskom vjernošću reprodukujem u svojem članku. Da to dokažem, prenijet ću amo iz mojega članka samo nekoliko redaka, u kojima izvješćujem o nazorima dra. Lj. M. o ovom našem prijepornom pitanju: »Tim kritikama (Stražinima) on jednostavno poriče karakter »književne kritike«; one su mu samo »filozofske i to napose etičke« kritike. No kako su te kritike bile »jednostrane«, a pogotovu zato, što su se oslonile baš isključivo na etičke zakone... Hrvatska Straža je one pjesnike etički osudila, ali estetski sud je ostavila neriješen, odnosno prepustila drugima... počinje dr. M. raspravljati o tri vrsti književne kritike. Prva vrst, na koju spadaju i one »etičke« kritike Stražine, samo upozoruje na pogrješke u djelu, pa je dr. M. zove »negativnom« kritikom«. (Str. 88. i 89.)...

Ostat ću za sada kod ovih svojih izjava, pa molim g. Grkca, da uzme u ruke članak dra. Lj. M. u »Straži« i nađe jednu jedinu njegovu izjavu, koja je kadra ovaj moj izvještaj stvarno popuniti te vjernije i točnije prikazati pisanje dra. Lj. M. o razlici između »etičke i »negativne« kritike. Istina, da je ovo malo tamno i nejasno, ali to nije moja krivnja, nego dra. Lj. M., kojega sam ja pisanje ovdje i u Vrhbosni samo vjerno reprodukovao. Posve drukčije izgleda pisanje Ljubino u izvještaju g. G. Tamo su distinkcije između etičke i estetske kritike pa dioba obiju u negativnu, pozitivnu i stvaralačku tako jasno i precizno izrađene, da se bolje ne može željeti. Ali to je zasluga g. Grkca, a ne dra. M. Samo na žalost kolika je u tome njegova književna zasluga, toliki je i još puno veći kritički i polemički njegov grijeh. Baš tom preciznošću, baš tim distinkcijama je g. G. počinio ono, što meni spočitava — falzifikovao je pisanje dra. M.! Predočio je naime pisanje Ljubino u posve drugom svjetlu, nego što izbija u samom Ljubinom članku. Neka g. G. još jedamput pročita taj članak Ljubin, pa neka mi citiuje stavak ili izreku, iz koje se n. pr. »jasno vidi«, da i etička kritika »može biti opet ili negativna ili pozitivna ili stvaralačka«? Gdje o tome dr. Lj. M. spominje i jednu jedinu riječ?....

Tako eto izgleda moja prva »pogrješka«. Ta »pogrješka« stoji u tome, što sam u ovim svojim »razmatranjima« vjerno prikazao Ljubine nazore, kako ih je on sam opisao u »Straži«. Obrana pak g. Grkca stoji u tome, što je Ljubinom pisanju dodao svoje nazore, pa onda meni čita lekcije, što ja te tobože Ljubine izjave ili nijesam shvatio ili sam ih hotimice, dakle zlobno iznakazio!...

2. Drugi prigovor g. Grgca je već stvarniji, a glasi: »No dr. Marković nije ni protiv etičke ni protiv negativne kritike. Biti protiv neke stvari znači tu stvar osuđivati i poricati joj pravo na opstanak... Navest ću jednu poredbu, da bolje istaknem pogrješku u zaključivanju vlč. g. Manjarića. Hrvati imadu samo jedan dijelak slobode. Ali mi nismo zadovoljni time, mi hoćemo nešto više. Zar se iz našega nezadovoljstva dade zaključivati, da smo mi protiv onoga dijelka slobode, što smo ga dosada sačuvali? Isto tako ne može nitko prigovoriti dru. Marakoviću, što on uz etičku kritiku traži i estetsku, a uz negativnu ujedno i pozitivnu i stvaralačku«.

Sva snaga ovog prigovora počiva na tezi g. Grkca: »Biti protiv neke stvari znači: (prvo) »tu stvar osuđivati i (drugo) »poricati joj pravo na opstanak«. Da pokažem g. G., kako je ono skroz krivo načelo, da je protiv neke stvari samo, tko je tako osuđuje, da joj poriče pravo na opstanak, poslužit ću se i ja jednom »poredbom«, pa nek bude baš i političkom, kao što je i njegova. Sviđa mi se naime, što g. G. dokazuje ili bar osvjetljuje svoje teze poredbama. Vidi se, da je — kao i treba! — imao na oku većinu svojih čitača — mladež. Radi toga ću i ja njegovu tezu pobiti i dokazati njezinu neodrživost također poredbama.

G. P. G. je rodom iz Bosne, ili je bar mladost tamo sproveo. Jamačno ga onda zanimaju i svi javni događaji tamošnji; on ih svakako i pažljivo prati, pa će mu onda biti poznata borba bosanskih politika za hrvatski jezik na željeznicama i ona buka i vika po svim bosanskim novinama — osim dakako službenih — protiv sviju, koji su protivni našem jeziku. A jesu li ti kojekakvi faktori zbilja protiv našega jezika? Po logici g. G. nijesu nipošto i naše im novinstvo u Bosni i drugdje čini najveću nepravdu, kad im »čita levite« već mjesece zato, što su »protiv« hrvatskog jezika u Bosni. Kako bi bili protiv?! Ta biti protiv neke stvari znači, nekoj stvari poricati pravo na opstanak, a to nije ni na kraj pameti preuzvišenom g. Bilinskom i svim ostalim politicima, pa i vladama, koje se u tom pitanju slažu s njime i ne dopuštaju da popusti. Svi oni nemaju bar za sada jamačno ništa protiv toga, da »opstoji« hrvatski jezik u Bosni i oni ga nipošto ne »osuđuju«. Oni samo ne dopuštaju, da hrvatski jezik bude službeni i na željeznicama.

Poznata je i kod nas u Banovini »borba za materinsku riječ« sa svim historičkim posljedicama. Ali ta borba nema smisla, jer nitko nije protiv samoga »opstanka« naše »materinske riječi«. Nitko dakle nije »protiv« hrvatskoga jezika, pa mi nemamo ni razloga radi jezika boriti se protiv koga... Isto tako i franceski liberalci i framasuni uvjeravaju sav svijet, da oni nijesu protiv samoga opstanka katoličke Crkve itd. Tako bih ja eto mogao nizati iz ovih naših krajeva i svih krajeva svijeta, pa spomenuti ne samo jezik i vjeru, nego i tolike druge stvari i pojave, koje se dižu protiv ovakvog shvaćanja »protivnosti«, kako ju je definirao g. P. G. Jest, g. G. i Vi i ja i dr. Ljuba možemo biti i te kako protiv koje osobe ili stvari, ma da joj ne poričemo »pravo na opstanak«, ma da je, što više, i hvalimo i u zvijezde kujemo. Može g. Bilinski himne i ode pjevati hrvatskom jeziku, ali ako je protivan, da taj jezik vlada i na željeznicama, on je svakako protiv našega jezika. Tako može dr. Lj. M. svašta priznati i dopustiti etičkoj i ne-

gativnoj kritici, ali dok su njemu te kritike »jednostrane« i dok im on pripisuje kao plod »potpunu desorijentaciju i potištenost kod mladeži«, dokle ih on ni ne ubraja u »ozbiljnu literarnu kritiku« (nakon što je naime iskazao sve, što je imao protiv etičke kritike, zaključuje: »Držim, da je skrajnje vrijeme, da se i s naše strane p o č n e s ozbiljnom literarnom kritikom . . .«), pa dok on tu kritiku smatra dostatnom tek »kad se radi o čitateljima« itd., dotle je on protiv te kritike, ako ona uistinu ima prava i na nešto više nego što joj dr. Lj. M određuje i dopušta.

Nije dakle meni u Vrhbosni ni najmanje krivo, što dr. Lj. M. »uz etičku kritiku traži i estetsku« itd., nego što on taj svoj zahtjev hoće da opravda onakvom nepravednom osudom negativne kritike.

Ali — dovikuje mi g. P. G. — kakva nepravedna osuda zaboga? Ta dr. M. »naglašuje izričito, da se ni etička ni negativna kritika ne smije isključivati iz književnosti . . .« To sam ja lojalno i registrovao u svojoj raspravi, ali i drugim riječima dodao, da je u tom priznanju nakon ostalih izjava o plodovima etičke i negativne kritike dr. Lj. M. sličan onom škrcu, koji je pozvao prijatelja na objed riječima: Dođi, ako možeš! — a kad bilo vrijeme za objed, zaključao vrata. Ima naime i hvala i priznanja, koja mogu više naškoditi nego ukori i prigovori. Ja sam u Vrhbosni opširno dokazao, da to vrijedi i za »naglašivanje« dra. Lj. M. o etičkoj i negativnoj kritici ma koliko on možda protivno namjeravao postići. No g. P. G. nigdje se ne obazire na moje razloge nego samo prepiše tvrdnju ili zaključak, pa onda po meni »poredbama«, usklicima, retorskim pitanjima, i što mu već ruku dopadne. Ali nepravedno bi bilo, kad bih rekao, da se g. P. G. baš ni malo ne obazire na moje dokaze Obazire se on na nekoje baš izrično i pobija ih. Spomenut ću i koji su, pa kako ih oprovrgava.

— »Ili je možda opravdano, da on prigovara dru. Marakoviću, što je negativnu kritiku nazvao »neznatnijom« i »najneznatnijom«? Ta zaboga ovim nije rečeno jošte ništa zla. Kad reknemo, da je zagrebačka katedrala niža od Eifelova tornja, zar smo time rekli, da je ona i niska?«. . . (»Luč« 424.)

G. G. je i ovaj moj prigovor glede »neznatnosti« pobio opet jednim »logičkim skokom«. On je naime moj specijalni prigovor za neke slučajeve generalizovao na pravilo za svaki slučaj. Ja dakle u »Vrhbosni« dokazujem samo, da negat. kritika nije u svakom slučaju »najneznatnija po vrijednosti« i da se ne može za nju reći, da je samo dostatna« itd., nego kadgod baš najvrednija i od »stvaralačke«, i od »pozitivne«. Da meni nije na umu proglasiti »negativnu« kritiku za svaki slučaj najznatnijom mogao je razabrati g. G. iz onih riječi na str. 119.: »Upao bi u istu pogrješku i onaj, koji bi slično omalovažavao druge dvije vrsti kritike. Svaka je od njih važnija i znatnija od druge dvije ondje, gdje je baš ta vrst najumjesnija i najnužnija«.

To eto moje mišljenje hoće g. G. da pobije — i — Eifelovim tornjem! Pa dobro, ja prihvaćam i tu poredbu, pa mu odvraćam, da se može dogoditi slučaj, da bude i koja seoska crkvica, kojoj križ na tornju ne dosiže ni do krova zagrebačke katedrale, viša od Eifelova tornja, naime obzirom na visinu — nad morem. Svi znamo, da takvih slučajeva ima bezbroj, pa zato ni za koga pametnog ne će biti apsurdno i strahota, ako tko danas rekne: Ona

skromna crkvica na Velebitu ili na Vlašiću viša je od Eifelova tornja — obzirom na visinu nad morem. Tako sam eto i ja rekao dru. Lj. M., kako ne mogu priznati, da je »negativna« kritika u svakom slučaju »najneznatnija po vrijednosti«, pa sam točno i spomenuo, u kojem je slučaju držim vrednijom i potrebnijom od stvaralačke. To sam tako obrazložio, da se valjda ni dr. Lj. M. nije ćutio uvrijeđenim i nije smatrao to uzdisanje i isticanje negativne kritike za neke stalne slučajeve poniženjem za ostale dvije vrsti. Čitava ta moja radnja u Vrhbosni napisana je na obranu polemične »negativne« kritike, gdje je ona na mjestu i potrebna, a u ta dva poglavlja sam uzeo u obranu napose literarnu ili kao g. G. hoće etičku negativnu kritiku, osvrnuo se na neke dvoznačne i sumnjive izjave dra. Lj. M. i neke u »Luči«, koje bi mogle biti na štetu cijene i ugleda tih kritika, koji im pripada pa ih, u koliko bi se mogle zlo shvatiti, pobio i na pravu mjeru sveo. Tako sam eto razbistrio i nejasnu izjavu dra. Lj. M. o neznatnosti negativne kritike »po vrijednosti«. Bilo je to nužno, jer je dr. Lj. M. upotrijebio izraz »vrijednost« bez dodatka, kakvu vrijednost misli. Vrijednost pak spada medu izraze, koji se mogu razno shvatiti i tumačiti, pa prema tome shvaćanju i tumačenju mogu i bitno promijeniti odnošaj nekih »po vrijednosti« uspoređenih stvari, kako sam ja u Vrhbosni i za Ljubinu poredbu raznih vrsti kritike dokazao. Ja sam dakle bio, a i sada sam samo protiv toga da se negativna kritika apsolutno i za svaki slučaj proglasi »najneznatnijom«, a nipošto nijesam htio proglasiti je za svaki slučaj najznatnijom, kao bi se iz one poredbe g. Grkca o »njivi« moglo lako shvatiti.

Ali može mi prigovoriti g. G.: Ne stoji u »Vrhbosni« na svakom mjestu baš tako »distingvirano«. Eno na str. 91. čitamo: »Slijedi nadalje, da za skolastičku estetiku »negativna kritika« nikada i podnipošto ne će biti »najneznatnija po vrijednosti» nego temelj, bitni uvjet i najodlučnije mjerilo u prosuđivanju vrijednosti ma kojeg umjetničkog djela. Ovo mogu samo potvrditi, a s time se slaže i dr. Lj. M. u »Hrvatskoj Straži«. Pa zašto sam onda to išao isticati? Radi one druge izjave dra. M. u lanjskoj »Luči« (str. 43.): »Ne bježimo dakle od moderne . . . Ne tražimo njihove zalutalosti, apsurdnosti, onoga, što nas razdvaja, nego ono, što nas spaja«. Tu kao da dr. M .ide korak dalje, pa se zadovoljava i s takvom »stvaralačkom kritikom«, koja ne sadržaje u sebi i negativnu kritiku, pa time protuslovi g. Grkcu, koji nas uvjerava, da dr. M. traži i za »stvaralačku« kritiku, da sadržaje uvijek i »negativnu«. Onim riječima u »Luči« daje dr. M. povoda misliti, da bi ne samo mogli nego i trebali pisati stvaralačke kritike, koje ne bi sadržavale, nego još i izbjegavale negativnu kritiku. Takva »stvaralačka« kritika sama pobija spomenutu poredbu kritike s njivom. G. G. naime hoće, da me uvjeri, da je valjda bolje njivu očistiti i zasijati, nego samo očistiti. To i ja vjerujem, samo bi ta poredba bolje pristala na adresu Ljubinu, nego moju, ako je on mislio spomenutim riječima ono, što sam ja iz njegovih riječi posve logički izveo, a za što i g. G. priznaje, da se »dade i onako tumačiti«, kao sam ja to i protumačio.

3. Kako je eto s tom mojom izjavom o »neznatnosti« postupao g. G., tako je, ako ne i gore i s onom o »oštroumnosti«. O toj mojoj izjavi

izvješćuje g. G. u »Luči« ovako: »Zašto vlč. g. Manjarić ne potraži i sam u hrvatskoj i svjetskoj literaturi uzornih djela, pa ih ne prikaže našoj mladeži. On je napisao dosada toliko negativnih kritika, i to je svakako lijepo od njega; ali bi bilo jošte ljepše, da se posveti i pozitivnoj kritici. Ta on sam veli: »Kolikogod se dr. Maraković nepovoljno izražava o negativnoj kritici, ipak lojalno priznaje, da se za nju traži velike »oštroumnosti«. Ja ću i više ustvrditi, da te oštroumnosti pa i filozofskog i teološkog znanja treba puno više nego za pozitivnu i stvaralačku kritiku«. Nama ova tvrdnja zvuči paradoksno, jer znamo iz iskustva, da je pozitivna i stvaralačka kritika teža od negativne. Ali kad je vlč. g. Manjariću lakša, onda on griješi protiv ljubavi bližnjega, što se ne bavi njome. Mi trpimo više s oskudice pozitivne nego negativne kritike«.

Što je g. G. učinio iz moje »tvrdnje« samo da dobije jedan zvučni »paradoks«, pa čak i »grijeh protiv ljubavi bližnjega«, ja ću mu opet razložiti jednom — poredbom. Kako nas naime sam uvjerava, za njega je smiješno i pomisliti, da bi se više oštroumnosti tražilo za negativnu nego za pozitivnu kritiku. A što bi on istom odgovorio onome, koji bi ga zapitao: A molim Vas, g. G., treba li više oštroumnosti da čovjek napiše jednu pozitivnu kritiku, ili da skroji i sašije kaput?... Ne znam, što bi on na to odgovorio, ali držim, da bi se nasmijao, ako je mirnijeg temperamenta, a planuo, ako je žešće naravi. No svatko bi u jednom i drugom slučaju iz toga zaključio, da kod g. Grkca ne može biti ni sumnje o tome, da se neprispodobivo više oštroumnosti traži za pozitivnu kritiku, nego za jedan kaput. — Ali sad uzmimo, da za to mišljenje g. Grkca dočuje koji poštovani i svijesni zagrebački krojač, pa ga jednog lijepog dana posjeti i ovako pozdravi: Dragi i učeni gospodine! Čujem ja, da Vi pred svim svijetom tvrdite, da je teže i da se više oštroumnosti zahtijeva za jednu kritiku, nego za jedan dobar kaput. Pa ded, kad ste Vi toliko tih kritika mogli napisati, sašijte mi jedan kaput. To će za Vas jamačno biti igrarija, kad Vam je i onaj puno teži posao prava šala!

Što bi na to g. G.? Bi li ga mogla iz neprilike izbaviti sva njegova oštroumnost? Zar ne bi u toj zgodi sav poštovani krojački ceh, a isto tako i postolarski i svi redom triumfovali nad njegovom oštroumnošću i svom filozofskom i ostalom stručnjačkom spremom? A takav »cehovski« triumf priuštio si je i g. G. nad mojom malenkošću. Iz toga, što sam ja ustvrdio, da se za negativnu kritiku traži više nego za pozitivinu »oštroumnosti pa i filozofskog i teološkog znanja« (na ovo drugo se g. G. u svojoj izvedbi i ne obazire), zaključuje g. G., da je pozitivne kritike u opće i lakše pisati. Taj bi njegov zaključak dobar bio, kad bi se i za pozitivne kritike tražile iste sposobnosti i ista znanstvena sprema kao i za negativne. Ali to je ono, što on krivo pretpostavlja Za one etičke i negativne kritiku u »Straži« doista se traži »više oštroumnosti, te filozofskog i teološkog znanja« nego za one pozitivne i stvaralačke, što ih dosele napisaše n. pr. dr. Lj. M. i g. G. Ali za ove pozitivne se opet traži više poznavanja književnih (beletrističnih) djela i pjesničke tehnike, pa i drugih duševnih darova nego za negativne kritike. Zato se može dogoditi, da je netko vanredno oštrouman dialektik

i ne znam kako dobar filozof i teolog, pa će napisati »negativnu« kritiku, da će biti slast čitati, a da se dade zavesti od g. Grkca, pa iz toga zaključi, da je to dosta, e da uzmogne napisati još bolje »stvaralačke« kritike, mogao bi doživjeti potpun »fiasco«. Isto to vrijedi i za pozitivnog kritika. Dobar »stvaralački« kritik ne mora svagda biti i dobar »negativni« kao što dobar sijač ne mora biti ujedno i vještak u krčenju.

Ali g. G. se u tome poziva protiv mene na svoje iskustvo. On je naime već pisao i pozitivne i negativne kritike, pa su mu ove bile mnogo lakše. Ja prilično poznajem njegov i »pozitivni« i »negativni« rad, ali mi se čini, da objektivan kritik tih radova ne bi nikada napisao, da je ono, što je g. Grkcu lakše ujedno i — bolje. Neke njegove pozitivne i stvaralačke kritike ne samo da su mene upravo ushitile, nego su naišle na opće odobravanje. S nekima doduše ima i malo manje ugodnog iskustva, ali sve mi se čini, da ni s kojom svojom »pozitivnom« kritikom nije toliko neugodnog iskustva stekao, kao što će s ovom — »negativnom«. Ja se bar nadam, da će g. G., kad se samo malo zamisli u taj svoj članak, i sam uvidjeti, da njime nije bogzna koliko »oštroumnosti« pokazao i sebe proslavio. Možda dakle ipak ne će biti baš tako »paradoksno«, da su dobre »negativne« kritike katkada i teže od »pozitivnih«, a da se možda i uvijek za one traži »puno više oštroumnosti« nego za ove?...

Radi svega toga eto ne mogu ni ja da poslušam njegov savjet, pa ostavim »negativne« kritike i počnem »eksperimentovati« s »pozitivnim« i »stvaralačkim«. Ne mogu to, jer ne ćutim toliko spreme i sposobnosti za ove druge kritike, kao za one prve, a ni zato, što još uvijek smatram za naše prilike negativne kritike potrebnijima od pozitivnih, kako sam to dosta opširno obrazložio u »Vrhbosni«, a g. G. nije ni pokušao one moje razloge pobiti.

(Svršit će se).

Gorički. — „Jeka“:

Hosana.

O dosta smo već lutali po noći,
A tištio nas jad i udes hudi —
Naprijed ćemo — za sunašcem, što će doći,
Za sv'jetlom, što ga svako srce žudi!
Pa ostanite sami vi u tami,
Jer ne možete sjajnog sunca zreti;
Mi k sv'jetlu ćemo! — svi će poći s nami,
Pob'jedit što će znati ili mr'jeti.
U borbu ćemo stupiti ko ljudi,
Pa neka bljesnu mači duž poljana! —
A zlatna zora jednoć kad zarudi,
Da kazuje vam sreću boljih dana,
Zapjevat ćemo tad iz punih grudi:
»Hosana Tebi, Bože, o Hosana!!!«

--- SMOTRA. ---

Prikazivanje Muke Isusove u Vrbovcu.

Naš je pokret isticao već od početka potrebu pučke pozornice. Mnogi su to isticanje smatrali frazom, ali su nekoji nosili ovu ideju duboko zapisanu u svojem srcu, pa su je pokušali i ostvariti. Nema hrvatske pokrajine, u kojoj nijesu naši ljudi sakupili barem po jednu diletantsku družinu, bilo u omladinskim društvima, bilo u literarnim sekcijama, bilo u čitaonicama. Ali je sva ova poduzeća natkrililo odjedamput poduzeće hrvatskih seljaka u Vrbovcu. Članovi »Vojske presv. Srca Isusova«, »Marijine kongregacije« i pjevačkog društva »Petar Zrinjski« prenesoše glasoviti Oberammergau u Hrvatsku, i pokazaše svojom priprostom i veličanstvenom igrom, kako je naš seljak sposoban za najvišu kulturu.

U pozorišne je prostorije vrbovačke moglo stati preko 1000 osoba. Seljaci i gospoda dolazili su iz svih hrvatskih krajeva u Vrbovec, da pogledaju ovu za nas neobičnu predstavu.

Naši seniori, župnik Stjepan Pavunić i kapelan Mihovil Ivšić, uložiše nebrojene moralne i materijalne žrtve, da osvjetlaju obraz svojim župljanima. Mi smo gledali lijepe kostime i savršene maske, dosta dobre kulise i ugodne kretnje; slušali smo prilično vjeran štokavski naglasak, lijepo pjevanje i lijepu pratnju na harmoniju; a nijesmo možda ni pomislili, koliko je posla i neugodnih sitnica trebalo, dok se sve to izgladilo i izašlo pred nas kao savršena umjetnička cjelina. Trebalo je, da se narod prije odgoji za prikazivanje najveće svjetske tragedije, a to su učinile najviše one religijozne i proprosvjetne institucije, koje se u selu nalaze. Smiješno je bilo, kad je neki Prohaska u »Obzoru« napao na kongregacije, iznoseći protiv njih vrbovačka prikazivanja, a nije jadan vidio, da je upravo i ta kongregacija pripravila tlo ovom prikazivanju.

Vrbovčani prikazuju »Muku« vrlo savjesno, govoreći uloge na pamet bez ikakve pometnje i krećući se na pozornici sasvim slobodno. Negativne uloge, kao Juda, Ana i Kajfa, prirodnije su izvedene od pozitivnih. U ostalom to se svuda u umjetnosti opaža, pa i Danteov je »Pakao« bolje ispjevan nego li njegovo »Nebo«. Žene su opet zaostajale za muškarcima; one su govorile svojim domaćim patosom, sustežući se nekako, da se stave u pozu glumačku. U trideset je slika izašlo pred nas nebrojeno mnoštvo ljudi. Neke su slike bile tako dirljive, da su gledaoci proplakali. Osobito je veličanstveno bilo uskrsnuće. Vele, da su Vrbovčani u tom natkrilili i Oberammergauovce.

Prikazivanje je Muke Kristove u Vrbovcu plod mladog našeg katoličkog pokreta. Ono dokazuje, da se s našim narodom dade vrlo mnogo učiniti, samo treba dobrih vođa. Pučka pozorišta moraju i u nas vršiti barem onakvu ulogu, kakvu vrše u slovenskim zemljama. **G.**

Dva bisera ili Životopis sestre Tereze maloga Isusa i Gene Galgani

(Izdala »Kuća dobre štampe« na Rijeci. Cijena?)

Mi Hrvati nemamo mnogo ascetičke literature, kojom bi se mogao i svjetovnjak poslužiti. Ipak bi svaki naš đak morao imati u svojoj knjižnici barem sv. Pismo, što ga izdaje djelomice »Zbor zagrebačkih bogoslovaca«, a djelomice kaptol vrhbosanski. Češće puta morali bismo čitati glasovitu knjigu »Nasljeduj Krista«, zatim »Ispovijest sv. Aurelija Augustina«, Pellicova razmatranja »O dužnostima čovječjim«, »Generala de Sonisa«, od o. Miroslava Vanina, »Petra Barbarića« od o. A. Puntigama i naš »Excelsior«. U ovim ćete knjigama naći obilje pravoga kršćanskoga života. Osjetit ćete posebni sklad čuvstava, što nam ga može dati jedino Kristova nauka, shvatit ćete veličajnost ljubavi i jakosti kršćanske.

Ne ćete se bez sumnje pokajati ni onda, ako pročitate i ova dva životopisa, što ih u jednoj knjizi izdadoše riječki oo. kapucini.

Sestra je Tereza vrlo simpatična osoba. Fotografije njezine dokazuju, da je bila obdarena vanrednom milinom, ljepotom i

nježnošću. Stupila je u samostan, među karmelićanke, gdje je u dvadeseti petoj godini umrla. »Consummata in brevi explevit tempora multa«, moglo bi se i o njoj reći, košto se veli o nebrojenim drugim Božjim ugodnicima, koji su u razmatranju i molitvi dokrajčili brzo svoj zemaljski vijek. Neka osobita jakost, samozataja i altruizam vladahu u srcu ovakih sretnika, i kad čitamo, kolikom su oni pomnjom pročišćavali svoje srce, moramo se mi obični nehajnici zastidjeti lakoumnih nedostataka i grijeha. Sestra je Tereza bila i pjesnikinja. U jednoj umiljatoj pjesmi, koju je na hrvatski preveo Milan Pavelić, ovako čezne za vječnim neprostornim krajevima:

»O Isuse moj, krilima me mliječnim
Zaodij — k Tebi letjeti ću ja,
Ja žudim tamo k obalama vječnim,
Da gledam Tebe, sreće moja sva.«

Ova joj se želja i ispunila. Mi, koji vjerujemo u općinstvo svetih, možemo samo naslućivati ljepotu onoga života, u kojem se ona sada nalazi.

Dok je sestra Tereza Martin po narodnosti Francuskinja iz Alencona, dotle je Gema Galgani Talijanka iz toskanskog mjesta Camigliana. U sestre je Tereze više životne naivnosti, a u Geme više neobičnih događaja. I jedna je i druga umrla gotovo u istoj dobi, i jedna je i druga crpla obilnu otajstvenu moć iz sakramenata Crkve katoličke. Kod Geme bi trebalo mnogo toga kritički ispitati, a osobito njezina ukazanja. Na to životopisac kao da nije dosta pazio. A ipak ne bi bilo s gorega, da opisujući vizije budemo jako oprezni i da se poslužimo svim pomagalima, koja nam pruža Crkva i znanost.

U ostalom vizije su kod ovakovog štiva sasvim nuzgredna stvar. Glavno je, da se uživimo u onu harmoniju misli i čuvstava, kojom se odlikuje srce praktična kršćanina. Duhovna je lektira uz svagdanje ispitivanje savjesti svakako najbolje sredstvo, da napredujemo u savršenstvu. A u današnje je doba ovakova lektira svakomu potrebna. U teškoj životnoj borbi lako se dogodi, da čovjek zaboravi na svoju unutarnjost. Srce se počne tada i neopazice natrunjivati zlobom, nepravdom, egoizmom i putenošću. Čuvstva polagano gube plemenštinu i dušom odjekuju neugodne disonance.

Upoznavajući život ovakih duša, kao što je sestra Tereza i Gema Galgani, utvrdit ćemo se još bolje u uvjerenju, da moderne nauke daleko zaostaju za kršćanstvom osobito stoga, što su izbrisale plemenštinu i dobrotu iz niza svojih vrijednosti. Današnjemu vijeku tehnike nije više idealom plemenit čovjek nego silovit okrutnik i lijepi razbludnik. A i mi sami možda odviše precjenjujemo učenost i elegantnu vanjštinu, zaboravljajući, da ove vrline bez dobrote nemaju pravoga sjaja. Stoga uzmimo u ruke duhovno štivo. Ne moramo biti svi redovnici, ne smijemo se ni klanjati ondje, gdje se klanjati ne treba. Budimo jaki, odvažni, uljudni, pa ako možemo i učeni. Ali ni za časak ne smijemo zaboraviti na to, da je kršćanstvo osim znanosti i estetike uvijek naglašivalo u prvom redu moralne vrijednosti, dajući nam u pojedinim osobama uzore posebne duševne dobrote i nevinosti.

Knjiga »Dva bisera« nije napisana osobitim stilom, a možda mjestimice imade i premalo kritike; ali je ipak vrijedna, da je naše đaštvo čita i tako upozna ova dva nevina života, koji su koncem 19. vijeka gorjeli Bogu na slavu. **O. G.**

Iz talijanske književnosti*)

Izmedju tolikih književnika i pjesnika talijanskih zadnjega doba za nas je karakteristična pojava mladoga franjevca Salvatora Urbanca, koji je nazad malo dana izdao oveću zbirku pjesama pod naslovom »A m a r a n t i«. Ovaj nas pjesnik zanima ne samo za to, što je Carduccijev klasicizam s uspjehom spojio s katolicizmom poput Giacoma Zanelle i dovinuo se zamjerne visine u umjetničkom stvaranju, nego i stoga, što kod njega opažamo snažni upliv hrvatskih pjesnika, osobito Kranjčevića. Uopće kod njega uz prezime nalazimo i mnogo drugog hrvatskog elementa. Sve kad i ne bismo naišli na vrlo uspjelu pjesmu »A Silvio Str. Kranjčević«, protkanu vješto aluzijama na neke Kranjčevićeve pjesme, po načinu izražaja i niansiranju čuvstvovanja, upoznali bismo ljubitelja hrvatskoga pjesnika.

Znajući pak sumornu i tužnu muzu našega Silvija, nikakvo čudo, da se i talijanski

*) Došlo još prijašnje školske godine, ali uvrštujemo istom sada. Op. ur.

pjesnik gdjegdje zaputio mračnom putanjom pesimizma:

»Ah, che pure un fior si schinde,
se a toccarlo viene il gelo
e la luce creatrice
se del sol s' asconde in cielo.
(»Il Misantropo«.)

Sam pak u spomenutoj pjesmi priznaje Kranjčevićev upliv:

»Solitarie ardean le stelle
sulla terra intirizzita;
noi due soli — mi sembrava
eramo ancora in vita
e sul gelo il dito mio
fredo e pallido scriveva
tanti punti di domanda.«

Ali se pjesnik brzo otresao crnih misli, jer riješenje svih svojih patnja i životnih zagonetaka nalazi u suncu Vječne Istine, pa se vrlo ugodno dojimaju upravo nježni stihovi, kojima bi želio i učitelju svim žarom pjesničke duše pokazati ono vrelo istine:

»Ah, che allor bramavo, o Silvio,
darti un altro fiore olente:
egli nacque sul Calvario
da una lagrima possente
— — — — — — — — — — —
Si sarebbe, o Silvio mio,
del tuo cuore sciolto i gelo
e piangendo, noi le mani
tese insieme avremmo ol cielo«.

Upravo temeljnoj kršćanskoj misli zahvaliti mora pjesnik dobar dio svoga uspjeha, jer ne zapada poput sljedbenika Schopenhauerove filozofije u beznađe, koje ubija i ništi ljudsku energiju, već je pjesnikova lirika zadahnuta resignacijom i sentimentalizmom, ali ne sentimentalizmom boli, sumornosti i borbe, koji svršava pesimizmom, već je on plod čežnje i žudnje za nečim idealnim, za plavim vedrinama neba, gdje sija vječno sunce, a ne tišti ljudsko tijelo:

Al morvi degl' ideali
serissi i versi miei più belli
Ma non gia che i vivi odiai
brancolando tra gli avelli.
Nel ronuo dei loro giorni
ventilai la pace eterna
e la luce della vita
che oltretamba s'ineterne
(»Il vate degli amaranti«.)

Kad bismo mu tražili slična u današnjoj talijanskoj literaturi, najviše bi njegova poezija podsjećala na Giovanija Maradia. To su regbi dvije srodne duše s jednim osjećanjem; ali nije za to Urbanaz zavisan od njega, jer i ako obraduje identičnih sujeta, on im daje posvema svoju formu s bogatstvom umjetničkih ljepota. Nema sumnje, da će mladi pjesnik uspjeti u svojoj poeziji, pa i ako se u ovoj zbirci nije dovinuo klasicizma, jer ima i pogrješaka kao svaki mladi čovjek, svakako je pokazao jačinu svoga duha, koji je kadar da stvori nešto novo u duhu preporoda literature u katol. duhu.

Osim originalnih pjesama na kraju knjige donosi tri prijevoda naših pjesnika pod naslovom: »I fiori di Vesna«. Pjesnik naime pozna dobro hrvatski, a sa simpatijama prati pokret hrv. kat. nar. đaštva, osobito naš mladi literarni pokret, pa stoga uz Preradovićevu »Miruj, miruj srce moje« i Stj. Ilijića: »Lazar« donosi vrlo uspjeli prijevod našega Izidora Poljaka »Stranac na zemlji« (»Straniero in terra«). Dosad su obično naši ljudi, osobito u firentskoj »La nuova rassegna« prevodili hrvatske pjesnike, a sada evo i sam talijanski pjesnik prevodi naše pisce. Od svih je bez sumnje najbolje preveo spomenutu Poljakovu pjesmu, jer tko usporedi original sa prijevodom, ne zna, gdje je pjesma jača i bolja. Za dokaz navodim dvije zadnje kitice:

»Quasi straniero affetto su remoto
scoglio di mar sconvolto, mesto in cuore
la nave aspetto, che mi porti ai lidi
dei patrii lari.
Oh, vegga presto altre campagne ed' altri
monti l'azzuro, un' altro ciel, d'un altro
firmanento il tremar di bianche stelle,
le piaggie eterne!

U jednu riječ ove pjesme talijanskog pjesnika odaju ljubav i poštovanje prema hrvatskoj knjizi, pa se kao takve najbolje preporučuju.

M. Jurjević.

P. A. Sheean: Dolina krvi (Glenanaar.)

(Tiskom i nakladom umj. zavoda »Miriam« na Rijeci. Cijena 1.50 K.)

Sheehan je Irac, koji je svojim engleskim djelima stekao svjetski glas. Na hrvatski je preveden njegov »Luka Delmege« i »Moj novi kapelan«. A sada je evo preštampano iz »Riječkih Novina« i treće njegovo djelo: »Dolina krvi«. Sheehan pokazuje i ovdje u punoj mjeri stare svoje spisateljske vrline. Stil mu je jezgrovit i gotovo staračkl dostojanstven. Nema u njem nepotrebne retorike ni uzrujanosti. Vladajući suvereno gradivom uzdigao se pisac do klasične jednostavnosti i jasnoće. Razlažući sudbinu svojih junaka ne gubi on ni u najpotresnijim momentima hladnokrvnosti.

»Dolina krvi« nije ništa drugo nego odlomak iz povijesti irskoga naroda. Tragična je to povijest i možda se s njome ne može mjeriti ni povijest naše domovine. Sve od onog vremena, otkako su germanski Anglosasi zavladali Britanijom, bijahu Irci u vječnoj pogibli, da izgube svoju narodnost. Anglosasko je tlačenje bilo tako grozno, da je irski narod morao podići više ustanaka i revolucija. Tako je i g. 1641. došlo do rata, koji se svršio povoljnim Monkovim mirom. Ali engleski parlamenat nije priznao toga mira nego je poslao u Irsku okrutnoga Cromwella, koji je ugušio ustanak u krvi, a zemlju podijelio među svoje oficire i vojnike. Rodovnik je daljnje irske povijesti izrazio Sheehan ovako: »Cromwell je rodio ubijstva i požare, a ubijstva i požari rodiše osvetu; osveta je rodila kaznene zakone, a kazneni zakoni urote; urote su rodile uniju, a unija bespravnost; bespravnost je rodila »bijele muževe«, a ovi rodiše klevetnike i sudbena umorstva; sudbena su umorstva rodila osvetu — i opet tako.« Englezi su uništavali Irce trgovačkom, carinskom i tarifalnom politikom; nijesu im dopuštali, da razviju ni materijalnu ni duševnu kulturu; nametali su im svoju upravu, svoj jezik i državnu vjeru. Zato su Irci upotrijebili svaku prigodu, da im se osvete. Za vrijeme francuske revolucije bukne i u Irskoj ustanak, i tom prigodom bude 30.000 Iraca ubijeno. Slično postradaše Irci i u vrijeme američkog rata za slobodu. 1845.—47. dođe do irske revolucije. Uz to je u zemlji harao strašan glad. Tom je prigodom na stotine hiljada Iraca umrlo od gladi, a dva milijuna ih se iselilo iz domovine. To je glasoviti »Irish Exodus«. Ipak otpor Iraca ne bijaše ni ovim skršen. Njihova je težnja za slobodom i mržnja na pohlepne Engleze ostala uvijek jaka, što se pokazalo osobito u irskim političkim pokretima, koji su sebi katkada postavili i republiku ciljem. Kad je došlo do rata s Burima, pozdravljali su Irci s oduševljenjem svaki engleski poraz. A sada bi napokon i oni imali dobiti svoju autonomiju, jer teško da će uspjeti rovarenje ulsterskih protestanata, koji se pod vodstvom Carsona i Richardsona pripravljaju na krvavi gradjanski rat, ako bi engleska donja kuća i treći put priznala »homerule-bill«, čim bi otpor gornje kuće bio konačno skršen. Pobjeda Iraca bit će dobar znak za sve potlačene evropske narode, jer će i oni vidjeti, da je uzaludno tlačenje njihovih šovinističkih gospodara. Duh naroda mora na koncu pobijediti, samo se dakako hoće prije mnogo žrtava. Englezi su osvojili sve važnije točke svijeta, ali malenog irskog naroda nijesu mogli uništiti. Poharali su u Irskoj mnogo toga, kako se vidi najbolje iz te činjenice, da je ova zemlja imala 1841. g. 8.175.124 stanovnika, a sada ih je nešto iznad 4 i pol milijuna. Od toga imade presbiterijanskih, episkopalskih i metodičkih Engleza oko jedan milijun, a ostalo su katolički Irci. Jezik nije spasao Ircima toliko narodnost koliko katolicizam, jer malne svi Irci znadu engleski. 1901. godine govorilo je keltski samo 14.36% stanovništva, a od tih nije znalo engleski 0.45%.

Ovo sam evo iznio iz irske povijesti, da bolje razumijete »Dolinu krvi«, u kojoj je ispripovijedana sudbina američkog iseljenika Terencea Kasseya. Plemenit je to čovjek, pa ipak je morao mnogo trpjeti, da okaje grijeh svoga djeda po materi, koji je kao klevetnik i krivokletnik slao nevine Irce na vješala. Radi toga je njegovo potomstvo izvrgnuto ruglu, preziru i bojkotu svakog poštenog Irca. Sadržaj romana ne ću pripovijedati, uzmite ga i čitajte, pa ćete uživati u pojavi ratobornog Kasseya, požrtvovne Nore, buntovne Kathleene, sentimentalne Tessie i plemenitog Edmonda Connorsa. Sheehan je u opisivanju skupina slab, ali je jak u prikazivanju pojedinaca. Čitajući »Dolinu krvi« vidjet ćete tipove, od kojih se sastoji irski život, pa ćete se sjetiti i tužne sudbine hrvatskog naroda. Pomislit ćete na naše gospodare i njihovu politiku, sjetit ćete se i naših američkih iseljenika i onda ćete bolje razumjeti konačni zaključak Sheehanova romana, koji glasi ovako: »Irska se zemlja i opet vraća u irske ruke. Mnogi razoreni irski dvorovi gledaju svojim mrtvim prozorima na more, kano da dovikuju protjeranim Keltima:

Vratite se! Vratite se! Vratite se u zemlju svojih otaca! Da još jednom čujemo u našim kućama meke keltske glasove, još jednom smijeh vaše djece: da čujemo na vašim dvorištima svirku harfe, pjesmu mladih ljudi sa širokih poljana i veselu igru sa livada. Vratite se, vratite! Dani su mračni i kratki, otkada ste vi otišli; u Irskoj nema sunca, samo su noći dugačke i strašne! Tamo na grobljima počivaju kosti vaših djedova! Njihove nemirne duše obilaze po svim dvorovima i kućama, a uzdisaji njihovih zloslutnih duhova prostiru se poljem i brdinama. I ne će im biti mira, dok vaše pjesme ne padnu na njihove grobove i dok ih ne uzbibaju vaše molitve, kano što vjetar biba bršljanovo lišće na pustim razvalinama!«

A kod nas?! Ej, suze, teške suze kradu nam se iz očiju... P. G.

Eletove knjige.

Kako javlja jedan madžarski katolički dnevnik, izdat će uredništvo katoličkog književnog tjednika »Eleta« trideset knjiga. Ovo je uredništvo izdalo u zadnje dvije-tri godine već više znanstvenih i beletrističkih knjiga prožetih katoličkim duhom, a s ovim će najnovijim poduzećem natkriliti svaki dosadanji pothvat liberalne štampe, u tom redu. — Deset je knjiga već dotiskano, sada su u knjigovežnici, ostalih je pak dvadeset još pod tiskom. Po prilici jednaki ih je broj beletrističkih i znanstvenih. Za znanstvene se ističe posebice, da su pisane lakim i privlačivim stilom, e bi se sve nasladom i plodom čitale.

Naslovi su dotiskanih knjiga ovi: Prohaszka Oto: »Svjetlost u tami«; Dr. Takács Aleksander (povjesničar): »Madžarske žene u starini«; Gineverova Györy Jelena: »Englezi« (prikaz engleskog svagdanjeg života); Dr. Fieber Henrik: »O modernim umjetničkim borbama«; Ambrus Zoltan: »Kazališni događaji« (izvješćuje o produkciji madžarske pozornice u zadnjih 30 godina, — str. 400); Andor Josip: »Učiteljica« (roman sa još nekoliko drugih pripovijesti); Tömörkeny Stjepan: »Jednostavni ljudi« (pripovijest); Toma Stjepan uredio je jedan zbornik »Život i književnost«, u kojem je priopćilo do osamdeset pisaca svoje radove, na čelu im Csernoch Ivan, madžarski knez primas; Cholnoky Viktor: »Kaleidoskop«, tu su sabrani najbolji radovi toga madžarskog nedavno preminulog žurnaliste. Kosztolányi Desiderije preveo je najbolje pjesme engleskih, američkih, njemačkih, nizozemskih, danskih, norveških, francuskih, talijanskih modernih pjesnika i uredio dobru antologiju inozemne savremene poezije.

Autori ostalih knjiga većim su dijelom poznati čitateljima »Luči« iz prošlogodišnjeg prikaza madžarske savremene književnosti. Po svemu sudeć ovo se poduzeće jednog katoličkog književnog lista može smatrati velikom rijetkosti. Imena pisaca jamče, da je književna vrijednost većine djela besumnjiva, a da je s druge strane moralna vrijednost njihova izmjerena katoličkim principima, jamči nam izdavač i nakladnik: uredništvo Eleta, katol. književ. tjednika. **Mesop.**

Uredništvo je primilo na ocjenu:

Tajne svete mise. Duhovna igra po Kalderonu od dra. Rikarda pl. Kralika. Prevela i predgovorom popratila sestra Josipa Šoštarić. Izdala literarna sekcija kongregacije-učiteljica u Zagrebu. U uvodu se nalazi prikaz Kalderonova i Kralikova rada. Citirat ćemo samo nekoliko riječi iz poglavlja o »Tajnama sv. Mise«. — »Tajne sv. Mise« jedno je od onih znamenitih »Autos sacramentales« njegovih, u kojima je smiona mašta Calderonova duboko zaronila u vjerske istine katoličke Crkve. Radnja ispunja veličajno prikazivanje, koje se ne razvija po običnim zakonima drame, već se predočuje u paralelnim simboličkim slikama. Genijalna je zamisao, što pjesnik odmah na početku radnje stavlja na pozornicu dvije alegorične pojave, koje će tumačiti poredbe i koje do konca igre ne ostavljaju pozornice. To su personifikacije mudrosti i neznanja.« Na koncu se knjige nalazi i Kralikova harmonizacija zborova, koji u prikazivanju nastupaju. Djelo je prevedeno lijepim književnim jezikom. I mi velimo sa prevoditeljicom: »Dao Bog, te se ovo duhovno djelo kao dobro došlo nađe u svakoj obitelji naše mile otadžbine, gdje se širi »Za vjeru i dom«.

Vlasnik i odgovorni urednik: Ivan Krst. Lovričck, cand. phil. — Hrv. tiskara d. d. Zagreb

Luč

KNJIŽEVNO-POUČNI LIST HRVATSKOG : KATOL. ĐAŠTVA. :

GOD. IX. ZAGREB, mjeseca studenoga 1913. BROJ 2.

Stud. iur. Josip Vandekar:

Bezgrješno začeće.

Evolucija — dakako pravo uzeta — značajno je obilježje kako cijele bogoslovske znanosti uopće, tako napose dogmatike. U prvo vrijeme kršćanstva nema o kakoj znanstveno obrađenoj dogmatici ni govora. Nije to možda zbog toga, što ne bi bilo dogmi, već naprosto zato, što nije bilo povoda, da se pojedine vjerske istine znanstveno dokazuju i sistematski poređuju. Bogoslovska literatura poznaje doduše sv. Ignacija, Ireneja, Polikarpa i Justina kao pisce prvih vjekova, no pravu dogmatiku stvorio je tek veliki Augustin — a to je bilo u 4. vijeku. Ipak nauku o bezgrješnom začeću zaludu ćeš tražiti nesamo u sv. Augustina; toga ne poznaje ni »Summa« anđeoskog učitelja sv. Tome. Što više — u samoga Tome, a i u mnogih drugih crkvenih naučitelja (sve do pod konac 18. vijeka) naći ćeš mjesta, koja se na oko protive nauci o bezgrješnom začeću.

Sad nastaje pitanje, koji je tome razlog?

Ponajglavniji razlog, zašto neki sv. oci nejasno govore o toj presjajnoj odlici Marijinoj jest taj, što se u cijelom Sv. Pismu ne nalazi nauka o bezgrješnom začeću Marijinom izrijekom sadržana.

Bogoslovci pak poznijih vjekova nalazili su najveću poteškoću u tom, što nijesu znali složiti nauke o bezgr. začeću sa općenitom potrebom Spasiteljeva otkupljenja. Ako Marija nije nikad bila okaljana ni najmanjom griješnom ljagom, čemu joj onda otkupljenje Spasiteljevo?

Pojam »praeredempcije« — preotkuljenja, — što ga je iznio Duns Scot bez sumnje je jedna od najvećih zasluga tog katoličkog velikana. Na taj je način sačuvana temeljna dogma o općenitosti otkupljenja, a dana i rasvijetljena je nauka premnogih onih crkvenih otaca, koji su učili, da je Marija bez grijeha začeta.

I doista, od doba Duns Scota bezgrješno se začeće Marijino sve više štuje, sumnje su sve rjeđe, a tridentski Oci i rimski pape izričito potvrđuju općenito vjerovanje svekolike crkve, da Marija nije nikad bila okaljana ljagom istočnoga grijeha.

Tako se eto pomalo pripravljao put autentičkoj dogmatskoj definiciji.

*

Svrha je tom našem razlaganju, da u prvom redu jasno izložimo nauk sv. Crkve; nadalje da obranivši taj nauk od ponajglavnijih prigovora pokažemo njegovu prikladnost s razumom našim; konačno da pokažemo, kojim se mjestima iz svrhunaravske objave dokazuje istinitost toga nauka.

*

Najljepša i najsigurnija podloga, prema kojoj možemo odrediti točan i jasan pojam bezgrješnog začeća Marijinog, bit će nam bez sumnje dogmatička konstitucija, kojom je bl. u. papa Pijo IX. svečano proglasio tu dogmu na dan 8. prosinca 1854. g. Tu se kaže doslovce ovo:

» . . . . Definimus, doctrinam, quae tenet Beatissimam Virginem Mariam in primo instanti suae conceptionis fuisse singulari omnipotentis Dei gratia et privilegio, intuitu meritorum Christi Jesu Salvatoris humani generis, ab omni originalis culpae labe praeservatam imunem, esse a Deo revelatam, atque idcirco ab omnibus fidelibus firmiter constanterque credendam . . .«[1])

Prije nego pristupimo k potanjem razlaganju same definicije, neka nam bude dopušteno da učinimo dvije digresije. Ponajprije bismo — ocrtavši istočni grijeh sa svim njegovim posljedicama — pokazali, kako je to neizrečeno velika milost biti uvijek slobodan od tog teškog grijeha naravi čovječje — a zatim — smetnuvši za čas s uma tu istinu kao članak vjere — kako se našega razuma doimlje, da je Majka našeg Otkupitelja odlikovana tom posebnom povlasticom.

I.

Veliko dostojanstvo bezgrješnog začeća Marijinog tek nam se onda otkriva u svem svojem sjaju, kad se spomenemo, što je istočni grijeh za dušu čovječju.

Istočni grijeh lišava dušu onog najvišeg i blaženog stanja, u kojem se nalazio prvi čovjek, kad ga je Bog stvorio — lišava ga svih svrhunaravskih i nadnaravskih njegovih dobara.

Objava nas jasno uči, da je Bog uresio dušu čovječju vanrednim milostima, tako te je po tim milostima bijedni zemljanik postao osobiti predmet nježne brige i ljubavi Stvoriteljeve, dijete Božje i baštinik nebeskog kraljevstva. Možemo li si pomisliti veće milosti — većih dobara? Nadalje i sam razum nam kaže, da je moralo biti uzvišeno stanje onoga čovjeka, koga je Bog postavio kraljem i krunom svih svojih stvorova. Kad je tako veličanstven red i sklad u nerazumnoj prirodi, koliko je veći red i sklad morao biti između neumrle duše čovječje — stvorene na sliku i priliku Božju — i tijela njegova! Sv. nam Pismo to doista i potvrđuje. Prvi je čovjek bio čist od griješne požude — između razbora i sjetilnih težnja njegovih vladao je najljepši sklad. »Bijahu oboijca nagi — a nijesu se stidjeli« — kaže Sv. Pismo[1]), a sv. Augustin dodaje: Čega da se i stide, kad u tijelu svome nijesu osjećali nikakovog nagona, koji bi se protivio zakonu razuma i duše njihove.[2])

Adam je nadalje imao dar tjelesne neumrlosti. Nije taj dar bio u tom, da nije mogao umrijeti (non posse mori); to nas uči i povijest; no mogao je ne umrijeti (posse non mori). — Što da tek kažemo o znanju prvoga čovjeka? Kakovo mora da je bilo znanje onoga čavjeka, koga je Bog postavio gospodarom i kraljem vasione prirode, fizičkom i moralnom glavom sviju ljudi!

Adam je znao, da su mu ti darovi tek uvjetno dani, a znao je i to, da će sve to izgubiti nesamo za se, nego i za sve potomke svoje, prekrši li zapovjed Božju. Mi znamo, da je Adam pao. Upravo premnoge one milosti, što ih je primio, i veliko Adamovo znanje učiniše njegov grijeh tako velikim i sudbonosnim.

Kazali smo već, da je Adam bio nesamo naša fizička glava — praotac naš, nego i moralna naša glava — zastupnik svega roda ljudskoga, tako te je njegova volja bila ujedno i volja sviju nas. To upravo i jest razlog, što je golemi Adamov grijeh sa svim svojim strašnim posljedicama prešao na sve one, koji naravnim rođenjem od Adama proizlaze — dakle na sve nas, tako te smo mi svi u njemu i po njemu sagriješili.

Već i prije dakle nego ugledamo svijet, u času, kada se duša naša proizlazeći iz ruku Tvorca svoga sjedinjuje s tijelom našim, mi smo u stanju nemilosti i strašne srdžbe Božje, jer smo kao djeca Adamova saveznici đavlovi — dvjema se pak gospodarima služiti ne može . . .

Taj je grijeh tako nužno zlo za dušu našu, kao što je smrt neizbježiv konac raspadljivog nam tijela; taj grijeh biljeguje grješnom ljagom i sam čin roditelja naših, kad nam stvaraju tijelo (t. zv. conceptio activa), stoga i kaže okrunjeni psalmista: »Gle u bezakonju rodih se, i u grijehu zatrudnje mati moja mnom«.[3]) To bi bile u glavnom posljedice istočnog grijeha s obzirom na dušu.

No žalac ist. grijeha osjećamo teško i u tijelu svome. Kolikim je ono bolovima podvrženo! Ta čestoput nam se čini, da je i sama smrt

---

[1]) Cf. Denzinger n. 1502.

[1]) Cf. Gen. 2, 25.

[2]) Jasno je, da je »donum integritatis« — donum gratuitum i praeter naturale — dar, koji po sebi ne pripada naravi ljudskoj. Kako požuda sama po sebi nije griješna, niti krši slobodu ljudske volje; nego tek na zlo sklonu narav nagoni na grijeh, mogao je Bog stvoriti čovjeka podvržena požudi, a da se ne bi moglo reći, da se to protivi premudrosti i svetosti njegovoj. Požuda je osim toga pošljedica sastavljene naravi ljudske; sjetilna narav po biti svojoj teži za osjetnim dobrom. — Na sličan se način može dokazati i natprirodnost ostalih darova, koji su resili prvoga čovjeka.

[3]) Cf. G. 50,7.

bolja od tako mučnog i bolnog života. Još je veće zlo u tom, što nam je tijelo podvrženo tolikim i tako jakim strastima, te i najveći um biva često puta poražen — slomljen! Ta tko ne zna one Apoštolove: Vidim drugi zakon u udima svojim, koji se suprotivi zakonu uma mojega i zarobljava me zakonom grijehovnijem, koji je u udima mojima. Ja nesrećni čovjek! Tko će me izbaviti od tijela smrti ove?[1])

II.

Takovu je kazan za istočni grijeh zahtijevala pravednost Božja. No dobrota je Božja dopustila, da bude od tog općeg zakona izuzeta ona, kojoj je Svevišnji namijenio tu osobitu čast, da bude majka jedinorođenoga mu Sina. To nadnaravno dostojanstvo Materinstva Božjega već samo po sebi nekako zahtijeva, da bez svakog dokazivanja držimo i uzmemo, da je Bog bl. Djevicu nadario i ukrasio svim mogućim izvrsnostima. Već i iz toga, što Marija u rodu čovječjem ima posebno i osobito mjesto izlazi, da je vrlo prikladno, da se drži, da ima posebno mjesto i ovdje gdje se govori o grijehu naravi čovječje. Ona jedina među svim kćerima Adamovim mati je, i zajedno prava, čista i neoskvrnuta djevica; ona je jedina sačuvana od svake tjelesne pohote; za jedinu Mariju vjeruje Crkva, da u cijelom životu nikad nije uvrijedila Boga ni najmanjim ličnim grijehom; jedino za Mariju pobožno uči kat. crkva. da je poslije smrti s tijelom uznesena na nebo: napokon nju samu ide veće štovanje — hiperdulijsko — nego druge svece. Kad je dakle Marija u vrhunaravskom redu, kamogod pogledamo ili se okrenemo, na posebnom mjestu i ukrašena osobitim darovima i izvrsnostima, slobodno možemo uzeti, da je na posebnom i osobitom mjestu i ovdje, gdje je govor o grijehu naravi čovjeka.[2])

Istočni je grijeh okaljao dušu i tijelo, a dvostruka se ta ljaga prenosi rađanjem. No ljaga ostaje na tijelu i poslije, kad se duša već preporodila u sv. krštenju. Treba pak uzeti, da nikako ne dolikuje, da Marija ima tijelo okaljano grijehom; ne dolikuje to Bogu Ocu, koji je odredio, da njegov Sin uzme tijelo iz tijela Marijina; ne dolikuje ni Bogu Sinu, koji je tijelo uzeto od Djevice žrtvovao na križu za grijehe: ne dolikuje ni Bogu Duhu Sv., koji je iz krvi Marijine tijelo Boga-Čovjeka učinio.[3])

Tko će dakle poreći, da je bl. Djevici osobito dolikovalo, da bude izuzeta od svake ljage onoga grijeha, koji baca oplemenjenu i visoko uzdignutu narav ljudsku u ponor grijeha i ropstvo đavla, da bude izuzeta od grijeha istočnoga!

Ali sad nastaje pitanje, dali je to moguće? Svjedočanstva sv. Pisma i crkvene predaje jasno nam dokazuju, da je istočni grijeh općenit.

[1]) Cf. Rom. 7, 23—24.
[2]) Cf. Bujanović, Marijologija str. 69.—70.
[3]) Cf. Ibid. str. 71. Tanquerey, Dogm. spec. I. (pag. 798.).

Ta općenitost ist. grijeha upravo je temeljni članak vjere naše, jer se na njem osniva i općenitost otkupljenja Hristova. Sv. Pavao jasno kaže: »Stoga kao što kroz jednog čovjeka dođe na svijet grijeh i kroz grijeh smrt, tako i smrt ude u sve ljude, jer svi u njem sagriješiše«. (Rim. 5, 7.). Čini se dakle u prvi mah, da je gledom na taj općeniti zakon upravo nemoguće držati, da mu bl. Dj. Marija nije bila podvržena. Istina, istočni je grijeh općenit, ali ni jedan zakon — ma kako bio općenit — ne isključuje posebne povlastice. Zakon se time ne krši, nego tek mimoilazi. Izvanredna ovakova povlastica pretpostavlja pače već po biti svojoj općenitost zakona, tako te bi se taj zakon protezao pače i na onoga, koji tu povlasticu dobiva, kad ne bi bil[illegible] milosti po povlastici.[1]) Nema dakle nikakove sumnje, da je Bog — koji je odredio da istočni grijeh općenito prelazi na sve ljude — mogao od tog zakona izuzeti Mariju tako, te ona ni za čas nije bila njime okaljana.

Bog je dakle mogao bl. Djevicu izuzeti, njoj je pak kao majci Sina Božjega to najviše i dolikovalo — možemo dakle zaključiti sa Duns Scotom: Potuit Deus, decuit, ergo: fecit — da je Bog to doista i učinio.[2])

(Bilješka). To, što smo do sada naveli, mogli bismo nazvati »rationes convenientiae«. Razumije se, da s dogmatskog stajališta svi ti razlozi nemaju prave dokazne vrijednosti. Veća im vrijednost pridolazi, ako ih upotrijebimo tako, da njima popunjujemo dokaze, crpljene iz vrela vrhunaravske objave. Stavili smo ih ovamo hoteći tim razlozima prikladnosti pripraviti na neki način put strogom dokazivanju

III.

Ali mogao bi tkogod reći: ako se mogu tako postaviti granice općenitosti istočnog grijeha, da se izuzme jedna osoba, zašto se ne bi mogle izuzeti i druge — ili drugim riječima: istočni grijeh nije općenit, općena je samo dužnost, da se taj grijeh uzme na se (debitum contrahendi), dok ga aktualno, uistinu ne prima nitko. No to bi bio posvema krivi zaključak. Izuzetak bo Marijin ne ruši općenitosti ist. grijeha, jer to nije jednostavni izuzetak, nego je jedini svoje vrsti, a za nj vojuju razlozi, koji opet između svih kćeri Adamovih pripadaju jedino Mariji, a to je Materinstvo Božje. Stoga se i veli u definiciji, da je to posebna povlastica i posebna milost Marijina — singularis gratia et singulare privilegium. Posebno je pak u strogom smislu samo ono, što je jedino. Zapravo dakle ovaj dogmat utvrđuje nauk o općenitosti istočnog grijeha.[3])

[1]) Cf. Palmieri: De imm. conceptu ss. Deiparae: Th. XVIII. pag. 222—223.
[2]) Cf. Bujanović: op. c. pag. 69.
[3]) Cf. Palmieri op. c. pag. 225. — Taj dokaz u biti jednak onomu na str. 36.; razlika je jedino u stanovištu, sa kojega polazimo. Ondje smo pokazali, da se općenitost ist. grijeha ne protivi posebnom izuzetku, a ovdje dokazujemo, da taj jedini izuzetak isključuje svaki drugi, te tako još jače potvrđuje samu općenitost.

Kao tvorni uzrok (causa efficiens) te posebne povlastice Marijine navodi se Svemogući Bog — praeservata singulari gratia et privilegio omnipotentis Dei — dok se riječima »gledom na zasluge I. Krista, Spasitelja roda ljudskoga — intuitu meritorum Christi Jesu, Salvatoris generis humani«, hoće da istakne »causa meritoria« te posebne milosti B. Kao što je naime svaka vrh. milost dar B o ž j i, tako su zasluge Kristove bliži uzrok (— razlog —), zašto Bog daje milost. Te su riječi definicije vrlo važne zato, što dokazuju, da nauka o bezgr. začeću Marijinom ne isključuje bl. Djevice iz broja onih, kojima je bilo potrebito otkupljenje Kristovo, nego joj tek pripisuje p o s e b a n n a č i n otkupljenja. Marijino bo bezgr. začeće po nauci kat. crkve jest u tom, da je poradi zasluga I. Krista s a č u v a n a od toga, da ne preuzme na se istočni grijeh — »intuitu mer. Chr. p r a e s e r v a t a ..«

Toliko boljeg razumijevanja radi; a sada da se vratimo na navedenu definiciju, pa promotrimo, kako i u čem stoji bezgrješno začeće Marijino. Dostatan je jedan pogled, da vidimo, kako se Crkva oprezno, a opet točno izrazuje, kad naređuje koji dogmat vjere.

O b j e k a t ove dogmatičke definicije nije samo nauka crkvena, nego nauka, u koliko je Bogom objavljena; s u b j e k a t pak ili nosioc ovoga privilegija je bl. Djevica Marija, a ne njezini roditelji. Kao s a d r ž a j ove definicije navodi se, da je bl. Dj. Marija bila sačuvana od svake ljage grijeha istočnoga — »ab omni labe originalis culpae praeservata«. Bl. Djevica nije bila dakle sačuvana samo od grijeha, nego i od svake ljage griješne.[1]) Poriče li se l j a g a grijeha negacija je veća, negoli kad poričemo samo grijeh, jer je i požuda n. pr. neka ljaga istočnog grijeha; dakle se i ta isključuje.[2])

Bl. Djevica bila je dakle sačuvana n e o k a l j a n a — i m m u n i s — od ljage istočnog grijeha. S obzirom na sadanji red, u kojem nema sredine između stanja grijeha i stanja svrh. milosti, nego se grijeh tek po milosti isključuje, moramo bezgrješnost Marijinu uzeti kao nešta pozitivna, tj. kao posebnu ulivenu milost. Stoga, ko tvrdi, da bl. Dj. Marija u prvom času svog začeća bila začeta čista od ist. grijeha, mora reći i to, da je Marija u prvom času svog bivstvovanja bila sveta vrh. milošću, Bogu mila, dijete Božje[3]) Tu vrh. milost dobila je Marija u prvom času svog začeća — in primo instanti suae conceptionis; — misli se na onaj čas, kad je bl. Djevica počela bivstvovati, t. j. kad se duša

[1]) Ako se u jednu ruku i poriče pače i svaka ljaga griješna, opet se u drugu ruku ne isključuje dužnost, po kojoj bi se ist. grijeh imao na se uzeti, t. j. ne isključuje se t. zv. »debitum contrahendi«. Cf. Pohle: Lehrb. d. Dogm. II.; pag. 278.

[2]) Cf. Palmieri, op. c. pag. 222.

[3]) Cf. Palmieri. pag. 222; Perrone: De Deo Creatore, pars III. cap. IV., prop. IV., pag. 151.

njena sjedinila s tijelom;[1]) dakle »conceptio passiva«, a ne misli se na čin bl. Joahima i Ane, k o j i m su začeli tijelo Marijino (actus parentum concipientium) t. j. »conceptio activa«. Već je rečeno, da taj čin upravo poradi istočnog grijeha nosi na sebi grješnu ljagu.

Dakle već u prvom času začeća bila je Bl. Djev. Marija sveta vrhunaravnom svetošću, jer je bila s a č u v a n a od istočnog grijeha. Kažemo li, da je bila sačuvana, već smo šutke (implicite) kazali i to, da je ipak bila d u ž n a, da na se preuzme istočni grijeh. Tu dužnost zovu bogoslovci »debitum contrahendi pecc. orig.«[2])

IV.

Shvatimo li taj članak vjere p r a v o, t. j. onako, kako ga je to predložila Crkva, ta nepogrješiva učiteljica i vjerna čuvarica objave Božje, možemo se lahko uvjeriti, da se nipošto ne protivi ni Sv. Pismu, ni crkvenoj predaji, pa ni razumu našem, nego se nasuprot sa svim tim najljepše slaže.

Prekrasan i skladan snošaj nauke o bezgrješnom začeću Marijinom s našim razumom istakli smo već prije. Da pak pokažemo, kako se taj nauk ne samo prekrasno, spaja s naukom Sv. Pisma i crkvene predaje. nego se upravo na njem i temelji, iznijet ćemo ovdje neka ponajljepša svjedočanstva iz dvostrukog tog izvora Božanske objave.

Već smo spomenuli, da u cijelom Sv. Pismu doista nema mjesta, koje nam može služiti kao s t r o g i a r g u m e n a t kod dokazivanja ove istine.

Ali zato ima bezbroj mjesta, koja su i više no aluzija na Marijino bezgrješno začeće.

»Tada reče Gospodin Bog zmiji: . . . Neprijateljstvo ću stavit između tebe i žene, između sjemena tvoga i sjemena njezina; ono će satrt glavu tvoju, a ti ćeš vrebati petu njegovu«.[3])

[1]) Imajući bogoslovci na umu baš čas sjedinjenja duše s tijelom zovu to začeće »conceptio passiva adaequata« — potpuno začeće — u opreci prema »conc. inchoata« ili nepotpuno začeće, t. j. začeće samog tijela (embrio, foetus). Cf. Lahousse: De Deo Creante, c. III.; pag. 483.

[2]) Bogoslovci razlikuju d e b. r e m o t u m, t. j. nužda, koja potječe od naravskog rađanja po Adamu; i d e b. p r o x i m u m t. j. nužda, koja nastaje odatle, što je Adam postavljen i za moralnu glavu — za zastupnika svega roda ljudskoga, tako te je njegova volja zajedno i volja svih potomaka njegovih. Sad se katolički bogoslovci prepiru, dali je bl. Djevica imala samo daljnju dužnost, ili je i ona bila podvržena bližoj dužnosti, poput svih ostalih ljudi Za samu dogmu nije to od nikakve važnosti, a sama mnijenja pojedinih bogoslovskih skupina vrijede toliko, koliko im vrijede razlozi. Mi pristajemo uz one, koji ne izuzimlju Marije od bliže dužnosti.

[3]) Isp. Gen. 3, 5.

Svi sv. Oci i tumačitelji Sv. Pisma složno nazirn pod sjemenom ženinim Bož. Spasitelja, a pod ženom Majku Njegovu. Izmedu davolske zmije i te žene ima da bude v j e č n o i potpuno neprijateljstvo. To bi neprijateljstvo prestalo u onaj čas, kad bi bl. Djevica bila grijehom okaljana i time potpala pod vlast davlovu.

Logičko i teologičko zaključivanje nužno nas dovodi do toga da držimo, da Marija nije ni časka bila okaljana griješnom ljagom — m o r a d a k l e d a j e b e z g r j e š n o z a č e t a.

To je obećanje Gospodnje prva blaga — evandeoska vijest palome čovječanstvu, a od tog se časa, pa sve do ispunjenja tog obećanja aludira na nj neprekidno. Uzmu li se pače sva ta aluzivna mjesta zajedno, dobivamo posve solidan argumenat.

Ovu ženu — kažu crkveni učitelji — gleda u duhu Izaija, kad kaže: »Eto d j e v i c a će zatrudnjeti i rodit će Sina i nadjenut će mu ime Emanuel« (7, 14). — Za nju kaže Jeremija (31, 22), da će o p k o l i t m u ž a; ona je m u d r o s t, za koju kaže Crkvenica (gl. 24), da je u z v i š e n a poput palme, a l i j e p a poput uljike u polju; m i o m i r i s d o s t o j a n s t v a i p l e m e n i t o s t i njezine raširuje se poput mirisa balzamova, jer je ona m a j k a u z v i š e n e l j u b a v i i nade, svetog straha božjega. U njoj je s v a m i l o s t, sva nada, ona je onaj hram, ono obitavalište, koje je za sebe sazdala Mudrost božja.

Njezina će ljepota prema riječima Psalmiste omiljeti kralju; njoj će se klanjati kćeri Tirske, nju će moliti i najbogatiji u narodu, jer »s v a je u k r a š e n a kći kraljeva i z n u t r a, haljina joj je zlatom iskićena.« (Ps. 44, 10—17).

Ako se mogu na sv. Bogorodicu primijeniti ona mjesta sv. Pisma, koja govore o Mudrosti Božanskoj, puno većim pravom možemo nazirati bl. Djevicu u pjesničkoj zaručnici »Pjesme nad Pj.« Ta što je ta zaručnica do li sv. Crkva, a nije li presv. Djevica j e d i n i s a v r š e n i c v i j e t c r k v e, jedina duša, koja je dostojna da naznačuje zaručnicu Hristovu, sv. Crkovu?

»Što je liljan među trnjem, to je draga moja među djevojkama« (2, 2) »Ali je jedna golubica moja bezazlena moja, j e d i n i c a u matere svoje, i z a b r a n a u roditeljke svoje. Vidješe je djevojke, i nazivaše je b l a ž e n o m, i kraljice i inoče hvališe je« (6, 8).

Ta nju jedinu ljubi Gospodin na najsavršeniji način, jer je jedino o n a bez grijeha: »Sva si lijepa, draga moja, i nema ljage na tebi« (4, 7). To je ona: . . . »što izlazi kao zora, lijepa kao mjesec, č i s t a kao sunce, strašna kao uređena vojska« (6, 9). Od sviju ljudi Marija najsavršenije ljubi Boga, ona poput pjesničke te zaručnice upravo izgara od ljubavi. Zato se na nju odnosi sva ona hvala, koja se pripisuje zaručnici, ona posjeduje sve njene krijeposti, onu ljubav punu čeznuća.

I upravo zato, što na tako osobit način ljubi Boga, shvatljivo je, što je i njoj Gospod rekao, kao nekoć što reče Ahasver Esteri: za sve je postavljen ovaj zakon, ali ne za tebe« (Ester 15, 12, 13).

Osobite je nadalje dokazne vrijednosti pozdrav arhanđela Gabrijela i sv. Elizabete. Marija je po riječima andelovim »m i l o s t i p u n a« i to na p o s e b a n način, kao što je i na poseban način »G o s p o d i n s n j o m e«; Elizabeta, p u n a D u h a S v. zove je »b l a g o s l o v e n a izmedu žena« i to na tako poseban način, kao što je posebna dostojanstva i svetosti »p l o d u t r o b e n j e n e«. Takova pak posebna punina milosti Božje bez sumnje isključuje svaku, — i najmanju ljagu grijeha, ne samo od časa navještenja, nego od prvog časa života uopće.

I ako se ne može ustvrditi, da ova svjedočanstva sv. Pisma e v i d e n t n o dokazuju nauku o bezgr. Začeću, ipak ne smijemo posumnjati o njenoj istinitosti.

Ne valja naime smetnuti s uma, da sv. Pismo n i j e j e d i n o v r e l o v r h. o b j a v e. Siguran i izvjestan kriterij objavljene istine pruža nam bez sumnje i jednodušno uvjerenje sv. Otaca, pa onda općeno vjerovanje crkve.

Nije se čuditi, što u otaca prvih vjekova nalazimo malo izričitih svjedočanstva o bezgr. Začeću. Kako su naime svi pobožno u to vjerovali, nije bilo povoda za jače dokazivanje. No ipak vidimo, da njihove liturgičke knjige upravo vrve od prerazličitih naziva, koje pridaju Bl. Djevici Mariji, koji pak jasno p r e t p o s t a v l j a j u v j e r u u b e z g r. njeno začeće. Posvuda bez iznimke zovu je: immaculata, intacta, impolluta, innocens; sancta, sacra, munda, beata; sanctissima, sacratissima, purissima, Deo gratissima, itd.

Tako je ta nauka na zapadu tinjala, kao pepelom zapretana, da se u četvrtom vijeku razbudi kao jak, neugasiv plamen. Povod jačim i izrazitijim izjavama dao je Pelagije. Hoteći pobiti Augustinove dokaze o općenitosti istočnoga grijeha, predbacuje mu, da se njegova tvrdnja protivi o p ć e n o m u v j e r e n j u v j e r n i k a, koji jednodušno drže, da blažena Djevica nije bila n i k a d okaljana ljagom istočnoga grijeha. Lijepo mu Augustin odgovara, da bl. Djevici poradi toga ne pripisuje istočni grijeh — premda bi ga kao naravska kći Adamova morala imati — jer je po osobitoj milosti Spasiteljevoj od njega s a č u v a n a. Još veli na drugom mjestu, da Mariju poradi časti Gospodinove izuzimlje svagdje, gdjegod je govor o grijehu. Evo: ovdje imamo nesamo jasan na velikog tog crkv. učitelja, nego vrijedno i p o v j e s n o s v j e d o č a n s t v o o j e d n o d u š n o m u v j e r e n j u v j e r n i k a!

Od ovoga doba, pa sve do sv. Bernarda imamo neprekinuti niz prekrasnih svjedočanstva za dokaz te istine. Da spomenemo kroz Sedulija, koji ovako nježno govori o blaženoj Djevici: »Kao što se iz oštrog trnja izvija nježna ruža, ne imajući na sebi ni najmanje ljage, koja bi je nagrđivala, tako je bl. Gospa ona Djevica iz potomstva Evina, koja je oprala ljagu počinjenu od prve djevice — Eve.«

Na i s t o k u je vjera u bezgr. začeće bila još jača: o toj istini nije ondje nitko ni posumnjao. Od premnogih svjedočanstva spomenut ćemo tek dva. Spis o mučeništvu sv. Apostola A n d r i j e kaže: »Budući da

bje prvi čovjek učinjen od neoskvrnute zemlje, trebalo je, da se i Sin Božji — savršen čovjek — rodi od neoskvrnute djevice.« Najljepše pak govori o Spasitelju i njegovoj bož. Majci sv. Efrem: Da doista (Gospodine), ti i majka tvoja jedini ste čisti u svakom pogledu; jer nema na tebi ni na majci tvojoj nikakva nedostatka, nikakve ljage.«[1]) Tako ovi, a tako i svi drugi. Nerijetko su sv. Oci svetost i neokaljanost blažene Djevice uzdizali pače i nad samu anđelsku svetost, a to je siguran dokaz, da su je bez sumnje smatrali posve neokaljanom od svakoga grijeha — dakle i grijeha istočnoga.

Treći konačno faktor, koji nam nesumnjivo zajamčuje istinitost nauke o bezgr. začeću, jest suglasno mišljenje vjernika. Nauka je crkve, da je javno i općeno vjerovanje vjernika istinit kriterij prave Bogom objavljene nauke. To je t. zv. nepogrješivost u vjerovanju. Da se pak vjera u bezgr. začeće bl. Dj. M. barem od 12. vijeka općeno i javno ispovijedala — historijska je činjenica. Za općeno vjerovanje zapadne crkve imamo jasno svjedočanstvo Pelagijevo još iz 4. vijeka.[2]) Za istočnu crkvu dokazuju to isto svi ist. sv. Oci sa Efremom na čelu.

Gagarin S. I. dokazao je za rusku crkvu suglasje u tom vjerovanju. Što je Gagarin za rusku, to je Josip Bessou (također S. I. i superior misija u Siriji i Perziji) dokazao za sve istočne sekte.[3])

Luther tumačeći »Magnificat« jasno kaže: »da je posve pravo i umjesno, da je Marija bila sačuvana čista od svakoga grijeha.[4])

Pače i Muhamed u Koranu (III. 37.) kaže: ».... Rekoše anđeli Mariji: Bog te izabrao, učinio je, da budeš slobodna od svakoga grijeha; on te odabrao između svih žena svijeta.«[5])

Evo, i iz tih kratkih crta jasno razabiremo, da je vjera u bezgr. začeće Bl. Dj. M. općenita nesamo kod katolika, nego i kod raskolnika, pače i kod krivovjeraca.

Odredba Tridentskog sabora, koj izričito veli, da mu nije namjera uključiti i Mariju onamo, gdje govori o općenitosti I. G., i premnoge papinske odluke,[6]) kojima potvrđuju uvedenje svetkovanja bezgr. začeća Bl. Dj. M., napose pak konačna odluka Pija IX. jasno nam kazuje, kako se Crkva držala spram ovog općenitog vjerovanja u tu preodličnu povlasticu Majke Božje.

Pa kad je konačno kucnuo onaj toliko željkovani čas, kad je sv. otac Pijo IX. dne 8. prosinca 1854. kao vrhovna glava vasione crkve i namjesnik Hristov na zemlji svečano proglasio, da je nauk o bezgr. začeću Bl. Dj. M. doista pravi Bogom objavljeni nauk, pa da ga stoga moraju svi kršćani vjerovati, sav je kršćanski svijet radosno pozdravio tu papinu odluku.

[1]) Isp. Peronne, op. cit. pag. 152.
[2]) Isp. svjedočanstvo Augustinovo pod B.
[3]) Isp. Lahousse op. cit. pag 499.
[4]) Isp. Deimel: Citatenapologie str. 203.
[5]) Isp. Lahousse ibid.
[6]) Isp. Denzinger 256, 792, 1073, 1110, 1641. —

Jer doista Marijino je začeće od velikog zamašaja. U onaj čas, kad se zače Marija, počela su se ispunjavati obećanja starozavjetna: zvijezda, koja imađaše izaći iz Jakova i nama javiti svjetlost i spašenje, pustila je prvu zraku; zora novoga zavjeta prvi put se zabijeljela na istoku; u vrata vječna, na koja imađaše uljesti kralj slave, zadio se ključ, da se otvore. Iz korijena Jesejeva, iz kojega imađaše izniknuti drvo života, izašla je prva šiblika. Smrzao zimska, od koje odrveniše duh i srce staroga vijeka, počela se topiti; glas grličin začuo se u zemlji našoj, cvijet se pomolio iz zemlje, došlo je doba duhovnoga proljeća. Marija se začela, začela se Djevica, koju Bog odabra, da rodi onoga, koji će nas iz ponora propasti izvesti na visine života i blaženstva. — Zato je svetkovina začeća Marijina dan radosti duhovne.

O kako je uznosita vjera, da se Marija začela bez nasljednog grijeha, puna je slave i dike za Mariju, puna radosti i utjehe za nas. Marija jedina je odabranica, jedina milosti puna među potomcima Adamovim, jedina neoskvrnjena, koja nam pokazuje potpuno, izvorno visočanstvo čovjeka na sliku i priliku Božju stvorena; ona stoji među nebom i zemljom kao savršena, sjajna slika dostojanstva čovječjega.

Dakle ima ipak na licu zemaljskom zelen vis, kojega opći potop ne poplaka; ima u tmini života zemaljskoga zvijezda nepotamnjela, među trnjem i korovom cvjeta ruža bez trnja, ima među pupoljcima i cvijećem ljudskoga roda biće, kojega nikada ne zadahnu zadah grješni, srce, kojega požuda grješna nikad ne okalja, savjest, koja nikad ne izgubi grančicu maslinovu mira s Bogom, duša, koja bješe čista i sveta i ostade čista i sveta od prvoga kucaja srdačnoga do pošljednjega uzdaha! Zato radosno poklicnimo sa sv. Bernardom: »S kim da te isporedimo, majko lijepe ljubavi? Sjajno svijetlilo, kolika li srca razveseljavaš!«

K. Boretić:

Jesenje lišće.

(Iz putopisa po zapadnoj Ugarskoj.)

Koncem rujna 1913.

Među granjem i lišćem gubile se sunčane zrake, zadnji su im traci nestajali u mlakama i blatu, ali je u njima bilo i sada nešto snage. Dopirale su i ovamo, u ovo tamno dvorište, gdje se je negda u prošlim stoljećima orila hrvatska riječ, gdje se hrvatska mišica borila za krst proti polumjesecu, gdje se lijevala hrvatska krv, a uz nju potoci neprijateljske krvi . . . Požudno gutala je zemlja krvcu, nije pitala čija je, krsta ili

nekrsta, miješala se krv i prijatelja i neprijatelja a možda je baš ondje, gdje se najviše junaci borili, gdje se do posljednjeg škrguta zubi borili i jedni i drugi za tuđu prijestonicu, zamirao isti zadnji uzdisaj, možda se u toj dalekoj, tuđoj zemlji miješala krvca krsta i nekrsta, a jedna i druga hratska, hrvatska . . .

Razreduje se dim, a nebu se usred hroptanja umirućih diže zahvalnica, što je spaslo grad i odbilo neprijatelja. Odlazi neprijatelj, a tuđin iz zahvalnosti ostavlja branitelju grad, ostavlja ga hrabrim Hrvatima, neka ovdje, daleko od svoje domovine ostanu na onom, što su svojom mišicom obranili, na tom bedemu, što je spasao kršćanstvo.

Razmišljam o energiji svoga naroda, koji je sve svoje dao da brani tuđinca, koga je branio nesamo u svom domu, nego i ovdje, daleko od doma. Zar je baš narodu našem bilo suđeno da brani i prag tuđih prijestonica, da za tuđinca lijeva svoju krv, dok mu iz blizine, iza granice, u drugoj tuđoj zemlji škripaju kosti zadnjih predstavnika velikoga roda, koji se kroz stotine godina slobodan borio za svoju vjeru, svoj narod, da mu zadnji potomci podlo padnu pod sjekirom pijanoga krvnika, pod tuđim suncem, u tuđoj zemlji, »jer je slijepac slijepca vodio.« A stari kamen, koji je gledao Jurišića sa njegovom četom junaka, kojemu je vjetar doskora kao plaču nosio zadnji uzdah dvojice mučenika, runi se, nestaje ga . . . Čemu da stoji? Zar da priča svijetu stare priče o ljudskoj nezahvalnosti i promjenljivosti? Priča on. Zagradili su ga, srušili su ga, uništili su ga, razdrobili su ga, prašinu mu raznio vjetar, a što im je bilo pretvrdo, to su uzeli i sagradili na tom svetom mjestu staje, šupe, urede. To ti je sudba moj kamene! Čekam na hrvatsku riječ, da mi prozbori o svojim patnjama, o svojoj tragediji, a nje nema, nestalo je već u prošlosti . . . Dopire mi tek do uha krupnija germanska riječ, a kao još jači disakord miješa se s njom i djetinska madžarska riječ. Prošlost zar i budućnost? Ostaj s Bogom kamene, ruši se, guli se, kad Ti je već sudba takva, ja idem od ovih historijskih uspomena koji žive samo u mašti k životu bez povijesti, ali sa opstojnošću. Je li ondje smrt, samrt ili život. Vidjet ću . . .

*

Iza brežuljaka nestalo je već posve u plavkastoj magli tornjeva crkava i krečom obijeljenih kula, a pri srcu mi je lakše. Nestalo je bez traga hrvatskog plemića i građanina, ali dalje, tamo ću valjda naći srčiku naroda, našeg seljaka . . .

Dolazim u selo. Kupe se djeca, začuđeno me gledaju i govore mi nerazumljivim jezikom. A vidim im po očima, po crtama lica, kako im taj govor ne pripada, kako im je tuđ. Kad sam već pohodio mjesta što označuju mrtvu prošlost u povijesti, idem da pohodim ovdje groblje, to mjesto, gdje su zakopane i sakrivene tolike nade, tolike svakidašnje tragedije. Idem od ponosnog kamena do zadnjeg srušenog već krsta, čitam imena i sada shvaćam zašto su mi ona dječja lica tako bliza i tako

daleka. Zar su oni pokojni već »ichi« i »icsi« mogli dati svomu porodu druge crte, nego što im je već narav kroz vijekove podala?

Prolazim selom i slušam kako volovi vuku kola sa sijenom. Kraj kola stupa stariji čovjek s djevojkom. Pozdravlja me madžarski, a ja mu nješta kroz zube mrmljam kao da sam ga razumio. Ipak ga sustavljam i pitam nješto hrvatski. Gleda me čudnovato, odgovara hrvatski i pita me »jesam li od Zagreba«. Odgovaram da jesam i govorimo dalje. Razlaže mi kako ja drugačije govorim nego li on, ali se ipak sasvim razumijemo. Pripovijeda mi kućne jade i kako im propada »horvatski« jezik, a šteta je. Bio je u Bosni 78. i vidio, kako kod Drave prestaje madžarski jezik, a počinje hrvatski. Dalje će doći s hrvatskim, ali u selu se gubi hrvatska riječ. Tuđinac, vlast, škola, crkva, sve to potisnulo je hrvatski, gotovo ga uništilo. Govorimo mi stari još među sobom hrvatski, ali djeca naša više ne govore, otudila ih škola. Govorimo s njima samo madžarski. Zar da ih mučimo s dva jezika, kad je jednog već gotovo nestalo. A ipak je to žalosno. Eto i moja kći ne zna ništa hrvatski. Tako je to na svijetu. Rukujemo se, i sve tiše gubi se za mnom negdje u daljini cviljenje kola i za koji čas evo opet tišine. Još koja godina, i kad će zadnju staricu odvesti na vječni počinak, ne će mladi naraštaj ni slutiti, da je to svršetak borbe ,koja se vodila kroz stoljeća, a sada se sve to tako tužno, bez glasa, zauvijek svršava . . .

Putujem dalje, promatram nekoć čisto njemačka sela i gradove, kojima se djeca stide i boje svojim jezikom govoriti i razmišljam nije li to plaća tom oholom narodu, što se pohlepno bacio da odnarodi našu djecu, da našu braću izbaci sa rođenog ognjišta. I ta njihova superiorna kultura ustupa ovdje pred istom razvitom kulturom do nedavna barbarskog naroda. Je li to moć svemoćne kulture?

. . . . Evo me opet u svojem. Stojim na glavnoj cesti kraj malog potočića, koji se lagano provlači pod mostom i slušam viku djece. Govore hrvatski. Promatraju me i zabavljaju se dalje. Ta ne razumijem ih. Pitam hrvatski jednu malu u koji ide razred, a ona me gleda začuđenim očima. Pitam po drugiput, a ona se počne glupo smijati. Počnem i treći put, a ona pobjegne. Kušam isto s drugima, s istim uspjehom. Jedva jednog zadržim da ne pobjegne, a taj mi na pitanja odgovara madžarski. Napokon ipak odgovara hrvatski, ali odgovori su mu bez smisla, smeteni. Okrenem se da potražim drugog, a to i njega nestalo. Boji se da ga učitelj ne bi vidio, da sa strancem ne govori u »državnom« jeziku. Shvaćam ga. Govorim s ljudima. Međusobno govore samo hrvatski, ali prema meni su nepovjerljivi. Ne znam je li vide u meni ruskog špijuna ili još šta goreg, ali osjećam, sumnjiva sam osoba.

Pada mrak, ljudi se vraćaju s polja, govore hrvatski. Vozim se kraj njih na svom biciklu, a oni mi žele po madžarski dobru noć. Odvraćam im hrvatski, a oni staju, ne znaju je li to zbilja ili obmana.

Jurim kroz noć, daleko iza mene ostalo je zaboravljeno hrvatsko selo. Kad će u njemu početi djeca govoriti m a d ž a r s k i?

*

Našao sam na karti da ima u blizini mjesto sa pridjevkom »Horvát«. Kad mu još nijesu promijenili ime u zvučnije to mora svakako da je hrvatsko, a i maleno, jer ne bi većem mjestu ostavili ovakovo ime. Prelazim preko brežuljaka i evo me u blizini, u njemačkom mjestu. Idu djeca iz škole. Govore medusobno njemački i pozdravljaju me madžarski. Pitam ih njemački za put i doživljavam isto što prije u hrvatskom mjestu. Sasvim se smetu. glupo se smiješe i odgovaraju madžarski. Teškom mukom dobih njemački odgovor. Opažam kako nastoje, da mi što prije pobjegnu.

Došao sam napokon lošim poljskim putem ipak do hrvatskog sela. Nije veliko, a u sredini mu je crkvica. Na ulazu u mjesto stoji križ. Skočim s bicikla da pročitam natpis. Madžarski je. Ipak čitam i toliko shvaćam da je podignut za spas Hrvata tog sela, koji su u Americi. Dakle svijesni su, da su Hrvati. Nađem mališa i govorim mu hrvatski. Odgovara mi hrvatski, okreće se i — nestade ga za plotom. Ako su svi takovi, teško će to biti. Dođem do pol sela, a sve je prazno, ljudi su na polju. Dolazi mi u susret odrasla djevojka. Pitam je hrvatski za put, a ona se smeteno smije i kaže, da me ne razumije. Ide do ograde i hrvatki zove svog »ćaću«. Dode »ćaćo« i ona mu kaže kako ja hoću da govorim hrvatski. Govori on sa mnom hrvatski, ispituje me, i napokon hoće da silom konstatira, kako ja drugačije govorim nego on. Pita me, da li znam njemački i govori sa mnom njemački, veli da se tako bolje razumijemo. Hoće da mi pokaže kako on nije istom štogod. Ide putem stari seoski listonoša i nosi nekoliko listova i nekoliko njemačkih novina. Dolazi u naše društvo i govori s mojim novim znancem i njegovom kćeri hrvatski, a sa mnom se muči njemački. Ne mogu ih natjerati da govorimo hrvatski, pa govorimo njemački. Kažu da su Hrvati (Wasser-Kroboten), ali da svi stariji znadu njemački, a mladi madžarski. Pitaju me, da li sam od Zagreba i tumače mi, kako »oni Hrvati u Hrvatskoj« govore drugačije nego oni. Prema ugarskoj državnoj ideji nemaju osobitog počitanja, jer su bili u svijetu i jer nijesu daleko od austrijske granice. Na pitanje, da li će još dugo sačuvati svoj jezik odgovaraju, da će ga sačuvati, jer ima u okolici mnogo Hrvata, a s hrvatskim mogu daleko doći. — Razišli se oni po poslu, a ja ću dalje selom. Susrećem nekoliko odraslijih dječaka. Pitam ih, gdje im je »pokopališče«. Začuđeno me gledaju i pokazuju mi pravac. Kažem im neka me odvedu onamo. Idemo skupa, a djeca se sve više kupe. Ohrabruju se, te počinju sasvim slobodno govoriti. Groblje im je zapušteno, jadno, sa nekoliko kamenih i drvenih križeva. Stariji su natpisi njemački, a noviji većim djelom hrvatski, manjim dijelom njemački. Hrvatski natpisi su im čisto štokavski, jedino imaju oblik »pomerl«. Ime ima obično madžarski oblik i pravopis, ali prezime je pisano hrvatskim pravopisom. Ima i »ića«, ali čisto hrvatska prezimena su vrlo rijetka. Prezimena im zvuče više njemački, a ima i čisto njemačkih prezimena, koja su pisana hrvatskim pravopisom

(fonetički). Moji mali znanci pokazuju mi grobove svojih rođaka, a ja ih pitam da li znadu hrvatski čitati. Vele da znadu, pa mi sasvim dobro čitaju hrvatske natpise po grobovima. Hvale mi se kako već idu u četvrti razred, ali u školi je sve madžarski, samo vjeronauk je hrvatski, pa zato ih plovan uči »horvatski« čitati. Madžarski sasvim dobro ne znaju. Kad su sami govore samo hrvatski, ali u školi smiju govoriti samo »po ugarski«, jer ih »meštar« tuče, ako u školi govore hrvatski. U crkvu im dolazi »plovan« iz susjednog njemačkog mjesta, te im propovijeda hrvatski. Kažu mi, da su »Horvati« i da su u selu sami »Horvati«. Znadu za Hrvatsku i da se ondje samo hrvatski govori. Sasvim se lijepo razumijemo, jer im je govor gotovo čisto štokavski, ali ipak je dosta natrunjen kajkavštinom i čakavštinom. Pitam ih, da li imaju u kućama što hrvatskog. Kažu da imaju kalendare, a nekoji da drže i hrvatske novine. Spremni su, da mi ih donesu. Novine drži stari »meštar«, te su otišli k njemu da ih donesu, ali ovog nema kod kuće. Ne znaju koje su to novine, ali razabirem da su to »Naše Novine« iz Gjura. Ali zato mi nose iz kuće kalendar (»Kalendar sv. Familije«), koji je u čakavsko-kajkavskom narječju izdala za gornje Hrvate biskupija gjurska. Dosta dobro je uredivan. Većinom su dakako prijevodi, ali ima i originalnih pjesama od nekog gornjohrvatskog pjesnika iz Vel. Borištofa. Hrvatska se nigdje ne spominje. Dolazi i mati jednog mog znanca, ali ne će da se upusti u razgovor, već me nepovjerljivo promatra. Doskora odilazi, no opažam da ostaje iza plota i sluša šta govorimo. Moji mali prijatelji postali su povjerljivi i pripovijedaju sve pouzdanije o svojim prilikama. U kalendaru su gledali slike, ali ga nijesu čitali i ne znaju za uzrok, zašto ga nijesu čitali. Kalendare im naručuje meštar, i gotovo svaka kuća ima kalendar. Pripovijedam im o hrvatstvu i o našim prikama, a oni me pazljivo slušaju. Rastajemo se i obećaju mi, da će hrvatski čitati, a nekoliko njih prati me nekoliko kilometara izvan sela. Nađemo putem jednog nagluhog starca. Konverzacija s njim vrlo slaba. Vičem mu u uho, ali slabo pomaže. Nekako shvaćam da me pita jesam li »venđilir«. Razbijam si glavu, kakva bi korjena imala biti ta nepoznata njihova riječ, i kažem mu neka mi tu riječ rastumači. To je onaj što zemlju mjeri, tumači mi stari, i ja uviđam, kako čovjek često zastrani, kad odviše filozofira.

Oprostim se sa starcem i djecom i vozim se kroz polja. Putem sretnem čovjeka srednje dobe gdje okreće plug. Počnem s njim govoriti i on me također odmah zapita jesam li od Zagreba. Čovjek se sasvim razveselio i počeo pripovijedati o svojim prilikama i pitati za naše prilike. Kaže mi, kako ima dosta Hrvata u okolici i nagovara me, da i njih posjetim. Kad sam mu rekao, kako sam našao u selima Hrvata, kojima djeca više ne znaju hrvatski, čudio se, kako to može biti. Kaže kako s madžarskim ne može doći daleko, s hrvatskim će dalje doći. Iz njegova sela su gotovo svi mladi ljudi u Americi, a bio je i on ondje.

Nagovara i mene da podem onamo. Čita kao i drugi »Kalendar sv. Familije«, ali mu se ne sviđa, jer piše jezikom, kako oni ne govore. Jezik mu je odviše »slovenski«. Čudim se tom običnom seljaku, kako ima u njem i kritike. Vidi se upliv Amerike. Hrvatske listove ne pozna. Obećajem mu da ću mu poslati kakav hrvatski list, a on mi obećaje da će ga čitati. Rastajemo se, a on me pri rastanku još nekoliko puta opominje da bude »kfešt« (sigurno, fest) da ću mu poslati list.

Skočim na bicikl i putujem dalje. Po poljima čujem, kako se govori samo hrvatski, a na zadnjem raskrižju nalazi se još jedan križ. Podignut je 1909., a natpis je hrvatski, gotovo čisto štokavski. Podigla ga je obitelj, kojoj ime više zvuči njemački nego hrvatski.

*

Nestalo je iza brežuljka i sela i polja i križa, vučem se po užasnom blatu po brežuljcima i dolinama kroz tamne smrekove šume. Evo napokon i čistine. Blizu je glavna cesta, tlo je ravno, i opet su u blizini polja. Opet tuđa lica, tuđi govor.

Kraj ceste stoji kao zadnji ostatak isječene već šume stara vjekovita lipa. Lome joj se grane, lišće joj počinje žutjeti, ali ima u njoj još snage života. Zapada jesenje sunce, polako se spušta list za listom, a vjetrić ih mota oholo po poljima .... Steže me, boli me nešto kraj srca, proplakao bih. Samo ne znam, da li radi sudbine lipe ili — sudbine naše ....

Zvonimir Ljubičić:

Smrt Grgura Ninskoga.

Ispovjedih se — Zavjese mi lake
odmakni tijo s prozora sad moga,
da bar još jednom vidim sunca zrake,
gdje zlate vale mora hrvatskoga!

I zastor pade — Sunčani se prami,
u snopić zlatni kao klasje spredu,
i sjevnu čudno kao s neba plami
vijencem kiteć starcu kosu sijedu.

Na ebenovom on se prenu odru,
i vinu glavu s uzglavnice meke,
kroz prozor glednu: vodu zelen-modru
prebirale mu zjenice daleke.

»U iskram sunca ljupko dišeš sada,
oj silni zmaju, šanu starac dragi;
cekina kiša reć bi na te pada ...
Al kakav li si, kad ti noćni magi

na bijesnom valu smrti himnu poju?!
— Hrvatu sličiš, što za prava draga
u znoju, krvi sjeko pjenu tvoju
proganjajući krilatoga vraga.

I protjera ga. Ah još korov osta
za gladnim »Lavom« diljem naših žala:
još teć će znoja a i krvi dosta
dok bude naše, Provid što nam dala.

Al jednom bit će. I kad narod jedan
u jednom hramu spozna svoja slova;
kad okrjepi se prezren, shrvan, žedan
sa svetom pjesmom glasa Metodova;

I među tvojim algama od svile
čut pjev ćeš tada mlađahnih sirena,
i gledat ćeš ih gdje se mamno krile
za pjesmom svetom. — Takva moć je njena.«

I starac svrši — S mramornoga stola
na usnu blijedu zlatni Križ prinese,
Lik motreć višnji prepun smrti, bola
i suza, što se iznad vjeđa krijese.

A zatim ljubi tri put bok Mu bijeli,
gdje rujna rana kao ruža cvala
tu plamen duše htjede izlit cijeli
kroz usnu blijedu, što mu šaptat stala:

»Sjedini, Bože, srca svih Hrvata;
utišaj vihar, buru i oluju
umiri kreku ptica crnih jata,
što na naš oltar bijes i otrov bljuju!

De, ucviljene utješi Hrvate,
nek u svom glasu Tebe hvalit mogu;
oj zašto nama davno pravo krate,
kad i crv pjeva svojim cvilom Bogu ...?!

I presta — Glava k uzglavlju mu klonu.
Duboko dahne. Vamre ko da usnu;
Iz mrtve zjene zadnja suza gronu
i pod vjeđom se u biserak zgusnu .....

*

Vijek u vijek tone. U dubini rake
Istrunulo je biskupovo tijelo,
al još tu suza plačne širi zrake
i srce velje još mu toplo, cijelo.

Ne trune srce već sve željno čeka,
»Hosana naše« da se opet vrati;
a suza stoji usred praha meka
ko zagonetka. — R'ješte je Hrvati!

Josip Andrić:

Iz „Srijemskih elegija".

I. Kroz mrak . . .

Idem cestom . . . .

Slabo svijetlo probija kroz prozore seoskih kuća i prekida mrku sjenu uspavanog drveća ko moje tjeskobne grudi onaj topli osjećaj srca . . . .

Kroz mrak se gube bijele jesenje magle — padaju tamo na tamnu šumu, iz koje se diže crvenkasti dim lokomotive. Tišinom se snenoga sela razliježe njezin monotoni šum ko šumor brza potoka na obronku brda. O kako je mio taj šum, kad te spominje najljepših stranica životnoga spomenara! . . . Noć . . . mjesec . . . zvijezde . . . tišina i onaj tajanstveni šum daleke rijeke u harmoničkom skladu svojih osjećaja! . . .

Idem cestom . . . .

Večer je topla, zagrijana ko nekim proljetnim dahom, a ipak — jesen! . . . .

Prolazim kraj gostione. Pred njom na stolu gori svijetlo. Dvojica sjede kod stola. Jednoga znam — Švabo trgovac, ali onaj drugi . . . Sjećam se, da sam ga već nekoliko puta viđao s trgovcem. Nije iz moga sela. Inače vidim seljak, mlad . . .

Idem dalje i gledam kroz mrak . . .

*

Nekoliko dana nijesam izlazio. Zabavio sam se instrumentacijom ouverture »In hoc signo . . .«, koju je već trebalo svršiti za Konstantinovo slavlje. Kad ja — a ono se na kraju moje ulice gradi kuća.

Iz radoznalosti podem onamo.

Jutarnje je zlato jesenjega sunca podrhtavalo na požutjelom lišću, koje će sad . . . na . . . da šušne i padne na rosnu travu. A onda? . . .

Sretam seoskog zvonara.

— »Što će to da bude?« —

— »Tha, vidite, kuća . . .« —

— »A čija?« —

— »Nekog Melića iz Zaravanja . . .« —

— »Tko je to? . . .« —

— »Kako da vam kažem? . . . Ha — eno ga sa Švabom!« —

Pokaže mi prstom, a ja ugledam tamo medu radnicima Švabu i onoga mladog seljaka.

Vratim se sa zvonarom, koji mi je kazivao povijest te nove kuće.

Melić se odijelio iz zadruge na nagovor Švabin, komu je ljetos prodao žita ,pa došo amo, da uredi svoj vlastiti dom. Sagradit će kuću, kupiti zemlje, urediti gospodarstvo — pa i može, jer kažu, da je priličan dio dobio. Iz bogate je zadruge . . .

Slušam zvonara i ne mislim ništa. Samo mi se nekako čudno čini, što Melića uvijek vidim sa Švabom. Časti Švabo Melića salamom, vinom, pivom . . . A zašto?

Bože moj, kupio, kažu, od njega crijep i ciglu! . . . .

*

Kuća gotova, izvana upravo gospodski uredena. Melić stoji na drumu, naslonio se o telegrafski stup pa se zadovoljna pogleda zagledao u svoj novi dom . . .

— »Gledate — jelte?! . . .« —

— »Tha da! Eto! . . .« — kimne on s ponosnim smiješkom.

Upoznao sam se ja s njim onomadne u željeznici — vozili smo se skupa u Vukovar — pa ču opet da s njim zametnem razgovor.

— »Lijepa kuća! Nije šala, brzo gotova . . .« —

— »Da mi dobri trgovac ne pomože, slabo bih ja . . .« —

— »Pomogo vam?« —

— »Pa eto — sve, što sam god trebao, odmah mi je pribavio. A on mi i svoje savjete daje. Pametan je to čovjek . . .« —

— »Samo kad vam je sve u redu . . .« —

A htio sam ja da malo više saznam.

— »U redu . . . u redu! To opet ne ide samo tako. Nije dosta kuća, treba i zemlje, od nje se živi . . . Jučer bila Jevićeva dražba. Pomislite — dvadeset jutara četrnaest hiljada kruna! . . .«

— »I kupili ste?« —

— »Jesam i nisam. U mene naime ponestalo novaca. Istrošio sam se na kuću, a od zadruge imam o novoj godini dobiti još deset hiljada. Nisam mogao isplatiti, nego mi trgovac pozajmio dve hiljade, pa sam to dao ko jamčevinu . . . .

*

Muklo udara seoski bubanj na mostu kraj općinske kuće. A pod mostom rogobori potočić tako nekako elegički, tužno . . .

Dražba svršena. Švabo odlazi vesela lica. Tamo kraj seoske lampe stoji Jević i stišće za njim šaku, a Melić prelazi preko potoka mrka čela, spuštene glave . . .

Prevario ih Švabo. Jevića nagovorio, neka povuče utok, što ga uložio protiv dražbe; Melić će onda za četrnaest dana morati isplatiti cijelu

*

svotu, a to ne može, jer nema novaca Doći će do ponovne dražbe, pa će mu on posuditi novaca, njemu, Jeviću, ostati. Jević učinio. Melić izbijelio oči, kad je saznao. Uteko je i opet Švabi, a taj mu uistinu i obećao novaca, samo ako ih dobije iz Bosne dotle, jer da je onamo već pred mjesec dana prodo mnogo robe . . .

Na dražbi je on kupio danas zemlju. Meliću propala jamčevina, pa još dužan. Od božićnog mu kolača Švabo dobar dio otkinuo . . .

Sjedim večeras pred kućom. Brojim zvijezde i spominjem se lijepe prošlosti, kad sam onu jednu gledao tako dugo . . . dugo . . .

— »Dobar veče!« — čujem tiho.

— Bog dao!« — prenem se.

Melić tužan ide kući kroz mrak . . .

II. Kukuruzi . . .

— »Kha . . . kha . . . kha . . .« — čujem iz susjedova dvorišta ko obično. Ne svraćam pažnje, a i ne buni me to više u mislima, koje su mi tamo na zapadu . . .

Sjedim kod svoga stola uz prozor, podbočio sam ljevicom podbradak i zagledao se kroz redove suhoga već granja i gologa drveća u horizont, gdje su mali bijeli oblačići pali na zemlju. Maglovit zastor ko od prozirne ljubičaste svile prostro se preda mnom, pa se kroza nj cijeli kraj čini tako nekako umoran i sanjiv ko oči nevinoga djeteta, kad se večer bliži . . .

Zamislio sam se. U što — ne bih znao reći. Ima momenata, kad ti se misao ko odmara, a tebi je onda nekako lagodno . . . . voljko . . . .

Umorni konji vuku prašnom cestom polagano teška kola natovarena zrelim obranim kukuruzima. Štropot kola plaši jato grlica, što su nešto zobale po goloj obali, pa odletješe naglim lijetom preko vode. Iz susjedova dvorišta malo vike . . . Zalupnuše susjedova vrata . . .

Ne razabirem ništa.

— »Khra . . . kha . . .« — prolazi mi ispod prozora susjed kašljucajući pa ode nekamo.

Štropot se kola izgubio u daljini. Opet dolijeću grlice malo po malo, pa opet nešto zobaju, traže . . . A tamo isprijeka čuje se zvono ovna, vidi se stado bijelih ovaca . . . .

Opet netko prolazi pod prozorom, pogleda, opazi ih i stade. Stara komšinica s ona dva karakteristična nabora oko usta i onim uvijek smijuljivim malim očima stala pa će nešto da mi kaže.

Otvorim prozor.

— »Idem . . . . eto . . .« —

— »A kuda? . . . —

— »Mom didaku. Nosim mu gužvare. Šta ću? Grdi me, psuje me — al moj je, pa moram . . .« —

— »A što je opet bilo?« —

— »Šta bi bilo! . . . S tom njegovom komencijom! . . . Kazala sam ja njemu, a da me je slušo, danas bi sud bio njegov . . . Al' tako dakako ja kriva . . .«

I onda je počela iznova ona priča, koju već davno poznam i koju sam već toliko puta slušao . . .

Stari je još uvijek onaj graničar prošlih naših vremena. Rekao bih, da se ni u čem nije za ovo tridesetak godina promijenio, osim što mu pobijelila kosa i brada, što su mu oči upalije, i što se malo više sgurio. Nazora je još uvijek onih istih, ko od prije okupacije bosanske, u kojoj je i sam učestvovao — malne i činom. E, milina ti je slušati, kad o tom pripovijeda, kako su na »befel« jedne cijele noći čekali da saspu vatru na one! . . .

Ima pet jutara oranice, pol jutra kućišta sa kućom. Jedinicu je kćer udao u susjedno mjesto pa tako ostao sam s babom. Kako je već bio pristario, bilo mu već i teško raditi, k tome baba bolesna.

A živjeti se mora.

Smišljao je dugo, što bi i kako bi. Pitao amo i tamo, ali rijetko mu tko znao povoljno svjetovati. Konačno se ipak našao bilježnik s ozbiljnim savjetom.

Neka nadje u selu čovjeka, koji će njega i babu mu uzeti u komenciju. Taj će mu svake godine imati isplaćivati stalnu svotu, od koje bi se mnogo izdržavati, pa će u to ime obrađivati svu njegovu zemlju, a poslije smrti njegove i babine pripast će dotičniku sva imovina.

Susjed se malo zamislio i stvar mu se svidjela.

I zbilja našao naskoro čovjeka, koji se izjavio spremnim za komenciju. Otišli bilježniku i napravili ugovor. Susjed dobiva svake godine četiri stotine kruna za život pa ima do smrti pravo stanovati u svojoj kući. Njegova kći dobiva jedamput za uvijek šest stotina kruna. Imovina prelazi poslije smrti u vlasništvo onoga, pa se u to ime već sada u »gruntovnici« prevodi na njega.

Tako je stvar bila uređena.

Kći mu dobila šest stotina a i on nakon prve godine svoje četiri stotine. Prošla druga, a onaj ne daje.

Prošla treća, a onaj opet ništa. Stvar dakako došla u ruke sudu.

Danas je tome već trinaesta godina, kako se stvar kod suda nateže, a riješenje nikada ni od kuda. Dotle onaj obrađuje susjedovu zemlju, vuče od nje korist — samo od kuće nema ništa.

A stari treba da živi i poslije babine smrti.

Našo nekaku službicu, pa čuva izvan sela neka drva i od toga životari. Kuću iznajmio, pa mu i to nešto nosi — bar toliko, koliko advokatu plaća. Sve čeka i čeka, da mu se njegovo vrati, da mu se dužno plati, ali ni od kuda ništa . . .

Onako star se i opet oženio, da bar ima, tko će mu kruha ispeći. A dobio je baš pravu.

Ona će da se za stvar zauzme. Svaki čas ide sudu, ide advokatu i traži za svoga didaka. Već su joj se i smijali. Ali ona se razljuti, pa hajd u Zagreb samome banu.

Tko bi znao, što je ondje izradila, samo je i odonda već dosta vremena prošlo, a riješenja nikada.

Tko je kriv?

Ona krivi didaka, a on nju.

Kad će se stvar svršiti?

Idi i pitaj advokata, pa mu za pitanje plati pet kruna! Što onda?

Po starom.

Lijepa je zvjezdana večer.

Sjedimo pod čardakom pa kominjamo kukuruz Sve se smije i šali, samo stara susjedova baba pripovijeda o komenciji i banu, koji joj je sve obećao.

— »Pa kako je lepo sa mnom divanio! Samo ti, bako, — veli — idi kući, ja ću već izraditi, što je pravo... I oće on, oće...« —

Ja je i ne slušam, nego sam se zagledao nekud u tamu, pa se spominjem, kako sam ono jedamput kominjao, a bilo je tako veselo i lijepo... lijepo...

Iz misli me trgla pjesma.

»Kukuruzi već se beru, haj — haj!
Što mi radiš moj dilberu? . . . .«

I baka zašutjela pa sluša.....

Z. Ljubičić:

Idolu života.

Du gabst mir Ruh, wenn durch die jungen Glieder die Leidenschaft sich r stlos durchgewühlt; du hast mir wie mit himmlischem Gefieder am heissen Tag die Stirne sanft gekühlt; du schenktest mir der Erde beste Gaben, und jedes Glück will ich durch dich nur haben! *Goethe.*

O vilo tajna, sveta, što se ko uzdah božanstva
Uz moju svijaš dušu puneć je nadzemnom snagom,
Na zlatnom ti me krilu vini u zvjezdane kruge,
Da pojuć himne krenem snježanih keruba tragom!

Al spusti me i u mrak sjedome starcu Vozaču,
Gdje plamen Pravde liže, gdjeno su ledene sante.
U vlažnom tu ću p'jesku tražiti zasute stope,
Kud dva su prošla muža — pjesnici Vergil i Dante.

A kad u tihoj noći zadr'jema zemlja i more,
Oj i tad k meni dodi, kucni na bijela mi njedra,
Na rosnom ćemo cv'jeću vitka rashladiti krila;
Otajstva pjevat noći dižuć se put neba vedra.

S visine ćemo gledat sane na žalima vale
I u njim' gdje se trakom mjeseca ribica igra;
Gdje ispod plašta noći provlači valove r'jeka
I na krvavoj šapi u šumi usnula tigra.

Oj ideale čarni kratkoga moga života,
U iste noći skutu mi smo doneseni sv'jetu;
Znaj! — usnu još mi nijemu ljubila pohlepno ti si
Donašajući na nju napoj u lotosa cvijetu.

Stog ostaj sa mnom, ostaj — tješi me Djevice bijela;
Vrh moga istom groba zanosa kliktaj zatomi,
Te u sjen Križa i ti padni na kamenje hladno,
I čekaj dok me dana zadnjeg ne probude gromi!

A kad bi noga koja skvrnula groblja tišinu,
Gdje cvilit samo može mrtvačkih psalama ton,
Sa ploče uzvij glavu kroz suze klikni: »Oj stranče,
ovuda tiho stupaj — sanja pod mramorjem »on!«

V. Grmović:

Naša koledarska književnost.

Posebno mjesto, i to vrlo važno mjesto, u narodnoj literaturi zauzimaju koledari. Različitost njihovog gradiva, njihova raširenost, vrlo su povoljni uvjeti za popularizovanje književnosti i za proširivanje ideja u narod. Premda izlaze tek jednom u godini dana, ipak su u tom pogledu mnogo zgodniji i od samih novina, koje izlaze dnevno ili u kojim drugim rokovima. »Kalendari su staze, kojima životu korisne pouke i književna zabava silaze u najtanje žilice samoga naroda, i oni su rasprostrti mnogo više nego novine. Ako hoćemo dakle, u jednoj književnosti da nađemo odgovor na pitanje: ide li ona i u koliko ide praktičnim, za ceo narod praktičnim i korisnim pravcem, valja nam pogledati, kako ona goji svoju kalendarsku struku.« (Stojan Novaković.)

Pet mjeseci prije prvoga dana nove godine, a možda još i prije, počne se po izlozima knjižara i sličnih trgovina pojavljivati neko šarenilo boja, koje postaje sve veće i veće, dok tamo oko Božića ne ispuni gotovo sve izloge (kao n. pr. kod Kuglia u Zagrebu), a to šarenilo — to su vam hrvatski koledari. Ima ih mnogo, vrlo mnogo, odviše ih je, pa zato nije ni čudo, što su to više manje sređeno štampani arci u većini slučajeva vrlo nesređenih misli. Preda mnom je velika rpa ovogodišnjih koledara, poznati su mi koledari prošlih godina, pa kada ih u duši sve ponovno raz-

gledam, bude mi kao da gledam kinematografsku snimku, koja prikazuje proganjanje nespretnjakovića, kojemu se na bijegu događaju mnoge nezgode: ovdje obori čovjeka, ondje prevrne košaru s jajima, razbije izlog itd., a svi, koji su oštećeni, trče za njim. I tako se to razvlači dugo do u dosadu, a na koncu je isto kao na početku.

Nesmisao! Izrabljivanje gledalaca neukih i inteligentnih.

Gotovo svaka knjižara izdaje svoj »pučki kalendar« ili kakav drugi; mnoga društva izdaju svoje koledare, a isto čine i neke novine. Pa koliko su god ogromne naklade, ipak se gotovo svi do jednoga raspačaju. Svaka kuća, svaka obitelj mora da ima svoj koledar. To je neka nužna potreba — za najveći bih broj koledara rekao: nužno zlo — koje podmiruje svatko od najvišega pa do najnižega, od najbogatijega pa do najsiromašnijega čovjeka. Uz povrće, meso, kruh nosi zagrebačka dama i svaka purgerica svog »Šoštara« ili »Jureka Cmoka«. Svako ima svoj omiljeli koledar i čim sazna, da je već izašao, ulazi u prvu knjižaru i kupuje ga. Seljak, radnik zna u svako prosto vrijeme da izvuče iz prašine svoj koledar, pa da ga razgleda, čita. To mu je »vade mecum«. Lista ga i zimi i ljeti. Čita iste stvari i po više puta. Djeca razgledaju slike. A ništa ne škodi, ako su to već i zastarjeli koledari. Koledari dopiru i do onoga čitaoca u narodu, do kojega ne dopire nikoja druga knjiga. Uzmemo li ovo sve u obzir, uvidjet ćemo, od kolike je važnosti i koristi dobar koledar, a koliko zlo stvara loš koledar.

Sigurno oko 50 koledara možda u nekoliko stotina tisuća rasturi se po hrvatskim domovima. Svaki od njih veli, da je najbolji i najjeftiniji. Na taj se način protura štivo najniže vrste. I svi ti koledari hoće da prosvijetle hrvatski narod, hoće da u nj prošire kulturu, da ga oplemene, poduče i zabave. Da li je to svima glavnom zadaćom, sumnjam. Vrlo je neznatan broj koledara, koji shvataju svoju zadaću i koji nastoje, da budu doista ono, što bi morali biti. Najveći ih pak dio nije ništa drugo, nego jednostavna špekulantska poduzeća.

Ne mogu se osvrnuti na svaki pojedini koledar. Govorim o svima općenito, i samo ću po gdjegdje istaknuti po koju karakterističniju crtu ovoga ili onoga koledara. U glavnom sam već prikazao vrijednost naših koledara, a sada ću samo da malo raščinim pojedine dijelove, od kojih se sastoji, svaki koledar, a na koncu ću da rečem nekoliko o tom, kakvi bi morali da budu naši hrvatski koledari.

Prvi dio koledara »kalendarij« nije uređen gotovo ni u jednom koledaru. Najviše je, ako jedan iz drugog preštampa, kakvo će biti vrijeme u kojem mjesecu, kada je pomrčina sunca i mjeseca, eventualno težačke poslove za pojedine mjes. To je najviše, što se nalazi u tom dijelu. Kalendariji Hartmanovih koledara zapremaju u pojedinom koledaru po jednu trećinu prostora, a ne sadržaju baš ništa. Specijalitet im je »popis krsnih imena« i popis sajmova. Najljepše je uređen kalendarij »Kalendara Srca Isusova i Marijina« sa svojim »crkvenim kalendarom«, u kojem se nalaze lijepi i iscrpivi statistički podaci hrv. crkvenih pokrajina.

Vrlo je zgodno, da se uz različite statističke podatke — već prema svrsi koledara — donese po koji članak iz fizičkoga zemljopisa, astronomije, metereologije, kao što to čini bosanska »Prosvjeta«.

Premda nije onaj prvi dio baš od vrlo velike važnosti, ipak treba i njega dobro upotrijebiti. Ali kako je god taj dio, za koji ne treba osobitih uredničkih sposobnosti, kod najviše koledara neuredan, ne stoji bolje ni s glavnim dijelom, za koji je potrebna baš specijalna sposobnost urednikova.

Štivo treba da odgovara svrsi, u koju je namijenjen sam koledar. Koledar za puk je drugačiji nego koledar za inteligenciju. Koledar mora da odgovara potrebama onih, kojima je namijenjen, a potrebe su i inteligencije usprkos vrlo mnogim zajedničkim točkama ipak različite, bar su u ovom slučaju. Time ne mislim reći, da je uopće nemoguće sastaviti koledar, koji bi bio i za inteligenciju i za puk. Samo se mora paziti na jedinstvenost gradiva, a ne da su jedni članci za inteligenciju, a jedni za puk. Eno na pr. »Danica« je u zabavnom dijelu dosta zgodno pogodila ovu sredinu, i ako ne u svim stvarima.

Nema mnogo koledara, o kojima bi se moglo što reći u ovom pogledu. Ostali su svi tako uređeni, ako ih je uopće iko uređivao, da im nije mjesta u domovima našega naroda, nego negdje drugdje. Uopće to mi nijesu knjige u pravom smislu, nego štampani listovi papira. Time se osobito odlikuju Kuglijevi koledari. »Ova stara hrv. knjižara izda svake godine dvadesetak koledara, koji poplave sve hrv. zemlje, zađu u svaki dom našega naroda, noseći mu zdravo, jedro, dobro štivo za časove odmora, koje će ga oplemeniti, prosvijetliti«. U sličnom je tonu pisala »Hrvatska« (nemam pri ruci dotičnoga broja, da doslovce citiram), donoseći prikaz Kuglijevih koledara. Na zdravlje! Bio sam se gotovo obradovao, kako će vlasnik »Doma i svijeta«, »najvećega i najboljega hrv. obiteljskog časopisa« itd. postati zaslužnim za našu pučku prosvjetu. Pošto su mi poznati njegovi dosadašnji koledari, ipak sam posumnjao u taj nagli preokret, pa sam radi toga nabavio nekoliko ovogodišnjih koledara — i ostadoh pri starom uvjerenju. Beletristični su članci u ovim koledarima većim dijelom neuspjeli prijevodi Maupassant-a i drugova, a originalna je beletristika tako vodena i procijeđena, kao da je stota preradba kakvog prevedenog romana. Poučni su članci čeda po deveti put podgrijavanih misli,, ili još bolje, pilići, koji nijesu mogli da prokljuju ljuske jajeta. Taj poučno-zabavni dio zaprema samo trećinu svakog pojedinog Kuglijevog koledara. Uzme il se u obzir cijena, lako je zaključiti, koju svrhu imaju ti koledari. Mnogo bi zgodnije bilo, da se mjesto tih dvadesetak koledara izdavaju samo tri, ali koji bi vrijedili.

Ovo se tiče i većine ostalih koledara.

Pozitivno bi se moglo govoriti tek o pet — šest koledara. No o tom na koncu.

Još bih se ukratko osvrnuo na oglase i ilustracije.

Oglasi su svakako važan dio koledara, samo što tu važnost izdavaoci većim dijelom polažu na svoje blagajne, a ne na opću korist. To je uzrokom, te se često oglašuje i time preporučuje nešto, što se možda u kojem članku zabranjuje. To se događa osobito kod onih raznih reklama za lijekove. Oglašavat se moraju samo takve stvari, koje su doista vrijedne preporuke i koje su narodu od potrebe. Na taj se način može proširiti mnoga stvar. Jer narod ne čita samo članke, nego i oglase, i on vjeruje tim oglasima.

I na ilustracije se malo gdje pazi. Strpaju bez reda i bez ikakve određene svrhe starih klišeja, koji su već tako izglodani i izmazani, da se na slikama ni ne raspoznaje, što prikazivaju. Neka bude i malo slika, ali zato neka budu u idejnoj vezi sa pravom svrhom koledara.

Dosada sam govorio gotovo neprestano u negativnom smislu, jer je to sve pozitivno, što se ne može da kaže o velikom dijelu naših koledara. Nu ipak imamo mi i dobrih koledara, te se po kojem mora priznati, da je uređen, kako treba, a nekoji bi mogli biti i bolje uređeni. U ovu kategoriju mogu bez ikakvog pretjerivanja da ubrojim naša tri katolička koledara: »Almanak Gospe Lurdske«, »Danicu« i »Kalendar Srca Isusova i Marijina«, a uz njih »Napredak«, a donekle i »Hrvatski kalendar«.

Čini se, da su izdavaoci namijenili ove koledare najširim slojevima, ali nijesu ni pisani u tom smislu. Po mojem je mišljenju »Danica« pogodila najbolje pravu žicu. Možda je i »Hrvatski narodni koledar« pogodio način pisanja za puk, ali je nastradao u idejnoj strani. »Almanak« je više za građane i za inteligenciju.

Svaki koledar mora da ima pred očima potrebe i prilike čitalaca, kojima je namijenjen. U tom pravcu mora da bude pisana svaka stvarca. Koledar ima prosvjetnu zadaću, i to — kako sam već na početku istakao, vrlo važnu zadaću. Na uredniku je, kako će koledar da izvrši tu svoju zadaću. Bilo bi o tom dugo raspravljati, a sve se ni ne može staviti u stalno određene granice. Ali se barem može reći nešto o samom duhu, koji mora da provijava i koledar za puk i koledar za inteligenciju. Hrvatski koledar, širen po hrvatskom narodu, mora da nosi na sebi nacijonalni biljeg, čisti hrvatski. To se mora provesti u što više članaka, pjesama, notica. Pogledajmo »Julijanov koledar«, u kojem svaka stranica kipi narodnim duhom; uzmimo »Prosvjetu«, i ne ćemo naći u njoj gotovo retka, u kojem ne bi bila riječ Srbin, srpski i sl. (razumije se, da tu nema ni spomena riječima Hrvat, hrvatski ili sl. — — »nacijonalistički!«) A okrenemo li se po zemljama, u kojima su Hrvati, vidjet ćemo, da nam je od prijeke potrebe nacijonalna svijest, čvrsta hrvatska svijest. U istoj je mjeri potrebna i religijozna strana, što bi bilo suvišno i naglašavati.

Osim svega toga moraju biti stvari, štampane u koledaru, doista vrijedne, trajne vrijednosti. Jer narod čita koledare rado, seljaci i niži slojevi upijaju sve ono, što im donosi koledar. Koledar je izvrsno odgojno

sredstvo. Radi toga se jasno vidi, kakav su otrov oni razni koledari, koji uvršćuju tek što, samo da se vidi, da ima nešto, i kakvi su prijatelji pučke prosvjete oni, koji izdavaju koledare samo radi prodaje.

Koledari su najčitanije knjige. Zato ne smiju da zlo upotrijebe svoga položaja, nego neka donose svježu, zdravu duševnu hranu za narod, neka ga pouče u korisnim stvarima, neka ga oplemene i zabave i neka stvore snažne pojedince, snažan narod.

Krasnik:

Srpanjski dan.

S azurnoga neba žarko sunce grije
Užarenu zemlju, što za rosom žudi.
Na nebu oblačka dugo bilo nije,
Ispucale već su majci zemlji grudi.

Iz »omejka« bližnjeg bruj se kosa čuje,
Zvonki smijeh i pjesma žetelica mladih.
Pčelice po cvijeću letajući zuje,
Lahorak sa mora vruće čelo hladi.

Na jasenu sjetno malo ptiče poje,
Žao mu je lišća, prerano što žuti,
A na moru galeb ruho kvasi svoje
I u vodu zuri, bogat plijen sluti.

Sjajno svoje lice more nježno diže,
S valovima igra lahorak se sviježi;
Površinom kan'da lagano se kliže
Zlatni sjaj sunčani, što na moru leži.

Kano od dragulja svjetluca se more
I u svoje zove zamamljivo krilo,
Tamo gdje se zrca obala i gore,
Azurnoga neba divno plavetilo.

Žarko sunce grije. Umara sparina,
U hlad svatko bježi, za lahorom žudi.
Velebnom se moru biba površina
I mirisom svježim slatke nade budi.

♡ ♡ ♡

Matija Manjarić:

Kako je g. P. Grgec obranio dra Lj. Marakovića i sebe.

4. Slijedeći prigovor g. Grkca glasi: »Negativnu etičku kritiku, na koju se »Hrv. Straža« bila ograničila u praksi, naziva dr. Maraković nepotpunom i jednostranom. Nepotpunom je drži i vlč. g. Manjarić, ali ne priznaje, da bi bila jednostrana (Vrhbosna XXVII., 6—7, 91 str.). On veli: »Jednostrana bi bila kritika Stražina onda, kad bi ona navela neke razloge, koji govore za to, da su kritizovana djela neistinita, nelijepa, a zatajila druge razloge, koji bi dokazali, da to ne stoji, nego da su ta djela faktično istinita i lijepa.« No mislim, da se jednostranost ne mora baš ovako tumačiti. Jednostrana kritika jest naprosto ona kritika, koja promatra djelo samo s »jedne strane«.

Kako se vidi za g. Grkca se jednostranost slabo razlikuje od nepotpunosti. Čast njegovu mišljenju, ali dr. M. se ne slaže s njime nego sa mnom. On naime veli u svom članku (»Hrv. Straža« IX. 50.), da je »jednostranost po svojoj biti uvijek ekstremna i isključiva«, a to jednostranost g. Grkca ili nepotpunost ne mora da bude. Zato i moja definicija jednostranosti, koju g. G. nije pretiskao, puno više odgovara nazorima dra. Lj. M. nego definicija g. Grkca. Ja sam naime jednostranu kritiku ili neki jednostran sud definirao u »Vrhbosni« kao sud, »koji nešto bitno pušta s vida, nešto što je kadro taj sud bitno promijeniti i modificirati.« Samo ovakoj jednostranosti mogu se pripisati onakvi atributi, kakve joj kao bitne pripisuje dr. Lj. M. Zato i g. G. svojom definicijom jednostranosti nije kod mene ništa ispravio, nego je kod dra. Lj. M. dosta iskrivio, a sve valjda samo iz želje, da može na koncu napisati, kako je prošao sve moje prigovore i kako se nije mogao uvjeriti itd.

5. — Ima g. G. još jedan sličan prigovor protiv mene. Dr. Lj. M. naime, kad je sve iskazao što ima protiv »negativne« kritike dodaje, da ipak i ona može biti »u nekim slučajevima i sama po sebi dostatna n. pr. kad radi o čitateljima, da li će im se djelo preporučiti ili ne«. Ovu njegovu izjavu prenio sam ja lojalno potpunu i s čitavim kontekstom u mojemu članku na str. 89. Spominjem je i na str. 117. riječima: »Ali i dr. M. izrijekom priznaje, da su te kritike dobre, »kad se radi o čitateljima«, samo on misli« itd. O istoj izjavi dra. M. govorim i na str. 90. spominjući njegov prigovor o »neznatnosti« negativne kritike, pa ističem, kako je dru. M. »ona tek »dostatna n. pr. kad se radi o čitateljima« . . .« Ovu posljednju moju izjavu pretiskava g. P. G., pa dodaje: »Kakvo je to zaključivanje? Odakle se ono »n. p r.« pretvara najedamput u »t e k«! . . .« I ma da sam ja i prije i na tom mjestu pretiskao i taj nesretni »n. pr.« ipak mi g. G. radi onoga jednoga od mene dodanoga »t e k« spočituje » nategnuto« tumačenje, a donekle i — falzifikat. On je naime tako nespretno citirao to mjesto iz moje rasprave, te je mogao svakoga svoga čitaoca navesti na

misao, da sam hotice iskrivio izjavu dra. M. To je on na taj način udesio, da je najprije iz »Straže« pretiskao izjavu dra. M., u kojoj se nalazi taj »n. pr.«, a onda dodaje, kako ja pišem ili velim: »da je dru. M. ovakova kritika »t e k dostatna n. pr. kad se radi o čitateljima.« . . . .« Citujući dakle moju izjavu o mišljenju dra. M. umeće u navodne znakove i onaj »tek« (pa ga još dvaput podcrtava!), koji u mojoj radnji stoji izvan navodnih znakova.

Da je ovakvo citovanje nelojalno, to će mislim svatko priznati, ali kad me je — ma i na nelojalan način — g. G. radi toga »tek« interpelovao, ja ću mu ipak lojalno razjasniti »odakle se ono »n. pr.« pretvara na jedamput u »tek« —« Bilo bi doduše zgodnije, da je upitao: odakle se onaj »tek« stavlja pred »n. pr.«, jer bih ja »p r e t v o r i o« »n. pr.« u »tek« samo onda, kad bih ispustio u citatu dra. M. »n. pr.« a stavio »tek«. Ali kad je g. G. već htio, da i tim izrazom valjda što bolje učvrsti u štiocima »Luči« mišljenje, da sam se ja tu poslužio i falzifikatom, preuzimam i taj izraz, pa na stavljeno pitanje odgovaram: »Onaj »n. pr.« dra. M. pretvaram ja u »tek« odatle, odakle je dr. M. pretvorio »tek«, koji je tu jedini na mjestu u onaj puno blaži »n. pr.«. Dr. Maraković naime raspravljajući o djelovanju negativne kritike razlikuje dvije vrsti ljudi, na koje može takva kritika djelovati: pisce i štioce. Piscima, veli, škodi takva kritika, a čitateljima može da koristi. On doduše veli »n. pr. čitateljima«, ali je mogao mirne duše reći i: »tek čitateljima«. Ako mi to g. G. još uvijek ne vjeruje, onda ga lijepo molim, da još jedamput pomno proštije članak dr. Lj. M., pa mi na osnovu onih izjava dra. M. nađe i jedan jedini stvor pod kapom nebeskom, kome bi još mogle takve kritike koristiti osim — čitateljima. Pisce je dr. M. isključio, a onda tko još preostaje, da se takvim štivom okoristi osim čitatelja? Ako je pak tako, onda je po pisanju dra. M. takva kritika zbilja dostatna »tek« kad se radi o čitateljima . . .«

Neka mi oproste i uredništvo i štioci »Luči«, što im dosađujem ovakovim odgovorima. I meni je to neugodno, ali ne mogu si pomoći. Ako mi tko prigovori, što nosim pokrpane cipele, ne mogu mu odgovoriti kakvom raspravom o Chopinovim sonatama ili Petrarkinim sonetima. — Ja se doista nijesam nadao, da će u »Luči« kadgod osvanuti ovakvi prigovori ili — kako bi g. G. rekao — natezanja, ali kad su već tu i kad su kadra mene ovjekovječiti još i kao falzifikatora, odlučio sam ipak na njih odgovoriti, nadajući se ujedno, da će moj odgovor štogod doprinijeti, te se takvi prigovori više nikad ne pojave bar u našoj »Luči«.

6. — Došli smo do najglavnijeg moga prigovora dru. M. i »Luči«, a to je ona izjava dra. Lj. M. u lanjskoj »Luči« na str. 43.: »Ne bježimo dakle od moderne . . . . Ustanovimo, šta je sve u njoj trajne vrijednosti, šta je sve kadro da bude naše. Ali toga ne ćemo postići dosadašnjom negativnom kritikom. Ne tražimo njihove zalutalosti, apsurdnosti, onoga što nas razdvaja, nego ono, što nas spaja.« — O toj izjavi dra. M. dodajem ja u svojoj raspravi ove riječi: »Može li se još jasnije slomiti štap nad »negativnom« kritikom, većma omalovažiti idejna strana, koja nas

od modernih »razdvaja«, a uzvisiti formalna, koja nas »spaja, koja je još jedino, što je kod modernih »kadro da bude naše« ? Nijesu li ova načela kadra svoje dosljedne sljedbenike dovesti do modernog formalizma i artizma? . . . .«

Da obrani dra. Lj. M. od svih mojih prigovora, utiče se g. G. od prije poznatim »literarnim nazorima« dra. Lj. M. No to je bilo posve suvišno, jer sam ja u svojoj raspravi i sam izjavio na str. 91.: »da u čitavu njegovu (t. j. dra. M.) dojakošnjem pisanju nijesam našao nijedne sumnjive izjave do ovih ovdje spomenutih i kad govori o »negativnoj« kritici. (V. ovogod. »Luč«, str. 180.). U svem drugom svom pisanju on je dosada naš najspremniji književni kritičar i to radikalno katolički. A on je dosta toga napisao dosad, pa bi se ove »male sonantes« izjave izgubile u drugome njegovu radu i zaslužile, da se plaštem zaboravi zastru, kad ne bi bile tako načelne naravi i kad ne bi tako programatički za budućnost zvučile.«

Tim sam ja evo riječima mislim dovoljno priznanja iskazao »literarnim nazorima« dra. M., a ujedno i razložio, zašto sam ustao protiv nekih njegovih zloslutnih izjava.

Nadalje za ispriku gornje inkriminovane stavke iz članka dra. M. u »Luči« natuca g. G. nešto i o kontekstu, ali ne cituje ni jedne riječi iz toga konteksta, koja bi dokazala, da se one riječi dra. M. imadu drugačije shvatiti, nego što sam ih ja shvatio. Što je pak najljepše, na koncu čitave te svoje obrane, priznaje i g. G., da se toj stavci »može prigovoriti«, pa da se »dade« baš »i onako tumačiti, kako je tumačio vlč. gosp. Manjarić« . . . . .

Imao sam ovdje već dosta prilike pokazati, kako g. G. grčevito i svim sredstvima nastoji obraniti dra. M. i tamo, gdje se valjda nitko drugi živ ne bi odvažio ni na svoju, kamo li na tuđu obranu ustati! A kad takav branitelj ovako priznaje opravdanost moga glavnog prigovora dru. M. i »Luči«, onda se upravo neodoljivo nameće pitanje: Pa zašto je g. G. uopće išao započinjati ovakovu polemiku? Valjda nije zbilja radi onoga »ili« mjesto »i«, »n. pr.« mj. »tek n. pr.«, ili možda zbog one definicije »jednostranosti«, poredbe »oštroumnosti«, »neznatnosti« i t. d.? . . . .

Ali, mille pardon! Umalo te ne zaboravih jedan vrlo važan, možda čak i najvažniji, a svakako najnačelniji prigovor g. Grgca mojim estetskim nazorima u »Vrhbosni«. Taj glasi:

7. — »Ako vlč. g. Manjarić misli, da je s etičkom stranom riješena i estetska, onda se jako vara. Kad bi tako bilo, onda bi svako djelo, koje je etički dobro, bilo eo ipso umjetnina. Time bi pak nestalo razlike između proze i poezije. Etika i estetika ne smiju se u lijepoj knjizi nikada istovjetovati . . . Može neko djelo s estetske strane biti savršeno, ali s moralne loše . . . jer ima umjetnina, koje moramo nazvati svinjarijama. A takove umjetnine ne osuđuje estetika nego etika. S estetske strane, ne možemo primjerice prigovoriti Meštroviću, ali možemo i moramo s etičke.«

To su eto te »najnačelnije« i »najvažnije« izjave g. Grkca. — Ne znam samo, kako je došao do toga, te me uči, da ono, što je »etički dobro« još nije »eo ipso umjetnina«. Ta ja izričito citujem u svome članku na str. 89. iz »Hrv. Straže« kao osnov naše kat. estetike ove riječi: »Umjetnik nesamo može, nego mora prikazivati istinu, ali u koliko je lijepa, pa isto tako i dobrotu, u koliko je lijepa . . . Opet ne valja pustiti s vida, da se tendencija u umjetnini smije jedino služiti umjetničkim sredstvima . . . ne smije tendencija ići usporedo s ljepotom, nego mora biti kao utjelovljena u umjetničkoj ljepoti umjetnine; drugim riječima — istina i dobrota ne smiju biti elementi odijeljeni od ljepote, nego savršeno sjedinjeni s njom. U tom jedinstvu triju velikih ideja istinitoga, dobroga i lijepoga leži neprolazni i neodoljivi čar pravih djela umjetnosti«. Kako dakle može g. G. meni nakon toga dijeliti lekcije, da nije »svako djelo, koje je etički dobro . . . eo ipso umjetnina«? Bar u mojoj radnji ja mu nigdje nijesam dao povoda, da me prikaže pred čitateljstvom »Luči« tako budalastim ili neukim, te još ne bih znao ni za »razliku između proze i poezije«. — Doduše takvom polemikom je vrlo lako »pobiti« i ruglu izvrći svakoga protivnika, ali to nije lojalna polemika, niti služi na čast onome, koji se laća takvog očajničkog oružja. — No o sličnim »lapsusima« g. Grkca u tome članku bilo je već dosta govora, pa ću se radije još malo pozabaviti njegovim »pozitivnim« tezama.

Već je dr. M. u svome članku u »Hrv. Straži« spočitnuo ovoj, da je u svojim »etičkim« kritikama »estetski sud ostavila neriješen«, »estetsku stranu ostavila netaknutu«. Protiv takvog mišljenja, koje posvema rastavlja estetiku od etike ustao sam ja, u onim svojim člancima u »Vrhbosni«, protiv kojih je g. G. i naperio svoju kritiku. Na obranu tih izjava dra. M. o odnošaju estetike prama etici napisao je g. G. riječi, koje na početku ove točke citovah. Najvažnije i najkarakterističnije su svakako ove njegove izjave: »Može neko djelo s estetske strane biti savršeno, ali s moralne loše . . . jer ima umjetnina, koje moramo nazvati svinjarijama«. — Tim riječima je g. G. posve jasno izrazio ono, što je donekle tamno i nejasno sadržano već u spomenutim izjavama dra M. A te riječi znače ni manje ni više, nego potpunu diobu estetike od etike; onakvu diobu, kakvu po prilici traže radikalni bezvjerci u odnošaju između države i Crkve, između škole, čudoređa, znanosti i — umjetnosti s jedne strane, te svake vjere s druge strane. To je mišljenje potpuni antipod mišljenju i nauci kršćanskih esteta i filozofa, kako sam opširnije to dokazao već u Vrhbosni« nesamo svojim razlaganjem, nego i izjavama takvih auktoriteta u tim pitanjima, pred kojima jamačno i g. G. kapu skida. Ograničeni prostor »Luči« i svrha ovoga sastavka ne dopuštiju mi, da to i ovdje opširno razlažem, pa ću spomenuti samo par najmarkantnijih i auktoritativnih izjava o tome pitanju.

Jedan od najboljih modernih kat. esteta Künzle piše u svojem djelu »Ethik und Aesthethik«: »Umjetnik mora da računa sa realnom činjenicom, da je čovjeku prirođeno etičko i estetsko čuvstvo, te da je estetsko podloženo etičkomu, a to nije samo moralni već i psihološki zakon. Nije nikada lijepo ono, što se protivi osnovnim sastavnim principima naše moralne svijesti, koja u tom slučaju i nije drugo nego odraz vječnog reda i Božje mudrosti. U moralno zlim predmetima estetsko se čuvstvo ne smiruje u umjetničkim užitku, već elemtarnom silom reaguje . . . privativum etike istodobno je i privativum estetike«. (V. »Vrhbosnu«, na str. 90. i sl.).

Dakle Künzle tvrdi, da »nije nikada lijepo«, što je nemoralno, pogotovu pak da ne može biti prava i potpuna »umjetnina« kakva moralna — »svinjarija«, jer protiv »moralno zlih predmeta« reaguje nesamo naš etički, nego i estetski osjećaj, i to — elementarnom silom. Slično misli i veliki umnik Leibnitz, koji traži od umjetnine nesamo da se ne protivi vječnim istinama i božanskim zakonima, nego baš i da pozitivno »služi za proslavu Gospodina Boga, Stvoritelja svijeta«, dakako u formi i načinu, kako to svrha i zakoni umjetnosti propisuju. (»Vrhbosna« str. 91.) U lanjskoj »Hrv. Straži« na str. 425. upozoruje dr. D. Kniewald, da je svim skolastičkim filozofima i kršćanskim estetama »temeljna osnovka načelo: nije lijepo, što nije dobro i istinito«. Napokon poručuje i sam sv. Otac Pijo X. u glasovitom pismu od 16. II. 1911. na »Gralbund« pristašama ovoga književničkog kat. saveza: »Pravo vi naime niječete, da s umjetnošću nema nikakva posla vjera, koja je svu ovu obrazovanost vodila i koja mora da vlada čitavim životom čovječjim, pošto obuhvaća čitavoga čovjeka . . . Kao što je pak u Bogu lijepo jedno te isto s istinitim i dobrim, tako i vi pravo tvrdite, da se u kršćanskoj poeziji mora ljepota umjetnosti spojiti sa sjajem istine i ćudoređa i tako ovome služiti.«

Nema »ljepote umjetnosti« gdje nema ujedno i »sjaja istine i ćudoređa« — tako nas uči vrhovni auktoritet za sve katolike u pitanjima, koja su u svezi s vječnim istinama i kršćanskim ćudorađem. Tako uči i toga se drži sve kršćantvo od postanka svoga i još nije bilo ni jednog priznatog kat. pisca, koji bi učio, da je i moralna svinjarija — umjetnina. Radi svega toga sam i ja napisao u »Vrhbosni« na str. 91 da je »pitanje o istinitosti i dobroti, dakle etičkoj vrijednosti koje umjetnine, nerazdjeljivo od pitanja o ljepoti njezinoj . . . Je li »negativna kritika« osudila koje pjesničko djelo kao neistinito u svojoj temeljnoj ideji i tendenciji ili kao nećudoredno i pogibeljno, tu više ne može biti govora o »neriješenomu estetskom sudu«, o »netaknutoj estetskoj strani«, jer nad tim djelom nije sud odkrojila samo »skolastička etika« nego i »skolastička estetika«. Takvom djelu estetika od Platona do Künzlea poriče ljepotu kao i »Straža«.

G. G. mi na to moje pisanje poručuje u svojoj kritici, da se ja u tom svom sudu »jako varam«. No ako je zbilja tako, onda se u tome

»jako varaju« svi kršćanski esteti, »jako se vara« i Namjesnik Kristov i ja bih samo molio g. Grkca, da mi rekne, tko se u tome još — ne vara?

Ako je to mišljenje samo velika varka, onda su na pravom putu samo modernisti, formalisti, artisti i drugi pisci, za koje u njihovu »umjetničkom« i »kritičkom« radu ne opstoji ni vjera ni moral ni Bog. Napokon, ako je to mišljenje varka, onda je varku napisao i sam g. G. u lanjskoj »Luči« — sudim bar po stilu da je on napisao članak »Carentia pudoris«, u kojemu na str. 28. ovo čitamo: »Pornografija bit će sinonim za ljepotu, i svi će uživati u njoj. — Ovakove misli dolaze na um svakomu, tko promatra »Zdenac života«. Meštrović je genijalan čovjek, ponajgenijalniji među sadašnjim umjetnicima. Ali njegovo je djelo povreda poštenja, zdravog ukusa i socijalnog poretka. Nije zaludu u ljudskoj naravi tako duboko ukorijenjeno čuvstvo stida . . . Onomadne su prolazila pokraj »Zdenca« dva dječaka. Jedan htjede, da se svrati unutra pa pogleda tu umjetninu. »Prasac, kaj te ni stid ići tam!« poviče drugi i povuče ga dalje sa sobom. — Ovo je istinit događaj.«

Iz ovih se redaka vidi, da se u piscu duša buni na samu pomisao, da bi »pornografija« mogla biti »sinonim za ljepotu«, dotično da bi »svinjarija« mogla biti »umjetnina«. Pa i kakva bi to bila »umjetnina«, u kojoj nesamo da ne može estetski da uživa, nego je ne može bez stida i odvratnosti da pogleda niti jedan dječak sa zagrebačke ulice! . . . A kad i ne bi već »čuvstvo stida«, koje je »u ljudskoj naravi tako duboko ukorijenjeno«, ni najmanje bilo mjerodavno u proglašenju nekog djela »umjetninom«, zar ne znači ništa ni »povreda zdravog ukusa«? A zar nije svaka »svinjarija« i »povreda zdravog ukusa«? Kako onda može biti »umjetninom«? Ilije za g. Grkca za umjetninu dosta puka formalna strana, umjetnička tehnika, a ideja ne igra u njegovoj estetici nikakve uloge? Zar ideja zbilja da se tiče samo etike? Estetika bez ideja ili bez obzira na ikakvu ideju! Kakav apsurd, kakav nesmisao i kakva neestetska nakaza! . . . Borba g. Grkca protiv etike u estetici ili etične estetike jest borba protiv zdravog ukusa i ljudske naravi, kako je to i u spomenutom već članku u »Straži« vrlo lijepo dokazao dr. Kniewald za svu modernu formalističku estetiku. Estetik formalista mora doći u sukob i s etikom i s ukusom i sa socijalnim poretkom pa i sa samim sobom, kako se evo i g. Grkcu dogodilo!

8. — Napokon progovara g. G. i na svoju obranu. Za kritiku Kovačićeva romana »U registraturi« priznaje otvoreno i javno »kad to već neki hoće«, da je bila »doista loša«. Neka mi dopusti g. G., te ga ovdje upozorim, da ovakovo priznanje ne traže samo »neki«, valjda pretjeranci i zlobnici, nego kat. moral, koji zahtijeva, da se počinjena javna smutnja javno popravi. A pisac, koji bude imao za to dostatno moralne snage i prave kršćanske poniznosti, bit će poštovan nesamo od »nekih« nego od svih poštenih i plemenitih ljudi. Pa i kat. će se protivnici takvom piscu, ako to javno i ne priznadu, u svojoj duši diviti i klanjati, samo ako se osvjedoče, da je to njegovo priznanje i obraćenje bilo iskreno i trajno.

Dalje nastavlja g. G.: »Sienkiewicza sam nazvao kat. književnikom, a takovim ga nazivam i sada. A time ne branim njegovih pogrješaka, kako mi pripisuje Vrhbosnin pisac. Nazivamo li kojega pisca katolikom, tim nismo rekli, da on nema možda i smrtnih grijeha; a isto tako nazivamo li kojega pisca katoličkim, tim ne rekosmo, da on nema možda i većih omašaka. Sienkiewiczeve pogrješke valja osuđivati, ali je pretjerano poricati mu karakter katoličkoga književnika«.

I ovdje se nalazi nešto, što mi g. G. podmeće, a da ne znam ni zašto ni krošto. Ja se bar nikako ne mogu dosjetiti, gdje sam »pripisao« g. Grkcu, da »brani« Sienkiewiczeve pogrješke. Ja sam njemu samo zamjerio, što je onako bezuvjetno i bez ikakve restrikcije ili distinkcije uzeo u obranu katolicizam Sienkiewiczev u onom svom odgovoru drugu M.: »Ti imaš svakako osebujne nazore o katolicizmu, kad Ti Sienkiewicz nije katolički književnik. Čuvaj se, da poričući katoličtvo drugima ne upadneš sam u položaj staroga heretika Tertulijana.« — Kako se iz čitave te poruke drugu M. vidi, ovaj je htio samo naglasiti, da Sienkiewicz nije idealan i bez prigovora kat. pisac, pa da ga kat. mladež ne smije takvim smatrati niti se za njim u svemu povoditi. To potvrđuje i g. G. kasnije na str. 323., gdje je bio prisiljen istoga M. uzeti u obranu protiv dra. Kostelnika, koji je samo na temelju onih riječi g. Grkca jadnoga M. baš nečuveno napao i nazvao ga »svakojakim nelijepim i nepravednim imenima«, kako to veli na tom mjestu g. G. Tu dakle priznaje g. G., da »kritika druga M. nije potekla iz želje za zanovijetanjem nego iz ljubavi prema izrazitoj, čistoj kat. umjetnosti«. No ako je to istina, kako je onda mogao g. G. takvo plemenito nastojanje druga M. prispodobiti s rabotom jednoga heretika? ...

Da tu svoju izjavu donekle bar opravda skriva g. G. za smrtne grijehe pojedinih katolika. Tu on miješa privatni i javni karakter pojedinaca. Kako je to velika zabluda, vidi se već iz toga, što može netko u svojoj duši, ili subjektivno biti dobar katolik, a u svojem pisanju i potpuni heretik. — Tako i Sienkiewicz može biti potpuno uvjeren, da svojim pisanjem »Bogu službu čini«, ali ipak to nije kadro oboriti objektivnu činjenicu, koju je sva prava kat. kritika dokazala, da se naime Sienkiewicz u svim skoro svojim djelima na dosta mjesta ogriješio o kat. moral, a gdjegdje i o kat. nauku. Dok to stoji, ne može o njemu nitko govoriti i pisati kao o »kat. književniku« bez ikakva dodatka.

A napokon ni u privatnom životu se danas više ne naziva katolikom onaj, koji je doduše kršten u kat. Crkvi, ali — da se poslužim riječima g. Grkca — čini neprestano neke smrtne grijehe, pa kad je radi toga ukoren nesamo, da ih se ne ostavi, nego još i dokazuje, da je »pretjeranost« od pojedinaca i od Pape i od kat. Crkve, ako te stvari u tako strašnom svjetlu prikazuju, jer da to ne odgovara više modernom vijeku, savremenim prilikama i t. d. Takvog tvrdokornog grješnika, koji baš ne će da se pokori propisima i načelima kat. Crkve ne smatraju niti »nazivaju« danas ni katolici ni kat. protivnici niti u javnom niti u privatnom životu katolikom, nego liberalnim katolikom, liberalcem ili slično., Isto tako danas i protivnici kat. vjere smatraju potpunim i pravim »kat. književnikom« samo onoga pisca, kod kojega je kako veli Pijo X.: »ljepota umjetnosti spojena sa sjajem istine i ćudoređa«. Što je u kojem umjetničkom djelu više pomračen taj sjaj istine ili ćudoređa, to manje ima prava na epitet kat. književnika. Zato na onako bezuvjetan i bez ikakve ograde naslov »kat. književnika«, kakav g. G. daje Sienkiewiczu, nema pravo onaj pisac, kojemu se toliko toga s kat. stajališta prigovorilo kao što je Sienkiewiczu, kako sam to u »Vrhbosni« opširnije razložio.

Usprkos svemu tome poručuje g. G. da zove i sada Sienkiewicza »kat. književnikom«. Samo sada ipak dodaje, da time ne brani onih njegovih pogrješaka, o kojima ja govorim u »Vrhbosni«. To je onda već nešto drugo nego nazvati Sienkiewicza naprosto »kat. književnikom« ni ne spomenuvši, da bi u njega bilo kakovih grijeha protiv katolicizma. Samo neka mi g. G. nakon te svoje izjave dozvoli, da ga još jedamput upozorim, kako danas nije više običaj u kat. svijetu, da se nazivaju »kat. književnicima« bez ikakva dodatka i književnici, kojima i njihovi branitelji i štovatelji moraju priznati onakve grijehe, kakvih ima Sienkiewicz na svom rabošu.

(Svršit će se.)

Josip Ivanov Zefarović:

Mrtvom idealu.

Ja ljubljah lijer čisti ko s ruža satkan ruj,
Ko divne one sanje, što mlad sam ih prosnivo,
Kad plamene mi grudi unjiho žarostruj
U drhtaj nujan, blažen... Tad prvi stih sam slivo.

Da, ljubio sam nekad u oku žarki plam,
Što varavim me bljeskom sred rajskog dizo svijeta,
A luda nisam znao, da ostao sam sâm,
Ko vihrom srunjen pelud sa jesenskog cvijeta.

S tog ja tek sjetu volim i suze blistav sjaj,
Što tihano, al' čujno niz obraze mi hrli———
Ko majske noći sneni i topli uzdisaj
U susret raju tamo, gdje dah se s daškom grli.

I cvjetak onaj volim i lati šuštaj lak
Što lahor mi ga njiše na grobu ideala...
A sada vjeri pjevam u prvi zore trak
Da snova bi mi spokoj i sreća procvjetala.

--- SMOTRA. ---

Vigiletti-Braničković: Izgubljeno zvanje. (izdao franj. Zbor »Duns Scott«, Zagreb 1913. Cijena 1 K.) Ima knjiga, koje u nama tolikom snagom evociraju iluziju života i fikciju stvarnosti, da ih prestajemo čitati kao knjige, slovo, poeziju, već ih slušamo s pobožnošću i ozbiljnošću, kojom se sluša život, veliki realni i ispunjeni život. Te su knjige uvijek neposredan i intiman odraz zbiljnog života, doživljene i propaćene. Složene su onako red po red, kako ih je život slagao.

I ovo je jedna takova knjiga. Ne znamo, je li se ova pripovijest dogodila, ali osjećamo, da se događala i da se još uvijek događa. To neposredno osjećanje života tako je jako, da mi, koji smo pročitali tolike romane i pripovijesti, osjećajući da su tek romani i priče, ovdje ostavljamo svoju rezerviranost i upijamo u se — život. Ja sam uzeo tu knjigu s pozom kritičara u ruke, želeći da bilježim i zamjeram, a ni osjetio nisam, kako sam se pretvorio u slušača, koji prisluškuje tiho, osjećajući da mu se kradu vjerni zvuci realnosti. Umjetnost dati izraz jednom bogatom životu jedna je od najvećih umjetnosti, jer se mora ići do dubine duše i vjerno reproducirati sve njezine psihične, raznobojne nuance i varijacije, a da riječ ne postane tek riječ, slovo, već ostane život. U ovoj je knjizi snažno zahvaćen razvitak takove duše i plastički iznešen pred nas u svim varijacijama burnoga života. Plastika je najjače u ovoj knjizi, te je diže mjestimice do umjetničke visine, što ne nalazimo često u ascetskoj i odgojnoj literaturi, a još manje u životopisima svetaca i kršćanskih uzora. Ta se književnost stvara još uvijek po starim uzorcima i manje više šablonski bez velikih umjetničkih aspiracija. A moralo bi biti protivno. I ascetska literatura, naročito životopisi, treba da teže na što umjetniji izražaj svoje sadržine, dakle na lijepu formu istine: tim više, jer hoće u prvom redu da djeluje na srce, na osjećaj. Naš je osjećaj sve rafiniraniji, pa traži svagdje ljepotu i u ideji, i u formi. Život je velikih duša uzvišen, dakle lijep, a toj lijepoj sadržini treba dati još i formu i evo — kršćanske umjetnosti. Tada će dobiti pravi put i među inteligentnom publikom, kao djela Jörgensenova ili »Sv. Augustin« Louisa Bertranda, koji je zainteresovao ne samo katoličku, već i čitavu intelektualnu Francusku, kao chef d'oevre jednog velikog romanciera Kod nas se baš forma mnogo zanemarivala, držeći da je sasvim dovoljno dobra sadržina. Ova je knjiga u tome priličan napredak. Sugestivnom snagom svojeg stila djeluje na nas kao jaka fikcija zbilje. Tek mnoga mjesta nisu dovoljno umjetnički obrađena, kao što je uopće obrada nuzgrednih detalja, koji čine umjetničku pozadinu, kulise jednoj knjizi, posvema zanemarena. Ni stil prevodioca nije svagdje dovoljno jasan i lijep. No ovo je dobra knjiga i naša je želja, da mnogome katoličkom mladiću bude učiteljem, neka upozna katolički život, njegove radosti i tegobe. »Neke su uspomene tako gorke, da čovjek mora neodoljivo plakati, kad ih se sjeti.« U mnogih je velika volja za kršćanskim životom, a slabost i milieu ne da poleta sokolu, što široko vidi i visoko leti. S toga neka čitaju ovu knjigu svi, koji se mnogo bore i puno trpe i naučit će, da će na putevima Gospodnjima napredovati svi, koji ustraju. S. V.

Vijesnik staroslavenske akademije u Krku. (Za god. 1912. Uredio prof. N. Žic.)

I opet jedno djelo »klerikalnog vođe, koji je upropastio i svoga brata, upotrebiv njegov novac u klerikalne svrhe.«

Jest, napredna i narodna gospodo, koja želite prijeći na pravoslavlje radi klerikalnog zatiranja glagolice, ponosimo se da naš vođa prije 10 godina osnova ovu akademiju kojoj je svrha: njegovati staroslavenski liturgični jezik te promicati njegovo učenje, gojiti glagoljsko crkveno pjevanje dotjerav ga da bude odgovaralo crkvenim propisima. Sredstva za postizavanje svrhe su:

1. Društveni sastanci;

2. akademičko naobrazovanje mladih svećenika u staroslovenskom jeziku;

3. objelodanjivanje knjiga u koliko su potrebite za učenje i razumjevanje staroslavenskoga liturgičnoga jezika, isto tako po mogućnosti izdavanje društvenoga lista (organa);

4. pjevačka škola za njegovanje glagoljskoga crkvenog pjevanja.

Iza popisa članova, iz koga vidimo, da su od 162 člana, tek dvadeset i jedan svjetovnjaci, dolaze izvješća o sjednicama i skupštinama prema zapisniku glavne skupštine od 20. III. 1912.

Poslije dosta interesantnog toga službenog dijela dolaze članci. Prvi je nekrolog velikom braniteljju glagoljice dru. Franji Volariću. Vrlo je lijepo prikazan rad, toga zaslužnog muža za glagoljicu, infra et extra muros. Preporučujemo ovu stvar svima onima, koji se oduševljavaju za glagoljicu. Članci preč. V. Premude: »O Slovencu Jurju; Prilozi za literaturu hrv. glag. spomenika; Još oble glagolice na Kvarneru ili o valunskoj ploči; glagolski pabirci; k Strohalovu izdanju Stašićeve notarske knjige; Osvrt na djela o glagolici«, najbolje dokazuju, kako si je preč. gosp. stavio ozbiljnom zadaćom, da radi, da znanstveno radi na ovome polju. Za mene je osobito interesantan onaj člančić »Doscinobrah« (Glagolski pabirci) u kome član »opskurne klerikalne, Mahničeve itd.« akademije pokazuje, kako je radnik jugoslavenske akademije (inače književnik svih novina i listova, bez obzira na boju) g. R. Strohal krivo protumačio riječi »doscino brah' e ê fratar stipan itd.« sa »Blagdanara« popa Filipa. Prof. Strohal je ovako protumačio: »brah« znači »nabavih, kupih« i da se gornje ima uzeti kao: »dos cino brah itd.« t. j. »dosta jeftino kupih.« Preč. g. Premuda protumači ovo kao »doiscinobrah« t. j. da je pop Filip cinoberom izradio do kraja inicijale »Blagdanara«, koga je davno prije napisao neki pop Andrija. Dokazi su dobri a ja sam potpuno uvjeren, da je ovo mišljenje bolje nego Strohalovo.

Još je jedan članak prof. I. Milčetića: »Stari glag. recepti, egzorcizmi i zapisi«, a onda ću još spomenuti da je akademija izdala 20 izdanja.

Redovitim članom staroslav. akademije postaju oni, koji godišnje plaćaju 5 K, a podupirajući jednom za uvijek 100 K.

Ovdje neka se pokažu prijatelji glagoljice!

Od zborova nađoh jedini zadarski među redovitim članovima. A ostali?...

Nadam se do godine boljemu.

A naša akadem. društva? Ni jedno! En avant! B. Babić.

Dr. Jos. Vajs: Sophonias-Haggaeus. (Prophetae minores IV. Publicationes academiae palacaslavicae Vegliensis.)

Sveuč. docenat praške univerze, skriptor staroslavenske krčke akademije komparira i istražuje razne rukopise o Sofoniji i Hageji. Tu je rukopis bečki, vrbnički, novljanski (Novi), vatikanski, ljubljanski i zagrebački. Radnja je stručna i temeljita, a od osobitog interesa za slaviste.

KNJIGE DRUŠTVA SV. JERONIMA:

Danica, vidi u članku »Koledari za 1914.«

»Svetojeronimski zabavnik«. Na svijet izdalo »Društvo Sv. Jeronima«. Zagreb 1913.

Pučka knjiga ima veliku zadaću, da odgojno djeluje na narod i da u narodu povećava one vrijednosti, koje su najbolji dio njegove duše, dakle vrijednosti religijozne, moralne i nacijonalne. Dok poučna knjiga ide za tim direktno, pružajući narodu pouku i stvarne informacije o svim njegovim potrebama i duševnim, idealnim i ekonomskim, dotle pučka beletristička književnost treba da na ugodan i zoran način, te svim onim privlačnim »senzacionalnim« aparatom tehnike, što ga ima pripovijest kao fikcija zbiljnog života, djeluje na narodnu dušu i fantaziju, te je puni idejama dobra i plemenita. Narodna je apercepcija mnogo življa i jača za realnost, nego za apstrakciju, dakle mnogo pristupačnija živoj formi beletristike, nego suhom dokazivanju pouke. Pučka se pripovijest kod nas dosada općenito zanemarivala. Dva uzroka. Propuštalo se naglašavati njezinu važnost za opću narodnu prosvjetu. To je prvo. Drugo je, što se one pisce, koji su pisali pučki, smatralo redovito slabim piscima, držeći napokon, da su to jednostavno — sinonimi. Tome su shvaćanju donekle krivi sami pisci. Smatrali su pučko pisanje lakom dokolicom ili barem

površnijim poslom od pisanja za »inteligentne« slojeve, braneći svoje slabe stvari kao pučke. Naprotiv svaki pisac koji hoće da bude narodan, mora razumjeti narodnu dušu i s njom zajedno osjećati, biti jeka njezine jeke i manifestacija njezinih najtanjih osjećaja. Pogotovo to mora pučki pisac. Da i pučka pripovijest mora biti umjetnički obrađena ne treba ni dokazivati. Umjetnička je obrada zapravo što bolje i plastičnije izražavanje jedne ideje, a baš nitko ne zahtijeva toliko plastike u obradbi i prikazivanju, kao puk, široki narod. Naša dosadanja pučka beletristika ne može (osim dobrih Mayerovih knjiga i knjiga pokojnog Zorića) pokazati na bolja djela malo veće koncepcije i literarne kvalifikacije. Od »moderne« se u ovom pogledu ne može očekivati ništa, jer nesamo da nema smisla za narodno uopće nego joj još nedostaje i zajednica sa narodnom dušom, jedinstvo osjećanja i težnja prijeko potrebno za takav rad. »Moderna« piše i stvara za salone i naparfumirane boudoire, a ne za vajate i seljačke kućerke. Katoličku literaturu čeka i u tome pogledu velika zadaća, tim više, jer ona traži demokratizaciju literature i umjetnosti uopće.

Kraj ovakih prilika mi smo zadovoljni ovim zabavnikom i to s dva jaka razloga. To je dobra pučka beletristika, od naših najboljih starijih pripovijedača. Ove će pripovijesti, kao umjetnički zbilja prilično dotjerane sa krasnim tendencijama izvršiti onu zadaću, koja im je namijenjena, da služe našemu narodu, pomažu razvitku i oplemenjivanju njegova života i tako pridonesu svoje izgradivanju naše narodne kulture. I drugo. Ove zgodno izabrane pripovijesti neka budu prva knjiga popularizacije naše umjetne knjige u narodu. Ako bude »Svetojeronimsko Društvo« i dalje nastavilo u ovom pravcu, popularizujući dobra djela naših pripovjedača, koja su bliza narodnoj duši, steći će velikih zasluga za hrvatsku kulturu i razvitak naše narodne svijesti. Djela Šenoina, Botićeva, Martićeva i mnogih drugih su najljepše, što imamo, a tako su daleko od naroda ili ih ne može ni dobiti za jeftinu cijenu.*) Kačić? Relković? Ostali pisci, s čijim bi se djelima mogao i trebao narod upoznati? Sve upitnik! Evo polja za rad. Ova je knjiga dobar početak. Tek mislimo, da je trebalo mnogo više reći puku o pojedinim piscima i njihovim djelima, pa izričito naglasiti, koja su dobra i s moralne strane, dakle za puk, a koja ne valjaju. To je prijeko nužno za dobru informaciju narodu i za šire shvaćanje ovog poduzeća. Inače: dobra knjiga. S. V.

*) Nemamo vrijednog hrv. pisca u cjelovitom izdanju (»Sveukupnih djela«), a kamo li pučko izdanje.

Dr. V. Čebušnik: Melem na rane. Od poučnih knjiga, što ih je izdalo društvo sv. Jeronima, zauzimlje odlično mjesto knjiga dra. V. Č.: Melem na rane. Ona ima da posluži sanaciji loših socijalnih prilika kod Hrvata. Svi ćutimo, kako s mnogo rana boluje naš narod u svim svojim staležima: seljačkom, radničkom, obrtničkom, a i u ostalima, svi ćutimo, da treba tim ranama lijeka, ali lijeka narod od našega osjećanja još ne dobiva. Treba ga poučiti — poučiti ovakovom knjižicom. I baš zato je uspjela ova knjižica što je njom zadovoljeno jednoj velikoj potrebi.

Ovu će knjigu čitati mnogo našega naroda. Ploda će donijeti, jer daje ono, za čim narod teži, ona mu otvara oči. Seljak, radnik, obrtnik i drugi upoznavaju rane, na kojima boluju, upućeni su, kako treba da ih liječe, i eto prihvatit će da izvrše ono, što ih upućuje jedna duša, kojoj je na srcu boljak hrvatskoga naroda.

Socijalno je zlo u našem društvu sve od onoga časa, kada nestade zadruga i cehova, koji su bili blagodat hrv. seljaku i radniku i obrtniku. Usmrti ih liberalizam, liberalizam gospodarski, a uvede među seljake i radnike bijedu u svim njezinim nuancama. Zato natrag k zadruzi! U koliko pak ne može doći do povratka onih starih zadruga, u toliko neka se osnivaju moderne udruge, neka se čuva i radi o boljku općinskih i zadružnih dobara! No velike su rane i kod pojedinaca, tih stanica društvenoga organizma. Od pojedinaca se sastoji društvo. Bolesni pojedinci bolesno društvo. Zato treba lijeka pojedincu, treba ga odgojiti za solidnu stanicu. Pojedinče! Ne gnjevi se, ostaj vazda miran, radi, štedi, bježi od alkohola. Boj se Boga i t. d.

To je temelj, na kojemu pisac radi u ovoj knjizi. Primjeri daju potkrepu svim navodima piščevim, a tim se knjiga ugodno čita

ostavlja dublji dojam. Nekoja su pitanja premalo dotaknuta; ali tomu će se lako doskočiti tim, što će se zacielo dr. sv. Jeronima pobrinuti, da još izdaje knjiga ovakovog sadržaja.

Knjige se dr. sv. Jeronima mnogo čitaju. Baš zato treba paziti, da bude jezik što čišći, a stil što dotjeraniji. U ovoj knjizi imade na više mjesta pogriješaka, koje se neugodno doimlju (»drot«, odjeljak, oderati batine, godijer, vjerna svjetnica, razlamenovati, zeljne glave, nije treba i t. d.). Pa što znači ono: »Propisima o ženidbi stajali su cehovi na putu preranim ženidbama, prekomjernom rastenju pučanstva i drugim sličnim neurednostima? Zar ne bi mogao iz ove rečenice izvesti, da je rastenje pučanstva neurednost. I tako na par mjesta nezgodna stilizacija smeta pravome smislu.

No to su malenkosti, na koje treba ipak paziti. Glavno je to. Ovim se djelom zadovoljilo jednoj potrebi. No još nije potpuno zadovoljeno, naš narod čeka još toga više, čeka od svojih vrijednih„ radinih sinova izdašne i brze pomoći. Rd.

Mljekarstvo. (Napisao **Stjepan Filipović.**) Jedna od mnogih onih knjiga društva sv. Jeronima, koje su za narod i njegovu materijalnu kulturu najzgodnije i kakovih je društvo već dosta izdalo. Upravo ova ima zgodan tema, jer je sigurno korisno i dobro, da se naš narod — osobito onaj u Slavoniji Posavini i Srijemu — uputi u tu granu gospodarstva, koja može vrlo mnogo nositi.

Razdioba knjige i stručni sadržaj su vrlo dobri. Ima samo jedno, čemu se može prigovoriti a čini se, da je to u ovogodišnjim knjigama društva sv. Jeronima općenita pogriješka. Radi se o jeziku i stilu. Uzmite ovu knjigu, pa ćete najbolje viditi, da dobar stručnjak ne mora znati i dobro pisati. Ujedno ćete viditi, koliko se narodni sin za vrijeme akademskog studija otuđi od naroda, njegovog duha i izražaja.

Evo nekoliko primjera s prvih stranica: Govoreći o našem seljaku veli pisac: »Cijeli ga život ne zateče sunce u postelji mu, itd.« Dalje veli: »U njemu se krije velika radna snaga, o kojoj kad mislimo, ne možemo...« »Da je pak (ovaj pak je vrlo čest) naš seljak nepristupan napretku jest riječ nerazborita.« Pisac govori o »svim zbiljskim znanostima«; u njega 36 sati jednako »36 uri« (zašto ne »ura«, bolje bi bilo sati). Pa zar ovo nije čisto strana konstrukcija. »I danas nam služi ne jedan način toj zadaći«. Na jednom mjestu govori da »vazda izlaze na javu nove i korisne stvari o tome, kako se može držati u ruci zrenje i dobrota sira itd.« Zar ovo nije njemački izražaj? Zar ne bi u rečenici: »Te su škole stvorile današnje mljekarske službenike«, bilo bolje »odgojile današnje itd.«

Ima ovoga mnogo. Mi ne iznesosmo da kudimo, nego da upozorimo. Izdati knjigu, skupa je stvar, a izdati knjigu koja će u 50.000 primjeraka u narod vrlo je teška stvar a i pisac i izdavač nose veliku odgovornost. Neka se drugi put bolje pazi na jezik.

Inače bi mogli mnogo pisati o potrebi ove knjige, ali se nadamo, da će to najbolje dokazati napredak u osnivanju mljekarskih zadruga. Bb.

Zdravo Tijelo Isusovo (Molitvena knjižica u slavu Presv. oltarskom Sakramenta. Priredio ju **Dr. Ivan Šarić.**)

Poznate li našeg »okrunjenog pjesnika«? Jeste li čitali njegove pjesme i upoznali njegovu katolicizmom prožetu dušu? Ako nijeste uzmite ovaj molitvenik i na prve 154 stranice naći ćete svu poeziju što je u katolicizmu možete naći.

Uzvišeno čuvstvo pjesnički izražaj i poput suze čisti jezik sigurno ne trebaju naše preporuke. —b—

KOLEDARI ZA G. 1914.

Danica. (Koledar »Društva svetojeronimskoga«. Tiskana u 60.000 komada. Cijena 40 filira.) Uvijek stara spoljašnim oblikom, i svježa i pomlađena sadržinom. Kada bi »Danica« promijenila svoj oblik, ne bi bila više »Danica«. Po svom je ruhu poznata cijelom hrvatskom narodu. Tim mu je ruhom postala draga, jer mu je milo i drago ono, što mu u tom ruhu donosi.

Iza iscrpivoga »Ljetopisa«, u kojem se prikazuje prošlogodišnji rad »Društva sv. Jeronima«, dolazi glavni dio, koji je razdijeljen u dvije grupe, u »Zabavni dio« i »Poučni dio.« Opseg je srazmjerno podijeljen i srazmjerno su razmještene one mnoge ilustracije, od kojih su neke upravo umjetni-

čke, a sve su lijepe i mile. Ima ih iz svih područja: ima ih religijoznih, patriotskih, mnoge prikazuju zgode balkanskoga rata i nošnje balkanskih naroda, a nađe se i po koja humoristična.

U zabavnom su dijelu pjesme, crtice i pripovijetke. Od pjesnika su zastupani: sam urednik Ferdo Rožić, pa V. Gjurin, Sane Kurjaković i Lujo Varga Bjelovarac. U prozi su zastupani: Milan Šenoa, F. Rožić, Stjepan Širola, Franjo Sudarević i Pavao Leber. Prije nego što pređem na sam prikaz ovih stvari, spomenut ću nešto, što je svakako upalo u oči i onima, koji su pročitali eto tu spomenuta imena. Istina— mnoga se ta imena mogu naći po različitim hrvatskim listovima i knjigama, ali su pod njima pisane mnoge stvari, kojih »Danica« ne bi nipošto uvrstila. Samo se po sebi razumije, da nijesu takve one stvari, što su ušle u »Danicu.«

Najljepše su Rožićeve pjesme »Remetsko zvonce« i »Fra Marko Mesić opasuje sablju.« Prva je neka vrst balade, nježna i mila, a crta kugu u Remetama i djelo čudotvorne slike Majke Božje, koja je zvonila svaki put, kada bi kuga umorila kojega pavlina. Jednostavnost i mirno pripovijedanje krasi ovu pjesmu. Druga je pjesma monolog Mesićev prije polaska u boj a pun je vjerskog i patriotskog osjećanja. Između Gjurinovih »Prigorčica« najljepša je »Tkalački stan.« — Kurjaković u »Hrvatskim mučenicima« crta u 4 slike poznatu tragediju u Bečkom Novom Mjestu a Varga donosi niz »Zlatnih zrnaca«, u kojima snažno naglašiva čisto hrvatstvo.

Dok su pjesme vrlo zgodne, neke i umjetnički dotjerane, dotle je proza slabija i nije tako izrazita. Pripovijedaju se sasvim ravnodušni događaji i to u dosta nedotjeranoj formi. »Danica« bi morala da donosi baš tendencijozne stvari — razumije se u lijepoj formi. Još je najbolja Šenoina »Mara«, dok je u Sudarevićevoj »Glavitoj djevojci« odviše istaknuta tendencija, a na štetu forme.

»Poučni je dio uspjeliji i u izboru i u obradbi gradiva. Dr. R. Horvat piše »Iz ličke povijesti«, gdje osobito ističe djelovanje Fra Marka Mesića, i »Hrvatski kmetovi.« Dr. R. Eckert opisuje uredno »Flamansko selo« i njegove organizacije, te živo iznosi pred oči velike prednosti katoličke države Belgije. Zanimivi su članci: dra. Grubera o nasljedstvu za seljake, Šafranov članak o porezu, Čebušnikov o pčelarstvu, pa članci »O svetoj euharistiji« i Ivan Mažuranić.« Osim toga piše dr. Rittig o »Društvu sv. Rafaela« a B. M. o »Pijevu društvu.« Toliko sam samo spomenuo, da se vidi, kako su to sve aktuelne i zanimive stvari.

Uzevši sve u jedno: »Danica« je koledar na svome mjestu i ona lijepo vrši svoju zadaću. Nedostataka ima, ali će se valjda i oni izgladiti te će se »Danica« još više usavršiti.

Koledar Srca Isusova i Marijina. (Izdalo uredništvo »Glasnika presvetog Srca Isusova.« Cijena 80 filira.) Lijepo je opremljen i pomno uređen, samo što ono silno gradivo nije sređeno, pa se gubi jedinstvenost.

Pjesama ima lijep broj, samo što su dosta slabe, mnoge su početničke, pa se o njima u ovakvom prikazu ne može ni govoriti. Najuzvišenija ideja, napisana u stihovima, ne mora biti pjesmom, a niti može biti, ako nema i ostalih oznaka, po kojima postaje ideja prelivena u stihove pjesmom.

Ostala je beletristika zastupana s nekoliko pripovijesti i crtica. I ovdje prevladuje ista pogrješka kao i u »Danici«. Najuspjelija je pripovijest »Parobrodarski kapetan.« Vrlo je duhovita crtica »Ura je stala.« Osim toga ima zgodnih anegdota, koje su pune pouke.

Najveći dio zapremaju poučni članci, koji svojom solidnošću dižu koledar na visok stepen. Nabrojit ću samo najvažnije. Na uvodnom je mjestu »Konstantin Veliki«, izvadak iz povijesti crkvene. Tim se člankom pobliže upoznavaju čitaoci s ovogodišnjom proslavom. I ostali članci njete vjersko osjećanje, crtajući crkvene svečanosti u nekim prošteništima, prikazujući uzvišenost katoličkih istina, donoseći važne događaje iz života katolika u raznim zemljama, propovijedajući korist organizovanja i širenja dobre štampe. Za nas je vrlo interesantan članak »Kod Hrvata u Tirolskoj«, u kojem se crtaju nezgode hrvatskih radnika radi toga, što nemaju svojih svećenika, pa na kakve se načine mora nastojati, da se podmire njihove religijozne potrebe. »Afrički mučenici iz god. 1886.« moraju nas upravo zadiviti. »Crkva u željezničkim kolima« lijep je primjer, kako Američani znadu svoj talenat izuma i svoju poslovičnu brzinu upotrijebiti i na slavu Božju i za spasenje duša. Vrlo su aktuelni, a uz to iscrpivo obrađeni »Katolička Crkva u Bugarskoj« i »Prilike u Portugalskoj.« Ovaj zadnji članak napisao Portugizac J. Cabral D. I., pa radi toga mora zanimati svakoga. Dva članka iznose neprilike bosanskih župnika, a Fr. Kr. Hamerl D. I. završuje svoju opširnu studiju »Martin Borković, biskup zagrebački.« — S velikom sam napetošću čitao članak Pavla Butorca o moćniku Kristove krvi, tom »svetom gralu« hrvatskoga naroda. Zašto da se zanosimo maštom onamo daleko na goru Monsalvat, u legendarni »dom svetog grala«, kada ga imamo eto tako blizu, pa bi se morao naći samo snažan bogoduhi pjesnik, da nam iskiti ovo veliko blago i pretoči u veličanstvenu pjesmu. A komu nije još poznata »Gospa od Škrpjela?« Istorijat same slike i opis svečanosti, onih lijepih svečanosti s »bokeljskom mornaricom«, donosi Podgorski. — Osim ovih članaka ima još dosta, ali ću još spomenuti samo »Omladinska društva«, »Pijevo društvo« i na koncu vrlo jasno i sistematski prikazan »Balkanski rat god. 1912. i 1913.« od dra. Horvata, koji je među najboljim člancima u ovom koledaru.

Na koncu su »Svaštice« i »Šale«, a kroz cijeli se koledar redaju slike, od kojih su dvije tri vrlo lijepe kao na pr. »Ja sam istina, put i život« i »Zravo kraljice«, dok su od ostalih mnoge tek kao radi nužde uvrštene.

Almanak Gospe Lurdske. (Izdala »Kuća dobre štampe«. Cijena 1 K 20 fil.) Svaki od ova tri spomenuta koledara ima svoj posebni krug suradnika. Prve dvije godine izlaženja »Almanaka«, surađivali su u njem gotovo isključivo naši đaci i nekoji naši seniori. »Almanak« je tada pružao neki pregled naših najmlađih književnika i radnika. Beletristika je bila obilno zastupana različitim dobrim radovima, a za njom nije zaostajala ni pouka. — Ove godine ne nalazim nijedne radnje kojega đaka tek ih ima nekoliko od naših seniora. Uopće je ove godine malen broj suradnika. Ali to ni najmanje ne smeta, da »Almanak« bude na pravoj svojoj visini.

I ovaj je put zgodno razdijeljen po mjesecima, lijepe elegantne spoljašnosti i bogato ilustriran. Ilustracija ima sva sila, pa nije ni čudo, što nijesu sve najuspjelije. Ipak su neke mogle sasvim izostati, kao one dosta nezgrapne ilustracije članka: »Ja ću mu pokazati, koliko mu valja trpjeti radi imena moga.«

Dosada je »Almanak« donosio velik broj uspjelih pjesama, a ove se godine snizio njihov broj na dvije pjesme, koje bi onda bar trebale da svojom kvalitetom nadoknade prijašnji kvantitet kvalitativno dobrih pjesama. Te dvije su pjesme »Osvetnik« dra. F. Biničkog i »Moj Kastore« od S. Petranovića. »Osvetnik« je balada ili bolje pjesnička pripovijest u duhu narodne pjesme.

U beletrističkoj su prozi zastupani: Lovre Katić (Djed i unučad, Iz Dalmatinske zagore, Večer, Anđa i Anka); Milko Kelović (Slike i doživljaji, Komita Mirko); S. Petranović (Ave Maria, Grijeh u snu, Vatra, Priznanica); T. Dravski, P. Brožičević, Svilaj Cetinski i Cetinski mlinar.

Katić nam donosi opet svoje uspjele crtice. Čitajući njegovu stvar »Iz Dalmatinske zagore«, gdje iznosi u kratko zbijen život tamošnjih svećenika, padoše mi na pamet mnoge misli, zadubih se u život naših svećenika radnika. Preda mnom iskrsnu Sheehanov »Luka Delmege« i »Moj novi kapelan«, gdje se prikazuje živim crtama rad svećenika, njihovo duševno obzorje, njihov altruizam, a za njima se pomoli kapelan iz Federerovog romana »Jungfer Therese«, pun zanosa i oduševljenja za rad u narodu, za prosvjećivanje naroda, i mladi židovski svećenik, Eschelbachov »Neprijatelj puka«, koji se diže u borbu za pravice i za slobodu svoga naroda. Onda pogledam na ova tri spomenuta koledara, koji su rad i muka »naših svećenika, pogledom na ostala njihova djela i uzmem u obzir njihove duševne borbe, koje su onako jasno i oštro prikazane u »Almanakovu« članku »Ja ću mu pokazati, koliko mu valja trpjeti radi imena mojeg«-stvori mi se u duši kao isklesan život jednog svećenika, pravoga sluge Božjeg i pravoga pastira narodnog. Različiti događaji u životu njegovu, njegova viša naobrazba, inteligencija, sve su to osnovi, na kojima se može da izgradi snažan savremeni roman, što se kod nas nije još pokušalo.[1]) Kako je

[1]) Još prije dvije godine čitao sam u rukopisu pokušaj Đure Vilovića pod naslovom: Pavao Veslarić. B. B.

svećenik u uskom doticaju s narodom, tu bi se mogao najljepše prikazati utjecaj kulture na narod, njezino prodiranje u narod.

Naš je Kelović već poznat sa svojim feuilletonima iz »Riječkih Novina«, od kojih su evo neki preštampani u »Almanaku«. Samo bi šteta bila, kada bi se posvetio samo žurnalistici, a napustio započeti rad oko pjesme i pripovijesti, u čemu se je onako lijepo istakao. Možda je to samo časovito, pa će opet da nastavi svoj rad, pošto je doživio i proživio toliko toga po svijetu, pa da nam stvori još snažnijih i dotjeranijih djela.

Petranović je ovaj put odnio pobjedu brojem svojih stvari. Jednostavno i lijepo piše, svakomu je razumljiv i nastoji da uspostavi ravnotežu između idejne i formalne strane, što mu često doista i polazi za rukom.

U pouci se osobito ističu članci o Marijinim svetištima. U »Hosana, Sine Davidov!« opširno opisuje Dr. Hegrain ozdravljenje sestre Tereze malenog Isusa. »Henrika Lasserre-a«, pisca povijesti prikazuje i čudesa u Lourdes-u, lijepo je prikazao i istakao njegov rad J. B. U »Dragim uspomenama u katakombama« prenosi nas O. A. Dujmušić u ona tamna svetišta, gdje je onako žarko gorjela vjera starih kršćana, dok nam isti pisac iznosi u »O. Teobaldu Mathow-u« sliku modernog apostola, koji je preporodio s O'Connellom Irsku. Sav svoj agitatorski rad posvetio je suzbijanju alkoholnih pića. O. Mathew je organizovao u Irskoj, Engleskoj i Americi nekoliko stotina tisuća apstinenata. I »Kalendar Srca Isusova i Marijina« donosi o istom mužu članak »Irski apostol trijeznosti« na koncu koga pita pisac očajno: »Domovino tužna: Gdje je tvoj — Mathew? . . .« A ja mu odgovaram: »Mora biti u svakom apstinentu! Više radimo, a manje pitajmo!« — Uz ove članke spominjem samo još neke: »Da li je istinit milanski proglas?«, »Sv. Irenej«, mučenik biskup srijemski«, »Iz života kat. misijonara« (Josip Marić). Osim toga ima u »Almanaku« nekoliko divnih sastavaka, koji nijesu ni čista beletristika ni čista pouka, nego neka vrst duhovitih crtica. Među tima je na prvom mjestu »Moj prijatelj« Galovićev, »Valja da!« i »Na pragu« Pierre-a l'Ermite-a'

Hrvatski narodni kalendar. (Izdao »ABC«. Cijena 40 filira.) Vrlo je nagao prelaz s ona tri spomenuta koledara na ovaj. Tamo su oprema i sadržina u lijepom skladu, dok je ovdje, što se tiče opreme, pokazano ukusa samo na koricama (inače su ilustracije vrlo loše i neprobrane), a sadržinom ću se malo podrobnije da pozabavim.

Prema svemu, što sam čuo i čitao, htio bi ovaj koledar, da istisne »Danicu«, jer se osjeća iskusnjim i spremnijim, da zadovolji narodne potrebe. To zaključujem iz ocjene istoga koledara u »Obzoru«, gdje se spominju »loše stvari »društva sv. Jeronima«, i iz jednoga pisma, u kojem se među ostalim veli, da će »ABC klub« prodavati neka svoja izdanja i kaledar*) za 1 K, poput »društva sv. Jeronima«. Ne ću da ispitujem, kakva je svrha tomu poduzeću, niti ću da isporedujem stvari »kluba ABC« i »društva sv. Jeronima«, nego ću sve to pustiti po strani, a uzet ću preda se samo sadržinu ovog koledara i po njoj mu prosuditi vrijednost i zaključiti njegov utjecaj, eventualnu korist ili štetu.

Svrha mu je da prosvijetli narod, da osnaži u njemu nacijonalnu svijest. Što se tiče nacijonalnosti, polazi sa stajališta, da su Hrvati i Srbi jedan narod. To izbija jasno iz cijeloga kolendara, a nada sve iz uvodnog članka Zvonimira Švrljuge »Naš narod i naša domovina«. Svakomu je jasno, da u svim slojevima hrvatskoga naroda nije još probuđena, a kamo li učvršćena narodna svijest. Radi toga je prijeka potreba, da se u tom pogledu što više poradi. Vidimo, da propadaju naša zemljišta, da se naši ljudi gube. Dolaziti u ovakvim prilikama te narodu, koji individualno nije osviješten ni ojačan, propovijedati, da on nije ono, što bi morao biti, nego nešto trećega, ne znam, da li je ikako zgodno. Što više prijeti pogibao, da bi jači, samostalniji i individualno nacijonalno osviješteniji dio (u ovom slučaju Srbi), koji u ostalom sa svoje strane ne popušta ništa, niti ima i najmanje volje, da se odreče čega, a pogotvo ne imena, prijeti pogibao, da bi drugi dio — Hrvati —, koji se i onako

*) Uredništvo »Luči« slalo je uvijek dosada »Luč« besplatno »ABC klubu«. Trebalo je stoga, da klub svoj koledar pošalje uredništvu na prikaz. To nije učinjeno, a nadamo se, da se budući put ne će naše uredništvo mimoići.

teškom mukom probija kroz klance jadikovce, pao žrtvom prvoga dijela, da bi ga nestalo. Ipak se ovoliki altruizam, makar bio i prisilan, ne može zahtijevati. Učinimo od Hrvata svijesne, moralno i materijalno jake Hrvate, pa smo time učinili sve. — U istom se članku smatra vjera jedinim razlogom, što su Srbi i Hrvati onako razdijeljeni. Vrlo se naivno prikazuje borba između pape i carigradskoga patrijarhe. Iz svega izlazi, kao da je vjera neko zlo, pa da je treba izbjegavati što više radi »bratske sloge«.

Inače je taj članak kao i ostali — pisan na zgodan pučki način. Tako »Vladavina naroda« (dr. Luka Šoški), u kojem se poučava narod o njegovom pravu, da ga upozna i da se njime služi. »Čuvajmo svoje zdravlje!« (dr. Andrija Štampar), upozorava narod na njegovo najveće blago, zdravlje. U »Hrvati i Srbi u Sjedinjenim Državama« iznosi dr. A. Biankini lijepih statističkh podataka.

Od zabavnih su stvari originalne samo pripovijesti »Janjina udaja« Joze Ivakića, koja prikazuje život slavonskoga bećara i patnje njegove dobre žene, pa je mogla mirne duše izostati i ustupiti mjesto zgodnijoj stvari. Na svom je mjestu »Koza« Zvonimira Švrljuge, u kojoj prikazuje na vrlo realističan način pijavice našega naroda; Lazar Rašović priopćio je nekoliko crtica iz balkanskoga rata pod naslovom »Kako umiru Crnogorci«. — Zgodna je ideja, što je doneseno poput »Prosvjete« koledara nekoliko narodnih pjesama. **V. Grmović.**

Zlatko Balokovič. Ovjenčan moskovskim i berlinskim lovorikama, obasut hvalospjevima tudine došao je na grudi svoje majke domovine — došao je, da joj kao vjeran sin dade izričaj svoje harnosti, da pokaže, kako mu je uza sve to, što su mu širom otvorena vrata velikoga svijeta, milija ova materinska gruda. On — naš Zlatko.

Umjetnik!

Zar ne poznajete njegove umjetnosti? — O, onda ne znate ni njega, ne znate ono, što mi u njemu imamo i što će on nama još biti!

Da ga samo vidite! Danas mu je devetnaesta godina, a ipak — umjetnik, svjetski umjetnik . . . Rodio se naime 21. ožujka 1895. od oca poštanskog činovnika. Majka mu je veoma glasbena, pa nije čudo, što je ona svome Zlatku već od prvih dana usađivala u dušu ono, što sada tako divnim plodovima rodi. Zarana je dobio gusle i gudalo, da tim barata, a to ga je silno radovalo. Kad je ponarasao, dadoše ga na ozbiljni studij. U našem glasbenom zavodu bio je učenikom prof. Humla. Već odatle je izašao kao umjetnik, ali on je tražio mnogo više. I poslaše ga u Beč najslavnijem guslačkom pedagogu Ševčiku, onom istom, koji je u svijet poslao već čitav niz umjetnika s Kubelikom, Hubemannom i Ondričekom na čelu. Danas iza dvije godine šalje i njega Ševčik u svijet s tronutim zanosom i priznanjem: najbolji od najboljih. Šalje ga u Moskvu, ide s njim u Berlin, dolazi s njim i k nama u Zagreb, da bude svjedokom slavlja svoga najboljega učenika.

•

U utorak 4. studenoga u 8 sati na večer bila je dvorana glasbenoga zavoda dupkom puna tako, da su se morale pootvarati i nuzgredne prostorije. Sve je došlo, da čuje Zlatka. Ono nestrpljivo očekivanje napunjalo je dvoranu nekom tajanstvenošću. A onda je došao on. Oduševljenim smo ga pljeskom dočekali.

Nasta tišina.

Dvoranom jeknu nekoliko akorda, a onda drhtav glas njegove violine. Kao električna struja prođoše nam prvi zvuci, obuzeše nas tako, da smo preko onih tisuća glava vidjeli samo njega, čuli samo njega. Bio je to Saint-Saensov »Koncerat h-moll«, a zvuči tako nekako — — — »Wie eine Blume duftet und glänzt dieses Spiel zugleich« — rekao bi Schumann. A bila je ta glasba tako nježna i puna slatke poezije, tako zadojena mladošću, zanosom, svježinom i vedrinom Zlatkove umjetničke duše, da se naš svaki osjećaj u tom gubio. Mi smo svi bili jedno, svi smo čutjeli jedno, da taj čas nijesmo obični promatrači i slušači, nego dionici neosjećanog još umjetničkog zanosa . . .

Kod drugih se točaka programa naš zanos prometao u udivljenje. Čuli smo tu Bachovu »E-dur sonatu«, Ševčikove »Českе plesove« (1. Břetislav«, 2. »Holka modrooka«), Paganinijeve »Palpite«. Tu smo tek mogli promatrati silnu umjetnikovu tehničku spremu. Krasni su mu flageoletti, divan svaki triler, nepojmljiv gotovo pizzicato malim

prstom lijeve ruke, sjajan spicato, izrazit svaki ton u vratolomnim skokovima, ali sve to nadmašuje držanje desne ruke i polet gudala. U tom vidimo Ševčikova učenika, jer gudalo je princip njegove škole, u nj polaže on svu znatnost. Zlatku je potez tako siguran, tako elegantan, tako odmjeren, on njim ravna na svakom mjestu i u svakoj duljini tako, da se toga ne možeš nagledati. To je i pravi razlog onom sjajnom crescendiranju tonova, onoj boji glasova, jer to leži u njegovoj desnoj ruci.

Bezbroj je puta Zlatko bio izazivan, sa šest vijenaca i lirom obdaren. Ševčikova »Holka« svidjela nam se najvećma, pa je i sam kompoziter bio izazvan. Divan prizor! Stari slavni učitelj uz mladog slavnog učenika! Njihovi su srdačni pogledi bili vezani istim osjećajem sreće . . .

•

U listopadu sam slušao našega umjetnika čelistu Ivana Tkalčića. Divio sam se njegovoj umjetnosti u teškom Haydnovom »D-dur koncertu« u Davidovom »Vodoskoku«. Danas se toga sjećam, ali Zlatkov je dojam jači. Još mi uvijek lebdi u mašti njegov beethovensko mrki i energički pogled, koji nam još mnogo . . . mnogo više priča o budućnosti ponovno oživjelog Krežme. Onoga nam smrt rano uzela, ali Zlatko . . . Ja.

Naši srdenjoškolski listovi. »Ljubice« (God. VII. br. 1.) doimlju me se nekako suho, ukočeno, upravo protivno no što označuje naslov lista. Proljet rađa ljubicama, pošao sam da ih naberem i iz vrta naših pripravnica, ali . . . Pjesme obiluju početničkim oznakama. Najbolja je još »Nada«, teče glatko, misli su vezane, samo je svršetak nepoetički, a i stil je nepotpun. Crtica »Luka mira« dobro je zamišljena, samo je koncepcija slaba. Stvar je onako ispripovijedana bez osobite zanimivosti. Priča o »Večernjoj zabavi u paklu« ima prejaku tendencu, kakovu opažam u svim beletrističkim člancima. Stvari tim mnogo gube na literarnoj vrijednosti. O, kako se lijepo dade tendenca oviti u prozirno velo, a svaki će je ipak razabrati! Za jedan nabožni glasnik, koji zalazi i u najniže slojeve puka, a ide samo za poticajem na nabožnost, bile bi obje spomenute crtice kao i pjesma »Za suncem« dobre. — Lijep je članak »Prilike iz moga kraja«, odlikuje se jednostavnim, lakim stilom i objektivnim prikazom. Manje je zanimiv prikaz »Naše narodne pjesme«, jer ne saznajemo ništa novo do onoga, što smo svi u školi učili. Stvar se — istina — nastavlja, ali za sistematski pregled trebalo je spomenuti razliku epske i lirske narodne pjesme. Govori se o narodnim pjesmama uopće — a tko stvar znade, odmah opaža, da se to zapravo tiče samo junačkih. — Nadam se u drugom broju još boljim stvarima.

»Nada« (god. VIII. br. 1.), izdaje lit. društvo zagrebačkih orfanotrofaca. — Vanjski oblik krasan. Opseg prevelik, što je već lani naglašeno, gdje je bio za polovicu manji. Ne bismo mi imali ništa protiv toga, da su stvari uistinu birane i da to uredniku, koji svih 72 stranica sam piše, ne zadaje previše nepotrebnoga posla.

Beletristika je poprečno slaba, nema tu one prave poezije. Sučić je početnik. »Grud mu čustva krije«, ali njima ne može još van, kako je to htio u pjesmi »Moja lira«. S tehnikom se bori, ona mu zadaje jada. Bolja mu je uvodna pjesma »Složno naprijed!« — Voloviću je pjesma »Slavskom rodu« snažnija nego ona »Vili«. — Crnjevićeve se obje »Uspomene« ugodno doimlju lijepim opisima i iskrenim žarom. — Jagatićeva crtica »Na konju« mogla bi biti zgodnija stvar, da nije onako naivno ispripovijedana — n. pr. onaj momenat s »verglecem« upravo bi sjajan bio, da je situacija markantnije i objektivnije prikazana, da mu je naime uspjelo sebe promatrati u takovu položaju i opisati neke snažne momente toga. Bolja mu je crtica »Iz našeg Zagreba« svojim prvim dijelom, gdje opisuje prizor s nijemakom. Ona šetnja je nategnuta. Inače se odlikuje mladenačkom toplinom, iskrenom ljubavlju i objektivnijim promatranjem. — Marković je »U šumi« samo dobar orisom prirode. — Šaka »Pod strmogledom« obrađuje stari sujet, no to ne bi baš tako upadalo, da stvar umije zaodjeti šarolikom zanimivošću. Monotonija umara. Dobri su opisi prirode. Morao bi paziti malo više na formu, a ne pisati tako, da čitalac mora dobro paziti, što tko govori u dialogu. Ukus! — Slavićeva stvar »S granice« je suhoparna, neuspjela. — O Thanhofferovoj pripovijesti »U ludilu« reći ću koju, kad se svrši. — Opažam u svim beletrističkim člancima jedan stil u opisima prirode (uredniče, uredniče!).

Ponka je bolja. Prikryl samo prikazuje selenje više na školski način. Valja znati, da će mnogi tako već kod trećega retka zijevnuti. Neka izabere zanimiviju formu! — **Rožman** je u svom članku o pedagodiji posve jezgrovit, a izvod mu je posve logički i jasan. — Šćetinec ima smisla za kolonijalnu a ponešto i financijalnu politiku. Držim, da mu članak još nije gotov. Neka navede pročitana djela, kako je to posve dobro Rožman učinio!

Najvećma se svakako mora pohvaliti »Smotra«. Već prošle se godine »Nada« (jedina od naših srednjoškolsih listova!) bavila kritikom, ali ni izdaleka toliko ko sada. Stvar je svakako pohvalna jer se tim razvija smisao za prosuđivanjem, kritikom, a mi trebamo i u tom vrsnih ljudi. — Benešičeva je »Anakreontika« kritizovana sa stanovišta alkoholizma, dok nemoral nije dovoljno istaknut, kako je to u »Riječkim novinama« II. 265. Trebalo je i na to više pažnje obratiti. Šegvićeve su pripovijesti samo prikazane po sadržaju a ne po literarnoj vrijednosti. Inače su stvari dobre.

Ni »Ludendo discimus« nije suvišna stvar.

Svega u svem: nutarnja ljepota zaostaje za vanjskom mnogo (osobito beletristika), no i to će se izgladiti. Imajte samo na umu, da se ne radi o kvantiteti nego o kvaliteti!

J. A.

Jeka. God 1913. 14. Br. 1. U 1. broju novog godišta ostaju saradnici »Jeke« vjerni svojim prošlogodišnjim tradicijama. Zanosno se spremaju na rad, a jer rad rađa borbu, i na borbu. Jedan od plodova toga rada jeste i »Jeka«. Na čelu lista stoji zanosni sonet Goričkog »Hosana«, pun jake frazeologije i razbuktjela osjećaja sa lijepom temeljnom idejom i finom pointom, tek katkada zvuči previše patetično i tiradski. »U jesen kasnu« je vrlo melodična, ali sav utisak kvari nedotjerana prva strofa. Znak nemarnog pisanja i slabog dotjerivanja. Uopće je melodičnost forme zajednička oznaka sviju pjesnika, ali je često prati površnost ideje i prazno nizanje vrlo lijepih i zvučnih stihova. Dobri verzifikatori, kao što su to »Jekaši« u velikoj mjeri, mogu uvijek nizati dobre stihove, ali dobri stihovi još nisu dobra pjesma. Za pjesmu se traži ideja. To općenito kao uputa svima. »Sunce zađe« previše sjeća na Preradovića, ali ako je pisac sasvim mlad — kako mi se čini — dobra je. Petrić je napisao meke, intimne i simpatične sličice, idile sa prijatnom toplotom stila. »Starac« je dobar, samo u kompoziciji malo da je dotjeraniji. Petrić je duhovit momak, ali neka pazi više na formu. Oba članka su napisana živim stilom i vrijedna hvale. Sve u svemu: dobro je, ali nije kao lani. Uprite! Vg.

»Danica«. God. I. Br. 1. Evo, i »Daničari« se odvažiše da izdaju svoj listić, vježbalište mladih sila svojih. Mlade su te sile, još nerazvijene i mladi ljudi tek traže put svojemu talentu. Zato to traženje mora biti svestrano i na svim poljima, pa bismo željeli pored pjesama i crtica i poučnog štiva, da vidimo mara i na tome polju. Saradnici »Danice« su većinom mladi drugovi, a početak je ovo, pa ne može odmah sve ići glatko i savršeno. Svi pjesnici čitaju tek starije naše pjesnike, a čini se da im nije mnogo poznata mlada katolička literatura. Čitajte Poljaka, Pavelića, pa pjesnike lanjske »Luči«. »Jučer vjetar« je dosta zvučna, ali druga strofa nije dobro obrađena. »Prijatelju« bi morala biti zornija i mnogo prirodnija. »Žrtva« se odlikuje realizmom, ali je čudna ona strana motivacija — štrajk u rudniku ugljena. Zanima nas, hoće li nastavak ostati ovako realističan. Pisca »Ropčadi« nosi fantazija čak u Granadu. Čitava je stvar nekako nejasna. Kako? Zašto? Sve to valja reći. Inače ima lijepih figura. »Slavoljub« vizijonarno priča, kako je postao bolji. Evala! Dobar početak, a sada, naprijed! Ostali listovi?! Šutnja. Vg.

Nekoliko pitanja vlč. g. M. Manjariću. U članku: »Dr. Lj. Marković proti »negativnoj« ili »etičkoj« kritici« u Vrhbosni vlč. g. M. Manjarić tvrdi, da je o književnom djelu već izrečen i estetski, kad je o njemu izrečen sud etički, i to, kaže, zato, što se istinito, lijepo i dobro može zamijeniti (Verum, bonum et pulchrum convertuntur). Ali to bi trebalo dokazati, jer to nijesu stvari dogmatske naravi, gdje valja da vjeruješ, i ako ne razumiješ, nego to spada u filozofiju, gdje se sve ima dokazati, pa koliko vrijedi dokaz onoliko i tvrdnja. A vlč. g. Manjarić za dokaz navodi nekoliko citata, koji drugim i ljepšim riječima samo ponavljaju, što on tvrdi. I neka ne reče: To su stručnjaci i auktoriteti; ljudi,

za koje vlč. g. Manjarić piše, nijesu djeca ili inače nesposobni, te ne bi mogli razumjeti dokaza, što ih je vlč. g. Manjarić tu imao iznijeti. Pa budući da on nije iznio dokaza proti njoj, nije čudo, što su mnogi nezadovoljni njegovim pisanjem.

Tvrdnja vlč. g. Manjarića ne vrijedi, ako se primijeni na stvari u prirodi, jer nitko ne zove lijepim n. pr. stablo, životinju ili čovjeka, ako se to stablo, životinja ili čovjek ne odlikuju pred drugim individuima svoje vrsti. Ne zovemo lijepim stablo, ako se ne odlikuje rastom, oblikom, svježinom lišća itd., uopće, ako se ne odlikuje bujnijim i punijim životom pred ostalim stablima. Isto tako ne ćemo reći životinji lijepa je, niti čovjeku, ako se ne odlikuju u svojoj vrsti, ako nemaju neko savršenstvo. Da je istinita tvrdnja vlč. g. Manjarića, morali bismo nazvati lijepim i lice nagrđeno rak-ranom i čovjeka grbava i kržljavo kljuse i kržljavo stablo, jer im nitko ne će poreći istinitosti. Dakle za stvari u prirodi taj princip ne vrijedi.

Još manje pak vrijedi za književnost. Što čini neko djelo umjetničkim književnim djelom? Forma. I ako književno djelo ne može biti bez sadržaja ,i ako forma mora biti primjerena sadržaju (u tomu i stoji umjeće književnika), ipak sadržaj sam po sebi jednostavno ispripovijedan nije književno djelo. To postaje, kad dobije umjetničku formu. Od jednoga istoga sujeta jedan će književnik stvoriti lijepo djelo, a drugi možda takovo, te ne će vrijediti ni da ga pročitamo.

Ako sadržaj sam može biti estetski i neestetski, neka vlč. g. Manjarić dokaže, i kaže, kakav sadržaj ima da bude, ako će biti estetski, i zašto. Nego po svojoj tvrdnji vlč. g. Manjarić ne bi smio prigovarati nijednomu djelu ma i najraspuštenijemu, ako se samo u njemu opisuju stvari istinite. Ne samo to, nego bi i svako griješno djelo moralo biti lijepo. Ta istinito je.

Još nešto!

Vlč. g. Manjarić udara na dra. Lj. Marakovića, da je razdijelio etiku i estetiku. Ali to isto čini i »Hrv. Straža«. Za dokaz evo njezinih riječi: »Budimo u prvom redu kritičari misli i ideja, jezik i oblik prepustimo slovničarima, filozofima i estetičarima«. (G. III. str. 16.) Po ovim riječima na estetiku ne spada sadržaj kao takav. Taj zaključak traži kontekst, jer da je auktor članka cijenio, da sadržaj spada na estetiku, ne bi bio rekao: jezik i oblik prepustimo estetičarima, jer bi u tom slučaju i on bio estetičar. Ista je misao izrečena i riječima: »Mi je (t. j. književnosti) ne ćemo prosuđivati po njezinoj literarnoj vrijednosti, budući je to stvar literarnih kritičara, nego ćemo je prosudivati tek s etične vrijednosti njezine. (G. III. 278.) To sigurno ne bi bila »Straža« rekla, kad bi držala da je već etičkim sudom riješen i estetski. Tako je pisala »Straža« u III. godištu, a da je tako mislilo i uredništvo IX. godišta, svjedoči to, što je primilo članak u list bez ikakve napomene i ograđivanja. Imao je dakle vlč. g. Manjarić udariti najprije na »Hrv. Stražu«, koju on brani proti prigovoru dra. Lj. Marakovića, a evo su same riječi »Straže« proti njemu.

Evo razloga, radi kojih je čovjek prisiljen, da bude nezadovoljan pisanjem vlč. g. Manjarića. Ako on dokaže, što tvrdi, jasnim i jakim dokazima, skidam kapu; ali dotle ne može nikomu prigovarati, što ne misli ko i on. I neka ne postavlja samo pravila već neka ih razjasni i potvrdi primjerima iz svjetske književnosti, ako uopće ima u svjetskoj književnosti po njegovu mišljenju djela, koja odgovaraju kat. duhu. Želimo, da se stvar razbistri, jer će inače biti uvijek u ovoj stvari nesporazumaka. I. A. M.

Drugovi, pošaljite uredničtvu što prije svoje radnje, da uzmognemo na vrijeme izdati božićni broj »Luči«.

LISTAK.

Ciklus kršćanskih drama u Pešti. U repertoaru »Narodnog kazališta« (Nemzeti szinház) za ovogodišnju kazališnu sezonu nalazi se jedna zanimljiva točka: to je dramski ciklus kršćanskih prikazivanja, koji će se početi davati pod ravnanjem Eugena Iványija o Uskrsu. Ciklus će svršiti u osamnaest večeri (s reprizama), a prikazat će se samo deset djela. Cijeli je ciklus zamišljen tako, da poda jasnu sliku razvitka kršćanske drame. Započet će misterijima. Prve će večeri odigrati jedan francuski misterij iz jedanaestog vijeka; nastavit će se pučkim madžarskim misterijem (koji će biti sastavljen od više manjih betlehemskih igara); treće večeri izvodit će jedan moderni misterij. Poslije ovih prikazivanja izvodit će šest klasičkih kršćanskih drama (neke i madžarske). Jedna će od ovih biti Calderonov: »Postojani poglavica«. I ovu će dramu prikazivati u formi misterija. Možda ćemo se ovim lijepim i poučnim pothvatom pozabaviti onda, kad ga Madžari privedu u život. **Mp.**

Antonin Dusserre. Još nam je živo u pameti, kako je prošle godine jedna francuska radnica dobila nagradu za svoj roman, a sada evo druge slične novosti. Francuzi su dobili svog seljačkog pisca i pronose mu slav. Seljački njihov pisac (un paysan écrivain) zove se Antonin Dusserre. Rodio se 2. XI. 1865. u mjestu Carbonnat sur la Cere, gdje i danas živi.

Njegov roman »Jean et Louise« izlazi sada u maloj ilustraciji (La Petite Illustration). Taj njegov »roman rustique« ima čudnu povijest. Pisac ga je napisao i obratio se na Mme. Marie Claire, koja ga je odnijela u Paris i tražila nakladnika. Nije ga mogla naći, ali ga je John Raphael preveo na engleski, te je najprije engleski štampan. Tek kad je tamo našao priznanje, hoće sad i Francuzi, da ga izdadu.

A nije taj »paysan écrivain« običan čovjek. Njegovi sugrađani govore:

»To je pjesnik, ali vrlo dobar čovjek — ljudima. Vidimo ga vazdan šeta po livadama turiv jednu ruku u džep, a u drugoj držeći knjigu.« »Ovaj seljak — veli John Raphael u svom prikazu o Dusserre-u neprestano čita upravo nezasitno. Naučio je mnogo stranih jezika (latinski, njemački, engleski i španjolski), a poznaje vrlo dobro velike engleske i njemačke romanopisce.«

U ovom zadnjem htjeli bi, da se u njega ugledaju svi naši inteligentni i nadareni suradnici. Za učenje jezika davati će sekretarijat odnosno uredništvo »Luči« uvijek najspremnije sve moguće informacije.

— gd —

Elementi u prirodi. Glasoviti ruski mineralog V. Vernadski u I. dijelu svoje velike mineralogije (Petrograd 1911.—1915.) govori o elementima, kako dolaze u prirodi kao minerali. On tu navađa 106 ruda, koje možemo uzeti kao nista drugo, nego spojeve čistih elemenata. Taj broj je svakako dosta visok i značajan prema broju sveukupnih minerala, koji iznosi nešto preko 2000.

Vernadski dijeli prirodna tijelesa koja nijesu drugo do li samorodni elementi ili njihovi međusobni spojevi na:

1. Kruta kristaloidna (metali i metaloidi).
2. Kruta koloidna.
3. Tekuća i
4. Plinovita tjelesa.

Sravnimo li tablicu, koju je on o tome izradio, sa Mendelejevim periodičkim sustavom elemenata, vidimo da u prirodi ne dolaze samorodni ovi elementi: litij, berilij, bor, magnezij, aluminij, kalcij, skandij, titan, vanadij, krom, mangan, kobalt, nikalj, galij, germanij, rubidij, stroncij, itrij, cirkon, niobij, molibden, rodij, rutenij, kadumij, indij, cizij, barij, lantan, cerij, neodimij, prazeodimij, samarij, gadolinij, iterbij, volfram, osmij, iridij, talij, torij i uran, dakle u svemu 40 elemenata.

Samorodni čisti (t. j. sami za sebe) dolaze među krutim kristaloidnim tjelesima i to među metalima ovi elementi: željezo (u 3 modifikacije), platina, paladij (2 mod.), srebro (i u plinovitoj modif.),

bakar, olovo, bizmut, kositar, tutija, arsen (2 modif., te onda metaloidna i koloidna), antimon, telur i tantal, a među metaloidima: ugljik (6 modif.), sumpor (3 modif., te koloidna i plinovita), selen (uz to koloidna i plinovita) i arsen (vidi gore).

Kao kruta koloidna (koloidnim tjelesima zovemo ona, koja u otopljenom stanju cure kroz kožnu membranu, a kristaloidna su ona, koja ostaju na membrani) tjelesa dolaze samorodni: zlato, arsen (vidi dosadanje), natrij, kalij, silicij (kremik), sumpor (vidi prijašnje), selen (v. gornje), fosfor i jod. U tekućem stanju imamo u prirodi živu i brom, a u plinovitom dolaze: živa, srebro, sumpor, selen, kisik, dušik, vodik, argon, neon, kripton, ksenon, helij, fluor, klor i niton.

Imamo dakle 13 metala, 4 metaloida, 9 koloida, te dva elementa u tekućem i 15 u plinovitom stanju, koji dolaze samorodni u prirodi.

Vernadski je dalje nabrojio među metalima 41, među metaloidima 3, koloidima 1, među tekućim 2, a među plinovitim jedno prirodno tijelo, koja nijesu drugo doli spojevi samorodnih elemenata.

Po njegovu računu tvore samorodni elementi tek 0.1% od mase čitave zemaljske kore. On veli nadalje, da i »u svakom najmanjem dijelku zemaljske kore nalazimo skoro sve — možda upravo sve — elemente, samo kad bi naša sredstva za istraživanje i metode istraživanja imale potrebnu točnost.« Ti su elementi, veli on, u prevelikom razrijeđenju, koje ne odgovara zakonima izomorfinih mješavina, te ga on zove »mikrokozmičkom mješavinom.«

Do danas je u zemaljskoj kori nađeno tek 47 elemenata samorodnih ili u homogenim smjesama. U. P.

Uredništvo je primilo na ocjenu:

Spomen na euharistički zbor u Beču g. 1912. Izdao »Hrvatski središnji odbor«. Tiskara hrv. kat. tiskovnog društva. Sadržaj je ovaj: Pravi Bože (pjesma Vladimira Rožmana). — Pozdrav presv. g. nadbiskupa koadjutora kod otvorenja hrv. sekcije na euhar. kongresu. — Govor presv. g. msgra dra. G. Barona. — Glavne misli iz govora nadbiskupa dra. J. Stadlera. — Narodna tradicija o svetoj pričesti kod južnih Slavena od Vida Vuletića Vukasovića. — Rudolf Habsburžki i presv. euharistija. — Govor zadarskog nadbiskupa Pulišića. — Sv. euharistija i mladež, referat M. Galovića. — Kršćanska žena u svijetlu presv. euharistije, napisao dr. Josip Lang. — Četvrta prošnja Očenaša, referat p. I. Bocka D. I. — Skrb za vojničke novake, referat dra. S. Ritiga. Cijena ?

DRUŽE!

Ti moraš da budeš apostol velikih, preporodnih naših ideja. Ti ne smiješ da miruješ, dok svi Tvoji protivnici i vjere Tvoje i naroda Tvoga rade — a rade mnogo i mnogo na štetu i propast naroda Tvoga, kojemu si i Ti sin. Uvjeren, da načela, što ih smjelo i neustrašivo razvila u prvom početku svome naša »Luč«, jesu jedina i najispravnija, koja će dovesti hrvatski narod do njegovih narodnih ideala, moraš nastojati, jer Ti to i Tvoja svijest nalaže, da nađeš što više pretplatnika za »Luč«, koja je jedino hrvatsko đačko glasilo. Neka Ti bude deviza: Nijedan hrvatski katolički đak ne smije biti bez svoga glasila, svoje »Luči«. Tvoja je sveta zadaća, hrvatski katolički đače, da »Luč« ostane pri staroj svojoj slavi i da ne nazaduje, da se u hrvatskom đaštvu raspača 3000 komada »Luči«, koje poslasmo u tolikoj mjeri prvim brojem ovoga godišta u redove hrvatskog kat. đaštva. Na posao dakle, a za vjeru i dom!

Vlasnik i odgovorni urednik: Ivan Krst. Lovriček, cand. phil. — Hrv. tiskara d. d. Zagreb.

LUČ
KNJIŽEVNO-POUČNI LIST HRVATSKOG : KATOL. ĐAŠTVA. :
GOD. IX. ZAGREB, mjeseca prosinca 1913. BROJ 3.

Stud. iur. Stjepan Varga:

Umjetnik vječnoga pera.

(Mladim pjesnicima.)

Tiha je ljetna noć natopljena srebrnim, toplim sjajem mjesečine, što je zavila svojim srebropjenim tkanjem krošnje, krovove i tarabe u mističnu maglu dijademnog čeznuća. Sve je mirno, tek vetrić hoda po svijetu raznoseći miris sanena cvijeća i mladih snova, što ih budi topla noć. Neko nam čuvstvo pobožnosti silazi u dušu, dok upijamo mirise te mlade noći, kao osjećamo, da se nebo po kumovskoj slami nečujno približuje zemlji, noseći mir i sreću i budeći sve davno utihle osjećaje. Iz grudi nam se i nehotice diže pjesma, možda zaboravljena, možda davno nepjevana.

To je ona pjesma vezana s dubinama naše duše, s nama samima. Nikada nas ona ne ostavlja, jer je sastavni dio naše duše, dijelak naše posebne individualnosti, kao i sveukupne narodne: vječna, vjerna pratilica čovječanstva. Rodila se zajedno s čovjekom, čovječanstvom i pratila ga vjerno na njegovu putu, dajući izraza jednom velikom dijelu njegove duše — osjećanju lijepoga. Kao što je nauka dokazala, da nema ni najprimitivnijega naroda bez religije bilo u kojoj formi, jednostavno s tog prostog razloga, jer je religija bitna potreba čovjekove duše spajajući je s Bogom s onim uzvišenim Bićem bez čijeg spoznanja i štovanja nema mira čovjekovoj duši; tako nema ni naroda bez pjesništva i umjetnosti. Forma izražaja može biti i najprimitivnija i najsurovija, ali čovjek uvijek nastoji da izrazi ona osjećanja lijepoga, što mu stanuju u duši i taj izražaj, kakav god bio, stvara pjesništvo, umjetnost.

Ona se tiče čitavog narodnog života, a pogotovo onih idealnih strana, koje su same po sebi ujedno i najljepše i najveće u narodu. Narodna poezija n. pr., koja većinom potiče iz dobe narodnog heroizma i nenatrunjene religijoznosti, dala nam je najviše junačkih, pa legendarnih i pobožnih pjesama, dakle sve ono, što je najviše zanašalo univerzalnu narodnu dušu. Razvoj psihe univerzalnog čovječanstva živi u književnosti i umjetnosti i naslikan je u njoj perom i potezom kista i dlijeta.

Svaki je stih, drama ili roman u umjetničke forme zaodjeveni kulturno-historijski podatak, dokumenat, ogledalo jedne periode, talas duše jednoga naroda ili velikog pokreta. U tim umjetničkim formama nalazimo sintetizovani odjek životnog shvaćanja, nazora, ideala, dispozicija,

prošlosti i sadašnjosti, a vaticinium ex eventu budućnosti jednoga naroda. »Homer je Helada«, rekao je grčki filozof Izokrat. Čitajte Homera i upoznat ćete Heladu i Helena. Čitajte djela francuskih filozofa i književnika 18. vijeka i upoznat ćete tadanju, a i kasniju Francusku, skeptičnu, sarkastičnu i bez svetinja, sa vanjskom duhovitošću, espritom i finoćom, a unutarnjom razrovanošću, cinizmom i divljaštvom francuske revolucije. Iz ruske literature »četrdesetih godina«, koju reprezentuju Tolstoj, Turgenjev, Gogolj, upoznat ćete veliku bijedu široke Rusije, ruskog seljaka i platonsku, nepraktičnu i sasvim realnu dušu ruskog gospodina. Iz legenda (n. pr. sada poznata o Amisu i Amilu) i mistike srednjeg vijeka osjećamo miris i polet duše, što je sve svoje težnje presadila sa zemlje visoko na nebo i za njih živjela.

Svaki stih, drama ili pripovijest ovjekovječuje ideologiju, osjećanje, težnje, radosti i boli onoga vijeka, duha i milieua, koji je pjesnika rodio. Sve što je veliko i plemenito u duši i srcu čovječanstva, pa i mnoge efemerne i sitnije pojave osjećamo, vidimo i upoznajemo iz literature. »Lepo je slovstvo v celosti nekak dnevnik narodne duše, ki bi obsegal vse: samozavest in blodnjo narodovo, obsegal njegov smeh in trpljenje, njegov ponos, lepoto in želje in sanje njegove« — tako veli Res, prikazujući u »Luči« najizrazitije slovenske pjesnike naše slovensko-hrvatske književnosti.

Ali! Sve te vrijednosti i pojave života skuplja u sebi umjetnik, pjesnik, pisac, proživljuje ih i onda kao velike manifestacije s v o j e duše ispoljuje u estetski i umjetnički dotjeranoj formi na javu. Svakog pjesnika rada duh i ideja vremena i vijeka, mnogim sakrivena, mnogim nejasna, ali latentna i jaka, zatim odgoj, prilike, mentalitet i duševna dispozicija okoline. To je uopće sve ono što je Hipolyt Taine okrstio sa milieu ambiant a klasificirao kao rase, milieu i moment, dakle sve, na što obično mislimo, kad govorimo o milieuu u širem smislu i o Tainovoj teoriji. No ipak je sabirna leća svih tih zraka i komponenata individualnost i individualna snaga Bogom nadarenih jakih duša, talenata, genija i književno je stvaranje ipak ogledalo bogatoga i lijepoga života pojedinaca intenzivnijeg i jačeg osjećanja i gledanja od običnih ljudi. Manifestacija individualne psihe, koja je upila u se sve tople čežnje i nade narodne i opće čovječanske duše, pa ih onda u lijepoj, konkretnoj formi daje čovječanstvu kao svoje tvorevine, plodove svjetlih časova i beskrajnih snova. Pisac umjetnik ne stvara sam za se. Umjetnost je u prvom redu socijalna i postaje opća narodna onim mahom, kada izlazi na javu iz stvaraočeve sobice. »On mora ponuditi čašo radosti, ki mu je jo dal Bog, vsem željnim; v tem obstoja kulturna misija vsakega umetnika«. (v. »Luč« VIII. 232.)

Kako će pjesnik, pripovjedač izvršiti tu misiju? Hoće li biti puna blagoslova, puna ploda za narod, za čovječanstvo; hoće li biti vates-prorok svojeg naroda, pokazujući mu svete visine, puteve i težnje Brjegovima Vječnim? Hoće li biti jeka njegove jeke, bol njegovih bolova i radost njegovih radosti? To stoji do čovjeka, koji stanuje u piscu. »Od suviška srca usta govore i dobar čovjek od dobra blaga iznosi dobro; a zao čovjek od zla blaga iznosi zlo«. (Mat. 12, 34.) U svakom piscu stanuje čovjek i kakovo duševno blago leži sakriveno u srcu u intelektu toga čovjeka, takove će se vrijednosti javljati i u piscu, koji će te vrijednosti vulkanizmom svoje fantazije i lakom pričom svojega govora iznositi u lijepoj formi. »Was einer als Mensch ist, das ist er auch als Dichter«. (Bartel: Gral II. 134.) Ovo je jedna velika istina i temeljna ideja, na koju hoćemo da upozorimo ovim raspravljanjem. Sav naš rad posredno i neposredno upravlja naše srce i zato kaže sv. Pismo, da je nevjernik u srcu svojem rekao da nema Boga, a ne u umu. Većina je bezvjerskih filozofa pisalo svoje sisteme, kako im je srce, osjećanje zahtjevalo i um potamnilo. Tim prije se estetika i književno stvaranje temelji na srcu, jer književno stvaranje je odraz života.

»Povijest mojeg života je povijest moga srca« — rekao je neki mislioc. Težnja moderne za lascivnošću i surovim naturalizmom ne može se rastumačiti samo estetskim načelima, već baš onom nostalgie de la bone, što iz srca niče, željom za prljavštinom. Gledao sam izložbu slika pokojnog Kraljevića i reprodukcije u »Savremeniku«, pa sam konstatovao da su reproducirali sve najlascivnije, premda nisu nikako estetski najljepše. Dakle ne estetika, već traženje surovosti i prijesna nostalgija na prljavštinu.

Vratimo se! Umjetnost je, dakle, samo sredstvo, orude za manifestaciju duševnih i moralnih energija čovječanstva. Poezija je zlatna kadionica, puna mirisnog, prefinog tamjana srca, što gori za ideale, za život. Moderna književnost baš toga nema. Ona ima i njeguje samo tehniku, a ne kultivira ideju i idejne vrijednosti i energije. Nemo dat, quod non habet, pa ni moderna. Stoga ne može ona ni djelovati ni vrijediti trajnije. Moćna ljepotom forme i obilna snagom izraza, riječi, plastike i boje, ali porazno prazna dušom. Kod nje je sve samo ritam, muzika, fraza, slika prelijepih riječi, usijana forma puna impresionizma i nervoznosti, a malo ili ništa duhovite sadržine, što ide do dubina i doseže do visina. To je i ona sama osjetila. Njezini pristaše povukoše se u kulu od bjelokosti i proglasiše načelo: l'art pour l'art, ili točnije: la beauté pour la beauté — ljepota za ljepotu. Zatim moderni, da ljepota tobože bude ljepša, oduzeše toj ljepoti dušu, umrtviše je i umramoriše, a ostaviše joj samo milozvučan olimpijski stih, opijum, bolest, klonulost ili strast. Kao simbolisti pak, stvorili su apstraktnu, zamršenu i svim ljudima nejasnu sanju, neshvatljivu i morbidnu. Zatvoriše se u kulu sanja i maglovitosti, a na vrata joj staviše natpis: »Sanja za sanju«. I tako dalje. Ta je poezija samo forma i lijep jezik, stih, metafora. A nije književnost samo forma, nego glas dubokih oduševljenja i doživljaja duše, odjek dubokih osjećaja, najvećih i najsvetijih misli, koje životom odlučuju.

Modernisti su zato nesposobni. Velika umornost spava nad njihovim dušama, to je umornost i klonulost blaziranih, ispijenih individua uvela obraza i uvela srca. Ti su pjesnici suviše uživali, suviše podražaja, suviše strasti, one jake strasti svih fantazijom nadarenih i opterećenih: čulnosti i sjetilnosti. Čulnost se i sjetilnost, kao krvavo crvena nit, provla-

*

če kroz njihova djela, knjige i stihove, baš kao što se provlače i vuku njihovim srcima. Sva velika intenzivnost njihova života vezana je o čulnost, nasladu i uživanje, bilo u kojoj formi. K tome, vjerni svojim estetskim načelima, podaju se oni svakoj rasplinutoj ili jakoj impresiji što zrakom leti bez regulative uma, ne uvažujući jedan veliki zakon, da svako pravo književno stvaranje traži prirodan spoj intuicije i refleksije, gledanja i razmišljanja, uživanje ljepote i obrađivanje njezino u duši. I dadoše nam modernu. Sitni ljudi, bezidealni, živući samo životom nagona, a vrlo često prljave fantazije, ne mogu stvoriti ništa veliko. Pogotovo, kada po svojim duševnim dispozicijama stvore i takova estetska načela, koja sama po sebi opravdaju ono stvaranje, koje im inače logično izvire iz duše. Estetska načela su primjena kulturno-filozofskih načela na polju estetike. Ništa drugo. Dakle su zapravo estetska načela i načela svjetovnoga nazora (to je »moderni« izraz za religiju) identična, a praktična estetika je — **ž i v o t**. Načelo modernih, da je ljepota samo u formi, stvoreno je radi toga, jer dopušta apsolutnu slobodu u materiji i izboru predmeta i time ide u susret vrlo »nefilistarskom shvaćanju morala u književnosti« moderne.

I tako opet dolazimo do našega, »da je vsej umetnosti pogoj umetnikovo življenje in iz tega življenja porojena posebnost njegovih oči.« (Iv. Cankar.) Život modernih umjetnika stvorio je njihova djela. Taj je život takav, da većina može i mora da plače sa Verlaine-om, koji je u tamnici, kamo ga je dovela burna mladost i razuzdani život, oplakivao svoju lijepu, ubijenu i pročerdanu mladost.

Q'as-tu fait, o toi que voila
»Pleurant sans cesse;
»Dis, qu'as-tu fait, tu que voila
»De ta jeunesse?«

P. Verlaine.

A ti, koji samo plačeš tu
Bez kraja, bez svrhe koje
Šta učini, reci, šta učini ti
Od mladosti svoje?!

(Prijevod Domjanićev).

Vezao je svoj duboki, intenzivni život samo za životinjska nagnuća i sjetilnosti i kad mu ona rasuše sreću i uništiše smisao za život, suhi očaj i ledena rezignacija kucaju na vrata njegovih odaja i oduzimlju sreću i mir . . . .

»A kad mi odeš — sam ću u glupoj čekat noći
I suhoj sudbi ljubit još suhlju blijedu ruku,
Svedj čekajući ono, što ne će nikad doći,
Svedj gledeć, gdje mi ruše svjetionik i luku.«

(Mih. Nikolić.)

Nedostatak i pomanjkanje svih dubljih ćudorednih i vjerskih, socijalnih pojmova odgovornosti. »Stogod radimo dobro je, jer je čovjek tako

slobodan« — kaže Maeterlinck. Eklatantni, živi je primjer svega ovoga. Mlada Francuska, gdje je smrtna raspojasanost i »bohemija«« ubila tolike talente. Zar smo mi pošteđeni? Zar ne bi majka Hrvatska mogla liti grozne suze spominjući se svojih darovitih sinova, koje je ubio »život«? Istina, mnogo nam je talenata uništilo naše tužno robovanje i podlost premnogih servilnih duša, što služe satrapima, ali još više ih je ubio taj »život« sjetilnosti. Nad mnogim bi grobom mogli uklesati epitaf: »Darove ti sjajne vječni Otac dao, — da poslužiš njima sreći bijednog roda, — ali od tvog srca, druže, i tvog uma krasnog — bilo cvijeta, al' ne bilo ploda.« (Poljak.)

Bilo je velikih pisaca, koji su iščezli bez traga zato, jer nije bilo u njima velikog čovjeka.

I zato će iz moderne mnogo potonuti brzo u zaborav. Propast će svaka novela, što obrađuje samo životinjska nagnuća čovjekova, ne vodeći računa ni o kakovim idejnim ciljevima. Brzo će zanijemit lirika, što zvuči samo zvonkim stihovima abnormalnih duša klonula poleta i bolesnih osjećaja. Ne će se dugo slušati ni današnja »dobra« drama, što ne iznosi na pozornicu tragične borbe patničkih duša ili vedri humor optimizma, već trči za senzacijom trgovinom, ugađajući niskim željama masa. Materijalistički pisci tih djela ne poznaju ili ne priznaju idejnog i idealnoga svijeta, pa dakako da i stvaraju u tomu duhu. Takova djela moraju već s toga brzo propasti, jer je ljepota idejni i idealni pojam i samo su ona djela, koja su tako obuhvatila ljepotu, lijepa u svakom smislu. Ljepota se ne može kositi sa dobrotom i istinom.

Vječno će ostati samo ono, što očišćuje, oplemenjuje, vodi spoznanju samoga sebe i uopće služi kulturi duševnih vrijednosti. Uslov stvaranju u takovu duhu, jeste u psihi, srcu umjetnikovu. Ko hoće da dade jak izražaj tim vrijednostima, dakle da bude velik pisac, mora proživjet velik, lijep, plemenit život pun velikih borba, plemenitih snaga i velikih inspiracija. To sve čini podlogu za jednu veliku ljubav, stvarnu, poosjećanu i intenzivnu; zanos ili neke vrsti plemeniti fanatizam za stvar, koju proživljuješ i koju kaniš umjetnički obraditi. Bez te ljubavi, kao sinteze čitavog razvijenog duševnog života, nema velikog stvaranja, nema velikog pisca. Ona opet pretpostavlja jaki intelektualni, religijozno-moralni i komtemplativni život, koji će stvoriti estetsku energiju ili popularnije: moć stvaranja. Samo energija daje energiju, a estetske energije nema bez životne. Bujno stvaranje traži bujan život. Tim više što su estetske vrijednosti samo onda trajne i vječne, ako su čovječanske vrijednosti, na kojima estetske počivaju, trajne i vječne.

Velika je milost biti pozvan na velika djela

Ta velika milost nalazi hranu samo u velikom životu, tvrdim načelima, teškoj trpnji i velikoj radosti.

»In vihárjem bi dal svoje črne strasti,
in v morje bi potopil bolesti,
da mi duša očišćena v solncu živi,
polna jasne, ponosne zavesti«

— pjeva O. Župančić.

Taj život na solncu, pun jasne in ponosne zavesti jeste intenzivni katolički život — život misaonog i praktičnog katolika sa svim onim nepreglednim bogatstvom vidika, što ih pruža kat. religija i kršćanstvo, mistika, sv. Pismo. Popnite se na visok brijeg i mnogo ćete vidjeti, popnite se na viši brijeg i više ćete vidjeti, a najviše je brdo stijena Petrova i najviši ideal, najteži i najblagoslovljeniji put svakoga čovjeka, da nastoji biti secundus Christus. Onaj, koji se samozatajom i borbom popeo na te visine može da usklikne klikom mladoga orla: »A ja sin sam sunca — A ja brat sam zvijezda — Gutat zemlje neću do svog zadnjeg daha. —«

Tu neka traže naši umjetnici inspiracije i energije.

U idealima intenzivne vjere naći će život, a kad budu imali život, naći će i riječ, moćnu i jaku, da i nas pozovu k njemu. Stvorit će nam veliku literaturu, jer će biti veliki ljudi, i vodit će sve nas žedne ljepote k izvoru njezinu, moru ljepote, što stoluje negdje u nekom bisernom dvoru povrh zvijezda. Dajte nam velike ljude, pa ćemo dobiti i velike umjetnike. Mi smo žedni. Žeđamo velikih djela i vječne poezije. Tu će dati samo ljudi herojskih gesta, junačkih duša — umjetnici vječnoga pera.

Nije najnesretniji narod, koji dugo, kroz vijekove, nema slobode — onda bismo mi najnesretniji bili, — već koji nema sinova herojskih duša i junačkih gesta. Jadna narodna književnost koja nema pjesnika kraljevskih duša. Umjetnici treba da su strastno žedni ljepote, snage i harmonije svetih i velikih stvari. To je njihova ljubav, s kojom svuda idu, kao ljubavnik sa slikom svoje zaručnice i kao što velika ljubav čini moćnim i njih će ta velika životna snaga učiniti i velikima i jakima da vode čtav jedan narod i da mu stvore idealnu književnost. Tako će mu stvoriti jednu utjehu u ovim crnim danima i novi izvor, odakle će crpsti borbenu energiju i vjeru u pobjedu pravde, za koju se već tako dugo bori.

Umjetnost nije sama sebi svrhom. Sve, što čovjek stvara, stvara za sebe i za postignuće svojih ideala. Za postignuće svojih ideala: konačnih, onih, što su onkraj groba i povrh zvijezda; bližih, ovih, što nas zanose samo na borbu za ovaj život, stvara čovjek i lijepu književnost. Lijepa je književnost jaka odgojna moć, jer apeluje svojom skladnom formom u prvom redu na osjećaj. Osjećaj je jak faktor u odgoju volje, u zanosu za dobro i podoban da učini čudesa. Njegujmo plemenite osjećaje, plemenitu knjigu, narodnom književnošću.

Još jednom kažemo. Kakova će biti narodna književnost stoji do stvaratelja. Ljudi velike duše i vječnih ideja, bit će i umjetnici vječnoga pera. — Mi smo žedni.

Ante Dellale:

CCCXIII.—MCMXIII.

Dioklecijanova smrt.

(Posvećeno don Frani Bulću.)

»E sono pronti a trapassar lo rio,
che la divana giustizia gli sprona —
si che la tema si mette in desio.«
(Dante: Inf. III. 124.—127.

Sa strane »Mjedenih vrata«*) pred vijencem gordih arkada
Cezarov istrošen lik preda se beznadno bulji — —
pred živom statuom ovom u misli Rimljanin pada,
koljeno vojničkoj rulji!

Pred ovim nemoćnim boštvom još German prašinu srče,
pred ovim traljavi Herusk izdržat mača ne može;
gomile moljaca Bude u krvi ogrezle hrče:
— Oprosti o dive, o bože! —

Ko mladi afrički tigar prelomi Aperu rebra —
pucima cezare dade; Galerije, Konstancije Kloro
robljem mu kitiše triumf; On s kola od zlata i srebra
ko gordi vijo se oro . . .

»Evo ljubljeni Eros, mladahno Jupitra čedo,
vozi se ulicam svetim vječno-ponosnog grada . . .
— Primi ga, božice Romo, među tvoje mramorje blijedo
hramova — gordih arkada!

»Nek njega Vestalke bijele sa mirobočive urne
poškrope vječne i lijepe mladosti Horinim pićem,
da slava građana rimskih u dane crne i burne
živi s njegovim bićem!

»Io triumphe, imperator! Tebi Augustova slava
i moć Marcelina, tebi znanje Mark-Aurelija, zvuci
nježni Horačeve lire, tebi Vučica — zvjerka plava,
tebi kralji i puci!«

---

*) Mjedena vrata (»Porta aenea«) bila su neposredni izlaz na more s južne strane Dioklecijanove palače. S ove strane, regbi po nabožnoj legendi, da se je veliki i zlosretni imperator bacio u more progonjen od strašnih Furija — od svoje vlastite savjesti! »Za njim plaka senat i narod rimski i počasti mu iskaza carske, i ako više nije krune nosio« (Križanić: Vijenac 1903. br. 11.)

Tako je zborio pean otaca gradskih i puka;
mladež je pjevala dalje u dugim haljinam svojim,
dok su vode i kralji — djeca kobnoga muka —
pred licem padali tvojim — — — —

A sada? Tunika tišti rutave Cezara grudi,
o koje se lomilo koplje i strijele barbarskih horda;
naviko zaglušnoj vici — mrzost mu forminga budi
i lira nježnih akorda.

— O imperatore svijeta, što žališ, rimski fenice?
Ta more tako je tiho, sunčana draška ga zraka,
kljunovi galija mrkih nevino ljube mu lice,
porod njegovog braka — —

Zaludu koče se kami ponosnog Traguriona,
stupovi zalud se viju u tiho aprilsko veče —
Njemu ushita nema . . . bogovi Pantheona
njegovih kostiju ne će!

U onom krvavom moru od zlatnih sunčanih zraka
vječiti oganj vidi — već njegov zadah ga davi;
pod onim zidinam — preda — u vlasti vjekovnog mraka
osveta ležaj mu spravi.
— — — . — — . — — —

»Ah dođi, Cezare, dođi! — Ložnica tako je meka
na koraljima mojim! Biserne čekaju školjke,
nektar i Letino piće u zlatnom te pršljenu čeka
morske tratine plojke . . . .«

Al nemirni Cezarov duh u glasu morske Sirene
Furija osjeti krik — — u ležaj baca se zmija — —
Val se zatvori silni, pod šumom zlaćane pjene
truplo se Cezaru svija.

* * *

Stupovi nijemo zure u tiho aprilsko veče,
pod vijencem gordih arkada kenotaf, mistično kube
zalud čekaju tebe, o žrtvo boli i sreće,
da čelo mramorno ljube!

Paula Bellić:

Božićnica.*)

I.

Obijesna, čupava Karmen!

I jest i nije više malena — »bakfiš«. A s takovim je ljudima najteže. Pogotovo, ako su njenoga temperamenta — kadgod je i nepodnosljiva.

Puna je kuća. Svakud turne svoj znatiželjni nosić, svagdje se pokaže njena čupava glavica. Zrak ječi s njene vike, — rječita je, hiperobijesna. Kadgod se majčica susretne sa stanarima iz prizemlja, čuje tužbe na svoga »tirana«.

»Mala frajlica odviše skače. Kadgod pomišljamo, da će se i kuća srušiti na nas. Dobar znak — zdrava je. Ali — ipak da je malo mirnija . .« dodaju na koncu, a majčica ne zna, što da odgovori — itd. i ljutina podilazi je podjedno.

Ah, ta Karmen!

Seja njena Felicitas jest zaručena. Nu njoj tek Karmen stotinu jada zadaje. Felicitas je uvjerena, da je Karmen samo sramoti. Eno.

Karmen htjela da se voza onim starim načinom, kao onda, dok je još mala bila. Sjedne na sag, a Felicitas povlačila sag s jednog kraja sobe na drugi. Ali najednoć spotakne se Felicitas o stalak s palmom, stalak padne, palma padne, Felicitas padne. Ali — kako je padala palmica povuče za sobom i skupocjenu vazu sa stola — dar, koji je njihov otac darovao majčici pred dvadeset i tri godine. Ni po sekunde nije trajalo, a crijepovlje na podu pokazivalo konac komedije.

Ali — to još nije bio konac.

Maja dotrči iz kuhinje. I komedija dovrši tragično. Karmen je plakala, Felicitas gušila suze, a majka jadikovala:

»Kad ćeš ti doći pameti! Već nisi dijete, zaručnica, — a još ne misliš. Treba da si uzor onoj nevaljanci, a mjesto toga povađaš se za njom. Stidi se — kolikogod si velika!

A ti, nevaljala nevaljanko, čekaj, dok samo to crijepovlje pokupim«, grozila se maja, jadikovala za vazom i žalostila s »ludosti i obijesti« njene djece.

To bilo u jutro. Po podne došao Zlatko, Felicitin zaručnik. Već na hodniku vikala je Karmen:

»Zlatko, Zlatko, koliko imam da ti pričam! Što je Felicitas bila jutros psovana! Ali je i skrivila! Pomisli«, i sve su izbrbljala ustanca. A na koncu je još dodala: »Rekla mi je, da ti ne kažem, ali neka, ti treba da znaš, da ona još nije dosta pametna . . . Felicitas«, okrenula se pre-

*) Ova pripovijest nije bila svršena u preklanjskoj »Luči« VII. br. 14., jer se zametnuo rukopis, pa je sada donosimo cijelu. Op. ur.

ma seji, — »ja sam već kazala, sve sam kazala«, pobjedonosno završi i utekne. Još jednom turnula čupavu glavu u sobu, prezirno mahnula rukom, kad je vidjela, da se Zlatko ne ljuti na Felicitu i otprhnula.

A Felicitas — sirota — da u zemlju propadne od stida.

Karmen, Karmen!

II.

Jedanaest je sati već prošlo. Karmen se zabavlja u kuhinji, a tad bane ko vihor u sobu. Majka i Felicitas bile same. Felicitas dovršava dar zaručniku — na žućkastoj kao teji, svili — slika. Još neke malenkosti i slika će biti dovršena. Majka se nagnula nad Felicitinu glavu i promatra. Ničemu ne prigovara, tek se potiho u sebi raduje svojoj kćeri. Ponosna je na nju i sama — slikarica mati.

I Karmen dotrči.

»Lijepo . . . Ali čuješ, moglo bi biti, da ti ništa od njega ne dobiješ. Nu to bi bila blamaža! Ne bih ti željela, ma da i zaslužuješ, da budeš malko kažnjena. Kazne su potrebne, tko hoće da se ozbiljno pripravi . . . Uostalom, ja vidim, da nisam pravo rekla, tata još nešto doda, ali ti si to već čula . . . Nego šta misliš, da ništa . . .«

»Šuti, Karmen! Felicitas i ne radi, da dobije uzvrat«, ukori je majka.

»Mama, mene bi ipak bilo stid«, smete se i sirota Felicitas.

»E, draga, nisi tad trebala ni početi. Svila, pa boje — a nikad naplaćeno vrijeme! Ali tvoja ideja . . .«

»I tebi se pričinila zgodnom«, prekine je Felicitas.

»Čekaj, dok svršim. Pa da, zgodnom mi se pričinila. Volja za rad, samostalnost i odlučnost izbijala iz nje. A sad tako. Ne valja to. Pa rad tričavih Karmeninih razloga . . .«

Karmen je upravo izlazila, ali nije mogla prešutjeti:

»Nisu tričavi«, poviknula je još s praga i otišla.

III.

Drugo jutro izašla majka s Felicitom, da nakupuje božićnih darova i drugih potrebnih nepotrebnosti. Božić bio pred vratima.

Karmen učila. Ma za kratko. Netko je pozvonio. Karmen potrča da otvori — Zlatko je bio. Služavka mu reče, da nema nikoga kod kuće osim Karmene. U to se već i njena čupava glava pomoli.

»Ah, bon jour, Monsieur Zlatko! Vrlo dobro, vrlo dobro, da si došao. Molim te na dvije riječi!«

»Što će to biti?« začudi se Zlatko.

»Pst! Izvoli«, uvede ga u blagovalište tako ozbiljno ,te Zlatko mal da ne prasnu u smijeh. No da je to učinio! Pomislite »bakfiš«!

»Znaš, Božić je blizu«.

»Znam«.

»Felicitas tebi sprema dar.«

»Zbilja?!«

»Pa — — ona — — neugodno bi joj bilo — — — znaš — — pa da i ti — — spremiš — — no — — božićnicu — — njoj,« jedva propenta Karmen i ustane sa stolca, kao da ju je tko ubo.

»Molim — čuvaj tajnu! Hvala!« nakloni se dražesno curče i pobjegne.

Zlatko je gledao kao krivac. Na kakav je način odkrita slatka Felicitina tajna! Ljutio se na Karmenu, a i nije. Ta on je to naslućivao. I ode, a da Karmenu ni vidio nije. Kad je Karmen čula, da su se vrata od hodnika zatvorila, poleti u kuhinju:

»Pepica, ne mora nitko znati, da je gospodin bio ovdje.«

»Dobro«, odvraća služavka, a Karmen da će učiti.

Uto se već i majka i Felicitas vratile. Pepica je šutjela, pa tako nije nitko znao za Zlatkov dolazak. Činilo se, da sve pogoduje Karmeninoj tajni.

IV.

Došao i badnjak. Žurba, komešanje milo — veselo. U sredini salona bilo postavljeno božićno drvo, rajski okićeno. Felicitas je tako htjela, a majka pristala: bijele svijećice, srebreni lančići i srebrena vilinja kosa, bijeli šećeri — sav nakit bijel i srebren.

Ispod njega bili poredani darovi.

U susjednoj sobi nestrpljivo očekivali sedam Felicitas i Zlatko, Karmen i njihovi roditelji. Otac pozove Karmenu, da donese gusle. Mala posluša i stane da svira. Začudno lijepo je svirala i za vrijeme sviranja sasvim se promijenila. Nitko ne bi u njoj vidio ono prpošno curče, već — umjetnicu, inkarniranu pjesmu. Prava Karmen.

Otac je uživao u njoj. U tim je momentima silno sličila svojoj majci. I najednom, otac stao da priča o svojoj ženi, kad joj bilo sedamnaest godina.

»Ista Karmen vanjštinom, samo ljepša i bolja . . .« hotice doda, da si mala ne bi umišljala. Ali Karmen — upravo čudno nervozna, nije ništa zamijetila, nije pravo ni slušala, ni čula.

U priči i pjesmi i spominjanju pao i mrak, kucnulo i sedam. Pozdravljenje će pod borom da izmole. Karmen se očevidno uzrujala. Uđu u salon.

Svijećice su gorjele na boru, srebro bliještalo, bijeli se nakit na mrkom zelenilu savršeno isticao.

Podijeliše se darovi. Svi radosno iznenađeni, razdragani. Tek Karmen nešto namiguje, mršti se, daje znakove rukama — Zlatku. On kanda i ne opaža. Al — opazila to Felicitas.

»Što je, Karmen?« upita.

A Karmen ljuta i prkosna odgovori: »Upozorila sam te, to jest, vas, gospodine, da, da — no, što da tajim — da mi ne blamirate sestre. Upozorila sam te, to jest v a s, da vam ona sprema božićnicu, pa da treba da i vi njojzi nešto spremite. Vi ste ovim činom — jer ne vidim, ničesa, što biste joj poklonili — htjeli baš da se narugate i sa mnom, a i s njom,

vašom zaručnicom. Kako da se to shvati, i kako da se prema tomu držimo, mislim, da ne trebam tek ja da kažem . . .« gotovo bez daha izbaci Karmen. Oči joj sjale kao u ognjici, usne u kutovima podrhtavale — činila se je kao razjarena tigrica.

U prvi mah nastade iza tih riječi pod borom tišina. Mala »furija« već htjede da ode, ali je zapriječi majčin glas:

»Ti brbljavice, Karmen! Zar i danas ne može proći bez ukora?!«

I otac, i Felicitas i Zlatko htjedoše nešto reći. Otac je nastojao da je i kori i zaštićuje istodobno.

»Karmen, nijesi pametno radila. Ma da i jesi — uvjeren sam — najbolje mislila, loše je ispalo. Nikad se ne miješaj u tuđe poslove. Pogotovo u te tajne. Vidiš li . . .« nije dovršio, već je Felicitas skočila pred nju turnuvši joj gotovo pod nos zlatni prstenak:

»Gle, Zlatkov dar. Ali ti — nikad više pred tobom štogod reći, što ima da bude tajno. Ti ne znaš šutjeti . . .«

I sa svih strana nastavljalo se tim načinom, pogotovo Feliciti bilo žao radi Karmenine »izdaje«.

Karmen najedamput zaplače.

Tad je i Zlatko došao, da je utješi.

»Ne ljuti se, Karmen. Zgodno je šutjeti. No ti ćeš to sad sigurno znati . . . . Ti si ipak vrlo dobra djevojčica . . .«

Karmen je uvijek još plakala. Budne im žao. I stanu da je tješe. A Karmen, vesela, što je ipak Felicitas nadarena od Zlatka — pa uza to dobroga srca djevojčica — oprostila je.

I skoro se zaboravilo na tu čudnu scenu, pa se i opet započelo veselo, veselije nego prije pjevati i pričati u sjeni božićnjeg drveta.

Karmen je svirala. Još je imala oči vlažne od suza, pa je njen smiješak bio još ljepši, miliji. Nije bilo prkosa, ni ciganske žestine u njem, što je kadgod njenim liščem sjevnulo.

Đon Kerton:

U čekanju dugom.

Daleke vode usnule su tiho
I nimfe modre sklopile su oči,
Ko da su pale od umora teška
U čekanju da će netko doći.

I moja duša usnula je s njima,
Zaboravi tihi val je zali;
U odrazima luči tiho sniva
Po usnuloj što su vodi pali.

Zaspala je u čekanju dugom,
Od umora sklopila je oči,
Čekajući neku dragu dušu
Što je rekla u zagrljaj doći.

Ivan Eller, theol.

Vjerski auktoritet i moderna znanost.

(Konferenca.)

Moderni me čovjek sjeća duhovite slike, što nam je ostavlja klasična rimska antika: Daleko od domovine, zatočen na Kreti, sprema se iskusni Dedal, da s mladim sinom na lakim krilima preplovi preko mora i zemalja do rodene grude. U umjerenim se visinama dostojanstveno kreće sijedi starac. A sin je neiskusan, obijestan, pa se diže u nedogledne visine, da plovi svojim putovima i da gleda svijetlo sunčano. Već triumfira nad konzervativnim ocem, već se divi svojoj veličini. Ali najednom odjekne praznim prostorima očajan krič, i nad obijesnim se sinom sklopili valovi bezdanog oceana. Svijetlo je sunčano otopilo krila oholog sina, a s divljim se rikom valovlja 'rve jauk očinske ljubavi: »Icare, Icare . . .!«

Obijesna oholost Ikarova ključa u grudima modernog čovjeka. Ni on ne će više da ide prokušanim stazama prošlosti, da svoje mišljenje, htijenje i djelovanje ograničuje promišljenom mjerom. Sloboda, autonomija — to je parola modernog doba. No je li takva sloboda i znak napretka modernog vremena? Na ovo bih pitanje odgovorio na usta modernog čovjeka — uvjeren, da će milost Nazarenčeva raspaliti u dušama vašim oduševljenje nad neprevarljivom Zaručnicom Njegovom i svjesni ponos, što smo djeca Njezina.

I.

Jasno je, da je ishodište i temeljni kamen moderne znanosti i kulture: prezir auktoriteta i umišljena sloboda znanstvenog istraživanja. Dok se objektivizam, kantizam, relativizam i individualizam hoće da emanciparaju od prirode i naravnog auktoriteta, sva moderna znanost ide za emancipacijom od objave i auktoriteta Božjeg. Teocentričko se stanovište obraća u egocentrično, čovjek se diže u visine Ikarove, da odanle pobjedonosno klikne cijelom čovječanstvu: Bog je mrtav, moj »ego« je mjerilo svemu, čovjek je souverain. Čovjek je dakle Bog (Idol), a religija je bajka, katolički »Credo« idiotstvo. Odatle polazi moderna znanost.

Monah Bacon Verulamski rekao je, da je znanje moć. Moderna je znanost riječi umnoga samostanca potvrdila. Um je ljudski lokomotivama spojio Alpe s Himalajom, on je parobrodima prikratio mora, a aeroplanima obujmio cio svemir. Oceani su ubava jezera, zemlja oveći perivoj, beskrajni značni prostori ugodno izletište (dr. Barac). No dok je znanost tako napredovala s izvanjske strane, ostali su joj temeljni životni problemi neriješeni, što više, oni su jednom Paulsenu tim postali još zagonetniji, veći. Modernu znanost gledamo, možemo je pipati. A je li znanost ono, što se prstima pipa? To je ruševina, grobnica, kako kaže Brentano, gdje bi pravu znanost istom valjalo dizati. Chauteaubriand razlikuje materijalističku geometriju, koja oči zablještuje, od intelektualne, koja u pozadini šestara i trokuta gleda Boga. To je ona, koja rađa Pascala,

Leibnitza, Descartesa, Newtona. I zato se punim pravom tuži na ovakvu znanost Euken, jer mu ne daje onoga, što on od nje pravom očekuje.

Čovjek sjetila divi se dakle napretku znanosti — čovjek nutrinje stoji pred grobom svojih ideala i naravnih težnja. On očekuje od znanosti odgovore na pitanja svoje nutrinje: odakle čovjek — što mu je svrha? Ali ta su pitanja ostala sfingom modernoj znanosti XX. vijeka, kao što su bili i pretkršćanskoj. Stara je znanost o tom šutila, no kad o tom moderna govori, onda otvara, kako kaže Max Frischeisen-Köhler: broj svih sa svima, kaos, u kojem se čovjek ne može da snađe.

Znanosti je svrha istina, no moderna će znanost do vijeka pitati s Pilatom: Što je istina? Istina je samo jedna, a u modernoj filozofiji nema dvaju filozofa, koji bi se u svemu slagali; naprotiv, dok rješavaju najvitalnija pitanja, cijepaju se u najoprečnije sisteme: dok je jedan filozof materijalist, drugi je idealist, monizam isključuje dualizam ,optimizam pesimizam, altruizam egoizam — i tako se u beskraj redaju sami ekstremi, koji bi čovjeka nutrinje i mišljenja doveli do očaja. Sve je nezadovoljno, igra promjenjivih položaja i volja — filozofija kaos.

Filozofija je borba svih sa svima. Dok su baš na Kantovom spoznajnom sistemu sazidali svoju filozofiju svi kasniji njemački idealisti — zove Fichte Kanta ludakom »Dreiviertelkopf«, Schelling zove »Kritiku čistoga uma« praznom i ništetnom, a Hegel kaže, da je Kant sebi stekao pristaša samo poradi negativnosti i utvaranja, da se u jedamput riješio stare metafizike. Što je Paulsen rekao za Kanta, da je on svojom filozofijom ostavio samo skepsu i desperaciju o mogućnosti filozofskog rješenja životnih problema, ne možemo li te riječi u cijelosti protegnuti i na svu modernu znanost?

Moderni se čovjek oholo odvratio od svih spona naravnog i Božjeg auktoriteta, slobodno se je htio vinuti k suncu, ali je ono opržilo krila oholice i more se je sklopilo nad huliteljem, a nad burnim valovljem filozofskih sistema jauče zapušten moderni čovjek s Du Bois-Reymondom: Ignoramus, ignorabimus . . . Tako, eto, odgovara moderna znanost na pitanja nutrinje ljudske. A mogu li ovi odgovori dati smisla životu? Sam Nietzsche uviđa, da ne mogu i zato predlaže, da se jednog dana svi pokoljemo, jer takav život više nema smisla. Tako dakle svršava znanost bez auktoriteta, koja je tako oholo započela. Anarhija na području znanosti, nihilizam na području religije i morala — to je značajka moderne znanosti, prezira auktoriteta i apotheoze autonomnog individua. »Amphora coepit institui, currente rota urceus exit« — u početku naduvena svijest, da će čovjeku sve dati, a na koncu duševna malaksalost, grimasa znanosti. I mjesto oholog pokliča prof. Jodla: »Čovjek je Bog«, odjekuje dušama modernog čovjeka potajan ali bolan i dubok uzdah Augustinov: Nemirno je srce naše . . .

No možda je emancipacija od auktoriteta donijela čovjeku žuđenu slobodu? — Ali i to je tragika sudbine, da je čovjek pao u još veće ropstvo, jer je bio preslab, da na vlastitim nogama stoji. Kaošto je čovjek po naravi biće društveno, isto mu je tako u narav usađena nužda auktoriteta

A jer je i razumna sloboda nužda naravi, nije čovjek mogao birati izmedju auktoriteta i slobode, već izmedju većeg, pravog i prividnog, manjeg auktoriteta, pa je konzekventno postao još neslobodniji. Ne dokazuje li nam i to presjajno moderni čovjek? Umno je rekao jedan učenjak, da jedan bezvjerac mora kud i kamo više i jače vjerovati nego li jedan vjernik. Pa doista, moderni čovjek slijepo vjeruje notornoj varalici Häckelu, ludaku Nitscheu, Marksu itd. A je li to sloboda? Jest, ali sloboda čisto izvanjska što si je sami utvaramo, koja uništava slobodu duše. I sam Nietzsche to opaža, pak upozorava modernog čovjeka na tu iluziju kad kaže: »Ti hoćeš u slobodne visine, tvoja duša čezne za zvijezdama. Ali i tvoji zli nagoni teže za slobodom. Tvoji divlji psi hoće na slobodu i laju u tamnici od radosti, kad se tvoj duh napreže, da skrši sve zapreke«. Čovjek govori o slobodi i uživa u slatkom snu, a ne vidi bijedan, da živi u zbilji ropstva.

Pitam nadalje one, koji se hvale slobodnom znanošću, zašto najintimnija pitanja naravi ljudske, kojih pozitivno riješenje nalaže žrtvu kaošto su: vjera, Bog, duša, nadnaravni i prekogrobni život, — zašto moderna slobodna znanost samo negativno rješava ova pitanja? Uzrok nam veli konvertit Ruville, kad piše: da ga je pri njegovu prijelazu u Crkvu prostrujilo srećno čuvstvo slobode, »jer ne moram više — veli on — biti na oprezu, da ne bi možda izlanuo katoličku sklonost.« — Moderni je čovjek slobodan, ali od jarma teške istine, a sputan je u željezne okove bezvjerja, nećudoređa i javnoga mnijenja, što svakoga progoni, koji neće na granici prirode reći: — dosta!

II.

A kako je posve drugačije u Crkvi. Crkveni auktoritet meće doduše čovjeku ograde, kao i svaka pedagoška moć, ali ih meće uz ponore, a ne u vrtovima raja.

Ovu slobodu osjeća svaki srećnik, koji se toj moći podvrgne. Tako Ruville oduševljeno kliče: Kad sam konvertirao, osjetio sam se u punoj mjeri slobodan, što je sa sobom nosi katolička vjera. U svojim religijskim vježbama nijesam više podvrgnut nikakvom skučenju. Mogu svaki dan slušati sv. misu, u svako doba mogu primiti blagoslov sakramenta pokore, mogu primiti kadgod hoću sv. pričest . . . Kad govorim o religijskim stvarima, ne moram više biti na oprezu, da ne bi možda izlanuo sklonost katolicizmu, ne moram više svojih riječi zaodjevati nekom nejasnoćom, samo da ostanem na protestantskom stanovišta . . . Na znanstvenom polju ćutim kao blagodat što sam se oslobodio od mnogih predrasuda. Sada istom mogu nepristrano pisati povijest. kad sam upoznao najznamenitiju svjetsku vlast, katoličko kršćanstvo, u pravoj njenoj slici i kad nijesam više ovisan o piscima, koji je ne shvaćaju ili joj zlo hoće.

Vjerski auktoritet djeluje na znanost kao što liko djeluje na čokot. Čokot se veže — ne da ga se uništi, već se digne iz prašine u vis, gdje će dobiti života. Svjedok nam je za to istorija, koja pjeva himne tolikim

velikanima — katolicima. Ja sam kršćanin dovikuje modernom čovjeku matematičar Luis Chauchy kaošto su bili Brahe, Kopernik, Newton, Euler, Bošković i toliki drugi geniji... A ako me tko zapita za razloge, drage ću mu ih volje otkriti. I uvidjeti će, da moje uvjerenje nije plod baštinjenih predrasuda, već da je plod dubokog istraživanja. Ja sam uvjeren krćanin — katolik t. j. ja se podvrgavam auktoritetu Crkve s Corneilleom, Racineom, La Bruyéreom, Bourdaloueom, Fenelonom i s mnogim drugim znamenitim muževima našeg naroda, koji su bili i jesu ures naših akademija, koji su najviše prodičili egsaktnu znanost, filozofiju i literaturu... Crkva dakle Hristova, koja je robu dala prava čovječja, a ženi njeno dostojanstvo, nije nikada bila, po svjedočanstvu kulturne povijesti, na putu znanosti, već ju je oduvjek gajila i promicala.

No religija je Hristova religija slobode, jer je religija istine — »veritas liberavit vos«; Crkvi je rekao Hrist, koji je za sebe kazao, da je put i istina. da će uz nju ostati do konca svijeta. A Hrist je istina, jer je Bog, jer je uskrsnuo.

Pa doista, Crkva je od početka svojega postanja naučala uzvišenu nauku, koja je potpuno zadovoljavala nepokvarenu narav ljudsku, u kojoj se jedinoj smirila ona težnja Istoka i knjiga Sibilinih za oslobodjenje.

Što ulijeva u grudi milanskih martira onaj silni heroizam u rimskom cirkusu; koja sila ruši bijesne lavove pred noge slabih djevica i nemoćnih staraca, ako ne nadnaravnu moć istine njihovog čvrstog vjerskog osvjedočenja?! Što je sačuvalo religiju Hristovu, koju su naučali bosonogi ribari palestinski, te je nije iza tolikih i tako žestokih progona i stoljeća nestalo? Odgovara nam mudrac židovski Gamaliel. On je upozorio sinedrij, neka se ne bori toliko protiv kršćanstva, jer će ono i onako samo po sebi uginuti, ako je djelo čovjeka — ako li je pak djelo Božje opet im je uzaludan sav napor, jer ga ne će moći skršiti moć ljudska. Židovi se nijesu obazirali na umni predlog vijećnika, već su se poput tigra bacili na vrat janjeta: Hrista su razapeli, učenike rastepli i sve moguće poduzimali i još sada po ložama poduzimlju, da lik Hristov bace s oltara a na njegovo mjesto postave lik »svetog čovječanstva« itd. — Ali On, unatoč svega toga, još uvijek stoji pobjedonosno na hridi Petrovoj. Ta Crkvi je sam On prorekao, da će je progoniti, ali joj je i obećao, da je ni pakao ne će nadvladati. Proroštvo Hristovo potvrđuje historija, a napose naše stoljeće: Hrist još uvijek živi, on pobjeđuje i kraljuje.

A treba li nama još većeg dokaza za istinitost, da, božanstvo religije Hristove? Ta sama je njena egsistencija najjači dokaz za njenu istinitost. Dok se u samom XX. stoljeću izmjeni na stotine raznih svjetovnih nazora, kršćanin-katolik XX. stoljeća čita svoje nazore u pisaca najstarije davnine: u sv. Tome, Augustina, Pavla i evanđelista.

Nije moguće, da je ovaj naš nazor kriv, koji je uvijek ostao isti, pred kojim su poblijedili i ugasli svi drugi nazori ma da su otvarali sje-

tilnoj naravi ljudskoj širom vrata užicima, nije moguće, da je naš nazor kriv i neistinit, koji je skršio samu fizičku silu rimskih imperatora. A kada bi bilo moguće, da je naš i ovaj nazor kriv, onda bi bilo uopće nemoguće spoznati istinu, mi ne bi bili krivi što smo pogriješili, pak bi stoga vedra čela i ponosno mogli na vječnom sudu reći G. Bogu: Mi smo nedužni, ti si nas, Bože, prevario! Ali Bog je sama Istina, pak zato ne može prevariti niti biti prevaren, a to nam je siguran dokaz, da je naša religija istinita, da smo na putu istine, koji vodi u život vječni.

Kad je nad tamnim Rimom ove godine u duhovskoj noći zakrijesilo četiri stotine križeva i zagrmio zvuk zvonova sa rimskih tornjeva — zadrhtala su srca kršćanskog svijeta od svetog oduševljenja nad još uvijek divnom zaručnicom Hristovom; zadrhtalo je i opustošeno srce modernog čovjeka od straha pod silnim i svjesinm ponosom katolika.

Iza 16. će stoljeća i opet zazvoniti sva zvona po kršćanskom svijetu i njihov će se zvuk još ponosnije razlijegati nad narodima. Oni će se orit: i nad grobovima naše generacije, nad požutjelim folijantama protiv crkve ispisanih papira i nad tolikim ruševinama, što ih je ostavila naša kultura. I ponosno će objaviti novim naraštajima jubilej istine i slobode, objavit će novim milenijima, da svijet krije u sebi silu, kojoj jest doduše sadržaj »Crucifixus«, ali je silnija od mišljenja ljudskog, veća od uskih okvira prolaznog vremena.

Zvonimir Ljubičić:

Zapad zvijezda.

Ko suze zlatne čiste,
što anđeli ih liju
niz nebo mile zv'jezde
i u more se kriju.

Baš tako i sni tonu
ah najljepšeg nam doba,
i gube se i čeznu
ko u dubini groba.

Al možda ćemo jednom
u boljem naći ih kraju,
gdje šarom duge cvatu,
il kao dragulj sjaju

U v'jenac će ih tada
splest koja rajska ruka,
i okitit nam čelo
od prošlih znojno muka.

Joso Benac:

U sutonu.

I.

Utonu sunce! U grimiznoj halji
U vječnost opet minu sjena dana,
Tek krvav trak mu pusti teška rana;
A s azurnog visa, iz nebeske dalji

Suton svoja laka raskrilio krila,
Te nečujno, tiho, — kao davna sanja
Privija se k zemlji izmeđ gustog granja —
Plazi kroz prozore kućica i vila,

Dirka trudne vjede, nosi slatke sanje.
Život mirno gine iza muke danje,
A prirodom cjelom neka slast se lije.

I već zvjezda zlata stala je da zrije,
Gdje u krilu sanka sva priroda snije
Tek još slavuljevo čut je biljisanje.

II.

Svuda mir — tišina — ko u grobnoj raci
Svila se na zemlju, tek treperi granje
I valića morskih čut je šaputanje,
A s eterskog visa gluho plove traci

Puni neke sjete — osjećaja boli
I daleke čeznje, što se dušom svija,
Te je diže — nosi i k nebu uzvija
Iz prirode snene — — — Srce bolno moli,

Plače prošle dane, što prebrzo minu
U vječnost beskrajnu — u vječitu tminu:
Ko zvijezda ova, što zirnu i ode — — —

Zrakom struji miris cvijeća i mora;
Lahor nježni struji s nedalekih gora
I osjećaj širi predivne slobode . . .

III.

Jesenji dan već gine blijedo, sumorno, tužno,
Bez sunca i čara, ko kad staračko ugasne oko,
A jesenji vjetrovi hladni ganjaju maglu visoko.
Pa onda je dolje spuste i zaviju užasno, ružno

Krik ko patnika onog, što s bolju i patnjama gine.
A narav cijela šuti, tek guste suze što lije
Iz magle blijedosive, kad gorom i dolom se vije — —
Duša bi htjela uzletjet, do sunca da se uzvine.

Al' okovi teški je tlače na kaljave sumrtve doli,
Da njima se vucari sama bez utjehe, slatke i nade —
A čežnja nedostižna, trajna u me se lagano krade,

I s njom nekakva sjeta, te osjećaj ponovne boli,
Pa sad pustošju lutam samac bez sunca, sreće,
A iz šikara pustih gavrana krik dol'ječe!!

Đon Kerton:

Karlovački portreti.

II. Adam Kostelić.

O Kosteliću (smrtno mu je ime Hugo Sedlaček) teško je pisati, jer on ne živi vani na ulici: — on je daleko od bohemije. Morao bih biti njegov dobar znanac, morao bih gledati, što se zbiva među onim zidovima, odkuda izlijetaju crtice i novele, gdje se rađaju ona filozofska predavanja, koja zagnjavljuju svojom neshvatljivošću našu širu publiku.

Mogu tek nanizati nekoliko dojmova, s kojima nisam ni sam na čistu. Govoreć o njemu moram se služiti izrazima: čini se, izgleda, možda; njegova figura zahtjeva mnogo, mnogo studija.

Dozvolite da Vam ga osobno predstavim. Ozbiljna, veoma ozbiljna pojava srednjega ne mršavog stasa, mjesečastoga, obrijanog lica, na debelom nosu cviker. Pričaju, da je njegova lektira Šopenhauer, da je to ona taiinstvena moć, što gospoduje među ona »četiri zida«. Ali sudeć po radovima, što izlaze iz te tvornice, čini se, da netko toga vladara svaki čas popada za šlju, izgleda da se u tom mirnom prostoru vodi očajna borba o hegemoniju. Šopenhauer osvaja Adama svojom uništavajućom askezom. Ali u momentu, kad Šopenhauer misli, da je pobjedio, baca se na njega luđačkom snagom njegov učenik Niče. Oštra je borba. Lubanja puca, živci drhću, a ispisana artija, što poleti u uredništvo »Nar. Novina« ili »Savremenika«, jasno pripovijeda, da je Niče održao pobjedu.

Na svakom listu crveni se »Krv«, na svakom pobjeđuje živinski nagon. Svuda iste situacije, svuda iste figure »sanjinovskih« misli i požuda. a sve krize svršavaju na isti kalup.

To sve izgleda, kao škice slikara, koji zamišljavajući monumentalno djelo, izradi stotine škica, prije nego pristupi samom djelu. Samo što slikar ne daje nikada u svijet škice, već samo djelo.

*

Možda se Kostelić boji, da ne će moći to sve svezati u jednu cjelinu i podati ono, što je zamislio, pa nam daje nekakve otpatke, koji isprva odurno zanimivi, postaju duljim čitanjem — dosadni. Svaka njegova figura proživljava u sitnice isti duševni proces. Njegova ženska figura pomišljava sa strahom na moralnu propast i juri u nju svjesna svoga čina. Svaka njegova žena živi stanovitim duševnim životom, kako jedna, tako druga, treća, peta, dvanaesta; sve imaju iste misli, iste osjećaje; u jednakim se položajima jednako ponašaju. Takav mu je muškarac, mladić, djevojka, žena, baba, dijete. Sve se to slijeva u jednu riječ: »dosada«, proti koje se ne može braniti riječju: »nerazumijevanje«!

Ali nesmijete si odmah stvoriti tamnu sliku zagriženoga ničeovca ili šopenhaureovca, koji izjeda sam sebe.

Sedlaček se je najbolje ocrtao sam, kad je uzeo pseudonim. Kostelić nije Sedlaček ili obratno, to kao da su dva čovjeka, dvije različite psihe.

Za inteligentnoga je čovjeka Sedlaček veoma, veoma simpatična osoba, i kad bi čovjeku, koji ga ne poznaje rekli, eto to je taj koji onako piše, ne bi vjerovao.

Sedlaček je profesor, i to profesor, kakovog si zamišljaju vječni nezadovoljnici — đaci. On se ne uzrujava, on se ne ljuti. On kao razrednik rješava najteže konflikte finim i dubokim humorom. On opominje đaka poetičnom ironijom, đak razumije, i opomena ima više uspjeha. Još jednu svjedodžbu inteligencije dobiva Hugo danomice. Ženski ga svijet nazivlje dosadnim i nezanimljivim.

Ono, što je bio nekada u Karlovcu Joza Ivakić (organizator, predavač, glumac, »književnik«) to je sada Sedlaček. Ono, što je Joza započeo bez pravih unaprijed zamišljenih kontura, tomu je Sedlaček dao jasne obrise i putokaze, odredio shemu i metodu »pučko-prosvjetnog rada«.

Evo ovo je po prilici simpatična osoba Huge Sedlačeka. »Možda« i nije sve tako, »možda« je što deblje, krupnije, ili što tanje, mršavije, ali »čini se« da bi »moglo« biti tako.

III. Milan Vrbanić.

Tužna slika. Stradalački život pjesnika bohema, ne pjesnika po radovima, ne pjesnika teške njemačke filozofije ni Kranjčevićevog očajnog budizma, koji bi bio naravna posljedica njegova života, već pjesnika profesorskog kandidata Milana Vrbanića. Umro je, »ali ne od bolesti, već od gladi«, dovikuje »nemarnoj« hrv. inteligenciji Krešimir Kovačić u podlistku »Karlovca«, on koji je i sam proživio gotovo sve faze Milanova života. I našla su se braća na okupu, da oplaču mrtvog druga, ne suzama, koje rose bez svjedoka grobni humak, već pred očima čitavog svijeta (možda i iskrene suze), da svrate poglede na sebe i na svoj život.

Bio je pravi pjesnik, ali ne onaj, koji radi, da proda svoj produkt, da izbije iz njega materijalni profit, — ne, on je pjevao samo od vremena do vremena, kad je to bila potreba njegove pjesničke duše — — bio je pravi pjesnik

onih karlovačkih šančeva, onih jablanova, što se dižu u noć, kao očajničke ruke« — —

Ovako po prilici plače suhi, dugokosi Wizner u »Pokretovom« feljtonu, kao da hoće reći: »Gledaj svijete, ovakovi smo mi odbačena klasa, ovako radimo i ovako nestajemo!«

Uz ostale listove donosi i »Savremenik« vijest, da je umro pjesnik Vrbanić, i da je pokopan na trošak »Matice« i »Društva hrv. književnika«. I svaki list našao je po jednog dugokosog plačidruga, koji zapjevaše suzne himne »velikom pjesniku« Vrbaniću. Iz toga pisanja iskrisiva Milan kao heroj, kao savremeni prvak naše poezije!

»O mrtvima govorimo samo dobro« — šapće nam nježna slavenska duša — — ipak, vjerujte prijatelji, onaj dobri i bezazleni Vrbanić nasmijao bi se u grobu, da pročita vaše himne, — — da možda bi i vjerovao u svoju neotkritu veličinu.

Vjerujte nas je začudilo takovo pisanje, nas, koji smo mu bili kolege (on za katedrom, a mi uklupi), koji smo s njim i privatno općili, gdje se je on, gotovo mladić, otkrivao u svojoj dobroćudnosti. Mi smo mogli dobro upoznati njegovu dobru slavensku dušu.

Dosta originalna pojava. Ovisok, mršav, dugih crnih kosa, modar baršunasti kaput, takav je Milan obilazio kupališnim parkom, takav je ulazio u razred, vadio notes, i oduševljeno i čuvstveno govorio o narodnoj pjesmi.

Iz očiju sijala mu je naivna duša, koja je pričala o rođenom neshvaćanju života, o nemogućnosti akomodicaje — i zato je taj čovjek stradao. Bio je junak nepisanog i tek malim dijelom, samo po nekolicini čitavog romana. Ja priznajem, da može onaj, koji je čitao taj roman, zaplakati na Milanovu grobu, kao što plače zagrebačka kevica tragični konac glavnog junaka »Ljubavi pod krinkom«. Bio je pjesnik po životu i stradanju, i ona duša prepuna bola, nije mogla da se ne otvori i da ne da oduška osjećajima.

Ali to su bili neki slabi izljevi, koji ne mogu dati ni izdaleka niti sjenu one fenomenalne pojave, kako to izlazi iz novinskog pisanja.

Izlazile su te pjesmice (obično dvije ili tri kitice) u feljtonu »Savremenika«. Nečitane i neopažene prolazile su kroz ruke čitača. Osim toga donio je »Savremenik« nekoliko njegovih ocjena i književnih prikaza. Suradivao je i u podlistak »Obzorov« još kao praški đak slavista. U »Obzoru« je našao utočište i poslije suspenzije. Skinut, prosto otjeran iz državne službe, povlačio se je bivši profesor, naivni idealista, kojekuda.

Vodio je i putujuće kazalište, da se prehrani, a kada mu je i to skrahiralo, našao je još posljednje utočište na Sljemenu, gdje ovoga proljeća ispusti svoju dobru dušu.

Bilo je u njegovu radu nešto, nešto je virilo i borilo se sa recima, ali obično nije moglo da izbije i da se očituje.

Na koncu vam mogu povjeriti i jednu javnu tajnu. Nije njega ubila nemarnost čitalačke publike; već — —

»Ako gdje ugledate strašnu razorbu i propast — možete slobodno govoriti, e da ne prevarite ni sebe ni drugoga: — ovdje je bila ženskinja!« (Luigi Capuano).

P. Senjić-Tvrtković:

Papagaj.

Zaglušno cvile tromi i lijeni
akordi negdje: — verglom to svira
zgrbljeni patnik usred aleje,
uza nj papagaj srećke izbira.

Prolazi ljudstvo. Rijetko će koji
pružiti paru; siti su sreće;
jedva da koja služavka stane
čekajuć planet, gospodja ne će.

zaglušni vergl uši joj dira
ukus joj kvari skuštrano ptiče
uvijek što kunja; valjda još sanja
brazilske gaje, proljet kad niče.

Zgrbljeni patnik dao je za njeg
davno već svoje odštete pola,
kadno ga masni priteže kajiš,
smrviše rebra tvornička kola

Prolazi ljudstvo. Rijetko će koji
pružiti paru sjetiv se bijede;
a vergl još svira, — čini se — kajdu:
»Veselo srce kudelju prede!«

Joso Benac:

Na groblju.

(Impresija.)

Lutajući okolicom, a da ne znam ni sam kako, nađoh se na brežuljku, što se sterao na rubu šume, a na njemu se dizala u sjeni stoljetnih hrastova mala crkvica. Stara je i trošna, a opet nekako prijatna i mila.. Na daleko od nje steru se brežuljci i uvale, u koje se stisla pitoma sela i kućerci mali, ko bijeli labudovi, što snivaju tiho na valu jezerca. Već se stala osjećati skora noć i slatki san, što je virio gore iz plavetnih dolji, da se lagano s večernjim sutonom spusti nad tiha seoca, u gajeve i šumice. U posljednjem ruju zapada još je gdjekoja pčelica zujnula žureći se svojoj košnici, pjevnula ptica, ili dohrlio skupa sa daškom lahora snažni akord pjesme iz širokih seljačkih grudi — da se onda spusti mir.

Kraj crkvice stislo se staro zapušteno groblje. Zidovi mu porušeni, obrasli mahovinom i dračem. Izgledalo pusto, tužno, kao da je zauvijek na njem prestao svaki osjećaj života. Pa ipak je tu pod stoljetnim hrastovima trunulo toliko života, šta su se naprezali, radili, uzvisivali i padali, dok ih konačno posve nestade s lica zemlje. Gdje su sada one misli, ideje, snovi, što ih snivaše? — Nema ničega više do onih malih humaka, na kojima se nalaze razbacani komadi od križeva i spomenika, što ih je zub vremena uništio! Svega je nestalo! Tu u zaboravi lagano trunu, tek im potočić mali u uvali priča vječnu nepromjenljivu priču svojim žuborom i zabiljiše slavulj lagano, pjesmu tužaljku, zacvrči cvrčak, zacvili sova ili se javi ćuk — pa opet mir . . . A koliko je bura, koliko patnja prohujalo nad onim šakama praha! Koliko su suza radosti i boli prolili oni, što snivaju vječitim sankom! Tu se svijala u boli i tuzi majka nad čedom, žena nad mužem, djeva nad grobom svoje ljubavi . . . I ako im je gorko bilo — ipak im dušu podilazila nada, da će se sastati jednom — a sad možda i snivaju skupa!

Ali što onda, kad srce što čezne — ljubi i čezne, spopadne osjećaj neispunjive nade?

Kad čovjek stoji na groblju, na raskršću dvaju života, osjeća boli tugu — ali samo osjeća — a tada se budi nada — vjera i podilazi ga neko slatko, bolno čuvstvo. Il kad čovjek stoji na grobu svojih nada, želja, snova, gdje nema nade, vjere, da će ikad oživjeti, gdje odasvud vire podrtine, ruševine, a između njih probija trnje i drač — što onda?

Kad ko tužitelj, osuđenik i sudac sam svoj — svoga života; kad ko ništitelj svoje sreće mrzi sebe skranjom mržnjom, a opet ljubi nedostižnom ljubavi; kad se u njemu rasplamte u isti mah mržnja i ljubav te buče, tresu i kidaju slabunjave grudi ko bijesni valovi oceana krhku splav — što onda? — — —

O sjajna Luči Vjere, balzame i meleme, sretan li je onaj, koji te ima! — — — —

Matija Manjarić:

Kako je g. P. Grgec obranio dra Lj. Marakovića i sebe.

I naša bi mladež trebala već jednom da dozna, kako je i s načelne strane velika razlika izmed Sienkiewicza s jedne strane a s druge recimo Manzonia, Dantea i Calderona. Nazvati pak kat. književnikom Sinkiewicza i Manzonia, to znači pojmu katolicizam malo preširok objam dati! Zato mi se čini puno korektnijim, ako se Sienkiewicz, i slični književnici nazovu »liberalno-katoličkim piscima«. Tako se danas općenito a pogotovo u radikalno katoličkim listovima redovito nazivaju oni kat. pisci, u čijim se spisima redovito i stalno javljaju nekoje i to ne baš male na-

čelne »pogrješke« i »omašci« kao neki njihov karakteristikon. A g. G. hoće svakako da i njega smatramo kat. radikalcem. Tako on piše i u tom članku, u kojem kritizuje moje pisanje o »našim radikalnim kat. redovima . . .« No onda neka se ne dijeli od drugih kat. radikalaca bar u ovakvim pitanjima načelne naravi.

9. — »Ovako smo evo došli do kraja. Prošli smo sve glavnije prigovore g. Grkca i nismo se mogli uvjeriti, da smo baš onakovi, kakovima nas on crta«. Ovo su zaključne riječi g. Grkca (samo što sam ja stavio njegovo ime namjesto mojega), pa i ja njima završujem svoj odgovor na njegove prigovore. Mislim da sam prošao nesamo sve glavnije, nego baš sve njegove prigovore i prikazao ih kakvi pred zakonima zdravog mišljenja te čistih i potpunih kat. načela jesu. Ali ipak ima još jedan njegov prigovor, na koji se nijesam posebno obazreo. Bit će da g. G. do njega puno drži, jer ga je stavio na zaključno mjesto u broju »pogrješaka«, što sam ih počinio u svojim »razmatranjima«. Taj moj grijeh se sastoji u tome, što sam »prikazao neke naše ljude pred čitateljima »Vrhbosne« samo s negativne strane«. — Da ni taj prigovor ne stoji, već sam dokazao u točki 6. citovavši iz »Vrhbosne« svoj tako laskav sud o dosadašnjem radu dra. Lj. M., kakav, ili bar laskaviji, nije dr. M. ni od koga drugoga ubrao. Slično ispričavam g. Grkca n. pr. na str. 115, 118 i t d., pa i ostale, kojima štogod članka. Zašto sam pak onu »negativnu stranu« u prvom redu i javno rasprigovaram, koliko to samo dopušta svrha i ograničeni prostor takvoga pravio, to sam također u svojim člancima opširno razložio. Ali kada g. G. sa svim time još nije zadovoljan, ja ću mu još nešto o tome ovdje dodati, što će mu možda više imponovati od onih, prem objektivno neoborivih razloga. To »nešto« jest historijat onih mojih članaka, za koje mislim, da će zanimati ne samo g. Grkca nego i sve naše đaštvo. Evo dakle, kako je do tih članaka uopće došlo.

*

Bilo je to prošle jeseni — sad je tome baš nekako godina dana — kako je izišao u »Luči« članak dra. Lj. M.: »Na putu do naše književnosti«. Ja ga nijesam dospio ni pročitati, kao što uopće u to vrijeme nijesam ništa čitao osim onoga, što mi je trebalo za moje članke u »Vrhbosni«. Čitavo to proljeće i ljeto trajao je u Sarajevu slagarski štrajk, pa kad se svršio željelo je uredništvo »Vrhbosne« da do konca godine nadoknadi sve, što je za vrijeme štrajka bilo propušteno. Naglo jedan iza drugoga izlazili su dvobroji i trobroji, za koje je valjalo poslati čitavu »masu« gradiva. Radi toga sam jedva dospio i okom preletjeti novine i listove, što su stizali, a neki su i nerazrezani čitave mjesece na hrpi ležali, dok sam dospio u njih zaviriti. Valjda bi se to dogodilo i tome broju »Luči«, da mi ne dođoše neki osječki kat. đaci, pa me upozoriše na taj članak dra. Lj. M. i zapitaše za moje mišljenje. Tom zgodom mi rekoše, da ih je i ona izjava g. Grkca o Sienkiewiczu vrlo neugodno iznenadila. I to mi nije samo jedan đak izjavio, nego nekoliko njih bez dogovora i sporazumka, a ne vjeruju li mi to dr. Lj. M. i g. P. G., mislim, da ti đaci ne će ništa imati protiv toga, da i njihova imena saopćim gospodi M. i G.

Ove dakle đačke kritike potakoše me, da te stvari i sam pročitam. Kad sam ih proštio, morao sam priznati, da je uzrujanost i negodovanje mladeži zbog njih zbilja na mjestu bilo. Prva pak misao, što mi se nakon toga nametnula, bila je: Pa valjda nema samo u Osijeku među kat. đaštvom pravih načelnih radikalaca, nego će takovih biti i drugdje. I ti će se jamačno čuditi i smućivati nad ovakvim izjavama svoga glasila. Ali ne bude li za vremena ustuka tim izjavama, pogotovu kad dolaze od takovih auktoriteta za naše đaštvo, pomislit će oni: Ipak to valjda ne će biti tako krivi nazori, kako se nama čini, jer bi to opazili i drugi od nas spremniji i upućeniji te ustali protiv toga. A evo nitko ne ustaje. Bit će dakle, da smo to amo mi prevršili i pretjerali u aplikaciji kat. principa, a ono su doista korektni nazori, kojih se i radikalni katolici smiju držati, pa ih i javno braniti i širiti . . .

Te se eto misli meni same nametnule, kad sam pročitao inkriminirane izjave dra. M. i g. G. Sjetim se onda još i nekih drugih njihovih izjava, koje mi se već prije nijesu sviđale, ali sam ih držao slučajnim »lapsusima«. No sada u svezi s ovim najnovijim događajima dobila je čitava stvar drugo lice, pa sam morao zaključiti, da tu traži interes naše kat. mladeži, a i samih pisaca, da se ti pojavi javno pretresu i stvar na čistac izvede. Da će to biti i na korist tih naših darovitih i zaslužnih pisaca, uvjerio me je najviše baš dr. Lj. M. u istom tom članku. U njemu se naime on gorko tuži na »nestašicu autokritike« kod hrv. katolika. Ako se tko izjavio za naša načela, pa se ma čime i »zaslužnim« za kat. stvar iskazao, ne smiješ o njemu ni riječi prosloviti u kat. javnosti, osim dakako, ako ga misliš pohvaliti i za uzor staviti. Tako je to kod nas ušlo u običaj i u književnim kritikama na najveću štetu onih, koje na taj način »štedimo« i »štujemo«, a onda dakako da štetne posljedice takvog postupka mora osjetiti i kat. književnost uopće. Eto vidiš, pomislim ja kad sam to pročitao, interes kat. publike traži svakako, da se ti krivi nazori, što ih izniješe dr. Lj. M. i g. P. G. pobiju i njihovu širenju na put stane. Tu je dakle od potrebe jedna takva »autokritika« izmed nas katolika i to baš na račun te dvojice, od kojih jedan odlučno traži javnu autokritiku a drugi kao urednik »Luči« štampa te nazore bez ikakve primjedbe, dakle se s njima slaže. No kad stvari tako stoje, onda te više ništa ne može ispričati, da takovu autokritiku ti ne napišeš, kad već nitko drugi ne će.

Tako je eto došlo do te »negativne kritike nekih naših ljudi«. Razlozi, koji su za nju govorili, bili su tako neoborivi, da ih se ni g. G. nije u svojim prigovorima niti dotaknuo, u koliko su mu naime već iz »Vrhbosne« poznati. To me i ne čudi, ali me čudi, da se odlučio na ovakve sentimentalne uzdahe on, koji je kao urednik »Luči« uvrstio onakav oduševljen članak za — »autokritiku«.

*

Kad sam u cijelom ovom svom odgovoru slijedio stopu za stopom g. Grkca, pa ću poput njega svoje pisanje i završiti malim reasuméeom.

Kolikogod sam morao poseći i pobiti svaki prigovor g. Grkca, ipak ga ne mogu prestrogo osuditi. I on, a valjda i dr. Lj. M. shvatili su one svoje izjave, koje sam ja odlučno, a možda gdjegdje i oštro kritizovao, na laku ruku. Nije mi valjda ni na kraj pameti bilo, da šire među hrv. kat. mladež sva ona načela, koja su se iz njihovih izjava logički mogla, te prije ili poslije i morala izvesti, a koja su u bitnoj opreci s temeljnim načelima kat. estetike, pa i pozitivnim crkvenim propisima i napucima. Njihova dakle subjektivna krivnja ni izdaleka nije odgovarala objektivnoj. To je zavelo g. Grkca, da prosudi moju kritiku prema onim svojim i dra. Lj. M. intencijama, koje su ih kod tih njihovih izjava vodile, a ne prema objektivnim normama logike i kat. estetike. No kako je subjektivno mišljenje i nutarnja dispozicija vrlo labilna i elastična baza, to ni dokazi građeni na takovu temelju ne mogu biti solidniji no što su dokazi g. Grkca. Ipak da je on ostao samo pri tome da ispriča i protumači mišljenje svoje i dra. M., ne bih ni riječi rekao. I sam bih mu povladio, da je ovako po prilici odgovorio na moje članke: Ja nijesam tim riječima ni u snu mislio to reći, što se iz njih logički može, a možda i mora izvesti. Isto tako nije ni dr. Lj. M. htio braniti i propagovati onakve nekatoličke teze. Mi smo samo to i to mislili i htjeli reći, a u buduće ćemo svakako bolje pripaziti, da ne damo nikome povoda kakvoj smutnji ili nesporazumku, kad se radi o tako važnim načelnim pitanjima.

Takvom, recimo, subjektivnom odgovoru na moju kritiku ja bih kapu skinuo, pa možda i javno još jedamput izjavio, da nijesam nikada posumnjao o dobrim i plemenitim intencijama kako dra. Lj. M. tako ni g. Grkca. Što više ne bih ovome zamjerio — ako je baš pod silu htio, da štogod i »objektivno« prigovori mojim člancima — da je rekao: Sve je lijepo ili nije lijepo, što vlč. g. Manjarić piše u »Vrhbosni«, samo je ipak trebao u naslovu prvoga članka metnuti »i« mjesto »ili«. Ja bih i na to odgovorio: Čast! Posve se slažem. — Ali to sve nije njemu bilo dosta. Mjesto toga htio je on pod svaku cijenu, da napiše meni jedan »jeronimovski« odgovor. On sam naime zaključuje svoj članak ovim riječima: »Sve ove pogrješke mogao bi čovjek i ispričati. ali bi i to bila neka vrsta salezijevštine, a mi želimo biti jeronimovci, osobito prema onima, koji »jeronimovštinu« najodušev'jenije propovijedaju«.

On je dakle »želio« biti jeronimovac, ali ne znajući ni što je to — »jeronimovština«. Ja naime ne znam ni sam, koliko sam puta napisao u toj svojoj studiji o »salezijevštini« i »jeronimovštini«, da je ona i te kako osjetljiva i oštra, kada se radi o vlastitoj osobi i osjetljivosti, a ova. da ne pozna obzira ni blagosti samo kad to traže čistoća i integritet katoličkih načela. A ipak g. G. misli, da je njegov članak sušta »jeronimovština«, ma da izmed toliko tih mojih »pogrješaka« ne spominje ni jedne, kojom bih se ja ogriješio i o najradikalnije shvaćanje katoličkih načela!...

Tek što je izišla prva polovica ovoga moga odgovora u 1. broju »Luči«, već je u 265. broju »Riječkih Novina« g. G. — ako je »G.« i sada njegova šifra kako je bila do sada — izjavio da ova moja »polemika nema

bogzna kakve općenite vrijednosti«. To može biti, ali ja mislim da će imati bar toliko »općenite vrijednosti«, koliko je imao i njegov članak, na koji ovdje odgovaram. Čini mi se što više, da bi ona mogla i od pozitivne koristi biti za našu kat. mladež razbistrivši im koliko toliko neka vrlo važna pitanja iz estetike, o kojima nije bilo još govora u »Luči« ili bar nije bilo s kat. stajališta korektnoga tumačenja. Osim te pak koristi, ako ništa više, moći će štioci »Luči« još i naučiti kako se ne smije — polemizovati. Meni je samo žao, i to zbilja iskreno i jako žao, što sam to morao našoj mladeži pokazati baš na članku jednog tako revnog i darovitog kat. književnika, kao što je g. G. No ako je kat. uvjerenje i prava volja za neprestanim napretkom u njegovoj duši već nešto dublji korjen uhvatila, onda će to i njemu biti samo od koristi i velike »vrijednosti«.

- - - SMOTRA. - - -

KAZALIŠNA KRONIKA.

»Vuk« (ponedjeljak 17. XI.). Igra u četiri slike. Napisao Franjo **Molnár.**

Vuk sa svjetlim vatrenim očima hoće da ugrabi krotko janje, što tužno bleji u svojem oboru. Krade se kroz šumu, već je došao do ograde i gle, sad na će je preskočiti — — — Dolazi stanka od jedne slike sa četiri-pet ljubavnih prizora, koji svi završuju »otkrićima« i onda... Onda vuk ne preskoči ogradu, nego dolazi gazda, pa ga velikom batinom otjera a vuk, molim Vas, bježi da se sve praši natrag u šumu. Izvolite, dakle, razumjeti, a ako i ne razumijete, ne ćete ništa izgubiti. Glavno je to da će Molnár Ferencz-ur tom batinom otjerati ne samo vuka, nego i publiku, koju je svojim »Đavlom« skupio i na ovu predstavu. Igra u četiri slike sa izvrsnom pravom slikom. Vidimo husare za stolom u »štimungu« kucaju se (»sejvus«) i pertraktiraju vitalna pitanja. Izvrsna skica. I zatim ljubomorni suprug. A onda dolaze tri piramidalno slaba čina, u kojima je piscu uspješno pošlo za rukom da sakupi veliku količinu nelogičnosti, disharmonije i atentata na živce i ukus publike tuširajući je, onako nemilosrdno, senzacijama iz carstva snova. Ipak nije najveću i najneestečniju uvrjedu dobacio Molnár publici, nego svojoj glavnoj junakinji Vilmi, a po njoj i gdi. Dimitrijević-Zbilja negalantno. Nije dosta, što je na javi mučio nervozni muž svojom ljubomornošću, već joj i u san dolaze teška iznevjerenja, kao realizacija svih glupih muževljevih sumnja. A ta je duhovita žena posvema vjerna svojemu mužu, dobro ga poznaje i ni sjena ne može na nju pasti. Oprostite, ako već san ima prava da bude nelogičan, jer je san, ali bi morao da bude barem logično uvjetovan iz jave. Da je prikazano u javi, da žena ima nešto sklonosti iznevjerenju, još bi se dalo pojesti, ali ovako nikako. Inače je u skicama sjajno prikazana teška pustoš razorenja, što je sobom donaša prelom bračne vjernosti, samo da nije često tako senzacijonalno dosadno i nepsihološki. Zadnja slika upravo ubija.

Kažu ljudi, da je »Vuk« obišao Evropu. Eh, bien. Novi dokumenat aberacije ukusa i gluposti onih tamo gore. Svakako je naša kazališna uprava učinila dobro, što nas je upoznala i s ovom stečevinom Evrope. To je njezina dužnost. Svakako je zavoditelj vuk, kurjak, leo rugiens, ali je šteta, da je ova »Märchen vom dem Wolfe« — pripovijetka o vuku, tako stara, a još je najveća šteta, da ovaj vuk nije iz slobodne, široke šume, već iz — menažerije. Vuk iz kaveza ugasla oka i podvinuta repa.

Glumilo se dobro, osobito gda. Dimitrijević, g. Štefanac i husari. Vg.

»Car Dukljanin« (subota 6. XII.). Drama u tri čina s epilogom, napisao dr. Milan **Ogrizović.**

Iza ogromne galame i vike splitske Slodobe s radoznalošću smo očekivali premieru ove prigodne drame. Ogrizovićevo ime na polju dramatike nije nepoznato, a osobito je mnogo priznanja postigao svojim radom oko obrade naših narodnih motiva. I ovaj put se je Ogrizović, svojom dramom vezao za našu hrvatsku grudu.

Sigurno je autor vrlo dobro učinio, što je za glavnog junaka svoje drame uzeo cara Dukljanina, koji živi i u našoj narodnoj predaji, a za nas katolike je to i u toliko važno u koliko je sadržaj drame upravo sjajan momenat za proslavu milanskog edikta.

Odmah na početku uvađa nas autor u sredinu radnje, te odmah vidimo o čemu se radi o čitavoj drami. Sastalo se vijeće careva na kojem Dioklecijan razlaže kako je uredio carstvo, kako je osigurao prijesto, te je za Rim nastalo zlatno doba. Odmah se javlja jedna nevolja. Car Galerije sa namjesnikom Hijeroklom i augurima dolazi pred Dioklecijana sa optužbom na kršćane. Dioklecijan u njima ne vidi pogibelji, jer su mu i u najbližoj blizini — na dvoru — vjerni i odani. Tek onda kad mu Galerije odaje, da i tu potajno rade, da je i njegova žena, a Dioklecijanova kći — Valerija kršćanka, te da sanjaju o tome kako bi i on, Dioklecijan, imao postati kršćaninom, razbjesni se on i odlučuje, da terminalija budu meda kršćanima. Osobito je lijep prizor, gdje vod tjelesne straže careve, Sebastijan, ustaje na obranu kršćanstva, te gdje Dioklecijan Valeriji strže s ruke kršćanske znakove, a kulminira u slici, gdje cijelo vijeće žrtvuje

U drugom činu nam autor želi dati sliku iz vremena mučenja. Mi vidimo koliko krvoždna, fanatizovana svjetina djeluje na mučenje kršćana, upravo žeđa njihove krvi. I sam se Dioklecijan uživio u mučenje kršćana i on nalazi u tom zadovoljstvo uvjeren, da su kršćani opasni po mir i red u carstvu. Ipak ima on obzira spram rođene krvi, svoje kćeri, koja je u tamnici hrabrila i tješila mučenike.

I silni Dioklecijan u trećem činu saziva vijeće, da se on i njegov sucar odreknu vlade i da postave nasljednike. Slab i shrvan uvida i sam, da je već slabo u državi, dok se novi carevi ne gledaju kao braća, već stupaju na prijestolje kao neprijatelji. On se povlači u Solin, ali će da iz tišine promatra razvoj stvari. Novi carevi se rastaju kao neprijatelji, a Konstantin gleda u munji znak kriza. Ovdje je i radnja a i scenerija postigla kulminaciju.

Sada dolazi obrat, koji se ka epilog odigrava u Solinu u Deoklecijanovoj palači. Već je proglašena sloboda i ravnopravnost kršćanstva. Dioklecijan kao zao duh tunara, hodajama svoje palače, progonjen savješću, a sve u uvjerenju, da se još oko njega zadržalo poganstvo, da kršćanstvo nije prekoračilo praga njegove palače. I na samu uskrsnu noć kida se i ta posljednja obmana i Dioklecijan, našav svog vjernog slugu Marcipora, gdje se kao kršćanin moli, pada pod udarcem, koji mu je zadalo samo njegovo djelovanje.

Drama je uspjela, što nam svjedoči najbolje to, da ni Ogrizovićevi »prijatelji«, koji su isto tako dobri prijatelji kršćanstva, kao »Id« i »Sp« u »Obzoru« i »Pokretu«, osim nekih neznatnijih prišivaka na račun »čudesa, fanatizma i abnormalnosti mučenika« ne mogoše da nađu kakav veći i ozbiljniji prigovor

Kod predstave su se istakli g. Nučić kao Dioklecijan, te ostali carevi gg. Papić, Pavić, Freidenreich, a dosta i gđica. Hafner. Ovo je tek drugi nastup ove mlade umjetnice, a pošto je pokazala mnogo shvaćanja, a još više ljubavi za sveto zvanje bilo bi svakako dobro, da se malo makne u svijet, da vidi i čuje — da joj se proširi horizont. U našim prilikama i sa našim školama mogla bi slabo napredovati. Vlada, koja šalje naše studentice van na studij, mogla bi pomoći odgoj jedne umjetnice.

Bb.

OCJENE I PRIKAZI.

Was soll ich lesen? (Ein Ratgeber für Studierende. Zweite verbesserte und vermehrte Auflage. Mit 3 Kunstbeilagen. Unter Mitwirkung vieler Fachmänner herausgegeben von Hermann Acker, Trier 1912. Druck und Verlag der Paulinus-Druckerei G. m. b. H. 2 Kr. 40 fil.)

Istina malo čudno, da se u »Smotri« prikazuje tako stara knjiga, ali i za to ima

poseban razlog. Već sama činjenica da je knjiga u jednoj godini doživjela 2 izdanja svraća pažnju na nju.

Još pred tri godine stavio sam u Hrv. Straži (IX. 5./6. str. 641.) jedan upit na samo uredništvo, a i na njene suradnike. U tome pitam: »Zar ne bi mogli ti suradnici (Straže, koji pišu ocjene i prikaze stranih časopisa i djela) obraditi katol. literaturu tih naroda, da ne moramo neupućeni sizati za onim, što nam pod ruku dođe.« Uredništvo Straže se spremno odazvalo i pozvalo suradnike, da na tom porade, ali do danas od svega ništa.

Upravo stoga razloga me razveselila ova njemačka knjižica, jer je ona za njem. katolike ono, što sam ja za nas želio. Kako je i samim Nijemcima knjiga bila potrebna vidi se iz toga, što se u godini dana (od ožujka do studena) raspačalo nekoliko tisuća prvog izdanja, a da stvar napreduje, kazuje nam to što se već drugo izdanje moralo proširiti i popraviti.

Nije to knjiga u kojoj se teoretizira o zlo i dobroj literaturi, nego knjiga, koja nam navađa točne podatke o onoj literaturi, što je može uzeti katolik bez i najmanje bojazni, da će čitanjem izgubiti vrijeme. Naznačene su i knjige, koje su »mehr geeignet für Leser von 10—12 Jahren«, pa onda «von 13—16 Jahren« te konačno »Für reifere Leser nicht unter 17 Jahren«. Naznačeni su formati, stranice i nakladnici, da se čovjek može potpuno snaći.

Pogledajmo samo razdiobu bar u glavnim crtama. Ponajprije lijepa književnost. Ovaj dio ima tu prednost, da je kod svakog autora naznačena kratka biografija i karakteristika. Iza toga se redaju odsjeci »Literaturwissenschaft, Kunst und Kunstgeschichte, Musik und Musikgeschichte, Philosophie, Soziale Literatur, Apologetik, Pflege des religiösen Lebens, Charakterbildung u. Lebensart, Berufsfragen, Sagen, Geschichte, Lebensbeschreibungen, Länder- und Völkerkunde, Missionswissenschaft, Naturwissenschaft und Technik, Wandern, Spiel und Sport.« I onda pojedini odjeli u tim odsjecima.

Naravno stvar nije savršena, a to je lako pojmljivo, kad se uzme u obzir da je to tek početak. Tako je na pr. apstinenca ispala, a onda su još mnoga poglavlja n. pr. iz prirodnih znanosti, koja nijesu obrađena onako, kako bi mogla biti. Tako se na pr. od Weinschenka spominje samo »Petrographisches Vademekum«, dok puno važnije njegove knjige kao: »Die Gesteinsbildenden Mineralien, Grundzüge der Gesteinskunde I. u. II. Teil« ni ne spominje. A upravo su ove nužne akademičaru — mineralogu. Pa nije spomenuta ni knjiga »Anleitung zum Gebrauch des Polarisationsmikroskops«, koja je svakako za početnika važna.

Još je jedna svar, na koju bi se moralo paziti. Trebalo je na koncu ili na početku svakog poglavlja napisati sve revije i časopise odnosne struke. Time bi se mnogo koristilo. Knjigu preporučujemo od svega srca.

U. P.

Konstantin Veliki i kršćanstvo. (Popravljen i proširen posebni otisak iz »Dana«. Napisao **dr. Josip Carević.** Leonova tiskara, Split. Cijena 1 K).

Danas kad se toliko slavi pobjeda velike kršćanske ideje nad poganstvom, kad odjekuju hvale Svevišnjem iz uvjerenih i odanih srdaca svega kršćanstva, ustaju i sinovi tmine te sa svojim povjesničarima i ostalim racijonalistima kao što su: Harnack, Burckhardt, Ranke i drugi hoće da umanje znamenitost ove pobjede i slave htijući utrnuti ono vječno svjetlo Providnosti Božje, što od vjekova bdije nad svakim i najmanjim događajem ljudskim. Oni naime hoće tobože povjesnički dokazati, da se je pobjeda Konstantina Vel. nad Konstancijem, te pobjeda kršćanstva nad poganstvom zgodila čisto naravnim načinom bez utjecaja vrhunaravne sile.

Upravo ovo protukršćansko nastojanje racijonalista potaknu mnoge, a megju njima i dra. Carevića, da ustanu na obranu i da jasno i otvoreno dokažu, »da je ljudska povijest samo dijelak onoga poretka, koji vlada u svemiru, i zato se ne može shvatiti bez Onoga, koji je putove označio zvijezdama i zakone napisao silama svemirskim«[1])

Carevićeva rasprava napisana je znanstveno i jednostavno, te je pristupačna i ma-

[1]) Ruville: Der Goldgrund der Weltgeschichte.

nje naobraženoj publici. Tu nam pisac vrlo zgodno i zanimljivo prikazuje već dokazane povjesne činjenice, iz kojih se jasno vidi, da se nijesu mogle zbiti naravnim tijekom stvari, već jedino utjecajem više — vrhunaravne moći i Providnosti Božje. Autor sam tijekom rasprave ne izvodi gotovih zaključaka, nego iznese sve činjenice, dokaže ih i čitalac je prisiljen, da sam izreče konačni zaključak.

Stvar je vrlo poučna osobito u prvom i drugom dijelu rasprave, gdje se riše život poganski i kršćanski do 312. godine po K., te se moramo diviti i čuditi, da je kršćanstvo i to najzanosnije kršćanstvo uopće moglo opstojati u onom silnom vrtlogu poganske nemoralnosti, razvratnosti i strastvenosti. Lijepo raspravlja i o čudesima, koja racijonaliste najviše smetaju u njihovom djelovanju.

Sam nam je Konstantin prikazan sa svojim dobrim svojstvima, dok lošija njegova svojstva u ovoj raspravi malo gdje izlaze na javu. Čitav njegov život i okolnosti, u kojima je živio, pokazuju, da on kao smrtni čovjek i poganin nije nipošto mogao onako mudro raditi, kao što je radio, a bez osobite pomoći Božje.

Dakako da bi se čitava ova rasprava mogla znanstvenije i opširnije s više historijskih svjedočanstva obraditi, ali onda ne bi bila pristupačna mnogima, stoga ju pozdravljamo kao radnju znanstveno popularnu, čega osobito trebamo.

J. Jć.

Naši srednjoškolski listovi. »J e k a« (g. 1913./14. br. 2.). Hoćemo li biti iskreni, to moramo priznati, da je »Jeka« uz »Nadu« naš najbolji srednjoškolski list; jer dok promatramo razvoj ostalih listova, koji ili ne pokazuju nikakova napretka ili svoj napredak očituju u nekoj ko nervoznoj trzavici, dotle vidimo »Jeku«, kako se na valima mladenačkog zanosa i idealnog poleta njiše ko čvrsta barka, u kojoj i ako malo njih sjedi, ipak njom upravljaju dobro svjesni svome cilju... Ona mila poezija, kojom joj je beletristika protkana, glavna joj je odlika. Ovaj broj pokazuje u tom opet nekoliko uspjeha. Najljepša je pjesma u prozi »U sjeni večernjoj« te me se od svih stvari najugodnije dojmila. Pritajenom tugom i čeznutljivom sjetom odišu sve pjesme osobito Tugovanova »7. XI. 1913.« Lagano teče Miroslavova pjesma »Za noći vedre.« O Pobjediću je već dosta govoreno, pa i ako je topla »Molitva«, i ako »U jesen ranu« pokazuje izvana i iznutra svoga autora, to mi se ipak čini, da u njegovoj poeziji opažam neku dekadencu. Pjesme, što nam ih sada daje, nijesu više ono, što nam je prije davao. Što je tome krivo, to on mora najbolje znati. — Zoranićev »s Bogom« približuje se donekle spomenutoj već pjesmi u prozi, a i Petrićeva stvarca »Između grobova« je lijepa, i ako potječe iz mladoga pera. — Od četiri poučna članka, koji su posve zgodni, prigovorio bih samo prebombastičnom stilu »Sinova Slave«, što gdjegdje prelazi u smiješnost (n. pr. onaj opis brade). U »Našem radu« se pod ustavnim (!?) radom jamačno razumijeva politika. Završujem s poticajem za ustrajnost i opomenom beletristima, neka lijepom lektirom usavršuju ukus i šire polje dogleda svome duhu — jer uza svu našu hvalu, mi tražimo još više.

J. A.

LISTAK.

Zora—Luč. Primili smo i stavljamo za razmišljanje i debatu. I uredništvo će reći svoju. »Moj prijatelj in tovariš Alojzij Res je predlagal lani znan predlog o »Zori« in »Luči«. Predlog je pač bil živahno sprejet, a uvideli smo, da nam stoje tu finance nasproti, da bi opet bila dva lista in venem bi gostovali Slovenci kot Slovenci, v drugem Hrvatje kot Hrvatje, nikjer pa bi ne bilo Jugoslovanov. Pretresel sem zadevo in spoznal, da moramo biti tov. Resu hvaležni za misel. Stavim samo spremenjevalni predlog, ki se glasi:

Glasilo vsemu kat. jugoslov. dijaštvu in kat. jugoslov. starešinstvu postani »Zora« kot oficielni organ in to kmalu.

Za predlog govorijo dejstva:

1. Prepričani smo že vsi, da se mora proces kulturnega zbliženja začeti tudi v javnosti ali pa moramo opustiti vsako ljubimkanje.

2. »Luč« je bila lani ustavljena že radi financ, »Zora« samo životari iz istih razlogov.

3. Tov. Hrvatje pišejo že »Zoro« članke o svojih društvih.

4. Proces se sploh ne prične, če se tako ne.

5. »Luč« ne izgubi stem ničesar, pač pa sežete Hrvatje krepko v pomoč jugoslavanskemu zbliženju.

6. Če pustimo Slovenci za enkrat svoj list, bi pustili s tem tudi prvo postojanko proti Nemcem. Hrvatje pa morate biti prepričani, da za Slovenci pozoblje Nemec Vas, če Vas prej kdo drugi ne obere. Ravno iz tega vzroka predlagam za skupno glasilo »Zoro« in ne »Luči«. Družimo sile na ogroženem kraju!

7. Iz Slovenije je prišel k Hrvatom katoliški pokret.

8. Iz slovenskih vrst in društev so izšli prvi kat. akad. Hrvatje, zato združimo nazaj reprezentanta katoliškega akademičnega življenja in delimo v domovini delo, ne pa kapitala.

9. »Zora« ima letos dvajsetletnico. »Luč« bo imela desetletnico drugo leto. Ali bi ne bila u zaj kat jugoslovane to najlepša jubilejna krona, če končamo v tem slovesnem trenutku separatizem vsej tukaj?

Tovariši Hrvatje imate besedo, ki je moramo tudi tu vpoštevati. Mene vedno spremlja misel, da ojačimo sile na severu, ta pod je za enkrat še najbolj zdrava. Če bo o tem od Vas zadovoljna beseda, pridem na dan že s poslovnikom in nacrtom, ker drugače je pač škoda papirja in časa.

»Luč« pa bodi Hrvatom, kar je Slovencem »Mentor«.

S pozdravom

Narte Velikonja.

P. S. Debata naj se vrši edino v »Zori« in »Luči« in ne drugdje. Bomo vaj imeli stvar kodificirano.

Medunarodna fotografijska izložba u Zagrebu. I ako je devetnaesti vijek svim granama ljudskoga života i umijeća dao svoj posebni biljeg, to ipak pokazuje najsjajnije rezultate na polju prirodoslovlja. Nacijonalni život naroda poprima sve življi izražaj; politički se događaji naglo izmjenjuju; umjetnost se usavršuje stičući nove poglede u svoj čarobni svijet; razne grane znanosti pokazuju mnogo snažnih uspjeha — ali što je sve to prema uspjesima prirodnih znanosti, koje pomoću pare, munjine i svjetla stvaraju upravo čudesa! Takovo jedno »čudo« devetnaestog vijeka na polju prirode jest i fotografija.

Tamo tridesetih godina prošloga stoljeća, kad je Francuz Jos. Nicefor Niepse († 1833.) slučajno došao do prvih njenih rezultata, nije se tom pojavu podavala gotovo nikakova pažnja. Pa ni onda, kad je njegov drug slikar Daguerre (»Daguerrotipija«) nastavio započeti rad, kad je njegov nećak Niepse de Saint Victor pronašao negative na staklu i pokazao raznih drugih velikih uspjeha svoga istraživanja (heliogravura, fiksiranje naravnih boja), kad se konačno sedamdesetih godina fotografija već prilično ustalila, nije se još shvaćao zamašaj njezin u onoj mjeri, u kojoj se taj tek u zadnje vrijeme pokazuje. I ako je tehnika fotografije zapravo samo naravni proces, i ako je to na oko samo mehanički rad, to ona svojim najnovijim uspjesima ipak već seže u područje umjetnosti, likovne umjetnosti, pa su negda francuski listovi imali posve pravo, kad su pjevali hvalospjeve fotografiji, »toj novoj kćeri sunca u kolu muza«. Da fotografija uistinu poprima sve veće oznake prave umjetnosti, vidimo i na ovoj našoj izložbi u umjetničkom paviljonu.

Fotografijske radnje moramo dijeliti u amateurske, atelierske i umjetničke. Govorim samo o dobrim stvarima. Amateurske su radnje većinom dobre po motivu, atelierske po obradi — a umjetničke se odlikuju i moraju odlikovati i jednim i drugim.

Vrlo je teško reći, koje od tih triju vrsta radnja na toj izložbi prevladuju. Za to bi trebalo svaku sliku pojedince dobro kritizirati, no kako ih ima vrlo mnogo, to bi i vrlo mnogo vremena trebalo. Ja se osvrćem samo na stvari, koje se jače ističu.

Dvorana na ulazu pokazuje same ate-

lierske radnje, gotovo same portrete, osim Mosingerove »Kilometarske fotografije«, koja se ističe veličinom, odlikuje se obradom, a i motivom (Plitvičko jezero) — dakle je umjetnička radnja, ali tek slabije vrsti. Potret umjetnika Zlatka Balokovića bolji je u Všetečke nego u Mosingera, ali to nijesu umjetničke radnje. — U dvorani desno sretamo uz nešto što lošijih što boljih portreta (od Hedvige Lermann, od Nossova Nikolaja Aleksandrovića i dr.) dobrih ameteurskih i krasnih umjetničkih radnja. Slika Josipa Grubera »Zalaz sunca« u otisku akvarel boje s gumom vrlo je lijepa stvar, samo što je nastroj (Stimmung) više kao iza oluje, dok njegova »Mjesečina« pokazuje previše svijetla za nebo. Perissich Adolf dao je divne stvari u svojim slikama »Most« i »Gorski potok.« Slika »Na rubu šume« od K. Gunzera zaostaje u izradbi za motivom, ali mu je »Oluja« bolja. Zagrepčanin Kamilo Bošnjak izradio je u »Mlinu« krasnu sliku ugljenom bojom. — Dvorana slika u naravnim bojama (autochrom) vrlo je zanimiva, i ako ima samo kojih 15—20 slika. Najuspjelije su slike »Na Savi« i »Potok« pa »Maksimir u jesen«, samo se kod potonje jače i ljepše ističe gornji dio slike te bi slika mnogo bolja svojom cjelinom bila, da donjega dijela uopće nema. Inače se sve slike ističu izvanredno jasnim naravnim bojama, iz kojih osobito izbija crvena. — Lijeva dvorana pokazuje isključivo umjetničke ktvari i to u najmodernijem smislu. Najjače se ističe Englez Summons Herbert Jovel. Njegovo je »Ramesej u Tebama« lijepa mistička impresija. »Zarano jezero« pokazuje mu previše futurizma, što li... Slika »Pred žetvu« odaje nastroj večeri. »Sunčana zraka« i »Saloma« premalo ističu ideju. Obje slike Karla Hackla »U šumi« odlikuju se sjajnom impresijom, samo se kod druge čini, kao da je nebo naknadno potamnjeno.

Kako rekoh, o izloženim bi se stvarima dalo još mnogo govoriti — ja sam samo prikazao u nekoliko poteza najizrazitije stvari umjetničke vrijednosti .Osim nekoliko šablonskih amateurskih i atelierskih slika čini cijela izložba pretežno umjetnički dojam, a svojim nas uspjesima uvjerava, da će se u najnovijoj sadašnjoj i u budućoj povjesti likovne umjetnosti i fotografiji ustupiti dostojno mjesto.

JEKA.

Drugovi!

Je li uvjerenje, koje vas je dovelo u redove onih, koji se kupe oko »Luči«, to moraš znati, da vam je prva dužnost rad. Jeste li uvjereni da su jedino načela »Luči« ona načela, koja će spasiti, sjediniti i osloboditi hrvatski narod, to morate uvijek misliti na »Luč«. »Luč« je ono žarište, koje podržava, užiže i jača oganj oduševljenja, požrtvovnosti i ljubavi u našim srcima. »Luč« je ono, što veže srca naša, što ih sjedinjuje u molitvi i osjećanju za rodnu grudu našu i za mili rod naš. Dok plamsa »Luč«, dotle će živjeti i naše oduševljenje, požrtvovnost i ljubav.

Sjetite se prošlih godina, kad su drugovi u ove svete dane uspomene žrtve Boga-Čovjeka za čovječanstvo, marljivo sabirali za našu »Luč«. Mislite na to i slijedite svoje starije drugove, sabirući za »Luč«, da nam ona bude što veća i što bolja. »Luč« želi uvijek biti samo đačkim listom, ali i kao takova mora danas imati mnogo toga, što u prvim početcima ni nije mogla imati.

Božićni smo broj morali izdati na dva arka, radi preobilja posla u tiskari, ali ako poradite za »Luč« i sjetite se je »božićnom jabukom«, izaći će o Uskrsu proširena i sa krasnim umjetničkim prilogom.

Na posao dakle u dane mira Gospodinova!

Marljivim pretplatnicima, suradnicima i prijateljima sretan Božić i Novo ljeto!

Vlasnik i odgovorni urednik: Ivan Krst. Lovriček, cand. phil. — Hrv. tiskara d. d. Zagreb.

LUČ
KNJIŽEVNO-POUČNI LIST HRVATSKOG : KATOL. ĐAŠTVA. :
GOD. IX. ZAGREB, mjeseca veljače 1914. BROJ 4. i 5.

S. B. M. „Duns Scot":

Kršćanstvo i život.

Tužna neka površnost vlada životom duha u više klase današnjeg čovječanstva. Onaj izljev duševnih moći na puku vanjštinu, onaj formalizam u javnom životu, sve je to ofurilo idealnu visinu duha, koji bi morao biti odan vjeri. Gdje je danas ljudi između onih »naprednijih«, koji bi se zadubili u istine spasa i iz njih crpli, učili i sabirali ona bogata bogatstva duše. Za ovo, kažu: nema vremena, jer je životna borba pretežnija a i materijalni ideali bi propali. Eto i jedan od onih, koji su upisani u maticu krštenih i sam se tuži, kad piše: »Božanstvu se približujemo molitvama, a mi moderni ljudi žalibože više se u molitve ne razumijemo.*) Zar je to čudo? Upravo ovaki materijalni idealisti nađu uvijek na kršćanstvu, nešto, što bi se moralo ispraviti. Tu smeta sve što se ne slaže sa svagdanjim životom, što ne godi tijelu, što je, kakono vele, razumu protivno. Kršćanstvo bi moralo apstrahirati sve što je teško, naporno, razumu nedokučivo, za lagan i udoban život nepraktično, pa se prikučiti praksi današnjeg života. A praksa ovog života je piti i ispiti sve bunare slasti, do dna ih iskapiti. No, al to onda ne bi bilo više kršćanstvo Onoga, koji je istinu svojih Riječi smrću na Golgoti posvjedočio! Bila bi to vjera čovjeka, vjera jednog Nietzschea, a ne vjera božjega podrijetla. Mi bismo kraj ovakove vjere, što po zemlji puza, zabasali u čisti naturalizam. A da li je naturalizam baza života? Sigurno nije! Temelj života, baza njegova mora biti nešto više, nešto idealnije i nešto, što se temelji na vječnom autoritetu. Ova visina, ovaj ideal, ovaj temelj što ga daje vječni autoritet, to je katolicizam.

Ako je istina, da je Bog čovjeka stvorio, ako je istina, da mu se On osobno javljao i s njim govorio, pa i čovjek postao; ako je nadalje istina, da je ovaj Bog-čovjek svoje Kraljevstvo luku spasa — crkvu katoličku, utemeljio, onda čovjek ne može a i ne smije biti indiferentan prema svom Stvoritelju. Uvadati uz ove istine u život čovječji naturalistički indiferentizam ili eliminirati Božije pravo na život ljudski, značilo bi lišiti Boga vrhovnoga gospodstva nad stvorovima. Zato čovjek rođen u krilu vjere, u uzvišenom katolicizmu ,ogriješit će se o svoj razum, o duh svoj, ako bude nastojao, da se otrgne od Boga i da odbaci i prezre vjersku stegu.

*) Ks. S. Gjalski: Radmilović, Zagreb, 1894. str. 235.

Ali ipak ide danas žatim velika većina »prosvjetljenih«! Život, a s njim i naša kultura okrenuše leda kršćanstvu. Izvori iz kojih izvire današnji kulturni život puni sve samog opojnog vina, razuzdanih nimfa i pustih bakanaliza.[2]) Eto otale onaj tako zvani: Život izživljenja! — Memento vivere!

Živi se jedino zato, da se izživemo, a duh neka miruje, ili barem neka radi toliko, da tijelu nešto zasluži. Uzvišene se misli i duševni rad zapostavljaju. Već ona nesklonost, ono vječno kritizovanje kršćanskih istina, sve je to očito dokaz kako vjera slabo gotovo ništa ne odlučuje u životu a kamo li da možemo misliti na onakav život, kakav bi prema načelima katolicizma imao biti. Dok bi se morala pokazivati odanost i poslušnost vjeri, dotle je onako prezirno motre, i prikazuju u takvom svijetlu, kao da je tek neki eksponent života. I sama znanost — bolje moderni predstavnici znanosti — idu zatim e bi je istisnuli sa pozorišta javnog života. Jeli to opravdano? Ta znanost — kćerka razuma — gotovo je za tri četvrtine čovječanstva nepristupačna, da i neobvezatna; dok je naprotiv čitav ljudski rod već samim životom t. j. onim nečim, što u nama sve spoznaje ispituje i kritikuje, prisiljen da traži, goji i ljubi objavljenu istinu. Mnoga razmišljanja i premnoga visoka mozganja učenih glava ni malo ne zasjecaju u život prostog čovjeka a niti si on njima glavu razbija. Prosti i nenaobražen čovjek nema ni pojma o kojekakvim metafizičkim problemima; njemu je dosta uvidjeti i iskusiti divne plodove i blagoslov kršćanske vjere; šta više dostaje mu i sam osjećaj potrebe vjere;, za drugo se on ne brine. Jedno ga jedino — objektivno uzevši — može ražalostiti. Onaj zao primjer tolikih »ljubitelja znanosti« — bezvjeraca, nekršćana, nazovi-katolika, Prosvijetljeni nijesu zadovoljni ovom vjerom, a ipak i oni posjeduju isti princip života kao i oni niski i priprosti. Ali baš u toj razlici niskih i viših leži ta nezadovoljnost; viša je klasa kulturnija, naprednija, prosvijetljenija! Život se tu prikazuje u sasma drugom svijetlu, negoli život neznatnoga i niskog u onoj siromašnoj potleušici.

Poznati pesimista Eduard v. Hartman karakterizirao je život ljudski — to neizrecivo dobro naše — upravo poganim riječima. Pita se on: Što će reći živjeti? Živjeti — to znači neprestano nešto od sebe turati, što želi da umire; živjeti — znači biti grabežljiv i neumoljiv prema svemu, što je slabo i staro u nama i na nama. Život znači dakle, bez pieteta prema svemu što umire, što je slabo i staro.[3])

Evo u tom bi bio sadržan život naših prosvjetljenih! Samo da ti ništa ne trpiš, samo da je dobro, da si ti na ugodnom mjestu u svijetu i da si za sebe i za svoje opskrbljen — drugi neka skapavaju! Prosvijetljeni traže većinom svagdje i u svačemu egoizam a kršćanstvo im ga ne dozvoljava, pa onda idi traži sreću in materialibus. Prvu pomoć pruža im znanost. Ali da — znanost! To je ona nazovi-znanost. Naturalia i materialia ponajviše su predmet proučavanja, dok se za više, napornije i spekulativne

[2]) J. Jörgensen: Lebenslüge und Lebenswahrheit. Mainz. 1911. str. 74.

[3]) Werke V. 1. Abt. Leipzig. 1900. str. 68.

stvari malo tko brine. Realne znanosti su najbolje za to, da što prije stupimo u život, te da što bolje izrabimo ugodnosti i dobra ovoga svijeta — da život što bolje izživemo. Nije li to najveća ironija života u ovo naše tako ozbiljno vrijeme? Umjesto da se život dovede u sklad sa postojećim već redom u svijetu i da se ujedini sa kćerkom ljubavi Božje — rimskim katolicizmom, on se upravo cinički i blasfemno nagrđuje. Ta život je kao i kršćanstvo nešto jesno, nešto zbiljsko! Dva su to pojma, koja se nipošto ne isključuju već mogu jedan uz drugi posve mirno stajati. Do čovječje je volje, da se ova teoretička istina u praksu provede.

Smisao života u kršćanskom katolicizmu nešto je veličajno! — Naše su životne okolnosti danas takove, da nas svaki ma i nepromišljeni korak može unesrećiti. Ovdje treba čovjek čvrsta i jaka oslona stalnu neku bazu za život. Pojavio se u našem vijeku onaj pogubni amerikanizam bez ikake natruhe kršćanstva. Etička je to nauka, koja će možda čovjeka za koje vrijeme uzdržati na visini duha, ali budući da je bez temelja, bez vječne osnovke — autoriteta Božjega — čovjek će pasti, a život će biti bez vrijednosti, bit će to život naturalistički. Principi pak katolicizma utvrđeni su ugledom Svevišnjeg i baš radi toga je po njima uređen život stalan i plodonosan, a ne uzaludan. On pokazuje čovjeku ideal i svraća pozornost na njegovu svrhu. Bio čovjek ma i na kojem stupnju kulture — budući da je ona nerazdjeljiva od katolicizma — to se ipak nikada ne će iscrpsti misli i nauka katoličke vjere. Ona uzdiže ovaj neznani i maleni život u sferu veličajnosti i nedogledne vječnosti. Katolicizam uzima kod čovječjega života u obzir sve njegove okolnosti. On niti precjenjuje, a niti prezire život. Katolicizam je medium, koji ne naginje ni na pauperizam a niti pruža ruke monizmu. On ne ugađa previše nacionalizmu, niti je propagator domovinske neljubavi. On pomiruje slobodu i auktoritet, unapređuje napredak i kulturu; i napokon on je uvijek stara ali uvijek moderna, savremena i životu primjerena istina, kao što je bio već u svojim počecima. Qui sitit, veniat ad me et bibat! (Iv. 7, 37.) — dovikuje Krist! Treba samo život malo srediti i podvrći ga vjerskoj stezi. Prodavati i kupovati svoja životna načela i ideale na trgu — to ne znači ozbiljno živjeti, to znači igrati se sa životom!

Zato: očitujmo se i javno praktičnim katoličkim životom! jer »kdor« — dovikuje nam idealni Slovenac Dr. Brajc — »krščanskih načel dejanstvo ne izvršuje, je katolik le na videz, četudi bi svoje krščanstvo vedno na jeziku nosil, in če bi še tako patetično o njem deklamiral. Njemu je krščanstvo samo za parado, prazno igračkanje z besedami in frazami, če ni morda še kaj hujšega, če ni morda celo špekulativno komendijanstvo. Samo teoretično priznavanje katoliških nauk, ako se njih dejansko ne izvršuje, je brez vsakšne vrednosti.«[4]) Katoličke istine neka se pokazuju u našem svagdanjem životu, a život opet neka bude prilagođen katolicizmu i ponestat će tankih, lako gibivih trstika sa pozorišta javnog i privatnog života.

[4]) Slovenec. br. 195. str. 2. 26. VIII. 1913.

Francois Coppé napisao je ove značajne riječi u knjizi svoga obraćenja: »Da se kršćanstvo otuduje današnjem životu, neistina je, kao što je neistina i to da se tek pravi život, život umjetni živi kod nazovi-kršćana ili uopće kod protivnika kršćanstva. — Ako je okoja a to je svakako sveta katolička vjera vjera života, stabiliteta i načela«.[8])

Prema svemu vidimo koli su istinite Kristove riječi: »Ja sam put, istina i život«.[9])

Z. Ljubičić:

Triumfalni pijev.

(Pobjedni triptih.)

I. Krist.

Pod Golgotu se talas grješnoga naroda slio,
Prokletstva višnjeg oblak nad njim se prijeteći svio,
A Krist na križu gore trpio zapušten, sam...
Vedrina, mir i svijest krasila višnje Mu čelo,
Opraštajući svima velje svršavo je djelo,
Što zasnova ga Vječnost, Svemoć i Ljubavi plam.

Kad gle, smrt krilom tamnim zavi po nebeskog svoda
Da u tamnini cjelov Rabiju ledeni poda,
Naslučujuć da ta joj skršit će pobjeda lijet.
I poljubi Ga hladno. Strese se; pod križ Mu pade;
Ko talas u oluji zemlja se bibati stade.....
Na stožerima svijeta propupa spasenja cvijet...

A na ramenu bijelom Njemu je usnula glava
Vrh snijega ko da mrtvo semitsko proljeće spava,
Nad križem krila mekih čuo se lagani šum,
Kroz dašak višnje krvi rudjela bijela im pera:
Uz Rabija to svoga kružila mladahna Vjera
U tajnu novu vijuć Krista i krvavi hum.

A On joj ispod krila sanjao potoke suza,
Krvava prsa, trzanje uza:
Sav mučenika vaj;
Al i palámâ šumu gore na Sionu svetom
Snježane grudi s liljana cvijetom,
I boljih dana sjaj....

[8]) Stimmen aus Maria Laach. B. LXXVI. 1909. str. 550.
[9]) Ivan 14, 6.

On mrtav, Bože, sanjô, mrtav — al besmrtne snove,
Tek samom sebi shvatljiv u osvit svjetlosti nove;
I ûsna mu vrh blijede usnice gradila luk.
Riječ kroza nj reć bi tekla velebna, nova i sveta:
»Pregaranjem i krvlju stiže se nebeska meta.....«
— Toliko nas je onih usnica učio muk!

Tu visio je dalje veleban, krasan i mio,
Iz nogu Mu i ruku rubin je plameni sijo,
A niz križ Mu se lijevo zlatnoga zapada sjaj;
Iz velje smrti Vjera crpla je život i snagu,
Anđelci bijeli sjetno skupljali krv su Mu dragu:
Oj, brijeg krvni bio velebna škola i raj.....

*

* *

Rumenio se istok. Golgota sjala u rosi
Pod praznim križem Smrt je ležala mrtva na kosi
Vrh cvijeća rosnog Vjere sanjao mlađahni lik.
U sjaju Krist je došo. Trgne je. »Ustani«, — šane;
A ona skoči hitro; okrilje snježano gane:
Visoko s brijega letne — Zorin je cjelune cik....

Ivan Eller bog. Zagreb:

Spes nostra salve!

(Razmatranje za jutarnjeg pozdravljenja).

Morfej je tamni grlio zemlju, a ona je još drhtala od prokletstva — sve je tmurno, mrtvo; na crnim nebesima ni mjesecca ni zvjezdica...

I zatutnji olovno nebo kao osvetnička munja: — »Adame, gdje si?«

Tama je gusta, neprozirna, grobna — na mjedenom prijestolju tek ciči zmija, puzavim tijelom čvrsto ovija žezlo carske moći tmina...

— »Adame, gdje si?«

Gusti mrak prekriva i nebo i zemlju i more. A on, čovjek, plovi morem, tumara zemljom i ne vidi iz očiju, pa tminu iznad sebe pita, da mu kaže put. A tmina je bez grudi i bez daha, bez milosrda — i čovjek zaplače za n a d o m...

Morfej još grli prokletu zemlju — sve je tmurno, mrtvo; nebesa su bez nakita, ni mjeseca ni zvjezdica...

Ali gle, kao da je zadrhtao ledeni mrak...

Valovi svjetlosti već razdiru mrtvačko velo nebesa — — — Jehovi je to zadrhtalo u božanskim grudima srce, ražalilo se i s oka se okliznula Suza, projurila ko munja k svojemu tužnom stvoru u dubinu vaselene.

Jutarnja zvijezda zatreperi na rubu crnoga oblaka i sve se gušći valovi svjetla gomilaju k zemlji.

Diže se zora kao vojska spremna na boj s užasnom tamom, s puzavim carem tmina . . .

Raspucaše se oblaci, a proljetna ta zora pruža ružične prste, da udavi cara tmina.

S kapelice odozgo iz sela, s tornja od bjelokosti sada će odjeknuti snenom dolinom glasovi zvonca bajni — što zvuče kao premudrost sa harfe Salamonove il šapat proroka iz mistične starine.

Nebesa su vedra, srebrena i plava ko jezero šumsko, a čisti mjesec ko biser tone u svjetlu sunčanom — života . . . Iz zore se diže sunce, da okupa mekane trake u mutnom moru, da ga izbistri, da blagoslovom ovije prokletu zemlju, da bjelinom odjene narušeno, crno nebo . . . I stvorenje se bijedno diže, ozeblo od studeni zimske noći, da se ogrije na nebeskoj toplini milosrda . . .

Ah, nestalo je zime, tame — na poljanama već cvijeće miri, grlica već guče poljanama našim; — a zvonce s alabastrnog tornja već šapće pjesmu milu, himan jutarnji zori novoga dana.

I kucnu zvonce. —

— »Zoro, zdravo!«

— »Ko Jeruzalem si lijepa. Ime Tvoje — proliveni je balzam. Cvijete poljski, ljiljane iz dola! Što je ljiljan među oštrim trnjem — to je Zora usred svetog Grada. Oj, sionske kćeri, gled'te slave vaše — zagasita put Joj, al je lijepa Radost Izraela . . . Ko kedar libanonski k nebesima što čezne, ko jerihonska ruža kreposna, lijepa; ko maslina mira, ko sionski čempres; ko pobjedna palma u dolini Kades; ko sjenati makljen, ko jablan uz vode . . .«

— »Oj, Zoro, zdravo, glase blagi!«

Izišla je šiba iz korjena Jesse, iz podanka njenog ispupao cvijet. Diže se ko zora kad zarudi, krasan je ko luna, čist je kao sunce . . . — Čistoća divna bila, cvijete, ljubav Tvoja, zato Te ojača sila Božja i milost se razli u grudima Tvojim, i blaženom Te zovu sva plemena . . .

— »Oj, Zoro, zdravo, glase blagi!«

Po usnama se razli miline more čisto i blagoslov božanski dolepršа na Te: zatrudnjet će djeva, rodit će sina, Emanuel bit će ime mu sveto, — Mirisna već mirha resi čiste grudi . . . .

. . . i dažd silni spusti se na runo, da otkupi svijet, proklete ljude . . .

Bude se djevice i drže Je srećnom, a kraljice joj daju hvale . . .

Adam je kliknuo od sreće. Već nema noći tamne, nebesa se okitila mladom zorom, što budi tople nade. A zvuci mili još drhću jutarnjim ružičnim zrakom, da svom silom odjeknu u bijelom podnevu Evanđelja, a onda da utonu, umru za preobraženje u svetom sumračju mistične Apokalipse . . . .

— »Nado naša, zdravo!«

Stud. iur. Stjepan Varga:

Monistički svjetovni nazor.

I. Što je to monizam.

Naš svemir nije nikakav kaos bez reda i zakona, nego dobro uređeni i izvrsno konstruisani mehanizam, koji je oduvjek zadivljavao čovjeka svojom harmonijom. Samo treba baciti jedan pogled na zvjezdama iskićeno nebo, kad sanjarska mjesečina baci svoje srebrno velo preko zagonetnog, dubokog plavetnika; ili na široka, zlatom izvezena polja žutoga klasja; ili utonuti pogledom u nabrekle grudi mora, kad se kupa u suncu dišući mladošću i svježinom, — pa će svatko priznati, da tajanstvena ljepota, harmonija i jedinstvo vlada svemirom, svijetom. Kad se samo malo zadubemo u život žive i mrtve[1]) prirode, to nam se bolje očituje ta harmonija i to logično jedinstvo.

Zagonetni čar te harmonije uvijek je mamio čovjeka da nastoji upoznati, proniknuti u taj svijet prirode, što daje tako bogatu riznicu i oštrom nožu kritičnog ispitivača i zlatnoj fantaziji pjesničkih snova. Moderni se čovjek osobito muči i ulaže mnogo snage da skine koprenu s neba, a oguli koru sa zemlje i zaviri u tajne, što su ih dosada ta vela sakrivala pred njegovim kratkovidnim, znaličnim i drskim okom. Sve znanosti, a naročito prirodne, rade svaka na svojem području, da otkriju, ustanove i matematički odrede te velike jedinstvene zakone, po kojima je čitav ovaj svemir uređen ovom matematičkom razmjernošću ljepota i sklada. Tako se naša slika svemira i svijeta neprestano izoštrava, pojedini predmeti bolje osvjetljuju, cjelina bolje shvaća i grupira, a pojedinosti brišu i ispravljaju.

Tim znanstvenim procesom biva sve očevidnije i jasnije jedinstveno djelovanje i zgodno uređenje, što vlada svemirom. Prije svega imaju tri velika zakona, koji su ključ promatranju svemira. Zakon o jedinstvu i održanju materije, koji veli da se materija nikada ne gubi; zakon o ekvivalenciji energije — energija nikada ne propada i zakon entropije.[2])

Ovi zakoni obuhvaćaju i živu i mrtvu prirodu. Uzmite k tome još veliki zakon razvoja, koji su mnogi prirodnjaci protegnuli na čitav organski svijet pa ćete vidjeti, da nismo daleko od toga, da proglasimo jedinstvenost

---

[1]) Na prvi pogled paradokson, ali nadamo se, da ćemo u ovom godištu donijeti interesantan članak: »Nešto iz života mrtve prirode«, koji će mnogima otvoriti druge poglede u »mrtvu« prirodu. Uredn.

[2]) Entropija je onaj dio nutarnje energije kojega tijela, koji se ne da pretvoriti u radnju. (Clausius: Ueber den zweiten Hauptsatz der Wärmetheorie, str. 17.) Zakon entropije glasi po Clausiusu: »Die Entropie des Universum strebt einem Maximum zu.« (Vidi: Hrv. Straža I. 227; V. 179—183; IX. 259, 508—525.)

univerzalnog velikoga života. Nije dakle ni čudo da se duhu čovječjem, koji uvijek teži na sintezu i pojednostavljivanje, nadala misao o jednom *μόνον*: naime misao, da je čitav taj veliki svemir zapravo jedna supstancija ili da se čitav svemir može protumačiti i shvatiti na temelju jednog jedinog principa, jedne jedine formule.

Čovjek kao misaono biće teži na to da svojim razumom upozna istinu, bit, uzroke, svrhu svih stvari, što ga okružuju. Od onog časa, kad smo sitnom rukom htjeli da zahvatimo sunčane trake, pa do zadnjeg zemaljskog puta, uvijek nam lebdi na usnama pitanje: Zašto, kako, odakle? Nužno dakle dolazi da razmišljamo i o dubokim pitanjima života, svijeta i svemira, u kojem živimo. Odakle ovo uredenje i jedinstvo; gdje su mu uzroci; odakle materija, život, svijet; gdje je onaj zadnji uzrok, koji tumači sve pojave i događaje u svemiru —? To su pitanja na koja odgovara »svjetovni nazor«. I odgovorio je. Odgovori idu dvjema raznim putevima, jer su im polazne točke različite, pa nastavljajući konzekventno dakle u pravcu, ne će se nikada složiti. Dualizam i monizam. — Dualizam traži i nalazi zadnji uzrok svih stvari u osobnom Stvoritelju, čije je bivstvo bitno različito od svemira. Zadnji je uzrok svih stvari Bog — stvoritelj svijeta. On je jedinstveni uzrok vasione i svega i po tome dualizam najljepše zadovoljava težnji našeg razuma za jedinstvenim shvaćanjem svemira. Monizam drži, da je sve jedno i jednako i da osim toga jednoga nema ništa. Ono obuhvaća sve. Uzrok je postanku i opstanku svemira u njemu samom, a ne izvan njega. Najkraće izrazujemo monizam zbijen u formule. Psihično je identično sa materijalnim. Bog je isto, što i svijet, a materija je duh i obratno, duh je materija. Sve je jedno. »U početku bijaše tvar i duh; i duh i tvar bijaše jedno« — tako počinje Haeckelovo »evanđelje«. Dualizam naprotiv uči, da ima dva elementa, Bog i svijet. Bogu pripada bivstvo bitno. Bitnim ili esencijalnim zovemo ono bez čega nešto ne može biti ono, što jeste. Prema tome Bog ne može biti ili ne biti. On je apsolutno bivstvo i kao takav, uzrok svijeta, kome se tek pojavljuje bivstvo kao pripadak accidens, jer svijet može i ne biti. To je jasno.

Monizam pak uči da je svemir jedno i jedino bivstvo i ono ima dostatan opstanak u samome sebi. Dakle svjetovni nazor bez stvoritelja, dok je dualizam svjetovni nazor sa stvoriteljem.

U načinu kako monistički mislioci tumače odnošaj pojedinih stvari prema tom jedinom bivstvu, a onda kako shvaćaju bit toga bivstva ili bića — ni izdaleka se ne slažu. Monističko promatranje svijeta može prije svega, već prema osnovu ili bazi, na kojoj se osniva samo promatranje, biti u samim temeljima dvojako. Ako monista izvodi svoje shvaćanje od subjekta, spoznaje, dakle od svojeg svjesnog i neprijepornog »ja«, od sebe, dolazi do bolesnog, »otmjenog« subjektivizma. Klasično razjašnjuje subjektivizam ona poznata Descartesova zasada: »Cogito, ergo sum«. Tek po tome što mislim, zaključujem, da i postojim, ni iz čega drugoga. Izvodi li opet monistički filozof svoje shvaćanje od objekta, zapada u poricanje rodene svijesti ili barem u omalovažavanje subjekta, koji spoznaje. Dakle ekstremi: ili subjekat stvara svijet iz sebe ili svijet proguta taj subjekat.

Ovo su dva glavna ekstremna puta čitave filozofije. Racijonalizam ili subjektivizam i empirizam. Racijonalizam traži tumačenje svih stvari samo u umu, jer da objektivne spoznaje vanjskog svijeta nema. Empirizam se pak oslanja jedino i isključivo na iskustvo, ne uviđajući da iskustvo budući je pojedinačno i uvijek se tiče pojedinih predmeta, ne može po sebi nikada dati općenitu spoznaju. Prirodan spoj ovih dvaju elemenata, umskog i iskustvenog, stvorila je jedino skolastična filozofija (intelektualizam.)

Kako vidite između gornja dva ekstrema je dug put, dosta širok i komotan za »znanstvene« šetnje, pa nije ni čudo da se monisti, ne imajući nikakovih evidentno istinitih zasada, razidoše u silu stranaka i raznih shvaćanja. Ipak se taj široki monizam dade svesti na jedno dvije definicije i te je zgodno formulirao poznati filozof Zr. Klimke[3]) ovako: »Glavna teza svih monizama jeste da ima samo jedno biće, koje obuhvaća sve stvari bilo na koji način«, i »Jedinstvo duhovnog i tjelesnog (psihičnog i fizičnog), a s druge strane identičnost boga i svijeta: to je najkraća i najšira formula svih pravaca monizma.«

II. Monističke struje.

Rekli smo: »nomen eorum legio«. Mnogo ih je, a mi ćemo prikazati samo najglavnije i najraširenije. Subjektivistički je monizam t. zv. spoznajni monizam. Pripada više novom vremenu, čedo 19. stoljeća. Polazi od subjekta, koji spoznaje, dakle od čovjeka i njegova uma ili više filozofski od svijesti i spoznaje, pa postavlja pitanje, da li postoje, egzistiraju ove stvari, čiju mi egzistenciju i bit tobože ne možemo pravo upoznati. Zaključuje da objektivna zbilja, svijet oko nas, ne postoji: sve što jeste, samo je u našoj svijesti. Prema tome spoznajni monizam priznaje zbiljnim ili faktičnim ono, što je u našoj svijesti, drugo ne postoji. »Čitav je svijet jedinstveni sklad elemenata naše spoznaje«. Ono, što smo spoznali, skupili smo u skladnu cjelinu i iz toga sagradili svijet, ali taj je zbiljski samo u našoj svijesti. Ovo je jedna velika grupa, čiji su najpoznatiji zastupnici: Fichte, Hume, Kaufmann. »Svijet je ovakav, jer nam se takvim pričanja; jedino, što je objektivno *μόνον* jeste svijest naša.«

Nasuprot metafizički monizam polazi od objekta, koji spoznajemo. Ako nalazi da je uzrok svega svezan sa svijetom pojava ili fenomena, koji je uvijek oko nas i pred našim očima, zovemo ga fenomenalnim ili realnim monizmom. Traži li taj uzrok izvan ili iza svijeta pojava, dakle drži li ga transcentalnim (transcendo — prelazim) tada zovemo ga monizam transcedentalnim. — Fenomenalni monizam, po čijem se shvaćanju prikazuje pravo biće stvari u svijetu pojava, dijeli se opet u 2 velike grupe, u materijalistički i spiritualistički monizam. Dijeljenje je prema tome, kako shvaćaju, u čemu je pravo bivstvo tog pojavnoga svijeta, koji jedini za njih egzistira. Materijalisti drže da bit svijeta

[3]) Der Monismus und seine philosophischen Grundlagen. 1911. str. 18.

sačinjava materija, ono što se dade opipati, zgrabiti — jedino postoji. Materija je jedino bivstvo, jedino, što jeste. Duh je, ili kako ga oni formuluju: duševna je radnja, samo jedno specijalno djelovanje ili formacija materije. Kad materija zauzme neki posebni oblik energije, onda tu energiju krstimo duhom, duševnom radnjom. Duh je prosta riječ, jer je samo poseban oblik materije. Sve što postaje i što se događa, postaje i događa se po mehaničkoj potrebi, materijalnoj nuždi, a nema tu posla nikakav nematerijalni duh.

Ovome, do skrajnosti nelogičnome materijalističkom monizmu, koji se protivi najočevidnijim faktima i niječe posvema jasno djelovanje duha, stavlja se nasuprot spiritistički. Taj monizam također smatra svijet pojava jedinim, što egzistira, dakle je fenomenalni monizam, ali upravo protivno od materijalističkoga drži, da je biće stvari duh, a materija samo spoljašnji vid, kao manje razvijeni, niži stepen duha.

Obje ove velike struje fenomenalnoga monizma dijele se dalje na manje grupe, ali mi bismo predaleko zašli, kad bismo ih sve htjeli prikazati. Svaki monistički filozof ima svoj posebni sistem. Samo ću Vam radi orijentacije u filozofiji spomenuti nekoliko imena, koja amo kao ponajkrupnija spadaju. Kao materijalistički moniste poznati su: Grk D e m o k r i t, koji je pored L e u k i p a prvi pripovijedao čisti materijalizam, pa od novijih H o b b e s, V o g t, B ö l s c h e itd. Poznati spiritualiste: H e r b a r t, S c h o p e n h a u e r, W u n d t.

Druga velika grupa metafizičkog monizma jeste t r a n s c e d e n t a l n i monizam. Naglasujemo opet da se ovdje u glavnom radi o pitanjima teorije — spoznaje i da je monizam baš riješavajući ta pitanja zabludio. Pita se: »U čemu je biće stvari? Šta je stvar na sebi.[4]) Može li se ona kao takova (dakle u biti svojoj) upoznati? Treba li bivstvo stvari tražiti u materiji ili u duhu? Ili su možda stvari na sebi izvan dohvata naše spoznaje?« Ovim se pitanjima bavi čitava filozofija. Ta pitanja pretresa i monizam i mi smo već neke odgovore monista prikazali. Sada smo se opomenuli teme, da je ne zaboravimo u ovoj pometnji jezika i nazora, koje prikazujemo, pa idimo dalje.

Dakle transcedentalni monizam traži ili postavlja bit stvari iznad ili izvan pojavnoga svijeta i odatle mu i ime, transcedentalan. Jedni kažu: »Mi spoznajemo samo i jedino pojavu prave biti stvari, a ne nju samu. Mi n. pr. ne spoznajemo Boga u njegovoj biti, dakle ne možemo o njemu ni govoriti, kao što uopće o ničemu ne možemo izricati precizne sudove, jer stvari ne upoznajemo u biti. Odgovor na sve je jedan veliki, nijemi upitnik i na svako pitanje dolazi opet upitnik. Konac je svega ljudskog istraživanja: ignoramus et ignorabimus — ne znamo i nikada ne ćemo znati. Svijet i sve oko nas je jedna velika, ledena sfinga, koja ne daje nikakav odgovor. To su a g n o s t i c i (a gnocin — ne znati), jer tvrde da s biti stvari ne možemo ništa znati.

[4]) Ovo je njemačko: »Ding an sich«. Ne bili bilo bolje da kažemo: »... stvar sama po sebi«? Op. uredn.

Druga velika grupa transcedentalnog monizma jeste p o z i t i v i s t i č k a. Agnosticizam naime nikako ne može da zadovolji čovjeka u njegovoj težnji za spoznajom svih stvari i u njegovoj velikoj želji da shvati ovaj svijet oko sebe i samog sebe i da protumači objekte svoje spoznaje na temelju nekog osnovanog principa, koji tumači sve. Ignoro — ono nedređeno x, čovjeka nikada ne zadovoljava. Duh traži svakoj jednadžbi riješenje, svakoj nepoznanici vrijednost, pa se agnosticizam, kao najneprakti čnija filozofija, svojim zadnjim i vrhovnim zaključkom ignoramus et ignorabimus posvema protivi realnom, faktičnom stanju i težnjama čovječanstva.

Upravo stoga i nalazimo među monistima jaku struju skroz oprečnu agnostičkoj, a to je pozitivistička, koja traži riješenje i ne odgađa ga. Nalazi ga na više načina. R a c i j o n a l i s t i č k a grupa, čiji su zastupnici F i c h t e, S c h e l l i n g i H e g e l jednostavno istovjetuje idejno u našoj spoznaji sa realnim bivstvom u prirodi i kaže, da su bivstvo i mišljenje, stvar i pojam o stvari, jedno te isto. Jedno je te isto naša spoznaja o stvari i stvar sama. Kako je bivstvo bilo uvijek jedno, tako je i pojam jedan, tek je ono bivstvo u prirodi diferencirano, razdijeljeno na mnoge stvari, dok je pojam jedan. Ovaj je smjer najapstraktniji i najzamršeniji od svih. Po svojim je postulatima srodan spoznajnom monizmu, ali se po polaznoj točci razlikuju.

Spoznajni polazi od subjekta i zaključuje da je svijet sklad elemenata naše svijesti, a racijonalistički od objekta i dolazi do toga zaključka, da je stvar i pojam o stvari isto, što je u bitnosti ista nauka.

Kao pandan racijonalističkoj grupi stoji p r i r o d n j a č k a (naturphilosoph) monistička škola. Ta grupa uzima opet za polaznu točku prirodu samu i nastoji, da iz nje — po prirodnim zakonima — nađe onaj monon, ideal svih monista Empirija, iskustvo ima najvažniju zadaću i vrijedi prirodnjacima, kao jedina znanstvena metoda, od koje se može iščekivati većih i ozbiljnijih rezultata. Oni nastoje, da onim principima, koje su dobili istraživanjem na polju prirodnih znanosti, protiv i preko područja iskustva i empirije stvore jedan jedinstveni svjetovni nazor.

F e c h n e r i H a r t m a n n su veliki bojovnici ove struje. Fechner polazi od pojma materije i njezine energije, a s materijom identifikuje, i osjetni i duševni svijet čovječji. To je onaj veliki, oživljeni monos. Drugi uzimlju za glavni momenat e v o l u c i j u i nju smatraju onim elementom, koji čini jedinstvo svega, postavljajući je kao osnovni princip, koji je i stvorio i podržava svijet.

H e r a k l i t o v *πάντα ῥεῖ* opetovali su mnogi učenjaci, a najpoznatiji: D a r w i n, S p e n c e r i H a e c k e l. Danas je najistaknutiji zastupnik te struje Haeckel a njegovi »Welträtsel« su evanđelje modernog čovjeka, koji ne će religiju, a traži svjetovni nazor. Ne uviđaju, da je i svjetovni nazor zapravo religija; a možda i uviaju, ali to zvuči tako učeno . . . . . Razlika je između religije ili

u užem smislu, kršćanstva i »svjetovnoga nazora«, što svjetovni nazor ljudi kroje i šiju, a kršćanstvo je plod svrhunaravne objave, dakle je izravno od Boga. Inače danas već i monisti mnogo govore o »monističkoj religiji« i izdaju ljudi vrlo pobožne nedjeljne propovijedi (Sonntagspredigten), u kojima O s t w a l d tumači tu novu religiju. Propovijedaju je u ime prirodne znanosti, koja je toj struji jedinom znanošću. Haeckel je u čitavom nizu spisa popularizovao tu ideju i možemo ga smatrati donekle ocem modernog monizma, koji je zauzeo dosta široke dimenzije. I preko Hrvatske je prešla poplava toga monizma i kao tajni razorni bacil se navukla u književnost, pa i među inteligenciju. Nije tomu baš davno, da je Davorin Trstenjak s neobično ponosnom i učenom gestom proklamovao hrvatskom narodu: »Ja sam monista, čuj narode!« Znadete, on je držao da je vrhunac kulture i najviši stepen u napretku biti monistom.

Haeckelov monizam je zato toliko uspio, što je on spojio prirodne znanosti i filozofiju, želeći da na temelju prirodnih znanosti pomoću svojevoljne spekulacije sagradi novi pogled na svijet. Inače se njegovi rezultati i vjerovanja ništa ne razlikuju od nazora ostalih monista. Priroda je vječna. Bog i svijet je jedno. Materija i duh su samo dva razna atributa jedne te iste supstancije. To su dogme i na temelju njihovu je Haeckel izgradio religiju, koju je sam formulovao ovako:

»Monističko ispitivanje prirode, to je težnja za i s t i n o m. Na temelju monističke istine, monistička e t i k a kao odgajanje na dobro i monistička e s t e t i k a, kao gojenje lijepoga.« Eto, to su tri glavna područja, te religije. Haeckel pjeva zanosno: »Istina, dobrota i ljepota (dakako monistička) su vječne božice, pred kojima ničice padamo smjerno se klanjajući. Njihovim međusobnim spajanjem dobijamo najčišći pojam božanstva. Tome će istinitome trojstvu monizma dizati dvadeseti vijek svoje oltare.« Ta se religija osniva na prirodnim zakonima i ide za tim, da čovjek upozna te zakone i po njima udesi svoju etiku. Ta etika ne može da bude do etika prirodnih zakona t. j. nagona prirodnih, koji vladaju čovjekom. Kakova je ta religija i etika prirodnih nagona ne treba vam ovdje razlagati. Život je davno prije Haeckela bio pun i presićen takove monističke »etike« nagona, »širokog života« i iživljavanja svoje prirode i njezinih potreba. Zato ne treba monističke etike, nego samo surove prirode i dovoljno popuštanja i slabosti pred strastima.

Tako bismo prešli sve glavne struje monističke, a za zaglavak i prijegled dodajemo tablicu, da unese nešto više svijetla u kaos monističkih »čistih« znanosti.

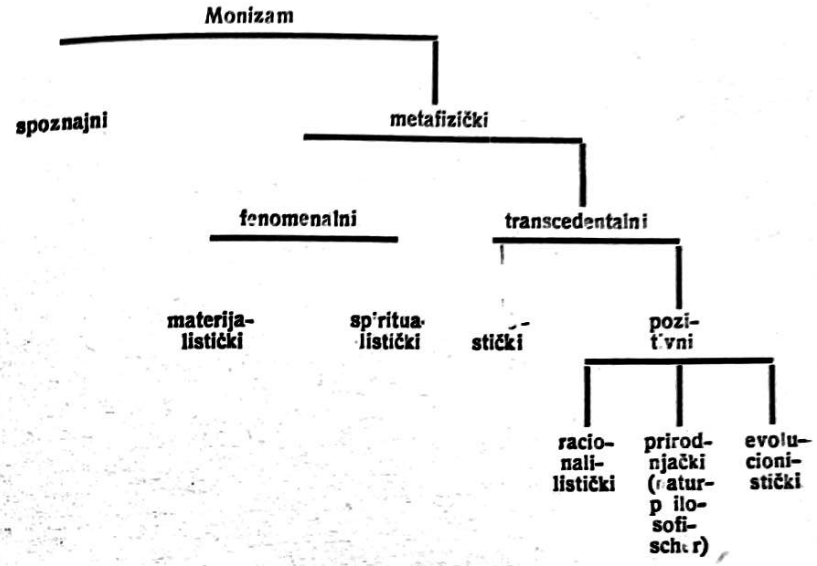

(Svršit će se.)

P. pl. Gvozdanović:

Sjećanje.

Tiho je veče.....
Ja kročim šumskim krajem,
A misli moje u daljinu lete
U čarnu baštu — pokraj tihog stana,
I duša puna sjete
Jer sjetila se sudbe jorgovana!
Tišina gluha....
Tek suho lišće šapće:
O tihoj smrti mladoga života.
Taj tužno šumom šapat gine tajni,
I tihog mola nota
Gubi se negdje prostor u beskrajni.
Ah, tužno li je....
U tuđem lutat kraju,
I slušat pjesmu o svršetku svijeta!
Na trudne oči sanak tiho pada,
A miso k tebi lijeta.
O bašto draga, zipko mojih nada!
Opada lišće.....
Tke zemlji pokrov zimski,
I list do listka u plašt se slaže žuti,
Gle, tamo dolje mrije cvijetak bijeli,

A srce s njime ćuti,
A tugu tajnu s bijednim stvorom dijeli.
Ah, možda tako
Sad u mom dulistanu,
Ko ovaj cvijetak draga ruža mrije,
Po bašti možda smrti kosa hara,
A mene tamo nije,
Dok jesen mlada tiho je, razara.
Tiho je veče.....
Ja lutam šumom dalje,
A misli moje u daljini lete,
U čarnu baštu — pokraj tihog stana,
A duša puna sjete
Zlu sudbu svoga tuži dulistana.

Nenad:

Cvjetala bašča...

Cvjetala bašča, kroz miris behara
Tajni je proviro dah pa čežnjom dražio grudi . . .
Iskrso život od bezbrojnih šara,
Koji kroz šaptanje tiho želju za lutanjem budi.

Cvjetala bašča . . . Na raskošnom cvijetu,
Posutu sunčevim zlatom, drhtala do dva leptira,
Tu se vesele životu i svijetu,
Krilom se grle, ko dva najsretnija čeda svemira.

Ocvala bašča . . . Na kaljavoj stazi
Rasuti leže komadi satrtih leptirskih krila . . . . .
Svačija noga ih u blatu gazi,
Ah pa i neka, kad sreća davno im satrta bila.

Eduard Kürschner, Prag:

Priča o bijelim ružama.

(U oči dušnoga dana).

Sam je u sredini dvorane stajao stranac. Došao je sa zapada, kada je sumrak padao. Nitko nije znao, tko je, niti od kuda dolazi, a on se povratio u dom svoj. Na automobilu se njegovu lepršala hrvatska zastavica.

Lice mu bilo ukočeno, hladno ko bešćutni led, ali je njegovo oko, sanjarsko oko, ko divno nebo, pod kojim paome rastu, bludilo dvoranom i

izlijevalo sjetu i bilo sjajno od suze. Kao da je tražilo prošlost. Tražeći je lutalo oko njegovo po parovima, što su plesali i onda pošlo da traži prošlost među onima tamo, što podalje sjede, kao hoteći da se sumrakom obaviju Tamo je stalo njegovo oko, sanjarsko oko, kao nebo, pod kojim paome rastu, tamo je stalo, gdje je sjedila mlada djevojka.

Dolazila je ponoć. Već se čuo lepet njenih krila sa zvonika. Veli se: o ponoći obilaze duhovi. I k njoj su došli sve usred plesne dvorane. Bile su to uspomene . . . Zamislila se videći ih, ali pogled stranca kao da se takao njena lica; ona se prene i pogleda ga . . . I drhtne . . .

On pristupi. Nije rekao svoje ime, kako to nepoznati čine. Tek dajući si ruke pogledali su se dulje, nego to obično biva, a djevojci bio je njegov pogled tajnom lake magle obavit. Sjetio je nečeg i nije znala čega. To je bila tajna magle. No jutarnje sunce razgoni oblačke, što su grlili zemlju, a njegove su riječi bile kao to sunce. On poče:

»Dugo sam Vas gledao, kako zamišljeno sjedite uz majku i vidio sam misli Vaše.«

»Moje misli!« i nasmijala se da ih smijehom prekrije. »Vi već i moje misli pogađate, a danas smo se prvi put vidjeli.«

»Možda!«

»Zar ne?« i pogledala ga je opet u oči, ali još je bila tajna oko duše njegove.

»Ah da, zaboravili ste. Ta tko bi mislio na prošlost, kad je sadašnjost veselija.« I nasmiješi se stranac. Smiješak je njegov lebdio na usnama, a u srcu bilo mu teško.

»Vidite da ne pogađate mojih misli. Baš uspomene na prošlost učinile su, da sam se ono prije zamislila.«

»A bile su tužne?« pitao je stranac.

»Tek djetinje bajke.«

»Onda mi pričajte, pričajte, jer moje srce živi samo u uspomenama na dane bijelih ruža i djetinjih priča.«

»Dani bijelih ruža!« uzdahnula je. — Stranac je pogleda pitajući zašto, a ona odgovori:

»Čiste su i nevine . . .« ali ne reče, što je htjela, nego nastavi, što nije mislila:

» . . . ko i duša djetinja.« A on reče misao njenu:

»One su divne ko i prva ljubav.«

»I lijepe su ko dani rane mladosti, nježne su i umiru brzo. Na dan mrtvih uvenule su tolike ruže. Pošla sam k njima u sumrak, kada su počele da trnu one svijećice, što su prerano napaljane, a kada su druge tek počele da žive. Jer život svijećica počima sa zvijezdama, a mre u suncu . . .

Mnogo je ljudi bilo na groblju. Neki sa suzom, a neki smijući se u razgovoru; neki su stali pred humcima i gledali u zemlju. Što li su vidjeli u duši svojoj? . . . Ja nijesam stala pred grobom, nijesam plakala, nijesam se smijala. Hodala sam grobljem i tražila neznani humak, a taj nije bio na zemlji vlažnoj nego u duši mojoj. Svijećice su prerano bile napaljene i već su ugasle oko kitice svenutih ljubica na njem. Bilo je ruži-

često proljeće mladosti, kada sam dobila te jesenje ljubice, a onaj, koji ih je ubrao za mene, otišao je u svijet i nije se vraćao.«

Tako je djevojka govorila o tuzi i čežnji, a stranac pomisli u dnu svojega srca:

»Sjeća se mene.« Ona tog nije čula i pričala je dalje o veselju, a te su riječi odjekivale u duši njegovoj kao što iz dubine mora odjekuju mrmorom kamenja. Djevojka je govorila:

»No čemu Vam to pričam? Ta ja se uvijek smijem i puna sam veselja kao srpanjski dan sunca . . . I čemu uspomene da me rastužuju? On već ne će doći da mi dade ljubicu . . . Leptir dolazi k svakom cvijetku i ljubi ga, a onda zaboravlja.«

A on reče bolno i tiho:

»Svršeno je!«

Daleko u tami iza prozora plesne dvorane bljesnulo je i opet utrnulo. Tamo za obzorjem negdje bjesnila je oluja, silna, strašna i veličajna, a u njegovu srcu javljalo se za bljeskom uspomena i nade sumorno i sanljivo umiranje. No ipak uze sa svojih grudi ljubicu, što je u jesen procvala i dade joj:

»Ne zaboravlja svaki«, reče.

Tajna je počela da nestaje i njena je ruka zadrhtala u njegovoj, a on je pričao:

»Dok je on još bio dijete imao je majku. No jednog zimskog dana pale su s oblaka ledene pahuljice ko lati bijele ruže na grob njen. Uminula je prije snijega, a dan pogreba njenog bio je hladan, leden. I pošao je da traži sunce i proljeće, sreću i ljubav. Nije ih našao visoko među snovima i pošao je da ih traži na zemlji, pa pomisli, da je našao sreću među cvijećem i bijelim ružama, što ih je davao ljubavi svojoj. Ljubio je kako pjesnici ljube i pisao je na svijetlu mjesečine pjesmice nježne ko i niti srebrene paučine, što je mjesec nebom plete. Bilo je to u proljeće crvenih trešanja i bijelih ruža. No kad je došlo ljeto žućkastih kajsija i zlatnog mirisa lipinih cvijetaka, vidio je u očima njenim jesen maglovitu i mrku, a tugu u duši svojoj. Jer kad joj je donio zadnju bijelu ružu iz svog vrta i pitao, hoće li doći da pleše s njime, ona nije primila ruže i rekla, da ne će doći, jer će se još dosta zabavljati. A on je strgao lati ruže, koja je bila za nju ubrana i razasuo ih po zemlji, a ljudi su prešli hodajući preko njih.

I pošao je u svijet iz doma svoga i ponio dušu punu čuvstava, nježnih ko nebo i žarkih ko makov cvijetak, čustava, koja su svenula . . . . Prognao je srce i družio se samo s knjigama učenjačkim, da se u njegovoj duši ne osvježe lati uspomene, pa da ne moraju nanovo venuti zalijevane tugom. Samo jedamput povrati se srce i povede ga tamo, gdje se rodio I bilo je tu još sve isto, pa i ono gnijezdo lastavice nad prozorom, koji mu je negda bio dom. Ali tamo, gdje je mislio naći čežnju i uspomene, vidio je veselje, a uspomena nije našao.«

Stali su. Ona razabere u njegovim očima dane proljeća, kao što se u dnu mora tamnog zvijezde vide, one zvijezde, koje su daleko ko i njihova prva ljubav. I brzo dahne s uzburkane duše:

»Ti si!« i pogleda ga ljubavlju.

»Bio sam.« Nakloni se i nestane u mnoštvu parova, koji su prolazili dvoranom.

Ona je sjela do majke još šutljivija i zamišljenija, no što je prije bila. Za to je vrijeme cestom, što vodi od gradića na zapad, vratolomnom brzinom jurio auto, a za njim se dizao prah, da zastre pogled na ono, što je prošlo . . . . . .

S. T.:

Slike s puta po Bosni.

I. Noćni putnik.

— »'vataj Suljo! — daleko je još do Krupe
'odža uči sa munare. Noć je pala.
Kod nas već su zvona pozdrav udarala.«
Šumi Una — oblaci se tamni kupe,

U mraku su već planine utonule.
U grmovlju urlik vuka mašta sluti.
Slazi 'odža. Još je klopot mlina čuti.
Sitna svjetla. — Kroz rešetke gledu bule.

—'»vataj Suljo! — već sam fenjer pripalio,
i kljusetu zvonca o vrat namjestio.
Bit će ljepše, kad podemo kroz te gore,

gdje po tlima leže zmije, vuci, more,
Što sa zemlje piju jadnu krvcu crnu.
— 'ajde Suljo! — bit će ponoć. — Svjetla trnu.«

II. U Kafani.

Sviće zora. Nad Unom se magla diže.
— »Kafedijo, ustaj more. S gore plave
hladni vjetar. Prozebo sam. Peci kave.«
Škrinu vrata i već plamen đesvu liže.

— »Ajde druže podvi noge, sjed' na klupu.
Nismo vični grku piti, daj šekera
kafedijo. — Polagano Suljo tjera, — —
hoćemo li prije sunca stić u Krupu?«

— »Hoćeš valaj!« — ljudeskara pekuć vraća
kao Bosna tvrd i koščat sin korana.
Tko bi reko po jeziku i po mlijeku da smo braća!

Srknem kafe, smotam cigar. Sva kafana
napuni se mirisdimom, — a u grudi
sjećaj bolni na dalek se domak budi.

Dr. Dragutin Kniewald:

Istina, dobrota i ljepota.

Evo već gotovo godina dana, što je vlč. g. M. Manjarić uznemirio naš hrvatski katolički Parnas svojim člankom: »Dr. Lj. Marković protiv etičke ili negativne kritike«.[1]) Sve se više i u javnosti dižu glasovi onih, koji su nezadovoljni s pisanjem vlč. g. Manjarića. Neki mu zamijeraju, što se uopće usudio prigovoriti pojedinim izjavama zaslužnoga i radikalnoga dra. Lj. Markovića. A drugi opet misle, da se svi izvodi vlč. Manjarića proti dru. Markoviću temelje na novoj i do sada nečuvenoj tezi: »o književnom je djelu već izrečen estetski sud, kad je o njemu izrečen sud etički i to zato, jer se istinito, lijepo i dobro može zamijeniti«[2]) »Kad bi s etičkom stranom bila riješena i estetska, onda bi svako djelo, koje je etički dobro, bilo eo ipso umjetnina.«[3]) I. A. M. veli dapače, da »vlč. Manjarić ne bi smio po svojoj tvrdnji prigovoriti ni najraspuštenijem djelu, ako se samo opisuju stvari istinite. Ne samo to, nego bi i svako griješno djelo moralo biti lijepo. Ta istinito je.«[4])

I doista: svi bi ovi izvodi bili opravdani, da je vlč. Manjarić zbilja p o i s t o v j e t i o etiku i estetiku, etičku kritiku s estetskom, ontološku istinu s umjetničkom ljepotom. No s pravom se vlč. Manjarić čudi, kako P. G. i drugi »dolaze do toga, da ga uče, e ono, što je etički dobro, još nije eo ipso umjetnina.«[5]) Iz »temeljnog načela prave estetike: bonum, verum pulchrum convertuntur« izvodi vlč. M. doduše, da je »pitanje o istinitosti i dobroti, dakle etičkoj vrijednosti koje umjetnine, nerazdjeljivo od pitanja o ljepoti njezinoj. Je li etika osudila koje pjesničko djelo kao neistinito u svojoj temeljnoj ideji i tendenciji i kao nećudoredno i pogibeljno, tu više ne može biti govora o neriješenom estetskom sudu, o netaknutoj estetskoj strani, jer nad tim djelom nije sud otkrojila samo skolastička etika, nego i skolastička estetika.«[6]) Ali svatko vidi, da se tu radi jedino o o s u d i sa strane etike: nije sve ono, što je ontološki istinito i ontološki ili etički dobro, ujedno i umjetnički lijepo — ali š t o n i j e i s t i n i t o i m o r a l n o, t o n i j e n i u m j e t n i č k i l i j e p o. »Umjetnik može i mora prikazivati istinu, ali u koliko je lijepa, pa isto tako i dobrotu, u koliko je lijepa . . .«[7]) veli vlč. Manjarić.

[1]) Vrhbosna 1913. 86. 114.
[2]) J. A. M. Nekoliko pitanja vlč. g. Manjariću. Luč. IX. 77.
[3]) P. Grgec: Naši Salezijevci i Jeronimovci. Luč VIII. 428.
[4]) Luč. IX. 78.
[5]) Luč. IX. 63.
[6]) Vrhbosna 1913. 91.
[7]) Ib. 89.

Jer dakle vlč. Manjarić ne istovjetuje etike i estetike, nije potrebno da donesemo za o v u tezu »jasne i jake dokaze«, kako to zahtijeva I. A. M.[8]) Zaludu bismo tražili dokaze, jer je i s t o v j e t n o s t etike i estetike očito besmisao. Ali etika je t e m e l j kršćanske estetike. O tome je kod nas — osobito u Straži i Vrhbosni — toliko pisano, da je vlč. Manjarić mislio, da bi značilo »vodu u more lijevati kad bi i on to stao dokazivati, pogotovu kad to prelazi granice njegove studije«. On je dakle u Vrhbosni samo citovao nekoliko opće priznatih auktoriteta, a u Luči (str. 64.) prevada i znamenito pismo sv. Oca od 16. II. 1911. na Gralbund, gdje Pijo X. izrijekom naglašuje n u t a r n j i vez izmedju istine, dobrote i ljepote: »Kao što je u Bogu lijepo jedno te isto s istinitim i dobrim, tako i vi (Gralbund) pravo tvrdite, da se u kršćanskoj poeziji mora ljepota umjetnosti sjediniti sa sjajem istine i čudoređa . . .« Ovdje sv. Otac jasno naznačuje glavni dokaz za n u t a r n j u ovisnost ljepote o istini i dobroti: savršenost Božijeg /bića i jedinstvenost Božijeg djelovanja zadnji je ontološki razlog jedinstvenosti kulture. Taj je dokaz potanje prikazan u Vrhbosni 1913. 188.

P. Grgec priznaje, da umjetnik nije apsolutno slobodan u svome stvaranju, već da je podložan etici. Ali ta je ovisnost, kako je on sebi zamišlja, tek v a n j s k a: »ima umjetnina, koje moramo nazvati svinjarijama. A takove umjetnine ne osuđuje estetika, nego etika . . . Dok estetika ispituje stupanj umjetnikove darovitosti, duševni proces kod stvaranja njegovih djela i napokon duševni užitak, kojim ta djela rađaju u čitatelju, gledatelju ili slušatelju: dotle etika određuje moralnu vrijednost umjetnikove djelatnosti, odnosno dopuštenost ili nedopuštenost estetskoga užitka . . .«[9]) Istu tezu brani neohegelijanac Croce i apostata Murri: »s estetskog stanovišta i sa stanovišta čiste estetske kritike ne može se prigovoriti umjetniku, da je izabrao zlu ili umjetnosti nevrijednu ideju — ako je samo savršeno izrazio svoju misao, svoj osjećaj.«[10]) Gotovo iste riječi upotrebljava i Grgec: »Meštroviću ne možemo prigovoriti s estetske strane, ali možemo i moramo s etičke«.[11]) Da Meštroviću možemo i moramo prigovoriti i s e s t e t s k e strane, da uopće nijednu povredu religijske istine ili morala ne možemo priznati umjetninom, dokazala je i ove godine Vrhbosna[12]) na temelju philosophiae perennis, a Hrvatska Straža[13]) na temelju psiholoških činjenica. U Straži sam dokazao, da nam ne samo nije dopušteno, već da nam je i nemoguće, apsolutno nemoguće, estetski uživati u umjetničkoj povredi religijske istine. Štogod tamo rekoh o povredi religijskih istina, vrijedi i za moral. Radi shvatljivih razloga hotice se nijesam htio na široko baviti nećudorednim stvarima. Neka g. P. Grgec po duši

[8]) Luč IX. 78.
[9]) Luč VIII. 423.
[10]) R. M u r r i: Una nuova dottrina dell' estetica. l.'Ateneo, Roma 1913. 281 C r o c e: Estetica. 54.
[11]) Luč VIII. 423.
[12]) Subjektivnost u religijoznoj umjetnosti. Vrhbosna 1913. 161. 188.

kaže, može li estetski uživati u Meštrovićevu »Zdencu života«, u »Udovicama«, može li estetski uživati u Boccacciovu »Dekameronu« ili u baletu nage plesačice? Ne varajmo se! To će biti užitak, ali ne estetski . . . ! Može li g. Grgec uživati u Klingerovim iBöcklinovim slikama, koje prikazuju i slave panteizam i relativnost svake religije? Može li estetski uživati u modernim slikama i dramama, gdje se naš božanski Spasitelj prikazuje bludnikom, gdje se huli Bog a slavi sotona? Može li kršćanin katolik estetski uživati u slikama i pjesmama, gdje se Crkva i njeni poglavari prikazuju djelom đavlovim, a heretici: Hus, Luter . . . pravim reformatorima u duhu Kristovu? Možemo li estetski uživati u Kranjčevićevu prikazu Krista — revolucionarca? Možemo li estetski uživati u Kranjčevićevu upitniku urezanom u vječni snijeg prstom umirućeg zadnjeg čovjeka? Ne smijemo i ne možemo. Područje umjetnosti i područje etike i vjere nije unutar naše duše posve odijeljeno, pa zato čitava naša nutrinja elementarnom silom reaguje protiv ovakovih »umjetnina«. Pravi umjetnik ne će naravski nikada iz obzira prama njemu nepoćudnoj ideji poreći faktične formalne i tehničke odlike. Ali ovo formalno promatranje bit će integralni dio puke umjetničke kritike,[14]) a nipošto predmet potpunog estetskog užitka. Naše etičko, ali i estetsko čuvstvo zahtijeva, da umjetnik pobudi u nama udivljenje i sklonost prama istini i dobroti, a odvratnost prama laži i zloći. Naše estetsko čuvstvo zahtijeva, da umjetnik ne prikazuje moralne i umne (napose religijske) zablude lijepima i uzvišenima, a istinu i dobrotu da baca u blato. Ne vjerujete li, pokušajte estetski uživati u psalmima ili crkvenim himnama: Gloria in excelsis Deo, Te Deum laudamus, Ave maris stella . . ., što ih pjeva najbolji svjetski kor u melodiji kojeg razbludnog valcera ili bećarskog Gassenhauera, makar ovi bili uzeti iz koje obljubljene opere ili operete . . . Svatko odmah osjeća silnu disonancu između teksta — sadržaja i melodije — umjetničkog izražaja. Istu disonancu osjećamo i onda, izmijenimo li uloge, t. j. pjevamo li nemoralnu ili bogohulnu pjesmu u koralnoj ili klasično-polifonoj melodiji crkvenih himna. Nemoguće je dakle, da estetski uživamo u veličanju nemorala i bezvjerstva u svinjarijama, herezama i hulama. Prostor mi ne dopušta, da budem opširniji i konkretniji. Tko želi više, neka čita gore spomenutu raspravu u Hrv. Straži.

Budući dakle da je privativum etike ujedno i privativum estetike, ne smijemo etiku i estetiku potpuno dijeliti.[15]) Kad je etika osudila koje umjetničko djelo, osudila ga je eo ipso i estetika. Što nije istinito i moralno, nije ni lijepo! Umjetnička

[14]) Možemo li estetski uživati u povredi religijske istine? Hrv. Straža XI. 424.

[15]) Potpuna estetska kritika sudi o ideji i formi. Pa i onda, kad je estetika osudila koje nemoralno ili protuvjersko djelo kao neumjetničko, može pohvaliti faktične formalne i tehničke odlike. Drugo je naravski pitanje, je li to uputno i uopće dopušteno učiniti u praksi i pod kojim uvjetima.

povreda istine (idejne) ili morala nije umjetnina, već nakaza Nemojmo zamjenjivati umjetničkog dara s umjetnikovim stvaranjem, ni umjetnikovo stvaranje s gotovim djelom! Umjetnički dar i stvaranje nije samo po sebi nešto etički dobro, već postaje dobrim ili zlim prema tomu, kakovoj svrsi služi. No gotovo je umjetnikovo djelo objektivna činjenica u realnom svijetu, koja je — u koliko je umjetničko djelo — pojmovno, dakle samo mišlju neovisna od istine i morala. Kao što ne možemo u realnoj umjetnini realno odijeliti formu od ideje, tako je ne možemo ni realno raspoloviti u dva apstraktna pojma — istinu i dobrotu s jedne i ljepotu s druge strane. Umjetnički je dakle dar sam po sebi tek vanjskim načinom vezan istinom i dobrotom. Ali umjetnikovo je djelo nutarnjim i bitnim vezom vezano o istinu i moral.

*

Ali to je nečuveno! »I sama Hrvatska Straža dijeli estetiku od etike«! — tako nam dovikuje I. A. M. u Luči (IX. 78.). »Evo Stražinih riječi: »Budimo u prvom redu kritičari misli i ideja, jezik i oblik prepustimo slovničarima, filozofima (u »Straži« stoji: filolozima) i estetičarima« (G. III. str. 16.). Po ovim riječima na estetiku ne spada sadržaj kao takav. Taj zaključak traži kontekst, jer da je auktor članka cijenio, da sadržaj spada na estetiku, ne bi rekao: jezik i oblik prepustimo estetičarima, jer bi u tom slučaju i on bio estetičar. Ista je misao izrečena i riječima: »Mi je (t. j. književnosti) ne ćemo prosuditi po njezinoj literarnoj vrijednosti, budući da je to stvar literarnih kritičara, nego ćemo je prosuđivati tek s etične vrijednosti njezine« (G. III. 278.). To sigurno ne bi bila Straža rekla kad bi držala, da je već etičkim sudom riješen i estetski«. (Luč IX. 78.). Da je I. A. M. čitao članak: »Sloboda umjetničkog stvaranja«, iz kojega cituje jednu rečenicu bez konteksta, vidio bi nekoliko redaka prije te rečenice opširno dokazanu tezu: »Ne može biti lijepo, što nije dobro i istinito. To je osnovni dogmat prave estetike« (str. 14.). Kad dakle auktor članka nešto kasnije veli, da će u prvom redu podvrći kritici misli i ideje protukršćanskih i nemoralnih djela, a jezik i oblik da prepušta filolozima i estetičarima, tada ne misli time kazati, da sadržaj ne spada na estetiku, i da njegova kritika nije estetska. Toliko logike valjda ima i »Straža«, da sebi ne će u istom članku tako jasno protusloviti! Pogotovu, kad je upravo Hrvatska Straža uz Vrhbosnu otpočetka lomila koplje za taj osnovni dogmat kršćanske estetika.[16]) U gore navedenoj izreci ne smijemo dakle pod »estetičarom«

[16]) Isp. osobito: Nije lijepo, što nije moralno i istinito. Hrv. Straža. I. 245.; Ideja i forma u lijepoj umjetnosti. Ib. I. 360; Golotinja u slikarstvu i kiparstvu. Ib. II. 72; Nemoralni roman i umjetnost. Ib. II. 174; L'art pour l'art ili umjetnost i vjera. Ib. I. 529. Temeljne principe, što ih je u ovim člancima iznijela i dokazala, primijenila je Straža, kad je u ime estetike odsudila tolike hrv. književnike. Često je i sama Straža izričito spomenula, da ne osuđuje Novaka, Kumičića, Kranjčevića, Tresića . . . . samo s etičkog, već i estetskog gledišta.

razumijevati onoga, koji će nam dati potpunu estetsku kritiku, već onoga, koji promatra djelo s formalnog — i s gledišta umjetničkog stvaranja — glavnog stanovišta. Hoće li pak ova estetska kritika biti potpuna ili ne — o tom ne veli ovaj stavak ništa, već pretpostavlja negativni odgovor, što ga je auktor dao nekoliko redaka prije. Isto vrijedi i za drugi citovani stavak iz Straže, pogotovu, kad u istom članku čitamo: »Nije dosta, ocjenjujući literarna djela, obazirati se samo na pravila, što vrijede za pojedine vrste pjesništva. Za literarnog kritičara ima još drugih, viših pravila i načela... Ne može biti lijepo, što nije dobro. A dobro opet ne može biti, što se kosi s moralnim i vjerskim zakonima...« (str. 274., 275.). Dijeli li dakle Hrvatska Straža estetiku od etike?... Priznaje li Hrvatska Straža i »svinjarije« umjetninama«...

P. Grgec drži svinjarije — dakle i hereze i hule — umjetninama. Slaže li se s time dr. Lj. Maraković, na čiju je obranu ustao P. Grgec? Zagonetna nam je šutnja dra. Lj. Marakovića. No ne vjerujemo, da se on iznevjerio temeljnim načelima kršćanske estetike, što ih je u Luči, Novom Životu, pa i u Straži tako vatreno zastupao.

*

Preostaje još da upozorim, kako ne smijemo proistovjetiti ontološko načelo: unum, verum, bonum convertuntur s temeljnim principom kršćanske estetike: nije lijepo, što nije istinito i moralno. Kad filozofi govore o svojstvima, što ih mora imati svako biće, nabrajaju obično troje: jednotu, istinu i dobrotu. Sve što postoji je jedno, jer »ovo nešto», t. j. odijeljeno od svega drugoga i nerazdijeljeno u sebi Sve što postoji je nadalje i ontološki istinito, jer se posve slaže sa stvarajućom idejom Božjom. Sve što postoji je konačno i dobro, jer ima u sebi neku savršenost Prema tomu je svako stablo, svaka životinja i svaki čovjek istinit i dobar. Zlo nije ništa pozitivnoga, već puka privacija savršenosti i bitka. I rak-rana je ontološki dobra u svom tvornom uzroku, koji postoji — dakle je i dobar. I griješno je djelo, u koliko je fizički akt, ontološki dobro, jer postoji; ali ono je moralno zlo, jer se ne slaže s moralnom normom — božjim zakonom. Ako se pak dobrota nekog bića vine do osobite savršenosti, tada velimo: ovo je biće lijepo. Mogli bismo i savršenost uopće nazvati ljepotom (ontološkom), pa tako dolazimo do načela, što se u Sloveniji i kod nas udomilo, a pod utjecajem biskupa Mahnića[17]) verum, bonum et pulchrum convertuntur. Većina filozofa formulira istu tezu nešto strože i jasnije: pulchrum necessario est bonum et verum; ratione tamen disserta bono et vero. Na ovom temelju može filozofija lijepih umjetnosti dalje graditi. Zadaća je lijepe umjetnosti nutarnju idejnu ljepotu izraziti savršenom i sjajnom formom. Umjetnička se dakle ljepota ne sastoji u samoj ideji kao takovoj, već u savršenoj i sjajno formi u koliko izrazuje nutarnju idejnu ljepotu.

[17]) Isp. Dr. A. Mahnič: Več luči! Metafizična trojica (3—13) i čitiv III. odsjek 185—241) — Rimski katolik VI. 129—140; VIII. 37—39, 120—129.

Kako ontološka ljepota pretpostavlja ontološku istinu i dobrotu, tako i u umjetnosti nije lijepo ono, što se protivi idejnoj istini i mralnoj dobroti.

Da završim.Nakon svega toga mislim, da u našim redovima ne će više biti raspre o temeljnoj osnovi kršćanske estetike: nije lijepo, što nije istinito i moralno. Da je pak uopće došlo do te raspre, možemo sebi samo tako protumačiti, što u našim redovima uza svu teoretsku oduševljenost za kršćansku filozofiju, još nema ozbiljnog studija skolastičke filozofije[18]). To vrijedi za katoličku inteligenciju, to vrijedi i za naše daštvo. Već preko deset godina zaludu čekamo na ostvarenje onog važnog zaključka I. kat. sastanka, da se na zagrebačkom sveučilištu podigne stolica za skolastičnu filozofiju. A naši se đaci previše bave beletristikom, premalo poukom i napose filozofijom, koja im je — osobito akademicima — nužnija od hljeba svagdanjeg.[19]) To je činjenica, koju će potvrditi urednici »Luči« i »Našeg Kola« . . . Ne bacajmo za to krivnju na same đake! Oni ne mogu sve iz sebe sami: tek najbolji talenti mogu se sami uputiti u filozofiju — i to s velikom mukom i gubitkom vremena, da i ne govorim o pogibli, koju sobom nosi posve samostalan studij filozofije. Podajmo dakle našem daštvu i našoj inteligenciji prilike, da se — koliko je to potrebno — filozofski izobraze. Nije li moguće odmah podići katedru skolastičke filozofije na hrv. sveučilištu, neka barem članovi bogoslovskog fakulteta drže redovita predavanja o kršćanskoj filozofiji u nedavno osnovanom pučkom sveučilištu.

Napomena uredništva. Uredništvo »Luči« primilo je s raznih strana protesta protiv toga, što je uvrstilo članak vlč. g. Manjarića. Iznosim ovdje kratak historijat, da čitatelji »Luči« stvar bolje razumiju.

Dne 1. rujna 1913. primilo je uredn. list. od vlč. g. Manjarića pisan 28. IX. 1913. (Zaveden u knjizi dopisivanja »Luči« pod br. 11.) u kome vlč. g. nakon što konstatira, da je htio u »Vrhbosni« odgovoriti na Grkčevu obranu, veli doslovce: »Napisao sam tamo

[18]) Lav. XIII. veli na koncu svoje prekrasne enciklike »Aeterni Patris«, (4. VIII. 1879.), kojom je ponovno i svečano naglasio istinitost i važnost skolastičke filozofije u duhu sv. Tome Akvinca: »Cunctae humanae disciplinae spem ineremenți praecipere, plurimumque sibi debent praesidium polliceri ab hac, quae Nobis est proposita, disciplinarum philosophicarum instauratione. Etenim a philosophia, tamquam a moderatrice sapientia, sanam rationem rectumque modum bonae artes mutuari abeque, tamquam vitae communi fonte, spiritum haurire consueverunt. Facto et constanti experientia comprobatur, artes liberales tunc maxime floruisse, cum incolumis honor et sapiens indicium philosophiae stetit; neglectas vero et prope obliteratas iacuisse, inelinata atque erroribus vel ineptiis implicita philosophia«.

[19]) Vrlo je značajna i ova rečenica u Luči IX. 78.: »Od jednoga istoga sujeta jedan će književnik stvoriti lijepo djelo, a drugi možda takovo, te neće vrijediti ni da ga pročitamo.« Taj princip ima svoju vrijednost, ali jedino za lijepu književnost kao takovu. Shvatimo li ga općenito, vodi do t. zv. »estetskog kršćanstva«, do »estetske pobožnosti«, do »estetskog morala« . . . a od toga Bog nas sačuvaj!

doduše, da ću odgovoriti u »Vrhbosni«, pa sam glede toga i s urednikom »Vrhbosne« sve udesio, ali ovih dana pročitah referat g. V. Deželića o »Hrv. kat. nar. savezu«, a među ostalim i ove riječi: »U savezu s time ,mislim, da bi naša želja mogla poći i tako daleko, neka se i same rasprave o raznim pitanjima po mogućnosti vode u istom listu (podvukao vlč. M.) itd.« Na temelju ovih riječi tražio je vlč. Manjarić uvrštenje svog odgovora. Ja sam se posavjetovao s drugovima, pa sam list pokazao i samom Grkcu, upozoriv ga, da vlč. M. kaže da bi zgodno bilo da Grgec na to u »Luči« replicira. Svi smo se složili u tome, da vlč. M. ustupimo prostor za kratku obranu. To sam mu i pisao. Vlč. M. šalje za 1. broj dio odgovora i javlja, da će se odgovor nažalost produljiti, ali on će da ne škodi »Luči« platiti sav trošak za svoj članak. Tako je stvar došla u »Luč«. Samom uredništvu je drago, da se ovakova pitanja raščinjaju, ali nikako se ne slaže sa tonom vlč. M-a, koji je takav, da su mnogi na temelju izlaženja tih članaka stvarali kojekakve zaključke. Govorilo se, da je drg. Grgec u zlim odnosima sa uredništvom, a mnogi su se čudili, da je on još u »Domagoju« itd.

»Luč« ne smije u buduće imati ovako kolosalnih polemika, a prvom bi zgodom bilo podesno odrediti veličinu polemika. Pitanja se moraju bistriti, ali na takav način, da se ne mognu izvadati kojekakvi zaključci. Slobodno je bilo drgu. Grkcu, da odgovori, ali on to nije smatrao nužnim, niti hoće odgovarati, jer ima drugog važnijeg posla.

U zadnji čas su upozorili uredništvo, da u »Vrhbosni« od 5. studena 1913. piše vlč. M. o zaključcima ljubljanskog kongresa i veli doslovno: »To shvaćanje traži, da nijedan katolik ne smije javno ustati protiv ma kakvog pisanja ili javnog rada nekoga, koji je također upisan u koju kat. organizaciju, ili protiv lista, struje ili taktike onih, koji su u kat. organizaciji.« Da se to tako ne smije shvaćati svjedoči i ono mjesto iz pisma vlč. M-a uredništvu »Luči«, što već prije citirah, a svjedoče to listovi: »Za vjeru i dom«, »Hrv. škola« i »Dan«, koji javno ustadoše protiv zaključaka sastanka kat. urednika, a da se prije o njima ni ne informiraše, dok su ih mnogi listovi krivo donijeli.

Sve one, koji su pratili polemiku vlč. Manjarića molimo, da pročitaju sav materijal o kome se radi, da ne budu u svom sudu jednostrani.

Joso Benac:

Sanje nove.

Oh ta soba tijesna li je
Što mi tijelo drži speto,
A vani se narav smije
U svem krasu i miloti:
Mirišljiva, nasmijana,
Razbujala rasplamsana —
Nigdje traga tmurnoj sloti.
Već se lazur krasni širi
Dokud ljudsko oko siže,
A iz njega zvijezda viri:
U sobu mi zrake lije
Pa me mami k sebi bliže.

Cvijeće šarno svuda miri,
Zelenilo zemlju resi,
Dah lahora nježni piri,
trese pelud mirisavi.

Slavulj pjeva na ogranku
Slatku pjesmu uspavanku,
Pokraj gnijezda, što ga savi . .
Oh, kako bi sretan što
Uživajuć čare noći,
I kroz granje gusto spleto
Na klupici očekivo
Hoće l' brzo sanak doći.

Slušao bi kako narav
Mirisavim diše dahom,
I gledao kako varav
Sjaj kr'jesnice kroz mrak leti.
Tad bi snovi doplovili
I dušom mi slast razlili —
Razbktili plamen sveti.
A ovako sklapam v'jeđe
Utrudene od gledanja,
A na mene sve to r'jeđe
Dogodi se, da se spusti
Sa lazura slatka sanja . . .

Jednom ipak doć će časi
I oživjet prošle čare,
I vinut se slatki glasi!
Kad nestane traga bolu,
Proljet zemlju kad uresi,
Kad s etera se zakr'jesi
Bezbroj zvijezda; ja u dolu.
Usred bašte rascvjetane
Snivati ću opet snove,
I u kraje još neznane
Krilit će mi duh se čili
Sanjajući sanje nove.

Ivan Delalle:

Scipio Sighele.

Hrvatski prikaz njegove socijalno-psihološke kritike literature i njegovog nacionalizma.

I.

Moderni svijet tišti jedna moralna bolest, koja ima svoj korijen u nenaravskom razvitku modernog duha. Simptomi te bolesti pokazuju se osobito u općem padu karaktera, u potamnjenju najviših ideala. Svijet živi u nekoj jesenskoj dobi, u apatiji i skepticizmu, u neprijateljstvu s entuzia-

zmom i s religijom. Radi ovakvog stanja za rana se čuo gorki plač — plač djeteta, koje nema oca — sa svih strana, da se srce opet povrati ako ne vjeri, barem poeziji izgubljene vjere. Evropski narodi počeše tražiti novoga boga i zatražiše od svih vjetrova jeku buduće dobre vijesti. Tešku krizu ideala hoće da riješe pomoću vjere, koja je stvorila velike heroje, mučenike i mislioce, koja je stvorila najveće epohe u historiji čovječanstva. Ta vjera ne osniva se na božanskoj nauci Onoga, koga su Djela Apostolska nazvala najdivnijim imenom »početnik života«, koji je sam kazao, da je on: put, istina i život, nego na nekim novim principima. Jedni kao Carlyle vjeruju samo u rad, šire kult rada. Drugi vide u humanizmu, u kultu svega onoga, što pripada čovjeku, jedinu vjeru. Emersonu je nova vjera čovječanstva solidarizam, kult ljudskih energija. Neki nastoje širiti vjeru u znanost i umjetnost. U zadnje doba mnogi dižu na visinu vjere i nacionalizam. Ovaj se prikazuje kao neka domovinska filozofija, znanstvena kodifikacija patriotskog čuvstva. Narod mu je jedina vjera, sami vječni ideal. Jedan od najvećih nacionalista i prvih osnivača ovog pokreta je Scipio Sighele, talijanski pisac, koji je umro u Firenci 22. listopada 1913. u 45. godini života. Sighele je u svojoj mladosti bio učenik pozitivističko-kriminalističke škole, koju je vodio Cesare Lombroso. U tom duhu napisa god. 1891. svoje prvo djelo »La folla delinquente«, te pobudi tim veliku pažnju kod pregalaca kriminalističke antropologije. U isto vrijeme s ovim studijem pisao je o raznim problemima ženskoga svijeta (»La donna nuova, Eve moderna«) Interpsihološkog sadržaja su mu i slijedeća djela: »L' intelligenza nella folla«, »La coppia criminale« i »La delinquenza settaria«. U društvu Bianchi-a i G. Ferrera radio je oko djela »Cronache criminali italiane«. No, pusto katalogiziranje zločina, neprestano razmišljanje o tome počelo je mrtviti njegovo estetsko čuvstvo i boliti delikatnost njegovog duha. Radi toga stade se Sighele približavati ne toliko umjetnosti koliko pojedinim umjetnicima. Djela romanopisaca i pjesnika postadoše mu simpatičnija od sudbenih anala i policajnih kronika. I tako on započe pisati psihološko-socijalnu kritiku literarnih djela. Prvi plod ovog rada jest djelo »Letteratura tragica«. S metodom znanstvenom istraživanja analizira u ovoj knjizi djela D' Annunzia po zakonima psihiatrije. Govori o Evgeniju Sue i kriminalnoj psihologiji,, o zločincima u Zolinim romanima. Pokazuje se neprijateljem literarne sugestije, lažnog sentimentalizma, kome se podaju mlitavi duhovi. Ruga se onim književnim djelima, koja se bave velikim procesima, apoteozom zločina: intelektualnom hranom mediokriteta i suhih kroničara. Kada se je Sighele još više uvjerio, da je umjetnost produkt, koji najbolje prikazuje duh jedne epohe nastavi započeti rad i godine 1911. izdade svoje najbolje djelo te vrsti »Nell' arte e nella scienza«. Iz ove knjige spomenut ću u kratkim crtama misli Sighele-a o umjetnosti i znanosti. U prvom poglavlju govori o ljubavi i o kultu mrtvih u djelima M. Barrès-a. Sighele ga hvali, jer u njegovim djelima vidi želju francuskog građanina za veličinom domovine, čeznuće umjetnika i filosofa za transformacijom ljudske individualnosti, koja će čovjeka učiniti slobodnim i superiornim organizmom. kad njegov »ja« bude više svijestan vlastitih prava i dužnosti.

Poglavlje drugo sadržaje analizu djela Balzaca, koja su za Sighele-a najsavršeniji prikaz dotičnog vremena, sinteza duha i morala za doba Balzaca. Sighele nalazi u djelima ovog francuskog romanopisca prve glasove Lombrosove teorije o odnošaju genija i ludosti, o zločinu i zločincima. Po njemu Balzac drži, da genij i samoubojstvo imaju patološke uzroke, nijesu samovoljna djela ljudske volje ili hiri naravi, već fiziološke nesreće. On sakuplja sa strpljivošću zlatara osobito one misli, koje je Balzac napisao u romanu »Vautrin«, gdje se istoimena osoba sa plastičnim crtama prikazuje kao personifikacija zločina. U trećem poglavlju prikazuje Sighele razne ženske tipove iz djelâ D' Annunzia i kaže, da moral D' Annunzia sastoji u tome, da se čovjek oslobodi ljubavnih strasti, jer će jedino na taj način naći vlastitu slobodu, energiju i ideale. Cijelo četvrto poglavlje bavi se poznatom D' Annunzievom tragedijom »La Nave«.*) Pisac potanko analizira njezino glavno lice Basiliolu, personifikaciju sensualnosti i uništenja, a zatim njezinu psihološku sestru: masu. Tu nalazi Sighele potvrdu svojem načelu, da je masa potrebita geniju, kao zemlja sjemenu, da je ona bezimena i mračna sudionica svake velike i lijepe stvari na zemlji. Kaže, da je D' Annunzio dobro shvatio psihologiju mase, koja se znade u jedan čas od najnižeg stanja uspeti do plemenitih visina. »La Nave« je za Sighele-a čudesna građevina primitivne kolektivne psihologije, gdje duša varvarskog mnoštva strastveno vrije kao u malo kojim umjetničkim djelima. Sighele izvađa iz ove tragedije ovu glavnu ideju, da narodna duša može katkad zabluditi zavedena od koje strasti, kao onaj narod u »La Nave« od Basiliole, ili kad se oslobodi himbenih sugestija, strasti, znade naći pravi put, koji vodi heroizmu i svetim žrtvama.

U VI. poglavlju govori o pojavama savremene turobnosti. Ova je uvijek opstojala na svijetu samo pod drugim imenom. Turobnost intelektualne manjine djelovala je katkad i na čuvstva većine, na čitavu psihologiju jedne epohe. To su periode društvenog života, u kojima filozofija živi u nestalnosti, literatura u mlitavosti, politika u nagodbama. Ako je istinito, nastavlja Sighele, da je melankolija porasla u naše doba, to su joj slijedeći uzroci nestašica vjere, nagli porast nervoze i neobični rad našega mozga. Kaže, da može tko biti materialist i ateist, ali ne može zanijekati, da je pravi, duboki vjerski osjećaj jedan uvjet mira. Zaključuje, da je melankolija karakteristika aristokrata čuvstva, dok je puk ne poznaje. Zanimljivo go-

*) Radnja ove tragedije zgada se u VI. vijeku za utemeljenja Mletaka, u doba cara Justinijana i vojskovode »pobožnog eunuha« Narsesa. U njoj se opisuje krvna borba između obitelji Faledro i Gratico. Protivnička stranka oslijepi po bizantinskom običaju staroga Faledra i tri mu sina. Kći nesretnika Basiliola kruto se radi toga osvećuje obitelji Gratico i cijelom narodu. Okove njezinih čara skrši napokon pučki tribun Marko Gratico i slobodan uz zvukove trubljâ i ushit naroda zaplovi novosagrađenim brodom »Totus Mundus«, da osvoji Jadransko more. Tragedija ima tu tendencu, da rivendicira pravo stare mletačke republike na naše obale i da se istodobno izruga kršćanstvu i slavenstvu.

vori u sedmom poglavlju, kako moderni svijet zabacuje zdravlje duha, a izvanredno se brine za tjelesno zdravlje, slušajući slijepo savjete liječnikove. U odgoju se mora među prvim stvarima gledati na zdravlje ali ono nije jedina i najviša dužnost. Zdravlje tijela mora dostojno i korisno služiti idealu, u koga se vjeruje. Ako zdravlje ne vodi ostvarenju ovog cilja, ako ono stvara samo egoiste, onda je od njega bolja bolest. Danas je ideal pojedinca identičan idealu mase: daleko od smrti. Internacionalni moral govori: podnosimo svaku nepravicu, samo da ne bude rata. Pojedinac zabacuje sve, samo se drži higijenskih pravila, da izbjegne bolesti. On misli samo na svoje fizičko dobro, a svijet na ekonomsko. Jedan hoće, da sačuva savršeno djelovanje svoga trbuha, drugi, da uzdrži u cvijetu svoju industriju i tako moderni svijet vqeruje i žrtvuje samo na oltaru jedne božice: zdravlja. U poglavlju »Elogio della Menzogna« opisuje razne manifestacije laži u modernom društvu. U kuću, kaže, dolazi laž s novinama i s knjigama, na ulici nas laž tjera s oglasima, zamamljivom reklamom. Trgovima, industrija, moda, običaji, parlamentarni i politički život, sve je to puno laži. Sighele razlikuje dvije laži. Jedna laž govori, da se prikazujemo u svijetu onakovi, kakovi bi morali biti, a nijesmo. Ova se laž rabi za velike stvari. Druga manja laž zove se laž »uljudnosti«, koja se upotrebljava u običnom životu. Ova sliči rukavici, kojom nastojimo pokriti rutavost naše ruke, da lagano dotaknemo tuđu delikatnu sensibilnost. Mala laž nalazi se na svačijim ustima, u svim momentima i djelima života. Po Sighele-u laž i istina nijesu po sebi ni dobre ni zle, nego prama tome, kako se upotrebljavaju. Moralna vrijednost jednog čina ili jedne riječi ne sastoji se za Sighele-a u istinitom ili lažnom sadržaju, već u intenciji, koju smo imali prije dotičnog čina ili riječi, u načinu, kako je to učinjeno, ili izrečeno, u posljedicama koje su determinirale jedan čin ili jednu riječ. Laž mu je grijeh, kad čini zlo, velika krijepost, kad čini dobro.

U zadnjem dijelu knjige govori o romanticizmu, o samoubijstvu i civilizaciji, te o literaturi i društvu. Obazire se na djelo Francuza M a i g r o n a, koji dokazuje, da je romanticizam uzrok, što je između god. 1820. i 1850. francusko društvo bilo veoma nemoralno. Sighele drži, da romanticizam nije onoliko naškodio, koliko neki misle. Romanticizam je naprotiv prikazao dosta ljepote i poezije života, a ako osudimo romanticizam, nastavlja, onda moramo osuditi i četvrto pjevanje V i r g i l a, T a s s a radi Armide i S h a k e s p e a r e a radi Romea i Julije. Danas, kad nema romanticizma ipak se svijet nije poboljšao, niti su se erotički zločini smanjili, dakle zaključujem, romanticizam nije krivac svega onoga, što mu se upisuje u grijeh. Mnogi statističari govore, da je romanticizam vodio k samoubojstvu i tako unesrećio toliko mladeži.

Sighele odgovara, da se je sada povećao broj samoubijstva, premda u literaturi vlada realizam. Literarna moda može dati formu jednoj duševnoj bolesti, ali je ne može stvoriti. Pošto se citira kao jedan od najvećih grijeha romanticizma »Klub samoubijstva, koga su neki mladi literati romantičari osnovali god. 1846. u Parizu, Sighele govori, da i danas opstoje takvi klubovi, a opstojali su i u starom vijeku pod imenom »autoeliminacije«. Poznato

je takovo društvo u Aleksandriji, čiji su članovi bili Antonije i Kleopatra. Uzrok samoubojstvu ne nalazi Sighele u literaturi, već u civilizaciji, koja sa svim svojim ognjicama i težnjama hoće, da što prije dođe do najvišeg vrhunca. Ova civilizacija ima dobru intenciju, ali kobne posljedice. Ona ostavlja u životu jedan kvantitet individua, koji nijesu kadri, da podnesu svu silu civilizacije. Mnogi, htijući biti milostivi, postaju okrutni, jer tim slabićima nastoje dati neprobavljivu intelektualnu hranu, koja nije za njih, koja ih razočara i vodi k užasnim posljedicama. Djelo završuje s poglavljem »Literatura i društvo«. Sighele je proti onom mnijenju, koje zastupa, da je literatura produkt društva ili da je društvo produkt literature. Za nj je jedno i drugo odveć apsolutno. Ima, kaže, literatura neki upliv na društvo, ali ne onako veliku moć, koju joj neki upisuju. On ovako definira literaturu: izražaj sna jednog društva u jednoj stalnoj epohi. San probudenog čovjeka je ono, što bi on htio, da bude, a nije. Tako i literatura za Sighele-a je san jedne stalne epohe t. j. ono, što bi htjela dotična epoha biti, a nije. Sada, pita Sighele, kakav upliv ima san na život. Bez sumnje ima neki, ali vrlo ograničen. Može promijeniti raspoloženje kojeg nevrastenićnog ili praznovjernog čovjeka. Normalni ljudi — ljudi, koji znadu, ako je san bio veseo, da je to zasluga njihovog mirnog temperamenta, a ako je san bio nemiran, da je tomu krivac ili trbuh ili slabi nervozni sustav — ne će uzeti san kao neko pravilo ili savjet, nego će ga promatrati kao simptom; a kad budu sanjali nemiran san ili kad budu imali nemirnu, tjeskobnu literaturu ne će misliti, da su već postali gori radi upliva ovog sna, već će tražiti, da poprave svoj nemirni sustav života. Iz ovoga Sighele zaključuje, da je moralna odgovornost ne knjige već pojedinca. Danas se viče i baca se krivnja na romane, drame, pune sensualnosti i skepticizma, bez viših ideala. No, kaže pisac bilo bi pravednije optužiti nas same, moderni život, koji stvara materiju za ovako nepoštene snove. Koliko bi bilo dostojnije, nastavlja Sighele, da se popravimo i javno ispovijedimo, da je ovako žalostnoj literaturi uzrok taj, što je kod mnogih oslabio karakter, što mnogi traže jedino užitak i što je stanje naše moralnosti takovo, da mi možemo bez velike pretjeranosti opetovati frazu jednog glasovitog pesimiste, koji reče, da u našem socijalnom riječniku riječ »dužnost« može biti ovako definirana: zastarjela riječ, koja se više ne upotrebljava.

Sve ove misli, koje nam je Sighele nanizao u spomenutom djelu nijesu njegove originalne, već nam pokazuju, da je on samo propagator svoje škole kao M o s s o i M a n t e g a z z a. Glavni je cilj ove knjige, kako sâm u predgovoru kaže, taj, da dokaže iz drama i romana raznih pisaca istinitost antropološke znanosti, koju mnogi preziru Svoje teorije crpe najviše iz djela G. D' Annunzia, komu najbolji talijanski kritici jasno dokazuju silnu manjkavost psihologije u svim djelima, pa i u samoj »La Nave«. Zanos Sighele-a za D' Annunzijev svijet je kratak, jer taj svijet nije nikad egzistirao, a niti će ikada biti: to je svijet, koga stvara razbludni duh D' Annunzia, svijet, koji će biti uništen odmah iza smrti svog nesretnog auktora. Rad Sighele-a na ovom polju je u pozitivističkom duhu, te nije u suglasju sa nazorima kato-

ličke nauke. Inače pokazuje jako bogatu znanstvenu kulturu. U stilu se opaža vedrina, blagost i elegantnost. Izrazuje se jasno, te njegov način pisanja može biti uzorom i stajati uz izražavanje najboljih talijanskih pisaca.

II.

Cijeli grad i ognjište duha Sighele-a sastoji ponajviše u nacionalnom problemu. S. Sighele, promatrajući kolektivnu psihologiju talijanskoga naroda vidio je u njemu socijalnu inferiornost prama anglosaskim narodima. Opazio je manjkavost patriotizma, pogubnu mlitavost, uništenje svakog osjećaja otpora prama sili i nepravdi, apatiju talijanske inteligence, koja ubija pojam o važnosti rata i uvlači u narodnu krv griješno obožavanje mira. Ali Sighele nije zdvajao, jer je bio uvjeren, da nije samo onaj narod velik, koji se takvim prikazuje u jednom momentu svoga života, već i onaj, koji hoće, da bude. Kao praktičan liječnik uvidio je, da je najuspjeliji lijek za ozdravljenje naroda: preporoditi volju, jer narodi ne umiru, ako im ne umre volja za životom. Za odgoj volje treba najviše i najprije stege: treba rada, boli i razmišljanja. Najviše života imaju oni narodi, koji bolje znadu žrtvovati se, odricati se i umirati. Najveća istina u povijesti je ta, da čovječanstvo živi u bolima i u smrti najboljih sinova svojih. Da postigne cilj posveti sve svoje sile preporodu nacionalnog duha kod Talijana. Žilavo je nastojao, da se što bolje konkretizira ona rečenica Massima D' A z e g l i a: Italija je stvorena sada valja stvarati Talijane«. Osobitu pažnju posveti talijanskoj omladini. God. 1904. iza poznatih događaja u Innsbrucku stade uporno zahtijevati talijansku univerzu u Trstu i proglasi tu stvar ozbiljnim pitanjem cijeloga talijanskoga naroda. Zvali su ga apostolom univerze. Za propagandu svojih nacionalističkih težnja napisao je dva velika djela »Pagine nazionaliste« i »Il Nazionalismo e i partiti politici«, u kojima je prikazan nacionalistički credo. Iz ovih djela doznajemo, da je nacionalizam Sighele-a reakcija proti izrođenom i potištenom patriotizmu. On je nastao prvo, što je patriotizam bio na svojem zapadu, ugrožen od socijalističke ideje, koja niječe domovinsku ideju, a drugo, što su mnogi t. zv. patriote uništili svu narodnu energiju i sa svojim humanitarnim i mirovnim idejama oslabili svako patriotsko čuvstvo. On hoće, da stvori nacionalističku svijest mlade Italije. Za nj narod stoji u geografskom i spiritualnom kontinuitetu, a nacionalizam u kontinuitetu volje i žrtava. Već godine 1910. zaključiše nacionalisti na svojem prvom kongresu u Firenzi, da zauzmu poziciju u svim problemima talijanskog života. Tako im je osobita zadaća, da uzgajaju u narodu čuvstvo rata. Oni zahtijevaju, da u svijesti građanina ratne vrline moraju imati prvo mjesto, a iza njih dolaze mirovne i humanitarne ideje, jer je rat uvjet narodnoga života, pa i samo nacionalističko evanđelje govori: prije narod, a onda čovječanstvo. U konfliktu ovih dviju dužnosti mora pobijediti dužnost prama narodu. Humanitarne dužnosti jesu rezultanta patriotskih dužnosti, stoga služiti narodu, pa i ratom znači služiti i čovječanstvu. Sighele se strašno obara na one, koji vode propagandu za uništenje domovinske ideje i koji u ime čovječanstva negiraju ovoj ideji jedino sredstvo, koje je podržava na životu, naime rat. Dotičnici, kaže, neznaju ono, što hoće, ili hoće, da njihova domovina bude uništena od drugih naroda. Nacionalistička nauka Sighele-a gleda u ratu jedan od svojih najuzvišenijih principa, jer je rat jedini kadar, da uzdrži i umnoži civilizaciju, koju dotični narod predstavlja. — Drugo životno pitanje ove nauke jest: imperializam, koji je oštra forma nacionalizma. Sighele sili Italiju, da vodi imperialističku politiku i to radi četiri glavna razloga: radi iredentizma, dostojanstva, zgodnosti i nužde. Zahtijeva imperializam ne mirovni, već pun militarističke snage. Ne mir, već rat, ne kozmopolitizam već nacionalizam to najviše preporuča Sighele. Pred ovom istinom zatvoriti oči, kaže, znači ubiti sama sebe. God. 1869. Francuska je naginjala humanitarnim i mirovnim idejama, te je tu svoju tlapnju platila god. 1870. Rusija naginjaše god. 1898. sveopćem miru i svoju naivnost plati g. 1904. Hoće li Italija pružiti povijesti treći primjer? Ne će i ne smije. odgovara Sighele. — Nadalje ne zanima se samo za vanjske narodne probleme — rat i imperializam — nego i za nutarnje, koji su temelj vanjskih. Ovi nutarnji problemi jesu: poredak i kolektivna disciplina. Ideal jest nacionalizmu probuditi ta čuvstva, koja će se suprostaviti današnjoj moralnoj i političkoj anarhiji. Istina, talijanskom temperamentu ne prija disciplina. on je po naravi slobodan, individualan, ali tu urođenu bolest hoće nacionalizam, da potpuno izliječi. Od svakog se Talijana zahtijeva, da kao individuum bude ponizan, da može kao narod biti ponosan. Tko želi dobro domovini mora svaki dan žrtvovati nešto od svoje individualnosti, mora se pokoravati disciplini. — Sighele misli, da se država mora osnivati ne na centralizaciji, već na decentralizaciji. Država mora da bude centralistička samo u onim stvarima, gdje se radi ovelikim narodnim interesima, o zajedničkom radu. U politici, u vojsci i u financijama centralizacija je apsolutna potreba. U drugim stvarima drži, da je bolja decentralizacija, jer se tako sačuvaju lokalni i specialni zakoni, u kojima svatko upozna svoju lokalnu individualnost i nalazi onu potporu, pomoć, koju veliki zakon jednakosti ne može dati. S druge strane pomoću decentralizacije zbližuje se većma narod sa državom, a i građani radi nekih privilegija, danih njihovoj malenoj domovini nastoje, da ljube s većim žarom veliku domovinu. — Ova nauka zahtijeva od vladara, da vrši ne samo političku, nego i socijalnu dužnost. Hoće, da vladar zbliži ljude raznih staleža, razne kulture, protivnih načela, uopće, da ne ostane zatvoren u dvorskom ili ministarskom ambientu, već da čuje sve glasove naroda, da im može biti istinski tumač. Od vladara se zahtijeva i to, da čvrsto vjeruje u misiju, koju mu je povijest i sudbina dala. — Nacionalizam nastoji, da se usko spoji sa demokracijom. U jedinstvu demokracije i aristokracije gleda on pravu demokratsku teoriju. Sveta mu je ona rečenica Emila F a g u e t-a: »Onaj je narod zdrav, u kojemu je aristokracija demofilska, a puk aristokrat«. Sighele kaže, da se nacionalistička nauka mora braniti i širiti demokratskom metodom. Ista metoda, kojoj je pošlo za rukom stvoriti od rascijepkane Italije jedan i slobodan narod, ta će od današne nestalne i plahe Italije stvoriti jaki i postojani narod, veću Italiju. — Ovaj nacionalizam hoće, da vodi glavnu riječ ne samo u pitanju ekonomske politike, škole, emigracije, vojničke pripreme, vanjske politike i saveza nego osobito u pitanju iredentizma. Sighele-u je iredentizam najčišći cvijet nacionalizma, naj-

uzvišenija pjesma prošlosti i najživlja nada budućnosti. Stoga pozivlje on sve one, koji talijanski ćute, da se zajedničkim radom suprotstave pangermanskim i panslavenskim društvima u ugroženim krajevima. Stavlja im za primjer Nijemce, koji imaju nacionalnu dušu, koji čudnovatom požrtvovnošću razvijaju svoje nacionalističke težnje. Kaže, da unaprijed iredentizam valja da bude ne čuvstvo nego disciplina, koja se mora vršiti svakidašnjim malenim žrtvama i što većim poznavanjem historije, geografije i politike iredentističkih zemalja. — Kako se vidi Sigheleov nacionalizam nije posebna stranka, jer svatko može promijeniti ili izrabiti stranku, ali nitko ne može promijeniti ili izabrati narod: on je vjera, instikt. On hoće, da daje boju svim strankama i da pomladi kod svih ono narodno čuvstvo, koje je potamnilo tijekom vremena u talijanskom političkom životu. Baš sada, kada talijanski narod, kako kažu, prelazi preko jedne historične periode ovaj nacionalizam nastoji usavršiti svaki dio talijanskog života, razviti sve sile, što su u njemu i tako stvoriti civilizaciju, koja će preporoditi svijet. Zaista, svaki narod mora da bude svijestan svoje moći i radi toga ponosan. Narod, koji nema nacionalizma jest narod bez dostojanstva i bez karaktera. Sighele se je odgojio kod onoga naroda, koji se nalazi izvan svoje domovine (naime u Trentinu). Odatle je iznikla ona njegova ljubav za rođenu grudu i za slobodnim suncem drage mu majke Italije. U neoslobođenom kraju, kao što obično biva, započeo je kucati narodnim srcem i misliti misli o slobodi i veličini naroda. Opazio je ljute rane na narodnom organizmu, očutio je zadah truleža, vidio je kako se grubi egoizam širi kao guba kod svih slojeva, a onda odlučio pružiti blagotvorne lijekove. Najbolji lijek za narodni preporod bio mu je jedini nacionalizam bez upliva kršćanstva, tog najboljeg jamstva napretka i neiscrpljivog izvora pojedinačke i narodne moći. Iskustvo prošlosti nas uči, da svi ljudi, koji zdravo rade i koji ostaju zaslužni za svoja djela uvijek se dotakoše kršćanskih ideala. Imamo sjajnih primjera i kod samih Talijana u svim dobama. Poliedrijski ljudi ustajahu se sa svojih stolica, da upravljaju državom, da služe narodu, a u srcu i pameti svojoj nosili su istodobno najčišće i najveće kršćanske ideale. Dvije su ljubavi najjače, koje je Bog postavio u ljudsko srce: ljubav za Vjeru i ljubav za Domovinu. One su neoborive i nerazdružive. Ova dva ideala stvaraju narodne svetitelje i heroje. Zločin je razdijeljivati ih ili puštati, da ostaju razdijeljene. Danas, kada se je umanjila aktivnost misli, kada i sama kultura teži za praktičnim, materijalnim ciljem hoće neki, kao Scipio Sighele, da i cijelom narodu bude jedini cilj materialno bogatstvo i sila, hoće, da narod potpuno zaboravi na uzvišene ideje, koje je Hrist donio svijetu. Jednom riječju ova unučad djedovâ, koji su bili vjernici i heroji sa svojim radom vrijeđaju narav, jer hoće, da rastave ono, što je najtijesnije i najsvetije spojeno: naime vjeru i domovinu. Sighele i njegovi vjeruju i rade samo za materijalno jedinstvo Italije. To malo vrijedi, jer i sam biskup B o n o m e l l i kaže: »Mala je korist Italiji od materijalnog jedinstva ako nema moralnog jedinstva, u kojemu stoji tajna snage, napretka i veličine«. I ako je Sighele nastojao rastaviti narodni život od Crkve, ipak se približuje novo doba i u samoj njegovoj domovini, kada će se realizirati ono, što je glasovti G ö r r e s prorekao u prvim decenijima prošloga vijeka: »Država je prizemlje Crkve, a cijeli narodni život jedna služba Božja«.

- - - SMOTRA. - - -

KAZALIŠNA KRONIKA.

»Pelivan sv. Gospe« od M a s s e n e t a ustalio se je na repertoaru naše pozornice! U Zagrebu i u Ljubljani opetovano se prikazivao, a prikazivao se s u s p j e h o m. Pa ipak sujet »Pelivana« nije ljubavna tragedija; on ne nalikuje ni frivolnim komedijama franceskoga kova; Pelivan je — izuzev nastupnu scenu sa mještovitim zborom — opera bez ženskih uloga! Pa ipak je uspio! Zar je to jedino zbog glazbe? Ne vjerujem! Ta ni »Manon« (Massenetov) ne zaostaje s muzične strane za »Pelivanom«, ali se poput mnogih Verdijevih, Offenbachovih i Wagnerovih skladba ne može pohvaliti jednakim uspjehom. »Pelivan« ide doista među najmilije predstave našeg opernog repertoara.

Znate li, kaki je sadržaj »Pelivana«? Terribile dictu: č u d o! I vi se zgražate. Čudo u dvadesetom vijeku, pa se rado gleda sa pozorišnih dasaka. Rek bi dva čuda u isti mah, i to prava čuda, a ne tek neka nezgrapna sredina izmedju svetinja i izrugivanja, kao što je na primjer »Bogorodičin nakit«.

Siromašni pelivan, nagovoren od priora, a pritjeran gladu, polazi u samostan. Duša je to, koja voli svijet i raduje se njegovu čaru, ali duša plemenita i Bogu odana. Razumljivo je, da se prije polaska u samostan rađa u duši njegovoj teška borba: borba između prirođene težnje za lagodnim i slobodnim životom s jedne strane, i istinskog religioznog osjećaja s druge strane.

Ta borba upravo je sjajno izražena u oprosnoj pjesmi pelivanovoj. Himan je to zapravo mladosti i slobode. Konačno se odluči i polazi u samostan. I bio bi zadovoljan, da ga ne muči bol, što zbog neumijeća ne može poput ostale braće da časti Gospu ni slikarstvom, ni kiparstvom, a ni srdačnom pjesmom, jer se latinski pjeva. Snažna korska pjesan »Ave mater redemptoris« podaje upravo neki posebni čar cijeloj stvari.

Sad dolazi najnježnija tačka u cijeloj operi: kuhareva priča o ponosnoj ruži i skromnoj žalviji. Upravo ti se suza pomalja na oku, kad čuješ onako srdačno i čuvstveno otpjevanu pjesmicu punu nježnosti sa veličanstvenim upravo svršetkom. Pelivan se uvjeri, da i najsitnijim stvarcama možeš veoma ugoditi bl. Gospi, ako joj od srca daješ. Tako odluči, da je počasti pelivanskim umijećem.

U tom dijelu postizava glazba i igra upravo dramatsku jačinu.

G. Jastrzebski udovoljio je tu samo djelomično: za potpun se uspjeh zahtijeva i vrlo duboko osjećanje i — zgodna figura.

Zgražanje nadošle braće obraća se u zagovorničku molitvu, kad siromašni pelivan obasjan aureolom umire pod nogama bl. Gospe, koja ga blagosilje. Utisak je takoga finala neodoljiv, a posve pristao veličanstvenosti cijele opere.

Burnim pljeskom i brojnim pohodom izrazila je publika hvalu umjetnicima (gg. Jastrzebskom (pelivan), Lesiću (kuhar) i Vuškoviću (prior), te kazališnoj upravi. Vidi se, da ta publika ne ide »iz principa« za prikazivanjem stvari, koje gledom na odgojnu svrhu spadaju kud i kamo prije u orfeum, nego li u zemaljsko kazalište.

Samo ih treba dolično prikazati.

J. V.

»Zauzeće tvrdave« i **»Radosti života«.** Dvije su to nove komedije. Jedna je posve moderna — franceska od Sacha G u i t r y-a, a druga običnija — starijeg kova, od braće Q u i n t e r o. Prva je puna irivolnosti i pikanterija najobičnije vrste; druga tek tangira tamnu stranu ljudskoga života, i to samo zato, da bude veći i jasniji kontrast između tamne i svijetle strane. Milieu, u kom se kreće radnja prve komedije, možda je posve naravan i domaći za Francuze, ali nama je posve tud i nerazumljiv. Mi tek slutimo, da se mogla kadgod odigrati slična komedija i u zbiljnom životu, — ipak dobro osjećamo, da se takova što može dogoditi jedino u — Francuskoj.

Žena, koja se isprva pokazuje kao posve uredna družica, koja je veoma zabrinuta za dobar glas svoga muža i iskreno mrzi stranca, koji je neprestance progoni; žena, koja pod utjecajem posve običnih ljubavnih fraza

i nelogičnih dokazivanja ubrzo prelama štap nad prvom bračnom vezom; koja ostaje uz svog muža sve do rastave braka — a to samo zato, da ne bi kakov razlog rastave na nju pao — takova je žena vrlo daleko našem poimanju. Gledom na napredne Francuze svakako je to moderna žena, žena, koja neustrašivo kroči sa naprednim duhom svoga doba. Istim je duhom prožeta i njena okolina. Jer rasplet (u tom slučaju rastava prvog braka i sklapanje dvaju novih) jedino u onom slučaju nosi na sebi biljeg prave komičnosti, ako je naravna rezultanta karaktera kako pojedinih lica, tako cijele okoline, u kojoj se odigrava radnja.

Posve drugim duhom odiše španjolska komedija »Radosti života«. Tu se epikurejskoj i lascivnoj naturi mladog grofa stavlja u opreku kao drugi ekstrem: vlastita domaja sa nabožnom staricom majkom, a kao zlatna sredina: vesela sestrična, koja uživa i raduje se životu, ali uživa umjereno.

Mladi se grof Julio Alcazar nakon poduljeg boravka u velegradu — gdje je punom parom uživao u vrtlogu velegradskog života — vraća u rodni dom. Njegovo izostajanje od zajedničke molitve, druženje s kojekakvim ljudima i kasno vraćanje kući silno uzbunjuje duboko religioznu groficu Alcazar. Prevejani i licumjerni upravitelj još povećava majčinu bol, kad dokazuje, da je jedini razlog, zašto se mladi grof vratio kući — potreba novca.

Dolaskom nećakinje Felicitas zaoštruje se nastali spor. Veseli smijeh, neprestano trčkaranje i galama, pa onda ono slobodno rek bi malo raspušteno ponašanje mlade nećakinje očito je uzbunilo groficu i njezin dom da tako mirni dvorac, koji kao da se uslijed toga pomladio.

Međutim se i toj konzervativki ta bučna radost počela više militi od predašnjeg mrtvila; pogotovo, kad je opazila, da nazočnost Felicite zadržava i sina kod kuće. Tek stari se upravitelj ne će da umiri ,doklegod za ne nadmudri Felicitas pogodujući njegovoj taštini.

Vjenčanjem Felicite i Julija svršava komedija.

To je suha okosnica. Nije to nikakav vanredan sujet, ali mislim, da je svakako visoko nad onim »Zauzeća tvrđave«. Ili zar je jedan posve obični prikaz preljuba nad tim prikazom, punim svjetla života i iskrenog, pravog veselja. U ostalom neoboriva je istina, da iznašanje najtamnijih strana ljudskog života, pa bilo to i u umjetničkoj formi, ne će u gledaocima nikad pobuditi lijepog, estetskog čuvstva; pogotovo, kad se ne iznosi u formi, koja bi čovjeka odvraćala od takog života. Prikazivati kalni talog života ljupkim i poželjnim — za sad je još — Bogu hvala — prilično daleko od ukusa prilične većine naše kazališne publike.

»Radosti života« nasuprot svojim izvrsno karakterizovanim tipovima (svi poprijeko); nježnim, a opet dramatski snažnim scenama (pripovijest o izletu!) i originalnim epizodama (Luz) pričinjaju nam se nekako posve blizim, upravo našim. Usljed toga i motivacija izilazi mnogo naravnija, pa je dosljedno i utisak mnogo dublji.

Samo prikazivanje obiju komada bilo je dobro. U »Zauzeću tvrđave« istakoše se gđe. Dimitrijević i Mihičić, pa g. Nučić; a »Radosti života« osobito nam zasladiše gđe. M. Ružička Strozzi i Hržić, dok su izvrsni bili gg. Raić, Pavić i Papić. I. V.

»Poljačka krv« Nedbalova postala je šlagerom sezone i »Zugstück«, što puni kase bečkih pozorišta. I naše kazalište nije moglo a da ne donese ovu uspjelu i zgodnu operetu. Sujet: stara i već dosadna priča, kako se dvoje ne ljube, pa se opet ljube. A la »Vesela udovica« samo što ova »zijevanje budeća« pripovijest nije donesena u zanimivijoj formi nego i opet sa starim banalnim vicevima iz demimondenskog svijeta, koji ne spadaju u hram umjetnosti. Šteta je za ovu lijepu glazbu da je uz onakav sadržaj. Orkestracija lijepa, majstorska! »Car valčika« je bio dosada jedini pravi i zasluženi uspjeh operetne glazbe, a eto je i premašen. Veoma je lijep, i bez trunka uobičajene banalnosti valčik — sjajna je imitacija jeke ali od našeg orkestra nesjajno izvedena — a kvintet kartaški dostojan je dobre opere. Uspjela je rugalica »On zaljubljen je«. Operetna diva gđa. Polak nenadmašiva je u svom prikazivanju i po mom mišljenju bolja od Kartouscheve i Güntherove. Ona je i popravila onaj, bar za me neugodni dojam njemačke narodne pjesme (iz alpskih krajeva), za koju se ne mogu domisliti, kako dolazi u poljsku respektvedbi (Strmac, Binički, Žličar i dr.) svaka čast. — Samo orkestar! Bilo bi vrijeme, da bude u istinu orkestar. V. S.

OCJENE I PRIKAZI.

Povijest kraljevine Hrvatske (U svescima izdaje dr. Rudolf Horvat).

Nedavnog smo vremena bili svjedoci kosovske odmazde. Srbi opraše sramotu Kosova i oslobodiše gnijezdo i jezgru negdašnjeg svog carstva. Tko je bio onaj nevidljivi pokretač za kosovsku odmazdu? .. Narodna pjesma i tradicija. Srbin je od malih nogu vičan gledati s bolju u srcu na Kosovo i misliti na osvetnike, koji će »Onamo, 'namo za brda ona ...« da peru sramotu i osvete braću.

Historija je snažan faktor u životu naroda. Ni mi Hrvati ne moramo da se samo stidimo pred knjigom naše povijesti. Istina ima u njoj tamnih stranica mnogo, ali ima i momenata, na koje bi s ponosom gledao i mnogi veći narod od hrvatskoga. Upoznajmo narod sa prošlošću možda će jasnije osjećati svoje dužnosti u budućnosti.

Poznata je već »Povijest Hrvatske«, što ju je dr. Horvat izdao u Petrinji, a da je našla odziva najbolje dokazuje to, što se više ne može dobiti. Potrebno je, da narod ima ovakovih knjiga i da mu one budu često u rukama. Upravo stoga i izdaje prof. Horvat svoju »Povijest kraljevine Hrvatske« u svescima po 60 fil. Čitavo djelo, uvezano u krasne korice stajat će 6 kruna.

Drugi svezak — koga smo dobili, dok prvoga ne dobismo — radi o poviesti od 1102.—1387.

Mi preporučujemo da se djelo raširi u narod, a našim mladim prijateljima — đacima — doći će tim bolje, što ima ispod retka navedene izvore, te će se oni njima moći poslužiti.

Naručuje se kod samoga pisca (Zagreb, Kačićeva ulica br. 20).

»MARZOCCO« I NOVI SRPSKI PJESNICI.

Ova ugledna talijanska književna revija donijela je još u broju od 17. kolovoza prošle godine prikaz novih srpskih pjesnika iz pera Bruna Guyona, koji se je i prije u istom listu bavio srpskom lirikom. Guyon prelazi preko škole srpskih parnasijanaca francuske manire, koja je pripravila na polju umjetnosti tlo novoj individualističkoj školi. Kod ove se zaustavlja, jer je ona nastupila u znamenju povratka onoj inspiraciji i onom koloritu, koji je urođen slavenskoj pučkoj pjesmi. Ovu školu reprezentiraju mu Jovan Dučić, pjesnik metafizike i Milan Rakić, pjesnik realista. Pisac polaže u njih veliku nadu, jer su obojica odgojeni na diplomatskoj školi u Parizu, gdje su imali prigodu stvoriti oštri kriterij o zahtjevima moderne poezije i s tim kriterijem razviti domovinsku poeziju, sačuvavši joj cjeloviti originalni etnički karakter. Guyom se je s Dučićem upoznao u Rimu i s njim vodio razgovore o literarnim pitanjima. Na njega je Dučić učinio silan dojam, jer je s osobitim patosom govorio o ljepotama i starinama Italije i jer mu je ispovjedio svoj umjetnički credo, koji teži, da dospije do granica između prirode i duše. »Ujediniti srce i misao: to je kanon moje poezije«, reče mu Dučić. Pjesnik nastoji asimilirati sve fenomene srca sa fenomenima misli. Guyon uspoređuje njegovu poeziju sa brzim tijekom vode po krasnim poljima »properantis acquae per amoenos ambitus agros«. Sviđa mu se mnogo, što se Dučić drži onog znamenitog načela U. Foscola: »Odio il verso, che suona, e che non crea«. Da pruži čitaocu ideju Dučićeve poezije prevađa pisac u prozi dvije karakteristične pjesme »Oči« i »Pesma«. »Pesma« mu je puna istočnjačkog, fatalističkog transcedentalizma, dok se pjesma »Oči« približuje više poeziji Zapada. U ovoj nalazi on nešto, što potsjeća na bolonjsku i toskansku školu i na moderne pjesnike-filozofe, izuzevši karakteristiku neukrođene, divlje fantazije. O koloritu Dučićevih pjesama izražava se Guyon s riječima samoga pjesnika: »Kolorit moje poezije jest staro srebro, dok je D'Annunzijev krv i zlato«. Dok Jovan Dučić, nastavlja pisac, sabire fenomene boli, protuslovlja, koja se zbivaju među prirodom stvari, Milan Rakić promatra prirodu i život kao naturalista, premda je sačuvao svojoj poeziji karakter svoje rase. Guyon, promatrajući zadnje balkanske događaje drži shodnim, da prevede Rakićevu pjesmu »Simonida«. Pripovijeda najprije kratku historiju crkve u Gračanici na kosovskom polju, koja je ujedno spomenik ljubavi i povijesti. U ovoj bizantinskoj crkvici stoji skrivena i jedna nježna povijest ljubavi i sredovječnog viteštva. Tu se nalazi slika na fresku mlade

carice Simonide, koju je dao učiniti njezin muž car Milutin na vječni spomen njezine prerane smrti. Ta krasna slika bude profanirana, kad zlikovačka ruka varvarski iskopa caričine oči. Pisac je ovu pjesmu krasno i vjerno preveo u prozi. Na koncu kaže, da ta pjesma ima u sebi nešto klasičnoga, neku misao Carducci-a, da nas sjeća na njegovu pjesmu »Chiesa di Polenta«. Zatim spominje Guyon pjesnike Svetislava Stefanovića i Veljka Petrovića. Prvi mu je filozof-naturalista i budući odgojen u Engleskoj pokazuje jaki stranački, engleski utjecaj, te nije čudo, da je sam sebi škola. Petrovića drži vrijednim patriotskim pjesnikom, kontinuatorom Jovanovićeve romantične škole. Glavni uzrok lijepog razvitka srpske poezije u zadnjem deceniju nalazi Guyon u skulpturama Ivana Meštrovića i u slikama Mirka Račkoga. Iz cijele moderne srpske umjetnosti on zaključuje to, da Srbi nemaju nikakvih imperialističnih težnja, već da teže za mirom i civilizacijom. Iza toga govori izričito, da Srbi »s druge strane mora« gledaju uvijek u slici Venecije Italiju i da znadu za njezine misli, za njezine velike pjesnike i za slave Jadranske kraljice. Kaže, da Carducci u stranom svijetu nije bio prije i tako temeljito poznat, kao baš kod Srba, a na isti način i D'Annunzio, koji ima dosta imitatora. Guyon mnogo griješi, kad govori o Srbima ono, što se samo o Hrvatima može reći. Znamo iz historije srpske književnosti, da talijanski pisci nijesu ništa uplivali na srpsku knjigu, a još manje na srpsku inteligencu. J. Skerlić nam u svojoj »Istoriji nove srpske književnosti« jasno kaže o silnom francuskom i drugom uplivu na srpske književnike, a ni spomena nema o kakvom talijanskom utjecaju. Hrvati, osobito oni na dalmatinskim obalama, od davnih vremena pa do danas prate svaki talijanski književni pokret i njegov upliv vidimo u njihovim djelima. Na sve pojave talijanske lijepe knjige osvrtahu se uvijek naši kritičari i prikazivali su ih javnosti s bogatom spremom i vanrednom zanimljivošću. Po svim našim revijama, osobito prije, bili su ustupljeni mnogi reci prikazima i studijama iz moderne talijanske književnosti. Još godine 1889. bio se je Enrico Panzachi u svojoj reviji »Lettere ed Arti« simpatično osvrnuo na radnju iz talijanske novije književnosti od Čedomila Jakše u zagrebačkom »Vijencu«. Dugo bi bilo nabrojiti sve ono, što su Politeo, Čuka, Petravić, Sabić i mnogi drugi napisali o talijanskoj književnosti. Fakat je taj, da se je Guyon prevario u ovoj stvari. Inače njegove misli o reprezentantima srpske moderne lirike slažu se sa drugim kriticima, koji priznaju Dučiću stilističnu okretnost i umjetničku formu, Rakiću misaonost i toplinu, Petroviću jako nacionalno osjećanje, a Stefanoviću eksotičnost. Ovim člankom htio je Guyon upoznati Talijane s modernom srpskom lirikom, koja mu sliči bijeloj, zavjetnoj crkvi na Kosovu i koja će ovjekovječiti oduševljenje narodnog junaštva i učvrstiti vjeru u budućnost. Pri koncu članka pokazuje se i Guyonova politička tendenca, koja ide za tim, da se Srbi još više odaleče od Bugara, a da nastupi što tijesnija sveza između Italije i Srbije. To srpsko-talijansko zbližanje mora se propagirati po Guyonu i pomoću književnosti i umjetnosti.

Ivan Delalle.

Dr. J. ŠILOVIĆ: UZROCI ZLOČINA.

»Pravna je nesigurnost uzela toliko maha, da pred njom mora uzdrhtati bar malo i najnepokolebiviji optimizam.«*) Dokazom su one bezbrojne tamnice i oni silni zatvori, kojih broj nikada ne opada i koji se nikada ne ispražnjuju. Svako oveće mjesto, gotovo svako mjesto ima svoj »Tower«, svoju »kulu« — kako li ih sve zovu? — svoju »buharu« u većem ili u manjem stilu. Na žalost — to je zahtjev kulture i to je znak kulturnoga stepena dotičnoga mjesta, grada. To su crne slike, sumorne pjesme, teške kao uzrički lanci, tmurne kao dani bez svjetla, zadušljive kao podzemni hodnici, puni memle, gdje se kolju guje i jakrepi. To je svijet za sebe, svijet zlih strana ljudske duše, ali i svijet kajanja i svijet čežnje za danjim svjetlom, za svježinom rođene grude, za samim sobom, za oslobođenjem svoje duše od niskih sklonosti.

»Zločinci se ne smiju smatrati izmetom društva, jer su oni — što više — spojeni s njime kao rana s tijelom.«[1]) »Svaki je zločin proizvod sklonosti i odgoja, dakle individualnoga faktora u jednu ruku i društvenih odnosa u drugu ruku.«[2]) Toga se mora držati i kriminalna znanost, jer je ona vrlo usko srasla s društvenim životom. Dosada je imala neko apstraktno obilježje, jer joj je pri odredivanju kazne nada sve vrijedila riječ zakona, a ne njegov duh. U novije doba nastoje ukloniti tu pogrješku, pa vidimo, kako se na svim stranama radi oko reforme kaznenog zakona i postupnika. Jer je sasvim krivo shvaćanje, da je kaznenom zakonu sve i sva samo zločin, dok se je opća pravna sigurnost puštala s vida.

*) Dr. G. Aschaffenburg: Das Verbrechen und seine Bekämpfung.

[1]) ibid. iz Corre: Essai sur la criminalité.

Da se stvari dobro upoznaju, veli Aschaffenburg, treba poći putem prirodoznanstvenim, pa promotriti ponajprije zločin i zločinca te onda potražiti sredstva proti njima. Taj je postupak sličan postupku liječnikovu, pa je Lombroso dao pojedinim stepenima medicinske izraze. Ponajprije treba istražiti uzroke zločina. O uzrocima zločina i o njegovom ugušenju napisane su mnoge knjige. Ove je godine izdala »Matica Hrvatska« jednu takvu knjigu. To su dra. Šilovića »Uzroci zločina.«

Kako sam pisac kaže u uvodu, uzeo je za osnov svom djelu Aschaffenburgovu knjigu »Das Verbrechen und seine Bekämpfung.« Držao se je znanstvenih rezultata, sakupljenih u tom djelu, i izvadio je iz njega najveći dio statističkih podataka, samo što je to sve upotpunio našim domaćim statističkim podacima i ilustrirao mnogim slikama i crticama iz života naših ljudi. Aschaffenburgovo je djelo čista znanost, a Šilovićevo je popularizovanje te znanosti, primijenivši je našim prilikama. A ovo popularizovanje naglasuje i sam Aschaffenburg u uvodu prvom izdanju svoga djela. Zločin se ne će iskorijeniti kaznom nikada, nego kaznu treba poduprijeti sprječavanjem zločina. A to će biti moguće samo onda, ako se uklone uzroci zločina, za to treba ove upoznati. Upoznati ih moraju svi, a ne samo kazneni suci i kriminaliste, jer je zločin rana cijeloga društva. To je Lombrosova etiologija.

U tom je dr. Šilović izvanredno uspio. Poznat kao stručnjak u toj stvari, držao je lani u Zagrebu predavanje u »pučkom sveučilištu« o uzrocima zločina. To je bilo možda najuspjelije predavanje te institucije. Odlomak »pijanstvo i zločin« držao je kako posebno predavanje u više mjesta. Popularizaciju ovoga djela znatno će olakšati Matičino izdanje.

[2]) Dr. J. Šilović: Uzroci zločina.

Svakom su pojavu uzrokom više faktora. Tako i zločinu. Faktori, koji su uzrokom zločinu, nalaze se u jednu ruku u raznim društvenim prilikama, a u drugu u individualnim svojstvima pojedinca i u njegovoj posebnoj dispoziciji. Ti socijalni i individualni faktori nekada se upotpunjuju, a nekada su jedni jači, a drugi slabiji i obratno. Prema ovim faktorima, koji utječu na zločin, razdijelio je dr. Šilović svoje djelo na dva dijela. I pri tom, kao i pri diobi tih dijelova, držao se je Aschaffenburga, samo što je Aschaffenburg dodao još i treći dio — »Der Kampf gegen das Verbrechen«, — u kojem iznosi sredstva i načine proti zločinu, o čemu je dr. Šilović već u više navrata predavao i pisao, i o čem obećaje u ovom djelu napisati iscrpivu i preglednu knjigu.

Kako rekoh — djelo se »Uzroci zločina« raspada u dva dijela: I. »Društveni uzroci zločina« i II. »Lični uzroci zločina«. Među društvene uzroke zločina broji se: 1. pijanstvo, 2. godišnje doba, 3. grad, selo, zanimanje, 4. prostitucija i 5. gospodarsko i društveno stanje; a među lične uzroke: 1. porod i odgoj, 2. naobrazba, 3. životne dobi, 4. spol, 5. obiteljske prilike, 6. tjelesne osebine zločinčeve, 8. razdioba zločinaca.

To je u glavnom i Aschaffenburgova razdioba, samo što Aschaffenburg stavlja u prvu grupu još rasu i religiju; pa iza alkohola ostala sredstva užitka, kao duhan, kavu, čaj, a osobito morfij i opijum; pa igru i praznovjerje. Ali nekima od tih uzroka ne podaje općenito nikakva znamenovanja, za druge opet veli, da ne igraju u Njemačkoj osobite uloge pri zločinima. Stoga je dr. Šilović i ispustio sasvim ovakve uzroke, kojih se učinci mogu izbrojiti na prste.

»Uzroci zločina« imaju sve oznake knjige za šire slojeve. Osobito se ističu dvije strane: Jedna strana sa svojim brojkama i zgodno prikazanim rezultatima znanosti djeluje na razum i uvjerava ga, a druga strana sa zgodama iz života i često s potresnim i dotjeranim crticama (na pr. one i »Tasina dnevnika«) djeluje na srce, što

treba osobito uzimati u obzir kod knjiga za šire slojeve.

Da pređem na pojedine dijelove knjige, na pojedine uzroke zločina.

Na prvom se mjestu opširno bavi pisac pijanstvom. Opširnost i pomna obrada toga predmeta, jasno nam kazuju, koliku važnost treba podavati pijanstvu kao uzroku zločina i uopće kao jednoj negativnoj, razornoj strani ljudskoga društva. Ne mogu sada ovdje da iznesem potanje podatke iz ovoga odlomka, nego ću to učiniti kojom drugom zgodom. Lani sam iznio u »Luči« u kratkoj notici neke statističke podatke iz tog predavanja. Za pravo bi razumijevanje trebalo prepisati cijeli članak, ali se moram zasada radi prostora i radi svrhe ove radnje zadovoljiti s nekoliko redaka. — Pisac se je služio u glavnom podacima dra. Kostića, Biankinija, dra. Stabla, dra. Kraepelina, dra. Aschaffenburga i drugih prvaka na tom polju. Ocrtao je u nekoliko slika živim bojama neke zločine, koje je uzrokovao alkohol, istaknuo je mnogim statističkim podacima strahote alkohola, koje nas upravo bodu u oči, naglasio je neke fiziološke momente. A sve se svodi na jedno: »— krvavi zločini i zločini protiv ćudorednosti imadu svoj uzrok poglavito u pijanstvu.« Kako će se odstraniti ovaj strašni uzrok zločina, najbolje nam pokazuje »apostol trijeznosti«, Irac P. Mathew, koji je predobio za potpunu apstinencu stotine tisuća Iraca. To je djelovanje osjetila i kriminalistika. G. 1838. počinjeno je u Irskoj 12.096 teških zločina, a za djelovanja P. Mathewa opao je taj broj g. 1841. na 773.[1])

Godišnje doba utječe različito na različite zločine. Jednima je zgodnija zima, drugima ljeto ili proljeće ili jesen. Zločini proti ćudorednosti rastu u toplijim mjesecima, dok zločini proti imovini rastu u hladnijim mjesecima. Po Kostićevoj statistici počinjeno je najviše teških tjelesnih ozleda g. 1911. u julu (18), a najmanje u novembru (9). Razna su tumačenja za ove pojave. Za zločine proti ćudorednosti je više tumačenja, ali dr. Kostić veli, da je kod nas uzrokom temperatura i alkoholizam, isto se može donekle tvrditi i za teške tjelesne ozlede, jer tada imaju ljudi novaca za piće, pa se od pića i temperature zagriju i zaborave na sebe. Dr. je Kostić konstatovao za mitrovačke kažnjenike, da su počinili najviše svih zločina u listopadu (287), kada ima najviše »mladoga vina i novo pečene šljivovice«. Isto tvrdi i dr. Popović za kragujevački okrug: »Najviše se povreda događa u jesen.«

Da su prilike drugačije u gradu, a drugačije na selu, nije potrebno istom dokazivati. U ovim se različitim prilikama javljaju i različiti zločini. Gradovi imaju svoje posebne privilegovane zločine, kojima prija onaj ambijenat ulice, zakutnih mjesta, podrumskih stanova, blizog doticaja množine ljudi i velike vreve. Tu kao da je i sam uzduh prožet nekim zločinačkim fluidom, pa svi, koji ga udišu, srtaju iz zločina u zločin. To je škola mladih zločinaca. Zločinci su protiv imovine specijaliteti gradova. — Na selu je laka kontrola jednih nad drugima. Stoga su tamo zločini većim dijelom počinjeni u svađi i pri piću i to krvavi pločini, u čemu selo daleko nadmašuje grad. — S rečenim je u uskoj vezi razlika zanimanja. Izvadit ću samo neke podatke za Hrvatsku. Godine 1905. osuđene su u Hrvatskoj u svemu 3283 osobe, a među tima su 1642 seljaka, od kojih je 821 počinio krvavi zločin, čemu su uzroci piće i posjedovne razmirice. Kod drugih zločina ne sudjeluje seljak u velikom broju. Znak, »da je naš seljak pošten, ali surov, da mu je dosta popiti čašu vina više, ili posjedovna razmirica, pa će planuti i uništiti tuđi život, zdravlje i imetak.« Kod samostalnih obrtnika prevladava također krvavi zločin, dok je kod seoske služinčadi i kod obrtničkog pomoćnog osoblja na prvom mjestu krađa, što vrijedi i za trgovačko pomoćno osoblje. Samostalni bi trgovci svakako bili najbrojnije zastupani kod lihvarenja, da je kod nas kažnjivo, ovako su ostali samo kod prijevare. Što se tiče činovništva, ono je ostalo gotovo «intaktno u kriminalnom pogledu.« Ali ima zločina, velikih zločina, radi kojih se ne poziva niko pred kazneni sud, nego pred sud savjesti, samo što se ne može statistički ustanoviti.

Među najžalosnije pojave ljudskoga društva spada prostitucija. Lombroso veli, da je ona kod žena ekvivalenat zločinu kod muškaraca. Mnogo je uzroka toj pojavi. U prvom su redu svodstvo i bijeda. Tu se treba sjetiti »trgovine bijelim robljem«, tog odurnog i mrskog zanata. »Ali to nijesu jedini razlozi; njoj su razlogom obscene slike i pripovijesti, lascivne kinematografske i kazališne predstave«. Ovo bi trebalo zapisati »in memoriam« i policiji grada Zagreba i ostalih gradova, gdje se ne samo trpe, nego gotovo i preporučuju sa strane vlasti takve stvari, koje direktno potpadaju pod kazneni zakon.

Od ličnih uzroka zločina u prvom redu treba spomenuti porod, odgoj i naobrazbu. Već je i sam porod od važnosti po budućnost čovjekovu. Pomislimo samo na djecu roditelja pijanica! Pravo kaže dr. Bezzola: »Svaka kaplja alkohola kod oca znači kaplju bedastoće kod sina«. Djeca pijanica i degeneriranih dolaze na svijet tjelesno i duševno zaostala. Kako ovakva djeca ne uživaju gotovo nikakvog odgoja, a o kakovoj se naobrazbi ne može ni govoriti, to je sasvim razumljivo, da im je otvoren put k zločinu. Čemu mnogo doprinosi i loš primjer roditelja.

Od neizmjerne je važnosti po pojedinca obitelj. Kako za djecu, tako i za odrasle. Oettingen i Prinzing su dokazali, da je broj neoženjenih zločinaca razmjerno veći nego oženjenih. To dolazi odatle, što brak ima blagoslovan utjecaj na muškarca, osobito, ako se je oženio iza 25. godine. Isto je tako kriminalitet udovaca, udovica i rastavljenih daleko veći nego li neoženjenih.

Žene mnogo manje čine zločine nego muškarci. Kod nas su najviše sudjelovale pri krađi, i to su bile služavke, sobarice i konobarice, koje imaju zgodne prilike. Posebni je ženski delikt potvora. Uopće ženski zločini nose na sebi biljeg neiskrenosti, a muški surovosti. Opazilo se je, da opada kriminalitet kod žena, koje idu za zaradom u tvornice i trgovine. »Razlog tome: žene se ne opijaju.«

Da je većina zločinaca tjelesno i duševno degenerirana, o tome nema sumnje. Zločinac je neki posebni tip. Često je vrlo malena razlika između ludaka i zločinca. »Zločin i umobolja dvije su biljke, koje crpe hranu iz iste zemlje, iz zemlje tjelesne i duševne degeneracije.« Lombrosove tjelesne oznake, što ih pripisuje zločincu, ne moraju uvijek odgovarati istini, jer iste znakove mogu imati i pošteni ljudi.

»Zločinci u svojoj ukupnosti stoje duševno i tjelesno ispod poprečnoga čovjeka.« Tomu je razlogom u prvom redu društveno stanje, te je po tom »zločin u prvom redu društveni fenomen.« Ali k tomu se društvenom utjecaju mora još pridružiti »individualna sklonost.«

»Silna vojska kršitelja prava žive više manje na račun miroljubivoga građanina, koji mora da podiže iz godine u godinu nove kaznione i popravilišta i da podmiruje troškove za uzdržavanje kažnjenika.«[2]) U tu je svrhu potrošeno u Nemačkoj god. 1903. ništa manje nego 100 milijuna Mk., a te je godine bilo po njemačkim kaznionama 505.353 kažnjenika. To su doista cijele vojske!

Proti zločinu radi se na svim linijama. U tom se pogledu mnogo spominje Ferrijevo djelo »I sostitutivi penali«, koje donosi sredstva za sprječavanje zločina. Ponajprije treba urediti socijalne prilike. To je prvi zahtjev. U tu svrhu treba podizati radničke stanove, graditi azile za zapuštenu djecu i slično. To će biti najbolje oružje proti zločinu. »Svako je djelo, koje vodi tjelesnom, duševnom i gospodarskom ozdravljenju naroda, ujedno oružje u borbi proti zločinstvu.«[2])

V. Grmović.

Radosna vijest. Već odmah u prvim počecima našega pokreta istaknuto je književno pitanje kao važan dio našega budućeg rada. Dr. Ljuba Marković pisao je mnogo o ovome pitanju u Luči, Hrvatskoj Straži, pa i u posebnoj knjizi (Nov Život). O istom su pitanju pisali i drugi, osobito u Hrvatstvu i Danu.

Sada evo možemo ipak nešto da zabilježimo i to radosnu pojavu, da se u »Kolu hrv. književnika« nađoše na okupu naši mladi i stariji radnici na polju lijepe i poučne knjige, koji žele da svoje sile upotrebe na procvat hrvatske nacionalne knjige u duhu, koji odgovara našim narodnim potrebama.

---

[1]) Aschaffenburg: Das Verbrechen und s. B

[2]) ibid.

[1]) Aschaffenburg: Das Verbrechen und seine Bekämpfung.

Kao prvi svoj glas šalje nam »Kolo hrv. književnika« ovu:

Književnu obznanu.

»Kolo hrv. književnika« izdavat će od ove godine posebni beletristično-poučni list, te je u tu svrhu preuzelo u svoje ruke »Prosvjetu«, kojoj je promijenjeno ime u »Hrvatska Prosvjeta«, a izlazit će u povećanom formatu svaki mjesec jedamput i to sredinom mjeseca. Novi će list pratiti i unapređivati po mogućnosti razvoj svih grana hrvatske kulture, bit će urešen ilustracijama, a donosit će od vremena do vremena i po koji umjetnički prilog. »Kolo hrv. književnika« naišlo je dosada u svim hrvatskim pokrajinama na velik odziv, pa se nadamo, da će i ovo poduzeće s oduševljenjem poduprijeti čitava javnost. Za dobar pravac i uspjeh lista jamče imena mnogobrojnih kulturnih radnika, koji se već dosada prijaviše za članove »Kola« ili za suradnike našega glasila. Spominjemo samo ovu p. n. gg.: dra. A. Bauera, dra. A. Mahnića, dra. Ivana Šarića, msgra. Frana Bulića, dra. Đuru Arnolda, prof. Vj. Klaića, Jovana Hranilovića, dra. Velimira Deželića, dra. F. Barca, dra. S. Ritiga, dra. R. Horvata, Ferdu Rožića, romanopisca dra. Milana Kovačevića, E. pl. Laszowskoga, dra. J. Jelenića, Antu Petravića, Stj. Širolu, Marina Sabića, dra. Frana Biničkoga itd. itd. Od mladih će biti redovito zastupani: Milan Pavelić, Izidor Poljak, dr. Milan Marković, dr. Lj. Marković, Ferdo Galović, Lovre Katić, Đuro Vilović, Lovro Knežević, dr. Andrija Živković, fra. A. Čičić i uopće čitav mladi književnički naraštaj, koji se posljednjih godina skupljao oko »Luči«.

Budući da će na ovaj način u novom listu biti zastupane i starije i novije književne struje, to se nadamo, da će »Hrvatska Prosvjeta« biti omiljelo štivo u svim hrvatskim krugovima. Dosadašnje pretplatnike molimo, da nam ostanu vjerni, a podjedno se obraćamo na sve naše pristaše, neka nam što prije jave imena novih pretplatnika. Već u prvom broju počet ćemo uz prinose ostalih naših suradnika donositi i uspjeli originalni roman iz hrvatskog savremenog života, pod naslovom »Zlotvor«, što ga je napisao poznati autor »Polomljenih krila« i »Vala«, dr. Milan Kovačević, liječnik na Rijeci.

Pretplata na »Hrvatsku Prosvjetu« iznosi — kao i dosada — godišnje 14 K. Društveni članovi, učitelji, kapelani i đaci dobivaju list uz godišnju pretplatu od 10 K. Pretplata se šalje društvenom blagajniku g. Nikoli Markoviću, Zagreb, Palmotićeva ulica br. 31.

Uredništvo i uprava **»Hrvatske Prosvjete«** nalaze se u Haulikovoj ulici 4. kamo valja slati rukopise i sve, što se odnosi na list.

U Zagrebu, 1. siječnja 1914.

»Kolo hrvatskih književnika«.

Naši srednjoškolski listovi. »Ljiljan«. Dubrovnik. God. VI. 3—4. Bravo! Ljiljan se ovim brojem baš opoštenio, dignuvši se naglo na zamjernu visinu, pa nam budi nadu, da će postati opet onim, što je nekad davno bio! — »Zdravo kraljice« je zanosan himan i smjerna molitva vjerničke duše i najbolja od dosadanjih stvari Manjavina. Pobliže sam se zabavio pjesmama druga B. M,- te mu poručujem ovo: »Pjesme su bogate, ali Tvoja nas poezija uza svu svoju bogatu metaforiku i lijepe slike, što su obilato po njoj rasute, ipak ostavlja sasvim hladnima. Ove si pjesme pisao više umom hladno redajući lijepe figure, nego srcem. A poezija je u prvom redu osjećaj, srce. Ne stoji maksima: Umjetnost za umjetnost, jer ta proglasuje da je umjetnost sama sebi svrhom. Ali stoji, da je umjetnost osjećaj za osjećaj, srce za srce. Čitajući jednu pjesmu mora nas to čitanje zanijeti da isto osjećamo, što je i pjesnik osjećao. Često može jedna jednostavna pjesmica da bude mnogo bolja od koje nakićene i napirlitane. Srce! Uopće se kani tona oda, koji Ti provejava sve 3 pjesme. Taj je ton previše patetičan, tiradski, pa nas lako dovodi mjesto osjećaju — laži. Vrhunac je umjetnosti — naravnost, a stilom i tehnikom oda suvereno vladaju samo kraljevi.«

Od crtica je najbolja »Za ljetne noći« Petruša Svilajina. Puna je nastroja i saosjećanja i boje ljetne noći, tek su svi prijelazi nekako nategnuti i neprirodni, hrapavi. Na pr. ovaj: »Tek sam se odalečio od...« Zar nije mogao bolje izvesti prijelaz k djevojačkoj pjesmi? Drugo: Ne treba sve komparacije počinjati sa »kao«. Ako bude prostora, unići će u »Vilingaj«. I »Ave Maria« je puna lijepih slika, koje nas se ugodno doimlju, ali Idislavu nije pošlo za rukom, da oba elementa, promatranje prirode i svoje reflekcije, uspomene jedinstveno stopi. »Naša srca« je najbolja svršetkom, dok je dijalog još ukočen. Rado bismo našli još i rubriku »Ocjene i prikazi«. Tada bi bila naša hvala potpuna. — Uopće želimo, da bez te rubrike ne bude nijedan đački list. Prikazujte nesamo beletrističke knjige, nego osobito poučne i znanstvene naročito katoličke, izišle one kad bilo. Prikazi mogu biti i kratki, ali neka dokazuju, da je đak barem knjigu pročitao.

»Osvit«, Zadar. Godina I. br. 1. Evo zabijelio i »Osvit«, da mlad i ponosan stupi među ostale svoje drugove. »Osvit« je naše ogledalo, pa neka zasvijetli kao i ostali đački listovi... A onaj, kojemu svaki dan dižemo oči, neka se udostoji blagosloviti naš rad...« Uvodnik tumači zašto su kongreganisti pokrenuli »Osvit«. Mi dodajemo, da je i naša želja, da rad bude što diferenciraniji, da kod »Osvita« i kod drugih đačkih listova sudjeluje u radu, što više drugova.

(Radi toga općenito zabranjuje uredništvo »Luči«, da pojedinac oblači više pseudonima. Hoćemo da poznajemo svakog našeg čovjeka, a uz more pseudonima ne može se to nikako postići. Ovo se đakako ne tiče »Osvitaša«, nego pripominjemo svima.)

Od pjesmica je najbolja: »Moje misli« odlikujući se živahnošću stila i lakoćom, koju imaju pjesme spjevane u času emocije i istinske čežnje. Pjesme g. V-ra su slabije. Možda zato, jer su obje prigodnice. »Omladini« je na više mjesta zapravo proza bez ikakove ritmike. Crtica »Molitva« bi bila mnogo bolja da je kraća, zbijenija. Prvi je dio trebao uopće otpasti, jer nema nikakova saveza s drugim i s pointom. Vrlo mi se svidio poučni članak. Ne tražimo, da đaci pišu originalne članke, ali nas veseli, kad vidimo da dublje študiraju ozbiljna djela. Članak govori o laži u školi po pedagogu Foersteru. Upozorujem samo pisca da nije uvijek i čitaocu jasno sve ono, što je jasno njemu, koji je knjigu čitao. Tako n. pr. nije jasno rekao, što su to »fantastične laži«. — Na koncu listića dolazi još šala i zagonetka.

S prvim smo brojem zadovoljni, sada naprijed!

»Učka«. Pazin. Godina I. br. 1. Zanosan je pjesnički uvodnik. »Kao što majka daje svome sinku jutrom u lice prvi cjelov, tako i majka Učka šalje danomice svojoj djeci — istarskome puku — svoj cjelov u žaru jutarnjih sunčanih zraka«. I po vas dan se majka brine za djecu svoju. Eto takovom majčinskom ljubavlju hoće i ovi mladi poletnici da se brinu za svoj puk. Za tu brigu, za taj rad spremat će se u »Učki«. Nekako programna je i prva pjesma: »Đačkom domu«. Dikcija te pjesme zanosi na narodnu, pa bi bila još uspjelija, da taj narodni elemenat jače probija kroz sve strofe. Najjači je u zadnjoj. »Sve je prolazno« obrađuje temu na koju često nailazimo u đačkim listovima, umiranje prijatelja. To je sasvim naravno, jer takovi tragični događaji snažno djeluju na mladu fantaziju i drugo: takovi su doživljaji — tako reći — svaki danji, pa ne treba proučavati mnogo život, da ih se opazi. Mihovilović nam nije rekao ništa nova. Zar se nije njegovo prijateljevanje ništa razlikovalo od drugih? Život se nikada ne opetuje, pa zato svaki, makar i isti doživljaj, ima drugo lice, drugi vid. Nemojte nastojati samo da uhvatite glavni događaj, već tražite sve osebne konture i nijanse.

»Kroz tamnu maglu« ne mogu ocijeniti, jer je zadnja strofa nečitljiva, pa ne znam pointu .Čini se ovako, da prve tri nemaju nikakova saveza. »Moć pjesme« je izvrsna refleksija o pročitanoj pjesmi, pa bismo samo željeli da se ta vrst crtica, što više kultivira. Treći »aforizam« je nategnut. Vidimo, što hoće da kaže, ali to nije rekao. Inače su dobri. Humoreski baš najviše nedostaje — humora. Prizor, kako se seljaci obređuju »bukaletom« mnogo je zanimljiviji, od samog fantova pričanja. No vidi se, da pisac zbilja ima posmatračkog dara, tek bit će mu ovo prvijenac. Milivojeva je crtica najbolja potresno i kao osjećamo, da je pisac baš vidio i proživio takovo umiranje. Jako je zgodna uredba »odgovori uredništva«: Zašto niste uvrstili u prvi broj i jedan poučan članak?

I ovako je »Učka« nadmašila naše očekivanje, tim više, što vide drugovi da smo strogi sudije. Želimo, da naše kritike ne budu samo pohvale. Rad u đačkim listovima se sam od sebe hvali, a prvi je broj »Učke« na svom mjestu.

»Neven«. Spljet. Godina I. Br. 1 Obilježje »Nevena« i vanjsko i unutarnje jest neka elegancija, otmjenost. Formalna strana je vrlo brižno opremljena. Lijep rukopis, elegantni naslovi i inicijali, te vinjete brižljivo izrađene djeluju vrlo ugodno na nas. Isto gotovo možemo reći i sadržini. Nema onih sasvim diletantskih stvarčica, koje se rade bez ikakove pomnje i bez ikakovih pretenzija. Svemu je dan nek' umjetnički biljeg. »Jošte kralja« je pjesma lake dikcije i originalna idejom. Neke strofe su svojom prirodnom elegancijom i dubokim osjećanjem, koji vrlo jasno probija stihove, upravo potresne, no nategnuti prijelaz od uvoda na samu ideju (4. strofa) mnogo smeta. Ispravi, pa će naći možda kutić u »Vilingaju«. »U buri i vinu« kao fragmenat nije posve jasna. Zašto se radnik razjario; i — — — ne valja ondje crtice staviti, gdje čitaoc ne će moći da pročita, što se iza njih krije. »Alegorija« je baš tipična za »Neven«. Elegantna, topla, bogata, sa puno boja, ali ne izrađena do kraja, nejasna, kao slika zamišljena u krasnim bojama, ali nedovršena. U kakovu je odnošaju on »Jakiša« prema svojoj junakinji zašto samo »ipak« ide joj na grob? Neka nam i to kaže, pa bi je također rado vidjeli na urednikovu stolu. »U noći mrtvih« je napisano još u doba borbe za izrazom, te se misao i ideja još bori sa stihom. Od fantazije na javu« ima sve odlike predašnjih, samo je drugi dio mogao biti zamišljen mnogo šire. Za čudo dobro svladava sve prijelaze s jedne situacije na drugu, o što se srednjoškolci najviše postiču. Na koncu među »Nevenovim« porukama »Danici« čitamo: »Zašto je list samo beletristićan; to ne ide, nije ni naša »Luč« samo beletristična, a nama treba ljudi, koji se bave i soc. pitanjem i znanostima...« To opet »Luč« poručuje »Nevenu«.

Vg.

GLAZBA.

»Sv. Cecilija«, smotra za crkvenu glazbu. God. VIII. svezak 1. Svatko od nas, koji je malo bolje pogledao u seoske a i neke gradske crkve, dobro zna, kako su prilike naše crkvene glazbe jadne. Za uređenje tih prilika brine se »Cecilijino društvo« u Zagrebu, a u tom mu mnogo pomaže ovo njegovo glasilo, koje prikazuje te prilike, istražuje uzroke, pa ih savjetima i poukom nastoji ispraviti. Ujedno izdaje obilan glazbeni prilog, u kojem je za ovo sedam godina izišao već lijep broj crkvenih kompozicija.

Prvi broj osmoga godišta sadržaje dva zanimiva poučna članka »Crkveno pjevanje u Međumurju« i »Zašto se hrvatski korali ne šire?« Obilan je pregled glazbe u stranom svijetu i kod nas. — Glazbeni prilog daje nam četiri crkvene pjesme za mješoviti zbor. Najljepša je ona »Probudi se, dušo moja« od o. Kamila Kolba. Kolb je vrlo simpatična pojava na polju naše crkvene glazbe, jer se sve njegove stvari odlikuju posebnim stilom od svih drugih. On se ističe osobito lijepim i živahnim vođenjem svih dionica, pa to daje njegovim skladbama izrazit karakter. Stvari su mu zato i razmjerno teške za izvedbu. Njegova je melodija uvijek nova, harmonija uvijek birana i interesantna. — Korizmena pjesma »O Isuse izranjeni« od Fr. pl. Lucića ima zgodno harmoniziranu tugaljivu monotonu melodiju u mollu. Slab je, po mom mnijenju, jedino kvartsekstakord na početku 9. mjere, gdje počinje drugi dio stavka. — »O Majčice« od Karla Adamića ne pokazuje mnogo crkvenog duha. Ritam melodije je u bržem tempu skroz valcerski, a ni harmonizacija nije posebna. — Rudolfa Taclika »Tantum ergo« zgodan je harmonizacijom.

Moram preporučiti »Sv. Ceciliju« pažnji naših redova, jer nama u prvom redu mora biti stalo, da se njezina ideja što više provodi u život. J. A.

Vinko Vodopivec »U sumračje«, za pjevanje i tamb. zbor. (Prilog »Tamburice« za prosinac 1913.). U cijeloj našoj tamburaškoj glazbenoj literaturi imade malo skladatelja, pa se može upravo reći općenito, da Česi i Slovenci više rade za napredak djela, koja možemo uistinu smatrati umjetninama. Ako ćemo na što — ne moramo se tome baš ni čuditi. Ta što je tamburaški pokret u ovo tridesetak godina mogao postići u takome narodu s tako jadnim prilikama?! — Polje tamburaške glazbe opet nam je

živa slika naših prilika uopće, jer nosi sva njihova obilježja; razrovanost, sebičnost, nesloga, nerazumijevanje, slavičnost itd. glasvne su joj odlike... Žalosno je — ali istinito, da Česi i Slovenci više rade za napredak glazbala, nego mi sami. I Česi i Slovenci imaju savez tamburaških zborova, koji je uistinu prva potreba, da se tamburaške prilike malo urede, da se tamburici tako pripravi put do umjetnosti — a mi toga nikako ne možemo da ostvarimo. Jedino, što mi imamo, jest tamburaško glasilo »Tamburica«, koja je prošlim brojem navršila X. godište, pa i to nije glasilo u pravom smislu, jer se prvaci naši prema njemu drže posve rezervirano.

Među skladateljima, koji zastupaju tamburašku umjetnost u pravom smislu riječi. ističu se prof. Josip Canić, kapelnik H. O. Vogrić, prof. Milan Stahuljak, kapelnik V. G. Brož, svećenik Vinko Vodopivec i neki drugi. Većina ostalih t. zv. tamburaških skladatelja ide samo za kvantitetom svojih djela i trošenjem papira. E, ali — skladatelji!...

Vinko Vodopivec, župnik kronberški, jedna je od rijetkih pojava na tamburaškom horizontu. Njegova glazba nije ona »tamburaška šablona«, koja je kod nas postala već poslovicom, nije to puka »igra glasova«. kako bi pokojni Kuhač rekao za većinu tamburaških kompozicija, nego je uistinu slatka poezija srca. Melodija — ta kraljica glazbe — tako mu je prirodna, da ti se čini već odnekud poznatom, a ipak je nova i puna lirske svježine. To je glavno, jer to istom čini skladatelja skladateljem, umjetnikom. Njegova je harmonija posve jednostavna, bez modernih komplikacija i šarenila modulacije (u tom donekle Caniću nema premca). ali nije ni prisiljena nego posve primjerena lakoj onoj melodiji, koja nad valima akorda lebdi kao pjev proljetnoga zefira... Poseban čar daje skladbi i dobra instrumentacija, koja je isto tako laka, jednostavna i interesantna. Sve te odlike pokazuje »U sumračje«, najnovija kompozicija, što nam ju je Vodopivec dao.

Žao nam je, što je Vodopivec dosada tako malo svojih djela izdao (ja poznam samo dva). No već po tom jednom djelu vidimo, kakova je žica njegove duše. Lirika, prava slatka lirika. Naša tamburaška umjetnost nosi sva obilježja mladosti — a mladost žeđa za lirikom, za onim zamamnim glasom, koji ti nosi dušu u daleke krajeve sanjive neizvjesnosti i tihe poezije. Treba netko i nešto da nas sve »onamo« povede, pa kad se »odanle« povratimo, možda ćemo onda razumjeti zadaću tamburaške umjetnosti...

Vodopivec je obećao, da će naskoro opet izdati jedan svoj kvartet. Mi ga s interesom očekujemo, pa apeliramo na uredništvo »Tamburice«, neka nam odsada, gdje je list proživio prvih deset godina života, daje skladbe više umjetničkog obilježja, a neka prestaje izdavanjem raznih stvari, za koje je šteta truda i troška, kad su i onako bez ikakove vrijednosti. Apeliramo i na naše dobre skladatelje, neka porade o tom, da se u tamburašku literaturu više ne uvlači koješta, nego da dobijemo uistinu djela umjetničke vrijednosti. Sjetite se samo — hrvatske tambure!... J. A.

*) Uredništvo »Tamburice« moglo bi nam redovno slati i svoje priloge, pa bi naš stručnjak rado izvjestio, tim rade, što bi naši pristaše imali uputu za svoje koncerte i akademije.

LISTAK.

Luč-Zora. Drug Narte Velikonja, član Danice, iznosi u pošljednjem broju »Luči« prijedlog o našoj »Luči« i slovenskoj »Zori«, kako bi prva imala da postane nešto ko slovenski »Mentor«, a druga »glasilo vsemu kat. jugoslov. diljaštvu in kat. jugoslov. starješinstvu, kot oficijelni organ«. Za sada ću se obazrijeti samo na razloge druga Velikonje. koji po njegovu mnijenju govore u prilog gornjemu prijedlogu.

Jest, mora nam biti prvom i glavnom

zadaćom i brigom jedinstvo, i baš radi toga, jer je to tako važna stvar, koja radi o biti hrvatsko-slovenskog naroda, valja s velikom opreznošću paziti, da ne izletimo pred rudo. Danas se može govoriti o lošim financijama »Luči« samo u koliko se tiče staroga duga (ali i toga već više nema[1]), dok je lanjska »Luč« pretplatom (?) potpuno isplaćena. Što bi se dakle dogodilo, kada bi »Zora« postala organizacionim glasilom za sve hrvatske i slovenske organizacije? Drug dobro zna, kako »Zora« radi financija teško životari, a kad bi postala i hrvatsko organizaciono glasilo, dobila bi u najmanju ruku tri puta više pretplatnika, koji solidno (?!) podmiruju svoju pretplatu. Čini mi se malo naivnim tražiti razloga u prilog gornjemu prijedlogu u tome, što naši članovi pišu u Zori ili što je iz Slovenije k nama došao kat. pokret, a naši prvi akademičari iz slovenskih društava, ili što »Zora« slavi uskoro dvadesetgodišnjicu, a »Luč« desetgodišnjicu, pa da bi se baš taj svečani momenat upotrijebio za početak provađanja narodnog jedinstva. To bi bio s naše strane samo čin poštovanja i neke kurtoazije, kad bismo iz tih »razloga« usvojili gornji prijedlog. U ovako velikim pitanjima nema pieteta prema nikomu. Pri tome je glavno sila, nužda, pravo na život. Nije li takav jedan »razlog« i to, što »Luč« ima tri puta više pretplatnika, nego li »Zora«, ili, što naših organizacija ima 5—6 puta više nego li slovenskih, što su iste u svakom pogledu nadmašile slovenske.

Drug Velikonja gleda u oživotvorenju gornjega prijedloga, — da baš »Zora« postane organizaciono glasilo, — a ne »Luč« — i veliku nacionalnu i političku dobit za Slovence, a i nas Hrvate. Priznajem, da politika igra u čitavoj stvari veliku ulogu. I baš radi toga bih razloga predložio rade, da »Luč« postane organizatornim glasilom, jer je Slovencima potrebno da udišu malo modernijega, savremenijega duha, a ne da počimaju svaku slavu pjevanjem poznate narodne himne prevedene iz njemačkog...

Mi Hrvati hoćemo da imamo u svom glasilu potpunu slobodu pisanja. Ne bi rado, da stojimo pod ičijom ma i najmanjom kuratelom. Što misli drug, bi li »Zora« kao organizaciono glasilo hrvatsko-slovenskog društva pružala dostatno garancije za potpunu slobodu pisanja ili bi bila podvrgnuta vlasti kakovog cenzora? Nama je svejedno, bio to koji makar i kod nas obljubljeni Slovenac.

Uz onaku organizaciju društva, kakva je kod Slovenaca, uz one socijalne prilike, kakove su tamo, bojim se, da »Luč« ne samo, da nebi ništa izgubila, nego držim, da bi se iza 10-godišnjeg rada i žrtava moralo ponovno organizirati i pridizati.

Pripravljajmo terrain za jedinstvo! To nam budi glavna zadaća! O tome drugom zgodom više.

P. Premužić, član »Hrvatske«.

Op. uredn. Uredništvo očekuje više razlaganja. Želi znati, šta o tome pitanju misle pojedini agilniji ljudi, pa i pojedine organizacije, bogoslovi, akad. društva itd. Onda će i ono izreći svoje nazore.

Dosadanji glavni urednik napisat će članak s obzirom na Luč i Zoru od više godina.

Umjetni dragulji. I ako je za mnoge vrlo suhoparan i neinteresantan predmet mineralogija, to se ipak rado zagrijavaju za neke predmete rudnoga carstva. Uz zlato, srebro i druge drage kovine, tu su u prvom redu dragulji, koji privlače čovjeka, da za njima srće i gramzi. S koliko li smo samo interesa pratili krvave povijesti glasovitih svjetskih dragulja »Koh i noor-a, Florentinca, Vel. mogula itd.«

Današnja znanost, koja se ne zadovoljava samo opažanjem onoga, što nalazi u prirodi, nego se oslanja najviše na experimenat, pokus i sintezu nije se zabavljala samo tim pričama i podacima, gdje i kako se dragulji nalaze, nego je mislila i o umjetnoj tvorbi dragulja. Problem, koji su alkemiste kroz stoljeća rješavali i kojim se bavio mnogi učenjak, knez i privatnik, rješavaju danas s obzirom na dragulje, kemičari i mineralozi u svojim laboratorijima.

Danas se već proučava umjetno postajanje vapnenca, dolomita i drugog kamenja, te se ispituju odnošaji, koji uvjetuju to postajanje, a da se uzmogne prema tome stvoriti sud o prilikama, koje su vladale na zemlji u ono doba, kad su neke rude ili neko kamenje postajali u prirodi.

Kao što se alkemiste nijesu zadovoljavali pretvorbama počela jednog u drugo, tako se i današnji učenjaci bacište na to, da što više iskoriste svoje znanje stvarajući umjetnim načinom rude, koje danas najviše traže i trebaju — počeše misliti kako će iz crnog ugljena, koji je po kem. sastavu potpuno jednak dijamantu, stvoriti alem kamen, a iz žute gline crveni rubin i modri safir, čije sastojine glina potpuno sadržaje.

I okrunjena je marljivost čovjeka uspjesima. Danas imamo velik broj dragulja, što ih čovjek umjetnim načinom pravi, šta više ti se dragulji kao potpuno jednaci onima što su u prirodi nastali i prodaju kao takovi.

Tu je u prvom redu **rubin** — dragulj, koji je bio skuplji i od samoga dijamanta. Dok je briljant[1]) najčišćeg alema od 3 karata dobiti za ciglih 3600 K, dotle rubin iste veličine stoji 36.000 K. Ovaj pad u cijeni došao je radi umjetne produkcije. Već 1857. je Gaudin napravio uleđeni aluminijev oksid, a nekako u isto je vrijeme Ebelmen dobio prave lece rubina. Isto tako Henri Sainte Claire Deville i Caron pa Frémy i njegov asistent Feil dobivaju tek listiće rubina, a istom devedesetih godina Frémy i Verneuil dobiše lece rubina, koji su se mogli brusiti, ali su ipak bili premaleni prema uloženom trudu i trošku. Kemičar Maîche je napravio veće, ali nijesu bili čisti, dok 1895. Michaud nađe način, da male lece rubina povećava, a Verneuil je našao način da napravi veće i za brušenje zgodne rubine. On dobiva iz gline aluminijev oksid (Al_2O_3), a njemu doda malo kromova oksida, koji mu podaje crvenu boju. Prah obaju gore spomenutih oksida rastali se u rasvjetnom plinu, a iz taline se onda izlučuju kristali rubina. Naravno da su za to uređene posebne sprave, a danas ima u gradu Sarcelles, pokrajine Seine te Oise, tvorničar Alexandre čitavu tvornicu za umjetno pravljenje rubina. Ne razlikuju se od onih, što su u prirodi nastali po ničem, a prodaju se širom svijeta.

Isto se dogodilo i sa modrim srodnikom njegovim **safirom.** Već kad su Henri Saint Claire Deville i Caron pravili rubine dobiše uz listiće rubina i listiće safira. Frémy je uz krom dodao aluminijevu oksidu malo kobalta, pa je uz listiće rubina dobio i listiće safira. Uza sve to, tek je u studenom 1908. Louis Paris napravio prve safire, koji su bili dobri i za draguljarstvo. On je uvidio, da se aluminijev oksid prebrzo ohladi, te ne može, da se pri kristalizovanju spoji sa kobaltovim oksidom. On je za to masi aluminijeva oksida dodao vapna i magnezijeva oksida, a time je usporio kristalizovanje, te omogućio spajanje sa kobaltovim oksidom. Sam Verneuil je pošao drugim putem dodav aluminijevu oksidu 0.05% titanova i 1.5% željezna oksida Na taj način je napravio safir, potpuno jednak onome što u prirodi postaje, jednak ne samo izgledom nego i svim fizikalnim, morfološkim i kemijskim svojstvima. Danas radi u Francuskom gradu Boulogne sur Seine tvornica safira, gdje svaka sprava za 9 sati napravi 60 karata safira. Napravljen je već safir i od 80 karata. Isto tako je čovjek umjetno napravio bezbojni safir (leukosafir) i orijentalni topaz.

Tako smo došli do alem-kamena. Davno se znalo, da je dijamant po svom kem. sastavu čisti ugljik. Već 1828. je Gannal pokušao praviti dijamante, dodav sumporougljiku fosfora, pri čemu se fosfor, spojio sa sumporom, a na površini tekućine se uhvatila kožica, koja je pod mikroskopom pokazivala sitne lečiće dijamanata. Lečići su bili mikroskopski — dakle za draguljarstvo bez vrijednosti. Ali čovjek nije sustao. Već 1853. Despretz ide posve drugim putem. On u zrakopraznom prostoru kroz valjak ugljena provađa električnu struju kroz više mjeseci. Kad je iza toga prekinuo struju našao je, da se crni prašak, koji se sabrao na krajevima, sastoji od samih alemovih lečića. Time je ugljen pretvorio u dijamant.

Englez J. A. Marsden je u osamdesetim godinama prošloga vijeka smiješao srebro i ugljen, što ga je dobio palenjem sladora. Smjesu je žario 10 sati u temperaturi, u kojoj se i čelik rastaljuje. Ohlađenu masu je otopio u dušičnoj kiselini. Srebro se otopilo, a slađorni ugljen je ostao kao grafit i dijamant. Naravno da su i ti leci bili premaleni za uporabu. Malo kasnije od Marsdena pokušao je J. Ballantine Hannay u Glasgovu, da velikim tlakom i visokom temperaturom pretvori ugljik u teku-

[1]) Ako pretplatnici i povjerenici budu ovako marljivi kao dosada, čini se, da ćemo opet u glib. Uredn.

[2]) po prilici 200 miligrama.

rata[2]) prodavao za 3600 P. to je rubin iste

[1]) Izbrušena forma dragulja, kod koje je veća ploha s gornje strane.

činu, iz koje bi se alem iskristalizovao. — To mu ne pode za rukom, ali opaziv, da se ugljovodici u velikoj vrućini i uz silan tlak raspadaju u ugljik i vodik, te se ovaj spaja s kovinama (natrijem i magnezijem) a onaj prvi ostaje slobodan, pošao je drugim putem. On je u tvrdim željeznim cijevima žario ugljovodik, dok se cijevi nijesu zacrvenile. Ugljovodik se raspao, a ugljik pretvorio u alem. Troškovi su bili veliki, a leci alemovi maleni.

Francuski kemičar Henri Moissan radio je drugačije. Znamo, koliko je vike bilo o njegovom radu prije par godina. On je rastalio željezo i posuo ga sladornim ugljenom. Sladorni ugljen se i sam rastalio i zašao u talinu željeza, a on je onda ovu talinu izlio u hladnu vodu ili otopljeno olovo, da se brzo ohladi. Talina se ohladila najprije na površini, a postepeno i unutra. Nastao je silan tlak, koji je ugljen pretvorio u dijamant. Moissan je sad željezo otopio u solnoj i dušičnoj kiselini a preostali su grafit i alem. Grafit je otopio u dušičnoj kiselini i kalijevom kloratu.

Moissanov trud je bio velik, jer je za temperaturu od 3000° morao konstruirati posebnu električnu peć, koja danas mnogo služi u tehničkim i kem. laboratorijima. Na njegov način su pravili dijamante Henry Fischer i La Rosi. Ali još se nije postiglo ono za čim ljudi idu, te još uvijek umjetno pravljeni alem ne može zamjeniti prirodnoga, kao što je to kod rubina. Upravo stoga mu je i porasla cijena, dok je rubinu spala.

Kao što je čovjek napravio rubin, safir i dijamant, tako se danas u laboratoriju pravi i drugo drago kamenje*) kao: alexandrit, spinel, smaragd cirkon, hijacint, kremen i opal, ali dosada umjetnim načinom prave samo rubine i safire u takvoj veličini, formi i količini, da se mogu u prometu takmiti sa prirodnima, dok su ostali umjetni dragulji tek kuriozum laboratorija i nauke.

Ula Pačukov.

Literatura:

Tućan Fran dr.: Umjetni dragulji. (Priroda, god. III. sv. 4., Zgb. 1913.)

Fougue F. et Lévy M. Synthése des mineraux et des roches. (Paris 1882.)

Bauer Max: Edelsteinkunde. (Leipzig 1896.)

Boyer Jaques: La syntése des pieres precieuses. (Berlin 1910.)

Primili smo i uvršćujemo slijedeći »Poziv na pretplatu«, a da time nijesmo knjige preporučili ni odsudili.

Poziv na pretplatu.

Do konca siječnja 1914. bit će doštampana moja druga*) zbirka pjesama:

»Nade i čeznuća«.

Cijena će biti 2 K po komadu, sa poštarinom K 2.20, a za one, koji unaprijed najkasnije do 31. siječnja 1914. pošalju pretplatu, K 1.80 franko.

Novac se šalje izravno na moju adresu, ili na tiskaru »Vogler i drugovi« u Sarajevo.

Sarajevo, 20. prosinca 1913.

Nikola Ostojić.

Pop (ovo nije poruga, kako neki misle. Tako se sam vlč. potpisuje) **Petar Kaer** poslao nam je »Poziv na predbrojbu!« u kome poziva na predbrojbu za njegovo djelo »Uvod k povjesti Makarske i Primorja«. Koliko iz »Poziva« razabiremo, to bi bio II. dio Uvoda. Mi I. dijela nijesmo dobili, te ne možemo o čitavom radu ništa reći doli, da će ovaj dio obuhvaćati 10 araka (160 str.) sa 40 fototipičnih slika i stajati samo 2 K. Sadržavat će »povjesno-statističke podatke o postepenom razvitku nastave, kulturnih sretstava, trgovačkog prometa, obrta, zadružnog života itd.« Mi bi s naše strane preporučili da knjigu sa jezične strane ogleda, koji dobar poznavač jezika, da bude manje dalmatinska a više hrvatska.

Pravni Savjetnik. Primili smo 1. broj ovoga lista, te ćemo se radi pomanjkanja prostora u idućem broju njime pozabaviti. Stoji 3 K. Naručuje se Palmotićeva ulica 52.

Ispravak. U članku »Vjerski auktoritet i moderna znanost« (Luč IX., 3, 93.) ima stajati mjesto »Monah Bacon Verulamski« — »Franciskan Roger Bacon«.

Notica »Povjest kraljevine Hrvatske« došla je pri prelamanju među »Ocjene i prikaze«, dok ju je uredništvo odredilo za »Listak« pred »Primili smo«. Ured.

*) Ne bi bilo zgorega, da nam gosp. pisac pošalje dosadanja svoja izdanja za knjižnicu uredništva.

EPILOG DOSADAŠNJEG UREDNIKA.

Kada sam na trsatskom sastanku primio uređivanje »Luči« bio sam svijestan, da »Luč« ne će ove godine biti ono, što je bila prošle. Znao sam, da ne ću odgovoriti zahtjevima, koje će mnogi na mene upraviti. Da sam redakciju ipak preuzeo uzrokom su ova tri razloga:

1. Htio sam, da se pod mojim pogledom izvede prihvaćena reforma »Luči« — dioba »Đačkog Vijesnika« od književno-poučnog dijela — prema mom nacrtu, što ga iznesoh u Ljubljani i zatim na Trsatu.

2. Gledao sam, da se malo pričeka, dok se iz redova naše mlade generacije nađe sposobna sila, da preuzme uredništvo i da ga vodi kroz više godina, budući da je drug S. Varga otklonio tu dužnost i

3. Bio sam duboko uvjeren, da je »Luč« prošle godine malo iskočila iz naše kolotečine. Da se krivo ne shvati, pod tim sam mislio ono, što i senior naš Butković (Vidi »Đački Vijesnik« str. 70.) kad veli: »Zadnjih mi je godina bila »Luč« malko preveć »gospodska«.... Glavni je ipak uzrok bio u nama, jer smo mislili, da kako mi rastemo i mislimo, mora da i »Luč« bude »naša« i eto odsvud neke »aristokracije«, kod koje je brojni onaj »mali puk« ostao prikraćen itd.«

Kroz čitavu lanjsku »Luč« osjećao se jako nekakav jedinstven pogled i duh, koji je previše sjećao na urednika. Znam, da je to moralo biti, ali »Luč« je — po mom mišljenju — glasilo hrv. kat. đaštva, te u njoj mora da odsjeva sveukupni naš rad. Upravo stoga istakoh u br. 2., da će »Luč« izlaziti samo ako »pretplatnici i suradnici ne budu čekali, da ih se opominje na dužnost«. »Luč« ne izlazi zato, da je veći dio ispune sami urednici ili Domagojci.

To su bila načela, koja su me vodila zajedno sa suurednicima, a nastojao sam, da ih što bolje provađam. Pazio sam pri tome ujedno i na neke formalnosti, ali ne stoga, jer sam njemački doktrinarac, nego stoga, što priučavaju urednosti (ovo opet djeluje pedagoški na odgoj volje) i služe zdravlju. Tako sam na pr. među ostalim upozorio suradnike (Vidi omot br. 2.), da pišu na papiru veličine četvrtine običnog arka papira. Poslušali su tek jedan ili dvojica, a ipak taj format ima tu prednost, da čovjek pri pisanju ne kvari prsa i ne napinje oči kao kod velikog formata arka. I još mnogo tih sitnica, koje čovjek pomalo prima, a za život i samoodgoju mu znače mnogo.

Interesantno bi svakako bilo, da se iznese i skrižaljka o suradnji, što sam je iznio na sijelu predstavništva. Međutim to sada ne činim. Konstatiram samo, da se u broju sadanjih (1—5. br.) suradnika od svjetovnih akademičara nalaze jedino Domagojci (koji inače imaju i organizacioni rad preko sebe), a od bogoslova su se istakli: par zadarskih, dva, tri zagrebačka, jedan senjski, dva sarajevska, jedan đakovački i franjevački zborovi iz Makarske, Dubrovnika i Zagreba općenito. Ovo ne rekoh zato, da koga pokudim, nego da neke obodrim na rad i bratsko natjecanje.

Bilo je mnogo njih, koji su negodovanjem gledali promjenu uredništva (a i sam sam među tima bio), neki su đapače i protestovali na razne načine, a **neredovito izlaženje (kojemu je uzrok jedino slaba suradnja i slabe financije)**, te još neke iskrene izjave uredništva nad nerazumjevanjem (»Radosne pojave«, napomena o »Vrhbosni« u notici o Ljubl. kongresu u Đ. V. str. 14. i »Iz čije ko kese živi?« Đ. V. str. 32.) pobudiše još veće nezadovoljstvo u pristašama i čitaocima »Luči«. **Potpisani urednik žali, ako je iznašanjem subjektivnih nazora mogao i najmanje da škodi glasu i financijama »Luči«.**

Promotriv sve to i uvidiv, da je od onih pobuda, koje su me navele, da primim uredništvo točka prva potpuno izvedena izlaženjem »Đačkog Vijesnika«, a točka treća uvedenjem nekog srednjeg niveau-a u Luči i našav u Josipu Andriču, druga, koji bi odgovarao zahtjevima druge točke, zahvalio sam se Predstavništvu na dužnosti urednika, predajući je šestim brojem u ruke mlađe sposobnije sile.

Svim suradnicima, a napose suurednicima braći Stjepanu Vargi i Đuki Kuntariću najljepše zahvaljujem na potpori u radu, a »Luči« želim najbolji napredak i uspjeh.

Bogdan Babić, cand. phil.

Iz uredništva suradnicima i radnicima.

Uredništvo »Luči« nastojalo je, da prema zaključcima trsatskog sastanka uredi pričuvnu knjižnicu za uredništvo, da dobavi što više novina i časopisa u zamjenu. »Đački Vijesnik« kako je zasnovan treba da prati sve naše javne narodne prilike. Budući da mi — daci — nemamo dovoljno novaca ni za samo izdavanje, a kamo li za honorar dopisnicima iz raznih krajeva, a još k tome ne možemo ni doći uvijek do najinformiranih krugova, to nam mnogo služe novine. Pa i one sa čisto lokalnim karakterom. Želimo, da u »Đ. V.« skupimo sve sitnice o našem socijalnom stanju, pučkoj prosvjeti i narodnoj obrani. Obratili smo se na sve poznate nam hrvatske i srpske novine, časopise, znanstvena i književna društva. Moramo priznati da nam mnogi ni ne odgovoriše, a niti povratiše 1. broj, što im ga poslasmo. Konstatovati moramo, da srpski listovi i društva ili najpripravnije primiše zamjenu ili nam pismeno razložiše razloge s kojih nemogu stupiti u zamjenu. Na žalost vrlo mnogo hrv. listova i novina ne udostojaše nas ni da nam ogledni broj povrate. (Svakako kultura!) Znamo, ima još mnogo listova, koje nijesmo tražili za zamjenu stoga iznašamo ovdje popis onih, koji su stupili s nama u zamjenu i molimo prijatelje da nam jave adrese onih, kojih ovdje nemamo.

Uredništva pak listova i novina molimo da oproste, što im dosad neuredno slasmo »Luč«. Imali smo mnogo posla s uređenjem adresara u upravi i tiskanjem adresa. Šaljemo sve zaostale brojeve i molimo, da nam isto uzvrate.

Novine:	
Riječke novine, Rijeka	Gospodar, Osijek
Il Quarnero, Rijeka	Gospodarski list, Zagreb
Novi Vakat, Sarajevo	Вен ц, Ве град
Hrvatska kruna, Zadar	Hrvatska Straža, Split-Rijeka
Prava Crvena Hrvatska, Dubrovnik	Hrvatska Škola, Trviž-Pazin
Српска Зора, Дубровник.	Škola, Zagreb
Narodni Glas, Karlovac	Mlada Hrvatska, Zagreb
Naša Sloga, Pula	Sv. Cecilija, Zagreb
Naše Pravice, Varaždin	Preporod, Zagreb
Naše Novine, Győr	Hrv. učitelj. dom, Zagreb
Naše Novine, Subotica	Napredak, Zagreb
Neven, Subotica	Naši Zapiski, Gorica
Ilustrovani Tednik*), Ljubljana	Stenograf, Zagreb
Mitrovački Branik, Mitrovica.	Novi Život, Karlovac
Biser, Mostar	Hrvatski trgovački list
Naša Misao, Sarajevo	Mladi Hrvat, Opatija
Vijesnik bankovnih činovnika, Zagreb	Glasnik biskupija bos. i srijemske, Đakovo
Zadrugar, Split	Naša Gospa Lurdska, Rijeka
Bullettino di arheologia e storia dalmata, Split	Tamburica, Sisak
	Domaće ognjište, Zagreb.

Ovdje ujedno upozoravamo drugove, da nam jave svaku važniju stvar iz njihovog kraja, koja nas može u tom pogledu interesirati, a članke (koji rade o navedenim pitanjima) neka prepišu ili izrežu i nama pošalju. Nije li im to moguće neka nam točno jave naslov radnje (članka), godinu i broj lista u kom je izašla, te gdje se list (ili novina) može dobiti. Ako tko i u kojoj starijoj knjizi (časopisu, novini) naide na takove zgodne stvari neka isto tako učini.

Naš napredak stoji jedino u zajedničkom istrajnom radu svlju nas bez razlike.

Zrno do zrna pogača, a kamen do kamena palača!

***) Od slovenskih kat. listova »Luč« ne dobiva nego 3 u zamjenu. Novine ni jedne! Tražili smo! Tko se brine za bratstvo — na posao! Neka nam pošalje adrese svih slovenski hlistova i novina.**

LUČ

KNJIŽEVNO-POUČNI LIST HRVATSKOG : KATOL. ĐAŠTVA. :

GOD. IX. ZAGREB, 28. veljače 1914. BROJ 6.

G. G.

Đak i vjera.

Mnogi đak sam do sebe malo drži, jer ne poznaje samoga sebe niti svoje vrjednosti.

Što je uistinu đak?

Već po svom pozivu i položaju spada u elitu, u izabranu četu svojeg naroda. Bog od njega očekuje u životu nešto veliko i važno. Zašto bi mu inače dao posebne talente? Zašto bi ga inače pozvao na najuzvišeniji ljudski rad, na rad umni?

Đak je pozvan, da se uspne na visoko brdo, da upozna mnoga otajstva, koja su skrivena običnim ljudima; da se vine poput orla suncu znanja, da bude od njega rasvijeljen, ogrijan i preobražen.

Ali nesamo za sebe. S visokog brda spoznaje i znanja valja da braći svojoj na podnožju brda govori o onom, što on vidi. On mora svoju okolinu dizati k idealima, vječnim idealima.

Toj velikoj zadaći u životu može odgovoriti jedino onaj, kojega prožimlju velike i uzvišene misli, koji ima veliko, plemenito srce, koji je pun poduzetnosti, ustrajnosti i požrtvovnosti.

Gdje će inteligenat crpsti uzvišene misli, gdje će sebi odgojiti plemenito srce, gdje će dobiti poduzetan, požrtvovan duh, duh samoprijegora?

Jedino u katoličkoj vjeri.

Za život je čovjeku potrebito uzvišenih, velikih misli, inače će ga život satrti.

Život svakog čovjeka je drama ili bolje reći tragedija, u kojoj se odlučuje o sudbini jedne velike stvari. Prizori su mnogostruki: veseli i žalosni, potresni i veličajni, nježni i tragični. Osobe u toj drami jesu: Bog, čovjek, svijet, đavao. Radnja je borba između svijetla i tmine, dobra i zla. Glavni junak je čovjek ,koji se bori za vječnost.

Jednim događajima u njegovom životu upravlja viša sila neumoljivo, drugi su u ruci samog čovjeka.

Tko hoće da u toj neumoljivoj, oštroj borbi ostane pobjednik, tome treba da dušu prožmu v i s o k e misli. Te misli imaju biti kao dva orlujska krila, na kojima se čovjek diže nad život, nad borbu, da je s visine jasno promotri, da ne izgubi plana borbe.

Takve nam visoke misli daje v j e r a. Ona nam pokazuje vrijednost pojedinih ljudskih mišljenja i dovodi nas do jasnog pogleda na život.

Dva su uma, koja promatraju svijet. Um Božji, koji jednim vječnim pogledom obuhvaća sve stvorove, cijelu povijest ljudskoga roda i pojedinaca.

Drugi je um ljudski, koji hoće da prodre u sve tajne stvorenog svijeta, hoće, da otkrije sve zakone i počela, koja se u njemu kriju.

Mi u životu čujemo ono, što ljudi misle i kako sude o raznim pitanjima. Ako dobro pazimo, uvidjet ćemo, da se ljudska mišljenja o jednoj te istoj stvari veoma razilaze.

Bacimo jedan pogled u povijest, da vidimo, kakovo mišljenje imaju ljudi n. pr. o najvažnijem pitanju: o Bogu. Jedni vele: Nema ga. Drugi kažu: Ima ga. Oni, koji vele: Ima ga, razbiše se u bezbroj stranka i strančica; jedni kažu: Jedan je; drugi će: Dva su; treći: Mnogo ih je.

Pitaj ih, što je i kakav je Bog, pa će ti reći jedni: Osoban je; drugi viču: On je duša svijeta; treći će opet: On je isto, što i svijet; četvrtima je Bog: vječna misao; petima: Volja itd.

Što će razuman čovjek na sve ovo? Čutit će živu potrebu, da se uzdigne nad sva ova mišljenja i da dozna, što je istina.

A tko će mu dati kriterij istine?

Jedino katolička vjera.

Istina opstoji. I što se ima držati o najvažnijim pitanjima, koja muče dušu ljudsku, to znade sigurno vječni Um — Bog.

»Nama je«, veli sv. Pavao, »Bog objavio istinu, da ne budemo kao djeca promjenljivi, i da nas ne zanosi svaki vjetar ljudske nauke«. Radi toga je rekao Spasitelj: »Ja sam svijetlo svijeta. Tko mene slijedi, ne hoda po tmini a«. Vjera nas dakle čuva od teških zabluda, od bludnja u mišljenju o najvažnijim pitanjima.

Ima ljudi, koji misle, da katolik mora slijepo vjerovati ono, što Crkva uči.

Proti tome mišljenju mi u ime Crkve svečano moramo prosvjedovati. Naprotiv — nama je zabranjeno slijepo vjerovati.

Bog nam je dao razum. Zar za to, da ga vjerom uništi, da ga odbaci kao nepotrebno oruđe? Nije li On znao i odredio, da će čovjek »iz vjere živjeti«? Za što je um stvarao, ako bi tražio slijepo vjerovanje?

Razum prihvaća — po naravi, kako ga je Bog uredio, samo ono, što uvida, da je istinito (evidenter verum) ili da je vjerodostojno (evidenter credibile). Za to je Bog sam kršćaninu stavio načelo razumnog vjerovanja, kad je rekao, da naša vjera mora biti: rationabile obsequium«, — razumno podlaganje.

A da se uzmognemo razumno podložiti objavljenim istinama, treba, da im poznajemo postanak i sadržaj.

Tako su upoznane istine za život od neprocijenjive znamenitosti. Osim toga, što nas vjera sigurno poučava o najvažnijim životnim pitanjima, vodeći nas nad ljudska mišljenja, na stanovište, s kojeg sam Bog promatra svijet — krije se u vjeri neobična snaga i poticaj na rad.

Kršćanska vjera nosi u sebi samoj znak božanski. — A to nije čudo. Ako je ona izvora božanskog, nužno, da donosi Božje misli, kojih um ljudski niti je mogao naslutiti, niti ih, kad ih čuje, može potpuno shvatiti. To su otajstva ili misteriji. To su istine, koje zapanjuju, zadivljuju ljudski um. A tim se, kako veli Aristotel, ljudi baš potiču na istraživanje. I zato smijemo smjelo ustvrditi, da su baš kršćanska otajstva bila najodlučniji motivi, koji su i vjerne i nevjerne učenjake poticali na istraživanje, jer nas istina tim više potiče na istraživanje, čim je otajstvenija. Tamne strane otajstva ne daju mirovati ljudskom duhu, on hoće, da istraži njihove dubine.

Ali otajstva nijesu toliko dragocjena radi svoje tamne, nedokučive strane. Naša duša uzdiše za svijetlom, i svaka je zraka istine napunja radošću i oduševljenjem. Za to su kršćanska otajstva izvor osobite radosti duševne, jer što dublje u njih zalazimo, to nas sve više obasjava svijetlo iz vječnosti, gdje sja potpuni dan, na koji težimo,*) da radimo. da se usavršujemo.

No osim otajstva donosi nam vjera i drugih uzvišenih misli, koji život čine intenzivnim, punim smisla i rada.

Život je gibanje, rad. I što je taj rad intenzivniji, to je i vredniji.

No za intenzivan rad treba velikih misli.

Što je misao?

Misao je slika predmeta, što smo ga upoznali, to je predmet prisutan u našoj duši, sjedinjen s našom dušom, predmet produhovljen. I prema tome, ako je predmet velik i uzvišen, on će nas privlačiti, oduševiti, mi ćemo ga zavoliti, težit ćemo za njim, gonit će nas na rad.

Doklegod se u duši umjetnika ne porodi ili ne stvori slika predmeta, koga će stvoriti — miruje njegovo pero, kist se ne diže, dlijeto ne udara.

Ali gledajte ga, kad mu zalebdi pred dušom slika njegove umjetnine! Eno Mihelangela u vrtu starog samostana. Podbočio se, ne miče se, pogled mu se nekud gubi, kao da nešto traži. Čini se, da ništa ne radi ... Ali gle, najednom mu se zasjaše oči, tijelo zadrhta, lice porumeni. — On se hvata dlijeta, staje pred hladni kamen i počinje grozničavo raditi. Prolaze sati, dani ... a on nije ni gladan ni žedan. Zaprašen, zamazan, raskuštrane kose upalih očiju — ništa ne vidi, samo reže neumrle, žive crte u tvrdi kamen. I istom kad se iz kamena pojavila veličanstvena pojava Mojsije, klonuo je umjetnik blijed, iscrpljen, satrven.

To je moć velike, uzvišene misli. Kršćanin, koji vjeruje, koji je duboko prožet onim mislima, koje objava donosi, ima veće i uzvišenije misli od Mihelangela kao umjetnika.

Nije li uzvišena misao, što je izražena u riječima: »Dii estis, et filii altissimi omnes«! Ili ona sv. Pavla: »Nescitis, quia templum Dei estis, et Spiritus Dei habitat in vobis... Vos estis templum Dei vivi, sicut dicit Deus: Quoniam inhabitabo in illis, et inambulabo inter eos« (1. Cor. 3, 16.; 2 Cor. 6, 16). Zar nije uzvišena misao, kad nas po tom zovu sv. Oci:

*) Schecben: Die Mysterien d. Christerthums, pag. 3.

Θεόφοροι — Bogonosci? Zar nas ova misao ne će napuniti ponosom, da s prezirom odbacimo svaku niskost, svaku pokvarenost?

Nije li uzvišena misao sadržana u riječima Isusovim: »Budite savršeni, kao što je savršen naš Otac na nebesima?« Ili ona: »Ne zovem vas više slugama već prijateljima, jer sluga ne zna što radi njegov gospodar. A ja vas zovem prijateljima, jer sam vam sve rekao, što sam čuo od Oca svojega«.

Nije li to uzvišeno, kad nas Bog zove: narod svet, kraljevsko svećeničko, kad veli, da smo prije stvorenja svijeta određeni, da budemo sveti i čisti, da jednom živimo onim životom, kojim sam Bog živi?

Koga ovakove misli ne će goniti, da radi, da trpi, da se usavršuje?

Vjera daje napokon čovjeku onaj krasni optimizam, kojim se svi veliki i pravi kršćani odlikuju.

Biti optimista znači: uvijek se nadati boljemu, nikad ne zdvojiti. To je potrebno svakom pojedincu za život, kao i za rad u društvu.

Katolik duboko prožet vjerom znade, da nije on sam, koji radi, koji upravlja događajima u životu, da nije on sam, koji se brine za sebe i svoje, već da ima jedan viši, umniji, jači, koji je Otac svakom čovjeku, koji može samo dobro htjeti, na dobro sve obraćati. Koliko se utjehe i optimizma krije u onim energičnim riječima sv. Petra: »Bacite svu brigu na Gospodina« — pa ona: »Onima, koji Boga ljube, sve se okreće na dobro«. On znade, da na ovoj zemlji nema nesavladive zapreke ničemu, jer ako sam ne može, a on sklapa ruke i diže oči k nebu i govori s Davidom: »Digao sam oči svoje k brdima, odakle će mi doći pomoć. Pomoć mi je od Gospodina, koji je načinio nebo i zemlju. Ne će dati da se oklizne noga tvoja niti će spavati onaj, koji te čuva«. (Ps. 120.) On govori sa sv. Pavlom: »Sve mogu u onom, koji me jači.«

Čovjek prožet vjerom je optimista u radu socijalnom, jer znade, da Bog blagosiva i pomaže svaki pošten posao. Za to veselo posluje i onda, kad ne vidi odmah plodova svoga rada, jer znade, da će sjeme bačeno ipak jednom donijeti ploda, makar, da će se drugi s njim ponositi, prema onom što reče Spasitelj apostolima: »Istinita je riječ: da je drugi, koji sije, a drugi, koji žanje. Ja sam vas poslao žeti ono, oko čega se vi nijeste trudili« (Iv. 4, 37, 38.).

Čovjek vjere prolazi kroz život neslomljen — jer su mu oči uprte gore k nebu, tamo će naći sve, štogod ovdje izgubi ili mu otmu.

Vjera nam dakle daje jasan pogled na svijet i život, diže nas nad protuslovna mnijenja ljudska, otvara nam pogled u otajstveni svijet i život božanski, sjeća nas na uzvišeni poziv čovjeka, goni nas na rad, a u radu i životu nam daje toli potrebni optimizam.

Što je dakle dužnost katoličkog inteligenta, kojemu i đak pripada?

Inteligenat, đak vrsta se među izabrane duhove naroda, u elitu narodnu. On to mora biti svojom izobrazbom. Istina, on ne može u svemu

nadvisivati druge, ali ako hoće biti katolički inteligenat, to mora svojim vjerskim znanjem biti nad masama naroda.

Krivo bi bilo reći, da su jedino teolozi dužni dublje poznavati vjerske istine. Jest, oni su to dužni po svojem svetom zvanju — ali da i nijesu u svećeničkom stališu, morali bi si steći što savršenije vjersko znanje.

Vjera je naime najuzvišenija znanost, njoj dakle pripada među znanostima prvo mjesto. Bez vjere su druge znanosti nepotpune za inteligenta, koji traži jasan pogled u sklop istina, koje zanimaju njegov um.

Vjera je praktična znanost, koja duboko zadire u život, ona je zahtjev života. Njeno svijetlo mora obasjati cijelog čovjeka, sav njegov rad, ako hoće, da život ima smisla.

Sve znanosti se dotiču onih istina, o kojima vjera govori, a na mnoge od njih ljudsko znanje ne daje sigurnog odgovora. I što se tko više uspeo u kojoj znanosti, to nailazi sve više na tragove otajstva, na istine i zakone, koji nadilaze ljudsko istraživanje. Bez vjere će inteligenat nagađati, krivo zaključivati i tako u bludnje padati. Ljubav k istini ga dakle mora goniti, da što dublje upozna vjeru.

Svaki inteligentni katolik je dužan vjeru braniti, jer dolazi u bezbroj prilika, u kojima se na vjeru navaljuje. A tko je jednom riječ Božju primio, taj je mora čuvati kao dragocjeno zrno bisera, »koje kad čovjek nađe, proda sve i kupi ga«.

A kako će ga očuvati, ako ga ne bude znao braniti? A obrane bez dublje spoznaje nema.

No spoznaja vjerskih istina, i to pozitivna, duboka ne stiče se samo iz knjiga, i znanstvenih predavanja. Upoznati uzvišenost i ljepotu, vrijednost i praktičnost kršćanskih istina više je stvar milosti Božje, nego li ljudskog truda. Treba se sjetiti glasovitih konvertita. Sve dotle, dok ih nije Bog nutarnjim načinom rasvijetlio, nije im mnogo koristilo znanstveno istraživanje.

Mogu, veli Toma Kempenski, učenjačke riječi zvoniti, ali duha ne daju. Lijepo govore, ali kad Ti (Bože) šutiš, srce ne upaljuju. Riječi predaju, ali Ti smisao otvaraš. Iznašaju otajstva, ali Ti razum otvaraš... Oni rade izvana, a Ti srca poučavaš i rasvjetljuješ. Oni viču riječima, ali Ti čuvenju daješ razumijevanje«. (Knj. III. gl. 2.)

Zato su sveci priznavali, da su više i dublje zašli u tajne kršćanske za vrijeme molitve, nego za vrijeme nauke. Za to Crkva samo onog crkvenog pisca smatra svojim naučiteljem, koji se odlikovao osobito pobožnim životom, jer najdublje onaj spoznaje vjeru, koji je proživljuje. Zato reče Spasitelj: »Riječi moje su istina i život«.

Ponizno razmišljanje o vjerskim istinama spojeno s molitvom jest najsigurniji put dubokoj spoznaji vjere. Na taj način čovjek pod vodstvom Božje milosti zalazi sve dublje u sadržaj onoga, što vjera uči, u dušu mu padaju sve obilnije zrake svijetla, srce mu se raspaljuje. On se čuti sve više uzdignut u kraljevstvo svijetla — velike misli ga nose, oduševljavaju, krijepe u borbi. Onda tek znade cijeniti vjeru i ono svijetlo otajstveno, što se u njoj krije.

Ljubičić:

Triumfalni pjev.

II. Petar.

Na Forumu.

Uz sänen Forum tih se mjesec penje
Na pijesku rišuć granitne mu stupe.
Lektika škripi.... Rob uz roba stenje:
Senator plije usred svile skupe....

Gle desno kreću. Baklje Palatina
Na orgije ga bludne noći mame,
Gdje uz čaše će kikladskoga vina
Napijat bijeloj Kipridi sred tame.

A pod arkadam ubog Starac stoji;
Palatin gleda, kubet Kapitola,
U glavi mu se smjela misô roji:

Ha! — u ta želi raskošna »nebesa«
Svog Krista prenijet puna krvi, bola....!
Dok Starac misli, hihot nojcu stresa....

Krštenje.

U zlatnoj sanji nebom zvijezde mile,
A Roma spava; drijemlju njeni bozi.....
Na brijegu Tibra nujno palme cvile,
Zar samrt slute, što se Rimu grozi?

U dalji sipe kapljice fontane
Ko biser noćni... Prikučen od rose
Amarant spušta na mramorje grane
Ko na svoj oltar nimfa zlatne kose.....

Tu iz fontane hladnu vadi vodu
Sijed Starac bijelim liljanovim cvijetom,
I na glavu je lijeva novom rodu;

A iznad gore milo mjesec blista
Ko zlatna luč na kandelabru svetom,
Te vlasi mokre ljubi djeci Krista....

Požar.

U svrdlovima sivi dim se mota,
A plam se baca ko val oceana...
Svud vlada strava, metež, smrt, strahota
Uz poklik zdvojni: »Fuit Urbs Romana...«

A Car na stupu s formingom u ruci,
U smirni skupoj ko Apolo stoji.
Zar grakću vrane? — Viju li to vuci?
Sto?! — Nero pjeva požaru i Troji.

Svi do njeg plješću — Dok im samrt prijeti...
To vrući vjetar nosi vike vale:
»Car palikuća s rimom mora mrijeti!«

On blijedi... K njemu struk se sagne krina,
»Ta šta je, šane, — kršćani Rim pale!«
Car gledne: do njeg — Popeja Sabina....

Rastanak.

Kraj prozora na sjaju tihe lune
Ko oporuku Starac pismo slaže;
Na draga slova suze mu se rune:
Tă suza je uteg: ljubav njom se važe.....

I piše Starac — Na crnom se pragu
Ko sjena bijela muž iz Tarsa javi;
U veljem oku prekri vjeđom vlagu,
I šane: »Petre, vuk nam ovce davi;

Al' nama smrt će prestić žića niti:
Oj mrijet nam, brate! Zagrli me... S Bogom!...!«
Zar mrijet će...?! Bože, tko da Crkvu štiti?!

Tko?! — Gledaj, Isus krvavi prst kreće
Po dijamantu pišuć vječnim slogom:
»Ne, moje Crkve Demon svladat ne će!«

Smrt prvoga pape.

On mre kô zvijezda, kad je zora gasi,
On mre kô zora, kad je sunce pije.
On mre kô sunce kad ga rumen krasi
Na morskoj pjeni što u zlatu plije.....

On mre — a k njemu leti Vjera mlada
Na lomnom krilu; lik joj suzi bijeli:
Pastiru reć bi slazi mrtva nada,
Da skupa s njime kalež smrti dijeli...

I preda nj stane. On joj mrući šane:
»U krv mi smoči liljanovo cvijeće,
I svijetom škropi: kamo kaplja kane

Tu cvijet će niknut: kršćansko dijete...
To reče; usne... Ona u svijet kreće,
I s kite lijera stresa kaplje svete.....

Apoteoza.

U zori tihoj lak oblačić lijeta
Ko veljeg cvijeta ružičasta lata;
Dvije sjene u njem: jednoj krvca cvjeta
Sa nogu, ruku; drugoj s bijela vrata....

Nad njima rajska lelija se pjesma:
»Već minu život, suh je suza zdenac,
Kroz duh već struji vječnih slasti česma,
Još čas i rajski krasit će vas vijenac...«

A oni plove.... Zora skut im cjeli,
I ginu, ginu u višnjoj modrini
Ko tračak zvijezde, kada nebo bijeli...

Već stižu metu — S praga novog stana
Obàziru se: dolje u dubini
Sup ruže, puca: Roma christiana.....

III. Konstantin.

Još Roma bjesni! — Krvav bodež blista:
U divljem b'jesu snježna grla reže...
Još Roma bjesni! — Zatočnici Krista
Ko zlatno snoplje sred arene leže
I krv sve toči: po njoj lijera kite
Uz palme ko trofeje pliju vite — — —
— — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — —

A preko Alpa tamo u daljini
U mirnom gaju ispod svetog duba
Gle djeva sjedi; struk joj u bjelini

Ko liljan cvate; ispod rujnog ruba
Široke halje noga viri naga;
U plavoj kosi cvijet verbena miri.
Čuj! — Harfu dira mlada galska Maga
I pjeva. — Zvuk se kroz tišinu širi:

»Ko surih jato jastrebova,
Što s rodnih stijena leti k plijenu
Iz šuma galskih i gradova
Konstantin s četom silnom krenu.

Oj kud će silni gorski lavi?!
— U očima im plamsa b'jes,
Uz srce im se zmija savi,
U tulu spava smrt i tr'jes...

Zar svetit idu mane preda,
Il prostrijet dragog doma vlast
Daleko preko tuđih meda,
Il steći sreću, ime, čast?

Oj zalud pitaš! — Neba sila
U krvavi ih vodi boj,
Tek u plašt ljudske kavge skrila
To tajni ona cilj je svoj.

Pred njima n o v i stijeg se vije;
Gle to je zlatni labarum
Oj sreća im se duši smije,
Kad čuju njegov sveti šum...«

I Maga pjeva... Muklo vojska ide
Ko crna nojca gluhe slutnje puna;
Čuj topot! Rijeke krvave se vide...
— Nebesa prijete — past će svijeta kruna.

Na domak četa stiže vječnoj Romi.
Kraj Tibra stade. — Bojna jeknu truba...
I pjevnu strijele, riknu munje, gromi
Uz koplja duga, kriku, škrgut zuba...

Za život ili smrt se s carem bije;
Za raj i pako krvno gvožđe s'jeva...
Na valu krvi Smrt blijeda plije,
I carstvu tmina strašnu himnu pjeva...

Mru ljudi, Cezar, bozi, stara Roma
Ko truli hrastik zapaljen od groma . . . . .
I mrije Tmina — Luč je goni brza:
Na odru cijeli svijet se jedan trza — — —
— — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — —

Kroz rosni lazur tiho iz vedrine
Uz Pobjedu se Vjera spušta čista
Da s Kapitola kip Statora rine:
Ta tu će od sad lik se bijelit Krista;
A krvav Anij s Tibrom himnu poje
Ko rajski kerub i božanska lira
Vladara slaveć, što vrh krune svoje
Krst zlatni djenu uz cvijet bijelog mira

Jos. Andrić, Zagreb:

Iz „Srijemskih elegija".

IX. Bršljan.

Da li je čovjek, kad mu život gine, tužniji od ove prirode, koja zimu osjeća tako blizu, a proljeće tako daleko . . . daleko . . .? Ne znam . . . Oboje se proljeću nadaju, a ne dolazi dugo . . . O, kad će zlatno proljetno sunce opet zasjati na ovom — sada jesenjem — horizontu i izbrisati tugu s hladnog mu čela? . . . .

Suza mi mili s oka . . . .

Zašto plačem?

I nebo plače, kad sunca više nema, i nebo uzdiše, kad ga dugo . . . . dugo čeka, a ne bi srce toplog mladenačkog žara, ne bi duša željna ljepote i čara proljeća . . .

Gledam to nebo. Bijeli magleni oblačići lijeću po njem i dršću šaptom svemirskih tajna. Sumorno svijetlo ovija srce velom tuge, hladni mu vjetar pjevulji jesenju uspavanku, a mašta ga nosi u krajeve sanja . . . Ali duša traži zbilju — istinu, život . . .

Držim u ruci bršljanov list. Na požutjeloj mu boji još razabirem slova, što ih na njem pisa životna zbilja ko uspomenu . . .

*

Noć.

Maglenim velom obavite noćne sjene šuljaju se drvoredom golih kestenova. Čas ih vidiš više zajedno, čini ti se kao da među sobom nešto povjerljivo pričaju, a onda — gledaš . . . gledaš . . . i ne vidiš ništa. Samo bršljan dršće u svojim sanjama tamo na zidu pod jesenjim uzdahom tužne šljive, na kojoj su tek nedavno ponovno procvali pupoljci — uvenuli . . . .

Idem među kestenjem posve polaganim korakom. Rekao bi tko, da prisluškujem vlastiti dah i šušanj vlažnoga pjeska pod nogama. Noćni dah proleti i šapnu mi nešto, ali onako zamišljen nijesam razabrao te priče . . . Samo mi se učinilo, kao da se bršljan budi iz sanja. Stanem i zagledam se u to pospano lišće . . . .

Kroz tajanstvenu noćnu tišinu razlije se štropot kola, a topot konja ozvanja o kamenitu cestu. Kola se bliže. Na uglu zakreću pa ravno ulicom prema meni. Stanem u sjenu, približim se bršljanu i dahnem toplim uzdahom, a on zatrepti tako prestrašeno . . .

Kola stanu. Na njima kočijaš ustao pa se ogledava, kao da nešto traži. Mislio sam, da me pred njim ona mrka sjena dovoljno krije, i šutio sam . . . .

— »Gospodine!« —

Trgnem se. Zar me zbilja vidi? Zar je ta tama tako prozirna? . . . .

— »Gospodine!« —

Glas je kočijašev gotovo očajnički drhtao, a mene nešto zazeblo kod srca . . . Nijesam se više mogao pritajivati, nijesam više mogao odoljeti onom glasu, što me tako moleći zvao.

Pokažem se u svijetlu elektrike.

— »Molim vas, gdje je doktor? . . .« —

— »Koji?« —

— »Gradski fizik?« —

— »Idite ravno do ugla ulice! S druge strane . . .« —

— »Ona velika kuća? . . .« —

— »Da!« —

— »Hvala!« —

On pritegne uzde, konji podu. Štropot kola gubio se u tami . . .

Gledao sam za njima, dok nijesu tamo na uglu zakrenula i stala. Nijesam čuo više ništa. Uberem bršljanov list i podem polagano dalje . . . Pred prozorom najbliže kuće stanem i zagledam se u žilice bršljanova lista, kao da sam iz njih čitao neku priču, punu tajna tako slatkih i tako bolnih . . .

I opet začujem kola. Vraćala se. Vratim se do bršljana pa stanem da vidim. Mislio sam, proći će kraj mene. Jest, da! Stadoše.

— »Gdje je drugi doktor?« —

— »Koji? . . . Kotarski? . . .« —

— »Bio sam već tamo . . .« —

— »Županijski? . . .« —

— »On me poslao fiziku . . .« —

— »Drugog više nema . . .« —

— »Što? . . . Nema? . . .« —

Zagledao sam se u to lice puno očaja i bola, koje je taj čas bilo bez riječi. Kakova mora da su tom jadnom seljaku sada čuvstva? . . .

— »Žena mi bolesna . . . Smrt joj se bliži . . . Zapregoh konje, da tra-

žim pomoći u doktora... Osam kilometara sam preletio, a sad...? Ovaj me šalje onom, onaj nema sprave, a treći ne će...« —

— »Ne će?...« —

— »Ne će...« —

— »Ali on mora!« —

— »Mora?!«... A šta takav gospodin mora?...« —

Čas je seljak još stajao, čas me još gledao.

— »Laku noć!« —

I ode brzim kasom.

Zamišljeno sam gledao za njim. Pojmio sam onaj bol, što sam ga čitao iz njegovih očiju, što je drhtao na njegovim usnama... O, kako bih mu bio rado pomogao, da sam mogao! A oni, koji mogu, ne će...

Nijesam ni osjetio, da mi je bršljanov list pao iz ruke, da je ležao na pjesku pred mojim nogama. Hladni vjetrić dotakne se moga smrknutog čela. Trgnem se i pođem.

Tamo izdaleka čuo sam korake po tvrdom gradskom pločniku, čuo sam nerazumljive glasove nekolicine i pijev veseloga bezbrižnika...

Opazim, da sam zaboravio bršljan. Vratim se i dignem onaj list sa zemlje.

Umoran od noćne šetnje vraćao sam se kući. Glasovi ranih pijetlova dozivali mi na oči počinak, a ja sam mu se otimao redajući u misli najljepše časove života, koji su već postali uspomenom...

Stajao sam pred kućnim vratima i tražio po žepu ključ da uđem. Odnekale se opet bližio strašan štropot kola. Prepoznam seljaka. Lijetom se vraćao natrag, da ponovno moli pomoć u gospode....

*

Na list mi kane suza, a on drhtne ko one noći na zidu. Sve je ono bršljanovo lišće povenulo, sve je opalo i istrunulo od jesenje vlage, ovaj jedini listak je ostao u mene, ostao — suh...

Sanjarim...

U duhu gledam kraj proljetnog čara, smiješak proljetnog milja — slušam dah proljetne svježine, melodiju proljetnih motiva. Mlada proljet sva srećna kiti ranim ljubicama uzbibane grudi majke prirode... Zlatne zrake proljetnog sunca pišu po bršljanu tajne priče, a ja dolazim i berem svježe njegovo lišće — ko zalog tužnih uspomena....

A sada još bršljan vene..

XIII. Kod jablana.

Istom ja s logikom i pedagogijom u zapećak, a ono hop — i nađem se se u toj srijemskoj selendri. Bog me očuvaj zla, ali ne ću svega ni da vam pričam. Da ti mene, Vjero moja, sada vidiš! Dok ti tamo u kraju mladenačkih sanjanja slušaš srebrenozvuki romon Save i večernji šapat gora, tu rajsku glazbu moje sreće, dotle se ja u ovoj dolini elegija naslađujem tišinom močvara i akordičkim kreketom noćnih žaba. Kolike li razlike između tih dviju simfonija! A ipak — jedna duša, jedan život...

Učitelj!

Kako sam se ponosio svojim dekretom! Ali da sam znao, što me sve čeka — jok!... Što ću sada? Ne pomogoh sebi više. Suđeno mi je držati učena predavanja o samoglasnicima (o suglasnicima poslije), udisati miomirisseoskih opanaka i slušati harmoniju dječje vike. Ali sve, sve — smo da nije tog ravnatelja!

Pomislite sebi velik trbuh — jer to je kod njega glavno — dodajte tome bucmastu glavu, omašne ruke i debele noge, pa predočite visinu od dva metra, i eto vam s malo fantazije živi živcati moj ravnatelj! Pa onda da ga još čujete! Svaki mi dan za odmora pripovijeda seoske novosti, među koje spada i njegova svađa sa ženom, stanje ugojenih svinja, novo ispečena rakija i t. d.

Tako šetamo i onomadne školskim hodnikom. Najednom stane on.

— Vidite li onaj jablan?

— Tamo iza crkve?

— Da.

— Vidim... Zašto?

— Ništa... ovaj... ništa, ništa. Jedamput ću vas povesti onamo, da vas uvedem među našu gospodu, u naše društvo...

— Bit će mi milo...

Naopako, što to rekoh! On je na čas zašutio, a ja sam se zagledao prema zapadu, gdje je tamo daleko... daleko još iza onoga jablana u svilenoj maglici podrhtavalo nekoliko malih valovitih oblačaka, pa se i meni nenadano uzbibale grudi od čežnje...

— Da zbilja! — opet će on. — Nijesam vam još ništa ni pripovijedao o tom našem lovačkom društvu.

— O lovačkom društvu?... Nijeste.

— A jeste li i vi vješti pucanju?

— Onako... malo...

— Bravo! Onda ste naš! U nedjelju vas vodim u naš zbor. To vam je nešto! Vidjet ćete! Forum svih aktuelnih pitanja nesamo društvenih, nego i lovačkih uopće!...

U meni se rodi radoznalost, pa kako volim društveni život, pobudi se i želja za poznanstvom. Zato sam se radovao, što će mi ravnatelj tu uslugu učiniti, i bio sam mu u dnu duše za to zahvalan.

Nedjelja je pala baš na trinaesti dan moga službovanja, a ja nijesam mario zato. Ali trinaesti — jedamput zauvijek!

*

Spuštalo se lijepo podvečerje. Nebo se zarumenjelo ko djevojački obrazi, kad dragan dolazi, a sunce se zlatilo ko dukat o rumenu djevojačkom vratu. Vjetrić je tiho pjevuljio neku nedjeljnu romancu, a tamo sa seoskog korza čuo se ritmički bruj basa iz mladenačkog kola.

Moj se ravnatelj, koga sam iz počasti pustio da ide naprijed, teškom mukom gurao kroz redove momaka i djevojaka, koji su zapremili prolaz, a ja sam mirno stupao za njim prokrčenim putem. Tek što smo se toga riješili, eto druge nevolje: treba se uspeti na brežuljak. Ravnatelj se sav uznojio i dok je

on znoj brisao, promatrao sam ja bijelu kuću kod jablana, »gostionu k lovačkom rogu«.

Udemo. Soba, tri stola i desetak stolaca. I nehotice me to sjeća najljepšega moga izleta, kad smo se od bure morali sklonuti u takovu sobu. Blažena ona vremena!...

Tu je već sve bilo na okupu, samo su učitelja — mog ravnatelja čekali. On im običnim formulama prikaže mene, a oni me radosno prime u svoje kolo. Da ih samo vidite! Sedam ih je, ali odkud skupiše samo one trbuhe? Ja osmi i — naopako! — jedini od mršavih.

Predsjednik, mali i debeli šumar s najvećim trbuhom, otvori sjednicu društva, razdijeli nas u dvije grupe — i sad se počelo kartati i piti...

Ne znam, kako je to dugo trajalo. Oko mene je i u meni sve šumjelo, ta svega života nijesam toliko pio, pa ipak sam za svima daleko zaostao. To se konstatiralo u dvanaest sati, kad je predsjednik digao sjednicu i izjavio, da je moj ravnatelj već treći put dobio nagradu za rekord, što je najviše piva ispio. Nagrada se sastojala u tom, da mu je pivo platila lovačka blagajna. Da ste mu vidjeli onaj muktaški posmjeh sreće!...

Oni oko prvog stola se razidu, a naši oko drugog predlože lov u zasjedu. Izbijelim oči.

— Nemam puške... — izlanem.

— Imamo ih mi tu dosta! — vikne posjednik Mrčić i žmirne malenim crnim očima, na što bilježnik Kiselić i trgovac Perić prasnu u smijeh.

— Pospan si Joška, a? Da te vidimo!

Tama ko u rogu. Energički nas Kiselić ponamjestio u neke kukuruze, pa sad stojim i čekam. Na prste sam već izbrojio ono nekoliko zvijezda, što me sažalno gledaju sa svoje visine — tako sažalno, da sam se i nehotice sjetio krasnih očiju moje Vjere...

Ona! Možda sniva o meni?... Što?...

Moglo je proći oko dva sata, a da nijesam ništa čuo ni vidio. Dojadilo mi, pa se uputim, da tražim onu trojicu. Tepam po mraku uskom stazom i sve se bojim, da sam zalutao. Drščem — prozebo sam od daha predjesenske noći. Požurim malo i najednom — hop — posrnem. Spotakoh se o nešto. Što je to?... Zapalim šibicu, a to Mrčić leži i spava.

Prodrmam ga.

— Mhm!...

Teškom ga mukom probudim i nagovorim, da ustane. Tako sam i druge našao u snu.

Vraćamo se iz »lova«. Mrčić se naslonio o mene, mrmlja nešto i drijema, a ona dvojica idu za nama i smiju se. Hladnim noćnim zrakom širi im se glas ko isprekidana jeka iz šume...

— Hej, stanite! — najednom će Kiselić. — Zar ne vidite jablan?

— Pa onda? — stanem.

— Treba se okrijepiti. Malo šljivovice!

Tama je zakrila srditi izražaj moga lica.

— Ali gostioničar spava!

— Šta — spava? Hola, da vidimo! Dići ćemo mi njega!

*

U zlatu jesenjega sunca vozim se na ćamcu. Opet je nedjelja, predvečerje, pa se spominjem »lovačke sjednice« i »lova iz zasjede« i smijem se, kako sam sjutradan slovo »o« u školi prospavao.

— Gospodine! — čujem najednom s obale.

— Što je, prijatelju?

— Poslali me lovci od jablana po vas...

— Kažite, da ne ću doći!

Veslam dalje. U misli mi se stvara slika naše seoske gospode bez duše i ideala. Sad razumijem, zašto seljanin ne voli kaputaša. Ta svaki sebi zamišlja gospodina kao uzor, a kad tamo...

Moj uzdah leti s jesenjim lahorom nad mirnom površinom rijeke do jablana i još daleko... daleko na zapad... A kod jablana je opet veselo....

Stud. iur. Stjepan Varga:

Monistički svjetovni nazor.

III. KRITIKA MONIZMA.

Prikazali smo u glavnom široke puteve, kojima ide monistička filozofija, a sam je monizam najbolja kritika monizma. Samo nabrajanje pokazuje otvoreno unutarnje protivurječje, koje vlada između pojedinih struja. Jedni tvrde, da je jedino, što postoji materija, tvar; druge poriču faktičnost materije i priznaju realnim jedino duh: a treći tvrde, da ne postoji ni duh ni materija, već nešto treće, neka supstancija, koja nije ni duh ni materija, nego kombinacija obaju ovih elemenata (Du Prel). Duh i materija su samo dvije razne strane supstancije, a realno se ništa ne razlikuju.

Ova je zbrkanost u temeljnim pojmovima kod modernih filozofa došla do kulminacije. Jedna se disciplina kosi s drugom. Filozofi, koji polaze od iste točke grade sisteme, koji se međusobno uništuju. Sadanja je filozofija ili naduta kao šipak ili je zapala u posvemašnji skepticizam, dakle negaciju same sebe. To je stanje dovelo dotle, da jedan povjesničar filozofije (Dr. R. Wahle) očajan s pogleda na tu zbrku predlaže samoubojstvo. Wahle pozivlje ljudski rod da se okani filozofije, lijepog sna svoje mladosti. Krivcem te zbrke je monizam, koji se pokriva sa protukršćanskom filozofijom.

Najveća i zajednička zabluda svih tih smjerova jeste, što su osnovani na krivoj podlozi. Zaključivanje, kojem je temelj kriv, mora da urodi i krivim zaključcima. Kad radite jednu matematičku zadaću, dovoljno je da pri samom izvađanju učinite jednu jedinu pogriješku i rezultat ne će valjati. Kamo li kad zadatak i počnemo krivo da riješavamo! Kontrola nam je primjena riješenja na zadatak. Filozofija ima da ispita zadnje uzroke svih stvari i da poda znanstveno, razložno njihovo tumačenje, upotrebljavajući poznavanje svih stvari, t. j. rezultate znanosti. Njezini zaključci se moraju da slažu sa zbiljom, samo joj daju dublje, konačno tumačenje. Što

vrijedi teorija, koja se svaki čas sukobljuje sa zbiljom i dolazi s njom u očitu protivnost? Lažna je, jer ne odgovara faktičnoj realnosti. Monizam svodi sve stvari na jedinu supstanciju, a ta je ili duh ili tvar. On dakle poriče bitnu razliku između duha i materije. Taj nazor stoji u opreci već sa samim našim razumom. Sam se um protivi monizmu i postavlja sebe kao nešto posve različno od materije. Obično već svakidanje iskustvo pokazuje, kolika je razlika izmedu materijalnih i duhovnih radnja, materijskih i duhovnih bića. Ta je razlika jedan posve očevidan fakat, a contra factum non datur argumentum. Fakat ostaje fakat, a filozofija koja dolazi u tako očit sukob sa realnošću ne može biti istinita.

Istina je ekskluzivna, dakle samo jedna, pa bi svi ti monizmi morali da budu donekle istiniti, jer je temeljna ideja monizma istinita; ili su lažni, jer je monizam lažan, a dualizam istinit. Dakle, da li postoji jedina supstancija, kako to naučava monizam, koja je vječna, sama se giblje i ima dostatan razlog svojem gibanju i opstanku u samoj sebi? Materija ili ta supstancija — svijet nije vječan, jer sve što ima konac, mora imati i početak. Prirodne su znanosti dokazale, da svijet mora nužno propasti. To nam tumači spomenuti zakon entropije. Energija je u svijetu stalna i ne gubi se. Ako nam treba, da podignemo jedan kamen, jedna jedinica energije ili topline razvit će se i kod pada tog kamena, jer postoji razmjer izmedu sile i rada. Ali ako taj kamen držimo u visini godinu dana, trebat će nam za to velika količina topline, a pri padu će se razviti samo ona jedinica, kojom smo kamen dignuli. Gdje je ostala toplina? Postala je neuporabivom, razišla se po svemiru ili, kako su stari govorili, postala je latentnom. To je entropija. Isti pojav susrećemo kod svemirskih tijela. Moderne su znanosti n. pr. konstatovale, da se i mjesec i zemlja i sunce sve više ohlađuju, atomi se stišću, a entropija raste. Tjelesa će na koncu sasvim ohladiti, pomalo će prestajati pravilno gibanje, koje je uvjetovano sadanjim prirodnim zakonima. Tada će se dogoditi sraz i pri tome srazu razviti užasna toplina. Ta će toplina uništiti sve i biti, kao entropija, zadnja toplina, jer će se razići po svemiru.

Dakle, konac. Gutberlet kaže:*) »Ako ima naravni razvitak konac, mora da ima i početak; jer konac znači da se ograničena zaliha sile u vremenu iscrpila«. Kad bi materija, svijet, bio vječan, morala bi ta zaliha sile biti: ili neograničena, pa se nikada ne bi iscrpila, što vidimo da prema prirodnim znanostima ne stoji; ili ako bi ta zaliha sile bila ograničena, kao što jeste, a materija i svijet vječan, moralo bi naše današnje stanje već davno biti obavljeno. Svijet bi davno već bio propao, jer bi se sila već davno iscrpila. Ni vi, ni ja, ni monisti ne bi opstojali, a mi ipak svi opstojimo. Dakle, materija nije vječna, već ima svoj početak. Budući da ništa ne može da postane samo od sebe, nije mogla ni materija najednom da postane sama od sebe, nego je morala da bude stvorena od drugoga Bića. To Biće mora da je posve različno od materije. To Biće je Bog, kojemu je bivovanje bit i koji ne može da ne bude. Ovo je jedan dokaz, kako je nemoguća jedna supstancija »vječna« materija i taj je dokaz sam dovoljno jak, da sruši zgradu jedinstvene supstancije, što je sagradiše monisti. No uzmimo još jedan! I taj ćemo konstruirati na temelju s utvrđenih a k s i o m a i osnovnih, jasnih načela prirodnih znanosti.

*) O tome vidi opširnije u »Hrv. Straži« I. »Z a i s t i n o m«.

Svijet i svemir nalaze se u neprestanom gibanju. Svaka faza u svemiru oslanja se na predašnju fazu, ova opet na predašnju i tako se stvara logični niz faza ili gibanja. U fizici ste vidjeli, da se gibanje prikazuje nizom točaka, koje predočuju faze gibanja. Zadnja faza ima uzrok svoga gibanja u predzadnjoj, ova opet u predašnjoj i tako idemo sve dalje. Taj niz ne može da bude beskonačan, jer mi uvijek, ma kako on bio dug, možemo zamisliti kraj ili početak i doći do prve faze. Kako je nastalo gibanje te prve faze? Da se od vijeka giblje, to smo kod materije dokazali, da je apsurd, jer bi onda naše današnje stanje — gibanje bilo već davno obavljeno. Sama nije mogla početi da se giblje zbog zakona ustrajnosti (vis inertiae). Nijedan se atom sam ne može da pokrene u gibanje, nego to gibanje mora uvijek da prouzroči neka sila, neki vanjski uzrok. Dakle je i gibanje one prve faze morala prouzročiti neka sila, koja nije u samoj fazi t. j. materiji, jer je materija ustrajna i po svojoj se biti ni ne kreće ni ne miruje. Mora dakle opet da opstoji neki Nepomični Micatelj, koji je pokrenuo to gibanje, koji sve giblje, a sam mora da je negibiv i potpuno različan od materije. To je Bog. Ovim je putem najgenijalniji filozof, poganin Aristotel, došao do spoznaje Boga čisto naravskim svjetlom razuma i filozofskim zaključivanjem, postavivši svoj genijalni *κινοῦν ἀκίνητον*.

Maglovita je tlapnja i vječna materija i jedina supstancija. Monizam se kao truli sistem, brzo raspada pod nožem zdrave kritike i logičnoga promatranja. Temelji su mu klimavi i cijela se zgrada ruši, osobito, jer je monizam izgradio posve krive teorije o spoznaji. Teorija o spoznaji radi o pitanjima, kako nastaje naše znanje, što je objekat našega znanja i spoznaje i šta je objektivna sadržina onoga, što smo spoznali; u kakovu odnošaju stoji naša umna i sjetilna spoznaja sa svijetom, koji nas okružuje. Drugim riječima, radi se o tome kako dolazimo do formalne (subjektivne) istine. Formalna istina sastoji u podudaranju našega razuma sa realnim stvarima. Ako razum upozna stvari onako, kakove jesu, što je rastavljeno — rastavlja, a što je spojeno — spaja, posjeduje formalnu istinu.*) Čitava se naša spoznaja osniva na duševno-sjetiljnoj naravi čovječjoj. Prvo spoznajemo sjetilima pojedine stvari, a onda od pojedinosti umskom radnjom, apstrakcijom, dolazimo do općenitih istina.

Jedan primjer. Kako je čovjek došao do pojma trokuta? Vidio je njivu, pa jedan trg, pa naslikan neki trokut i t. d. Tada je otklanjao sve nebitno i stvorio pojam trokuta, kojim znanost operira. Scientia non est de singularibus. Znanost radi s pojmovima, a došla je do njih od konkretnih pojedinosti. Tako spaja prava znanost iskustvo i spekulaciju, sjetila i um, i to je jedino pravi put, kojim možemo spoznavati. Upoznamo zbilju i onda o njoj razmišljamo.

*) Vidi Gonzales: Die Philosophie des heiligen Thomas I. 308.

Monizam kao materijalizam, ne priznaje apstrakciju, pojmove. Njemu su činjenice i iskustvo i prvi i zadnji izvor spoznaje, ne brinući se ništa zato, što bi, kad bi oni sami to načelo proveli, uništili sve znanosti. Iskustvo je pojedinačno i uvijek se mora apstrakcijom ovjeroviti. I same bi prirodne znanosti bile nemoguće bez apstrakcije. Materijalistički monizam ruši temelje svake znanosti.

Spiritualistički i spoznajni monizam, kao i svi racijonalistički monizmi ne priznaju iskustvo, nego samo um. Dakako, da onda moraju da sagrade čitav svijet iz svojih moždana. Gdje je objektivna vrijednost toga samovoljnog filozofiranja? Samo u svijesti, a nikako se ne može kontrolirati, što je istina, a što nije. Dakle i ovaj monizam ruši temelje znanosti. Agnostički monizam to otvoreno priznaje. Ignoramus et ignorabimus. To je čisti skepticizam. Sve prirodne sile i moći vrše svoju funkciju, samo da razum, kojemu je određeno da spoznaje istinu, ne može vršiti svoju zadaću! To je nesmisao. Oko je određeno da vidi, i vidi; uho je određeno da čuje, i — čuje, a samo je razum, određen da spoznaje istinu, i — ne spoznaje. To je inače logika onih, koji se pozivlju na prirodne zakone i dokazuju, da ovi ne poznaju — izuzetaka.

U 19. vijeku se monizam utekao pod okrilje prirodnih znanosti*), želeći, da mu one dadu jedinstveni svjetovni nazor i da mu one riješe sve svjetske zagonetke, zagonetku života i smrti, čovjeka i Boga. One mu toga ne mogu dati. Predmet je prirodnih znanosti istraživanje prirode, a težnja, da nam dadu jasnu, obrazloženu sliku svijeta. Ima li Boga ili ne, to pitanje prirodnjak k a o t a k a v ne može riješavati. Pitanje, da li je ovaj red sam od sebe ili od Stvoritelja, spada na teologa ili filozofa.

Prirodna znanost svakako daje premise, na temelju kojih možemo dalje logički zaključivati, ali to više nije prirodna znanost, već filozofija, i tu ima riječ filozof, ne prirodnjak.

To su glavne zablude monizma. Vječna materija i jedina supstancija, krivo primjenjivanje teorije spoznaje i precjenjivanje prirodnih znanosti, protezanje njihovo preko granica, koje im pripadaju. Već ovaj kratak prikaz pokazuje, kako široke prostore poplavljuje ta struja. Ne treba je omalovažiti, jer je duboko zašla među inteligentnu klasu; tim više, što je skinula tuđe ruho specijalne znanosti i u obliku Haeckelova monizma i njegovih nasljednika Forela, te čuvenog monističkog misijonara i propovjednika Ostwalda, dobila privlačivost r e l i g i j e. To je religija ateizma, jer monizam i nije drugo, nego ateizam, poricanje vječnoga Uma, što vlada svijetom. Ne treba se monizma ni bojati, jer nauka je njegova — njegova propast. Ali zato valja tu nauku barem donekle poznavati; ko poznaje nju, poznavat će i njezinu nelogičnost. Stoga valja da studiramo kršćansku filozofiju, koja nam je najbolje oružje protiv svih zabluda ljudskog uma i volje. Stoji čvrsto, da je oprijeka sviju monizama međusobno samo riječ. Njihov je zajednički protivnik dualizam, koji traži drugoga čovjeka i drugačiji život, nego monizam. Na dnu je svakog pitanja, svake ideje i misli, problem: »B o g i č o v j e k«.

*) Već 12. godinu izdaje Ostwald smotru »Annalen der Natur- und Kulturphilosophie«, a uz to izlazi tjedna smotra »Monistisches Jahrhundert«.

*

Pri izradbi ove radnje rabio sam poglavito uz navedene još ove izvore: »Der Aar«. God. I. Dr. Ude: »Der Monismus in seinem Einfluss auf das moderne Leben«. »Hrv. Straža«. God. I. »Za istinom«. F. Z. Gonzales: »Die Philosophie des heiligen Thomas von Aquin«. Bd. I. Regensburg God. 1885.

- - - SMOTRA. - - -

KAZALIŠNA KRONIKA.

»Postolar od Delfta«, opera u 3 čina od Benita B e r s e. Vrlo je nezgodno ocijeniti ovo novo djelo v e o m a d a r o v i t o g Zadranina Berse: toliko dara i toliko glazbene inteligence, a tako neumjesno poredane i nepraktično sazdane stvari nijesam skoro našao u glazbenoj literaturi.

Bersa je Hrvat, pa ipak nije: on je kosmopolita, nenarodan, a to mu je velik grijeh. On nam stvarajući kao dosad ne će dati ništa nacijonalno, ništa našim srcima priraslo, bit će lakše poznat u stranom svijetu, ali to za nas nije od osobite vrijednosti. Da se on dade na obrađivanje narodnih motiva i narodnih melodija, da se on znade uživiti u duh naše narodne glazbe, nadario bi nas djelima dostojnim dara našeg Wagnera — L i s i n s k o g a.

»Postolar od Delfta« izraden je po pripovijesti Andersenovoj od poznatog libretskog fabrikanta Willnera. Čarobnjačka je to opera i prema tom teška za obrađivanje, no Bersa je svojom glazbom p o t p u n o uspio samo u onim djelovima, gdje se opaža utjecaj narodne pjesme. Zadivila me je vještina Bersina u izražavanju čuvstava, u oponašanju prirode, i u malo je kojem djelu onako uspjelo glazbeno slikanje bure i nepogode kao u »Postolaru«. Pa prekrasna pjesma noćobdije u prvom i drugom činu! Veoma je lijep i kvartet kod dolaska postolarova sina, pa ona svadbena objava Nesrećina, koja me spominje na našu narodnu pjesmu. Kako bi se dala upotrijebiti nacijonalna melodija u onom prizoru, gdje podzemni kralj pripovijeda djeci bajke! Možda nema nigdje tako krasno pjesmom izraženih priča, što te sjećaju na meko bakino krilo i toplu peć, na čudne priče o vukodlacima i vilama, o neznanim junacima, kao baš u našem narodnom arkivu, pa ipak ne upotrebljujemo to svoje blago. Svakako loša svjedodžba!

En fin — toliko glazbenog zlata, pa tako razbacano! Kriv je sujet i libretista. Zar skladatelj nije mogao ništa bolje da nađe?...

Što se izvedbe tiče, mogu se samo pohvalno izraziti, pa i u pogledu samoga orkestra. **V. S.**

B. Nušić »Put oko svijeta« (u 10 slika). Ajte sa mnom! — Ne, ne! Ne mislim ja oko svijeta, nego u naše kazalište! Ne pitajte ništa, nego gledajte! Eno zastor se diže, a Mika »telegrafista« tumači gazda Jovanu nešto po globusu. Samo nekoliko riječi, karakterističnih riječi, i nekoliko kretnja, karakterističnih kretnja, pa ćete odmah vidjeti, da je tu po srijedi on — autor »Protekcije« i »Svijeta«. Sigurno se još spominjete njegova Save Savića, nijeste jamačno zaboravili ni one priče o »C-duru i G-duru« i toliko još njegovih specijaliteta, a eto sve to možete i tu naći, iako malo — modulirano. No što je glavno, onaj fini humor i ona snažna satira odaju već sama posebi jednog Nušića. On je u tom bezobziran, pa često i ne bira mnogo među riječima, nego pripovijeda malo i »po francuski« ili — ako hoćete na njegovu — »po turski«. On jednako šiba srpsku slogu, kad Jovan iza batina veli: »Samo sloga Srbina spasava«, kao i madžarsku preveliku brigu za sigurnost i slobodu, kad priča o peštanskoj policiji: on

jednako briše velikog gospodina »crnih obraza«, pa bio taj baš i ministar, kao i seljaka, koji kao Srbin za volju izbora i izbornih natezanja ostavlja svoj posao. Vodi nas iz Jagodine — rekao bih — kinematografskim načinom oko cijeloga svijeta opet do Jagodine, i svagdje nalazite na pretek Srba, pa je prava šteta — kad nas je već po svijetu proveo — što nije zašo malo i dalje... dalje, da barem znamo, gdje njih sve nema. Ali to je valjda već — druga serija, koja dolazi tek iza ove.

Nego da čujete, o čem se zapravo radi!

Gazda Jovan dobio glavni zgoditak srećke, koja se sastoji u tom, da može besplatno putovati oko čitavoga svijeta. U dobar čas! Zašto da on ne bude srpski Robinson? Zašto da o njemu ne pišu novine? Jest — tješi on svoju zaplakanu Persu na rastanku — uz ime cara Nikole, cara Vilima i sultana turskog spominjat će se i ime gazda Jovana. I tako se on praćen govorom jagodinskog načelnika, ciganskom glazbom i burnim ovacijama svojih sumještana s globusom u ruci daje u svijet. Dolazi u Peštu. U hotelu »Bristol« odsjeda i tu nalazi sobaricu Julišku, koja je godinu dana prije u Jagodini pjevala, pa ju je i on onda upoznao. Ona mu se naprti sa svojim ljubavnikom, koji će kao preobučena turkinja fingirati Jovanovu ženu, na njegovu putnicu za put u Ameriku. Pridruži mu se i neki Crnogorac s drvenom nogom. No u Njemačkoj, po Crnogorčevu sudu baš na granici dviju država — vidio je naime na stanici dva natpisa: »Für Damen« i »Für Herren« — pridruži im se neki detektiv. Upusti se u razgovor s Jovanom:

»Kako to — ti Srbin, a žena ti turkinja?«

»Ta... eto — koalicija!«

Tableau!...

Međutim detektiv raskrinka »turkinju« i uhapsi ih sve četvero. Jedva umakoše odatle, eto ih na ladi, ali bez »turkinje«, koju su »peršupirali« natrag. No Jovanu je i to dvoje dozlogrdilo, pa kad se još morao u dvoboju potući zbog Crnogorca, preobuče se u mornara i pobjegne na neko bahamsko ostrvo. Sreća, nesreća li nanese ga na srpsku naseobinu, gdje su se dvije stranke trle. On se ponudi za pomiritelja, predsjeda im skupštini, a na koncu izvuče od složnih Srba malo i »masnih«. Ali nikad jedno zlo nije dosta. Ko iz neba eto opet Juliške i Crnogorca. S njima zabasa među crnce, kojima je Srbin ministar, pa ih taj zajedno s onima opljačka. U Kini proda Jovan Julišku nekom Perzijancu u harem, u Perziji se opet nadu, pa se tu Crnogorac i Juliška vjenčaju, a onda ih kum Jovan vodi u svoju Jagodinu. Tu ih sa slavljem dočekaju. Daje se svečani banket, kojemu gazda Jovan treba da predsjeda, ali on ni čuti; jedamput je predsjedao i — nikad više! On ljubi svoju kuću, obećaje da ne će nikud više od nje, jer na cijelom svijetu nije našao druge Jagodine.

Glazba Biničkoga, koja je isto tako lakoga karaktera kao i komad sam uvodi nas u svaku pojedinu sliku (osim zadnje). Na nekim je mjestima značajan narodni ton i to onaj srbijanski. Osobito se to ističe prije prve i kod devete slike, gdje dolazi i silazna povećana sekonda, koja daje melodiji istočnjački kolorit.

Stvar su glumci dosta dobro izveli. Osobito se istakao Rašković u glavnoj ulozi, pa je bio iza svake slike burno aklamiran. I glazba je pod Sachsovom upravom bila dobra.

J. A.

F. Becić: »Lajtmanuška deputacija« (vesela igra iz bivše vojne krajine u dva čina). — »Noch nie da gewesen«, smije se sedamdesetgodišnji pukovnik najavljenoj deputaciji »cesaro-kraljevskih gospoja lajtmanuša.« Čudo nevideno, a ipak — stari sujet pokondirenih tikava i popapučenih opanaka. Sedamdesetgodišnji pisac »Zavjeta«, »Vukićeva mosta« i one popularne »Kletve nevjere« dovodi pred nas omiljele svoje tipove, rekao bih, one iste, što iz prvih dana našega zanimanja za lijepu knjigu još žive u neizbrisivoj uspomeni. Ili zar vam se ona seoska nadžak baba Manda ne čini već odnekud poznatom? Zaista prava »papuča«, koja nesamo da staje svome Martinu na šiju, nego hoće da se podigne i nad sve seoske »opanke«. Da je samo vidite, kad je čula, da je postala lajtmanušom! Pa onda kad četu svojih druga lajtmanuša vodi i vježba, kada samosvjesno vikne: »Halb acht!«... Konačno, kad pukovnik deputaciju izvrgne ruglu i natjera im »soldački« strah u kosti, pa kad školska djeca polete za njima kao za maškarama sadanjih poklada, ispostavlja se, da joj je Martin još uvijek kapral, a nipošto »lajtnant«. Radi se naime o zamjeni početnog slova prezimena »Borić« i »Zorić«, o pogrješki satnijskoga pisara. Međutim da ne bude zlobnoga rugla i sramote, predlaže pukovnik i Mandina Martina za »lajtnanta«.

Stvar nema snage dramatskoga zapleta ni efekta prave komedije, ali ima drugo nešto, čime nam se mili. To je onaj duh starih naših krajišnika, kojima je u mladim danima bila deviza: »Tko nije za cara, nije ni za curu!« — to su ona lica, koja još i danas u našem selu često sretamo, ali kojih na žalost sve više nestaje — upravo tako, kao što se starina autor, čija su se djela nekoć svuda čitala i svagdje tražila, sve više povlači u knjižničke ormare i zaborav.

Izvedba je prilična, osobito na nekim za seoske prilike karakterističnim mjestima. Istakla se dobro Savićka (kao Manda), koju je publika s Raškovićem (kapral Tunja) i Prejcem (pukovnik Mihičević) srdačno aklamirala.

J. A.

Ocjene i prikazi.

Spomen-knjiga o II. hrvatskom katoličkom kongresu u Ljubljani 1913., uredio je dr. Janko Šimrak, a izašla nakladom »Kuće dobre štampe« na Rijeci 1914. Cijena 2 K 30 fil.

Ovo djelo ne uzimamo preda se kao drugu običnu knjigu. Ona je program — što ga katolički kongres stvori za direktivu radnicima na svim područjima za napredak i procvat hrvatske i katoličke stvari u hrvatskim zemljama. Više je od deset godina trebalo da prode od I. zagrebačkog katoličkog kongresa, koji nije ispunio ni zadovoljio nade i očekivanja mnogih, dok smo došli do ovog kongresa. A ljubljanski je kongres doista plod naših katoličkih organizacija i zato mi gledamo na stvoreni program i rezolucije posve drugojačijim pogledom, nego onda. Stvoreni je program program realan, izvediv uz volju i rad i žrtve, ali i uz iskreno pomaganje svih viših faktora. Taj nam program, pogotovu, jer se prema njemu djelomično i radilo, a sada ćemo još većom snagom i nastaviti, daje jamstvo bolje budućnosti za katoličku akciju. O tom programu, koji je označio veliki kat. hrvatsko-slovenski kongres minuloga ljeta, zbori čitava spomenica i upravo zato će je primiti svaki katolik-Hrvat, pristaša našega pokreta, s najvećim oduševljenjem, a osobito mnogi oni, kojima ne dopustiše razne prilike, da pohrle do bijele Ljubljane.

Spomenica je, da tako kažemo, zapisnik toga kongresa. U njoj su naime zabilježene sve priprave za kongres i sve manifestacije, zabilježene su i rezolucije slovenskih sekcija; iza spomenutih stvari podijeljena je knjiga u tri dijela, kao što je i sam kongres vijećao u tri sekcije: religioznoj, socijalno-gospodarskoj i prosvjetnoj, budući da je karitativna sekcija otpala (u programu referent vlč. g. B. Strižić). Svi su referati s ponešto skraćenom debatom doslovno štampani, što je bezuvjetno od vrlo velike praktičnosti.

Imamo sada, Bogu hvala, napisano sve, imamo osnovane i vrhovne forume, sada je potrebit samo rad i samo rad. Poslije kongresa je katolička akcija krenula jedinstvenijom strujom, iako se našlo nedisciplinirani pojava, koje ne htjedoše, da im zapovijeda tko drugi . .

Puno govoriti o spomenici nije potrebno. Našim drugovima ne možemo drugo nego da poručimo: uzmite je i čitajte! U njoj ćete naći načela i duh i konačne ciljeve hrvatskoga katoličkoga pokreta.

Đ. K.

Opaska, Za daštvo bi trebalo sniziti cijenu. — Ur.

Spomen-knjiga. (Prigodom šesnaeststogodišnjice milanskog edikta). Cijena 1 K. dobiva se u arheološkom muzeju u Spljetu.

Prošle godine proslavi kršćanstvo diljem čitavog svijeta šesnaeststogodišnjicu svoje slobode, koja sinu milanskim ediktom 313. godine. Velikoj toj slavi pridružio se i naš dični Spljet svojom proslavom, kad je prvuput prikazivana krasna prigodna drama: »Car Dukljanin« od Dr. M. Ogrizovića. Da to slavlje ostane u što trajnijoj uspomeni, popraćeno je ovećom Spomen-knjigom.

Na prvom je mjestu u njoj historijska rasprava o Dioklecijanu i Konstantinu, kao znamenitim rimskim carevima, od dona Frane Bulića. Pisac se osobito osvrće na život i djela Dioklecijanova, navodi njegove zamašne osnove, naročito njegovu državnu reformu, kojom je razdijelio državnu vlast na imperatore i cezare, a na čelu svih stoji Dioklecijan kao apsolutni gospodar u čitavom rimskom carstvu. Upravo radi tih reforma nazivaju mnogi historičari Dioklecijana Velikim, ali ako ga promatramo kao najokrutnijeg progonitelja kršćanstva te ako uzmemo u obzir još i to, kako i pisac napominje, da je baš Dioklecijanova državna reforma udarila temelj razdiobi rimskog carstva i stvorila novi Rim na

Istoku, ne možemo ga nazvati Velikim. O Konstantinu Velikom pisac vrlo malo spominje.

Kao nastavak toj raspravi obrađuje dosta opširno u drugom dijelu spomen-knjige Dr. I. Bervaldi progonstvo kršćana. Prvi dio rasprave radi o progonstvu kršćana u čitavom rimskom carstvu, gdje je poginulo bezbroj kršćana, kako i sam poganin Tacit veli: »Multitudo ingens!« U drugom pak dijelu osvrće se pisac napose na progonstvo u Dalmaciji. Prouzročio ga je sam car Dioklecijan, kad je ono po ediktu Diokleci-janovu prvi bio zatvoren biskup Dujmo s mnogo svojih drugova iz Solina.

Obje nam rasprave pružaju više povjesnih podataka, pa je od velike koristi, da se čitaju.

Kao završetak ukrasuje spomen-knjigu: »Smrt cara Diokleci jana«, svečani epilog u jednom činu od Dr. M. Ogrizovića, koji nešto promijenjen dolazi u samoj drami od istog pisca kao IV. čin.

Uz tolike pohvalne kritike same drame »Car Dukljanin«, a s njome i toga epiloga dodajem još to, da je sam Don Frane Bulić rekao Dr. Ogrizoviću vraćajući se sa premiere »Cara Dukljanina«: »Pogodili ste karakter Diokleci janov, koji je jedan od najzamršenijih u svjetskoj povjesnici.« Mislim, da je to dostatna preporuka same stvari.

J. J—ć.

KNJIGE MATICE HRVATSKE.

A. Aškerc: Izabrane pjesme. (Priredio dr. A. Bazala, Zagreb 1913.). Zaslužila je ova knjiga, da se o njoj puno opširnije progovori, nego li je to ovom zgodom i na ovom mjestu moguće. Matica Hrvatska obdarila nas je ove godine zbirkom pjesama pjesnika apostate s predgovorom filozofa bez filozofije. Čovjek upravo ne zna čemu bi posvetio više pažnje, da li samome pjesniku ili predgovoru.

U predgovoru izmedu mnogih filozofskih razmišljanja veli dr. Bazala: »Poezija njegova osobito ranijega doba nije bila u opreci s kršćanskom naukom, o kojoj je govorio s poštovanjem, najmanje pak bila je bezbožna, što su protivnici njegovi htjeli u njoj da nadu. U posljednje vrijeme, nešto i postavši zlovoljan i mizantrop, kako u životu tako i u nazorima oslonivši se samo na sebe, nije čudo, ako je slobodoumnim svojim, napose vjerskim mislima dodao neku radikalniju notu, pri kojoj nije moguće predvidjeti ni utjecaj političkih trvenja u njegovu narodu. Onda doista iz pjesama njegovih ponešto proviruju racionalističke i naturalističke tendencije«. A sam dr. Bazala iznosi svoj nazor, da »pomoć božja nije cause physique nego samo cause morale«, te da je »neopravdano, ako se od nje očekuje fizički učin«. (To je onaj isti dr. Bazala, o kome su mladi u vrijeme borbe pisali, da je klerikalac.)

Držim da iz Aškerčevih pjesama nesamo »ponešto proviruju racionalističke i naturalističke tendencije«, nego su one redovan motiv mnogih od njih. Uzmimo na pr. »Prvu mučenicu«! Zar nije vrlo jasno Aškerc rekao:

»I smrt sem premagala slavno!
Nesmrtna zato sem poslej...
Ime mi je — Misel Slobodna,
a moj je ves svet zanaprej!....«

Ali zamislimo se malo u sam sadržaj! Zašto Aškerc radnju meće u Egipat? Ne znači li to tminu klerikalizma? Pa onda spaljivanje slobodne misli na lomači!

Pa ona pjesma »Grešnik«. Buddhin učenik Ambattha veli:

»Grešil sem hudo, prehudo,
— — — — — — — — —
— — — — — — — — —
Jaz mislil sem, o prečastiti
Sám mislil sem o svojoj glavoj!
Življenja uganko sám htel je
Proniknuti smélo duh moj«.

Onda dalje:

»Kar v Vedah je pisano svetih,
To misliti človek le smé!
Ne glôblje, ne više, ne dalje....
Kdor misli drugače — gorjé!«

Šta je pod tim mislio svećenik apostata Aškerc i na koga se odnosi sve to, vrlo je jasno, ali on ipak veli:

»Čim bolj ti sám misliš svobódno,
Tem bolj si podoben — bogú,
Tem bolje približuješ se Brahmi....
Le misli zató brez strahú!«

Mislim da ne treba daljih analiza, da se pokaže, što i kako je mislio Aškerc s obzirom na vjeru. Ima u njega i lijepih stvari. Lijepo je prikazao farizeja u pjesmi »Kristus in Peter«:

»Na ustnah tá človek pač nosi Jehovo,
a srce le Mámona moli njegovo«.

Bilo bi vrlo interesantno, da Aškerc živi u današnje dane, da vidimo, šta bi pjevao

iza ovog srpsko-bugarskog rata, kad je iza prvoga pjevao:

»Sramota boli me, sramota,
da Srbu zdaj Kajn je imé....
Da narod moj, bratomorilec,
krvave zdaj nosi roké!«
(»Boj pri Pirotu«).

Aškerčeva poezija nije sigurno zgodna, da se da svakome u ruke. Istina, da nema predgovora, bilo bi za mnoge manje opasnosti, ali ovako ne možemo se nikako složiti s time, da to Matica dariva hrvatskom narodu. No neka se bistri!... Bolje je, da znamo, gdje smo, nego da se obmanjujemo.

Viktor Car Emin »Iz plime« (Roman). Naš je čovjek »u sitnicama velik, u velikim stvarima — nikakav« (str. 92.), pa ako ga život i zanese u struju, koja vodi k velikom, on se opire, ostaje konzervativan, ili ako se već pusti sudbi, ne zna se u životnoj vrevi snaći, teško se asimilira prilikama. Otud dolazi, da se jedni od tudinske najezde brane konzervativnošću, a drugi — videći neuspjeh te obrane i ne znajući naći zgodnije — skuče šiju i uzmiču. To je problem, koji autor »Zimskoga sunca« rješava u svom novom romanu na istarskom tlu.

Marin Palmić personificirani je anahronizam naših starih. Smiješnost njegove konzervativnosti prelazi u tragičnost njegove sudbine. On umire, jer ga je sve prevarilo — pa i ista kći Klara — on ne može da preživi gubitak svoga doma, koji prelazi tudinu u ruke. I dok »stari Jeremija« Fabio jadikuje nad takovim gubicima, nad zemljom — janjetom, koje tudin striže — Batičić se tome smije, on pomaže pače tudina, jer — »bez tudinaca bile bi nam ruke odsječene« (str. 181.) — veli on; a »Amerikanac« Marunić ne pita, ni tko kupuje ni tko prodaje, već tko — plaća. Da slika bude što vjernija, eto Rajkovića, koji ljubeći nesuđenu mu Klaru udovoljava tek strasti, a oženivši Miss Kate prodade sebe. Takovih Rajkovića valjda nigdje u svijetu nema toliko kao u nas, i baš zato je to za nas tako sudbonosno. Ne bi se razni »Tudeški« i »Ungarezi« onako šepirili medu nama, da nije tih Rajkovića i Batičića, ne bi ti »gavrani« tako rado dolijetali k nama, da nije u nas obilne »strvine« .... A pozadina — narod? Po koja lijepa riječ o budućnosti i domovini upaljuje ih kao raketa, ali taj plam brzo i ugasne. Sad povladuje jednom, a za nekoliko časaka već pristaje uz protivnika. Taj narod »voli danas jaje no sutra kokoš« (str. 229.). Sve je to prekrasna slika naših, općenito naših narodnih prilika, pa samo da su jasnije prikazani neki detalji (n. pr. tudinaca), bila bi joj i vrijednost općenitija.

Ljubavni elemenat toga romana ne stoji tako visoko kao socijalno-narodni. Snaga se piščeva ne da poreći, ali on ne zna njom ravnati u onim momentima, gdje se dotiče putenosti i morala — ili možda ne će?... U tom bi se pogledu dalo gdjegdje prigovoriti Leitneru, Rajkoviću, pa i ponosnoj Klari.

Krasni su i dirljivi momenti s malom Vjerom. Djetinja je u nje psiha sjajno prikazana. Onaj prizor, gdje ona poslije djedove smrti lista po bibliji, i nehotice me sjeća jedne male Andrejevljeve novele, u kojoj je isto tako krasno iznesena duša jednoga djeteta. Osobito je nježan svršetak, kad se Vjera oprašta od svoga Kastora, koga je ona tako ljubila: »plačući mu je tumačila, kako će ona malo do Amerike, a on, Kastor, neka međutim bude dobar i valjan . . ., dok se ona ne vrati«. — Svakako je to najsavršenija strana romana.

» . . . . . Ne brojimo mnogo, ali živjeti nam je i ne puštati, da nam svaka tuda ptica bude kobac«, jer bi Fabio ipak inače mogao imati pravo, kad veli: »Ništa našega ne će ostati — izginut ćemo kao čeljad, koja nije nikad imala ni imena ni plemena...«

Toliko o tom dijelu i iz tog djela najnovije hrvatske lijepe knjige. J. A.

NAŠI SREDNJOŠKOLSKI LISTOVI.

»Travničko Smilje«. God. VII. Br. 1. Zadnjih godina kao da je jenjao onaj radni zanos naših đaka u literarnom i znanstvenom produktivnom radu. Broj je srednjoškolskih listova prilično pao. No ovi listovi, što ipak izlaze, ističu se velikom solidnošću i ozbiljnošću, kojom shvaćaju svoju zadaću. »Neven«, »Jeka«, »Travničko Smilje«, »Nada«, pa i drugi postaju gotovo uzorima, kako se ima uređivati srednjoškolski list. Svaki je list potpuno originalan, svoj, izrastao iz prilika i posebnih okolnosti đaštva, koje ga izdaje. Svaki je list poseban tip i nosi sve oznake one provincije, u kojoj izlazi.

Evo »Smilje«. Da ne znate, da izlazi u Bosni, dovoljno bi bilo da pročitate samo

jednu pjesmu, pripovijest ili drugu koju stvarcu i odmah biste poznali, gdje mu je domovina. Jedar, bistar i sočan jezik, stroga odmjerenost i pravilnost forme, pa domaći sujeti pripovijesti, sve vas uvjerava, da tu vode pero sinovi one zemlje, koja nam je dala najljepšu narodnu poeziju. »U zoru novoga dana« je i s unutarnje i s vanjske strane gotova, dotjerana pjesma. Horvat nije zapao u patetičnost, koja se u novije vrijeme opet rado uvlači u naše stihove, a ipak je jedar i jak. »Petar Berislavić« je zanimljiva pjesma s lakom dikcijom i zornim situacijama, što je kod epske pjesme glavno, no pri koncu postaje monotona, jer se pisac ne trudi da unese u nju išta nova, svojega. Pogibija banova nije dovoljno obrađena ni okarakterisana. Naša epska pjesma također valja da se makne sa mrtve točke i baš su bosanski Hrvati, imajući najviše uvjeta za to, zvani da je ponovo ožive. Od Kulierovih je bolja »Pjesma«. Filozofski motivi u »Meminisse iuvabit«, nisu dovoljno prekaljeni u vatri zanosa. Perić je mlad, ali pjesma mu je posvema pravilna. »Epigoni« kao realistički oštro i točno ocrtana pripovijest dokazuju, da je pisac našao svoje pravo područje. Dakako da ima još nedostataka, posebno u psihologiji i kompoziciji pojedinih dijelova i cjeline, no to su nedostaci, kojih će vježbom i godinama nestati. Oba poučna članka su rezultat marljiva proučavanja i ozbiljna rada. Tek je u članku o povjesti 6. točka na 16. str. gore nejasno stilizovana, te se ne razumije, što hoće pisac da kaže. »Travničko se Smilje« i ovim brojem održalo na visini.

»Neven«. God. IX. Br. 2.—3. »Božićna pjesma« je lijepa iskrenim zanosom, ali ima više formalnih nepravilnosti. »Meštar Luka« je plastično naslikan i osobito nam iz I. dijela živo iskače njegova pojava. III. dio je slabiji i nekako ga nismo očekivali iz pričanja prvog dijela. Valja više paziti na psihološki, unutarnji kauzalitet, nego baš na model u životu. Inače je crtica posve dobra. »U Zimi« je zgodno spojena refleksija prirode i osjećanja, te je prijelaz s jednog na drugo vrlo fin. »Zadnji oproštaj« se ne uzdiže nad slične produkte istoga motiva, što smo ih dosada čitali po srednjoškolskim listovima. »Moji drugovi« je točno i zanimljivo opažanje iz đačkoga života. »Nastup potresa« je kao čista reminiscenca iz pročitanih opisa potresa prilično nenaravan, osjeća se ono napinjanje fantazije, koje ne može puno pomoći, kad joj je predmet posve tud. Pisac bi bolje učinio, da je potres proučio sa znanstvenog gledišta. Slika i impresija bi nam bila bez sumnje jača. Članak o proletarijatu je vrlo zanimljiv. Pisac je preosjećao ono za što se bori, a bez ljubavi nema ni socijalnog rada, ni socijološkog pisca. Tek pripominjemo da je kapitalizmu pravi uzrok liberalizam. Vg.

»Jeka« g. 1913./14. br. 3. — Listam, čitam i pitam se: zašto je Sedžić napisao onu stvarcu »Srce« i to još onako toplo i od srca — on, koji »nema srca«? Čini se, kao da je to neki već davno istrgnuti list iz dnevnika ili spomenara, koji je dugo ležao negdje u prahu zaboravi, pa je sav već požutio — ili se varam? Ta da, možda je tome onaj žarki mladenački plam kriv!... Stvar je lijepa i karakteristična. — Pretrić uza svu nježnost malo kaže svojim dvjema stvarcama, od kojih je bolja »Na Gospin dan« nego »Moj braca«. Potonjoj je donekle jednak Zoraničev »Snijeg«, dok je Slavićev »Prvi lov« nešto bolji. Nevenko pokazuje zanos djetinje sreće, samo da je malo jasniji ondje: »A tamo je bilo burno...« itd. Potonja su četvorica nekako jednaki u biranju motiva kao i u sadržajnoj te formalnoj obradi, malo se vidi otimanja od početničkih uzda. Neka malo više promatraju svoju okolinu, pa će im se sama od sebe narinuti sva sila zgodnih motiva, a onda kad već nešto izaberu, neka se trse i oko dotjerivanja u obradi! Toliko za savjet! — Od pjesama je osobito krasna Pobjedićeva »Zamire dan« svojom bogatom dikcijom, tonom slatke čežnje i pratnjom tihih akorda sjete. Kod njegove »Badnje pjesme« osobito je snažna pointa. Goričkoj je također uspio. Slavomir nam u »Anđelovim suzama« recitira običnu priču. — Medislav se, vidim, usteže malo od svoje predašnje bombastičnosti. Članku o Njegušu prigovorio bih samo to, što njegov rad prikazuje na školski način.

Općenito o tom broju nemam ništa reći, ako ne ću da ponavljam ono, što je o »Jeci« već toliko puta rečeno. Uvijek nekako ista. Mi se tim ipak još ne zadovoljavamo, jer tražimo napredak. Nastojte! J. A.

Odgovorni urednik: Iv. Krst. Lovričeк. Hrvatska tiskara d. d.

LUČ
KNJIŽEVNO-POUČNI LIST HRVATSKOG : KATOL. ĐAŠTVA. :
GOD. IX. ZAGREB, 15. ožujka 1914. BROJ 7.

O biti katoličke vjere i o kršćanskom životu.

Uvod.

I. Budite uvjereni, premili i predragi u Isusu, da mi misao na Vas zaokuplja dušu danju i noću. I neprestano upravljam nebu molitvu, onu, kojom se uoči svoje muke Veliki Svećenik i Spasitelj naš molio Ocu svome: »Oče, sačuvaj ih od zla. Posveti ih istinom!« (Iv. 17.) Ta nema a i ne može imati za me veće radosti od ove, kad čujem da djeca moja hode putem istine(III. Iv. 4.).

Vi ste, da govorim sa sv. Pavlom, radost moja i vijenac moj (Fil. 4, 1.). Pomisao na Vas napunja mi srce nadom u bolju i sretniju budućnost mile hrvatske domovine. Zato brižljivim okom pratim Vaš život i rad Vaš. Jer ljubim Vas čistom svetom ljubavlju. Ljubim Vas u srcu Isusovu. Tom se ljubavi i sada srce moje širi i otvara... Ova me eto ljubav i potiče, da Vam proslavim evanđeosku riječ.

Vi, predragi u Kristu, sačinjavate organizaciju hrvatskog katoličkog đaštva. To je upravo ono što želim, da nikad s uma ne smetnete: Vaša je organizacija katolička, time se da tako reknem, specifično razlikuje od drugih đačkih organizacija. Organizacija katolička — to znači, da se organizacija Vaša osniva na nauci katoličke Crkve. Ta nauka opet nije druga nego ona, što ju Bog svijetu objavio po Sinu Svome Isukrstu, nauka evanđeoska.

Krivo poimanje Isusova evanđelja.

II. Mnogi imadu krivi pojam o Isusovu evanđelju i o katoličkoj vjeri. Nekojima evanđelje Isusovo ne znači više nego li teorija koje mu drago filozofske škole. Isusa nekako isporeduju s Buddhom, Konfucijem, Sokratom, Platonom, Aristotelom, Kantom, ma kako mu davali prvo mjesto među njima. Isusova nauka ni nema — prema njihovu — više vrijednosti ili obvezatnosti za čovjeka nego li je ima nauka ljudskih filozofa. Čovjeku je slobodno da se upozna sa sadržajem i duhom evanđeoske nauke, kao i s teorijom ma kojega mislitelja, te da je upotrebi na život ili ne upotrebi, prema tome kako mu se svida ili ne. Drugi opet s Isusovim evanđeljem postupaju, štono riječ, eklektično. Oni će prema subjektivnoj ćudi svojoj zavoliti jednu ili drugu stranu kršćanske religije poput pčele, koja obliječući livadom izabira ono cvijeće, što joj prija. Jednog zadivljuje na kršćanstvu

estetski momenat, drugoga etički, trećega privlači socijološka sadržina Isusove nauke, mnogima se svida evandeoski demokratizam. Tu dakle odlučuje subjektivni ukus, te se od kršćanske vjere prima ono, što tom ukusu godi.

Ovo je, rekoh, krivo poimanje Isusova evandelja ili katoličke vjere, Vjera je katolička nešto sasvim drugo, nešto više.

Što je vjera?

III. Što je zapravo opće govoreći vjera, religija? Tumačeći Laktancije riječ »religio« izvodi je iz lat. religare t. j. vezati ili obvezati. Religija je veza, kojom se čovjek obvezuje ili zavjerava Bogu. Uočimo li odnošaj, koji postoji između Boga i čovjeka, vidimo, da čovjek nije od sebe ništa, on je savkolik od Boga. Bog je čovjeku i početak i svrha; a čovjek je od Boga posve i apsolutno odvišan. Prema tome je čovjek i dužan Bogu iskazivati poklonstvo i službu. Tom odnošaju između Boga i čovjeka daje vjera primjeran izraz. Ispovijedajući vjeru i živući po njoj uzvraća čovjek Bogu što on od njega traži po proroku: »Ako sam ja Otac, gdje je moja čast? Ako sam Gospodin vaš, gdje je moj strah?« (Mat. 1, 6.). Vjera je dakle skup onih najsvetijih prijekih dužnosti, što ih ima čovjek prema Bogu.

Vjera je naša v j e r a u B o g a. To znači: vjerom nesamo držimo za istinu što nam Bog objavio, nego mi se vjerujući posve Bogu predajemo ili povjeravamo. Vjera dakle obuhvata cijelog čovjeka i sile njegove: ne samo razum, nego i volju, pamet, maštu, srce, tijelo njegovo. Vjerom zarobljava čovjek sam sebe, svoje misli, djela i savkolik život stavlja u službu i poslušnost svome Bogu. To i znače riječi sv. Pisma: »Boga se boj i zapovijedi njegove opslužuj, jer to je cijeli čovjek.« (Ekls. 12, 13.). Ovim se riječima najkraće izrazuje suština i sadržina religije. — Iz rečenoga slijede nekoje istine od najveće praktične važnosti.

Što slijedi iz rečenoga?

IV. Prvo. N i j e i n e m o ž e b i t i č o v j e k u s l o b o d n o d a s e v j e r i o t i m a i l i z a v j e r u n e h a j e. To bi značilo isto što ne hajati za Boga, uskraćivati Bogu poklonstvo i službu, koju smo mu dužni. Kao što ne može sluga biti indiferentan prema gospodaru, od koga dobiva hranu i plaću, govoreći da stoji do njega, hoće li obavljati naložene mu dužne poslove ili ne, jer bi time vrijeđao prava gospodareva, tako i još manje može čovjek kazati Bogu: Svejedno je, da li ti služim ili ne; koje imaš pravo tražiti to od mene? Ili šta će otac sinu, koji ga prezire govoreći: Što je meni do tebe? Ti nijesi meni ništa više nego koji mu drago čovjek. Ja te ne poznajem ocem svojim, ja ne hajem za tvoje zapovijedi! Ne će li otac ovakva sina istjerati iz kuće i razbaštiniti? Više, neizmjerno više od zemaljskog oca jeste čovjeku Bog; zato i ima Bog neizmjerno veće pravo od čovjeka zahtijevati, da ga pripozna svojim Stvoriteljem i Gospodarem, da mu se klanja i služi. To čovjek čini ispovijedanjem i prakticiranjem vjere. Ispovijedati dakle vjeru u Boga i Bogu služiti, kako vjera propisuje, jeste za čovjeka d u ž n o s t, k o j o j s e n e m o ž e o t e t i. Nema ništa apsurdnijega, ništa oprečnijeg zdravom razumu i logici, a ništa nepravednijeg nego vjerski nehaj ili indiferentizam.

V. Drugo. Vjera nije p u k a t e o r i j a, koja se tiče tek razuma. Istina — vjera se najprije obraća na razum, ali ona se ne zaustavlja kod razuma, nego razumom sklanja volju osvajajući čovjeka Bogu. Vjera, u svome početku teoretična, u primjeni je i po svrsi svojoj eminentno p r a k t i č n e n a r a v i. Bog se objavio, da ga čovjek spozna, te da ga prema ovom spoznanju ljubi i da mu služi. A mi vjerujemo, ne da nam vjerske zasade budu predmetom učenih disputacija i sofističkih deklamacija, nego da se živući po vjeri spasemo. Vjera je bez djela mrtva, kao što je mrtvo tijelo bez duše.Samo tko vjeru prakticira, čovjek je religijozan, pravi kršćanin. Zato nemojmo nikad povjerovati »kršćanima« šarenih fraza, ili onima, koji se s bilo kojega razloga dive evandeoskim naukama, dok sami žive poganski, a o vršenju kršćanskih dužnosti kod njih ni traga. Uvadajmo k r š ć a n s t v o p r a k s e i ž i v o t a, jer gdje je život kršćanski, ondje je i vjera; ta život kršćanski i nije drugo nego plod vjerskog osvjedočenja.

Uzgojna svrha religije.

VI. No s religijom ili vjerom kršćanskom spaja Bog i drugu svrhu. To je s v r h a u z g o j n a. Bog hoće da čovjeka vjerom, koju mu je objavio po Sinu svome Isukrstu, uzgaja za vječni život. Nije ni moguće dostojno cijeniti vjeru, ako se ne uoči ovaj uzgojni momenat njezin. Zato ću i ja o njemu pobliže progovoriti.

U čemu sastoji vječni život, za koji Bog čovjeka uzgaja vjerom? Na ovaj nam upit daje odgovor sv. apostol Ivan: »Vidite kakvu nam je ljubav iskazao Otac, da se nazovemo i budemo djecom Božjom. Još se ne pokaza šta ćemo biti; no znamo, da ćemo, kad se pokaže, biti nalik na Njega, jer ćemo ga vidjeti kao što jest.« (sv. 3, 11.).

Bog je dakle, koga po naputku Isusovom zovemo svojim Ocem, odredio nas, da budemo n j e g o v a d j e c a. To znače riječi sv. Pavla, da smo rod Božji. (Dj. ap. 17, 29.) Kao djecu svoju hoće Bog da nas učini i svojim nasljednicima. Naše je nasljedstvo on sam, kao što je već obećao Abrahamu a po njemu duhovnom potomstvu njegovu, pravovjernim kršćanima: »Ja sam nagrada tvoja obilata.« (I. Mojs. 15, 1.) Kako se Bog sam, uronjen sam u sebe, spoznaje i ljubi, te mu je ovo spoznanje i ljubav vrelo neizmjernog blaženstva: tako zove i nas, da ga gledamo i uživamo licem u lice, kakav je na sebi, i odatle da crpemo onu sreću i blaženstvo, koje oko nije vidjelo niti uho čulo niti ušlo u srce čovječje.

No djeca valja da izrazuju u sebi priliku Očevu. Prije nego nas Bog prizna svojom djecom i pripusti gledanju i uživanju svoga lica, treba da se preobrazimo na Njegovu priliku, da postanemo nalik na Njega. No Bog živi, kako veli sv. Pavao, u nepristupnoj svijetlosti. Njega nitko od ljudi nije vidio, niti može vidjeti (I. Tim. 6, 16.) Zato je Bog poslao na svijet svoga jedinorođenog Sina, koji je u krilu očevu; po Njemu je Bog ljudima sebe objavio.

Isus kao pravi Sin Božji živo je obličje ili slika nevidljivog Boga. Mi pak, da postanemo ugodni Bogu i djeca nebeskog Oca, valja da se prema nauci sv. Apostola (II. Kor. 3, 18.) sve više preobrazimo u to isto obličje Isusovo iz slave u slavu, iz kreposti u krepost, dok se sasvim ne preporodimo nalik na Njegovu sliku. Bog je htio, kao što piše isti Apostol, da Isukrst bude prvorodeni medu mnogom braćom, a svi oni, koje je odredio za vječnu slavu u nebesima, htio je da budu jednaki obličju Njegovu.

To je eto duboki smisao odgojnog momenta kršćanske religije: Bog hoće da nas prema obličju svoga Sina Isukrsta preobrazi na svoju sliku, da uzmognemo jednom doći do gledanja i uživanja Boga licem u lice.

Ovaj se uzgojni proces vrši u živom saobraćaju i zajedništvu s Isusom milošću Duha Svetoga. Označujući ovaj proces prikazuje nam sv Pavao Isusa kao drugog Adama to jest kao novog preporoditelja čovječjeg roda. Prvi je Adam od zemlje, zemaljski, drugi je Adam iz neba, nebeski. Kao sinovi prvog Adama valja da nosimo sliku nebeskoga. Zadatak kršćanskog života stoji po nauci sv. Pisma u tome, da staroga čovjeka, što no ga naslijedismo od prvog Adama, s njegovim grješnim djelima svučemo, pa obučemo novoga čovjeka, koji se obnavlja po slici Isusovoj. (Kol. 3, 9. s.). Zato nas i opominje sv. Pavao: »Obucite se u Gospodina našega Isukrsta«. (Rim. 13, 14.) Što više, kako smo se tijelom rodili od prvoga Adama, tako treba da se nanovo duhom rodimo iz drugog Adama. To i uči Isus u evanđelju: »Ako se tko nanovo ne rodi, ne može vidjeti kraljevstva Božjega.« (Iv. 3, 3.) Napokon Isukrst sam treba da se u nama nanovo rodi počevši u nama provoditi božanski svoj život. Ta što drugo i znače riječi Apostolove: »Ne živim više ja, nego živi u meni Krist« (Gal. 2, 20.).

Milost Duha Svetoga. Sakramenti.

VII. Ovo se preobraženje kršćanina na sliku Isusovu, ovo sve tijesnije zajedništvo njegova života s božanskim životom Isusovim ostvaruje milošću Duha Svetoga. Jest, onaj isti Duh Sveti, od koga je Marija Djevica začela i rodila Sina Božjega Isukrsta, preporađa i ljude na dostojanstvo djece Božje, na sliku drugoga Adama Isukrsta. Duh Sveti milošću svojom oploduje djevičansko krilo zaručnice svoje katoličke Crkve, odakle se rađaju sinovi Božji — ne od krvi, ni od volje tjelesne, ni od volje muževlje, nego od Boga, kao što piše sv. Ivan (I., 12 s.). Na svetom se krštenju otpočinje proces preobraženja prema obličju Isusovu. Težak je to i dugotrajan proces. Jer čovjek, sin prvog Adama, rađa se u ropstvu očinjeg izdajstva, kako to lijepo prikazuje apostol sv. Petar (I. 1, 18.). Iz tog se ropstva, ropstva grijeha, neurednih sklonosti i pohlepe valja izbaviti. A to stoji mnogo napora, neprestanog boja. Tu valja uzeti u ruke mač, što ga Isus donio na zemlju, pa neprijateljima spasa navijestiti rat do istrage. No čovjek nije u tome boju sam. Duh Sveti, koji je djelo svoje započeo kod sv. krsta, nastavlja ga podupirajući čovjeka kroz život sve do groba.

Putem sv. sakramenta dovodi Duh Sveti čovjeku vrhunaravnu snagu milosti svoje. Tu ga on sve više očišćuje, najprije od težih, onda od

manjih grijeha, daje mu moći za obuzdavanje grješne pohlepe i utišenje neurednih strasti, te ga postepeno, više i više, vodi putem kršćanske kreposti i savršenosti. Nema grijeha, a da ga ne bi milost Isusova nadvladala, nema neuredne sklonosti ili pohlepe, a da je ne bi Duh Sveti ukrotio upokorivši je zakonu razuma i zapovijedi Božje. »Sve mogu u njemu, koji me krijepi« veli sv. Pavao (Fil. 4, 13.).

Isusovo evanđelje — sila Božja.

VIII. Time se i evanđelje Isusovo razlikuje od svih kolikih drugih nauka i vjera ljudskih. Teorije, što ih ljudima podaju osnivači filozofskih i vjerskih škola, mogu doduše sadržavati mnogo lijepih, istinskih nauka, i korisnih pravila za život; ali one se tek tiču razuma, a ne dopiru do volje, puke su to teorije bez moralne preporodne snage, mrtvo slovo. Tko je ikad čuo, da je jedan Platon svojim idealističkim filozofskim sustavom ili Kant svojom »kritikom čistoga« ili »praktičnog razuma« moralno popravio ili oplemenio makar i jednog čovjeka, a kamo li duševno preporodio jedan narod ili čak cijeli čovječji rod? Drugačije stoji stvar sa Isusovim evanđeljem: ono uz svijetlost razumu podaje i volji moć, da uzmogne ono, što razum spozna za dobro, djelom i životom izvršiti. Vjera kršćanska uz svijetlo istinske spoznaje donosi čovjeku i milost, koja ga potiče i krijepi, da uzmogne po vjeri živjeti. Zato sv. Pavao Isusovo evanđelje duhovito a istinski označuje kao silu Božju — virtus Dei — svakome, tko vjeruje. Vjera Isusova čovjeka nesamo rasvjetljuje, nego i jača, preporađa, oživljuje. To i znače riječi sv. Ivana, koji u uvodu svoje knjige govoreći o Riječi ili Sinu Božjem, veli, da svijetlost bješe ljudima ujedno i život. Jest, zamisao spasenja čovječjega po Isukrstu ide bitno za tim: čovjeka uskrisiti od smrti, u koju je zapao istočnim grijehom na novi, svrhunaravski božanski život, e da uzmogne jednom doći do gledanja i uživanja Boga svoga licem u lice.

Euharistija.

IX. Medutim bitna se sadržina oživljujuće sile Božje nalazi u Presvetoj Euharistiji. Dok ostali sakramenti sadržavaju samo jedan određeni dio sveopće milosti Božje, u Euharistiji se čovjeku predaje Početnik svih milosti, Bog sam. Euharistija u posebnom je smislu »sila Božja«, vrutak života. Govoreći Isus o Tijelu svome, što će ga dati za hranu ljudima, veli: »Riječi, koje vam rekoh, duh su i život«. — »Hljeb, koji ću ja dati, Tijelo je moje za život svijeta«. (Iv. 6.).

Tek primanjem Euharistije završuje se u pravom smislu životni saobraćaj i zajedništvo kršćanina sa svojim Bogom. Euharistijom bo se Bog sam čovjeku saopćuje, njom postane čovjek dionikom naravi i života Božjega. U Euharistiji se naime Isus čovjeku daje da ga uživa nalik na tjelesnu hranu, no uz tu razliku, da dok se zemaljska hrana pretvara u nas, nebeska hrana Euharistija pretvara nas u sebe. Blagujući Tijelo i krv Isusovu čovjek sve više gine sam za sebe osvješćujući se duhom Isusovim, jačajući životom božanskim. Tu se čovjek napaja neposredno iz neiscrpivog vrutka

božanstva prema riječima Proroka: Crpsti ćete vodu iz vrela Spasiteljevih« (Iz. 12, 3.). Po Euharistiji se čovjeku saopćuje moć i život beskonačnog Boga. Odatle i neslomiva, nesavladiva krepost kršćanske duše, koja se hrani božanskim hljebom Presvete Euharistije. Pričest Isusova Tijela stvara kršćanski heroizam. Milijuni mučenika, koji su u prva tri vijeka kršćanstva vjeru svoju posvjedočili najžešćim mukama i prolijevanjem vlastite krvi, crpali su jakost iz sv. Pričesti. Dostojno i često primanje Presvete Euharistije urodilo je uvijek u Crkvi svetošću života i heroizmom. Primanje je Euharistije toplomjer kršćanskog savršenstva i svetosti.

Plod milosti jeste slava u blaženstvu nebeskom, prema riječima Duha Svetoga: »Milost i slavu dat će Gospod« (Ps. 83, 12.). Kako je Euharistija skup i vrelo svih milosti, tako je i zalog vječne slave u nebesima. Tijelo Isusovo, što ga primamo u Euharistiji, tijelo je neumrlo. »Krist, ustavši iz mrtvih, već više ne umire, smrt više ne će obladati njim«. (Rim. 6, 9.). Blagujući dakle to božansko Tijelo primamo u sebe klicu slavnog uskrsnuća i neumrlosti. Isus je sam govorio učenicima: »Tko jede tijelo moje i pije krv moju, ima život vječni, i ja ću ga uskrsnuti u pošljednji dan«. (Iv. 6, 55.).

Euharistija je dakle središte i srce kršćanskog života, otkle se cijelome tijelu katoličke zajednice saopćuje božanska moć, svijetlost i snaga. Hraneći se Euharistijom kršćanin usvaja duh i život Isusov preobrazujući se na Njegovo obličje, prelazeći u božansko zajedništvo s Njim tako, te može i on govoriti s Apostolom: Život se Isusov pokazuje na tijelu mojem (II. Kor. 4, 10.); ne živim više ja, nego živi u meni Krist. (Gal. 2, 20.). U Euharistiji postizava život Crkve, mističnog tijela Isusova na zemlji, vrhunac svoj; što više, ovaj život sastoji bitno u Euharistiji. Život kršćanski ili je euharistički, ili ga nema.

Izložio sam Vam, premili u Kristu, bit sv. kršćanske katoličke vjere, te Vam pokazao, u čemu sastoje njezini visoki zadaci. Iz rečenoga se izvode osnovna pravila za kršćanski život, kojih treba da se drži svatko, koji hoće da bude kršćanin nesamo imenom nego i u zbilji.

Prvo pravilo kršćanskog života: Vjeruj!

X. Prvo pravilo glasi: Vjeruj! Vjera je osnovom kršćanskog života; bez vjere nitko ne može ugoditi Bogu; iz vjere živi pravednik. Ta kršćanski život nije drugo no primjena vjerskih nauka na život. Bez vjere se kršćanski život ne dade ni pomisliti. No govoreći o vjeri ne valja smetnuti s uma, da se vjera rada iz slušanja riječi Božje (Rim. 10, 17.), koju propovijeda sv. Crkva. Ono, što katolika sklanja, da drži za istinu, što je Bog objavio, jest auktoritet ili ugled katoličke Crkve. Tu se dakle ne prepušta svačijoj volji, da izabravši neke izvjesne istine, a druge opet odbacivši, vjeruje što se njemu svidi. Valja vjerovati sve, što uči i kako to uči katolička Crkva. Tko ne bi makar jednu samu vjersku istinu usvojio, ili drugačije tumačio, nego što to čini Crkva, ne bi bio više katolik.

Predragi! Cijenite vjeru visoko, cijenite je nada sve drugo. Što je tijelu glava, to je katoliku vjera. Na barjak ste Vaš napisali katoličko načelo, pod ovim se barjakom borite eto već desetak godina. S ponosom mogu konstatovati, da je taj barjak Vaš sve do danas ostao neokaljan. Ispovijedajte neustrašivo Kristovo načelo. Neka svijet vidi, da ima u Hrvatskoj još junaka, koji su spremni za krst časni žrtvovati sve sile svoje pa i život svoj.

No nemojte zaboraviti, predragi u Kristu, da ćete vi sačinjavati buduću hrv. katoličku inteligenciju. Obrazovanom čovjeku dolikuje, da znade navesti i razloge za ono, što misli ili čini. Tako mora katolički inteligenat da umije obrazložiti i vjeru svoju, opravdavajući je pred sobom i drugima. On mora da steče umom uvjerenje o istinitosti vjere svoje, da uzmogne s Apostolom reći: »Znam, komu sam povjerovao, i uvjeren sam«. (II. Tim. 1, 12.). Ta znate dobro, koliko se danas prigovora iznosi proti katoličkoj vjeri. Katolički inteligenat mora uvijek imati u spremi mač razuma, da njime suzbije navale neprijateljske na tvrdu vjere, ne će li da se protivnici utvrde u svojim protuvjerskim nazorima, a da možda i on sam oslabi vjerom. Zbog toga je od potrebe, da se upoznate s kršćanskom filozofijom, osobito s apologetikom, koja brani i razlaže katoličku vjeru pokazujući, kako kršćanska objava nije u opreci sa zdravim razumom ili s pozitivnim rezultatima eksaktne znanosti. Zdrava filozofija i znanost ne odvraća od Boga, nego vodi čovjeka k Bogu te ga utvrđuje u vjeri. Zato i ne mogu da ne izrazim svoje posebno zadovoljstvo i veselje nad tim, što se u krilu »Domagoja« osnovala »Leonova sekcija« sa posebnom zadaćom, da goji skolastičnu filozofiju; a nešto slično, kako čujem, namjerava učiniti i »Hrvatska« u Beču. Samo naprijed ovim putem. Zato bih i želio, da bi se i u Vašem glasilu »Luči« više mara posvetilo obradivanju filozofskih tema; jer mladi je čovjek i onako pun fantazije, pa će biti dobro, ako se navodi na ozbiljnije filozofsko mišljenje.

Drugo pravilo: Ispovijedaj vjeru djelom!

XI. Drugo. Nije dosta vjerovati, vjeru treba ispovijedati i djelom ili životom .stakoh već gore, da kršćanstvo ide po biti i svrsi svojoj za tim, e da se čovjek preporodi i preobrazi na priliku Božju. To će on postići, ako vjeru, štono riječ, prakticira. Vjera je bez dobrih djela mrtva, kao tijelo bez duše. A zašto toliki katolici, napose inteligentnijih staleža, dandanas izgube vjeru? Jer je ne prakticiraju. O vjerskim se istinama počinje sumnjati, čim se počnu zanemarivati kršćanske dužnosti: molitva, slušanje mise, sakramenti — pa se podavati grijehu i neurednoj požudi. Od dvojbe se prelazi na vjersko nehajstvo, odatle na očito bezvjerstvo. To je historija današnjih bezvjeraca u katoličkim zemljama. Sv. Pismo veli za onoga, koji sluša riječi Božje i vjeruje, a ne izvršuje ih, da je kao čovjek lud, koji sazida kuću svoju na pijesku: udari dažd, i dodoše vode, dunuše vjetrovi i napadoše kuću ovu, i pade, i bi razvalina od nje velika. (Mat. 7, 26. s.). Prva teža napast uzdrmat će temeljima vjere, navalit će grijeh za grijehom, i malo će pomalo nestati i zadnjeg traga vjeri.

Vi naprotiv, predragi u Isukrstu, valja da slijedite mudrog čovjeka, koji sazida kuću svoju na kamenu, a ni dažd ni vode ni vjetrovi ne mogoše je oboriti, jer bješe sazidana na čvrstom temelju. Ovaj mudar muž je čo-

vjek, koji vjeruje riječi Božje i izvršuje ih. (Mat. 7, 24. s.). Neoboriv temelj vjeri podaje život po vjeri. Tu je istinu izrekao već poganski mudrac Platon. A Isus veli u evanđelju, hoće li tko poznati, je li nauka Njegova od Boga, istinita, neka čini volju Božju, neka živi, kako nauka Isusova naređuje. (Iv. 7, 17.).

Ako dakle naiđete na ljude, koji ne vjeruju, zvali se liberalci ili radikalci i naprednjaci, nemojte odmah misliti, da su vjeru odbacili uslijed temeljitih studija, jer su se tobože umnim razlozima uvjerili, da je kršćanstvo prazna vjera, koja ne podnosi kritike zdrave logike ili eksaktne znanosti. Ni izdaleka! Niti jedan na tisuću nije tim putem došao do bezvjerstva. Ali istražite malo njihov život, njihova djela, pa ćete se doskora uvjeriti, da pravi uzrok nevjerstvu i naprednjaštvu jeste redovito iskvareno srce, grijeh. To i znače riječi Psalmiste: Rekao je bezbožni u srcu svojem: Nema Boga. Dakle ne u umu, nego u srcu odanom grijehu valja tražiti izvor nevjerstvu. Time se i moderno nevjerstvo samo osuđuje, jerbo, kao što veli sv. Evanđelje, svjetlost dođe na svijet, a ljudi zamilovaše većma tamu nego li svijetlost; jer njihova djela bijahu zla; jer tkogod zlo čini, mrzi na svijetlost i ne ide k svijetlosti, da ne budu pokarana djela njegova. (Iv. 3, 19. s.). Zato nemojte se, predragi, smućivati videći, da ima dandanas toliko nevjernika, što više, znajući, što je zapravo pravim uzrokom tog nevjerstva, neka Vas to još više utvrdi u kreposnom kršćanskom životu, koji, kako rekoh, podaje i vjeri samoj nepokolebiv temelj.

Treće pravilo: Primaj sv. sakramente!

XII. Treće. Primanje sv. sakramenata. Sakramenti su, kako već rekoh, sredstva, po kojima nam Bog saopćuje milost svoju. Najdragocjenije blago kršćanske duše je posvećujuća milost Božja. Ta se posvećujuća milost sakramentima umnožava ili, ako smo je izgubili, nanovo podjeljuje. Ona je ono svadbeno ruho, bez koga ne će nitko na »veliku večeru Božju« (Apok. 19, 17.), nego će biti bačen u tamu najkranju. (Mat. 22, 13.). Bez nje smo djeca srdžbe Božje, a naša su djela mrtva i bez svake zasluge za nebesa.

Posvećujuća milost podržaje u nas vrhunaravni život i prijateljstvo Božje. Bez nje nema zajedništva s Bogom. Zato i mora kršćanin uložiti sve sile u to, da se uzdrži u stanju posvećujuće milosti. Jedno ga samo zlo lišava posvećujuće milosti, a to je smrtni grijeh. Smrtni se grijeh oprašta u sakramentu sv. Pokore. Sa sv. Pokorom združuje se sv. Pričest. Kako se duša sakramentom Pokore neprestano očišćuje od grijeha i grješnih ljaga, tako Presveta Euharistija na pričesti dušu krijepi, da uzmogne sve više grijeh izbjegavati i uzdržati se na kreposnom životu. Ta su dva sakramenta, štono riječ, osovina, oko koje se kreće kršćanski život. Bez ovih sakramenata nije redovito moguće dugo ustrajati u posvećujućoj milosti. Naučitelji duhovnog života općenito drže, da je za mladost, hoće li da se kloni smrtnog grijeha i uzdrži u posvećujućoj milosti, od potrebe barem mjesečna ispovijed i Pričest. Zato me i uvelike veseli, što sam čuo, da su se članovi »Hrvatske« u Beču (a moguće ste isto učinili i drugdje)

među sobom obvezali na mjesečno primanje sv. sakramenata. Želio bih samo, da bi se taj zaključak usvojio za svukoliku Vašu organizaciju. Dakako ne ću da to silom tražim od Vas, nego, kako rekoh, izrazujem samo želju svoju. Neka bi se to pitanje zasad barem pretreslo u euharističkoj sekciji, pa kasnije predložilo sekretarijatu ili glavnoj skupštini, da konačno odluči. Pa ako bi se zbilja usvojio predlog za mjesečnu ispovijed i Pričest, time se ne će nikomu ograničavati sloboda, ta tko ne bi mogao ili htio da se prilagodi organizacijskoj disciplini, slobodno mu je, da istupi. Istaći ću samo to, da nam često primanje sv. sakramenata upravo imperativno nameću savremene prilike. Javni je život naš duboko ugrezao u glib moralne korupcije, značajnosti nema gotovo ni traga, osobnim se interesima sve žrtvuje: domovina, opća dobrobit, savjest, poštenje. Sanacija ovih moralnih i socijalnih zala traži cijele muževe, čelik značajeve, te se dade postići samo herojičkim žrtvama. Hrvatskoj i nema drugog spasa. Pravi domoljub hrvatski mora biti spreman i na mučeništvo. Tu se valja odreći časti i naslova, visokih mjesta i unosnih službi, životnih udobnosti i užitaka, riječju, ostaviti sve, sve, što svijet visoko cijeni i za čime tako teži pohlepa ljudskog srca. Takve žrtve valja danas prinositi svetoj katoličkoj i narodnoj stvari, idealima našim, hoćemo li da izbavimo Hrvatsku iz očajnog stanja, u kome se nalazi.

No heroizam izniče, kako već rekoh, jedino iz Euharistije.

Da, predragi, živite u zajedništvu Božjem, a ujedinjeni sa Isusom posvećujućom milošću, prikazujte sami sebe kao čistu živu žrtvu za Crkvu i domovinu. Krijepite se Tijelom Isusovim, da uzmognete Bogu služiti u ljubavi i pravednosti. Tako ćete sklonuti i milosrđe Božje, da se smiluje bijednoj i nesretnoj domovini. Tko se Bogu klanja, i pred Njim ponizuje, primit će Ga, a molitva će njegova prodrijeti oblake (Eklk. 35, 20 s.).

Nabožne udruge.

XIII. Napokon još jednu o bratovštinama ili nabožnim udrugama. Za mladoga je čovjeka vrlo potrebito, da se začlani u jednu nabožnu udrugu. Za Vas najprimjernija a ujedno i najsavršenija nabožna udruga, premda stara već više od tri vijeka, jest Marijina kongregacija, koja je hvala Bogu već uvedena na mnogim gimnazijama i drugim učilištima Hrvatske. Kršćanski je život najsvetiji, a ujedno i najteži zadatak kršćanina; ta kršćanskim se životom vježba i usposobljuje za vječni život u nebesima. Znanost se i koja mu drago umjetnost redovito stiče školom, pomoću učitelja; isto vrijedi i za znanost svetaca, za umjetnost svih umjetnosti — za kršćanski život. Tu školu daku i naobraženom čovjeku pruža Marijina kongregacija, vježbalište kršćanskih kreposti; u njoj se mladi čovjek upozoruje na vanredne sklonosti i mnogovrsne pojave grješne požude propisujući mu sredstva, kako će ih obuzdati i sklonuti na posluh razumu i milosti; tu se upoznaje sa zakonima kršćanske asceze; oduševljava za često primanje sv. sakramenata. U Marijinoj se kongregaciji stavlja pod vodstvo prokušanih duhovnih voda, koji mu pokazuju put kršćanskog savršenstva, uzgajaju mu kršćansku značajnost.

Ne zahtijevam doduše za svakoga od Vas, da se upiše u Marijinu kongregaciju, jer to ni nije uvijek moguće, ali neka Vam bude svojski preporučena, jer ona je Crkvi i domovini kroz tri vijeka uzgojila bezbroj svetih i značajnih muževa, pa će svatko priznati, da nema nabožne institucije, koja bi mogla osobito školsku mladež u najopasnijoj dobi života očuvati od napasti davla i svijeta, nego li je Marijina kongregacija.

Vršenje staleških dužnosti. Štovanje starijih. Disciplina. Zaključak.

XIV. To je, što Vam htjedoh da na srce položim, premili i predragi sinovi u Kristu. Nadam se, da će ove riječi, jer potječu od srca puna ljubavi prema Vama, isto tako naći odziva i u Vašim srcima. Uostalom neka sve, što je dobro, lijepo i plemenito, što je Bogu i dobrim ljudima ugodno u Vas uspijeva i cvate ,da poput stabla, Božjom rukom usađena u plodnu zemlju i orošena milošću Duha Svetoga, prinesete u svoje vrijeme željeni plod Crkvi i domovini. Nemojte nikad zaboraviti, da ste članovi velike kršćanske obitelji, da ste uda tajinstvenog tijela Isusova, naime sv. Crkve katoličke. Svako udo na tijelu zauzima svoje mjesto, svako ima da vrši svoj zadatak. Nisu sva uda jednaka; jedno je od drugog više, savršenije; jedno se drugome pokorava. Samo se složnom i sporazumnom saradnjom svih kolikih uda postizava zajednička svrha. Tako i Vi. Vršenje staleških dužnosti, što Vam pripadaju na velikom tijelu kršćanske katoličke zajednice, prva je i najsvetija dužnost Vaša. Mladi ste, udarate temelje budućem životu. Zato učite i opet učite, da uzmognete jednom i druge učiti. Nadalje štujte starije. Štovanje auktoriteta i poslušnost najpotrebitija je krepost mladeži. Poslušnost je dika mlade dobe. Poslušnost je i najsigurniji put budućoj sreći i veličini. I Vaša se organizacija sastoji od mladih i starijih. Od đaka drugog, trećeg razreda srednjih škola sve do akademičara i do senijora; kolika je razlika! Neka tu razliku niko ne prezire. Vaša organizacija neka bude ujedno škola štovanja poslušnosti prema onima, koji su učeniji, prokušaniji. Tu valja da među Vami vlada stroga disciplina. Disciplina vojske Isusove, koja se svakolika osniva na principu auktoriteta, međusobne zavisnosti i podređenosti, dakako u duhu ljubavi i bratstva. Ne dajte ničim povoda prigovaranju, kao da Vaša orgnizacija uzgaja Crkvi i društvu uporne buntovne elemente; nego dajte u svemu i svuda Vašim vrsnicima primjer pravih Kristovih sljedbenika, koji jedino u poslušnosti, u samozataji i križu, u molitvi i ozbiljnom radu traže ostvarenje svojih ideala.

Blagoslovio te Bog, stado Isusovo! Bij bojeve Gospodnje pod barjakom Bezgrješne, neprestano napredujući u mudrosti i u milosti kod Boga i ljudi, na veselje i ponos Crkvi i domovini!

Da ste mi zdravo, mili sinovi, u ime Isusa i Marije!

Krk, u korizmi 1914.

† Dr. Antun Mahnić, biskup.

V. Milnarić:

Noćne pjesme.

1. Melodija.

Sjajna je noć — — —
I zadnji zvuci klavira
Gube se drhtavo, tiho,
A srce mi milotno dira
Mjeseca srebrni sjaj — — —

Tiha je noć — — —
Tek noćni lepiri lijeću
Oko svijetiljke sjajne
O staklo lupkajuć lako —

A srca drhtaje tajne
Noćni tek prekida mir — —

Divna je noć — — —
Lagano čežnja se krade
I srce tiho mi dira,
Onda se gubi polako
Ko zadnji zvuci klavira
U tihu sanjarsku noć — — —

2. U vedru noć...

Bajna noć — a u mom srcu
Tjeskoban je nemir bio,
A nitko me utješiti
Nije znao niti htio.

Vidio sam podaleko
Svoje snove porušene — —
Čekao sam onda tebe,
Da utješiš blago mene;

Čekao sam, kad ćeš k meni,
A uz miris jorgovana
Vedrom noći lako doći
Mjesečinom obasjana...

Nebom mjesec srebro sipo,
Zvijezde su zlatom sjale,
A uz lahor tihano su
Zelen-hvoje trepetale. —

O, i tada noći one
Zlaćanoga iz oblaka
Vidio sam gdje si sišla
Kao sjena — sjena laka.

I prošla si zemljom ovom
Pa s grančicom od paome
Svima mir si donijela
I utjehu srcu mome...

Ah, od one noći bajne
Već je prošlo mnogo dana,
Otkako si k meni došla
Mjesečinom obasjana —.

O daj opet sada dođi!
Moje srce na te čeka —
Noć je vedra — svim je krajem
Mjesečina pala meka....

3. Badnja noć.

Vedra je i sveta noć — — —
Zvijezde trepeću toli milo
Ko djevojačke sretne oči,
S azura mjesec srebro toči,
A zefir tihano bruji — — —
Toli je bajna noć — — —
A bat odbija satove kasne — — —
Sjajnije trepeću zvijezde jasne,
Zamire lahor tihi — — —

Tiha je i sveta noć
I svečani mir — svečani doček to je
Za kralja, što s neba će doć'...
Akordi otajni bruje,
Sa srebrne lire žice to zuje
U slavu novoga kralja...
O dođi, kralju vijekova sviju,
Uslišaj srca mog molitvu tiju,
Uslišaj! — — Vedra je noć — —

O, krasna li ova je noć — — —
Tek srce — tek srce ti moje,
Smiri se! — — Sanene hvoje
Novom se klanjaju kralju;
Inje se cakli na njemu,
Svijetu se javlja svemu:
S nebesa silazi Spas....
— O dodi, kralju vijekova sviju,
Uslišaj srca mog molitvu tiju,
Uslišaj! — — — Sveta je noć...

Sremac:

Prokleta rakija.

Večera je već odavno prošla. Žena je pokupila sa stola posuđe, odnijela ga u kuhinju, opčistila stol i ošla s djecom u drugu sobu. On još sjedi za stolom podbočivši glavu o ruke i bulji u zadnji komadić kruha, što stoji na stolu. Lice mu je sasvim blijedo, ispito, navorano, oči krvave, mutne, kao da su pospane. Sjedi i bulji preda se bez osjećaja, ni da bi okom trenuo, da, kao da se skamenio. Šta mu je? Možda se sjeća svoga predašnjega života, možda se sjeća onih večeri, kada je bacao novce i pio, pio bez oduška, kada je znao lupati po birtiji vičući: — »Ja sam ovdje gazda, ja smijem ovdje raditi, što hoću. Imam novaca ko spaija!« — Ili možda vidi svoju ženu, kako sva modra od udaraca kleči pred njim i moli za milost, a on je nemilice šiba i udara nogom. Možda mu je sada svega toga žao! — Sjedi i bulji preda se. Ne misli on o tome. Nema u njegovu srcu ni traga kajanju, nema u njem više ni traga plemenitijem osjećaju. Sve je to ubila rakija — prokleta rakija! — Sjedi i bulji preda se. U glavi mu šumi, pišti, zvuči, zvekeće, a od svega toga, kao da je tek jedan glas malo jasniji, koji mu neprestano govori: — »Tu je bio tvoj otac, djed i pradjed — a ti?! Ti moraš napolje, tebi su je oteli. Da, iz te kuće, koju ti je tvoj otac, njemu njegov, a djedu opet njegov otac ostavio, iz te kuće se tvoja žena i djeca moraju sjutra seliti, a ti ćeš u daleki svijet!...«

— »To ne može biti! Ne! — U njoj više nitko stanovati ne će! Ja ću je porušiti, zapaliti! Moja je, mogu s njom raditi, što hoću.

Prokleti Švabo, ne ćeš lje stanovati u njoj! —«

Oko mu najednom sijevne, lice se naglo zacrveni, žile nabreknu, podigne stisnutu pjest i lupi po stolu, da je sav odskočio.

— Ubit ću ga! — U njoj stanovati ne će! Kuća je moja, i ja je ostavljam ženi. Uhhh — gorim — Marta! — Marta! — lijena vjero, gdje si?!

Naglo se otvore vrata ,a u sobu stupi plaho blijeda, uplašena žena.

— Marta, pošalji dijete, nek mi donese rakije, da se još napijem. Žuri se — gorim — poludit ću! —

— Ali Marko, barem danas nemoj. Ta sutra ćeš nam otići, pa barem danas nemoj piti.

— Šuti! — Ovdje sam još ja gospodar! Sevaj odmah i pošalji, kad ti kažem! Vidi! — podigne i pokaže joj stisnutu pesnicu.

Ženi se zamagli pred očima, dvije krupne suze spuzaju se niz lice, brzo otvori vrata i ode.

Malo se poslije opet polako otvore vrata i u sobu uniđe mali dječačić noseći u ruci bocu vodom razblažene »špire«. Unišavši u sobu stane pokraj vratiju, kao da se boji pristupiti k ocu.

— Ta 'odi ovamo! Kog si se bijesa ustubočio tu ko drvena Marija! — skoči od stola i istrgne mališu bocu iz ruke. Mališ odmah odleti van.

— Uh, prokleti Čivut! Kako drži slabu rakiju! Nije drugo neg voda — podigne po drugi put bocu i isprazni je.

— Idem, idem, jer ću pobjesnit u toj sobi. Prokleta, kad nije moja!

Naglo se digne, uzme staru već napola izderanu »šubaru« i ode. Vani je bila potpuna tama i tišina, samo što su za njim još jedamput škljocnula vrata od kuhinje. Otvorila ih Marta, da vidi, kuda će.

— Opet će u bircuz — šapne vidjevši ga već na dvorišnim vratima.

Marko je jurio kroz tamu sve nešto mrgudajući i stiščući pjest.

— Ubit ću ga, jest, ubit ću ga! Samo neka dode sutra. Kuća je moja, i ja ću ga ubiti. Ja da idem napolje?! Ja, nekadanji »mali spaija?!« Hej, Švabo, žalosna ti majka! Ne ćeš, more, ne! Još živi stari Marko! Smlavit ću ga ko pile, samo ako mi dode pod šake!

— Oho! — Evo nas već i kod bircuza! Da vidim, ko je unutri, nešto je odviše bučno. Aha, baš ko naručen! Stevan se baš već nakitio. Vidi ga samo, kako se širi baš ko pravi beg.«

Uniđe unutra.

— Dobar večer, Stevo! Hej, zoru ti ljubim, a ti si mi baš tužan. Valjda te nije žena istukla?! Pij, brate, dok vidiš i možeš, pij! Ta jedan je život! Nemoj »šparat«, jer što je od Boga suđeno, da se popije, to se mora popiti. Ej, Cifto, polić daj! Zar ne vidiš da sam došo?! — Stevo, brate moj! Nemoj tugovati, veseli se. Daj, da barem ovu zadnju večer protračimo u veselju. Sutra idem. Ne ću više da pijem tu čifutsku vodu.

Tamo je, znaš Stevo, tamo je malo bolja rakija, baš prava ona naša stara »žeženica«. Kad je se napiješ, sve te žeže, krijepi uzdiže. Haj, Bože moj, poletio bih u goru. Pa ima je, brate moj, ama baš ko vode. Alaj ću živit! Uf, Švabo! — Sad da mi dode, zadavio bih ga! On moju kuću...?! Vjeruj mi, Stevo, da mi ni cijelog grunta nije tako žao kao kuće, a sve zato, što će biti Švabina. Al neka je! Bit će ona opet moja! — — —

— Je l' Stevo, da svi u selu misle, da sam ja lud, što toliko pijem. Varaju se, varaju bogme! Ne znaju oni, šta se tu krije! Vidiš pametna je to glava! Tio me je otac dati za popa. I-i-i, to bi bio pop! Al dobro je i ovako. Moja žena nije doduše popadija, ali vjeru mi, živi bolje od popadije. Što joj srce zaželi, to joj ja ispunim, pa ma me glave stojalo. Dok ja budem živ, ona motiku u ruke uzeti ne će! To joj ja zabranjujem, sve kad bi i htjela. Ja njoj samo kažem: »Ti se Marte, samo brini za djecu i kuvaj, a ja ću vas hraniti. Još su mi jake mišice!« Eh, da mi dode samo koji Švaba, ne bi bolan zore dočekao! — Stevo, pij Stevo! Razveseli me, jer je i mene kao nekako objašila tuga. Ne znam, šta mi je, ali ipak mi baš ne ide od srca.

— Cifute! — daj još, daj, da utažim malo tugu. Srce mi izjeda, para ga, a rakija blaži kao melem rane.

— Tugo-oo mo-ja! — Jadi-i mo-oji!

—Pjevaj, Stevo, pjevaj! Veseli se, dok možeš. Dugo me ne ćeš vidjeti, jer sutra odlazim. Stevo, sutra odlazim, a ti ćeš ostati sam, bez druga! Jedino mi je tebe žao. Ded u tvoje zdravlje, i moj sretan put! Pij, Stevo, brate moj! — — — Nigdi nikog nemam! — Stevo! Ja ću otići, a ti ćeš ostati. Kako može brat bez brata živjeti?! Ne može bre, to biti, ne može, duka mi! — Moraš i ti doći! — Ja ću ti poslati svoj »pasoš«, a ti moraš doći. Dodi, da se i tamo malo probećarimo! Tamo teče »medovica« slatka ko med, a ladna ko led. Dođi, da onim Englezima pokažemo, da i kod nas ima junaka! Vjeruj mi, niko ne će moći više od nas dvojice! Kad je nagnem, ne ću je skinuti, dok u njoj traje! — Ih, brate moj, ih —

— Pod jablanom na travici
Ej, momče laduje,
A devojka u samoći
Aj, za njim tuguje. —

*

Obojica sjede izvalivši gornji dio tijela na stol. Kosa im je sva čupava, brkovi neuredni, usta su im puna sline, lice blijedo. Oči im se već sklapaju. Obojica već tako zapliću, jezikom da jedan drugoga više ne razumije. Pun stol razbitih bočica, prosute rakije. Gle! još im nije dosta, još sipaju u sebe, a žena kod kuće sjedi, čeka u strahu, hoće li skoro doći, šta će reći, kako će se pred njim sakriti, kuda pobjeći i drhturiti do jutra, sva modra od pijančevih udaraca i prozebla od hladnog daha noći. Da, ona živi bolje — nego popadija!!!

Crnkovački:

U noći.

— Ne idi, duša mi na zlo sluti — govorila mu majka.

A on je ipak pošao u tamnu noć, osutu sitnim zvijezdicama — — — Svirao je na diple tužno, tužno, neku žalosnu pjesmu, pjesmu neke nejasne, duboke boli, a nije znao, zašto baš tako svira. I sam se čudio, kako se ta pjesma izvija žalovito kao nikada dosad, i htio je već drukčije, ali onda opet — taj tugaljivi ton godio mu je nekako duši. I nastavio je tu žalosnu pjesmu bez nota bez riječi, punu čežnje. — — — —

Tako je išao dalje i dalje — tamo do niske mlinice okružene pospanim vrbama i ponosnim jablanima. Tu potok romoni ko da tiho cvili, šapće nešto vrbama, a one se saginju, da bolje čuju. Nekako kao da su tužne, zamišljene — — — — — On ne zna, zašto potok cvili, ko i on na svoje diple.

on ne zna, zašto su vrbe, nujne, zabrinute, on samo svira i svira — — — A mlinareva Anda sluša i osjeća, da je to on došao. — — — Njoj su dragi ti zvuci — čas divlji kao požar, čas meki ko žarki cjelovi, plamni, ko zagrljaji ljubavi . . . .

— Ah, moj Mile! — šapće mu ona puna ugodne sreće i zadovoljstva. A on je gleda u sjeni jablanova i govori joj riječi ljubavi, koje prate nujni oni akordi čeznutljivog mola — — — —

— Kud ćeš sada? — pita ga ona.

— Dolje na rosne livade, u polje. Tamo mi vranac pase — govori on. A mjesec se krade kroz vite jablane i pada mu na lice, na usne i crne zakovrčane brčiće, tihi lahor kreće vitim grančicama visokih jablanova, i rekao bi, da se mjesec igra na njegovu licu i njenim vranim kosama, što mirišu tako zamamnim mirisom.

Odlazi.

Anda stoji još dugo i sluša zvuke dipala, traži u njima riječi srca, jer zna, da je ona sadržaj njegovu veselju i tuzi, njegovu smijehu i plaču. Zamiru zvuci tamo u polju daleko. Još malo i ne čuju se više, tek koji jači glas još dopire do nje i uspavljuje joj maštu, da sanja o ljubavi, sreći i proljeću. — — — — —

A tamo na livadi pase njegov vranac, koji ima vitke noge, dug vrat, crnu grivu, bujnu ko Anđine kose, samo što su Anđine kose mekše — ko svila, a mirišu mirisom trave svibanjske noći. I čim konj začu diple, veselo zarže, zakopka nogama, načuli uši, pa poleti onamo, odakle dopiru zvuci — — — — — A on ga dočeka, miluje po dugom vratu i grivi i govori mu čudne riječi; vranac striže veselo ušima, kopka nogama, rže, kao da razumije riječi svoga gospodara . . . . .

Mladić se baci na vranca, potjera ga onako bez cilja pustivši mu uzde, a mjesec se smiješi na njegovu licu opaljenu suncem. Sve odiše nekim posebnim čarom, zanosi ga da zapjeva, što ga grlo nosi:

»Lijepa si, mlinareva Anđo,
Lijepa si ko u gori vila!«

Jeka obližnjeg brda ponavlja mu riječi, a vranac leti, ko strijela, hitro ko njegove misli, preskače jarke i grabe, a on mu ne smeta — — — —

Napokon okrene vranac do njegove visoke kule, najviše u selu, obijeljene i pokrivene kamenom pločom. I već je kraj potoka, kod onih zamišljenih vrba ali daleko niže mlinice. Tu je drveni most, slab i trošan, preko njega će da jurne vranac pomaman ko vihor. No truli most nije ovaj put izdržao, rasklimane daske popucaju, stupovi popuste, most se sruši, a mladić i vranac padnu u potok, i on ih nosi tamo do plavoga vira, koji je sad mračan, jer ga zasjenjuje od mjesečeva svijetla visoka hrid. Tamo — kažu — živu zlobne vodene vile. — — — —

Izpliva vranac, u zubima vuče nešto teško, ukočeno, i polaže na travu. Mjesečevo svijetlo obasja blijedo lice mrtva mladića. Tu on leži na odru rosne trave; mjesec mu je mrtvačkom svijećom, a vranac mrtvačkim strarom.

Gluho je doba. Nikoga nema, tek poplašeni slavulj zacvili nešto kroz san među vrbama kraj potoka. — Tišina svud —

Na istoku rudi zora odjevena grimizom, nakićena ružama. Po nebu se zvijezde gase redom jedna za drugom. Samo Danica ko da još prkosi suncu, što je daleko za brdinama, ali i ona blijedi sve više. — —.— — — Svibanj je na zemlji. U baštama cvatu ljiljani i ruže, a u grmlju diže se pjesma slavuljeva daleko do plavila nebeskoga, dalje nego miris šarenog cvijeća. A ta je pjesma čila i vedra. Po travi i lišću sam je biser, koji se lako truni. Zemlja je uvijena u tanku, prozirnu maglu, kao da krije čare svoje, poput djevojke, koja krije lice prozirnom koprenom. A ta je magla meka ko pjesma. — Potok dolje teče, cvili, a vrbe su nád njim još uvijek zamišljene. Podno mosta još stoji vranac snužden i neveseo. — — — — Ide starica zabrinuta i spazi u svijetlu jutarnje zore, kroz prozirnu maglu vranca. — Leti onamo.

— Jao sinko! — i pade po mrtvoj lješini svojega jedinca. Pošla ga tražiti. nije ga bilo u kuli pa ga pošla da traži drugdje i našla ga tu mrtva. — — — — — —

Sutradan su tužno brujila zvona. Pratila su sina i majku. — — — A Anđa nije mogla na sprovod, nije mogla suze roniti, samo je jecala bolno, očajno, na postelji u niskoj mlinici. — — — — —

Joso Benac:

Mojoj vili.

Dugo si mi spala, vilo,
Polomljenih kao krila,
Već se davno s moje lire
Nije slatka pjesma lila.

Već sam mnio, da me pusti
Ah, u ovoj pustoj doli,
Bez veselja i bez nade
Srcem punim teške boli!

Al ti dode, kad i proljet,
Iza hladne duge zime,
Pa me trgnu iz sna duga
I uzbudi bićem svime

Slatku raskoš i čeznuće
Za prekrasne ljetne noći,
Kad ću opet sanjariti
Usred naše bašte moći,

Trti suze žalobnice
Sred tvojega zagrljaja,
I s tobom se vinut opet
Put eterskog gore kraja.

I tu sretan pit ću kupu
Neslućenih doslije čara,
A s njima će u dušu mi
Vir strujnuti novog žara

I uzbudit život satkan
Od tihoga mira, sreće,
Gdje će život bit mi bašta –
Moji snovi — u njoj cvijeće.

Cvitanović:

U sumračju

Sunce tone — — Suze regbi cure,
Krvi pune, tamo po zapadu;
A lahorak tek da lišće gane,
Male grane — —

Negdje zvono jeca ko da priča,
Smrtno slovo danu, sreći svijeta —
Srce dira — — Molio bih vrelo
Uz dana opijelo.

Suton tone — — a dok lahor njiše
Male grane i igra se cvijećem,
Zvuci mriju zvona iz daljine — —
Srce dršće — — il' to moli vrelo
Uz dana opijelo.

Cand. phil. i stud. theol. Petar Schindler.

„Chiesa nostra".*

(Dojmovi s mojega putovanja s Joh. Jörgensen-om po Toskani.)

Bila je večer. Sunce je polako zalazilo, zamiralo u crvenilu nebeskoga žara, a dan je polagano izgarao; buka se danjega života stišavala, samo su šuštale i brujile ko stupovi ravne žalobne ciprese, dočim je daleko preko poljana zalajavao po koji osamljeni pas. Jasno je svijetlio blijedi mjesec svojim srebrenim svijetlom, stabla su bacala dugačke sjene, a ondje gdje je cesta skretala, žuborio je potočić svoju tihu vječnu molitvu za mir, potočić pun čežnje kao umorna duša, koja samo jedno želi: vječni muk, vječno odmaranje na obalama vječnosti. Boja je nebeskog obzorja bivala čas plavetna, čas užarena, čas narančasta, a čas modrikasto zelena. Tišina je bivala sve veća, samo ju je nešto prekidalo: polagano i škripajući vozila su jedna kola uz brdo dvojicu putnika prema San Quirico d' Orcia. Tama se spustila nad čitavom okolicom, samo se cesta ispresijecana dugačkim sjenama stabala svjetlucala od mjesečine, a ondje na vrhu brijega kočio se grad ili bolje gradske zidine, koje su posve sakrivale grad. Tu se dizao stari toranj iz vremena velike vojvodine napola u ruševinama, kroz toranj je vodila kaipja, a kroz nju se vidjela pusta ulica s malenim i radi noći pritvorenim kućama. Jedini je znak života u njoj bio jedan zakašnjeli put-

*) Naši prijatelji u Pazinu upoznali su se sa bogoslovom g. Petrom Schindlerom iz Danske, koji se s puta iz Rima, gdje je boravio duže vremena, svratio u Pazin (Istra) k svojemu prijatelju g. vitezu Lundu. Na pomenuku naših prijatelja napisao je isti Danac ovu lijepu crticu za »Luč« obećavši, da će se i kasnije sjetiti »Luči«. Ujedno je ponio sobom brojeve »Luči«, u kojima je bila biografija odličnoga danskoga katol. pjesnika Jörgensena, da ih uruči samomu pjesniku. G. Schindler je osobni prijatelj Jörgensenov te je obećao zamoliti potonjeg, da napiše štogod i za našu »Luč«.

nik i stara svjetiljka na zidu. Nijedan od dvojice putnika u kolima: danski pjesnik Johannes Jörgensen i bogoslov, koji ovo piše, nije se usudio da progovori. Tiho smo sjedjeli i prepustili glasu Božjemu da govori, glasu Božje naravi.

Napokon smo stigli u grad, našli smo svoju malu gostionicu i sjedjeli daleko od svake kulture ondje, gdje je život još prirodan, gdje se ne zna za politiku, modernizam, slobodnu misao, automobile i električno svjetlo — u malenoj sobici. Pred nama su na stolu »maccarni«, meso, rumeno vino i sir. Jedemo i pričamo, veseli smo, svaka je tjelesna tjeskoba daleko od nas; život nam je lijep, vedar, dà gotovo nadzemaljski. Uživamo u nepomućenom prijateljstvu: glasoviti danski pjesnik i ja — neznatni bogoslov. Nakon dugoga sjeđenja izađemo van na mjesečinu, gdje su dugački svijetli putevi, van u tihu noć, gdje vlada potpuni mir i gdje će nam srce brže i jače kucati od sreće i zadovoljstva. Prođemo kroz grad, izađemo van na vrata »Porta dei cappuccini«, spustimo se u dolinu. Dođemo do nekoga drevnoga groblja: u starim trošnim grobovima leže nama sasma nepoznati pokojnici, ljudi doduše kao i mi, ali udesi njihovi nas ne zanimaju. Ovdje daleko u Italiji, u tihoj, vedroj novembarskoj noći, za koje blijedi mjesec pliva kao ostatak stare zlatne plitice po noćnom nebu između tisuća i tisuća zvijezdica — malena bi ih danska djeca nazvala očima anđeoskim — za te noći osjećasmo, da smo jedno te isto mi živi smrtnici sa dalekoga sjevera i ovi pravovjerni pokojnici u svetoj Italiji. Svi smo mi jedno u Bogu, u našem prvom početku. I nehotice otkrismo svoje glave i izrekosmo prema grobovima preko bijeloga zida, koji je opasavao groblje: »Pokoj vječni daruj im, Gospodine!« Pjesnik odgovori: »I svjetlost vječna svijetlila njima.« Ja ću na to: »Počivali u miru!«, a svojim tihanim uzrujanim glasom završi moj prijatelj: »Amen!«

Prekrižismo se i podemo dalje, dok ne stignemo do crkvice. Dizala se ponešto u strani na malenom brežuljku. Bila je sagrađena u starom baziličkom stilu sa tri broda, bijela i priprosta a lijepa u svojoj jednostavnosti. Pođosmo prema njoj: bila je zaključana. Sjedosmo na oniski zid. Sjedjeli smo neko vrijeme posve mirno. Ondje niže na cesti slušasmo teško koracanje nekoga prolaznika. Ciprese neprestano šušte žalobno, mjesec sjaje ko i prije, bijeli se oblaci love po nebu, čuje se cilik sa žica mandolina, koji odzvanja turobno i gubi se u daljini. Putnik prođe mimo nas, a da nas nije ni otkrio — sve biva kasnije i kasnije, mi se ne možemo maknuti: sveto nas je mjesto prikovalo. Napokon reče mi pjesnik jedinu ovu riječ: »Pietro!« A ja odgovorih: »Giovanni! ovdje ćemo si sagraditi kuće, stanovati ovdje i živjeti nadnaravnim životom, jer je ovdje dobro biti.« Ustadosmo. Po starom običaju htjede pjesnik uzeti blagoslovljene vode te je dati i meni, ali u otvorenom predvorju nema blagoslovljene vode; izgledao je malko prenerađen a ja rekoh: »Što možemo sad da uradimo? Mi možemo da izmolimo jednu Zdravu Mariju za Dansku. I kleknemo oba na mramorne crkvene stepenice i moljasmo okrenuti prama Presvetomu prizvavši sv. Angarija, sv. Knuta i ostale danske svece jednu Zdravu Mariju za Dansku i to tako dirnuti kao nikada prije.

Opeta idemo šutke zajedno po tihanom putu natrag prama San Quirico d' Orcia a ja razmišljam i razmišljam: cio svoj život vidim jasno pred sobom, kako sam kao protestantski teolog potražio stijenu, apsolutnu istinu. Cijeli sam svijet obišao: prašume na Sumatri, arapske pustinje, obalu sjeverne Afrike i Male Azije, Rusiju i Englesku i daleki Siam; unišao sam u poljane našeg duha: u teologiju i filozofiju, u lijepu literaturu — ali svagdje nadoh tamu, svagdje zablude, svagdje nesigurnost — no sad u toj tihoj noći, u toj mjesecom obasjanoj novembarskoj noći, u toj jasnoj noći u svetoj Toscani, posvećenoj po sv. Franji i sv. Katarini, bila mi je čitava istina jasna. Ta istina je sveta katolička Crkva, jedinstvena kroz sva vremena — kako sam znao iz crkvene povijesti — jedinstvena u nauci — kako vidim iz dogmatike — vječno jedna, vječno jedinstvena. Ako ona nije apsolutna istina, onda ne mogu dalje živjeti, no ona — hvala Bogu — jest istinita, za uvijek istinita!

Najednom se okrene Jörgensen prama meni i reče: »Pietro, što je zapravo ta Crkva?«

Ja odgovorih: »Toga ja ne znam, pa napokon to je svejedno, ona se zove »C h i e s a n o s t r a« — »naša Crkva.«

»Da«, reče pjesnik, » Chiesa nostra benedetta.«

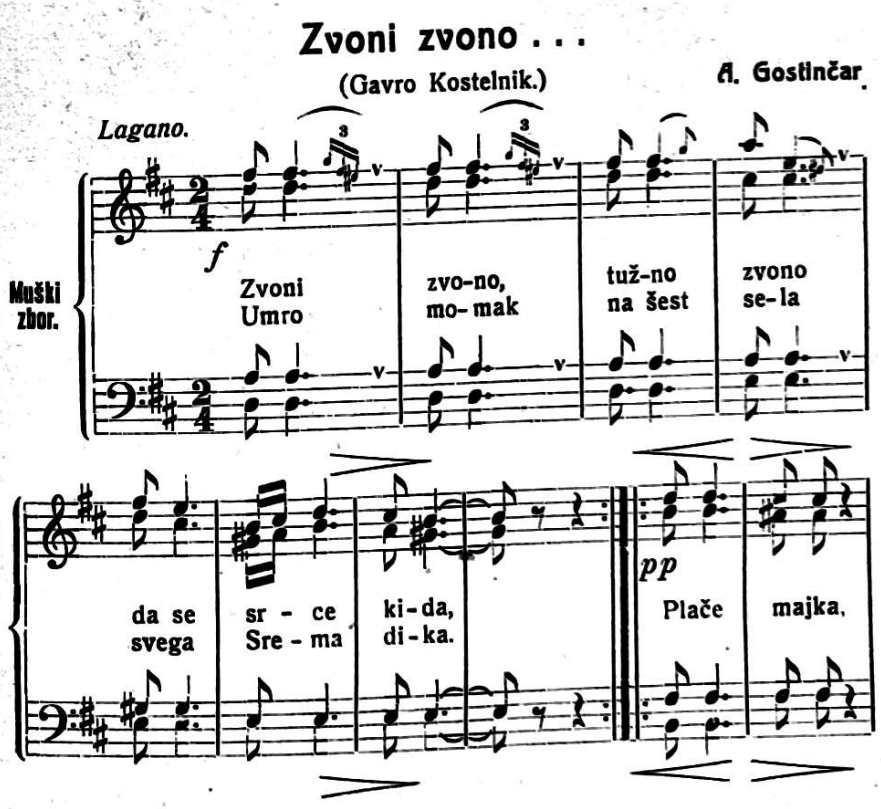

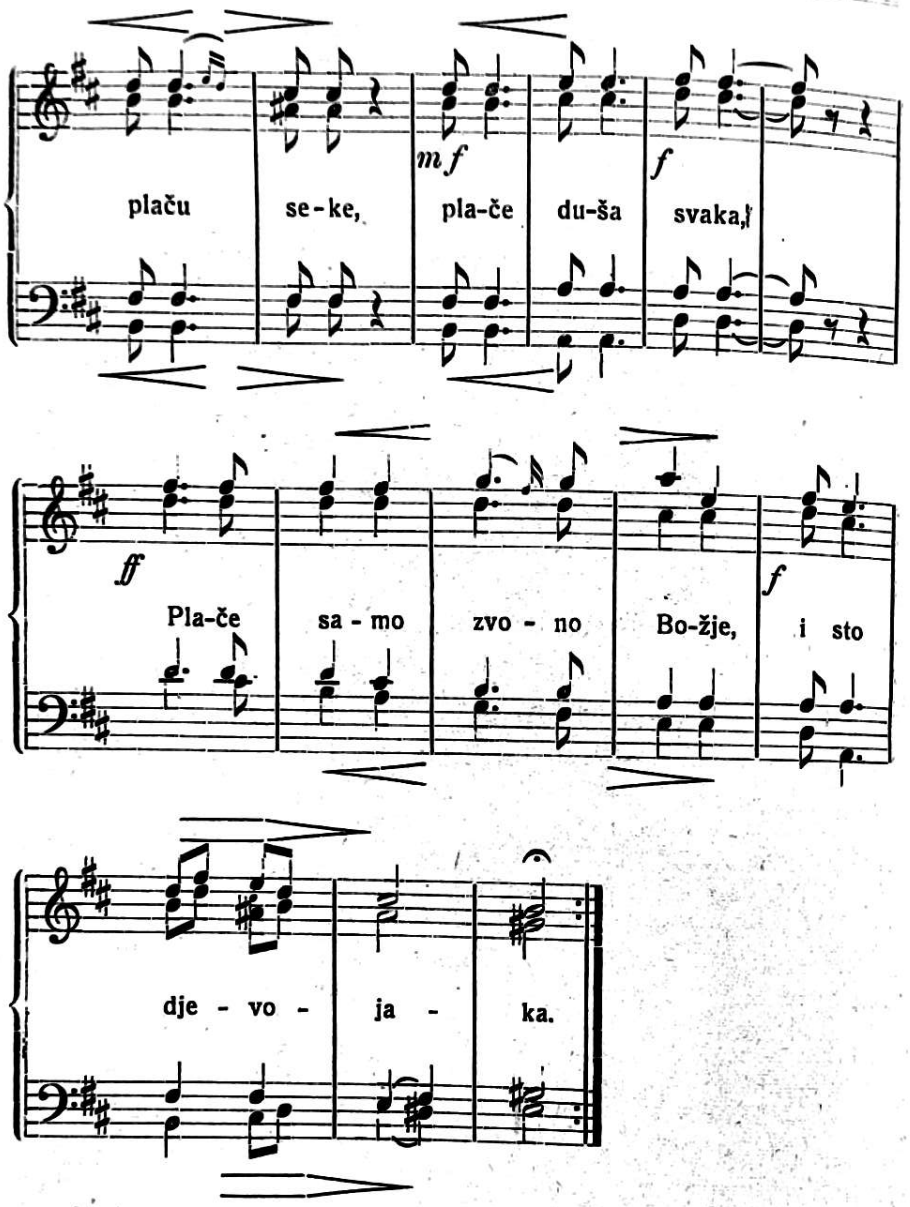

II.

Oj, a tko će sad da bude
Svega Srema dika,
Da iz svake mome oči,
Oči, srce kida?
Oj, i tko će sad u selu
S večera da vikne,
Da sve selo zatrepeće,
Čitav Srem odvikne?

III.

Da uzdahne moma svaka
I na sokak brza,
Da se svakoj momi srce
Pod maramom trza?
Plače majka, plaču seke,
Plače duša svaka,
Plače samo zvono Božje
I sto djevojaka...

--- SMOTRA. ---

KAZALIŠNA KRONIKA.

C. Saint-Saens: »Samson i Dalila« (opera u 3 čina).

Poznata biblijska priča odigrava se pred nama u čaru glazbe francuskog skladatelja umjetnika. Ta glazba! Saint-Saens spada među prve francuske skladatelje prošloga stoljeća. Iako mu orkestralna glazba (simfonije, suite) pa komorna (kvarteti, kvinteti) nijesu daleko prešli granica domovine, to je svojim koncertima za glasovir i violinu postao miljenikom najvećih umjetnika, koji mu spomenuta djela šire posvuda svijetom, pa i nama je još u neizbrisivoj uspomeni ostao onaj njegov koncerat, što ga je pred nama onomadne izvodio naš Zlatko Baloković.*) Kao francuski operni komponista broji se Saint-Saens odmah iza Aubera i Thomasa te je kao takav osobito spomenutom operom postigao svjetski glas isto tako, kao što je nešto stariji od njega Gounod svojom »Margaretom« (»Faustom«).

Ta glazba! Ljupka melodija, fina harmonija, sjajna instrumentacija, odlična imitacija — sve su to njene odlike. Pretežni moll daje cijeloj stvari neku tugaljivu notu, osobito partiji Izraelaca i Samsona, samo gdjegdje izbija snažan ritam, da se onda opet prometne u slatku lirsku glazbu. Potonja mu je strana uopće najjača. Kako je krasna ona melodija: »Svud proljetnog cvijeća širi se čar...« u I. činu, koja se u drugoj slici III. činu opet vraća: »Svanu bijeli dan, sunca sije trak...«! Lijep je i kontrapunktički provedeni duet Dalile i velikog svećenika u čast Dagonu (pri koncu III. čina), kao i onaj duet Samsona i Dalile: »Saronske ruže divni čar...« iz I. čina. — Sjajna je imitacija motiva kod slikanja glavnih momenata glazbom. Spominjem kromatički motiv zavodljive ljubavi, koji dolazi pri koncu I. čina, pa na početku II. čina, gdje prekida nježnu lirsku melodiju — (ponavljaju ga glazbala od flaute do kontrabasa) — a onda se opet kroz čitav taj čin u više navrata vraća. Karakterističan je i bojni motiv, Dagonov motiv i t. d. Divan je orkestar uopće na svakom mjestu, gdjegod treba kakovu situaciju istaći i prikazati (n. pr. strah Filistejaca pred Samsonom. Božji grom, mržnju Dalile, nježnost ljubavnih momenata i t. d.), a osobito je sjajan i veličanstven njegov »Tutti«.

Toliko o toj glazbi, koju treba tek čuti!

Saint-Saens je tom operom prvi put iznesen u našem kazalištu, pa se vidi, da je za izvedbu uloženo mnogo pomnje sa strane dirigenta Sachsa, kao i sa strane solista. Osobito je bilo mnogo odobravanja Korošecovoj (Dalila) — kod premijere je bila nadarena i vijencima — ali uloga nije za nju: ona nema dovoljno dubine glasa, pa se opažalo, kako se kod dubljih glasova naprezala. Trebao bi za tu partiju alt ili barem mezzosopran. Jastrzebski je kao Samson posve udovoljio, isto tako Križaj (stari Hebrejac), naprotiv se Kondracki (veliki svećenik) gdjegdje upravo neugodno dojimao svojim preveć tremulirajućim glasom, pa mu ni vokalizacija nije bila naravna. Zbor je bio sjajan.

J. A.

»Kletva«. (Po Šenoi i Tomiću dramatizovala M. Jurić Zagorka.) Što se tiče dramatizovanja nije to tako laka stvar, kako se možda na prvi pogled čini. Dvije su tu mogućnosti: ili ostaješ vjeran romanu, a na uštrb dramatske cjelovitosti; ili doista stvaraš pravu dramu, ali se udaljuješ od romana. Kako se pjesnička ljepota pojedinih djela u dramatskoj preradbi i onako gubi, pa ostaju na pravoj visini općenito tek izvorni dialozi, čini se, da bi bolje bilo prihvatiti onu potonju gore navedenu mogućnost, ali to bi značilo dramatski obraditi tek pojedini motiv iz romana.

Za Zagorkino dramatizovanje »Kletve« možemo doista reći, da je uspjelo, ali je uspjelo tek kao dramatizovanje, t. j. to je uspjela ilustracija pojedinih efektnih momenata iz romana. Prava drama bi bez svake sumnje oštro odijelila spor između Griča i Kaptola te diplomatsku akciju

*) Vidi »Luč« o. g. str. 75.

biskupa Horvata; no Zagorka je htjela da ostane vjerna romanu, pa tako mi gledajući zapravo ne znamo, što je u drami glavna radnja. Konačno primjenjujemo naslov drame pomoću autosugestije obim radnjama. — Karakterizacija nam također ne iznosi osebujnih, novih tipova: ponos i poštenje na jednoj, a lukavost i himba na drugoj strani. Što se tiče scenske obradbe, to valja priznati, da je autorici »Gričke vještice« uspjelo podržati napetost i zanimanje u gledalaca.

Samu izvedbu možemo u cijelosti pohvaliti. Tek nam se čini, da vječno patetički ton govora g. Raškovića (biskup Horvat) oduzimlje snage, da istakne, što istaći valja, jer onako prelazi gluma u monotono recitovanje. J. V.

OCJENE I PRIKAZI.

»Hrvatska Prosvjeta« (mjesečnik »Kola hrvatskih književnika«) 1914. br. 1. — Napokon je dočekasmo. A čekali smo je dugo, jer nam je bila već davna potreba. Iza kako je stari »Vijenac« zamro, nastao je neki zastoj u hrvatskoj lijepoj književnosti. Mislilo se, da je tome kriva borba »starih« i »mladih«, ali kad su se složili, pokazalo se, da tome nije tako. Moderna je prevladala, a današnja moderna je bolesna, njoj nema trajnog opstanka. Mi trebamo »da stvorimo umjetnost, koja će biti sposobna, da postane svojinom čitavoga hrvatskog naroda...« (str. 52.). To uvjerenje izazvalo je nagli preokret. »Stari« se i »mladi« opet razdijelili — s tom razlikom, — da su »mladi« sad na našoj strani — oni, koji su već pokazali, da će doista moći potpuno izvršiti zadaću »Kola H. K.« i »Hrv. Prosvjete«, oni, koji su izišli iz naših redova, s polja naše »Luči«. Oni su — rekao bih — »Hrv. Prosvjeti« dali ono izričito katoličko obilježje.

Pogledajmo! Od naših starih zastupani su Arnold, Deželić, Rožić, Laszowski i dr., a od mladih Dr. Ljuba Marković, prvi urednik »Luči«, Dr. Milan Kovačević, autor »Vala« i »Polomljenih krila«, Ljuba Ivić i Izidor Poljak, poznati pjesnici iz »Luči« i »Našeg kola«, Petar Grgec, lanjski naš urednik i dr. Uvjereni smo, da ćemo malo po malo sretati tu i druge naše izvrsne sile, da će se svi okupiti u to dično kolo, pa ćemo za kratko vrijeme moći već bilježiti i trajne njegove uspjehe.

Zasad upozorujem samo na krasni Kovačevićev roman »Zlotvor«, od kojega se mnogom nadam sudeći po divnom mu uvodu. Ističem Marakovićevu studiju o Nazorovim »Novim pjesmama«, ideju Deželićeve pjesme »Oh, sretan . ..«, melodiozne Arnoldove pjesmice, napose Ivićeve pjesme »Antikna slika« i »Osvetnik«:

»O naprijed osvetnici! Kroz magluštinu bljeska
I sjaji crven plam,
U žaru mu svjetluca i žari se i ljeska
U zlatu divan hram . . .« (Str. 37.)

Ne mogu sve na tako malom prostoru ni da spomenem, a kamo li da analiziram. Zato neka svaki, koji je naš, uzme »H. P.« u ruke, neka je sam pročita. Ona se mora svakome svidjeti. Ali nije to dosta! Tkogod iole može, neka se na nju pretplati i neka je svakuda širi, jer i to je jedan od uvjeta njezina uspjeha! Ugledajmo se u druge i — dičimo se svojim! F. G—r.

Vladimir Nazor: »Nove pjesme«. (Zagreb 1913.)

»Ovdje, gdje se orli s vjetrovima bore
I ledenjak sja se iznad mračnih jaza,
— — — — — — — — — — —
Stoji moja kula sjajna, tiha, sama
Hiljadu već ljeta gore na vrhuncu;
Netom zora svane, otvaram je suncu,
Da me plam prožeže ,da me mine tama...«

Ta je ponosna kula, što u mrak strši i što ne zna za putnike ni za goste, pjesnikova duša. U osamljenoj kuli samotuje na visinama, pije svjetlost zvijezda, lazurliva u grudi, i tek za tamnih noći, kad vjetrine huje gorom, otvara joj ebanova vrata i hvata se u surovi koštac s duhovima i divovima. Zameće se surova borba, škripe kosti, pucaju zglobovi, »sada truplo diže, sad ga peta tlači«... Tom je pjesmom Nazor sam najbolje karakterizovao svoju poeziju, koje je osnovni ton neprestana nova i nova erupcija njegove silne vulkanske duše. U njoj uvijek vrije i ključa sav konglomerat najraznijih elemenata, što sačinjavaju njegovu individualnost: krv seljaka drevnih i hajduka, što su klete kule rušili; ničeanska poza jake snage i energije; očajna revolta sina jednog naroda, što je u patnjama otvrdnuo; prijesna nostalgija na hedoničko uživanje i poklonstvo strasti; beskrajno obožavanje majke prirode i na koncu još probija jedan novi izvor najsvježe vode: iskreno klanjanje Bogu.

Dvije velevlasti vladaju modernom intelektualnom Evropom: Niče i Šopenhauer. Obožavanje surove snage, pravo jakoga, zaglušna grmljavina teških kolesa gvozdenih nemani, čadavi, teški dimnjaci tvorničkih kolosa — sve to oduševljava jakog modernog čovjeka. On hoda crvena lica ispaljena od sunca, razdrljena vrata, napinjući od športa otvrdle žile i obožava sve snažno, kao što i njega svi obožavaju, jer je jak. S druge strane susrećemo očajne pesimiste, morbidne dekadente ubijene od »punog života«, ali ni njihov pesimizam nije više pesimizam starih romantičara, što su sa svojom melankolijom lutali po pustinjama s potajnim uobraženjem, da ih tkogod gleda i da im se divi; ne, najpreči je lijek modernom šopenhauerovcu doza cijankalija.

Pjesnik onih prvih bio je kod nas Nazor. Njegova je lirika u velikom svom dijelu zanosni vreli ditiramb i bučni pean snazi »divljoj energiji« i takav je ostao još i u prvom dijelu ove zbirke.

»Kosmat sam i crn; glas mi val je, što žale pljuska,
Ne slušaj bruku, kar!
Snaga će uvijek biti najveća slava ljudska,
Najljepši božji dar.«

Tu je snagu, što mu se valja po žilama, upravio pjesnik u tri smjera; barem je u dosadanjoj njegovoj poeziji ona dolazila u tri glavna oblika. On obožava prije svega snagu radi nje same, jer je sav veliki zanos svoje duše njoj upravio. Klanja se divovima, njegovi junaci kidaju stijene, rvu se sa bikovima i mlado hrašće čupaju iz korijenja. U drugom je smjeru Nazor propovjednik hedonizma i strasti naučavajući, da život ima smisla samo kao uživanje. (Posmrtna pjesma.) On ne opijeva ljubav kao staloženo čuvstvo, jako osjećanje ili izgubljeno blago, već prijesno, strasno, često i vrlo sirovo i neukusno. No u ovoj zbirci izbija ta strast u najprjesnijem obliku tek na dva tri mjesta. (»Kiklop« i »Vjetar«.) Čitav je ovaj život vječna akcija, rad, gibanje, vrijenje i napinjanje, i iz svega toga niče crvencvijeće njegovih pjesama.

Treći smjer njegove snage dolazi do izražaja u patriotskoj poeziji, koja ispunjuje drugi dio ove zbirke. Tu nam je već Nazor mnogo bliži, srodniji, naš. Svi mi osjećamo teret tvrdog kamena, što nam se svalio na grudi i ne da nam da dišemo, sve nas teško boli, što gledamo, kako »još stoji šator na sred polja našeg — Još Čengić-aga žije — I harač kupi —...« I u našim se žilama prelijevaju one kapi krvi preda hajduka, a »od kapi tijeh ovi plami buntovni, što mojom krvlju bukte...« Te su nam pjesme bliske i mile upravo zato, jer njih nije diktirala pjesniku ona Ničeanska snaga, nego ova vrela crvena krv, što u nama svima jednako vrije i buni se. Najklasičnije pjesme ovog dijela: »Planinske pjesme« proživjesmo istim onim zanosom, kao i divove naše fantazije, hrvatske kraljeve. Uopće je karakteristika Nazorova patriotizma revolta, čvrsta želja, da se već jednom prekine s ovim stanjem, i vjera u budućnost, u pobjedu pravde. To je ideja i »Planinskih pjesama«, koje će zbog njihove alegoričnosti i sakrivene dubine ipak naći malo čitatelja, premda i idejno i formalno spadaju među najljepše biserje čitave hrvatske poezije. Pjesnik promatra čitavu prošlost našu, što nam ju je crni udes spleo od teških lanaca i vrelih suza, i uvjerava se, da su nas muke i sve rabote čudne, što smo ih znali vršiti za druge, napokon očeličile, i mi smo naučili nesamo da baratamo surovom snagom, nego i da šutke podnosmo svoj crni udes, dok se jednom ne probudimo da spasimo lijepi brod, što leži na prudu nasukan u srebru bijele pjene. To će biti borba za pravdu i nad krvavim razbojištem, na kojem ćemo prosuti svoje kosti, što su čeznule za slobodom, dići će se Zvijezda Mora, da blagoslovi pale:

»Velebna, sjajna iz morskog vala,
Svijetlo dok večernje mrije,
Očiju punih blistavih suza,
Prosutih kosa, sklopljenih ruku
Prikaza u vis se vije.
...Diže se, — a bojno polje
Blijedi, i krvca tamni;
U tankoj kopreni plavoj
Gase se odsjevi plamni.
Diže se. Tjemenom nebu
Kristalne svodove tiče,
Pod petom mladak joj sija,
U oku zvijezda joj niče...«

Tko je ljepše opjevao Kraljicu Hrvata? Nažalost nam prostor ne dopušta, da opširnije analizujemo ni ove, ni ostalih patriotskih pjesama, koje se posebno odlikuju velikim bogatstvom motiva. Kako n. pr. teško zvuči tragedija »žene zapuščene«, tragedija velikog dijela našeg puka, koja ujedno dokazuje, da izvor Nazorova patriotizma nije samo kult prošlosti ili protest protiv skučenosti, što ga nalazimo i u ostaloj njegovoj poeziji, nego i jaki demokratski smisao za patnje širokog puka, dakle eminentni, najsavremeniji patriotizam naših dana. — Ali osim tih elemenata ima još jedan, kojega nijesmo nalazili u dosadanjim Nazorovim pjesmama. Dosada je taj elemenat »gušio pepel njegovih praznih dana, gasila ga krvca njegovih ružnih rana« — to je poklonstvo Bogu. Sanja o plavom morskom ostrvu mira oduvijek je spavala u njegovoj duši, a on je njezin šapat pjesmama navikivao i predavao se pustim maštanjima. No ti su se snovi porušili i on nije više, što je bio nekad. Praznina mu se uvukla u dušu, i vinograd mu rodio tek vinjagom, te sjedi sam sa svojim bolom. K svijetlu!

»Oh, gdje si, da si, plavo morsko ostrvo,
Ja moram doći svetom hramu tvom
I kleknuti i ruke opet sklopiti
I nanovo se molit Bogu svom!«
(»Atlantida.«)

I našao ga je! »Kupina, što gori« je zanosna himna čovjeka, koji je poslije mnogih lutanja opet pao pred Gospodina.

»Bože, koji morskim valovima gaziš
I nebo raspinješ, siješ zvijezda roj,
Ti, što na šum travin, cijuk ptičji paziš,
Na me se obazri i na vapaj moj!«

A u »Vinogradu« dolazi do uvjerenja, da samo altruizam može pribaviti čovjeku zadovoljstvo i cvijetni vrt, što ga uvijek željkuje.

Prva je pjesma, u kojoj nam pjesnik počinje slikati taj duševni proces »Krijes«, a onda naglo napreduje i postizava u zadnjoj potpuno umirenje. »Moj san« ne spada neposredno u taj ciklus, nego je završna pjesma cijele zbirke i kao da poriče ono, što smo pred njom čitali. Svakako da taj veliki obrat u pjesniku nije još gotov i da teške trzavice njime tresu (»Bez povratka«), no ove zadnje pjesme dokazuju, da se u njegovoj duši budi želja za svijetlom i da će buknuti sigurno sjajnim plamenom, dostojnim jake Nazorove duše.

»Već dugo, dugo mračne kroz vijekove
Svom snagom svojom duša mi se propinje
Put vrela vječne svjetlosti . . .«

— — — — — — — — — — — —

Još bismo morali ocijeniti i s formalne strane te pjesme, ali smo već i onako za ovaj put prekoračili opredijeljeni prostor, pa ostavljamo za drugi broj. Vg.

Vojislav J. Ilić mladi: »Krvavi cvetovi«. (Zbirka patriotskih i ratnih pesama, Beograd 1914.) — Svakako originalna zbirka svojom posvetom »Osvetnicima Kosova i Slivnice«, originalna svojim »Napomenama«, u kojima pjesnik govori o 6000 tabaka fine i elegantne unapred plaćene hartije od lajpziške firme »Berth. Siegismund«, koja piscu nije još stigla. Ne manje je originalna i time, što je »štampana samo u dve hiljade primeraka«, koji su »u cilju zaštite izdanja« zaštićeni piščevim »svojeručnim originalnim« potpisom. Ne znam, da li i sam Marinetti pokazuje toliko originalnosti.

Kada bih napisao o zbirci oveći prikaz (što svakako i zaslužuje), posvetio bih ga u prvom redu našoj srpsko-hrvatsko-slovenskoj nacionalističkoj omladini, a onda svoj onoj beznadnoj Hrvatskoj, koja je ili izgubila vjeru u se ili se bavi sitnicama nevrijednim spomena. Trebalo bi, da i ona vidi onu snagu, koja vrije u oduševljenom, slavom opijenom srpskom borcu. Trebalo bi, da se naš svijet nauči na žrtve, na junaštvo, borbe i pregaranja za nacionalni ideal, a ne (kao što to kod nas redovno biva) da ravnodušno sliježe ramenima i da se s isprikom, da sam ne može ništa, pokorava okolnostima bez i najmanjeg odupiranja.

Pjesme su pune prave umjetničke ljepote, i čovjeku nije ni najmanje neugodno pročitati ih više puta.

Uvodna pjesma »Vojnikov oproštaj zvučnim riječima izriče čuvstva srp. vojnika, koji polazi u boj, pa se oprašta najprije od roditelja, onda od ljube, sinčića, koji to sve sad još ne razumije, ali kad naraste, onda će razumjeti i ponositi se. Oprašta se od brdâ, polja i gora srpskih, u kojima je odrastao i veli:

»Ako padnem — živela Srbija!
Ako dođem — doć' ću k'o junak! (Str. 10.)

U »Venčanju Srbije i Adrije« opisuje zanos, koji je zavladao izmorenom vojskom, kad ugleda more

»... i plotun nad vodom.
Objaviše zemljom i nebeskim svodom
Venčanje Jadrana i slavne trobojke . . .«
(Str. 13).

Svakako je jedna od najnježnijih pjesama u ovoj zbirci krvavih soneta pjesmica »Pozdrav proljeća tobdžijama«, u kojoj se opisuje dražestan prizor uz top, koji neprestano baca »smrtonosnu tuču teških projektila.« Kad je zatrebalo municije:

»Daj još kugla! — ču se. Jedan ratnik stari
Tad prikleknu dole, u rov, ispod žbuna.
Al kad, potom, usta veselo — osmehnut,
Od detinjske sreće zasja mu se lice ;
Ole, zajedno s kuglom, drž'o je u ruci
Slučajno otkinut cvet od ljubičice! . . .«.
(Str. 15.)

Upravo je dostojanstvena pjesma »Carl su Karteru«, koji kao »vojnik Čovečanstva i heroj Vrline«, a član engl. sanitetske komisije mrije od tifusa u Skoplju. Iza te tako čovječanske i lijepe pjesme, kojom pjesnik postavlja spomenik engleskom vitezu ljubavi bližnjega, dolaze tri pjesme: »Mrtve doline u Maćedoniji«, »Posle Slivnice« i »Sofijskom ukroćenom Tirteju«, kojih se moramo stiditi. Prve su dvije poznata već prepirka sa bugar. pjesnikom Vazovom. Najžešća je svakako ona »Posle Slivnice«, u kojoj je pjesnik sav svoj bijes

»Ritera idealne duševne veličine,
S ljubavlju za mongolsku naciju azijatsku« . . . (Str. 22.)

prelio u stihove, da Bugare nazove svim mogućim porugljivim imenima (sinovima groznog kruma, unucima Džingishana, Kajinom), te da im dovikne:

»Na Slivnici smo bili. Bićemo opet tamo!
Tamo, kroz vaša sela, gradove i ravnice
Grmeće »Bože pravde!« . . . Sad zbogom! Do viđenja!
Da živi srpski Bitolj! Da žive haubice!
Ura! Poprav'te dobro slivnička utvrđenja.« (Str. 22.)

Mogao bih navesti još mnogo nježnih, osjećanih momenata i stihova iz pjesama: »Otac«, »Zalazak sunca posle bitke« (zadnje četiri kitice), »Avijatičareva smrt«, »Pešak i tobdžija«, »Jednorukidivs Taraboša«, »Vojničko pismo« (jedna od najljepših) i drugih, ali ću se osvrnuti još na »Rastanak s Albanijom i Adrijom«. Pjesnik se oprašta od svih onih poznatih mjesta na Adriji, koja su Srbi bili zaposjeli, pa na koncu kliče:

»Oteše nam more! . . . Ali more drugo
Živeće u nama: more ogorčenja!
Imaćemo opet, što željasmo dugo!
Dotle — zbogom more; Zbogom! Do viđenja! . . .« (Str. 55.)

Zar to nije ona tvrda i nepokolebiva vjera u se i u moć svoga roda i njegovu budućnost! Zar to nije divska snaga, koja će ostvariti želju, kao što ostvari »zavetnu misao«! [Na proslavi Njeguševoj vele, reče jedan Srbijanac, do polovice.] A mi Hrvati? Kukavci oni, koji ne misle, da u imenu Hrvat ima isto toliko snage i energije, koliko i u imenu Srbin!

Još jedna. »Bitka na Bregalnici i Zletovskoj Reci« je odulji opis pojedinih bojeva sa Bugarima. I to je jedna crna pjesma, kao što je i sam sujet jedna crna stranica u slavenskoj povijesti. Prva pjesma »Pir« opijevava zajedničko slavlje Srba i Bugara, druga njihov rastanak, treća i četvrta potajno spremanje i navalu Bugara, dok u četvrtoj (Revolt istorije) izaziva duhove velikih Srba, koji hrabre srpsku vojsku na što veći zator Bugara.

»I tad od svake humke, pod kojom heroj sniva,
Jedna buktinja zračna, jedan osvetnik biva«.

To treba da Hrvati dobro razumiju i da nikad ne zaborave, da žrtve pojedinaca u odlučnom momentu postaju pravi oltari za narodnu stvar, na kojima se tisuće zagrijevaju.

U toj pjesmi je najviše povrijeđen lik Dušana Silnog, kad mu pjesnik meće u usta riječi:

»Sila predstavlja pravo. Pamtite moje reči:
Ne mogu istodobno blistati vrh Balkana
I kruna Simeona i skiptar car-Dušana.« (Str. 64.)

Knez Milan opet veli:

»Bratoubistvo! Bratstvo! Lažljive reči sramne!

Njih je skovala S l a b o s t u one dane tamne
Posle slivničkog pada. U krvi Džingishana
Jedna slovenska kaplja, nasilno polokana
Ne može heruvina stvoriti od hijene,
Ni nakazu mongolsku uzdići med' Slovene!
O, Srbi moji, treb'te to adsko pleme grozno!
Ne varajte se »brastvom«! Ja sam ih dobro pozn'o,
Imate danas snagu . . . Neka vas sreća prati!
Ako vam treba mržnje — ja ću vam mržnju dati!«

Riječi su to duboke, a za nas vrijedne, da ih razmislimo. Glas Ilića nije glas pojedinca, to je glas naroda, orlovskog pogleda raširenih krila sa dubokim osjećajem, da je stvoren za nešto veliko!

A mi Hrvati? Nek vino i put mirišu u našim pjesmama i pričama. Nek nam umara i uspavljuje krv pjenušavi šampanjac i strast . . .

T a b r a ć a ć e n a s s p a s t i!

Bogdan Babić.

KNJIGE MATICE HRVATSKE.

Andro Kovačević: »Posljednji Nenadić« (R o m a n). Nenadić, Jadikovac, Patnik, Sirotić, Dobričić, Pandurić, Kukolj, Barabić — sve sama karakteristična imena, s kojima se u tom romanu sretamo, a svako nam je to ime odmah na prvi mah dovoljno, da znamo, s kim imademo posla. Nenadićev idealizam prelazi u pesimističko beznađe, Jadikovčev pesimizam, skepticizam i cinizam nalazi oduška u očajničkim jadikovkama kao n. pr. ova: »Pljesniv je to život, pa kako da i budeš zadovoljan s njime?« (str. 148.), dolazi do približnog zadovoljstva u vinu i neispunjivim socijalističkim težnjama, dok se napokon ne umiri u — Stenjevcu. Patnik je slika naroda — mučenika, kako ga Jadikovac zove. Dobričić je uistinu starina pun dobrote, koja se približuje očinskoj ljubavi prema svome štićeniku, no zato je Pandurić personificirana zloradost, prevejanost i bahatost višega činovnika prema nižemu. Njegov život slika je života bezbroja naših činovnika s akademskom kvalifikacijom, koji se ne žacaju nikakovih sredstava samo da se umile vladi i da postignu promaknuće. — »Meni je dosta, ako postanem bogat i moćan gospodin . . .« — čini mi se, da svaki taj s Panduričem govori i želi. Takovi onda da kako nadu još razne ulizice Kukolje, koji im svojim štrebersstvom sve doušuju i na svakom koraku pomažu. Barabić je kao »vječna opozicija« mladih dana sličan onima, koji se poslije bace tek na raspravljanje o kojekakovim — »problemima« . . .

Roman je taj slika sudbine mladoga idealiste, koji se žaca činovničkog života, ali prevarivši se u svojim nadama mora ipak da se vrati na tu sudenu mu stazu. On hoće da pode među narod, da ga prosvijetli, pouči i podigne, ali taj isti narod ga ne prima, odbacuje ga, pače i protjera. Što je tome krivo? Jadikovac misli gospostvo, jer »svi mi dolazimo k narodu obično kao nekakvi vjerovnici . . . ., a ne kao dužnici . . .« (str. 103.), Nenadiću se pak čini, da su »tome stoljeća kriva, i nije dosta jedan čovjek, da to smjesta preokrene«. Pa tako se on prevaren i osamljen mora da povuče — »u čahure« . . . K tome dolazi, da je promašio cilj svoje prve ljubavi, a ta je rana trebala punih deset godina, da bar približno zacijeli. I onda se našlo dobro srce simpatične stare Antonije, koja je »Vojkića« povela do vrela druge ljubavi, ali tek što je pružio ruku za njom, došla je ona prva, strgla poves, i — rana je iznova zakrvarila. Ta je krv sada već bila plod troje nesretnih . . . Praćen takovom sudbom posljednji Nenadić dolazi konačno do uvjerenja, da mu je život bio tek puka — patvorina . . . .

Ne vidite li, koliko je u tom turgenjevštine? Pa da svoju sudbu Nenadić i ne isporeduje s jednim Markelovom (str. 237.), karakter njegov i onaj Jadikovčev, pa slika naroda, kao i čitav ljubavni aparat sjeća na Turgenjeva. A onda opet — kad se spomenete »Dima«, »Novog roda«, »Otaca i djece« i t. d., »Posljednji Nenadić« nekud iščezava — znak, da je piscu Turgenjev još daleko nedostignut uzor. Uza sve to se djelo diže svojim živim realizmom i dramatskom upravo snagom svoga zapleta. Etička se strana romana još više izdiže nego estetska. Što se pak naših nazora tiče, ne mili nam se, što su s jedne strane Shopenhauerovac Sirotić i socijalista Jadikovac tako simpatično prikazani, a s druge strane što pop Sekula prijeći Nenadića kod prosvjetljivanja naroda riječima: » . . . Samo vi njih ostavite u miru. Jer čim toga nestane — (tu mu se glas čisto snizio do šapta) — ostadosmo mi . . . bez pantalona . . .« Što je tim pisac htio da kaže? Kao da je aludirao na neko mračnja-

štvo klerikalizma . . . Uza sve to dobivamo tim romanom odlično djelo u hrvatsku noviju literaturu.

J. A.

Vladimir Nazor: »Istarske priče«. Pjesnik, o kome se danas mnogo piše. Može se s pravom reći: »Najveći hrvatski pjesnik sadašnjosti«. Njegovu sam »Liriku« s nategom pročitao. Morao sam se upravo siliti, da ustrajem do kraja. »Veli Jože« mi se izvanredno dopao, za »Hrvatske kraljeve« sam se upravo zanio. »Nove pjesme« koliko sam ih pročitao, upravo su me zadivile.

»Istarske priče« su prava poezija prirodnih krasota. Uz to imaju i svoju posebnu filozofiju. Uvjeren sam, da 99% ne će knjigu moći razumjeti, kako treba, a sigurno 60% će je kao dosadnu brzo baciti iz ruke. Potanja analiza bi bila preduga, stoga ću ukratko reći o svakoj od četiri priče nešto. U prvoj od njih (»F a c o l R a k a m a n i«) pjesnički obrađuje poznati sujet narodnih priča o kćeri vile pomorkinje sa čovjekom smrtnikom. Ribar Fran nalazi Halugicu na moru uz obalu, odgaja je, dok ne uzraste. U nju se zaljubi njegov sinovac Jablanko, i kad ona dobivši koprenu svoje majke polazi i protiv volje među vodene sile, luta Jablanko uz more zovući je slatkim imenima, dok i sam ne zaglavi, te ga stari Fran (koji je već oslijepio) napipa rukama i izvuče na žalo. Interesantno je, da ljubavna čuvstva svoja izražuju Halugica i Jablanko stilom »Pjesme nad pjesmama«. Na pr. — »Donio si mi šapat šume u glasu svome i zadah guštare u muškome dahu.

— Kad govoriš, zažuboriš; a kad dišeš zamirišeš.

— I za me si raslo u luzima zelenim ti jelenče ponosno!

— I za me si niknula na kamenu morskome, ti školjko biserna! Itd.« (Str. 52.)

»Š u m a b e z s l a v u j a« vrlo je lijepa prirodna slika izvezena samim biserom i draguljima; kao u prvoj tako je i u ovoj priči (pa i općenito) Nazor pokazao, da živo s prirodom, da je razumije, da osjeća i sluša glasove njezine. Glavna misao je vrlo zavijena.

I priča o junaku istarske narodne pjesme »K r a l j u A l b u s u« sigurno je jedna od najljepših. Krasne se one alegorije, u kojima govori o borbi čovjeka sa prirodnim silama sa zvjeradi i pticama grabilicama. Sigurno ih je malo, koji će je moći razumjeti. Pokazuje čovjeka, koji je svladao prirodne sile i sad koraća k miru (kraljica Mirna). Na putu ga stižu zaprijeke (alegorično prikazano) pijanstvo, bogatstvo, razbluda, ali on to sve odbija, satire i uništuje, a tek malo djetešce daje mu mir. On hoće da udavi to dijete, jedinu zapreku izvršenju njegove strasti, ali — — —

»Iz onoga toplog ružičastog tijela strujila mu je kroz dlanove neka čudna vatra; strujala je sve jače i jače, kao da se naglo točí iz čarobna izvora u sve žile njegove.

On stisne snažnje, ali mu ona rijeka prodre u grudi i poplavi srce . . « i t. d.

Ne ću da idem predaleko. Ne ću stvarati zaključaka. Za sebe znam, koje je to djetešce, iz koga bije ugodna vatra, koja prodire u grudi i puni srce. Valjda će i sam pjesnik jednom reći svoju i prijeći iz alegorije u život.

Albus kralj u četvrtoj priči (C r v e n l i š a j i) postaje zaslugom Oglejske kršćanske djevice Placide kršćaninom i uz njezinu smrtnu postelju izgovara gordi i mrki junak laganim glasom:

»Oče naš, koji jesi na nebesima . . .«

Bogdan Babić.

PRIMILI SMO OVE KNJIGE:

»Miomirisni cvjetići iz života sv. Franje.« (Zagreb 1913.) — U 14. vijeku nastali talijanski F i o r e t t i leže pred nama u hrvatskom prijevodu, a prevedeno je to djelo već na sve savremene jezike, pa i na japanski. To je zapravo niz samih pripovijećica iz života velikog Sveca i njegovih drugova. Pune su nabožne zanimivosti. Preporučamo ih svima, osobito našim drugovima, od kojih ne bi nijednomu smjelo proći tjedna, a da ne provede barem kratko vrijeme u nabožnoj lektiri i razmišljanju, jer to jača vjerski duh, a toga nam treba. Ova bi knjižica za to mnogima dobro došla, naročito mladima. Naručuje se na adresu: Franjevački samostan — Visoko (Bosna). Stoji samo 75 filira. **A.**

JURAJ LAHNER: POGANI I POGANČAD; III. odlomak: Laktancij o Epikuru. Pisac je nakanio napisati čitavu seriju odlomaka o današnjem modernom poganstvu, kojemu je početak ne toliko u modernoj »znanosti«, koliko u filozofiji i znanosti poganskih mudraca. Pisac bi rad, da pokaže,

kako su svi napredni bezbošci i bezvjerci i tudi i naši, krv od one krvi stare poganske, a onda bi rad, da se Hrvati od tog poganstva odvrate i stoput većim žarom uzljube Krista. Današnja je heklovčad, o kojoj je pisac raspravio u prva dva odlomka, samo naravno potomstvo starih pogana — dakle pogančad. U ovom se odlomku govori ponajprije o samom Laktanciju kratko, a onda nam donosi pisac Laktancijev sud o Epikuru. S teoretske je strane Epikur bezbožac i bezvjerac, što vodi u praktičnom životu do razbojničkog morala. Konačno je osvrt na Aristipa, oca hedonizma, u koliko dolazi u savez s Epikurom. Preporučamo drugovima.

Hrvatski kršćanski socijal; koledar za 1914. Šestu godinu, razmjerno kratko vrijeme, izdaje hrvat. kršćanski radnički savez svoj koledar. Ove je godine znatno povećan i pun lijepog sadržaja. Tako ima poučnih članaka na svom mjestu, ima pripovijesti pa i pjesama. Za preštampane pjesme (iz »Luči« ili »Našeg Kola«) trebalo bi naznačiti njihove izvore. Tim bi se načinom popularizovao i naš đački katolički pokret u radništvu. Đ. K.

Nikola Ostojić »Pjesme« (1900—1913.). Sarajevo 1914. — O toj zbirci u narednom broju.

Dr. S. Čajkovac: »Uputa za poučavanje nepismenih.« Izdao ABC, Zagreb, Medulićeva ulica 11. — Cijena 10 fil.

UMJETNOST.

A. Gostinčar »Zvoni zvono . . .« —. Donosimo krasnu pjesmu našega druga skladatelja. Pjesma se odlikuje dobro pogođenim tonom i duhom narodne popjevke*), pa je baš zato preporučamo našim pjevačima — i pojedincima i zborovima — da je nauče, svakom zgodom izvode i unesu u narod. Uvjereni smo, da će se lako i brzo popularizirati — isto tako, kao one svuda već poznate pjesme srpskoga skladatelja Ise Bajića. Drug Gostinčar je u glazbi više samouk, ali baš to je dobro, da se nije njemačkom glazbenom naukom zadojio i tudinskim duhom. Mi trebamo naših skladatelja — a on je naš. To svjedoči i ova pjesma. Dosad je izdao još prije dvije godine zbirku kompozicija »Muški zborovi«, koju je naš maestro Zajc popratio pohvalom. Do danas je cijela naklada raspačana, a to je kod nas svakako najbolja svjedodžba. Očekujemo od Gostinčara još mnogo.

Willy Burmester. Čuli smo (5. III.) tog »fenomenalnog« guslača s odlikovanjem kr. dvorskog tajnog savjetnika, čiju »igru analizirati značilo bi raskidati latice s najljepše kitice cvijeća...«, pa se rado pridružujemo svim onim bezbrojnim hvalama, kojima svijet i novine obasiplju tog »kralja violine«. Doista — ne možeš valjda nigdje vidjeti tako dostojanstvene manipulacije s Paganinijevim glazbalom i tankostrunim gudalom, nigdje čuti onako preciznih glasova, koji se ispod njegovih prstiju »rune kao najdragocjeniji biser«, ali nada sve ipak udivljuje ona lakoća njegova izvođenja od najlakših do najtežih partija bez ikakove razlike. Lakoća je to savršenog umjetnika, koji poput ptice u zraku slobodno lijeće neizmjerjem divne umjetnosti. Pa ipak — kako da protumačimo onu hladnoću, kojom smo ga saslušali od početka do kraja, i kojom nam nije mogao prodrijeti duboko u dušu? . . . I on je bio hladan, hladan ko sjever njegovih krajeva. Nije to ona južnjačka mlada duša kô u našeg Balokovića. Burmester je svoju umjetnost već proživio, on je već davno prošao onaj žar mladosti, onaj plam umjetničke ljubavi, kojom se mladi umjetnik baca svojoj muzi u naručaj. Nas se mladih, nas južnjaka dakako onda više doima jedan Balković — a Burmester nam ostaje tud i tek — mio gost kao umjetnik svoje umjetnosti.

Na raspored nam je iznio isključivo njemačke komponiste (Beethovena, Haydna, Hummela, Dittersdorfa, Dusseka, Webera, Schumanna), jedino Paganini još i Saint-Saëns nije su smjeli izostati. Cijenimo njemačku glazbu, ali voljeli bismo, da nam je donio i druge glazbe, a pogotovu je trebao imati na umu, da dolazi među slavenski narod, da nam dakle i slavenske glazbe donese, pa bilo to i samo sa sjevera. Čajkovskog, Lipinskog, Dvořaka i dr. bismo bili tako rado čuli. Uza sve to — mi priznajemo sve njegove odlike, kojima se uzdigao nad umjetnike svoga glazbala, i veselimo se, da nam je priredio ono (makar i ohladno) uživanje savršene umjetnosti. J. A.

*) Tekst pjesnika Kostelnika uzet je iz »Našega kola« I. — op. ur.

Međunarodna grafička izložba — Zagreb, veljača 1914. Iza one fotografijske priredilo nam je društvo hrvatskih umjetnika drugu međunarodnu izložbu slikarske umjetnosti. Nalazimo tu zastupane od Slavena Čehe, Poljake, Ruse, Slovence, Hrvate, Srbe, od ostalih naroda Engleze, Nijemce, Francuze, Skandinavce, Nizozemce, Madžare. Čudim se, da su Talijani ispušteni — oni, koji su slikarsku umjetnost digli do najvećega savršenstva. Najvećma su zastupani Englezi (s 28 slikara). Ističe se Holroyd Sir Charles svojim lijepim bakropisima »Panova bašta u Centri«, »Monasi pri orguljanju« i »Noć« — osobito potonja: glava crnke s bujnom kosom, crnim očima, duboka sanjarska pogleda. Nije li to jedna od onih noći mladenačkih sanja? . . . Fischer A. Hugh obradio je u »Starom voćnjaku« krasan motiv sa zdencem. Gaskella Percivala »Bura na Gardskom jezeru« pokazuje više nastroj mirne večeri iza bure. »Ivanjska noć« od W. Gilesa pokazuje nastroj predvečerja, kad se istom pokazuje mladak, jer za noć je slika (uz mladak!) presvijetla; ostali njegovi radovi ističu se prevelikim šarenilom i pretjeranim impresionizmom. Radnjama velikog stila odlikuje se Joseph Pennel, koji je u katalogu ostao nespomenut. Njegova je noć sasvim crna, samo se opažaju konture kuća, krovova, mostova i svijetle piknje rasvijetljenih prozora. Veličanstven je u slikanju sunčanog zapada, gdje mu se svaki oblačić ljeska u zlatu sunca, a svaka i najmanja sjenka je dobro istaknuta. Najradije ipak bira motive tvorničarske sa visokim dimnjacima i oblacima dima, velegradske s ogromnim kućama i velikim metežom, željezničarske sa prugama — uopće sve, gdje nalazi motiva za obradu svoga stila. Lee Sidney dao je u »Ponoći« krasnu impresionističku sliku. I »Zvonik« mu je lijep. Od Njemaca je najzastupaniji Emil Orlik. On rado bira istočnjačke motive: »Kraj Nila« (paome, barka, predvečerje), »Jutro na Nilu« (sumoran nastroj), »Pred gradom« (deva, krasne večernje sunčane zrake), »Iz Kaira«, »Paome u pustinji« (oaza), »Kišni dan« (kineska ulica, kineski kišobrani) i t. d. Lijepi su mu i portreti Gustava Mahlera, Gerh. Hauptmana i dr. Karakterističan je bakropis » Beethoven« od A. Kolba. Krasan je impresionizam pejsaža »Sveti gaj« i »Mjesečina« od Bečanina Supantschitscha (Nijemac!). Heda v. Trapp obrađuje u šarenim crtežima neke nerazumljive futurističke stvari, kao i Kandinsky svojim drvorezima. Francuzi se (Valloton Felix svojim portretima, Wilette A. L. svojim litografijama, Huard Charles i Zoir Ernest svojim bakropisima) vrlo slabo pokazuju. Od Čeha spominjem Kašpara Adolfa s njegovim »Orguljašem«, vrlo zgodnim motivom i nastrojem tajanstvenosti; obradio je i nekoliko dubrovačkih motiva. Spiro Eugen uspio je s »Krajem«, Švabinsky Max litografijom »Uza stan«; Vondrouš obrađuje neke obične praške motive; Boettinger (»Bakantkinja«) i Braunerová Zdenka (»Praški ghetto«) kazuju vrlo malo. Od Hrvata obradio je Drag. Renarić nekoliko boljih impresionističkih stvari običnih motiva (»Zimsko predvečerje«). Vjera pl. Bojničić pokazuje lijepu »Serenadu« i pejsaž »Na savskoj obali« s nastrojem večeri. Krasan je motiv Jurkićeva »Guslara«: kraj vatre mnogo ljudi slušaju starca guslara — samo su lica slušalaca (osobito ženskih) slaboga izražaja. Lijepa je Kokotovićeva »Džamija u noći«. Zgodan je motiv krasno obradio Crnčić slikom »Ave Maria«. Zoe de Borelli-Vranska uzela je neke narodne motive za »Dalmatinsku priču«. Još spominjem »Stari Kaptol« od Branka Šenoe i Ljubu Babića s pastelom »Diffugere nives . . .«. Srbin Ljubomir Ivanović bira samo obične motive.

Za kratko vrijeme od 2—3 sata ne mogu se tolike slike dobro pregledati, a to i umara, pa zato sam samo najglavnije mogao istaći. Općenito mogu reći — iako su slike pretežno običnih motiva — da je pravi užitak zaredati onim dvoranama i predati se duhom mnoštvu tih umjetnina. Samo da te onda još ne uznemiruju glasovi zagrepčanki: »Reizend! . . . Wudnerbar! . . .«, jer . . . Ali da — one su tu kod kuće! . . . J A.

LISTAK.

IZ FUTURISTIČKOG SVIJETA.

Vara se, tko drži futurizam tek nekom literarnom kapricom. Futurizam je po svojem opsegu (sadašnjem i budućem) daleko širi. Malo se piše i govori u stranim zemljama o futurizmu, jer mu se još ne vjeruje u njegovu životnu snagu. Pogrješka je pak svakako pisati o futurizmu, a da se nije pročitalo više futurističkih literarnih radnja, vidjelo nekoliko futurističkih slika i kipova ili čulo futurističku glazbu. U nas se pisalo o futurizmu tek po nedostatnim prikazima talijanske revije »Civiltà Catholica«. Zato hoću da ovdje sredam nekoliko svojih opažanja.

Futuristički se »Hauptquartier« nalazi u Milanu, a ovdje je u Firenci nekakva filijalka. Čudnim sam se slučajem nastanio baš u centru fiorentinskih futurista, u ulici, gdje se nalazi njihova propagandistička knjižara, izložba i redakcija njihova glasila »Lacerbe«.

Rekoh: futurizam nije tek umjetnički capriccio i zato me interesira. Futuristički literati: Marinetti, Papini, Pucci, Cangiulla, Tofano, Betuda, Luciano Folgore, Benuzzi, Viviano; slikari: Carrà, Russolo, Balla, Severini, Soffici i kipar Boccioni — tek su ovni predvodnici u velikoj futurističkoj reformaciji. Nemam doduše pri ruci nijedne pozitivne izjave futurista, prema kojoj bi se dalo zaključivati, da njihove reformacione namjere sežu preko granica umjetničkih, no to se među recima jasno razabire u svim njihovim prodikama, u svakom Marinettijevu programatičnom članku.

Književnost i umjetnost nazivljemo najglavnijim faktorima u narodnom životu. Čini se, da i futuristi to vrlo dobro znadu. Ukratko! Hoću da proričem: Još ću ove godine da javim »Luči« reformatorska nastojanja talijanskih futrista u pogledu državnom, socijalnom, gospodarskom... Doći će vrijeme, kad će niknuti i futurističke organizacije gradskih pometača (mimogredce: katolici imaju već takove organizacije!). Bit će doba, u kojem ćemo futuristički jesti, spavati, pušiti, plesati etc. etc. Smiješno — zar ne? — ali ipak se tome ne može poreći vjerojatnost. Ne da nam to dosadanja žilavost i agilnost talijanskih futurista.

Šta je napokon taj futrizam?

E — u to ne ću da se detaljno upuštam. Bojim se, da bi i sam postao futuristom u načinu razlaganja. Njemački su kritičari (»Frankfurter Zeitung«) upravo bijesni na talijanske futuriste već samo zato, što se o njima i njihovu futurizmu ne da jasno govoriti.

Nijesam još nigdje našao kakve definicije futurizma, da bi je mogao ovdje citirati. Možete se, ako hoćete, složiti s ovom mojom nedostatnom definicijom: Futurizam je vidljivo vanjsko obilježje iskvarenosti modernih živaca. — Taj sam dojam dobio kod svih njihovih produkata ,za koje sam dosele imao prilike da ih čitam ili da ih vidim.

Futurizam nije u ostalom tako mlad, kako se misli. Tek mu je forma mlada. Svaki čovjek (a napose umjetnik), koji se ne može posve emancipirati od utjecaja sadanjeg modernog ambijenta, imade nešto futurističko u sebi. I mi smo katolici futuristi (nek se ovo krivo ne shvati!). Laudanda je pak naša voluntas, što hoćemo da kidamo okove modernog života, a ponosni možemo biti u toliko, u koliko nam to uspjeva. Polazeći s te točke razumljiva je polemika između talijanskih katolika i talijanskih futurista, koju ću da malo niže spomenem.

Marinetti et consortes dali su futurizmu jaku i frapantnu formu, koja posve odgovara nutrini i osjećajima modernog izživljelog i iscrpljenog čovjeka, semiludaka.

Markantno je obilježje futurizma, što je podvržen jakoj evoluciji. Ruši svaku tradiciju — i svoju vlastitu. »Senzacije« ničy u glavama futurista — ko gljive iza kiše — iz dana u dan.

Futurizam spada među moderne bolesti, što ih mogu da liječe samo Kristova načela.

Dvije tri, što o tom opažam u Firenci!

O futrizmu u pjesmi bilo je već govora u »Luči«.*) Futuristi u slikarstvu (Carrà, Severini) i kiparstvu (Boccioni) nimalo ne zaostaju za onima u pjesmi. Ne da se o tome tako pisati, da biste iz riječi dobili jasnu predodžbu o jednoj futurističkoj slici, gdje se prikazuju kretnje. Da vidite onaj konglomerat nogu, ruku, nosova i t. d.!**) — U studenom je 1913. bila u Firenci oveća futuristička izložba slika, gdje je Carrà kao glavni raprezentant pokazao svoj miris, smradež, buku, viku, glasove na — platnu.... Ne zovu ga njemački kritičari uzalud kardinalom futurističkog pape Marinetti-a.

*

Značajno je, da se dosele u Italiji malne jedino sa strane katolika navalilo na futurizam i futuriste. Ostali umjetnički i ini krugovi kao da uopće i ne znadu za tu »novost« pod svodom nebeskim. Čini se, da dosad jedino katolici pravo shvataju značenje te na oko čudne pojave. Velju čudne, a ne mogu reći glupe, jer na ovom svijetu nije nijedna ideja tako glupa, da ne bi stekla pristaša. Futurizam ih doista ima već lijep broj. Bit će možda i to, da se talijanski katolici (»Civiltà Catholica« i neki dnevnici) slažu s onim mišljenem o futurizmu iz prvog pasusa ovoga članka (dosada to još nijesam opazio), ili su možda katolici i futuristi tek dva ekstrema, koji se dotiču . . .

Sa svoje strane ne ostaju ni futuristi dužni katolicima. U »Lacerbi« od 15. studenoga izišo je na uvodnom mjestu Papinijev članak pod naslovom »Esistono cattolici?« Taj je članak bio — a la italiana — najavljen masnim slovima na plakatima po zidovima ulica fiorentinskih. No sve da capo al fine odaje u tom članku pisca, koji je to pisao u vrijeme talijanskih izbora pod utjecajem uličnе borbe. Na pitanje — »Esistono catholici?« — odgovara Papini, kako on ne nalazi u svijetu (tobože! Talijanu je svijet Italija!) čistih, iskrenih katolika, katolika s papom i radi pape etc. etc., a one, koji se nazivlju katolicima, dijeli u sedam razreda. Među tima su katolici modernisti, afaristi, makiavelisti i mistici, koji bježe od borbe sa modernistima. Ne vjeruje ni katolicizmu konvertita, a smiješni su mu franceski literati-konvertiti: Bourget, Barrés ,Verlaine, Huysmans, Claudel, Peguy, Jammes, Juliette Adam, Retté... Sv. Oca Papu Pija X. nazivlje »il presidente segreto dell' Unione Elettorale Cattolica Italiana«... (Tu naime nije nikako mogao prikriti svoje ulične strasti.)

*

Futuristično glasilo »Lacerba« nosi na čelu lista ovu devizu: »Qui non si canta al modo delle rane« t. j. već se u samome geslu ograđuju futuristi, da ih ne bi tko nazvao žabama. Spomenuti već broj (15. XI.) donosi i jednu novu stvar slikara Severinija. Cangiullova pjesma-proza ili proza-pjesma »ADIOOooo« obiluje svim matematičkim i geometrijskim figurama. No od svih je svakako uvijek najinteresantniji gran maestro Marinetti. U istom broju »Lacerbe« skače na glupu publiku, na zagrižene i ograničene talijanske provincijalce, koji ne će da shvate futurističkog pokreta. »Odavna bi« — drži on — »pristali oni uz nas, kad bi se naše glasilo zvalo LACERBEN (Halbmonatschrift für Kultur und Künste) i kad bi se mi zvali: Buzzinsky (naime mjesto: Pucci), Folgorinescu (Folgore), Carratzaski (Carra), Jean Papin, So-Fi-Kio, Boccionoff, François B. Pratellin, Mazzabey, Govonyndsen, Roussoleaux, Palatzewsky, Ballah-ben-Room, Severinson, Don Francisco Cangiulleiros, Arturo d'Albaceras, Dymans Correntezbury, Liberus d'Hautner von Mähawrynettkens«. (Citiram to, jer je to ujedno imenik Marinettijevih pristaša.) »I rekli bi« — nastavlja — »zašto se ne prevode, zašto se ne daje prilika, da se mogu upoznati ti strani geniji? Jadne li naše zemlje! Hoću da idem dvije godine studirati u Njemačku.« — Kako se vidi Marinetti nimalo ne poriče — pa bilo to i u ironiji — ženijalnost sebi i svojim drugovima.

Zum lustigen ću Schluss da iz iste Marinettijeve rasprave (pod naslovom »Dopo il vreso libero le parole in libertà«) prenesem njegov primjer za slobodu riječi, multilinealirizam i za tipografsku revoltu (novost!). Pročitajte ovo punim glasom i pripazite na vrst slova u sva-

*) Vidi »Luč« VIII. str. 364.

**) Op. ur. — Autor ovoga članka poslao nam je jednu karakterističnu futurističku sliku, koje međutim zbog financijalnih a i drugih nekih prilika ne možemo donijeti, iako bismo to vrlo rado učinili.

kome retku, kojom hoće da Marinetti pobuđuje posebne osjećaje. Donosim u originalu, jer se prevodom gubi efekat (cfr. I dio, redak 6.). — Also Musik! Radi se o mostu, koji su sagradili Turci, a Bugari razorili:

TRITURATO ROSSO ROSSO STRIATO SUSSULTANTE ETERNO
urrrrrrraaaah urrrrrraaaah
vincere vincere gioia gioia vendetta massacrare continuare
tatatatatatatatatatatatatata
FINE DISPERAZIONE PERDUTO NIENTE-DA-FARE INUTILE
immergersi freschezza dilatarsi aprirsi ammollirsi dilatarsi
p um plamplam pluff pluff frrrrrr
sterco-di-cavallo orina bidet ammoniaca odore-tipografico

SOLE A RIPETIZIONE 20.000 PROIETTILI AL MINUTO
urrrrrrrraaaaaaaaaa
gioia gioia gioia gioia ancora ancora vendetta
tatatatatatatatatatatatata
RICOMINCIARE INUTILE INUTILE NON C'È MEZZO
vuoi nuotare fibra di 2 millimetri
pluff plaff plaff gottgott gluglu
ammoniaca odor-di-donna-matura ascelle tuberosa cadavere

Tako je Marinetti podigao revoltu u stihu, umjetničkoj prozi i u — tipografiji. Samo ga jedno nije još nitko upitao: Kad će da počme pisati i svoje rasprave al modo futuristico? To traži od njega dosljednost, ili možda futuristi nijesu dužni da budu — dosljedni.

Još nešto. I fiorentinski su boemi ustali protiv futurista, što se očito ne slaže sa njihovim slobodarskim programom. Njihovo se glasilo »Quartiere Latino« rodilo tek u listopadu 1913. Vjerno kopiraju svoju parišku braću, o kojima znade i naš A. G. M. pričati. Vode su im: Ugo Tommei, Giuseppe Ceccherelli i Guido Poggi. »Questo e il quartiere latino che non a confini ne portieri: vi si entra a piacere senza bisogno di tessere ne d'abiti di rigore; vi si esce a comodo, senz'essere obligati a nulla. Questo e il quartiere latino e vi si vive in completa liberta: ecco il programma«. Tako su započeli — s potpunom slobodom i bez dužnosti — te ne će da pripoznaju ni onu dužnost, koju su napisali na čelo lista: »esce due volte al mese« — »izlazi dva puta u mjesecu«, jer se toga ni izdaleka ne drže. Barem da su napisali »izlazi, kad ima vremena«...

Na futuriste je navalio sam urednik Ugo Tommei — i to onako, kako to samo boemi znadu.

Vele, da je bratska mržnja najstrašnija..

J. S—ć, Firenca.

»NAŠE KOLO«*) (hrvatski katolički književni almanak) br. II., što ga izdaje hrv. kat. akad. društvo »Hrvatska« u Beču, izlazi za stalno 15. ožujka. Imalo je izići još prije Božića, ali poznati generalni štrajk slagara je to zapriječio. Molimo sve, osobito one, koji su ga već naručili, da to prime na znanje. Još uvijek stižu narudžbe i za almanak br. I., pa zato molimo sve, koji ga još žele, da se s narudžbama požure, jer ga imamo još samo malo u zalihi. Drugi broj nadilazi prvi i obujmom i sadržajem, u njem su zastupani svi darovitiji i videniji mladi književnici iz hrv. kat. pokreta. Uza sve to mu je cijena ista (2.20, za đake 1.40 K s poštarinom). Narudžbe prima: Hrv. kat. akad. društvo »Hrvatska«, Beč VIII. Schönborng br. 9.

K. Buconjić v. r. expeditor. **M. Andrić** v. r. tajnik.

---

*) Op. ur. — Nijednog našeg đaka ne smije biti bez toga almanaka, nijednog hrvatskog katoličkog inteligenta bez te knjige, koja je zrcalo budućnosti hrvatske literature. Budimo ponosni svojim!

Odgovorni urednik: Iv. Krst. Lovriček. Hrvatska tiskara d. d.

LUČ
KNJIŽEVNO-POUČNI LIST HRVATSKOG : KATOL. ĐAŠTVA. :
GOD. IX. ZAGREB, 20. travnja 1914. BROJ 8.

G. G.

O čuvanju i razvijanju nutarnjeg vrhunaravnog života.

(Bit, znatnost i sredstva za očuvanje i razvijanje; vrijednost za praktični život.)

Kršćanstvo je život; život pun, dubok, svestran, život, koji svojim ljepotama, svojom jedrinom, svojom snagom mora oduševiti svakog, tko je u nj duboko zagledao. Kršćanska vjera donosi u duše otajstveni život, koji svojom vrijednošću, svojom znatnošću nadmašuje i najbujniji život sekularnih veleuma, koji nijesu bili ili živjeli kao kršćani.

Taj se život može upoznati. Za njegovu egzistenciju jamči Bog, koji je izvor i darovatelj toga života.

Onaj apostol, kome je Duh Sveti dao orlujska krila, da se uzmogne uspeti k vrtoglavim visinama najdubljih otajstva Božjih, govori o Kristu: »U njemu je bio život« (Iv. 1, 4.). »I taj život se očitovao, i vidjeli smo i svjedočimo i navještamo vam život vječni..., da i vi budete u društvu s nama...« (I. Ivan 1, 2.). A sam Isus Krist govori: »Koji vjeruje u Sina, ima život vječni«. (Iv. 3, 36.). Ne veli »imat će«, već »ima«, posjeduje ga ovdje na zemlji.

No mi ne doznajemo za taj otajstveni život samo vjerom — i iskusiti ga možemo. To je Spasitelj izrično naglasio: »Ako tko bude vršio volju onoga, koji me je poslao, upoznat će (*γνώσεται*), da li je (ova) nauka od Boga«. Jer kršćanstvo donosi u dušu nutarnje vrijednote u čistoj, bogatoj punini. Ono unosi u dušu energije, koje nadmašuju i najuzvišeniju energiju naravnu; energije, koje su pune snage, koje svojom nutarnjom moći preobrazuju svu nutrinu čovjeka; koje potenciraju aktivitet duše, koje unose u dušu svijetlo, mir, nasladu, bogatstvo srca, koje činima našim daju novu vrijednost. Ako kršćanstvo unosi u dušu nove životne vrijednote i nove energije, to se mora to iskusiti, opaziti; to te vrijednote i energije moraju imati veliki i odlučni upliv na naš privatni i društveni život. Onda taj vrhunaravni život mora za nas imati odlučnu vrijednost. Ako je to istina, onda moramo znati, u čemu sastoji taj život, kako se stiče, čuva i kako se taj život razvija. I to bih Vam želio što jasnije prikazati.

I.

Da Bog u sebi krije otajstveni, nama nedokučivi ocean života, da se u Njemu kriju misli, koje se ne dadu u stvorenju ni izraziti, da On uživa

blaženstvo, koje mi niti naslutiti ne možemo, to je jasno svakomu, koji znade, što je Bog. U otajstvenim dubinama božanstva nalazi se takav život, kojim samo Bog živjeti može, koga ne može uživati jedan — radi neizmjerne punine, nego trojica.

Taj otajstveni, božanski život može Bog priopćiti i svojem stvoru. Može ga učiniti dionikom svojeg punog, vječnog, neizmjerno harmoničkog i blaženog života. A vjera nas uči, da je to Bog i učinio. Sv. pismo kaže, da čovjek po Kristu može postati »consors et particeps« božanskog života i naravi, jer Sin se Božji zato javio u vidljivom obliku na zemlji, »da imamo život i da ga u obilju imamo«. Za to veli sv. Pavao: »Bog, koji je bogat u milosrđu, potaknut prevelikom ljubavlju oživio nas je i učinio, da po Isusu Kristu sjedimo u nebeskim (krajevima)«. (Ef. 2, 4. 5. 6.). Ako se radi o tom, da smo po Isusu oživljeni, to je jasno, da se ne može govoriti o naravnom životu, koji smo stvaranjem dobili, nego o nekom novom, koji nam daje Sin Božji kao Spasitelj. A taj život jest onaj otajstveni, što ga posjeduje jedino Bog nadmašujući sva bića.

Princip toga života jest milost posvećujuća, dar, koji podiže i usposobljuje našu dušu tako, da možemo živjeti onim životom, kojim sam Bog živi. Ta milost je dakle temelj i bit kršćanina; bez nje je kršćanin ime bez sadržaja. Bez te milosti su svi čini naši sapunica. Zato i veli sv. Pavao onako energično: »Kad bi govorio jezikom ljudskim i anđeoskim, a ne bi imao milosti, bio bi kao mjed, koja zveči, i cimbala, koja odzvanja. I kad bi imao dar proroštva i znao sva otajstva i sve znanosti — a milosti ne bi imao — ništa ne bi bio«, jer bi to sve bila kuća bez temelja. Od kolike znatnosti dakle mora biti za praktični život posjed milosti posvećujuće! Od tog zavisi nesamo vrijednost već i napredak svih naših poslova.

Mi se često čudimo, kako da mnogi pothvati u katoličkom taboru ne uspijevaju, kako to, da mnogi protagonisti među nama smalaksaju, padaju u apatiju, gube oduševljenje. Kad bismo mogli zagledati u dubine duše, vidjeli bismo, da je u njima nestalo vrhunaravnog života — pa zato se i Bog od njih odmakao. Jedan jedini veći prekršaj naravnog ili pozitivnog zakona Božjeg uništio je život Božji u duši —; nekakva lupina je misli i načela ostala u razumu, ali jer je dušu obavila mistična tmina, to je jasno, da takav čovjek mora izgubiti energiju, stalnost, jasni pogled, oduševljenje. Uzmemo li uz to na um i činjenicu, da Bog posebnom brigom bdije nad onim, koji je u milosti, da njegove brige, planove, napore smatra svojom stvari, onda je razumljivo, da ondje ne može biti uspjeha, gdje Bog energično ne sudjeluje.

Mi znademo, da sav rad čovjeka nije drugo nego objavljivanje njegove nutarnjosti i fizičko izradivanje onih misli, želja i odluka, koje su nastale u duši.

Ako se sjetimo, što unosi u našu nutrinu milost posvećujuća, tada ćemo shvatiti i njenu znatnost za život. Milost donosi u dušu svijetlo, jasnost; donosi duboko osvjedočenje; donosi optimizam, poduzetnost, mir duše i srca; jakost u teškoćama; neustrašivost pred zaprekama, — a nijesu

li to vrijednote, koje odlučuju o punini, harmoniji i smislu života? Milost je posvećujuća dakle bit kršćanina, temelj kršćanskog života, snaga njegova i izvor. Nju očuvati jest vrhovni zakon kršćanske životne mudrosti. Da je tome tako, vidi se iz jedne ustanove Isusove.

Utvrdimo najprije jednu istinu! Što je koja stvar vrijednija, nužnija za život, to se za nju više žrtvuje. To je istina praktičnog razuma. Ako je milost posvećujuća za život kršćanina najznatnija, onda se Spasitelj morao za nju najviše pobrinuti; morao nam je dati u ruke najjače i najmoćnije sredstvo, da je očuvamo. Budući je ta milost za svakog kršćanina od temeljne znatnosti, to je Spasitelj morao izabrati takvo sredstvo za očuvanje milosti, koje je lako sebi pribaviti — i to svagdje.

A to je On i učinio ostavivši nam u presv. oltarskom sakramentu svoje presveto Tijelo i Krv. »Tijelo Boga čovjeka«, veli Scheeben, »biva u nama organom oživljujuće i preobrazbene snage Božje. Što nas hrani, jest snaga Logosa, što prebiva u Tijelu Kristovu, koja unosi u dušu svijetlo istine, ljepotu i ognjenu struju ljubavi. U tom Tijelu i po njemu unilazi u našu dušu nosilac toga Tijela, jedinorođeni Sin Božji, da nam se posve predade u posjed. — Dah božanskog života, koji izvire iz Logosa, kao što krv izvire iz srca, izlijeva se kao životna krv božanstva u našu dušu, da je pomaže i napoji«.

Jasno je, da je milost posvećujuća najznatniji zahtjev u kršćanskom životu, jer Bog silazi sam realno u dušu zato, da nam je očuva. Odatle je jasan i drugi princip kršćanske mudrosti: sv. pričest valja primati tako i toliko puta, kako i koliko je nužno da se posve osigura posjed milosti posvećujuće. A najsigurnije je što češće i što revnije. Često je potrebito zato, da se vrhunaravni život sačuva, — revno zato, da se taj otajstveni život razvije do što većeg savršenstva.

Tim dolazimo do drugog veoma znatnog pitanja: u čem sastoji razvitak vrhunaravnog života i kako se razvija?

II.

Alois Schmidt nas upozoruje na jednu veoma znatnu činjenicu, koju mnogi kršćani često smetnu s uma. »Kršćanin«, veli on, »koji je uistinu vjerom prožet, opaža nesamo uzvišenost, veličajnost, ljepotu i primjerenost otajstvenih istina kršćanskih, ne — on se na nutarnji način osvjedočuje, da mu ta vjera i po njoj u duši novo nastali život daje doslije neslućeno i nepoznato zadovoljstvo, i da se na cijelo njegovo biće izlijeva dah dosad nepoznatog blaženstva, da se pred njim otvaraju čari novog nebeskog svijeta«. — »On se na nutarnji način osvjedočuje, da je kršćanstvo uistinu ono, što mu se vanjskom riječju navješćuje: pomoć u nevolji, milosrđe u grijehu, spas, lijek, posvećenje, mir i radost — tako da mora reći: ja ne vjerujem u Boga kao svojeg Spasitelja samo zato, jer mi se to kaže, ja u svoj nutrini ćutim spasiteljnu i posvećujuću moć kršćanstva«. — To znači, da se onaj otajstveni život u nama mora očitovati, mora duši donijeti nešto, što ju zadovoljuje, što odgovara aspiracijama naših duševnih moći.

Aktivirani vrhunaravski život očituje se po riječima sv. pisma u ljubavi, koja blaženo miruje, u radosti, u miru, u strpljivosti, u dugotrpljivosti, u vjernosti, u razboritosti, u uzdržljivosti, u čistoći. »Fructus Spiritus est: caritas, gaudium, pax, patientia, benignitas, mansuetudo, fides, modestia, continentia, castitas.« (Gal. 5. 22.). Očitovanje vrhunaravnog života krije u sebi tolike čare za našu dušu, da možemo sa mističnim bogoslovima reći, da se u duši javljaju svi čari vječnog proljeća, da se u njoj u najdivnijoj harmoniji isprepliću zrake vječnog sunca — Boga, da u njoj odzvanjaju — premda kao iz neke daljine — pjesme vječnog, blaženog života, koji se kriju u Bogu. Obilje i puninu tog života obećaje bož. Spasitelj svakoj vjernoj duši. »Koji u mene vjeruje«, veli On, »teći će iz njegova srca rijeke žive vode«, koja će ga prati, rashlađivati, oplođivati, žuborom svojim naslađivati, a snagom ga svojom nositi prema oceanu vječnog života.

Pravi kršćanin se mora osvjedočiti, da je »u njemu kraljestvo nebesko.« A do tog osvjedočenja, do potpunog uživanja otajstvenog vrhunaravnog života može doći jedino onaj, koji one životne e n e r g i j e, što ih taj život u sebi krije, p r a v i l n o i u s t r a j n o a k t i v i r a.

Promotrimo najprije životne energije vrhunaravnog života! Te energije su sposobnosti, koje naše naravne duševne moći tako usavršuju, da njima možemo raditi onako, kako to zahtijeva vrhunaravni život. Te su energije: vjera, ufanje, ljubav i četiri kardinalne ćudoredne kreposti.

Krepost vjere jača naš razum tako, da on osim toga, što s osvjedočenjem pristaje uz objavljene istine, dobiva oštrinu, kojom duboko može prodrijeti u sadržaj, bogatstvo i ljepotu objavljenih istina. To je neka vrst duševnog dalekozora, koji nam otajstva vjere nesamo približuje, već nam ih i u pojedinostima jasnije prikazuje. Ufanje disponira našu nutarnjost tako, da naše pouzdanje u dobrotu i svemoć Božju ne može ništa skršiti; da se i onda nadamo, kad se naravnim razumom sudeći nadati ne bi smjeli. Ljubav tako raspravljuje našu nutrinu, da nas od zadnje naše svrhe ne može ništa otrgnuti. Slično je sa kardinalnim ćudorednim krepostima.

K tim 7 sposobnostima dodaje Bog još 7 darova Duha Svetoga, koji su kao causae fortificantes vrhunaravnih energija. — Kao što mećemo resonance na predmet, koji proizvodi glas, da glas ojača, tako Bog nad kreposti stavlja darove, da duša bude osjetljivija na svaki val života, koji iz Njegove nutrine polazi i dopire do naše duše zato, da živimo onim životom, kojim Bog živi. Ti valovi, koji se šire iz oceana Božje nutarnjosti zovu se aktualne, djelotvorne milosti — to su causae excitantes onih energija, koje se kriju u dubini naše duše. I stoga sav r a z v i t a k nutarnjeg vrhunaravnog života zavisi od toga, da mi te poticaje opazimo, da na njih o d g o v o r i m o, da r e a g i r a m o stavljajući u aktivitet energije, koje su u nama.

Razvitak dakle nutarnjeg života zavisi od dvojega: od o t a j s t v e n i h, m i s t i č n i h p o t i c a j a sa strane Božje i od s t a v l j a n j a e n e r g i j a u a k c i j u sa strane naše. Kao što su poticaji Božji posve slobodni (»spiritus spirat ubi vult, quando vult i quomodo vult«), tako je i nama p o s v e n a v o l j u o s t a v l j e n o, hoćemo li aktivirati vrhunaravne energije.

Kako može čovjek te energije aktivirati?

Za to je spasitelj označio jedno univerzalno sredstvo, a to je molitva, specialno m i s l e n a i l i n u t a r n j a m o l i t v a (razmišljanje, razmatranje: meditatio, contemplatio, consideratio) — napose m o l i t v a u s a v e z u s a s v. p r i č e s t i i s v. m i s o m. Da se molitvom aktiviraju vrh. energije, to nije teško shvatiti niti dokazati.

Kad kažemo, da je molitva d i z a n j e p a m e t i i s r c a (ili volje) Bogu, tada u nekoliko riječi reasumiramo jedan od najtežih i najuzvišenijih duševnih poslova.

U molitvi se mišlju p e n j e m o Bogu, a to znači, da se u našoj duši mora za vrijeme molitve zbiti jedan psihološki proces, kojemu je svrha, da nas Bogu što više približi, s Njim ujedini. A mi znademo, da se neki predmet s našom dušom na naravni način tako ujedinjuje, ako sebi o njem stvorimo što jasniji pojam; slika toga predmeta biva prisutna u našoj duši na način, koji odgovara naravi (spiritualnoj duše).

No mi znademo iz objave, da je Bog po milosti posvećujućoj u našoj duši prisutan. »Vi ste hram Božji«, veli sv. Pavao, »i Duh Sv. prebiva u vama«. Boravak Njegov u duši nadvisuje sve naravne očute. No mi sebi možemo Boga učiniti blizim — a blizina Njegova je mila, nježna, plodonosna. Istina — mi sebi ne možemo razmišljanjem stvoriti adekvatan pojam o Bogu — ali iz onoga, što je On učinio i što neprestano čini, mi možemo sve jasnije uviđati, »quam bonus, quam sanctus, suavis, misericors, laudabilis, amabilis Deus est«. Ali da nam se duša razgrije te se Bogu divi, klanja, uzda se u Njega, ljubi Ga — za to nije dosta, da čujemo, da je On takav, nego se treba na temelju djela Božjih, što ih je učinio za nas, o tom osvjedočiti, na temelju tih djela treba sebi stvoriti što jasniji pojam o Božjim savršenstvima. Treba r a z m i š l j a t i — a kao kruna toga razmišljanja bit će uznos duše, radost srca, pouzdanje, težnja za Bogom itd. A to je prava molitva. Tako eto molitva aktivira nutarnje vrhunaravne energije — a aktivirajući ih sve ih više usavršuje — i tim razvija otajstvena život duše.

Kako vidite, molitva u pravom smislu riječi nije tek pažljivo izgovaranje riječi, koje sadržaju udivljenje, klanjanje, ufanje itd. Usmene molitve, koje nam Crkva u molitvenicima daje, nijesu drugo nego p l o d d u b o k o g r a z m i š l j a n j a svetih d u š a, to su pojmovi, koje mi sami sebi nijesmo stvorili. I premda se u svojoj slabosti moramo i njima služiti — to moramo ipak reći, da razvoju naše nutrine najviše doprinosi mislena molitva, razmišljanje, jer u njoj se potpuno aktiviraju nutarnje moći. Ako uz to još spomenemo, da aktivacijom tih moći zaslužujemo sve više vrhunaravne pomoći od Boga, onda ćemo shvatiti, zašto sveci zahtijevaju bezuvjetno od svakog, koji se želi usavršiti, da svaki dan razmišlja o istinama kršćanske vjere. Već David je iz iskustva govorio, kad je rekao? »Beatus vir, qui in lege Dei meditabitur die ac nocte, ... erit tamquam lignum, quod plantatum est secus decursus aquarum, quod fructum suum dabit in tepore suo ... et omnia, quaecunque faciet, prosperabuntur«. (Ps. 1, 1. 2. 3. 4.). Nutrina će takvog čovjeka biti bujna kao drvo, što raste kraj tekućice vode. »In dem Einblick nach innen sucht der Gottesfreund wahre Frömmigkeit zu finden,

lautere Gottesweihe, starken Selbstbesitz; im Innenleben der Betrachtung sucht er Läuterung des Herzens, Zähmung der Affekte, Verbesserung der Fehler, einsichtiges Urteil über göttliche und menschliche Dinge . . . . Pauperismus an grossen Männern ist nicht der einzige Schaden, der aus der Flucht vor der Innerlichkeit (der Betrachtung) folgt«. (John »Christliche Mystik« pag. 165.). A sv. Bernardo veli: »Consideratio purificat primum ipsum fontem, id est mentem, de qua oritur; deinde regit affectus, dirigit actus, corrigit excessus, componit more, vitam hotenestat et ordinat. (De consid. I. 7.). »Dans la prière et la contemplation«, veli jedan francuski mističar, »communique Dieu a l' âme par les lumieres extraordinaires une connaissance experimentale, et par les actions et les monoements surnaturels, qu' il imprime a toutes nos facultes«. (Kod Johna 6. c. pag. 30.). Zato biskup Kolmar potpuno pravo ima, kad veli, da je razmišljanje cvjetni vrt, u kom nas opaja miris, u kom poput pčele kupimo med, koji nas naslađuje i okrepljuje; da je razmišljanje živi izvor u pustinji, na kom putnik nalazi osvježenja; da je hladovita dolina, kamo ne dopire uništavajući žar sunca; da je visoko brdo, gdje se udiše čist zrak, gdje puca bajan pogled, gdje je čovjek bliže nebu. U razmišljanju je čovjek s Bogom u najužem i naintimnijem saobraćaju.

Zato ne bi smjelo biti inteligentnog katolika, koji ne bi svaki dan bar neko vrijeme posvetio razmišljanju o otajstvima sv. vjere. I kad bi se to u našim redovima savjesno i ustrajno vršilo, ne bi bilo toliko nesporazumaka, opreka, površnosti. I naglasujem — mi se možemo sigurno pouzdati jedino u one ljude, koji su duboko prodrli u kršćanska otajstva, koji osim što se hrane presv. oltarskim sakramentom, još svaki dan udišu duh Isusa Krista po mislenoj molitvi. Gdje toga nema, tu je katolicizam tek vanjska forma, koju će pojedinac odbaciti, čim ne bude odgovarao njegovim aspiracijama, njegovu egoizmu, njegovoj oholosti. Bez mislene molitve ostaje čovjek u nutrini svojoj netaknut, ostaje stari čovjek; bez nje je nemoguće dobiti ono osvjedočenje, poradi kojega bivamo pripravni i sebe prezreti, samo da načelo pobijedi. Bez nje je vrhunaravni život u duši kržljav, nerazvijen, slab — i zato se lako prezre i izgubi.

Aktiviranje nutarnjih vrhunaravnih energija najsavršenije i najbolje uspijeva pri sv. pričesti i sv. misi. Kao što je presv. oltarski sakramenat središte kulta kat. Crkve, njeno srce, od kog sav život potječe, tako on mora biti i središte nutarnjeg života pojedinca — dakle i centrum molitve, kao i izvor svakog vrhunaravnog rada. U molitvi se, kako rekoh, od božanskih djela penjemo na krilima razuma i volje k Bogu i njegovim savršenostima. A nigdje nam Bog nije bliže nego u presv. oltarskom sakramentu, nigdje se tako jasno i markantno ne očituju savršenosti Božje kao u presv. sakramentu.

Kad ćemo dakle moći intenzivnije staviti u akciju nutarnje energije — ako ne, kad u sv. pričesti primimo realno Krista, kad u sv. misi pratimo duhom život i trpnje Kristove, koje nam se ondje na mistični način stavljaju pred oči!

S. Cvitanović:

Na Jadranu.

(Ditiramb boli.)

Te sure stijene na obali tvojoj,
O koje bijesni lome se talasi,
I gole gore, puste i visoke,
Ko straže neke prošlosti i krvi
Ponosno stoje.

A more šušti tiho, veličajno
Kao da pjeva zaboravi boli
I uspomeni svakom na koraku
I pogaženoj krvi, što se proli
Niz sti'jene sure, gudure i klance
Do žala tvojih, moje sinje more!

Ej, vijekovi su prošli davne slave
A ostavili uspomene boli
I trule kosti izgnjilih junaka,
Lubanje davne, što ih jede vri'jeme
I sarkofage kraljâ ovog žala,
Da sjetimo se izdajnoga jala
Otaca gr'ijeha — —

Gle, hrpe stijena iz visokih kula
Sa metropola historija priča.
I tko se sjeća? — Prorok tu ne tuži
Nad razvalinom srušenih gradova
Nad robovima gordog Vavilona —

Ej more sinje, lijepo naše more!
U tebi tone historija boli
A ruku čeka, da prevrne stranu
I perom upre, pa da piše slavu
Il krvi rijeku — —

Dâ, vijekovi su prošli slave stare?
A novi hite — krvavi i vreli,
I klat ćemo se tu, gdje smo se sreli,
I okruniti naše metropole
Slobode himnom — naše sinje more
I sva se braća tu cjelivat hoće,
Tu, gdje ti bijesni talasi se toče,
O sinje more! — —

□ □ □

ANTE DELALLE:

NAD GROBOM KRALJICE JELENE.

U ovoj grobnici počiva Jelena, službenica božja, žena kralja Mihalja, a majka kralja Stjepana. Ona se odreče sjaja prijestolja 8. mj. oktobra ..... DCCCCLXXVI..... živeći za buduće kraljevstvo (božje), postade majkom sirota i obranom udovica. I ti, čovječje, amo pogledavši, reci joj duši: Bog ju pomilovao! ✻ ✻ ✻ ✻ ✻ ✻ ✻ ✻

(Iz „Epitafija")

Zaboravljena tijekom vremena
pod ruševinam »Gospe od Otoka«[1])
sirotâ majko, snivala si
vrba u hladu uz pjesmu Jadra,

Dok ruka tvog te ljubljenog radnika[2])
već ne odnese tami i vremenu:
magičnom silom svoga uma
kosti probudivši tvoje svijetu!

Sve dotle čiste duše te čekahu
ko dobru majku prošlosti svoje; dok
sa »mirih« od »Klobuka Petra«
svetog u žalosna proljeća im

Još lahor blagi svibanjskih jutara,
što nadiso se cjelova sunčanih,
k tvom neznanom je grobu ovu
snosio tvojih junaka pjesan:

— Ah dođi sestro, vitezi zovu te
sa »Rižinicah«, odvest te mi ćemo
Bihaću starom, da se za te
i Trpimirovi borci bore!

Nad glavom lijepom krunu ti svit ćemo
od sedam zlatnih sunašca; zrakama
ti mjesečevim halje prevuć,
vremena čarobnih bajna pričo!

Ko zadnja riječ bogova — u zaborav
na vijeke — nesta misnika Cybele,
već hladna smrt se nad teatrom
vije i termama groza strašna,

Al ime tvoje sjati će mila ko
zvijezda od vjekova u vjekove,
i kada zadnjeg sarkofaga
nestane s templa i zadnjeg kama

[1]) Pod istrošenim zidinama staroklasične Salone, na malenom otočiću, što ga prave dva šumna rukava rječice Jadra, uzdizala se nekoć skrovna crkvica »Gospe od Otoka« (a i danas druga istog imena). Nju je sagradila, kako to hoće Toma Arcidakon, sama pobožna kraljica Jelena.

[2]) Don Frane Bulić uz pripomoć zaslužnog hrv. arheol. društva »Bihać«.

Na foru! Dodi, kliču ti velike
duše otaca s Paratalassije:
na osvetu te čedo zove malo
gledajuć krvavu glavu svoju,

Kad već mu nijesi posljednim cjelovom
ublažila boli s Pribinog bodeža!
Ah dođi majko: Ilirije
napokon mladi te zove narod! —

I sada eto, kraljice, oživi
kad otkrio te genij! I dok ti ja
još ljubim žaru pepelnicu
kličem ti: »Majko, tâ ako ti je

Do svetog tebi očinskog imena
i sjajnog Krešimirovog purpura
i ako ti je posvećena
glava Miróslava tvoga mila,

I ako goru poznaješ Petrovu,
i ako za smrt čula si Zrinjskoga
ti bana Petra, Frankopana;
žališ srpanjske jošte žrtve,

Tad, majko, opet budi nam kraljicom!
vremena da se nanovo povrate,
ko dijete kad si poljem bistrih
jutara pjevala himnu Vesni!

I kad si, dijete ljubavi, ponosna
ko ruža lijepa s doksata gledala
pobjedonosnih vojskâ sjajne
mačeve, kraljevstva temelj jaki! —

O slatka pričo ponosnih ratnika
sa ubojitih đemijâ! Miljenče
svijetlih oklopnika, doma nado,
anđele blagi, već budi s nama!

Ah budi s nama! Pjevat ti mi ćemo
o junacima s krilatim konjima ..
il' upreć ćemo kola sjajna,
da nam u viline vode dvore

Te, majko! Samo - tvoje nek staze nam
put kažu k vječnom slobode geniju!
nek samo ljubav uvijek tvoja
utjeha žalosnih — bude, majko!

Slavoljub Kürschner, Berlin:

Mučenici.

Jadna zemljo, tugo moja! Dočekuješ me u tuzi jesenjoj i dušu mi žalostiš.

Kako sipi kiša, sitna ko suza! Nebo plače... I moralo bi ovdje da u vječnost bude tako.

Plači, plači nebo moje! I ti si slušalo ovu priču, koja mi dušu cijepa, zvijezde su tvoje gledale, kako su ih mrtve donijeli. Njih — mučenike.

O dođite vjetrine olujne, što letite kroz oblake, dođite i ponesite vapaj moj domovinom....

Već je pao sumrak u toj seljačkoj sobici, a ja sam prišao k prozoru i zagledao se u dan, što gine. Kiša sipi sitna ko suza, što se polako otkida s mog oka, a gazda je kuće stao uz mene i priča:

»Pogledajte, gospodine, tamo iza kuća na kraj sela, povrh krovova vidi se stablo. Zemlja je ispod njega preorana i raste zob ondje. A sjutra, kad pođete iz Rakovice, proći ćete kraj tog stabla. Tu skinite šešir i recite: »Pokoj im vječni«. Jer znajte, tamo leže pokopani Kvaternik i drugovi njegovi. Sjećam se, kad su ih donijeli. Bila je noć. Gledao sam, kako su im u mjesečini iskopali jamu i pobacali ih unutra. Bez lijesa i krsta zasuše grob i sjutradan preoraše zemlju nad njim... Bio sam ja onda još dječak«.

Gledao sam dan, što gine. Vjetar je krenuo zemljom i obuhvatio ono stablo, da ga iščupa, ali je korijen njegov niknuo iz srca mučenika i odolio vjetrini...

Sad su pukli oblaci.

Ugledao sam vas, zvijezde moje! Sinule ste ko rosa na tamnoj ruži, ali tek malo, kao da hoćete reći: »Gle, još smo tu iznad oblaka. Dođi k nama, o dođi! I on je tu«. Zvale ste me, ko morska vila što zove pomorca, A onda ste opet zašle. Oh ja bih htio k vama, zvijezde, da zvijezda budem, a na dan mrtvih da padnem s neba i da izgaram ko mala svijećica na grobu mučenika, koji bez cvijeća i križa čeka, da ga zaborave ljudi, za koje je poginuo. I sve bi zvijezdice plačući pale na grob njegov. Nebo bi ostalo ko crna kletva silnicima, a nad kostima mučenika podigli bi sinovi njegovi hram silniji od piramida, veličajniji od hrama Salamunova. A sad niti križa ovdje nema.

Pogledao sam gazdu, a on je stajao preda mnom nijem ko sfinga. I suza se nije caklila u oku njegovu. Da li je već očajao, da niti ne plače više? Ili možda ni čuvstva nema?

Z. Ljubičić:

Zadnji Božić na Ozlju gradu.

Ko velja epopeja, što krv i slavu poje
u snježnoj noći Kupa kroz vjetra zviždukšumi.
a mrke kule nad njom u polusvjetlu stoje,
u snježnoj noći Kupa kroz vjetra zviždukšumi,

Iz dalji putnik noćni kroz prodol mrki gleda,
i grad mu se na gori ko dim i plamen čini;
čas misli zublja to je ,što Krista smračit ne da,
čas oblak, što već Mjesec u svojoj guta tmini...

U dvoranama sjajnim na stolnjaku od svile
gle kupu sve do kupe plam kandelabra zlati,
junaci do njih divni uz bijele gorske vile:
to čaju ponoć svetu baš najveći Hrvati...

I cilik srebrn-zvona kroz noć se zimsku prosu
ko poziv rajski... Oni — put crkvice se giblju
uz baklje, što im zlato, kroz dugu predu kosu
i kroz šum čelenaka, vrh glava, što se ziblju.

Ban Petar prvi stupa, a uza nj Katarina
iza njih trolist divan: ljepota Jelka, Ivo
i Zorica, oj nježna ko pupolj bijelog krina;
za njima pratnja sjajna — tek pjesnik takvu snivo...

Svi pod trijem sveti udu. U sjaju crkva sijeva,
uz oltar Betlem blista; anđelak nad njim gudi,
a Zorka k njemu letnu i val mu čeka pijeva;
ta skupa rajskom Čedu zapojat s njime žudi.

Al šuti andô. — Ona — gle reć bi čula zvuke,
gdje tihim valom slaze sa rajske violine —
oj kako uz njih pjevnu... Anđelak isti ruke
vrh struna gibat poče, da pijev joj k nebu vine...

Glas rajski zamre tijo... Na baršun svi su klekli;
a »Slava« hramom jekne uz trublja harmoniju:
svi dusi Zrinskih preda, što ikad vraga sjekli
pod svod se stekli sveti... Kroz miris kada pliju...

U lijepo čelo Petra gle uprli su zjene:
»Oj divno li je, šapću, dă, dostojno je krune!«

i kruže dalje tiho — tek vidiš krila sjene...
a oči im se nujne ah bolnom suzom pune...

Vrh trolista gle divnog sad šire krila bijela;
zaštitit zar ga žele, ili vinut sobom gore,
da samrt mu ne zada dušmana gladnog strijela?
Oj spaste ga, de spaste! — Mir! — Dusi nešto zbore:

»Gdje, gdje je Lepe kruna?! — Mi vilinju ti kosu
Ovjenčat ćemo njome, o Katarino krasna!
— Al jao sni nam ginu... Na lik ti krv se prosu...
U more suza, mraka ti toneš, zvijezdo jasna...«

I svrši Žrtva. Mir je. Tek suza katkad kane.
A Petar sagnut stoji na zlatnom snatreć maču.
Zar ispred rajskog Čeda svog doma broji rane...?!
I misli Petar nujno — a Zrinski dusi plaču...

Dr. R. Eckert:

Motivi i pogledi u socijalnom radu.

Responzabilnost je jedna od onih ideja, o kojima moderni čovjek ne voli mnogo razmišljati. Svi smo brzi, da istaknemo naša prava, ali smo vrlo spori kad treba da govorimo o našim dužnostima. To je naravna posljedica neprestanog naglasivanja individualnosti i preziranja auktoriteta. Taj se utjecaj liberalizma opaža na našoj inteligenciji, koja vrlo nemarno vrši svoje socijalne dužnosti.

Istina — u zadnje se doba opaža i kod nas u Hrvatskoj pojačani interes za socijalno pitanje, a tko poznaje dobro sve one struje, koje su posljednjih godina u nas izbile na javu, može mirne duše reći, da je i hrv. kat. nar. đaštvo znatno pripomoglo — bilo direktno bilo indirektno — da se hrvatska javnost zainteresovala za socijalni problem.

Ne smijemo ipak smetnuti s uma činjenice, da intenzivnost svake struje raste i pada, pogotovu kod nas Hrvata, gdje je od entuzijazma do depresije vrlo brz prijelaz. Moramo biti pripravni, da će i kod nas interes i volja za socijalne probleme jenjati, da će se opet povećati pa ponovno pasti. Ipak kod svega toga ima naša slobodna volja odlučnu ulogu, da se može opirati vanjskim utjecajima i uza sve nekrilike i nutarnje i vanjske konsekventno i ustrajno ići za svojim odredenim ciljem. Razum mora uvijek da pomaže volju, da joj daje snažnih motiva, da joj otvara nova polja za što veću ekspanziju energije, a najmoćniji su tu etički motivi, motivi pravde i ljubavi.

Htio bih vas stoga — napose vas mlađe drugove — upozoriti ponovno na znatnost socijalnih naših dužnosti, pak ću zato pokušati, da s vama zajedno pretresem neke razloge, zašto smo se dosada u katoličkom pokretu toliko bavili socijalnim stvarima te zašto moramo taj rad i u buduće nastaviti.

Kod toga nam je u prvom redu istražiti narav toga pitanja, da upoznamo jasno i precizno pravo stanje stvari, a zatim da prema postavljenom cilju i idealu izaberemo najzgodnija sredstva, jednom riječi, da se odlučimo za ispravni socijalni sistem. Istraživanje naše mora biti prožeto zdravim realizmom, da sami sebe ne varamo i ne obmanjujemo shvatajući prilike i odnose drugačijima, nego li što su u zbilji. Bez tog se realizma ne može održati nikakav idealizam, jer i idealizam mora imati čvrstu granitnu podlogu istine, a ne slabo pješčano tlo obmane i varke.

U tom su griješili i mnogi istraživaoci, a još više politici. Napose su u tom nastradali liberalci sa svojim shvatanjem naravi gospodarskog razvoja te pretjerivanjem slobodne utakmice, a još više utopijski komunisti te kasniji socijalisti, koji su sagradili svoje sisteme na posve krivim premisama.

Naglasivanje materijalnoga momenta u cijelom socijalnom razvoju, kako je to učinio Marx, značilo je negaciju svega duševnoga života i kulturnog napretka, budući da mu sav duševni život nije ništa drugo, nego refleks ekonomskih prilika. Sva ideologija — kako zgodno veli Cathrein — t. j. skupnost svih ideja moralnih, vjerskih, pravnih, filozofijskih i političkih izvire iz načina, kako se vrši produkcija i kako se zamjenjuju produkti. Čim se taj način promijeni, promijeni se i ideologija (cf. Ušeničnik »Sociologija« str. 293.).

Marx ne dokazuje materijalizma, on ga jednostavno akceptira od Feuerbacha. Po materijalizmu je prvo tvar, a drugo misao. Mi međutim vidimo, da je duh uzrok, a vanjske promjene da su tek posljedica naših nutarnjih odluka. Vanjske prilike mogu istina biti povodom, da se njima naš um bavi, ali ne mogu same automatski prouzrokovati u nama ovakvu ili onakvu misao ili odluku. Ako je sva naša ideologija zavisna od gospodarstva, a u gospodarstvu vladaju sile sasma neovisne od razuma i volje čovječje, što je onda čovjek? Automat, koji bilježi, i to nesavršeno, momentano raspoloženje prirode. Što je onda sva naša kultura i naš cijeli duševni rad? Tek igra nekih tamnih, nama nepoznatih sila. Čemu onda naš rad i naše istraživanje, kad ne možemo modificirati ni ekonomske ni druge prilike?

Materijalizam je vrlo nekulturan sistem. On sprečava svaki duševni polet, a volji oduzimlje etičnu snagu. Po njemu su karakteran čovjek i zločinac jednako nužni produkat prirode; mi protiv toga ne možemo ništa.

Nije čudo, da su materijalizam zabacili svi ozbiljni filozofi. Materijalizam je danas mrtav.

Socijalnom pitanju, bilo da ga uzmemo u širem ili užem značenju riječi — t. j. kao problem cijeloga društva ili kao iptanje jedne potlačene

klase — nijesu glavni i jedini uzrok ekonomske prilike. Uzroci su socijalnih bolesti i kriza dublji, mnogo dublji.

Po svojoj naravi i intenzivnosti socijalni je problem zapadnjački problem. Ima doduše i na istoku pojava i te kakve socijalne bijede, ali ipak tu nema onoga, što je značajka zapada: naime, da svi socijalni pojavi prijete razdorom cijelom društvu, da drmaju temeljima, na kojima počiva današnje evropsko društvo. Stoga ćemo se u glavnom obazirati samo na Zapad.

Ako pratimo historijski razvoj socijalnog pitanja, moramo segnuti vrlo daleko. Općeniti je i ujedno jedan od najjačih uzroka — težnja za apsolutnom slobodom nesamo u političkom obziru, nego još više u vjerskom i etičnom. — N o n s e r v i a m — b o r b a p r o t i v s v a k o g a u k t o r i t e t a, demonski je krik, koji je toliko zla nanio čovječanstvu i koji će mu ga još nanijeti.

Početkom je novoga vijeka luterijanizam započeo nanovo borbu protiv auktoriteta; kasnije su se pojavile raznovrsne liberalne struje, koje su najprije zanosile inteligentnije klase, poslije su prešle u građanstvo, a sada ih eto u radništvu, seljaštvu, proletarijatu.

Posljedice su liberalizma bile religiozni indiferentizam i ateizam, što je opet donijelo modernom svijetu moral bez sankcije. Pojavi se grozna religiozna pustoš u dušama modernih, a moralna dekadenca stade rušiti dosada zdrave stanice ljudskoga društva. Nestade svih zapreka slobodi naših strasti, padoše nasipi, koji su imali da suzbijaju slijepe nagone, uguši se glas savjesti i pravde, a pojedinac posta sam sebi svrhom.

Razuzdana sebičnost, pohlepa za što većim dobitkom i užitkom, besavjesna borba za egzistenciju, barbarsko izrabljivanje slabijih, gubitak svakog višeg ideala urodiše kapitalizmom s jedne, a pauperizmom s druge strane. Rastrgoše se etičke veze među pojedinim društvenim klasama, a tim nasta jaz između organa socijalnog organizma, pak su već neki mislioci držali, da će n. pr. u Engleskoj buknuti socijalna revolucija četrdesetih godina prošloga vijeka.

Bilo je također i uzroka političke i ekonomske naravi, kao što i u samim pravnim uredbama tadanjega doba. Ali i tu ima nekih pojava, kod kojih moramo zaći u nutarnjost čovječje duše i tu potražiti onaj agens, koji je kadar prouzrokovati strahote nad strahotama, ako mu razum i volja pomoću vjere ne podsiječe korijenja. N a š a g r a v i t a c i j a p r e m a z l u klica je svim ostalim zlima. Fakat je to, koji niko ne može ozbiljno da poreče. Ovo pak zlo nije fizične, materijalne naravi, nego duševne, moralne, pak mu je morao biti i moralni uzrok, a to je krivnja istočnoga grijeha.

Stoga i u ekonomskim odnosima od velike je znatnosti k a r a k t e r pothvatnika, trgovaca, kapitalista, činovnika, radnika. Kapital je n. pr. bezuvjetno potreban u gospodarskom procesu, ali se ne bi bio izrodio u današnji kapitalizam, t. j. u prevlast kapitala nad radom i nad čovjekom, da nije kapitalizam upravljala besavjesna duša mnogih kapitalista, kojima je dobitak preči i od milosrda i pravednosti i svega plemenitijeg života čovječje duše.

Socijalno je pitanje stoga u p r v o m r e d u pitanje naše duševnosti, našeg karaktera, pitanje dakle r e l i g i o z n o i e t i č k o.

Može se dogoditi, da u nekom narodu vlada gospodarska i socijalna bijeda, da cio društveni organizam boluje, a da ipak u tom narodu nijesu uzrok bijede vjerski ili etički faktori. Ne smijemo međutim zaboraviti, da su danas svi prosvijećeni narodi u tako uskom kontaktu i međusobnom utjecaju, da uzroci posijani u Francuskoj ili Engleskoj rađaju gospodarskom bijedom u drugim, napose siromašnim zemljama. Tudi kapital, tude političke pretenzije, krize u dalekim zemljama odzvanjaju i kod nas te nam zadaju ljutih rana, a mi ipak ne možemo da nađemo dostatnih uzroka tomu kod nas samih. Tako nastaje socijalno pitanje tek indirektno, ali to ne mijenja na stvari ništa.

I m a l i k o d n a s s o c i j a l n o g p i t a n j a? — pitat će tko. Jer ako nema socijalnog pitanja, čemu socijalni rad. Promotrimo značenje riječi s o c i j a l a n. Münchenski profesor Wasserrab razlikuje tri značenja riječi socijalan. U najširem smislu znači: svaki zajednički život ljudi u državi i društvu. Češće se ipak upotrebljuje u užem značenju, gdje se pod riječju »socijalan« razumijeva društvo u suprotnosti prema državi, dakle narodna cjelina u svojoj grupaciji i savezu. U najnovije se doba pod riječju »socijalan« misli na određene grupe u narodu, napose na klase pučanstva, koje prilično slabo stoje, kao n. pr. na radništvo, ali također i na potlačene srednje klase.

Mi vidmo danas intenzivnu međusobnu borbu pojedinih grupa pučanstva. Iz tih konflikata nastaju mnogobrojne štete za pojedince, napose za slabije, ali i za općenitost, jer se ruše osnovi društva, stvara se jaz između pojedinih klasa, zlorabljuje se javna vlast na korist manjine, a na štetu većine, tako da poradi tih unutarnjih borbi slabi cijeli društveni organizam. Uzroci su raznovrsni — in ultima linea — vjerski i etički, jer dok postoje dobri, etički odnosi između pojedinih slojeva i grupa, nema još govora o socijalnom pitanju (u užem značenju riječi) .Ima zatim i gospodarskih uzroka, političkih, rasnih, međunarodnih, što više i čisto fizičkih, kao n. pr. kod elementarnih šteta. To su ipak više manje sekundarne naravi, jer ne moraju uvijek dovesti do borbi u samom društvu. Redovno ipak stvaraju socijalno pitanje svi ti uzroci i povodi zajedno. Potrebno je pak, da neko zlo postane socijalnim, ponajprije, da mu je korijen ili povod u samom društvu, pa da su i posljedice njegove općenite, socijalne, od kojih nastaju velike štete u samom socijalnom organizmu.

U Hrvatskoj imamo socijalno pitanje u užem značenju riječi. Ima uz to i pojedinih pojava socijalnog pitanja u najužem značenju riječi, gdje su neke grupe tlačene i izrabljivane od drugih grupa, ali to ili nije uvijek i svuda intenzivno, ili nije općenito. Kod nas je mnogo znatnije ono prvo, to jest — n a š c i j e l i n a r o d n i o r g a n i z a m, k o j i s e z o v e h r v a t s k i n a r o d, ž i v i s a d a u t e š k o j k r i z i, u kojoj on kao cjelina trpi i boluje, a poradi toga trpe dakako najviše i slabije grupe i klase. To zlo — ako i jest veliko — nije sada još tako intenzivno, da bismo morali reći:

finis Croatiae — ali je opasnost u tome, da će se zlo povećavati i nanositi sve veće štete, ako se ne bude protiv toga ozbiljno poradilo.

Promotrimo samo neke strane našeg socijalnog problema. Religiozni indiferentizam većine naše inteligencije, ponestajanje etičkih momenata u našem javnom životu, u novinstvu, u umjetnosti, korupcija i beskarakternost mnogih pojedinaca, neprosvijećenost skoro polovine pučanstva, politička naša skučenost, gospodarska i financijska zavisnost o drugim narodima, loš način produkcije, slabe komunikacije i tarife, zastarjele pravne uredbe, tuda konkurencija, iseljeništvo, koje nam nanosi velike štete u pučanstvu, ali nam donosi i tude loše ideje, alkoholizam, neomalthuzijanizam, narodnosne borbe itd. — sve su to uzroci, da nastaju velike štete na našem socijalnom tijelu. Propadaju i ginu mnoge socijalne stanice, a slabe cijele društvene klase. Osim toga su i međusobni odnosi pojedinih grupa oslabili, a u koliko ima veza, to su većinom samo poradi izrabljivanja i isisavanja slabijih. Tako su na mnogim mjestima oslabili etički odnosi između inteligencije i puka, između malog građanstva — napose trgovaca — i seljaštva, poduzetnika i radnika, a i među pripadnicima samih tih grupa nema solidarnosti, nego jal i borba. Nestaje — da tako kažem — organske veze između pojedinih stanica i organa, društvo je naše prilično atomizirano, a to je stadij velike slabosti socijalnog organizma.

Za rješavanje socijalnog pitanja razvili su se mnogi s i s t e m i, koje možemo grupirati u tri grupe: liberalizam, socijalizam i solidarizam. Ako uzmemo u obzir sve, što je prije rečeno, dolazimo do zaključka, da je jedino onaj sistem kadar da riješi socijalno pitanje, koji se obazire na sve njegove momente, a napose, koji može da ispravno riješi religiozni i etički problem, koji je osnovom socijalnom pitanju, a to je riješenje moguće jedino u kršćanstvu resp. katoličtvu. Stoga se moramo držati načela kršćanskog solidarizma u našem socijalnom radu.

Prigovara se kršćanstvu, da nije sposobno za rješavanje socijalnog pitanja, jer da se kršćani ne smiju baviti ovim svijetom, nego samo dušom i nebom. »Tražite najprije kraljevstvo nebesko i slavu njegovu, a sve ostalo će vam se nadodati«.

Cinik Heine pak pjeva:

— — — — — — — — —
Wir wollen hier auf Erden schon
Das Himmelreich errichten.
— — — — — — — — — —
Den Himmel überlassen wir
Den Engel und den Spatzen . . .

Pa ipak! Tko hoće da preporodi društvo, mora najprije p r e p o r o d i t i p o j e d i n c e, mora početi kod samoga sebe. »Zaboravlja se samo previše na žalost danas« — veli pedagog Foerster (»Christentum u. Klassenkampf«, Zürich 1909. str. 5.) — »povrh tehničke, gospodarske i političke strane socijalnoga pitanja, da se svaka organizacija socijalnih sila i radnja, bilo u socijalnom gibanju, bilo u socijalnoj reformi ili u samom procesu rada,

ipak prije svega bavi s u t j e c a n j e m n a l j u d s k u v o l j u i da zato u prvom redu počiva na »psihološkoj tehnici«, vještini, kako da se pravo probude i vode duševne energije«.

Individualni pak odgoj zahtijeva neizmjerno mnogo vremena i rada, vještine i požrtvovnosti. Za nj nijesu prikladna mehanička sredstva, tu treba više, duševne, moralne snage, a to su imponderabilia, koja se materijalnim sredstvima ne dadu omjeriti. »Najveća su se kršćanska djela — naglasuje Foerster (o. c. str. 12.) — »zbivala i zbivaju se u najtajnijim osnovima duše te ih izvana vide jedva i pronicave oči«.

Mi nosimo sami u sebi uzroke naše slabosti. Vezani smo na materiju i materijalne užitke, koji nas odvraćaju od duševnih, viših zadataka vrijednijih često puta i od samoga tjelesnoga života.

Čovječanstvo je pak pokazalo, da samo nije kadro bilo da se digne iz ove doline suza i boli. Svuda je čovjek u moralnom svijetu doživio bankrot, kada je operirao samo sa svojim naravnim silama. U kratkovidnom se shvatanju vidljivoga svijeta zaboravljalo, da postoji drugi svijet, komu je ovaj život tek priprava.

Bog je alfa i omega svemu — to je princip, koji je jedini ispravan i dostojan čovjeka. Protiv toga je postavio zalutali um ljudski načelo, da je čovjek mjera svim stvarima, a toga se načela drži praktično i moderni svijet, pak je onda i naravno, da se događaju krivice i zločini, koji se protive i najprimitivnijoj etici. Mi sami uviđamo, da smo nesavršeni, pak hoćemo da tu nesavršenost postavimo za objektivno mjerilo svemu!

»Zovnuo si me natrag k jednomu,« — kliče sv. Augustin — »jer sam bio rastrgan na mnoge strane.« »Koncentracija sila!« rekli bi moderni. Divno je to shvatio Foerster (o. c. 21.), kad veli, nastavljajući na Augustinovu riječ, da religija »pojednostavljuje sve te zapletene probleme života tim, što ih dovodi na njihove najdublje uzroke — na veliko pitanje n u t a r n j e g p r e p o r o d e n j a. Ona zove čovjeka iz rastrganosti natrag glavnoj stvari, od koje sve živi i umire. O n a v o d i o d p e r i f e r i j e k c e n t r u m u te odgaja čovjeka, da sve promišlja i počinje s velikog središta. Naći to središte i zadržati ga — u tom leži cio spas čovjeka — pa i sav socijalni rad visi u zraku, ako se odanle n e i n s p i r i r a i n e o s v j e t l j u j e«.

Zato Krist i veli: »Tražite najprije kraljevstvo nebesko!« Uklonite najprije uzroke zla, pa ćete zapriječiti i njegove posljedice. To je ključ svim problemima.

Prigovara se kršćanstvu, da je p e s i m i s t i č n o n. pr. prema vedrom optimizmu grčkoga duha. Stoga slaba nada bijedniku od nauke, koja ga uči, da na ovom svijetu nema potpune sreće. No iz toga se bolje vidi r e a l i z a m kršćanstva, zatim neka uzvišena t r a g i k a, a ne pesimizam ili resignacija. Kršćanstvo ne zavarava svijeta, nego mu otkriva krutu zbilju, pred kojom čovjek zdrava razuma ne smije zatvarati očiju.

Richard je Wagner jednom saopćio potanko prijatelju Röchelu u svojim listovima, kako je pod utjecajem Feuerbachovim postao optimističan socijalist, dok je u isto doba — a da toga nije ni opažao — već u »Nibelungen-

ringu« izrazio pravo tragično — religiozno shvaćanje života: da prokletstvo zlata ne leži u ustanovama, nego u nekoj demonskoj sklonosti same naše naravi, da toga prokletstva ne bi nestalo ni onda, kad bi se kapitalistički red nadomjestio novim uredbama, nego da ga naprotiv nestaje onoliko, koliko napreduje djelo otkupljenja, osobno oslobođenje od gospodstva slijepih životnih nagona te u koliko dolazi briga za spas duše namjesto pustog životinjskog nagona za samoodržanjem. (Kod Foerstera o. c. 26.)

Wagner dobro pogađa ovu karakterističnu stranu kršćanstva — tragiku. Kršćanstvo zahtijeva od nas žrtve onih dobara, koja se čine materijalnom čovjeku vrlo vrijednima, zato da možemo postići viša dobra jedino dostojna čovjeka, kojih moljac ne izjeda i kradljivci ne raznose. Divimo se junacima tragedija, koji ginu za svoje ideale. Osjećamo sućut, što ih stižu udarci, kojih oni ne mogu odvratiti, a da ne postanu beskarakterni, ali nam se ipak na koncu umiruje srce, jer vidimo, da oni pregaraju i sam život, mjesto da budu srećne kukavice ili slavljeni beznačajnici.

Krist nevin umire na križu pogrđen i mučen samo zato, da nas oslobodi. Svijetlijeg primjera potpune požrtvovnosti i ljubavi prema bližnjemu ne pozna povijest.

Čovjek se sam nije mogao osloboditi zločina, koje je počinjao protiv moralnoga reda. To je bilo izvan dohvata snage njegove. Da dade zadovoljštinu Bogu — zato je bio preslab i neznatan. Bilo je potrebno, da na svijet dođe Logos, i Bog-čovjek da dade zadovoljštinu za nas te nas preporodi na viši život. Krist je za nas izvršio najbitniju i najglavniju zadaću u povijesti čovječanstva, omogućio nam je, da možemo postići konačnu svrhu, za koju nas je Stvoritelj i stvorio, naime za proslavu Božju i potpunu sreću nas samih u Njemu. Naša je pak dužnost, da na tom temelju sazidemo zgradu prave kulture, da sarađujemo kao saveznici Božji na tom djelu, komu je pozornicom naša zemlja. U Kristu je pak žarište svih naših energija, stoga je Krist i riješenje svih naših problema.

Htio sam to opširnije i potanje da prikažem, jer se baš ta najglavnija strana zanemaruje. Neki se boje spomenuti Krista u socijalnom pitanju, da im se ne prigovori pobožnjaštvo ili neznanstvenost, drugi su pak očiti protivnici Kristovi, koji mrze sve kršćanstvo, pak bi htjeli stvoriti sistem gdje se ne će spominjati ništa, što bi aludiralo na transcedentalnost. Da li je pak dostojno znanstvenog istraživanja a priori nijekati činjenice, koje u historiji gigantskom snagom natkriljuju sve ostalo, drugo je pitanje.

Promatrajući s tog višeg stanovišta soc. problem stječemo nesamo siguran putokaz u ocjenjivanju raznih sistema, nego dobivamo i motive za socijalni rad, motive od neprispodobive i neprocjenjive vrijednosti.

Dužnost je naša činiti što više dobra bližnjemu. Ne će se spasti, veli Krist, koji viče Gospodine, nego koji vrši volju njegovu ... Vrši pak volju Božju onaj, koji savjesno vrši sve svoje dužnosti, što mu ih nalažu i pravica i ljubav.

»Mi smo dužni socijalno raditi ... veli Dr. Krek (govor na III. kat. shodu 1906. »o socijalnom delu« kod Ušeničnika Soc. 791.) — jer imamo dug naprama društvu. Svaki izmedu nas ima da neizmjerno zahvali onima,

medu kojima je uzrasao: porodici, rodacima, domovini, društvu, koje ga je uzgojilo. Kako je dužnost svakog poštenog čovjeka, da svoj zasebni dug plaća, tako je dužnost svakog poštenog čovjeka, da socijalni dug svoj pošteno plaća ... Zato ja ne smatram socijalnoga rada za djelo ljubavi, nego pravice«. Dr. Ušeničnik restringira dodušc te riječi veleći, da se tu ne radi o strogoj pravici, nego o »moralnom dugu« (debitum morale), koji čovjek mora da vrati, da ne griješi ili da bude sve većma krjepostan. Naša je dakle moralna dužnost, koja nas u savjesti veže, za koju smo Bogu odgovorni, da radimo za blagostanje i slobodu potlačenih i izrabljivanih klasa. Sjetimo se samo riječi Gospodinovih: »Što ste i najmanjemu učinili — meni ste učinili.«

Zašto baš socijalni rad? reći će kogod. Ja vršim svoje staleške dužnosti, pripravljam se za ispite, vršim dužnosti službe, ne izrabljujem nikoga, dajem milostinju. Dobro je to i pohvalno — ali objektivno to još nije dosta. S tim se još ne će riješiti socijalno pitanje. Mi vidimo da mnogi i premnogi ne vrše ni svojih staleških dužnosti, da izrabljuju slabije, da demoralizuju mladost — stoga moramo mi svojim radom nadomjestiti njihov nerad, suzbiti njihovo posebno djelovanje, zapriječiti nepravdu.

Znajmo, da nije današnja bijeda individualna, koja je pojedince stigla, nego da je to društveno zlo, komu su i uzroci i posljedice u društvu, gdje zamjenično utječe pojedinac na društvo i društvo na pojedinca. Samac pojedinac ipak je preslab, da sam svojim silama i bez pomoći drugih provede ikakvu važniju reformu. To su kadre da učine samo organizacije, pak je za to socijalni rad u glavnom organizovani rad pojedinaca, gdje je provedena razdioba rada te svi zajedno teže za istim ciljem uz raznovrsna sredstva. Može li pojedinac — pa bio on patriota poput Katona — sam suzbiti u jednom selu recimo pijanstvo? Njegove riječi, svijetao primjer, savjeti — sve će to biti tek voda na pijesku, ljudi će se i dalje opijati, jer su zli i pokvareni uvijek u zgodnjoj poziciji protiv dobrih i poštenih, koji su preobzirni mirni, te se ne usuđuju ustati i javno na obranu plemenite stvari. Osnuje li pak tko apstinentsko društvo te tako dobre stanice dotične grupe organizuje protiv loših, uspjeh ne će tako lako izostati, jer je tu već organizirana sila, u kojoj se snaga pojedinca multiplicira. — Protiv lihvara ne mogu se ni najpošteniji i najjači uspješno boriti, jer tu ne pomažu riječi, nego djela. Osnujte Raiffeisenovku, pak ćete učiniti ljude neovisnima od lihvara, i njegov će posao propasti.

Kaošto se tako radi u manjim lokalnim grupama, tako se radi i na području cijeloga naroda, države — što više i kontinenta. Protiv kapitalista bili su pred trideset, četrdeset godina radnici slabi, jer su bili rascijepani. Danas je npr. u Engleskoj, Njemačkoj, Belgiji radnički stalež postao srednjim staležom, koji se uspješno razvija, te radnici u mnogočemu imaju bolje uvjete za život, nego li i mnogi ratari. Kautsky reče na kongresu soc. dem. stranke u Stuttgartu (cf. Zeitschrift für Agrarpolitik, 1912. str. 445.): »Tko je slabiji u Njemačkoj: industrija ili ratarstvo? Ne varajmo se, ratarstvo je u vrlo teškom položaju. Pripovijesti pristaša slobodne trgovine (Freihändler), kako ima ratara, koji piju šampanjac, vrijede isto toliko kao i one o zidarima, koji piju šampanjac.«

Milostinja je dobra, ali je bolji socijalni rad. »Ako je moguće« — veli Lav XIII. u okružnici »Graves de communi« — »pomoći ljudstvu nesamo za čas, nego stalno, sa stalnim uredbama, to je također hvale vrijedna ljubav; tim će naime biti čvršća i sigurnija pomoć. Još je hvale vrijednije radnike i obrtnike (mi možemo dodati i ratare) tako obrazovati i uzgojiti ih u štedljivosti i brižnosti, da mogu jednom barem djelomice sami sebi pomagati. Takav rad olakšava dužnosti bogatih prema proletarcima, a također ih i oplemenjuje; tko ih potiče, da sebi osiguraju bolju budućnost, taj ih odvraća ujedno od opasnosti, od razuzdanih želja te ih navodi na krjeposni život. Kad je dakle takav rad tako koristan i tako primjeren vremenu, tada je i pravo, da ga se ljubav sa svom zauzetošću i mudrošću lati.« (Ušeničnik o. c. 795.)

Kakva je korist, da sav imutak razdijelimo siromasima, kad će taj novac samo momentano ublažiti njihovu bijedu, a inako ostati neproduktivan, dok će naprotiv među tim istim siromasima širiti soc. demokracija svoje nekulturne teorije o jedino pravom životu materijalnih užitaka? Više ćemo naime dobra učiniti, ako bijednim porodicama ili što više cijelom staležu pribavimo sredstva i prilike, da se mogu vlastitm radom odhrvati nevolji te postati sposobni za daljni napredak. Ne zaboravimo — da je paupertas meretrix, savjesni i pošteni rad da oplemenjuje čovjeka i pomaže mu, da se razvije do velikog stupnja karakternosti.

I ako se socijalni rad vrši također na materijalnom polju, kao npr. ekonomskom ili tehničkom, ipak nije bez vrijednosti za duhovni život. Sub specie aeterni ima taj rad golemu moralnu vrijednost. Kad se poboljšaju gospodarske prilike, stvaraju se pogodnosti, da se religioznost i moralnost mogu razvijati kako u pojedincima tako i u narodima.

Kršć. teoriji ostaje i nadalje idealom stvoriti u društvu jak srednji stalež — ni prebogat, da se uguši u mamonizmu, ni siromašan, da bude žrtvom izrabljivača. Liberalizam je naprotiv gledao oslon društva u jakim ali malobrojnim kapitalistima — a socijalizam u proletarijatu, koji se jedva prehranjuje radom ruku svojih.

Naša je patriotska dužnost prema hrv. narodu, da poradimo energično na svakom polju, gdje znamo da ćemo doći do cilja — socijalnog preporoda na temelju Kristovih načela. Nije to posao samo pravnika ili narodnog ekonoma, nego svakoga i školovanog i neškolovanog samo s tom razlikom, da mi školovani, koji smo primili više talenata, dugujemo i hrv. narodu više no drugi, a ne da još tražimo, da mi dobijemo tim više, što smo manje korisni Hrvatskoj.

Engleska je klasična zemlja, gdje su se inteligentne klase svom snagom latile socijalnog rada.

Poradi liberalnih nazora, koji su polovinom prošloga vijeka dotjerali bili u svojoj intenzivnosti do vrhunca, te poradi naglog razvoja industrije zaoštrile su se opreke između kapitalista i radnika tako, te su svi mislili da će buknuti socijalna revolucija. Disraeli je govorio, da su tu već nastala dva naroda. Najjače su izbijali ovi neprirodni odnosi u Londonu, gdje je u

zapadnom (Westend) Londonu stanovala aristokracija, a u istočnom (Ostend) sirotinja, koja je samo radila za prvu i ginula u bijedi. Vapaji plemenitih muževa ostadoše vox clamantis in deserto.

U to se pojaviše u zapadnom Londonu epidemije. Istraživali su, dok nijesu našli, da se epidemija raširila u bogatom zapadnom dijelu iz potleušica krojača, koji su radili za aristokraciju.

Sada su okorjela srca visokih i uvidjela, da se socijalna nepravica ljuto osvećuje. Obrtnici su naime u istočnom Londonu bili tako siromašni, da n. pr. krojači nijesu imali ni posteljine za svoju djecu, te su ih pokrivali s odijelima, koja su izradivali za gospodu. Tako se bila i bolest prenijela iz istočnoga u zapadni London.

Sada se tek probudila i uspavana savjest stanovnika Westenda. Mnogi plemeniti muževi i žene pohrliše u Ostend, da dijele pomoć bijednicima i da se na svoje oči uvjere, što je učinio nemar za djela kršćanske ljubavi. Kingsley vidjevši sve to dovikuje ogorčeno, da se imućnici Westenda oblače mesom i kožom sirotinje Ostenda.

Najvećma se bavio ovim radom, da zatrpa jaz između radništva i kapitalista, učenjak Arnold Toynbee, koji je htio da »izmiri radništvo s cijelim narodnim kulturnim djelovanjem«, kako veli Foerster.

Njegovo je načelo bilo »tko hoće da ljubi svoga bližnjega, mora ga prije svega poznavati.« Stoga se bio posve preselio u istočni London, da među radničkim kućicama uči i proučava život njihov te da im pomaže u njihovoj nevolji. Pojavi se za njim cijela četa đaka, koji se preseliše u Whitechapel (dio Londona) da socijalno rade. Osnova se »settlement Toynbee-Hall«, pa »Oxford-house«, »Mansfieldhouse« itd., koji postaše središta, gdje se sakupljala inteligencija, da uči najprije sebe, a onda da pomaže drugima. Ovdje se razvila silna djelatnost, što je uopće može da razvije energični i praktični Englez. Među mladeži razvi se oduševljenje za slumming tj. za pohađanje slumsa — najzapuštenijih radničkih okružja, te je buknula formalna »girls revolte« buna djevojaka, kad su majke htjele svojim kćerkama da zabrane ta putovanja u istočni London, pa su gospodice iznijele pobjedu. Socijalni se rad razvio u bolnicama, u zabavištima, u predavaonicama, a što je najviše — u javnom mišljenju prevlada načelo, da treba ispraviti dosadanje pogrješke i vratiti pravicu izrabljivanima.

Danas je pak javno mišljenje u slučaju kakvog štrajka obično na strani radnika, a protiv poslodavaca. Stoga nema više onog jaza između klasa kao recimo na kontinentu, a sve se to postiglo samo moralnim, slobodnim, demokratskim, čovjeka dostojnim radom, a ne policajnim odredbama, prisilom i šikanom. »Niti kapital niti rad — veli Maurice — ni zemlja ni tržište ne leži na dnu svake socijalne reforme, već pravi odnosi među ljudima«.

Još je opsežniji i poučniji socijalni rad u Americi, ali o tom mi sad ne dopušta prostor da govorim.

Plodovi su to sitnoga rada, o komu se kod nas na žalost mnogo govori, a malo čuje. Za razvoj karaktera valjda nema zgodnijeg polja. Mi

poznajemo načela kršć. ljubavi, ali tek u praktičnom radu vidimo njihovu vrijednost nesamo za druge nego i za sebe same.

Kod toga je prva naša dužnost — ne da učimo druge, da im dajemo mrvice našeg ne baš opsežnoga znanja, nego da u prvom redu učimo sebe, da upoznamo prilike potištenih do u najmanje tančine, da se sasma prenesemo u njihovu dušu, misli, boli, patnje, želje, pak da odmah pristupimo djelotvornom pomaganju rječju i djelom. Learning by doing — zdravo je načelo engleske pedagogije. Učimo radom!

Najbolje nam se polje za to pruža u našim organizacijama, ali se nesmijemo na njih ograničiti. Nesamo dačka naša društva, nego i omladinska, djetićka, šegrtska, radnička, seljačka — sve to moraju biti za nas mjesta, gdje ćemo čitati veliku knjigu realnoga života. Naše će se praktično psihološko poznavanje ljudi istančati, mi ćemo uvidjeti, gdje je naše mjesto prema našem talentu i znanju, naši će ideali dobiti konkretni izražaj, a principi će se morati iskušati u vatri svagdanje borbe. Odgojnom je radu zadatak, ne da samo natrpa znanja maksima u dušu drugoga, nego da u njemu probudi aktivnost i da mu pokaže put, kojim će sam poći. Tako će se razviti samostalni značajevi, koji će biti kadri da odole i jakim udarcima, a tim smo im učinili više, nego da smo samo uklanjali vanjske uzroke i zapreke tako, da se njihova energija nije mogla ni razviti. To je ujedno i princip našeg demokratizma — sve za drugoga, ali s njim, ne bez njega. Uz to se veže i drugo načelo, da u svakom čovjeku moramo poštivati njegovo ljudsko dostojanstvo, koje mu je dao sam Bog, pak nastojati, da ga iz njegova žalosnog socijalnog stanja uzdignemo na viši niveau. — Našem demokratskom principu ne odgovara nikako policajna šikana i tiranizovanje drugih, jer to ruši disciplinu, nego mi moramo uvesti disciplinu nassamih, disciplinu, koja ima svoj oslon u našoj savjesti, u našem slobodnom ograničavanju, gdje se pokoravamo ne vanjskoj sili, nego iz osvjedočenja, kad se radi o općem dobru, da se naši posebni zahtjevi moraju zapostavljati. Jedino ćemo na taj način moći uzgojiti ljude za javni i politički život. To je znatan momenat i za uzgoj nas samih, jer tako suzdržavamo svoju ambiciju, svoju strast za isticanjem i slavom, da ne prijeđe mjere dopuštenosti, pa će nam vježbom i vremenom prijeći u krv, da u svakom djelu pazimo na korist same stvari, a ne na uspjeh svojih prijedloga. Onda nam ne će biti frazom, da sav naš rad mora biti ad maiorem Dei gloriam, nego ćemo i iz osvjedočenja reći — kad sve svršimo, — »sluge smo beskorisne«, jer znamo, da smo morali i mogli još više učiniti dobra bližnjemu.

Mi smo već donekle u javnom životu, stoga se možemo i obazrijeti na političke momente. Kod nas su političari već oni, koji znadu jedan drugom skresati u zube onako ljudski bilo u novinama bilo u saboru.

Politika je u teoretskom smislu — sistem pravila, kako da se najbolje udesi struktura i djelatnost države s obzirom na dobro sviju državljana. U praktičnom pak smislu politika znači rad privatnika ili javnih organa u tom pogledu, t. j. nastojanje oko toga, da se država tako uredi, eda njezina cjelokupna djelatnost napose uprava donese što više koristi podanicima. Budući

da je glavna značajka države vlast, autoritet, to se i politika ponajviše bavi pitanjem vlasti, ko će i kako će se izvršivati vlast, da ne bude štete za narod. Odatle se rada i borba oko vlasti, koja se napokon izrodi u osobnu borbu i strančarenje, a gubi se posvema s vida bonum commune.

Ni mi se ne ćemo moći izmaknuti politici i borbi oko vlasti. Zato — pripravljajmo se ozbiljno na tu sladogorku dužnost! U radu za opće dobro sviju — moramo dati riječ baš onima, kojih se politika najviše tiče, a to je kod nas seljaštvo. Sve za narod, ali s njim, ne bez njega! To je naše demokratsko geslo, koje stavljamo protiv apsolutističkog, birokratskog, aristokratskog i gospodskog: Sve za narod — ali bez njega. Dužnost je pak inteligencije, da pripravi puk za taj rad, a to se najviše može postići općenitim socijalnim radom, koji će biti škola i za nas i za puk. Narod će pak cijeniti u većini ipak najviše onoga, koji mu je najviše dobra učinio i koji je znao predobiti njegovo srce i volju. Svako veliko i trajno djelo nije čin jednog momenta, jedne sasma genijalne misli ili riječi jednog čovjeka, nego je to akcija sastavljena od neizmjernoga broja na oko neznatnih djela. Pobjeda u ratu nije vezana samo na dobar plan voda, nego i na dugotrajnu i savršenu pripravu i naobrazbu vojnika i časnika.

Uvijek nam mora biti ova misao na umu, da samo onaj narod može u kolu ostalih naroda igrati neku ulogu, koji je sam u sebi jak i nerazdijeljen, a to se postizava socijalnim radom, komu je baš svrha ukloniti nutarnje bolesti socijalnog organizma.

U svemu pak neka nas vodi ljubav, požrtvovna i djelotvorna kršćanska ljubav. Klasične su u tome riječi dra. Kreka (u knjizi »Dostavci Socializmu«): »U djelo krjeposti spada također djelo kršćanske ljubavi. Cijelo Kristovo djelo počiva na ljubavi. Tko toga ne razumije, taj ne pozna kršćanstva. Ljubav je najviša. Sav socijalni rad nije drugo, nego li na temelju socijalne spoznaje osnovano moralno djelo; sav je socijalni rad primjena znanja socijalnih zakona u službi kršćanske ljubavi ... Zato naglasuje Lav XIII. u okružnici »Graves de communi«, da je izvor socijalnom radu isti izvor, iz koga se diže oganj zauzetosti za ljubav k bližnjemu — Gospodovo srce! To nije samo neka lijepa formula, u kojoj je htio Lav izraziti svoje misli, nego je to duboko promišljeno te je katkad opomena svim asketama, koji sami vrše pravila asketskoga života, da razumiju i socijalnu stranu Gospodova djelovanja, ako se hoće da približe idealu asketskoga života — Gospodovu srcu«. —

F. Horvat, „Travničko smilje“:

U zoru novoga dana.

U duši mojoj novi sviće dan,
A zvijezde bježe noćne sa vedrine,
I svaki mi je živac razigran,
I srce trepti i od želje gine
Za pjesmom onom kroz zvjezdanu noć,
I šapće: Pjevaj! — a ja pjevat ne ću
O slatkoj sanji, što će skoro proć,
O zlatnoj dugi, ni o šaren-cv'jeću ...

Nek drugi pjeva preko neba dugu,
Nek drugi pjeva slabih duša plač,
Sve zlatne sanje pustih mladem drugu,
A ja ću pjevat u desnici mač!

Oj, vidje l', srce, kako krv mi puši,
I kako gvoždem desna vitla jaka?
Sa krvnog trona gdje se sila ruši?
Oj, jesi l' čulo bojni klič junaka . . .?

Ja smjele desne ljubim zamah jak
I mukli zveket gvožđa usijana,
A zanosi me onaj osmjeh lak
Na blijedom licu pored ljutih rana!

O, srce, znaš li žarkog oka bijese,
Što svuda siplju drhtaje i strah?
O, znaš li, oko, s koga svijet se trese,
S kog pusta sila sitan bude prah . . .?

Oj, lijep je junak! . . . S lica patnikova
Kad utro suzu, vrela što se lila,
Na ruku mu je pala suza nova,
A to je suza blagoslova bila . . .

Ti nemoj, srce, žalit ono cvijeće,
Ni noćne pjesme glasak umilan,
— Ah, tako mi se pjevat više ne će! —
Ti nemoj žalit, što je prošo san!
Nek sve je prošlo . . ., a ti mjesto plača
Sad rađe zveku ljutog slušaj mača!

Jos. Andrić, Zagreb:

Iz „Srijemskih elegija".

XV. Golubovi.

Kad mi tuga zakuca na grudi, a srce je pusti k sebi, sama mi dolazi suza na oko, koje kroz nju gleda krajeve sanja . . . Ondje se u duši rađaju motivi slatkih priča . . .

Oaza. Nad morem pustinjskog pijeska snije mrka noć — kamenje joj je uglavljem, zvijezdanim zlatom posuto nebo pokrivačem. Diše hladnim dahom, ohlađuje uzdušne pare, a onda padaju sićane kapljice po oazi . . . Med stabaljem vitih paoma miče se bijela sjena. Sagla se. Iza oblaka se pomolio mjesec. Vidiš tamo zlatokoso djevojče, gdje sa modrih ljubica stepin skida pijesak, što ga vjetrić nanio, ubire jednu i cjeliva one svježe latice. Kraj stoljetne agave žubori potočić pustinjskom romancom.

Prenem se . . . Sjedim na šetalištu. Jesenje me mazi sunce kao da se rastaje od mene uz obećanje, da će na proljeće opet doći . . . Po pločniku se šeće nekoliko golubova — čas i odlete, jer ih poplašio prolaznik.

Gledam ga. Seljak, zamišljen, spustio glavu, pa samo katkada baci prestrašeno pogled naprijed, ko da nešto čeka, što ga puni stravom. Stane. Pogleda na kuću. Ogleda se — i pogled mu se susretne s mojim. To kao da ga još više smelo, pa je malo popostao, ali to je onda naglije šmugnuo za vrata . . .

I opet su dolijetali golubovi da se na pločniku prošeću, na suncu ogriju . . .

*

Vozim se u brzom vlaku, a prijatelj mi pripovijeda zanimiv slučaj iz svoga ureda.

Sjedi on onomadne u svojoj odvjetničkoj pisarni i traži nešto medu spisima tražbine baruna M. Taj čas netko pokuca na vrata.

— Naprijed!

U sobu ude gospodin ne baš odlične vanjštine. Prikaže se trgovcem iz sela Tajkovaca, a dolazi u poslu zadužnice nedavno preminule Justine pl. Varčić. Izvadi iz žepa zadužnicu i pokaže je odvjetniku. Taj je pogleda.

— Varčić? . . . Na njezinu je kuću raspisana dražba . . .

— Jest. Tu bih ja kupio . . .

— Vi? . . . — pogleda ga pronicavo moj prijatelj.

Stanka.

— Tko su ovi svjedoci?

— Levarac je stolar, a Darić je seljak . . .

— Dobro. Stvar ću proučiti, a onda ću vam javiti, što ćemo za tih 6000 kruna poduzeti . . .

Trgovac ode zadovoljno.

Odvjetnik pozove Darića. Siromah se seljak uplašio, što će advokat s njim. Hladan ga je znoj probio, kad je pokucao na njegova vrata.

— Jeste li Vi Darić?

— Ponizno . . . molim . . . ako izvolite . . . jesam . . . — mucao seljak.

Odvjetniku se i nehotice potkrao smješak kad pogleda na uprepašten lik seljakov.

— Sto ste Vi ono potpisali trgovcu Rodaju?

— N . . n . . ne znam . . .

— Ne znate? — strogo će odvjetnik.

— Ovaj . . . da prostite . . . Pozajmio on meni zimus triest forinti, kad sam moro platiti »porciju« . . . Odno ja njemu umesto »interesa« prase, za Uskrs gusku i purana, a kad je ustrebo, vozio sam ga u šumu, na vaša, na »štaciju« . . . Jesenas mu odvezo' četiri kola kukuruza . . . »Jesmo l' sada namireni?« pitam ga. »Jesmo, jesmo« — veli on — »ali potpiši još ovo!« On pruži papir, a ja ne razumem a ma baš ništa. — »A oću l' i onda morati još da platim?« — pitam ja njega. — »Ma ne češ ništa više!« I ja potpiso eto, kako Vaše gospodstvo i sami znate . .«

Odvjetnik ga gledao, slušao njegovo prostodušno pričanje i zadovoljno kimao glavom.

— A je l' tako bilo?

— Jest . . . da prostite . . . kako reko' . . .

— A jeste li još štogod kada potpisali?

— Nisam . . .

Odvjetnik se malo zamislio.

— A poznate li kakovu Varčićku? . . .

— Ovaj . . . kako bi reko . . . pričo on meni nešto„ ali znate, ne razumem se ja u tò . . . .

— Dakle ne poznate? . . .

— Ovaj . . .

— No — govorite!

— Znate, reko on meni neka kažem da poznam, ali kad ne poznam, kako ću reći? . . .

— Dobro . . . dobro!

Moj prijatelj bio je znadovoljan svojim istraživanjem.

Stvar je posve progledao. Trgovcu se Rodaju prohtjelo lijepe kuće na jeftin način. Patvorio je zadužnicu na svotu, koju nije Varčićki doista nikada dao, patvorio je njezin potpis, domogao se lukavštinom dvaju svjedoka — i sad je mislio, da je već sve gotovo.

Odvjetnik ga pozove.

— Gospodine Rodaju! . . .

— Molim . . .

— Hoćete li imati što protiv toga, da ovu zadužnicu poderem?

— Ali gospodine doktore . . .

— A vidite, ja ću to svejedno učiniti.

Rodaj problijedi, kad je opazio, kako mu odvjetnik hladnokrvno baca u peć uništenu nadu. Nije smogao ni riječi.

— Gospodine Rodaju, budite zadovoljni tim rezultatom! Idite mirno kući i ne tražite razjašnjenja, jer sam Vašu prevaru za vremena proučio . . .

Držćući od bijesa izašao je Rodaj iz odvjetničke pisarne snujući stotinu osveta jadnom seljaku Dariću!

— Samo onaj mi je sve pokvario! Ali čekaj . . .

Stisnuo je pjest, podigao ruku. Jato se golubova poplašilo i odletjelo.

*

Stovjim u dvorištu. Zagledo sam se kroz golo granje orahovo, na kom se skupilo jato svraka, u onaj vedri komad ljubičastoga neba, gdje se samo jedan oblačak bijel i proziran ljeska o suncu.

Na vratima čardaka sjede dva goluba i sunčaju se — možda i zadnji put ove jeseni.

U dvorište uđe stranac seljak, sav poderan, zamazan, jadan. Moj Karo zalaje, golubovi zaguču, a ja se prenem.

— Molim, siromah, pogorelac . . .

Pogledam ga i — kao da sam to lice već negdje vidio. Tek kad sam mu dao dar, a on se okrenuo i otišao, sjetim se one zgode iz grada i prijateljeve priče . . . I nehotice mi se potkrao bolan uzdah iz grudi . . .

A golubovi su gukali tako čudno . . . čudno . . .

V. Mlinarić:

Na rastanku.

Bigliše slavuj u snenome lugu —
Davno je noći prošlo već pol,
Na nebu azurnom luči blijéde —
Rujem će zora posuti dol . . .
Ah sad će se vali da lahora jave
I ljubnut će latice ljubice plave . . .

Sivi sokòle, štono se kriliš
Jakosti, snage i poleta pun,
Ostaj! — meni je poći daleko,
Gdjeno je zeleni procvao džbun,
Cvijeće gdje cvate sa stotinu šara
A proljet se smije sa tisuću čara.

O zdravo ostaj, ti dolino zlatna,
Koljevko sanja mi blistavih svih,
Potoče srebrni gdjeno krivuda,
A zefir duše umilan, tih,
I pjesmu ševa gdje veselu sklada,
U vedrim visinama vila gdje vlada;

Ovdje sam mnoge probdio noći
Slušajuć vitijeh jablana šum —
Neba modrinom šetao mjesec
I srebrom daleki posuo drum . .
A ja sam tek bdio — šuškalo granje -
I davno je ugaslo svijetlo danje . . .

Al sada ostajte, zlaćane sanje,
Meni je poći na daleki put —
Rujna evo već ustaje zora;
Podiže plašta svog grimizni skut —
O skoro ćeš proći, prekrasna noći! —
— — A meni je poći — daleko poći . . .

O zbogom! — evo gaj se to budi
Čujem već prirode svježi dah — —
— Oh i ti sanjo, najljepša od svih,
Laka, bijela i prozirna — ah,
Tâ moje su za tobom drhtale grudi —
Al sada ostaj — i zdravo mi budi! —

KAZALIŠNA KRONIKA.

Viktor Parma: »Stara pjesma« (dramatska romanca u 3 slike). Poezija mladosti je ta Heineova »Stara pjesma«, to Vam je i ta Parmina glazba. Evo, kako Heine, taj stari sujet specializuje! Mlada i lijepa kraljica, žena starog i sjedog već kralja, zaljubi se u svog mladog paža — jer samo mlado srce može mladom srcu da udovolji — i ona voli s njim umrijeti u tamnici, nego s onim starcem kraljevati na ovom bijelom svijetu. Tu priču pomislite zavijenu u veo pjesničke tajanstvenosti i praćenu finom glazbom svježih melodija i lake ritmike — i eto Vam te dramatske romance.

Nema tu dramatske radnje gotovo ništa, to su kinematografske slike — bez kinematografske brzine. To je teško osjetio skladatelj, kad je glazbu morao tako razvući. Uza sve to nema tu monotonije, nego je svaki onaj motiv, svaka ona harmonija zagrabljena iz najsvežeg vrela glazbene duše. Osobito se ističe krasna melodika, koja praćena lakom harmonizacijom daje mnogim mjestima operetni karakter. Krasan je upravo onaj pijev »iza pozornice« prije svake slike i na koncu romance.

Izvedba je bila odlična, pa kako se stvar ovdje od g. 1898. nije izvodila, pobudila je općeniti interes. Strozzijeva je kao kraljica svojim krasnim i mekim lir-

skim sopranom ubrala lovoriku. Igra Polakice (paž) bila je preveć hladna. Kondracki (kralj) mi se ovaj put prilično svidio. Onaj pijev »iza pozornice« fino je izveo Lowczynski. Kapelnik Hrazdira je vrsno ravnao orkestrom.

Giacomo Puccini: »Madame Butterfly« (opera u 3 čina). — Iako je ova stvar već nebrojeno puta iznesena na našoj pozornici, to je ovaj put (18. III.), iz te glazbe strujilo nešto neobično jako — ko snaga novoga života. Dirigirao je kao gost Hrvat Fridrik Rukavina, koji je ovdje u Zagrebu primio prve glazbene nauke. On nam je donio iz Italije skladateljev duh i presadio ga u naš orkestar. Obuzimalo nas ugodno čustvo, videći one njegove energične kretnje, kojima je iz te glazbe mamio sve čare svježine i nijanse dinamike. Bili smo zaneseni, pa smo ga nagradili burnim odobravanjem. Rado bismo ga još kada čuli, a najradije kao stalnog dirigenta našega kazališta, jer vidimo u njemu vrlo sposobnoga našeg glazbenika. Solisti (Strozzijeva, Vušković i Jastrzebski) bili su uzorni kao obično.

Fridrik Schiller »Mesinska vjerenica« (tragedija u 5 činova.) — Stvar, koja danas više ne privlači. Tko je na nju došao, došao je ili iz pukog pieteta prema velikom klasičaru ili prema Mariji Ružički-Strozzi, koja je glumila donnu Isabelu, ili je redoviti posjetnik kazališta bez obzira na repertoir. Sve da nam i nije »Braut von Messina« ostala kao jedna od neugodnih uspomena iz njemačke literature sa školskih klupa, ne može nas nikako osvojiti onaj dugi niz govora pojedinih korova, što ih je tu Schiller po antiknom uzoru uveo. A ipak je stvar s poetične strane tako uzvišena! — U izvedbi su se uz Ružičku-Strozzijevu dobrano istakli Nučić (don Manuel), Pavić (don Cezar) i Hafnerova kao Beatrice.

Stanislav Wyspiansky: »Suci« (tragedija u 2 slike). To je tajinstvena životna slika s natrunom naturalizma. Duh ekstravagantnog autora lebdi nad cijelim komadom i zadahnjuje ga čudnom mistikom i simbolikom. Gledajući tipove i milieu, u kom se kreću, uživivši se u momente radnje osjećaš se doista osamljenim i tudim u tom židovskom domu, kakav bi možda i u tvojim krajevima mogao naći, pa ako onda još pomisliš, da bi i ondje do takove katastrofe moglo — pače i moralo doći, rada se nešto čudno u duši. Ima u toj drami mnogo efekta, ima i mnogo istine, možda ne toliko potencirane kao u jednog Ibsena. — Lovoriku je medu glumcima, od kojih su Nučić i Papić bili preobični, odnijela Poljakinja gdja. Wysocka (kao služavka Jewdocha.) Ona je gostovala istu večer još u »Elektri«, a inače još u Hebbelovoj »Juditi« i u Ibsenovim »Sablastima«. Uloge su to posve različitih karaktera, ali Wysocka se znala u svaku tako uživiti, da gotovo nijesmo vjerovali, da je to ista osoba. Ona je svojom igrom učinila doista takav dojam na gledaoce, koji će mnogima još dugo i dugo ostati u pameti.

OCJENE I PRIKAZI.

Vlad. Nazor: »Nove Pjesme«. (Svršetak.) Davno je već rečeno, da je stil čovjek, i mnogi su kušali tu veliku istinu oprovrgnuti, pa su je samo potvrdili. Ako uzmemo tu riječ u najširem smislu, pa njom obuhvatimo i cjelokupni pjensnički aparat, bogatstvo i prizrak boja i zvukova, u kojima se pojavljuje pjesnički produkat, možemo ustvrditi, da proučiti stil pjesnikov znači upoznati i formu njegove pjesničke strukture. Nesamo da svaka umjetnost traži poseban izražaj (zato i nisu pogodili duh Meštrovićev oni slikari, koji su njegove forme naprosto prenijeli na platno) već i svaka vrst, smjer, ideja, škola traži samonikao, adekvaton izraz, koji mora izrasti iz ideje. Kada ni po čemu ne bismo mogli prosuditi veličinu Nazorovu, upoznali bismo je po tome, što je u njegovoj poeziji klasično provedeno jedinstvo jezika, forme s idejom. Svagdje prevladuje slika, ali u toliko varijacija, koliko i osjećaja. U pjesmama snage i strasti, divlje borbe slušate podmuklu jeku tvrdih rieči, prijesnih izraza, teških slika, i sve vrije i ključa i lopti, dok u onim pjesmama, gdje mu se duša razneježuje i priljubljuje maloj prirodi, sunčanoj šumi, papcima i planom pjesniku slavuju, postaje mu i dikcija nježna, miniaturna, čećerna i meka. U pjesmama najnovije faze slika mu je mirna i majestetična, dok je u »Planinskim legendama« stil mnogo prilagoden

dikciji narodnih pjesama. Svakako je Nazor u prvom redu slikar pouzdanoga, upravo Böcklinovskog kista.

»Uštup je gorske začarao dvore:
Dvije velje stijene, dva kamena lava,
Čuvaju stražu, gdje čarne sred gore
Planinska carica spava . . .
Potočić broji u sporome trku;
Šutliive sjene na izvor mu sjele;
Do neba plava se pružile jele,
A zvijezda im dršće na vrhu«.

To je nenadmašiva slika. Nazor ne spada uopće medu one pjesnike, koji su, po sebi imajući lakoću dikcije, »sipali stihove« kao Ovid, Goethe, Beranger, Jovanović ili Harambašić. On je od onih velikih pjesnika, koje dikcija kao sapinje, ali kada je svladaju, stvaraju divne stihove kao Horac, Schiller, Palmović ili naš Pavelić. Od naših starijih pjesnika svakako je Nazor najsrodniji Palmoviću po patriotskim akcentima, klasičnim motivima, te katkada oporoj formi.

Bogatstvo novih motiva u sadržaju prati kod Nazora uvijek i novo bogatstvo jezičnih motiva. Već nam je dosadila napeta sirova frazeologija njegovih kentaura i kiklopa, u kojoj smo se katkad zaludu i trudili, da nađemo išta poetično, a gle sada nas je oduševio upravo krasnim i klasičnim idilskim sličicama s neizmjernim poetskim bogatstvom. No ipak sve te figure, slike, riječi, iako su uvijek narodne i nove, nijesu uvijek dovoljno poetične, barem mi ne osjećamo uvijek u njima pjesnički miris, te nas ostavljaju hladnima. Nazor više djeluje veličanstvom svojih slika, pobuđujući u nama udivljenje, nego toplotom ili našom dragom slavenskom sentimentalnošću, koja nam je dala najljepše — ili barem najpopularnije — pjesme hrvatske književnosti. Gdje mu pođe za rukom, da svoju sliku izrazi baš onako, kako mu je u duši spavala, stvara jake pjesme vizijonarne impresije kao što su: »Turris eburnea«, »Vinograd«, mnoge iz »Planinskih pjesama« i još druge. One pjesme, gdje osjećamo borbu sa tvrdom materijom ili blijedilo i nesigurnost slika, nijesu efektne i ostavljaju nas hladnima. Takovih ima i u ovoj zbirci. No u jednome moramo priznati Nazoru prvenstvo u čitavoj našoj poeziji. Nikoji se nije od hrvatskih pjesnika tako visoko vinuo u nacijonalnosti svoje forme i jezika kao Nazor. To je dokazala i ova najnovija zbirka. Vg.

Nikola Ostojić: »Nade i Čeznuća«. (Pjesme 1900—1913. Tiskara Vogler i drugovi, Sarajevo 1914. Cijena 2 krune.)

Govoreći o Ostojićevoj novoj zbirci pjesama, ne mogu na nju primijetiti mišljenje Petravićevo*), kad veli o njegovim »Čuvstvima i poletima«: »Živeš na selu, rekao bi više bez kakvoga izvjesnoga posla: sad si u polju kod tvojih težaka, onda na moru uz parobrode. Živeš onaj jednostavni život naših sela, gdje vlada svakidanja običajnost, a daleko je gradska buka i vreva. U toj jednoličnosti i zabiti biva ti katkada dosadno, a ti onda, mirno i bezbrižno sanjariš ili pjevaš. Te tvoje pjesme odavaju tvoj život«. Ostojićeve »Nade i čeznuća« nijesu takove pjesme od dosade, nego su to pjesme emocije, osjećaja; to su sve čuvstva i poleti. Ali ipak je jedna razlika od mnogih današnjih pjesnika i pjesama ove zbirke. Ostojić pjeva tek pod neposrednim dodirom života. Njega pobuđuju na pjesmu sam njegov život svojim doticajima sa drugim izvanjim životom. On ne filozofira o problemima, niti zalazi u povijest, da probudi čuvstvo. Tek kad dođe nešto, što se u životu i njega taklo, bilo to u njegovoj obitelji, bilo medu znancima i prijateljima, katkada i u narodu, pa i uopće čovječanstvu, tad osjeća da mora svoju reći. Zato on i pjeva svome sinu:

»Al' kada crnim zjenicam' me gledaš
i usne kupiš na posmjeha sjenu,
nad glavom tvojom kad drščuću vidim
blaženstvom majke posvećenu ženu,
iz grudi hoće da mi srce skoči,
u carstvu sanja ko omamljen lutam.
svi živci trepte, svaka žila kuca,
i — nehatice stihove šaputam.
(Mladenu momu 54.)

Nije se ni čuditi stoga, da je u njega mnogo pjesama prigodnica. Gotovo sve su pjesme prigodnice — a pjesnik u njima izriče tek reagiranje, doticaj svoga »ja« na neki vanjski događaj i stoga stoji i za ovu zbirku Petranovićeva misao: »Te tvoje pjesme odavaju tvoj život.«

*) Ante Petravić: Studije i portreti, Zagreb 1905. str. 233.

Sama pak zbirka ima svoju psihologiju, poseban svoj položaj prema sadanjaj našoj poeziji. Dok u našoj sadanjoj — modernoj poeziji vlada neki socialni nastroj (»Stimmung«) i dok se vrlo često osjeća miris puti i opoj vina, to u ovoj poeziji nema svega toga. Pjesnik ne misli o svome »ja« poradi sebe samoga, nego tek poradi svoje okoline. I on — istina — pjeva o ljubavi, ali ne pjeva s onim upravo ogavnim nagonom, koji satire cvijeće, ništi sreću i ubija živote. On pjeva svojoj vjerenici:

»Čuvstvuj, ljubi, radi, vjeruj, moli,
novom nadom nov mi dom pozlati,
što majčina mraz mi ote groba,
to ljubavi vatrom mi povrati!«
(»Pred moje vjenčanje« 47.)

U svojih četrdeset ljubavnih soneta snatri on o svim lijepim ljubavnim slikama, o svojoj tuzi, jer ga ona ne gleda, o jeseni i smrti, od kojih je ljubav jača, i o tome, kako on njoj pjesme pjeva i hoće da ih svijet čita:

»nek zna, da ljubav svoju ima sreću
bez niskih strasti, što varavo mame,
bez cilja drugog do ljubavi same.«
(»Njoj« I. str. 15.)

On osjeća samilost prema bijednima i gledajući prosjakinju na cesti, koje se skuta drži nezakonito čedo, dok ona s prezirom »čitav svijet gleda, i nebo gore i rodjenog sina« a iz usta joj se širi zadah vina, dovikuje on prolaznicima, koji psuju oblast, što ne drži reda:

»De podignite jadnicu iz blata,
al' ne tek novcem — on je u kal sruši
već samilosti i bratimstva zubljom
prosvjetlite je u slaboće tmuši;
ne okrećite od nje glava svojih,
sa posmijehom joj pristupite blizu,
i vidjet ćete, što je ljubav kadra,
i vidjet ćete, dokle moć joj siže!«

To je ona prava kršćanska »caritas«, ne šport i zabava, nego uzvišena i sveta ljubav k bližnjemu, koja čini heroje, koji se odriču života i zatvaraju u samostane, da ljube i rade za bližnjega. Zar nije i Krist pokazao kako ne smijemo prezirati pale? Pa i Ostojić nas sjeća toga, kad veli:

»De u njoj majku probudite brižnu
i ponositu uskrisite ženu,
pa stvorit ćete od kostura ovog,
na diku svoju, novu Mandaljenu!«
(»Milostinja« 48.)

Još jedna nota njegove poezije je spomena vrijedna. To je onaj patriotski dio. I on je vezan na momente iz života, ali je vrlo značajan. Stara je to hrvatska pjesma i ja je sebi ne predočujem drugačije nego u konkretnom obliku našeg pravaštva, koje narodna prava traži, moli, vjeruje u njihovo ostvarenje, a ne zna šta da učini. Takav je i Ostojić, kad veli:

»Poznamo Te i mi, mukotrpna djeca,
al' iz priče samo ko iz sanka živa;
sad je sudba nova, — našem oku sada
nepravice ljudske oblak te sakriva...

Zrako pravde vječne, tješilico sveta,
zaklinjem te silom tvojih čara istih,
Milosrdem Božjim, bratstvom čovječanstva,
vatrom plamna srca, miljem duša čistih;
zaklinjem te jekom prošlosti nam slavne
mačem bojovnika, što su za te pali,
krvlju prolivenom na bojištu svijeta,
korotom sirote, koja vojna žali;

zaklinjem te suzom vječnih ubogara,
molitvama majke, tajnom ljubavnika,
uzdahom i pjesmom, očajem i nadom,
smrću i životom tolikih nam dika:

— Nemoj tako dugo svoju moć nam kratit,
ne zapuštaj tako vjernoga Hrvata,
raspršì već jednom krvopija čopor,
sini jednom opet i pred naša vrata!«
(»Slobodi« 9.)

Ostojić pjeva »Slozi Hrvata«, »Majci Hrvatskoj«, »Balkanskoj slozi«, »Hrvatskoj trobojnici« itd. On pjeva »Hrvatskom kralju« i njega moli onako kako mi Hrvati već kroz stoljeća molimo govoreći o našoj vjernosti:

»Pogledaj nas! Kakvi su nam na Cetinu pregli bili
i na ravnim poljanama, gdje za vjernost život daše,
takovi smo još i danas: ista ljubav uvijek traje,
iste nade duh nam griju, utvare nas iste plaše...
Za Hrvatsku i za kralja evo krvi ispod vrata,
za Hrvatsku i za Tebe svaki od nas mrijet želi.
ali sada dok nažalost samo tople riječi teku,
sjedinjenim opet bismo pokazat se djelom htjeli!
Slavni kralju, pravedniče, liječniče naših rana,
željkovana majko naša, tvrda naša uzdanice,
podižemo k Tebi ruke i vapaje duša naših,
desnicu Ti cjelivamo i padamo k Tebi nice.
Milostiv si uvijek bio, vrlina Te svaka resi,
s pobožnosti i dobrote svijet Ti se čitav divi;
još ispuni zavjernicu, jedinstvo nam još proglasi,
— pa da si nam dobro došo, pa da nam Te Bog poživi!«

Kad sam ovo čitao padoše mi na pamet velike značajne riječi starine Tomca: »... I hrvatski je narod veličanstvo. Pa zar da veličastvo s veličanstvom kroz novine razgovara?« I sjetih se raznih plaća za našu krv i lojalnost. Hoće li doći pokoljenje, koje ne će moljakati, koje ne će plakati, nego se snažno dići, tražiti svijesno svoje sile i — steći slobodu onako, kako se dostojno sloboda stiče?

Pjesnik je i u imenovanju Presvj. dra. Stadlera pravim tajnim savjetnikom vidio znak, da se približuje vrijeme:

»kad će se livada naših iznova spojiti grude,
kada će narodne sreće bolje nas grijati sunce«

Vara se pjesnik, jer mi moramo najprije biti svijesni slobode, moramo je osjećati u sebi samima, a onda će tek ona doći laganim korakom preko crvenih ruža krvi posutih po zemlji, iz kojih će se k nebu dizati žrtveni miris Slobode. Rade da je pjesnik pjevao »Nadbiskupu Stadleru« prigodom najoštrijih napadaja zbog nacionalnog djelovanja, jer to je dostojnije i same pjesme i presvj. g. nadbiskupa.

Uzmite ove pjesme i pjesme Ilića ml., o kojima pisah u prošlom broju, pa ćete vidjeti razliku izmedu psihe potištenih i molećih te onih, koji su svijesni sebe i svoje budućnosti. — U jednima je današnje Hrvatstvo u drugima Srpstvo.

Bogdan Babić.

† V. Palunko: Žena na svome mjestu i socijalno pitanje sretno riješeno. I. knjiga: Vrijednost žene. Split, Leonova tiskara 1913. Mali format, str. 452. Cijena ?

Sudeći po naslovu knjige čovjek bi mislio, da će u njoj naći riješavanje osnovnih problema t. zv. ženskog pitanja, koje je u stranim literaturama i sa stanovišta katoličkog povoljno riješeno. Držao bi, da će u toj opsežnoj knjizi biti osvijetljeno, obilježeno socijalno pitanje sadašnjosti uopće, a napose, da će biti govora i o ženskom pitanju. No ova nam knjiga govori »o ženi, kako je ona plemenita, te sposobna da čini veličanstvene stvari i da spasi ljudsko društvo«. (Str. 6.). Biskup-pisac ove knjige namjenjuje ženi u ponovljenju ljudskoga društva veliku zadaću, jer je žena vrijedna za najveća, najplemenitija djela. Knjiga nije socijalnoga karaktera, a čini se, da ni sam pisac nije bio nakanio pisati socijalne knjige. U tom nas uvjerava i to, što će II. dio govoriti o dužnostima žene. Ali kako riješavanje socijalnog pitanja stoji do pojedinaca, do matera, žena i muževa, to treba da se počne s individualnom izgradnjom. Tome slijedi i biskup: »Vi, žene kršćanske, nasljedujte žene evanđeoske!« Zato u čitavoj knjizi, u 21 poglavlju, raspravljajući o vrlinama žena i njihovih djela i kreposti iznosi, da potkrijepi svoje tvrdnje, nizove žena-junačica, žena heroinâ. U njih treba da se ugledavaju današnje žene kršćanke. Ovo je knjiga primjera žena na svome mjestu, knjiga odgojna, pisana sa zanimivošću i zanosom, doduše jezikom nepročišćenim, ne baš književnim, pa i tome moramo da prigovorimo. Ali i ovakova će mnogima dobro doći. Nego trebali bismo i takovu knjigu, koja bi se specijalno bavila ženskim problemom. Usput pripominjemo, da bi se tim pitanjem moralo »Za vjeru i dom« više baviti kao glasilo kat. ženskog pokreta.

Album svete zemlje. Izdao komisarijat sv. Zemlje u Zagrebu, 62 slike, tisak hrv. kat. tiskovnog društva u Zagrebu, cijena 2 K. Komisarijat sv. Zemlje obdario je hrvatske katolike prekrasnom edicijom, albumom onih nezaboravnih krajeva Spasiteljeve domovine, albumom onih mjesta, koja su u povijesti ljudskoga roda zapisana neizbrisivim slovima. Listaš knjigom i promatraš slike, čitaš kratke opise i duhom se eto prenosiš u krajeve, kojima je stupala noga Isukrstova, kojima se orila riječ njegove nauke, riječ evanđeoska. Promatraš te uspjele re-

produkcije, u tebe se rada želja, da svojim očima vidiš ta sveta mjesta, kojima još i danas gospodari nekršćanska vlast. Upravo u horu dolazi album, da na neki način agitira za I. hrvatsko hodočašće, koje će krenuti mjeseca rujna o. g. u Zemlju Gospodinovu, na kojemu hrvatski narod treba biti dostojno zastupan, a koje vode naši oo. franjevci.

Knjiga nas sadržajem i uspjelim slikama posve zadovoljava, tek vanjština baš ne odgovara. Album je štampan u 8000 primjeraka, pa ne bi li časni komisarijat sv. Zemlje mogao đacima dati album uz sniženu cijenu?

»Trgovina bijelim robljem«, izdao »Hrvatski kršćanski radnički savez« u Zagrebu; preštampano iz »Glasa Naroda«, str. 96, cijena 20 fil. Nakon poduljeg vremena izdao je radnički savez brošuricu, koja je zapravo samo nastavak onoga niza veoma zanimivih brošurica njegovih, koja je bezuvjetno vrlo aktuelna. Trgovina bijelim robljem, javni nemoral zauzima i po gradovima i po selima sve to veće dimenzije, a posljedice se toga javnog nemorala već i ljuto osjećaju. Pratili smo te članke, dok su još izlazili u »G. N.«, a sada, kada ih imamo pred sobom otisnute u posebnoj brošurici, velimo, da je dobro, da su napose otisnuti, pa bi trebalo tu aktuelnu brošuricu što više i raširiti. »Najsramotniji žig današnjeg prosvijetljenog vijeka jest bez sumnje trgovina bijelim robljem, koja je nesamo kod nas, nego i kod mnogih drugih naroda usprkos zakonskih zabrana i progona u brojnom cvatu«. To je pitanje javnoga morala, zato je nesumnjivo potrebno o tom pitanju i u javnosti odlučno progovoriti. Oštru, javnu, radikalnu borbu protiv nemorala i trgovini bijelim robljem navješćuje ova brošurica. K.

PRIMILI SMO OVE KNJIGE:

»Album sv. zemlje« (vidi ocjene i prikaze).

R. F. Magjer »Iz naših sela«, Osijek 1913.

R. F. Magjer »Novi zvuci« (pjesme), drugo izdanje, Osijek 1912.

NAŠI SREDNJOŠKOLSKI LISTOVI.

»Učka«, Pazin, g. I. br. 2.—3. — Opet nam ona preko mora i gora u žaru mladenačkih srdaca šalje odraz svoga oduševljenja. Kao s prvim brojem, tako smo i s ovim dvobrojem zadovoljni. Što se vanjštine tiče, oprema je odlična, ne zaostaje za najboljim našim srednjoškolskim listovima (»Travanjsko Smilje«, »Jeka«, »Nada«), ali mnogo smeta kod čitanja poprečna nejasnost slova. To je obična pogrješka šapirografiranja. Bolje bi bilo, da se svaki list, ako ikako može, litografira. Ako je to i malo skuplje, to je posao mnogo jednostavniji, a znate da Englez kaže: Time is money (vrijeme je novac). Ako tko želi potanjih informacija, neka se obrati na nas. — Sadržajem je »Učka« obilna. Od pjesama je najljepša »Z Bogom«, koju lijepi slovenski dialekt čini vrlo melodioznom. Ostale su lirske pjesme manje više početničkog karaktera. Najslabiji je »Život« i zbog dikcije i zbog preobičnog neopravdanog pesimizma, komu se gotovo svaki pjesnik početnik podaje. Kad se Milivoj bude počeo tome otimati, možda ćemo moći prije konstatovati koji njegov uspjeh. Bez pesimizma nije ni pjesmica »U zimi«, kojoj stihovi inače vrlo lako teku. Zašto »s lednih strana vjetar priča tužnu priču mojih nada«? Manje sentimentalnosti, a više snage i poleta! Humoreska »Izgubljena slava« dosta je naivna, ali se vidi, da bi na tom polju autor mogao da uspijeva. Neka nastavi! Pouka je po predmetima birana, ali obrada zaostaje. Grubiša je zgodno uzeo da prikaže seoski život u Demetrovoj »Teuti«, ali je stvari dodao premalo svojih misli. — Nemanje je interesantna tema »Umetnik in ženska v Zupančičevih pjesničkih zbirkah«, koja se nastavlja. Još sretamo osvrt na »Hrvatsku Prosvjetu« i na »Politiku« od fra Ign. Radića (Hrv. Str. XII. br. 2.). Na uvodnom je pak mjestu kompozicija »Es Myra« za kitaru od G. R-a. Forma nije izrazita, motivi nijesu pravilno provedeni, pa na tom mnogo trpi melodija. Neki misle, da glazbeni talenat već sam po sebi stvara savršenu formu. Istina je pak to, da je talentiranu glazbeniku prirođen nejasni osjećaj formalne pravilnosti, koja se svjesno razvija tek studijem glazbene forme. Schumann je svojim učenicima zadavao, da po šabloni Mozartovih i Haydnovih kvarteta slažu svoje kompozicije, uvjeren, da će prirodna nadarenost njihova već dati malo po malo stvarima bilježi originalnosti. Isto bih i ja preporučio našim mladim glazbenicima, neka iznajprije prouče barem najprimitivnije

glazbene forme i njihov sastav. Ritmika je u »Es Myra« vrlo slaba. Nzgodna je razdioba u $^{6}/_{8}$ mjeru. To se osobio vidi po zadnjih 7 (!) mjera, gdje po $^{6}/_{8}$ čini jedan naglašeni odlomak. Po mom sudu bi $^{3}/_{8}$ ili $^{3}/_{4}$ mjera posve pristajala. Srednji je stavak gotovo najpravilniji. U 4. mjeri odzada nešto manjka, mjera je nepotpuna. Harmonička je strana posve jednostavna: tonika — dominanta — subdominanta. Preporučam svakako studij forme i harmonije, jer to je jedan od prvih uvjeta. A onda istom da se vidimo.

List organizacije T. br. 4.—5. — »Da li će svaki cvijet donijeti ploda,...« pita A. S. u svojoj proznoj skici »Cvijeće i nade«, a ja konstatujem, da ovaj listić već donosi lijepih plodova — istina — ne onih prve vrste, ali i tima se možemo nadati, jer se uvjeti tome pokazuju u ovo pet izašlih brojeva ove godine. Nastojte, da se u tom ne prevarimo! Mi od svakog našeg pojedinca gojimo iskrenih nada, a kud i kamo gojimo više od naših vrlih četa, što su se okupile u organizacijama, pa oko srednjoškolskih listova. Sveti zanos, ustrajna volja i rad dobiva i Božji blagoslov. Mi to na svakom našem koraku jasno vidimo. Zato nas neizmjerno raduje, kad n. pr. u »Kronici« čitamo prikaz obilnoga rada vaše organizacije. Nemanje nas veseli cvat naših srednjoškolskih listova, od kojih sve pomalo po koji novi nikne da stupi u kolo svojih starih drugova. Ovaj je na svom mjestu. Pjesme bujne opisima teku lagano i glatko, samo im nedostaje prave poetske snage, koja se očituje u melodiji riječi, akordima čuvstva i jakoj pointi. »Priči djeda moga« podlogom je stari sujet. Stvar je zgodna, obrada je prilična. Vidi se, da će pisac te crtice jedamput biti dobar pripovijedač. Samo neka proučava karaktere, neka ih prostudira i iznese onda svoje Petriniće i Marčiće bolje isklesane. Tomu bi mnogo pomogla razdioba crtice u epizode, pa u dialoge. Impresija Korčulanskog brodara nema odlika predašnje priče. Doima se kao odlomak iz neke putopisne bilježnice i kao takav bi stvar bila prilično uspjela, ali inače ne. Što ćemo — takova je sudbina »Sudbine«! Jedini poučni članak »Alkoholi njegove loše posljedice« prikazan je posve savjesnom logikom i stvarnim razumijevanjem antialkoholističkog pokreta. Vrlo je zanimiva rubrika »Iz našeg kraja«, gdje tip Stipe Balla potsjeća na Kumičićeva Landa. Tako valja! Ustrajte i — trud vaš neće biti uzaludan!

»Vrelo«, izdaje lit. sekcija Marijine kongregacije učiteljskih pripravnika u Zagrebu, g. I. br. 1. — Ovo je, najnoviji naš list, ali nitko ne bi po sadržaju rekao, da je novajlija u redovima ostalih svojih drugova. Pa i oprema je upravo uzorna. Naši su pripravnici ovim brojem, prvijencem svojim osvjetlali sebi lice. Kad sam ga listao i čitao, upravo sam uživao. Malo je na tih dvadeset stranica, ali što je tu, to je na svom mjestu. Pjesma »Pred borbom« doista je lijepa, pa da je uz onu bogatu dikciju gdjegdje još popravljen ritam, da je uz onu slikovitost misli još amo tamo koju riječ promijeniti, što zvuči kao prozaička upadica, mogla bi i na naš urednički stol doći. Neka J. C. samo nastavi, pa neka se i nama čime javi, da uzmognemo o njemu izreći objektivan sud; po jednoj se samo pjesmi to ne može, ali čini se, da bi on mogao doći i u prve redove naših pjesnika. Pjesmi »U proljeće« podlogom je laka lirika. I ona je prilična, iako je predmet već preobičan. Rogini još nedostaje one lirske mekoće, pa i izrazima nije dovoljno bogat. A i ideja mu je prezavita, pa ne znamo, da li je po sriedi ljubavni elemenat ili koji drugi. Oba prozna članka beletristike i opet su pjesme, a valjda i istoga autora. Impresionističke slike poredane su u niz refleksija, pa se gdjedje doima kao vezani govor. N. pr. »I stado, što mekanim kuckanjem zvonaca prodire kroz svetu tišinu, sunčane gore — i pastira, što tugaljivim zvucima frule povećava svečanost njezinu...« (Iz »Zore« str. 15.). Pisac ima lijep stil. Neka pokuša kojom crticom izići, da vidimo, hoće li se moći razviti u pripovijedača. Svetec postupa u »Socijalnom gibanju« strogo logički, pa se vidi, da se dosta bavio socijalnim problemom. Stvar se nastavlja. U uvodnom se članku i u rubrici »Iz kontrolne bilježnice« navode karakteristični momenti iz redova naših protivnika. Tako valja! Treba ih upoznati! Špoljaru na njegovu kompoziciju »Masline su gusto hvoje...« velim, neka pročita moje opaske kod ocjene »Učke«, a osim toga bih ga osobito upozorio još na harmoničku stranu kompozicije. Tu ima tako nevjerojatnih skokova (modulacije?), da se doista ne mogu snaći. Tonika nije doista istaknuta. Autor je htio da to bude b-moll, ali to nije i

učinio. Pa onda nije sve ni označeno, pa je silna zbrka. Je li n. pr. u 5. taktu odzada g ili ges? Ako je ges, kakav je to akord? Ima toga još! Studirajte marljivo harmoniju, ali više, nego to morate samo u školi! — Naprijed Vrelaši!

»Nada«, god. VIII. br. 2. i 3. — Preda mnom je omašni svezak vrlo lijepe i skladne spoljašnosti. Naša stara i uvijek svježa »Nada« sa svojim tipičnim spoljašnjim oblikom i tipičnom sadržinom. Pjesmama je najbrojnije zastupan Sučić, i dok su mu dosadanje bile više početničke bez ikakove individualne note (a takove su i prve tri u ovome broju) — najednom se u »Ciganima« naglo uzvinuo davši nam svjež pastel i intiman pejsaž iz ciganskog života, kakav nismo davno čitali u đačkim listovima. Slika bi bila još mnogo jedinstvenija i življa, da je sav život ciganske čerge prikazao u jednoj — večernjoj slici, a ne razbio ga na više vremenskih odlomaka i time oslabio efekat. Opisi su vrlo plastični, tek je isporedujući čador s mističnim hramom pretjerao. Od Tihomilovih je »Na barci« vrlo dobra, potsjećajući na najbolje Brlićkine pjesme. »Bijeg« i »Bol za prijateljem« nastaše kao refleksije, impresije čitanja ruskih pripovjedača i Homera, te ih moramo obje kao dokaz jake perceptivne fantazije pohvaliti. Mi smo već jednom istaknuli, kako je dobro za literarni i pismeni odgoj, da mladi pisci svoje bilo pozitivne bilo negativne impresije izraze perom, pa nas o tome uvjeravaju i ove dvije dobre stvari. »Bol« ima sasvim literaran opis noći. Ahilejeva je tužaljka više u duhu Davidovih nego Homerovih tužaljka, dok mu je žeda za osvetom izražena sasvim u Homerovu stilu. Od crtica je najbolji »Nadničar«. Stvar, koju je pisac faktično gledao, vidio i velikom krepčinom izrazio, te djeluje upravo sugestivno, a ne — kao što obično stvari mladih pisaca — tek refleksivno. »U ludilu« je dovršena, pa dokazuje, da se pisac usuduje zahvatiti i šire, »neobičnije« probleme, što mu služi na čast i možda će se razviti u valjanog romanciera. Jagatić je najbolji opisujući pijanicu, dok je dijalog nešto nategnut, što je prirodno. Sam je lik pijanice upravo fotografovan. »Prije rastanka« je sadržajem vrlo originalna pripovijest, te sa zanimanjem očekujemo nastavak. Poučni i kritični članci su dokaz intelektualne superiornosti drugova, koji se kupe oko »Nade«, te se ponosimo, da možemo u jednom srednjoškolskom listu pokazati članak, kao što je n. pr. »Pesimizam i tragično u umjetnosti i životu«. Krasna je rubrika »Smotra«, u kojoj nalazimo i ocjene đačkih listova.

»Jeka«, god. 1913.-4., br. 4. — Od Pobjedićevih je pjesama najbolja »O kad će doći«, bogata i topla. Druge dvije boluju od — praznine i čine se pustom verzifikacijom. Pobjedić je ove godine i previše dao, pa i nije moguće da bude sve dobro. Nadamo se, da ta hiperprodukcija ipak ne će naškoditi njegovu talentu. Najbolja prozna stvar ovoga broja jesu »Slavonske elegije«, potsjećajući svojom toplom dikcijom i lakim izražajem (a i sujetom) mnogo na našeg najboljeg mladog feljtonistu Kelovića. Ne znam, za koju bih rekao da je potresnija, a sve su tri vrlo dobro komponovane. Pisac će se, ako i dalje marljivo radi, razviti barem u dobrog feljtonistu. Laca K. je u svojoj crtici nekako blijed i nejasan. »Jedan odlomak« je jedan od onih mnogih pretužnih odlomaka iz našeg narodnog života, kojih valja uvijek da se spominjemo. Od Zoraničevih sam »Uspomenu« pročitao s pravom nasladom. Pisac se s velikom toplotom i prijatnim naivnim stilom sjeća dvoboja, što ih je kao dijete vodio s guskom. »Sreća« je nategnuta. P. J. mnogo jači kao crtičar nego kao pjesnik, a ni Glogowsky nije u pjesmi dao ništa jače. Tri poučna članka, dva o našem pokretu i jedan znanstven, dopunjuju šarolikost ovoga broja

»Rad«, br. 1. i 2. — Malen listić, ali nam je ipak isto tako drag kao i oni veliki, jer znamo, da je i on plod oduševljenja i mladenačkog zanosa, a sekcija ga je opremila, kako je prema svojim skromnim prilikama najbolje mogla. Tihonove su pjesmice nježne, ali pisane bez većih literarnih pretenzija. Najljepše su u njima pointe, a na prvo bismo mjesto stavili »U šumici«. U crtici »Među ljudima« ima krasnu ideju, koju je htio zgodnim kontrastom da prikaže, no nije valjda imao dosta snage, da je jasno izrazi. Ne zaostaje za njom ni »Na sprovodu«, za koju vrijedi isto. Tibulov članak o rodoljubnom radu đaka otkrio nam je u njemu pisca, koji odlično vlada perom i ima veliku rutinu u pisanju. Članak je originalan i zamišljen na široj podlozi, te posvema zaokružen, što obično nemaju članci, koje čitamo po đačkim listovima. Tek se s pasusom o prosvjetnom radu đaka ne možemo složiti. Članak Krešin je također na svojem mjestu

i pisan sigurnom rukom, a i male Tibulove kozerije o »velikim« stvarima zgodno pristaju u list ovakvog smjera. List zaokružuju još aforizmi te u drugom broju šala i satira. Satirička pjesma odaje, da joj je autor duhovit momak. Možda bi na koncu dobro pristala još i rubrika: ocjene i prikazi! Drugovi oko »Rada« počeli su tiho i skromno, ali se nadamo, da će i ustrajno. Dakako da bi štošta moglo biti i bolje, ali kao početak nas sasvim zadovoljava. Vg.

GLAZBA.

»Sv. Cecilija«, smotra za crkvenu glazbu s glazbenim prilogom, svezak II. za ožujak i travanj 1914. — Uz lijep pregled domaće i strane glazb. literature, kraj niza dopisa i drugih vijesti donosi nam praktičke članke: »Cecilijino društvo katolička organizacija«, »Cecilijanski poučni tečaj u Medumurju« i »Kada se pjeva Benedictus, prije ili poslije podizanja?« U glazb. prilogu nalazimo po prof. Fr. Duganu harmonizirane odgovore kod starohrvatske službe Božje i impozantnu staru hrvatsku uskrsnu pjesmu »Uskrsnu Isus doista«. Naše staro-hrvatske misne pjesme su uopće lijepe i posve odgovaraju činu službe Božje. Što se više pjevaju i što ih bolje razumijemo, to su nam bliže, milije i draže, to se više uzdižu nad one razne kod nas nažalost i previše rašírene misne pjesme tudinskoga duha. Jedna od najljepših je upravo ova uskrsna pjesma. Karakterističnim odlučnim intervalima lijepo je označena kršćanska radost nad uzvišenim događajem. Glas iskrenog veselja se daleko ori i širi i ostavlja za sobom jeku »Alleluja«, koja se prekrasno izrazuje u onome pp zadnja četiri takta. K takvoj melodiji pridolazi harmonizacija prof. Dugana, koja privlači i zadivljuje svojom jednostavnošću i tako pogođenim duhom pjesme, da možemo reći, da je ne bi nitko bolje izradio. R.

V. Vodopivec: »Večerna pesem« — kvartet za četiri brača. (Glazbeni prilog »Tamburice« XI. — br. 1.) — Tom kompozicijom nastupa ovaj jedini naš tamburaški glazbeni list dostojno u drugi decenij svoga života i rada, jer je stvar na visini autorove umjetnosti i snage skladateljskog stvaranja. Ponovno naglasujem, da je to lirska poezija, slatka kao dah sjetne večeri i miris proljetnog cvijeća. Ljupka melodija i harmonička jednostavnost glavne su joj odlike. Sastav kvarteta zgodno je odabran i taj bi sastav trebao da bude temeljem tamburaške komorne glazbe. Samo još spominjem, da će se za ritmički izrazitija mjesta pojedinih kompozicija osjećati nedostatak bugarije, ali uvjeren sam, da će se i tome zgodnom upotrebom svih četiriju bračeva dati izbjeći. O samoj kompoziciji ne bih imao više ništa reći, samo sam na dva tri mjesta opazio prikrivene kvinte, kojih međutim zbog melodije nije bilo moguće izbjeći. O vrlom komponisti bilo je na ovom mjestu već govora, a da su sve one tvrdnje ispravne, svjedoči i ova nova skladba, koju toplo preporučamo. Naručuje se kod J. Stjepušina, Sisak. Cijena 60 filira.

Tri koncerta. Uz Burmesterov bila su u ožujku još tri posve umjetnička koncerta: jedan vokalne, drugi komorne, a treći simfoničke glazbe.

Vele, da je hrvatski glazbeni klub »Lisinski« najbolji pjevački zbor u Zagrebu. Stoji, da barem to hoće da bude. Vidi se to po izboru kompozicija, što ih izvodi na svojim koncertima. Sve su to strogo umjetničke stvari sa silnim tehničkim zahtjevima i poteškoćama. Na zadnjem su programu bili zastupani Grieg (»Pjesma Mariji« i »Najveća luda«), Brahms (»Posljednja sreća« i »Soko«), Hegar (»Junaci pustinjaci«), Francuzi Debussy (»O dobru li je stvori Bog!« i »Oj, zimo, baš si zla!«) i Radoux (»Mornarska pjesma«). Najsjajnija je »Mornarska pjesma«, gdje je u prvom dijelu (»Noć«) krasno imitirano lako valovlje kao u Haydnovu »Stvaranju svijeta«, a u drugom se dijelu (»Pjesma mornara«) za kontrast mirnoći prvoga dijela ističe snažan ritam. Na koncu smo još čuli četiri naše narodne popjevke harmonizovane po društvenom dirigentu Franu Lhotki. Ima tu mnogo effekta, ali gdjegdje se u njem gubi narodni karakter. Produkcije su vrlo uspjele.

Neopisiv je bio užitak slušati t. zv. »Bruseljski gudalački kvartet«, za koji se ne čudimo, ako je doista jedan od prvih na svijetu. Kad ih slušaš, rekao bi, da je to jedan, tako su oni zvuci vezani istim osjećanjem i istom dinamikom glazbene duše umjetnika. Na programu je izne-

sen »Kvartet u D-duru« od A. Borodina sa divnim Notturnom u III. dijelu, »Kvartet u F-duru« op. 59. br. 1. od L. Beethovena sa ruskom temom u finalu i »Kvartet u F-duru« op. 3 br. 5. od J. Haydna sa reminiscencama naših narodnih motiva (ritam kola) u scherzandu. Takovu glazbu slušati znači proživjeti neizmjerno lijepe časove umjetničkoga života, koji ostaju neizbrisivom uspomenom, znači zamilovati glazbu maloga kruga, glazbu svježu i zdravu, neprekrivenu efektima mase i pojedinca.

Odmah slijedeću večer iza toga (28. III.) davao se u kazalištu »simfonički koncerat« pod Nedbalovim ravnanjem. Nedbal je svjetski dirigent, i doista — on umije preporoditi orkestar. Vele, da je za taj koncerat s našim pojačanim orkestrom održao samo jednu probu, pa eno što je izveo! Četvrta »simfonija u f-mollu« od P. Čajkovskoga vrlo je duboka stvar u Beethovenovu genreu. To se kod izvedbe lijepo istaklo. Dvoržakova »Serenada« op. 22. za gudalački orkestar vrlo je fina stvar ovita velom tajnovite čežnje. Nedbalova »Suita« dala nam je nekoliko dražesnih pieca, punih vedre svježine. »Koncerat u d-mollu« za gusle solo uz pratnju orkestra od prof. Frana Lhotke ravnao je sam komponista, a solo partiju izvela je bečka umjetnica Otty Reininger. Stvar je uspjela — ne možda toliko cjelovitošću, koliko pojedinim snažnim mjestima. Ističem karakterističnu kadencu I.—V.—VI. (u duru), koja se višeput ponavlja. Treći je dio prožet slavenskim duhom češkim, a da ima, kako neki hoće, i hrvatskog elementa, o tom

J. A.

LISTAK.

† DR. GUSTAV BARON.

(20. III. 1914.)

Pokopasmo smrtne ostanke doktora Gustava Barona. S njime sahranismo jednoga od onih rijetkih starijih ljudi, koji su sa simpatijom i ljubavlju, razumijevanjem i nadom u bolju budućnost pratili naš mladi, radikalni katolički pokret.

Od svojih najmladih đačkih dana, možemo reći, sudjelovao je pokojni msgr. Baron u katoličkoj akciji. Da, od svoje rane mladosti bio je neustrašivi pobornik sv. katoličke vjere, a ta ga neustrašivost nije ostavila ni onda, kada je zasjeo sveučilišnu stolicu i kada je kao rector magnificus vatreno branio svetost katol. crkve protiv navala prof. dra. Spevca. Kao đak na nižoj gimnaziji požeškoj bio je prvi, koji se zauzeo za Marijinu kongregaciju, koju osnovaše god. 1863. požeški Isusovci. Gustav Baron bio je prvi nastojnik mlade kongregacije od početka njezina, t. j. od 8. prosinca 1863. pa do 21. lipnja 1865. Kraćim govorima bodrio je i braću zbornike, a njegova govornička vještina pokazala se u mnogo prigoda i u kasnijem mu životu. Požeška Marijina kongregacija imenovala je g. 1911. Gustava Barona kao prvog svog nastojnika svojim začasnim članom.

Za naš hrvatski katolički đački pokret zauzimao se i brinuo pokojni Baron posebnim načinom. Rado je ispitivao o našim organizacijama, pomogao ih djelotvorno i nikada nas ne bi otpravio bez plemenitih, iskrenih popratnih riječi. »Budite neustrašivi junaci u javnom ispovijedanju i, gdje ustreba, u obrani sv. vjere katoličke, ove naše najdragocjenije đačke baštine. Neustrašivo se sabirajte oko Kristova na Petrovoj pećini usađenoga barjaka, uz koji se jedini slavodobitno vije barjak hrvatski, pod kojim su oci naši vojevali za krst časni i slobodu izatnu«. To su njegove riječi, što ih je izrekao prigodom mlade mise g. Zimmermanna i svećačkog hrvatsko-slovenskog katoličkog sastanka 4. kolovoza 1907.

U velikom katoličkom pokretu pokojni je dr. Gustav Baron bio jedan od njegovih stjegonoša, pa je na II. hrvatskom katoličkom kongresu u Ljubljani izabran i predsjednikom vrhovnoga odbora. Katolički je kasino bio polje njegova rada; a njegova

je bila misao i želja, da se u Zagrebu podigne što prije i »Katolički dom«.

»Domagoj« je svome članu utemeljitelju iskazao posljednju počast sudjelujući korporativno njegovu pogrebu. I mi mu na njegovu spomen bilježimo ove retke.

VIJENAC O PELINA.

»Ima dana, koji su morni i koje poznavaju i najhrabriji. U takim danima je gorak cjelov i vino, junaku pada iz desnice mač, a piscu pero; život tišti dušu kao materiju kobna težina zakona gravitacije, pa se pomišlja na smrt kao na oslobođenje«.

U takim umornim i dugočasnim danima umrije čovjek, koji je znao, ili bolje: koji nije znao živjeti, jer »bijaše nesretan, jer je imao više talenta nego blaga. više duha nego prijatelja, više iskrenosti nego umješnosti; jer se rodio u doba, kad je kruh skup a pekmez još skuplji«. Iako je tvrdio, da ga smrt, pa i nasilna, ne ogorčava, jer je naravna i logična kao život, ipak je umro nerado, pouzdano iščekujući ptičje mlijeko — lijek, koji mu savremeni liječnici ne umiješe dobaviti. Živući poput svojih simpatija Poea, Verlainea, Rimbauda, Baudelairea, umrije tragično i u proljeće, ne dočekavši Uskrs — žuđeni Uskrs. Čovjek, koji je odviše govorio i mnogo rekao, umrije nijem, govoreći tek pokretima, i sva je prilika, da je neumjerenost i nevolja glavni uzrok tim mukama, kao i kod Baudelairea. Bojasmo se, da će sablazniti one u bolnici, ali toga nije učinio, obrativši se konačno katolicizmu Pascala, Luja 14. i Bossueta, moleći Našu Gospu za spas bolne i ponižene Hrvatske — ili bolje: svoje Kroacije, koje bijaše lakrdijaš i koja ga vrlo slabo plaćaše.

A. G. M. bio je bohem, što znači, da je bio u umjetničkoj opoziciji sa društvom, kao sve nepomirljivijim nosiocem proze i gluposti. Bio je dakle moderan umjetnik, zabasavši često s puta modernosti u pomodnost. očito kontradicirajući svojim točnim oznakama modernosti i pomodnosti. Iako je njegovo putovanje bilo slično bijegu — ako uzmemo, da kulturnog čovjeka odista vežu kruti lanci militarizma — ipak je na tom putovanju skupljao sve, što može zanimati pisca i čovjeka on je učio putem i u društvu, više gledanjem i čuvenjem no čitanjem, makar je premnogo čitao, birajući instinktivno ponajbolje knjige. Prekaljeni artista, stilist prvog reda, učenik Baresa, sjajan i paradoksan prispodabljač kao Wilde. bio je velik kao pisac, nimalo pak kao čovjek i sređen mislilac. Ploveći vodama novijih i površnih filozofskih struja, često je bio heterodoksnih nazora, lijepo ali nekorektno izrečenih. Oduševljavao se mahom za katolicizam i poganstvo, cjeneći katkada ćudorednost i živeći kao rafinovani hedonista, tražeći ipak u umjetnosti opravdanje svom životu i pisanju. U istom feljtonu (Holocaustum divini amoris) nalazite ove retke: »Nevidljivo božanstvo, kojemu eto služi*) ponosnom skrušenošću velmože, nije ideal proletaraca, već kralj, apsolutni gospodar duše i planeta, primajući vladarskom dobrotom tu žrtvu hljeba, vina, tamjana, divne pjesme, plamena i molitve. Treba samo to vidjeti i ponova se uvjeriti, da je katoličanstvo najljepša religija, zanoseći i bezbožnike poput Stendhala, nekonfesionalce poput Goethea i Gautiera, pa se ta vjera, djelujući neodoljivom snagom slike, kipa, pjesme i misterijske, tragične drame, može zamijeniti raznim skepticizmima, ali se zamijeniti vjerom drugom i ljepšom po mom sudu i ukusu ne može. — Naši žalosni, prozaični dani gube sa vjerom sposobnost vjerovanja uopće, sposobnost višeg idealnog života, dok je bolje vjerovati ma i u apsurd no ne vjerovati — ništa. Ne, ne da se zamisliti, da je laž digla te božanske hramove. slične nebu, i da laž trune u katakombama i do oblaka diže nam šumom od mramorja kupulu sv. Petra, najdivniji ljudski spomenik nakon Partenona!«

Smijač i karikaturist. dakle ljubitelj istine i protivnik svagdašnjosti i afektacije. često žučljiv i bezbožan kao Voltaire, izrugivač ko Swift, sladorjek ko Sterne, stekao je premnogo prijatelja i neprijatelja, čitača i kritičara. Zanimiv kao stilist i umjetnik imao je redovno ispravne umjetničke nazore, i u toliko smo uvijek cijenili A. G. M. želeći mu. da se mani ćorava posla: svoga moralisanja i filozofiranja. Da nam je ostavio samo »zagrebačke feljtone« — jer on bijaše zagrebačkiji od Šenoe. najzagrebačkijeg sina i prvog feljtoniste. ne izdavši »Umorne priče« i premnogo iz »Iverja« i »Novog Iverja«. tiskavši tek neke putopise i pisma. pa studije o Stendhalu, Baudelaireu, Sremcu, o Modernosti i Narodnoj kulturi, te par soneta, osobito »Utjehu kose«,

*) Piše o pokojnom kardinalu Rampoli u svojim nesređenim »rimskim feljtonima« — op. aut.

mi bismo bili daleko zadovoljniji, dobivši potpunu sliku čovjeka i umjetnika, koji je živio posvema dosljedno, zaziruči od osobnosti i litetarne rabote.

Kako je bio više negativan no pozitivan, više duhovit do dubok, ufinjen no točan, dao nam je manje nego očekivasmo. Živeći u Parizu i Beogradu ostade i kao literata (osobito u feljtonima) Hrvat i Zagrepčanin, iako su mu neki članci i pjesme više makaronski no hrvatski.

Zgodom Matoševe smrti pisalo se svagdje i često o njemu. Nesmiljenog kritičara pohvališe njegove žrtve, od kojih premnoge i tendenciozno zbog tobožnje probiti liberalizma. Ekskluzivni Srbin i šoven Skerlić nije se udostojao pišući »Novu srpsku književnost« upozoriti na Matoševu studiju o Sremcu, daleko bolju od njegove rabote. Od svih lijepih riječi i cifrastih fraza najbolju je noticu napisao prijatelj i đak Matošev Ogrizović govoreći o Matošu Matošem. Mojoj ovoj notici nije svrha ocijeniti i potpuno prikazati Matoša, jer je za to nuždan odulji esej, ovim samo hoću da se odužim čovjeku, s kojim se nijesam nigda slagao osim u nekim literarnim nazorima, kojemu ipak nijesam poricao prednosti, iako sam ga napadao i u javnosti, pa da nije momentano mrtav, ispeglao bih ga zbog apokrifne, proste i loše pjesme Bogorodica i Donator.

Uostalom glavno da nam nije učinio bruke na samrti; vrijeme će otrti njegove krive nazore i neobuzdane neopravdane nasrtaje na nas katolike, mi mu praštamo, jer se pokajao videći, da nije tako lako biti liberalan na samrti kao za života. Naša Gospa, koju je često pogrdio, smilovala se jadnom putniku.

A. G. M. je konvertirao — i to je jamačno najbolje djelo tog verlenovca.

Ne znam, je li on na koncu života poput Aškerca rekao: »Gospa, dolgočasno je na svetu«. Štogod bilo, tako jest, jer mi nijesmo tude trajno, pa ako živemo nesređeno ko mnogi, pa i A. G. M. — tad je nesamo dugočasno, već i ludo.

Žalim, što ne ću više čitati feljtona sa poznatim: A. G. M., no daleko mi je milije — i opet velim, — što je Matoš konvertirao priznavši tako svoje pogreške i nedoslijednost. On je otišao čavrljati sa Šenoom i Vrazom, i ne znam, je li slučajno, što leži nedaleko groba Gajeve majke.

Međutim kiša sipi po njegovu grobu, Uskrs se bliži, a macice su već odavno procvjetale, već se i rune.

»Ima odista dana, koji su umorni, koji umaraju. U takim je danima život gorak, a pero pada iz desnice. Blago onima, koji nikoga ne vole, jer im smrt ne može ništa oteti!«

Jurković.

ZAPADNI UGARSKI HRVATI.*)

Povijest dolaska Hrvata u Ugarsku.

Kako su došli Hrvati u Zapadnu Ugarsku, još se zapravo ne zna. Tri su verzije o tome, otkuda su došli. Nekoji sude, što se zovu Wasserkroaten, da su došli od mora; drugi ih zovu Bosnaerkroaten te drže, da su došli iz Bosne; treći su napokon mnijenja po srodnosti jezika. Ovi, mislim, da su na najboljem putu, kad vele, da su došli iz okolice karlovačke, gdje se sastaje čakavsko i kajkavsko narječje. Kod ovih Hrvata nalazimo u jeziku mješavinu kajkavskog i čakavskog dijalekta, samo što prevladuje čakavsko. To se opaža i u običajima, koji su višeputa sasvim slični s onima iz karlovačke okolice. No kako imade tamo i štokavca i kajkavca, to je teško odrediti za svaki skup, otkuda se doselio. A povod njihovoj seobi jest provaljivanje Turaka u njihove krajeve u staroj domovini i provala Turaka u Beč kroz zapadnu Ugarsku. Po pripovijedanju Lovre Barilića, svećenika đurske biskupije, došli su Hrvati onamo između godine 1532. i 1561. U ostalom evo Barilićevog izvještaja, kako ga je napisao u brošuri »Hervatska nedilja Lovretanska« (str. 12.—14.), te će odmah cijenjeni čitatelji »Luči« upoznati jezik zapadnougarskih Hrvata:

»Na konac ćemo si dopustiti već ča segurnoga iz dogodanja doprinest, da kako su naši hervati simo prišli. Ako i ne odlučit, vindar va mnogom rasvitlit mislimo ovo pitanje, ko se med nami tako gusto postavlja i raspravlja.

Va turskih bojih proti Beču letah 1529. i 1532. su šopronska ter mošonska stolica strašno terpila. Dokle bi turki dugo zaman navaljivali na Beč i Kiseg, njevi konjaniki

*) Ovo je sastavni dio istoimene radnje, što izlazi u »Đačkom Vijesniku«. Uredništvo donosi taj odlomak na ovom mjestu zato, jer ne spada strogo u narodno-obrambenu rubriku. —K.—

va objednosti po redu obajdu sela va ovih stolicah, plinju i palu širom lipe gotične crikve, cvatuće občine spravu na pepel, siromaško ljudstvo ko za dobe nij pobignulo, pokolju ili va tursku, tatarsku službu povezane otprimu. Usljed takovog ponovljenog robljenja je broj ljudstva tuliko propal, da su ciele krajine zapušćene bile.[1])

Drugačije su se navadno redi iztančenoga ljudstva krez nimške naselnike dopunili. Pri sadašnjoj nesrići potribovale su drugačiju pomoć okolnosti i prilike. Turki su najmre ono isto vrieme i Bosniju ter hervacku zemlju ne samo vse već gnjavili nego pomalo onde stalno nastanile se. Ove okolnosti su najzmožniju onda va šopronskoj stolici (županiji) gospodu Kanizsai nato silile, da bi podložnike svoje hervate iz gospodstva Velibe i Stenyehnak (gdje je to, to ne znam) na puste i prazne kraje svoga zapadnougerskog imanja spravili. To izvišća Nagy Imre, ki najbolje pozna pripetenje naše stolice.[2]) Hervate ali ne samo va šopronskoj stolici i ne samo na imanjah nigda Kanizsaiovih najdemo, zano ni dvojit, da su se i druga gospoda po peldi Kanizsaija dale. Nove naselnike nimški pisani izvori prosto »krobote« ili »krabate« zovu; i denas još su oni Nimcem »wasserkroboti«. Ovo poslidnje ime da se mora izpeljivati iz »Bošnjak Kroat«, to je bosnjanskog hrvata. Kod se vidi pripetenje i povidanje ljudstva i ovde zveršeno (savršeno) skupa slažu. Koga leta je bilo ovo preselenje hrvatov, toga nemoremo iz dosada poznanih pisanih izvorov točno odlučiti. Polag jednog urbariuma od leta 1561. stanuju jur Vorištani i Štikaproni (sela u šopronjskoj županiji) »krabathen« hrvati; ki su pak jur i po imenu napeljani, ter se vsa imena završuju na »ich« ter »vich« (ić — vić.[3]) Imenovano useljenje moralo je biti zarad toga med letih 1532. ter 1561.

Lako vridno, je čut, da su ovi slavski naselniki i svoje duhovnike sobom zeli, ki su pak i va novoj domovini svoje crikvene posle po starom slavskom obredu vršili. Toga stalno crikveno poglavarstvo trpit nij smilo, ter im je stare navade prepovidalo. Hervacki duhovniki su se podali ali ne rado! Kad bi najmre leta 1569. od kralja Maksimilijana I. poslana komisija prišla va gospodstva Železno i Forhtnavu, da službeno prigleda poslovanja nemilosrdnog tyrana Hansa Waispriach, najavu se hrvacki duhovniki komisiji i prosu za dopust, da bi po staroj navadi mašu služit smili i občinski (uopće) da bi se najzat zele vse prepovidi njevih starih navadov. Komisari to dopustit kot se razumi, oblasti nisu imali i prik ovoga i ništ nisu odlučili.[4])

Jedan lutorski »Kirchen visitations Protokoll« od leta 1631. kaže, da se va občinah šopronske stolice Endréd i Kövesd jedan kalež i jedan antipedium slavskim napisom, kod i jedna knjiga Graduale zi slavskim slovami nahajadu. Crikveni prepostavni da čvrstu (tvrde) da su njevi prededi ta dugovanja sobom iz Velibe iz hrvatske zemlje doprimili.[5]) Dvi ove napeljane občine jur duge čase ugrski jezik hasnuju i smi se čvrstit, da su si i druge već ke hrvacke naselbine magjarski jezik prisvojale i to osebujno onde, kade su naselniki i tako neg manji broj ljudstva biti.[6])

I zato štemo va pisanih izvorih, da se hrvacki prihodniki z občinami na susedstvu mnoga leta nisu najverlije slagali. Najvećput su se za medje vadili. Osebujno železanci (gradić, Njemci) i trajštofci (hrvatsko selo) su se duga leta jedni va druge zadivali i većputi zagotovo med sobom klali. Kraljevski komisari su leta 1589. ove vade (nemire) izgladili.

Triba je negva starih protokoli od visitacijov, va farskih knjiga, inventarih veča ugledati i prez mala da se ne bi okolnosti ovoga priselenja već rasvitlile ili za vsim na svitlo došle«.

Evo, ovo bi bilo u kratko ono, što je poznato o historiji dolaska Hrvata u Ugarsku. Naznačeni su tu i izvori, otkuda će se moći rasvijetliti ovo pitanje, samo se treba netko naći, tko će se ovog posla latiti. Tu bi se našao također i okrugli broj Hrvata, koji su se doselili, te bi se moglo usporediti s današnjim stanjem i sud izreći o njihovoj nacijonalnoj žilavosti.

Hrvat iz Zapadne Ugarske.

[1]) Nagy Imre: Sopron multja.
[2]) Šopron multja: Századose 1883.
[3]) Ov urbarium nahaja se: Wien K. u. K. Reich-Finanz-Archiv. Lit. H. Fasc. 12.
[4]) U istom archivu med pisanji gospodstva Eisenstadt.
[5]) Nagy Imre: Sopron multja.
[6]) Mohl Balics: Lövö tözténete.
[7]) Wien, K. u. K. Reichs-Finanzs-Archiv.

Izložbena dvorana kr. sveučilišne knjižnice. U raskošnoj **zgradi sveučilišne knjižnice**, što se sjaji od čistog mramora i žute mjedi, naći ćete i sobu s natpisom: izložbena dvorana. Udite u nju! Hrvatska, ona stara jaka, bojna Hrvatska, u kojoj se mnogo vjerovalo i mnogo borilo, iskrsnut će Vam pred očima. Spomeni naše superiorne moćne stare kulture, kad bijasmo Evropljani i kad stajasmo kao bedem pred gradom zapadne civilizacije, leže tu brižno čuvani pod staklom, da ih se ne dotakne sićušni epigon i da se čuva ono, što se ne će vratiti nikada više. Nikada više! Bogati izbor knjiga ex libris naših starih velikaša Zrinjskih, Frankopana, Draškovića, Keglevića, Patačića i mnogih drugih kazuju, kakovu smo kulturnu i intelektualnu narodnu aristokraciju imali negda. Dalje čitate žute papire, rukopise naših velikih književnika, duševnih reprezentanata naše energije. I još dalje gledate sitno pismo naših aristokratskih gospoda, koje su u svom mirisnom boudoiru nježnom gospodarskom rukom slagale još prije stoljeća hrvatse riječi po papiru . . . I sve to gledate, a grudi Vam se od ponosa dižu, što mi Hrvati jedini možemo pokazati medu Jugoslavenima na našu staru renesansku, zapdnu i katoličku kulturu i na ove »reliquae reliquiarum«, što se zovu: Zrinjski, Petar i Katarina, Krsto Frankopan i Janko Draškovič i gospoda Sermage. A naša cvjetna kulturna nastojanja u 19. vijeku, što ih ovdje gledate? — Danas je naša aristokracija protiv nas, a naša duševna elita traži oslona u tudoj energiji. Tek povijest imamo, te odričući se i nje postajemo bezimeni. »Dajte mi jednu misao, da se osvježim«, molio je Herder, a mi imamo čitavu jednu ponosnu ratničku i kulturnu povijest, pa se ipak sušimo i — bacamo drugome u naručaj. »Fuimus Troes.« Jednoga ćemo se jutra probuditi i vidjeti, da smo — roblje. Ja bih pak htio sve mlake i sve klonule da dovedem u ovu salu i da im kažem: — Gledajte! ovo smo bili i to moramo opet da budemo! »Non quia defficilia sunt, non andemus; sed quia non andemus, difficilia sunt«, zabilježio je Gaj na svojem Pravopisu i to sam naučio u ovoj dvorani uspomena, teških knjiga i požutjelih papira.

A moji su koraci muklo lupali o mramorni pod. Sv.

»Studentska hlidka« u broju 5-6. donosi članak cand. phil. Frant. Vojáčeka: »Biskup Strossmayer a jeho dilo« (B. Stross. i njegov rad). Brat Čeh želi da češko daštvo upozna s tim našim velikanom, s kojim se spravom može ponositi čitavo Slavenstvo. U članku je g. kolega — vjerojatno nehotice — učinio jednu znatnu pogriješku. Dok inače dobro razlikuje »chorvatsky a srbsky«, to je pogriješio kad veli: »Tam žil je tehdy básnik Jan Kollár, jenž pusobil pred tim i na slavného basnika **srbskeho** Ljudevita Gaja.«

Da se kolega uvjeri koliku je pogrješku načinio, koju ne bi smio kao slavista (čini se bar da je to) učiniti, neka uzme knjigu: »Grada za povijest književnosti hrvatske« knjiga 6. (Izdala Jugosl. akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb 1909.), koja nosi naslov: »Pisma pisana dru. Ljudevitu Gaju i neki njegovi sastavci (1828—1850.)« od dra. V. Deželića. Ako iz ničega drugog, a ono iz pisma Kollárova Gaju (str. 99.) uvjerit će se, da Gaj nije bio »basnik srbsky«.

Ovom zgodom još nešto. Svi Česi, a pogotovu oni, koji su u našim krajevima, u srpsko-hrvatskom su pitanju pristrani, ako ne baš Srbofili. Bilo bi zgodno stoga da se češki slaviste — ovdje mislim češke akademičare iz katoličkih redova — potrude malo k nama. Jedan semestar dva ne bi im škodilo za struku.

Isto ovo vrijedi i za Slovence, koji neprestano govore o Jugoslavenima i Jugoslavenstvu, kome je baš najnovije vrijeme dalo izraz nerealnosti i uopće neopstojnosti.

Hlidka (resp. pan Vojaček) neka popravi svoje, a prijatelji fuzije »Luči« i »Zore« neka pokažu najprije, da poznaju Hrvate kao takove, a ne tek kao Jugoslavene.

Bogdan Babić.

NIJEDAN HRVATSKI KATOLIČKI ĐAK NE SMIJE BITI BEZ SVOGA GLASILA »LUČI«.

Odgovorni urednik I. K. Lovriček. Tisak Hrvatske Tiskare d. d. u Zagrebu.

LUČ
KNJIŽEVNO-POUČNI LIST HRVATSKOG : KATOL. ĐAŠTVA. :
GOD. IX. ZAGREB, 20. svibnja 1914. BROJ 9.

† Nadbiskup dr. Juraj Posilović.

24. IV. 1834. — † 26. IV. 1914.

U kripti prvostolne crkve zagrebačke uz smrtne ostanke njegovih predšasnika počivaju i njegovi smrtni ostanci.

Hrvatska je izgubila i opet jednoga velikog muža, koji je dugi niz godina stajao medu prvima na najvišem mjestu. Katolička je Hrvatska izgubila uzor-svećenika, nadbiskupa Hrvata, čije je srce ljubilo, osjećalo i kucalo za ovaj patnički hrvatski narod.

»Ostanimo vjerni Kristu« — prva je bila njegova riječ, kada je zasjeo stolicu starodrevne biskupije senjske. Ova je riječ bila zadaća njegova života, duhom ove lozinke bio je prožet sav rad velikog biskupa u vrtu Gospodnjem i na neuzoranoj njivi narodnoj. Uz prvake borioce za glagolicu, uz Grgura, biskupa ninskoga i Filipa, biskupa senjskoga, s najvećim će se ponosom i poštovanjem, dok bude hrvatskoga naroda, spominjati i njegovo ime, jer je on svojim radom spasao Hrvatima u crkvi glagolicu, taj najveći amanet, što nam ga namrješe predi.

Za vjerski i ćudoredni napredak povjerenog mu stada brinuo se revno. Ljubavlju je gorio za svoj narod, pazio je na mladi naraštaj znajući dobro, da Hrvatska treba značajeva. Bio je jedan od neumornih radnika na znanstvenom polju, tri je godine uredivao »Katolički list« i u nj napisao takovih članaka, koji po mnijenju dra. F. Ivekovića ne će nikad izgubiti svoje vrijednosti. U krugu čestitih rodoljuba hrvatskih nalazimo i pokojnog nadbiskupa medu osnivačima »Jeronimskog društva« g. 1868.

Bio je dobročinitelj mnogih, a premnoga poduzeća, crkve, instituci vjerski i narodni, osjećat će dugo njegovu darežljivu ruku. Nikada uije dopustio, da se javno piše i govori o njegovim darovima i dobrotvorstvu; crkvi neprijateljska štampa smatrala ga je sebičnjakom i škrcem pa i onda, poslije onoga upravo mecenatskog dara Crkvi i narodu. Preko tri i pol milijua, što se znade, razdijelio je zagrebački natpastir u dobrotvorne i prosvjetne svrhe. Bio je u tom evandeoskog duha, davao je i dijelio, da se za njegove darove gotovo nije ni znalo. Ali zato se osjećala njegova darežljiva desnica. Shvatio je moć štampe, pa ju je obilno i pomagao. Njegovom je pomoću osnovana bivša katol. tiskara, »Hrvatstvo« je uzdržavao kao i »Istinu«. Od kolike je to bilo važnosti, osjetili su to katolici tek onda, kada nam nestadoše . . .

Svaku je katoličku akciju pomagao i sa svoje strane činio sve, da poduzeća urode rodovima dobrim i »nije sustao tamo, gdje su ostali mnogi, koji su tada radili zajedno s njim«. Mladi hrvatski katolički đački pokret gledao je pokojni metropolita sa simpatijama i vrućom željom, da se njegove ideje što više raširc u hrvatskom narodu. Najvećma se pokazao sklonim našem mladom pokretu, kad je prigodom svoga mecenatskog dara ostavio za dom hrvatskog katoličkog đaštva svotu od 50.000 K. I inače je podupirao naša nastojanja, a naša »Luč« ne će nigda zaboraviti, koliko je njoj učinio pokojni nadbiskup. Hrvatsko će katoličko đaštvo duboko cijeneći zasluge njegova rada za crkvu i narod trajno sačuvati u svojim redovima harnu uspomenu na nj.

Slava Ti vječna, rimske crkve vjerni sine!

*

* *

Na temelju bule sv. Oca i kraljevske povelje dosadanji je nadbiskup-koadjutor, presv. gosp. dr. Ante Bauer danom 26. travnja o. g. zasjeo pravomoćno stolicu zagrebačkih nadbiskupa preuzevši naslov, čast i službu natpastirsku. Time zagrebačka nadbiskupija nije ostala nepopunjena ni jednoga časa. Našega novoga metropolitu presv. gosp. dra. Antuna Bauera neka sveudilj krijepi Božja pomoć u njegovu teškom pastirskom zvanju!

Uredništvo.

Ivan Delalle:

L' art pour Dieu.

(Beuronska umjetnost.)

U vječnoj, zavinutoj crti talasaju se gore i dolje razni umjetnički problemi. Usprkos tog talasanja opaža se jasno i razgovijetno jedna jedinstvena crta. Ona je slika velike umjetničke struje, koja još živi i pobjeđuje, a izvor njezin nalazi se u djetinjskim danima čovječanstva. Prastara je, ona je plod onog momenta, kada su Bog i čovjek stupili u prvu relaciju. Ime joj je religiozna umjetnost. Izmedu svih religija kršćanstvo je najspasonosnije djelovalo na ovu umjetnost radi dolaska neizmjernoga Boga, počovječena u osobi Hrista. Ono joj je postalo neiscrpiva žila kucavica nadahnuća i stvaranja i tako je darovalo cijelom čovječanstvu novo umjetničko, mistično biće, koje mi krstimo »ars perennis christiana«.

Kada bi kršćanstvo u raznim epohama podnašalo koju krizu, onda bi i njegova umjetnost bolovala. Takav primjer nalazimo u osamnaestom vijeku. Tada je društvo išlo za tim, da oslabi svako religiozno čuvstvo, a politika se uz pomoć filozofskih sistema zabavljala u ponizivanju Crkve i u izrugivanju kršćanskih ideala. Ideje ovoga vijeka dale su svoje obilježje ne samo savremenoj, nego i onoj umjetnosti, koja je vladala u prvim decenijima prošloga stoljeća. Posljedica toga bila je, da je u sredini pedesetih godina nadošao na cijelu umjetnost silovit potres, nestalno kolebanje, grozničave težnje. Umjetnost je naime osjetila, da je postala samo stvar individualne volje, savremene mode, bez čvrstog principa. Po individualističkom programu zabacivala se je svaka disciplina i tradicija, a umjetnika se je promatralo kao poluboga, jer je znao od svojih hirova stvarati nova estetska pravila. Umjetnost, sagradena na golom naturalizmu i individualizmu izgubila je monumentalnost, svečanost forme i one tipične elemente i vječne zakone prirode, koji su, kako govori Lenz, kroz sve vijekove ostali neprekidni, koji su vodili umjetnike, a istodobno im i oplemenjivali individualne slaboće, nestalnosti i mane. Ova velika pogrješka konfuznih teorija individualističke škole počela je umarati duhove i spremati reakciju. Zbilja, sredinom prošloga vijeka, kada je zastrujio svijetom topliji uzduh, nastaje nova struja u umjetnosti, koja izražaj naše duše traži ponajprije u Ljepoti. Katolički pokret u Oxfordu stvara prerafaeliste, a proljeće romantike u Njemačkoj rada nazarensku školu. S njima se istodobno probudila iz mrtvog sna religiozna umjetnost. Jedna i druga škola imale su dosta ploda, ali nijesu stvorile nešto monumentalna, nijesu u nijednoj kulturnoj zemlji, govori Kralik (Kulturfragen. Münster i. Westfalen, 1907), proizvele jedan veliki, jedinstveni stil, koji bi trajno obuhvatio i arhitekturu.

Početak nove religiozne i monumentalne umjetnosti nastao je u Njemačkoj nazad pet decenija. Mala četa umjetnika povuče se u samostansku tišinu i tajinstvenost. Ona je, slijedeći primjer Fiesola, težila za tim, da daleko od visokih škola i tržišta moderne umjetnosti, goji čistu kršćansku umjetnost, da joj udahne duh pobožnosti i molitve. Iz dugih meditacija u samostanskoj tišini i iz dubokog umjetničkog rada ovih umjetnika iznikla je monumentalna, hieratična umjetnost, stvorila se je nova umjetnička škola, koja je kulturnom svijetu poznata pod imenom »Schola artistica Beuronensis«.

I.

Svoje ime zahvaljuje ova škola samostanu Beuron, koji se nalazi na gornjem Dunavu u nekadašnjoj kneževini Hohenzollern. Dva brata Wolter, benediktinci, nastojahu, da obnove u svojem redu staru strogost življenja i da ožive staru ljepotu crkvene liturgije. Njihove reformne osnove odobri Pijo IX., a kneginja-udova Katarina Hohenzollern velikodušno im daruje svoj lovački dvorac Beuron za samostan. Na Duhove 1863. bude beuronski samostan svečano otvoren i tako se utemelji beuronska kongregacija, koja je jedan odio benediktinskoga reda. Ovdje skupljena samostanska obitelj blagodari Gospodinu ono, što je najbolje i najplemenitije, a to je glavni cilj njezina osnivača. Mi vidimo, da Beuronci stupaju zaista kao preporoditelji na dva polja: na religiozno, živeći po starim, strogim pravilima reda i na umjetničko, gajeći crkveno gregorijansko pjevanje i stvorivši eminentno religioznu ili još bolje hieratičnu, liturgičnu umjetnost.

Kad se govori o beuronskoj umjetničkoj školi, isto je kao da se govori o njezinim osnivačima, o umjetnicima, koji se zovu: P. Desiderius Lenz,

P. Gabriel Wueger i P. Lukas Steiner. Najgenijalniji među njima i jedan od najuniversalnijih umjetnika devetnaestog vijeka Lenz, rodio se u Haigerlochu 1832. Osam godina učio je na münchenskoj akademiji i tu je pripravio jaki temelj svojoj kasnijoj, dubokoj umjetnosti. Razna putovanja, osobito po Italiji, otvorila su mu nove umjetničke vidike i doprinijela mnogo oko sastavka t. z. desiderijanske estetike. Istaknuo se je u arhitekturi, u skulpturi i u slikarstvu. Jeseni god. 1872. stupi u red sv. Benedikta u Beuronu. Gabriel Wueger rodio se kao protestant god. 1829. Prve slikarske studije svršio je u Zürichu, a onda ih je nastavio u Münchenu. Godine 1863. obrati se u Rimu na katolicizam i od tada se isključivo posveti religioznoj umjetnosti. Dvije godine prije Lenza obuče benediktinsko odijelo. Umro je god. 1892. u starodrevnom samostanu na Montecassinu.

Ova su dvojica glavni tipovi škole. P. Desiderius reprezentira produktivni elemenat, a P. Gabriel Wueger receptivni (P. A. Pöllmann: Vom Wesen der hieratischen Kunst. Bueron 1905.). Wueger nije bio u pravom smislu monumentalni slikar kao Lenz, jer nije studirao arhitekturu. On je u svojim radovima, osobito mladim, pokazivao utjecaj nazarenske škole i imao je urođeni smisao za tiha, topla čuvstva, za duševni život, dok je Lenz po svojoj naravi težio za monumentalnošću: za mjerom, brojem, proporcijom. Sve ove diference među njima divno su se spajale, one se odnose, govori Pöllmann, kao muževna snaga i ženska blagost, kao ozbiljnost i ljepota, princip i uporaba, forma i materija. Njihov vrijedni učenik i drug istih nazora i istog života bio je P. Lukas Steiner (1849.—1906.). Povrh njih lebdio je energični i brižljivi duh opata Dra. Mavra Woltera.

Prvi put nalazimo svu četvoricu zaokupljenu istim mislima godine 1868. Te godine ponudi opat Mavro profesoru Petru Lenzu i njegovim drugovima (onda su bili još svjetovnjaci) gradnju zavjetne crkvice »S. Maurus in campis« nedaleko Beurona u dunavskoj dolini. Lenz se je odazvao pozivu i sam načini plan, a ostalo uz pomoć Wuegera i Steinera. Ova crkvica, sjajno i čudesno djelo arhitekture, plastike i slikarstva, postade temelj, tip, uzor cijeloj mladoj beuronskoj umjetnosti. Tu su spomenuti umjetnici revelirali svoju genijalnost, tu je njihova umjetnost izvršila velebnu službu božju i postala hieratičnom. P. Odilo Wolff kaže, da je to momenat, kada se je Beuron vjenčao sa umjetnošću. (Die Christliche Kunst. Februar 1911.). Nad ulazom u samu crkvicu nalazi se al fresco naslikana Bogorodica. Nebeska kraljica, majka lijepe ljubavi sa svojim božanskim djetetom sjedi na prijestolju, odjevena u sniježne haljine. Kerubini pokrivaju svoje lice pred ovim misterijem. Sa strane stoje sv. Benedikt i sv. Skolastika u dubokoj pobožnosti, a ispod njih stupa pet redovnika i pet redovnica, noseći u rukama krune. Oko Bogorodičina lika čitaju se slijedeće riječi »Qui me invenerit, inveniet vitam«.

Ova slika ima veliku znamenitost, jer je ona ključ i simbolični program beuronske umjetničke škole. Eva u svojem padu, piše Pöllmann, označuje vječno promjenjivu temu ljepote, koja dolazi do sensualnosti. Ovome slabom i putenom principu zemaljske sensualnosti, nastavlja on, stoji kao pendant kršćanski uzor ljepote Marija, prototip svake miline i

vrline. Marija je osobito princip hieratske ljepote, ona je dakle uzor benediktinskih umjetnika u Beuronu. Sada, kad znamo njihov program, lakše nam je zauzeti starinske hieratične poze i zaći u tajne ove umjetnosti, čiju ćemo bitnost, produktivnost, važnost i značenje ovdje prikazati.

II.

Na prvi pogled prikazuje nam beuronska umjetnost neki strani, posebni karakter i stil, kojega ne nalazimo u ostaloj religioznoj umjetnosti. Beuronci su samostanci i njihov život razlikuje se u nekim stvarima od života kršćanina u svijetu. Stoga nije čudo, da i njihova umjetnost ima drugu formu i karakter nego ostala kršćanska umjetnost. Od ove posljednje zahtijeva se, da za razliku od profane prikazuje u svojim slikama više ozbiljnosti, dostojanstva i svečanosti, a taj zahtjev sigurno još više obvezuje umjetnost, koju goje monasi. Život kršćanina u svijetu spojen je sa zabavama, veseljem i raznim dražestima, dok se monah u svojoj askezi svega toga odriče. Religiozna umjetnost ne protivi se svojim zakonima, ako se u vlastitim djelima služi lakim stilom, ako razne teme obraduje subjektivno, na lirski način i ako katkada pruža krila iskrenoj i nježnoj fantaziji i još tome pridodaje sitnice, koje u duši vjernika pobuđuju ljupkost i draženu milinu.

Kod umjetnosti Beuronaca svega toga nema. Ona samo gleda na duboku ozbiljnost, mirnoću, na onu ljepotu, koja se nalazi u bitnosti, a ne u sitnicama. Ovako, još potanje o karakteru beuronske umjetnosti govori biskup Keppler (Die XIV. Stationen des heiligen Kreuzwegs, Freiburg 1904.). Svoj ozbiljni, majestetični karakter ne prima beuronska umjetnost samo od strogih samostanskih pravila, kao što govori Keppler, jer nam P. Odilo Wolff izričito naglasuje, da beuronska umjetnost nije nikakvi samostanski specijalitet, već on izvire iz beuronskog stila, koji se zove hieratični stil.

Što je to hieratična umjetnost? Govoriti o njoj znači zaviriti u najdublje dubine bića umjetnosti, jer se ona temelji na liturgiji, koja izvire iz pratradicija svih naroda, a stara je kao i samo štovanje Boga. Hieratična umjetnost stoji uz oltar, nosi na sebi latreutični, sakramentalni karakter, a u svojoj vanjskoj formi, govori Pöllmann, više je misaona nego sjetilna. Nju nazivlje Wolff »art pour Dieu« (cogitat, quae Dei sunt, ut sit sancta corpore et spiritu), jer je ona umjetnost liturgične, objektivne, koralne molitve, za razliku od religiozne umjetnosti »art pour l'homme« (cogitat quae mundi sunt, quomodo placeat), koja proizlazi iz subjektivne, privatne molitve. Stil hieratične umjetnosti je stanje uzvišene molitve, teološkog promatranja i čistog zanosa (Pöllmann). Beuronski umjetnici povratili su opet ili bolje stvorili taj hieratični stil.

Koja su bitna svojstva beuronskog hieratičnoga stila? Najprije sa materijalne, sadržajne strane: uzvišenost. Beuronska je umjetnost daleko od svega onoga, što je nisko, prosto i puteno. Prikazuje najuzvišenije religiozne tajne »arcana verba«, »magnalia Dei«. Drugo svojstvo: objektivnost sastoji se u tome, što se ova umjetnost temelji na naravskoj istinitosti, na onome, što bitno ostaje poslije iščeznuća pojedinih pojava. Hieratična umjetnost je epska, dogmatska, stoga isključuje svaki lirizam, svaku subjektiv-

nost. Trećim svojstvom: idealitetom ide za tim, da djeluje više idejama, nego formom, koja joj je više simbol sadržaja. — Sa formalne je strane prvo svojstvo: finoća i dostojanstvo forme. Ta finoća nema u sebi ništa strastvenoga, ona je idealna, čista, neoskvrnjena kakva se nalazi u umjetnosti najstarijih naroda kao »reminiscenca iz nevinog života čovječanstva«. Prikazivanje uzvišenoga veoma nužno zahtijeva dostojanstvo, svečanost, ozbiljnost forme. Najveću važnost beuronskoj umjetnosti pruža: monumentalnost. Beuronci slikaju al fresco, na zidovima u svetištima. Stoga se tu isključuje sve ono, što je maleno, a pozorno se gleda samo na ono, što u sebi nosi monumentalni, arhitektonski karakter. Ova škola provada u praksi temelje svake prave umjetnosti: mjeru i proporciju, koje su uzete iz srca same naravi. Lenz je na temelju proučavanja egipatske i starogrčke umjetnosti stvorio svoj glasoviti »Kanon«, koji igra veliku ulogu kod svih slika. Ovaj »kanon« jest uporaba estetične geometrije, to jest ide za tim, da bude svako djelo do najmanjih sitnica izmjereno i geometrički izjednačeno, da svaki dio i svaka crta stoji na pravom mjestu. — Beuronsku umjetnost provejava i jednostavnost forme, ali ne jednolikost. U toj jednostavnosti nalazi se nešto velika, neka unutarnja veličina.

Tehnika ove umjetnosti je jednostavna i solidna kao kod najstarijih umjetnika. Beuron je povratio važnost crtežima, koje je moderna bila odbacila i tako je razvio svoj dekorativni karakter: ornamentiku. Crte lica nijesu uzete po modelima, iz običnog života, već iz idealizirane naravi. Odijela su stilizirana u naborima kao kod egipatske umjetnosti. Osobitu pažnju pobuduje beuronska škola svojim koloristićnim zakonima, koji također idu za monumentalnošću. Boja jej čista i raskošna kao egipatska. Ne miješa se sa novim nuancama, već ostaje prava i jasna temeljna boja bitnih tonova. Uvijek vlada harmonija boja.

Ovo bi bila u kratkim crtama prikazana bitna svojstva beuronskog stila. Iz svega se vidi, da je ovaj stil nešto posebna. On nije ni gotski i ako ima od njega genijalnu snagu kompozicije, a ni romanski, od kojega prima maestetičnost. Ne slaže se ni sa antikno-klasičnim. Sjeća nešto na sjajni umjetnički svijet zemlje faraona i piramida radi svoje jasne skladnosti, stroge logičnosti i dostojanstvene mirnoće. Ima dodirnih tačaka sa renesansom i sa modernim realizmom. Od bizantinske umjetnosti uzeo je liturgičnu svečanost. Uza sve to on se s nijednom od ovih struja ne identificira, već se strogo razlikuje. Beuronski stil, govori biskup Keppler, prikazuje se kao potpuna opreka, kao energični protest proti svakoj ukočenosti, prevrtljivosti, samovoljnosti, nepravilnosti, nejasnosti i opojnosti, proti sensualnosti i svakom naturalizmu u umjetnosti, a od bizantinskog stila rastavlja ga njegova naravska istinitost i duboka ljepota. Jednom riječju, Beuronci se potpuno ne slažu sa nijednom umjetničkom školom. Krivo je mišljenje onih kritičara, koji beuronski stil nazivaju umjetničkim eklekticizmom. Ovaj prigovor lijepo pobija biskup Keppler i kaže, da kod eklekticizma nalazimo spojeno iz raznih škola i stilova ono, što je disparatno, te on ne može prikazivati organičnu cjelinu, jer mu fali princip, koji bi to složio. Beuronski stil, naprotiv, sačinjava čvrstu cjelinu, organizam, jer je u njemu skladno spojena stroga pravilnost stare umjetnosti, idealna prirodna istinitost i ljepota helenske, kršćanska ozbiljnost umjetnosti i katakomba i romanske, te snaga gotike. Ako on ima srodnosti sa spomenutim stilovima, uzrok je tome taj, što se on, izuzevši njegovu individualnost, osniva na onome, što usprkos mijenjanju stila i vremena ostaje konstantno, a to su viši principi i temeljni uvjeti svake prave umjetnosti.

Može se kazati, da se beuronski stil približuje stilu najmodernije umjetnosti, jer je i ova za njegovim primjerom počela visoko cijeniti velike tradicije i umjetničko blago prošlosti.*)

Beuronski stil je monumentalni i kao takav zahvaća sve grane umjetnosti, ne samo pojedine slike ili kipove, nego također i arhitekturu, a sve ovo mora biti u harmoniji, da pruži cjeloviti okvir glavnom predmetu: liturgiji. Svaka monumentalna umjetnost, pa i ova beuronska, ne stoji zatvorena u salonu umjetnika niti radi za interes pojedinca ili svoje škole, već ona stupa na slobodno svijetlo ulice, trga i grada i poput velikih kulturnih epoha diže spomenike, koji govore ljudima o slavi Božjoj. Mnogi kažu, da kršćanski puk ne će razumjeti umjetnost beuronskih benediktinaca i tako ona ne će nikada prekoračiti prag samostanskih vratiju. Ovo je mnijenje neopravdano. Kao što kršćanski puk shvaća život ovih benediktinaca, tako će mu malo po malo postati razumljiva i njihova umjetnost, koju provejava veliki duh zapadnog patrijarhe, jer ovi monasi i mi ostali kršćani sačinjavamo skupa jedan ogromni red, kojemu je glava Isus Hrist, pravila reda jesu evandelje, a ime njegovo »Službenici Isusa Hrista«.

III.

Naravska je stvar, da Beuronci najviše rade za ukras doma Gospodnjega, koji je predvorje raja. Žrtvenik je središte kuće božje. Ovdje beuronski umjetnici razvijaju svoju liturgičnu, hieratičnu umjetnost. Njihova je produktivnost na ovome polju, kroz malo vremena postala veoma velika.

Prvo djelo kapelica »Sanctus Maurus in campis«, koju smo prije spomenuli, i danas je, kaže Pöllmann, najčišće i najzrelije djelo beuronske škole. Ona sliči na koji starinski hram. Po visokim, dvostrukim stubama dolazi se u otvoreno predvorje, koje drže četiri stupa ukrašena likovima an-

*) Ako se smije kazati, beuronskim se umjetnicima u dubokoj religioznosti približuju od najmodernijih slikara: dva Francuza Maurice Denis, slikar kršćanskog mira i veselja, slikar »laudate«, i Desvalliers, slikar kontricije i ekspijacije »miserere«. Zatim Nijemac Fritz Kunz i Talijanac Gaetano Previati. Ono, što ih dijeli jest velika subjektivnost kod prve dvojice. Kunza su odveć začarali bizantinski mozaici u Ravenni, dok je Previati radi svoje divizionističke tehnike i jakog simbolizma dosta udaljen od Beuronaca. Jedini, koji se može usporedivati sa Beuroncima jest Fra Egidius, interesantna pojava fratra umjetnika, koji nastavlja slavnu tradiciju one umjetnosti, koja se je gojila u mističnoj tišini samostana.

dela. Sa vanjske strane pod krovom naslikani su al fresco razni prizori iz života sv. Mavra, kao »čudo poslušnosti«, gdje gledamo naivna i mila lica mladog monaha Mavra i nježnog djeteta Placida i maestetično, svetačko lice sv. Benedikta.

Kroz malena, niska vrata ulazi se u samo svetište. Njegova središnja tačka jest raskošni fresco »Isus na križu«. Oko centralne svijetle slike raspetog Spasitelja stoji: Bogorodica, sv. Josip, sv. Katarina; s druge strane križa: sv. Ivan Evanđelista, sv. Ivan Krstitelj i sv. Cecilija. Oni slijede Jaganjca i pjevaju njegovu pjesmu. Oni odišu mirisom bijele i crvene ruže, koja je procvala iz ovog svetog debla«. Dilectus meus candidus et rubicundus«. Na slici nema nikakva prizora smrti. Smrt je prikazana više kao izvor života, princip regeneracije, ta po svojoj smrti Hrist je postao živ u ljudskom srcu. »Dilexit me et tradidit semetipsum pro me«. Na podnožju križa izviru četiri rajske rijeke. Razdijeljuju se one na sve strane svijeta, a oko njihovih obala raste krasna vegetacija, koja javlja sveto proljeće. Jelen, koji gine od žede — ljudska duša — na jednom od tih izvora gasi svoju žeđu. Pri vrhu slike naslikani su simboli evanđelista. Ispod ovog majstorskog djela napisana je najlapidarnija rečenica svjetske historije »Consummatum est«. Pred ovom slikom obavlja se svaki dan žrtva novoga zavjeta na svijetlo-bijelom, mramornom oltaru. Koja uzvišena poezija! Nasuprot ovoj slici povrh vrata nalazi se historična slika »Smrt sv. Mavra«. Ispred oltara umire sv. Mavar, a oko njega trinaest pobožnih monaha. Svi, stari i mladi, obuzeti su čuvstvima žalosti i pouzdanja. »Pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum eius«. Zidovi s desne i s lijeve strane dekorirani su jednostavnim, tankim strukovima lotosova cvijeća. Povrh njih kleče i klanjaju se uz žrtvene kadionice anđeli na četiri razna načina. Njihova krila drhću uslijed nebeskih vizija. Ovi beuronski anđeli zanašaju svakoga, jer su oni u cijelom slikarstvu jedini, najživlji simbol pravog bogoštovanja. »Neque nubent, neque nubentur«. Oni su pravi tipovi hieratične umjetnosti: visoka stasa, u svećeničkoj odori, u svečanoj pozi. U njima se ogleda čarobni sjaj ofirskog zlata, pomiješan živahnim mirisom ruže, kojom se kiti engadska dolina i sa užarenim sjajem zapadnog sunca u Saronu. Došli su, izgleda, iz neba na zemlju, da se poklone Hristu u svetoj žrtvi i da svojom prisutnošću opomenu vjernike: »Magister adest et vocat te«.

Za »kulturkampfa« budu Beuronci prognani iz svoje domovine. Ali, usprkos dvanaestgodišneg eksila njihova je umjetnost slavila veliko slavlje. Kroz to vrijeme bili su zaposleni monumentalnim djelom: slikarskom dekoracijom t. zv. »Torrette« u starodrevnom samostanu na ovjekovječenom Montecassinu. Tu su učinili sedamdeset slika, koje nam većinom prikazuju zgode iz povijesti benediktinskog reda.

Na zidovima »Torrette« simbolično je naslikana deviza njihovog reda »Ora et labora«.

Monah, klečeći slika svete slike, a do njega nevini dječak služi mu i drži u ruci kistove i slikarske posude. Drugi ozbiljno rade oko Bogorodičina kipa. Tamo dalje monasi veselo grade božje hramove. S druge strane

redovnik se bavi kovačkim zanatom. Krasno naslonjen mladić pozornim okom prati njegov rad i uči. Drugi stariji redovnik pravi sprave za ribolov. U ostalim slikama gledamo, kako se benediktinci zanimaju poljodjelstvom. Jedan goni strpljive volove na oranje, do njega stoji sijač s pogledom uprtim u zemlju, neki krče šumu i sijeku stabla, malo dalje drugi su počeli već graditi stanove. Krasnih idila! Zaista gledaocu dolazi na pamet ono doba, kada je Evropa stenjala pod varvarskim kopitom. Onda je ona kao siromašno dijete pratila benediktinca za dugog rada u poljima i naučila vrlinu rada. Uslijed razorenih domaćih ognjišta prislanjala je uz svete samostanske zidove siromašne kolibe. Vidjela je, kako se dižu veličanstvene bazilike i manastiri na poganskim ruševinama, to je razumjela i onda postala majkom velikih arhitekta. Svojim je okom pratila ruku monaha, koja je o njoj pisala i oćuti se majkom slavnih historika. Veselila se je, gledajući prve svete slike iz ruku još nevješta monaha, a kasnije je porodila Rafaele. Dok su benediktinci za dugih noći molili psalme, shvatila je prve glasove velike latinske kulture, a ujedno i naučila molitvu, koja kruni svaki rad. Sve ovo je u nizu ovih slika prikazao beuronski umjetnik i dobro je sa strane napisao riječi Izaije proroka: »Aedificabunt deserta a saeculo, et ruinas antiquas erigent. Et instaurabunt civitates desertas, dissipatas in generationem«.

U »Torretti« naslikana je i »Smrt sv. Benedikta«. Oko njega plaču redovnici, a anđeo dolazi, držeći u jednoj ruci križ i pruža mu zasluženi vijenac slave. Osim toga u kapelici »Raspetoga« naslikani su »Starci Apokalipse« odjeveni u bijelim haljinama kleče i pjevaju uz harfe pred prijestoljem Jaganjca. Više njih, među paomama i cvijećem, stoji sedam hieratičnih anđela. Među ostalim slikama u »Torretti« vrijedno je spomenuti sliku, koja se nalazi u kapelici Bogorodice »Sv. Benedikt i sv. Skolastika gledaju u nebu Majku Božju«. Ovdje se ćuti nebeski zadah, duh molitve i nevinosti. Hieratična ornamentika, raskošna flora, apokaliptična mistika, sve se to nekako veoma lijepo usredotočuje u onim riječima »Qui me invenerit, inveniet vitam et hauriet salutem a Domino«.

Između godine 1880.—1885. Beuronski umjetnici dekoriraju benediktinsku opatsku crkvu u Emausu kod Praga. Ciklus od dvadeset velikih freska prikazuje najljepše prizore iz Marijina života. Karakteristika slika u Emausu jest svečana ozbiljnost, duboka religioznost pomiješana sa osobitom milinom. Kritičari vide u ovome veliki upliv nježnog P. Gabriela Wuegera. Među slikama ističe se osobito »Bijeg u Egipat«, koja je stroža stilizacija istoimene teme od Wuegera iz šezdesetih godina, zatim »Poklon kraljeva«, »Prikazanje u hramu«, koje je zamišljeno prama prorokovim riječima: »i mač će probosti dušu tvoju«, još »Snimanje s križa«. Najveličanstvenija slika ovog ciklusa je »Marijino krunisanje«.

S. Maurus, Emaus i prva umjetnička epoha na Montecassinu sačinjavaju prvu periodu beuronske škole, koja pokazuje više nježni, naivni stil, dok sv. Gabriel u Pragu i druga ekspedicija na Montecassinu nosi na sebi više ozbiljnosti i hieratike.

Iza Emausa slikarska kolonija pode god. 1889. u Stuttgart, da naslika »Put križa« za crkvu sv. Marije. To su djelo Beuronci svršili u kasnoj je-

seni 1890. Biskup Keppler u spomenutom djelu opširno govori o raznim kompozicijama i ovo djelo nazivlje remek-djelom religiozne umjetnosti, jer ono pobuđuje duboko čuvstvo za Onoga, koji je nazvan »vir doloris«. Prva kompozicija ima tri dijela. Najljepši je zadnji dio. Spasitelj u purpurnom odijelu, s trnovom krunom na glavi sjedi na kamenu. S lijeve strane vidi se stup bičevanja i divlji, podrugljivi momak. Na desno stoji anđeo i ljubeznim pogledom promatra Isusa. Koji kontrast! Ljudska pokvarenost, nevinost, koja trpi i ljubav, koja se klanja. To je program, govori Keppler, za sve ostale kompozicije, a anđeo je najljepši tip kršćanske duše. Dvanaesta kompozicija jest nešto izvanredna. Oko križa stoji nekoliko osoba. Spasiteljeva majka aktivno sudjeluje u golgotskoj tragediji. Učenik, kojega ljubljaše Isus pokazuje rukama božansku Žrtvu i istodobno propovjeda svoju duboku vjeru. Nastaje novi momenat. Na Golgoti triumfira Vjera i Ljubav, a ljudske pokvarenosti nestaje. Eno centurion diže ruku i govori credo, a oholi sinedrist munjevito bježi. On stoji na križu, a oko krvave Golgote odzvanjaju kao more bolni akordi i dopiru do bedema svetoga grada »Vinea mea electa ego te plantavi . . .«

Zadnja kompozicija ima tri dijela kao i prva. Hrist je već pokopan, a oko njegovog sarkofaga raste cvijeće. Dva anđela sa križnim sceptrima i svjetiljkama čuvaju grob u svečanoj tišini. Drugi dio prikazuje jedan zimski predjel, pun turobnosti. Ivan i pobožne žene vraćaju se sa groba. Ne pokazuju veselje nego tvrdu vjeru i nadu. Samo jedna ptičica na osamljenom, pustom drvetu pjeva i njezin pjev naslućuje na nešto vesela. S lijeve strane nalazi se krasni vrt. Ovdje cvate bijelo i crveno cvijeće, a paome se zelene. Zrakom prolaze nečuveni zvuci uskrsenja. Dvije Marije sjede na grobu. Na njihovom licu nema traga žalosti, jer eto dolazi anđeo i javlja im Uskrsnuće. Nestaje gluhih, grobnih melodija, sva bića pjevaju novu pjesmu »Surrexit Christus spes mea«.

Beuronski »Put križa« propovjeda svim generacijama Hrista propetoga, a istodobno daje živi primjer, kako pod križom ničù veličanstvene ideje i kako odatle izvire sve ono, što je najljepše u umjetnosti. »O bona crux!«

Među umjetničkim radnjama beuronske škole u ženskoj opatiji sv. Gabriela u Smichowu (Prag) nalazi se najljepše i najuspjelije Lenzovo djelo »Mater dolorosa«, o kojem govori Pöllmann: »U svakom djelu Lenz pokazuje veličinu, a u ovom djelu očituje snagu vizionarnoga genija.« Slično kaže i Wolff.

Šesti dan mjeseca svibnja 1913. ostat će vječno zapisan nesamo u povijesti beuronske škole, nego u povijesti cijele religiozne umjetnosti. Tada se je svečanim načinom otvorila kripta t. z. »Soccorpo«, gdje počivaju kosti sv. Benedikta i sv. Skolastike u glasovitoj samostanskoj bazilici na Montecassinu.

Spomenutu kriptu monumentalnom umjetnošću ukrasili su Beuronci. Natrag jedanaest godina došao je tamo P. Desiderius Lenz sa svojim učenicima na poziv tadašnjeg montecassinskog opata Bonifacija Kruga. Ovaj brižljivi opat bio je već sakupio dovoljnu svotu novaca za umjetnički ukras

kripte po Evropi i Americi i za to velebno djelo zainteresirao Lava XIII. i Pija X., mnoge vladare i prelate.

Monumentalna dekoracija kripte izrađena je u mozaiku, mramoru i granitu. U kripti pod pozlaćenim nebom, gdje se nalaze simboli Presv. Trojstva, među anđelima stoji poredana duga četa svetih učenika, koji idu, da počaste grob zajedničkog velikog oca. To su muževi, žene, askete i vitezovi, mučenici i apostoli, vladari i ponizni cenobite, nježne djevice i slavni pape. Svi se oni tu sakupljaju na poklon mrtvim ostancima svoga utemeljitelja »Filii tui ex longe venient et filiae tuae ex latere surgent«.

Osim povorke svetaca, koji su simbol pobjedonosne Crkve, dolaze još dvije procesije redovnika i redovnica, simbol vojujuće Crkve. Njih prate anđeli i pokazuju im put. Obje povorke koncentriraju se na oltaru velike kapele, gdje na prijestolju, u veličanstvenoj slavi sjede sv. Benedikt i sv. Skolastika.

U vestibulu poredani su kao stražari vitezovi, koji su prigrlili benediktinski red i utemeljitelji raznih benediktinskih kongregacija. Ovaj ciklus nastavlja se u kapelicama sv. Mavra i sv. Placida, prvih učenika sv. Benedikta, gdje su na zidovima prikazane zgode i vrline njihova života. Tamo, amo na raznim mjestima simboli, emblemi, rečenice iz benediktinskog pravilnika i iz sv. Pisma ispunjuju dekorativni koncept radnje. Tako se dekoracija kripte u svojoj harmoniji boja i svjetlosti, u dostojanstvenoj tišini svojih likova, vedrom izražaju visokih idealnosti prikazuje kao velebna pjesma zahvalnica Gospodinu i kao apologija sv. Benediktu, a ujedno kao najmonumentalnije djelo mlade beuronske škole.

Iz svega ovoga se vidi, da beuronska umjetnost nije ništa drugo, nego ostvaranje devize benediktinskog reda »Ut in omnibus glorificetur Deus«. Dojam, koga pruža beuronska umjetnost u svojim spomenutim djelima može se veoma krasno izraziti sa same dvije riječi »Venite, adoremus«.

Još se nalazi mnogo djela ove škole u samom Beuronu, zatim po crkvama u Toplicama, u Kraljičinom Gracu (Češka), u Seckau (Štajerska), u Maredsous-u (Belgija) i drugdje. Možda će domalo umjetnička kolonija otići u Englesku, da dekorira negda glasovitu benediktinsku opatiju u Bukfastu, koju sada reustariraju sami benediktinci, prognanici iz Francuske na poziv engleske vlade.

Godine 1905. izložili su Beuronci svoja djela u kartonima u bečkoj secesiji, a god. 1909. na velikoj umjetničkoj izložbi u Düsseldorfu. Po beuronskom stilu prave razno metalno posude n. pr. kaleže, monstrance i. t. d. U Aachenu 1907. izložili su neka veziva i miniature, koje su radi svoje nove, neobične forme pobudile silno zanimanje. Beronska umjetnička škola još je puna mladenačke snage i idealnog poleta. Sada broji oko dvadeset sila. Uz staroga Lenza ističu se P. Paulus Krebs i P. Andreas Göser.

Program škole je velik. To nam dokazuju njihovi nacrti, dragocjene mape P. Desideriusa za jedan monumentalni hram. Ali, kako lijepo govori P. Odilo Wolff, njihovi planovi čekaju i najnužnije trebaju jednog Salamona ili Hirama za protektora, za mecenu.

IV.

Najveća zasluga Beurona stoji u tome, što on hoće, da kultu, liturgiji katoličkog oltara povrati pravu ljepotu i onu religioznu snagu, koju on ima u sebi. Radi toga on neumorno radi oko liturgije. Ova se manifestira sa svojim predivnim tekstom, s umjetničkim melodijama, sa sjajnim, svečanim, ozbiljnim ceremonijalom i s uređenim prostorom, koji umjetnički odgovara majestetičnosti obreda. Znamo iz staroga zavjeta, kakvi su grandiozni, svečani obredi bili, kada je na žrtveniku tekla krv i dizao se oblak tamnjana k nebu, kada je veliki svećenik u »Sancta Sanctorum« reprezentirao izabrani narod i kada su vani na pristupačnom mjestu pjevali psalme korovi levita. Mi kršćani imamo uzvišeniju žrtvu od hebrejskih: svetu Misu, žrtvu novoga zavjeta, u kojoj se prikazuje sam Najsvetiji, stoga se nužno zahtijeva, da se tu vrše svečaniji, grandiozniji obredi, koji odgovaraju potpuno onoj mističnoj polutami oltara i duhu veličanstvene katoličke liturgije.

Jedan od najboljih faktora naše kršćanske izobrazbe jest kult, a u ovom kultu najveću ulogu igra liturgija. Ovu misao Beuronci dobro razumiju i eto stupaju kao preporoditelji liturgične glazbe i liturgične, hieratične umjetnosti. U pogledu crkvene glazbe Beuronci su mnogo učinili oko moderne renesanse gregorijanskog korala, ovog glazbenog pokreta, koji je analogan prerafaelističkomu i nazarenskomu u umjetnosti. Gregorijansko pjevanje goje, jer im najbolje odgovara srcu, a i sam sv. Benedikt nalaže im: »Mens nostra concordet voci nostrae«. Što je Solesmes za Francusku, to je Beuron za Njemačku, centrum ovog pjevanja.

Što se tiče bogoslužja, kritičari kažu, da Beuronci izvađaju čitav dramatski događaj, umjetničko djelo kulta, jer obredi, glazba i svetačka lica sačinjavaju cjelinu.*) Emil Ritter (»Kunstwart« 1. Aprilheft 1913) kaže, da se u beuronskoj duši obnavljaju tajne svete žrtve u katakombama, kao i strahopočitanje pred starozavjetnom Svetinjom nad Svetinjama i ona nijema mučaljivost egipatskih hramova.

Promatrajući preporodne ideje Beuronaca o liturgiji lako nam je shvatiti, zašto je njihova umjetnost hieratična. Njima je umjetnost čin bogoslužja, kako govori Kreitmaier (Stimmen aus M.-Laach. Bd. LXXXVI. 1.), »sacrificium secundarium«, koji prati euharističnu svečanost »sacrificium primarium«. Ona mora, da pruža misteriozne ugođaje, ona nas sili, da pokleknemo i zaronimo u božje tajne.

Beuron nije nikakva reakcija, nego sam po sebi razumljiv umjetnički smjer,**) ali njegova hieratična umjetnost pokazuje se skoro kao jedini

*) Dnski konvertita J. Jörgensen sproveo je god. 1896. uskrsne svetkovine u Beuronu. Plod ovog njegovog boravka jest djelo »Beuron«. U njemu nam pisac prikazuje svoje dojmove i mnogo govori o katoličkoj liturgiji, koju je tamo promatrao i koja ga je oduševila i do suza ganula.

**) Sa buronsom umjetnošću ima nešto analogna najnovija literatura konverrita, koja se ne zaustavlja samo kod Coppée-ovih »Spasonosnih boli«, već ide dalje u dubine kršćanstva i stvara Huysmans-ovu »Katedralu«, Francis Jammes-ove »Kršćanske Georgike« i Juliette Adam-ovu »Kršćanku«.

lijek našega doba, govori Pöllmann. Ovako misle i mnogi moderni, te svraćaju svoju pozornost na Beuron.

Beuronski umjetnici ne boje se nikakvih prigovora ni gorkih kritika sa ljudske strane, jer oni rade samo za Boga. Oni stupaju odvažno, razvijaju se u tišini i nijedan ih ljudski obzir ne će odvratiti od njihovog svetog cilja.

Dok savremena naturalistička umjetnost vodi ljude do najgorih trivialnosti, do obožavanja nuditeta, beuronska nas umjetnost vodi u carstvo neprolazne, vječne čiste poezije, van zemaljske prašine i znojnog života. Kod ove se ćuti blagi miris tamjana, ljiljana i ljubica, onamo zadah mrtvoga cvijeća i zimogrozni otkucaji krzljava srca.

Moderna, koja je odbacila svako religiozno čuvstvo, sa svojim ateljerima sliči plašljivim, groznim, mučaljivim domovima napunjenim lješinama, koje nam divno prikazuje bugarski slikar Mrkvička, a njezini proizvodi Vereščaginovim lubanjama na beskrajnim, sniježnim bojnim poljanama. Djela beuronske umjetnosti kao odabrane duše na velebnoj slikarskoj epopeji Michelangela, obasjane nekom magičnom aureolom triumfalno lijeću po plavim carevinama beskonačnog svemira.

Beuronska umjetnost diže se povrh najvišeg šiljka velebnih gotskih katedrala, da dospije u zagrljaj anđela i Vječne Ljepote.

Nije čudo, da neki ovu umjetnost prispodabljaju krasnom, osamljenom samostanu u tihoj dolini ili lotosovom cvijetu. Drugi vide u cijelom Beuronu jedan čarobni otok, koji će postati mjesto hodočašća za sve one, koji se dragovoljno odazovu začaranom glasu Parsivala. Beuron je sveto mjesto preporođenja za sve one umjetnike, koji izmoreni materijalizmom i sensualnošću moderne umjetnosti šapću: »Mane nobiscum, Domine, quoniam advesperascit.«

Beuronska umjetnost je postala jedna od najznamenitijih i najplodonosnijih pojava u povijesti umjetnosti. Proslavila je svoj red, a što je najviše katolički oltar. Lani je Beuron proslavio pedesetgodišnjicu svoga opstanka i tom prigodom primio je za svoju hieratičnu umjetnost najtrajniju pohvalu i priznanje od samoga namjesnika Hristova Pija X., koji također uz ogromni rad nastavlja mecenatsku ulogu svojih slavnih predšasnika.

Kada je benediktinac P. Rudolf Blättler svoj kist posvetio Bogu, naslikao je samoga sebe u osobi mladog monaha sa paletom i kistom pred Bogorodicom i djetetom Isusom. Dva anđela stoje uz njega: Humilitas i Contemplatio. To su geniji njegove skromne i ponizne umjetnosti. Pod slikom čita se slijedeći naslov »Ecce servus tuus, et filius ancillae tuae«. Da, ovo vrijedi također za svakog beuronskog umjetnika.

Beuronski umjetnici daleko od svjetskih očiju uvijek razmišljaju i posvema se predaju onoj molitvi, koja mora biti izvor svake hieratike: himnama Duha Svetoga, koji odzvanjaju sa Davidove harfe »psalmima«. Ovo je zalog, koji nam jamči, da je budućnost beuronske umjetnosti veoma velika.

Tišina i poniznost to je glavno pravilo beuronske umjetnosti. Svako njihovo djelo pripravljeno i učinjeno u tišini, ostalo bi zaista zakopano u ti-

šini, ali vrijeme i ako kasno čini pravicu, a čovječanstvo od djela, koja su nastala u tišini uživa najveću i vječnu korist. — Napokon svi sinovi dvadesetog vijeka, koji su pili na izvorima svih filozofija, koji su svojoj koristi podvrgli najstrašnije sile pare i elektricitete, gledajući ovu umjetnost skromnih monaha, čutiti će žarku želju, da u zanosu opetuju Hristovu besjedu na gori »Beati pauperes spiritu: quoniam ipsorum est regnum coelorum«. (Matth. 5, 3).

*

U svetom Beuronu nijesam bio, ali sam uvjeren, da tamo pod velikim oltarom raste jedna mistična ruža — simbol hieratične umjetnosti — i da će ona svoje grane raširiti po svim zemljama kršćanskog imena.

Daleko sam od Beurona, sjedim na obalama jadranskog mora, ali moja me misao tamo vodi i gledam jedan ganutljivi prizor. Sunce posljednjim cjelovom pozdravlja posvećene prozore beuronske opatije. Monasi su svršili vespere, zaogrnuti ostavljaju kor i pozdravljaju Svetohranište..... U tom ritmu postludija dolaze svaki dan na grobove monaha-umjetnika dva apokaliptična andela i nad njima jedan piše zlatnim slovima, a drugi svečano pjeva stihove pjesnika-kralja:

»Domine, dilexi decorem domus tuae«.
(Gospodine, uzljubio sam krasotu doma tvojega).

M. K. Sarajevo:

Gospode, razbij nam slutnje.

O Bože, što sabra zvijezde i ukova u prijestolje svoje,
Zar to je isti narod, što Ti ga mače niz karpatske gore
I zemlju mu dade, što plava se pope nad oblačne magle,
A duge joj i krasne skute valom mije Jadransko more?

Zar to je ona ruka, što nad dušmanskom glavom lomila koplje
I negve kidala robu, kad plakao na tudemu pragu?!
Gle, sad je klonula slaba, niti kidljive rastrgat ne će,
U koju je sputaše drugi, sa strahom kušajuć njezinu snagu!

Zar to ono orlovo oko, što s timora bdilo na straži?
— Bez korica oštar stajo mač, da uvijek u kreševo srne
Pa gledne bez zebnje u otvrdlo čelo svih pomamnih horda,
I smrti, što stupala iza njih u očne šupljine crne.

To li je isto oko, iz kojeg su dršćuć čitali puci:
Hoće l' i njihovo sunce da s našim za v'jek za gore pane?!
A sad ga vrijedaju traci, koje otresa plavetno nebo,
U mraku se trne, pa po malo prošle zaboravlja dane!

U ovim kršljivim grudima zar je ono veliko srce,
Što pjevalo nekad sred zveke strašne i neprebolnih rana?!
O Bože otaca naših, zar ovaj teško bijeni narod
Sa bolju tek da goji spomeni proślih usnulih dana?!

Gospode, razbij nam slutnje i ne daj, da se ispuni želja,
Koju dušmani nadama hrane, a ona grudi im grije:
Da osvane jedamput dan, kada će Tvoje plameno sunce
Ogromna biti svijeća nad odrom naroda, što mrije.

Na ploču tvrdu pred Tvojim oltarom koljeno prignut ću svoje,
Srce će podić' se k Tebi, ko cv'jet za rosom za velike suše.
Ti uho nakloni pa molitvu primi ko nikada toplu,
Koju će zboriti usna, vadeć ju iz dna turobne duše:

O Bože, što sabra zvijezde i ukova u prijstolje svoje,
I našu si Ti zapalio zvijezdu, da Ti podnožje krasi,
A sada joj eto oblaci crni zlatne otimlju trake!
Ti si joj dao plamen, pa ne daj, da se u magli ugasi!

Ko što kad proljeće mlado u moru sv'jetla lutati stane,
Pa novom snagom zajedri hrast i iznova cvjeta mu grana,
Daj da i narod ovaj zasnaži opet, ko mladica jaka,
Što ne trepće plaho, kad svjetlica bljesne uz urlaj orkana.

Pošalji andela, što Ti ko mezimac uz koljeno kleči,
Nek posije nad usnule krovove sjeme onoga duha,
Što je disao u davna vremena, kad je radao ljude,
Koje ne slomi borba, nit šakom ih skuči sudbina gluha!

Tad će se razgorjeti srca i plamtjet ko krvave zublje,
Ruke će čvrsto se držat, da ništa nas ustavilo ne bi....
Ah, pa ćemo poći ostavljenom stazom put sanjanih strana,
A s usta ko bura grmjet će himna novom životu i — Tebi!

Ranko:

Kad glog procvate...

(Uskrsni epitafij.)

»Kad glog procvate a cvjetna se proljet nasmiješi lazurnom vedrinom, andelak Božji silazi s neba osut srebrom ponoćnog mjeseca i ogrnut plaštem zvjezdane noći, da ubire cvijetke i nosi ih pred prijesto Svevišnjega ko ures proljeća, rajskog proljeća...

A i nas nešto onda vuče tamo... tamo...«

Pričao sam to našoj bolesnoj Zorici, a ona me svojim blijedim, upalim očima pogledala, lako podigla prozirne usne i šapnula:

— »A hoćemo li i mi tamo?«

Oči je zaklopila, počela je brzo disati. Majka joj obriše laki znoj s čela i zamoli me pogledom, da za čas ušutim. Razumio sam. Ona je doskora usnula.

Sjutradan sam je našao, gdje sjedi u postelji i drži malom svojom ručicom bijelu procvjetalu glogovu grančicu.

— »Vidi! Mama mi donesla...« —

A što ne bi majka učinila svom bolesnom čedu, kad je moli? A ona je neprestano mislila na anđelka, pa se i njoj srce zaželjelo bijelog cvijetka, što se u raj nosi...

Anđelak!

— »Daj, pričaj... opet...«

*

— »Mama! Sutra je Cvjetnica... Hoćeš me pustiti u crkvu...«

A majka je samo uzdahnula i pogladila bolesno čedo po sveloj kosi. Ali Zorica je opet molila:

— »Kaži!«

Majci zadrhta srce.

— »Ali kad si, dušo, bolesna.«

— »Ozdravit ću ja... Znaš... sutra djeca pjevaju... pa bih i ja...«

— Na godinu, zlato!«

— »Ne, ja bih sad... I ovaj cvijet... Kad nisam anđelak..., da ga bar u crkvu odnesem...«

Tronuto je srce majčino urodilo bisernim runjem suza...

*

Uskrs je.

Proljetni lahor priča cvijeću neku sjetnu svoju priču. Plačnim glasom opetuje ju slavulj, a ja stojim kraj glogova grma i slušam...

I noćas je o ponoći sletio anđelak i ponio sa zemlje glogovih cvijetaka put modrih nebesa. Zorica ga je vidjela, pružila ručicu svoju s glogovom grančicom prema njemu i — poletjela za njim.

A ja ovdje stojim. Glog dršće — ja plačem...

Joso Benac, Senj:

U čežnji.

I.

Dođi, sanjo slatka,
Gle, noć tiha pala,
Kao zaboravi, tamnosivi veo.
Površina glatka

Mora se zasjala,
Kao da je na nju kerub čisti sjeo.

U daljini tamo
Mornarske su luči
Zasjale se plamne;
A valića samo
Čuj, gdje žubor buči
Sad jače — sad zamre:

Ko da cjelov smrti
Dirnuo je cjelu
Razbujalu narav u svome naponu — —
Vir se mali vrti
Pri mjesecu b'jelu...
U daljini n'jemoj blizu nebesklonu

Zv'jezda u dalj leti
U neznane kraje,
Kud i moje srce odavno već žudi,
Gdje lotosa cv'jeti
Nad valovljem sjaje,
A drhtaj ih laki r'jeke snene budi

Iz purpurnog sanka,
U koj ih usnivo
Cjelov je zefira...
Tuj u osvit danka
I u veče sivo
Htio bih da dira

Vjeđe trudne moje
I biće mi c'jelo:
Drhtaj, čeznutljivim što se krajem krili;
I mirise svoje
U maštanje svelo,
Da mi uštrcava kao melem čili...

Noć je tiha pala
Puna čežnje, sjete,
Nešto čudno dira uzbibane grudi!
Gdje je zv'jezda sjala
Misli moje lete;
Tamo, gle u dalji, odkud zora rudi.

Dođi, sanjo, dođi
Da plovimo tamo

U divotne kraje, gdje se zvjezde kr'jese,
Da se čežnja smiri, što mi bićem trese!
Dodi, noć je meka!
Tamo iz daleka
Prisjev sreće trepti,
A srce je puno nepoznatog žara...

II.

Oj dođ'te, djetinjski snovi,
Privinte uz dušu se bolnu;
Ta ja vas još uvijek čekam,
Kad suton meki se svija
Nad zemaljske cvjetane doli;
I tihoj u besanoj noći,
Kad jasno ponoć odbija!
Dok valima prisjev tih pliva
Neke nejasne slutnje
I žubor lije se sneni,
Ko vapaji, jecaji mora
A vali se zlaćani pjene
U bl'jedom drhtaju zv'jezda...
Čuj, tamo snenom u lugu
Kraj malog, toploga gn'jezda
Slavujak blaži si tugu —
Oj, bolno, turobno jeca...

Bje majsko mirisno veče
Nad zemljom razastrlo krila,
Sve mirilo sjetom, toplotom
I mirisom punilo grudi,
Tek gušća se koprena svila
Kraj ruže u vrtu za plotom,
Gdje sjenica mala je bila,
Gdje prve prosanjah snove,
Gdje duša mi bujala mlada
U žaru sunčanih zraka
I pila sutonske žare.
Tuj prviput vidike nove
I neznane dotad je žare
I nejasne zvuke s azura
U jednom splitala plamu.
A lako su drhtale grudi...
Oj tad si, beskrajna čežnjo,
Obastrla i moje biće,
I otad duh mi se vječno
U kraju čarobnom skiće

I čuvstvo mi neizrečno
U duši milotno dira
I nosi je dalje od doma,
Od rodnih polja i njiva,
U carstvo tvojijeh hira...

Oj majsko je velebno veče
Ko odsjev samoga neba,
A dušom mi drhtaji ječe
Ko jeka pradavne pjesme,
Što draškala milotno dušu,
A sada se sakrila česme
U žuboru il' je u tmušu
Izginula vjekova davnih...
Tišina ovladala svuda,
Tek ćutiš, kako svud narav
U naponu života buja
I nešto u zraku gdje zuja:
To šišmiš mali vrluda....
Čuj! Snenom tamo u lugu
Kraj malog toploga gn'jezda
Slavuljak blaži si tugu
I bolno, turobno jeca;
A traci liju se zv'jezda
Nad mirnom pučinom mora,
Da srebri se pučina sinja.
A mene podilazi tuga
I htio bih roniti suze.
Uzdrhtale teško su grudi:
To davna sjeta se budi
I bićem c'jelim mi puze.
I htio bih vriskat i plakat,
Al nešto me čudnoga stiglo,
Pa uzdah se uzvinu slabi,
A onda sve se je sleglo....
Oj dođite, djetinski snovi,
I davno snivane priče
U osami tihotnoj ovoj!
Ja žudim za vašim miljem,
Dok zefir vazduhom plovi
I potresa kušem i smiljem,
Dok pjesma u duši mi niče!....
Oj dođite, ja ću se opet
U djetinjstva vratiti dane,
I pit ću rosu sa cv'jeća,
U ruju zore dok rane

Na pašu stado će ići!....
Oj dod'te, i nestat će sjete,
Već veselo krilit će duh se
I pasti se prirodom čarnom
I sanje nesnivane, svete
I život u meni će budit,
Tek slućeni, čarobni, mili,
Što tamo snenom u lugu
Kraj malog toploga gn'jezda
Zaboraviv tapnje i tugu
Slavuljak ga zanosno priča! — — —

Vinko Jurković:

Naše kolo (II. 1914.).

Kad pratim naše književne prilike, uvijek svraćam osobitu pažnju na katoličku književnost, koja nije u nas još gotova već se stvara, pa ono nekoliko odista dobrih knjiga daje odličan temelj daljnjim izdanjima. Poljak, Pavelić, Sabić, M. Kovačević, mogu se takmiti i sa najboljima od savremenikovaca, koji u pošljednje vrijeme ne dadoše dobro i čitljivo pisanih stvari. Domjanić je zastao pošlje mirisa akacija, dok Nazor, makar prestaje s poganštinom, ne daje, osim izuzetno, snažnih i dobrih stihova. Proze jedva da imamo, a najnoviji razvikani pripovijedač Milkan Lovinac proigra svoju karijeru beskrajno budalastim Filozofskim fantazijama. I tako neliterarnom vremenu za inat izlazi druga knjiga Našeg Kola, u kojoj su zastupani pretežno mlađi katolički književnici. Dok velim »katolički književnici«, ne mislim reći što i naši »moderni«, koji među katolicima vide samo tjesnogrudnost i nepismenost. To i onako neosnovano mišljenje ruši se mahom time, što je katolički književnik svatko, čiji rad nije barem u protuslovlju s katoličkom vjerom i ćudoređem, jer se ne traži, da iz svakog djelca izbija očiti katolicizam, što konačno nije uvijek ni moguće. Ipak se katolicizam u pisaca ne može pritajiti, jer ono što je krepko i budno ne može ostati samo u nutrinji, već mora provejavati čitav život i sav rad. Katolik pisac ne može sakriti svoj katolicizam to više, što u njega nema nesređenosti i protuslovlja kao u naših protivnika. Uzevši stvar ovako, nema nikakove poteškoće, kad valja odrediti zahtjeve katol. književnosti. Očito je osim toga, da je katol. književnik isto tako slobodan, kao svaki drugi, dapače slobodniji, jer nije vezan predrasudama. Konverzije premnogih književnika — pa i najnovijeg, H. Bahra — potvrđuju rečeni stavak, i zato bi bilo čudno, kada bi tkogod tražio ne znam što posebno od naših književnika.

Polazeći dakle s tog stajališta, nisam nikada tražio od naših pisaca i umjetnika nešto vanredno, jer kao katolici nisu mogli biti nekatolički umjetnici, postavši već time nešto vanredno, što su se oduprli valu suvremene mlakosti i poganštine. U takovom svijetlu promatram i pisce oko Našeg kola, pa kako mi ne dostaje vremena i prostora da budem opširniji, kušat ću na brzo i kratko staviti nekoliko opazaka, jer se prikaz jedne nove književne grupe ne može strpati u par redaka, a još se manje može odrediti pojedini pisac sa par otisnutih pjesmica: valjalo bi dakle segnuti u prošlost, a to nije u taj mah od prijeke nužde.

Prije svega moram istaknuti, da u ovaj almanak nisu ušli samo gotovi književnici, već i oni, koji bi to mogli biti, pak je zato ta knjiga dokumenat za razvitak katoličke književnosti u Hrvatskoj. Mimo to preteže poezija, i to lirska poezija, pak zato ne možemo dobiti potpunu sliku naše književnosti. Proze imade malo, pet pripovijedača dolazi na šesnaest lirika, a i ta proza nije najodabranija. To doduše nije antologija, no ipak je valjalo više paziti na izbor, jer su ovaj puta zastupani prozaiste napisali boljih stvari, barem tamo od prvog sveska Našeg Kola. Svu bih krivnju mogao baciti na urednika, jer nije, čini se, bio u dosta bliskom dodiru sa suradnicima, a opet čudno je i to, što je taj svezak morao opet izaći na brzo, pak je urednik morao sastaviti almanak na kratko vijeme, makar su se rukopisi skupljali godinu dana. Priznajem doduše, da ne moraju u almanaku biti zastupani svi naši pisci, no vrlo mi je žao, što ne nalazim Maroševićke, Kraljeve, Kelovića, Žganca i t. d. Međutim, u svakom je slučaju valjalo uvrstiti više proze i bolje proze.

Od prozaista su zastupani Vilović, Blažinčić,*) Velaga, Katić i Matasović. V i l o v i ć e v a Priča dalmatinskih žala jest ponajbolji prozni sastavak. Stil je njegov jednostavan, ali živopisan i fluidan, tek je fabula preslabo izložena i usko zahvaćena. Grgec je dobro opazio, da je u Vilovića ekspozicija redovno slabo provedena. Uza sve to, Vilović bi mogao dati većih i dobrih novela, i mi očekujemo u njemu valjanog dalmatinskog pripovijedača. Uz njega stoji V e l a g a, koji je taj puta malo lošije sreće, a sve zato, što nije poslao koju od već otisnutih stvari. L o v r e K a t i ć je mogao svoju pripovijest ostaviti »u blagajni«, a izvaditi i slati što drugo: ta on je dobar pripovijedač. M a t a s o v i ć nas nije baš frapirao, jer smo već davno pročitali Kovačićevu Registraturu. »Dva, tri retka iz »Osvrta«,« jedini humoristički prilog, odviše je fragmentaran i dosta loše pisan. Zapažamo stil Tomića i ondašnjih humorista, koji su više pazili na smiješne riječi nego na situacije. Gosp. Matasović neka drugi puta ne pušta, da dida muze kravu, a baba da je drži za rep (str. 187.), kad ima i mladih. Uostalom, čini mi se, da je g. Matasović bio u Španiji — ja nisam bio, i zato ne razumijem, što je to: Todos somos locos, Los unos y los otros!

Došao bi red na poeziju. Odmah moram reći, da je poezija u ovom svesku daleko nad prozom, te da u njoj preteže pejsaž i refleksivna lirika.

---

* Prijatelj Blažinčić me zamolio, da ne ocijenjujem njegovu priču. Da li je drži dobrom ili lošom — neznam, samo napominjem, da u njoj ne dolaze smaragdi, kao lane. Uostalom, ta je priča posvećena Kritičarima, pa valjda želi, da među tima ne budem ja.

Dr. Maraković je doduše prilično točno karakterizirao poeziju Našeg Kola, podijelivši sve pjesnike (prema utjecaju na njih) poglavito u tri grupe, no ta razdioba nije tako odlučna, odviše je tražena i nekako — oprostite — profesorska. Novi stil je teško, gotovo nemoguće iznaći, pak za to srodna dikcija ne znači utjecaj ili čak plagiranje. Ta nam razdioba kvari iluziju, i mi nehotice, a loše, vrstamo sve pjesnike u te grupe, i sva je sreća te imam mnogo predrasuda i ne dajem se smesti riječima »Napomene«. Ta će razdioba premnoge zavesti, a opet, ni to nije željena razdioba, po kojoj su imale biti tiskane stvari u Našem Kolu. Mnogima je možda time nanesena i krivica.

Kad sam ocijenio prvi svezak Našeg Kola, stavio sam Kostelnika odmah iza Ljube Ivića, dakle na drugo mjesto. Ovaj puta moram cijelu stvar okrenuti, tako da Ivić ne može doći u prve redove, dok Kostelnik potvrđuje načelo, da ima samo dobrih pjesama, a ne i dobrih pjesnika. Već je u prvom svesku »Kola« bila jedna Kostelnikova pjesma onako »na škrip«, dok ovaj put znademo odista previše o njegovom ašiku. U »Trenucima« upravo osjećamo pojedine stadije, ko u trubadurskoj lirici, čutimo odviše intimnosti, i gotovi smo povući za kosu zaljubljenog kavalira zbog tolike indiskrecije. Veli negdje Wilde, da ne valja previše govoriti pred publikom o onima, koje ljubimo. Kostelniku se zareklo, i on je profanirao svoju ljubav dosta lošim i senzualnim stihovima, u kojima ima i ovakovih stvari: »sovud« — »sonud«, »mi vodimo se dvoje — većem svoji«, dok me stih: »Nit' mi se nudi, a niti se brani« ... sjeća na glasovito mjesto iz »Medimurske kuge«: »Niti plače, a niti se smije, Kajgoder jeje, dobro borme nije« ... G. Kostelnik ne smije nikako završiti svoju literarnu karijeru u Hrvatskoj sa zbirkom, koja je doduše velika, ali nosi naslov »Trenuci«!

Da odmah velim i o Ljubi Iviću. Općenito vrijedi još uvijek ono, što sam rekao i lane, tek ne valja, kad Ivić prečesto ponavlja iste motive (n. pr. o selu), a onda Safina strofa i drugi stihovi s mnogo kitica ne prijaju vašim čuvstvima i temperamentu g. Iviću, i ja čekam na vaše kratke i lijepe lirske pjesmice.

Nonca je prepun »ašika i sevdaha«, što očito govori za njegovu mladost. On nam doduše lijepo dočarava poeziju bosanskog života, no valja znati, da se prepuna kupa lako prevali i vino »otide u kvar«. Ne previše jednog te istog, već valja hrliti sve dalje. Mi želimo, da nam se ocrta cjelokupni život »naših Turaka«, a ne tek jedan dio. Kako je Nonca liričar (a i pripovijedač), to bi Branko S. Skarica učinio vrlo dobro, da nam dade epiku tih krajeva. Ovo par pjesama u tom svesku zajamčuje njegov uspjeh.

Z. Milovana volim kao i Galovića. Njegovi su pejsaži lijepi i mogu dati potpunu iluziju naših brda i dolina, tek valja da budu svi stihovi lijepi i korektni, a ne kao ovo:

»Stazama malim sumračje palo,
Redovi mrki starih platana.« (?)

»Kaktusi«.

Prema Marakovićevim pretpostavkama mogla bi biti istina, da Senjić-Tvrtković potsjeća na Kranjčevića, no to ne mora biti. Već sam rekao, da sličnost dikcije ne mora značiti povođenje, pa to valjda i ne će biti u Senjića. Očito je pak, da Senjić manje uspijeva u refleksivnoj lirici no u čuvstvenoj, no uza sve to ima u njega mnogo individualnosti, pa će odmah uspjeti potpuno, čim nađe fluidniji stih i odbaci filozofiranje. To bi moglo biti skoro.

Đon Kerton ima krepku dikciju, koju kvari premnogo slavenske mitologije, i tu i tamo nedoljedna verzifikacija. Mi trebamo gromke i lijepe stihove, i baš danas dobro dolazi opomena: Daj pritisni čelik-ralo ....

Romanu Tiecku ne želim nikako osporiti talenat, no njegova je »Peripetija« odveć tamna, prepuna neizvedenih simbola, i mi poslije čitanja te pjesme osjećamo isto čuvstvo, kao i poslije čitanja Ibsenovih drama.

Marakovićeve su pjesme bolje od lanjskih, no odveć nas sjećaju na Gralovu romantiku, a možda nam kvari lijepi dojam B. Lovrić sa svojim sonetima u »Hrizantemama«. Uostalom, Nijemi akordi i Elegija popravljaju dojam.

Ne znam, zašto sè (valjda ne griješim!) Simunović sakrio pod pseudonim Miloša Stanovića? Valjda nisam ja krivac? Uostalom, to velim samo vama, dragi čitači, pak vas molim, da to dalje ne razglasite, jer bi moglo doći i do — Wiena.

Pjesme g. Pavelića su već poznate. Ja se usuđujem staviti Pavelića uz bok Nazoru, zbog krepčine i zvonkosti stiha, no kad bih bio birao između njegovih pjesama, svakako bih izmijenio onu Kraj prozora s onom (iz prve zbirke), u kojoj se priča o nekom dječaku i rođenju malog Isusa. Naivnost one pjesme je zamjerno lijepa.

Najbolje su pjesme u almanaku one I. Poljaka, i to poimence Pjesma pećina, Hosana, Tiho idu i Uz jorgovan. Dojam tih Poljakovih pjesama je vanredan i tako jak, da nas gotovo fizički uzbuđuju. Poljak dokazuje, kako katolicizam ne steže umjetnika, već mu daje inspiraciju, da velikom gestom zagrabi u misterij vjere i krepkom riječi sruši idole poganštine. Taka je Pjesma pećina i Hosana. — S mnogo štimunga i par lijepih slika prikazuje pjesma »Tiho idu« zore veličanstvene prolaznosti na svijetu: još se pravo nismo nagledali sunca i cvijeća, već nam »Iz daljine viču Ave — Mrtvi grobni čempresi«. Ta je pjesma prepuna glazbe, i već je našla odjek u bilježnici prijatelja Žganca, vrlo talentiranog glazbenika. — Pjesma Uz jorgovan, ne će se, kako veli Grgec, svidjeti svjetovnjacima zbog sarkastične pointe. Ja držim obratno. Reći ću kratko sadržaj: u busenju procvalog jorgovana šapuću »djevica mlada Elvira« i neki mladić. Spazi ih ljubav i baci im o vrat zamamnu zlatnu mrežu, i dok

»Jorgovan b'jeli miriše,
Ljubav se pakosno smije —
Nečujno ona za sobom
Dugačku kandžiju vije ...«

Ta je pjesma tako lijepa, da je možemo staviti uz bok najboljim Heineovim pjesmama, a poslije Domjanićevih Glicinija i Mirisa akacija ne čitah ljepše pjesme u našoj lirici. Dvoje tek zamjeram Poljaku: što se tako rijetko javlja i što ne pazi više na verzifikaciju.

Sve ujedno, almanak nije promašio svoj zadatak, što više, ako odbacimo neke sitnice, mnogo je bolji od prijašnjeg, a to je znak napretka. Već samo zbog Poljaka i Pavelića, da ispustim sve druge, vrijedno je pročitati taj almanak. Medutim, ako sada i nije ispalo sve onako, kako bismo željeli, bit će to u buduće, jer nam ovaj svezak daje dostatno jamstvo, da je u nas katolička književnost već tude, barem u čednom obliku. Na utrtom putu ne smijemo sustati, jer Hrvatska mora dobiti valjanu katoličku literaturu, a vjerujte, mi je možemo stvoriti, dapače, već je stvaramo.

O p. u r. Donosimo ovu kritiku lanjskoga kritičara »Našega Kola« uz želju, da nam još koji naš kritičar ili literat saopći svoje mišljenje o »Kolu«, da ga priopćimo čitateljima »Luči«. Želeli bismo to radi toga, da se što točnije odredi fizionomija pojedinih naših književnika i cijeloga književnog pokreta.

P. S. T.:

Spes.

Gle, duša trne moja: žalom
života svud se bijele kosti,
u krvnoj pjeni mora tone
milijun srca: beskrajnosti
u more moju barku gone
sad vihri strašno lomeć valom.

U prsima mi groza kida
još meko srce, jer za žalom
već uminu i san života;
pod vedrim nebom smijehom, šalom
tu osta očarani raj i slota
od krvi ote mi ga s vida

Već puca jedro, trga bijes!
Finale je l' to sreće prve
i prvih nada cilj; je l' vjera,
što s očajem se divski rve? —
Već puca jedro, vihor tjera
u zjalo barku; — Bože! — »S p e s!«

▽ △ ▽

- - - SMOTRA. - - -

HRVATSKO KAZALIŠTE.

Već odavna htjedoh upozoriti drugove na veliku manjkavost u javnom životu, u razvoju naše kazališne kulture, točnije na pomanjkanje valjane kritike. Za kazališna je vodstva valjana i objektivna kritika veliko pomagalo u odgajanju posjetilaca; mi te kritike nemamo, što je još začudnije, nemamo ni zle kritike, jer je kritika naših novina, najvažnijeg sredstva, kojim se kritika javlja, gora od zle, nema uopće nikakove vrijednosti. Iza prof. Inhofa (u starom »Vijencu«) nemamo kritičara do dra. Gavellu (»Agramer Tagblatt«), a prazninu iza odlaska prof. Canića u Osijek, koji je pisao veoma lijepe eseje i kritike u »Hrvatsku« za čudo nedostatno ispunjava drukčije sposobni prof. Širola (»Hrv. Prosvjeta«). Potrebno je za to, da se oni drugovi, koji imaju dara i volje, posvete ovoj struci čitajući i proučavajući specijalna djela (Hannslicka i dr.), da uzmognemo kvalitetom imponirati i valjano zastupati naša načela; kvantitet nije naš cilj, protivnici su brojem jači, jer su njihova načela za moderni svijet ugodnija, bez velike odgovornosti.

Našoj kulturnoj razini odgovara, da je opereta najbolja, najviše joj se posvećuje pažnje i sa strane kazališta, jer puni blagajnicu. Opereta je na zagrebačkom kazalištu najbolja u monarhiji, to su već odavna svi priznali. Iza »Poljačke krvi« donijela je »Evu« i »Napokon sami« obadvije od F. Lehara, skladatelja »Vesele udovice« koja opet dolazi na repertoar. S melodijoznim valcerima, dobrom instrumentacijom, slatko-bljutavim sadržajem — vole se, ne vole se pa se opet vole — privlače Leharove operete a jer je on poznat, to sada samo fabricira po narudžbi. — Gdja Pollak i g. Strmac u glavnim ulogama, gdica Žličar ili gdica Zupančić, koja je slaba glasa ali briljantne igre bolja i od glasovite Kartousch sa »Theater an der Wien« uz gg. Biničkog i Grunda su veoma srećno i vrsno sastavljene sile, naši operetni prikazivači. Režija su i plesovi bolji u Zagrebu nego u Beču, pa je dobro, da je baletni bečki meštar dokazao, da je naš Prejac vrstan aranžer.

Jedan sam jedini put čuo detaljno iscizelovan, valjano uvježban orkestar u Bersinom »P o s t o l a r u o d D e l f t a« pod Albinijem. Kad je bečka Volksopera u jednoj godini dotjerala svoj orkestar do zamjerne visine, mogla bi to i naša. Kapelnik Sachs je za operetu, opera mu je preteška, Hraedira nije za kazališta jer je bez verve, međutim ću o orkestru moguće drugi put.

Iza »Ljubimca«, komedije, kojom veoma blago ironizuje Alfred Testoni talijanske prilike od gdice Mihičić, Vilhar i Polić, gg. Štefanca i Raškovića veoma dobro prikazane, dobili smo za dar »K r i s t o v u d r a m u« od protestantskog pastora Nithak-Stahna. Drama je bila zabranjena u Njemačkoj a u Zagrebu je prvi put prikazana.

Velicanstvenu dramu Gospodina Krista je veoma teško, nemoguće prikazati. Autor je Osobu Isusovu ocrtao više kao Čovjeka a tek katkad regbi da prosijeva Bog, u svom nadnaravnom Biću. Od protjere trgovaca iz hrama pa do polaganja u grob je ocrtan život Gospodov kontrastirajući od gordog, epikurejskog Rima, čiji predstavnik Pilat (talentirani i sposobni g. Nučić) ne može da shvatiti toliku nauku; za nj je sve prolazno, za nj je Okean vječan, jer teče sam u se .Šteta da je pozornica malena, a statisti i neki prikazavači apostola tako nespretni. Mene se neugodno dojmilo, da Posljednja večera nije bila uredena prema slici Da Vincijevoj. G. je Štefanac u ulozi Krista bio priličan; meni se čini ,da mu ipak za ovu ulogu manjka dovoljno ćućenja, topline, nutarnjeg osjećanaja. G. je Freudenreich kao Juda bio dobar. — Jasno se pokazalo, da ovakova prikazivanja dobro djeluju i da je potrebno češće priredivati predstave duhovnog sadržaja a umjetničke dotjeranosti. To je jedna od zadaća našeg pokreta, koji je to i odpočeo prestavama u Vrbovcu.

I m r o M a d a c h je najbolji madžarski pjesnik — filozof. »Č o v j e k o v a t r a g e d i j a« mu je raširila slavu preko granica i

upoznala ga s cijelim kulturnim svijetom. I dok on prikazuje čovjeka od stvorenja svijeta do danas pa u budućnosti, izvrgavajući sve ruglu: slobodu naroda, Miltijadovu krjepost, rimske bakanalije, kršćanstvo, francusku revoluciju, znanost, socijalnu demokraciju i budući razvoj u duhu modernog doba, ne rješava zagonetke života, ostavlja nam u duši prazninu i ogorčenost, pesimizam crne vrsti. »Radi i uzdaj se, nadaj se i radi« zaključuje Madač ovo svoje veliko, majstorsko djelo. Jedino što je dobro: njegova vjera u Boga, u providnost.

Neugodno se doima, da pri prikazivanju ovog važnog djela sudjeluje orkestar gori od kavanskoga. Čudo mi je da posjetioci nijesu zviždali nasladujući se upravo nelijepim zvukovima nelijepe gudbe.

Gostovanje gospođe Poldi Dostalove heroine »Narodnog Divadla« iz Praga.

Prvakinju poljske drame slijedi prvakinja bratskog češkog naroda. Teško je ove dvije velike umjetnice uspoređivati; meni je više imponirala Wysocka a simpatičnije me se doima gđa Dostal. Velika inteligenca i vjerno, naravno prikazivanje, minucijonzo izrađen lik Nore u istoimenovanoj drami najnekonezekventnijeg pisca, tvorca moderne obiteljske drame H. Ibsena, frapiralo me je. Bez sumnje je odlična gošća velika umjetnica, ona ispunjava svoje mjesto, koje je kod nas odstupom velike gđe Strozzi ispražnjeno.

»Nora«, drama u 3 čina je slika modernog braka srećnog ali bez sadržaja. Supruga spasava svog supruga, uzajmiv novac za oporavak mužev u Italiji i potpisav svog na smrt bolesnog oca. Svom mužu ne smije ništa reći, jer je taj uvijek kori radi rastrošnosti pa odlučuje kidisati životu. Spasava je prijateljica, koja polazi za vjerovnika ali za nju nema više zajedničkog života, jer joj je muž pokazao sve svoje siromaštvo duševno ne htijući je poduprijeti u najtežem momentu.

I mi se nezadovoljni pitamo: čemu takovo riješenje, zašto da djeca stradaju bez matere, zar nijesu majčine dužnosti velike, toliko moćne, da sve prebrode. Kršćanske ljubavi i međusobnog poštovanja fali modernom braku, to je jedino riješenje ovih problema što ih je nabacio u pisanju tako kuražni a u privatnom životu toliki »pantofelheld« gosp. Ibsen. **V. S — ć.**

OCJENE I PRIKAZI.

B. R. VODNIK »POVIJEST HRVATSKE KNJIŽEVNOSTI«.

(Izdanje »Matice Hrvatske«.)

Na 4. strani predgovora čitamo »Prvo mi je svuda bila struja, pokret, ideja i predstavnici njezini . . .« Po ovom sam iščekivao, da će djelo izaći drukčije po unutarnjem svojem obliku i kompoziciji, nego što jest. Držao sam, da ćemo napokon imati povijest hrv. književnosti, kao što je bar Srbi imadu, a ne ovo — što zapravo jest — naime bibliografiju događaja i činjenica, historiju djela mjesto historiju misli i ideja. Čovjek je pročita, pa šta je nova našao? Repetira malo bolje ono, što je u gimnaziji čuo, kad je pisac živio, umro, što je napisao, a ništa o tome, zašto je on ovo ili ono djelo napisao, koje je književne nazore zastupao, što je mislio o životu i duhu svoga vremena. Prvo doba je tako obrađeno, da čovjeka potpuno zadovoljava, a stil je jasan i srednje inteligentnoj klasi. Drugo doba već nije tako i tko nije znao, da su dva pisca ovoga djela, vidio bi to nesumnjivo iz daljnjega, jer pisac tog dijela je docenat naše univerze posebnog tona i posebnih pretenzija. Stil je u djelu dosta suhoparan, zbijen i profesorski oficialan i teško da će tko tu knjigu pročitati od onih, kojim je na prvom mjestu namjenjena.

Čim sam pročitao tu knjigu došla mi je u pamet slika osušenog stabla bez lišća i grana. Nema onog duha, koji bi imao da oživi i da prolazi kroz pojedine periode, pa ni najbolji pisac ne živi u djelu svome koje bi mu imalo da slavu donese. Samo neka svaki pogleda kako je pisano n. pr. o Gunduliću. Za profesore nije trebalo svesti sve, što je o njem pisano u jednu knjigu, ali za narod i srednju klasu bilo je nužno prikazati književnika Gundulića — književnikom. Citiranje iz djela pjesnikovih i pričanje sadržaja nekih djela dostatni su samo za onoga, koji dobro poznaje literaturu, ali za one, kojima je djelo namjenjeno, trebalo je da se kritički ali opet nekom većom simpatijom prikaže duša i smjer pojedinih pisaca, a ne da taj duh i cijelu književnu struju piščevu traže čitaoci u par citata i sadržaja.

Na mnogim mjestima je auktor nerazumljiv, a katkad veže dvije tri misli u jednu

rečenicu pa stoga izilazi vrlo čudna stilizacija. N. pr. na 144. str. piše: »Kužna se bocija. N. pr. na 144. str. piše: »Kužna se bolest ponavlja, pa se spominje »pošljica« (lues epidemica) u Dubrovniku god. 1351., za koje su promijenila svijetom dva mlada suvremenika Menčetićeva, nastavljači njegove erotike, Marin Krističević, o kome je već bila riječ, i Maro Liba, posve zagonetno ime, jer ne znamo, tko se za njim krije, a zacijelo znamo, da to nije nadimak nijednoga od poznatih pjesnika.« Auktor ima previše misli, koje mu najednom nahrupe i on ne može njima da vlada i da ih rasporedi nego ih onda reda i ako imaju katkada manje suvislu svezu. Njegovo mišljenje o renesansi je krivo.

Ovo djelo za povijest naše književnosti je inače najbolje i potrebno je da ga svaki učenik ima. U njem će naći ipak lijepih partija n. pr. o Šišku Menčetiću i Đ. Držiću. Dobro je učinio auktor pišući ovo djelo s etnografsko-političkog stanovišta izbjegavajuć svugdje jezične osebine i filološko stanovište, jer bili Hrvati i Srbi sto puta s jezičnog i entnografskog stanovišta jedno, mi ćemo se u budućnosti vazda dijeliti. Bili smo jedno, pa zašto da se mi vraćamo i dajemo nešto od svoje narodne kulturne individualnosti drugome, da budemo jedno, kad smo već sami za sebe cjelina.

Lijepo je uspjelo auktoru da prikaže dodirnu i zajedničku točku hrv. književnosti u Bosni, Hrvatskoj i Dalmaciji i to može svakoga zadovoljiti.

Bilo kako bilo mi ipak s velikim interesom očekujemo drugi dio.

No pripominjemo, da ova knjiga ima još jednu veliku pogrješku. Pisac imajući izvjesne svoje »kulturne« nazore nije mogao da bude objektivan prema katoličkoj Crkvi, pa ta njegova antipatija vrlo često i izbija na štetu objektivnosti prikazivanja idejnih pokreta i dubine pogleda. Naročito je pristrano prikazana protureformacija, a Gundulić, kao jedan od pristaša protureformacijske ideje ocrtan prilično hladno. I mnoga druga mjesta, kako je citatima dokazao stručnjak Grafenauer. To je teška pogrješka piščeva, pa s ovom poviješću ne možemo u tom pogledu nikako biti zadovoljni.

B. D. R.

Dr. F. JEHLICSKA: »VJERA I ĆUDOREĐE«,

prijevod »Kluba hrvatskih bogoslovaca« u Budimpešti. Izdao »Zbor duh. mladeži« u Zagrebu, god. 1914. (Cj. 60 fil.)

Prvi je postulat moderne etike taj, da ćudorednost mora biti slobodna od religije. Ona ne će da znade, da je Bog i vječno blaženstvo čovjeka, a Božji zakon posljednji uzrok i najjača sankcija ćudoredne dužnosti. »Kaošto se ne može primijeniti volja Božja na fiziku, da je se razumije i shvati, isto se tako ne može primjeniti niti na ćudorednost«, (Paulsen), ili kao što kaže nedavno umrli bečki profesor F. Jodl: Ćudorednost, čovječanstvo, humanitarnost valja promicati, odgajati, neovisno od svih religijoznih i metafizičkih kimera, do kojih je čovječanstvo do sada toliko držalo. — Što su ovi učenjaci i toliki drugi s njima teoretski dokazivali i učili — i možda tek najviše svojim privatnim životom slijedili, hoće moderni liberalci a napose framasonerija da privede u javni život. I zagrebačka je framasunska loža »Ljubav k bližnjemu« duboko urezala u svoj program infernalnog rada točku: Bacimo religiju iz naših škola; ćudoredna je odgoja neovisna o religijoznoj. Svi se ovi teoretski i praktički protivnici kršćanske vjerske i ćudoredne školske obuke zovu jednim tehničkim imenom etički autonomisti. Ako nama i nijesu poznati individui s takvim imenom u našoj javnosti, ipak bi sebe silno varali, kada bi držali, da ih među nama uopće nije. Zar konačno imade takovih neljudi među dobrim hrvatskim narodom, koji bi bili uopće protiv ćudoredne odgoje Općenito ćemo reći, da ih nema. Pa ipak vidimo iz naše novinske štampe kao i iz našeg javnog života, kako se sistematski ide za tim, da se iz školske obuke otstrani obligatna religijozna obuka. Što to dokazuje? Očevidno dokazuje, da su ti elementi našega društva toga uvjerenja, da je ćudoredna odgoja neovisna o religijoznoj, pa dosljedno, da može ćudoredna odgoja egzistirati i bez religijozne. Kod nas već postoji borba između t. zv. etičkih autonomista i pristaša religijozne školske obuke, samo što nije došla do jasnog izražaja u javnosti pod njenim imenom. Doći će doba, a možda je već i vrlo blizu, kada će se zapodjeti otvorena borba — i nadvladati će oni i kod nas, budu li braniči istine tromi,

pospani, nespremni. Stoga je vrlo goruće danas baš ovo pitanje. Mi ćemo pobijediti, budemo li duboko osvjedočeni o tom, da nema čudoreda bez vjere; da ruinom vjerske odgoje pada zajedno i ćudoredna. — 22-godišnji zločinac Emil Henry ostavio je prije svoje osude pismo, u kojem piše ovo: »Ja sam bio materijalist, ateist; znanstvena su me iznašašća naučila, te sam upoznao igru prirodnih sila. Uvidio sam, da je današnja znanost uklonila hipotezu »Bog« i da je tim morala propasti i ćudorednost«.

Osvjedočenje se stiče nesamo apstraktnim umovanjem, nego još više egzaktnim istraživanjem. I upravo je za ovaj predmet istorička metoda najbolji argumenat. »Povijest ovoga predmeta najbolja je obrana pravoga stajališta. Da se baš s toga stajališta, koje je sigurno najuspješnije za borbu s našim suvremenicima, upoznamo sa pitanjem vjere i ćudoređa, mnogo će nam doprinijeti ova zlatna brošurica od prof. Jehlicske. Pisac pušta, neka govore najveći mislioci ljudskoga roda, koji su se bavili s tim predmetom, pušta neka govori istorija, velika učiteljica života. I u tom načinu stoji velika odlika ovoga djela. Dok se danas hoće moderni čovjek da riješi svakog auktoriteta, i dok živi u blaženom snu lude slobode — nehotice i čisto spontano živi baš na opreci toga utvaranja, na auktoritetu. To je uspješno upotrebio Jehlicska za metodu svojega rada i u to baš stavio gotovo glavnu silu argumentacije.

Crta ponajprije pitanje odnošaja između vjere i ćudoređa u pretkršćansko doba (5. do 11.), u doba kršćansko (11.—20.) i napokon u filozofiji novoga vremena (20.—59.) U zadnju je točku uložio svu silu truda. Kratko ali jezgrovito navodi izjave svih sljedbenika vjerskog ćudoređa (Bacon, Cudworth, Locke, Paley, Voltaire, Rousseau, Leibnitz, Fichte, Scheling, Hegel, etc.); neovisnog ćudoređa (Bayle, Hume, Kant, Schopenhauer, Comte itd.); nekih novijih etičara (F. Jodl, Pfleiderer, Paulsen, etc.); i napokon završuje sa socijolozima i ćudorednom krizom naše dobe (str. 54—59.).

Djelo je pisano vrlo vješto i sistematski prema jednoj svrsi, koju uspješno kod čitatelja polučuje, a ta je, da pokaže, kako i kršćanska filozofija, filozofija starog vijeka i najnovijeg vremena kao i čitava istorija jednodušno uči, da je ćudorednost najuže skopčana s religijom i da propast jednoga elementa nužno ima za posljedicu propast drugoga.

Djelo je prevedeno na čist i lijep hrvatski jezik, a izdano je u ukusnoj i savremenoj formi. Naručuje se uz neznatnu cijenu (60 fil.) kod »Zbora duhovne mladeži«, Zagreb, Kaptol 29. Preporučamo osobito našem daštvu, da načini s njim i sada, a osobito ovih ferija energičnu propagandu. I. E., theol.

»NARODNA STATISTIKA.«

Ne quid falsi audeat, ne quid veri non audeat, dicere scientia.

Hrvatska nije vidjela knjige, koja bi u suhim brojkama iznijela poraznije činjenice, nego što je to učinila »Narodna statistika« g. Josipa Lakatoša. U njoj brojevi dokazuju strahovitom dosljednošću, kako hrvatski narod propada. Karte prijegledno iznose i onima, kojima je teško baratati brojevima, jadno stanje hrvatskog naroda, pa se i ti mogu osvjedočiti, kako nazadujemo. Ne čudim se stoga, što se iza proučavanja ove knjige u većini Hrvata pojavljuje depresija.

Pa ipak g. je Lakatoš učinio veliku uslugu domovinskoj stvari, kada nam je ovim svojim djelom otvorio oči. Do sada smo sanjali o 5 hrvatskih zemalja, u kojima stanuju Hrvati, a danas znamo, da u tim zemljama sačinjavaju Hrvati samo relativnu većinu. Nakon ove konstatacije mora se i nacrt našeg rada mijenjati, pogotovo kada se uvjerimo, da Hrvati ne sačinjavaju nigdje kompaktne cjeline, nego su razbijeni u 3 ili 4 rpe, od kojih nije najjača ona u banovinskom Zagorju nego dalmatinsko-hercegovačka.

Publikacijom ovog djela, komu sličnog nema ni u njemačkoj književnosti, moramo priznati, da prvipuť upoznasmo sami sebe. Ovi su hladni brojevi uzdrmali kod svih ozbiljnih Hrvata pouzdanje u našu dosadanju politiku i vjeru u sistem narodnog rada, kakav su provodile dosadanje naše stranke. Danas je svakome jasno, da su srpsko pitanje i pitanje gospodarskog i prosvjetnog napretka našeg naroda pitanja naše narodne budućnosti, šta više i naše egzistencije.

»Narodna «je »statistika« pokazala, kako se na zdravom osnovu razvija djelovanje hrv. kat. nar. daštva, koje se ne upušta u neplodno politiziranje, nego nastoji da odgoji svoje članove za karakterne muževe, što će upoznavši narod raditi oko njegova napretka.

Pisac je »Narodne statistike« osobito zadužio hrvatsku inteligenciju, što je iznio i podatke o tom, kako stoje naši krajevi, koji su u opasnosti radi prodiranja Nijemaca i Madžara, te o tom, što je s našim suplemenicima u nehrvatskim zemljama, a napose s iseljenicima. Materijal, koji je u ovim rubrikama sabran, jest za pisca svjedodžba ogromne marljivosti, te je njegova ustrajnost u radu i točnost u podacima vrijedna svakog udivljenja. Makar da je djelo pisano sasvim objektivno, patrijotizam proniče svaku stranicu, a napose one, gdje se govori o opasnosti, što prijeti našem narodu od pomadžarivanja i ponjemčivanja.

U knjizi ima nešto sitnijih pogriješaka, tako je u karti, gdje je izrađeno rasprostiranje Srba u hrv. zemljama, prikazano, kao da i u Istri ima u koparskom i volovskom kotaru Srba, dok su to Slovenci; osim toga je na karti procentualne jakosti Madžara u pojedinim kotarima Hrvatske i Slavonije označeno, da u staropazovskom kotaru ima 20—25% Madžara, dok ih ima samo 1.4%. Ima i nešto pogriješaka u brojevima nu tomu nije moguće izbjeći.

Materijal, što je ogromnim trudom u ovoj knjizi skupljen, treba obraditi, treba naći uzroke pojavima, o kojima ovako rječito govore brojevi. To je zadaća naših mladih radnika na znanstvenom polju.

Ako je istina, da vojvoda mora poznavati terain, na kom će voditi rat, onda mora i svaki inteligentni narodni radnik poznavati stanje svog naroda prije nego počne sam raditi. Za to treba da svaki katolički đak, svaki naš inteligenat nabavi ovo djelo, da upozna stanje naroda, za koji hoće da živi i radi.* Pierre.

Jačke File Szedenika. (Sopron. 1912.). Književnost zapadno-ugarskih Hrvata obogaćena je opet jednim književnim djelom. Književnik Szedenik, koji je čitateljima »Luči« poznat već po svojem djelu »Pisci i književnost«, izdao je svoje pjesme. To djelo ima za književnost, zap. ug. Hrvata veliku vrijednost i ne obazirući se na umjetničku vrijednost samih pjesama. I dosada je bilo kod z. ugar. Hrvata dosta dobrih pjesnika, koji su mnogo pisali, ali nitko se nije ufao izdati svoje pjesme u većem opsegu u posebnoj brošuri. Svatko je tiskao svoje pjesme u kalendarima i tako su izgubile onaj pravi efekat i korist Ovim je djelom Szedenik otvorio put, te ima nade, da će se za njim povesti i drugi i tako podati narodu duševne hrane, koje je veoma željan. Općenito uzevši pjesme su uspjele. Odišu velikom ljubavlju za rođenim krajem.

Najljepše su mu pjesme, gdje opisuje svoj rođeni kraj. Tu mu pjesma teče lako i oduševljeno, pa se opaža njegov pravi pjesnički talenat. Osobito mu je lijepa pjesma »Tamo k momu kraju«. Šteta što pjesnik više puta skrene sa svog pravog predmeta i opisuje previše banalne stvari. Tako mu pjesma »Moja porodica« gdje u obliku pjesme opisuje historijat svoje porodice mnogo kvari dojam. No općenito uzevši ovo djelo je vrijedno preporuke, jer po njem se može upoznati nacijonalnost inteligencije zapadno-ugarskih Hrvata. (Cijena 1 K).

Hervatski Kalendar sv. Antona Paduanskog za občinsko leto 1914. Složen od Martina Borenicha i Jandre Kuzmitsa školnika. To je naslov kalendara, koji ima svoj početak već od g. 1864. U početku je izlazio pod imenom »Keršćanski kalendar« te je prvi periodični list zap. ug. Hrvata. Kalendar je bio za vrijeme urednikovanja Mihe Nakovića krasno uređivan i ponajviše je sam urednik pisao. Bio je Nakvić dobar Hrvat i ljubio je veoma svoj jezik. Da dade narodu lijepog štiva radio je dan i noć. Kako je bio samo učitelj, potrošio je mnogo svoje kukavne plaće za različita književna poduzeća. Pisao je i u »Vijenac« za Šenoina urednikovanja. Poslije njegove rane smrti postao je urednik Martin Borenich, koji je promijenio naslov kalendara. Kalendar je veoma rasprostanjen među narodom. Surađuju u njem većinom učitelji i to dvojica ili trojica. Tri četvrtine kalendara moraju ispuniti urednici. Većinom su štiva prevedena, a pjesme originalne nabožne i šaljive. U ljetošnjem broju jest lijepa pjesma

* Djelo se naručuje u »Domagoju«, Zagreb, Pejačevićev trg 15, te stoji za đake samo 3 K. Poštarina iznosi 30 filira.

»Vabac«, gdje se opisuje uloga »debelog kuma« na svadbi i običaji narodni pri svadbi. Kad bi bilo radnika bio bi kalendar mnogo vrijedniji. Tko hoće raditi za one Hrvate, neka kupuje njihove kalendare i pjesme i neka sam sastavlja prozaične članke ili pjesme prama njihovom jeziku. Pera.

NAŠI SREDNJOŠKOLSKI LISTOVI.

»Ljiljan«, god. VII. Dubrovnik, sjemenište. — ».... Ona nevidljiva sila, koja ne da blizu očaju, koja traži i hoće rad i borbu...« donijela nam te u ovim svibanjskim cvijetnim danima. Mio si nam, jer smo na te dugo čekali i jer si nam došao onda, kad smo se tebi najmanje nadali. — Tako pozdravljam ovaj omašni svezak, što leži preda mnom u žarkom crvenom omotu kao znak, da je žarom mladih srdaca obavit svaki onaj na oko možda i blijedi redak njegovih stranica. I doista. Listaš i veseliš se tolikom maru, uzornom redu i brizi oko dostojne opreme. Izbija, da je uredniku bila uzorom naša »Luč«, pa nas to veseli, jedino žalimo, što se ona nigdje ne spominje, pa ni na zadnjoj stranici, gdje stoji: »Primili smo Hrv. Stražu, Hrv. Prosvjetu, Naše kolo...« Na »Luč« se ipak u tom retku ne bi smjelo zaboraviti. — »Ljiljan« nam je došao ne kao list, nego u neku ruku kao almanak. Dobro je to. Ima mjesta, gdje prilike ne dopuštaju, da redovito izlazi list, pa bi ondje dobro bilo, da se barem izda ovakav godišnji srednjoškolski almanak. Takav bi se po mom mnijenju dao i lakše i bolje urediti nego li list. Neka se oni, koji nemaju svoga lista, u to malo zamisle i neka uzmu za uzor »Ljiljan« i formu »Nade«. I »Ljiljan« bi se bolje doimao, da je litografovan, jer u mnogom smeta nejasnost pisma. Uza sve to je vanjština odlična. — Što se sadržaja tiče, obilan je, a najzastupanija je prozna beletristika. To je vrlo dobar znak, pogotovo kad znademo, da se pripovijest kod nas tako malo goji. Vidim kod »Ljiljana« dobrih pripovijedača, pa ne bace li samo i s mladošću pero ili ne okrenu li na drugu stranu, pouzdano se nadati, da će se valjano razviti i dići do umjetničke dostojne visine. Dakako ovim pričama i crticama, nedostaje unutarnje snage, koja čini stvar zanimivom, ali i to vremenom dode, ako je talenat i volja tu. Ono prvo konstatiram, a drugo će vrijeme pokazati. Zasada su te priče običnih motiva, ali na više mjesta isprepletene krasnim pjesničkim opisima. Svilagin je »U zanesenju« pokušao obraditi psihološku stvar, ali se doima, kao da je sve nategnuto. »Majčina ljubav« je dirljiva crtica, ali je kauzalni vez slab. »Prerani grob« i »Post nubila Phoebus« zgodne su, ali je potonjoj obrada slabija od one prve. »Jelica« je prebrzo ispripovijedana, inače je svojim sujetom još najinteresantnija od svih. Jedini »Ljiljanov« pjesnik stihova dostojno se pokazuje s ove četiri pjesme. Riječi su mu birane, ritam gladak, naravan i lak, a forma prilično dotjerana. Ističem sonete »Na odlasku« i pjesmu »Zvjezdice mala«. I »Crne oči moje...« nije loša, osobito se ugodno doima početak:

»Crne oči moje — višnje neubrane —
Kud bludite kao izgubljeno lane,«

Nešto se narodnoga tona pomiješalo u tu melodiju. Pa ipak tim pjesmama nešto nedostaje — ako i mimoidem mjestimičnu hrapavost i preobičnost pojedinih stihova — nedostaje nešto, što pjesmu čini snažnom. Pointa je slaba. Nadamo se dobrom razvitku mladoga pjesnika. — Od pouke nalazimo samo jedan članak pa »Ocjene i prikaze«. Rad je vrijedan hvale pa preporučamo, da se i drugi ugledaju u ovaj »Ljiljan«.

»Travanjsko Smilje«, Travnik, g. VII. br. 2. — U ranu ga proljet evo, gdje cvate Gospi u čast. Kao jubilaran broj travničke višeškolske sjemenišne organizacije nosi posve prigodni karakter. Dadako tim mu zaostaje litararna vrijednost. To se osobito jasno vidi na pjesmi »Sreća života«. Uredovima naših srednjoškolskih listova ima dosta vrijednih pisaca, koji bi možda bolje radili da pišu pjesme u prozi nego prozu u pjesmi. To vrijedi i za druga, koji je kušao da u vezanom govoru mašta o »Sreći života«. Crtica »Slava Marijii« ima vrlo lijepih ideja nanizanih uz zastarjeli sujet. Stvar je dobro ispripovijedana, ali svršetak nije valjano psihološki motiviran. Od poučnih članaka ističem »Marijina kongregacija i značaj«, gdje je svaka tvrdnja logički provedena i iskrenom ljubavlju zadahnuta. Iz »Kratkog životopisa zbora-svečara« saznajemo mnogo zanimivosti jednoga četvrtvijeka pod okriljem Bezgrješne. »Po plodovima njihovim poznat ćete ih!« A od tih plodova spominjem samo uzor-život Petra Barbarića, koji treba da svaki naš drug pozna i ima

pred očima. — Iako vanjštinom »Smilje« ne zaostaje, nutrina je daleko od one prvog broja. Opraštamo prigodnom broju u nadi, da ćemo sa slijedećim brojem biti opet mnogo zadovoljniji. Samo još upit: zašto jedamput »Travanjsko Smilje«, a drugi put »Travničko Smilje«?...

»Osvit«, Zadar, g. I. br. 4.—5. — Na zadnjoj je strani pitanje: »Je li dakle suvišan »Osvit«? Sudite sami!« Neka sudi, kako tko hoće, ali ja tvrdim, da nesamo nije suvišan, nego je pače potreban. Na svakoj srednjoj školi s višim razredima potreban je ovakav list u genreu ostalih naših srednjoškolskih listova, a zašto, o tom je bilo u »Luči« već toliko puta govora, da bi svaka riječ još bila suvišna. Pogotovu je ta potreba ondje, gdje list može da konstatuje onakovih uspjeha, kako to bilježi »Osvit« u odgovorima uredništva. Ne dajte se prigovorima skeptika odbiti od započetoga rada, nego samo nastavite svjesni svojim idealima i svome cilju! — Pripovijest »Novi život« ne mogu posve ocijeniti, jer se nastavlja, a mi nijesmo dobili 2. i 3. broja. (Tome se čudim. Valjda je kakova pomutnja). Koliko iz ova dva odlomka vidim, stvar je posve naivno pripovijedanje iz života daka, koji je bio dobar, da postane zao a onda opet dobar. Autor još ne zna stvar učiniti zanimivom, ali i to će već ići, kad se malo uvježba i makne u godinama — držim naime, da je još vrlo miad. U Primorčevoj se crtici »U tudini« pokazuje manira skiciranja. Stvar je zgodno odabrana, neki su momenti uspjeli, ali poprečno je obradba nedotjerana. Isto vrijedi za »Sirota Mata« od Jerkovskoga. Pjesme »Moja majka« i »Galebak se...« su zanosne ali slabe. A ona Ivanovljeva »Presvj. g. dru. Mahniću« nabraja prozaički velike zasluge oca našega pokreta. Volio bih, da Osvitaši pokažu malo više interesa i za pouku. Nijedan broj ne bi smio bez nje biti. Samo ustrajte i radite! Čitajte marljivo našu »Luč«, iz koje ćete crpsti direktivu svome radu i napretku!

GLAZBA.

J. Andrić: **»Miris ciklame«** — tamburaški kvartet s mandolinom. (Glazbeni dio »Tamburice« broj 2., tečaj XI. 1914.) — Već početkom prošle godine, ne varam li se, izašao je nakladom J. Stjepušina Andrićev tamburaški kvartet »Pjesnikov cvijetak«, op. 30. Skladba skladna svim žarom mladenačke duše. Cvijetak je to, što je nastao i procvao u doba mladenačkog zanosa i ljubavi. u doba nježne poezije. Tim duhom odiše cijela ta mala koncertna kompozicija. Lijepa melodija u valcerskom tempu čini, da se stvar i uz posve jednostavnu harmonizaciju i instrumentaciju vrlo ugodno sluša. To je prva Andrićeva tiskana kompozicija, koja je dosada već na više mjesta s velikim uspjehom izvođena.

Ove je godine izašao njegov »Miris ciklame«, i to kao 2. prilog »Tamburice«. To je kvintet, odnosno tamburaški kvartet s mandolinom, a skladan je u tempu mazurke. Ljepotom melodike ne zaostaje za »Pjes. cvijetkom«, ali ga nadmašuje bujnijom instrumentacijom, koju povećava uklopljena mandolina. Skladbu odlikuje nježna, svježa melodija i lijepa instrumentacija, koja se širi i raste poput mirisa cvijetnog... Glasovi i razne nianse bisernice i brača I. ukusno obavijaju odmjerenu melodičku partiju mandoline tako, da cijela skladba čini ljupku jedinstvenost, koja vrlo godi duši slušača. Osobito mi se svida Trio, gdje se (izuzevši 3. periodu) u onome f ugodno ističe dominantna izrazita melodija brača prvog među jedva čujnim iskrižanim dionicama bisernice i mandoline.

Premda skladba pokazuje već op. 35., ipak u njoj provejava još početnički duh. No uza sve je to Andrić tom kompozicijom pokazao, kako se ljepota može postići i posve jednostavnom glazbenom formom, kad je po srijedi talenat i potrebno znanje, a ujedno nam otkrio i nutrinu svoje duše, koja je naravi lirske. i koju ćemo, nadam se, još bolje upoznati kasnijim produktima, koji će niknuti na tlu već onda možda usahle ciklame...

Napokon ističem, da ovakovih korektnih stvari trebamo što više, a to će se postići jedino solidnim teoretskim znanjem, koje će talenat onda lijepo znati upotrijebiti. Nestašica toga kod većine i nehaj upravo je uzrokom, što se tako malo postiglo kod nas tamburaškim pokretom od onoga. što se htjelo i što se ima još da učini. D. R.

□ □ □

LISTAK.

Slobodna njemačka omladina. Prije nekih deset godina uskrsnula je u nekoliko neobičnih glava misao, da treba obnoviti »kulturu omladine« u Njemačkoj. I ta se misao razvijala, sticala pristaša, a sada hoće da preko svojih apostola osvaja široki svijet i bezglavi svijet. Velim »bezglavi«, jer onaj, što ima mozga u glavi, mora da ih smatra duševno nezrelim utopistima. — Pa da promotrimo glavne crte te »velike ideje«, koja hoće da iz njemačke omladine učini ono, što je nekoć bila, jer današnja joj se čini premlitavom i nesposobnom, da izvojšti nijemstvu onu pobjedu, o kojoj sanjaju njihove megalomanske glave.

Na veliko su zvono stavili svoja načela i program; iz njihovih ćemo dokumenata zaviriti u bit toga germanskog omladinskog pokreta, pa da se »uvjerimo« na koncu, kako pred nama stoji »pokoljenje, koje se razvija iznutra prema vani i teži iz tmine prema svijetlu«.

»Njemačka se omladina«, vele oni sami, »nalazi na točki odlučnog preokreta. Ona treba da sebi slobodna od zapovijedi konvencija izgradi sama život.« Jedinstvenog, točno ocrtanog programa do danas još nema. Ali zato je ipak stvorila u neku ruku svoju lozinku: Sloboda! Pod tom će lozinkom da se do koji dan sastane ta nadobudna omladina, i da vijeća, ali bez — alkohola i nikotina. Dakle ipak neka emancipacija od »slobodnih«. Nu podimo dalje; što im je svrha, što hoće?

1. Samoodgoj: Omladini ne smije nitko izvana stavljati zadataka; te ona mora da crpe iz svojega bića i mora sama da obnovi kulturu, a nesamo da čuva ono, što su joj preci namrli. Međutim kod ovoga poglavlja nastaje među samim pristašama već trvenje, koje se poglavito zaustavlja kod pojma autoriteta. Jedni priznaju autoritet, dok većina ne priznaje autoriteta nad tom slobodnom omladinom ni školi, ni roditeljima, ona traži kao osnov tom pokretu anarkizam, jer da se nikako ne slaže s principima slobodne njemačke omladine, da stoji bilo pod čijom vlašću, ona odbija svaki i najmanji utjecaj roditelja i škole na omladinu.

2. Svejedno zato ipak govore toj omladini o nekom bogu, ali o nekoj karikaturi božanstva. To je »bog, koji se razvija u individuu«. »Slobodna njemačka omladina treba da u praizvoru svojega žića i bića zajedno sa sobom nađe izgubljenoga boga, te da ga časti i da mu služi, pa bilo na ma kakav način ili kakvim god hoće poimanjem«. »Bog im je ono, što čovjeka u unutarnjosti preobrazuje«.

3. Novu »crkvu« hoće. Jedan im apostol kliče: »Vi ćete morati izvojevati zadnju i najveću borbu slobode njemačkoga naroda, oslobođenje ispod rimskog duševnog jarma!... Dalje od prastarih dogama! Bliže k vjeri čovječanstva! (?)« Ona treba da nijemstvo spasi ispod razornog klerikalizma.

4. Novi moral slikovno prikazuje jedan od njihovih prvih umjetnika: To je slika »Uzvišena straža«, koja je puna figura mladića i djevojaka, golih i u odvratnijim pozama nego li je sam »Zdenac života« zagrebačkog slobodnog pokoljenja. Sami vele, da će mnogi prigovarati toj golоći, ali slobodna njemačka omladina treba da sa sebe strese svaki pojam prisile, pa i samo odijelo sa slika, koje prikazuju čovječje tijelo, jer to će izliječiti čovječanstvo i duševno i tjelesno, to će ga približiti božanskoj savršenosti. Čovječanstvo treba da uživa u prirodnoj čistoći i da se divi uzajamno svojoj ljepoti.

5. Još i novi brak hoće, samo ne znadu, gdje da započnu.

Zatajenje Boga, mržnja na crkvu, kultura goloće — to je zora slobodne mlade Njemačke. Dobro da su iskreni, da se ne sakrivaju za rijetke i guste koprene, kao što to čine njihovi idealni saveznici u našoj domovini. Pa još k tomu kažu, da je taj pokret započeo u sredini daštva bez ikakva utjecaja sa strane starijih. To nam onda pruža ogavnu sliku mladenačke pokvarenosti.

Odgovorni urednik I. K. Lovrićek. Tisak Hrvatske Tiskare d. d. u Zagrebu.

LUČ
KNJIŽEVNO-POUČNI LIST HRVATSKOG : KATOL. ĐAŠTVA. :
GOD. IX. ZAGREB, 20. lipnja 1914. BROJ 10.

Ivan Bertl, stud. theol., Đakovo:

Helenizam i kršćanstvo.

(Izlet u protestansko ateistički tabor).

Pred tri je godine izdao racijonalista Adolf Bauer, profesor u Gracu, djelce — niz predavanja — pod naslovom: Vom Griechentum zum Christentum — u kojem hoće da dokaže, da kršćanstvo nije ništa drugo no mješavina, kompromis starog judaizma i helenističke svjetske kulture; da Isus nije pravi Sin Božji, dakle ni sam Bog, već samo naravni sin tesara iz Nazareta i t. d. Prema literaturi, koju je u zaglavku svoga niza predavanja pridodao, rekao bih, da je pokupio teze gotovo svih racijonalističkih teologa u tom pitanju, zato ću i iz njegova djela izvaditi neke prigovore, pa pobijajući na temelju katoličkih auktora njega, pobijati i druge. Nazvao sam ovu raspravu »malim izletom«, jer se ne želim onako duboko i svestrano pozabaviti tim pitanjem, kako bi ono zaista iziskivalo, jer mi to prostor »Luči« ne dopušta, nego ću samo da u glavnom osvijetlim njihov tabor, e da uvidimo kakovim su oružjem oboružani vojnici njegovi.

»Kršćanstvo nije religija objavljena od Boga« — takove naime religije racijonalisti i ateisti uopće ne poznaju. Bauer veli: »Pojam božanstva i religije imade svoj izvor u čuvstvovanju ljudi; u jednom neposrednom religioznom osjećaju kao u kauzalitetnom nagonu, u nastojanju ljudi, da svaku pojavu smatraju potaknutom od stanovitih uzroka. Gdjegod prvotni čovjek doživljuje djelovanja, kojih sebi ne može protumačiti, i opaža od sebe jaču snagu, pomišlja njezino bivstvo analogno prema sebi kao samosvojnu, voljnu i nadzemaljsku silu. Prema tome — koji od ovih dvaju poticaja u kasnijem razvoju naroda nadvladuje u pojedincima, nastaju dva ekstremna slučaja. U prvom slučaju pojedinac se ili posvema prilagodi religioznom sistemu, koji već postoji te kao svećenik, prorok ili priznavaoc za nju živi i umire; ili zabacuje svaku ideju božanstva i postaje ateista. Religijozni dakle sistemi imaju isto kao i ateizam svoj korijen uvijek u novim pokušajima pojedinih ljudi, da odgonetnu zagonetku svoga bivovanja«.[1])

Religije dakle prema A. Baueru nijesu ništa drugo no filozofski sistemi, koji su podvrženi neprestanim razvojima i koji su nužni produkti religijoznog duha svoga vremena. Tako dakle po njemu i kršćanstvo nije ništa drugo nego mješavina starog judaizma i helenističke svjetske kulture.

[1]) A. Bauer: Vom Griech. zum Christ. str. 93 sq.

»Propagandom kršćanstva medu ljudima, koji su grčki govorili i grčki bili obrazovani, nužnim prilagodivanjem njihovoj izobrazbi i načinu mišljenja — nije se samo jezik uvukao u prakršćanstvo, već s jezikom i helenistički nazori tako, da stara crkva nije ništa drugo nego kompromis izmedu prakršćanstva Palestine i helenističke svjetske kulture i tek tim kompromisom postalo je kršćanstvo svjetskom religijom.«[2]) Tako opet Bauer na drugom mjestu.

Uzeo sam te dvije njegove teze, te ću dokazivati pobijajući ih, da kršćanstvo nije podnipošto stajalo pod utjecajem te poganske kulture, nego da je ono naprotiv od Boga objavljena vjera.

Na prvu njegovu tezu, koja uistinu i nije njegova — već su davno prije njega njom htjeli potući kršćanstvo — ja se ne ću ni obazirati, jer će ona indirektno biti pobijena i drugom. Bavit ću se samo kršćanstvom i helenizmom.

Prvi je nužni zaključak iz Bauerove teze ovaj: heleniziranje kršćanstva je duševni proces, koji je sličan kemijskom spajanju.Elementi, koji su u retortu bačeni, čisto su kršćanski i čisto poganski. Rezultat je pak toga dugogodišnjeg spajanja pogansko kršćanstvo ili kršćansko poganstvo, samo što još ni do danas formula toga spoja nije nađena. A kako Bauer tako i drugi. Tumače to čisto historijski i po prilici ovako: U vrijeme Isusovo helenistička je filozofija bila pala sa svoga vrhunca i prvobitnog sjaja. Nije više bilo snage, energije i talenata, koji bi se zabavljali pitanjima metafizičkim, zadnjim uzrokom stvari i samoga čovjeka, bivstvom svega — sve se bilo obratilo samo praktičnom životu; predmet je dakle filozofskih studija i raspravljanja bila etika. No bilo je ipak malo jačih, plemenitijih duhova, koje nije mogla da ovakova etika zadovolji, jer nije imala čvrstih baza i sigurnih temelja, a opet ni sami nijesu našli, ni od drugih mogli saznati odgovore na pitanja, koja su ih morila. To je rodilo sveopćom skepsom pogotovu pokraj kaosa svoje religije. I postali su pristupačni svemu, bolje nijesu se ni za što brinuli, i tako se množio sve više broj njihovih bogova, kojima dakako nijesu pridavali nikakove znatnosti. Tako su stali božanske časti iskazivati najprije mrtvim carevima i velikanima, a poslije i živima; učitelji, carevi, silnici bili su im bogovi. Na taj način postao je bogom i Isus Krist. — To je eto u kratkim potezima racijonalistička genealogija božanstva Isusa Krista, Spasitelja našega. Samo se po sebi razumije — kada im uspije ovako oboriti božanstvo Otkupiteljevo, da mnoge nauke njegove gube i auktoritet, a druge onda opet poradi sličnosti pripišu poganstvu.

No tu nam se odmah radaju i nužna pitanja. Može li se kršćanstvo razumjeti, ako se uzme ono kao nužni produkt religijoznog duha onoga vremena, čisto historijski, bez utjecaja ikojeg nadnaravnog zakona? Je li kršćanski pojam o Bogu i objavi samo daljnji nastavak i razvoj ideja stare židovske religije i poganske filozofije? Postoji li samo stupnjevita, a ne bitna razlika izmedu kršćanstva i religija, što su bile prije njega?

To su pitanja, na koja se posve lako odgovara, ali većinom tako, da se kršćanstvo snizuje, da ga tako dovedu što bliže do drugih religija, a one opet odveć uzdižu, e bi se tako nekako premostili oni jazovi, koji postoje. I one se razlike, kojih se zatajiti ne može, nastoje tako oslabiti, da kršćanstvo ne izlazi

[2]) Ibd. str. 92. sq.

kao nova nauka i apsolutna religija, nego u isporedivanju s drugim religijama samo kao viši stupanj religijozne spoznaje, koja nesamo da se može dalje razvijati, nego joj je takav razvoj upravo i nuždan. Mi ne niječemo, da se i kršćanstvo razvijalo, ali ne u onom smislu kao što se obično pod razvojem razumijeva. Kršćanske istine nijesu nikada bile nešto relativno, već su apsolutne vrijednosti od prvoga časa pa do konca svijeta i vijeka. Kako ih je Isus naučavao, kako ih je predao apostolima i svojoj crkvi, takve će uvijek ostati. Samo što su se istine te tečajem vremena kod raznih zgoda i zbog raznih prilika kao iz nukleusa izvukle i precizno rasvjetljene kao dogme definirale. To je pravi razvoj kršćanstva i ujedno i jedini. Ne niječemo nadalje ni to, da se čini, e se nauke Isusove, kako ih imamo u Evandelju slažu s nekima grčkih filozofa, osobito stoika, a od apostola osobito sv. Pavla, sa Senekom. Stoga su i mnogi već kušali, da dokažu to njihovo zajedništvo ideja. Predaleko bi nas zavelo, da citiramo te izvode, samo moramo da istaknemo, da je posve drugo carstvo misli apostola naroda, a drugo učitelja Neronova. Koga to u potankosti zanima, neka čita zgodnu raspravu o tome: Griechentum und Christentum[3]) — od dra. Rohra. Dosta je, da samo usporedimo onako generalno oba carstva misli — kršćansko i pogansko — e da uvidimo sličnosti, ali i duboku razliku. Sličnosti, što se prikazuju ponajviše su zapravo tek jednakost ili tek sličnost izraza, riječi, ali su u svojem pojmovnom značenju skroz heterogeni elementi, a i one sličnosti, koje uistinu postoje ne valja krivo tumačiti. »Valjalo bi se čuditi« — veli Devivier[4]) »kada toga i ne bi bilo, jer znamo, da Bog nije nikada ostavio svijet bez vrhunaravne svijetlosti, da je već od početka svijeta postojala objava. Susljednja općenja Boga sa čovječanstvom i uspomena na ta općenja (koja je trajala tijekom vijekova i kod samih poganskih naroda) dostatno je da protumačimo mnoge analogije, jer su sve vjere na svijetu manje ili više imale crpsti na ovome općemu izvoru« t. j. praobjavi.

Eto već je jedna razlika, koje nikada nitko ukloniti ne će, što je kršćanin, ako obdržaje zapovijedi Božje, siguran za svoje otkupljenje, dakle i oproštenje od grijeha i milost, koju dobiva po smrti i uskrsnuću Isusa Krista, dok je poganin tumarao po maglovitom moru mita i fantazije. Zato se ne smije uzeti — a da se i ne dira u bit kršćanstva, da je ono stajalo pod utjecajem tih poganskih nauka — ne mogu se napokon nikada dokazati putevi posredovanja. Ako se pri isporedivanju religija ne izgubi pregled cjeline, tad je jasno, da se često iste ili slične nauke temelje na skroz raznim temeljnim idejama, pak stoga faktičnog sklada i sličnosti ne može ni biti medu takovim naukama. I zato nitko pametan ne će reći, da su ideje uzajmljene.

Činjenica je, da se u mitologiji orientalnih naroda i grčkoga naroda nalaze priče o sinovima božanskim; činjenica je i to, da se davno prije Krista bog Eskulap (Asklepios) zazivao kao »spasitelj« i u isto vrijeme, kad se Isus rodio, da se Augusta držalo sinom Apolonovim i spasiteljem svijeta, jer donio čovječanstvu dugo željkovnani mir. To su sve činjenice i stoga se i pogani nijesu smućivali, kad su čuli nauku o inkarnaciji Riječi Božje. No zar zato, kako krasno

[3]) O. c. str. 13. sq.

[4]) Devivier: Kršćanska apologetika I. str. 420.

pita dr. Heinisch[5]), nije Isus historična ličnost, zar On zato nije i ne može biti p r a v i Sin Božji i otkupitelj od grijeha? Da je On zbilja bio samo sin prostoga tesara iz Nazareta, zar bi On smio u kolo stati s onim »sinovima božanskim«, kojima se tamjan palio? Ne vjerujemo, da bi nam povijest niti samo ime takvog buntovnika zabilježila, koji nije razumio da onu žeravicu političke slobode, koja je dugo tinjala pod pepelom, raspiri i tako za se svoje zemljake predobije, nego je naprotiv tražio od svojih pristaša pokornost i poslušnost: dajte cesaru, što je cesarevo[6]); od svojih učenika tražio odricanje i samozataju.

Ne tvrdimo mi ni to, da je kršćanstvo stupilo na ovaj svijet nenadano i nepripravno. Moglo se po Providnosti Božjoj prikopčati mnogim prilikama, u kojima se tada čovječanstvo nalazilo. Ne stoji, kako Harnack i njegovi nasljednici hoće, da je sav svijet za dolaska Kristova bio s a m o pun očaja i pesimizma. Istina je, da se svijet bio zasitio zemaljštine i da je ćutio svoje nemoći (Weltschmerz), ali je tim veća bila čežnja za transcendentalnim životom; čovječanstvo je osjećalo šupljinu svoga života, težinu grijeha i tražilo je ruku, koja će ga iz toga kala izvući.[7]).

Prilike su za kršćanstvo bile pripravljene. Onaj žar, kojim su Židovi u Diaspori propovijedali svoju religiju, u velike je pomagao brzom širenju kršćanstva, među poganskim grčkim i rimskim svijetom.[8]) Pomoglo je mnogo židovskom proselitizmu, što ih nije država progonila, premda su ih svi mrzili. Nitko se ništa nije usudio proti njima. Sam Cicero veli: Pred židovskim zlatom dršću i konsuli. A s druge strane išao je svijet i rado u sinagogu.

Da to još bolje osvijetlimo, da vidimo pripravnost za kršćanstvo, a i s druge opet strane, da ono nije nipošto tek daljnji razvoj poganske religije i filozofije, pogledat ćemo detaljnije one prilike.[9]) Filozofi su bili porušili vjeru u bogove Hesiodove i Homerove ili je bar uzdrmali te su tražili tek čisti pojam božanstva, ali tim nijesu našli mira ni zadovoljstva ljudskoj naravi ni oni plemeniti duhovi kao Sokrat, Plato, Aristotel. Za njima su onda činile to isto i pojedine struje, koje su od njih zapravo potekle, E p i k u r e j c i su uopće nijekali svaki utjecaj božanstva na čovječanstvo i govorili, da se bogovi ne brinu za ovaj svijet, nego da uživaju mir u svojoj blaženosti; duša je smrtna, a smrt je prestanak osjećanja. Najviši cilj čovjeka je: ugodno osjećanje i nepomućena sreća duše, koja sastoji u pravom veselju, što ga naučava filozofija. Karakteristično je, da su Arkađani protjerali njegove učenike, nazvavši njihovu filozofiju: običnim babljim ćeretanjem. Mnogo ozbiljniji su bili s t o i c i. Njima je božanstvo svjetovna duša (Weltseele), a čovječja duša, koja preživljuje tijelo, samo je jedan dio toga božanstva, koji se u nj vraća, da se izgubi u njoj, što bi mi rekli kao u Nirvani. Poznata je njihova stroga etika, stoga i hoće da je krćanstvo od njih svoju i uzelo. Krepostan su život tražili, ali slabe su imali temelje, na koje bi ga

[5]) Dr. Heinisch: Griechentum und Christentum.
[6]) Marko 12., 17.
[7]) Dr. Grupp: Jenseitsreligion.
[8]) Lijepo to prikazuje dr. Vimer: Život sv. Pavla.
[9]) Weiss: Weltgeschicte, III. str., 380 sq.

postavili. Slobodnu su volju nijekali, jer je sve od vječnosti apsolutnom nuždom određeno. To je onaj strašni »fatum«, koji su im još i stari prigovarali. Prvi je zakon etike: slijedi narav i to je krjepost. Samoubojstvo je smrt mudraca, jer to je isto, kao kad čovjek utekne iz zadimljene kuće. — A nijesu li nauke kršćanske bitno različne od tih? — S k e p t i c i stavili su kod religije bogova, kod svega znak pitanja, a E u h e m e r i s t i su opće bogove smatrali bićima, koja su nekad bila ljudi, pa su se samo svojom snagom, veličinom odlikovali, te su ih poslije smrti počeli štovati kao bogove. Euhemeros iz Mesane u Siciliji tumači to u svojoj »svetoj historiji« ἱερὰ ἀναγραφή svo prilici ovako: bogovi su i religije samo plodovi straha, prevare i neznanja. Z e u s je bio osvajač, što se rodio na Kreti, ondje neko vrijeme živio i ondje mu je grob. Obišao je 5 puta zemlju osvajajući krajeve, a najradije je boravio na gori Olimpu i ondje je sudio i pravdu krojio. I poslije njegove smrti proglasili ga Bogom, jer su ga se silno bojali. Veli, da imade dokaza zato u kamenim pločama na Kreti. A slično je tumačio i druga božanstva. Afrodita mu je prva bludnica. — Zar je možda kršćanstvo naravni razvoj ovih nauka!?

Pogledajmo dalje malo i socijalni život, da vidimo zašto se kršćanstvo tako brzo raširilo i postalo svjetskom religijom, da vidimo plodove helenističke svjetske kulture. Uzmimo samo jednu no ujedno i najsigurniju sliku, koja će nam najbolje karakterisati svoje vrijeme, a to je: bračni život. Povijest je braka najbolja povijest svakoga naroda, jer se na njemu temelji snaga naroda. Žena u očima poganskih naroda nije bila drugarica života i u svemu jednaka čovjeku. Ženu su smatrali nekim nižim bićem i po njenoj naravi i po zadaći. Bila je prava ropkinja, zlobno biće, koje je valjalo prezirati. Zbog toga je i bila žena kod pogana prezirana i gažena.[10]) U Grčkoj je bila posve pod vlašću muževom i isključena iz javnoga života. Znamo što je i Platon mislio o ženama u svojoj idealnoj državi. U Rimu je pak bilo posve protivno. Žena nije bila onako skučena kao u Grčkoj, ali su zato one bile u prvo vrijeme i kreposne, ali majki Grakha u vrijeme Isusovo već nije bilo. Bile su tadanje rimske žene moderne emancipatkinje. Odgoj je djece bio povjeren robovima, dok su se žene vukle po cirkusima i drugim zabavama. — Te dakle nauke i prilike nijesu mogle zadovoljiti plemenitiji poganski rimski i grčki svijet i on se stao obraćati na Istok, jer je po tradiciji znao, da odanle ima doći Spasitelj. Tražio je zalud umirenje u onim gadnim kultima, u misterijima — jer što je tražio, nije mogao naći, a osjećao je silno onu Augustinovu: inquietum est cor nostrum.

I u to doba javio se Isus kao i n k a r n i r a n i B o g. Tražio je čisti život i zato je ljudima donio odkupljenje od grijeha. Jasno je, da su mu se t. j. njegovoj nauci odmah pridružili oni plemeniti tražitelji istine. Mnogo je tome istina doprinijela i propaganda, koju su Židovi činili u Diaspori. Čistom poganstvu nije isprva prijala nova nauka, no zato su je tim radije i pripravnije prigrlili proselite, koji su donekle bili upućeni u starozavjetnu objavu Božju. Zato i vidimo, da se sv. Pavao na svojim putovanjima prvo njima obraćao i da je kod njih najviše uspjevao. Što više već su i Isusu pristupali »bogobojazni pogani«. U kršćanstvu nalazili su, što su tražili, a čega im nije mogla dati ni-

[10]) Devivier, o. c. II. str. 298.

jedna religija ni filozofija: pravi pojam o Bogu i otpuštenje grijeha, a da nijesu morali ispunjati onako teških uvjeta, kojih nijesu razumjeli, kad bi i htjeli stupiti judaizmu.

Zar tu nijesu bitne razlike između kršćanstva i poganstva?

Rasvijetlit ćemo to pitanje i s druge strane. Tvrde racionalisti i ateisti, da je kršćanstvo kompromis grčke vjere, filozofije i prakršćanstva, a to da je jedna sekta židovska. Pogledati ćemo stoga čime je urodilo to spajanje, jer takav je jedan kompromis zaista bio između grčke filozofije i židovstva. Bila je to aleksandrijska religiozna filozofija.[11])

Utjecaj je grčke filozofije na Židove bio različit. Dok su jedni čvrsto ostali kod svoje vjere, kušali su drugi, da nekako spoje tu filozofiju i vjeru. Bilo je takvih pregalaca više, no najznamenitiji je među njima Filo iz Aleksandrije, koji nesamo da se u tumačenju sv. Pisma oslanjao na grčku filozofiju, već ju je i u svojim naukama upotrebljavao. On je savremenik Isusov, no o njemu sigurno ništa nije znao.

Ne smijemo pod aleksandrinizmom krivo razumjevati Septuagintu, nego onaj smjer, onu struju, što je išla za pomirenjem grčke znanosti i židovske vjere. Ishodišna točka te religiozne filozofije bila je ideja božanstva. Filo je držao Boga tako uzvišenim, da On nikako ne može stupiti u odnošaj sa svijetom; po njemu možemo imati samo spoznaju da Bog jest ali nipošto kakav je. S druge je strane opet židovski filozof smatrao najviše biće, Boga, zadnjim uzrokom svega. I da ukloni te protuslovne predodžbe o apsolutnoj nadnaravnosti Boga (von der absoluten Ueberweltlichkeit Gottes) i opet o apsolutnoj Njegovoj djelatnosti u svijetu, postavio je Filo kao posredno biće »sile«, u kojima se križaju tragovi biblijskih anđela i grčkih daimona sa Platonovim pojmom o idejama i stoičkom emanacijom. Skup svih tih sila je po Filonu »Logos«, drugi Bog, koji niti je stvoren niti nestvoren na način ostalih konačnih bića, te služi Bogu kao sredstvo za stvaranje svijeta i neprestano je posrednik između Boga, stvorenog svijeta i ljudi. Da li je to biće osobno ili neosobno, to pitanje sebi sam Filo nije stavio, pa ni odgovora dao. — Nevolje, nada sve zlo, što se u svijetu nalazi, rastumačio je on pretpostavkom, da pokraj Boga postoji kao drugi princip vječna materija, iz koje je Logos oblikovao svijet. Taj je dualizam prenio i na čovjeka te tvrdio: tijelo je grob duši, koja je prije njega postojala, i tijelo je izvor zla. Zato etika Filonova i traži od ljudi najstrožu mortifikaciju kao jedino sredstvo, da se duša oslobodi okova ćutilnosti. Cilj, kojemu je ta filozofija htjela dovesti, bilo je združenje s Bogom. Sva znanstvena istraživanja imaju biti sredstva za što dublje razumijevanje sv. Pisma; zato je i kušao filozofiju da dovede u sklad sa sv. Pismom pomoću alegoričnog tumačenja. Uzeto je ono bilo od Grka, te je već prije služilo Židovima za obranu vjere, a za Filona je dospjelo do vrhunca. — Takav je eto kompromis Židovstva i poganske filozofije.

No nemojmo se varati, pa držati, da su zato Židovi postali Grci uza sve svoje filozofiranje. Iako su se približavali grčkoj znanosti, nijesu ipak ni

[11]) Dr. Heinisch. O. c.

za čas zaboravili, da su Židovi i da je njihova vjera prava. Kako su se čvrsto držali svoje vjere, tako im je uza svu nauku zakon ipak uvijek pravac djelovanja. Eto sam Filo, koji je bio i Židov i Grk, jer je htio da svojom naukom sklone Grke na to, da prime židovsku vjeru, a Židove opet upoznao s poganskom filozofijom, oštro je korio one, koji su iz alegoričnog tumačenja vukli konsekvence i u životu, te ostavljali doslovni smisao obrednih propisa. Očevidno je bilo i njemu, da se ti elementi onako oprečni ne daju spojiti, i stoga je ta religiozna filozofija ostala uvijek samo znanost, teorija. Ograničio se bio aleksandrinizmom samo na učene krugove, te je posve naravno brzo i izginuo. Poslije ratova Židova sa Rimljanima za Trajana i Hadrijana sasvim ga je nestalo, dakle proživio je nešto više od sto godina.

A zar ne bi i kršćanstvo takvo bilo? Zar nam nije ova religiozna filozofija baš najbolji dokaz, da bi i kršćanstvo bilo i ostalo tek znanost, teorija da jest zaista ono, što hoće od njega da učine racionalisti — a ne bi bilo praksa, život. Zar ne bi i njega već davno usred raznih daljnjih kemičkih spojeva nestalo, kao što su nastali i nestali drugi razni kompromisi poganstva i židovstva, resp. kršćanstva kao: gnosticizam, maniheizam, albigenstvo i t. d.

Iako ono nije ništa drugo, nego tek naravni razvoj svoga vremena, zašto je onako primljeno? Progonstvo sa svih strana, sa strane učenjaka i sa strane puka bilo bi nemoguće. »Složio se židovski bijes i carska razvratnost i puzavost činovnika i sujevjerje niske svjetine i zavist poganskih svećenika«, kako veli »Hrvatska straža«, a da uništi slabo za onda kršćanstvo. Grci su kršćanstvo nazivali i barbarskom naukom, koja je neprijateljica kulture, a da je stajala pod utjecajem njihovih nauka, sigurno toga ne bi činili.

Vratimo se još jednom naprijed na priprave za kršćanstvo. Veli se, da je »grčka filozofija pripravila put kršćanskom monoteizmu«. Dopuštamo, ali zato ono nije nikakova usavršena možda stoička nauka o božanstvu, pomiješana sa elementima židovstva. Jer ako nije kršćnstvo bitno ništa donijelo, zašto su onda poganski filozofi tako slabo razumijevali i sam monoteizam židovstva? Horac govori o Bogu židova kao o »žalosnom bogu«; Tacit nije mogao shvatiti, zašto Židovi nemaju slika i kipova u svojim hramovima; a Juvenal satirično govori: da su Židovi častili oblake i svod nebeski. Uništenje vjere u ona silna božanstva helenističkog vremena, istina, pripravljalo je put monoteizmu ali onakvom, kakov vidimo kod stoika, da bude božanstvo čist pojam, bez ikakve osobnosti. Pogani, koji su još bili sačuvali nešto od stare pobožnosti i štovanje božanstva, ti bi se obraćali na pojedino božanstvo. No božanstva su nesložna i često ljuta jedno na drugo, kako znamo iz Ilijade, Odiseje, Eneide; zato su uvijek bili i morali biti vjernici u strahu, da ne bi proseći jedno božanstvo rasrdili drugo i tako si njegov bijes navukli. Da tu ne može biti govora o pravom pouzdanju i sigurnosti, da će dobiti ono, što traži, to vidi svatko. I to je moralo dovesti pogane do toga, da uvide apsurdnost tekve religije i teže za monoteizmom. Ali do prave istine nijesu ipak mogli doći. Stoici su htjeli, da to uklone tim, što su zamišljali božanstvo

kao silu, koja svijet pokreće i njim ravna (Weltseeele) i kojoj se čovjek može posvema predati, jer se ona brine za sve. Kolika je razlika između pouzdanja u Boga u vjeri kršćanskoj i te nauke stoičke! Kako već rekoh, upoznali su u toj sili, toj vječnoj odredenosti već i stari epikurejci »fatum«, pa su ga i pobijali.

A napokon kršćanstvo i ne propovijeda samo monoteizam obzirom na jednu osobu, nego također i nauku o Isusu Kristu, Sinu Boga Živoga, koji je identičan sa historičnim Isusom. Koliko je tu opet trebalo poniznosti — a da i ne govorimo o misteriju Presv. Trojstva — da ponosni Grk ili Rimljanin prizna jednog čovjeka, koga su omraženi im Židovi propeli, svojim Bogom i Stvoriteljem i da mu taj čovjek bude moralni ideal! Može li tu biti kakvog saveza između poganstva i kršćanstva?

Na koncu ćemo se još s jednim prigovorom pozabaviti, koji je općenit, a to je, da su po ideji humanitarnosti kršćanstvo i poganstvo dosta slični, kršćanstvo je dakle humanitarnost uzelo od poganstva. Istine je na tome samo toliko, da je poganska filozofija donekle pripravila tlo za kršćansku humanitarnost, da ona nije nenadano na svijet banula, no velika je razlika između jedne i druge. Sam Plato, koji traži, da ne smijemo zlo činiti ni neprijateljima, u svojoj idealnoj »državi« ipak točno luči ono nekoliko mudraca od ostale mase, od puka; dok su kršćani svi jednako pozvani u mesijanskom kraljevstvu na vječno blaženstvo. Dalje no Platon pošli su stoici. Oni su tražili jednaka prava i jednako dostojanstvo svakoga čovjeka. Ali ta je jednakost bez obzira na podrijetlo bila proglašena zato, jer su stoici držali, da su svi ljudi jednako sposobni, da uživaju darove kulture. Oni su dakle položili svu važnost na djelovanje razuma; dok kršćanstvo vidi vrijednost čovjeka u tome, što je on pozvan u službu Boga. Ono ne pita, da li je učenjak i da li što znade, nego pita: u kvakvom je odnošaju prema Bogu i kako drži njegove zakone. Svaka duša je u kršćanstvu po Spasitelju spasena bez obzira na to, kakav položaj na zemlji imade. Kako je jadna i humanitarnost poganska i hladna ljubav prema ljudstvu samog židovstva, ako se isporedi i prispodobi s kršćanskom ljubavi prema bližnjemu!

Svaka je religija i filozofija kušala bar nekako da odgovori na pitanje: što biva poslije smrti? Platon je rekao, da se duše sele (metempsyhoza) kod većine, a rijetke odmah prelaze u blaženstvo gledanja božanstva ili vječnih ideja. Po stoicima duša poslije smrti malo vrluda, a onda se izgubi u božanstvu (Weltseele). Epikur rješava brige: atomi se raspadnu i sve je gotovo. To sve ipak nije zadovoljavalo. Obraćalo se na istok i misterija poplavila zapad, no i to zaman! Samo židovstvo nije bilo sigurno. Znalo je o budućem životu kao kazni ili plaći, ali ipak mu je to sve bilo kao zastrto. Bog je Židovima bio kralj i oštar sudac, nipošto blagi otac. Tek je Isus riješio to pitanje. Sa prekogrobnim životom spojena je u kršćanstvu i dogma o uskrsnuću tijela. A toga nije bilo ni u jednoj religiji, ni u jednoj filozofiji!

U ovo smo se nekoliko poteza mogli dostatno uvjeriti, kolika je velika razlika između poganstva i kršćanstva, kako je tamo sve ukočeno i hladno i kako bi takvo moralo biti i kršćanstvo, da je ono samo naravni dospjetak njegov, a ne bi moglo biti sve ovako živo i toplo. Kršćanstvo nije ništa pozajmilo od

poganstva, već naprotiv imademo dokaza, da se ono povelo za kršćanstvom. Sjetimo se znanstvenog progona kršćana i kršćanstva. Teodoret veli za Porfirija, neoplatonistu: »Porfiriju se dogodilo kao majmunima, koji ljude u svemu oponašaju, ali se ne mogu dovinuti naravi ljudskoj i uvijek ostaju samo majmuni. Slično je i taj čovjek iz sv. Pisma ukrao tu i tamo mnoga krasna mjesta i u svojim ih knjigama izložio kao svoja; no istine nije htio priznati i ostao je samo majmun ili još bolje kokot, koji se tuđim perjem kiti.«[12]) To se isto dogodilo Filostratu, koji je u svom Apoloniju od Tyane htio da izloži ideal poganskog blaženstva, a za to je sve odlike Spasitelja iz Evanđelja posudio. Pa i Julijan Apostata nije bio veći kavalir prema nauci o vječnom Logosu u sv. Ivanu, kojom je iskitio svoga sunčanog boga — Sol Illuminator et Mediator.

Da zaključimo! Kao što prvo biće na zemlji nije i ne može biti produkt mekaničkih sila, kao što ne može biti samo ogranak evolucije životinjskog svijeta, isto tako ne možemo ni kršćanstvo tumačiti kao usavršenje poganske filozofije ili kao kompromis te filozofije sa židovstvom, niti kao smjesu svih pogansih vjera. »Kršćanstvo je naskroz historijska religija, a na oltarima njezinih crkava nađoše posvećena utočišta sva sujevjerja starog vijeka i židovstva.«[13]) Ovo samo od sebe otpada, jer kršćanstvo, iako u mnogom naliči drugim vjerama, ipak se razlikuje od drugih religija u premnogim bitnim točkama. Priznajemo, da se u kršćanstvu nalazi sve, što ima dobra i sveta u ostalim religijama, a bez ikakove primjese zabluda i gluposti. Jedino u kršćanstvu opaža se savršeni sklad svih elemenata, što bi nemoguće bilo, da je tek spoj skroz heterogenih elemenata. Jedino kršćanstvo potpuno i univerzalno zadovoljuje čovjeka, koji je animal religiosum ....

Vjera je rimska i grčka bila na rubu propasti i trebao je jedan udarac, da se strovali, filozofija bila je pala s visine, na kojoj je stajala. Svijet je želio otkupljenje, želio se smiriti, ali mu toga dati nijesu mogli ni orientalni kultovi ni samo Židovstvo. I digao se križ na Golgoti! Krist propeti — »Židovima sablazan, a poganima ludost«[14]) bio je Onaj, koji ih je i svojom osobom i naukom smirio, ali naukom ne tudom ni potkupljenom — već naukom svojom — božanskom.

Ante Šimić:

Na povratku kući.

I. Ah, evo opet ...

Ah, evo opet dođoh u naš kraj,
U naše mile, brjegovite strane,
Gdje žarko sunce jače siplje sjaj
Na njive, vode i usjeve rane.

[12]) Stim. aus Maria Laach, sv. 72.
[13]) Pokret, 1908., 205.
[14]) I. Cor. 1, 23.

Gdje dom moj stoji uz široki drum
I pred njim stara murva, što je davno
Slušala bijesnih turskih konja šum
I zveket mača u sumračje tavno...

Dodoh... i moja smirila se duša,
Što plakala je u jesenji dan,
Kad svuda bješe — vjetar, kiša — tmuša...

Što snivo sam ga jedne noći zlate.
A sada?... Ljupki pogledi me prate
I čini mi se ovo sve ko san,

V. Noć na jezeru.

Noć je. Gore po azuru mjesec pliva
kao putnik zamišljeni, što se sjeća
prošle sreće. A jezero tiho sniva
u mirisu opojnoga poljskog cvijeća.

Plovim tiho... Kukuruzi tamo zreli
šume muklo ko talasi gorske rijeke.
Nigdje nikog. Oblačići oni bijeli
zapadaju za vrhunac gore neke.

Plovim tiho, a čudno mi dršću grudi
i u njim' se neki bolni sjećaj budi
na čarobne priče, što ih davno — davno

pričala mi o jezeru majka stara —
I meni je ko da vidim ljude, polje ravno
i još čujem zveket sablje i handžara.

VII. Vesper.

Tiho, tiho — tiše ko izmoren junak
Na zapadu tamo sunce mrije, gasne.
Po našem se kraju hvata suton sivi
I izmiču sjenke i zvijezde jasne.

A daleki toranj naše stare crkve
Tupo u vis zuri... Tamo djeva neka
Šeta mirnom stazom, jednu pjesmu pjeva
Razliježe se sjetno melodija meka.

Tik-tak sahat bije, sad će zatalasat
Zvon kroz polutamu... Ona djeva sada
Ide amo k meni. Na dušu mi meku
I sanjarsku dušu bol otajna pada.

X. Ivanje.

Mekan je suton pao ko svila
i noćcu doziva crnu,
svud lepet ptičjih čuje se krila
i gavran s jablana pr'nu.

Gle! tamo vatre na brdu gore,
komu se krijes to pali,
dok baščom trešnje i višnje zore
iz lišća viri đul mali?

I sve to više krijesova biva —
sjutra je Ivanje sveto, —
sve u veselju milome pliva,
jer ljeto stiglo je eto —

Prošli su dani, studeni dani,
ne treba grijat se više...
Na cvijetne gaje i usjev rani
tihane padnut će kiše.

Po mekoj travi pasti će voli
i naše ovčice bijele,
po brdu gore, dolje po doli
pjesme će brujiti vrele.

Mile Devčić, Zagreb:

Fragmenta vitae.

I. Amerikanac.

Podne je zvonilo. Moja je majka češljala malu Anku.

— »Strina Vide; Božo je došao iz Amerike, neka odmah ode Luka preda nj. Ne može da ide,« na dšuak je neki mališ izgovorio. Mi smo se samo pogledali. Crna neka slutnja uvukla nam se u dušu. Luka je odmah jurnuo i nestalo ga medu kućama. »Ne može, da ide...« možda se napio?!... Mi smo znali, da ga nešto boli, ali teško je vjerovati, da je zlo onomu, koga volimo...

*

.... Došao je blijed, slomljen, sjena čovjeka. Mi smo ga tek po brazgotini iznad desnoga oka poznali. To da je on... naš veseli, zdravi Božo?!... Ne?!.. ali ipak..., on je.... ne.... sjena je to njegova... on je u Americi ostao.... u Buenos-Airesu.... to nije onaj naš Božo.

— »Majko, kad si toliko za mnom jadovala, evo me, nagledaj me se, je li, kako sam lijep!« zvučio je njegov pozdrav kao iz podzemlja, a majka se gušila u suzama... Ja sam ćutio, a u glavi mi je šumjelo, kao da će pući nešto.

*

— — — — Smirio se on kod kuće i nadao se, da će biti bolje. I mi smo tako mislili. Nadošla proljet s mirisnim zrakom. Pošao on na more, mislio, more će ono nešto u njemu nadomjestiti. Petnaesti dan čuli smo kratku lakonsku vijest: Božo D. umro... Ravnovjesje nije bilo poremećeno, kaplja u moru iščezava.... No majka toga zakona ne poznaje..

II. Sjena.

— — — Pod jablanom je običavao sjediti omotane glave, bezbojena ispijena lica, a očiju duboko u nepravilnu lubanju utopljenih. Nekoliko čekinjastih dlaka neizrazite boje pokrivalo je njegova gotovo u horizontalnom pravcu izrezana usta. Na njegovu se licu jedino brada razabrati mogla, jer je poput poluotoka predočivala najizloženiju točku njegova tijela. Kao pravi ispaćeni muslimanski lik.

U ljetno doba bi se jasenovom kitom branio od dosadnih muha, koje su po njegovoj lubanji osobitim veseljem manevrirale. Za ljetnih dana je sam ostajao do podne, dok bi njegova stara po ispucanoj zemlji tražila kojekakovo korijenje, da im bude za prismok. Ona je bila nekoliko mjeseci od njega starija, ali je još dobro hodati mogla. U ledima bila poput srpa savijena, a lice joj bilo nekakovom zemljanom korom prevučeno. Glas joj bio sasma promukao, te nije nikakve boje podavao. Nijesu se podnosili, jer je on svakom zgodom nastojao, da bilo kako zametne svadu. To mu je bilo prirođeno. Ni u selu se nije ni s kim dobro gledao, jer je bio svima zavidan. Nepretano je povao i ovoga i onoga. Imao je dva sina... Marko, njegov stariji sin, ubio ga sasvim, jer mu je i ono malo krvavo stečene gotovine tako reći iz usta odnio i bacio u pusti ocean, koji ga je zauvijek od očinskog doma rastavio. Ostao mu još Stipe, koji je bio glava i poduporanj kući. Posula ga nejakinja, a radne ruke ni od kuda... Kuća opala, a marva što prorijedila, što omršavjela od starosti i negledanja. Stipe radio kao crk od zore do mraka, ali ni makac naprijed. Kad bi se umoran povratio kući s velikim svežnjem planinskoga sijena i sa bočicom mlijeka, što je djeci uskratio, samo da staromu ugodi, on bi se najvećim pogrdama na nj oborio. Stipe bi samo stisnuo zube, a garavim bi mu se licem tamno zelenilo prelilo i šutio bi ko zaliven... Tako je bivalo svake godine.

Danomice ga gledam onakova, samo što mu tijelo očevidno nekako nestaje, ali zato zavist raste. Stara ga više ni ne gleda, a unučad mu se izdaleka ruga. On bijesni... kune... ali nitko i ne sluša. Napustili ga svi. Nesretna njegova narav, koja ga je odvratnom sjenom učinila. On će umirati i onda će valjda mrmljati na sve...

III. Mali ugljenar.

— — — Kiša je rominjala, a blatnim ulicama tromo je život tekao. Jednoličnost. Rijetki prolaznici razapetih kišobrana, blatom zamrljane obuće...

Bilo je oko četiri sata poslije podne, doba, kad siti ljudi kavu piju... Izišao sam na hodnik, da po običaju cigaretu popušim. Nehotice mi pane oko na maloga dječarca, moglo mu biti oko dese godina. Stajao je mirno kao ukopan, ruku niz tijelo spuštenih. Odijelo u krpama, mokro, šeširić bez oblika, a s njega mu se niz lijepo lice cijedilo blato. Drhtao je, jer je bio bos, a proljetna kiša sa studenim vjetrom, što mu se upila u odijelo, zebla ga po svem tijelu....

— Ugljena-a-a... ugljena-a-a!...

— Je li ti zima? — upitam ga. Kimnuo je glavom, a voda je sa oboda šešira udarila o pločnik.

— Koliko imaš ugljena?

— Četrnaest vrećica, eno ih vani na kolicima, — i povuče me za rukav, da se uvjerim, e ne laže.

— Vjerujem, a po što prodaješ?

— Tri novčića vrećicu!«

— Imaš li roditelje?

— Umrli su lane! — i suza mu se zacaklila u nedužnom oku...

— Braće imaš?

— Da, ali svi smo maleni, nemamo nigdje nikoga... Ovo malo, što dobijem za ugljen, kupit ću braći kruha...

— Odkuda si?

— Iz Bistre!

— Pa kako ćeš doma?

— Vlakom!

— Hodi sa mnom, možda će milostiva kupiti ugljena, i zgrijat ćeš se malo!

Nije htio... silom sam ga doveo u kuhinju, no milostivoj nije trebalo ugljena...

— Bar se ogrij! Kako ćeš tako mokar?!...

Ni to nije htio. Zar nas se bojao?

Pošao sam u sobu s teškom tugom, što nijesam mogao da kupim bar malo »ugljena«. On bi znao, da mi ga je žao, ali šta ću, kad sam i ja mali »ugljenar«, gonjen kišom kao i on...

Sjeo sam u neki tamni kut sobe, zarinuo ruku u kosu, a iz daljine je dopirao mališev promukao glas: »Ugljena... ugljena!...« i gubio se tamo negdje na kraju ulice. Moja je duša taj sarkastički bezbojni glas slušala, a on se muklo pretapao u nekakav drugi glas: »Kruha... kruha!...«

To mu je pravo značenje... To su lakonizmi u malene i velike djece... Njihova povijest...

— Ugljena-a-a... ugljena-a-a!...

Zvonimir Ljubičić:

Sv. Cecilija.*)

Žubore tiho rujni Tibra vali
kroz puknut mramor razrušena hrama,
gdje neba lažnog nijemi bozi stali
od vlage trošni, čadavi od plama.

Žubore tiho kao pjesma davna,
al krv bistrine više im ne muti;
nit kroz njih trupla valja samrt tavna,
nit mučenica pram tu plije žuti.

Oj tiše, vali, nek vam tijek se njiše;
oj tiše! — Ovdje Cecilija dr'jema . . .
— Zar mramor to je?! — Al taj mramor diše!
Ne! — Sad je prosto! — Grli smrt ga n'jema . . .

Da mramor to je. U dubini rake
još svježa, cijela tako djeva spava
u rujnoj krvi ispod svile lake,
a skupim velom skrit joj lik i glava.

Ah ovdje kisti, dljeta, zlatna pera
svjetlucali se nadahnuća puni
andelka slaveć, kome divna vjera
rubinom žarkim vječno čelo kruni.

Pa i ja padoh kraj te rake velje
ko putnik strani kom daleko meta,
k Ljepoti vječnoj da mi vine želje
kroz nadah rajski Cecilija sveta.

Stog pjevaj, dušo, kreposti i vjeri
mirodijama vječnima iz raja,
u kojim čovjek ne trune već mjeri
svoj vijek sa Onim, Koji nema kraja!

*) Kad su god. 1599. otvorili grob sv. Cecilije, našli su njezino tijelo sasvim svježe i cijelo obučeno u zlatom izvezene haljine. Kardinal Sfondrati prije nego li je ponovno zatvorio grob, pozvao je tadašnjeg najvećeg talij. kipara S. Maderna, koji nacrtavši tijelo sv. mučenice, izradi prama tome krasan kip, što se i dandanas nalazi kraj Cecilijina groba u Rimu. Obzirom na ovaj kip i grob spjevana je ova pjesma.

P. Senjić-Tvrtković:

Grlica guče . . .

Grlica guče, guče, gubi se gorom guk,
Gdjegdje joj krilo šušne klepnuv suharkom,
Uzdahne kadgod grana, teški dok vlada muk,
Pjesnička ko da duša gine za varkom.

Grlica guče, guče; negdje joj osta drug.
Skoro će sumrak pasti pognutim granjem,
Usnut će u njem šuma, usnut će lug,
Skupit će noćna vlaga crve pod panjem.

Grlica ne će gukat; žalostan snijuć san,
Nać će je zora rana jutrom kad svane; —
Opet će gukat svuda ginući cijeli dan
Za dragim izgubljenim sa svake grane.

Duboka šuma šuti, diše duboko hlad,
Zamire guk; — u dalju grlica bludi.
Naći će negdje druga naći — ah, ma kad;
— Hoće l' i moje srce nać za čim žudi? . . .

G. G.:

Omladinski kat. pokret u Francuskoj.

»Uza sve žalosne pojave, koje nas u sadašnje vrijeme zabrinjuju, ipak ima ozbiljnih razloga, da se nadamo boljemu. Razlog je toj nadi sve veće sudjelovanje katoličke mladosti franceske na socijalnom polju.« Ovako piše Max Turman u svojoj knjizi: »L' Education populaire«.[1])

Doista, ako vrijedi ona: »Na mladima svijet opstoji«, onda se svaki narod mora nadati boljoj budućnosti, ako mu se mladost oduševljava za uzvišene ideale, ako za njih radi, ako se za njih žrtvuje.

Mladost je osobito sposobna za prenovu i preobrazbu društva: lakše se oduševi, brže radi od starosti, nema tolikih veza, navika, potreba, baš kao stvorena je za idealni rad.

I mi se za to od naše kat. mladosti nadamo novom doba u povijesti hrvatskog naroda, jer vidimo, da se sve intenzivnije bavi oko narodnog preporoda u Kristovu duhu.

[1]) Paris, Victor Lecoffve, 3-me édit 1907.

No kat. je pokret u našoj mladosti skorašnji, za to se radnicima treba obazrijeti na one, koji već odavno rade na tom polju; a to je mladost u stranim državama. Kako se Franceska baš zauzimanjem mladeži danas sve više oporavlja, ne će biti na odmet promotriti rad kat. mladosti u Franceskoj.

U Franceskoj je mladež katolička u glavnom organizirana u dvije grupe:

1. L' association catholique de la Jeneusse francaise;
2. Le Sillon.

I.

L' association catholique de la Jeneusse francaise ima pod svojim okriljem 800 društava sa 30.000 članova.[2]) Osnutak pada u g. 1886. Svrha ove organizacije je istaknuta u pravilima s riječima: »L' association catholique de la jeneusse francaise a pour but de coopérer au retablissement de l' Eglise social chretien. Elle a pour principes la soumission a l' autorité de l' Eglise et la pleine adhesion a ses enseignements, specialement en tont ce qui se ratta che aux verités de l' ordre social et économique, et, pour moyens le dévoument chrétien, l'etude et l'appui mutuels entre ses mombres«. (Kat. udruženje franceske mladeži ima svrhu sudjelovati u obnovi društvenog reda kršćanskog. Načela su mu: podložnost ugledu crkve i potpuno pristajanje uz njezine nauke, napose u svem onom, što se tiče istina o društvenom i ekonomskom poretku, — a sredstva mu kršćanska pobožnost, nauke i međusobno pomaganje članova.«)

U povijesti ovog udruženja ima dvije periode: prva je ispunjena organiziranjem i konsolidiranjem samog društva, u drugoj se društvo demokratizuje, radi.

U Parizu se skupio bez ičije inicijative i mandata odbor, koji se dopisivanjem stavio u doticaj s đačkim društvima I tako je bilo sve do god. 1891. Tada se na kongresu u Lyonu proglasila potreba udruženja i to se provelo na principu federativnom. Na kongresu u Parizu 1893. primljena su nova pravila, prema kojima je udruženje povjereno upravi federalnog savjeta (le Conseil federal) i odbora (le Comité). Federalni savjet je ujedinjenje saveznih grupa i članova odbora. Odbor je permanentna vlast, koji upravlja udruženjem na temelju delegacije federalnog savjeta i pod njegovom upravom. Odbor je dužan provađati odredbe savjeta.

Federalni savjet uređuje pravila i njihove modifikacije; proglašuje inkorporiranje novih grupa; imenuje odbor.

Odbor saziva savjet i priređuje radni materijal. Odgovoran je federalnom savjetu.

[2]) Pripominjem, da su ovo tek približni brojevi, jer se i sam Turman tuži, da nije mogao dobiti sve statističke podatke. »Je suis certain« veli on, »que les catholiques ou realisée notables progres, malheureusement il est impossible de constater la chose par des chiffres nombreux«. (pag. 2.)

Organ društva je: »la Revue de la jeuneusse catholique« — a uz to izlaze i organi pojedinih grupa, koji se bave interesima posebnih raznih grupa. Ima takovih listova šestnaest.

U drugoj se periodi ovo društvo demokratizuje — radi u narodu i organizuje mladež. Da uspjeh bude sigurniji, drže se svake godine kongresi, na kojima se praktično raspravlja o organizacijama.

Prema izjavi Franje Venillota danas je ovo društvo sastavljeno od 45 postotaka seljačke mladeži, 35% radničke a ostale 20% su đaci, licejci i klerici.

II.

Druga omladinska organizacija je »Le Sillon«.

Ona se razlikuje od drugih omladinskih organizacija osobito tim, što si je uzela za zadaću, da prodre u redove katolicima neprijateljske, da i ondje spase, što se spasiti dade. Sillonisti vele: U svojoj dobi treba ljubiti sve ono, što je vrijedno ljubavi, a ne sve novo, moderno prezirati i odbacivati.[3])

Demokratizam sillonista je izražen u načelu prave kršćanske jednakosti: njima su »camerades« sinovi svih slojeva: visokih i nižih, bogataša i siromaka, seljaka i radnika, svima treba radom pomoći i priteći, već prema potrebama.

»Le Sillon« hoće pozitivan rad. Taj obuhvaća dvoje: 1. potrebno je velike mase katolika pripraviti za socijalni preporod; 2. valja im dati ona dobra, koja se socijalnim radom postizavaju.

Da se mladi inteligenti što bolje upute u razna aktuelna pitanja, združuju se silloniste u t. zv. »Cercles d' etudes«. To su periodični sastanci, gdje mladići pod vodstvom spremna čovjeka raspravljaju o religioznim, filozofskim, ćudorednim, povjesnim i dr. pitanjima.

Tim putem stečeno znanje ne zadržavaju silloniste za sebe, nego ga gledaju što bolje izrabiti u korist širokih slojeva. Osnivaju seljačke zadruge, zadruge za proizvodnju, za štednju, mljekarske udruge, blagajne za nemoćne starce itd.

Oni se zauzimaju i za prosvjetu i za odgoj. Za to osnovaše za široke slojeve »L'instituts populaire«. Mladi silloniste nađu spremnih ljudi, specijalista, koji u velikim dvoranama drže konference, poučna predavanja iz najrazličitijih grana ljudskog znanja.

Na sastancima daju prilike radnicima, trgovcima i dr., da upotpune svoje zvanično znanje.

U »Lectures populaires« šire poznavanje franceske knjige čitajući publici najljepša djela služeći se pri tom, koliko je moguće, projekcijama.

»Audition musical« je sredstvo, kojim se populizira glazbena umjetnost. Vrlo zgodne su t. zv. »Promenades critiques«, gdje se uz predavanja stručnjaka još i zorno poučava.

[3]) Ova dva načela dovedoše »Le Sillon« do krize, jer se spotakoše o čista kat. načela tako, da je trebalo ugleda sv. Stolice, da mladež opet na pravi put dovede. O tomu će biti napose govora.

Tako je n. pr. Sillon držao kroz 8 dana u Parizu g. 1900. »Promenades critiques.«

U subotu 3./III. bila je konferenca »Borba proti alkoholizmu (s projekcijama). Predavači dr. Rom i Vulpian.

Nedelja 4./III. po podne pohod u muzeju u Lourre-u, gdje se tumačile slikarske škole.

Nedelja 10./III. do podne predavanje: Posjedi franceski u sjevernoj Africi (s projekcijama); po podne: Prastari Talijani (pohod muzeja u Louvreu.

Subota 17./III. predavao profesor Philipp »o zraku« s eksperimentima.

Nedelja 18./III. do podne »Kruh« pohod tvornice kruha »Schweitzer«; po podne: Glazbene produkcije.

Nedelja 25./III. »Sastavljanje i tiskanje dnevnika«, pohod tiskare »Journal des Debats-a.

Kako se vidi, ova si je organizacija uzela vrlo široko polje rada.

Sillonisti budno prate i javne događaje, te plakatima upozoravaju katolike na pogibelj ili brane prava katolika. U jednoj samo godini pribio je Sillon u Parizu 28.000 plakata.

God. 1892., kad je Combes u srpnju dokinuo redove — osvanuše jednog jutra po cijelom Parizu plakati sa žarkom obranom redova pozivajući javno mnijenje, da protestira proti oduzimanju slobode najboljoj djeci Franceske.

Ako još spomenemo »les petites cercles d'études«, gdje pod vodstvom jednog sillonista radnici i seljaci raspravljaju o dnevnim događajima i pitanjima; za tim »Les salles de travaille«, gdje specijalisti daju badava savjete i upute u životnim potrebama — to mislimo, da se jasno vidi, da je »Le Sillon« veoma radin, praktičan i demokratski.

*

Interesantna je organizacija »Conference Jeanne d'Arc«, što je osnovaše katolički đaci u Lyonu. Glavna dužnost svakog člana sastoji se u tome, da se izvježba za što vještijeg govornika, da tim sredstvom širi kršćanske i domovinske ideale. Pod govorničkom vještinom razumijeva se: deklamiranje, svečani govori, prikazivanje igrokaza i t. d. Ako gdje na selo koje omladinsko društvo treba pomoći, to su mu ovi đaci uvijek na ruku sa svojom spremom.

*

Riječ sv. Oca Pape: »Omnia restaurare in Christo« našla je najprije odziva u mladim dušama, jer su te najsposobnije da se oduševe za ideale.

Ali ta riječ u sebi sadržaje i velike zahtjeve: neumorni, ustrajni rad na temelju čistih, radikalnih katoličkih načela.

Takav rad uspjeva, jer dolazi na nj' blagoslov odozgor, a bez toga nema napretka.

Upirući oči »u vječna brda, odakle dolazi pomoć« preobrazit će i naša kat. mladež lice Hrvatske. Samo treba, da medu njom zavlada ono sveto gorljivo natjecanje, po kome ćemo druge narode dostići.

S. Cvitanović:

Kočijaš.

(„Na skradinskom buku".)

»De, dorate, makni brže, vranče, vižle, daj poleti; —
Noć se evo spušta crna, daleko nam još je poći,
A slabi su i putevi, vila ovda crna leti:
Marko već je ne progoni, Marko spava posve noći.

Makni, doro!« Kočo viče, a kljusad se jedva vere
Uza stranu, ispod koje duboka se Krka lomi;
I sve više zemlju nosi, i sve više zemlju pere,
Muklo buči, uzdah neki ko da hoće da zatomi.

»Da ovlažim grlo suho!« Nagne bocom ljudeskara.
»Mlinove sam prodo svoje, novca imam eto sada,
Ele'trika dolje žari, gdje mi kuća bila stara:
Došo čovo, tuđin neki i dao mu dosta para.

A ja evo konje tjeram sve do našeg sinjeg mora
I popijevam, piti imam, nek se tuđin dolje muči;
Mliva malo već je bilo, mlin je uklet, — naši kažu, —
Strašno bilo o ponoći dol', gdje Krka bjesna buči.

Makni doro, vranče skokni, poletite kao vile: —
Lijepo nam je, Bogu hvala, nek se tuđin dolje muči,
Gdje mlinovi naši bili, ele'trika tuđa žari,
Sad imamo nešto para, a za drugo tko da mari?!

Makni doro!« Ljudeskara na mahove pijuć viče
Uza stranu, ispod koje duboka se Krka lomi;
I sve više zemlju nosi, i sve više zemlju pere,
Muklo buči, uzdah neki ko da hoće da zatomi.

Tko se želi bolje upoznati sa dvije glavne mladenačke organizacije franceske, neka čita: Fr. Venillot: L'Association catholique de la Jeunesse française; i »Le Sillon«. V. Lecoffre, Paris 1904.

--- SMOTRA. ---

HRVATSKO KAZALIŠTE.

Naša kazališna uprava je pred pet godina nastupila vladu u ukusnoj zgradi naše Thalije. Intendant gosp. Treščec pl. Branjski je pozvan, da preuzme intendanturu hrvatskog kazališta na temelju svojih razlaganja o sanaciji tada veoma žalosnih prilika na našem kazalištu, a glavna je zadaća bila podići operu. Podići naše pozorište na veliku visinu, niveau barem budimpeštanske nép-opere ili bečke Volks-opere nije mogao naš intendant — jedno radi sredstava, a drugo radi samoga sebe. G. Simons, ravnatelj Volks-opere, digao je svoj zavod na onoliku visinu, jer je sam artista, profinjen i umjetnik; njemu je to uspjelo sa veoma čednim sredstvima i bez velike subvencije; intendant našeg pozorišta to nije uzmogao, jer mu manjka ona posebna samo umjetnicima prirodena crta, i sada je odveć činovnik stare b. h. vlade. — Zadnje dane ovogodišnje saisone iznijela je uprava dva noviteta i dvije novonaučene opere.

Eustahije Jurkas: »Florentinska novela« (scherzo u 1 činu). — Ime (pseudonim?) piščevo nije poznato, pa je kritika njegove aktovke bila najiskrenija, jer nema obične strančarske pritruhe. Ako je to djelo piscu prvijenac, onda mu se mora čestitati na routini, kojom na pozornici radnju prepliće i figure razmješta, na veoma zgodnoj radnji i prirodnom razvoju cijelog komada. Sadržaj: mlada i lijepa supruga (gospodica Hafner) vara svoga muža (g. Papić) uz pomoć svoje prijateljice (gđa. Dimitrijević), a sa mladim plemićem (g. Pavić). Uza svu routinu i zgodnost komada moramo ga i osuditi jer pisac na usta Mone Fiore opravdava nevjeru mlade žene, udane za stara muža, opravdava — pa da je bar čim? Željom za ljubavi, za vrelom krvi, za tjelesnom naslađom! Neka se g. autor prihvati zahvalnije, narodne teme, pa će nam dati dobrih stvari.

Vilko Novak: »Proljetna bura« (opera u 1. činu). — Hvala Bogu da dobismo jedamput domaću, hrvatsku operu. Bersin »Postolar od Delfta« je nehrvatsko djelo hrvatskog kompozitora, dok je Novakova »bura« manja po zamisli i izvedbi i slabija, jednostavnija, sa manje intencija, pa ipak nam je milija, jer je narodna i po sujetu (koji je čudnovato jednostavan) i po izvedbi. — Radnja je u Opatiji. Hranjenik nekad bogatoga, a sada palog trgovca (g. Vušković) vraća se bogat iz Amerike (g. Lesić) i moli za ruku kćeri (gđa. Polak) svog dobročinitelja, koji mu je mora dati da sebe spase; kći se međutim zaljubi u mladog slikara (g. Lowczinsky), pa će ipak za volju svog oca poći za bogatog Amerikanca. Na sreću se radnja rasplete i sve se na opće zadovoljstvo svršava. Jedna je pogrješka najboljeg našeg vokaliste g. Novaka, da ne zna upotrebljavati orkestar. Za nj je orkestar što i glasovi, jer ne prati nego vodi, svira uvijek potpun, pa nema one tako potrebne i ugodne izmjene glazbala, postane preveć budan i monoton, teško se opažaju motivi, što ih zastupaju pojedini instrumenti. Rogovi — osobito šumski (Waldhorn) — vode i gotovo redovito prate pjevača i pjevačicu: G. Novak bi sigurno uspio kao simfonički kompozitor! Djelo me sjeća Smetanine »Prodane nevjeste« u partiji, gdje stari otac pjeva o novcima svog budućeg zeta Amerikanca; glazbeni klimaksi su veoma dobro izraženi. Opera je narodna, u duhu narodne glazbe, koja svuda odsijeva i pokazuje svoje neiscrpivo bogatstvo melodijâ. Hrvatska se glazbena literatura obogatila jednom dobrom operom više, i mi se tim ponosimo. Ovacije su kompozitoru bile veoma velike i iskrene.

Vatroslav Lisinski: »Porin« (opera u 5 činova). — »O moj rode, na tom vriednom sinu, Ti sagrieši s navadna nemara«, jer ga nisi potpomogao, jer si dopustio, da izgladni genij genijalniji od oštrobradog Richarda Wagnera. Dimitrije Demeter i drugi Ilirci poslaše mladoga Lisinskoga u Prag, gdje je cvao talijanski glazbeni romanticizam i glazba predwagnerijanskog perijoda. Tu je začet »Porin«, naša najbolja opera (dovršen je 1849.) pobuđena kobnim događajima 1845., kao plod ilirskog pokreta, djelo, kakovo mi dosad ne dobismo. Ono, što je Wagner kasnijih godina proveo, učinio je prije njega Lisinski: pisao je narodnu operu. Dok su do Lisinskoga samo primi vodili melodiju a secondi je samo pojačavali, opaža se u »Porinu«, da i nastroji, koji samo prate, vode melodiju ili izražuju čuvstva, nagovješćuju radnju. Onako pregnantno i kratko, kao što je Lisinski označio smrt (trube u 4 akta) pred donosom ranjenog Kocelina (g. Vuškovića) na pozornicu, nije je valjda nitko do danas izrazio, a značajno je, da Wagner (Tannhäuser: am Venusberge) ima isti motiv kao i Lisinski. — Grandijozna molitva Sveslavova (veoma daroviti i velike budućnosti g. Križaj). Sjajna jutarnja pjesma djevojaka Hrvatica u pećini, koja Te podsjeća na poznate pjesme, što ih majka pjeva, što ih naša prošlost šapće, slobodarska pjesma: »zdravo moje osamljene stijene«, uzor-lirska melodija: »Zorko moja, zorko mila«, pa divna »Sva se bijeli gora«, što prelazi u prekrasnu: »Zbogom ostaj dušo od planine« — sve su to momenti, kakovih mi ne dobismo, a teško ćemo i dobiti. Izvedba me nije zadovoljila. Što je za Nijemce Wagnerov »Ring« to mora biti za nas »Porin«. Gđa. Korošec kao Irmengarda je bila indisponirana, pa je oporost njena glasa bila još uvećana, g. Križaj i gđa. Šugh dobri, a g. Jastrzebski je pjevao sa zamjernom, divljenja vrijednom indolencom. G. Vušković u višim položajima izvraća glas, što kvari krasni dojam njegove igre. Zbor je bio uz sudjelovanje tipografskog hrvatskog pjevačkog društva »Sloge« dobar. Orchestar (ravnatelj opere g. Albini) precizan i vrstan.

Richard Wagner: »Walküra«. — Nezgodno je iz cyklusa istrgnuti pojedino djelo i servirati ga našoj publici. Izvedba je ovog djela bila za čudo mnogo bolja od »Porina« već i poradi toga, što je ovo djelo iz perijode Wagnerove muževnosti, cvata, pa je harmoničnije, sistematskije. Brunhilda je gdice. Korošecove bila dobra, a gosp. je Vušković kao Wotan bio sjajan. Gđica. Baurova je kao Fricika dobra akvizicija našeg kazališta, dok je g. Jastrzebsky bio bolji nego u »Porinu«. Orchestar pod odličnim g. D. Kaiserom veoma dobar, i rijetko kad čujemo ovako dobro sviranje. Regija ukusna.

V. S.—

OCJENE I PRIKAZI.

H. Sinkiewicz: »U žarkoj Africi« — s poljskoga preveo J. Benešić (16. i 17. knjiga »Zabavne biblioteke«). — Nakladom zemaljske tiskare izlazi već drugu godinu niz prijevoda iz svjetske literature. Opazilo se naime, da u nas nesamo da nedostaje izvornih produkata lijepe knjige, koliko je treba za duševnu hranu naših čitatelja, nego da je od starih Vijenčevih i Prosvjetinih vremena zanemarena i prijevodna literatura. pa da se tome doskoči, osnovana je pod uredništvom dra. N. Andrića zemaljskom potporom ova biblioteka, koja se dosada ističe već lijepim nizom knjiga, lijepim jezikom prijevoda i solidnom cijenom, pa je naišla na takovo priznanje. da je naklada mnogih knjiga, ubrzo gotovo razgrabljena. S naše je strane to poduzeće ostalo kao neopaženo, a ipak se njim trebalo po mom mnijenju zabaviti barem prigodom izdanja »Jadne Alijete« od Octava Feuilleta, gdje se svom snagom ističe vjerski momenat u konfliktu s generacijom bez vjere i Boga tako, da konačno ipak vjera pobjeđuje. Na ovu se pak knjigu Sienkiewiczevu moramo osvrnuti — ako ni za što drugo — a ono već zato, što ju je veliki poljski pisac osobito preporučio hrvatskoj mladeži u popratnom pismu, što ga je upravio na prevodioca.

Krasnim je svojim djelima Sienkiewicz postao u neku ruku Homerom poljskoga naroda, pa mu se slava prenosi cijelim svijetom, a narod mu izriče svoju zahvalnost narodnim darom imanja Oblegórek, darom, kakovim se valjda nijedan književnik na svijetu više ne može podičiti. A Sienkiewicz je to i zaslužio. jer je slavu poljsku pronio svijetom, jer je ponos na poljsko ime učvrstio u srcima svojih zemljaka. Ta što je trilogija »Ognjem i mačem«, »Potop« i »Pan Wolodyjowski« drugo nego apoteoza poljačkog imena, junaštva i slave?... Pa i junak ovoga djela. kojemu je izvorni naslov »W pustyni i w puszczy« (»U pustinji i prašumi«). poljske je krvi. i njemu srce bije ritmom one »Jeszcze Polska...«. Stasio je jedan Wolodyjowski u malom izdanju. A Nella — zlatna Nella! Treba da sebi predočite nju samo u jednom momentu, n. pr. kada ide prviput k slonu. ili kad se najedamput sama nađe pred risom (zvanim »vobo«), pa da vidite. što znači prikazati ovako bezazlenu dušu djeteta od osam godina. Ro-

man je ovo — nazovimo knjigu romanom — djelo svoje vrsti. Velika je to robinzonada dvoje djece, koja pretrpljuju nepojmljive tegobe i muke prolazeći ogromnom pustinjom i divljom prašumom, prepuštena samo milosti Božjoj i divljim zvijerima. Pred očima nam se redaju jasne slike — autor je »Quo vadis?«-a uvijek tako jasan — sad gola pustoš s karavanom bijesnih Sudanaca i divljih Beduina na devama i konjima, sad opet prašuma s menažerijom svih mogućih životinja i biljkama svih mogućih vrsta, kakovih imadu samo tropski krajevi Afrike i Indije, sad divlja rulja neobuzdanih i fanatičkih Mahdijevaca, onda opet sela praznovjernih i u neku ruku djetinski bezazlenih crnačkih plemena, a iznad svega toga lebde ko dva bijela golupčeta u zraku dvoje djece, Stasio i Nella, vezanih za njihovu dobu upravo nepojmljivom ljubavlju, kojoj korijen mora biti dublje usađen, nego što je uopće moguće na tako plitkom tlu ljudskoga srca. Dirljivi momenti i dialozi se među njima često izmjenjuju tako, da mi je nejedamput, dok sam djelo čitao, na oko izmilila suza milja...

Predočite sebi dvoje nejačadi u borbi s afričkom divljom pustoši! Samo Bog i prirođena spretnost i odvažnost Stasiova mogoše tu pomoći. Pa tako je i bilo. Uz Stasia je uvijek njegovo »dobro Mzimu« (dobar duh) Nella, oboje se utječe molitvom Bogu, oboje se uzda tvrdo u Njegovu pomoć. Tako je djelu dan izričit patriotski i kršćanski karakter. Stasio naziva duplju, u kojoj dugo stanuju, imenom Krakov, on urezuje u stijene ne svoje ime nego »Jeszcze Polska...«, on sniva o svom crnačkom kraljevstvu, o svojoj afričkoj Poljskoj, odakle bi u potrebi poveo svu vojsku u pomoć svojoj evropskoj domovini. On se ponosi svojom krvi i svojim imenom. Ali on je isto takav kršćanin. On ne preza da na grozu svih nazočnih odbacuje pred Mahdijem ponuđeno mu njegovo »vrelo istine«, on se moli: »Pod tvoje se krilo utječemo, Sveta Bogorodice...«, on krsti polumrtvu pratnju Lindeovu, on poučava u kršćanskoj vjeri svoje robove i krsti ih, on potiče Nellu, da se moli s njim. I Bog ih zbilja pomaže. Vrlo je simpatičan korakter također Kali, pravi tip inače crnačkih plemena. Takova mu je ćud i ostala, iako ga je Stasio s Nellom upućivao u kršćanstvo, u negovu nauku i uzvišeni moral.

Govor je Kaliju.

»... Pojmovi o zlu i dobru također su mu bili i suviše afrikanski, zbog čega se jednom poveo među učiteljem (Stasiom) i učenikom (Kalijem) ovakav razgovor:

— Reci mi, zapita Stasio, što je to zlo djelo?

— Ako Kaliju netko oteti krave, odgovori iza kratkoga razmišljanja, to je zlo djelo.

— Vrlo dobro! klikne Stasio, a dobro?

Sada je slijedio odgovor bez razmišljavanja:

— Dobro je, ako Kali kome oteti krave.

Statiso je bio odviše mlad, da bi mogao opaziti, kako slične nazore o zlim i dobrim djelima propovijedaju i u Evropi — nesamo političari, već i čitavi narodi«.

Tko da se kod tih redaka ne spomene jadne Poljske i sestre joj Hrvatske?! — — —

će u ruke ovaj životopis, da ga pročita i da iz njega uči, kako se radi za Boga i slobodu.

Još o »Albumu sv. Zemlje«. Časni komesarijat sv. zemlje izvolio je uvažiti opasku našega uredništva u 8. br. »Luči« te je za đake, učitelje i kapelane snizio cijenu »Albumu« s 2 K na 1 K 50 fil. Isto nas obavještćuje časni komesarijat, da đaci, učitelji i kapelani mogu za 3.— K dobiti »Uspomene iz sv. Zemlje«, što ih je napisao prof. K. Krile, a izdao komesarijat sv. Zemlje (inače je cijena 4.— K). Neka drugovi uvaže ovu susretljivost!

o. Petar Vlašić: Savremena biblijska pitanja. Rijeka 1914. — Dobili smo tako dugo željkovanu knjigu savremenih biblijskih pitanja, knjigu, koju smo tražili od sveuč. profesora u Zagrebu, no za uzdarje nam odvratiše porugom... Već prije godinu dana trebala je knjiga biti štampana, no zahvaljujući premnogim dobrotvorima katol. đačkog pokreta, ostala je u rukopisu do kolovoza lanjske godine. Imala je izaći kao 1. svezak knjižnice hrv. kat. nar. đaštva, no ona je izašla kao i svaka druga edicija »Kuće dobre štampe...« Svakako je dobro, da je i poslije dvije godine dana ova knjiga izašla, jer ju je naše đaštvo trebalo, ono je treba i trebat će je. Ja sam knjigu pročitao na dušak i bilo mi je drago, da je baš našom inicijativom potaknuto pitanje izdanje ovake knjige, koja je upravo nužna našim đacima u srednjim i visokim školama. Nije na meni, da pišem stručne kritike, to će znati valjda oni viši, prepuštam to stručnjacima, a sa svoje strane živo drugovima preporučam.

Đ. K.

Der Paedagogische Kurs in Innsbruck. (10.—12. IX. 1913. Herausgegeben vom Komitee.) —

Paedagogische Stroemungen der Gegenwart. (Dr. Fr. Krus S. I.) Predavač iznosi struje, koje idu za tim, da reformiraju pedagogiju. Pobija ih činjenicama, koje govore za vjerski odgoj.

Heilpaedagogik (J. Weigl). Govori o potrebi škola, u kojima će se odgajati duševno zaostala djeca. Da pokaže, kolika je korist od tih škola, iznosi svoj desetgodišnji rad na tom polju.

Die neuesten gesicherten Ergebnisse der paedagogischen Psychologie. (Dom. Dietrich). Predavač nam u uvodu iznosi razvoj pedagoške psihologije. (Pod pedagoškom psihologijom razumijevamo eksperimentalnu psihologiju, u koliko se bavi istraživanjem dječijeg duševnog života u odgojne svrhe.) Za tim govori o glavnim problemima ped. psihologije.

Arbeitschule (J. Weigl). Predavač nam iznosi nacrt radne škole.

Das tirolische Volksschulwesen. (E. Auckenthaler.) U prvom dijelu govori referent o sadanjem stanju tirolskih škola. U drugom dijelu raspravlja o naobrazbi učiteljstva, o povišenju nastavnih sati u osnovnim školama, o preuređenju nastave u istim i o školama za daljnju naobrazbu (slične opetovnicama u Hrvatskoj).

Religiositaet als Erziehungsfaktor (Dr. M. Gatterer S. I.) Svrha je i ideal vjerskog odgoja ljubav prema Bogu. Predavač razlaže, na koji se način može najlakše probuditi i uzgojiti ta ljubav u srcima mladeži.

Ueber Jugendpflege. (Sorge fuer schuientlassene Jugend. Dr. J. W. Foerster). I. Etische Einwirkung. Kako se najuspješnije utiče na etički razvoj mladeži. II. Kann man ohne Religion den Charakter bilden? Temeljito dokazuje, — ne kao teolog, nego kao pedagog — da je vjera potrebna za odgoj karaktera.

Fuersorge-Erziehung. (Proebsting). Kod odgoja zapuštene i moralno pale mladeži ne smije vladati prevelika strogost, nego je potrebna velika blagost, ako želimo, da se takova mladež zaista popravi. Iznosi uspjehe ovakovog odgoja u popravilištu, u kojemu je on direktor.

Zeitgemaesse Maedchenerziehung. (Grofica Marschall.) Predavačica najprije dokazuje, da je ženi zaista potrebna viša naobrazba. Za tim opisuje razne ženske srednje i stručne škole, te iznosi njihove dobre i zle strane. Napokon govori o reformi tih škola.

Autoritaet oder Selbststaendigkeit (Dr. R. Hornich). Da li slobodan čovjek može trpjeti nad sobom kakav auktoritet? Može i mora! Auktoritet se ni najmanje ne protivi slobodi čovjeka, nego proizlazi iz nje.

Pflege der Moralitaet und ihr Einfluss auf die Volkskraft (Dr. J. W. Foerster). Referent dokazuje, da su nemoralni ljudi uvijek i tjelesno bolesni. Za tim iznosi neke okolnosti, na koje se mora paziti kod moralnog odgoja mladeži.

Sport und Sportziele. (H. Seibert). Sport djeluje veoma uspješno na tjelesni i duševni odgoj mladeži. Pretjerivanje u športu, kao i gimnastika u zatvorenim prostorijama djeluju štetno.

Jugendlektuere. (Dr. R. Hornich). Predavač govori o nestašici literature za mladež i puk. Kritikuje rad raznih organizacija u Austriji i Njemačkoj, koja su osnovana da nadziru literaturu za mladež.

Dne 11. IX. na večer održana je »obiteljska večer«, na kojoj je učeni profesor dr. J. W. Foerster držao predavanje: »Hauptgesichtspunkte fuer die häusliche Erziehung«.

Trebalo bi, da svaki katolički učitelj prouči ova predavanja, jer će u njima naći mnogo lijepih misli, koje će moći i u svome radu primijeniti. Dobro bi bilo, da i naši učiteljski pripravnici malo promozgaju ova predavanja, i da se tako već sada spreme za budući rad. — Knjiga stoji s poštom K 1.70, a naručuje se kod: Buchhandlung »Tyrolia«, Innsbruck.

Franjo.

NAŠI SREDNJOŠKOLSKI LISTOVI.

Zanos je ko more, kome se valovi sad dižu, sad padaju. Karakteristika ta opaža se i u razvoju naših srednjoškolskih listova. U prvo doba, kad smo ih pokrenuli, dobili smo ih nabrzo priličan broj, pa tek što su se uspjesi toga počeli jasnije pokazivati, najedamput tih naših listova poče jedan po jedan iščezavati. Uzrok je tome s jedne strane bio pritisak vlasti, a s druge strane popuštanje u zanosu, nehaj i nerazumijevanje znatnosti takova lista uza sve to, što je ta znatnost i potreba bila s naše strane toliko puta isticana i naglašivana. Ove godine — rekao bih — došla je nova perioda u razvoju tih naših listova, jer su na sve strane opet počeli jedan po jedan nicati. I obradovasmo se tome vrlo, a radost naša bila bi i još veća, da možemo ovo na koncu godine konstatovati barem dvostruki broj, ako idemo sa stajališta kvantitete. Svakako tvrdimo to, da nijedne naše đačke kongregacije i organizacije ne bi smjelo biti bez svoga srednjoškolskog lista i glasila. Na razne prigovore velim samo to, da sveti zanos za našim ciljem i našim idealima može nadvladati sve poteškoće, a u to moraju svi naši vjerovati. Ne budite nikad malodušni, ne plašite se žrtava, kad se radi o kojoj plemenitoj svrsi našega katoličkoga pokreta!

Konstatujem o ovogodišnjim srednjoškolskim listovima vrlo lijep napredak i uspjeh na svim stranama. Od 11 njih uvijek smo isticali »Jeku«, »Nadu«, »Neven«, »Travanjsko Smilje« i »Vrelo«, koji su se doista digli na zamjernu visinu, na kojoj su se — možemo s veseljem tvrditi — i održali. Ostali listovi: »Danica« (zašto samo 1. broj?), »Rad«, »Liljan«, »Ljubice«, »Osvit« i »Učka« — nose manje više početničko obilježje te su samo u dijelovima uspjeliji. Između radnika tih listova ima i nekoliko već istaknutijih, za koje se nadamo da će vremenom biti valjani književnici u našoj hrvatskoj katoličkoj literaturi. Njihove smo uspjelije stvari donosili (iako na preograničenom prostoru) u »Luči« i u »Vilingaju«, pa smo tim iznijeli pozitivne rezultate srednjoškolskih listova. Kritikom smo nastojali, da pratimo rad i razvoj svih listova, da ocjenom i uputama unaprijedimo njihov rad. To nam je davalo često poteškoća, katkad smo sa strane relativne kritike bili i nepravedni, ali uvjeriti moramo sve, da smo s iskrenim simpatijama primali svaki broj svakoga lista i da u tom nije nikada bilo razlike.

Zadnji broj srpskog đačkog lista »Весан« (Beograd) donosi popis naših srednjoškolskih listova, pa se u neku ruku ko čudi, što njihovim brojem nijesmo zadovoljni. Pa zaista i nijesmo. Hoćemo, da se oko desetog godišta naše »Luči« okupi što veći broj srednjoškolskih listova, jer smo uvjereni, da se samo tako pruža najlakša prilika, da svaki naš đak okuša svoj eventualni književnički dar. Neka svaki naš misli o tom, kako bi se i tamo, gdje nema još lista, takav pokrenuo. S pretpostavkom »mora biti!« poduzetan duh nađe način i sredstvo. Na đakovačkom se sastanku moramo i o tome dogovoriti, a onda — u zanosu naprijed na rad za razvitak naših sposobnosti u jačanju svetih nam načela!

O zadnjim stiglim brojevima pojedinih listova reći ćemo još koju.

»Vrelo«, god. I. br. 2. — Malo se »Vrelo« muti, pa ni romon valova poezije nije

tako zvonak, jasan i bistar kao prije. Tako »Utočište grješnika« nipošto nije na visini pjesme »Predborbom« iz I. broja, a obje su od istoga autora, kako mi se čini. Briljantna dikcija donekle se pokazuje i ovdje, šarolikost i slikovitost ispreplela je ideju i ove pjesme, ali unutarnja snaga je nekud ko malaksala. Tako mjesto, gdje pjesnik hoće da bude najjači, ostaje prazno, slabo. Mislim ono »Nada mnom teška — mrtva noć, Nada mnom mrtva — mukla noć, Nada mnom mukla — strašna noć, Nada mnom svuda noć — Noć i smrt...« Efekat je promašen. I ritam nije na dva tri mjesta čist. Inače mi se pjesma sviđa, pa joj zato posvetih više pažnje. C. opet pokazuje, da bi mogao, biti dobar pjesnik. Pjesma »Bez naslova« doista »zvuči ko moll«, ljupka je mjestimice, ali sadržajem plitka i nejasna. Köhlrenter je bolji u prozi. Zemljićeva »Magla« zakrita je doista nekim velom. Zašto nam je ideja neprovidna? Nije dost, da je samo on zna, i mi bismo htjeli da ga razumijemo. »On« je bolji. Svakako je lijepo, da je i prijevod Chateaubriandova »Indijankina pjeva« uvršten. U poučnom dijelu najslabiji su »Počeci uzgoja«, jer se na dvije strane doista malo i moglo reći. Inače je Štefanović intersantniji, kad priča o »Sablasti«. — Nadamo se, da »Vrelo«, koje nas je u prvom svom početku tako obradovalo, ne će i dalje zamućivati, nego da će bistro i svježe opet zaromoniti jasnim i zvonkim zvucima mladosti, zanosa i poleta.

»Ljubice«, g. VII., br. 2., 3. i 4. — Nijesam se prevario u nadi, »Ljubice« su mi došle ljepše no prije, možda zato, što mi ih je donio svibanj cvijeća i proljetnih uzdaha. I jednoga i druga pun je list, a to čini, da nam se mili listati ove stranice i pregledavati rad vrlih naših uzdanica, rad prožet toplinom i iskrenošću mladog srca i zasaden ljubavlju za vjeru, domovinu i narod. I radujemo se plodovima... — Pouka je sočna i krepka, istina — poznate stvari iznesene su katkad i prekratko, ali jezgrovitosti gotovo nikada ne manjka. Ističem zgodnu temu: »Žena i umjetnost« od Alatrovićeve, koja pokazuje zgodnih misli, ali te misli nijesu duhom proživljene, nijesu dosta duboke. Dalje se reda nastavak radnje »Naše narodne pjesme«, koja sad dobiva već sistematičkiji pregled. ciklus prikaza »Iz moga kraja«, »Prava naobrazba«, »Memorane« itd., a sve su prožete istim duhom i tendencijom, koja ide za pripravom na rad učiteljice u narodu i za utvrđenjem u plemenitim načelima života. Od obiju pjesnikinja Gjurgjenovićeva je dotjeranija u formi i izričaju, a druga je uspjela prilično samo u pjesmi »Ja ljubim«, koja me spominje tako živo jedne Domjanićeve pjesme i jedne od Nonce u istoj formi. Pjesma je puna tople i svježe linke, samo je pjesnički izričaj gdjegdje previše skovan, na primjer: »...klasje, što s' lelija«, »u srcu ljub'vi plamen gori«. Inače pjesnikinje »Ljubica« malo paze na ritam. Prozna beletristika je tu i tamo bolja. Iz »Uspomena« Gregorićeve vrlo je lijepa i nježna crtica »Inje«. Marijanka je u priči »Zaljetnih dana« gdjegdje izvrsno pogadala narodni ton govora. Živjela! Tu treba tražiti ljepotu, tom ljepotom treba zasaditi našu pripovjedalačku beletristiku. Da je sama stvar u koncepciji i kompoziciji jača, donijeli bismo je bili mnogima za uzor. »Crtica s puta« od Metzgerove pokazuje posljedice otuđivanja hrvatske djece u madžarskim školama. a prilično je prikazan dolazak u zavičaj, prvi pogled na zvonik, dolazak do kućnog zvonca. Stvar je trebala samo da bude malo življa. Ostale su crtice (»Sreća« među njima prilična) sve slabije i na naivnoj bazi građene. Ništa zato. Moramo svakako konstatovati zamjeran napredak i uspjeh u ovo nekoliko brojeva, što nas veoma veseli, pa samo žalimo, da su »Ljubice« jedini srednjoškolski list naše kat. ženske omladine. Znamo, da će zanosna ustrajnost valjanih radnica oko »Ljubica« uroditi obiljem plodova, pa se tome iskreno radujemo, jer je to velik doprinos našem katoličkom pokretu u hrvatskom narodu. **J. A.**

»Nada« VIII., 4. — Teško sam je primio na ocjenu, ali sada sam donekle zadovoljan, jer sam vidio plod ustrajnosti rada i marljivosti, kojim rodi sjeme našega pokreta. »Nada« je oblikom prikladna da se tisne i u širu publiku. A da li je to i sadržajem? Ima tu nedostataka, koji su sasvim razumljivi, ako se uzme, da ljudi oko »Nade« gledaju na količinu i formalnu kakvoću a puno manje na izraz misli i osjećaja. Ono, što nas interesima, mora biti unutra a ne s polja. I ako izgleda da u »Nadi« ima snage za razvitak, tim ipak ne možemo zaključivati na porast njezine pismene veličine, jer oni, koji se sakupljaju oko nje, sazrijevši otpadnu od nje;

zato svu pomnju valja staviti na izgladivanje pojmova, otkrivanje vidika kod mladih.

Od pjesama su ponajbolje Tihomilova »Jesenčica« i Sučićeva »Ružo rumena«. Pisane su u nastroju melankoličnе popijevke i dišu narodnim dahom — zato nam i gode. Kod druge mogle su izostati posljednje dvije strofe. Pjesma može biti ružičasta, a da se rumenilo ni ne spomene; melodija ima svoju boju.

Volovićeva »Dvadeseti vijek« ima strašno prozaičkih stihova (n. pr. »Glupost, glupost — — — Ha, je l' zbilja?, Glupost, smrad i tome slično«.) »Prednost« je usiljena. Preporučujem pjesnicima, da se manu plitke erotike, što vodi površnosti. Premladi ste. Onaj stari pokazuje jaku volju da se podigne do metafizičkih razmatranja i lijepo upravlja i većim pitanjima. Opaža se, da je marljiv čitač »Hrv. Straže«. «Na klupi« i »Noćna sanja« počinju onom vječnom pjesmom o zapodnom rumenilu i čaru neba. Vrapčja je to pjesma i golišavaca u gnijezdu. Prhnimo jednom ispod grane, da nam se raširi vidik. (Pa onda pleonazmi: malo jezerce, mala djevojčica itd.) »Smrt izdajice« razvučena je i čudno da Juda umire s riječima: »Isuse — Isuse«, bilo i u smislu mržnje, jer nas to sjeća na blago umiranje. Jelenčićeva priča »Na putu« dosta je zanimiva, ali odviše potsjeća na Hranilovićevu »Donesoše na krst dijete«. Imam mu još da reknem, da i Goethe sam o sebi veli, da u tijeku od 70 godina nije bio ni četiri tjedana sretan, a što se pjesnici drže za nesretne, to nije razlog, da se hvali Bogu, što Te nije takvim učinio, jer ta nesreća (u smislu nezadovoljstva) progoni sve nas, samo pjesnici javno plaču a drugi u zakutku. Od proze je najbolja komemoracija »Prije rastanka«. Ima u njoj umjetnosti, ali nije ukočena; onaj mili odnošaj dvaju drugova, koje osim ličnih simpatija veže usko i jedna mila uspomena, može nas i zanijeti. »Na klupi« je gotovo ista kao »Šetnja u Jeli« Pohvaliti treba vrlo marljivo radjeni članak »O kolonizaciji Slavena«. »Stihoklepijada«! Prikaz »Školskog antialkoholizma« svjedoči nam, da se uzalud ne nadamo ojačanju toga pokreta, jer ovakove prikaze izazivlje samo živi interes, a gdje je interesa, tu će biti i uspjeha.

Ocjene »Našeg kola« i »Hrv. Prosvjete« (osobito prva) ne bi se stidjele ni drugih ocjena što smo ih čuli. Po mom uvjerenju u onima nije bilo toliko zdušnosti, koliko ima u ovoj prvoj. Ne govorim to zato, jer je ova ocjena pozitivna odnosno najpozitivnija (što napokon i dolikuje vrlo mladom kritičaru), nego zato, jer je sa simpatijom pisana, a to je glavni i vrlo važan uslov, da se objekat pravo rasudi i da svi dojmovi budu točni. Nedisponirane duše nijesu podobne za primanje pravih dojmovâ, a još manje ako su u osobi jačeg temperamenta. U njihovim kritikama, kad i nema prave animoznosti, a ono su objektivno posmatrajući kao magneti, koji su upućeni samo na određeni pol samodopadnosti i privlače samo ono, što je u njihovoj sferi, ostalo odbijaju. Zato i kritika Frana Galovića u »Savremeniku« (vjerujemo, da nije animozna, ali) nemjerodavna, jer on (u koliko bi kao »pjesnik« i mogao biti kritičar) nema simpatije za nas, a kao temperamenat on je isključiv te ima sferu djelovanja ograničenu, i privlačivost samo za nekoje elemente. Stavljanje na stanovište iznad sebe jako je dopušteno, opasno je.

Prilog »Nadi« je »Ludendo —«, pa ni to nije bez mjesta. Držimo se načela: napred u započetom!

»Jeka«, g. 1913.-14., br. 5. — Već sama ukusna forma upućuje na lijep unutrašnji sadržaj, toga su mnijenja mnogi, a to se i kod »Jeke« obistinilo. »Kraljici svibnja« od Goričkoga je krasna i nježna molitva djeteta i odiše čuvstvom sinovske ljubavi. Dok nas se od »Slavonskih elegija« Maričićevih prva »Pod zvijezdama« jako doimlje poradi krasnog prijelaza iz čuvstvanuja u duboku sjetu, koja se konačno odrazuje u suzi, »Šetnja« nas se ne doimlje tako jako poradi očevidno tendencioznoga, naglog prelaza u grubi razgovor sa pijanicom. Resignacije su jedva zamjetljive i pristaju. »Rosna i zelena trava« nikada ne »šušti«. Inače su pregledavši tu sitnicu elegije upravo uspjele i pokazuju dar za kratko risanje i meku dušu pa jačinu misli. Medislavov kratki govor »Iz našeg pokreta« pokazuje shvaćanje načela naših i oduševljenje za njih. Pisao je iz pune duše. »Dok svijet luta po besputnoj tamnoj noći, mi...« zvuči nekako farizejštinom. Inače, prije Hrvat, onda Jugoslaven! »U proljeće« je

duhovita pjesmica. Od tri pjesmice Pobjediča »Majci« treća je najbolja, dok u prvim dvjema ima borbe s oblikom pa gdjegdje je i nategnuo: n. pr. »Nije moja duša tada potištena teških jada: molitva se diže« (?)

Zoranićeva »Jeka« je neuspjela radi upravo strašne dosljednosti u perfektivnom izricanju. U svakoj gotovo rečenici je po jedan —ao, —ilo, — alo, —lo! »Priča« nije pjesma, premda je N. T. brojao slogove, jer nije pazio ni na ritam ni na sricanje. A tko bi razumio što mu znači: »Uz vihora će urlik bijeli doći dane!« Razglodci! Tihomirov je sonet »Milim pokojnicima« sa tehničke strane uspio, samo nije dobro upotrebljavanje triput istog sroka, ma bilo to i figurom vezano. »Jeka«, kako se vidi, ječi duhom plemenštine i poleta, pa će biti i odjeka.

»Osvit«, god. I., br. 6. — Vanjština mi se nikako ne svida, jer je kvare neuspjele crtarije; ako već nije ili stroj podesan, ili ako nema valjana crtača, čemu natezanje? Gorštakova pjesma »U oči maja« čita se glatko, pa je i uspjela, valjda radi osmerca, koji nam je prirođen. »Noćni akordi«, podsjećaju nas na Zoranića u »Jeci« radi svojih imperfekata. U 24 retka 19 oblika na —ah, — aše.... Primorac bolje piše svoj prikaz pokreta »boy scouts«. Vrijedno ga je čitati i zato, da se opazi velika razlika među njim i među »našim« jednoličnim nogometom, koji odvodi od nastojanja za izobrazbom. III. u svom »Životu u šumi« i K. u »Priroda najveća umjetnica« upravo gomilaju prizore, što ih zamjećuje. Trebalo bi, da nam pokažu, što oni uistinu osjećaju, što izaziviju u njima pojave u prirodi, što čute. Treba, da se dojmovi izvana odrazuju nesamo u oku nego i u duši; ona mora bitine prozirnim oknom nego čistim zrcalom, u kojem se priroda ogleda i na kojem se reflektira. Slično griješi i Trappe, koji u »Novom životu« jednostavno priča, bez čuvstva, što se je s njim zbivalo na prelazu u taj novi život. Mi bi htjeli da znamo i za dublje motive, koji su zacijelo utjecali na taj preokret duševni. Što je duša čutila, što je srce osjećalo? Treba da nas pisac povuče sa sobom, da i mi s njim osjećamo, da se i u nama probudi bar koje čuvstvo slično: nijesmo zadovoljni samo praznim slovima. — Kroničar će još i više uspjeti, ako promotri mnoge »malenkosti« sa svih strana, da nade koju veličinu, pa makar i smiješnu, nezgrapnu, a duhovitost će znati, na što da nas upozori. Inače se u »Osvitu« vidi i razvoj u ovoj prvoj godini života. Poći ćemo, zar ne, i dalje!? Treba. P. S. Ć.

List organizacie T. br. 6. — Lijep broj zaista. Oko ovog se listića okupilo uistinu nekoliko vrsnih radnika. Čini se, malo ih je, ali i ne treba mnogo, samo neka to bude vrsno. »Uskrsna elegija« odlična je pjesma. Pokazuje se bujna fantazija pjesnikova, koja ga nosi pod slavensku lipu, na valove Gangesa, u brazilske šume i na olimpsku goru, a svakamo dopiru traci Propetoga. Pjesma je pisana u heksametru, što je u našim srednjoškolskim listovima rijetkost. Koncepciji pjesme ipak nedostaje nešto, što bi pjesmu učinilo savršenom. Ostale su pjesme ovog broja slabije. A. S. se na nekim mjestima u pjesmama »Tihakadnoća...« i »Na groblju« pokazuje dobar, samo da mu dikcija nije tako preobična. Pjesma »U maju« pokazuje početničko vrelo. Vrlo je zgodno zamišljena crtica »Ti si utješitelj«, pa njezin pisac A. E. ponovno potvrđuje, da će jedamput biti dobar pripovijedač, samo neka nastoji, da zamišljenu radnju uvijek zaokruži, da radnji dade živahnosti i izmjene, da izbjegava monotonost i nagle modulacije čuvstava. Tako je ovu crticu mogao produžiti, dodati joj još epizoda, koje bi ideju jače i ljepše istakle, koje bi crticu učinile dobrom pričom. Neka A. E. samo studira i piše, od njega se nadam nečemu. »Sreća — san« je mogao izostati ,a»Muha« je naivna. »Idila« je prenatrpana, pa uza sve to odiše nekom praznином. Opisi su prilični, čini se, da bi autor silom htio, da nekom romantikom iskiti te opise prirode, da se njima istakne, a na kakovu radnju, na jezgru pripovijedanja i ne misli. Zamjenjuje sporedno sa glavnim, a to je pogrješka nesamo svih početnika nego i gotovo svih naših mladih pripovijedača iz srednjoškolskih redova. Čini se, da oni sjedaju pisati, a da nemaju prave zamisli, a onda što bilo da bilo. To na razmišljanje Korčulanskom brodaru. — Još ima dva poučna članka: »O štrajku« od Podgajskoga i »Đačke skupine«, k tome dolazi još kritika i tim je cijeli broj lijepo zaokružen i razvrstan. Konstatujem napredak. Još više!

GLAZBA.

»Sv. Cecilija«, glasilo »Cecilijinog društva« u Zagrebu, god. VIII. svezak III. — Kod nas ničų mnoge lijepe ideje i zamisli, ali do izvedbe rijetko koja dođe, pa ako i dođe, obično ugine u prvom svom zametku. Na polju naše glazbe mnogo se toga već zamislilo, mnogo se toga već započelo, ali malo je od toga ostalo, pa zato malo i imamo. Mi nemamo nijednog lista naše svjetovne glazbe. To je žalosno, a još je žalosnije, da na to nitko valjda i ne misli. Zato imamo valjani list crkvene glazbe, kojim se doista možemo dičiti. Koliko takav list vrijedi, vidi se po uspjesima, koje je baš on potaknuo i proveo na polju naše crkvene glazbe. Prolistajmo samo ovaj broj! Dopisi (Bjelovar, Velika Pisanica, Otok, Dugoselo, Zagreb) pokazuju, kako se po malo popravljaju jadne prilike našeg crkvenog pjevanja, a sve to poticajem »Sv. Cecilije«. Dalje čitamo (str. 47.), da je prigodom raspisanog natječaja za jednu latinsku misu uredništvu prispjelo šest radnja, za koje prof. Dugan veli, da su sve lijepo i korektno radene, pa se sve mogle štampati i izvoditi. »To je vrlo utješljiva pojava za naše prilike i znak, da se već i kod nas počelo s valjanim i solidnim radom. Imamo već dobrih crkvenih skladatelja, što se prije nekoliko godina još nije moglo kazati...« Ili zar nijesu to uspjesi dostojni »Sv. Cecilije«? — Sam je list uzorno uređen, pa mi se čini, da biva i sve bolji. Žganec raspravlja lijepo: Jesu li hrv. korali — »mrtvačke pjesme«? gdje pobija krive predrasude gojenaca moderne njemačke, francuske i talijanske glazbe na štetu lijepog korala. Fra Ignacije Radić prikazuje ukratko jadno stanje i nesređene prilike »Staroslavenskog crkvenog pjevanja u biskupiji krčkoj«. Viktor Novak prikazuje u »Listku« crkvenu glazbu u Rimu, gdje iznosi nekoliko vrlo zanimivih produkcija i karakterističnih stvari iz vječnoga grada, »quo nihil possis visere maius«. Interesantan je pregled glazbene literature stranoga svieta kao i dopisi iz raznih krajeva. — U glazbenom prilogu donesene su opet tri kompozicije, od kojih je osobito krasna »Pod prilikom hljeba« (riječi Iv. Šarića) od F. Dugana. Ističe se majstor male forme i savršene klasičke harmonije. Staroslavenska pjesma »O spasiteljnaja Žrtvo!« od Fr. pl. Lučića, mnogo je šarolikija svojom harmonizacijom, koja međutim nije tako naravno laka kao u Dugana, ali je uza sve to lijepa. Stvar će moći izvoditi samo bolji zborovi. Vjekoslav Klobouček dao je pjesmu »Veni Creator!«, kojoj nema prigovora, ali koja će po mom sudu ipak naći malo izvađača. — Sa »Sv. Cecilijom« možemo biti potpuno zadovoljni. To više moramo žaliti, što joj nemamo premca u našoj svjetovnoj glazbi, kojega bismo također veoma, veoma nužno trebali. A i dobit ćemo ga — nema sumnje — pa se samo radi o tom, kada će se pokrenuti i tko će to učiniti. Mislim, da nam to ne bi smjelo biti deveta briga. J. A.

V. G. Brož: »Balkanska jeka« op. 214. (Prilog »Tamburice« X. br. 4.) — O Brožovoj bi se glazbi dalo mnogo govoriti. Možemo s pravom reći, tvrditi i proučavanjem konstatovati, da je on u zadnjem deceniju bio najpopularniji tamburaški skladatelj, a to je — rekao bih — ostao i do danas, jer vrlo su rijetki koncerti i tamburaške produkcije, gdje se bilo koja njegova stvar ne bi izvodila. Gdje da tražimo tome uzrok? Ja sudim ovako. On je došao prije Canića, Stahuljaka i Vogrića — jer to su kvalitetom prvi — izdavanjem je svojih stvari nastojao, da ih što više raširi među tamburaše, koji su žedali za dobrim izvornim stvarima. On je znao svima ugoditi. Komponovao je stvari svakoga genrea. Njegove koračnice (n. pr. »Pod Dubovcem«, »Sve za domovinu!«, »Osvit«, »Živio predsjednik!« i dr.) i danas se u svim tamburaškim zborovima najviše sviraju; njegove mazurke (»Ljubim te«), njegove polke (»Postillon d' amour«, »Balkanska jeka«), njegove lirske piece (»Pozdrav dragoj«, serenada »Spavaj sladko«) i danas još nije nijedan tamburaški skladatelj uspio da istisne iz svagdanjih knjiga naših tamburaša. A tko već nije čuo koji njegov koncertni komad? »U posavskoj šumi« do danas je valjda na našim koncertima najviše davana tamburaška kompozicija. Pa doista — mnogo lijepoga ima u toj stvari. »Nazdravice mornara« ne zaostaše mnogo. Uporedo s tim djelima idu još mnoga i mnoga (»Moj san«, »Vijenac češko-moravskih pjesama«, »Domovino moja!«, »Dalmacijo, Dalmacijo!«, »Vijenac slo-

venskih narodnih pjesama« i dr.), i nabrojit ih je teško. Iako u tim stvarima nema onoga profinjenog, dubokog umjetničkog izražaja, što ga traže samo duše umjetnika i poznavalaca umjetnosti, to se svaka umjetnost i svako umjetničko obilježje ipak ne da poreći. Gotovo bih rekao, da smo baš i trebali jednoga Broža takova, kakav on jest došao k nama sa svojom glazbom. Preduboke stvari naši ne bi razumjeli ni primili, treba ih na to tek spremiti, a tome je sjajno poslužio kapelnik Brož svojim kompozicijama. I danas sjutra, kad se u sredenim prilikama naše hrvatske tamburaške glazbe (dao Bog to što prije!) bude pisala povijest tamburaškog pokreta, tamburaške glazbe i literature, Brož će biti prvi, koji će se spominjati kao osobina svoje vrsti, kao predstavnik jedne velike periode, što ju je razvitak tamburaške glazbe s vremenoga gledišta već dobrano prošao, ali u kojoj se sam život tamburaški — iako u stagnaciji — još uvijek kreće. Predstavnici nove, modernije i umjetničkije periode još ne mogoše da dadu svojoj struji općenito snažno obilježje, još ne mogoše da tom strujom zahvate čitav tamburaški pokret, kako je to u svoje vrijeme mogao Brož. I Bog zna, kako će još dugo tako trajati s jedne strane nervozna trzavica, s druge strane drijemež umjetničkijeg pokreta na tamburaškom polju, ali Brož će u to vrijeme još uvijek vladati, biti najjači. Pa i onda, kad mu otmu prvenstvo, kad ga potisnu natrag u prošlost, on će još dugo i dugo biti snažan faktor, s kojim će valjati računati, a djela njegova — osobito ona trajnije vrijednosti — bit će srednjim a često i ponajboljim tamburašima glazbenicima najmilije stvari koncerata, produkcija i vlastitog uživanja. I ova »Balkanska jeka«, iako je već davno odjeknula od Triglava do Balkana, dolazi pomlađena k nama, da nam dozove u pamet njega, na kojega su duhovi nezadovoljstva i želje za brzim posezanjem u budućnost gotovo već i zaboravili. Sama skladba brzopolka — nema izvanrednih odlika ni s gledišta harmonije ni instrumentacije ni forme, to je sve farkaševska šablona, u kojoj se ističe ona svoje vrsti brožovska melodija. »Tamburica« baš nije bila osobito sretna u izboru, ako nam je Broža htjela baš tom stvari dozvati u pamet. Uvjeren sam, da bi umjetničkija redakcija, kad bi takova u »Tamburice« bila (a morala bi to već biti), između njegovih djela izabrala mnogo ljepšu koju stvar — a on ih, hvala Bogu, ima obilje — pa bi tako bilo donekle zadovoljeno i umjetničkijim ciljevima novije tamburaške glazbe i literature.

J. A.

LISTAK.

PRIČA ZABORAVI.

(K podignuću spomenika Augustu Šenoi.)*

Prodosmo kraj života djelâ i dodosmo u život velikih riječi. Akordi šumnoga mora nose nam ih do golih pećina, one ih odbijaju i šalju ih dalje, ni drhtava šuma ni ravna poljana ni seoska dolina ni gradske zidine ih ne primaju — kô pusta jeka vraćaju se opet k nama. Ali mi, koji smo svijesni svoga cilja, svoje snage, svoje slave, dižemo glas svoj s patosom divljega crescenda uvjereni, da je svaka naša tako snažna, da će ih tvrdi kamen na svojim grudima ponijeti u vijekove...

»Mi... mi... i mi...!«

Ali svaka se bura slegne, jer kad zlatno sunce blagosti, topline i mira zasja, i gospodar se vjetrova mora povući u svoje zakutno skrovište. I šapat regbi samo još se čuje...

A onda?

Doći će naš dan, vječni ekzekutor života došetat će se i do nas, da ostavi za sobom tragove zaboravi, pa ako slučajno i ostane koje slovo spomena, vratit će se on i po nj, odnijet će ga, a nitko toga ni opaziti ne će, da se ispuni ono, što je za nas rečeno: fuimus verbum. I mnogi će se od nas jedamput kroz šapat sjećati Turgenjeva: »svoje sam mjesto na zemaljskom putovanju uvijek našao zaposjednuto — jamačno zato, što ga mjesto nijesam tražio ondje, gdje sam trebao da ga tražim...« Uzdah zaboravi potrest će tek malo prah nad škrinjama naših ideja i planova...

I doći će noć. Pod crnim plaštem sjenâ doći će duhovi preda, da učine ono, što smo mi zaboravili. Doći će do mramorna kamena, ovjenčat će na njem spomenik velikana vijencem vječne časti i slave. A iza te spomen-noći brisat će pokoljenja budućnosti jutarnju rosu s kamena i ne sluteći, da su to bile alem-suze. Na podnožje će sjesti starac guslar i pjevat će pjesmu slave i pričat će priču zaboravi. A djeca budućeg vijeka sjatit će se oko slijepoga starca, slušat će ga i ne će razumjeti, pa kad budu doma kod objeda pitali, dobit će za odgovor — (Oprostite, ovaj čas ne znam ni madžarski ni švapski!) — strogi će se otac nato samo namrgoditi, prstom će o čelu tražiti, što mu valja učiniti, da spase situaciju — i otići će k crvenoj lampi. Druge noći po tom opet će doći duhovi otacâ naših i slušat će iz daljine, gdje kroz gvozdene rešetke dopire pjesma slave i priča zaboravi...

— »Na riječima ste gradili i zgrada vam se budućnosti srušila. A ja vam kažem, ponos prošlosti trebala vam je biti kamenom temelja...«

Ni jeke ne će ostati od te priče — ali ostat će onaj kameni lik, što gleda u nas, kad nehajno pokraj njega prolazimo, tako nikako čudno, da bi nam, kad bismo samo jedan pogled ljubavi upravili onamo, morala zadrhtati duša, ako je ikad samo jedna njegova riječ pala u nju. Ali ovako — mi primamo riječi, no naše je srce prepuno nas samih, da bismo ih mogli u nj usaditi, pa ih lako prvi povjetarac vremena odnese u nepovrat; mi gradimo spomenike, ali kamen nam ostaje kamenom, gazili po njem u gorskim gudurama ili prolazili kraj njega u gradskom perivoju. — — — — — —

Hrvatska Majko! Učini Ti, što Tvoji ne učiniše, ne zaboravi ga Ti, kad ga Tvoji zaboraviše, i ne daj, da se duh njegov odvrati od nezahvalnika!...

Ranko.

NAŠE SLAVLJE.

Kolikogod se puta u povijesti svjetske kulture susretamo sa književnim demonstracijama, pod razvitim barjakom opažamo gotovo uvijek oduševljenu omladinu. Često je raspalio to oduševljenje duh vremena, često je ono plod duševne evolucije, a često i jaka reakcionarna sila povrijedene časti uma ili srca čovjekova.

Pa ako i nijesu ovakove demonstracije uvijek odjeknule gromom, što zatire i ubija bilo nesavremenost bilo duševno mrtvilo ili njezino ropstvo, ipak je ta trzavica često prožela dušu narodâ, a to je uvijek bio i jaki podražaj njegove savjesti, koja je, probudena možda iza vjekova, nastojala da dovede čovjeka na brdo uzvišenja.

Ovakovu jednu književnu demonstraciju priredismo i mi. Ta naša demonstracija plod je nesamo duševne evolucije naroda nego i naša reakcija proti povrijediteljima časti i duha narodnoga. Njom započesmo i novi život.

Mi znamo i priznajemo, da nije raspalio duše naše oganj duha naše literature toga doba, — ta on je bio bezbojan, slab; jer mnogi književnik bio je kao dobačena pušljiva glavnja na ognjište naše prosvjete, upaljena ili zagorjela na ognjištima drugih naroda. S našega nas je ognjišta gušio dim tudinštine. Vrijedalo nas je kaljanje časti našeg ognjišta i mi, mlade oduševljene duše, priredismo demonstraciju protiv svih onih, koji su se kupili uz ognjište tuđe vatre, noseći u ruci rasplamtjelu »Luč«, da je postavimo na novo, posvećeno ognjište, da njom zapalimo novi oganj, na kojem će zgarati naši životi kao žrtve za čast vjere i dostojanstvo doma.

Kad je ono osvanula, varnicama mladih srdaca upaljena »Luč«, kakovim prezirom susretali su je naši protivnici, nenavikli gledati u svijetlo, kako su zlobno zurili u redove naše, koji su rasli i množili se!

Nije mi na pameti, da počnem prikazivati rad našeg pokreta od prvih početaka pa do danas, ali ustvrditi, da je bio pozitivan i uspješan to mogu ne samo iz pozitivnih us-

* »Matica Hrvatska« i grad Zagreb postavili su u najvećoj tišini na Akademskom trgu u travnju o. g. spomenik našem najvećem književniku, najvećem sinu metropole i jednom od najvećih sinova domovine. Tek gdjekoje su se novine toga spomenule kojom malom notiom. U čudu se pitamo: zašto to nije učinjeno sa slavljem dostojnim velikog muža? — Op. ur.

pjeha njegovih, nego i po jakoj reakciji naših protivnika. Više ne pomaže ignoriranje; okretanje lica od svijetla nije negacija njegova.

U borbi s onima, s kojima smo zajedno tražili prve trakove kulture, razidosmo se na više raskršća i s mnogog brijega vidjesmo ih među gudurama, gdje halabuče. I oni su govorili, poput onoga mladića što je izbjegavao Zaratustru u gradu »Šarena krava«: »Šta traže oni u visini? — kako mrzimo one, koji lete!« Nije trebalo otrovnih strelica neprijateljstva, jer su doskora opet s onim mladićem priznali: »Uništila nas zavist prema vama!«

Obična je pojava, da sa starijima izumiru i književni smjerovi, pa se ta pojava postepeno opaža i u naše doba. Mladost vječno dolazi na red, pa i mi smo na redu, ali ne kao puki podržavači duha izumrlih i izumirućih, nego kao nosioci novoga, narodnog duha a s njim i sreće narodne. Naš je opstanak vezan uz preporađanje, mi moramo sa sobom preporoditi i narod. Jačanje sila naših nije u oslonu na preživjele struje, nije u podupiranju tudinskih, bezbožnih »kultura«, nego u otporu naše vlastite duše, koji je nikao iz načela: križem preporoditi Hrvatsku!

Oni, koji su nam predbacivali i još predbacuju nesavremenost i slabost, ako nije toj kleveti uzrok mržnja, zacijelo je slaboumlje, zbog kojega ne vide moći kršćanstva kraj tolikih neizmjernih manifestacija njezinih u povijesti vjekova. Naša je čvrsta vjera, da je kršćanstvo vječno kao i riječ Božja, pa zato ono mora biti u svakom trenu vječnosti i savremeno! Nama nije žao što će današnja moderna naša književnost umrijeti bez svijeće u ruci, jer je neće da upali »neharna omladina«, da je sačuva kao zadnji plam »narodne prosvjete«, da njim odloži suharke ideala svojih. Svijeća čini se dogorjeva!

Mi imamo »Luč«!

Ovim brojem »Luči« navršuje se devet godina njezina pozitivnog rada. Devet godina na putu preporađanja, devet godina preporađanja vatrom ostavlja jaki trag u povijesti našeg pokreta; premda vjerujemo, da smo netom počeli i da su dosadašnji uspjesi tek prvi korak na putu do pobjede. Mi ostavljamo svoje neprijatelje za sobom, nas »Luč« vodi; mi idemo dalje!

Ali ne ćemo i ne smijemo ostaviti neopažen ovaj momenat, u kojem nas zatječe prvi decenij našega rada. Mi hoćemo da slavimo slavlje nad uspjesima; hoćemo da odjek ovoga slavlja dadne snagi našeg duha novi jaki impuls.

Spremajmo se na to slavlje desetgodišnjice naše »Luči«, spremajmo se, da književnim prinosima dostojno proslavimo prvi decenij našeg mladog života u preporađanju. Osobito oni, koji su se tijekom ovoga decenija istakli uspjesima, a kojima je »Luč« osvijetlila duh i srce, treba da budu prvi u uzveličanju naše slave: da nam »Luč« u desetoj godini života zasja ljepšim sjajem.

»Luč« nas vodi — idemo dalje!

P. S. T.

Na koncu godišta.

Završujemo. Zahvaljujemo svim prijateljima i suradnicima, koji nas u ovom godištu radom svojim pomogoše i molimo ih, da svoje »Luči« i nadalje ne ostave, da joj ostanu vjerni odbivši sve prigovore za razne nedostatke, a dobri Bog neka im naplati svaki i najmanji prinos kao žrtvu za naše ideale. Nezadovoljnima i onima, koji nas iz nezadovoljstva ostaviše, poručujemo samo to, da bez obilnije i uzornije suradnje ne mogosmo više dati, nego što smo dali. Zato, kome je jole stalo do »Luči« i njena napretka, neka nas djelom pomogne, i djela će učiniti svoje. Za vjeru i dom! **Uredništvo.**

Širite „Luč“, „Hrvatsku Stražu“ „Hrv. Prosvjetu“ „Naše kolo“ i „Riječke novine“!

Odgovorni urednik: Iv. Krst. Lovriček. Hrvatska tiskara d. d.

Prilog »Luči«, broj 6.

VILINGAJ

ZAGREB, 28. VELJAČE 1914.

Stj. Varga:

Prva riječ.

Naš je pokret široko razvio barjak idealizma, pravog, pregarajućeg i požrtvovnog idealizma. Nije dakle čudo, da je taj barjak sakupio oko sebe i mnoge mlade pjesnike, koji su puni zanosa mladog života tražili ideale. Ideali su i prava poezija, umjetnost, nerazdruživi. Svaki idealizam stvara dvostruku poeziju: poeziju života, rada, zanosa i muzikalnu pratnju njihovu, poeziju riječi, zvuka i boja. Bez jedne nema druge. I vidi! Kao što se rascvijetala poezija našeg života, idealni rad za vjeru i domovinu, tako je cvjetala i naša Muza. Znoj naš prelijevali smo u stihove, da njima okrunimo naše pobjede i ovjenčamo naše ideale. Visoko, zanosno je poletjela naša pjesma kao mladi orlić i zakliktala zanosnim klikom u plavim visinama i taj je kliktaj oduševio mnoge, raspalio, uzburkao mlada srca i probudio u svih želju, čeznuće za visinama plavim, za idealima. Evo ovdje otvaramo svoje strane i našim najmladima, što će tek da dođu, što se tek uče kliktati, neka vježbaju svoje sile, da nas jednom i oni, duboki katoličkim duhom, jaki narodnim zanosom, a meki harmoničnom riječi, oduševljavaju za ljepotu, ideale i bude u nama nostalgiju na beskrajno carstvo ljepota nad zvijezdama.

Porekli su nam uopće pravo na umjetnost. No umjetnost će postojati dotle, dok postoje ideali, a katolička i narodna umjetnost, dok postoje katolički i narodni ideali. Umjetnost je u biti svojoj izražaj svih velikih i plemenitih ideja. To je ona bila od Homera i Dantea, od Sakuntale i Šekspira sve do današnjih dana. I danas je književnost izraz modernoga duha, izraz dvaju svjetovnih nazora: kršćanskoga nazora objektivne istine, aktivnih i pasivnih krjeposti, te moderno-poganskoga, subjektivističnog nazora s glavnom temom borbom za opstanak i održavanjem vrste.

No književnosti ne daju neposredni regulativ filozofska načela, već estetska, koja su izvedena iz filozofskih. Pogledajmo samo letimice ta načela.

Temeljno estetsko načelo modernih propovijeda čistu ljepotu, l' art pour l' art. To je estetski formalizam, koji uči, da se sva ljepota sastoji u formi umjetničkog djela, dok je ideja, sadržina, misao nuzgredna. Blistavi stih, žarka boja, ekspresivna forma gline i kamena, harmonijske situacije

su modernoj umjetnosti sve. Umjetničko stvaranje je jedino refleksija umjetnikove mašte, zamišljaj njegove fantazije i pri tom stvaralačkom procesu nije potrebna nikakova regulativa uma ili morala. Što umjetnik stvori već je po tome i dobro.

Druga opet njihova škola isključuje pri umjetničkom stvaranju svako konstruktivno sudjelovanje fantazije i stvara eksperimentalni roman, kojemu je, kako veli Zola, svrha »upoznati istinu«. Tu istinu osvjetluje naročito negativnim tipovima iz prirode i života. Naturalizam. — Kako je to daleko od onoga, što čovjek traži u poeziji!

Naše je estetsko načelo zdravi spoj formalizma i ideologizma, stapanje forme i ideje. Zabacujemo čisti formalizam, koji traži ljepotu samo u formi. Zabacujemo verizam (naturalizam), koji hoće da od poezije stvori znanost. Nismo pristaše ni maglovitoga i krivo shvaćenog idealizma, koji zaboravljajući na formu i na realni svijet zapada u neprohodne guštare fantazije, tud svima i neshvaćen ni od koga. Mi spajamo formalizam i ideologizam držeći, da umjetnost ima dva bitna elementa: ideju i formu. To izlazi iz oznake ljepote po skolastičnoj filozofiji (i Platonu): Pulchrum splendor veri. Ljepota je sjaj, odsjev istine. Ova je definicija u malome naš literarni program. Naša dakle umjetnost mora slikati istinu, biti njezina propovjednica i svećenica, pred njezinim oltarom paliti miris-tamjan. No ona ima da bude s j a j istine, istina prikazana u sjajnoj, skladnoj formi prema svim zakonima umjetnosti i služeći se svim bogatstvom tehnike, što nam ga pruža moderna Prema tome držimo, da umjetničko stvaranje traži saradnju fantazije, osjećaja, srca i uma. Fantazija kuje zlatne okvire snova, osjećaj i srce im daju dah ljepote, a um čitav taj proces regulira.

Istina je samo jedna: ona što ju je Bog objavio, kršćanska. Naša religija, katolicizam baca svoje posebno svjetlo na sve stvari, ideje, događaje i u tom svijetlu živi, kreće se, osjeća i stvara naš umjetnik. Druga je ideja, u koje svijetlu živimo i radimo: narodnost, hrvatstvo, moćni imperativ našega srca, da ljubimo one pragove, s kojih smo procvjetali. U svijetlu tih dvaju velikih ideja promatramo vanjski svijet, razvijamo naš nutarnji, prema njima stvaramo. Naš katolicizam i naše hrvatstvo ne očituje se dakako u umjetnosti na taj način, da uz svaku riječ tiskamo: Ja sam katolik, ja sam Hrvat. Ne! Pobožna i patriotska poezija su samo dva prelijepa poglavlja iz zbornika naše poezije. — N o s v a u m j e t n o s t i č i t a v o n a š e s t v a r a n j e m o r a d a p o k a z u j e d i r e k t n o i i n d i r e k t n o d u h n a š i h i d e j a.

Čitav život dobiva svoj posebni prizrak, osebujnu aureolu, prema tome, kroz kakove ga ideje naočale gledamo. Drugačije poimanje o cjelokupnom svijetu, životu i o s v i m njegovim najraznijim oblicima ima materijalist, a drugačije katolik. »Religija ne isključuje svjetsko, profano i prirodno; ona ima prema svemu tomu neki odnošaj i posebni položaj i sve to ima posebni položaj prema religiji. Život nije dvostruk, već jedinstven.« (Kralik.) I prirodu i subjekat i radost, bol, ljubav, mržnju — sve to drukčije posmatra vjernik, a drukčije bezvjerac. Svjetovni nazor je svjetlo iza kulisa, ne vidite ga, a ipak su sve stvari njime obasjane. Bijelo, crveno,

crno... Tek ako Vam srce zaželi, da se napijete i nagledate samog izvora svjetla, odgrnite zavjese i na koljena padajte...

Naše hrvatstvo odreduje da naša umjetnost mora biti nacijonalna, l i t e r a t u r a n a r o d n o g k o l o r i t a. Kolorit naroda sastoji u posebnim njegovim duševnim darovima, u psihi, rasi, predaji, povijesti, u njegovu posebnu položaju u prošlosti i sadašnjosti, u njegovim običajima i jeziku. Sve to pretpostavlja drukčiji mentalitet i drugačiju psihologiju i traži poseban umjetnički izražaj, koji je psihološki uvjetovan tim posebnim motivima. Mi dakle tražimo čisto hrvatsku literaturu osnovanu na našim individualnim osobinama i motivima, različnu ne samo formom i jezikom od literatura drugih naroda, nego i sadržinom našega života. Naša je dosadanja literatura istina sva na hrvatskom jeziku, — pa i natopljena hrvatskim osjećajima, ali je u ogromnoj većini svojih produkata tek kopija stranih obrazaca i formula i imitacija po vanjskim radovima.

Naše su narodne vrijednosti zakopano blago, neotkriveno, gotovo nenačeto, a moderni pisci naseljavaju u našu literaturu francusku formu, njemačku filozofiju, rusku psihologiju i — kozmolitska prezimena, dajući toj smjesi tek blijedu sjenku hrvatskih spoljašnih osobina Sve tuđe formule. Naša literatura mora prikazivati miris hrvatske zemlje i miris hrvatske duše, naše krajeve i naše tipove u prikladnoj, neposuđenoj formi! Jednom riječju ona mora biti: »Iz naroda i za narod!«

U svjetlu tih ideja stvarat će katolički umjetnik — Hrvat. Čitavu širinu svijeta i bogatstvo svemira obuhvatit će njegov duh i izraziti u svojim tvorevinama. Ako je doista sav zaokupljen onim svojim idejama, sve će prvo okupati i prekaliti na njihovim zrakama; a ako je pravi umjetnik, dat će im i dostojnu puninu izraza i sav će se njegov duševni život zrcaliti u njegovim djelima. Tendencijoznost, kao neprirodno nakrpavanje neke ideje umjetničkoj tvorevini, samo je dokaz, da pisac nije pjesnik, jer ne može da svijetu svojih ideja dade konkretni oblik umjetničke forme. Umjetnost ne propovijeda i ne uči ideale, ali ih prikazuje u njihovu potpunu sjaju i ljepoti i umjetnički silni efekat toga sjaja zanosi, oduševljava i »uči«. Mladi pjesnici, koji hoće da s t v a r a j u u d u h u s v o j i h i d e a l a, m o r a j u s n j i m a s p o j i t i l o g i k u s v o j i h o s j e ć a j a da osuđuju ono, što osuđuju katolicizam i hrvatstvo, a odobravaju ono što ta načela odobravaju. Tako će stvoriti katoličku hrvatsku umjetnost, koja će biti pravi izraz naše narodne duše, hrvatske i katoličke, a po tome zauzeti i svojom osebujnošću i originalnošću posebno svoje mjesto i u svjetskoj literaturi.

Ali zato moramo prvo n a ć i same sebe, upoznati svoje ciljeve i svoju zadaću.

Ovo su tek temeljni neki principi i mi ćemo ih, ako bude vremena i prostora i ako nas stručnjaci pomognu, sve redom analizovati. Iz ovih naime temeljnih principa rezultira mnogo zlatno pravilo, samo ih treba primijeniti. K tome bi valjalo progovoriti i razmišljati o n u ž n o m o b r a d i v a n j u f o r m e i e s t e t s k o m p r o s u đ i v a n j u u m j e t n o s t i, t e v r i j e d n o s t i u m j e t n i č k i h d j e l a.

Naša je želja i uvelike bi koristilo hrvatskoj književnosti, kad bi se mladi književnici što više bavili estetikom i ozbiljnim proučavanjima jačali talenat, što im ga je Bog dao. Zato smo tek natuknuli glavne misli i ideje, da o njima razmišljate.

»Vilingaj« evo otvaramo i ove godine, neka po njemu zazvone zvonki zvuci mladih lira u zoru ranu i zakucaju na žicama, što su samo idealima pjevale. Vjerni svojim načelima spremajte se na veliki rad za Boga i domovinu.

P. J. — „Jeka"

Starac.

Sunce je stajalo na zapadu. Rumen se širila oko slaba njegova svjetla. U lugu je tiho biglisao mali slavuj. Mirisi cvijeća širili se blagim večernjim uzduhom. Sve je mirno, veličanstveno.

Podem lakim korakom uz malo brdašce. Uputim se prema starom seoskom mlinu. Iz daleka se čuje njegovo muklo klepetanje. U dvorištu pod granatom lipom sjedio je starac. Pustio je bijelu glavu na prsa i razmišlja. Priđem k njemu, te ga pozdravim. On mi tronutim staračkim glasom odzdravi. Oči mu se ponajprije zasjaše, ali ih doskora sklopi i pogne glavu....

»Kuda si se uputio, sinko?«

»Malo u šetnju«, odvratim ja.

Nato začujemo muklo, isprekidano pjevanje. Bilo je slično bučenju volovskom. Netko se pravdao sam sa sobom. Približi se k nama. Progovorio je nekoliko nesuvislih riječi i otišao. Znate li, tko je to bio? — Pijanac....

»Jesi li ga čuo, sinko?« upita me starac, kad se već taj čovjek udaljio.

»Jesam«.

»Taj će uništiti svoju ženu i djecu, a i sebe!« reče mi starac gotovo očajnim glasom. Oh, kako nas Bog kara! Što govorim — ta takav sam i ja bio«. — Neko je vrijeme šutio, a onda nastavi.

»Bog mi je dao svega, pa i uzeo. Evo slušaj, što ću ti sada kazati. Bilo je to pred kojih četrdeset godina. Moj otac, mlinar, bijaše štedljiv čovjek, te je tako stekao mnogo blaga. Kad je umro, ostavi mi veliki imetak. Meni bilo tek dvadeset godina. No poslije očeve smrti živila je moja majka još pet godina i upravljala svim imanjem. Kad i ona umrije, nasta zlo po mene. Bijah mlad, te ne znadoh gospodariti. Počeo sam pohađati krčme. Miješao sam se i s gospodom, pa s boljima i trošio bolje.... Ali to ne bi za dugo. Malo po malo nesta svega. Nesta moga blaga, nesta moje sreće, a dođoše crni dani.... Sada cto u toj kući borim se sa smrću — — — — —

Sunce je zalazilo. Oko njega crvenobakrenasti oblaci. Tamo dalje na dugo i široko prekrito polje vodom. Crno je. U njem se kupaju i ogledaju crni oblaci. U našoj blizini bigliše tiho slavuj. Sve je oko nas mirno, samo se čuju uzdisaji starčevi. Rastanem se s njim i podem kući. Bilo mi ga žao.....

Umire, a umiranje njegovo i sav njegov život sličan je onomu zalaznom suncu, koje ostavlja iza sebe krvave tragove i navješta noć.....; onomu nekad cvjetnomu polju, koje je sada prekriveno vodom....; a duša starčeva je slična tužnom biglisanju slavuja, što se pod večer javlja.

Antun Šimić:

Na kućnom pragu.

O majko, došo sam k tebi
Iz tuđih, dalekih strana —
Tvoje je ovo dijete
I srca tvojega grana.

Odavno ne vidih tebe,
Nit kušah cjelove lake;
Na prsi privij me sada
Boli me shrvaše svake. —

Ti šuteć' i zureć' u me
Na prag si kameni sjela;
Lice ti upalo, nujno,
A kosa sva ti je bijela —

Ti sveder, majčice, mučiš.
Možda zaboravi mene...
Ja čudan činim se tebi
I moje oči te snene.

Al da mi srdašce vidiš,
Odmah bi poznala svoje
Mileno gondže, što nekoć
Lice je ljubilo tvoje.

Ah, malo pusti smiješka
Na mene... Moje se grudi
Od nečeg tresu i dršću
Kao da spomen se budi.

— Uniđi u kuću, zboriš
I s tvrdog ustaješ praga;
Oh majko, kako je i sad
Riječ tvoja mila i blaga.

Korčulanski brodar — „Neven"

Za tihe večeri.

Sunce je zapalo. Skrajnji dio Pelješca, kao da se kupa u zlatovodnom jezeru, čini se, da je posut draguljima i biserom.

Suton se već uhvatio, a zapadno rumenilo gubi pomalo svoj mistični čar i hvata se debeli, crni mrak. Gordi je Pelješac sa starcem Ilijom bacio golemu sjenu na divno velebno more, dopire čak i do Kanaveličeva zavičaja, Korčule.

Sjedim na pižulu...

Muk, mir... Sitni i blagi lahorić piri, a more se namreškava. Poda mnom su gorde klisure. More nešto čudno mrmori pod starim klisurama.

Oj divna i velebna Adrijo, svojino Hrvata!

Po moru plove ladice i do mene dopire tihi kucaj vesala.

Crna noć bez mjeseca već je zahvatila čitav kraj. Tamno je! Noćne ptice već pjevaju, kažu, kobne pjesme. Kao crne aveti strše u vis čempresi i borovi i ona kula onamo daleko.

U daljini tek se vida koje svijetlo slabo tinjajući.

Don — don — d — on — on — — — — — — zastruji zrakom.

Prene me iz misli, prene me iz onog polusna, opojen krasnom večeri, blagom, čarobni glas večernjeg zvona

Don — d — on — on — n — — — —

Dignem se, klekoh na pozdrav Gospi. Moje su usne šaputale: »Zdravo Marijo!« — — — — —

Zadnji umirajući glasovi još su se širili zrakom, a ja koracah kući šaputajući Zdravo Marijo.... Kroz jedan prozor tinja slabo svjetlo.....

Lijepo li je na domaćem ognjištu.

S. — „Travničko Smilje".

Genijima prošlosti.

Sije sunce.... ej, a kako nisko kruži....
To se digo mrtvi genij iz svog groba,
Da još jednom preko sv'jeta pogled pruži,
Da obasja maglovito novo doba.

Bilo nekad... u oku ti munja sjala,
Duša ti je plamen bila, ljuti plamen,
Na njem su se ljudska srca razgrijala,
Što šu dotad bila samo — studen kamen.

Prošlo vrijeme — hladni grob ti srce dirno,
I od tada u njem više žara nema.....
Uspomena tek još tvoja sjaje mirno
Al badava — kraj nje ljudstvo ipak dr'jema

Snivaj, snivaj! Iz štovanja podigli ti
Zlatni spomen! Uspomena tvoja bdije!
Dođu ljudi — pa je svaki v'jencem kiti,
Sja se zlato — ali ne će da ih grije...,,

Svijet je hladan! Njemu vatre, žara treba!
Pa će doći genij mladi, dići će se
Kao vrelo ljetno sunce uvrh neba,
Da od onud vatru svoju na svijet strese

Svijet će klicat njemu — svome miljeniku,
Ti ćeš šutjet zaboravljen u samoći....
Al se tješi: i tvome će zlatnom liku
Život dahnut genij mladi, što će doći!

Antun Šimić:

Žeteoci.

Motto:
Darove sam opremila
A ružmarin posadila
Što radiš, što misliš, što me ne vodiš?

K crnoj se zemlji svijaju vlati
prepune zlatnoga ploda,
izmed njih tiho miri cvijet zlati
iz šiblja izleti roda.

Mladane mome ko vite jele
žanju već žito to zrelo;
na grudima im lijeri se bijele
šeboj im okiti čelo.

Milo se smiješe ruže ko sitne
tamo na momke sve glede,
što vežu klasje u sveznje kitne,
pa sve rumene, blijede...

Ta jesen brzo stignut će rana
i doći sveta s njom Kata;
nestat će ruža i jorgovana
u bašči njihova zlata.

Al svud će pjesma brujiti vedra
kad prve panu nam slane,
i s čežnje lake drhtat će njedra,
pred oltar vodit se lane.

Antun Skračić — Neven,",

U zimi.

Ptičice su umuknule, odletjele davno laste
Tam' put južnih toplih žala;
A sva zemlja pod bijelim, djevičanskim, čistim velom
U sanak se uljuljala.

Sniva ona čudne sanke: o toplini žarkog sunca,
O šarenom cvjetnom gaju,
O noćima mirnim, tihim; o poljupcu pramaljeća,
O njegovu zagrljaju — — — — — —

U nepovrat zar su pošli, zar se nikad vratit ne će
Oni vedri lijepi dani?
Sa obzorja mlade duše zar zauvijek uminuše
Dani srećom obasjani?

Gdje su moji mladi snovi i gdje moje slatke nade?
Zar da od njih ništa nije? — — —
Je li bio san il' java? — — Il su bili pusti sanci
Djetinje mi fantazije?

Gdje je ruža i ljubica, a gdje mili karanfili?
Gdje je drugo zlatno cvijeće...?
Uvenuše. — Zar ih nesta? — Jao, jao zar nikada
Procvjetati više ne će? — — — —

Tamo gore povrh zvijezda oživjeti još će jednom
Moje nade, zlatno cvijeće!
I proći će ljuta zima, a svanuti zauvijeke
Vječno ono pramaljeće....

Nenad:

U oči dušnoga dana.

Oj kud ćete ljudi? Zar ne znate stazu onamo
U plesnu dvoranu, gdje slava uz pljesak se bere?!
To put je, gle, kud mrtvačka kola odmiču samo
Bez smijeha i pjesme, uz pratnju plačnog »Miserere«

Ne bunite počin nad krovovi mrtvih stanova.
Tu zašlo sunce i zore još nema, da zarudi,
A glas je vaš preslab — trublja će tek to Serafova,
Da na dan ih vječni i život beskrajni probudi.

Pobjedić — „Jeka"

Zamire dan.

Već zamire dan — — —
Ah srce je moje nemirno tako
I dršće za nečim dalekim, dalekim,
A tužne dolaze misli polako
I smućuju mene....
I gube se onda uzduhom nekim,
Ti večeri vedra i krasna! —
Kad jablani šušte i drhture sjene,
Ja tihom čežnjom očekujem tebe,
A s nemira eto srce mi zebe. —

Jablani šume — ko srebrna lira —
Ah ne — to umilni val je zefira
S bijele crkvice zvonašca mol
U ovu sanenu donio dol — — —
— — O lako... lako... Blaže se grudi,
A u srcu mojemu opet se budi
Tih osjećaj radosti i rajske sreće
I kušati daje mi slasti more
I sa zvijezdama ljubi se gore — — — —
Već zamro je dan i nastalo veče.

Fr. F. F. gimn:

Kad umukne gospinog zvona glas.

Sunce je prevalilo svoj dnevni put i zaronilo u more, da se okupa za sjutrašnji dan. Zapadno je nebo obliveno rumenilom. Stidi se, što je nestalo njegovog sjajnog oka. Ruj neba polako slabi i prelijeva se u sve tamnije boje ustupajući mjesto onim milijunima nebeskih luči, što će nevidljiva ruka užgati.

Kad se na nebu gdje koja pokaže, eto i na bijelim palačama pojavi se po koji prozor okrunjen vijencem svjetlosti. U isti čas zirnu i gradskim ulicama mnogobrojne električne žarulje u večernji sumrak. Rasvijetljeni se grad već odrazuje u glatkom ogledalu mora, po kojem se vide čamčići, što malo podalje od obale režu njegovu mirnu površinu.

Divno li je na moru! Popuhivanju ugodnog lahorića nema ni traga. Sve je mirno, sve je tiho, jedino, kad od čamčića dopre koji mali val do obalē, čuje se njegov poljubac, kojim cjelune taj hladni žal kao da ga hoće cjelovom ganuti i prišapnuti mu tužne riječi vječnog sužnika: Daj mi puta, pusti me na slobodu...

Poput talasa — što se šire po razini morskoj, kad je dodirnu vitka vesla — uznemirio se večernji zrak: s ponosnog zvonika stolnice, čiji se krst kupa u veoma slabom zapadnom svijetlu, zatutnji veliko zvono na pozdrav Mariji. Njemu se kao na odgovor odazove srebroglasno kuckanje sa manjih tornjeva.

Dugi niz električnih svjetiljaka rasvijetljuje ulice.

Daleko tamo, tamo negdje na kraju bučnog grada gleda iz jedne zgrade — rekao bih na prvi pogled — bezbroj rasvijetljenih prozora u vedru proljetnu noć. Čudna zgrada!... Prozori do polovice zagrađeni debelim staklom ko da ne mare, da im gradski zrak ulazi na sav otvor u sobu, ko da ne žele imati istu mjeru zraka s ostalim građanima... Pred zgradom se koči viti čempres; možda pod njegovom sjenom, u njegovu hladu sniva tkogod vječni sanak...

Da bi se namjerio na kojega od onih, koji ne mogu pomućenim od strasti očima vidjeti vedro nebo, da bi se namjerio na kojega od onih, koje mori vječna žeđa za zemaljskim slastima i zapitao za tu neobičnu zgradu, odgovorio bih ti: »To je grobnica živih«, da ne rekne: To je samostan, to je stan redovnika, to je stan onih, čiji je cvijet mladosti zalio potok majčinih suza, tu je prebivalište onih, koji su ostavili žal rodne grude....

Kad umukne Gospinog zvona glas, zrak se tad ponovno uznemiri: — zvon se oglasi samostanski .. redovnike zove na molitvu...

Srce tad redovničko nježno drhtne, iz ruke ispadne lako pero, knjiga se zatvori, a iz usta se otkine uzdah: Na slavu Božju! Začuje se škripanje sjedalica, časak i otvore se vrata, iz cijelog čisla otvorenih soba zastruji jaka svjetlost i ugasne.

Na dugom samostanskom hodniku nastane polutama. Nema na njem parožastih svjetnjaka, što siplju svjetlo po glatkom podu, ni po šarenim sagovima, niti se odrazuje njihov plamen od ploča velikih zrcala. Na njem tek tinja slabo svijetlo uljenice, što očituje siromaštvo te redovničke obitelji i tih samotnih zidova.

Povorka redovnika kreće prama koru tim dugim, neukrašenim i skoro tamnim hodnikom, a sred pustih zidina odziva se jeka složnog »Miserere«.

Došli su do mora. Sad se svaki miče k odredenom mjestu, a tišina crkve broji njihove lagane korake.

Prestane svako šuštanje. Jaki glas regensa kora započne »Adoramus Te, Sanctissime«, a nastave ga drhtavi glasovi sijedih glava, gromki odraslih redovnika, zvonki i milozvučni mladog naraštaja — te uzdanice Reda.

Svrši tiho, tiho i sve zamukne . . .

Na jednom se mjestu nešto miče . . . mlado lice . . . kao dobitniku na Olimpijskim igrama ovjenčana mu je glava vijencem . . . — Da punim ga pravom može nositi, jer je nadvladao svijet. — Ima dugu do zemlje haljinu . . . pripasan je bijelim pasom i bosonog . . .

Digne se, širinom promjeri kor laganim korakom. Primakne se klupici, okrene je prama koru, zapali voštanicu i stade čitati.

Dok je čitao, nestalni je plamen voštanice bacao blijedo svjetlo na njegovo mlado čelo, s kojeg je blistala zvijezda nevinosti.

Prestane. Zagasi voštanicu i otide . . . .

Sjeo je. — —

Nastala grobna tišina, kroz koju se ozivao monotoni kucaj satnika, koji je brojio njezine časove . . .

Razmišljanje je . . . .

Sve tiho i nijemo. — — —

Sada velebnost tog mira nuka redovnike, da tu u samoći otkriju rane srca svoga Onomu, kojemu su ga na zavjetovanju obećali . . . Sama svečanost tog muka sili one mlade — možda još neizmorene duše — da se mole, mole, da im nikad vedrog oka ne pomuti breme teških misli, a srce da im za cijelog života tako kuca za vječnom domovinom ko onaj satnik, što časove broji u razmišljanju . . . Samo veličanstvo te tišine kaže onim sijedim i iskusnim glavama — kojima se plete vijenac pobjede nad čelom znojnim — da prose, prose, da im se vijenac i doplete, a konac žića da bude sličan tom velebnom miru . . .

Poput omamljivog mirisa liljana, što se je za ove proljetne večeri širio uzduhom, razastirao je neki tajni duh mironosna svoja krila nad redovnicima . . . .

Plivaju u dubokom razmišljanju . . . .

U tom razgovoru duše s Bogom zaboravili su ovaj život . . . Njihova je pamet tamo gore, gore, visoko, visoko — pred prijestoljem Višnjega . . . Oko im plamti od blaženstva.

Našli su melem ranama srca svoga, a božanski im se nektar u odmorenu dušu slijeva.

Savremeno oružje.

Prošla su vremena, kad je mač bio glavno i prvo, prošla je doba, kad se je tek gdjekoji vitez znao podičiti svojim vlastoručnim potpisom. Danas se traže od inteligentna čovjeka ne samo da zna pisati i potpisati se, nego da zna sve svoje misli i želje l i j e p o i l o g i č k i r e ć i i n a p i s a t i.

Tome zahtjevu imala bi da udovolji u prvom redu srednja škola. Rekoh tek »imala bi«, jer zaista kraj shvaćanja mnogih i mnogih profesora, koji svoje učenike muče svačim prije, nego li lijepim i logičnim usmenim i pismenim izražajem misli, srednja škola ne zadovoljava tome zahtjevu. U obuci jezika, koja u prvom redu ima da učenicima razvije lijep izražaj [1]) i gdje bi se najviše mogla razvijati inteligencija i odgajati karakter, malo se pazi na to. Izlaze ljudi iz srednje škole, a da ne znaju ni čestita pisma napisati. Dolaze na univerzu, prolaze kroz nju ina koncu dođu u ured, gdje pišu kobasičaste rečenice, koje počinju početkom, a svršuju svršetkom arka. Tako se podržava s t e r e o t i p n i s l u ž b e n i s t i l. Nijesu to samo juriste, ima i profesora i drugih staleža.

Naš pokret nastojao je od prvih dana svoga opstanka, da to nekako nadoknadi. Pokrenula se »L u č« kao vježbalište, a da i ona ne bude prvo vježbalište, osnivaju se s r e d n j o š k o l s k i l i s t o v i. Tu su sami srednjoškolci urednici, suradnici, slagari, nakladnici i sve. Glavni motiv je pri tom rad — odgoj volje za rad. Kašnje je osnovan »K r i j e s«. Svoju je pedagošku zadaću vršio dobro, uzme li se u obzir, da su mu i opet đaci bili urednici, izdavači, suradnici i sve. Namisao, da ga jednom preuzme svršeni pedagog, nije se mogla ostvariti, jer prerano ugasnu. Tko je tome kriv, ne želimo ispitivati. Reći ću samo poraznu riječ: deficit.

Ostadoše nam uz nutarnji rad: vježbe u slobodnom govoru i deklamaciji, jedino još šapirografirani naši listovi. Ima ih sada manje nego prije i to jedno stoga, što su u zadnje doba u tom pogledu pooštreni školski propisi, a drugo, jer mnogi omalovažuju samu ideju izdavanja srednjoškolskih listova. Ovaj drugi razlog mora se svakako pobiti. Najjače će, po mom mišljenju djelovati, ako navedem uspjehe. Evo ih. I danas pokazuju roditelji prvog urednika »Luči« dra. Ljube Marakovića pisani list, što ga je on još kao nižeškolac izdavao kao državno glasilo svoje i bratove drvene vojske. Tu je bila prva vježba. Lanjski i preklanjski urednik »Luči« Grgec, bio je godinu, dvije urednik »Travanj. Smilja«, a sadanji urednik, bio je dulje vremena urednik »Jeke«. Evo već samim urednicima mnogo pokazah. Ali mogu još toga navesti. Tko se od starijih naših ljudi ne sjeća onih dugih pripovijesti Đure Vilovića, M. Gudelja, M. Jurjevića, I. Delallea u spletskom »Nevenu«. Svi oni danas

[1]) Drugi predmeti služe za razvoj logičnog izražaja (matemat.) za upoznavanje dosadanjih tečevina čovječanstva (povijest, ponešto fizika i kemija) i za priučavanje na opažanje (prirodop., kem.)

ne gnjave kao onda, nego zbilja znače nešto. Uvidjeli ste da srednjoškolski listovi nijesu tek za šalu i zabavu. Treba ih osnivati svagdje, gdje ima nade, da neće pasti na leda jednom čovjeku i da se radi njih neće zanemarivati izvršivanje propisanih školskih dužnosti

Glavna su dva uvjeta, da list mogne imati suradnika, čitanje i studij. Tko hoće nešto pisati mora nešto znati. Sigurno ne može netko pisati o predmetu, koga nikad nije ni vidio, niti šta čuo o njemu. Zato treba studirati. I to studirati ne znači samo učiti iz knjige, nego znači i gledanje, opažanje i gledanje, opažanje i razmišljanje o svemu, što se oko nas godada. S njime smo svaki dan, najvolimo njegovo društvo i spremni smo za njega mnogo učiniti. Jesmo li kadgod u svojoj duši ispitali njegov značaj, njegove mane i krijeposti? A i to pomože i doprinosi uopznavanju svijeta.

Druga velika potreba je čitanje. Nije to ono čitanje, koje je obično kod nas. Pročitati samo radi sadržaja i nervozno očekivati, kako će svršiti ova ili ona osoba. Mnogo bi se dalo govoriti o tome, kako treba čitati. Napisane su o tome čitave knjige. Mislim da ne bi ni jedne dačke knjižnice smjelo biti bez Dujmušićeve: Knjige o knjigama, kad se već ne mogu upotrebljavati Krierove i druge njemačke knjige. Našeg đaka iznad četvrtog razreda ne bi smjelo biti, a da nije pozorno pročitao gore spomenutu knjigu. Glavni principi su: čitaj i razmišljaj, te čitaj i bilježi. O prvom principu ne treba mnogo govoriti, a o tome, da čovjek mora zabilježiti svaku lijepu misao i zgodan izražaj, čulo se već mnogo. Florilegium (ispisane lijepe misli iz pisaca sa navodom djela i stranice) služi pri obradi kao izvanredan savjetnik. Rekao je jedan novinar: »Kad imam što napisati, prolistam svoju bilježnicu i ona me zadoji idejama, te mi je potrebno samo malo vremena, da ispunim svoju dužnost«.

Ovo su tek preduvjeti za pisanje, a o samom pisanju t. j. načinu pisanja ne mogu govoriti radi oraničenog prostora. Držim da je stvar tako važna, da bi se o njoj moralo rpogovoriti. Svoje misli o tom iznio sam u jednom našem krugu, a koliko sam vidio uspjele su dobro. [2])

Jedino, što još ovdje mogu reći jest obodrenje izdavačima i suradnicima šapirografiranih listova: Ustrajte, jer vaš je rad obilan plodom. Malene naše sile neka se vježbaju u baratanju s vremenim oružjem, da uzmognu jednom držati zastavu naše knjige.

Bogdan Babić.

[2]) Ako bi se dovolino naših daka javilo, spreman sam, da napišem nešto opširnije jednu malu knjižicu o tom predmetu. Veličina bi bila ona »Reklamove« ili Mostarske »Male biblioteke«, a cijena 30 fil.

Prilog »Luči« broj 10.

VILINGAJ

ZAGREB, 20. LIPNJA 1914.

V. Milnarić:

U proljet cvjetnu.

Sa proljećem cvjetnim, novim
Na krilima lahorovim
Sa juga si, Lado, došla,
Krajevima pustim prošla;
Oj! Lado, oj!

Kud si mekom nogom stala,
Tud je zemlja procvjetala,
A na počin gdje si sjela,
Svud si sreću donijela,
Oj! Lado, oj!

S dalekih si došla strana
Sa mirisom jorgovana — — —
Zvala te je vita jela
Uz plač tihi gorskog vrela,
Oj! Lado, oj!

I po dolu i po gori
Vesela sad pjesma ori,
Na nov život svuda budi
Mlada srca, mlade grudi,
Oj! Lado, oj!

Sa južnih si došla strana,
S tobom sviće zora rana —
Svud si sreću donijela,
Razigrala srca vrela,
Oj! Lado, oj!

Oj ostani ovdje samo,
Kad si jednoć došla amo,
Jer je s tobom, vedra Lado,
Sretno moje srce mlado!
Oj! Lado, oj!

V. Opalin — „Nada“:

Nadničar.

— Nosi, lijenčino! — grmio je glas nadglednika nad siromašnim nadničarom, koji je na ledima nosio u piramidu složene opeke.

On je zadrhtao, pograbio čvršće nosiljku s opekama, koja mu je visjela o ramenima, nagnuo se naprijed i tako pognut verao se skelama na vrh gradnje. S čela mu curio znoj i oblijevao lice, tamno-crveno kao cigla, užareno od sunca i krvi, koja je nadničaru udarila u glavu. Oči su mu bile crvene od prašine, koju je morao i udisati.

Koracao je po uskim daskama držeći ravnotežu, da ne padne niz skele. Napokon odloži cigle i vrati se dolje po isti teret, da se pod njim opet savija i muči. Umorne mu noge poklecavale, ali on je ipak trčao samo da se ukloni psovkama nadglednika. Vraćajući se mislio je na rodni kraj i očinsku kuću, odakle je pošao, da zasluži nešto novaca, kojima će platiti kamate i porez, a još će nešta ostati za so.

— Kod kuće sam gladan — uzdahne — ali je tamo ipak bolje nego ovdje.

— Pazi! Kud gledaš?... dovikne mu jedan radnik zabijajući daske. On se prene. Došao je na rub usporedo zbijenih dasaka i — još korak, pa bi bio pao niz skele. Kao zastiđen okrene se i potrči u dubinu.

Sa svih je strana ozvanjalo zabijanje željeznih klinaca, lupanje dasaka, kolanje opeka, vika i psovke. No on nije ništa opažao ni čuo, tek na psovke stresao bi se i sjetio rodnoga sela, gdje je na svakom rakršću bilo raspelo; — sjetio se svojih molitava i djetinjstva — — — i brzao je dalje, da ništa ne čuje, a ipak na svakom koraku susreće ga škripa i kletva.

Za čas je opet uzlazio savijajući se pod teretom. — Oh, kako bi on volio baciti sa sebe i cigle i nosiljku pa potrčati zelenim pašnjakom za svojom rumenkom — — ali ne smije — — i silom tjerajući take misli stovarivao je ciglu — — —

Tann — — tann — — tannn — — — začuje se zvuk kovkoga željeza — znak, da prestaje posao.

Po skelama goleme kućegradnje žurili se zidari i težaci brišući s lica vapno i prašinu. Idući oblačili su kaputе i nehajno pospremali oruđe.

Skupili se pred malenom drvenom kolibicom s malenim prozorom i potiho se razgovarali. Neki sjeli na kup balvana i puše iz lula pljuckajući oko sebe. Na licima sviju opaža se neka živahnost, veselje i očekivanje. Ta subota je — plaćevni dan.

— Otvara se! — poviče jedan, a svi se počnu gurati k prozorčiću, gdje je nadglednik nešto rogoborio pazeći na red. Začuje se monotono prozivanje i zvek novca o kamenu ploču. Rpa je bivala sve rjeđa. Dvojica po trojica razilaze se na razne strane brojeći novac.

On je gologlav polako koracao brojeći novac u šešir. Drhtavom rukom zavezao je veći dio novca u jedan kraj rupca. Ostatak bit će mu za

hranu kroz čitav budući tjedan. On je zbrajao, koliko će potrošiti; svaki je čas htio još nešto metnuti u rubac, ali mu nije dopuštao gladni želudac. Na nekom uglu kupi omašan komad kruha i spremi u »rogožar«.

Već je nastao mrak. Po ulicama zasjale su električne svjetiljke, a po crkvama zazvonilo je pozdravljenje. Skinuo je šešir i molio se idući pokraj ljudi pokrivenih glava, odjevenih u svilu i kadifu, koji su ga s nekim prezirom pogledali i okrenuli se na stranu, kao da im on kvari zrak.

I vratio se on natrag k svojim skelama. Oko daščare crvenjeli se ognji i osvijetljivali suha, upala lica radnika, koji su se vrzli oko vatre, da omaste neku vodu i pojedu nešto topla. On je sjeo podalje od ovih na kup vreća, izvadio kruh i luk i začeo da večera.

Iza toga metnuo »rogožar« pod glavu i onako odjeven legao. Daščara je odisala parom gašena vapna, u grlo mu ulazio prah od cementnih vreća. No to ga nije smetalo. Sad mu slobodno polete misli na zagorske brežuljke, kamo će se doskora vratiti.

Ispruživši se po zemlji i zagledavši se u balvane na stropu daščare bio je zadovoljan, što je i taj mukotrpni dan utekao u more ostalih.

Antun Šimić:

Himnos.

Miriše grožde i smilje
Tamo u našemu selu...
Posvuda prolazi jesen
U ruhu žutu i b'jelu;
Plodove raznosi, daje,
Dariva polja i gaje.

...Tihano došla sam evo
Iz jednih, neznanih strana,
U plaštu klasove nosim
I šipke s tananih grana...
Pjevuca tihano, — tiše
I granom smokovom njiše.

Na nebu modrome eno
Sjajna se preliva duga
I svirka flauta bruji
Sred malog zelenog luga...
To himnos jeseni ori —
I šipak i grožde zori — — —

Nenad:

Iz ciklusa „Noćne pjesme“.

Svud mir i pokoj pao n'jem,
A nad njim ponoć topla bdije.
Tek šapće netko, ko kroz dr'jem,
Kad ne zna, da l' je živ il' nije.

To negdje tepa cv'jetni lap:
Ah nek si došla noći vedra,
Da pijem žedan rosnu kap,
Što bistra kapa iz tvog njedra.

Ni glaska igdje, ko da n'jema smrt
Odasvud tajnom šutnjom diše,
Tek ml'ječnim sjajem trašak puni vrt
I čudne šare pjeskom riše.

A preko bašče, baš uz tamni kut,
Kraj plota stala mrka sjena
Pa u noć strmi kano crna slut:
To vrba dr'jema zamišljena.

Još nebom hoda mjesec nujan, bl'jed
I veze srebren veo, pod kim eno
U dalji snije dugih gora red,
Titana mnoštvo borbom izmoreno.

Od nekud jeca uzdah nečji tih...
To neko s grada kune udes hudi,
Il' nimfa ne nađe bisera svih,
Il' zora dahom svježim danak budi.

Milko Maričić — „Jeka":

Pod zvijezdama.

(Iz „Slavonskih elegija", 3. V. 1913.)

Nedjeljna večer bez pjesme i kola. Miriše proljetni jasmin i povjetarac nas ljubi, ali mi smo bešćutni. Srca su nam zavita koprenom tuge. Sutimo...

Djevojke se skupile pod jablanom zelenim. Grudi su im zakićene bijelim ružama, a na srcu im pečal... Oči su im plave kao jesensko nebo i duboke kao hrvatski Jadran, a nekud vlažne sjetne. Razgovaraju tiho. Govore, da nemaju dragana, a svaka za njim čezne... Razgovarale su tako, dok nije došao mjesec i pjesma s njime. Bila je umilna, sjetna:

»Čija je ono zvijezda,
Što tako divno sja....?«

Sanljivo se razlijegala mekim večernjim zrakom. Srca su naša kucala, kao što titraju na nebu zvjezdice male, za večeri tihe. Svaka od nas ima svoju zvijezdu, za kojom čezne i koju ljubi...

»Oh sini još jedared,
I zadi za oblak....«

drhtao je glas njihov, a u njemu je bilo nešto odveć sjetno — čeznutljivo. Glas je drhtao jače, a pjesma bivala sve sjetnija i tiša... i završi plačno. Iz grudi nam se vinuo uzdah, i one su uzdisale, tek tiho, da ne čuje jedna druge. Možda je kanula i koja suza?! Nije se vidjelo u mraku.

*

Iste su večeri oni, koje smo dozivali, gledali zvijezde. Svaki je poznao svoju, slao joj poglede i pozdrave i čeznuo za njom...

A svi su čeznuli za domom rodnim, seocem krasnim, što je u tihoj noći sanjalo o izgubljenoj sreći...

Vice Macanović-Markulov:

U očinskom domu...

(Iz „Zimskih večeri" II.)

Rado li miso mi hrli skromnom očinskom domu
djetintva moga, gdjeno sam sproveo najljepše dane
zimskih večeri! U lugu s Hektorom ja bih se šćur'o.
besano čekao, ah rado, dok danak opeta svane.

Vani je zviždala bura. Svijala kostelu grane,
koji je uz kuću tik, a one su mlatile strašno
po ploči. Seoska mladež bahato hrli na s'jelo,
bura na mahove donosi njihovo vojkanje glasno

puno strastvenih hira. U kući puckala vatra,
bacala varnice žarke do trklje čađave stare.
Tu se je sušio ćaćin mi kaput, pa majka gasila iskre,
A sestra Pera plela je potku, spravljala dare.

Zatim muškarci bi došli i zasjeli okolo vatre,
željno čekali Iliju starog, ljubimca vile,
bukaru dali mu punu, stare da okr'jepi grudi,
po strunji ždrjebećoj gudeć da ga ne ostave sile.
— — — — — — — — — —

U našoj kući tada sprovadali zime su duge:
Ozbiljni Nijemac Ober — kako ja sam ga zvao;
Piero Talije ravne čedo veselo, živo.
On me je ljubio, do kape rado sve bi mi dao.

I oni slušali naše su pjesme. Silno ih vukle
one su glasom mednim ko magijskim pićem u doba
ona prošlosti naše, kad je polumjesec htio
prikrit nam Sunce, al' naši slomiše roga mu oba.

Suza je često lice im žarila, kada je Ili
ždrjebećom strunjom igrao sveti starački zanos.
O tada drhto sam do moga Hektora dragog,
gledao Iliju starog, ko svoj ga štovao ponos!

Kada je svršio starac, nijemac bi prignuo glavu;
Talijan vikao jako: crvenike podajte Febu!
Otac bi tada namigo majci, da natoči vina,
najboljeg što u podrumu ima zahvalivši nebu.

I vatra, kad bi počela se gasit, lug je prikrivat,
majka bi tada zovnula mene: hajdemo dušo,
vrijeme je spati! Ja bih podigo ručice svoje,
nježno zagrlio majčicu milu, u sobu ušo.

Ona je pričala: s visokog neba anđeli kako
zlatnim po ljestvam silaze k nama, darove nose
dječici dobroj. U tome sanak bi tihi spustio krila,
kočije dovezo zlatne od sn'jega — jutarnje rose.
— — — — — — — — — —
— — — — — — — — — —

Prođoše dani djetinstva mog' ko slađahne priče
i nikad više vratit se ne će. S očinskog praga
Sudba me rinu u svijet: perce u buru strašnu,
i davno već bi mi u silnom vihoru nestalo traga,

da mi ne zuje kroz hršum s gusala omamni zvuci,
ko pjev morskih Sirena i misli mi onamo nose
dolini cvijetnoj, gdje mi je skromna očinska kuća,
mile mi glede, gdje Svevišnjeg za mene prose.

Rinoslav K. Kerdić :

Kraljice Hrvata.

Zapad se žari. Sunce mu na stoce srebrne sjeda.
Lagano nekud po njima rumeni zlaćane lije,
Tihano sve je. Suznatim eterom luna se blijeda
Svečano šeta — veselim svojim se posmjehom smije.

Nigdje ni ćuha. Dolazi ozgora s neznanih strana,
Zemljicom noćca — šulja se nečujno — otvara vrata,
Turobnom velu — zadršće lagano lipina grana
Ori se glasak tihani »Kraljice Hrvata, dodi . . .«

Zapad se žari. Mračina po milom kreće se dolu;
Duša se moja posmjehom lipice zelene smije,
»Kraljice dodi Hrvata . . .« Pjesmica tiha u molu
Dušom se mojom mladanom i svetom lagano vije.

Vladić :

U proljeće.

Pade lakim krilima proljet,
Raskrili svoje raskošne čare,
Poljubi nujnu, sumornu zemlju,
Osvježi sjetne, zlatne oltare.

Zagrija sunce toplije, jače,
Propupa glatko, svileno lišće.
Procvalo šarno, mirisno cv'jeće
Stidljivo sjajne latice stišće.

Zbunjeno muca ljubica priče
Mekane, tople, slađane, mile,
Skakaju s brda neznanog, tajnog
U polje krasne, mramorne vile.

I slavuj sklada opojne pjesme,
Sapće ih nježnoj pjesničkoj duši,
Ona ih pjeva turobnom stvoru,
Kojega žalost velika guši.

Svakome biću: crviću, bubi,
Ptičici sunce toplo se smije.
Jedino moje slomljene grudi,
Bolesno srce tjeskoba bije.

Ne blaži bol mi lagani vjetrić,
Rumena zora, sanljiva luna.
Možda će druga toplija proljet
Okrijepit prsa čemera puna . . . .

Korčulanski brodar:

Cilindar.

(Iz ciklusa „Šiba i bič“.)

Onakav, kakav jest, ugledao je svijetlo Božje prviput negdje gore u Austriji na sjeveru, u Beču. Rodna kuća mu je neka visoka tvornica s dimnjacima, što pod nebo sežu.

I otpreme ga željezničkim kolima »dolje« k nama — »gdje nema tvornica«.

Čim prispije, debeli trgovac ga postavi u izlog, da se sve laštilo i svijetlilo od njega.

Drugi dan nije ga bilo već u izlogu, kupi ga neki otmjeni gospodin. Otada malo koji dan, da je stao na miru, redovno se kočio na glavi »otmjenoga« gospodina, a malone svake večeri u salonu kod plesa.

»Otmjeni« gospodin bio je »govornik« vatreni, moderni rodoljub...

Na raznim je sijelima glavnu riječ vodio »otmjeni« gospodin. Nosio je vazda salonsko odijelo, a cilindar bi postavio do sebe na stoliću preko predavanja.

Ljudi su imali pouzdanja u otmjenoga gospodina s cilindrom. Sjednice su svršavale bučnim frazama i časovitim oduševljenjem.

Poslije godinu dana isluženi je cilindar ležao na ulici. Prolaznici bi ga nemilosrdno udarili nogom, djeca ganjala, a drugi prolazili i smijali se.

Otmjeni gospodin bez cilindra da očaja. Netko mu ga bacio niz prozor...

Gospodin bez cilindra nije se više usudio predavati o boljitku — »domovine«: nije imao cilindra.

Stari, isluženi cilindar leži na gradskom smetištu, na njemu je na hiljade šupljina, a koliko je istom izašlo šupljih fraza iz ustiju »gospodina«, komu je pripadao taj cilindar!

Prilog „LUČI“.

ĐAČKI VIJESNIK

UREDIO:

ĐURO KUNTARIĆ,

PRAVNIK, ZAGREB 1913./1914.

HRVATSKA TISKARA D. D.

SADRŽAJ.

Članci

Aut Caesar — aut nihil 89
Izjava odbora »Domagojeva« . . . 3
K izvoru životne snage 97
Nacijonalisti 17
Na pragu drugoga decenija 1
Naš razvitak, K. Boretić 35
Naša brazda, Orientalis 73
Nijesmo klonuli 33
Radikalizam naših redova 57
Raspored đakov. sastanka 161
Riječ o sastancima 153
Uskrsni praznici 113
Uvjet našega rada 137
Zbijmo redove 145

Izvještaji.

Vidi str. 4, 19, 36, 58, 76, 90, 98, 129, 138, 146, 159, 162

Rad u narodu.

Biblioteka »Narodnog rada«, Piere . . 24
Ferijalni klub u Križevcima 62
Ferijalni klubovi 187
Ferijalni rad zagrebačkih bogoslova . 9
Hrvatski privrednik 40
Hrvatske seljačke zadruge 62
Hrvatske seljačke zadruge u Bosni i Hercegovini 101
H. K. A. Prosvjetno D. za Slavoniju . . 39
H. K. N. Savez i kat. đaštvo Ivšić . 147
Iseljenički dom 40
Iz srpskog zadružništva 24
Izvještaj o radu fer. kluba u Požegi . . 7
Jedan zaboravljeni stalež 139
»Napredak«, Grmović 124
Opet soc. seljački tečaj 187
O pučkim predavanjima 187
Predstave u omladin. društvima . . . 187
»Prosvjeta«, prosvjetno i kulturno društvo Srba u Bosni i Hercegovini Grmović 78
Prosvjetni rad u Osekovu 91
Rad ABC-kluba u g. 1912/13. 40
Rad hrv. istar. kat. đaštva Dukić . . 39
Rad hrv. kat. pros. društva u Makarskoj 102
Seljački socijalni tečaj u Cirkveni . . 139
Skioptička predavanja 187, 80
Skioptička predavanja fer. kluba u Zagrebu 9
Socijalni kurz 100
Socijalni rad u narodu 60
Srpsko sokolstvo 40
Sveučilišna knjižnica 40
»Tomislav« u Vojnom Križu 91
Za hrvat. školu na Rijeci 187
Za svoj narod, Babić 154

Narodna obrana.

Češke nar. obram. organizacije 175
Deutscher Schulverein, F. 45, 64
Deutscher Schulverein i Hrvati, F. . . 65
Drang nach Osten, n. 149
Drang nach Süden, n. 148
Družba sv. Ćirila i Metoda za Istru, Vj. G. 44
Đakovština, I. P—ć., ... 122, 140
Iz hrvat. kolonija, F. 182
Hrvati u Ugarskoj, F. 119
Hrvati u zapadnoj Ugarskoj, Hrvat iz zap. Ugarske 82, 91, 102, 115
Hrvatska narodna straža 41
Kalendar sv. Familije, Tug. 118
Lega Nazionale 44
Madž. listovi 182
Madžarske škole u Hrvatskoj, F. . . . 64
»Mladost«, br. 1., 2., F. 106
Nacrt za narodno-obranbeni rad, Firinger 80
Nar. statistika i Međumurje, S. B. . . . 184
Nar. obr. sekcija Domagoja 175
Naš narodno-obrambeni rad, K. F. . . 10
Naši narodni neprijatelji, Firinger . . 114
Narodi u Austriji, —n. 123
Njem. kolonije u Bosni, J—nj—ć, . . . 46
Nijemci u Bosni J—nj—ć. 121
Nijemstvo u poljskom kraljevstvu, K, Šp. n. r., ... 157
O zaboravljenom kraju, Mp. 11
Prigodom osnutka narod. obram. sekcije »Domagoja«, K. F. 41
Prva godina našeg nar. obr. rada . . 174
Prva madžarska šegrtska škola, Ip. . . 26
Pučko školstvo u pulj. i poreč. kotaru, n,— 156
Slovenci u Ugarskoj, G. G. 119
Slovenska straža 25
»Spomenica« o 50-godišnjici odcijepljenja Međumurja, Mesop, ... 62
Strahovi Nijemaca i Talijana, —n, . . 157
Talijani u Dalmaciji 178
Tuđinske škole u bjelov. križev. županiji, —r, ... 64
Zemljopis Međumurja, Mp. 43
»Zora«, Auckland 2. F. 65

Protualkoholni pokret.

Alkohol i alkoholna pića, Habek . . . 127
Alkohol i zločin u Bosni 83
Apstinecija ili umjerenost, A. J. . . . 107
Apstinenti u praznicima 184
Apstinentima 159
Apstin. časopisi, Grmović . 142, 150, 158
Apstinentski znakovi 83
Iz »Novog života« 83
Ko je junak — na ždrijelo, Grmović . . 66
Međunar. XIV. kongres proti alkoholu 47
Na muci se poznaju junaci, Grmović . 183
Naš pouzdanički sastanak, H. 12
Naši gostioničari, Hs. 83
Novi život, S. K. P. 67
Osnivanje hrvatske »Svete vojske«, Hs. 26
Papinski blagoslov apstinentima, Hs. 149
Poduka o alkoholizmu u školi, Rd. . . 46
Promet i alkohol, V. Smolčić 126
Protualkoholna izložba u Zagrebu, Grmović 125
Rusija i alkoholizam, A. J—o—c . . . 108
Sastanak sv. vojske 186
Statistika alkoholizma, Grmović . . . 27
Širimo apstinenciju u sela, S. K. P. . . 185
Školska predavanja o alkoh. pitanju . . 83
Topla preporuka 48
Zlata doba 67
Znanstveni kurzovi za proučavanje alkoholizma, Hs 93

Katolička Hrvatska.

Apostolat sv. Ćirila i Metoda 27
Dopisnici »R. Novina« 29
Društvo sv. Jeronima 108
Glas iz Sinja 189
Glas iz tuđine 189
Glasilo ženskog kat. pokreta 49
Glavna skupština Pijeva društva . . . 49
Hodočašće u sv. Zemlju 189
Hrv. kat. nar. Savez 48
Hrv. kat. oml. društva u Banovini . . 68
Hrv. kat. seniorat 29
Hrv. slov. katol. kongres u Ljubljani, Babić 13
I na zagr. se preparandiji miče . . . 189
Iz H. K. N. Saveza 93
Iz »Rafael. društva« 69
Jedan luster 189
Jedan uspjeh, B. 14
Jedna pobjeda 69
Kapucinske provincije 14
Katol. pučka knjižnica u Splitu 109
Kolo hrv. književnika 48
Liga za zapuštenu djecu 69
Misije u Zagrebu 109
Nakon šest godina 94
Napredak kat. ideje u Vukovaru . . . 150
Naša misao 94
Novo omlad. društvo 50
Omlad. društvo u Gorskom kot. . . . 188
Promicanje kat. štampe 29
Prikazivanje muke Isusove u Vrbovcu 94
Prvo hrv. hodočašće u sv. Zemlju . . 109
Rafaelovo društvo 49
Riječke Novine 14
Rijedak jubilej 109
Seniorat, —b— 14
Skupština urednika 48
Slavlje u Sarajevu 49
Socijalno-organizatorni kurz u Zagrebu 29
Subotnji br. Riječkih Novina«, B. B. . . 28
Svećenik-organizator u Zagrebu . . . 29
Svrha boravka o. Rodića u Americi . . 69
Treći red među Hrvatima, K. 28
Treći red sv. Franje u Zagrebu . . . 69
Tristogodišnjica kongregacija 189
Učeničke skupine »P. D.« 189
Vjerski život 188

Zagrebačke misije 151
Za unaprijeđenje kat. novinstva . . . 151

Dopisi.

Banjaluka 87
Beč 15, 51
Budimpešta 133
Dubrovnik 71, 152
Grac 86
Innsbruck 135
Kotor 15
Maribor 95
Osijek 152, 189
Pazin 30
Požega 53
Prag 85, 134, 192
Sarajevo 52, 86, 111
Senj 87
Spljet 54, 71, 112, 136, 160, 192
Sušak 16
Travnik 53, 144
Tuzla 190
Vinkovci 72, 95, 160
Vukovar 191
Zadar 53, 70, 72, 98
Zagreb 14, 30, 51, 71, 85, 110, 132, 152, 189

Vijesti i poruke.

Vidi str. 50, 70, 84, 94, 109, 131, 144, 151, 159, 171

Iz carstva tmine.

Vidi str. . . . 16, 31, 55, 88, 96, 112, 136

Prilog „LUČI“. Br. 1. i 2.

ĐAČKI VIJESNIK

ZAGREB, 5. studenoga 1913.

Na pragu drugoga decenija.

Prije deset se godina sastalo u jednoj maloj đačkoj sobi u Beču pet sveučilištaraca i odlučiše, da osnuju jedno društvo i list, kojemu će biti zadaća, da provede rekristijanizaciju hrvatskoga đaštva. To je bio početak katoličkog omladinskoga pokreta. Danas iza deset godina broje pristaše njihovih ideja: četiri akademska društva i dva sveučilišna kluba sa 150 članova, 10 bogoslovskih zborova s 300 članova, 41 kongregaciju na srednjim školama s oko 3000 članova, te 60 omladinskih seljačkih društava s 3000 članova u svim hrvatskim krajevima. Na čelu te vojske stoji 150 senijora, čvrsto i solidno organiziranih. Ta velika organizacija ima danas 1 dnevnik, 5 tjednika, 3 polumjesečnika, 14 mjesečnika i 1 dvomjesečnik, a utječe na pisanje još od 5 dnevnika, 5 tjednika i 7 mjesečnika, te 1 lista neredovita izlaženja. Moć je, koju katolička organizacija u štampi vrši, koncentrirana ponajviše u Pijevu društvu. Jakost je katoličke i katoličkim idejama blize štampe gotovo jednaka snazi liberalnog novinstva, dok su pučki katolički časopisi oko 5 puta jači nego literarni. Katolička je ideja danas u hrvatskim zemljama moć, koju više ne može srušiti nitko — to je rezultat gornje bilance! Uvodničar će 1. broja »Luči« od godine 1923. imati da doda gornjim stavkama i broj zastupničkih mandata, što će ih zauzimati ljudi iz naših redova.

Najkrasniji je cvijet katoličkoga pokreta đaštvo. Ono đaštvo, koje je u prošlim praznicima upravo sjajno pokazalo svoju životnu snagu i oduševljenje za svetu stvar, može i najvećega skeptika uvjeriti, da će za nekoliko godina biti kormilo Hrvatske u rukama ljudi iz njegovih redova. 150 predavanja održaše sami banovinski katolički đaci, a slušalo ih je — 40.000 ljudi! Na šest je sastanaka (u Sarajevu, Spljetu, Karlovcima, Pazinu, na Trsatu i u Ljubljani) to đaštvo pregledalo bilancu svoga dosadanjeg rada i izradilo program za budućnost. Uz dva socijalna tečaja (u Pazinu i Srijemskim Karlovcima) i najintenzivnije širenje katoličke štampe osnovaše katolički đaci lijep broj omladinskih društava, seljačkih zadruga i kongregacija, a ne zaboraviše ni narodno-obrambenog rada.

Tri su svete ideje vodile to daštvo od uspjeha do uspjeha. Katolicizam, hrvatstvo i demokratizam jesu baza odgoje svakog našega katoličkoga đaka. Nu jedna je velika stvar pomogla tim principima do pobjede, a to je upravo uzorna sloga i disciplina među katoličkim hrvatskim daštvom, onaj samoprijegor i iskrena ljubav prema svomu drugu, koju svaki katolički narodni đak goji u svom srcu.

Kako je katolički pokret među Hrvatima već vrlo jak i broj katoličke inteligencije sve više raste, mogu naši drugovi misliti i na specijaliziranje u študiju, jer iz naših redova mora Hrvatska dobiti stručnjake i ljude, koji će se napose baviti kojom od grana znanosti. Već je do sada bilo dosta katoličkih hrvatskih đaka, što su intenzivnije, nego je to običaj, študirali bogoslovje, socijalno pitanje i narodno gospodarstvo, nu sada moramo da i u prirodoslovnim, klasičnim, medicinskim i drugim znanostima odgojimo nekoliko stručnjaka.

Katolički će pokret ove buduće godine imati zadaću da koncentrira svoje moći, a naše će institucije sistematizirati svoj rad. Senijorat je proveo kao sekcija »Hrvatskoga katoličkog narodnoga saveza« svoju decentralizaciju prema pokrajinama. Pijevo će društvo i društvo sv. Jeronima podijeliti među sobom rad za pučku prosvjetu, a svećeničke će zajednice biti uvedene u sve hrvatske dijeceze. Đaštvu je ostala zadaća, da osnuje akademska društva, gdje ih još nema, a gdje su već prevelika (kao n. pr. »Domagoj«), da zaposli svoje pristaše u sekcijama, a kako je osobito narodno-obrambeni rad uz odgajanje samoga sebe neiskazana potreba našega vremena, obratit će naši akademici osobitu pažnju euharističkoj, narodno-obrambenoj i socijalnoj sekciji, te saradivati, kao i njihovi mladi drugovi, marljivo u našoj »Luči«. Naše đaštvo treba da ove godine osim rada za katoličku štampu i pučku prosvjetu posebnom brigom proučava srpsko pitanje s prosvjetne i gospodarske strane, pa da s najvećim interesom prati svaki kulturno-gospodarski pokret na Balkanu i po ostalom svijetu, a napose pokret za sjedinjenjem s katoličkom crkvom u Bugarskoj. Hrvatsko će katoličko đaštvo sa simpatijom promatrati nacijonalni pokret među hrvatskim muslimanskim đaštvom, te kulturni pokret među pravoslavnima, u koliko je analogan njegovu.

Društva, organizacije i kongregacije, u kojima se kupi katolička hrvatska omladina jesu lijepo uređena i disciplinirana, nu jer je uz svećenstvo učiteljstvo glavni osnov zdrave narodne prosvjete skrbit će se katoličko đaštvo ove godine najviše za svoje drugove u preparandijama, da tako uzmognemo za koju godinu vidjeti solidnu organizaciju katoličkoga učiteljstva u hrvatskim zemljama. Ujedno će hrvatski katolički đaci sa simpatijom pozdraviti katolički pokret među hrvatskim učenicama. U »Đačkom će Vijesniku« Luči naći sva ova nastojanja svoj odraz, dok će u prvom dijelu lista iznositi drugovi svoje beletrističke i poučno-znanstvene produkte.

Šta smo bili? Prije deset godina nekoliko oduševljenih mladića. Šta smo sada? Najjača kulturna grupa među hrvatskim đaštvom. Ali se dosadašnjim uspjesima ne smijemo uspavljivati. Budimo radije uvjereni, da smo maleni i neznatni prema onomu, što istom možemo i moramo biti.

Uredništvo.

Izjava odbora „Domagojeva".

Nedavno je g. dr. Mile Starčević vodio s »Riječkim Novinama« oštru polemiku, u kojoj je 1. izričito ustvrdio, da su »Riječke Novine« osnovane na poticaj nekog izaslanika iz Beča; 2. suponirao je u svojim razlaganjima, da su te novine financirane od Beča ili njegovih ljudi.

Riječke su Novine proglasile te tvrdnje klevetama, a samoga g. dra. Milu Starčevića klevetnikom. G. dr. Mile Starčević pozvao se na informacije g. dra. Karla Bošnjaka te veli u »Hrvatu« od 26. rujna 1913. ovo: »— — odgovaram, da je nekako upravo sada dvije godine, što je dr. Karlo Bošnjak, prije jedne sjednice poslovnog odbora stranke prava, pripovijedao, kako je bio kod njega neki izaslanik iz Beča — kazao je i njegovo ime, nu ja ga nisam ni zabilježio ni zapamtio — te njemu nudio i dugo ga nagovarao, da on preuzme izdavanje i uredništvo jednog novo osnovati se imajućeg katoličkog glasila, koje bi širilo i branilo svehrvatsku ideju u okviru naše monarkije i bilo vrlo dinastično. Nu g. dr. Bošnjak, da je ovu ponudu odrješito otklonio. Radi toga, da se je dotični bečki izaslanik obratio na »Domagojce«. Iz »Hrvatova« uvodnika od 18. listopada ove g. saznajemo još i to, da je onaj bečki izaslanik ponudio g. dru. Bošnjaku, da će mu njegove novine i financirati.

Premda su »Riječke Novine« u broju od 11. listopada upitale g. dra. Bošnjaka za razjašnjenje, nije se on na tvrdnju g. dra. Mile Starčevića dosada ni riječju osvrnuo. Bit će dakle, da je on doista dao onakve informacije g. dru. M. Starčeviću. Mi se u ovu stvar ne bismo niti uplitali, da g. dr. Bošnjak nije onim informacijama pokušao da na zao glas iznese i Domagojce. Rekao je naime, da se bečki emisar obratio na njih. Sadašnji je odbor pitao odbornike od prošlih triju godina a isto tako i druge članove »Domagoja«, je li im poznato šta o tom bečkom emisaru. Svi izjavljuju, da se takav emisar nije nikada obratio ni na čitav »Domagoj« ni na pojedine Domagojce. Prema tomu je objeda g. dra. Bošnjaka potpuno neistinita i on će znati, kakovo mu ime pripada kao širitelja neistinitih glasina o Domagojcima. Isto ime pripada i g. dru. Mili Starčeviću, u koliko se u svojim izvodima poistovjetovao s drom. Bošnjakom. Na uvrede, koje je g. dr. Mile Starčević nanio Domagojcima u »Hrvatovu« uvodniku od 4. listopada o. god. (gdje nalazimo n. pr. i ove riječi: »Umišljenost osobito se ističe i kod tako zvanih »Domagojevacah« . . .«) odgovorit će Domagojeva glavna skupština.

Za odbor hrv. kat. akademskog društva »Domagoj«:

H. Strauch, predsjednik. J. Radočaj, tajnik.

△▽△

IZVJEŠTAJI.

Pouzdanički sastanak na Trsatu.

(Po stenografskom zapisniku dra. S. Filipovića.)

Na drevnom Trsat-gradu održalo je H. K. N. Đ. dne 21. i 22. kolovoza pouzdanički sastanak. Na Trsatu udareni su pred nogama prečiste Gospe prvi temelji našoj organizaciji, na Trsatu se sastaše ove godine o desetgodišnjici pokreta njegovi pouzdanici, 90 ih na broju — da vijećaju o daljnjem učvršćenju, širenju i unapređenju naše ideje.

Glagoljaškom sv. misom mladomisnika druga Vilovića počesmo naša vijećanja, iz njegove mladomisničke ruke primismo zajednički u trsatskom svetištu Izvor Života, Isusa Krista.

U prisuću izaslanika političke oblasti, koji je pribivao svim sjednicama sastanka, prvi je referirao starj. Pero Rogulja, chef-redacteur »R. N.«, o organizacijama. Najprije poziva drugove bogoslove, da nastoje o organizaciji svećeničkih zajednica u smislu i duhu krčkom. Na prvo mjesto dolaze religiozne organizacije. Marijine su kongregacije kao stručne, stališke relig. organizacije, koje individualiziraju. Dalje su bratovštine, pa III. red sv. Frane, kojemu je zadaća, da nivelira i koji je pun demokratizma. Dok su religijozne organizacije internacijonalne, prosvjetnim je redovito značajka nacijonalizam. I prosvjetnih organizacija ima više vrsta. Nijemci imaju tako zvani Vertrauensmännersystem. Vertrauensmänner čine ekspozituru centrale. Slovenski sistem stvorio je slov. izobraževalna društva za sela, koja tvore savez sa središtem u Ljubljani. Ovaj slov. sistem treba da je Hrvatima uzorom u prosvjet. radu. Iza prosvjetnih organizacija slijede logično ekonomske. Tu su organizacije seljačkog kredita, te konsumtivne i produktivne zadruge. Vrhunac je svih organizacija politička organizacija naroda.

Ovo je tek suha okosnica stručnjačkog referata našega druga, koji se u svom govoru taknuo i naših prilika u tom pogledu i iznio dobrih misli. — Nakon referata razvila se velika debata, u kojoj je učestvovalo 12 govornika s raznih strana domovine.

Referat druga P. Rogulje prekinuo je oduševljeni pljesak, kojim pozdraviše pouzdanici presv. biskupa Mahnića i o. provincijala kapucina, B. Škrivanića, čim se pojaviše u našoj sredini. Srdačno ih je pozdravio predsj. sastanka dg. Sironić, našto je govorio naš Mahnić o načelima i disciplini u našem pokretu. Mnogo se oko suzom orosilo, mnogo je čelo vedrije zasjalo slušajući njegove riječi. Dugotrajnim pljeskom ispratismo visoke posjetioce sastanka.

Starj. don Đuro Vilović imao je u svom referatu da obradi pitanje naše literarne organizacije, koja je jedna od najznatnijih točaka našega programa. Svojim je referatom uspio posve. Nakon neobično duge rasprave (desetak govornika) u kojoj je zauzeto stanovište prema »Kolu hrv. književnika«, stvoren je slijedeći:

Memorandum.

»Hrvatsko katoličko narodno đaštvo išlo je u svom pokretu uvijek za tim, da narodu dadne takove ljude i institucije, koje bi stalno jamčile, da će se naša kultura razvijati u radikalnom katoličkom duhu. Zato smo već spočetka nastojali, da stvorimo i takovu literarnu organizaciju, u kojoj bi se sakupili samo oni književnici, kojima je katolicizam princip mišljenja, osjećanja i osobito umjetničkog stvaranja. Nijesmo se zadovoljavali s onim umjetnicima, kojima bi samo gdjekoje djelo bilo katoličko ili koji bi se ograničivali samo na to, da se u svom djelovanju ne ogrješuju o katolička načela, nego smo tražili ljude, koji će čitavim svojim umjetničkim djelovanjem pozitivno unapredivati katoličku kulturu. Lani smo na ljubljanskom sastanku stvorili privremenu literarnu organizaciju, kojoj je bila svrha, da suradnici »Luči« i »Našeg Kola« u što skorije vrijeme osnuju radikalan katolički list i književničko društvo. Ove se godine osnovalo »Kolo hrvatskih književnika«, koje je pozvalo i neke članove naše privremene literarne organizacije u svoje redove. Izjavljujemo, da mi nijesmo protiv zajedničke suradnje sa starijim hrvatskim kat. književnicima, ali se ipak zasada ne možemo kao skupina pridružiti »Kolu hrv. književnika« i to s ovih razloga:

1. držimo, da bi odbor, koji je stvarao pravila »Kola hrv. književnika« bio najbolje uradio, da se informirao o mišljenju mladih kat. književnika. On toga nije učinio, nego je s gotovim pravilima, koja su stvorili samo stariji članovi, izašao pred svoju I. glavnu skupštinu, na koju je pozvao samo dvojicu naših članova, kojima pravila nijesu bila unaprijed poznata, pa tako oni nijesu mogli istaknuti naše literarno stanovište;

2. § 3. društvenih pravila »Kola hrv. književnika« ne smatramo dovoljnim jamstvom, da će se »Kolo« držati strogo katol. principa. Ne pruža nam tog jamstva ni najnovija odborova izjava, da će »Kolo« biti uvijek katoličko, nego bismo željeli, da društvo bude u svojoj unutarnjosti tako organizovano, te mu kasnije ni sama glavna skupština ni članovi ne mogu promjeniti pravac.

3. Smatramo pogrješnim, što je društvo dosada primalo u svoju sredinu i neke takve članove, koji su se u prošlosti višeputa ogriješili o princip katol. umjetnosti te još ni sada nijesu pokazali, da pristaju uz naša literarna načela. Nadamo se ipak, da će »Kolo hrv. književnika« ukloniti ove pogrješke, pa da ćemo u budućnosti moći zajedno djelovati na jednakom literarnom programu. Zato i dopuštamo, da oni naši članovi, koji su u društvu, ostanu zasada u njemu i ne branimo nikomu, da surađuje u glasilu »Kola hrv. književnika« i u njegovim izdanjima.«

Daljnji je predmet rasprave bila »Luč« Prošlo je godište »Luči« svršilo bez duga — a kako će ovo? Na to će odgovoriti svijesni pretplatnici »Luči«. Upravu »Luči« preuzeo je ponovno drug Kratina, phil., dok se sav novac šalje na župni ured sv. Marije, Zagreb, Dolac br. 3. Urednicima »Luči«, koja će ove godine izlaziti prema primljenom nacrtu druga B. Babića, što ga iznio na ljubljanskom sastanku 1912. izabrani su: B. Babić, Đ. Kuntarić i S. Varga. Vatrenim riječima zagovarao je Slovenac drug Al. Res svoj lanjski prijedlog glede »Luči« i »Zore«.

Time je bio sastanak uz pjevanje hrv. himne zaključen.

Prigodom sastanka održali su apstinenti i svoj sastanak, o kom govorimo na drugom mjestu.

Pojedine detalje o pouzdaničkom sastanku saznat će drugovi od svojih pouzdanika.

Đ. Kuntarić.

Socijalni tečaj u Srijemskim Karlovcima.

»Kićeni« Srijem je najkićeniji šarenilom jezika i naroda, par excelence konkurent kule Babilonske i kao takav predmet aspiracija nekoliko nacija. Od tih je dosada bila najpasivnija hrvatska, ležerna i »glasovita«, a šira je Hrvatska uvijek držala, da je Srijem — »Srêm«, dakle srpsko interesno područje. I u tom je hrv. kat. đaštvo prekinulo sa tradicijama separatizma otaca i zasviralo budnicu, da probudi uspavane energije. Srijem je Srijem i da možeš u njemu raditi — upoznaj ga. To je bila zadaća našeg kurza, a k tome dodajte, rasprave o Slavoniji uopće i najvitalnijim našim potrebama, te manifestaciju hrvatstva u najtamnijoj Hrvatskoj i razumjet ćete važnost i zamašitost našega tečaja. Program predavanja i slobodnih rasprava išao je na to, da obuhvati univerzalnu našu akciju i dade osnovnu direktivu cijelom budućem radu.

Najvažnije predavanje ili bolje niz predavanja jeste Galovićev ciklus »Đak i vjera«. Predavač pokazuje veliku ljepotu duševnog života u katolicizmu. Do visokog i intenzivnog života blizu Boga možemo se dovinuti teškom borbom, za koju nam je potrebno: a) nutarnje svjetlo, dakle poznavanje vjerskih istina, b) nutarnji poticaj, koji ćemo naći u molitvi i sv. misi i c) jedinstvo s Bogom, koje ćemo naći u sv. Euharistiji. Naš život treba da je život Krista i to je najveća utjeha u dolini suza.

Teoretske poglede na socijalno pitanje dao nam je vlč. g. Fogadić predavanjem »O motivima socijalnog i gospodarskog razvoja«, prikazavši nam ukratko socijalnu evoluciju i motive njezine. Vrlo je praktično predavao vlč. Čunko o omladinskim društvima, a jedno se poslijepodne upotrebilo za razgovor o prilikama u Slavoniji, pa je bogoslov Ivanković referirao o prilikama i šansama u mnogim krajevima Slavonije. Vlč. g. Galović, da dobijemo i teoretski pogled na slične preporodne pokrete,

prikazao je »đački pokret u Francuskoj« i »omladinska društva« u Njemačkoj.

Vlč. g. Wolf je govorio o temi: »Kat. đaštvo i politika«. Mi smo veliki nacijonalci i hoćemo da strastveno radimo za narod, praktično i teoretski, naglašujući čisto hrvatstvo, ali se kao kulturna grupa ne bavimo politikom. Na to je jurist Đuka Kuntarić referirao o organizaciji kat. đaštva, s osobitim obzirom na prilike u Srijemu i Slavoniji, jer samo čvrsto zbijeni redovi radnika znače reformnu silu i pred njima će samo pasti svi neprijatelji. Još je pravnik Varga govorio o hrvatskoj katoličkoj literaturi i naglasio veliku narodnu potrebu velike nacijonalne literature u hrvatskom i katoličkom duhu. Zadnji dan je bio posvećen manifestaciji hrvatske i katoličke ideje u ovom zabačenom (za hrvatstvo) kutu naše domovine. Ova je manifestacija bila svečana profesija načela, koja su vodila učesnike u radu, religijozna i hrvatska. Posvetila se zastava kat. đaštva karlovačke gimnazije i svi učesnici pristupiše Izvoru Života, da traže snagu za daljnji rad u Bogu, koji je hrabrost naša. On će nas ojačiti!

Kurz je trajao od 31. srpnja do 3. kolovoza. **Stj. Varga.**

Ferijalni klub hrv. kat. đaka u Zagrebu.

U klubu su bili članovi akademici, bogoslovi i srednjoškolci, 24 ih na broj. Odbor je vodio agende kluba; dvojici je bilo povjereno dočekivanje drugova iz provincije, dvojica su priređivala izlete u zagrebačku okolicu; raspačavanjem sv. pisma (pučko izdanje) ravnala su opet 2 člana kluba. Dva člana našeg kluba, bogoslov i sveučilištarac, proputovali su dobar dio Banovine održavajući sa skioptikonom zagrebačkog zbora bogoslovaca vrlo uspjela pučka skioptička predavanja, o čem će biti govora napose. Sastanci su bili dvaput tjedno. Na njima se redovito referiralo o uspjesima od prošlog sastanka, da bi se stečeno iskustvo u budućem radu primijenilo. Svaki je sastanak imao i po kakvo predavanje: ponajviše o zadrugarstvu, omladinskim društvima te o radničkom pitanju. Nedjeljom i blagdanom razišli su se naši drugovi po obližnjim župama, da među seljaštvom šire sv. Pismo (raspačano oko 500 kom.), te da uz to upoznaju prilike našeg seljaka. Na izletima smo također imali kratka predavanja uz razgledavanje gospodarskih prilika. S klubom su obilno dopisivali mnogi drugi naši klubovi — međusobna korespondenca iznosi oko 200 listova. Članovi su uložili svoje sile za trsatski, a osobito za ljubljanski sastanak. Konačno je svaki član plaćao po 10 fil svake nedjelje kao članarinu, od koje će se pretplatiti jedan siromah na društvo sv. Jeronima kao utemeljitelj i dvojica na »Mladost« za ovu godinu. **I. Pandžić.**

Ferijalni klub H. K. Đ. u Sarajevu

Sakupismo se na početku ferija u ferijalni klub, da poradimo zajedno i srednjoškolci i akademičari za naše svete ideje, da ne provedemo ovo najzgodnije vrijeme za rad ljenčareći, nego da i mi svojim sitnim radom barem nešto pripomognemo »obnovljenju Hrvatske u Kristu«.

Na prvom su sastanku izabrani za predsjednika Zvonko Šprajcer, stud. iur., i Vacek Slavo, abitur., za tajnika. Članova je bilo u svemu 24, i to: 18 srednjoškolaca i 6 akademičara, a sastanaka je bilo 13. — Predavanja bila su ova:

Jos. Fleger: »Naše narodne pjesme« i »Naš najnoviji rad u početku šk. godine«.

Dr. Bobisut, trg. ak.: »Baltičko-polapski Slaveni«.

M. Andrić, stud. iur.: »Uzroci balkanskog rata«.

Fr. Gračanin, gimn.: »O pomorskoj sili Hrvata za dobe narodnih vladara«.

J. Fleger, cand. vet.: »Život«.

P. Lazić, prepar.: »Razgovor ugodni naroda slovinskog«.

Z. Šutej, stud. iur.: »Nešto o stanju hrvatskih umjetnika i umjetnosti u današnje doba«.

E. Ljubić, gimn.: »Kratki prikaz Vjenceslava Novaka«.

Kurtović A., abit.: »Zora puca, biće dana«.

Fr. Stoklasa, mat.: »Nešto o historiji projekcionih aparata«.

Kod predavanja smo najviše pazili na debatu, koja se iza predavanja razvila, jer tako imadu drugovi veću korist od predavanja.

Rad naš sastojao se je:

1. U radu za pokr. sastanak, što ga je priredio i izveo »Martić«.

2. Dopisivali se s članovima u provinciji, koji su također radili prema svojim silama, ali im rada ne iznašamo, premda su mnogi pojedinci dosta učinili za našu stvar. Jedan je drug skupio 100 K za hrv. škole.

3. Redovito govorili s omladincima u Sarajevu, priređivali im predavanja, upućivali itd.

4. Skupljali smo svakog sastanka novac za hrv. škole.

5. Priredili smo dva skioptikonska predavanja, koja su bila veoma lijepo posjećena.

6. Išli smo češće puta zajednički na pričest.

7. Stvorili nacrt za rad u budućoj šk. godini.

Ovo je naš ferijalni rad, moguće da su to sve »sitnice«, za koje ne mari ni današnja inteligencija ni đaštvo drugih grupa, ali mi smo uvjereni, da će na »sitnome« radu biti položen temelj velikoj, katoličkoj Hrvatskoj!

Ferijalni klub H. K. Đ. u Virju (Virje, Molve i Miholjanac) održao je dva veća predavanja (o štampi i apostolatu sv. Ćirila i Metodija) i više manjih prijateljskih razgovora o kat. pokretu i omladinskim društvima. Raspačao je preko 250 knjiga, a malu čistu dobit upotrijebio za Petrov novčić. Pohodio nas je »Zborov« skioptikon i držao predavanje, koje je ostalo u lijepoj upomeni. Tu ide zasluga najviše mjesnog g. župnika, koji sa simpatijom prati mlado gibanje. Jedan je član kluba vježbao djevojački zbor u crkvenom pjevanju (Molve), drugi je jednako otpočeo u Miholjancu. Klub se pobrinuo za prodavača Rij. Nov., koje se prodavaju u par primjeraka. Zima obećaje bolju produ, bude li ustrajnosti. Članovi su pobliže proučavali mjesne i okolišne prilike i o tom na redovitim sastancima disputirali. Stvar je teža, nego li se isprva mislilo. Klubu je najviše bilo na srcu, da narodu poda ukusan i jevtin, a vrlo prikladan molitvenik »Isus prijatelj malenih« i tu je ponešto uspio. Najveći je, mislim, uspjeh kluba, što je malo bolje upoznao dušu onog naroda, što je glavno za socijalno djelovanje.

Pravoslav.

Rad u narodu.

Izvještaj o radu ferijal. kluba hrv. kat. đaka u Požegi.

Iz »zlatne doline«, iz glasovitog auvergnanskog kraja, iz vinograda i šljivika, odanle, gdje se prilično digla visoko zaostalost vjerska, moralna, prosvjetna, gospodarska, zadružna, iz kraja analfabetizma, nepovjerenja i gizde, javljaju se miloj »Luči« oni, koji su se nekoliko godina ogrijavali na vatri njenih ideala, da joj kažu, što je ta vatra iz njih i po njima učinila.

Dozreše nam misli, ustališe se nacrti — podosmo k djelu.

Svijesni svojih načela, a kao disciplinovani, organizirani hrv. kat. đaci, osnovasmo ferij. klub hrv. kat. đaka, koji je brojio 15 akademičara, bogoslova i srednjoškolaca zajedno. U gotovo potpunm broju sastali smo se na sjednicama devet puta.

Dobrotom vlč. g. M. Čunka upotrebljavao je naš klub njegov skioptikon za predavanja pučka, kojih je bilo 24 na broj. U Požegi su bila 3 kao i u Kutjevu, po 2 su bila u Podgoraču, Sesvetama i Mitrovcu, a u Bektežu, Buku, Bučju, Dragaliću, Gorjanu, Tomašancima, Pleternici, Kuli, Vetovu, Jakšiću i Koprivnici po jedno svagdje. U svim tim mjestima prikazivasmo dvije serije slika: Štetnost alkohola i Život Bl. Dj. Marije. Na većini tih pučkih predavanja, a navlastito na selima, bila je redovito prisutna po koja stotina naroda (2 do 500). Putujući našim ubavim selima sa skioptikonom doživjesmo toga puno, vesela i pobudna, no i takovih stvari, nad kojima se morasmo da zgrozimo i da nam od težine i nabujalih čustava srce jače u grudima zakuca. Zašli smo u narod i vidjeli smo

ga u mnogo prilika u potpunoj njegovoj slici. Vidjeli smo njegovu dobrotu i zdravo shvaćanje, ali vidjesmo i njegove nevolje i bijede, u koje je zapao nemajući pravih vođa. Mnogi poklici u znak odobravanja prigodom tumačenja slika pružali su nam dokaz još nepokvarene, čiste narodne duše. Na mnogim nas mjestima prekoriše, što češće ne dolazimo i sl. Davajući tako poduku svome milom narodu naučili smo puno i mi sami. Najteže nam bilo gledati, kako u bogatoj Dakovštini zauzeo pozicije tudjinac, naročito Švaba, i kako kod »velikih« Hrvata gospoduju Madžari. Imali smo višeputa priliku da vidimo, kako nam našu hrvatsku djecu po željezničkim stražarnicama vozovi vuku u madžarske škole. Onda se u nama još bolje utvrdjivalo uvjerenje, da je upravo prosta fraza, kada naši stanoviti rodoljubi sanjaju i pričaju o prosviješćenom narodu... U takim zgodama dobivali smo sve više poticaja na prosvjetni rad u našem narodu. Prosvjetom (mi dodajemo: kršćanskom) k slobodi!

U svim ovim mjestima uvjerili smo se, da naša, radikalna katolička i hrvatska ideja zauzima sve jače i šire dimenzije. Apstrahirajući svećenstvo, koje se posvuda pokazalo, da pristaje uz naš pokret, naišli smo u mnogo prilika na utješnu činjenicu, da ideja našega pokreta prodire i u seljaštvo. Tako je u Tomašancima, bez trajnog vođa, osnovano mlado društvo »Hrvatski seljak«, a u istim prilikama nalazi se i omlad. društvo u Dragaliću »Mladi Hrvat«. Od nekih seljaka upravo imamo divnih listova, a odišu pravim oduševljenjem za hrv. katol. prosvjetna društva. Kako je pak »Hrv. kat. nar. savez« pravno priznat, bit će lagano i osnivati takva društva u njegovu okviru.

U požeškom šegrtskom društvu držali su naši članovi redovito poučna predavanja. Tako je predavao drug Pipinić, bog. o sv. čistoći, dg. Akst, bog. o alkoholizmu pa o katol. životu, Kuntarić, iur. o nedjeljnom počinku sa socijalnog i katoličkog stanovišta, dg. Messner, bog. o svetkovanju nedjelje i blagdana, dg. Erjavec, gimn. o čitanju, dg. Gahs, bog. o Josipu II. i povijest do 1835., dg. Kürschner, abitur. o ilirizmu (povijest od g. 1835.—1848.). Nekoliko drugova iz kluba pošlo je zajedno sa šegrtskim društvom u pohode mlad. društvu u Dragaliću, gdje je naše društvo tom zgodom priredilo vanredno uspjelu zabavu. U posebnoj točki programa rekao je dg. Kuntarić Domagojac govor o našem katol. pokretu s osobitim obzirom na omladinski pokret. I u »Mladom Hrvatu« održao je član kluba abit. Cesarec dva poučna predavanja iz povijesti hrvatske te o hrvatskom i bosanskom ustavu. Ideju međusobnog pohađanja mladenačkih društava živo preporučamo!

Pučke knjižnice, što ih je klub osnovao, privest ćemo H. K. N. Savezu, čim taj stupi u akciju. Dosada postoje pučke knjižnice u Skenderovcima i Mihaljevcima, koje vrlo dobro funkcioniraju, zatim u Kutjevu, Koprivnici i Seocima.

Dva naša druga prirediše s pleterničkom omladinom vrlo uspjelu patriotsku zabavu u korist hrvatskih narodnih škola. Predstavljalo se Car-Eminovo »Zimsko sunce«. Ovaj je pothvat moralno vrlo dobro uspio, materijalno slabije, no svakako je to bilo umjesno učiniti u mjestu, gdje se diže nova madžarska škola s 4 učiteljske sile!

Ozbiljno shvatismo i širenje dobre štampe. Uz neku manje važnu agitaciju za časopise i »R. N.«, te za »Jeronimsko društvo« prodasmo šest stotina komada pučkog izdanja sv. pisma, što ga izdao prezaslužni kaptol vrhbosanski. Za apostolat sv. Ćirila i Metoda našao je dg. Ružičić, gimn. 40 članova. Sav ostali, sitniji rad i ne spominjem.

U vrlo kratkim crtama iznesosmo, što smo učinili. O svemu ovome radu izvješćivali smo »R. N.« a ponešto i požeški »Glasnik« Sve je to plod naših organizacija, u kojima odrastosmo. Učinismo to, svijesni svojih načela držeći se pri tom onih Gregorčićevih riječi:

»Ne samo, kar veleva mu stan,
Kar more, to mož je storiti dolžan«.

Pozdravljajući sve drugove, koji se kupe pod stijegom Lučinih ideala napose šaljemo pozdrav vrlom svećenstvu našega kraja, koje se prvo u zagrebačkoj nadbiskupiji udružilo u svećeničkoj zajednici, da viribus unitis radi za preporod svoga naroda u Kristovu duhu. Neka u svome [illegible] doljubnom nastojanju nikada ne za[illegible]

pripomoći onim neutrudivim mladim radnicima na polju katol. preporoda, koji u hladnim, malenim i neznatnim prostorijama, često od protivnika zdravih načela javno insultirani, rade neutrudivo za preporod naroda svoga.

Ferijalni rad zagrebačkih bogoslovaca. Kada smo se lanjske šk. godine razilazili na velike praznike, dogovorili smo se i odmah konstituirali u zajednici s katoličkim sveučilištarcima ferijalne klubove pojedinih krajeva. Razišli smo se proti dobre volje, da radimo za Boga i Hrvatsku. I blagoslovio je Gospodin našu dobru volju, dao je rasta skromnim našim idejalima.

Riječke su novine češće donijele po koji izvještaj kojeg ferijalnog kluba ili predavanja, no pošto je to bilo nedostatno, iznosimo ovdje izvještaj sveukupnog rada naših ferijalnih klubova.

Koliko smo saznali iz dosad predanih izvještaja, bilo je 5 organizovanih ferijalnih klubova od prilike s 40 članova, dok su sotali gotovo radili skromno za sebe, pak se zato i ne dade adekvantno izvijestiti.

Držano je 35 običnih predavanja historičkog, socijalnog, religijozno-moralnog sadržaja i 58 skioptičkih predavanja. Sa skioptikonom su predavali Požežani (vlasnik skioptikona vlč. g. Čunko), i Zagrepčani (vlasnik »Zbor duhovne mladeži zagrebačke) također sadržaja religijoznog i socijalnog (Život B. D. Marije, sv. Tarcizije, Bečki kongres, Triumf euharistije, Žena u kršćanstvu i Protiv alkohola). Uspjesi su bili u svakom pogledu sjajni, što imamo da zahvalimo u prvom redu vlč. gg. svećenicima, koji su shvatili vrijednost takovih predavanja i zamašitost dobre pučke prosvjete.

Osim toga su bogoslovci radili i oko širenja dobre katoličke štampe. Bogoslovci su našli preko 20 novih doživotnih članova sv. Jeronima i do 15 krunaša; našli su preko 10 pretplatnika za »Riječke Novine«, više njih na »Mladost«, »Glasnik Srca Isusova« i »Glasnik sv. Josipa« te »Gospu Lurdsku«, raspačali oko 200 raznovrsnih molitvenih knjižica, 900 vrhobosanskih »Sv. Pisama N. Z.«, oko 30 komada »Muke« i skupili 140 članova za »Apostolat Sv. Ćirila i Metoda«.

Članovi su ferijalnih klubova često zalazili u omladinska društva, kongregacije i druge organizacije, gdje su članovima tih društava podavali snage, da ustraju na putu, kojim su pošli. Radili su u pučkim knjižnicama, koje su članovi uređivali te postavljali na solidne temelje, pa oko promicanja ideje sv. Oca Pija X. za čestu i svagdanju sv. pričest. Ovdje mi je specijalno istaći, da su među svakidanje pričesnike Požežani dobili među drugima i tri šegrta. U naše doba, gdje već dojenče usisava otrov modernog indiferentizma i raskalašenosti valja osobitu pažnju posvetiti šegrtima, koji su vrlo zapušteni. Da se može s njima raditi i to s uspjehom, dovoljan je dokaz požeška šegrtska organizacija, koja je marom požeških klubaša priredila u Dragaliću prekrasnu zabavu s dvije predstave.

Bilo je još više rada samo što je bio osamljen, pak nijesmo mogli za nj saznati. Svakako je taj, ako i skroman rad, znak, da je naš zanos za katoličku stvar porastao, pa će se i dao Bog, do budućih ferija podvostručiti. Treba samo htjeti!

Relja.

Skioptička predavanja hrv. kat. đačkog ferijalnog kluba u Zagrebu.

Članovi zagrebačkog ferijalnog kluba, drugovi Serdarušić, phil. i N. Kovačić, st. theol., priredili su sa skioptikonom zbora duhovne mladeži zagrebačke predavanja o presv. oltarskom sakramentu u slijedećim mjestima:

Datum:	Mjesto:	Br. slušača:
10. kolovoza 1913.	Ludbreg	400
11. » «	Apatija	200
12. » »	Kuzminec	500
13. » »	Ivanec	200
15. » »	Bjelovar	1500
16. » »	Trojstvo	500
19. » »	Kloštar Podr.	200
20. » »	Pitomača	2000
21. » »	Virje	800
22. » »	Molve	600
23. » »	Novigrad Podr.	400
24. » »	Koprivnica	500
25. » »	Bregi	500
27. » »	Sigetec	200
28. » »	Drnje	500
29. » »	Gjelekovac	200
30. » »	Imbriovec	200
31. » »	Gola	200
1. rujna 1913.	Sv. Ivan Žabno	600
3. » »	Ivanska	500
4. » »	Nevinac	300

5. rujna 1913.	Rača	. . . . .	400
6. » »	Ciglena	. . . . .	200
7. » »	Šandrovac	. . . .	700
8. » »	Vel. Pisanica	. . . .	400
10. » »	Garešnica	. . . . .	400
11. » »	Trnovitica	. . . .	600
12. » »	Hercegovac	. . . .	300
13. » »	Grubišnopolje	. . .	2500
14. » »	Vel. Grđevac	. . .	100
15. » »	Kutina	. . . . .	400
16. » »	Voloder	. . . . .	400
17. » »	Ludina	. . . . .	400
21. » »	Vojni Križ	. . . .	500

Predavanja dakle 34 s ukupno: 17.600 slušača.

Putem je upisano 16 siromašnih mladića kao doživotne članove društva sv. Jeronima. Naravno, da drugovi nijesu nigdje propustili prilike, a da ne dodju u bliži doticaj s narodom, te da mu u privatnom razgovoru ne razlože mnoge stvari, koje pobuduju interes za prosvjetu. S.

Narodna obrana.

Naš narodnoobranbeni rad. U životu naroda vidimo dvije stalne značajke, koje dovode opstanak svakoga naroda u krizu. Prva je značajka miješanje domaćeg žiteljstva sa drugim žiteljstvom, a druga, koja se javlja kao posljedica prve, je borba radi asimilovanja. Ni prije nijesu narodi bili bez utjecaja tuđega žiteljstva i tuđe kulture, ali je proces izjednačivanja bio razmjerno vrlo polagan i temeljio se u glavnom samo na prirodi. Onaj narod, u kojega je bilo više duševne, moralne i tjelesne snage, ili je — uz jednaku kulturu — nadmašivao mnogo većim brojem, asimilovao je onaj narod, koji je došao u njegovu sferu i koji je pokazivao manje životne sposobnosti od njega. Ovo je razvoj, koji je bio posve naravan i koji se provlači kroz povijest sviju naroda, te se ponavlja i danas. Ali danas je već pri razvoju asimilovanja nestalo mnogo od prirodnosti, jer mnogi kušaju da umjetnim načinom riješavaju narodnosno pitanje.

Nema ni jedne zemlje, u kojoj bi bio samo jedan narod, već u svakoj zemlji ima i tuđih elemenata, koje glavni elemenat nastoji asimilovati prirodnim, umjetnim ili nasilnim načinom. Pri ovom procesu onaj elemenat o čijem se opstanku radi, nastoji više ili manje, da se odhrve asimilaciji, te tako dolazimo do narodnosne borbe. Upravo danas, kada se proces asimilacije radi velikom prometa i utjecaja škola razvija velikom brzinom i kad se upotrebljavaju za postignuće te svrhe sva dopuštena i nedopuštena sredstva, podiglo se i narodnosno pitanje i narodnosna borba do svoje kulminacije. Gotovo svaka zemlja ima danas već svoje nacijonalno pitanje i nacijonalnu politiku, a klasičnim primjerom, kakovim se sve sredstvima može u tom služiti jedna država, može nam biti Njemačka sa svojim zakonima proti Poljacima i Ugarska sa zakonima proti narodnostima. Ove dvije države upotrijebile su i kapital i legislativu ne samo za to da obrane prevladujući elemenat od odnarođivanja, već su pošle i dalje te nastoje da na njegovu korist silom odnarode sve druge elemente.

U hrvatskim se zemljama također razvija nacijonalno pitanje. U Dalmaciji i Istri je tijekom stoljeća brojniji hrvatski elemenat asimilovao malene romanske ostatke, a isti proces razvijao se u manjoj mjeri i po ostalim krajevima. Ovaj proces asimilacije tuđih elemenata u našem narodu išao je posve prirodnim tokom, jer se državni organizam nije ni najmanje u nj miješao (u koliko ga nije usporavao). Međutim je uslijed loših ekonomskih i političkih prilika u mnogim drugim krajevima autohtoni naš elemenat toliko oslabio, a tuđi toliko ojačao, da se naš elemenat našao u manjini. Dolazimo napokon već i do toga rezultata, da se u našim zemljama događa proces asimilacije, ali ne naravan, da naime autohtoni elemenat asimiluje tuđe elemente, već obratno. Nesnosne su nas prilike dovele danas u nacijonalnom pogledu do posvemašnje defenzive. Osobito Slavonija pruža nam najžalosniju sliku propadanja našeg elementa na korist madžarskog i njemačkog elementa. Stoga treba da to pitanje i mi rješavamo, te ne dopustimo, da drugi rješavaju naša pitanja na naš račun.

Hrvatski narod, kojemu danas nastoje svi susjedi sa sve četiri strane svijeta oduzeti jezik, kulturu i ime, i kojemu se radi o glavi, mora se najintenzivnije baviti tim pitanjem svog opstanka. U prvom bi redu bila za to pozvana »Hrvatska narodna straža«, da uz pripomoć svih Hrvata povede u narodnoobrambenom radu prvu riječ i da osnuje jedno glasilo, kojemu bi zadaća bila da vodi račun i statistiku o položaju našem i položaju naših narodnih neprijatelja i raširi tu borbu u najšire krugove. »Hrvatsku narodnu stražu« imale bi u njenom čisto nacijonalnom radu potpomagati sve dačke grupe, i svaka bi morala za svoj rad u svom glasilu osnovati posebnu rubriku. Doduše dvije ostale naše najjače dačke grupe imale su kroz neko vrijeme u svojim glasilima i narodnoobrambeni vijesnik, ali kako su u svojoj evoluciji došle do toga, da su već i preko ono nekoliko zadnjih ostataka svojih programa prešle na dnevni red, te ostale danas bez programa, tako su i u svojem narodnobrambenom radu došle do sličnog rezultata. Ako se opet kako skupe, želimo da ih nađemo skupa s nama u toj borbi za naš opstanak.

Hrvatsko katoličko đaštvo, kojemu je hrvatstvo program, počinje da iskupljuje ono, što duguje svojemu narodu. Mnogo je ranjavih mjesta na organizmu hrvatskog naroda, u mnogim krajevima postoji sustavni program za uništenje našega življa, a na našoj je mladeži, da to spriječi. Možemo li dopustiti da nam i jedne jedinice našega hrvatskoga naroda nestane, da se izgubi u tuđem, neprijateljskom elementu? Pomislimo samo na Slavoniju, Rijeku, Istru, Međumurje, Bunjevce, Šokce i Vođene Hrvate po Ugarskoj, tisuće Hrvata po Americi — i počnimo! K. F.

O zaboravljenom kraju.

O Međumurju se kod nas dosta govori, ali se malo o njemu znade. Moralo bi se o njem još više govoriti, a svakako i još više znati. Naše će biti, da udovoljimo i jednome i drugome zahtjevu.

Kod nas se o Međumurju mnogo napisalo. Osim novinskih članaka gg. Purića, Novaka, dra. Horvata, dra. Magdića, Mesopotamskoga, Kanotija i drugih spominjem ove knjige: dr. R. Horvat: Povijest Međumurja; I. N. Novak: Istina o Međumurju; dr. F. Bučar: Povijest reformacije i protureformacije u Međumurju (g. 1913.); razne popularne brošure o Međumurju od g. 1903. i dalje. Madžarskih knjiga ima također o istome predmetu. Izvrsna je »Muraköz és népe« od Franje Gönci-a, izašla u Budimpešti g. 1895. na 154 str. velikog 8° formata. Ta knjiga iscrpljivo prikazuje zemljopis, prošlost, narodopis (folkloristiku) i gospodarstvo Međumurja. Naglašujem, da je pisac istaknuo sve, što je zanimivo. Mnoge sitnice, koje spominje, ne bi mnogi ni zapazio, a — ugodno se doimlju. Za historiju znatna je latinska knjiga: Bedekovich, »Natale solum S. Hironymi iz g. 1752. (»Rodna zemlja S. Jeronima«), osniva se na tradiciji, da je S. Jeronim rođen u Strigovi. To da je onaj »Stridon na medi između Panonije i Dalmacije.

Paulin iz samostana Sv. Helene kraj Čakovca u Međumurju — Bedeković pristaje uz tu teoriju, koja je mimogred rečeno i vrlo vjerojatna. Knjiga je vrlo velika i iscrpljiva.

Za one, koji bi htjeli posebno proučavati međumursko pitanje, nalazi se zabilježena obilna literatura u spomenutoj Göncijevoj knjizi. Za upoznanje socijalnih prilika novijeg doba u Međumurju poslužit će novine »Muraköz — Međumurje«, koji izlaze u Čakovcu na madžarskom i hrvatskom jeziku. Moramo na žalost spomenuti, da su ove novine osobito u najnovije vrijeme udarile u skrajni šovinizam. Nesnosne su proti svemu, što ma iz daleka miriši hrvatski. U madžarskom dijelu huška inteligenciju na svećenike, koji su danas jedina hrvatska inteligencija u Međumurju, u koliko i od njih pojedinci nijesu postali apatični prema narodnosnom gibanju ponajviše radi nesnosnog pisanja ovih novina. U hrvatskom dijelu lista izbija na javu sva golotinja novinarske nesavjesnosti uredničke. Počevši od jezika pak do samog gradiva — sve je drugo nego duševna hrana naroda. Jezik je »međumurski«, ali zapravo: nagrđeno kajkavsko narječje svim mogućim gramatičkim, riječničkim, stilističkim i pravopisnim pogrje-

škama, — kakove pravi onaj, koji jedan jezik uči. Ti novinari u isto vrijeme dok uče jezik »međumurski« — odmah i pišu njime. A pišu ono, što narodu ne treba znati ili ono, što ga ne zanima, a svakako ne prosvjetljuje. U novostima donosi samo ubijstva, razbojstva i nesreće tako da čitači misle, da se po svijetu samo ubija, razbija i strada.

Višeput se pokušalo, da se osnuju za Međumurje posebne hrvatske novine. To do danas nije uspjelo u potpunoj mjeri. Za silu imadu Međumurci list »Katolički pučki savez«. To je list poučni, a izlazi svaki mjesec jedamput i donosi gospodarske stručne članke. Izlazi u književnom jeziku, a štampa se na trošak »Ugarskog kat. pučkog saveza«. Dobivaju ga članovi »Saveza« (članarina 1 K) badava. Članova ima oko 4 hiljade. Taj »Svez« izdaje i Kalendar u hrvatshom jeziku. Ove godine izaći će 7. godište. List i kalendar donosi članke u hrvatskom duhu, pak to bez sumnje mnogo doprinosi osviješćenju svojih čitalaca. No za Međumurje mora se osnovati politički list — barem tjednik kao ustuk »Muraközu«.

To je po prilici sve, što se pisalo i piše o Međumurju i za Međumurje. Mp.

Protialkoholni pokret.

Naš pouzdanički sastanak. Naš apstinentski pokret postoji godinu dana. U ovo kratko vrijeme bilo je vrlo lijepih uspjeha. Uzevši stvar općenito, naše je đaštvo potpuno shvatilo znamenovanje i zamašitost borbe proti alkoholu. A tomu se nije ni čuditi, uzmemo li u obzir, da naš opći đački pokret nije nikakvo igranje organizacija i sastanaka, nego da je nešto skroz naskroz ozbiljna, da je upravo krvava potreba našega društva. Ta se ozbiljnost zrcali u svim našim institucijama i u svim našim akcijama. Kako svaki ozbiljan čovjek uviđa ne samo opravdanost, nego baš nuždu borbe proti alkoholu, tako ju je shvatilo i naše đaštvo Ismjehivanje i omalovažavanje ove borbe dokazuje neozbiljnost i potpuno nepoznavanje naših socijalnih prilika.

Kako je kod nas shvaćen i koliko je raširen antialkoholni pokret, najboljim je dokazom naš pouzdanički apstinentski sastanak na Trsatu, držan 21. kolovoza o. g.

Sastanku je prisustovalo do 30 apstinenata, tako da su gotovo polovicu delegata općeg pouzd. sastanka sačinjavali apstinenti. Osim apstinenata došao je na naš sastanak priličan broj naših prijatelja iz đačkih i nedačkih redova.

Sastanak je otvorio u 8 sati na večer predsjednik »apstinentskog saveza« drug H. Strauch. Pozdravivši sve prisutne, prelazi na izvještaj o radu i stanju našega pokreta u prvoj godini.

Još lani — prije ljubljanskog sastanka — opazio se je u našim redovima velik interes za antialkoholni pokret, tako da su se već tada osnovale neke sekcije. Iza lanjskog ljubljanskog sastanka, na kojemu su se apstinenti organizovali u svoj »savez«, našla je apstinentska ideja gotovo u svakoj organizaciji svojih prijatelja, pristaša i zauzetih propagatora. Počele su nicati apst. sekcije naglo jedna za drugom, te ih sada ima na broju 16 sa blizu 250 članova. Broj apstinenata među našim đacima mora da je kud i kamo veći, budući da ima sva sila pojedinaca izvan sekcija i ondje, gdje još nijesu osnovane sekcije. Najveći je odziv našla apst. ideja među srednjoškolcima. Neki su je pozdravili s pravim oduševljenjem i zanesenošću i dali se na žilav ustrajan rad, koji je mjestimice urodio plodovima, obilnijim preko svakoga očekivanja. Na ovom mjestu moram spomenuti druga Š. (zaplijenio ur.), koji je na gimnaziji na Širokom Brijegu predobio sve đake za potpunu apstinencu (samo 2 umjerenjaka). Upravo je uzorna sekcija u Dubrovniku (sjemenište), u kojoj se nalaze gotovo sami niže-školci, a koji su pokazali toliko zanimanja, ozbiljnoga shvatanja i urednosti, da bih se ogriješio o objektivnost i pravednost, kada

ne bih označio njihovu sekciju najboljom. Time ne ću nipošto da umanjim vrijednost ostalih sekcija, jer su sve radile onako, kako valja. Morao bih još mnogo govoriti, kada bih se htio da pozabavim sa svakom sekcijom napose. Samo ću još da istaknem vrlo radostan pojav u Banjaluci i Vinkovcima. U tim su mjestima u našim društvima sami apstinenti — osim dvojice trojice — tako da su u apst. sekcijama svi članovi. U Herceg-Bosni ima u svakoj kongr. apstinentska sekcija, a broj je njihovih članova 105, dakle gotovo polovica svih naših apstinenata.

Među akademičarima i bogoslovima nije naišao pokret na ono razumijevanje, koje se je očekivalo, premda su se među njima pokazale prve klice njegove već pred 4 godine. Od bogoslovskih zborova ima jedini zagrebački svoju sekciju, koja je mnogo i intenzivno radila i nastojala, da i ostale zborove zainteresuje za borbu proti alkoholu, ali je uspjeh bio neznatan. Još interesantnija je stvar kod akademičara. Premda ima apstinenata po svim našim društvima, apstinentsku sekciju ima jedini »Domagoj«, u kojemu nema medicinara. Svećenik, liječnik i učitelj prvi su pozvani da suzbijaju alkohol. Za to je prijeka potreba, da se bogoslovi organizuju u apstinentske sekcije i da se isto učini u ostalim akademskim društvima, u kojima ima lijep broj medicinara. Svi naši akademičari i bogoslovi uviđaju, koliko zlo donosi alkohol, vide njegove posljedice, pa za to bi se morali što čvršće i u što većem broju organizovati u apstinetske sekcije.

Članovi naših sekcija pisali su po raznim časopisima i novinama o alkoholnom pitanju, a i usmeno su širili ideju borbe proti alkoholu osobito po omladinskim društvima. Ne bi bilo loše, kada bi se u našim pokrajinskim prosvjetnim akad. društvima osnovale posebne sekcije, koje bi širile antialkoholni pokret po omladinskim društvima i u narodu. A i onako spada u zadaću omladinskih društvava suzbijanje alkohola. U Herceg-Bosni imamo već 3 apstinentska sečajlka društva. Možda bi ih bilo više . . .

Na koncu spominjem još, da je travnička sekcija poslala »apst. savezu« 5 K (trećinu svoga dohotka), a dubrovačka 6 K — sav svoj imetak. To je blagajna našeg saveza.

Dopisivanje je bilo dosta živo između »saveza« i sekcija, ali je moglo biti još živahnije. p

Time bi bio završen predsjednikov izvještaj.

Na to je izabrano novo vodstvo, i to: predsjednik: Adolf Jošovec, cand. forest., potpredsjednik: Akst, stud. theol., tajnik i blagajnik: Julije Radočaj, cand. iur.

Među eventualijama je bilo dosta važnih stvari:

1. Zaključeno je, da se za apstinente izabere posebni predstavnik, koji je ujedno predsjednik »apst. saveza«. To je primljeno i na skupštini pouzdanika.

2. Odnos apst. sekcija je isto onakav kao i ostalih sekcija.

3. Za đake se imaju sastaviti posebna pravila.

4. Ako novi slovenski znakovi budu zgodni, prihvatit ćemo ih i mi.

Sada nadolazi vrijeme novoga rada. Dosada su se isticali naši apstinenti ne samo kao apstinenti, nego i na drugim poljima. Svagdje se moraju apstinenti pokazati svojom trijeznošću i agilnošću!

Hs.

Katolička Hrvatska.

Hrvatsko-slovenski katol. kongres u Ljubljani uspio je preko svakog očekivanja. Broj učesnika je bio upravo neočekivan. Hrvati su imali posebna vijećanja, gdje su naši referenti, sve same mlade sile, pokazali svoju spremnost. Postigao se potpun sporazum svih za jedinstvenu jaku katol. akciju. O radu hrv. sekcija kongresa izaći će u najskorije vrijeme točan izvještaj: predavanja i stenografski zapisnici debata u

vrijednoj tiskari otaca kapucina na Rijeci. (Tiskarski zavod »Miriam« Rijeka.) Stojati će 1.50 Kr. Treba da ga ima svaki naš pristaša. O samom kongresu uz R. Novine i ostale listove izvjestio je vrlo mršavo Kat. List, a Vrhbosna donese par fraza, čini se samo stoga, da može društvu predbaciti oduševljeno pljeskanje presvj. Mahniću. Ne možemo nikako da se složimo s time, da nas prekoravaju oni, koji inače vrlo malo na nas misle. B. Babić.

Jedan uspjeh ljubljanskog kongresa svakako je i fuzija naših listova: Hrv. Obitelj, Za vjeru i dom i Proljetno Cvijeće. Mislimo, da bi bilo vrlo zgodno da se pri tome uzmu u obzir sve potrebe, koje su rodile te listove, te da se zajednički list (nazovimo ga »Hrvatska žena«) uredi prema češkom kat. ženskom listu »Eva«. Svakako na organizaciji se mora puno više raditi nego dosada. Neka na pr. bude jedan dio — bar od 6 stranica — pod naslovom »Savez katoličkih Hrvatica«, a jedan opet od 8 str. pod naslovom »Proljetno Cvijeće«. Uredništvo »Prolj. Cvijeća« neka se dade kojoj gospođici, koja je bliže škol. klupama. B.

Seniorat. Seniori hrv. kat. akad. društava organiziraše se u »Hrvatskom kat. nar. savezu« pod imenom »Seniorata«. Broj seniora iznosi oko 150. Rad im sastoji iz nutarnjeg i vanjskog. Već kod ljubljanskog kongresa pokazala se snaga seniorata, jer je organizacija kongresa bila u glavnom u njegovim rukama, a može mu služiti na čast. Saobraćaj sa slovenskim senioratom je vrlo živ. —b—

Kapucinske provincije bugarska i hrvatska sjediniše se pod provicijalom velezaslužnim O. Bernardinom, uza sve protestovanje franc. političara. Bugarski kapucini uče hrvatski, a hrvatski opet bugarski. Želimo da dobri Bog dadne, te o. Miroslav mogne i u Sofiji urediti jedan »Miriam«.

Riječke Novine se tiskaju u 5000 primjeraka, od čega 3200 otpada na stalne pretplatnike, ostalo na kolportažu. Dosada su izdale već dvije posebne knjige svojih podlistaka (Kovačević: Val; i Sheehan: Dolina krvi), koje se dobro šire uz jevtinu cijenu od K 1.50. Preporučujemo ih prijateljima dobroga štiva! Žalimo, što nije i Jörgensenova »Borba i pobjeda« posebno otisnuta, jer bi se sigurno izvanredno mnogo širila u redovima našega daštva. Poduprimo R. Novine!

DOPISI.

ZAGREB. Naše sveučilište. 12. listopada 1913. Nova školska godina, ali nema one živahnosti kao dosada. Malo čudno, a ja bih za karakteristiku položaja uzeo riječi Sheehanove: »Mjesto bojne vike starih vremena i pobjedničkih poklika, vidio si tek odlučna lica i nagle kretnje.« (»Dolina krvi«, 7 str.)

Osjećaš mir pred olujom i »stara hiža« već dobro opaža znakove oluje i električno raspoloženje. U napetosti smo ostali još od lani iza opće pravaške skupštine sveučilištaraca u Starčevićevom domu. Na toj skupštini iza razlaganja dra. A. Horvata, kako vjerski momenat može biti samo »šatirung« u pravaškim redovima i da ga treba tolerirati — kao dokaz je služio i klerikalizam Austrije — zaključiše, da glede spora ne će izreći odobravanje nijednoj strani, a da će zajedničkom snagom poraditi za hrvatstvo univerze i za buđenje nacijonalne svijesti u Zagrebu i Hrvatskoj.

Očekivali smo s toga na početku ove školske godine, da će odbor, što je bio izabran od one skupštine, započeti djelatnost i pozvati pravaše na složan rad. Međutim hrv. akad. klub »Kumičić« poziva pravaše, a ne poziva ih onaj izabrani odbor. U isto vrijeme potporno društvo sakuplja s pomoću novina mjesta u odvjetničkim kancelarijama i instrukcije. (Zlobni ljudi vele, da će ih podijeliti svojim pristašama!) Čini se, da time potporno društvo hoće da započne rad oko saniranja đačkih staleških pitanja. Međutim sumnjam, da li je to pravi put.

U isto se vrijeme počeše javljati glasovi o pokretu napredne omladine. Najprije u »R. N. Listu«, a onda i u drugima. Isprva su neki držali, da su to samo nečije zamke, ali danas misle drugačije. U ostalom ništa se pozitivna ne može reći.

»Domagoj« do sada šuti i pomalo započinje svoj društveni rad. Čini se, da će doći mnogo brucoša. Čekamo, da vidimo!

B. Babić.

14. listopada.

Danas su još konfuzniji glasovi. Novine pišu o pokretu napredne omladine, a među mladohrvatima postoji jako gibanje. Dok ljudi govore, da su se naprednjaci pocijepali po pokrajinama, dotle se videvaju negdašnji mladohrvatski vođevi u živahnu razgovoru sa sada aktivnim. — Do sada se prijavilo u Domagoj oko 15 brucoša.

B. B.

16. listopada.

Ipak se kreće. Počinje se raščišćavati. Jučerašnji »Obzor« donosi velik članak pod naslovom »K pokretu među naprednom omladinom« od D. N-a. (Dragana Novaka, suradnika »Obzora«?). Iza povjesnog razmatranja govori o programu, kome su glavne točke bile: **»jedinstvo hrvatskog i srpskog naroda i provađanje toga principa na svakom koraku; emancipovati đaštvo od upliva klerikalnog, odgojiti u slobodnom duhu jake pojedince sa izrazitim i stalnim pogledima na život i svijet; usijepiti omladini u srce dužnost, kao inteligentu raditi na nacijonalnom polju u svakom staležu, a da se za to odgoji, dužna je omladina da radi na polju sitnoga rada: širiti prosvjetu, djelovati antiklerikalno u narodu, baviti se gospodarskim pitanjima itd.; radeći tako, ima omladina što više zalaziti u narod, da se na svoje oči uvjeri i upozna one, među kojima će u buduće djelovati; izbjegavati alkohol i kavanski život, te se ozbiljno i spremno pripravljati za ono zvanje, koje si je pojedinac odabrao.** Tu je program, a koliko su ga se do sada držali, to je poznato, a kako će u buduće da bude, to ćemo vidjeti.

Dalje veli »»klerikalci su novac za edicije i agitaciju dobivali iz klerikalnog logora, a i danas njihova »Luč« ne bi mogla sama o sebi živjeti, da nije subvencije«, a na drugom mjestu govoreći da su naši uspjesi prividni i slabi, veli »da nema katiheta i fondova za propagandu, pale bi i njihove organizacije za vrijeme ove općenite političke depresije.« Zar su katekete održale ono 200 pučkih predavanja? Zar su katekete i »fondovi« osnovali ono 60 omladinskih društava?

A mladohrvati? Čudno se pogledaju kad čitaju u novinama, da će neki od njih uz naprednjake. Pitaju se, tko je, a ne mogu naći... — ? —

Vidjet ćemo, šta će biti! Broj je Domagojevih brucoša prevalio 20. B. B.

»NAŠE KOLO«.

Beč, 9. listopada 1913.

Pred godinu dana izdadosmo prvi broj književnog almanaka »Naše kolo«. Nadasmo se, da će nas naša javnost poduprijeti barem na tom koraku, no dogodilo se kao obično: almanak raspačasmo najviše među đaštvo, koje ga je iz svojih siromašnih džepova i namirilo, dok oni, koji su u prvom redu pozvani da podupiru našu knjigu, ili nijesu almanak uopće ni naručili, ili, ako su ga već naručili, nijesu ga platili.

Stoga molimo sve one, koji što duguju za »Naše Kolo« — a tih je vrlo velik broj — da izvole svoj dug čim prije namiriti, jer inače ne možemo izdati drugi broj. U slučaju, ako nam dužnici namire dug, izaći će drugi broj »Našeg Kola« o Božiću.

Uredjivanje 2. broja almanaka vrlo lijepo napreduje. Drugove i suradnike molimo, da bi nam radnje, namijenjene »Našemu Kolu« što prije poslali. Slati ih valja na Vicka Vitezicu, fil., Wien, VIII. Schönborng. 9. 4. (»Hrvatska«).

Kotor. Naš novi položaj. Kao što ova godina za čitav naš pokret iza prvog decenija rada znači nešto nova, gdje se posve ostavlja teorija rada, te se praktično provada sve ono, što smo kroz dva lustra tako rekuć naučavali i vjerovali, — tako i nama kotorskim furtimašima donosi ova godina novu perijodu rada, nov život i to život mladih i radnih sila. U našoj kotorskoj organizaciji nastupa ove godine nova generacija poletnih pregalaca.

Nema naime više starijih naših drugova, koji su najviše radili i mislili na organizaciju još od njezina početka. Prošle nas godine ostaviše kao prvi plod naše organizacije prvi furtimaški abiturijenti (svjetovnjaci) na ovoj gimnaziji. Dičan je njihov broj i dostojan ideje, koju zastupamo. Nadamo se da će i u našim akad. društvima zauzeti radom dolična mjesta i osvjetlati nam lice.

Dok za naše već skoro iščeznule protivnike, koji sve gledaju sa svog stanovišta, ovaj odlazak naših starijih drugova znači samo propast organizacije, za nas je to novi život. I previše smo oduševljeni za svoje ideale, a da bismo zapustili svoje žarište — organizaciju. Prije nego nas ostaviše stariji drugovi, naputiše nas dobro na žilav i ustrajan rad, tako da bez bojazni gledamo u budućnost.

S podvostručenim silama stupamo u borbu. Jasno označismo program svog rada za ovu godinu, te ništa ne izostavismo, što bi moglo donijeti koristi našoj ideji.

Da ne ostanemo pak samo pri riječima i dobrim željama, već se odmah u početku dadosmo na rad. Dosadanji uspjesi (o čem drugi put!) pokazuju, da ne će ni ove godine kotorska organizacija izgubiti onog ugleda, koji od svog početka uživa kod svih drugova. — Da ćemo u svom nastojanju tako i ustrajati, pokazat će budućnost.

Bokelj.

Iz carstva tmine.

Tresu se brda . . .

Rat je umro, da živi rat! Prošao je balkanski, slavenski i turski, natovarili su Evropu, Slavenstvo i sebe, a sada Evropa stoji pred novim. Naprednjaci se spremaju na rat, naime kane rušiti klerikalizam i već jednom svršiti s njim. To je naime sramota pred Jevropama i pred — Obzorom, taj klerikalizam. Ljudi se probudili i gle, opazili su, da su faktično spavali, pa se čude, kako je to moguće bilo. He, vode se ustojale i usmrdile, a žabe počele kreketati. Želeći uvjeriti (t. j. močno povući za nos) publiku, da su aktivni, počeše raditi jezikom i ispitavši savjest poslije trodnevnih gimnastičkih vježbi dizanjem i spuštanjem čaša, navijestivši rat furtimaškim — subvencijama. Talambasi zagalamiše pred vojskom po cijelom selu, ko će doći za »bandistima«? Riješenje pošalite k firmi »k starom tateku«, gdje se prodaje »Obzor«. Inače se i opet tresu brda, rodit će se — naprednjaci.

Rodio se miš.

Napredna je omladina u svom početku udarila u sve cimbale i talambase, obećala revoltu čitavog hrvatskog socijalnog poretka — i rodio se je smiješni miš — rectius: alpinski puh, koji mješte šest mjeseci spava nekoliko godina.

No ipak — tamo na žalu hrvatskog mora — našlo se »naprednih« ljudi, koji su uvidjeli, da treba na kojigod način opravdati taj svoj nerad pred hrvatskom javnošću. I onda naravno udri na — klerikalce. Da sebe obraniš, ocrni svoga bližnjega. Dok su »klerikalci« radili — u Istri na pr. u političkom društvu, u podružnicama Družbe, u omladinskim društvima itd., dotle su oni vikali i kričali, slični malom djetetu, što bježi pred psom. Jadne li autoapologije! Pamfleti najniže vrsti, kojima su obilovali stupci» R. N. Lista«, oduzeli su im i simpatije mnogih, koji su tada mislili, da moraju misliti, kaošto oni misle. Tu su medutim i »Riječke Novine« učinile svoju.

S takvim će radom započeti naši naprednjaci i u početku svoga novoga velikoga rada«. Već su nanovo raspričali o »subvencijama«, koje mi navodno dobivamo. Mi ćemo im dolično odgovoriti onda, kad budemo smjeli slobodno govoriti. Hrvatska će javnost doznati koliko vrijede njihove »Veličajne Fraze« o »Naciji«. Dotle gospodo strpite se, premda me već sami dobro shvaćate.

—js.—

Tisak Hrvatske Tiskare d. d. u Zagrebu.

Prilog „LUČI". Br. 3. i 4.

ĐAČKI VJESNIK

ZAGREB, 20. studenoga 1913.

„Nacijonalisti".

Otkako je prestao izlaziti »Hrv. Đak« i nakon njega »Val«, pocijepaše se naprednjaci u više stranaka i strančica, koje nijesu imale odviše velikog utjecaja na hrvatsko daštvo. Intelektualno se najjača grupa skupila oko srpsko-hrvatskog lista »Zore«, koji je izlazio u Pragu i bio u svojem smjeru prilično dobro uredivan; nekolicini je Dalmatinaca bio neko vrijeme glasilom šibenski »Naprednjak«; većina je Dalmatinaca i Primoraca gostovala stalno u Supilovom »R. Novom Listu«, Smodlakinoj »Slobodi« i dubrovačkoj »Crvenoj Hrvatskoj«; napokon je banovinska skupina ostala kod »Hrv. Pokreta« i karlovačkih naprednjačkih listova.

Ove godine pokušaše sve te skupine da stvore na zagrebačkom sveučilištu jedinstvenu organizaciju. Napisaše nekoliko članaka u razne listove, nadjenuše sebi ime: »srpsko-hrvatsko-slovenski nacijonalisti«, izvjesiše proglas na univerzi i stadoše se spremati na izbore u »Hrvatsko akademsko potporno društvo«. Pridružiše im se kasnije i trojica Drinkovićevih pristaša, koji uzurpiraše ime »mladohrvata« i izjaviše, da su izgubili »vjeru u mogućnost prirodnog razvitka, što je našeg naroda hrvatskog imena, do politički izgrađene individualnosti«. Čini se, da je ovakva malodušnost glavni psihološki motiv, koji okuplja sve »nacijonaliste«. Uz to je stvaranju nove grupe mnogo pripomogao snobizam i ambicija pojedinih sveučilištaraca, koji nisu mogli u drugim grupama da dodu ni do kakva ugleda, pa su u povriježenom ponosu mislili, da će novi pokret zadovoljiti njihovoj taštini i donijeti im tako željkovanu reklamu.

Program je »nacijonalista« u koječem još nejasan, jer se njihovi vode ne bore u svem i otvorenim kartama. Toliko ipak već sada možemo zaključivati, da njih okupljaju dvije krilatice: jedna je »antiklerikalizam«, a druga »srbohrvatstvo«. Rekoh »krilatice«, jer ni sami »nacijonalisti« nijesu jošte složni, kakvo da značenje dadnu ovim dvjema riječima.

Neki tumače »antiklerikalizam« kao pobijanje klerokracije, t. j. pobijanje težnje, da kler dobije i svu političku vlast u svoje ruke. No ovakav je »antiklerikalizam« u nas apsurdan i suvišan, to je donkihotska borba

proti vjetrenjačama, jer nijedna politička ni kulturna skupina u Hrvatskoj ne zagovara klerokracije. I samo je hrvatsko katoličko daštvo u tom smislu antiklerikalno, jer ni ono nije za to, da kler dobije svu političku vlast u svoje ruke.

Većina »nacijonalista« razumijeva pod »antiklerikalizmom« pobijanje katolicizma i u najdaljim konsekvencijama uništenje svake pozitivne vjere. Za njih je prijašnje tumačenje »antiklerikalizma« samo zgodna mimikrija, koja im dobro dolazi pred onim slojevima, koji su jošte vjerni katolicizmu ili kojoj drugoj pozitivnoj religiji, pa bi ih smjesta odbili, čim bi im bio jasno protumačen njihov konačni program. Da se to ne dogodi, treba se sakrivati, treba bacati meku, koja se naivnim dušicama ne će pričinjati od više strašnom. Najprije viči, da si proti svemožnosti klera u politici, a to će biti vrlo dobar novicijat za odgajanje bezvjeraca. Treba dobiti što više pristaša, a kada oni zaplove tvojom strujom, ne će se lako istrgnuti iz nje, već će raditi i ono, što su nekada osudivali kao najveći grijeh. Neka je samo matičnoj struji određen stalan pravac, a kad se saliju u nju drugi pritoci, makar i protivnoga smjera, to ne će spriječiti silnu bujicu, da ne pođe svojim koritom dalje, nego će joj još više povećati snagu. — Ovakve se metode drže i »nacijonalisti« u svojem radu. Zato i jesu izumili kao temeljno svoje načelo jednu riječ, pod kojom može razumijevati svaki nešto drugo. Široka je kapa taj njihov »antiklerikalizam«, može pod nju stati nesamo kol. Zvonimir Švrljuga, nego i kol. Miroslav Ratković.

Međutim, mi već sada možemo reći, kakve težnje imadu nacijonalistički »antiklerikalci«. Praktične bi konsekvencije njihove nauke bile ove: rastava Crkve od države, (dakako shvaćena po njihovu), škola bez nauka vjere, civilna ženidba te porodični i javni život bez kršćanstva. Ovo bi pak sustavno i postepeno imalo dovoditi do opće areligijoznosti.

Shvaćajući ovako »antiklerikalizam«, — ustajemo mi protiv »nacijonalista« nesamo s gledišta pozitivne religije, nego i s gledišta našeg narodnog razvitka.

Što najbolje pospješuje razvitak jednog naroda, što je najjača narodna obrana proti navalama drugih rasa? Velik broj poroda i požrtvovna ljubav pojedinca i pojedinih staleža, osobito inteligencije prema onoj zajednici, koju nazivamo domovinom. Statistika dokazuje nepobitno, da se uvedenjem civilne ženidbe broj poroda sve više umanjuje. Isto tako nije nikoja moderna nauka kadra, da čovjeka učini otpornim proti odnarođenju i onda, kad mu njegova narodnost donosi samo borbu i progonstvo. Moderne nauke svršavaju većinom u senzualizmu, a senzualac nije kadar da prinese velike žrtve za svoj narod, već radi za onu narodnost, koja mu daje više koristi. Moderne nauke uništavaju religiju, ali ne daju ni nacijonalizmu čvrsta osnova, što se najbolje vidjelo u Ostwalda, koji se za vrijeme prvog balkanskog rata izjavio nesamo proti religiji nego i proti nacijonalizmu. Nemoć modernih naučavanja uvidjet ćete najbolje onda, ako ih primijenite, recimo, na hrvatski život u Slavoniji. Koji je filozof kadar, da preporodi tamošnji naš elemenat? Ja mislim, nikoji. Ali uvedite među slavonske Hrvate iznova

kršćansko shvaćanje porodice, dobit ćete zamalo zdrav i brojan naraštaj, koji će nesamo očuvati svoje pozicije nego i asimilovati tudince, premda je njihov broj vrlo velik. Katolicizam nije za Hrvate samo vrijednost vrhunaravnog, nego i naravnog reda, i tko ide za njegovim uništenjem, taj podrezuje najjače žile našemu narodnomu životu.

»Nacijonalisti« su dakle svojim protukatoličtvom grobari hrvatstva. Ali nije manje opasno ni njihovo srbohrvatstvo. Nije to propovijedanje narodnoga jedinstva Hrvata, Srba i Slovenaca, to bi »nacijonaliste« moglo učiniti samo simpatičnima, nego je to propovijedanje nauke, da su Hrvati Srbi, a Srbi Hrvati. Praktična je posljedica ove nauke ta, da se već sada na svakoga Hrvata bacaju najgore anateme, ako ne će da se nazove i Srbinom. No budući da ovaj dio »nacijonalističke« nauke smatram osobito znatnim, osvrnut ću se na nj kasnije u nešto opširnijem članku. Za sada tvrdim samo to, da narodno jedinstvo ne zahtijeva, da se Hrvati nazovu Srbima ili Srbi Hrvatima. Hrvati neka budu i ostanu Hrvati, Srbi Srbi, a Slovenci Slovenci. To ipak nije nikakva zapreka narodnom jedinstvu, nego ga može samo ojačati.

IZVJEŠTAJI.

I. dalmatinski omladinsko-đački sastanak u Splitu 3. VIII. 1913. I skupština »Pavlinovića.« Nakon pet godina, iza velikog đačkog sastanka, vidio je opet Split veličanstveno slavlje, plod ustrajnog i požrtvovrog rada hrvatskog katoličkog narodnog daštva. Preko šest stotina vatrenih dalmatinskih đaka i mladića našlo se u starodrevnom Splitu 3. kolovoza, da javno manifestira svoja katolička i hrvatska načela te da vijeća o velikoj ideji, o preporodu Hrvatske u Kristovu duhu. Sastanak je započeo glagoljaškom sv. misom, poslije koje je krenula gradom veličanstvena povorka momaka i đaka. Ponosno stupahu »Pavlinovićevci« uz vojsku svoju, seoske mladiće, gledajući u njima obilan plod svojega rada. Povorci na čelu vijorio se ogroman hrvatski barjak, u rukama vrlog našeg gorostasa Duke Dočanina.

U općinskom kazalištu otvorio je drug Kaž. Boškoviće prvu zajedničku skupštinu u znaku svetoga križa, u znaku radikalnog, nepopusnog katolicizma i ko kremen tvrdog hrvatstva. Među ostalima lijepo je pozdravio sastanak Božo Ćorić, radnik iz Makarske: Pozdravljam Vas, braćo, u ime naše radničke i seljačke mladosti. Srce mi se širi od zanosa gledajući u ovakom broju sakupljenu braću, oduševljenu za uzvišene ideale. Jamstvo za naš uspjeh upravo je ova bratska uzajamnost hrv. kat. nar. daštva i njihove braće, radničke i seoske omladine. Ustrajno i dalje ovako i pobjeda je uz Božju pomoć naša. Vlč. g. Palčić donio je sastanku pozdrav od našega biskupa, koji je odsutan doduše tijelom, no duh je njegov isto tako mlad kao što ste Vi mladi, taj duh je uvijek uz vas. Nijesu tome još ni pune tri godine, što je poručio daštvu, da zalazi u narod i da se druži sa seljačkom mladeži. Daštvo je poslušalo glas svog oca — biskupa, a plod toga evo, ovaj je sastanak, nad kojim neka lebdi duh velikog Mahnića! (Povici »živio Mahnić«). Prekrasnim je govorom nadalje pozdravio sastanak msgr. Bulić, bog. Dellale, u ime braće Slovenaca aps. iur. Kodre, te u ime hrvat. sokol. zajednice F. Ž. Donadini. Iza svih pozdrava izabran je predsjednikom omlad. sastanka aps. iur. Drag. Bartulica, a đačkog drug Baldo Dukić.

Omladinski sastanak.

Omladinac iz Makarske, Mavro Laznibat, referirao je o temi: »Kako mi radimo.« Osvrće se na naš javni život, na pokvarenu inteligenciju i zdravih načela narod, kojemu, jer je neuk, prijeti pogibelj od nesretnog liberalizma. Proti njemu su najjači bedem naša mladenačka društva. Ističe važnost predavanja, a napose preporuča, da se u svakom društvu osnuje i euharistična sekcija. Neka se radi u duhu načela, pa ćemo kroz kratko vrijeme imati uza se cio narod, ne kao besvijesnu masu, već kao važan politički faktor, najbolji zalog sretnije budućnosti. Drugov govor bio je popraćen burnim odobravanjem. Na to je drug K. Bošković raspravljao »O religioznom životu u omladinskim društvima. U doba, kad pravi katolici bivaju od »slobodnih« mislilaca javno inzultirani, kad njihovo vršenje vjerskih dužnosti biva nazivano najposprdnijim nazivima, digli smo se mi javno na obranu našeg uvjerenja bacivši pod noge svaki obzir. Na ovom putu valja ustrajati. Uvjereni, da postoji Bog i prekogrobni život, moramo prema tome uvjerenju urediti i sadanji rad. Moramo biti katolici nesamo na riječima, već životom i djelima. I on zagovara euharistične sekcije, jer ćemo tim načinom najbolje preporoditi Hrvatsku u Kristu. Drug Martin Jurjević, bog., iznosi svoje misli o »Našem odnošaju prema politici.« Politički, strančarski rad nije mnogo koristio našem narodu, kojemu manjka prosvjete. Mi svojim načelima i radom prosvjetnim stojimo daleko od strančarske politike. Mi smo katolici, Hrvati (i samo Hrvati), demokrate, pod egidom tih načela šireći u narodu prosvjetu i napredak treba svojski raditi, jer mi smo kulturna, nepolitička grupa. Zadnji je referat druga Milka Csaszara, abitur. »O zajednicama i dopisivanju s Pavlinovićem. Više omladinskih društva, koja pripadaju istoj župi, dekanatu ili biskupiji, imala bi se udružiti u zajednicu s posebnim zadacima. Svako društvo mora imenovati po jednog člana, koji će neprestano stajati u pismenoj svezi s »Pavlinovićem«.

Sastanak je pohodio i presv. g. biskup Palunko, pozdravivši ga u ime crkvene vlasti biranim riječima. Neposredno prije svršetka omlad. sastanka govorio je don Stanko Banić o temeljnima idejama hrvat. katol. pokreta. Oduševljenom besjedom predsjednika druga Bartulice te uz pjevanje narodne himne završen bje ovaj divni I. omladinski sastanak.

Pokrajinski sastanak dalmatinskog daštva.

Istodobno s omladinskim sastankom bio je dalmatinski đački pokrajinski sastanak. Iz svake je organizacije bio izabran po jedan tajnik. Prvi je referat imao drug iz Spljeta: »Mi i naši protivnici.« Referent prikazuje razvitak pojedinih đačkih grupa od njihova početka do danas. Na koncu se izrazuje protiv privlačivog i mirisavog srbohrvatstva visoko dižući stanovište čistog hrvatstva kojemu je naša organizacija ostala nepokolebivo vjerna. Idemo za tim, da prosvjetom dignemo narod, da mu u srce i u dušu utisnemo čisti hrvatski značaj, da se uzmogne protiv svake sile priznati upornim Hrvatom. Praktični katolici moramo biti kao i dobri Hrvati, jer iskrenom patriotizmu ni najmanje ne smeta katolicizam. Istrgnuti iz naroda vjeru značilo bi lišiti ga jednog velikog dijela njegove otporne enegije, koja se u istoriji hrvatskog naroda jačana Kristovom vjerom pokazala u svoj svojoj snazi. Abiturijent drug Šimeta govori »O unutarnjem uređenju organizacije.« Osvrće se na djelokrug organizacije u svim granama, pa uglavnom na sekcije, od kojih zagovara znanstvenu, agitatornu i umjetničko-zabavnu stavljajući pod njih sve dosadanje sekcije. Ove bi tri sekcije mogle izdavati i svoj listić. (Kamo bi metnuli na pr. euharističku sekciju? Op. ur.). Zaključuje se, da se organizacije urede prema prilikama u sekcije. Na to drug Dubrovčanin iznosi vrlo dobre misli u svom referatu baveći se pitanjem, što traži organizacija hrvatskog katoličkog narod. daštva od svojih članova. Naša organizacija polaže najviše važnosti samoodgoji pojedinaca, da ti pojedinci, kada stupe u život, budu spremni raditi i žrtvovati se za naše vječne i svete ideale: za vjeru i dom. U današnje dane trebamo jakih individua, kada je izobrazba mladeži pošla putem površnosti i lažnog liberalizma. Znatnu brigu imamo posvećivati umanjenju broja analfabeta podižući škole i držeći analfabetske tečajeve. Gotovo je sramota, da na pr. trogirska općina s 20.000 i više stanovnika ima samo jednu školu. Tuđinskom kapitalu, koji je poplavio naše krajeve, moramo suprostaviti naš kapital. Oživotvorit ćemo i svoje težnje i ideale brzo. — Nakon referata prešlo se na izvještaje dalmatinskih organizacija, koje su poprečno vrlo dobro radile.

Iscrpivši program pozdravio je predsjednik drugove na odlasku želeći, da vijećanje urodi dobrim rodom i završio sastanak.

Godišnja skupština »Pavlinovića«.

Nakon krasnog govora druga Marina Bezića, bog., te iza pročitanih premnogih brzojava iz svih krajeva široke domovine počela je skupština našeg »Pavlinovića«. Tajnik Ćiro Banić izvijestio je o radu »Pavlinovića« u godini 1912./13. Rad se razvijao u dva kluba, jedan u Beču, a drugi u Zadru. Društvo je imalo 66 članova, 1 je umro, 1 je isključen, a 1 je istupio. Dopisivanje je bilo brojno: otpremljeno je 1275 listova. Slušajući glas presv. Mahnića najveća se pažnja posvećivala omladinskoj sekciji. Da smo i na tom polju uspjeli, najbolji su dokaz dopisi u »Mladosti«, a i ovogodišnji omladinski sastanak. U Dalmaciji je bilo 31 omladinsko društvo, od kojih je većina vrlo dobro uspijevala. Mobilizacija je uzrok, što neka društva nijesu ove godine uspijevala prema našim željama. Naši su đaci i akademičari češće pohađali društva. davali uputa i držali predavanja. Radilo se oko zbližanja naših omladinskih društava s »Pravim hrvatskim sokolom«, no pregovori su prekinuti. Mnogo posla je zadavalo uređivanje »Mladosti«, koja broji 2300 pretplatnika. Da »Mladost« nema duga zahvaliti je presv. bisk. Zaninoviću i Mahniću te »Pijevu društvu« i drugim dobrotvorima. Do godine će »Mladost« možda izlaziti i dvaput mjesečno. Za Jeronimsko se društvo radilo kao i prijašnjih godina. Upisano je 26 doživotnih članova i 225 krunaša. Pri koncu prošlih praznika osnovan je pododbor u Dubrovniku, koji vrlo lijepo djeluje, a osnovao je i više omladin. društava. Sada se radi o osnutku pododbora za otoke Brač, Hvar i Vis. Skupština u Vrbovskoj bila je zabranjena od poglavarstva s motivacijom, da u poglavarstvenim analima nema društva »Pavlinović«! Pošto je starom odboru podijeljen apsolutorij, izabrana je nova uprava: predsjednik K. I. Bošković, med., potpredsjednik Ćiro Banić, bog., tajnik Niko Matulić, bog., blagajnik Niko Kalafatović, bog., knjižničar Niko Vodopija, iur., odbornici Tripo Ciko, iur., Šimun Cvitanović, med., a revizori Ant. Mišura, bog. i Jakica Matković, phil. Zauzimljući predsjedničku stolicu novi predsjednik pozdravlja sve drugove oduševljenim govorom naglašujući čisti radikalizam. Iza govora, koji je popraćen pljeskom, primio je novi predsjednik 23 nova člana u društvo i prikopčao im društvenu vrpcu na grudi. Pozvao ih je na ustrajan rad u duhu Pavlinovićevih načela za svoj patnički narod, a onda je okrenut prema trobojnom barjaku Žrnovičkog »Napretka«, na kojem se bljeskao sveti križ, izrekao u ime novih članova zakletvu: Proklete bile majke, koje nas rodiše, prosula se zemlja i otvorio se ponor ispod nas, a pomrčalo sunce nad nama, ako te izdamo, zastavo sveta . . .«, riječi, koje su se duboko usjekle u pamet svih prisutnih. Primljen je prijedlog dr. Alfirevića, da se do godine održi sveopći đač. dalm. sastanak u Spljetu. Skupština je zaključena pjevanjem »Lijepe naše domovine«, a čitava slava toga dana iznad svakog očekivanja uspjelim komersom.

I tako se završila velebna manifestacija hrvatske i katoličke misli, čiji potpuni uspjeh priznaju i naši najljući protivnici. Tko je čitao splitsku »Slobodu« i njezin članak: »Dok je vrijeme . . .«, najbolje će se osvjedočiti, kako su bili ubijeni na pogled onakove falange naših oduševljenih boraca. To su naši prvi uspjesi, prve lovorike, a dao Bog, da ne budu zadnje, da se ispuni strah »Slobode« i njene čeljadi.

iur. Milko Csaszar.

III. pokrajinski sastanak H. K. Đ. Bosne i Hercegovine u Sarajevu. U svom sitnom radu sastalo se hrv. kat. nar. đaštvo iz Bosne i Hercegovine 8., 9. i 10. kolovoza o. g., da se porazgovori o svom napretku i svojim potrebama, da se učvrsti i obodri, pa da u buduće bude još jače i sigurnije proti najezdi liberalizma i anacijonalizma, a s druge strane, da poveća gorljivost prema vjeri i

domovini. Nije to bila manifestacija pred javnošću, uspjeh sastanka treba tražiti u organizaciji đaštva, te nacrtima za praktičan rad.

Na sastanku je bilo oko 90 učesnika. U predsjedništvo su izabrani za predsjednika: Vladimir Šprajcer, cand. iur., za I. potpredsjednika: Josip Rajić, theol., za II. potpredsjednika: Josip Kratina, phil., za bilježnike abiturijenti: Ivan Kurtović i Pavao Senjić-Tvrtković.

Na sastanku su referirali: Danijel Pušić, theol.: Vjera i znanost; Ambroz pl. Premužić, iur.: Socijalni odgoj đaštva; Ivan Fleger, med.: Mi i seljaštvo, mi i radništvo; Zvonimir Šprajcer, iur.: Omladinski pokret u Bosni i Hercegovini.

Referenti su svojoj zadaći potpuno udovoljili. Iz referata i iz debata, koje su se razvile iza svakog referata, vidi se, da se naše đaštvo nesamo oduševljava za svoje ideale, nego da ima smisla i za praktični rad, koliko oko socijalne odgoje samog đaštva, toliko i oko rada u narodu, a osobito oko omladinskog pokreta.

Svrha, za kojom se je išlo, da se đaštvo zbliži i upozna, a zatim potakne i upozori na rad, koji je započeo »Martić« oko omladinskog pokreta i podizanja narodne prosvjete, postignuta je na ovom sastanku. Lijepe su i rezolucije sastanka, kao n. pr. ona o osnutku centralne katoličke knjižnice u Sarajevu, u kojoj bi se osobita pažnja posvetila uz sociologiju i apologetiku, također i lijepoj knjizi, da građanstvo dobije u ruke zdravo štivo. Zatim su stvoreni još zaključci glede socijalne odgoje đaštva, glede rada među radništvom i seljaštvom, širenja knjiga društva sv. Jeronima, »Mladosti« i inih prosvjetnih pomagala i t. d.

Poslije sastanka na večer bio je svečani komers, na kojem nas svojim posjetom počastiše presv. Dr. Ivan Šarić, narodni zastupnici Josip pl. Vancaš, Juraj Veselčić, Kalist Tadin, zastupnici klera, društava i korporacija i ino građanstvo. Osobito su se gosti komersa interesirali za »Martić« i njegovo djelovanje u narodu, te obećali potpomoći njegov plemeniti rad koliko god uzmognu. — Širi krugovi počeli su se zanimati za hrv. kat. đaštvo, pa se nadati, da će ga mjerodavni faktori potpomoći, ali što je glavno, svi su odobrili njegov rad.

Dan iza sastanka bila je glavna skupština »Martića«, koju posjetiše narodni zastupnici i neki odličnici. Na toj skupštini, promotrivši »Martić« svoju još kratku prošlost, izradio je precizan nacrt svoga budućeg rada, a nadati se, da će potkrijepljen novim silama još jačom snagom krenuti naprijed zacrtanom stazom.

Istog dana poslije podne bila je pučka zabava, koja je moralno i materijalno dobro uspjela i na kojoj se građanstvo i đaštvo lijepo zabavilo. Demokratizam, bratstvo i ljubav bili su najjače značajke ove zabave, a to i jesu faktori, kojih hrvatski birokratski javni život treba.

Učesnici sastanka razidoše se razdragani bratstvom i ljubavlju, koje najintimnije spaja i one, koji se po prvi put vidješe. Osokoliše se dosadanjim uspjesima, a ojačaše veliku nadu u uskrsnuće i slobodu svoga naroda. I. K.

»Domagojeva« glavna semestralna skupština. Glavna skupština »Domagojeva« bila je 30. X. Kao svaka skupština Domagojeva, tako je i ova imala mnogo važnih stvari da pretrese. Imalo se zaključiti osobito o onim momentima, koje je »Domagoj« proživio u nedalekoj prošlosti, imao se odigrati onaj divan prizor, kada »Domagoj« prima u svoju sredinu 15 novih sila, novih članova za teški i časni rad.

Predsjednik H. Strauch spominje se u pozdravnom govoru raznih kat. sastanaka, te s radošću ističe, da su mnogim sastancima stajali na čelu Domagojci. Očiti znak, da Domagojci shvaćaju zadaću »Domagojevu«. Vanjski rad Domagojev je rad za narod. Za taj rad odgajaju radnike Domagojeve sekcije, ali i sami drugovi moraju raditi oko svoje individualne izgradnje. Svaki Domagojevac mora osjećati dužnost rada u Domagoju; osjećati tako te misli, da mora toliko raditi kao da je on jedini u Domagoju, kao da o njemu ovisi »Domagoj«. Takov osjećaj dužnosti treba da je u svakoga pojedinca. No pored toga treba da u »D.« vlada i disciplina i to disciplina u mišljenju i osjećanju. Disciplina je bila temelj »D.« oduvijek, a pogotovo mora biti danas, kada zahtjevi za »Domagojev« rad bivaju sve veći i veći. »D.« je uživao uzoran glas baš radi

svoje discipline i kod protivnika, a nastojmo da se uvijek »D.« ponosi svojom disciplinom. Pred nama je tamna budućnost, bdijmo da nas ne zateče nepripravne. Bdijmo i molimo. Bdijmo nad voljom, a molimo, jer svaki je rad bez pomoći neba iluzoran.

Zapisnik je prošle skupštine primljen u cijelosti. Podpredsjednik izvjesti: o prijateljskim sijelima i životu »Domagoja« kroz ljetni semestar. Prijateljskih je sijela bilo 7 s ovim predavanjima: »Problem religije«; »Krajiške imovne općine«; »10-godišnjica kat. đačkog pokreta«; »Dubrovačka književnost početkom XIV. st.«; »Povod i značenje milanskog edikta«; »Rasprava o prijedlozima za pouzdanički sastanak; Rasprava o ferijalnom radu; Rasprava o potpornom društvu na hrv. sveučilištu.«

Tajnik izvješćuje, da imade sada »Domagoj« 38 članova, brisano je tijekom semestra 8, a 6 ih je proglašeno seniorima. Ovoga je semestra dobio »D.« novoga člana utemeljitelja preč. g. Matiju Rihtarića, vojnoga superiora u Zagrebu. Pisama je primljeno 114, a poslano je 97 ne uračunavši brojne korespodencije zagr. ferijalnog kluba. Odbor je imao 17 odborskih sijela.

Blagajnik govori o poslovanju blagajne. Promet iznosi K 3097.50. Sada je u blagajni K 5.66, u štedionici K 40.87: uzmu li se u obzir dugovi oko K 50.—, to je blagajna u deficitu. Inače je sav dug isplaćen.

Euharistička je sekcija našla vrlo plodno tlo u »Domagoju«. S osobitim veseljem i radošću mora napuniti dušu svakoga katolika, kada stupa često stolu Gospodnjemu, a osobitim veseljem na rad u katoličkome pokretu. Kako divno djeluje često primanje sv. Pričesti na naš rad u Domagoju!

Socijalna i Leonova sekcija nije prošloga semestra razvila obilno svoje djelovanje radi studija članova. Apstinentska je sekcija svoje djelovanje svraćala uopće na đački apstinentski pokret. Pročelnikom će socijalne sekcije biti J. Radočaj, apstinentske A. Jošovec, narodno obranbene K. Firinger, euharistične Stj. Varga, Leonove J. Vandekar.

Iza izvještaja bi izneseno na pretres pitanje pisanja dra. Mile Starčevića, kojim vrijeđa »Domagoj«. Skupština je zaključila ovo: Glavna skupština hrv. kat. ak. društva »D.« jednoglasno je zaključila, da se vrati g. dru. Mili Starčeviću utemeljiteljna svota u iznosu od 50 K, te da ga se briše iz imenika članova utemeljitelja radi uvrijeđa, što ih je nanio »Domagojevcima« u »Hrvatu«, »središnjem organu vrhovne uprave stranke prava za sve hrvatske zemlje.«

Za članove »Domagoja« primljeni su: Bešlić M., Cezner J., Ciko T., Colner F., Deželić S., Ružičić A., Kovačević D., Šponar D., Šubašić I., Vandekar J., Visković A. i Janjić J. Iz »Hrvatske« u Beču prelazi u »Domagoj« Vj. Gortan.

Nakon što je odbor na prijedlog revizora A. Jošovca dobio od skupštine apsolutorij, bi izabran novi odbor: Predsjednikom je izabran drug Jakov Matković, cand. phil., a u odbor: J. Radočaj (potpredsj.), M. Katanec (tajnik), I. Pavić (blagajnik), Stjepan Varga (knjižničar) i J. Kratina (arhivar). Revizorima su izabrani: družica Božena Kralj, cand. phil. i H. Strauch, cand. iur.

Novi je odbor bio burno pozdravljen. Prijašnji predsjednik predade novome vrpcu, znak predsjedničke časti, a na to reče novi predsjednik vatreni nastupni govor.

U eventualijama je riješeno mnogo pitanja, o kojima za sada ne možemo pobliže govoriti radi taktičkih razloga, kao pitanje izbora u hrv. ak. potporno društvo i dr.

Članovi zagrijani uspjesima u provođenju naših načela razidoše se oduševljeni i puni odluka, da nastave u intenzivnom, uspješnom radu. J. Radočaj.

Opaska ur. Molimo sva naša katol. akad. društva da nam za »Luč« u što kraćem roku pošalju izvještaje o glavnim skupštinama i o radu. — K. —

◎ ◎ ◎

Rad u narodu.

U biblioteci »Narodnog Rada«, što ju je počela izdavati »hrvatsko-srpska omladina kao uzdanica naroda svoga«, izadoše već dvije sveske. U prvoj je brošuri »Posljednji časovi« objelodanjen jedan novinski napisan članak o narodnoj obrani, a u drugoj misli g. Marin Domazetović, da mu je dužnost dati »našem puku na razmišljanje« svoje nazore o »Seljačkim zadrugama«. Dakako, ti nazori ne mogu biti bolji, nego li što je i znanje g. pisca o toj temi. Da vidimo to znanje! Na strani 6—7 spomenute brošure veli g. Domazetović ovo: Stojeći na stanovištu, da je svrha i smisao (?) seljačkih zadruga postignuti i proširiti gospodarski i privredni djelokrug seljaštva, oplemeniti i voditi brigu o duševnom i ćudorednom napretku zadrugara, onda nam je dužnost, raditi i nastojati, da se te naše patrijarhalne (!) ustanove čim više prošire i oživotvore.« Kako vidimo, gospodin pisac ne zna za razliku između kreditnih (Raiffeisengenossenschaften) i kućnih (Hauskommunionen) zadruga. Svakako je to fatalno za pisca jedne brošure o zadružnom pitanju! Na strani 15. uvjerava nas g. pisac, da je »kod naših seljačkih zadruga isključena svaka mjenica i pismena novčana obveza uopće.« Da je g. pisac samo zavirio u poslovanje koje zadruge vidio bi, da zadruga ne da niti filira zajma, dok dužnik ne ispuni zadužnicu! Dalje tvrdi g. pisac: »Kako zadruga traži za jamstvo plateža, poštenje i solidnost dužnika, a ne osvrće se na razna obećanja i uknjižbu nekretnina, posve je razumljivo, da je tu isključena svaka prevara i način kakovog osobitog novčanog dobitka i kamata«. Konstatirat ću, da se dugovi većinom uknjižuju na nekretnine, premda je to proti intencijama osnivača zadruga Raiffesena. Ne će biti na odmet da spomenem, kako g. pisac preporučuje kršćansku vjeru i moral kao bazu zadrugarstva Zgodno bi bilo, da na tu bazu postavi »hrvatsko-srpska omladina« sav svoj rad. Na koncu brošure pravi g. pisac reklamu gospodarskoj i prosvjetnoj zadruzi »Dom«, koja s pomoću društva »Herceg-Bosne« osigurava protiv požara itd.

Što će ova biblioteka. — Zašto je izašla ova brošura? Vele, da su sami oglasi donijeli izdavatelju 70 kruna, dok je tisak stajao 40 kruna. Dakle je po srijedi samo dobar posao! Ako je to htio g. pisac, onda je možda i uspio, nu ako je ova knjižica produkat kulture napredne omladine, koja hoće da ovako počne raditi za narod, onda bi je svakako bolje mogao napisati jedan domagojski brucoš. »Hrvatsko-srpska omladina neka se drži principa: »Schuster bleib' bei deinem Leisten« i ne će pogriješiti.

Pierre.

Iz srpskog zadružništva. Zadruge Srba u kraljevinama Hrvatskoj, Slavoniji te Ugarskoj Raiffeissenova su sustava, a udružene su u »Savezu srpskih zemljoradničkih zadruga«. Koncem g. 1912. bile su u savezu 354 zadruge; sada ih je 364, a vjerojatno je, da će ih biti do konca godine barem 380. Evo drugovima nekoliko podataka o stanju zemljoradničkih zadruga u g. 1912. na razmišljanje. Od spomenutog broja tih zadruga bilo ih je u Hrvatskoj i Slavoniji 216, a u Ugarskoj 138. S obzirom na pojedine županije možemo postaviti ove brojke: u županiji srijemskoj bilo je 38 zadruga, u zagrebačkoj 30, požeškoj 26, ličko-krbavskoj 25, bjelovarsko-križevačkoj 23, modruško-riječkoj i virovitičkoj po 16; od ugarskih županija otpada 48 na borontalsku, bačku i tamišku po 35, baranjsku 10, a po 2 na aradsku, peštansku, čanadsku i krašo-severinsku, 1 je u županiji tolnjanskoj. U svim zadrugama bilo je te godine začlanjeno 12.650 članova sa 74.568 duša po svojim domovima. Po zanimanju bilo je 11.129 ratara, 648 obrtnika, 189 trgovaca, 130 učitelja, 128 svećenika i 426 raznog zanimanja. Nepismenih zadrugara bilo je 3206. Zemljište svih zadrugara zauzelo je 104.481 jutro površine, a procjenjeno je na 96 i pol milijuna. Dodamo li, da njihove kuće i ostale zgrade vrijede 28 mil., a pokretnine 13 mil., to ukupna imovina svih zadrugara iznosi 142 i pol mil. K. Tek 9% vrijednosti cijelog imutka jesu

uknjiženi i neuknjiženi dugovi. Zadrugari su načinili 18.862 zajma u iznosu oko 4 mil. kruna. Upotrijebljeni su bili samo u koristonosne, većinom gospodarske svrhe kao za sjeme, hranu, stoku, priplod, za kupovanje zemlje i uzimanje u zakup, za vinograde, umjetni gnoj, porez, otplatu dugova i sl. Najviše je novca posuđeno za arendu zemlje i to 1,246.944.06 K. Ovaj je posao, tj. zakupljivanje zemljišta unosan posao, a njim se bavilo 188 zadruga. Osim vlastite zemlje obrađivali su zadrugari i 47.307 jutara izarendarine. Cjelokupni novčani promet svih zadruga g. 1912. bio je 27,170.602 K (g. 1911. samo: 24,798.160.92 K).

Zadrugarstvo je doista moć — kao što je svaka organizacija danas moć i samo se putem valjane organizacije dadu provesti stanovita načela. Srpsko je zadrugarstvo u hrvatskim zemljama uhvatilo jak korjen i organizovalo srpske elemente ratarske posve samostalno bez obzira na Hrvate. Mi ćemo se ovim — nadamo se — još pozabaviti, a i prvom prilikom donijet ćemo koju o našim hrvatskim seljačkim zadrugama.

Narodna obrana.

SLOVENSKA STRAŽA.

Slovenci imadu za svoj narodno-obranbeni rad dvije institucije: liberalnu »Družbu sv. Cirila in Metoda« i katoličku »Slovensku Stražu«, koja postoji tek 3 godine, a pobrala je već velikih uspjeha, kako smo se uvjerili iz izvještaja III. skupštine, držane na Jesenicama 12. listopada o. g., štampanog u »Narodno-obrambenom Vestniku«. Iz toga izvještaja crpemo drugovima slijedeće podatke o životu i radu »S. S.«:

Kroz tri godine opstanka isplatila je »S. S.« potpora u iznosu od 89.723 K 33 fil. Sada izdržaje 5 dječjih vrtova: u Velenju, Sv. Križu kod Trsta, Devinu, Podgori i Ločniku kod Gorice. Ta zapravo zabavišta pohadalo je 212 djece; trošak oko izdržavanja te institucije bio je 4.474 K 86 fil. »S. S.« podupirala je školsku mladež knjigama i školskim potrepštinama, odjećom i obućom osobito o Nikolju i Božiću. Nikoljskih večeri i božićnica priredeno je mnogo, a za to je izdano 2.354 K 80 fil.

Puno je znatnije djelovanje omladinskih knjižnica, napose u Koruškoj. »S. S.« ima 105 knjižnica sa 15.000 knjiga. U Slovenskoj Koruškoj ima 77 knjižnica sa 5.866 knjiga. Ove je samo godine osnovano preko 20 knjižnica, a s posebnim marom upotpunjene su dosadanje knjižnice novim knjigama. Plodovi su knjižnica upravo očiti: djeca i mladež navikne na slovensku knjigu i dobro nauči jezik, odvraća se od njemačke lektire. Stariji pak, za koje nijesu određene knjižnice izričito, traže i posuđuju knjige, želeći, da i oni imadu udjela u knjižicama. Na narodnim su medama postale omladinske knjižnice glavnim faktorom, koji čuva i oslobađa mladež slovensku od vjerske i narodne smrti. Na taj način ne leže u knjižnicama mrtvi kapitali, pa se trošak u iznosu od 2.349 K 20 fil. obilno rentira. (I hrv. pučke knjižnice osobito djeluju!)

Škola u Velikovcu nalazi se u narodno najugroženijem kraju. U času, kada je imala biti zatvorena i kada je bilo školskim sestrama već otkazano, u tom je času priskočila »S. S.« kao skrbna mati i preuzela školu u svoje ruke. S njom je združena i t. zv. gospodinjska šola. Školske sestre nabavile su za tu školu, smjera gospodarsko-kućanskog, imanje za 33.000 K, koje su posudile na amortizaciju. Za taj dug plaća »S. S.« kamate (preko 3000 K!).

Ni siromašnih slovenskih đaka nije zaboravila »S. S.« Za samo đaštvo izdano je 4.098 K 86 fil., a 1060 K za đački dom u Celovcu. Od osobite je važnosti i spomena vrijedno, da je »S. S.« o svom trošku poslala 6 koruških mladića na zadružnu školu u Ljubljani, da na taj način uzgoji nekoliko vrijednih, savjesnih i izučenih voda seljačkih zadruga.

Sa zdravim štivom, čestitim časopisima

opskrbila je »S. S.« 1.047 domova u narodno ugroženim krajevima, izdavši za njih 6.023 K 68 fil. Za poučna predavanja, društvene domove i »gledališke odre« (pučke pozornice) izdano je 6.183 K 77 fil.

Osobiti je prihod donijela »S. S.« njena lutrija, ovogodišnje poduzeće. Prodano je bilo 59.824 srećke. Mohorjani (članovi »Družbe sv. Mohorja« — društva poput našeg Sv. Jeronimskog) su se pokazali na djelu te su prodali oko 9000 srećaka, a katoličko narod. daštvo preko 3.000! Značajno je, da su ogromnu većinu srećaka kupili široki slojevi narodni a samo zato, da pomognu »S. S.« u njenom narodno-obrambenom radu. Taj je idealni zanos i shvaćanje moć, svjetao trenutak u borbama protiv tudinštine, zora sretnije budućnosti domovine. Lutrija je donijela 35.616 K 85 fil. čistog dobitka.

Šarenilo narodnog odijela, koje je bilo upravo impozantno prigodom velikog katoličkog kongresa o. g. u Ljubljani, djelo je truda »S. S.«, koja će nastojati s posebnim marom oko promicanja narodnih običaja i nošnje, podižući i na taj način pravi narodni duh.

»S. S.« imala je ukupno 218 podružnica, i to u Kranjskoj 119, Štajerskoj 58, Koruškoj 18, Gorici 21, Istri 2 s preko 13.000 članova. Tajnik Štefe nije zadovoljan ovim brojkama. On veli: »Bridka žalost me prešine, ko se spomnim domovine, tako je zaplakala duša slovenskega pesnika in tako plaka naša duša ob brezbrižnosti tistih, ki bi uspeh našega dela lahko še pomnožili.«

Ove je godine bilo svih dohodaka 90.528 K 75 fil. Među prihode ide 6.861 K 64 fil. podružnica, darova je bilo 8.936 K 28 fil., ostavina oko 7.000 K, Mohorjani su sabrali oko 3.000 K, donijeli su nadalje bilježi, računske namire, razglednice i dr. mnogo. Svega je izdano 64.279.77 K.

Da se pospješi rad oko predavanja, nabavit će se skioptikoni i diapozitivi, izdat će se nekoliko brošurica, a i »Družba sv. Mohora« izdat će jednu ediciju narodno-obrambene sadržine.

Napose ističem, da je III. skupština »S. S.«, održana na Jesenicama, na tlu, gdje slovenski radnik služi tudinskom, njemačkom kapitalu, s osobitom radošću pozdravila slovensko katol. narod. daštvo, koje se intenzivno bavi i na sastancima i inače narodno-obrambenim radom.

Da li će i H. K. Đ. zaslužiti tako veliku pohvalu za takav rad u skoroj budućnosti?

Đ. K.

Prva madžarska šegrtska škola u Hrvatskoj. Čitamo u novinama, da je kr. zem. vlada u Zagrebu dala julijanskoj madžarskoj školi u Rumi dozvolu, da uz pučku školu može otvoriti i šegrtsku s madžarskim nastavnim jezikom. Ovo je prva madžarska šegrtska škola u Hrvatskoj, a polaze je velikom većinom djeca rumskih Nijemaca, kojima je dakako milija madžarska, nego hrvatska škola.

Ip.

Protialkoholni pokret.

Osnivanje hrvatske »Svete vojske«. Antialkoholni pokret u hrv. zemljama, premda postoji već nekoliko godina, ipak nije još ni iz daleka onako raširen, kako bi to odgovaralo svrsi same stvari. Govoreći o ovom pitanju, imam pred očima samo Hrvate. Liberalno »Društvo apstinenata« okupilo je oko sebe lijepu kitu radinih i sposobnih ljudi[1]), ali se čini, kao da nemaju zgodna načina, da ideju prenesu u sam narod, kao što je to kod Srba. U Herceg-Bosni ima nekoliko hrvatskih antialkoholnih društava, ali su ta raštrkana, bez centrale. Uzevši ovo u obzir i gledajući već dugo crne i sve to žalosnije posljedice alkohola, morali smo već jednom otpočeti ozbiljnom akcijom.

Kod nas je Hrvata katolika samo naše daštvo organizirano u apstinentskom savezu. Nešto se radi i u omladinskim društvima, dok se u širim slojevima tek u jednodva mjesta počelo raditi.

[1]) Nedavno je uređena zagrebačka podružnica, te sad imaju svega tri: Karlovac, Sušak, Zagreb.

Dana 26. kolovoza imala je slovenska »Svet a vojska« u Ljubljani sastanak svojih izaslanika, kojemu je prisustvovalo desetak hrv. kat. apstinenata, među njima preč. g. msgnr. Marušić, kapelani vlč. gg. Milenković i Jesih, a ostalo daci. To je bilo vrlo drago vodi slovenskih apstinenata vlč. g. Janezu Kalanu, pa nas je zamolio, da bi prikazali Slovencima stanje antialkoholnoga pokreta kod nas. Za tim smo zajedno sa centralnim odborom slovenske »Svete vojske« zaključili:

1, da što prije osnujemo u hrv. zemljama »Svetu vojsku«;

2. dok to ne polučimo i dok se ne učvrstimo, bit ćemo na neki način u slovenskoj »Svetoj vojsci« i pod njezinim vodstvom (naš dački apst. savez ima slati samo izvještaj), a poslije ćemo biti sasvim samostalni, ali ćemo, što se samo po sebi razumije, stajati u uskoj vezi sa slovenskom »Svetom vojskom«;

3. za pripremanje i okupljanje članova određena je za svaku hrvatsku zemlju po jedna osoba, koja će biti u doticaju s vodom slov. apstinenata.

Sada stoji najviše do nas, da se ostvare ove osnove. Spasavajmo, što se spasiti dade! Hs.

Statistika alkoholizma. Statistika je vrlo važno pomagalo na mnogim poljima modernih znanosti. Osobito se njome mnogo služi socijologija, koja se ne da bez nje ni zamisliti. I alkoholizam, kao grana socijalnoga pitanja, ispunjen je samim brojkama. Ispitivanje utjecaja alkohola na ljudski organizam je svakako potrebno, jer se na njemu u glavnom i osniva cijelo alkoholno pitanje. Ali bi rezultati toga ispitivanja bili vrlo imaginarni, kada se ne bi potkrijepili brojkama; jer brojevi danas najviše uvjeravaju. Što hasni govoriti o štetnom djelovanju alkohola na ljudski organizam, kada ljudima toliko gode alkoholna pića! Već treba pred njih iznijeti brojke: toliko ih je i toliko umrlo na raznim bolestima, uzrokovanim alkoholom; toliko ih je u ludnicama radi prekomjernog uživanja alkoholnih pića; toliko ih je obolilo radi uživanja alkoholnih pića; toliko ih je počinilo zločina, prekršaja, prestupka radi uživanja alkoholnih pića; alkoholna su pića uništila tolike radne sile, oduzela su toliko hranitelja siromašnim porodicama; alkohol baca u dugove, prodaje sve, munta kuće i kućišta, polja i oranice, pruža prosjački štap, uništava pojedince, porodice, slabi narod! Ove sve činjenice, prikazane u brojkama, imaju neodoljivu snagu. Moderne su države uvidjele, koliko štete nanosi narodu alkohol, radi toga su i počele voditi o njem račun i izvan porezovnih knjiga. Točno se popisuju činjenice, uzrokovane alkoholom. U tu su svrhu određeni posebni činovnici. (Ove je godine posredovanjem odbora »Svete vojske« određen u Ljubljani jedan državni činovnik, koji će voditi statistiku o alkoholizmu. To bi bilo i kod nas od prijeke nužde!) Na temelju ovakovih podataka sastavljene su mnoge knjige, a najviše je priznanja stekla vrlo opširna knjiga dra. Hoppe-a »Die Tatsachen über den Alkoholismus«, s podacima gotovo iz svih država. Kako se je kod nas istom počelo razvijati alkoholno pitanje, to je i njegova statistika vrlo neznatna. Zato bih zamolio drugove, da bi nam slali različite statističke podatke o alkoholizmu, bilo da ih prepisuju, bilo da nam šalju rezultate svojih opažanja. Makar to bile sitne i neznatne stvari, ipak će one učiniti svoje.

V. Grmović.

Katolička Hrvatska.

Apostolat sv. Ćirila i Metoda. Ima naših drugova, koji su i ovih praznika radili za apostolat sv. Ćirila i Metoda, sabirući mu članove po našim selima i gradovima. Oni su shvatili duboko značenje ovoga apostolata, koji nije ništa drugo no ogromno, organizovano misijonsko društvo za širenje katoličke vjere među Slavenima, osobito za promicanje unije pravoslavnih Slavena s kat. crkvom. Velehrad je središte apostolata, on je matica, te okuplja oko sebe moravski (50.000 članova), češki, slovenski

(25.000 članova) i hrvatski apostolat. Među Hrvatima postoje t. zv. dijecezanski odbori apostolata sv. Ćirila i Metoda u Zagrebu za Banovinu i Bosnu s 8.200 članova, u Križevcima za sve unijate s 6.000 članova, na Krku za Istru s 500 članova, u Splitu za Dalmaciju, gdje se tek nedavno počelo raditi za tu apostolsku ideju. Čini se, da će Zagreb doskora prestati biti sjedište apostolata za Bosnu, jer se naši sarajevski bogoslovi za to zagrijaše, pa će i tamo akcija početi samostalno. — Hrvatski apostolat obraća svoju pažnju poglavito na raskolne južne Slavene i to Bugare u Turskoj, Grčkoj i samoj Bugarskoj. U svezi je sa svjetovnim misijonarima, Asumpcijonistima, Lazaristima, Euharistinkama i zagrebačkim čč. sestrama u onim krajevima. Zaslugom našega apostolata organizovani su bugarski misijonari u svećeničku zajednicu (drinopoljska dijeceza), koju pomaže novcem šaljući redovno oveće svote za uzdržavanje bugarske katoličke štampe. Upravo nastojanjem hrv. apostolata izlaze u Bugarskoj dva nabožna časopisa: »Poklonik« i »Svetiit«. Ove je godine za Bugare izdao naš apostolat dosad ove oveće svote: za bugarsku katoličku štampu u Slivnu dobio je o. Germaine Reydon 350 franaka, Euharistinke kod Soluna 200 fr., svećenička zajednica misijonara u Drinopolju 1400 fr., o. Ivan Bonev u Ak-Bunaru, koji su Turci posve uništili, za gradnju crkve 300 fr., katolici u Crnoj Gori 100, zagrebačke čč. sestre u Drinopolju 400 K, riječki kapucini za odgoj bugar. misijonara 200 K; za izdanje velikog djela o uniji, što ga izrađuje veleuč. g. dr. Janko Šimrak, 250 K, i t. d.

Svi ti maleni i neznatni izdaci prema veličini zadaće pokrivaju se prinosima članova i darovima, dobiti na razglednicima, skioptičkim predavanjima i raznim drugim priredbama. Ideju apostolata šire agilni pristalice iz različitih stališa osobnom agitacijom, predavanjima i t. zv. zborovima, s kojima je počeo neumorni dr. Šimrak u Kaštu, Radatoviću i Sošicama, pa pučkim misijama među unijatima, koje su se dosada držale u Pećnu i Stojdragi.

Mi Hrvati položajem svojim zadobili smo zadaću, da provedemo uniju pravoslavnih Jugoslavena s katoličkom Crkvom. Zato ne oduševljavajmo se samo, već poradimo i budimo apostoli velike velehradske ideje, da radom svojim dokažemo, e smo vrijedni ovoga položaja i da smo dorasli zadaći, koja nam je Providnošću namijenjena. D. K.

Treći red među Hrvatima. Veliki duh sv. Franje zauzimlje sve jače dimenzije. Ideja trećega reda, koji demokratizmom svojim mora da imponira, okupila je pod svojim stijegom tisuće Hrvata. Brojevi neka govore: U hrvat. slav. provinciji sv. Ćirila i Metoda ima 7808 trećoredaca; u dalmat. istarskoj sv. Jerka 2767; u dalm. provinciji sv. Otkupitelja 733; u Bosni 5.555, a u Hercegovini 13.302; u kapuc.-provinciji 2280; u provinciji franj. konvetualaca 972, samostanskih trećoredaca je 407. Svih dakle trećoredaca ima u Hrvatskoj 34.631 — jedna jaka, nepredobiva katolička i hrvatska narodna vojska. K.

Subotnji broj »Riječkih Novina«. Po uzoru drugih velikih listova početi će i naše »Riječke Novine« da izlaze i kao samostalan tjednik. Subotnji će broj imati naime prilog od 4 stranice, a taj će biti pučki napisan t. j. bit će uređen za najšire narodne slojeve. U njem će se lakim načinom tumačiti praktična savremena pitanja iz politike, gospodarstva znanja i umjeća, a uz to će biti nanizani glavniji događaji, što su se po svijetu zbili te sedmice. Broj će biti bogato ilustrovan. Pretplatnici će »Riječkih Novina« dobivati prilog besplatno skupa sa subotnjim brojem. Drugi se mogu na subotnji broj s prilogom posebno pretplatiti, te plaćaju godišnje 6 kruna. Svaki naš pristaša dužan je, da nađe što više ovakvih subotnjih pretplatnika za naše »R. Novine« i da ih javi upravi novina. Ne bi li bilo zgodno sniziti cijenu na 4 ili 5 kruna kao kod ostalih pučkih listova?

Op. uredn. Bilo bi vrlo zgodno da u taj prilog dolaze stvari, koje imaju trajniju vrijednost i koje ne smiju da se bace, čim se pročitaju. Onda bi još zgodnije bilo, da se prilog tiska kao knjiga, naime u onome formatu, u kome se «Riječke Novine« prematraju pri poštanskom razašiljanju. (Širina tiska kao podlisci.) Time bi pretplatnici dobili kroz godinu dana »Godišnjak Riječkih Novina« sa 52 × 32 = 1664 str., u kome bi bile sadržane važne kulturne i polit. događovštine, izvješća o našoj nar. obrani, pučkoj prosvjeti itd. Ovakav uvezani »Godišnjak« bio bi ures mnogoj knjižnici. (Na ovaj način izdaju jedne češke novine svoje priloge.) Prilog bi se priložio (paginiran po redu), a pretplatnik neka sam slomi prema paginaciji.

Konačno sam uvjeren, da bi ih se našlo mnogo, koji bi i sam »Godišnjak« na koncu godine uzeli kao posebno djelo, isto kao što bi uzeli »Povijest god. 1913., 1914.« itd.

Mi našim suradnicima preporučamo taj prilog, i želimo, da iza »Luči« bude prvo zbiralište naših junaka na peru. B. B.

Promicanje katol. štampe među Hrvatima. Hrvati imadu dva društva, identična svrhom, a gotovo i pravilima, za promicanje katoličke štampe. To je Pijevo društvo u Zagrebu, osnovano g. 1908., i Hrv. društvo za kat. prosvjetu u Zadru, osnovano g. 1910. »Pijevo društvo« po pravilima imade veoma širok djelokrug: ono je za promicanje katoličke štampe među Hrvatima. Nije dakle vezano na pojedine pokrajine. »P. D.« imalo je do srpnja o. g. 3 zakladnika (po 1000 K), 4 utemeljitelja (500 K), 13 dobrotvora (po 200 K), od godišnjih članova bila su 92 promicatelja (po 10 K), 235 redovitih članova (po 2 K) i mnogo mandatara, koji od prijatelja katol. štampe sabirahu mjesečno po 6 filira. Mjesni sborovi postoje u Zagrebu, Karlovcima, Petrovaradinu i Bogdanovcima; povjereništva »P. d.« su u »Trećem redu zagrebačkom«, u »Kršć. mladiću« u Selniku i »Rafaelu« u Apatiji (omlad. društva). Neke župe pečuške biskupije šalju redovno »P. d.« sabrane prinose na II. nedjelju u listopadu (kao Petrijevci, Bogdanovci, Bizovac i dr.) Govoriti o »P. d.« znači govoriti o financijalnom položaju i jakosti naše hrvatske, katoličke štampe; znači govoriti o egzistenciji i unapređenju naših katoličkih novina, revija i edicija Ne možemo, a da drugovima ne preporučimo, da sabiru bar na učesničke blokove. K.

Hrvatski je katolički senjorat počeo već sistematski rad. Sjednice drži svake nedjelje, a prisustvuje im redovito velik broj zagrebačkih senjora, kojih ima oko 25. Senjorat je, kako javismo, sekcija »Hrv. kat. nar. saveza«, pa će se vjerojatno zajedno sa »Savezom« nastaniti doskora u prostorijama na Pejačevićevom trgu br. 15 kraj »Domagoja«. — Tako se sve više koncentriraju naša katolička društva. Kako doznajemo, sastat će se budućega mjeseca opet hrvatski i slovenski katolički senjori, da se dogovore o svom zajedničkom radu.

Svećenik — organizator u Zagrebu. Hrvatski je katolički kongres u Ljubljani donio Hrvatima izim drugih krasnih tečevina i jednu stvar, koja je bila već uvedena u svim naprednijim katoličkim narodima — svećenika-organizatora. Pri raspravi je o organizaciji radništva spomenuo jedan govornik, kako bi bar u Zagrebu trebalo namjestiti jednoga svećenika, koji bi se bavio samo organizacijom katoličkog naroda. Nadbiskup je zagrebački presv. dr. Bauer najvećom pažnjom pratio debatu o toj stvari, a onda ustade i reče samo: »Dajte mi zgodnoga svećenika, ja ću ga namjestiti i — ako ustreba — iz svojih prihoda plaćati!« Prisutni se, iznenadjeni ovim prijedlogom, nijesu mogli odmah sjetiti na zgodna čovjeka i cijela bi stvar zaspala, da sam nadbiskup nije mislio na to i napokon želju kongresa ostvario. Nedavno je na svoj trošak poslao našega prijatelja — poznatog organizatora vrbovačkih prikazivanja »Muke Isusove« — vlč. g. Mihovila Ivšića u München-Gladbach, da tamo na izvoru u »Volksvereinu« prouči metode organiziranja, pa da u Zagrebu vodi katoličke organizacije. Ovo je prvi svećenik u hrvatskim zemljama, komu je zadaća organiziranje. — Zagreb je stao u posljednje vrijeme na čelo mladoga katoličkoga pokreta, te je na mnogočem prestigao provinciju. Tako je i pravo, pa se nadamo, da će naši ljudi iz pokrajine prestati smatrati Zagreb nezgodnim tlom za katolički pokret.

Socijalno-organizatorni kurz u Zagrebu bit će — kako čujemo — u veljači 1914., a trajat će oko 3 dana. Prisustvovat će mu velik broj mladega svećenstva iz Banovine, ponajviše naši agilni kapelani — ti neutrudivi organizatori omladinskih društava. Upravo će se o tim omladinskim društvima najviše i govoriti, — raspravljat će se i o svim organizatornim problemima s osobitim obzirom na seljaštvo. Imao bi predavati dr. Krek, te nekoliko naših i slovenskih stručnjaka. Cijelu je akciju za kurz preuzela »Svećenička zajednica« u Zagrebu. Tečaj bi bio pod pokroviteljstvom presv. nadbiskupa koadjutora.

Dopisnici »Riječkih Novina«. Ovaj je naš krasno uređeni dnevnik postao već glasovit radi svojih brzih i točnih informacija. Da »Riječke Novine« mogu dobivati brzo sve vijesti, našle su — dakako uz velike novčane žrtve — mnogo dopisnika iz svih većih

mjesta svijeta. Ti dopisnici ili brzojavljaju svoje vijesti ili ih napišu i ekspresno pošalju ili ih telefoniraju. Tako su do sada našle »Riječke Novine« stalne dopisnike u Beču (tamo su poslale »R. Novine« svoga posebnoga dopisnika iz Rijeke radi izvještaja iz parlamenta!), Budimpešti, Zagrebu, Beogradu, Sofiji, Skadru (a doskora će i u Draču), Cetinju, Rimu, Münchenu i Washigtonu, a prigodne dopisnike imadu u mnogo ostalih evropskih i američkih mjesta. Doskora će list imati i svoga stalnoga dopisnika u Rusiji.

Svuda, po cijeloj domovini, pa i u najzabitnijem kutu njenom, gdje imade samo nekoliko pristaša našega hrv. kat. dač. pokreta, svi će primiti zajednički presv. pričest na dan Bezgrješnog Začeća Marijina.

DOPISI.

PAZIN. Kroz prošlu godinu. Već početkom školske godine počeli smo snovati oko osnutka dačke Marijine kongregacije. Radom hrv. kat. đaka i uz pomoć čč. oo. Franjevaca bi osnovana toli željkovana dačka kongregacija. Bilo je to 1. svibnja, dan, koji će ostati dugo i dugo u uspomeni svakog hrvatskog katoličkog đaka pazinske gimnazije.

Osnutkom Marijina zbora nastade gibanje, nov život, borba. Do to doba bilo je sve mirno: naših protivnika kao da nije ni bilo; ono ih »nekoličak u literarnom klubu nije pokazivalo ni volje ni puno smisla za ozbiljan rad, čemu su najboljim dokazom nemarno posjećivani sastanci kluba. Uslijed nehaja zaspao je i liter. list »Naprijed« već s prvim brojem. Uz literarni klub znali bi se zavući u koju šumicu, gdje bi sub frigido Jove slušali kojeg »bečliju«.

Osnutak kongregacije dirnuo ih je u živac. Počeli su galamiti znajući, da će im za kratko vrijeme s kongregacijom doći teški dani, da će im zazvoniti tužno zvono na smrt i njima i razvikanom naprednjaštvu (liberalizmu). Mi se dreke nijesmo ustrašili, već smo hrabro i svijesno zastupali i branili svoja načela. Nastupili smo odlučno na obranu i za čast kongregacije, kojoj se predbacivalo, da je rimska, austrijska i koješta. I »Riječko smetište« nije zaostalo u klevetanju osoba, koje su pomogle, da se osnuje Marijina kongregacija, najmodernija kula za obranu istine i morala.

No mi smo i radili u svojoj kongregaciji, neprestano se bodreći i sokoleći za naše ideale. I unaprijed ćemo tako raditi prema silama svojim, nastojeći oko svoje izobrazbe i individualne izgradnje, da od sebe stvorimo takve ljude, koji će biti na korist rodu, na slavu Bogu, koje ne će uzdrmati ni valova bijesi ni gromova trijes, jer uz nas je nebo, uz nas je Bog.

ex . . . t.

ZAGREB. Hrvatska Mensa Academica. Hrvatski je studenat jedan od najsiromašnijih i može se po svojoj velikoj mizeriji uporediti slobodno sa ruskim, koji strada radi širine i zaostalosti svoje Rusije, potpuno se gubeći u njoj, dok hrvatski studenat nužno strada kao najvjerniji sin ove siromašne, a bogato iskorišćivane zemlje i naroda. Najživlja slika toga pauperizma je baš zagrebačko sveučilište, gdje hrvatski đak nemilosrdno stradava u srcu svoje Matere, jer je kao sav narod — siromašan, a potpore ne beru djeca sirotinje, već djeca protekcije. I zato je od velike važnosti po naše đačko staleško pitanje otvorenje nove đačke centralne menze, u kojoj će sto studenata primati posve besplatno, a ostali za umjerenu svotu (36 K mjesečno) dobru i zdravu hranu. Ta je menza plod nastojanja bivšeg i sadanjeg rektora našeg sveučilišta, te obih akademskih potpornih društava, hrvatskog i srpskog. Trebalo je mnogo truda i mnogo muke, dok se ova stvar uredila, ali potreba je bila jaka, žalosne prilike su upravo vikale

za sanacijom i evo jedamput nisu zaglušile uši onih, koji mogu, samo — to ističem — i ova je menza plod dobrih, privatnih ruku. Upravu nad đačkom kuhinjom vodi menza academica u svojoj režiji, pa se ne će ići, da se izbije kakova dobit iz siromašnih đačkih džepova, a časne sestre, koje kuhaju, čine također djelo ljubavi, a ne idu na nikakovo obogaćenje. Uopće je uređenje menze takovo, da nadmašuje daleko sva slična poduzeća po zapadnim državama — osobito, što se tiče pogodnosti, koje pruža đacima.

6. studenog bilo je svečano otvorenje i tom su prilikom posjetili đake odbornici menze akademičke, sadanji rektor Dr. Lovrić i prorektor Dr. Pazman, da vide, kako je đaštvu u novoj menzi, pa im je i đaštvo priznalo trud i zahvalilo na zauzimanju, jer svakako jedno stoji, da je ova institucija od vanredne važnosti za đaštvo i da će dosta doprinijeti poboljšanju materijalnog stanja hrvatskog studenta uopće. **Sv.**

U slijedećem broju »Đ. V.« osvrnut ćemo se na godišnju skupštinu ABC-kluba. Za ovaj je broj zakasnilo, jer je slog već bio prelomljen. K.

Iz carstva tmine.

Neovisna omladina. Ima neka nezadovoljna, neovisna otpadnička omladina — mladohrvatska. Prigodom svakidanje galame na univerzi počeli izlaziti razni oglasi: tu »nacijonalisti« prišili u vestibulu svoje misli na artiji papira, tamo naški ABC-klub, pa se našla i neovisna mladohrvatska omladina sa svojim proglasom, koji je bio kratkotrajnog vijeka — jer ga brzo nestalo sa univerze. Mladohrvatstvo, u koliko je istovjetno s tim proglasom, doživljuje neku evoluciju, čišćenje: neovisni, bolje otpadnici, pojagmiše se za »nacijonalističkim srbohrvatima«, a oni drugi traže pravaštvo. Veseli me, da mi je uspjelo za vremena prepisati oglas te neovisne omladine mladohrvatske, pa ću ga i prikazati drugovima; a nije ni dug: samo dvije rečenice. Čujte i izobrazite se! »Mladohrvatska neovisna omladina prateći kulturni i politički razvoj naših savremenih prilika i sudioništvujući u njemu prema silama, u času istupa ostalih nacijonalnih grupa na kulturno političku arenu srpsko-hrvatsko-slovenskog naroda, ne može da ostane pasivna. Prema tome 1. stojeći na stanovištu etničkog jedinstva cjelokupnog našeg naroda srpskog, hrvatskog i slovensog imena; 2. obzirom na naš nacijonalni bitak, dobivajući sve više uvjerenje, da se iz dana u dan množe naši narodni neprijatelji, od nas silniji i goropadniji s jedne strane, a s druge, uz dokaze, koje nam je i zadnje doba iznijelo, gubeći vjeru u mogućnost prirodnog razvitka, što je našeg naroda hrvatskog imena, do politički izgrađene individualnosti; 3. svaljujući krivnju na vodstvo i izopačene nazore one stranke, koja, svojatajući za se suvereno pravo baratanja s našim narodom, kroz puna po vijeka nije došla do konsolidacije ni svojih ni narodnih redova, ni u kulturnom ni u političkom pogledu, te time ponovno pružila dokaz svoje nezrelosti i neprirodnosti; 4. protestirajući protiv makinacija među mladohrvatskim redovima sa stanovite strane, eda se u raznim našim zemljama isti prisajedine k međusobno heterogenim grupama; neovisna mladohrvatska akademska omladina na sveučilištu u Zagrebu: pridržavajući sebi pravo samoodlučivanja, uvidajući zamašitost momenta, u kom se nalazi, punim uvjerenjem u patriotičnost svog koraka i punom nadom u uspjeh ujedinjenih naših nacijonalnih podviga, pridružuje se, kao sebi najbližoj, izrazito nacijonalističkoj grupi liberalnih nazora jer i sama liberalna, te u to ime bodri i sokoli sve svoje sumišljenike širom naših zemalja uz poklik: Napred k pobjedi i slobodi!« — Svršeno! Ovaj je proglas bio izvješen u vestibulu 22. X. o. g. u vrijeme, kada je »starinskim hodnicima naše almae matris«, kako bi rekao

g. Švrljuga, prostrujio nov život — nova dreka nacijonalista.

Novi, jaki dokaz, kako naša hrvatska mladost u velikom svom dijelu nemajući solidnih temelja, počinje da plovi onom stazom nepouzdanja i klonulosti, koja vodi do neminovne propasti hrvatskog naroda. Zar mi nemamo toliko uvjeta, koji nam garantuju bolje dane; zar mi nemamo toliko energije u sebi, te ne bi mogli doći do konačnih narodnih ideala? **Imamo svega, samo nemamo još dovoljno značajeva, svijesti i narodnog ponosa.** Koliko li nelogičnosti u proglasu te otpadničke mladohrvatske omladine, klonulosti i nepouzdanja. Kako je duboko pala ta mladost, puna očaja i ne vjerujući u pobjedu pravde i solidnog rada, pa pada u zagrljaj — nacijonalizma nastojeći u njemu naći zadovoljenje i formu svojih težnja, tražeći u njemu milost.

Ponose i svijesti hrvatska — gdje si?

K.

Iz čije ko kese živi? Napadaju nas naprednjaci i prigovoriše nam opet u svojim listovima, kako naš pokret pomaže svećenstvo. Mi nijesmo nikada ni tajili, da nam mnogi čestiti hrvatski katolički svećenici u ljutoj nevolji pomogoše bilo pretplatom »Luči« ili darovima, koje obično objelodanjujemo u »Luči« i u dnevnoj štampi. Ali bi li nam oni od »Hrv. Pokreta«, »Obzora« i t. d. htjeli reći, koliko oni potpora od nekih katoličkih svećenika dobivaju i to potpora malo drukčijih, neg što su one, što ih dobiva naš katolički pokret? Nu oni to nikomu ne kazuju i pravo imaju, jer bi se svemu svijetu ogadio onaj bljutavi antiklerikalizam (t. j. antikatolicizam), što se hrani iz kesa liberalcima tako mrskih katoličkih svećenika.

»Katolički List« o »Obzoru«. U zadnjem broju uglednog »Kat. Lista« čitamo između ostalih i ove zlatne retke: »Obzor«, glasilo dioničke tiskare«, a vlasništvo »Hrvatske eskomptne banke«, zadnjega se vremena razvilo u jedan antiklerikalan list po uzoru «Mesaggera«, »Lanterne« i sl. novina. On simpatizuje i s jakobinskim republikancima na Taju, s pompom donosi posljednje pobjede talijanskih socijalista, a ne razlikuje istinu od neistine, kad može samo očepiti kojega »klerikala«. Nedavno došao je »Obzor« u najnoviju fazu. (Podcrtasmo mi. Op. Ur.) U broju od 25. listopada donosi čitav panegirik »Slobodnom zidarstvu u Njemačkoj«. Taj članak mogao bi hrv. javnosti služiti indicijem za ulogu, što je od nekoliko godina taj list vrši u hrvatskom narodu. Vele, da loža imade u svakom narodu po jedan upliv an list za sebe. U tom slučaju bilo bi nam jasno, što su u »Obzoru« tako vidljive »antiklerikalne uši«.

»Riječke Novine« dodaju tomu: Mi, »Hrvatski Pokret«, — »Srbobran« i drugi hrvatski dnevnici dokazali su češće puta »najinformiranijem listu na slavenskom jugu«, kako apaški krade svoje »izvorne brzojave i izvještaje« iz raznih stranih listova i kako su ti njegovi izvještaji, datirani najnovijim datumom, redovito zastarjele stvari. »Katolički List« dolazi sad i razotkriva mu njegove još tajnovite planove — on mu naime veli, da je framazunski list, dakle sektarsko glasilo tudinskih slobodno-zidarskih loža za hrvatski narod. »Katolički List« dobro je informiran list i taj mjeri svoje riječi i izjave, posebice u ovakovim prigodama.

»Societa degli studenti accademici istriani. Društvo istarskih talijanskih akademika osnovano je u god. 1910. u Kopru, a sjedište mu je u Puli. Plodova njihovog rada ne vidi se. Sami se tuže na svoju mlitavost. Nastupilo se s velikom pompom, tresla se brda . . . . e non fu nulla. God. 1912. sastali su se talijanski akademičari na kongresu u Poreču. I opet se nije ništa učinilo. Banchetti, bicchierate — to sami vele. U novije vrijeme raĎaju se među njima vapaji za reorganizacijom, a svoj uzor traže u organizaciji trentinskih akademičara. Glavna im je ideja nacionalna. Kulturne borbe ne opažam u njihovim redovima. Postoji velika zapreka njihovom radu, koje ne će — čini se — nikada riješiti. To je n e o z b i l j n o s t. Ipak mi Hrvati moramo biti na oprezu, jer nema sumnje, da će talijanska politički organizacija »Unione nazionale« imati velikog upliva na njihovo daštvo. — **cand. iur. J. S.**

Promjena adrese. Hrvatsko katoličko akademsko društvo »Kačić« u Innsbrucku promjenilo je svoje društvene prostorije, koje se nalaze sada u Schöpfstrasse 24, Innsbruck, kamo se j e d i n o neka šalju sva pisma i pošiljke.

Tisak Hrvatske Tiskare d. d. u Zagrebu.

Prilog „Luči". Br. 5. i 6.

ĐAČKI VIJESNIK

ZAGREB, 20. prosinca 1913.

Nijesmo klonuli.

Zadnji mjeseci prvoga decenija našega pokreta bijahu veoma burni. Poslije dana dačkoga štrajka biše znatno pooštreni srednjoškolski disciplinarni propisi; i ono, što je već običajem i vremenom uhvatilo dubok korjen u daštvu, bi zabranjeno, a mnoga dačka društva i organizacije biše naredbenim putem ukinute. Nijedan dački produkt nije smio biti štampan osim u »Pobratimu«, a i srednjoškolski su listovi bili zabranjeni.

I dok ostale dačke grupe klonuše, nastojeći u raznim fuzijama skupiti novu snagu za rad tražeći pomoći i u tuĎim redovima, iza mnogih raznih pokušaja podlegoše ne pokazujući dovoljno sposobnosti za životnu egzistenciju, dotle sveopće nepovoljne prilike po svim hrvatskim zemljama a napose u banovinskoj Hrvatskoj, nijesu uništile rada u našim redovima. S ponosom možemo konstatirati, da se hrvatsko katoličko daštvo za čitavoga svoga života nije nalazilo u tako teškim prilikama, pa da je u njima baš ono pokazalo najviše sposobnosti za život izmeĎu svih dačkih grupa. Naš rad nije bio prekinut ni jednoga časa.

Čim je svanulo neustavno stanje s mnogim strogim odredbama, čim je bila uvedena cenzura, naša se »Luč« preselila na eksteritorijalnu Rijeku. Posljednji brojevi novinske »Luči« bili su još uvijek istog nepromijenjenog organizatornog smjera.

I kao što se nije moglo u banovinskoj Hrvatskoj poduzeti ništa slobodnijeg, a pogotovu ne dačkog, obodreni snagom vlastitog uvjerenja i puni samosvijesti otišli smo u danima tuge i neslobode u bratsku Ljubljanu i ondje smo održali svoj III. h r v a t s k o - s l o v e n s k i k a t o l i č k i Đ a č k i s a s t a n a k. Oko četiri nas je stotine vidjela bijela Ljubljana. Na hrvatskom sastanku, koji je uspio preko očekivanja, dadosmo izražaja svojim osjećajima i javno mafestirasmo za naše ideale.

Prošle šk. godine jedva dobismo dozvolu za izdavanje »Luči« kao književno-poučnog lista našega daštva. Zaključak ljubljanskog sastanka ostao je

za prošlu godinu suspendiran čekajući bolje dane. U to je doba međutim došla »Luč« na zamjernu literarnu visinu.

Balkanski rat izveo je mnoge komplikacije i u samoj Austro-Ugarskoj monarkiji. Uslijed mobilizacije vojske bile su nekoliko put zatvorene srednje škole u Herceg-Bosni. Đaci su se razilazili kući, i time nije bilo moguće održati kontinuiteta u radu. Prekinuti rad bio je iz đačkih redova prenesen u narod. Po svim hrvatskim zemljama, pa i u Bosni, marljivo se radilo na omladinskim društvima. Kakovo je raspoloženje vladalo za balkanskoga rata u našim redovima, jasno se dalo razabrati iz jednoga dopisa u »Luči« (br. 4. i 5., str. 128.), gdje se veli:

»Najnoviji događaji na Balkanu nijesu ostali ni na nas bez utjecaja. Svi pratimo sa simpatijom pobjede naše braće. Ali uza sve simpatije ostajemo još čvršći Hrvati, još čvršći katolici nego prije. Hrvati i Srbi jedan su narod, ali Hrvat neka se naziva samo Hrvatom, košto se Srbin naziva samo Srbinom. Ovu ideju ističemo zato, jer držimo, da bi je uz zbliženje sa Slovencima morale isticati sve hrvatske korporacije, svi hrvatski časopisi i novine.«

Mi i danas stojimo nepokolebivo na tom stanovištu i nema sile, koja bi nas mogla s njega maknuti, jer mi još ostajemo na braniku hrvatstva.

Neustrašiva požrtvovnost viseput je osobito izbila na javu. Uz jedinstvenost u mišljenju i taktici bila je nesebičnost i požrtvovnost conditio sine qua non svega našega rada i nastojanja. O toj požrtvovnosti i nesebičnosti znali bi vam pričati mnogi Domagojci, koji su često sve svoje energije trošili za procvat naših ideja; koji su probdili noći i noći i s najvećim se samoprijegorom izlagali za naše nacijonalne i katoličke svetinje. Najljepši primjer naše jedinstvenosti u mišljenju i taktici te požrtvovnosti u radu jest naše držanje prigodom glasina o otcijepljenju hrvatske Rijeke od senjske biskupije. Ništa nas nije moglo uzdržati, da od sebe ne dadnemo jakoga izražaja, da glasno ne protestiramo protiv nasilja na naša narodna prava. Bez posebnih dogovora i priprema bili smo svi jednodušni i složni. I »Hrvatska« i »Domagoj« i »Preporod« i »Kačić« sa svim hrvatskim bogoslovskim zborovima i ostalim katol. đaštvom, ko jedan čovjek s čitavim hrvatskim narodom stajali smo na braniku ove svetinje. No nijesmo ostali samo kod protesta. Poveli su zagrebački bogoslovi akciju za hrvatsku školu na Rijeci, a prve svote za tu školu pale su iz džepova hrvat. kat. đaštva.*)

Pod težinom prilika klonula je doduše pojedincima energija. I tada osvanuše »Riječke Novine«, djelo naših đačkih starješina, htijući da osokole, osnaže i da dadu novih poticaja za rad, da dignu energije i da oko sebe okupe hrvatske katolike.

Plodovi su ustrajnog i tihog rada naši ferijalni sastanci i klubovi. Rad naših drugova ovih praznika svakako je snažna pojava, jer on je upravo konkretan dokaz naše snage. Nakon sastanaka ovih praznika na Trsatu, u Splitu, Sarajevu, Pazinu i Srijem. Karlovcima jasno izbija. da naš cjelokupni đački

*) Svota je danas narasla do 5000 K.

pokret nije pao, da nijesmo klonuli. Bilo je doduše mjesta, gdje su drugovi stali i privremeno prestali ne snašavši se u prilikama, no to je bilo za kratko vrijeme, da se opet podignu i još jačim žarom uzrade.

U Marijinom mjesecu o. g. navršito se deset godina đačkog pokreta. Jedan decenij! Mi smo zaključili račune za taj decenij, pomno smo ispitali svoje savijesti i složili smo bilancu. Prvi decenij znači decenij borbe, okupljanja sila, znači — početke. Pa ipak kako su ti počeci bili idealni, puni borbe i oduševljenja! Kako se u njima mnogo učinilo.

Završujemo. Pod egidom katolicizma, hrvatstva i demokratizma mi vojujemo za slobodu katoličke Hrvatske. S ovih načela mi se ne pomićemo i radikalno ćemo ih provoditi i u buduće u svemu svome životu i djelovanju. Znamo, da nas čekaju zato borbe i da će trebati možda i preko vlastitih egzistencija preći — no ništa, mi se borbe i žrtava ne bojimo. Naš je pokret i dosada mnogo preturio, pa će i odsada. Čini se, da stojimo i opet na pragu nove kulturne borbe, zato vas, drugovi, pozivamo, da svijesni svojih načela, dužnosti, podržavajući i nadalje željeznu disciplinu naših redova, još većim žarom i oduševljenjem poradite za ona sveta načela, za koja se hrvatski katolički đak bori već deset godina.

U nama leži snaga, za to junački naprijed!

K. Boretić:

Naš razvitak.

Razvijamo se. Prva naša generacija prije deset godina našla se u ambijentu, koji je bio posve pod uplivom Masaryka, Häckela, Nitschea i drugih modernih filozofa. Njihove ideje počele su sve više utjecati na hrvatski javni život, razni listovi »mladih« širili su te misli među inteligencijom, a liberalno novinstvo širilo ih u šire slojeve. I u to vrijeme, kad su počeli u naš narodni život uvlačiti te tude ideje, razvio se kao reakcija naš katolički pokret. Nužno je bilo, da se u onoj atmosferi morao razviti naš pokret sa značajem f i l o z o f s k o - a p o l o g e t s k i m. To je bio zahtjev onog vremena, i to je p r v a n a š a g e n e r a c i j a.

Prošla su ona vremena. Za nekoliko godina su se naši »mladi« iscrpili, a njihovi su se »stariji« evolucijonirali, i počeli se sve po malo iz raznih uzroka odricati svojih kulturnih programa. Napredni pokret zapao je u zastoj, koji je doduše htio da pojedinim očajnim trzajima pokaže život, ali uzalud. To je bio samo slabi odraz onog samosvijesnog i ratobornog prvog nastupa. U to mirnije vrijeme počeli su naši ljudi izučavati s o c i j a l n a pitanja i to je naša d r u g a g e n e r a c i j a. Kao etapa, u kojoj su se naši ljudi morali početi pripravljati, da izgrade nacrt za svoj budući rad među narodom, nužan je bio ovakav razvoj.

Došao je balkanski rat. Naša braća počela se oslobadati, a mi smo stenjali pod najkrućim apsolutizmom. Dopirao je k nama tračak slobode, što se radala medu našom braćom, a na našim grudima ležao je kao teška mora komesarijat. Naše javno mnijenje je počelo se opajati, a i mi smo gotovo zašli u tu struju, ali razmišljali smo, počeli smo isporedivati i izračunavati našu snagu I u tim opojnim vremenima došlo je do krvavog bratoubilačkog boja. Naš najbliži brat pozvao je tudince, da s njima podijeli i raskomada srčiku snage svog drugog brata. Stao nam je dah pred tim groznim djelom, kojim je ideja jugoslavenstva gotovo uništena, istrgli smo se iz one atmosfere i vratili smo se realnosti. Hladno i trijezno smo umovali i došli smo do tog zaključka. Ako nam je Providnost namijenila, da ostvarimo jednom one ideje, koje žive u duši našeg naroda, da izvedemo do krajnjih konzekvencija zahtjev naravi svakog bića, to će nam to biti moguće jedino iz vlastite snage, iz onog izvora, iz kojega crpemo energiju našu iz hrvatskog naroda. I počeli smo računati snagu njegovu, veselili smo se njegovu napretku, a plakali smo, kad smo vidjeli gdje ustupa pred tudincem. Tada smo razmišljali, kako da okupimo, ojačamo i sjedinimo sve te razbacane komadiće u jednu veliku, slobodnu, nerazornu energiju, koja će srušiti sve zapreke i živjeti samo o sebi. To je naš narodni Božić — Uskrsnuće!

Rezultat svega toga je naš ekskluzivni hrvatski nacijonalizam i narodnoobranbeni pokret Produkat je to i opet nužnosti razvitka. Razvijamo se. Možda je to treća naša generacija, treća etapa u našem pokretu.

Hoćemo li se moći ovdje zaustaviti, ili ćemo morati poći do skrajnjih konzekvencija — još i dalje?

IZVJEŠTAJI.

Iz »Domagoja«. Dne 4. o. mj. obdržavao je »Domagoj« svoju mjesečnu skupštinu. Tek je mjesec dana prošlo od glavne skupštine, a kroz to se vrijeme u »Domagoju« razvio obilan rad. »Domagoj« je učestvovao u izborima u akad. potpornom društvu, skupštinama kat. društava i t. d. Držana su 4 prijateljska sijela s predavanjima: Monistični svjetovni nazor i Pad Dubrovnika, dok se na druga dva sijela raspravljalo o aktualnim pitanjima. U socijalnoj sekciji održana su 2 predavanja: Sistem organizacije; Seljačke Zadruge. Narod-noobrambena sekcija pokazala je nažilaviji rad. Na sijelima (3 u mjesec dana) se referiralo o 1. općim pitanjima, što zasijecaju u našu narodnu obranu; 2. Naš položaj. 3. Hrvatski i srpsko-hrvatsko-slovenski nacijonalizam. Na sjednicama (2) Leonove sekcije predavalo se 1. o modernizmu i 2. o Jeronimovoj vulgati. Rad apstin. sekcije sastoji se u marljivom dopisivanju s apstinentskim sekcijama, kojih je preko 20. Euharistička je sekcija posve neformalna; no nije Domagojac, koji neće da vrši dužnosti te sekcije (što češće primanje sv. sakramenata). Literarna sekcija tek osnovala i imala je jedno sijelo, na kojemu su označeni zadaci njezini. Konačno se još ima organizovati pjevačka (zabavna) sekcija. Za nove članove »Domagoja« primljeni su J. Andrić i N. Jambrečak. Sada je u »Domagoju« 49 članova. Blagajna pokazuje znatan suficit, jer se našlo nekoliko plemenitih svećenika darovatelja, koji su znatno povećali blagajnu svojim darovima. Hvala im. Na skupštini se čitao zapisnik prošle skupštine »Preporodove«; molimo i ostala bratska društva, da ne prekinu s ovim starim običajem. U eventualijama se među ostalim razvila zanimiva rasprava o »R. N.«

I s ove smo se skupštine razišli zadovoljni svojim radom moleći Božju pomoć, da nas i dalje prati.

Iz »Preporoda«. Izvještaj glavne skupštine 26. X. 1913. Prebrodio je naš »Preporod« onu eru, u kojoj se morao boriti, u kojoj je morao raditi samo da se uzdrži, dolazi u novi život, život rada u smislu gesla: »Sve za vjeru i za dom«. Dokazali smo protivnicima, da nas nije šaka, da nas ima i brojem, da znademo, da hoćemo raditi, da se mora s nama i na nas računati. Naš rad u prošlom semestru, naš društveni život mislim da ću moći najbolje prikazati, ako ocrtam tok prve ovogodišnje glavne skupštine (26. X. o. g.). Drug predsjednik Vrandečić pozdravio je druga Tronjka, zastupnika bratskog društva »Zarje«, starješinu Popovića i ostale drugove i goste. Vidi, da »Preporod« stupa u nov život, da se ovom godinom mora proširiti baza njegovog djelovanja. Drug potpredsjednik izvješćuje o društvenom životu u prošlom semestru. Bila su dva prijateljska sastanka, a odnošaji sa bratskim društvom »Zarjom« bili su dobri. Tajnik je primio 50, a odaslao 33 lista. Blagajnik izvješćuje, da je društveni promet iznašao 395 K 21 fil., izdaci 301 K 17 fil., na dugu je ostalo 80 K, a u štedionici je uloženo 47 K 21 fil. Gotovina u društvenoj blagajni je iznašala 6 K 61 fil. Od većih primitaka spominje dar presv. biskupa dra. Mahnića. Knjižnica nam se nije uvećala, ali je nade, da će se sada njoj također posvetiti veća pažnja uslijed prirasta članova. Na proslavu desetgodišnjice bratskog društva »Hrvatske« u Beču nije nam bilo moguće poslati izaslanika, pak je društvo brzojavno čestitalo. Sam odbor je imao 9 sjednica. Kod priredaba »Zarje« bili smo uvijek zastupani. Nakon tih izvještaja primljeno je 9 novih članova. Predsjednik zanosnim govorom pozdravlja nove drugove, koji sada stupaju u akademski život, stavlja im na srce, da budu dušom i tijelom Hrvati katolici. Jednoglasno je izabran ovaj odbor: predsjednik: Marijan Ivančić, cand. iur.; potpredsjednik: Kažimir Bošković, stud. med.; tajnik: Albin Jagodnik, stud. iur.; blagajnik: Hubert Marek, stud. ing.: knjižničar: Mijo Kolibaš, stud. med.: gospodar: Vjekoslav Soćo, stud. med. — Za društvenog ljetopisca izabran je drug Bujas, a za društvenog predstavnika drug Štajduhar. Iza toga su imenovani nekoji drugovi, da urede pravila i sve što je potrebno oko osnutka »Omladinske sekcije«, kojoj će biti zadaća raditi u »Omladinskim društvima« i dopisivati u »Mladost«. Zaključeno je, da se čim više drže prijateljski sastanci i debatne večeri, da se njima podigne još jače društveni život. Novus.

Zbor franjev. bogoslova »Duns Scot« u Zagrebu. Dne 10. X. o. g. održao je Zbor svoju izbornu skupštinu, na kojoj je izabran za školsku godinu 1913./14. ovaj odbor: Predsjednik: o. Metodije Badura, bogosl. IV. g.; potpredsjednik: fra Norbert Greči, bog. II. g.; tajnik: fra Sigismund Šimunović, bog. I. g.; revizori: fra Laca Harapin, bog. III. g., fra Kleto Sokolović, bog. II. g. i fra Kosta Kovar, bog. II. g. Skupštini je pribivao naš senior vlč. o. Ferdo Krčmar, koji je kao izaslanik sviju franjev. zborova bio na pouzdaničkom sastanku na Trsatu, te nas kao takav o njem potanje izvijestio. Osim toga stvorilo se na skupštini više praktičnih zaključaka, o kojima će biti vrijedno tek onda koju kazati, kad ih ostvarimo...

Zbor drži redovito sastanke svaki tjedan jedared. Dojako ih je bilo 5 redovitih i 2 izvanredna, na kojima su referirali: o. Fortunat Pintarić: »Kršćanstvo i život«; fra Kleto Sokolović: »Što nam treba?«; fra Norbert Greči: »Potreba odgoja«; fra Sigismund Šimunović: »Izgubljeno zvanje«. (Prikaz i ocjena): M. Badura: »Pogled u dušu modernog čovjeka«.

Nadalje početkom ove školske godine izdao je Zbor knjigu: »Izgubljeno zvanje«, koja će, nadamo se, dobro doći svoj našoj

hrvatskoj mladeži ,a osobito mladim gojencima naših duhovnih zavoda i svim našim levitama. Kod raspačavanja iste dosada su nam bili na ruku svojim obilnim narudžbama ovi: M. Petlić, gimnazijalac iz Požege, o. Leonard Novaković, Trsat, o. Justin Čmelar, Virovitica, o. M. Bosančić, ravnatelj gimnazije, Sinj, kojima u ime Zbora najljepša hvala. Tajnik.

Izvještaj čitaonički - književnog društva »Zorčić«. Članovi društva »Zorčić« sastali su se prošlih praznika i to jedna polovica u Kaštu (u Žumberku), a druga polovica u Šidu na dan Preobraženja Gospodnjega. U Kaštu je bilo govora o našem siromašnom žumberačkom narodu, koji se tuca po svim stranama svijeta za komadićem kruha, i o tužnim njegovim prilikama, a u Šidu se pretresalo pitanje o Rusinima u Srijemu i Bačkoj, te o prosvjeti i njihovu školstvu. Jedni i drugi zaključili su u narodu širiti Apostolat sv. Ćirila i Metoda i u ovoj školskoj godini pripravljati se za predavanja, što bi ih budućih školskih praznika držali narodu.

Sadanji odbor »Zorčića« odlučio je u dogovoru s pokroviteljem svojim, da se izda Almanak našega sveukupnog grkokatoličkog daštva koncem ove šk. godine. Mi ovom zgodom pozivamo na suradnju sve hrvatske dake grkokatolike u našem almanaku, pa im spominjemo, da za taj naš pothvat porade i tvorom i zborom.

Dosad su držane tri sjednice: bilo je pjesmica, crtica, po koja rasprava i deklamacija. Svakoj sjednici nazočan je jedan od drugova Domagojaca, koji nas potiče na ustrajan rad. M.—

Sa sijela naših organizacija. —**Sp** — 3. sijelo (= s.) Narodna samostalnost temelj narodnoj svijesti. — **O** — 1. s. O spljetskom sastanku; Kako je nastao naš pokret. — 2. s. Borba za glagolicu; 1600-godišnjica milan. edikta. — 3. s. Kršćanska nauka i materijalizam; Kršćanska vjera kod Slavena do dolaska Tatara u Evropu. — **D** — 1. s. Programni govor; O soc. kurzu u Karlovcima; Zašto vjerujemo? — **Q** — 1. s. Rad kroz prošlu godinu; Riječ dvojice akademičara. — 2. s. Što smo i što hoćemo? — 3. s. Glagoljica. — 4. s. Rad omladine u narodu. — **C** — 1. s. Naš rad ove godine; Euharistička sekcija. — 2. Naša načela. — **M** — 2. s. Svećenstvo i prosvjeta; Prijateljstvo. — 3. s. Putevi do naših ideala. — Literar. sekcija održala 1. s. — **Z** — 1. s. Katol. organizacija. — 2. s. Plitvička jezera. — 3. s. Estetika i etika; Rad. — 4. s. Stanje... seljaka ove godine. — **F** — 1. s. Naš pokret. — 2. s. Svrha pokreta; Život i rad A. Starčevića. — **S** — 1. s. Izdavanje lista. — 2. s. Za čim idemo (akademičar). — 3. s. (Treba napisati naslove predavanja!). — **I** — 1. s. Naši zadaci; Riječ dvojice akademičara. — **E** — 1. s. Socijalno stanje našega naroda (akademičar). — 2. s. Crkva i znanost. — 3. s. Katolički pokret (akad.). 4. s. Apstinenca. — 5. s. Nekoliko crtica iz povijesti magnetizma. — **R** — 2. s. Ljubljanski kongres. — 3. s. Pogled po svijetu (svaki put). — 4. s. Potresi. — 5. s. Stanje seljačkog staleža u Slavoniji. — 6. s. Pripovijest i pogled po svijetu. — **P** — Zajednički: 1. s. Na početku godine. — 2. s. Ideje vodilice; osnutak sekcija. — 3. s. Ideal hrv. kat. daka; Jugoslavenstvo. — Mladi su držali 2 sast. — **A** — Prva riječ. Načela. Dioba rada. — 2. s. Naš patriotizam. Hrv. slov. uzajamnost. — **L** — 1. s. Idealizam, realizam i naturalizam. — 2. s. Balkan; Glazba Čeha. — 3. s. Naše liberalno daštvo. — 4. s. Pestalozi. — 5. s. Liber. daštvo. — 6. s. Protiv nacijonalista. — **Lb** — 2. s. Trsat, sastanak; Jedinstvo roda ljudskoga. — 3. s. Temperamenti; O listu. — 4. s. Čovjek i životinja. — **Bc** — 1. s. Konstitutivni sastanak s izvještajima sastanaka. — 2. s. — 3. s. (treba označiti naslov predavanja). — 4. s. Načela i svrha organizacije (akademičar). — 4. s. Glagolica (akad.) — 5. s. Naš život. — Apstin. sekcija: 1. s. informativno; 2. s. Proti alkoholu; Naš uspjeh leži u jakoj individualnosti pojedinaca. — Soc. sekcija: 2. s. Socijalni problemi (akad.).

Zbor duhovne mladeži u Senju izabrao si je na izvanrednoj svojoj sjednici dne 22. XI. 1913. za šk. g. 1913./14. ovaj odbor: Predsjednik Josip Linić; tajnik Luka Malinarić; blagajnik: Danijel Došen; knjižničar: Vladimir Vučić; arhivar: Jos. Benac; revizori: Aug. Juretić i Stjepan Kostrenčić.

Zbor franjevačkih bogoslova »Iskra« u Dubrovniku na izbornoj sjednici držanoj 6. XI. izabrao je slijedeću upravu: Za predsjednika fra Spasoja Korunića; za podpredsjednika fra Antuna Bakotića; za tajnika fra Rud. Velniča.

Rad u narodu.

Hrvatsko katoličko akademsko prosvjetno društvo za Slavoniju. Bilo bi gotovo suvišno govoriti o potrebi jednog akademskog prosvjetnog društva za Slavoniju. Tko je iole upućen u prilike i život u našoj Slavoniji, osjeća živu potrebu jednog društva, koje bi po uzoru »Pavlinovića« i »Dobrile« započelo živu akciju za preporod našega hrvatskoga življa u toj tako crno opisanoj Slavoniji. Djelokrug novog druga u kolu ostalih naših akademskih prosvjetnih društava obuhvaćao bi svu političku Slavoniju. Njegovo bi djelovanje zadiralo u religiozno-čudoredni, gospodarsko-socijalni i narodno-obrambeni život naroda. U prvom bi se redu nastojalo oko organizacije omladine.

Iz Sarajeva donesoše đakovački bogoslovi prošle godine ideju o osnutku hrvatskoga katoličkoga akademskoga društva za Slavoniju. S odobravanjem i oduševljenjem pozdraviše tu ideju gotovo svi naši katol. akademičari iz Slavonije; postojala je doduše jedna verzija, koja je išla za tim, da se osnuje jedno takovo društvo za čitavu banovinsku Hrvatsku, ali ta verzija, iako je doista opravdana, sporazumjela se već s idejom slavonskog društva.

Prigodom socijalnog tečaja u Srijemskim Karlovcima održali su prisutni akademičari i bogoslovi malu konferenciju o tom pitanju te su izabrali i privremeni odbor, da stvar privede kraju. U taj su privremeni odbor izabrani ovi drugovi: predsjednik iur. Imra Pavić; potpredsjednik bog. Ilija Ivanković; tajnik bog. Stjepan Flodin; blagajnik bog. L. Ratković; knjižničar bog. Kvintus; revizori: Š. Stojanović, cand. med. i Stj. Varga, iur. Pripreme se približuju kraju. Pravila su već složena i još neke formalnosti, pa će odbor moći sazvati i ustanovnu skupštinu.

Ne ćemo zasada raščinjati svoga programa za rad u Slavoniji. Prekidamo s promatranjem i proučavanjem i prelazimo na pozitivan rad. Hoćemo li uspjeti u oživotvorivanju svojih ideala, ovisi samo od Božje pomoći i našega rada. Svakako stoji to, da se moramo sada raskrstiti s poznatom slavonskom brzinom i brzo se latiti rada. Rad sljedećih praznika u Slavoniji bit će, ako Bog da, mnogo veći nego prošlih.

Slavonac.

Rad hrv. kat. nar. daštva iz Istre u praznicima 1913. Istarskih katol. đaka ima lijep broj, i ako se rekrutiraju jedino iz pazinske gimnazije i kastavske preparandije. Kako su tu pomiješani Hrvati i Slovenci može se reći, da je među našim daštvom u Istri u malom oživotvorena misao hrvatsko-slovenskoga jedinstva.

»Dobrilaši« su osobitu brigu posvetili omladinskim društvima. Nema društva, koje nije bar dvaput bilo pohođeno; u njima je održano 20 predavanja pred 600 slušatelja. Najviše posla zadao je Dobrilašima tečaj za vođe omladinskih društava, koji se držao u Pazinu 18.—20. kolovoza o. g. Pribivalo mu je 40 mladića iz 18 raznih istarskih mjesta i 4 mladića iz Banovine. Tečaj je uspio preko svakog očekivanja. Interes mladića upravo je bio vrijedan udivljenja. Predavanja na tečaju bila su posve popularno obrađena, što je dakako povećalo uspjeh.

Kao drugih godina tako je i ove godine organiziralo naše daštvo pokrajinski sastanak u Trvižu, neposredno prije tečaja, 17. kolovoza. Dnevni red sastanka bio je ovaj: I. Đak organizator, ref. bog. Đukić; II. Samoodgoj kat. đaka, ref. M. Rubinić: prepar.; III. Mi i naši protivnici. Sastanku je pribivalo oko 50 drugova. Završilo ga je trviško omlad. društvo priredivši istoga dana pod vedrim nebom lijepo uspjelu zabavu pred mnogobrojnim pukom, koji se zgrnuo iz cijele okolice.

U Liburniji djelovao je posebni ferijalni klub. Održao je nekoliko prijateljskih sastanaka, na kojima se u obliku razgovora analiziralo socijalno stanje Istre; raspačao je nadalje 156 kom. pučkog sv. pisma, 10 spomenica i agitirao je za »R. N.«

Na glavnoj se skupštini »Dobrile« konstatiralo, da društvo vodi 16 mlad. društava. Tijekom godine poslane su 2 posla-

nice i 592 pisma. U svako je društvo poslano oko 60 komada knjiga kao temelj za knjižnicu. Društvo je u savezu sa »Sveč. zajednicom«, dok je tutorstvo »Narodne zajednice« kategorički odbilo radi indiferentnoga stanovišta. Kad se pronijela vijest o odcijepljenju Rijeke od senjske biskupije, diglo je i hrv. katol. daštvo Istre svoj glas. Đaštvo, nama načelno protivno, oglasilo se tada otvoreno: Nije nama do Rijeke; mi ćemo proti Rima.

Konačno su naši drugovi proputovali svu Istru obilazeći omladinska društva, a neki su prošli i druge krajeve domovine i bratskih slovenskih zemalja. Kuda god su prošli Istrom, svuda su nosili ideje velikoga Dobrile raspaljujući vatrom svojih ideala mlake i manje oduševljene. Za vjeru i dom!

Ivan Dukić.

Hrvatski privrednik. Već preko deset godina djeluje u hrvatskim zemljama »Srpski privrednik« šireći misao i propagandu srpsku među pravoslavnim stanovništvom podupirući svoje ljude izdašnom pomoću u trgovačkim i obrtničkim poduzećima a ujedno dakako i odgojno djelujući. Baš u tom »Privredniku srpskom« došla su naša braća tako daleko, da se na njihovo glasilo ne može ni pretplatiti jedan Hrvat katolik. Srpski si je Privrednik raširio ime po cijelome svijetu, dok se za nas Hrvate pravo ni ne zna. Koncem prošloga mjeseca ustanovio se u Zagrebu »Hrvatski Privrednik« sa svrhom, da unapređuje hrvatsku trgovinu, obrt i opće gospodarstvo, da uvodi u sva poduzeća jezik hrvatski i da namješta valjane članove u privredne svrhe. Redovitim članom može biti svaki Hrvat-katolik. Svakako je bitna zadaća »H. P.«, da djeluje osobito na podmladak odgojno. Taj odgoj mora biti bezuvjetno nacijonalno hrvatski i katolički. I dok u srbohrvatskim listovima nijesmo čitali ništa protiv Srp. Privrednika, niti slič. židov. cijonist. društva, to već u zametku H. P. čitamo masne napadaje na nj u listu riječkog diva, pa »Pokretu« i »Slob. Riječi«. Svima je slobodno se organizovati: Srbima, Židovima, Muslimanima (u Gajretu, koji međutim pozdravište »H. P.«) samo to nije slobodno Hrvatima katolicima. — Znademo, s koje strane vjetar puše...

Rad ABC-kluba kroz šk. god. 1912./13. Kroz prošlu škol. godinu održao je ABC-klub, društvo hrvatskih sveučil. građana za poduku nepismenih, 13 analfabetskih tečajeva sa 339 polaznika, od kojih su 232 naučila čitati i pisati. Pučkih predavanja održali su članovi 6. Nadalje je klub izdao svoj kalendar u velikoj nakladi, koja je posve raspačana, a u Osijeku je osnovan ferijalni đački klub pod pokroviteljstvom ABC-kluba. Uzrok manjem uspjehu u radu oko analfabetskih tečajeva jest vladina naredba o prisilnim analfabetskim tečajevima na trošak općina. U unutarnjem radu preuredio je klub svoju čitaonicu i knjižnicu i održao 5 klupskih predavanja i dvije pučkoprosvjetne ankete. Sada je u društvu preko 80 sveučilišnih građana.

Sveučilišna knjižnica. Dne 29. pr. mj. predana je na uporabu hrvatskom sveučilišnom đaštvu i ostaloj javnosti nova sveučilišna biblioteka. Sistem uređaja biblioteke je najmoderniji, a sama zgrada je vrlo raskošno i lijepo uređena. Doista je bilo vrijeme, da se đaštvu dadu prikladne prostorije za rad s jedne strane, a s druge zavrijedila je ova naša opća narodna institucija ,da joj se dade doličan dom. Moderno uređenje naše biblioteke zainteresovalo je svu tako reći Evropu; po jednoj vijesti dogodine bi se imao u Zagrebu održati međunarodni bibliotekarski kongres. Đaštvo bi željelo, da bude đačka čitaonica što dulje vremena preko dana otvorena, a eventualno da se udesi i večernje vrijeme. Hrvatski narod može biti ponosan s ovom svojom institucijom, jer ona je za svakoga ispitivača jugoslavenskog pitanja jedino i prvo vrelo.

Iseljenički dom imao bi se graditi u Zagrebu prema jednoj naredbi zemaljske vlade. Po osnovi će taj iseljenički dom (bolje: dom za iseljenike) biti postaja za kontrolu i registriranje, te matica za sve one naše ljude, koji ostavljaju svoju domovinu i polaze u strani, tudi svijet. Tako bi oblasti bilo olakšano da provodi točnu kontrolu. U domu bit će pored službenih ureda smještene i agencije svih parobrod. društava, koje se brinu za prevoz naših iseljenika. Za troškove oko gradnje određeno je K 300.000.

Srpsko sokolstvo. Za proučavanje srpskog pitanja doprinijet će nešto i ovi brojevi iz ovogodišnje statistike: Savez sokolskih društava Dušana Silnog sa sjedištem u Beogradu broji 28 društava sa 2312 članova (u čitavoj Srbiji!), od kojih je samo 964 vježbača. Župa bosansko-hercegovačka (sjedište u Sarajevu) ima 1983 člana, od koji je 948 vježbača u 40 društava. Župa fruškogorska sastoji iz 17 društava, sjedište joj je u Srijem. Karlovcima te ima 1150 članova, vježbača 460. Srpska sokolska župa krajiška usredotočila je svoje djelovanje u hrvatskom Zagrebu; ima 11 društava, 663 člana, od kojih vježba 235. Župa na »Primorju« (Dalmacija!) ima 8 društava sa 206 vježbača od 710 članova. U Ugarskoj ima 6 društava sa 380 članova, koji ne — vježbaju. U Americi je 12 društava sa 742 člana, dot. 283 vježbača. Ukupno dakle imadu Srbi 122 sokolska društva sa 7940 članova, od kojih je vježbača 3096. Hrvatski sokolski savez imade 19 župa, 10 društava, 14.000 članova, od kojih je 5000 vježbača.

Narodna obrana.

Prigodom osnutka narodnoobranbene sekcije »Domagoja«. U jedanestoj godini hrvatskog kat. pokreta osniva se u »Domagoju« nova, narodnoobranbena sekcija. Osnivanje jedne sekcije samo po sebi ne znači u jednom pokretu mnogo, ali osnivanje ovakove sekcije znači mnogo, znači prelaz iz stanja neodgovornosti i kritike u stanje odgovornosti, rada, života. Dosada je našemu pokretu bila glavna svrha izgrađivanje pojedinaca, dok su druga pitanja pred tim dolazila u pozadinu. Osnutkom narodnoobrambene sekcije zalazimo u život, hoćemo da proučavamo kompleks pitanja, koja čine bit našeg naroda i da aktivno jačamo njegovu individualnost, a paralelizujemo svaki štetni rad tudinaca. Kao Hrvati, koji su svjesni dužnosti, koju dugujemo svojemu narodu, morali smo da to učinimo.

Naš javni život je u stagnaciji, tudinski upliv, tudinske škole, kapital i kolonije zadiru sve jače u tijelo našega naroda, a naša javnost ne vodi o tom računa. Naš elemenat gubi u svojoj domovini kućište, po američkim rudokopima i poljanama gubi se hrvatska snaga, naš živalj traži kruha i po obalama Nove Zelandije i Rta Dobre Nade, a našu Slavoniju kolonizira tudinac. Danas već ima u Slavoniji — »ića«, koji n e z n a j u h r v a t s k i, dok mi o tom ne vodimo računa, a pogotovo se ne brinemo za naše manjine po Ugarskoj.

Prekinuli smo s takvom tradicijom ideahzovanja, počeli smo zalaziti među taj zapušteni narod nesamo po svojoj domovini već i po tudim krajevima, ali o tom svome radu ne ćemo i ne smijemo mnogo govoriti. Glavno je da smo makli to pitanje s mrtve točke, i u tom je već veliki napredak.

Prostrano, neuzoroano polje stere se pred nama, na kojemu nam se ukazuju brazde, koje su uzorali tuđinci, dok s naše strane nije n i š t a učinjeno. Dolazimo mi m l a d i, počinjemo na posve neobrađenomu zemljištu, ali ima u nama oduševljenja, osjećamo u sebi onu snagu, koja je potrebita da uzoremo to neuzorano polje. Znamo, da imamo pred sobom moćnih prijatelja, ne bojimo se ni prvih neuspjeha, ta ideja živjet će i iza nas, vjerujemo, da će naš rad, naš znoj donijeti ploda, da će sustavnim radom naš narod doći do takove snage, da će moći ugušiti svaki tuđi teror, koji su usadili u njegovo tijelo, da će onda istom moći doživjeti ljepše dane, kad bude s v o j n a s v o m.

K. F.

HRVATSKA NARODNA STRAŽA.

»Hrvatskoj« nar. straži« svrha je, da nastoji oko školskog, prosvjetnog i privrednog napretka hrvatskog naroda. Ona je jedna na široko zamišljena narodnoobrambena organizacija, osnovana da djeluje u čitavom hrvatskom narodu i da u svoju sredinu kao u centralu svega narodnoobrambenog rada skupi sve radnike-Hrvate za jačanje i obranu hrvatstva. Da pokažemo drugovima djelovanje i rad H. N. S., prikazujemo im slijedeće podatke, što ih je naše uredništvo dobila u poslovnici H. N. S.

Prije svega moramo naglasiti, da je upravo neznatan rad H. N. S. prema prevelikim potrebama hrvatskoga naroda, koga su na svim stranama opsjeli tudinski i protunarodni elementi; H. N. S. tako slabo podupiru Hrvati, kao da još nikako ne shvaćaju našeg položaja, naše narodne obrane, kao da ne vide, kako propadamo na korist svakome tudincu, koji poput lukave zmije jedva čeka čas, kako će nam progutati kojeg sina, kako će nam s materinjeg tijela otkinuti grudu zemlje. Hrvati čekaju, imaju kada . . .

Nema sumnje, da za izvršenje i za postignuće tako široke svrhe nije dovoljna jedna jedina organizacija. Tu dolaze u obzir podružnice. Po svim hrvat. mjestima, a poglavito u ugroženim krajevima valjalo bi osnovati podružnice na obranu ugroženog hrvatskog naroda. Moramo da konstatiramo nepovoljnu činjenicu: u čitavoj Hrvatskoj i Slavoniji ima H. N. S. tek — 11 podružnica, a te su u Bjelovaru, Brodu, Đakovu, Daruvaru, Karlobagu, Mitrovici, Vinkovcima, Varaždinu, Vukovaru, Virovitici i Koprivnici. Od spomenutih podružnica najizloženija je vinkovačka radi okolice. U onom bi kraju valjalo potrošiti najmanje 50.000 K, da se uzmogne postaviti čvrst temelj za izgradivanje trajnog branika hrvatstva u onim stranama. Isto je tako na udarcu i Brod, no ondje kraj prevelikog rodoljublja nema ustrajnih i požrtvovnih sila kao recimo u Vinkovcima. Ostale podružnice ne ističu se osobitim radom. Mitrovačka je podružnica jedna od najnovijih; dok drugim podružnicama sprečavaju rad opće nepovoljne prilike, ovdje ometavaju rad i braća Srbi.

Školsko polje jest i moralo bi biti najšire polje djelovanja H. N. S. Tudinske škole svakim danom niču, »Julijan« i dr. otvaraju madžarske škole. Nijemci se bore za svoju školu, a hrvatske se škole, pa i u ugroženijim krajevima — zatvaraju. Biva, da se otvaraju tudinske škole, što Nijemci s Madžarima, Česima i dr. narodnostima, pa i Srbima navlaš traže madžar. školu na uštrb hrvatstva. Primjer: Medvede polje kod Uljanika.

Koliko nam je poznato, ima 16 škola, što-no ih podupire H. N. S. Te su škole u ovim mjestima: Antunovac, Blagorodovac, St. Jankovci, Krštelovac, Neštin, Sokolovac, Žda-la (radi se o osnutku zabavišta), Beč (za hrvatsku djecu u Beču osnovala je »Hrvatska« tu školu), Bankovci, Dobrovac, Šapci, Koševac, Sot, Levinac; Irig i Maradik (koje izdržava vinkovačka podružnica). Prema potrebama pojedinih škola udešena je i pripomoć H. N. S. Ima ih, gdje H. N. S. izdržaje i školu i učitelja, samo da se hrvatska škola event. ne zatvori. Kada bi bilo više sredstava, H. N. S. djelovala bi obiljnije, a mogla bi posve da parira i madžarizatornom »Julijanu«, koji ima sredstava na pretek.

U spomenutim školama ima poprečno polovica njemačke djece, i dr. narodnosti, ostalo su hrvatska djeca. S obzirom na tu činjenicu djeluju ove škole (ne sve dakako) u pogledu asimilacije prilično povoljno.

Što se tiče pojedinaca daka, tu H. N. S. pomaže obilno; željeti je samo, da njezin kapital, što ga ulaže u to daštvo, ne postane mrtvim kapitalom prema onoj svrsi, u koju H. N. S. investira novac. Ona uzdržava 15 Međumuraca posvema, podupire mjesečno neke preparande, a poslala je i 2 pripravnice u madžarsku preparandiju, da uzmognu za koje vrijeme povoljno raditi u hrvatskim školama u Međumurju. Izdržaje na školama nekoliko Bunjevaca, a podupire i bosanske đake.

H. N. S. podupire razna prosvjetna društva i poduzeća pomažući tim načinom u više slučajeva širenje hrvatske prosvjete. Pomaže materijalno i Istru — »Družbu sv. Ćirila i Metoda«, »Napredak«, pa bunjevački »Neven«. I neke hrvatske domove dogradila je H. N. S. svojom potporom.

Ovogodišnji narodni blagdan donio je manje nego lani. Uzrokom je tomu novčana kriza, mnogo se sabiralo za balkanske crvene krstove, a i nesporazumak između »Družbe« i H. N. S. Čistoga je bilo: 43.320.09 K.

Hrvati bi morali prekinuti sa svim obzirima i svojim radom, svojom požrtvovnošću, materijalno i moralno, svojski se zauzeti i svojski uzraditi u svim krajevima, gdje više, gdje manje, prema potrebi i prilikama, za našu narodnu obranu. Trebali bi, da već jednom shvate naš položaj, te da ne budu samo veliki na riječima i marljivi, gdje se ne radi, već da svojim radom porade živo za naše h r v a t s t v o. Neka jednom uzmu

k srcu težnje Madžara, koji u svome šovinizmu zasižu u tuđe i diraju u živac narodnih osjećaja narivavajući se i odnarođujući hrvatsku djecu u svojim protuhrvatskim školama. K. Đ.

ZEMLJOPIS MEĐUMURJA.

Kako službeno i suho zvuči ovaj naslov! A ipak zašto ljudi troše zlatni i srebrni novac na putovanja, ako ne radi nepoetičkog zemljopisa; zašto umjetnici i pjesnici stvaraju svoja djela, ako ne, da u lijepoj formi prikažu upravo ono, što nas je u školi učio profesor geografije?

Ja sam ovajput primio pero u svoju desnu ruku bar s onim strahom pred suhoparnom temom i poštovanjem pred zemljopisom, s kojim strahom i poštovanjem će čitatelji pročitati naslov mojega članka. Međutim mora se i kroz tu vatru proći. I to tim lakše, što za to ne treba izvaditi vozne karte ni drugog ni trećeg razreda, a prema tome trošiti ni srebrnog ni zlatnog novca.

M e đ u m u r j e je u Madžarskoj, i to u zaladskoj županiji, koja graniči sa varaždinskom županijom. Južna međa je Drava, a sjeverna i sjeveroistočna Mura do utoka u Dravu kod Legrada. Nešto istočno od štajerskog mjesta Polstrau ide gotovo ravna i okomita zapadna međa Međumurja, koja Međumurje dijeli od Štajerske. Taj opseg ima 783 km², na kojem živi (po ovogodišnjem šematizmu nadb. zagrebačke) 97.380 ljudi, a to je 125 na 1 km².

Žitelji su H r v a t i. Glavno im je svojstvo ljubav k svojoj zemlji, pa zato u Međumurju nema tuđinaca doseljenika. Međumurac ne će svoje zemlje tako lako prodati. Što ima Madžara, to su činovnici i onaj mladi gradski naraštaj, koji je odnarodila škola. Po vjeri ima 95.710 katolika, 1133 židova, 533 protestanata (velika većina u Legradu) i nešto drugih. Župa ima 22, sviju mjesta 136. U p r a v n o se dijeli na dva kotara: Čakovac i Prelog; izborna kotara su u Međumurju tri, ali samo 1 potpun (Čakovac), ostala dva su nastavci madžarskih kotara (poznata politika).

Š k o l e se grade osobito u novije vrijeme. Većina škola je državnih. Ima općinskih i vjerskih. Po madžarskom zakonu odlučuje o nastavnom jeziku vlasnik škole: u državnima država, u općinskim i vjerskim školski odbor. Po istom zakonu može biti i hrvatski jezik nastavni, ali samo onda, ako je uveden odmah u početku. Danas je u svim međumurskim školama nastavni jezik madžarski. Kod novih škola, ako bude učitelja, koji će znati i htjeti učiti hrvatski, moći će školski odbor uvesti hrvatski nastavni jezik.

U Čakovcu, glavnom mjestu Međumurja, ima preparandija, iz koje izlaze učitelji sa najšovinističkijim principima.

N a r o d je vrlo religijozan.

Međumurje se dijeli na d v a d i j e l a: gornje (brdovito, najviši vrh 340 m) i donje (ravnica). U gornjem uspijevaju krasni vinogradi (glasovito štrigovsko vino), ima šuma, a na nižim dijelovima plodnih oranica. U donjem rodi osobito kukuruz. Glasoviti su međumurski teretni konji. U Selnici našli su pred 12 godina izvore petroleja. Još danas se dobije dosta petroleja iz tih selničkih rudnika.

Glavno z a n i m a n j e Međumuraca je poljodjelstvo. Kao poljodjelci su osobito marljivi i racijonalni, i ako ne u najboljem smislu te riječi.

B l a g o s t a n j e naroda nije najbolje. Krivi su tome veliki posjedi grofa Feštetića, koji ima po prilici trećinu cijeloga Međumurja. Radi toga je naselenje zapravo gušće, nego je u početku kazano. Ako se odbiju ovi posjedi, onda dođe 183 žitelja na 1 km² zemljišta, koje je u seljačkim rukama.

I tako sam u ovo par dosadnih i suhih crta rekao ono, što se zove zemljopis Međumurja.

Nadam se, da će daljnje stvari biti zanimivije. Mp.

DRUŽBA SV. ĆIRILA I METODA ZA ISTRU

Istra stoji pred odlučnim momentom, pred odlučnom bitkom. Rasklimani talijanski redovi opet su se sklopili u čvrstu falangu. »Unione nazionale«. Ni Hrvati doduše ne ostadoše prekriženih ruku; političko društvo za Hrvate i Slovence reorganiziralo se i živom se agilnošću dalo na posao. Sve izgleda, kao da smo u predvečerje teške borbe, borbe na život i smrt. Na našoj je strani pravo, a da li će konac borbe odgovarati pravdi, ovisi nesamo o istarskim Hrvatima, već o čitavom hrvatskom narodu.

Glavna je borba o podmladak. »L. N.« Družba vode tu borbu već dugo. Nejednaka je to borba, jer dok »L. N.« obiluje novcem,

dok može graditi školu za samo petero djece, dok svojoj djeci može davati i odijelo i knjige i dok traži i nalazi bogate dobrotvore Talijane, dotle Družba oskudijeva i ne može da gradi ni najnuždnije škole. Borba je svakim danom oštrija, bojne se linije povećavaju, a evo u god. 1912.. redoviti Družbini prihodi iznose za 20.000 K manje nego u g. 1911. I da nije provincijalna vlada dala oko 70.000 K za uzdržavanje škola u Puli, Cresu i Malom Lošinju, koje bi i inače morala uzdržavati, Družba bi bila prisiljena nekoliko svojih škola zatvoriti. Što bi značio taj uzmak u narodnom pogledu, lako je pojmiti.

U svemu je Družba imala u 1912. godini 225.983.02 K dohodaka. Vladina subvencija iznosi 69.780 K; prinosi i darovi 68.212.90 K; razna poduzeća 25.612.81 K; podružnice 20.323.21 K; novinski prinosi 13.297.09 K; narod. blagdan 10.512.59 K. Od poduzeća najviše donose žigice, no i tu konkurenca drugih poduzetnika otme Družbi mnogo tisuća. Svakako služi na sramotu, da se neka druga poduzeća Družbe ne rentiraju. Ni prihod podružnica prema njihovu broju nije obilan! T o isto vrijedi za četu od 1500! Broj je članova te čete upravo sramotan po Hrvate. Općenito su mnogi prihodi prema g. 1911. — pali. Budu li brojevi padali i dalje sadanjim tempom, hrvatska će stvar u Istri bezuvjetno uznapredovati na uhar — talijanaštva. Čista imovina iznosi 335.006.61 K.

Najnovija statistika iskazuje, da je Družba imala u Istri, a nešto i u Dalmaciji 76 podružnica. Centrala je svega Družbinog rada u Opatiji. Dosada je Družba podigla i uzdržava 55 zavoda: 43 pučke škole, 9 dječjih zabavišta, 3 nastavna i 1 obrtni tečaj. Djeca su to, kojoj provincijalna talijanska vlada ne će da dade hrvatske škole, jer hoće da im »L N« uguši materinju riječ. 32 škola su jednorazredne, ostale su višerazredne. Učiteljskih je sila bilo koncem šk. god. na svim školama 112. Učitelji su plaćeni kao i državni, a uređena im je i mirovinska zaklada. Što se tiče razdiobe škola po političkim kotarevima, stvar stoji ovako: nacijonalno najugroženiji kraj zapadne Istre, politički kotar Poreč, imade 15 družbinih škola: kotar Lošinj ima 14, kotar Pula 12, Kopar (međašni kotar sa Slovencima) 6, Pazin 4, Volosko i Krk po 2 škole. Sve Družbine škole nemaju prava javnosti, a od najveće su važnosti one u zapadnoj Istri.

U gradićima su dječja zabavišta od znatne važnosti. Uzmemo li, da dijete od 3 godine već govori, to je razmak do 6 godine velik, a da se dijete ne bi na ulici u zabavi s drugom dječurlijom potalijančilo. Praksa je pokazala, da su zabavišta u velike pridonijela uspjehu škole.

Kod nas se gube i dobri običaji u požrtvovnosti. Abiturijenti sušačke gimnazije su od g. 1899. — do g. 1907. svake godine sabrali 200 K za Družbu. I dok bi se čovjek nadao, da će se i drugo đaštvo za njima povesti, to su i oni napustili taj običaj. I đaštvu su pali ideali i polet . . .

U Zagrebu je osnovan g. 1903. klub Ćirilo-Metodskih zidara, da podupire Družbin rad. Klub se međutim pretvorio u »H. N. Stražu« za sve hrvatske zemlje. Odnošaji su između Družbe i H. N. S. čini se poremećeni, pa budu li se i u buduće umanjivali i ste strane dohoci, bit će to osjetljiv udarac za istarsku Družbu. **Vj. G.**

LEGA NAZIONALE.

»Lega Nazionale« (L. N.) jest filijalka talijanskog kulturno-prosvjetnog društva »Dante Alighieri« u kraljevini Italiji, a pod osobitom zaštitom austrijske provincijalne vlade istarske. Što je istarskim Hrvatima »Družba sv. Ćirila i Metoda«, to je Talijanima i renegatima »L. N.«. Postavivši se na stanovište, da su zemlje »na protivnoj obali« samo »provincie sorelle« (Istra i Dalmacija) uzela si je zadaću i glavni cilj, da čuva istarski talijanski i nazovi talijanski elemenat od hrvatske najezde. Pod tim se ima razumijevati i odnarodivanje hrvatske djece u čisto hrvatskim krajevima.

»L. N.«, daleko od svake strančarske politike, združuje u svojoj sredini sve austrijske Talijane. Jedna je misao, strašna po hrvatstvo; ona okuplja pod barjak Legin najraznovrsnije talijanske elemente. U njenim redovima može biti (a i jest) jedan socijalist i liberalac kao i katolik, venecijanski plemić i obični seljak, radnik, ribar i činovnik . . . Ideja potalijančivanja sadržaje toliku moć i privlačivu snagu, da je svaki požrtvovniji i svijesniji Talijan učlanjen u Legi. Njen program izrekao je V. Gioberti posve kratko: smrt jezika istovjetna je sa smrću naroda, zato je dužnost

Talijana, da brani »djedovsku baštinu jezika u talijanskim pokrajinama, ugroženim od tudinštine« — jer u tim krajevima »L. N.« podržaje narodnost. Njeno djelovanje nije drugo, nego borba protiv slavenstva i njemstva, koji hoće da unište jezični i narodni talijanski značaj austr. pokrajina!

U smislu gornjih riječi označio je tako »L. N.« Rinaldo Caddeo u jednoj talijanskoj reviji. Austrijska vlada priznaje zakonito djelovanje Lege u našim hrvatskim krajevima, ona se ne opire njenim školama i ne ograničuje njenih manifestacija. Ona s društvom »Dante A.« jesu dva dobra novčana vrela Legina.

Žalosno je, da se mi Hrvati moramo učiti požrtvovnosti upravo od naših najljućih protivnika: da mi u narodnom pogledu moramo gotovo redovito biti samo reakcija i da onda tek poduzimljemo i stavljamo se u kakovo gibanje i rad, kad je već dvanaesti čas. I o tome neka nas uvjere brojke naših stoljetnih krvnih narodnih dušmana, koji i danas, kao i negda sveudilj koketiraju s našom krasnom razvijenom obalom želeći da na njoj razviju svoj barjak . . .

Ta talijanska »narodnoobrambena« družba imala je u Austriji lanjske godine 25.410 članova. Od tih članova otpada na Trst 11.569; na Istru 10.742; na Furlaniju s Goricom 3099. Upravo 12% goričkog stanovništva jesu članovi »L. N.«, koji su lanjske godine sami dali preko 12.000 K u Legine svrhe. Svi su dohoci prošle godine iznosili preko 600.000 K. Trst je dao 213.108 K; siromašna Istra 83.356 K; Gorica s Furlanijom 34.406 K. A i Dalmacija nije zaostala svojim prinosom. Sam Zadar dade 54.000 K!

»L. N.« osniva narodne škole i dječje vrtove, otvara strukovne škole i knjižnice, podupire sveučilištarce i trgovačke đake. U austrijskom Primorju ima 25 narodnih škola, 16 dječjih vrtova, kamenoklesarsku školu u Sv. Križu kod Trsta; u jednom predgrađu Trsta sagradila je ogromno popravilište dječje, te je tako otevši doduše djecu od uličnih klatarenja na taj način počela u popravilištu djelo odnarodivanja. Knjižnice, što ih uzdržava »L. N.« također su veoma brojne. Njihov je broj iznad 200. Ona se brine i za radnike svoje narodnosti, a i žene su po svim većim mjestima ustanovile dobrotvorna društva za podupiranje talijanske sirotinje.

U svemu ima »L. N.« 200 podružnica s 45.000 članova. Njezine su podružnice vrlo raširene u krajevima zapadne Istre i u Gorici. Djeluju po gradovima i selima trujući i odnarođujući i naš narodni elemenat.

Rad talijanaša uperen je protiv Slovenaca i Hrvata. Borba je žilava, teška. Ona često, navlastito u Istri, proizvodi i krvavih okršaja; često puta planu puške i prolije se raspaljena krvca na cestama između hrvatske i talijanske škole po istarskim selima. Ta krv, ti okršaji zovu Hrvate na ustrajan i otporan rad protiv drskih Talijana i protiv vajnih renegata. I u narodnoobrambenom radu u Istri protiv talijanaštva mnogu će ranu iscijeliti ona naša omladinska društva, koja se osnovaše u zapadnoj Istri, često i u najzaguljenijim talijanskim mjestima, gdje je u manjini Hrvata. Ta će baš društva biti klica preporoda hrvatstva onih ugroženih krajeva na temelju solidnoga rada; neka i nadalje marni »Dobrila« misli baš na te naše krajeve i nadalje neka ima na osobitoj brizi našu narodnu obranu u Istri, i učinit će puno.

Rekosmo nekoliko i o ovoj mori na grudima hrvatskoga naroda, a za ilustraciju talijanskih težnja prenosimo inicijale, što ih nedavno čitasmo u jednom hrvatskom dnevniku: V. V. E. R. D .I., (čitaj: Viva Vitorio Emanuele Re d' Italia, ne možda: Viva Verdi), inicijale, što se kojiput nađu naslikani po talijanskim školama . . .

»Deutscher Schulverein«. Ovo germanizatorsko društvo, sa sjedištem u Beču, razvilo je veliko djelovanje među Slavenima. Cilj mu je, da u Austriji, u mjestima jezično smiješanog stanovništva, osobito na njemačkim jezičnim granicama i otocima, potpomaže nastojanje za postignućem i održanjem njemačkih škola. Društvo postizava svoju svrhu dizanjem škola i dječjih vrtova, novčanim potporama za gradnju i izdržavanje takovih zavoda, namještanjem učitelja, dijeljenjem školskih potrepština, predavanjima i izdavanjem spisa. Godišnja članarina najmanje 2 K.«

Da se vidi kolika je ta sila, kojom su se Njemci bacili da odrode slavensku djecu, evo neka brojevi govore: Svršetkom 1912. uzdržava »Schulverein«: društvenih

škola 51 sa 107 razreda. Od toga: Češka 17, Galicija 2, Kranjska 5, Moravska 4, Šleska 15, Štaerska 10 škola. Privatne provizorne škole: Češka 11, Moravska 7, Šleska 2, Štajerska 3. II. Društveni dječji vrtovi: 108 sa 125 odjela od toga: Češka 53, Kranjska 2, Primorje 1, Moravska 29, Donja Austrija 21 (Unter Themenau!), Šleska 14, Štajerska 5, Tirol 3. — III. Potpomaganje škola. Nekoliko stotina škola dobilo je novčanu potporu ili potporu u učilima, knjižnicama, božićnim darovima, prehrani djece kroz zimu i t. d. O djelovanju te družbe među braćom Slovencima iznijet ću točnije brojke drugom zgodom. F.

Njemačke kolonije u Bosni. Okupacijom Bosne nestalo je onog nepremostivog jaza, koji je dijelio ovu zemlju blaga i bogatstva od ostalih naroda. Novim položajem prvi se okoristiše Nijemci. Jedva je prošlo po godine iza okupacije, počela je kolonizacija Nijemaca u Bosni. U najljepšim i najbogatijim krajevima nicale su kolonije. Kroz g. 1879. i 1880. osnovan je između Banjaluke i Bos. Gradiške uz Vrbas: Ober-, Mittel- i Unter-Windhorst te Rudolfstal. Danas je u tim naseljima blizu 3000 Nijemaca, koji imadu 3 crkve i 2 škole s njem. nastavnim jezikom. Na zapad uz Savu do Une nižu se: Königsfeld, Vrbaška, Prosara, Vranovac i Trošelje. Mnoge su obitelji njemačke u tim krajevima vrlo bogate, jer znadoše iskoristiti prigodu nakupivši za jevtine novce silu zemlje. Na istoku od Banjaluke nalaze se 2 manje kolonije: Obsječko i Čelinac. Oveća grupa naseobina reda se uz gornju Ukrinu oko Prnjavora, gdje se osobito ističe Šibovska. Nešto su veće kolonije Schutzberg, pa kod Doboja i blizu Dervente, dok malih ima prilično broj kod Gradiške i uz Savu. Svih skupa ima preko 8000 kolonista; 7000 ih je od toga broja protestanata. J—nj—ć.

Protialkoholni pokret.

Poduka o alkoholizmu u školi. Moderne države, radeći za boljitak naroda, uvidjele su, da je mnogo bolje, da imaju zdrav i imućan narod, nego da se pune njihove blagajne dohocima od alkohola, a narod da trune i gine. Radi toga su počele potpomagati antialkoholni pokret na svim linijama, a u prvom redu po školama.

Švedska je uvela g. 1892. poduku o alkoholizmu. Predavanja se drže prigodice, a u savezu s prirodopisom. Ali i pod vjeronaukom i pod povješću mora učitelj kao što u pučkoj školi, tako i u gimnaziji i realci da govori o djelovanju pića sa stanovišta moralnog i gospodarskog. Uz to se predaje i higijena. Za to se usposobljuju učitelji u posebnim tečajevima. Obdržavanje tečajeva pomaže parlamenat. A tečaj traje 4—6 tjedana. Za vrijeme tečaja eksperimentiraju polaznici u laboratoriju, slušaju predavanja o fiziološkom, psihološkom, moralnom i socijalnom djelovanju alkohola, o antialkoholnom zakonodavstvu, o zavodima za pijance. Razna apstinentska društva potiče vlada i podupire, da drže predavanja u omladinskim društvima.

Norveška. Temeljni principi higijene i upozoravanje na štetno djelovanje alk. pića zgodno se upliću u predavanja iz prirodnih nauka.

Danska. Po školama nije uvedena obligatna poduka o alkoholizmu, ali su zato razvila učiteljska apstinentska društva u tom pogledu vrlo velik rad.

Finska. Higijenu i poduku o alk. predaju putujući učitelji i učiteljice, koji su posebno obrazovani u tu svrhu.

Holandija. Poduka obligatna uvedena u seminar za učitelje, a u pučkim školama drži redovite tečajeve društvo učitelja apstinenata. To je vrlo zgodno. Kod obligatne poduke predaju mnogi učitelji, koji možda nijesu ni uvjereni o važnosti predmeta, pa je odatle slaba korist. Dok je ovako uspjeh svakako siguran.

Belgija. Najprije je bila uvedena poduka samo u neke provincije, a onda se je uvela u cijeloj državi.

Francuska. G. 1895. odredi Poincaré posebnoj komisiji, da pronađe način, kako bi se uvela poduka o alkoholizmu. Poduka se je uvela u sve škole. Iz tog se predmeta polažu i ispiti. Poslije je iznio prof. Aubert, da ta poduka nije donijela onih uspjeha, koji su se očekivali, radi toga, što nijesu svi učitelji shvatili svoje zadaće. Uspjesi su još neznatniji, kad se uzme u obzir, da se u Francuskoj vodi borba u glavnom protiv rakije.

Njemačka. God. 1902. uveo je ministar nastave dr. Studt antialkoholnu poduku. Pod vjeronaukom se iznose zle posljedice prekomjernog uživanja alk. pića s etičkog stajališta, a pod prirodopisom i higijenom štetne posljedice po tijelo.

Engleska. Sve do g. 1904. držali su članovi apst. društva po školama predavanja o alkoholnom pitanju. Te se godine obrati 15.000 engleskih liječnika predstavkom na vladu, da uvede u učevni plan poduku o higijeni i antialkolizmu, te da se za te predmete obrazuju posebni učitelji. Vlada se je spremno odazvala, pa je i u kolonije engleske uvela poduku iz higijene i o antialkoholnom pitanju. U Australiji je ta poduka samostalan predmet.

Savezne države. Poduka je o alkoholizmu uvedena u sve javne škole. O tom su predmetu izašle vrlo zgodne knjige.

Švicarska. Poduka o alk. nije jedinstveno organizovana, nego je u pojedinim kantonima različita.

Ugarska. Ministarstvo je upućivalo raznim okružnicama na važnost antialkoholne poduke. G. 1912. određeno je, da učitelji cijele Ugarske drže na jedan stanoviti dan svake godine predavanje o alk. pitanju

Hrvatska. Učinjeno je toliko u tom pogledu, da će se možda doskora uvesti obligatno uživanje alk. pića u svim školama. Rd.

XIV. međunarodni kongres proti alkoholizmu. Sistematsko provođenje antialkoholnog pokreta nema baš staru historiju, no ako je ono i kratkog vijeka, to ipak danomice zahvaća sve veće dimenzije, a u tom mu najviše pomažu užasne posljedice prekomjernog uživanja alkohola. Ove godine obdržavao se u Milanu XIV. međunarodni kongres proti alkoholu. Na tom su kongresu sudjelovali mnogi odlični učenjaci kao zastupnici od četrdeset država.

Ne ću da ovdje nabrajam pojedina važnija predavanja, u kojima su učenjaci svjetskoga glasa dokazivali štetne posljedice alkohola, jer to je napokon već općenito priznata istina, da alkohol štetno djeluje na tjelesni i duševni razvitak čovjeka, pa prema tome i na razvitak čitavih naroda i cijelog čovječanstva. O toj su istini napokon osvjedočeni i mnogi oni, koji inače antialkoholni pokret nazivaju ludošću i nepotrebnom borbom, tek ne će da tu istinu i javno priznadu zato, jer nemaju toliko jakosti, da priznanjem te istine konsekventno promijene i svoj praktični život. Mislim da treba veću važnost polagati na one rasprave, u kojima se debatiralo, na koji bi način država i producenti alkoholnih pića mogli nadoknaditi onaj gubitak, kad bi recimo država uživanje alkoholnih pića snizila na minimum. Dakako, da bi nastala velika katastrofa u industriji, kada bi država to htjela provesti u par godina. Sve postojeće industrije alkoholnih pića morale bi prestati svojim djelovanjem, a u savezu s time ostalo bi na milijune radnika bez posla, a i veći dio fiksnog kapitala (oruđe, strojevi itd.), koji je bio uložen u tu produkciju, postao bi neupotrebiv. Time bi nastao u industriji veliki zastoj, koji bi ispraznio kase i državi i producentima alkoholnih pića. Zato se ta promjena ne smije dogoditi u par godina već u par decenija. Pa i u tom slučaju bilo bi nekih žrtava, no te bi se žrtve sistematskom i postepenom izmjenom alkoholnih poduzeća u koju drugu potrebnu industriju svele na minimum, a nakon toga, kad bi ta izmjena već potpuno uslijedila, odbacivala bi nova industrijalna poduzeća još veću dobit i državi i producentima. Kroz to bi i konsumenti postali podobniji i mogućniji, da troše tu robu, a što je još bolje: trošili bi robu, koja bi im koristila mnogo više nego alkohol, te bi se time podiglo i općenito blagostanje naroda i čovječanstva. Na kongresu bilo je govora i o tome, u koju svrhu da se upotrijebe oni preogromni kompleksi zemljišta, koji su dosada služili lih za produkciju alkoholnih pića. I u tome se došlo do vrlo interesantnih zaključaka, te danas više vinogradari ne moraju biti u tolikom strahu, da će im vinogradi postati nerentabilni, ako se želje apstinenata ostvare.

Važne su bile i one rasprave, na kojima se debatiralo, kako da se radništvo i mladež

odbije od alkohola. I tu je palo više korisnih i zanimivih predloga, od kojih spominjem samo onaj ruskog drž. savjetnika Kranera, koji veli, da se u Rusiji nastoji mladež i radništvo odvratiti od alkoholnih pića prosvjetnim radom: pučkim kazalištima i zabavama, čitaonicama, pučkim igrama pod vedrim nebom itd. Time se mladež odvrati od krčme i alkohola, jer joj se pružaju u zamjenu druge i korisnije zabave.

Za naš hrvatski katolički apstinentski pokret važno je osobito to, što je na tom kongresu vijećalo i »Međunarodno katoličko udruženje proti alkoholizmu«, koje je u svojim vijećanjima naglasilo, da su osobito svećenici zvani boriti se protiv alkohola, te je zaključilo, da će se u tom smjeru obratiti na svećenstvo čitavog svijeta. I kod nas bi dobro bilo, da se naše svećenstvo malo više zainteresira za to pitanje, jer ono ima zaista najljepšu priliku, da narod odvraća od te kuge, koja najviše razara naše domove, naš nar. organizam i našu snagu. S. Kanoti.

Topla preporuka. Pune su nam uši naglašivanja sloge i jedinstva sa Slovencima, dok je stvarnih nastojanja malo, a i ta nijesu najuspjelija. Nas apstinente mnoge stvari usko vežu o njih. Tamo je pokretač našeg apst. pokreta, tamo je naš voda, ondje je centrum naše »Svete vojske«, koja se počela da razvija. Gotovo se može reći, da mi i Slovenci imamo jedinstvenu apstinentsku organizaciju. A da to jedinstvo još bolje učvrstimo, pretplatimo se na »Zlatu dobu«. Svaka bi je sekcija morala imati, a i pojedinci, kojima je to moguće. Nikoga ne može ispričati nepoznavanje slovenskoga jezika. Baš obratno, to je najjači uzrok, da naruči list i da uz ostale koristi steče još i tu, da nauči slovenski. »Zlata doba« stoji za đake 2 K, a naručuje se kod »Katoliške tiskarne«, Ljubljana.

Katolička Hrvatska.

Hrvatski katolički narodni savez. Konačno se nakon mnogih borba i nakon višegodišnjeg čekanja na potvrdu pravila ustanovio H. K. N. S. prošloga mjeseca. Svrha mu je raditi za prosvjetni, gospodarski i socijalni napredak hrvatskoga naroda po katoličkim načelima. H. K. N. S. ima da bude centrum i duša našega katoličkoga pokreta, on ima da provede centralizaciju i unifikaciju svega našega rada. Ali on će morati davati i inicijativu i impuls svima katol. akcijama. Njemački Volksverein i austrijski Volksbund učiniše za katol. pokret u onim zemljama veoma mnogo, u svoje krilo okupiše stotine tisuća katolika i provedoše organizaciju naroda na svim područjima. Uvjereni smo, da će i naš Savez baciti se na svestran rad, a lica, koja su izabrana u odbor, mogu nam dati dovoljno garancije za naše nade. Presv. nadbiskup koadjutor izrekao je na konstitucionoj skupštini svoju živu želju, da članom H. K. N. S. postane svaki Hrvat-katolik, a da se buduća glavna skupština savezova održi g. 1915. u najvećem lokalu zagrebačkom. Ustanovna je skupština odobrila dosadanji rad privremenog odbora, a onda je izabrala novi odbor. Predsjednikom Saveza jednoglasnim odobravanjem izabran je preč. g. dr. Josip Lang, a u tajništvo dolaze gg. Ivšić Mihovil, P. Rogulja i R. Eckert.

»Skupština urednika«. Ljubljanski je kongres raspravljao o našim mnogim listovima, i u tom pogledu dao »Pijevu društvu« inicijativu, da sazove skupštinu urednika naših listova, ne bi li se srodni listovi fuzijonirali i time se doprinijelo procvatu naše štampe. Ta se skupština održala koncem studenoga, a glavnu je riječ vodio veleuč. g. dr. Fran Barac, sveuč. profesor. Skupština je završila s mnogim željama i apelima, a koliko će biti ploda, vidjet ćemo. Čini nam se, da bi i nakon ove skupštine mogao ostati »status quo« ...

Kolo hrvatskih književnika. Ovo se društvo osnovalo s jedne strane iz potrebe, da katol. književnici mogu imati svoje središte, osnovano je dakle radi načela, a s druge strane kao reakcija i snažan protest protiv

onakovih književnika i onakove književnosti, kojoj su bitnije oznake pornografija i anacijonalnost. Budući da je vlada odobrila pravila, to je 20. XI. o. g. držana u »Katoličkom kasinu« prva ustanovna skupština, na kojoj je izabran predsjednikom društva dr. Velimir Deželić. Na skupštini se u glavnom raspravljalo o Matici Hrvatskoj; mnogo se izredalo govornika nastojeći označiti stanovište »Kola« prema »Matici«. Mislimo, da bi trebalo u »Kolu« zauzeti posve radikalno stanovište, jer katolički književnik treba da bude sav katolički, a ne tek djelomično. Mi zauzesmo prema »Kolu hrvatskih književnika« stanovište na Trsatu, pa je drugovima poznat i iz »Đ. V.« onaj »memorandum«.

Glavna skupština Pijeva društva. Koncem prošlog mjeseca održavala se u prostorijama Hrv. kat. kasina u Zagrebu glavna skupština Pijeva društva. Skupštini je prisustvovao nadbiskup-koadjutor dr. Bauer, te mnogo odličnih lica iz provincije i Zagreba.

Skupštinu je otvorio u odsutnosti I. potpredsjednika o. Lj. Dostala D. I. superiora hrvatske pokrajine družbe Isusove II. potpredsjednik o. Rafael Rodić, provincijal hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metodija pozdravivši sve prisutne zanosnim govorom punim žarke ljubavi za svetu stvar. Iza njega je društveni tajnik dr. Stjepan Markulin, iznio pred skupštinu opširan pregled rada Pijeva društva u godinama 1912. i 1913. Taj je izvještaj, kakogod je dugo trajao, bio nada sve zanimljiv, jer je govorio o činjenicama, o uspjesima.

Napose nam je iz toga izvještaja konstatirati, da je to društvo mnogo učinilo za prosvjetu hrvatskoga naroda svojim održanim skioptičkim predavanjima, otvorenjem mnogobrojnih knjižnica po selima, raspačavanjem i dijelenjem u narodu zabavnih i poučnih knjiga, i t. d. Iz blagajničkog se izvještaja dade konstatirati, da je Pijevo društvo nekim katoličkim časopisima zacijelilo mnogu materijalnu ranu.

Sa skupštine je otposlan brzojavni pozdrav začetniku hrv. kat. pokreta, poznatom ustrajnom i energičnom boriocu za hrvatstvo u Istri, pokrovitelju Pijeva društva, biskupu krčkom dru. Antunu Mahniću.

Rafaelovo društvo. Uslijed iseljivanja propadne mnoga naša porodica, mnoga gruda naše plodne zemlje zapadne ruku tuđinaca. Danas su si hrvatski iseljenici stvorili u novom svijetu drugu domovinu, a našu domovinu koloniziraju tuđinci. Društvu sv. Rafaela prvotna je svrha: odvraćati narod od iseljivanja. Dakako, da je to teška zadaća, jer naš čovjek mora u mnogo slučajeva, da seli u Ameriku za zaslužbom, koje u nas ne može da često zadobije. Zato se treba na drugi način pobrinuti za iseljenike: praktičnija je svrha društva sv. Rafaela, da one, koji su se odlučili, da ostave svoje domove, upućuje u potrebnim stvarima, te ih duhovno i moralno na put i boravak u tuđem svijetu pripravi. Kako živu Hrvati u Americi, lako se uvjeriti iz Tresićeve knjige: Preko Atlantika do Pacifika, pa i iz Kovačevićevog romana: Polomljena krila. Na kompetentnom smo se vrelu osvjedočili, da to tako potrebno društvo već prilično povoljno djeluje.

Glasilo ženskog katoličkog pokreta. I ako ne ćemo da se bavimo katol. ženskom organizacijom u Hrvatskoj, to ipak možemo konstatirati na jednu važnu pojavu u njihovim redovima. Pojavljuje se struja, da »Za vjeru i dom« ima biti glasilom katol. žen. pokreta. U tom nas uvjerava i članak gdice. M. Blazine u zadnjem broju VI. god. »Za vjeru i doma«. Ova je struja svakako najopravdanija i za nju vojuju mnogi stvarni razlozi, koji ujedno pobijaju onu struju, koja je htjela, da »Za vjeru i dom« postane obiteljskim listom. A kako je uvenulo »Proljetno cvijeće«. to bi se u reformiranom listu morao uzeti poseban i mnogo veći obzir i na žensko kat. društvo, koje je izgubilo svoje glasilo. Prije svega bi dakako valjalo početi s — organiziranjem, jer ...

Slavlje u Sarajevu. Na Immaculatu bila je u Sarajevu svezbornička proslava kao na zadnji dan Konstantinova jubileja: svih 18 Marijinih kongregacija primilo je zajedničku sv. pričest u onim crkvama, kojima pripadaju pojedine kongregacije. Poslije podne posvećena je zastava svih pet đačkih kongregacija; djelo posvećenja obavio je naš okrunjeni pjesnik presv. biskup Šarić. Slavlje je završeno svečanom akademijom u dvorani »Napretkova doma«. Divno je to, kada katoličke organizacije nađu preko godine koji svečani momenat, da se zajednički oduševe i da javno svijetu manifestiraju svoje katoličko uvjerenje.

I u Požegi su pripravile kongregacije slavlje — zajedničko primanje u sve 4 kongregacije i zajedničku sv. pričest...

Novo omladinsko društvo osnovalo se na Immaculatu u Trnovitici. Oko pedeset vrijednih seoskih momaka okupilo se u društvu pod imenom hrvatskog kneza »Branimira«, za koga veli prof. Šišić, da je pravi osnivač političke nezavisnosti Hrvatske. Za njegova vladanja narod se hrvatski za uvijek i stalno pridružio katoličkoj crkvi i rimskome papi. Pod »Branimirovim« imenom neka smjelo i hrabro vojuju mladi naši seljački drugovi za svetu vjeru i hrvatsku domovinu.

Vijesti i poruke.

»Naše kolo«. Hrvatsko katol. akad. društvo »Hrvatska« nakon uspjeha 1. br. našega almanaka još većim se marom i požrtvovnošću dala na izdanje 2. br. »Našega kola«, koji će broj također urediti priznati naš literata i kritik dr. Ljuba Marković, senior »Hrvatske«. Bilo bi na ovom mjestu suvišno govoriti o našoj književnosti i o našim književnim edicijama. Svi će drugovi shvatiti svoju zadaću, pa se dati na marljivo raspačavanje almanaka. Cijena mu je 2 K, za đake 1.20 K bez poštarine. Narudžbe i novac prima »Hrvatska« u Beču.

»Zora« je glasilo slovenskog katoličkog narodnog đaštva; ona vrši u njemu već dvadesetu godinu onu svetu misiju, za koju i »Luč« lomi već devetu godinu koplje. »Zora« je dobro uređivano đačko glasilo, pa mi našim drugovima preporučamo, da bar svaka naša organizacija nabavi po jedan primjerak »Zore«. (Izlazi u Ljubljani i stoji 3 K). Mi ćemo zasada i tim učiniti puno, jer ćemo pridonijeti znatno popularizaciji hrvatsko-slovenske uzajamnosti. Uvjereni smo, da će slovenske đačke organizacije sa svoje strane učiniti isto glede »Luči«.

Srednjoškolski listovi. U prvoj epohi našega pokreta imali smo dvadesetak naših srednjoškolskih listova. Bilo je to u doba najvećeg idealizma i oduševljenja, kada smo stupili u javnost, da jakim negativnim radom rušimo naprednjake i kada smo počeli da izgrađujemo svoje redove. Srednjoškolski su listovi mnogo doprinijeli u svoje doba ojačenju naše ideje, oni su nam dali i čitav niz naših mladih literata i bili gotovo spiritus movens u našim organizacijama. Mi preporučamo drugovima, da se i opet, ponovno dadu na izdavanje listova. Svuda je to gotovo lako moguće izvesti, samo se traži oduševljenja, požrtvovnosti i rada.

Naši znakovi. Nadamo se, da će se u dogledno vrijeme izvršiti zaključak pouzdaničkog sastanka na Trsatu. Sekretarijat već sada prima sve narudžbe i preporuča drugovima, da si znak po mogućnosti nabave.

Marke »Luči« nalaze se još u malenoj količini, pa preporučamo svima drugovima, da ih što prije nabave u »Hrvatskoj« (Beč), nc bi li što prije došli do novih maraka u korist naše »Luči«. Komad stoji 2 filira.

Zaplijenja »Đ. V.« U zadnjem broju »Đ. V.« zaplijenila je cenzura jedan odlomak u notici Prva šegrtska madžarska škola u Rumi. To je treća zaplijena »Luči« — a u dogledno vrijeme i — zadnja.

Neredovito izlaženje »Luči« neugodno se dojmilo nesamo naših drugova izvan Zagreba, to najbolje osjećaju sami urednici. Dosada smo imali samo radi prevelikih poslova u tiskari zakašnjenja; poslije nove godine izilazit će »Luč« i »Đ. V.« posve redovito. Slijeđeći broj »Đ. V.« izlazi 5. siječnja 1914. na 8 stranica.

Predstavništvo imat će svoje redovito zasijedanje po običaju poslije božićnih praznika.

DRUGOVIMA ŽELIMO ČESTIT BOŽIĆ I NOVU GODINU 1914.!

DOPISI.

BEČ. O prilikama i radu. Bit ću kratak, da urednik odviše ne šara. Osvrnut ću se s nekoliko riječi i na život na univerzi, a počet ću s koncem prošle godine, jer to još nije bilo javljeno u »Luči«.

Semestar je tekao običnim tokom, držala se i polazila predavanja, dok se negdje pod konac semestra u nekakvoj birtiji ne zavadi jedan Švabo s kolegom Židovom, pošteno se izgrđiše, a kad je na koncu Židov htio i vitešku zadovoljštinu, Švabo mu je uskrati, jer da Židov nije »satisfaktionsfähig«. Time je dakako bila povrijeđena čitava jevrejska nacija, koja odluči prenijeti raspravu o sposobnosti satisfakcije Židova na akademsko tlo. Rasprava se doista i razvila u obliku ispitivanja tvrdoće lubanja. Eksperimenti su potrajali nekoliko dana; lingvista bi rezultat eksperimenata za Židove izrazio pasivnim, a za Švabe aktivnim oblikom. Mi Slaveni smo ravnodušno gledali i veselili se svakom uspjelom udarcu, pao on bilo na čiju lubanju. Rektor međutim zatvorio sva vrata univerze; demonstracije se prenijele na ulicu, a baš one dane udarila kiša ko iz kabla, pa nešto hladan tuš odozgo, a nešto blatna voda kroz poderane cipele odozdo i — duhovi se smiriše. U to došli praznici, lubanje se zarasle, uvrede pozaboraviše, pak se opet predavanja polaze mirno kao i prije.

U »Hrvatskoj« živo; ima nas preko pedeset. Kroz praznike učinismo štošta, svaki prema svojim prilikama. Držasmo nekoliko predavanja, nekoji su vodili omladinska društva (Miličić, Bolkovac i dr.), medicinski je klub skupljao stručna nazivlja, jedan član kluba održao ambulantni higijenski tečaj i slično. Ovdje se rad, osim što dvojica vode hrvatsku školu, nekolicina zaposlena oko 2. broja »Našeg kola«, razvio ponajvećma po sekcijama: socijalnoj, filozofsko-književnoj, medic. klubu, a doskora će valjda da iskrsne još jedna, ali o njoj, kad već nešto učini. Toliko u najkraćim crtama!

Ide pomalo, ide naprijed na svim linijama. Samo daj, Bože, obilje svog blagoslova! —o—

ZAGREB. Izbor u Hrv. akad. potporno društvo.*)

Pjevat' mi se opet hoće,
Ali ne znam kako,
Bi li pjevo od veselja,
Pjevajući bi li plako.
Preradović.

Čudno sam počeo. Ne znam, da li bih opisujući izbor u potporno društvo »vicirao« ili bih istinski, od srca plakao. Smijem se, a u tom smijehu ima nešto bolno. Znam, drugovi, da imadete jasan pojam o novoj grupi na univerzi o takozvanim »nacionalistima«. Mogli ste razabrati i iz »Đačkog Vijesnika« i iz »Riječkih Novina«. Znadete ih već, pa vas pitam, zar čovjek da ne plače, kad pogleda njihovu malodušnost, koja im je obuzela svu dušu. Zar da ne plačem, kad izjavljuju, da su izgubili vjeru u sposobnost hrvatskog naroda, da se odupre i kulturnim i političkim napadajima svojih narodnih neprijatelja. Jest, to boli — jako boli, kad mjesto otpornosti, žilavosti i postojanosti vidimo kod dobrog dijela akad. omladine, buduće inteligencije: malodušnost, slabost, klonulost i nevjerovanje u srećnu narodnu budućnost. Da, razdire nam srce sramota, da ti isti malodušnici odbacuju svoje hrvatstvo tražeći spas u srpstvu uvjereni, da je Hrvat — Srbin, da su Hrvati tek narodnosni ogranak Srba. Plačem ja, plačete i vi, drugovi, i genij hrvatstva plače, jer takove sramote, takvih uvrijeda i boli još nije trpio od svojih vlastitih sinova. Da, oni su grobari hrvatstva.

Ne ću dalje da slijedim svojih misli i osjećaja. To bi me elegično čuvstvovanje i predaleko zavelo. Rada nam treba, jer u radu je spas. Mi moramo raditi protivno od »nacijonalista« isključujući narodno jedinstvo, kako ga oni shvaćaju. Prema našim

*) Drugovi su potanko i točno čitali izbornu borbu na univerzi u »R. N.«. Ovo je tek jedna reminiscenca.

*

načelima naše organizacije treba da rade u hrvatskom duhu, jačajući na svim linijama hrvatstvo, pa se onda kao jaki hrvatski individuum ne ćemo trebati bojati ni jugoslavenstva ni srpstva, a dotle »tude poštuj, a svojim se diči«.

A sad hoću da vas izvjestim o rezultatu izbora u hrvatsko akad. potporno društvo. Mjesec dana prije izbora radilo se punom parom. Tu se agitiralo, debatiralo, izvješivali i mijenjali proglasi, grozilo batinama i revolverima itd. Duhovi su bili uzduđeni. Verifikacioni odbor brisao je do stotinu Srba i Židova. (pristaša »nacijonalista«), jer po pravilima: narodnosti, koje imaju svoje potporno društvo, nemaju prava člana u hrv. potpornom društvu. No »nacijonalistima« to nije bilo pravo. Izbor je bio 15. studenoga (sreća, što nije bio 13., jer bi »nacijonalisti« možda svalili na nj svoj neuspjeh).

Još za govora predsjednikova čulo se neskladno pjevanje »Lijepe naše...« Šta mislite, tko ju je pjevao Ta »nacijonalisti«! Kod nazočnih pravaša i nas Domagojaca nastalo je živahnije gibanje; znali smo, da nešto spremaju. I došli su »svečano stupajući« u dvoranu noseći napred lovor-vijenac sa srpskom, slovenskom i hrvatskom vrpcom. Malo je bilo čudno, gdje im je ostala bugarska? Okitili su njime Strossmayerovu bustu, i ako Strossmayer nije shvaćao narodno jedinstvo, kaošto ga shvaćaju »nacijonalisti«. Poslije tog čina nemaju mira. I kašljaju i kišu i aha-ču i oho-ču i sve moguće čine, da smetaju. Iza izvještaja tajnika i blagajnika govori »nacijonalista«. Izvještaje odbornika ne prima na znaje u ime »nacijonalista« i protestira protiv postupka odbora, što je ovaj brisao oko 100 »nacijonalista« (Srba i Židova), te konačno izjavljuje, da se »nacijonalistička« grupa u znak protesta apstinira od glasovanja (pada mi na pamet ona o lisici i kiselom grožđu). Sad smo znali, da »nacijonalisti« ne će glasovati i osjetili smo veselje, što su se morali povući i sustegnuti od izborne borbe, da se spasu od poraza.

Kad je podijeljen starom odboru apsolutorij, prešlo se na sam izbor. U prisustvu rektora magn. dra. Lovrića bi proglašen rezultat izbora. Predano je 243 glasa (70 Domagojaca i pristaša kat. đač. pokreta, a 173 pravaša). Spominjem, da još nijesu svi pristaše hrvatske listine ni glasovali; otišli su naime kući, jer nijesu bili glasovi njihovi nužni. Ta »nacijonalisti« su izmaknuli. Još za govora novog predsjednika začuli smo milozvučnu melodiju: »Onam', onamo....« Bili su to »nacijonalisti«. Neskladno pjevanje sve je bivalo jače i jasnije, dok nam na koncu konca nijesu došli pred otvorena vrata. Nijesu htjeli unutra, nego su izazovno zapjevali: »Oro klikće...« na što smo mi odgovorili s »Lijepom našom...« Nekolicina im htjede zatvoriti vrata. Bijesni »nacijonalisti« provališe sada u dvoranu (ta nijesu htjeli, dok su im vrata bila otvorena). I bilo bi došlo do onoga, što smo cijeli dan napeto očekivali, naime do kušanja, čije su glave tvrđe, da li hrvatske ili srbohrvatske, ali do tog pokusa nije došlo.

U onoj buci i galami završio je novi predsjednik svoj govor naglašujući značenje hrvatske pobjede s poklikom: »Živjela Hrvatska!« Time je izbor zaključen; izbor, koji je toliko galame i prašine uzvitlao, razdijelio sveučilišno đaštvo u dvije neprijateljske grupe.

Prošlo je već dosta dana od izbora. Ističem, da su Domagojci i ovdje izvršili svoju dužnost. Naša su načela: Hrvatstvo, katolicizam i demokratizam, pa smo prema diktatu naših načela i stupili u zajednicu sa svim Hrvatima, da tako dadnemo hrvatskoj univerzi hrvatski karakter. Da završim. Već smo bili zaboravili na »naprednjake«, no evo nam sada većeg, jačeg, opasnijeg protivnika, nijesu oni samo antiklerikalni u našem smislu, oni su i anacijonalni premda se zovu »nacijonalisti«, i tako nam ruše naše najsvetije ideale: narodne i vjerske.

Prošlo je već dosta dana od izbora. Sjećam se svega i svih izbornih scena i vjerujte, smijem se, ali u tom smijehu ima nešto bolno... K-ec.

SARAJEVO. (Naši protivnici.) Energija, disciplina i svijestan rad za naša hrvatska i katolička načela digla su nas visoko nad drugim našim protivnicima. Mi dok danas doduše žanjemo plodove naših prvaka, dotle smo i uvjereni, da nam je slijediti njihove stope i u njihovom duhu raditi. Pale su već slabe i klimave zgrade naših protivnika, sagrađene na pijesku. Kratak je vijek našega opstanka, malo je

vremena prošlo od prvog početka našega — ali ideje naše, zasađene i postavljene na čvrste temelje, uhvatile su dubok korijen među našom mladeži i tjeraju već mladicama i rasprostiru svježi i jaki miris krasni cvjetovi uskrsnuća i pobjede naše. Osjećamo u sebi jakost i ne bojimo se nemoćnoga bijesa naših protivnika. Nekada jaka njihova vojska sada je slaba i gotovo raspršena i ne čuje se njihova »patriotska« dreka kao ono pred četiri godine. Grupa smo, koja jedina živi i napreduje, ne zna i ne boji se svojih neprijatelja. Jaki smo, jer smo u borbi iskušali svoju snagu. A Mlado-Hrvati? Tu i tamo čuje se u kakovoj svečanoj zgodi koji glas malo življega temperamenta i to je sve. Žive životom zalutalog i nesigurnog čovjeka. Kolika im je snaga? Neznatna! Ta rade, da ni sami ne znaju kako, viču, a ne znaju zašto! Eno vam nekada nadobudnih zagrijanih mladohrvatskih glavica, gdje se šire u koži naprednjaka — Srbo-Hrvata. Preko noći iskukulji se iz čistog i čeličnog Mladohrvata čudna kukuljica — gotov Srbo-Hrvat, naprednjak.

A naši »napredni?« Velike ih vode ideje Puzavci su i šišmiši, koji se prilijepe uz svaki predmet, bojeći se svjetla istine. Ta eno ih, gdje iz petnih žila nastoje sve, što im god dođe na dohvat, zadojiti »velikim i naprednim« idejama. Kako bi oni, sinovi »svijetla«, mogli gledati, da napreduju mračna načela srednjega vijeka. Slomiše zube o ovaj za njih tvrdi orah i u svom bijesu već rigaju sve, što im njihova napredna i kulturna dušica zna izbaciti. Šteta, što tako krasno njihovo shvaćanje u nacijonalnom i religioznom pogledu ne može da zahvati dubljega korijena u narodu! Bar bismo vidjeli svakojakih kreatura, počevši od gorile pa sve do najmanjega majmuna novoga vijeka. Nacijonalno su Srbo-Hrvati, rectius internacijonalni nacijonalci ili anacijonalci. Ali su njihove ideje ipak zahvatile dubok korijen u masi. Ta eno im bezbojne anacionale, pravih kozmopolita, — crvene braće socijal-demokrata, gdje raširenih ruku primaju svoje sumišljenike. Našla su se već dugo tražena braća i grle se srdačno. Bijahu dugo izgubljeni, a sad se nađoše. A inače nemaju nikakve jake cjeline, koja bi bila kadra nešto izvesti, nego većinom još malo potaknuti od »naprednih« — — — — znaju sa strane ujesti, a inače uživamo od njih mir. Njihova zvijezda repača zasine u stanovitim razdobljima, sine i nestane je. Kao i njihova glasila, pojaviše se, pa iščeznuše. »Hrvatski Đak«, utopi se u bratskim zdravicama u slavu »naprednih ideja«. »Val« gromorno zaurlavši strašnu pogrebnu pjesmu »novovjekom mračnjaštvu« odbi se o tvrdu klisuru Petrovu i nestade ga za uvijek. Zbilja nesretna kob. — evolucija, — kojoj je sve podvrgnuto, strašno im mrsi račune i žalosti im napredne duše. Xy.

POŽEGA. (Euharistički život). Ove smo godine pomnožali naše nastojanje oko vjerskog života; osobito smo uzeli za zadaću, da nam što bolje cvate euharistička sekcija. Žilavim radom i agitacijom te vlastitim primjerom uspjeli smo, da mnogi idu vrlo često primati sv. sakramente, a nedjeljom ih broj dosiže često i daleko iza 50. Osobito nas je obradovala proklamacija u zadnjem »Đ. V.« kojom se objavljuje, da 8. prosinca ima biti zajednička sv. pričest za sve naše đaštvo. Ni adoracije nijesmo zaboravili. Drugi put ću se osvrnuti na naš rad i prilike opširnije, za sada spominjem, da smo svi protiv nacionalista, spremni i na najtežu borbu s njima. Nebojša.

TRAVNIK. (Apstinentska sekcija.) Lanjske je godine naša sekcija pokazala veliku revnost. Ali kako smo se god lani bili zagrijali, tako se u početku ove godine pokazala bila neka klonulost. Jedva nas se skupilo sedam. Ali ipak nijesmo uzmakli, nego smo uprli iz petnih žila, jer smo uvjereni o veličini i o važnosti naše ideje. Borili smo se i radili. I trud nam nije ostao uzaludan, jer smo predobili 17 novih članova, te nas sada ima 24. Za našu smo ideju predobili gotovo jedan cijeli razred. Dosada smo imali 3 sastanka. Izabrali smo novi odbor, u kojem su: predsj. Marko Duić, odbornici: Sozić Josip i Arko Ivan. M. D.

ZADAR. Naš rad. I u našoj su gimnaziji i preparandiji tri grupe. Mladohrvat a i naprednjaci u velikoj neslozi, jer »quot capita, tot sententiae«. Najjača, ako i najmanja, jest sigurno naša grupa. Dok drugi rade za dobro »nacije« vičuć i kričuć na klerikalce, na popove, psujuć grozno proti svemu, što je sveto, dotle mi oduševljeni s naših ideala skupljamo se na rad za vjeru i domovinu.

Na praznicima pomogosmo našim Pavli-

novićevcima podići »Omladinsko društvo«, što je na našu veliku radost tako dobro uspjelo, te tako uplivalo na narod, da je na tamošnjoj prvoj akademiji u čast preč. Don Ivanu Ivanoviću, prisustvovalo oko 1200 seljaka. Zajedno s omladinskim društvom Preka otišli smo (15 nas) na spljetski sastanak. Iza sastanka vratili smo se oduševljeni i tvrdo odlučili, da ćemo do visokog stupnja podignuti naše hrv. kat. daštvo. Na prvom našem sastanku izabrasmo predsjednika, koji nam vatrenim riječima preporuči sveti rad za vjeru i domovinu. Imademo svake nedjelje naš sastanak, a dosada smo ih imali sedam, na kojima se moglo sasvim lijepo opaziti oduševljenje, koje vlada među nama. Nas je 30 članova. Predavanja smo imali slijedeća: 1 .O obrazovanosti. 2. O slijepcima. 3. Ljubav prama domaćoj grudi. 4. Nešto uopće o Hrvatima i Srbima. Iza predavanja imali bi obično poučne debate. Odlučili smo također izdati naš listić »Osvit«, u kojemu će naši članovi razvijati svoje sile u beletristici i znanosti. Bio nam osvit dana bolje budućnosti!

Sve ovo dokazuje, da smo odlučni raditi za naša načela, po kojima hoćemo da u našim srednjim zavodima zapalimo luč vjere i p r a v u ljubav prama Hrvatskoj domovini, po kojima u kratko, hoćemo da preporodimo hrvatsku našu mladež.

Pristaša.

SPLJET. (Nestrpljivo očekivanje). Početkom škol. godine počesmo i opet da radimo i da zapravo nastavimo svoj rad poslije ferijalnog odmora, potaknuti i oduševljeni splitskim i trsatskim sastankom. Sve je išlo, tek kao da nečega nije bilo. I svakim smo danom, jedan nestrpljiviji od drugoga, međusobno tražili nešto i pitali — čekali smo našu »Luč«. Došla je. Kako je radosno primismo. Zanimivo je bilo gledati samo, kako se naših 50 drugova upravo jagmilo za njom, da je što prije dobiju.

Mi smo ponosni s našom »Luči« pa želimo, da i nadalje cvate i napreduje. Neka se dostojanstveno koči među ostalim đačkim listovima: neka i nadalje nosi u naše redove luč, vatru oduševljenja za naše ideale. **P.**

SPLJET. (Konstantinovo slavlje.) Tisuće i tisuće naroda grnule su prije nekoliko sedmica prama starodrevnom Solinu. Nebrojeno je mnoštvo jatomice hrlilo svim mogućim prevoznim sredstvima, da prisustvuje slavi pobjede Krista nad sotonom, slavi pobjede kršćanstva nad tminom poganstva. Tko je čutio i malo snage u sebi od nejaka djeteta pa do iznemogla starca bez razlike spola, sve, što je samo disati moglo, išlo je, da se na zemljištu zalivenu krvlju tisuća mučenika, zadoji vjerskim idealima, da se pokloni Kristu pobjedniku. Narod je htio, da pokaže, da još nije izumrla u njemu vjera otaca, da hrv. narod usprkos svih protivština još nije izgubio vjere u svoje uzvišene ideale. Premda često napadnut sa strane »antiklerikalaca«, koji su svojim pristašama branili sudjelovanje slavi, Spljet je i njegova okolica pokazala, da j o š k a t o l i č k i m i s l i, da još nije uspjelo demokratskim vikačima iščupati joj iz srca djedovski amanet.

Pa i mnogi pristaše te klike uvidješe za čim idu ti ljudi i koji ciljevi vode te »narodne vođe«. Spljetski demokrati uslijed toga počeše da gube sve više terena, pa dok su pred nekoliko godina plevali opijelo svemu, što odiše hrvatstvom i vjerom, te onda računati, kako će postati potpunim gospodarima cijelog našeg naroda, danas moraju, da konstatiraju, da im se primiče propast. Okolica je odgojena u hrv. i kat. duhu, a ono nekoliko spljetskih seljaka i građana odbila je njihova akcija proti Konstantinovu slavlju. I djeca bi se sramila, da su takova šta uradila, ali su spljetski demokrati znali, da im prijeti propast. Za to su uprli svim silama, da osujete, što je »klerikalizam« htio da proslavi. To bijahu njihove slabe i posljednje sile pa u očajanju i poduzeše onako mizernu akciju.

Njihovo nastojanje nije uspjelo. Slava je uspjela, kako se ni priređivači nadali nijesu, a nema ni jednog objektivnog demokrata, koji ne bi to priznao. Ovaj im puta uza sva nastojanja nije uspjelo, da pokažu da je Spljet demokratski, jer je čitav grad, osim nekoliko najzagriženijih iz njihove općine, prisustvovao slavlju, te tim pokazao, koliko drži do demokrata.

Sada pak, kada su prošli dani pobjede i slavlja, na rad, drugovi i braćo. Široko nam je polje rada, pa dok demokrati žanju plod svoje taktike i želja, probudimo narod, prosvjetlimo ga i organizirajmo, da svijestan svojih ideala uzmogne i znade, da se bori protiv ujedinjena neprijatelja.

Demokrati odjednom osvanuše, zasjaše, a sad bijeni od svog vlastitog rada zalaze za uvijek. Na ruševinama lažnog demokratizma gradimo, kao što su naši stari na ruševinama poganstva podizali hramove kršćanske prosvjete, tako i mi sada svijesni svoje vjere i hrvatstva, te s dubokim uvjerenjem, da proti svakoj »antiklerikalnoj« i bezvjerskoj akciji na posljetku pobjeđuje Krist. **V.**

Iz moje listovne torbice. Drug mi **Stipe** piše između ostaloga i ovo: Moramo biti poput momaka četnika. Nek nam je svrha: Bog i domovina, a doživotna zadaća svaki dan učiniti nešto dobra. Ovo djelo ne mora biti herojsko, nek slobodno bude sitno i maleno, ali samo da je dobro. Onda nek naš duh uvijek pliva u idealizmu. Budimo aristokrate duha. Prezirom gledajmo na ono, što današnjoj generaciji imponira. Idealizam čuva zdrav razum i pošteno srce, a to je baš ono, česa danas najviše i trebamo. A sam n a š budući realizam bit će zdrav, pošten, jak i energičan, a ne mlohav i prezira vrijedan. On će raditi ljude, kojima će imponirati samo načelo, a ne osobni interes i lični obziri, radat će komite duha.

Moj stari poznanac **Pera**, tamo iz ravne Slavonije rasrdio se pa piše: Stoji pisano: Još vam kažem, ako se dvojica od vas slože na zemlji u čemu mu drago, zašto se uzmole, dat će im otac moj, koji je na nebesima, jer gdje su dvojica ili trojica sabrana u ime moje, ondje sam ja među njima (Mat. 18. 19.—20.)... U današnja vremena nalazi se naš narod u velikoj i teškoj pobigli. Neprijatelji, koji kano da se zavjerili uništiti našu napaćenu, ali slavnu i punu života hrvatsku naciju, opasali nas željeznim lancem i ne dadu nam disati. Nastalo je doba ili pobjede ili potpunog rasapa. Pa u zadnje doba pojaviše se na hrvatskom obzorju i nacijonalisti, da pospješe propad hrvatstva. Zalutali sini majke Hrvatske... Pa da budemo nehajni? Ne! U našu vjeru, u naše hrvatstvo nitko da ne dira- Mi smo Hrvati — srdita nacija spremni i na smrt za svoje ideale. Mi imademo silu i strašnu energiju sadržavaju ideje vodilice našega pokreta. Hoće li nam uspjeti? Hoće, jer naš je pokret zajednička akcija neba i zemlje! — — —

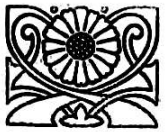

Iz carstva tmine.

Naši liberalci, nacijonalizam — I kultura. Svečano su porušili sve zaprijeke, što dijele Hrvate od Srba, stvorili su nešto nova, veličanstvena, nov »nacijonalizam«, koji je visoko uzvišen nad svakom sumnjom »hrvatskog i srpskog frankovluka«. Vjera je već davno prestala da dijeli duhove, jer su oni herojskim mukom (kao kad su nosili Strossmayerov vijenac »kraj Pučke kuhinje«) prešli preko takovih »sredovječnih gluposti.« U teoriji dakako, ne praksi. Sa »srpskom« vjerom prilično se slažu, ali smeta im vjera katolička i muslimanska. Donekle je razumljivo, da ti silni duhovi mrze »služnike Rima«, ali je nerazumljivije, da oni isti, koji su imali toliku snagu, da stope dva naroda u jedan, ne mareći za vjeru, sada najednom ne mogu da pojme, da može biti jedan narod i ako je dviju vjeru. U tome su zaista sićušni. Kad bi to još bili »tjesnogrudni klerikali«, moglo bi ih se još kako ispričati, ali čudno je da to čine naši prosvjetljeni liberalci i osvjedočeni »nacijonaliste.« Da oni ne kane postati klerikalima, osjetivši »miris popovskih lonaca?« Istina, vremena se mijenjaju, nije li tako g. Supilo?

Predsjednikom »Hrvatskog akademskog potpornog društva« izabran je Hrvat, musliman, Salih H. Baljić. Mjesto da se liberalci vesele, kako je podignuta hrvatska svijest među muslimanima »Hrvatski Pokret« htio je da dokaže kako je uzvišen nad kulturom, i donio je ovu, zaista slobodoumnu noticu: »Po želji frankovaca od sada je predsjednik »Hrv. akad. potpornog društva« — Turčin. Iza balkanskog rata doista je to lijep napredak!« Za ovu kulturu 20. stoljeća ne treba komentara.

Budući da su liberalci svagdje jednaki,

to su liberalci u Spljetu htjeli da dokažu, kako u niskoći kulture ne zaostaju za zagrebačkom braćom. Kad se sa posvete zastave »Pravog hrvatskog Sokola« u Vranjicu vraćao kroz Spljet Muslimanski Sokol iz Trebinja, dočekala ga je napredna i demokratska spljetska fukara sa povicima: »Doli muslimani! Doli fesovi! Doli Turci!« U isto vrijeme raspravlja sarajevska »Srpska riječ« je li moguće govoriti o kulturi Hrvata muslimana oko »Novog Vakata.«

Iz svega izbija činjenica, da zagrebački »Pokret« skupa s krugovima, koji nijesu daleko od njega, i spljetska ulica, stoje na istoj kulturnoj visini, da ima među njima neki savez. Zadužio bi potomstvo, kad bi se našao jedan stručnjak, koji bi istražio, je li to djelovalo čitanje »Hrvatskog Pokreta« na prostotu spljetske fukare, ili je djelovalo to mišljenje spljetske fukare — na pisanje »Hrv. Pokreta.« —r—

Naš kolega iz tiskare apelirao je u jednom broju sa krščanskog i bratskog stanovišta na Hrvate katolike, da se daleko drže od svečane akademije, što je priređuju gospojinske Marijine kongregacije u Zagrebu u korist širenja Unije na Balkanu. Slavni »Hrv. Pokret« drži, da je ta akcija pogibelna po naš kulturni i politički i gospodarski život, te da je . . . u službi tudih, nama štetnih političkih ciljeva . . . To bi bio posao nebratski, neljudski i protivukršćanski, pa smo uvjereni, da će Hrvati katolici daleko držati od te rabote uopće, a napose od toga bratskoga koncerta . . . Međutim su Hrvati katolici grada Zagreba napunili dupkom dvoranu glazbenog zavoda na akademiji. Ali pitamo Hrvate »katolike«, dokle će oni još podupirati »H. P.«?

Malo cvijeća iz »naprednog« novinstva. . . . . . »Izabrani su »jednoglasno« ovi: predsjednik: Musliman Salih H. Baljić . . . Od 533 člana glasovalo ih je za ovaj odbor — kako vele frankovci —243, (neki tvrde, da ih je uistinu glasovalo samo 180, ali kako su bili sami međusobom, to su po poznatoj svojoj izb. metodi računali ,kako ih je volja), dakle manje od polovice. Ovako jednoglasno« izabrani odbor prestaje biti reprezentantom omladine . . . »Domagojci« ipak bar nešto imaju od te borbe, ali milinovci baš ništa, do sramote, te se i ne pokazuju na svjetlo«. »Hrv. Pokret.«

. . . . »Klerikalci su upotrijebili jednu prigodu, da pogrde uspomenu na velikog biskupa Strossmayera. Među ovim klerikalcima nalaze se ujedinjeni pristaše milinovaca, frankovaca, kao i jezuitskih gojenaca iz društva »Domagoj«. »Riečki novi list.«

»Agramer Tagblatt« preveo je skupa sa tiskarskim pogriješkama izvještaj »Obzora« a »Srbobran« pisao je o škandalima — u Bugarskoj. —r—

Progoni katoličke crkve u Rusiji. Svakom je poznato, da katolička crkva proživljuje u Rusiji teška vremena. Ovo se stanje ne popravlja usprkos intervencije sv. stolice, ono se svakim danom pogoršaje.

Nedavno je jednim ukazom zabranjeno obdržavanje kat. službe božje po ist. obredu. To stoji u opreci s tolerantnim ediktom od 1895., koji svim državnim religijama, a i rimokatoličkoj, priznaje potpunu slobodu. Ovaj je posljednji ukaz najteži atentat, što su ga počinili protiv katoličke crkve u Rusiji.

Povijest grko-katolika u Rusiji nije ništa drugo, nego samo mučeništvo. Tih je unijata prije 100 godina bilo u Rusiji oko 3 milijuna. Njih je Katarina II. i Aleksander I. silom preveo na pravoslavlje.

Prije 20-tih je godina bilo u svem neko 200—300 tisuća, koji su se oprli progonima i ostali vjerni vjeri otaca. Kad je 1895. izašao ukaz o toleranciji, požurile se tisuće pravoslavnih, potomaka unijata, što su ih silom preveli na pravoslavlje, da pređju na katolicizam. Ova je konverzija prestrašila vladu. — Mislila je, da će taj pokret potaknuti i šire mase na prelaz katolicizmu, to više, što je razlika između unijatskog i pravoslavnog bogoslužja gotovo nikakva.

Pravoslavlje u Rusiji štiti svoje pozicije ,tako, što progoni katolike. Potraje li to duže, bit će Sv. stolica primorana, da prekine svoje odnose s Petrogradom.

Tisak Hrvatske Tiskare d. d. u Zagrebu.

Prilog „LUČI". Br. 7. i 8.

ĐAČKI VIJESNIK

ZAGREB, 20. siječnja 1914.

Radikalizam naših redova.

Nama lebdi pred očima veliki ideal slobodne, katoličke i demokratske Hrvatske. Naša je zadaća, da provedemo rekristijanizaciju hrvatskoga naroda; zadaća je to teška i iziskuje preobilno posla i žrtava, ali nije nedohvatna i neizvršiva. Danas je doba udruživanja sila, doba organizacije, pa ne ćemo dohvatiti svoga ideala, ne budemo li proveli organizaciju naroda na svim područjima. Baza toj organizaciji hrvatskoga naroda mora biti čisto katolička i hrvatska.

I naš je đački katolički pokret počeo s organizacijom. »Mi hoćemo čvrstu organizaciju svega hrvat. katol. đaštva«, bile su prve riječi, prvi program naše »Luči« (I. 1. str. 1.). U radu oko organizovanja naroda ne će dakako đaštvo imati prvu riječ, ali je više nego jasno, da će baš naše đaštvo uložiti veliki dio svoje energije i mladih vatrenih dana za taj posao. Nema sumnje, da je sadašnjoj našoj generaciji u skoroj budućnosti i raditi na organizaciji naroda, no za taj rad treba da se ta generacija spremi, odgoji.

Radikalizam je u početcima svakoga mladoga pokreta veoma dobar. Kroz čitav prvi decenij, a osobito u početcima, bio je radikalizam u načelima bitna oznaka našega pokreta. On je u nas rodio vatrenim oduševljenjem za ideale vjere i doma, bistrinom i čistoćom u načelima, rodio je uzornom disciplinom. Mi od toga radikalizma ne smijemo popustiti, jer u tome upravo leži glavna snaga, polazna točka našega hrvatskog katoličkog đačkog pokreta.

Nakon dva lustra neumornoga rada naši se redovi vanredno umnožiše. Pri tome prijeti jedna pogibao, da onaj naš prvotni nekolikogodišnji žar ne ohladi led pogubnog indiferentizma, karakteristične oznake našeg vremena. Mi računamo samo s potpuno uvjerenim jedinicama i odbijamo od sebe popustljive, mlake, kompromisne katolike. Polutanstva nam ne treba, jer je ono zapreka odgoju značajeva i solidnom radu. U našim se organizacijama imadu principi našega pokreta, katolicizam, hrvatstvo i demokratizam, provoditi do skrajnih granica; oni su one sjajne luči, koje nam svijetle

u tami modernog ateizma i anacijonalizma, tri ideala, koja nam daju snage i pobuda u naporu našega rada.

Moderni je život pošao putem negacije pozitivne religije i odgoja bez viših etičkih principa. Mi ovomu životu moramo suprostaviti život katolički sa svim konsekvencijama; i što se jače napadaju principi katoličkog života, to mi moramo tim upravo biti radikalniji, nepopustljiviji. Katolicizam se u našim redovima ne smije shvatiti jednostrano, teoretski; nama trebaju ljudi praktičnog katoličkog života. Amateur-kršćanstvo i modni katolicizam pojavi li se u našim redovima, bit će crv razarač. Naša je najsvetija dužnost, da sa sebe stresemo i najmanji prah nehajnosti i neodgovornosti za naša načela u svakom pogledu, a osobito u provađanju katoličkih moralnih ustanova moramo biti bezobzirno strogi ne štedeći ni jedne osobe, jer uvijek neka je jača ideja nego li pojedinci.

Ne budemo li uzmogli svoja radikalna načela primijeniti i dovesti u sklad sa svojim životom, ne ćemo od sebe učiniti nikada jakih značajnih pobornika u borbi za pobjedu svojih nazora.

Ne manje smo radikalci i s obzirom na naše hrvatstvo. Naš svekoliki rad ima da služi na korist narodu hrvatskome; zato radimo i radit ćemo i pozitivno, a istodobno i negativno rušeći sve protuhrvatsko i boreći se protiv nosilaca onih mnogih nezdravih ideja, koji su zapravo grobari hrvatstva.

Ojačajmo dakle svoje nazore radikalnošću svaki pojedinac i svaka organizacija. Uništimo u svojim redovima svaki trag i najmanjem indiferentizmu i nehaju. Ovaj vodi do izblijedjelosti ideala, vodi do ugašenja vatre i oduševljenja, a konačno do iznevjerenja vjeri u pobjedu ideala naših. Da, budimo radikalci, jer je radikalizam jedan od onih čimbenika, koji uvjetuje naš odgoj, stalnost i bistrinu u poimanju načela, rad za rekristijanizaciju naroda.

IZVJEŠTAJI.

Hrv. katol. akadem. prosvjetno društvo »Strossmayer« za Slavoniju. Dan 15. siječnja 1914. bit će u povijesti hrv. kat. pokreta u Slavoniji zabilježen zlatnim slovima. Taj dan naime obdržavala se u Đakovu, u auli novosagrađenoga sjemeništa, konstitucionalna skupština akad. prosvj. društva za Slavoniju, u kojem će bogoslovni i svjetovni akademici na temelju prave kršćanske prosvjete poraditi za boljitak sv. vjere katoličke i mile domovine Hrvatske. Naš narod u Slavoniji propada, jer nema religijozne i nacijonalne svijesti. Zadaća je novoosnovanog društva, da tu svijest probudi i podigne te tako hrvatski živalj za vremena spasi od sigurne propasti. Samo religijozna i nacijonalna svijest može spasiti naš narod od propasti pred jačim tuđincem.

Sazivač I. Ivanković, bog., otvara u 9 sati skupštinu, pozdravljajući svu prisutnu gospodu: rektora M. Pavića, gg. profesore, izaslanika svjetovnih akademičara i drugove, zahvaljujući im se, što se odazvaše pozivu. Hoćemo da osnujemo akademsko prosvjetno pokrajinsko društvo po uzoru »Pavlinovića«, »Martića«, »Dobrile«, koje će na temelju kršćanskog demokratizma poraditi za spas i preporod hrvatskog naroda u čitavoj političkoj Slavoniji. Načela kat. pokreta: katoličanstvo, hrvatstvo i demokratizam, dosta su jaka, da ne malakšemo u teškom i mukotrpnom radu za Boga i domovinu. Došlo je vrijeme, da provedemo u praksu rečenicu: Iz naroda u narod. Društvo će raditi na vjerskom, prosvjetnom i gospodarskom temelju. Predsjednikom skupštine imenuje I. Bertija, a tajnicima Flodina i Janošija. Predsjednik vodi skupštinu sa dnevnim redom: a) naše društvo. Društvo će se zvati »Strossmayer«, jer će djelovati prema devizi velikog muža i patriote, slavnog biskupa Strossmayera: Sve za vjeru i domovinu; b) pretres pravila; c) proglas društva; d) primanje članova. Prijavilo se dosada preko 20 članova, a ostali drugovi iz političke Slavonije, koji žele biti članovi, neka se prijave na odbor »Strossmayer«-ov u Đakovu; e) izbor odbora. Izabran je slijedeći odbor: predsjednik Đ. Kuntarić, cand. iur., potpredsj. I. Ivanković, bog., tajnik Stj. Flodin, blagajnik Mihaljević, gospodar I. Kvintus, a revizori su: Š. Stojanović, cand. med. i S. Varga, stud. iur. Sve točke programa bile su praćene osobitom zanimivošću i kritikom. Novi se potpredsj. u ime odbora zahvaljuje na savjetima i podijeljenoj mu časti, obećaje, da će nastojati, da »Strossmayer« bude zaista »Strossmayer«, a svršava s poklikom: Vivat, crescat, flereat! Iza oduševljenog govora rektora M. Pavića zaključuje predsjednik ovu skupštinu. Ip.

Zbor duhovne mladeži zagrebačke imao je dne 11. siječnja o. g. II. glavnu skupštinu. Ovdje ću ukratko izvijestiti o radu »Zbora« od prošle skupštine (26. listopada 1913.). Društvo imade 5 klubova i jezični tečaj za češki. Na klubovima su čitane ove radnje: Eiler I.: O Ivanovom i Philonovom »Logosu«; Gahs A.: O biblijskom racionalizmu, I: O autenciji Matejevog evandelja; Markov M.: O pamćenju; Malek Z.: Komunizam, socijalizam i nihilizam; Žganec: O prilikama u Medumurju; Varga B.: O ugarskim Hrvatima; Stepanić pl. M.: O komasaciji; Praskić M.: O Židovstvu; Jurković: Legenda o Amisu i Amilu; Filipan: O Ćoroviću; Žganec: O biskupu i pjesniku Prohaszki; Rozgaj: Ocjena jeronimskih ovogodišnjih knjiga; raspravljalo se o futurizmu, o etičkom momentu u književnom stvaranju i t. d. U deklamatornom klubu izvodila su se Preradovićeva »Braća«, Jovanićeva »Tri hajduka«. Zatim je Benković deklamovao pjesmu: Judeji; Kulko: Četa; Rozgaj: U slavu Kačića. Huzjak je govorio: Strossmayerov govor prigodom otvorenja akademije. U apstinentskom klubu čitane su ove radnje: Akst: Alkoholizam, birokratizam i kapitalizam; Ružičić: Nek se bistri; Akst: Alkoholizam kao soc. pojava.

Upravni je odbor radio oko unutarnje uprave društva. Književni se pak bavio širenjem društvenih izdanja napose »Kat. Đaka« i »Sv. Pisma«, te je priredio za tisak »Vjera i čudorede« od profesora Jehličke, što će za koji dan izaći. Bit će tiskano 2000 primjeraka, a stajat će oko 60 filira. Danas, kad se opaža pad vjere i morala na svim stranama, držimo, da će nas drugovi pomagati, da se ova knjiga što prije raširi među đaštvom i radništvom. — Od prošle skupštine poslao je »Zbor« raznim knjižnicama diljem sviju krajeva, gdje stanuju Hrvati, preko 500 knjiga. — Knjiž. umj. klub priredio je izložbu slika mladoga umjetnika Filakovca, te uspjelu matineju na novu godinu, na kojoj je Erjavac čitao svoje pjesme, Kulko satiru »Junak«, a Jurković izvrstan prikaz indijskoga pjesnika Tagore. Žganec je pak odigrao na glasoviru nekoliko Griegovih norveških narodnih pjesama, dok je Vernik otpjevao »Kad mlidija umrijeti«, a Andres solo partiju iz Haydnovog oratorija »Stvaranje svijeta«. T a j n i k.

Sjednica pretstavništva. Dne 15. i 16. o. mj. održali su pretstavnici naših društava svoju sjednicu, na kojoj se riješilo mnogo znatnih pitanja, što zasijecaju u naš đački pokret. Stvoreni su mnogi zaključci i izražene su neke želje, da ih se drže naša društva u svome radu. Uvjereni smo, da će i ti zaključci pridonijeti svoje napretku našega katoličkog pokreta. Pretstavništvo je poslalo brzojavni sinovski pozdrav ocu i začetniku našega pokreta presv. g. biskupu dru. Mahniću na Krk, a pozdravilo je i ustanovnu skupštinu »Strossmayera« u Đakovu.

*

Sa sijela naših organizacija. —P— s. 3. Pavlinović, preporoditelj nacijonalne svijesti u Dalmaciji; O novinstvu. —S— s. 7. Lav XIII.; s. 9. Upliv Crkve na znanost. —A— 3. s. Čitanje iz »Luči«; Inkvizicija i katol. crkva; Poljak: Orači, deklamacija (= d.) 4. s. O slovenskom jeziku; S. Tomašić: Zadnji Zrinski, d. 5 .s. Ima li Boga? Poljak: Raskošan smijeh, d. 6. s. Hrvat-katolik, apologija; Arnold: Ribar, d.; O koristi dobre knjige. — 8. XII. svečana akademija. — 7. s. Intolerancija i nazadnjaštvo Crkve; Iz »slovenačkog jezika«; Otkud bezvjerje? 8. s. Mi bojnici smo, F. Galović, d.; Što i kako da čitamo? —H— 1. s. Sv. Toma Akvinski i njegova djela. 2. s. Je li Isus Krist živio? 3. s. Znamenitost Stanka Vraza. 4. s. Utjecaj prirode na razvitak čovječanstva. —C— 3. s. Hrvatska katolička mladost; Himna katolika Hrvata, d. 4. s. Značenje i korist presvete Euharistije. —E— 7. s. Apstinencija. 8. s. Ruska crkva. 9. s. O Međumurju. 10. s. Nacijonalisti (akademičar); Naše prilike u Pragu (akademičar). 11. s. Temelj i forma organizacije hrvatskoga naroda (akademičar). —Q— 5. s. Napoleon (100-god. bitke naroda kod Lipskoga). 6. s. Uspjeh proslave milanskog edikta; Nagodba. 7. s. katolička Crkva i kultura (akademičar). 8. s. Zabavno veče. 9. s. Josip II. prema Hrvatskoj. 10. s. Šenoa: Kakvu Hrvati djecu jedu, d.; Dvije rak-rane našeg naroda. (Koje?). 11. s. —? 12. s. Andrija Kačić Miošić. — 13. s. O špiljama; Važniji događaji u 1913.; Hranilović: Hrvatskoj, d. —Z— 7. s. Iz Demetrova »Grobničkog polja, d.; jedna pripovijest; Papirni novac.

— Ž — 1. s. Naša načela (akademičar). 2. s. O socijalnom pitanju. 3. s. Liberalizam. 4. s. Kumičićeva djela. 5. s. O kinematografu i njegovom utjecaju na javni život. Razvitak kršćanstva za vrijeme rimskoga carstva. 6. s. Socijalni problem; Luter. 7. s. O Puškinu. 8. s. Vjersko stanje u Dalmaciji prije i poslije dolaska Hrvata. 9. s. Zašto je propalo hrvatsko kraljevstvo? Fiziološki učinci elektr. struje.

Rad u narodu.

SOCIJALNI RAD U NARODU.

Hrvatsko katoličko đaštvo od postanka svoga bavilo se proučavanjem socijalnog pitanja, a nije prema svojim silama i prilikama zaziralo ni od praktičnog socijalnog rada. U mnogim se mjestima markantno istakao socijalni rad naših drugova.

Nas se najvećma tiče hrvatski narod, njegov sadanji i budući socijalni položaj. Na socijalne odnose hrvatskog naroda mogu se upravo doslovno, pa i pojačano, primijeniti riječi velikog socijalnog pape Lava XIII.: Res (croatica) clamat, vehementer clamat. Sadanje nepovoljno stanje i bijede našega naroda proučavat ćemo i nadalje na izvoru njihovu, a onda ćemo se njima baviti i u »Đ. V.« O budućnosti i o rješenju današnjeg socijalnog pitanja hrvatskog naroda možemo tek iznositi eventualno nacrte i osnove, pa liječeći uglavnom današnja opća narodna zla pripravljati tlo srećnijoj narodnoj budućnosti.

Socijologija je u naše dane postala moderna znanost, a od velike je i praktičnosti. Pojam socijologije i socijalnog pitanja veoma je opsežan, te obuhvaća sva društvena zla i njegove dobre strane — obuhvaća sadanje ljudsko društvo, komu treba reforme. Socijalno pitanje nije pitanje samo radničko ili seljačko, obrtničko, žensko, ćudoredno, književno, napučenosti i dr., to su sve tek dijelovi socijalnog pitanja; ono obuhvata sva ova i druga pitanja. Socijalna misao krči si put upravo začudno neodoljivom snagom, prodrla je u sve slojeve, iz širokih pučkih masa do parlamenta, a »baviti se« socijologijom i socijalnim pitanjem postalo je i u đačkim redovima od nekoliko godina »obična« stvar.

Hrvatsko katoličko đaštvo prozrijevši važnost socijalnog rada prvo je unijelo u

našu mladež smisao za ovaj rad, za ideju socijalne izobrazbe i študija socijalnog pitanja. I naša je »Luč« donosila članaka iz ovog područja, koliko su to njene uske prostorne granice dopuštale, a socijalne sekcije naših organizacija u mnogo slučajeva dosegle su visok stepen. Ipak se mora naglasiti, da je studij socijalne discipline i ovog pitanja, što svijetom vlada, veoma težak. Nije dosta znati nekoliko teorija, ili pročitati nekoliko autora, tu treba razumijevanja, shvatanja i *znanja* za gledanje i prozrijevanje sadanje socijalne bijede, treba poznavanja nekih naučnih struka, a onda se tek dolazi do liječenja, do praktičnog rada i rješavanja socijalnog pitanja. Uz teoriju treba i prakse i obratno.

Ako igdje, a to baš u tom pitanju ne može se dopustiti površnosti i diletantizma. Diletantizam u ovoj stvari gotovo da je istovjetan s površnošću, dotično s nekom polovičnošću, što ne vodi do pozitivnih rezultata. Mi ovo napose naglašujemo, pa kako ni u svemu našem radu i nastojanju, tako ni u ovom radu ne možemo dopustiti ni najmanje površnosti.

Socijalnom pitanju kao korelativ odgovara socijalni rad. Njemu je cilj i konačna svrha socijalna reforma, popravak gospodarskih i društvenih odnosa. *Socijalni je rad veoma nuždan i najbolji je rad za narod.* »*Za taj rad treba ljubavi i oduševljenja, volje i energije, pregaranja i ustrajnosti, a nada sve znanja.*« (»Luč«, VI.)

Religiozno je i ćudoredno pitanje jezgra socijalnog pitanja. Etika daje socijologiji vrhovni pravac (Ušeničnik). Mi stojeći nepokolebivo na vječno stalnim principima katoličkog morala ne moramo tražiti etičkih principa po raznim izmišljenim i klimavim sistemima. Za nas postoje samo jedni i to katolički propisi etički i nikoji drugi. Čitavom znanstvenom i praktičnom socijalnom radu etika je polazna tačka, poglavito za ćudorednu reformu, koja s našeg stanovišta valja biti provedena u duhu katoličkih načela. Poslije ćudoredne reforme dolazi se naravnim redom do reforme prosvjetne, gospodarske i političke.

Promatrajući sadanje socijalne prilike hrvatskog naroda, dolazimo do nepovoljnih rezultata. U nas je rješavanje socijalnog pitanja tako reći još u povojima. Premda je socijalno pitanje kao takovo opće narodno, mi ćemo ipak prema mogućnosti samog predmeta promatrati sve s našeg hrvatskog narodnog stanovišta. Razumije se, da ćemo dosljedni svojim katoličkim načelima svaku granu socijalnog pitanja promatrati i rješavati na temelju ovog načela i da ćemo svakom zgodom zauzeti neprijateljsko, pa i bojovno stanovište prema svim onim nazorima, koji nijesu sukladni s istinama katoličke vjere. Jedna je naime Istina, i tko nije za tu Istinu, protiv Nje je. Naši će se socijalni nazori složiti s drugim onda, budu li se kao takovi pokazali opće dobrim i korisnim ne tangirajući i ne protusloveći baš nikako našim katoličkim načelima.

Osobitu ćemo skrb polagati na naše narodne socijalne potrebe. Smatramo to neophodno nužnim, jer su mnoga zla uhvatila odveć duboko korijenje u našem narodu, da ih valja brzo uočiti i onda pružiti lijek.

Nastojat ćemo, a pozivamo i sve drugove na suradnju, da u ovoj rubrici ne izostanu ni teoretski članci. Teško je praktično raditi bez dovoljne teoretske spreme. Prema svemu tome i ova će rubrika kao i sve druge biti praktično-teoretska i informativna, ne ćemo zaboraviti da iznosimo dobru literaturu i upute kao i rad đaštva drugih narodnosti u tom pogledu, da i tim načinom doprinesemo napretku. Mi smo svojim dosadanjim radom došli do toga, da smo već znatan faktor u našem javnom životu s kojim se i ozbiljno medju ozbiljnima računa. Svojim istupom donijeli smo jedan novi program, a naš je život neprekidno provođenje toga programa, restauracije Hrvatske u Kristu. Kao što u cijelom našem đačkom pokretu i na ovom polju samostalno i sami svojim znanjem, svojom spremom i prema svojim silama gradimo naša socijalna načela za preporod Hrvatske. Dok radimo u okviru dosadašnjih naših načela, radikalni u svojim nazorima, ne bojimo se onih, koji hoće da uruše naš katolički pokret i ne ćemo prestati raditi u još većim dimenzijama za ta naša načela, za socijalnu reformu na katoličkim principima.

I ako razvijamo naš rad i protežemo ga u novije doba na narodnu obranu, ne smijemo nikako da pustimo s vida izučavanje

socijalnog pitanja kao ni apologetskog, religioznog rada. Ovo su temelji našega nastojanja i nijedan od njih ne smije biti zanemaren, hoćemo li, da zgradu naše organizacije i dalje gradimo i učvršćujemo.

Ne zanemarujmo dakle ni socijalnog rada, jer budimo uvjereni, da je socijalni rad najbolji rad za narod.

Hrvatske seljačke zadruge. Zadrugarstvo je upravo od eminentne važnosti za narodno gospodarski napredak. Napose zadruge sistema Raiffeisenova nose u sebi snažnu garanciju, jer nijesu jedino prosta kreditna društva, već imadu vanredno važnu odgojnu zadaću. — Taj odgoj jest strogo kršćanski; za naš seljački narod Raiffeisenova udruga jest krvava potreba i od vrlo je velike koristi. Zadaća je naime svake zadruge, da na temelju uzajamnosti i samopotpore pomaže svoje zadrugare u njihovim gospodarskim potrebama, da ih upućuje na pošteno i uredno življenje, te da u njima budi svijest za štednju. Poboljšanje je to dakle imućtvenih i gospodarskih odnošaja te duševno i ćudoredno unapređenje.

Ne možemo i ne smijemo se zadovoljavati s vjeresijskim udrugama, Schultze-Delitzeva sustava, koje su kod nas u rukama madžarskoga kapitala. Same po sebi ni one nijesu loše — no mi ih se Hrvati moramo vanredno čuvati, da preko njih ne budemo vezani u okove madžarskog kapitala. Ove vjeresijske udruge imadu u Hrvatskoj posebnih privilegija i olakšica kod njihova osnivanja, dok se za osnutak jedne hrvat. seljačke zadruge iziskuje i većih novčanih žrtava. Uza sve to je u nas zadrugarski pokret prilično uznapredovao, te ima danas 261 hrvat. selj. zadruga; sve su one okupljene u »Središnjoj svezi hrv. selj. Zadruga« pod pokroviteljstvom poljodjelske banke. Zadruge su podijeljene u 4 skupine: zagrebačko-varaždinska, ličko-riječka, bjelovarsko-križevačko-požeška i virovitičko srijemska skupina. Članova u zadrugama ima oko 40.000, koji su preogromnom većinom seljaci. Ove se godine u kolovozu održavala u Brodu III. svezadružna skupština, koja je urodila nekim vrlo dobrim zaključcima (glede iseljivanja, štednje, osjeguravanja blaga ,regulacije rijeka i isušenja močvara i sl.)

Postoji jedna verzija, koja ide za tim, da »Središnja sveza hrvat. selj. zadruga« postane posve samostalan, neovisan savez, što bi bezuvjetno uvelike doprinijelo većem procvatu naših zadruga. —r--r.—

Ferijalni klub u Križevcima. Iz opširnog izvještaja ovoga kluba vadi uredništvo ove činjenice: Dne 27. rujna pr. godine priredio je naš klub koncert u korist hrvatske i katoličke škole u Rijeci. Koncertu je bila podjedno i svrha, da se prikažu riječke prilike i naše dužnosti u narodnoobrambenom radu; da se dade katoličkom građanstvu svježih duševnih užitaka u životu mučenika Tarzicija; na koncertu se lijepo istaklo svojim pjevanjem i seljačko katol. društvo »Jelačić« iz Cirkvene. Za školu riječku sabrano je 160 K. Klub je posjećivao omlad. društvo u Miholjcu i pomagao oko osnutka radničke kršć. soc. organizacije. Priređeno je 1 skioptičko predavanje i prodano je preko 200 kom. pučkog sv. pisma. Štr.

Narodna obrana.

»SPOMENICA« O 50-GODIŠNJICI OTCIJEPLJENJA MEĐUMURJA.

Godine 1911. navršilo se 50 godina, otkako Međumurje službeno pripada Ugarskoj. Prigodom ove pedesetgodišnjice htio sam s mnogim prijateljima međumurskih Hrvata urediti i izdati spomen knjigu na ovo tužno razdoblje međumurske i hrvatske povijesti. Kakova bi ta knjiga imala biti, vidi se iz uvodnih riječi, što sam ih još u g. 1911. napisao.

Više je razloga, zašto ova knjiga nije ugledala svijetla. Međutim sabrano gradivo, još čuvam, a prikupljujem novo, pa se pouzdano nadam, da će u zgodniji čas knjiga svakako moći izaći. Da pak što više prijatelje međumurskih Hrvata uzmogne upoznati ovu namisao, priopćujem predgovor **»Vama, Međumurci i ostali Hrvati!«**

»Razdoblje godina 1861.—1911. je u životu naroda međumurskoga s obzirom na politički život njegov e p o h a n a p e t o s t i, a s obzirom na socijalni i kulturni život e p o h a m r t v i l a i s t a g n a c i j e. Ovo stanje prouzročila je madžarska politika zadnjih desetljeća.

Službena aneksija Međumurja g .1861. Ugarskoj rodila je u narodu ne reakciju, nego mrtvilo slično onome za apsolutizma pedesetih godina.

N a p e t o s t, koja u političkom životu izbija osobito u najnovije vrijeme, samo je posljedica madžarskog straha za Međumurje. Ta napetost raste baš tako, kako se razvija i ideja nacijonalizma. Da nije došla do vrhunca u Međumurju, odbija se na razmjerno veoma slabo razvijene narodnosne ideje. Ali usprkos ovoj činjenici, međumurski su renegati stvorili ondje tako intolerantan položaj, da se Međumurac upravo boji držati hrvatske novine, koje jedine može pravo razumjeti.

Danas se veoma često i bez razloga boji Međumurac, da je povrijedio svoju državljansku dužnost, ako mu časom napuni srce gorčina nad tužnim položajem. Ta dakle neka napetost psihološki je posve opravdana i razumljiva, kad znamo, da Međumurac ne pozna ideje nacijonalizma, da je materijalista i da voli prilagoditi se prilikama, nego tražiti problematični izlazak iz teškoga položaja.

U ovo pedeset posljednjih godina nije bilo u Međumurju nijednog javnog protesta proti kulturnom barbarizmu, nijednog otvorenog znaka reakcije. Reakcija je doduše postojala, ali tiha i plašljiva, kako je tihi i plašljiv i sam Međumurac. Mrmljalo se na nenarodni jezik, na škole, na urede.

Kako je u ovo razdoblje bio posve potisnut narodni život, nije ni n a r o d n o j k n j i z i bilo mjesta u Međumurju. Duševna hrana za narod bili su molitvenici, čakovačke novine i koledar, većim dijelom sve opskurne vrijednosti. Sve se pisalo u nenarodnom duhu, a to je urodilo mlakost u nacijonalizmu i odbijanje od tako bezbojne literature. Izdavači imali su doduše didaktične tendencije, ali samo izvana. Zapravo su sve publikacije imale na sebi biljeg odnarodivanja. Ironiziranje »lerskog jezika« i nasuprot slavljenje »međumurskog jezika« još je i danas veliko sredstvo propagande nehrvaštine kajkavačkog narječja, nego specifičnog međumurskog patriotizma, koji se onda lako prilagoduje madžarskomu. Ovakvom lektirom do dana današnjega nenaravno uspavljuju ti renegati međumurski narod. Nenaravno zato, jer će sigurno prije narodnosnog pitanja doći u Međumurju na red socijalno pitanje. U njemu će se narod izgubiti. Materijalna briga zakopat će za uvijek pitanja povijesti i tradicije.[1])

Ovakvu dakle atmosferu stvorila je ta nepraktična i beznačajna literatura. Na narod djelovala je razorno. Jer je narodu bila tuđa ,odbio se od nje i zapao u mrtvilo; a jer nije dobivao od druguda duševne hrane, nastala mu je u životu kulturna stagnacija, koja je potrajala do najnovijega doba.

S druge strane nije se moglo raditi. Ako se izdala kakova knjiga ili što slično napose za Međumurje s hrvatske strane, vidjelo se u tome samo veleizdajničke pretenzije.

To je i razlogom, da se za Međumurje pisalo ili se piše s nekom bojazni i rezervom. Ovu atmosferu straha stvorili su koje sami pisci, koje pak oni neinteligentni madžarski šoveni, kojima je politika sve prije nego kulturni odgoj naroda.

Smion je dakle naš pothvat, kad smo se usudili u takim prilikama izdati ovu knjigu, koju će mnogi smatrati buntovnim materijalom i tu će se zadržati, jer dalje uopće ne znaju ni misliti. Mislimo, da ćemo njome raspršiti bar neke od onih tjesnogrudnih predrasuda, koje se mogu nažalost naći u današnje doba slobode i u inteligentnijih, a kojima se čudimo, ako ih nađemo i kod priprostih ljudi drugih naroda.

Međumurski narod nije dobio ništa kroz pedeset godina knjige — do najnovijeg doba — koja bi mu bila napisana od srca k srcu, koja bi mu govorila onako, kako on osjeća. Ova knjiga, koja je posvećena međumurskim Hrvatima, slatkim glasom pripovijeda njihov život, radost i tugu, patnju i veselje, slavu i glas, prošlost i sadašnjost. Ona je spomen tužnoga života kroz pedeset godina; ona je optužba onih, koji su kroz to

[1]) U ovom nijesam bio dobar prorok.

vrijeme gušili svaki polet; ona je mala iz knada za ono, što se nije učinilo kroz drugi niz godina; ona je spomen, da još živi onaj narod, na čiji se život navaljivalo kroz pedeset godina.

Ovu knjigu dajemo vama, Međumurci ma i Hrvatima.

Pisana je ljubavlju i radošću.

Međumurcima bit će mila, jer će u njoj naći sebe. Ostalim Hrvatima neka je mila, jer će u njoj naći život zanimivoga i dobroga naroda, s kojim ga vežu srodničke i bratske veze.«

Mesop.

Madžarske škole u Hrvatskoj. Jedno od najsramotnijih poglavlja u povijesti hrvatskog naroda je madžarizacija Slavonije. U zadnjim decenijima naselio se vrlo velik broj madžara u Slavoniji i belovarsko-križevačkoj županiji, a danas se ti doseljenici organizuju i dobivaju tim još veću važnost. Ovi su doseljenici većinom u željezničkoj službi. a osim toga ima ih mnogo, koji su kao biroši na velikim vlastelinstvima (grof Maylath, A. Jankovich, baruni Guttmani). Neki su došli kao slobodni seljaci, a neke su naselile madžarske parcelarne banke, koje su parcelirale u zadnjim godinama mnoga vlastelinstva (Daruvar, Sirač, Virovitica). U zadnje doba razmahala se među doseljenim Madžarima silna propaganda. U Osijeku izlazi tjednik »Szlavoniai magyar ujsag«, svake godine se izdaje za slavonske Madžare madžarski kalendar, a najviše služe madžarizaciji škole. Danas ima u Hrvatskoj 84 madžarskih pučkih škola, 2 više pučke škole i 1 šegrtska škola. Te su škole bez ikakove kontrole sa strane hrvatskih oblasti, u njima se djeca odgajaju u najagresivnijem madžarskom duhu, a u mržnji na sve hrvatsko. Najžalosnije je to, da većinu školske djece čine nemadžari i to Nijemci, Srbi, Slovaci i Hrvati, jer ih Madžari namame u svoje škole raznim potporama u novcu, odijelu i školskim knjigama. U božićnjem prilogu »Szlavoniai magyar ujsaga« izašao je izvještaj o madžarskim školama u Hrvatskoj. To djelovanje razdijeljeno je ovako: I. »Julian« pod predsjedništvom grofa Béle Széchenyia uzdržava u Hrvatskoj 58 škola. Po županijama: Srijemska 13: Čakovci, Erdevik, Hrtkovci, Irig, Mali Radinci, Maradik, Marinci, Nikinci, Stari Jankovci, Platičevo, Šatrinci, Sot, Vrdnik. Virovitička žup. 21: Aladar pusta, Donji Miholjac, Antunovac, Budakovac, pusta Čemernica, Gačište, pusta Gložde, pusta Gradina, Humljani, Ivanovci, pusta Krivaja, pusta Kusonja, Vladislavci, pusta Krivaja, pusta Neteča, Rezovac, Slatina, Starin, Terezino polje, pusta Zdenci, pusta Žlebina. Požeška 11: Babina Gora, Daruvar, Dragutinovac, Govede Polje, Jamarica, Krestelovac, Lipik, Velika Cjepidlaka, Palisalaš, Šuplja Lipa, Sokolovac. Bjelovarsko-križevačka žup. 13: Bedenik, Brinjani, Galovac, Grbavac, Grubišno polje, Lasovac, Velika Bršljanica, Velika Pisanica, Narta, Osekovo, Pasjan. Zrinjska, Ždala.

II. Škole kr. ug. državnih željeznica: Zagreb, Komorske Moravice, Osijek, Zemun Brod, Vinkovci, Dalj, Bjelovar, Novska, Našice, Indija, Mitrovica, Pleternica, Ruma. Osim ovih su u Zagrebu i Osijeku više pučke škole sa fakultativnom gimnazijskom nastavom. Svega 14 pučkih i 2 više pučke škole.

III. Konfesijonalne škole reformiranih, (kalvinskih) crkvenih općina 10: Madž. Retfala, Korodj, Harastin, Laslovo, Maradik, Nikinci, Vukovar, Brekinska, Koreničani, Vel. Pisanica. Ove godine zatražio je »Julijan« od hrvatske vlade dozvolu za 40 novih madžarskih škola. Poluslužbena »Die Drau« izjavljuje, da će sada nova saborska većina pri riješenju toga zahtjeva morati pokazati je li doista unionistička ili nije. Doseljuju se Madžari i Nijemci, hrvatski učitelji prelaze u Bosnu i Srbiju, hrvatske se škole zatvaraju, a otvaraju se — julijanske škole. Takav je danas položaj hrvatstva u Slavoniji. F.

Tudinske škole u bjelovarsko-križevačkoj županiji. Od svih županija u užoj Hrvatskoj najugroženija je u nacijonalnom pogledu bjelovarsko-križevačka županija, koja sa svojim velikim brojem tudinaca gotovo izgleđe kao nastavak mnogojezične Slavonije. To pokazuju i mnoge tudinske škole, od kojih je 15 madžarskih. Od ovih je 13 julijanskih, 1 željeznička i 1 konfesijonalna. Osim ovih ima i 1 njemačka konfesijonalna škola.

—r.

»Deutscher Schulverein«. Naša braća Slovenci imaju tu sreću, da se njihovi susjedi Nijemci toliko brinu za njih, da su osnovali nekoliko germanizatorskih »kulturnih« društava, kako bi ova donijela Slovencima kulturu. Glavna germanizatorska društva jesu »Südmark« i »Deutscher Schulverein«, samo što je drugi razapeo svoje mreže i među ostalim Slavenima. Za šk. godine 1912. bilo je djelovanje Schulvereina među Slovencima slijedeće: : I. Društvene škole: Kranjska (5): Ljubljana, Reuter-Laase, Rodine Werschitz. Štajerska (10): Polzela, Hölldorf, Hrastik, Sevnica, Vuzenica, Šoštanj, Št. Lenart, Velenje, Zierberg, Pragersko. Privatne provizorne škole: Štajerska (3): Pickerndorf kod Maribora, Št. Egid, Slatina. Ukupno među Slovenicma 18 škola sa 38 razreda. II. Društveni dječji vrtovi: Kranjska (8): Tržić, Zagorje; Primorje: (1): Gorica; Štajerska (5): Ormož, Vojnik, Hrastnik, Ljutomer, Slov. Bistrica. Ukupno 8. III. Potpomaganje škola: A) za škole izdržavane od raznih korporacija: Kranjska (2): Domžale, Dolnja Šiška. Primorje (1): Gorica; Štajerska: (1): Pragersko. B) za javne škole: 1. Stvarna pripomoć, uzdržavanje pojedinih razreda itd.: Kranjska 1; Koruška1, Štajerska 6. —2. Školarina i razne potpore za siromašnu djecu: Koruška: razna mjesta. 3. Učevna sredstva; 4. Školski namještaj; 5. Knjižnice itd. IV. Potpomaganje dječjih vrtova: Koruška 4, Kranjska 4, Štajerska 7. — V. Zidanje zgrada: 1. Zidanje vlastitih zgrada: Koruška (1): Finkenstein; Kranjska (4): Reuter, Rodine, Verdrng, Werschitz; Štajerska (5): Hölldorf, Pragarsko, Vuzenica, Št. Egid, Šoštanj. 2. Potpore za zidanje javnih škola i škola izdržavanih od drugih društava: Koruška 11, Štajerska 2: Celje, Ptuj. 4. Potpore za izdržavanje trgovačkih i strukovnih škola: Štajerska 10. — 2.Naukovne potpore: Štajerska 2. — 3. Potpore za đačke domove: Štajerska 2: Uelje, Ptuj. 4. Potpore za izdržavanje trgovčakih i strukovnih škola: Koruška 1: Naborjet; Kranjska 1: Kočevje; Štajerska 2: Celje, Slov. Gradac. 5. Potpore za izdržavanje kućanskih škola: Kranjska 1: Ljubljana; 2. Štajerska 2: Celje, Maribor. 6. Potpore za izdržavanje šumarskih i gospodarskih zimskih škola: Koruška 1: Velikovec; Štajerska 1: Maribor. 8. Potpore za izdržavanje mladenačkih i šegrtskih domova: Štajerska 1: Ptuj. VII. Društvene zgrade i gradilišta: Štajerska 16, Koruška 3, Kranjska 13, Gorica 1. To je djelovanje samog »Schulvereina«, a gdje je još djelovanje drugih društava. To djelovanje među Slovencima je maleni dio velikog germanskog plana kako bi zadobili Istok, plana »Drang nach Osten«. Ovo djelovanje među Slovencima ima svrhu da načini jedan neprekidni lanac njemačkih naselja preko Kranjske do Trsta, a da Trst bude druga njemačka pomorska luka. Za provađanje toga brinu se svi Nijemci iz Austrije, ali još više oni iz »Reicha«. Slovenci su prva zaprijeka germanskom prodiranju, kad budu njih svladali, onda dolazi na red Hrvatska, Bosna, Srbija, sve do treće njemačke luke, Soluna. Preko njemačkog Soluna dolazi u njihovu interesnu sferu Mala Azija, Mezopotamija i Perzija. Kad bi to Nijemcima uspjelo, bilo bi Slavenima kao Poljacima u Pruskoj, bili bi izvrženi samovolji njemačke soldateske kao Francuzi u Savernu. Ako ne ćemo da nad nama gospodari tuđinac i da se izgubimo u germanskom moru, moramo se mi i Slovenci najenergičnije oduprijeti i onemogućiti takove pokušaje, gdje bi nama dolazile čete njemačkih kolonista i gdje se u ime kulture hoće da našu djecu odnarodi. Moramo i sami sustavno raditi, a tome sustavnom radu bezuslovan je preduvjet poznavanje rada neprijatelja. Tome neka služe i ovi reci. F.

Op. Kod naziva mjesta nastojali smo dati drugovima prave slovenske nazive; to nam nije pošlo za rukom kod onih naziva, koji su štampani širokim slovima. Podjedno spominjemo, da se Polstrau (v. Zemljopis Međumurja) zove slov. Središče.

»Deutscher Schulverein« i Hrvati. U zadnje vrijeme počinje se »D. Schulverein« već brinuti i za Hrvate. To su istom prvi počeci, ali baš radi toga treba na njegov rad što više pripaziti. Iz izvještaja se vidi, da je to društvo počelo raditi u Istri, gdje potpomaže pučke njemačke škole u Lovranu i Servoli i učiteljski dom u Lovranu. I na Bosnu nijesu zaboravili. Ondje je podijeljena potpora za njemačku školu u Trošelju. F.

»Zora«, Auckland, 2. U Australiji ima nekoliko tisuća Hrvata, koji se ponajviše bave kopanjem i trgovanjem smole. Premda ih je razmjerno malen broj i premda su daleko od domovine, nije im ipak ni malo jenjala

ljubav za domovinom. Hrvati su u Australiji već više puta pokušali da izdadu hrvatske novine, ali su im ove većinom bile kratkog vijeka. Ove godine su se opet ujedinili i osnovali novi list, polumjesečnik »Zoru«. Zasada im smeta, što su im novine bez hrvatskih slova (č, š), ali će ih od Nove godine moći natiskati s diakrit, hrv. slovima. Urednik »Zore« je L. Scansic. Program je listu okupljanje i organizovanje Hrvata u australskim zemljama i ujedinjenje hrvatskoga kraljevstva« u domovini. U tom znaku želimo i mi našoj braći preko voda Tihoga oceana svaki uspjeh.

F.

Protialkoholni pokret.

»Ko je junak — na ždrijelo!« Bilo je veliko oduševljenje. Iz pisama je sijevao zanos. Svagdje se je pokazivalo shvaćanja. Sekcije su se osnivale, broj je pristalica rastao. Misli su se izmjenjivale, naša se je ideja širila kao žarka munja. — Bez ikakvog bih pretjerivanja mogao tim riječima da ocrtam početak našega dačkog apstinentskog pokreta. Tako je bilo lani u ovo doba. To je malen razmak vremena, a da bi se moglo i smjelo pomišljati na veće promjene, barem ne u negativnom smislu. Koliko sam lani imao muke, ali radosne muke, dok sam odgovarao na ona mnoga pisma, koja su mi stizala od sekcija i od pojedinaca, a koja su često morala da čekaju i po dulje vremena na odgovor. A kako je ove godine? Uvrijedio bih sve apstinente, kad bih rekao: »Fuimus Troes...«, jer nas ima, — sigurno više nego li i lani, ali nema onoga lanjskoga reda. Već je prvi semestar pri svršetku, a javile su nam se dvije — tri sekcije. Lani su bile naše sekcije općenito poznate sa svoje točnosti, a naš je apstinentski savez imponirao i protivnicima svojim brojem članova. Neki su neapstinenti govorili: danas je kod nas apstinenca nešto novo, moderno, a takve se stvari primaju u prvi mah s velikim zanosom; poslije postanu svagdašnje, obične — i nestane ih. Drugovi apstinenti, procijenite težinu tih riječi! Kao što je moderno osvješćivanje naroda, kao što je moderan i boj proti alkoholu, jer je on — osobito kod nas! — glavni preduvjet, da se narod osvijesti i da ojača. I doista se ovakve velike ideje, ovakve stvari primaju mase onako, kako je gore rečeno. Masa je hirovita, a vi morate biti u svemu stalni, stalni kao što su napadaji protivnika našega naroda. Morate biti stalni i potpuni ljudi, jake, nesalomljive volje. Ko su i što su polovični ljudi, čitajte u »Excelsioru« i u »Svetom pismu«. Nama treba svagdje potpunih ljudi, pa i u apstinenci. Svakom je poznato pijanstvo našega naroda. A upamtite ove strašne riječi, »da je narod, koji se opija, narod na rubu propasti.«*) Pogledamo li naše političke, gospodarske i ostale prilike, uvjerit ćemo se o istini tih riječi. To je činjenica, koju ne treba istom dokazivati. Pa zar ćemo da stojimo skrštenih ruku?!

Svaka apstinentska sekcija mora da radi u dva smjera: na odgajanju svojih članova i narodnoobranbeno. Sama činjenica, da je neko apstinent, da se odriče stanovitoga uživanja (u našem slučaju — alkoholnih pića), je odgojni momenat. Tim se suzdržavanjem jača volja u dobrom. Nije to samo iz egoizma, nego je tu i altruizma, jer apstinent daje time i drugima primjer, žrtvuje ono malo uživanja za općenito dobro. Jer kako je god alkoholizam općenito zlo, koje ubija narod, tako je apstinenca općenito dobro, jer koristi narodu, jačajući ga i stvarajući sve preduvjete za njegovo blagostanje. Apstinenca oplemenjuje i uvodi u trijezan svijet. A da apstinent uzmogne širiti uspješno svoju ideju, treba da je svestrano pozna. To se postiže predavanjima i lektirom. — Narodnoobranbeni smjer apstinentskih sekcija stoji u tomu, što one goje i šire ideju, koja će učiniti narod otpornim proti tudinačkoj najezdi, jer će se trijezan

*) Šilović: Uzroci zločina. Str. 33.

narod normalno umnožavati, potomstvo će mu biti zdravo, trijezno će gospodariti, znat će se uzdržavati na svojoj grudi zemlje, bit će svoj gospodar. U tu svrhu moraju apstinenti širiti te ideje među narod predavanjima, razgovorima, brošurama i sl.

Ali za naše sekcije nije to sve. U njima mora da vlada disciplina prema nutrini (među članovima i prema vani (prema org., prema ostalim apst. sek. i prema »savezu«). Ta se disciplina pokazuje nada sve u savjesnom vršenju dužnosti. Neka se svaka sekcija zapita, vlada li u njoj disciplina! Samo ću se dotaknuti jedne stvari: predsjednik je »apst. saveza« odredio između članova »a. s.« »Domagoja« dopisnike za ostale sekcije. Ovi su pisali svima sekcijama, ali su dobili vrlo malo odgovora. Zato upozorujem sve sekcije, da se odmah jave, da pošalju izvještaje, popis članova i ostale podatke. Apstinenti, pokažite svoje ozbiljno i trijezno shvaćanje! U disciplini morate da prednjačite ostalima!

V. Grmović.

»Zlata doba« (br. 7., 8. i 9. god. VII. »Zdaj moramo zanesti kukavico samo še v hrvatske šume. Naj bi zapela tudi tam in prinesla Hrvatom zeleno pomlad treznega življenja!« Tako braća Slovenci u 7. broju »Zlatne dobe«, a i u ostalim brojevima interesiraju se oni za naš apstinentski pokret više, neg i samo naše hrvatsko novinstvo.

Ovdje ističem članak »Šola i alkoholizem« u kojem nam pisac neoborivim primjerima iz svoje školske prakse potvrđuje onu istinu, u koju još i danas mnogi inteligenat, pa i akademski obrazovan čovjek ne će da vjeruje, naime istinu, da je alkohol kriv toliko intelektualnoj i fizičkoj degeneraciji naše školske djece. Za žene imade također vrlo poučan članak »Gospodinja in alkohol«, iz kojeg razabiremo, kako i koliko može da učini žena u tom pitanju. Onima, koji u antialkoholnom pokretu još uvijek vide neku smiješnu i nepotrebnu agitaciju preporučio bih, da pročitaju članak »Iz dnevnika kralja alkohola« i »Sadovi alkoholnoga uživanja«. Tu je iz života izneseno 36 žalosnih slučajeva, što ih prouzroku-je toliko obožavani kralj alkohol. Od poučnih članaka spominjem još: »Protialkoholno delo in brezalkoholne gostilne v Švici«, »Kaj smo v Švici videli in izvedeli?«, Tuja poezija in domaća proza v bakhovi službi«, te članak »Alkoholizem in samomori«. Imade i nekoliko izrazitih sličica iz života onih, koji su idolu svome — alkoholu žrtvovali zdravlje i sreću svoju i svoje obitelji. Ostali i to veći dio časopisa ispunjen je dopisima i člancima apstinentsko-organizatornog sadržaja, te se baš iz tih članaka i dopisa najbolje vidi, kako se antialkoholni pokret snažno razmahao po svim slovenskim zemljama. Iz svega se može razabrati, da »Zlata doba« dobiva sve više karakter organizatornog vijesnika, nego poučnog časopisa.

»Novi život« (br. 6—12. god. I.) Za »Zlatom dobom« nimalo ne zaostaje glasilo društva apstinenata u Hrvatskoj i Slavoniji »Novi život«. Taj se je list već u prvoj godini svoga života digao do znatne visine, te je u nekim stvarima nadvisio i samu »Zlatu dobu«. O tome nas uvjeravaju mnogi članci, koji su potekli iz pera u javnosti već dobro poznatih protialkoholnih pisaca kao: Dr. Šilovića, Dr. Kiseljaka, Dr. Štampara, Dr. Kostića, Dr. Gundruma i dr. Kako među Hrvatima apstinentski pokret nije još tako raširen, kao u braće Slovenaca, to ćemo u »Novom životu« naći više znanstveno poučnih članaka, dok je »Zlata doba« organizatorne naravi. I baš ta znanstveno-teoretska strana je u »Novom životu« mnogo bolja i savršenija nego u »Zlatoj dobi«. Od članaka u »Novom životu« vrijedno je da spomenem: »Lječilišta za alkoholičare«, »Suzbijanje alkoholizma u Hrvatskoj«, zatim zanimiv članak Dr. Kostića.

»Suzbijanje alkoholizma u mitrovačkom kaznenom zavodu«, historijsko-znanstvena rasprava Dr. Kiseljaka »Pokret proti alkokolu nekoć i danas«, »Temeljna načela apstinentskoga pokreta« i dr. Osobito je lijep članak ruskoga pisca Semenova »Budi trijezan«. Tu nam pisac upravo živim crtama predočuje potrebu potpune apstinencije. Osim gore spomenutih članaka ima i drugih. Mnogi od njih su tek teoretske rasprave, od kojih neke ne mogu dati baš nikakve pobude za antialkoholni pokret. I »Novi život« donosi katkada po koju crticu iz života alkoholom otrovana.

U »Novom životu« dobro je zastupan i apstinentski pregled te razne bilješke, koje su ispunjene vrlo zanimivim statističkim podacima, koji se tiču alkoholizma. Svaki apstinenta a i ostali naći će u »Novom ži-

votu« dosta gradiva, koje mu može dobro i sigurno poslužiti za apstinentsku propagandu.

Dodatak. Nije mi baš ugodno pisati o toj stvari, jer će se to sa stanovite strane možda smatrati kao izazivanje, no istini i jasnoći za volju lačam se ipak toga neugodnog posla.

U 12. broju osvrće se »Novi život« i na naš kat. apst. pokret, te veli »da pokret u tom obliku barem kod nas Hrvata i Srba — naroda triju crkava — nije zgodan niti će biti uspješan.« Dok on tako na jednoj strani ne odobrava naš »separatni« pokret, to već na drugoj strani hvali separatni pokret srpskih đaka. Zar samo nama katolicima Hrvatima nije dozvoljeno, da osnivamo svoja separatna udruženja? Srbi su se kod nas u svim svojim poduzećima odijeli od nas Hrvata, pa i u apstinentskom pokretu. Najljepši nam dokaz za to podaje Bosna, gdje su srpska apstinentska udruženja već prilično raširena, a hrvatskih imade malo ili ništa. Zašto Srbi ne šire apstinentski pokret i među Hrvatima? Otpada dakle gotovo posve ona teška zapreka separatnog rada, da smo naime narod triju crkava. Ili zar se možda »Novi život« nada, da će Srbi sve svoje separatne institucije pa i apstinenska udruženja posrbohrvatiti? Onda se ljuto vara, jer Srbi se tako lako ne odriču svojega, kao na žalost mi Hrvati!

No još nešto! Na 184. i 185. stranici govori »N. Ž.« o našem separatnom pokretu, koji je sada ograničen tek na đačke organizacije, a na 186. stranici je već zaboravio, da ima organiziranih đaka apstinenata, pa se tuži, što »naše đaštvo — Hrvati i Srbi — slabo mari za apstinentski pokret«. Premda smo mi zapravo jedini hrvatski đaci, koji smo organizirani apstinenti i premda i sam »N. Ž.« znade, da naša »separatna« organizacija »danas broji oko 200 članova«, to nas on u članku, u kojem se radi lih o đačkom apstinentskom pokretu ni riječju ne spominje. Ali »zato tim radosnije pozdravlja dvije đačke apstinentske organizacije, za koje zna«, a to je srpsko »Pobratimstvo« u Pakracu i »Budućnost« u Karlovcima. Nama dakle ne će da prizna pravo na opstanak I onda još može tendenciozno pisati: »Za psihologiju tog katoličkog apstinentskog pokreta među Hrvatima svakako je razumljivo, da se za naše »Društvo apstinenata« kao ni za naše glasilo nimalo ne interesiraju njegovi vođe i njegovi članovi«. A ipak u 8. broju na 127. stranici citira odlomak iz »Luči« u kojem se pohvalno govori o »Novom životu«. Zaista zanimivo! »Novi Život« mnogo simpatizira sa srpskim apstinentskim pokretom (svakako više, nego s našim), i jedan član toga srpskog apst. pokreta M. Gjorgjević napisao je brošuru »Trezvenost i napredak narodni«, u kojoj među ostalim veli i ovo: »Da se dođe do te religije, (naime apstinencije) potrebno je između ostaloga mjesto besplodnoga učenja o nekakvom životu na onome svijetu, mjesto dosadašnjih moralnih načela, kojima se većina duševno slobodne omladine smije, mjesto toga potrebno je upoznavanje zakona prirodnih, važnost eugenike i moralna i materijalna korist od apstinencije.« Mi Hrvati katolici, koji smo još ostali vjerni istinama naše svete katoličke vjere ne možemo i ne smijemo apstinenciju propagirati s tom pretpostavkom, da rušimo istine naše vjere. S tih, a i prije navedenih razloga nemoguće nam je stupiti u kolo sa braćom Srbima, a pojstovjetuju li se sa Gjorgjevićem i gospoda oko »Novog Života«, tad to isto vrijedi i za njih. Mi ćemo pako nastojati, da baš pomoću tih načela, koja su nekima tako zazorna uništimo alkohol, neprijatelja naše vjere i naše domovine.

S. K. P.

Katolička Hrvatska.

Hrvatska katolička omladinska društva u Banovini. Najljepše je uspjehe omladinski katolički pokret ubrao u Dalmaciji, pa i u Istri, od svih hrvatskih pokrajina. I u Banovini i u Bosni počelo se raditi na omladinskim društvima. Do nedavno vodio je omladinsku akciju u Banovini zagrebački bogoslovski zbor (omladinska sekcija), čijom je zaslugom izašao i Čunkov: Priručnik za vođe katoličkih društava. Po odredbi presv. g. nadbiskupa vodi danas svu brigu oko omladinskog pokreta vlč. g. Pudak. Do danas postoji u banovinskoj Hrvatskoj 9 omladinskih društava i to u ovim mjestima: Selnik kod Ludbrega, Cirkvena, Dragalić, Trnovitica, Babinagreda, Beravci, Apatovina, Miholjac i Oratje. U nekoliko mjesta radi se o osnutku novih društava.

Svrha boravka o. Rafaela Rodića u Americi. Vrhovni starješina banovinskih Franjevaca o. Rafael Rodić, otputovao je početkom siječnja u Ameriku (Čikago). Svrha je njegovu putovanju, da uredi s crkvene strane hrvatske, slovenske i poljske katoličke misije u Americi. Uredit će se poimence dušobrižničke prilike, da čim lakše dođu hrvatski tamošnji svećenici u svezu s narodom, koji je na sve strane rastepen. Hrvatsko Rafaelovo društvo priredit će po svom izaslaniku neke društvene stvari, koje se tiču naših iseljenika. O. Rodić ostat će dulje vremena u Americi; želimo, da uredi i postigne onu svrhu, radi koje je i otišao među naše hrvatske iseljenike i dao se na tako težak rad. Mimogredce spominjemo, da u New-Yorku upravo čelično radi mladi senior »Duns Scotta«, o. Irenej Petriček. »Ave Maria«, list namijenjen slovenskim iseljenicima piše prigodom otvorenja hrvatske crkve u New-Yorku, da je »vso slovesnost uredil in vodil naš mladi in navdušeni o. Irenej Petriček, ki je lahko ponosen sa svojega truda.« (Štev. 12. 1913.)

Iz »Rafaelovog društva«. Rafaelovo društvo za zaštitu hrvatskih iseljenika, kako saznajemo, osnovat će u Zagrebu podružnicu redovničke družbe Karmelićanki »Presvetoga Srca Isusova«. Ponajglavnija će biti briga ovoj podružnici, da preduzme tako zvane kolodvorske misije, koje su u stranom svijetu u velike razvijene, a toliko put su već bile na sreću i spas onih mnogih ženskih duša ,koje love po kolodvorskim stanicama razni eksponenti trgovina ljudskim mesom. Ovo je akcija, kojoj naš katolički ženski svijet treba da prikloni svoju osobitu pažnju.

Treći red sv. Franje u Zagrebu. Marni senior hrv. kat. đaštva o. Ferdo Krčmar divnih si je zasluga stekao u vodstvu trećega reda sv. Franje u našem Zagrebu. Treći red se dobrano podigao, tako da i javnost znade za nj. Prevladuje doduše ženski spol, no i to služi svrsi, jer mi trebamo i dobrih katoličkih majka .U novije se vrijeme pridružuju i muškarci. Muškaraca bi svakako trebalo, a preporuča se III. red sv. Franje i katoličkoj đačkoj omladini. Severa res, sed verum gaudium!

Zagrebački je treći red nedavno istupio dvaput s predstavom: »Sv. Elizabeta«. Prikazivanje je lijepo obadvaput uspjelo. Trećoretski se sastanci drže u crkvi svakog mjeseca, a izvancrkveno također mjesečno jedamput. Na njima se drže predavanja svakog smjera. Pretresuju se religijozna pitanja, pa ona iz emancipacije žena, a i iz povijesti. Treći red u Zagrebu preduzeo si je zadaću, da osnuje trećoretski dom. Sad rad, pretpostavivši osobno usavršivanje i onaj karitativni, usredotočio se u toj misli. Sadanji upravitelj radi svim silama, da se ova misao ostvari. 1921. je 700-godišnjica osnutka trećeg reda, pa bi se moglo onda, ako ne prije, postaviti temelje ovoj tako nužnoj potrebi.

S. B. M.

Liga za zapuštenu djecu. Prošlog mjeseca osnovana je u Zagrebu »Liga za zapuštenu djecu«, koju je zapravo pokrenula i neumorno oko nje nastojala gdjica. Jelka Plivelić, koja se već dosada istače svojim radom u patronaži kontoaristica i mladih radnica. Svrha je ovoj novo osnovanoj ligi skrb za onu mnogobrojnu djecu, što se klatare ulicama zagrebačkim, koja su bez ičije danas paske; svrha joj je, da predusretne zloj odgoji te djece, da ih iščupa iz ralja zločina i nemorala, da je očuva od tamnica. Pitanje odgoja dolazi i u ovoj stvari do izražaja, pa ne znamo, kakovo će stanovište liga zauzeti.

Jedna pobjeda. Liberalci u Spljetu i okolici padaju. Padaju zaslugom svoga rada i svojih načela, koja je prozreo narod i gube mnoga uplivna mjesta. Tako je za načelnika sućuračke (Kaštel-Sućurac) općine izabran bivši predsjednik »Domagoja«, senior dr. Damjan Sokol. Hrvatstvo i katolicizam su program njegova rada.

Vijesti i poruke.

Hrvatski katolički akademičari iz Slavonije! Ustanovismo »Strossmayera«. Hoćemo da mladi »Strossmayer« bude dostojan drug u radu za onaj naš hrvatski narod u Slavoniji, kao »Dobrila« u Istri, »Pavlinović« u Dalmaciji, »Martić« u Bosni. Hoćemo, da na temeljnim principima hrv. kat. đačkog pokreta, organizovani sustavnim, neumornim i požrtvovnim radom preporodimo ravnu, bogatu Slavoniju, da je uščuvamo vjeri otaca i hrvatskome narodu. Mi to hoćemo, mi to možemo uz Božju pomoć i svoj rad, dok vjerno slijedimo svoja načela. Pozivamo Vas, katolici akademičari iz Slavonije, da svi pristupite »Strossmayeru« kao njegovi članovi radnici, i da se što prije javite odboru »Strossmayera« u Đakovu. Za vjeru i dom!

Suradnja. »Luč« i »Đački Vijesnik« imadu biti ogledalo đačkog rada i nastojanja. Stoga pozivamo drugove, da što obilnije suraduju; napose neka pomažu prinosima svojim najraznijega sadržaja (prema dosadašnjim rubrikama), da »Đ.V.« bude upravo sveopći, univerzalan, pun svakoga materijala. Rubrike: »Katolička Hrvatska, Dopisi, Izvještaji, Narodna obrana, i dalje, morale bi biti ogledalo svega našega rada u hrvatskom narodu. Suradujte, da se dovinemo do ideala »Đ. V.«.

Izvješćivanje o radu i stanju organizacija i društava treba da je točno, često, savjesno i iskreno. Drugovi neka se drže strogo ovoga, pa ne će korespondencija zapinjati i prestat će opravdani i neopravdani prigovori. Drugovi neka nam šalju sve informacije o svakoj katoličkoj akciji, kao i o protivničkoj, osobito đačkoj. Izvješćivanje i dopisivanje je naš pismeni domjenak; u listovima napišimo si sve, što bismo si rekli inače, kada medu nama ne bi postajala često ogromna distancia loci. Ovo rekosmo svim akademskim društvima, zborovima i ostalima.

Fotografije ljubljanskog sastanka. Saopćujemo drugovima, da sekretarijat još ima de neku količinu fotografija (razglednica) s našeg đačkog sastanka u Ljubljani, pak ih drugovi mogu dobiti uz cijenu od 10 fil. po komadu. Tko naruči 10 komada, dobiti će 1 na dar.

Naši dohodi. O njima je teško govoriti. Darovi nam slabo stižu, članarina se ne plaća, pa se upravo čudimo, da stvar može i tako napredovati, kako napreduje. A ipak, danas broji naš pokret priličan broj pristaša. Kada bi svi pretplatnici »Luči« preko godine skupili svaki bar 1 K, to bi se godišnje skupilo samo od tih darova oko 3000 K za đačku akciju; a dometnemo li darove i članarinu, to bi se skupila godišnje sjajna svota i mi bismo mogli raditi drugačije nego što radimo. Ali ovako....

DOPISI.

Zadar, mjeseca prosinca 1913.

Dragi uredniče! — Čudiš se valjda, što Ti dosad ne odgovorih. Htio sam da prije vidim i drugi broj. — Sad velim: Zadnjih mi je godina bila »Luč« malko preveć »gospodska«. Zadnje je godine doprinio tomu i komesarijat svoj dio, jer se nije ni smjela da bavi »nižim slojevima«. Glavni je ipak uzrok bio u nama, jer smo mislili, da kako mi rastemo i mislimo, mora da i »Luč« bude »naša«, i eto odsvud neke »aristokracije«, kod koje je brojni onaj »mali puk« ostao prikraćen. Sad ste počeli da opet budete demokratičkiji. Tako valja! Za nama dolazi novi naraštaj, kojemu su mnoge stvari nejasne, kao što su i nama nekada bile; i ako je nama sada mnogo toga jasno, ne zaključujmo, da je to jasno i drugima, i zato — opetujemo! — Možda će se naći koji stariji, kome ovakva »Luč« ne će biti po ćudi, ali on neka se obrati na listove za starije: »Hrv. Straža i »Naše Kolo« bit će mu prikladnije. »Luč« je počela glavni svoj rad sa srednjoškolcima, pa treba i danas da »Luč« služi njima barem toliko, koliko i akademičarima. Dioba načela provodi se već u srednjim školama, pa onamo treba da ona posebno svijetli. — Nije li manjak u ovom dosta kriv, da su došli neki u naše akademičke organizacije iz srednjoškolskih organizacija sa slabim ili nikakvim shvaćanjem naših osnovnih načela? — Sve me je strah, da će stvar ova žestoko odjeknuti iz naših redova, jer i jedna jedina nezdrava jabuka.....

Nastoj dakle s Tvojim drugovima, da se često razjašnjuju vrhovna načela, da smo mi organizacija katolička, hrvatska i demokratska bez ikakve stranačke natruhe. Služimo velikim idejama i zato razna naša stranačka mišljenja strogo izlučujmo iz našega djelovanja u društvu, gdje ni izravno ni neizravno ne smiju da dođu do objave. — Tko na ovo zaboravlja, ruši zgradu naše organizacije, na kojoj eto već 10 godina s uspjehom radimo. Kad mi vrijeme dopusti, nastojat ću, da i ja štogod ovome bistrenju doprinesem.

Srdačan pozdrav Tebi i svim drugovima i prijateljima

Ivan Butković.
starješina »Hrvatske«

ZAGREB. Naš rad. Pred dvije godine bje na preparandiji osnovana kongregacija (organizacija). Bila je osnovana na čvrstim i zdravim temeljima, na kojima se samo mogla tako lijepo razviti. Ma da su protivnici naši prije osnutka iste mnogo jači bili, ipak nijesu uspjeli, da je već u zametku uguše. Naprotiv — što su oni više navaljivali, to su davali našim mladim »furtimašima« više pobude za njihov daljni rad i razvitak. Ta kongregacija ima 45 članova. Ima tamburaški kao i pjevački zbor.

Da se pak uvjerimo, koliko se je kroz to vrijeme radilo, neka nam svjedoče ovi brojevi. Bila su kroz to vrijeme 44 sastanka, na kojima je bilo 119 radova. Od toga otpada 72 na razna predavanja, 15 na deklamacije, a ostalo na radnje beletrističke naravi.

Poslovanje blagajne bilo je oko 55 K. — Ove školske godine bilo je 8 sastanaka. Na svakom pak sastanku bilo je po jedno predavanje, po dvije beletrističke radnje, a kadikad po koja deklamacija. Na dan Bezgrješnog Začeća priredili smo svečanu akademiju; osim glazbeno-deklamatorskih točaka, lijepo izvedenih, spomena je vrijedan prolog s historijatom naše akcije na preparandiji te referat: O zadaći naše inteligencije. Iz svega se vidi, da se radilo i da se radi, a tako i treba, jer ako nam ne će biti budući učitelji valjani katolici, kakovi će biti onda njihovi gojenci — kakav će biti narod?

Preparandi, naprijed za vjeru i dom!

DUBROVNIK. Apstinentska sekcija nut. Evo se i ove godine, kao i lanjske, počeše mladi drugovi da zanimaju za apstinentsko pitanje. Znajući, kako alkohol uništuje naš narod moralno i materijalno, nastojat ćemo, da što bolje proučimo to pitanje, e da tako koristimo našem narodu. Poznato nam je, kako se tobožnji prosvjetitelji naroda teško zagrijavaju za što veliko i novo; znano nam je, da je u njima uspavan život, obamrla energija, skučena volja. Naš se pokret uzdigao nad njima. Stoga ne ćemo mirovati, dok ne prosvijetlimo narod u alkoholnom pitanju. — Dosada smo držali dvije sjednice. Na prvoj je izabran novi odbor: predsjednik Ivo Tadić (VI.), tajnik Antun Padovan (III.), blagajnik Kristo Grgina (IV.), odbornici Petar Cvitković (V.) i Stijepo Majčica (V.). Na drugoj je sjednici držao Tadić predavanje »Što čini vino?« I ove smo godine, kao i lani, počeli raspravljati nesamo o apstinentskim pitanjima, nego i o organizatornim stvarima. Tako nam je predsjednik organizacije drug Varezić razlagao o našim i o protivničkim načelima. — Ima nas 14 umjerenih apstinenata, i to sve mlađi osim dvojice. — Tako ćemo nastaviti započetom stazom i poći bliže našim idealima. **T. i P.**

SPLJET. Spljet spava. Čudan je taj Spljet! On je središte cijele Dalmacije, on je spiritus movens svega! Ovaj se grad smatra najvećim hrvatskim gradom, koji hoće da bude srbohrvatski, srb-atski i napokon

srpski (ne ćemo bit proroci, ali vjerojatno je, da će se novi nacijonalni naziv tako postepeno pretvarati, kao što se je po liberalnu od majmuna postepeno razvio — moderni liberalac (oni to vjeruju!) — Dok se za grad može to i reći, za okolicu ne stoji ni malo. Tu naime živi čestiti naš seljak, težak, koji vidi, što je naše, a što nama Hrvatima ne pripada. I zato se ne obaziru na takve ljude (liberalce) i njihove fraze, već na ustuk neprestano ničn u okolici omladinska društva (ima ih 10 na broju).

Ali, da vidimo štogod o đačkom poštovanom staležu. Tu vam je svake mješavine: 1. najpogibeljniji aristokratski indiferentiste, 2. najzaspaliji Mladohrvati (i po koji mlado-srbohrvat), 3. najgrlatiji za viku i psovu »nacijonalisti«, a onda smo tu mi — klerikalci! Osim ovih potonjih (nas) nema organiziranoga đaka! Svi su dizorganizirani (kako čujem, sastat će se neki od ovih da se organiziraju kao dizorganizirani mlado-, staro-, novo- itd.) — A naša se organizacija uopće u Dalmaciji vidjela i na spljetskom sastanku. Opazi to prof. B., pa povikne iza svega glasa Spljetu gradu: »Oni (klerikalci) rade, neumorno rade, po kršu hodaju i u zagušljive kolibice zalaze, a Spljećani po obali ravnoj šetaju... Preni se Spljete!« Mislili smo, da će se Spljećani prenuti na riječi profesora, koji je od svih u Spljetu čašćen i obljubljen, ali da, Spljet spava, Spljećani se još »po obali ravnoj šetalu«, a mi dakako još »radimo, hodamo i zalazimo«. Samo naprijed!

Napisah ovo samo zato, da drugove informiran, jer mislim, da ovakove informacije bilo iz kojeg kraja domovine mogu svakom drugu služiti. P—k—ć.

ZADAR. Sjemenište »Zmajević«. Godine 1908. bio se u ovom sjemeništu probudio lijep zanos za hrvatski đački katolički pokret. Nakon kratka vremena bi osnovana organizacija, a poslije bi zaveden i list »Bostan«, koji je dobro poznat »Luči«. Organizacija je dobro cvala. Ali, kad se ono o Uskrsu god. 1910. razbjegnuše stariji drugovi, a i članovi organizacije, koji su sada skoro svi »mladohrvati«, t. j. prevrnuli su kabanice, ostadosmo mi mladi nižeškolci sami. Budući da nijesmo mogli biti u organizaciji, to ostasmo neupućeni u stvar kao osječene grane u tom pogledu. Iza toga našlo ih se ipak, koji su pratili katolički đački pokret, primajući »Luč«. U to je bila osnovana i Marijina kongregacija, ali je još uvijek bilo slabo. Školske godine 1912.—13. sedmorica nas je primala »Luč«. Početkom ove školske godine pokazao se među starijima i uopće osobiti interes za »Luč«, te stadoše da je mnogo čitaju. U ovo sjemenište dolazi 15 primjeraka »Luči« i 7 »Hrvatske Straže«, a uz to valja primjetiti, da se u sjemeništu nalazi samo 9 višeškolaca, dočim nižeškolaca ima preko 50. K tome se je ove godine Marijina kongregacija dala na ozbiljan rad. Ima u njoj tek 10 pravih članova, a već ima 3 sekcije. Prva je sekcija »Apostolata sv. Ćirila i Metoda« sa 70 članova. Kako vidite, priličan broj! Zatim je sekcija »Pijeva društva« sa 35 članova učesnika. K tima je pridružena i sekcija za dobru štampu, koja ima svojski da radi oko proširenja dobre štampe. I ova je sekcija pokazala lijep uspjeh, jer smo već do sad raspačali priličan broj dobrih knjiga. U najnovije se doba ovdje u velike razmahao apstinentski pokret te je već 37 đaka — naime preko polovine čitavog sjemeništa — odustalo od vina. Naskoro možda da dođemo i do apstinentske sekcije. Kako vidite, ne spavamo. Velike je nade, kad dobijemo nešto veći broj višeškolaca, da će doći i do dobre organizacije. Sadašnja kongregacija jamči nam, da će još bolje ponastojati na započetom putu, jer u radu je spas. Naprijed »za vjeru i dom«.

Kongreganist osmoškolac.

VINKOVCI. Tandem aliquando! Iz trogodišnjeg se sna naši naprednjaci opet probudiše. Osnovali su nedavno organizaciju na gimnaziji, koja, kao što je to obično kod njih, odmah raspolaže dosta velikim brojem članova. Ima ih do 20. Nekolicina je samo Hrvata, a drugi su sami Srbi. Misle s pomoću literarnog kluba, koji kane osnovati, napredovati, no među Hrvatima će teško uspijevati, jer su naši Mladohrvati jaki. Počeli su, a dokle će, vidjet ćemo. B.

POZOR! »Iz carstva tmine« izostalo je radi obilja gradiva. Dvobroj »Luči« 4. i 5. izlazi 5. veljače s dvobrojem »Đ. V.« — Ur.

Tisak Hrvatske Tiskare d. d. u Zagrebu.

Prilog „LUČI“. Br. 9. i 10.

ĐAČKI VIJESNIK

ZAGREB, 5. veljače 1914.

Naša brazda.

Avijatik je čitav život svoj posvetio ideji, da se digne u zračne visine, tamo bliže nebesima, i napokon je san njegova života bio realizovan: on se na jakim, željeznim krilima kao mladi orao dignuo u plave visi, meti svih svojih težnja i željkovanja svojih mladih snova, da leti, da ponese sobom svoje ideale i sav rad svojeg života. I kada se dignuo visoko i osjetio, da je pobijedio, da je zanos i težnja čitavog jednog života postala djelom: u taj pobjedni momenat pukao mu je stroj i — očevici pričaju — on je široko raskrilio ruke prema nebu, kao da prikazuje Bogu djelo cijelog života svoga, pa se šapćući molitvu survao iz visina. — Eto, to je ona herojska gesta zanosa, kojoj se divimo, kraljevski gest pobjede i žrtve, ideal za koji se život daje. I taj gest jamči da još imade idealnih ljudi, još ljudi, koji i umirati znaju za svoj ideal. To je pjesan poleta mladog orla, što se ne boji ni plamena, ni zrna, ni mreže i koji prezire one, što se smrti straše . . . .

Taj i takav idealizam gajimo i mi. Naš je pokret od svojeg početka unio u redove hrvatskog đaštva veći zanos, šire vidike i smionije poticaje, imajući za se baš sve izvore pravog oduševljenja i zanosa: religiju, nacijonalizam i demokratizam. U dane naše narodne mizerije, u dane vlage i neznanja, u dane kada n a š e valja da n a š i m n o v c e m kupujemo (Jer. tuž. 5, 4.), hrvatsko katoličko đaštvo nije se izgubilo u tami i sitnom jadu naših tužnih prilika, nije se izgubilo u jednolikosti i sputanosti našeg narodnog života, već je ustalo i snažno počelo naglašivati svoja načela, dajući za njih sav zanos svoje mladosti i sav žar sinova jednog patničkog naroda. U »Luči« smo češće naglašivali ta načela i još ćemo ih opetovano naglašivati. Svi ih znadete: Religija katolička, kao izvor svih vrhunaravnih principa, koji uređuju život pojedinca i naroda i kao izvor svega morala; hrvatstvo, jer hoćemo da budemo najvjerniji sinovi ovoga naroda i demokratizam, jer je kršćanstvo po sebi demokratsko i jer su naši najširi slojevi najhrvatskiji i najkatoličkiji. Hrv. kat. đaštvo je uz ove generalne tražbine

izradilo i detaljan nacrt svojeg rada za sve oblike narodnog života (v. n. pr. uvodnik 1. br. »Đ. V.«).

Taj naš program i naša načela zahtijevaju potpunog čovjeka, koji će im se sav posvetiti i sav biti njima prožet. Ona moraju postati jedno s našom dušom, s našom individualnošću. — Mi smo mladost. Razvijamo se, odgajamo se i kakav bude taj naš odgoj, takovi ćemo i mi biti. Ako hoćemo da budemo prožeti tim načelima, da od njih stvorimo svoju dispoziciju i prelijemo ih u svoj život, moramo sav svoj odgoj uma, srca i volje prema njima udesiti. Tim više moramo sami dati svojemu duhu poseban odgoj, jer je duh vijeka posve protivan nama i naša mentalnost (stalno raspoloženje čovječjeg duha) posve protivna od mentalnosti vijeka. Zato moraju imati naše organizacije u prvom redu odgojnu zadaću i prvi im biti cilj, da mladiće, razvojne ljude, izgrade do potpunih, ustaljenih značajeva, kojima će trostruko svijetlo katolicizma, hrvatstva i demokratizma biti svjetionik čitavome životu i najbolja sadržina njihove duše. Taj odgoj ide poglavito u tri smjera.

Kao katolici moramo u prvom redu težiti na to, da praktično izrazimo katolicizam svojim životom. Religija je u prvom redu život i samo je onaj katolik koji živi onako, kako to nalažu načela kat. vjere i morala. Katolički đak, koji je na valu zanosa, vječna himna svojim idealima, mora težiti na što jače i muževnije izražavanje religijoznog života u svojoj duši, jer ga takav život sve više približuje njegovu konačnom cilju i jer jedino razvijeni religijozni život može dušu tako da oplemeni, te veselo vrši svaku odreku koju zahtijeva od njega katolicizam i njegova hrvatska načela. Radost, koju nam daje duševni život, mnogo je veća od težine odricanja. No tko nema te radosti brzo će klonuti ne imajući za teret, što ga nosi, nadoknadne vrijednosti. Podlegnut će, savit će se. »Bog ljubi one, koji daju s veseljem«, kaže sv. Pavao, a onima, koji ne traže veselje u praktičnom kršćanskom životu, bit će kršćanstvo samo teret, što ih okiva oduzimljući im sve, a ne dajući im svoje najveće: zadovoljstvo, veselje, život, preporod i Boga.

Jedino će praktični kršćanin do konca ustrajati u našim redovima.

Glavni su elementi tog kršćanskog života: molitva, sv. misa i sv. euharistija. Molitva nam je anđeo serafskog žara, koji dolazi s visina, podiže nas sve bliže Bogu, izvoru svake snage, svjetlosti i okrjepe.

Molitvu prati kod inteligentnog čovjeka meditacija i čitanje uzornih estetskih djela te sv. Pisma.

Sv. misa kao nekrvna žrtva novoga zavjeta može i mora biti izvor najdubljih poticaja.

Sv. euharistija je sigurno najveći izvor religijoznog života. Svi osjećamo, da nam sama rođena sila ne dostaje za divska djela i kako nam treba za preporodnu našu akciju upravo nadljudska snaga. A svi osjećamo kako su slabe ove kosti naše, kako mlaka krv teče ovim žilama, kako nisko vuku strasti . . . . A mi bismo visoko htjeli kao mlađi orlovi, što visoko

lete i ponosno gledaju. Gdje ćemo naći hrane za takav život? — »Ego sum panis vitae« poručuje nam Spasitelj. U jedinstvu s Bogom je izvor sve božanske snage, energije i naše supremacije nad sinovima ovoga svijeta. Čovjek je oduvijek osjećao, da svojom ljudskom moći ništa ne može i Nietzschejev je nadčovjek samo jedan nemoćni pokušaj besplodne fantazije, da se nadljudska snaga nađe u čovjeku samom. Nitko ne može dati ono, čega nema, a mi katolici imamo sv. pričest kao vječno vrelo »vode nenačete«. Ne budemo li se služili tim Izvorom Života, postat ćemo jednaki nemoćnim nevjernicima, što lutaju po mraku i ne će biti odakle da se napijemo sunca i nagledamo zore.

Ovakav religijozni život ne zahtjeva samo naš katolicizam, nego i hrvatstvo. Nema morala bez religije ni nesebičnog rada za narod bez čvrstih moralnih načela.

Znanstveni je život i duboka znanstvena naobrazba drugi najpreći imperativ, što ga stavljaju na katol. đaka njegova načela. Naglasili smo već, da je mentalitet vijeka posvema protivan našemu mentalitetu, a glavni je aparat borbe protiv nas — moderna znanost, moderni sofizmi, kojima je sav zrak zasićen i koji nas sa svih strana opkoljuju. Ti sofizmi zaokupljaju bune svakog mladog inteligenta i on mora u svojoj duši da bude na čistu s razarnim tvrdnjama da mu vjera bude razumna, rationabile obsequium. Inače će mnogi brzo postati sličan fanatiku i ne imajući dostatna razloga za svoj otpor i dovoljno oružja, naskoro klonuti, podleći. Gajenje znanosti je najjača protuteža modernome vremenu. Zato je naš pokret, uviđajući da jedino znanstveno spremni pojedinci mogu plivati protiv struje, koja se bori protiv nas u »ime znanosti«, odmah od početka naglasivao znanstvenu izobrazbu svojih članova. »Sinovi vijeka« svagdje nalaze na svoje nauke: u školi, kavani, na ulici, u novinama. Mi naprotiv svoje znanje moramo sticati teškim radom.

Tu dolazi prvo apologetika kao odgojna znanost. Ona nam pruža jasan pojam o svima najprečim pitanjima vremena, dajući čist račun o svim modernim težnjama i pobijajući sve glavne krive nauke, nadriznanosti. Nije specijalizovana znanost, baveći se teorijama i rezultatima svih drugih znanosti i dajući tako onu opću izobrazbu katoličkom đaku, bez koje ne može ostati katoličkim đakom.

Đak — apologet! To nužno traži prva točka našega programa.

No već u srednjoj školi valja da se đak posveti ozbiljno i onoj znanosti ili umjetnosti, kojoj je najviše sklon. To traži u prvom redu baš druga točka našeg programa: hrvatstvo. Hrvatski narod nije najviše stradao radi svoje skučenosti, nego radi dilentantizma, nespretnosti i prostog neznanja svojih voda na svim crtama javnoga života.

Pregledavanje kartoteke nas je na žalost uvjerilo, da je i u našim redovima klonulo živo nastojanje za što boljom spremom budućih javnih radenika. Jedino znanosti, dakle svjesno ispitivanje sviju stvari po njiho-

vim uzrocima, mogu nam učvrstiti i razjasniti načela, koja duboko zasijecaju u realni život.

Tko bude poznavao ta načela, bit će i gospodar toga života. Gajenje znanosti je drugi izvor našoj supremaciji, njihovo zanemarivanje našoj propasti. To valja shvatiti ozbiljno. Čudno je, kad petoškolac zapiše, da se bavi »pisanjem« ili drugi »socijologijom«. Literati treba da ozbiljno shvate svoj poziv, da nastoje steći što veće bogatstvo duševnih vrijednosti znanjem i tako će se jedino hrvatska literatura osloboditi one teške srdobolje, diletantizma. Osobito valja svaki literat da nastoji odgojiti u sebi praktičnog i misaonog i estetski naobraženog katolika. To je jedina garancija njegovu katoličkom uspjehu. Pretjerano čitanje lijepe knjige moramo također osuditi, jer stvara fantaste, sentimentalce i ljude nerealne, koji poslije u životu nikada ne nadu svoje pravo mjesto. Socijologija pak pretpostavlja izvjesno zrelo shvaćanje života i svaki onaj, koji se kani ozbiljno kasnije baviti socijologijom, mora prvo dobro da prouči apologetiku, ako već ne kršćansku, filozofiju, da ima kašnje dublje poglede na svoj rad. Inače će ostati površnjak. Socijologijom mogu srednjoškolci da se dublje bave istom u dva najviše razreda, ali ni onda ne smije ona da zajedno s »bavljenjem literaturom« služi kao plašt nerada lijenčinama.

Opetovano naglašujemo, da svaki katolički đak mora savjesno da vrši svoje staleške dužnosti. Njihovo je zanemarivanje prvo pogibeljno privikavanje na nemar i olahko shvaćanje svojega zvanja i svojih prvih dužnosti.

Demokratizam naš stavlja na nas treći zahtjev. rad u organizaciji i rad u narodu. O tome govori čitav »Đ. V.« pa ne treba ovdje posebno. No ovaj rad omogućuju tek oni elementi, koje smo razložili.

Evo, ovako moramo zacrtati svoju brazdu, ako hoćemo da sjeme u nju bačenu ne pokljucaju ptice nebeske. Na katoličkog đaka snažnog religijoznog života, znanstveno spremnog, može doći i bol i kušnja i sve struje modernog protivnog života, dočekat će ih punih grudi, zasukanih rukava, čestita srca, bistra uma, rada i odricanja željan. Ali ako ne bude tako spremljen, uzmaknut će i klonuti u teškoj borbi.

Orientalis.

IZVJEŠTAJI.

Zbor franjev. bogoslova »Milovan« u Makarskoj. Na prvoj redov. skupštini 5./X. 1913., izabran je za jesensko i zimsko doba ovaj odbor: predsjednik: Fr. Franjo Alfons Klarić, III. teč., podpredsjednik F. Fulgenc Carev, III. t., tajnik F. Josip Ivelić, II. t., knjižničar: F. Marcel Dubravica, I. t., ljetopisac: F. Stanislav M. Perina, II. t.; cenzori: F. Grgo Bumber, III. t., F. Alfons M. Radojković, III. t. i F. Hugolin Žarnić, III. t.; odbornici sekcija: trećoretske: F. Bono M. Radonić, III. t.; omladinske: F. Anto Crnica, II. t. i gospodarstvene sekcije: F. S. M. Perina.

Dosele imali smo jednu svečanu skupštinu i pet redovitih. Na istima čitali su: F. Carev »Budimo organizatori«; F. Bumber: »Može li naš razum spoznati istinu« i »Blaise Pascal« (njegov životni genij); F. Radonić: »Svetost svećenika«; F. F. Radojković: »Kakova ima biti ljubav prema Bogu«. Govorili su pak: O. Bernardin Topić: »Savremeni rad redovnika«; F. Žarnić: »Koja je prva i najveća zapovijed«; F. Perina: »Što trpi griješnik u paklu?« i »Kako se ima slušati korisno sv. Misa (katekiz.)«; F. Nakić Alfirević Vjenceslav: »Kršć. i prava filantropia«; F. Dubravica: »Ugledajmo se u naše oce i pretšasnike!«; F. Crnica: »Koristi Bezgrješnog Začeća«.

Mladomisnici OO. Anto Cvitanović, Jerko Matić i Ivan Tomasović propovjedaju svake nedjelje u mjesnoj crkvi, O. B. Topić proslijeđuje nauke u Münchenu, a o. Leonard Bajić prefekt dječačkog sjemeništa čestokrat drži predavanja u sinjskoj Marij. kongregaciji*), što sa utjehom izvješćujemo. Skupštine redovito obdržavamo u prisuću svih članova svakog trećeg tjedna. Ugodno ističemo redovitu nazočnost O. A. Cikojevića, koji iskusnim uputama unapređuje djelovanje zbora. Jednom su nas posjetili mp. oo. A. Juničić, prof. O. K. Belamarić, Dr. P. Grabić, marni trudbenici za katol. pokret. Upogled vanjskog rada nemamo što istaknuti. Prilike, gdje prebivamo, nijesu za kakov veliki rad. Samo prigodno upravljamo poučna pisma okolišnim omlad. društvima; gdjekojima usmeno saopćimo zgodni predlog. Tako ćemo istaknuti, da je na nedavnom zboru svih primorskih omlad. prosvj. društava držao važno i zanimivo predavanje drug o. A. Cvitanović: »Kako se ima sačuvati zdrava i čista duša u čistom i zdravom tijelu«, i »Kako su Primorci u raznim borbama ostali pravi katolici i čisti Hrvati«. — Blagoslov Višnjega pratio naš rad i nastojanje!

Fr. A. K., predsjednik.

Izvještaj zbora herceg. franjev. bogoslova »Bakula« u Mostaru. Dne 27. rujna 1913. održao je zbor svoju običnu skupštinu, na kojoj se izabrao za 1913.'14. ovaj upravni odbor: Predsjednik: o. Ivan Marinčić, bogosl. IV. god.; potpredsjednik: o. Konstantin Jukić, bogosl. IV. god.; savjetnik: fra. Krešimir Pandžić, bogosl. III. god.; tajnik: fra. Srećko Škorput, bogosl. II. god.; knjižničar: fra. Roko Sabljić, bogosl. I. god. Na skupštini smo stvorili više zrelih predloga i korisnih zaključaka za što bolje unaprijeđenje zborskoga života. U zbor se upisali kao redoviti članovi gotovo svi bogoslovci sjemeništa.

Ovom je šk. god. stupio naš zbor pun nade u šestu godinu svoga opstanka i književnoga rada. Kroz ovo polugodišnje vrijeme rad mu se kretao oko raznih znanosti i struka; najviše se išlo za tim, da se što ozbiljnija pažnja posveti znanosti teološko-filozofskoj i socijologiji. Lebdjelo nam je uvijek pred očima, da će nam ove dvije znanosti biti u budućem životu i djelovanju nužno i jedino sredstvo pomoću kojeg ćemo odgovoriti naumljenoj svrsi.

Zbor je imao u svemu 4 redovita sijela i 1 izvanredno 8. studenog, posvećeno petgodišnjici opstanka zbora. Sijelima je beziznimno učestvovao č. profesorski zbor kao i drugi mnogi svećenici, od kojih smo dobili korisnih i shodnih naputaka i savjeta. Referirali su: Predsjednik o. Ivan Marinčić: »Proslovni govor« u čast petgodišnjice opstanka našega zbora; O. Konstantin Jukić: »Ljubimo domovinu« (radnja) i »Po križu u raj« (pjesma); fra. Spasoje Jerkić: »Hrvatskoj« od A. Harambašića (deklamacija); fra. Aurelije Sivrić: »Ljudsko srce« od P. Preradovića (deklamacija); fra. Srećko Škorput: »Hrv. kat. đački pokret« (govor); fra. Anzelmo Vasiljević: »Kratki prikaz iz života i rada fra. Andrije Kačića Miošića (radnja); fra. Oto Knezović: »Politički razvoj hrv. naroda do izumrća hrv. dinastije god. 1102.«; fra. Spasoje Jerkić: »Legenda o ruži i monaku« (radnja); i »U čemu je sreća?« (crtica); fra. Julije Biško: »Nešto o rimskim katakombama« (radnja); fra. Viktor Nuić: »Vjera i bogoslužje bosanskih Patarena« (radnja); fra. Srećko Skorpot: »Je li Neron zapalio Rim?« (radnja); fra. Roko Sabljić: »Fiziokratski sistem« (radnja).

Istaknuti nam je još i ovo, da smo na posljednjoj sjednici jednoglasno odredili, da

*) O. ur. Zašto sinjska M. K. ne stoji u savezu sa đačkim sekretarijatom kao negda? K.

ima svaki pravi član u razmaku od 15 dana izreći na književnoj sjednici po jedan govor bilo formalno sastavljeni bilo od drugog govornika i naizust naučeni. Uvjereni smo tvrdo, da će nam ovo silno koristiti kao budućim svećenicima i glavnim faktorima hrvatskog naroda u kršnoj Hercegovini. Zbor se također živahno dopisivao s drugim zborovima, društvima, nekim organizacijama i pojedinim privatnim osobama, gdje smo izmijenili bratske misli i plemenite težnje međusobno iskreno saopćili. Ovim vas obaviještujući šaljemo bratski hrvatski pozdrav svemu hrv. kat. nar. dastvu širom hrvatskih zemalja. o. I. Marinčić.

Sa sijela naših organizacija. — K — 2. s. Arnold, Notturno, d., jedna crtica. 3. s. Arnold: Tahi, d. ; pripovijest. 4. s. Reorganizacija. 5. s. Uredaj kongregacije. 6. s. Zašto se moramo organizirati; Na Ozlju gradu, d. 7. s. Procvat naše kongregacije. 8. s. Dobro štivo. 9. s. In hoc signo vinces; Ljubav domovinska poticalo na rad. 10. s. Klerikalizam i njegovi protivnici; 2 d: Djed i unuk; Grobovi Hrvata. 11. s. Mahnić u našem pokretu. (Op. Svaki izvještaj mora biti potpisan i proviđen datumom!) — R — 7. s. Prijateljska zabava s 2 šaljive igre. 8. s. Postoji Bog; Progonstva kršćana. 9. s. Uređenje društvenog rada; Riječ starješine. 10. s. O klerikalizmu; Pogled po svijetu. 11. s. Crtica; Pogled po domovini. 12. s. O Marku Maruliću; Urednost u društvu; Spiritizam. 13. s. Narodne pjesme; Katolička crkva i kultura (akademičar). — Dž — 1. Dačka Marijina kongregacija i katol. udruženja; Naša zemlja, Prerad, d.; Je su li zastupnici novije prirodoslovije protivnici kršćanstva. 2. s. Da li je čovjek postao od majmuna; Ateizam; Naša načela (Akademičar). 3. s. Ljubav kat. daka; Pregled hrv. glazbe. 4. s. Literarni sastanak. 5. s. Materijalizam; Harambašić: Ave Maria, d.; O pokolju kršćana. 6. s. Glazba i pjesma u hrv. narodu; Prerad, Pozdrav domovini, d.; Kačić-Miošić. 7. s. Povijest Crne Gore; crtice. 8. s. Razvitak hrv. kat. pokreta, akademičar. 9. s. Moslavina; Naša narod. pjesma. 10. s. Preporod kulturne znanosti i umjetnosti. 11. s. Rim; Besmrtnost duše. 12. s. ... Riječ drugovima, akademičar. (Op. Uz naslov predavanja treba napisati i ime predavača te razred!) — S — 8. s. Uz mnoge organ. stvari i: Crkva Hrvata i Madžara. 10. s. Srednji vijek. 11. s. Čitanje i tumačenje sv. pisma; Euharistija; sekcije. 12. s. Čitanje i tuačenje sv. pisma; razni izbori etc.; 13. s. Mladohrvati. — Z — 6. s. Estetika i etika; Religija i politika. — In — 1. s. Domoljublje. 2. s. Život rada i pregaranja. »Crtice o prorocima«. — Bc — Sekcija socijalna: 4. s. Socijalni problemi; Srpske zemljoradničke zadruge. (Ne bi li ur. »Đ. V.« mogao dobiti taj referat?) 5. s. Socijalno pitanje. — Apstinentska sekcija: 3. s. Mi i apstinencija. 4. s. Podaci o djelovanju alkohola. 5. s. Radničko pitanje i alkoholizam.

Rad u narodu.

»PROSVJETA«, prosvjetno i kulturno društvo Srba u Bosni i Hercegovini. Htjeti govoriti o stanju Srba u Herceg-Bosni u kulturnom, gospodarskom, političkom, nacijonalnom ili u kojem bilo pogledu, a ne znati za »Prosvjetu« i za njezin rad, značilo bi govoriti o nečem, što se ne pozna. »Prosvjeta« je srce cijeloga života bosanskih Srba: probudila ga je, osvježila i vodi ga ciljevima. Kada bih htio da potanje ocrtam »Prosvjetino« djelovanje, morao bih se obazrijeti na stanje bosanskih Srba u svim mogućim pogledima. Nema sumnje, da bi za to bio potreban i dublji studij i više vremena, a i prostora za nekoliko oduljih članaka. A pogotovo u tom slučaju, kad bih htio da isporedim sa stanjem bosanskih Srba stanje Hrvata u Herceg-Bosni. Ovaj se čas ne mogu da prihvatim toga posla, nego ću nastojati, da prikažem ukratko samo rad »Prosvjetin«.

I, »Prosveta« je osnovana god. 1902. sa svrhom, da potpomaže Srbe đake srednjih i visokih škola. Ali zapravo nijesu osnivači

zamislili »Prosvjetinu« zadaću s tako uskim djelokrugom, nego su htjeli, da »P.« unese što više kulture u sve slojeve srpskoga naroda u Herceg-Bosni, jer »narod je kulturno jak, ako su mu jaki i obrazovani svi slojevi društveni i ako ti svi slojevi umiju zajednički da rade ondje, gdje se tiče interesa cijeloga naroda«. Godinu dana iza osnutka promjenjuje pravila i proširuje djelokrug. Počinje se zauzimati i za šegrte i otpremati ih u svijet. Time se počinje brinuti za građanski srednji stalež, a malo za tim počne »osnivati« srpske zemljoradničke zadruge, i ustanovi »Savez srpskih zemljoradničkih zadruga u Bosni i Hercegovini« (1911.), koji i danas podupire. Za što uspješnije djelovanje tih zadruga, priređuje kurz za poslovođe. Da doskoči velikom zlu, koje nastaje radi nepismenosti, izdaje bukvar i drži tečajeve za nepismene, u čemu je podupire i »Veliki savjet«, koji vodi autonomne poslove (uprava crkvenih općina, osnivanje vjerskih škola i sl.). Pošto je ispočetka predavala svoje šegrte (srpskom) »Privredniku« u Zagrebu, osnuje napokon za to samostalan institut »Privredu«. Tako je Prosvjeta razgranila svoj rad na svim poljima. A da tako nastavi i u buduće, proširila je §. 3. svojih pravila, te je stavila za svoju zadaću: a) pružanje materijalne pomoći Srbima đacima iz Bosne i Hercegovine, koji uče u srednjim, zanatlijskim i visokim školama; b) osnivanje i potpomaganje srpskih škola u B. i H.; c) osnivanje i pomaganje večernjih škola za šegrte; d) širenje prosvjete u narodu osnivanjem knjižnica, poučnim knjigama, listovima i popularnim predavanjima; e) širenje higijene u narodu osnivanjem društava za čuvanje narodnoga zdravlja, osnivanjem gimnastičkih, antialkoholističkih društava; f) osnivanje srpskih zemljoradničkih zadruga i srpskih zemljoradničkih škola; g) pružanje materijalne pomoći mladićima Srbima iz B. i H., koji se odaju valjanim zanatima ili hoće da se usavrše u zanatu.

II. Sada bih prešao na konkretnije rezultate »Prosvjetina« rada.*)

1. Đaci. Visoke su škole svršila 92, a sada ih študira 82. Najviše je pravnika, filozofa, medicinara, veterinara i agronoma. U zadnje je vrijeme manje tehničara, a za to se pomnožavaju rudarski akademičari. — Na srednjim školama potpomagala je »P.« u šk. g. 1911./12. 184 daka i učenice. Zastupane su sve škole, ali su razmjerno veliki brojevi na ženskoj preparandiji, ž. stručnoj školi i na trgovačkoj školi. »Prosvjetinom« štipendijom svršila su preparandiju 33 muška i 48 ženskih. Namješteni su svi osim 5 ženskih, koje su se udale. Od 1902.—1912. izdala je »P.« štipendija u svemu K 402.791.90, a potpora P 102.542.27, god. 1911./12. bilo je štipendija K 78.607, a potpora K 21.328.98.

2. Šegrti. Do g. 1908. slala je »P.« svoje šegrte preko »Privrednika« u Zagrebu, a od te ih je godine sama razmještala a u najnovije vrijeme to obavlja »Privreda«. Od 1902.—1912. otpremila je »Prosvjeta« u svemu 1037 šegrta, za koje je izdala K 29.148.12. »Privrednik« je iz Bosne i Hercegovine primio 1500 dječaka, od kojih su otvorila 134 samostalnu radnju, a kalfama i trg. pomoćnicima postalo ih je 795. Najviše ih je po trgovinama.

3. »Zemljoradničke zadruge«. Počela ih je osnivati istom g. 1907., a g. 1912. bilo ih je 86 protokoliranih i 42 u osnutku. Od g. 1911. vodi cio rad »Savez zemljoradničkih zadruga«.

4. Rad u narodu. Ovamo spadaju tečajevi za nepismene, štampanje i razašiljanje raznih knjiga i listova, osnivanje knjižnica i pomaganje srpskih škola. — Pošto se za osnivanje i uzdržavanje škola brine u prvom redu »Veliki savjet«, to je »P.« u tom smjeru razvila vrlo neznatan rad. Kada bi bila financijalno jača, osnivala bi škole s »čistim srpskim karakterom« bez i malo vjerske primjese*) (dakle bi pripustila u teškole i muslimane, a možda i katolike!) .— Tečajeve za nepismene podupire znatno. Daje besplatno čitanke i dijeli knjige za čitanje, a »Veliki savjet« nagrađuje one, koji podučavaju. — Za članarinu od 70 f. mjesečno šalje »P.« svoj organ »Prosvjetu« i »Zdravlje«, organ »Društva za čuvanje narodnog zdravlja u Beogradu«. Oba se lista raspačavaju u 7000 primjeraka. Od g. 1905. izdaje »P.« i svoj kalendar, koji je u početku štampan u 4000 pri-

*) Spomenica o proslavi desetgodišnjice «Prosvjete« (1912.). Iznosim te podatke, jer se isti nalaze i u kalendaru »Prosvjeti« za god. 1913. i za 1914.

*) l. c.

mjeraka, a g. 1912. u 10.000. — God. 1911. počela se je baviti organizovanjem narodnih knjižnica. Razaslala je 10 pokretnih knjižnica i osnovala »Srpsku narodnu biblioteku« u Sarajevu. Za kulturno podizanje naroda izdano je u svemu K 121.059.12 i to: za analfabetske tečajeve K 16.454.59, za listove »Prosvjetu« i »Zdravlje« K 39.805.21, za zem. zadruge K 26.116.85, za kalendar 30.375.48, za »Srpske Sokole« i »Pobratimstva« (antialk. društva) K 4.557.

III. Nutarnja je društvena organizacija udešena ovako: u Sarajevu je »glavni odbor«, dalje se raspada org. u pododbore, povjerenike i članove. Članova ima u svemu 6780, t. j. 8.2% od svih Srba u B. i H. (824.021). Relativno je najslabije zastupano banjalučko okružje (4.5%), a najjače mostarsko (13.7%), premda od svih okružja ima najviše Srba banjalučko okružje (235.910), a najmanje mostarsko (90.334). Od svih je članova 4400 građana, a 2400 seljaka, dok Srbi imaju u B. i H. 53.825 građana, a 770.196 seljaka. (Ovdje treba uzeti u obzir, da su Srbi organizovani i u drugim društvima: pjevačkim, »Sokolima«, »Pobratimstvima«, zadrugama itd., a da nije »Prosvjeta« njihovo jedino organizovano društvo). Po tom je od građana 81% član »P.«, a od seljaka 3%. — Pododbora ima 76 i 279 povjerenika. Od pododbora otpada ih 25 na sela, a gotovo svako kotarsko mjesto ima svoj pododbor.

Od 18. VIII. 1902. — 31. V. 1912. imala je »P.« prihoda K 1,310.173.42, a izdataka K 761.939.19. Na svaku godinu otpada prosječno prihoda K 131.017.34, a izdataka K 76.193.91. Godine 1911./12. primljeno je K 124.728.51; dok je ukupno imanje iznosilo K 548.198.23, a izdano je K 159.990.

V. Grmović.

Skioptička predavanja. Dosadanja naša praksa utvrdila nas je u uvjerenju, da se pomoću skioptikona dadu polučiti vanredni uspjesi. Slikovno je naime predavanje pored svoje poučnosti i zanimivo, a posve je jasno, da će narod hrliti rade na ovakovo zabavno-poučno predavanje. Naša nam je statistika pokazala, da je skioptičkim predavanjima pribivalo na stotine naroda, dok se običnim predavanjima odazvao kud i kamo neznatniji broj. Zadaća je dakle naših drugova, da nastoje oko priredivanja skioptičkih predavanja. A da im bude posao olakšan pripominjemo, da vlastite skioptičke aparate dosada imaju: oo. Kapucini na Rijeci; Pijevo društvo; Zbor duhovne mladeži zagrebačke; Apostolat sv. Ćirila i Metoda u Zagrebu; Mirko Čunko, kapelan u Požegi; a nabavit će ga bezuvjetno i hrvat. katol. akad. prosvj. društvo »Strossmayer« do praznika i Hrv. kat. nar. savez. Brinite se već sada drugovi za uskrsne i velike praznike!

Narodna obrana.

NACRT ZA NARODNOOBRANBENI RAD.

Za svaki valjani rad potrebno je prije svega znati 1. konačni cilj rada, 2. sredstva i način, kojima se kani doći do cilja, 3. eventualne zapreke, koje osporavaju ili isključuju konačni uspjeh. Bez sustavnog nacrta rada ostaje u glavnom svaka akcija jednostavni diletantizam, i prema tomu je i uspjeh jako problematičan. Sve ovo vrijedi dakako i za narodnoobranbeni rad, stoga moramo bezuvjetno stvoriti valjan nacrt rada i biti na čistu sa svim glavnim pitanjima. Budemo li imali valjan nacrt i podjelu radu, značajne ljude, znanje, volju i oduševljenje, onda možemo biti uvjereni, da ćemo uz ovakove preduvjete morati uspjeti.

I. Rad za narodnu obranu je pokret, a vrlo je teško podati točnu definiciju jednoga pokreta. Svaki se pokret u svojim detaljima razvija, a i u sadašnjosti se obično posve ne slažu nazori pojedinaca u konačnom cilju pokreta. Osim toga nije lagano podati definiciju, jer će se njom ili premalo reći pa sve ograničiti, ili će se odviše reći, pa će konture biti nejasne, a napokon uvijek se ne može, a često i ne smije sve jasno izraziti,

što se osjeća i što se hoće. Naš narodnoobranbeni rad sastoji od mnogo komponenata, koje sve zajedno mora da dadu snažnu rezultantu. Ta rezultanta, svrha čitavog našeg nastojanja i narodnoobranbenog pokreta prema našoj zamisli ima da bude: Jačanje individualnosti hrvatskoga naroda na svim linijama, u pozitivnom i negativnom smjeru, sve do krajnjih konzekvencija.

II. Za riješenje druge i treće točke potrebno je znanje i rad. Rad mora biti pozitivan — aktivno jačanje hrvatskog naroda i negativan, defenzivan — suzbijanje svakog slabljenja i štetnog utjecaja na naš narod.

1. Rad za naš narod. a) U hrvatskim zemljama, t. j. u zemljama, u kojima je naš živalj u većini, i u kojima ima makar i ograničenu samoupravu (Hrvatska, Dalmacija, Bosna, Istra). U ovim krajevima (ukoliko nijesu i nacijonalno ugroženi kao Slavonija, zapadna Istra, Zadar) glavni je rad podignuti hrvatski živalj na što kulturniji stupanj, podići ga intelektualno, prosvjetno i gospodarski. Zapravo bi zadaća narodnoobranbenom radu morala biti nastojanje za što većim zbližnjem tudinaca u zemlji vladajućem elementu, za asimilacijom tih tudih elemenata, te bi to bio pravi, pozitivan rad. No mi još nemamo toliko snage u sebi, da u taj rad uložimo glavnu snagu, već smo ovdje prisiljeni glavno težište postaviti na negativnu stranu, na jačanje domaćeg elementa. Ovo dakle nije čisto narodnoobranbeni rad, već je to nastojanje, za kojim ide naš sveukupni pokret. Ojačat ćemo hrvatski narod organizovanjem, prosvjetom (analfabetski tečajevi, pučka predavanja, pučke knjižnice, valjano novinstvo za narod i. t. d.), moralnim odgojem, ekonomskom nezavisnošću i unutarnjom kolonizacijom. Ova pitanja zasijecaju i u druge struke, no mi ih možemo motriti i sa narodnoobranbenog stajališta. Nepismenost, alkoholizam, bezdjetnost, iseljivanje, nesredene gospodarske prilike, bolesti i. t. d. zasijecaju i te kako i u narodnu obranu, slabeći vlastiti elemenat i njegovu otpornost, stoga se moramo i na te komponente obazirati, promatrajući ih naravski samo s narodnoobranbenog stanovišta.

Vrlo veliku važnost ima ekonomska nezavisnost naroda. U tom ćemo uspjeti s ekonomskom organizacijom naroda, emancipacijom domaćeg kapitala od stranog utjecaja i nastojanjem, da zadobijemo sve privredne grane u vlastite ruke. U zadnjem nam je mnogo pomnoženo osnutkom »Hrvatskog privrednika«.

U svemu ovomu ne možemo reći uvijek, kada je što narodnoobranbeni rad, no ako smo ojačali naš narod makar i u jednoj od ovih komponenata, učinili smo ujedno i svoju dužnost u obrani naroda.

b) Rad za hrvatske manjine. U svim krajevima, gdje je naš elemenat prema tuđem elementu u manjini, gdje je ugrožen (Slavonija, Istra, Zadar, Rijeka, Ugarska), pruža nam se otvoreno polje rada. Treba sve ove prilike dobro poznavati, znati položaj vlastitog i tudeg elementa, s vlastitim elementom doći u što čvršći saobraćaj, ojačati ga i organizovati, dići mu narodnu svijest, mnogo, vrlo mnogo raditi, a o svemu što manje govoriti. Ovamo ide i briga za iseljenike, njihovo organizovanje i eventualno koncentrovanje i jačanje veze sa materom zemljom. Zemlje, u koje se naši ljudi useljuju, ne brinu se jako mnogo za svoje useljenike, zato se već o njima može posve otvoreno govoriti i pisati. U svojoj brizi za iseljenike u Americi djeluje narodnoobranbeno i»Društvo sv. Rafaela«.

2. Borba proti tudincima. Tudinci, što zadiru u našu interesnu sferu, i što priječe razvitak našemu narodu, jesu zapreka, koju moramo, hoćemo li doći do cilja, ukloniti ili uništiti. Upliv tuđinaca je izvanjski t. j. pritisak, što ga na nas izvode drugi izvan našeg teritorija, i unutarnji, zapreka, što je čini tudi elemenat, koji se već udomio na našem teritoriju i toliko već osilio, da nam u našoj kući smeta. Borba proti tuđincima i svakom tudem štetnom utjecaju je ovdje negativno, defenzivno polje, na koje smo sasvim stjerani i čim se nažalost moramo najviše baviti. O našem odnošaju prema tuđincima mora se opširnije raspraviti, za sada valja istaknuti samo to, da i ovdje treba prije svega poznavati tuđinca, onda se istom može braniti.

III. Osim ovih većinom čisto praktičnih stvari imamo pred sobom i jedan čisto idejni svijet, s kojim moramo biti također na čistu. Ako naše djelovanje hoćemo postaviti na širi temelj, onda moramo posve razjasniti

naš odnošaj prema našim po krvi i jeziku najbližim srodnicima i susjedima Slovencima i Srbima. S njima nas je vezala zajednička prošlost, veže nas sadašnjost, a vezat će nas i budućnost.

Zatim moramo od drugih učiti. Nijesmo sami na svijetu. I drugi su bili u takovim prilikama, u kakovim smo mi, pa možemo iz njihovih uspjeha i pogrešaka mnogo za sebe naučiti. Proučavajmo narodnoobranbeni rad Nijemaca, Poljaka, Čeha, Slovenaca.

Iz najnesredenijih nacijonalnih prilika došli su do svojeg ujedinjenja Nijemci i Talijani; proučavajmo i taj pokret i sve one misli, koje su ih dovele do ujedinjenja, pa ćemo i mi onda lakše doći do konačnog svojeg ujedinjenja.

Imamo cilj, za kojim idemo; moramo skupiti znanje, materijal, podatke o našoj snazi i snazi tuđinaca, onda imamo istom temelj, na kojem možemo početi raditi. Na tom temelju treba oduševljeno a l i i p r o m i š l j e n o dalje zidati, r a d i t i.

K. Firinger.

HRVATI U ZAPADNOJ UGARSKOJ.

1. Jedan osvrt.

Pisalo se po hrvatskim časopisima i o ugarskim Hrvatima, no pisci su redovito prikazivali slike od nekoliko sela hrvatskih, koje su često bile dosta nejasne; većinom su to bili razni utisci o onim krajevima, na koje su se dotični pisci namjerili. Tko bi htio pružiti potpunu ili barem primjerenu sliku onih krajeva, morao bi proći najmanje polovicu tih krajeva i u njima se dulje zadržati. Najbolje je do sada opisao ugarske Hrvate Kurelac u predgovoru »Jačkama«. On je doista u dva maha proputovao gotovo sve krajeve u Ugarskoj, gdje obitavaju Hrvati. No kako je to bilo polovicom (između 1840.—1850. godine) prošlog stoljeća, kada su prilike bile sasvim drugačije nego danas, to se i položaj tamošnjih Hrvata tijekom vremena veoma promijenio. Kurelac je pohodio Hrvate baš u ono vrijeme, kad se počela buditi nacijonalna svijest sviju naroda, a tako i Madžara. Do onoga vremena nije bilo nacijonalnih trvenja, a škola u to doba još nije bila poznata kao sredstvo za odnarodivanje pojedinih narodnosti. Do onda su živjeli Hrvati kao biljka u šumi, koja nikomu ne smeta, za koju nitko ne mari. Tada se nije računalo kod popisa pučanstva, koliko ima koje narodnosti, nego koliko ima pojedini grof kmetova. — Tada je bilo Madžarima svejedno, da li je tko Hrvat ili Madžar samo da plaća trećinu. Danas, u vrijeme nacijonalnih borba, gleda svaka narodnost, da broji što više članova. U tu se svrhu upotrebljuju sva moguća sredstva; tako rade sve vladajuće rase. U toj borbi vrijedi pravo jačega. Malene skupine narodnosti propadaju u korist kulturno jačih ili silom jačih ili oboje zajedno. Kako Madžari odnarođuju, više manje svima je poznato.

Ovako malene skupine (otoci) pojedinih narodnosti ne mogu se same oduprijeti odnarodivanju pogotovu, ako nemaju bar moralne pomoći od svojih sunarodnjaka, koji se nalaze u boljem položaju. Takvu politiku vidimo da vode sve narodnosti u Evropi osim Hrvata. Pogledajmo samo hrvatske zemlje. Tu imademo talijanske, madžarske i njemačke naseobine, koje potpomažu njihovi sunarodnjaci iz domovine. Koje narodnosti napuste ovu agresivnost, da barem očuvaju svoje u tudini, znak je da propadaju sami u vlastitoj domovini, da sami ne znaju sebe štititi. Gledajmo Srbe! Koliko Srbi rade za svoje suplemenike, koji se nalaze u Hrvatskoj i Ugarskoj, to zna svako, premda ne trebaju za njih biti u strahu, da će izgubiti svoj jezik. A koliko su se Hrvati do sada zanimali za svoju braću u Ugarskoj, vidi se i po tom, koliko su nastojali, da ih upoznadu. Svi gotovo dosadanji izvještaji o ugarskim Hrvatima izvadeni su iz čeških ili njemačkih listova. Osim Kurelca i profesora Milčetića, koliko je poznato piscu ovih redaka, nije se još nitko podrobnije bavio običajima ili statistikom onih Hrvata. I naša bi »jugoslavenska akademija« mogla poslati kojeg ovjeka, da prouči jezik ili običaje onih Hrvata, jer među njima ima još mnogo čisto slavenskih običaja, koji se moguće više ne nalaze kod Hrvata u Hrvatskoj.

Najviše se zanimanja pokazivalo za ove Hrvate oko god. 1848. Onamo su tada dolazili ruski, poljski i češki filozofi te proučavali njihov jezik i narodne pjesme. Od Hrvata je u ono doba putovao naš Kurelac, s batinom i torbom na ledima, papirom i olovkom u ruci te je bilježio kao marna pčela narodne pjesme. S kolikom je to ljubavlju radio, vidi se iz opsežnog predgovora »Jačkama«.

U novije se vrijeme pokazuje nekako više zanimanja za narodno obrambeni rad, osobito u redovima đačkim. Na rad liberalnog društva i ne osvrćem se, jer rad toga društva, u koliko ga eventualno i ima, malo je poznat... U našim se redovima pitanjem narodne obrane ozbiljno bavi; no da se uzmogne i praktično raditi treba najprije znati položaj, stanje i prilike onoga naroda. U tu svrhu i donijet ćemo nekoliko statističko-informativnih članaka o Hrvatima zapadne Ugarske, koji su poznati pod imenom vodenih Hrvata.

Hrvat iz zap. Ugarske.

Protialkoholni pokret.

»Školska predavanja o alkoholnom pitanju.« Našao se i kod nas po koji učitelj ili kateheta, koji je počeo da podučaje đake o štetnosti alkoholnih pića. Kod nas se istom opažaju počeci početaka. Slovenci već rade u tom smjeru vrlo uspješno. — Pod gornjim je naslovom počela izlaziti u »Kršćanskoj školi« radnja msgr. dra J. Marušića. Dr. je Marušić poznat kao propagator apstinentske ideje. Nedavno je držao osmom razredu gospićke gimnazije niz predavanja o alkoholnom pitanju. Pri tom se služio tabelama, što su ih izdali Gruber i Kraepelin, a na kojima se prikazuju u slikama i brojkama štetne posljedice alkohola. Ta je predavanja eto počeo iznositi u »K. š.«, da na taj način potakne i uputi katehete, da se late ovog važnog posla i da porade što bolje oko iskorijenjenja narodnog zatornika.

V. Grmović.

Apstinentski znakovi. Slovenska je »Sveta vojska« dala izraditi nove znakove za potpune apstinente. Na bijelom se polju nalazi mač i palma, a među njima mali križ; pri dnu je natpis »Abstinent«. Prema tomu mogu i naši apstinenti nositi te znakove, što im i preporučujemo. Znak stoji 1 K, a naručuje se kod »Svete vojske«, Ljubljana, Alojzišče; novac se šalje unaprijed. Znakove mogu nositi samo oni, koji ne piju nikakvih alkoholnih pića, jer bi doista smiješno bilo, kada bi neko imao na prsima apstinentski znak, a u ruci držao čašu pive. Radi toga nijesu ovi znakovi za tako zvane »umjerenjake.«

Iz »Novog Života«. (God. II. br. 1.) »Novi« je »Život« imao 299 pretplatnika, među koje su uračunani samo oni, koji su pretplatu platili do konca g. 1913. Karlovac je imao najviše pretplatnika (84), dok u cijeloj Istri nema nijednog. — Bilanca rada »D r u š t v a a p s t i n e n a t a u H r v. i S l a v.« u g. 1913. sastoji se u ovom: društvo ima tri podružnice: na Sušaku, u Karlovcu i Zagrebu (a što je s onom u Beču?). Apstinentsko društvo u Imotskom radi zajedno s njime. Izdalo je brošure »Bogu ili đavlu« od Tolstoja i »Alkoholizam i radničko pitanje« od dra. Kiseljaka i dva letaka »Klonimo se žestokih pića!« i »Zašto smo apstinenti?« — U Spljetu je otvoren »b e z a l k o h o l n i l o k a l.« (Kada li će ga dobiti naš Zagreb?) — U Zagrebu se priređuje »p r o t u a l k o h o l s k a i z l o ž b a«, o kojoj ćemo opširnije pisati, kada se otvori.

Alkohol i zločin u Bosni. U Zenici, gdje se nalazi centralna kaznionica za Hercegbosnu, bilo je u razdoblju od god. 1903. do 1909. godine 2205 kažnjenika, a među tima je bilo 660 pijanica. Radi ubojstva i teške tjelesne ozlede kažnjena su 1204, od kojih je 600 počinilo te zločine u pijanom stanju. Dakle je polovici krvavih zločina uzrokom piće.

Naši gostioničari. Vrlo je interesantno promatrati držanje gostioničara i ostalih prodavalaca alkoholnih pića prema apstintskom pokretu. U državama »staroga kova«, u kojima se čini, da nije glavnom svrhom blagostanje cijeloga naroda, tamo im ide dobro i predobro, jer se mogu služiti svim dopuštenim sredstvima pri fabriciranju svakovrsnih vina i rakija, pri trovanju i guljenju naroda. U modernim državama, u kojima je

uznapredovala apstinentska ideja i koje pravo shvaćaju svoju svrhu, u njima se više cijeni zdravlje i gospodarsko blagostanje cijeloga naroda nego preveliko bogatstvo nekolicine, koje je na štetu narodu. Širenjem apstinetskih ideja i provođenjem apstinetskih načela ne uništuje se nijedan stalež, pa ni stalež gostioničarski, t. j. ne nanosi im se tolika šteta, da bi im kao osobama bio ugrožen opstanak. Kao što su svi društveni odnošaji zakonom normirani, tako bi i ovdje trebalo postaviti zakone, koji bi odgovarali duhu vremena i svrsi države. Kao što je prodavanje otrova zakonom ograničeno, a to je učinjeno i s ljekarijama, zašto uživa jedini alkohol toliko privilegija?! Premda je u Engleskoj, Švedskoj i drugdje ograničeno prodavanje alkoholnih pića upravo na minimum, ipak se ondje baš time pokazao u svakom pogledu veći napredak; baš je time poraslo blagostanje. A tako bi bilo i kod nas. Ali to ne bi bilo svakom pravo, a osobito ne slavonskim židovima. Najboljim je dokazom skupština »Saveza hrv. gostioničarskih i krčmarskih zadruga«, koja je držana lani u Zagrebu. U ono se vrijeme raširila vijest, da kani ministar trgovine Boethy da provede nedjeljni počinak u gostionama, krčmama i kavanama, ideju, kojom se već prije bavilo i Wekerlovo ministarstvo. Proti tomu su se uzbunili madžarski gostioničari, pa su pozvali i svoje hrvatske kolege, da isto učine. I digoše se naši Schmidti i Sterni i održaše skupštinu. Što će biti, — vidjet ćemo.

Zanimivo je, da su nekoliko mjeseci iza toga držali bosanski gostioničari skupštinu u Sarajevu, gdje su se obratili na vladu, da snizi na minimum podijeljivanje licencija za otvaranje gostiona, krčama i sl. Za razlog navode konkurenciju loših i patvorenih te po tom jeftinijih pića dobrim pićima. Hoće sami da dobiju »Judin novac«, da ne moraju dijeliti s drugima. Konkurencija!

Vijesti i poruke.

Za širenje katoličke štampe. Naše se đaštvo oduvijek pokazivalo revnim u širenju katoličke štampe, to je i danas, pa gotovo da ne bi bilo ni nužno spominjati drugovima taj apostolat s obzirom na širenje štampe. Naši su pojedinci za štampu činili mnogo. No ne smijemo tu agitaciju ograničiti jedino na pojedince. U svakoj organizaciji (bilo to srednjoškolskoj ili akademskoj) neka se uredi sabiranje prinosa od 6 fil. mjesečno na učesnički blok Pijeva društva. Osim toga neka se nade svuda još po jedan drug, komu će biti na brizi promicanje štampe. On neka je glavni povjerenik, a drugi neka mu pomažu. Pretstavništvo je na zadnjoj svojoj sjednici zaključilo, da svako naše društvo izabere jednog pouzdanog povjerenika za 2. br. almanaka. Naše kolo«, što će se doskora raspačavati. Podjedno upozorujemo drugove na novi književni list »Hrvatsku Prosvjetu«, što je izdaje »Kolo hrvatskih književnika« u Zagrebu.

Pokrajinski sastanci. I ove se godine imadu da održe pokrajinski sastanci za velikih praznika i pouzdanički sastanak. Svake treće godine naime biva opći sastanak svega našega đaštva. Stoga je pretstavništvo zaključilo, da naša pokrajinska društva »Pavlinović«, »Dobrila« i »Martić« prirede i ove godine pokrajinske sastanke, pa se sva briga oko priredbe tih sastanaka prepušta spomenutim prosvjetnim društvima. Glede pouzdaničkog sastanka i glede sastanka za banovinsko đaštvo kao i za ostale sastanke sve će biti pravovremeno drugovima javljeno.

Hrv. kat. akad. prosvj. društvo »Pavlinović« moli sve one članove, koji do sada nijesu odgovorili na pismo poslano im od tajnika, da to čim prije učine. One pak, koji pisma nijesu ni dobili, molimo, da jave svoje boravište. Svi članovi društva, koji plaćaju godišnju članarinu, imaju pravo na društveno glasilo »Mladost«. Stoga oni, koji je ne dobivaju, neka jave upravi svoju adresu. Upozoravamo pak drugove i ostale cijenjene pretplatnike »Mladosti«, da list ovu godinu još nije izašao radi slagarskog štrajka. Čim ovaj mine, list će redovito početi izlaziti.

Uprava »Pavlinovića.

Dvomjesečni izvještaji. Ima ih, koji su vrlo redoviti i točni, a ima ih, koji šalju nevrlo redovito; konačno ih ima i takovih, koji uopće ne šalju izvještaje o dvomjesečnom radu. Pozivamo drugove, da budu doista disciplinovani, pa da ove upravo elementarne dužnosti vrše zdušno i u redu. Mi ćemo u slijedećem možda broju konstatirati sve nemarnjake. I akademska, prosvjetna i bogoslovna društva neka pošalju sekretarijatu izvještaje o radu.

Članarina. Tko je uopće i pomislio na nju dosada ove godine, a kamo li je platio? Kao da je nikad nije bilo i kao da se nikad nije ni plaćala. Tražimo dakle, da akad. društva, zborovi i organizacije što prije potpuno zadovolje svojoj dužnosti i plate članarinu.

DOPISI.

ZAGREB. S hrvatskog sveučilišta. U zadnje se doba kod nas zbilo više događaja, koji su nužno izazivali sveučilišnu omladinu, da rekne svoju, ali ona je kod toga ostala ipak mirna, apatična, živjela je u mrtvilu kao ono pred dvadesetak godina. Bilo je momenata, gdje je trebala dići svoj jednodušni glas, ali ... od sto glasa, glasa čuti nije.

Nego drugdje je zato bila zaposlena omladina. Muči se, kako će se grupirati u što više manjih grupica. Kad treba zajedničku kakovu akciju povesti, dobivate odgovor od svake gotovo grupe ... vidjet ćemo se sami na djelu. I ostaje sve — bez djela! Da, muče se i grupice da dokumentiraju svoj opstanak izdavanjem svojih listova.

Do sada su, kako je već poznato, bile tri đačke grupe na univerzi: kat. đaštvo, pravaši odnosno mladohrvati i naprednjaci, koji se evolviraše u »nacijonaliste«. Pravaška je grupa imala svoje glasilo »Mladu Hrvatsku«, mi »Luč«, a naprednjaci »Hrv. đak« pa »Val«. Od tih listova ostade na životu jedina »Luč« i za vrijeme komesarijata, što se ima zahvaliti jedino našoj organizaciji i gvozdenoj disciplini. »Mlade Hrvatske« je sporadički po koji broj osvanuo i više ništa. No deki se, da se početkom ove šk. godine okupiše pravaši t. zv. milinovci u klub »Kvaternik«, a klub »Kumičić« osta klubom mladohrvata. Ali eto nevolje! Na glavnoj skupštini »Kumičića« izrazi dobar dio Kumičićevaca predsjedniku nepovjerenje, jer da hoće učiniti taj klub stafažom frankovluka i istupiše kao »pravi« mladohrvati želeći osnovati novi klub. Tako su eto 3 grupe pravaške: milinovci, frankovci i mladohrvati. Prva grupa (»Kvaternikovci«) izdat će 1./II. prvi broj svojega glasila »Pravaš«; predsjednik »Kumičića je urednik »Mlade Hrvatske«, a disidenti iz Kumičića kane izdati opet svoje glasilo. I »nacijonalisti« žele također imati svoje glasilo, te bi »Glas Juga« imao naskoro izaći. No znatiželjni smo, ne će li i kod njih uslijediti uobičajeni proces cjepkanja. Govori se, da su već i pocjepkani u radikalne nacijonaliste i umjerenije. Nisu li i to zlobni jezici i naklapanja?

Prema tomu bi bilo sada 5 strogo đačkih listova, listova, koji dokumentiraju opstanak 5 grupa! No bojimo se, da neki od ovih listova ne budu tako kratka života, si licet parva componere magnis, kao oni kukci, što se jutrom legu, da u veče poginu ...

—d—

PRAG. »Dan« za reciprocitet hrvatskoga sveučilišta. Nije u Pragu sve onako, kako se obično kod nas misli. Istina tu stoluje prof. Masařyk, duhovni čaća naših bivših naprednjaka, sada nacijonalista, no ipak se je i u Zlatnom Pragu kat. pokret razvio. Ima društava katoličkih među građanstvom i đaštvom. Češki kat. akademičari okupljaju se u društvu »Češka liga akademicka« (Glasilo im je »Studentska Hlidka«), a Slovenci imaju svoj »Dan«. Mi Hrvati još nemamo ovdje svoga katoličkog društva. (Inače opstoji u Pragu društvo hrv. ak. »Hr-

vatska« i »klub Hrvata i Srba tehničara«). Što nas je kat. akademičara, članovi smo ili »Lige« (u »Ligi« je jedan Hrvat) ili slovenskog »Dana«. Tu nas ima četvorica.

Nije mi svrha da općenito govorim. Tek hoću da izvijestim o zadnjem prijateljskom sastanku »Dana« (21. I. 1914.) i o mislima, koje su tamo iznesene. Tema raspravljanja bilo je pitanje slovenskog sveučilišta. Predsjednik je u kratko ocrtao predmet, o kojem će se govoriti i postavio pitanja: 1. Da li se ima tražiti posebno slovensko sveučilište« i 2. »Gdje da se zahtjeva njegovo sjedište«. Razvila se duga i živahna debata, iz koje se razabralo, da većina misli ovako: posebnog slovenskog sveučilišta ne treba zahtijevati, nego samo reciprocitet zagrebačkog, gdje već i onako imaju pravo predavanja dva Slovenca (Vošnjak i Ilešić). Tim bi se ujedno postiglo i nešto za zbliženje Hrvata i Slovenaca. Slovenci bi se imali više brinuti za osnivanje građanskih, obrtnih i gospodarskih škola, da se narod materijalno podigne. Kad bi se pak jedamput pokazala potreba, da se uz zagrebačko osnuje još jedno jugoslavensko sveučilište, svakako bi za to bio najzgodniji Trst.

Nabačeno je i pitanje slovenskih katedra na praškom i lavovskom sveučilištu, no i ta se misao pokazala nezgodnom, jer nije li mnogo naravnije da Slovenci idu u Zagreb, koji im je bliži i gdje se može i slovenski predavati, dok to u Pragu i Lavovu ne bi moglo biti. Zagreb je bliži ne samo od ta dva grada, nego je za dio Slovenije (kad se dovrše neki željeznički spojevi) bliži i od same Ljubljane.

Tako eto misle braća Slovenci i pomažu nam u borbi za prava hrvatskoga sveučilišta.

Slavoljub.

S GRADAČKOG SVEUČILIŠTA. I odviše je poznato, tko dandanas pašuje na sveučilištima katoličke Austrije. Židovi i negatori svake pozitivne religije. Znali smo odavna, da čovjek katoličkog osvjedočenja ne može radi liberalne tolerantnosti ni da pomisli na profesorsku katedru, znali smo, da je to monopol židova i židovskih prijatelja. No da će se moderni mislioci plašiti najaktuelnijih danas katoličkih djela, da će im zatvoriti vrata sveučilišnih biblioteka, tomu se ipak nijesmo nadali. Toliko smo tolerantnosti i objektivnosti a priori liberalcima pripisivali. No ipak gradačka universitetska knjižnica uza sve to što su mnogi to tražili, nema glasovitog djela S. J. Ericha Wasmanna: Die moderne Biologie und Entwicklungsgeschichte! Ovo je djelo jedino svoje vrsti, kojemu su i najveći descendenti priznali znanstvenu vrijednost. Pater Wasmann je učenjak, koji se može bez sumnje mjeriti s najvećim korifejima modernih bioloških teorija. To mu priznaju mnogi objektivni mislioci (citirajući ga i nazivljući »neumornim radenikom« itd.) kao Weismann, Hausteln, Guenther, a i sam mu E. Haeckel indirekte priznaje zoološku spremu, kad ga u tome postavlja čak nad jednim — Reinkeom. Ipak Wasmannovog glavnog djela u gradačkoj sveučilišnoj knjižnici nema, pa nema. Međutim Haekelove »Svjetske zagonetke« i Büchnerova »Sila i tvar«, ti po sudu ozbiljnih ljudi fantastičko-tendenciozni produkti njihovih duša, nalaze se valjda u više eksemplara. E, pa živjela tolerantnost i ozbiljnost moderne znanosti! Potomstvo će se bez sumnje ironično smijati, kad bude listajući povijest i o tome čitalo. **med. B.**

SARAJEVO. Apstinentska sekcija.

Sve polako. Hrvatsko se đaštvo ne zadovoljava više, da se samo naziva Hrvatima, i da u tom ne zaostaje za Srbima, koji već prilično shvaćaju ideju apstinence. I mi smo eto jedini od hrvatskih đaka, koji imamo apstinente. Malo po malo koračamo napred. Prije 1½ god. dobili smo apstinentsku sekciju.

Shvatili smo svoju prvu zadaću, da se mi apstineti upoznamo, da znamo jedni za druge. I zato bi željeli da se i druge apstinentske sekcije dopisuju s nama, pa makar i jedamput semestralno. (Adresa: Ante Odić, VI. gimnazijalac, Sarajevo). To dopisivanje ima svrhu da oživi naše sastanke.

Željeli bi, da i naš »Apstinentski Savez« — prema odluci trsatskog sastanka — što prije provede zaključke njegove!

Čitam u »Novom životu«, da se koncem siječnja otvara u Zagrebu stalna antialkoholna izložba; i inače iz »Novog života« vidi se priličan uspjeh karlovačkih apstinenata. Apstinencija u našoj domovini nalazi i među socijalistima odziva, a pogotovu je široko polje rada našim ljudima. Napred za apstinencu!

Bratski pozdrav **A. O.**

SENJ. Naša kongregacija. Lanjske godine bila je naša kongregacija na rubu propasti, naši već protivnici zapjevaše nad njom »Miserere«. I sami smo mi mislili, da se već ne će naša kongregacija nigda uzdignuti. Ali se pokazalo, što može sloga i rad. Naša kongregacija uzdigla se ove godine do vrhunca. Sada ima u njoj preko 60 članova, imamo i svoje tambure, koje su se ove godine do temelja popravile. Onda ima lijepu knjižnicu, punu krasnih djela naših najboljih književnika, a ima i stranih.

U samoj su kongregaciji 3 sekcije i to: euharistička, literarna, koja ima svake subote sastanak, na kojem se predaju lijepa i vrlo poučna predavanja, i glumalačku sekciju, koja također ima svaki mjesec po jednu lijepu zabavicu, na čelu joj je drug I. Halili. Osim toga izdat će ove godine »Almanak đačke kongregacije« za koji se već sabiru radnje. Molili bismo naše vjerne drugove, da se pretplate na ovaj naš almanak, jer eksistencija almanaka stoji u materijalnom pogledu, a ni radnja ne ćemo odbiti. (Predplata 60 f.) Radnje i pretplata neka se šalje na đačku kongregaciju (Konvikt, Senj.). **J. M.**

Op. ur. Taj almanak ne će valjda biti štampan; a nije zgodno, da u njem budu radovi drugih kat. đaka izvan senjske kongregacije. Ne bili kongregacija mogla izdavati svoj litografirani listić? **— K. —**

BANJALUKA. Glas s naših strana. Na Immaculatu priredili smo uspjelu svečanu akademiju uz predavanje i nekoliko glazbeno-deklamatorskih točaka. Tom je prilikom istupio naš tamburaški zbor »Mahnić.« Sama zabava vrlo je zadovoljila presv. biskupa o. Garića, pokrovitelja akademije. Lani nijesmo imali nikakve posebne apstinentske sekcije, jer smo gotovo svi bili apstinenti. I ove je godine velika većina članova naše organizacije apstinetska, ali smo ipak osnovali sekciju, da se i za nas čuje i znade. Pošto nije naša organizacija mnogobrojna, to ne će imati apstinentska sekcija svojih posebnih sastanaka, nego će rješavati svoje stvari na skupnim sastancima. Zasada nas ima 6 članova. — U Banjaluci je uhvatio korijen pokret proti alkoholu, pa je nade, da će se lijepo širiti. **M.**

Iz carstva tmine.

»Hrv. Pokret« — Božić — i Mithra. Kaošto »H. Pokret« u ostalim svojim rubrikama pravi atentat na zdrav razum, tako se protiv njega urotio i u rubrici »Historički koledar«.

Eto, kako »Pokret« historički špekulira: »Svetkovanje kršć. Božića nalazi svoj korjen u kultu Mitre, azijskog muškog božanstva, koje je značilo pobjedu svjetla. Lupi par nedokazanih fraza i stvar je gotova: dakle je Božić nastavak kulta boga Mitre!

»Pokret« je međutim i onako profaniran i faktično »contemptibilis specie«, da bi se dao od njega povesti, da ga znanstveno razoružam, no pošto držim, da je ova notica originalna Trstenjakova ili kakvog M. Maurenbrächera, koji se preveć razbacuje tobožnjim svojim naučnim uvjerenjem (pokazao je O. P. Vlašić kakvo mu je, sp. Seraf. Perivoj, Vrhbosnu, Kat. List, i t. d.).

Bezobrazno je u tako važnim stvarima, kao što je nabačena Pokretova tvrdnja (o čijoj važnosti oni možda i ne sanjaju) ovako neznanstveno i nedokazano van izlaziti

U takvim se problemima mora operirati ipak barem s kakvim takvim znanstvenim aparatom. Je li logički, kada recimo Trstenjak pravi ovakvi silogizam odnosno apsurd: »Perzijsko mišljenje o Mesiji slično je onomu u Bibliji. Utjecaj je očit«?! Ovu sam drzovitu apsurdnost t. j. Trstenjakovo »naučno uvjerenje« (sp. Predgovor str. 4.) doslovno citirao (isp. Trstenjak, Biblija u svjetlu istine i morala, Zgb. 1913. str. 109.). Isto tako čini i »Pokret«. Iz one notice nužno izlazi opet ovaj apsurd: Bog se je Mitra slavio 25. prosinca — Božić se slavi 25. prosinca — »dakle je Božić nastavak kul-

ta Boga mitre.« Nije li to doista atentat na zdrav razum?

Bilo ih je doduše, koji su htjeli kršćanska misterija izvesti iz mithracizma t. j. novije forme zoroastrizma, kojise proširio u rimskom imperiju tamo negdje izmedu 2, do 4. v. (ako n. pr. Cumont, d Ales etc.) no ako i ima vanjskih sličnosti, nemaju te dvije vjere apsolutno ništa zajedničko.

Da se nije moglo dogoditi, te bi jedna religija u našem slučaju kristijanizam primio što od mithracizma, vidi se već odatle, što su bile neprijateljske jedna naprama drugoj. Julijan Apostota n. pr. po amfiteatrima ubija kršćane, a ipak je štovatelj Mithre. Kada se je nadalje kristijanizam počeo širiti po Perziji, svi su se silno digli, na nj, jer se apsolutno kosio i bio tud religiji ondješnjih naroda, koji su štovali Mithru (Sp. J. Labour, Le Christianisme dans l Empire Perse, Paris 1904. ch. II.—III. kod Tanquereya, Synopsis theol. dogm. fund. ed. XIV. Parisiis 1911, p. 161. sq.).

Sigurno je, da je božićna svetkovina već egzistirala u Rimu za pape Liberija (352.—366.) (Isp. Ambros., De virg. 3, 1.), a po staroj tradiciji (Sp. August., De Trinit. 4, 5.) daleko prije. Duchesne izvodi na temelju »Depositio martyrum« i »episcoporum«, što se je slavilo 25. i 27. Dec., da se je božićna svetkovina slavila već u 3. st. (Bulletin critique 1890. p. 41. i dalje.).

Uostalom iz datuma se ni izdaleka ne smije tako zaključiti, kako je »Pokret« protiv svih logičkih pravila zaključio. Već sv. Oci primjećuju, da se Božić slavi u zimskom solsticiju, kad je dan najkraći, a noć najduža, u znak velikog mraka u ljudskoj spoznaji, koja je zalutala u bezboštvu i mnogoboštvu (Isp. Greg. Nyss. Opp. III., 340, August., Sermo 190. n. 1.). S tim tumačenjem smijemo ozbiljno računati, pogotovo kad imamo na umu, da je cijela crkv. godina i sve svetkovine pune značenja.

Mi imamo nadalje primjera, kako je kršćanstvo uvodilo raznovrsnih liturgičkih propisa lih u tu svrhu, da reagira nekršćanskim ili protukršćanskim utjecajem no opet ništa nije uvodilo novo, pogansko, što samo već nije u sebi sadržavalo. Što će »Pokret« izvesti jednak zaključak i iz najnovijeg štovanja presv. Srca Isusova? Odakle je taj svetac uzet? I njega kao takvog nije poznavao recimo srednji vijek, dakle je uzet iz koje druge religije? S toga se možemo posve mirno priključiti Kellneru (Heortlogie 112.), koji iz Ciprijana (De orat. dom. c. 35.) i Ambrozija (Serno 7, 1, 3.) zaključuje, da su kršćani formalno počeli svetkovati dogmu narodenja Isusova, njima inače već otprije iz sv. knjiga i vlastitog iskustva poznatu, na ustuk slave Rimljana dana 25. pros. kao dana porodaja sunca — »natalis solis«. (cfr. Hergenröther, Handbuch d. allg. Kirchengeschichte, V. aufl. Freib. Br. 1911. S. 338, 3.).

Ako ćemo dakle uzeti i ovu najtolerantniju hipotezu, opet je posve nešto drugo, nego kad »Pokret« kaže, da je Božiću korjen kult Mithre i da je Božić samo nastavak toga kulta. Korjen je posve nešto drugo nego povod. Možebit je dao i kult Mithre povoda, te je ustanovljena božićna svetkovina, no protivno je cijeloj tradiciji najstarijih otaca i svakom znanstvenom istraživanju, da bi se Božić evolvirao iz Mithrinog kulta, kao svog korjena, kako bi to »H. Pokret« htio, dok je opet nešto sasvim desetoga hipoteza, jer se u tom pitanju do danas još nijedno mišljenje nije moglo dići iznad puke hipoteze od znanstvenog rezultata, kako ga »Hrv. Pokret« svojoj publici servira.

Svakako se veselimo, kad vidimo, kako se u borbi protiv nas jedan »H. Pokret« mora služiti oružjem tako niskog znanstvenog i intelektualnog niveaua, no žao nam je zavedenih krštenih duša, pa stoga ovo i iznijesmo. Dobri su ljudi već počeli govorkati, da se je »H. Pokret« otkad je postao koalicionaško političko glasilo malo opametio; no kako vidimo ve iz njegovog »hist. koledara« bio je ovaj sud preuranjen. Već se tuži na njega i (n. pr. 1914., br. 1.) rodeni njegov otac, stari »Obzor«, kad mu predbacuje, da za volju svojih abonenata napada vlastitog svog »ćaćka«. Ova nam »Obzorova« tužba osvjetlava »Hrv. Pokret«, koji misli, da i u znanstvenim stvarima može za volju abonenata prekrajati istinu.

I. E. theol.

Tisak Hrvatske Tiskare d. d. u Zagrebu.

Prilog „LUČI“. Br 11.

ĐAČKI VIJESNIK

ZAGREB, 20. veljače 1914.

Aut Caesar — aut nihil.

Nikada nijesmo tražili broja i mase u našim organizacijama i akademskim društvima. Naše je načelo bilo, a i sada je, da uzorne i disciplinovane redove našega pokreta imadu sačinjavati jaki, odgojeni, izgradeni pojedinci. Tražimo, da svaki naš pristalica bude temeljito izobražen ili općenito ili da je stručnjak u svojoj struci. Ovo je jedan od najprečih uvjeta, hoćemo li da naš pokret dade hrvatskom narodu spremnih ljudi i sposobnih značajnih voda. Za to je potrebit rad, dugi, neumorni rad: oni naši drugovi, koji danas već kao đaci ne rade za svoj studij i koji se ne ističu u radu za naš pokret, ti su se već danas osudili za budućnost: oni će u najboljem slučaju biti tek epigoni naših prvaka ili ona bezbrojna masa.

Ciljevi su našega pokreta dalekosežni u budućnost. Sva naša akcija ima biljeg jedne preporodne, velike akcije. Ona ide korak po korak od jednog uspjeha do drugog. I što više radimo konkretno u narodu, sve se bolje uvjeravamo o njegovim prekobrojnim krvavim potrebama: rad biva opsežniji i proteže se na sva područja narodnog života. Za taj rad trebamo ljude; ljude značajne i požrtvovne, otvorene, pune duha katoličkoga i prožete hrvatskom sviješću. Zasada bar ne smije naš rad biti političkog značaja. Upravo je to, što su bivši i sadanji vode hrvatskog naroda počeli svoj rad u narodu s politikom, **uzrokom onoj strašnoj zaostalosti narodnoj u vjerskom, prosvjetnom pa i gospodarskom pogledu.** A nažalost možemo i mirne savjesti ustvrditi, da ni političke svijesti nema suviše u našem puku uza sve politiziranje i strančarsku agitaciju.

Mi polazimo drugim putem. Zgrada se naše narodne budućnosti temelji na katoličkoj vjeri i katoličkom moralu, koji jedini mogu da unište mnoge strašne posljedice liberalizma, koje se tako ljuto osjećaju u svemu hrvatskom narodu. Samo na tim principima možemo da odgojimo jednu novu, svježu generaciju katoličkoj Hrvatskoj. Religijozna je organizacija temelj svemu daljnjemu radu; bez nje mi ne možemo nikud; iza nje će naravnim slijedom proisteći organizacija prosvjetna, gospodarsko-socijalna pa i — politička.

Naš je rad kulturni rad i svaki onaj, koji se ističe u političko-stranačarskom radu premda pristalica naših kulturnih nazora, radi neispravno i sam se sprema, kako da ostavi naše vrste. Budimo u prvom redu marljivi radnici u našem katoličkom pokretu, a onda tek eventualno sve drugo. Taj naš kulturno-socijalni rad jest najpotrebitiji rad za narod; na njemu ćemo vidjeti podignutu veličajnu zgradu naših ideala. To je ujedno i najdublji jaz, koji nas dijeli od svih drugih dačkih skupina.

Jake značajne jedinice neka sačinjavaju članstvo naših organizacija. Ne zadovoljimo se sadanjim stanjem. Oduševljavajmo se u idealima, krjepimo se Bogom, zagrijavajmo se za našu svetu stvar i držimo uvijek na umu, da nas je Providnost odredila za više stvari. Ne budimo mlitavci, filistri i šeprtlje. Stavimo si načelo u odgoju samoga sebe prema velikim našim ciljevima Aut Caesar — aut nihil.

IZVJEŠTAJI.

»Domagojeva« skupština. Dne 2. II. održao je »Domagoj« svoju treću mjesečnu skupštinu. Od zadnje mjesečne skupštine (4. XII. 1913.) bila su 3 prijateljska sijela. Na jednom je držao drug Babić predavanje: »Nešto iz života mrtve prirode«. Odborske su se sjednice držale svake nedjelje jedamput. U blagajni je od zadnji put ostalo 60.42 K, unišlo kroz ova 2 mjeseca 181 K, a izdalo 196.38 K. Ostaje dakle 45.04 K.

Narodno-obrambena sekcija imala je od zadnje skupštine 3 sijela. Na prvom je referirao pročelnik drug Firinger o razdiljenju rada, na drugom drug Magerl »O Žumberku«, a na trećem drug Janjić »O njemačkim kolonijama u Bosni«. Tim smo prešli iz općenitog dijela u specijalni. — Novi pročelnik socijalne sekcije drug Gortan najavljuje predavanje g. Golnera »O zadružnom djelovanju Poljodjelske banke«, koje je međutim već i održano. Pročelnik se nada, da će mu uspjeti urediti jedan soc. tečaj od nekoliko dana za akademičare u Zagrebu. — »Leonovoj sekciji predavao je veleuč. g. dr. Barac »o znanstvenom obradivanju gradiva. — Predsjednik apstinenata drug Jošovec srdi se na naše aps. org., koje mu još nijesu poslale dobrovoljnih vijesti ni izvještaja. Srednjoškolskih aps. org. ima oko 16 sa 200 članova. Apstinentski se pokret i ako polako ipak stalno učvršćuje. Trebalo bi ga idealizovati, a ne temeljiti samo na zločinima R.

Sa sijela naših organizacija. — Q — 14. s. Izvještaji sekcija; 15. s. Šenoa, Lanac, d.; Brodarstvo; 16. s. Naša načela; Radičević, Molitva, d.; 17. s. Budućnost Dalmacije i katolicizam. Sekcija literarna, s. 2.: Neke etičke strane u našim narodnim pjesmama. — O — 4. s. Preradović, Zvanje Slavjanstva, d., Petar Krešimir IV.; Mi i naprednjaci. 5. s. Arnold, Domovina, d.; Najpogibeljniji neprijatelj Hrvatske. 6. s. Nazor, Na tronu praotaca, d.; Opstoji li Bog? Preradović, Djed i unuk, d.; 7. s. Katalinić: Za noći tije; Ljute rane našega naroda; 8. s. dobre su knjige dobri prijatelji; Bogović: Ustaj rode! 9. s.: Alaupović, Za domovinu, d.; Život na selu; Širimo dobru štampu. — S — 14 s. Organizacioni sastanak; čitanje i tumačenje sv. Pisma. Sekcija agitatorna 1 s. — C — 5 s. Kristova nauka i bezvjerje; kritika mladohrvatske brošure: Dva neodgodiva pitanja. — L — 4. s. Katolički liberalizam. 5. s. Socijalna revolucija. — Š — 5. s. Socijalni sistemi. 6. s. Odnošaj crkve i države; Maloobrtničko i radničko pitanje. 7. s. Organizatorno. 8. s. Kulturna slika Hrvatske pod Bakovim sistemom. 9. s. Utjecaj prirode na kulturu. 10. s. Svečano sijelo: raspored? 11. s. Govor akademičara. 12. s. Stanje naše domovine upogled tuđinaca. 13. s. Književnost u Bosni i Hercegovini. Op. Preporučamo i koju deklamaciju. — K — 12. s. Razvitak kršćanstva; 13. s. Filozofija Nietzschea.

Rad u narodu.

»Tomislav« u Vojnom Križu. Upravo u onim krajevima, gdje naš narod propada, gdje ga nestaje, da ustupi mjesto tuđincu; u krajevima, gdje je nemoral, da tako kažemo, javan, a pometnuća i slična nedjela na dnevnom redu — tamo treba ponajviše raditi, tamo treba odgajati i spremati za život novu generaciju. Vojni Križ može se posve mirno usporediti s ponajgorim krajevima Slavonije. Lagano je organizovati i raditi tamo, gdje je narod čist, neiskvaren; ali obratno rad u krajevima, u kojima narod juri u svoju sramotnu propast, tamo je rad oko spasavanja i pridignuća naroda krvava potreba. To je najviše i potaklo vlč. Fr. Brdarića, te je okupio oko 25 mladića seljačkih u omladinsko društvo, koje se nazvalo na konstit. sastanku 8. ov. mj., kojemu pribivahu i dva Domagojca iz Zagreba, imenom prvog kralja hrvatske kuće, velikog Tomislava. Izvršio časno »Tomislav« svoju misiju u onom tužnom kraju!

Prosvjetni rad u Osekovu. »Hrvatska čitaonica« u Osekovu priredila je 1. ovog mjeseca pučku zabavu (s dva igrokaza), na koju je pozvala »Domagoj«, da pošalje svoga izaslanika, koji bi ujedno držao predavanje o koristi prosvjete i prosvjetnog rada. »Domagoj« je onamo poslao svoga člana iur. I. Pavića, koji je i održao spomenuto predavanje naglasivši u njem osobito vjerski, nacijonalni, ekonomsko-socijalni i politički momenat. Govorio je o ondješnjim i o novim prosvjetnim institucijama, a napose o čitaonici, koja mora biti škola za odraslije, koja će priređivanjem predavanja, pučkih zabava, nabavom dobrih knjiga i novina širiti u narodu čestitu hrvatsku prosvjetu. Napose valja posvetiti brigu nacijonalnom jačanju, da se uzmogne narod oduprijeti madžarizaciji. (Spominjemo tek uzgredno, da je već sada u selu oko 60 madžarskih porodica a postoji i madžarska škola.) I ova je pučka zabava bila priređena u korist hrvatske škole, koja oskudijeva. U Osekovu postoje ova društva: Hrvatska seljačka zadruga, Katoličko djevojačko društvo, Vojska Srca Isusova, Vatrogasno društvo, Mladenačko pjevačko društvo i spomenuta Hrvatska čitaonica. Socijalna zla, alkoholizam i nemoral raširena su u velikoj mjeri. Ip.

Narodna obrana.

ZAPADNI UGARSKI HRVATI.

2. Statistika »vodenih Hrvata«.

Po službenoj statistici imade u Ugarskoj preko 400.000 Hrvata. U ovaj su broj uračunani Medumurci, Bunjevci, Šokci i oni oko Pečuha i oko Budimpešte kao i oni iz Zalažupanije, koji su preko Mure. Od tog broja otpada na »vodene Hrvate«, tj. one Hrvate, koji stanuju u željeznoj, šopronjskoj i mošonjskoj županiji, 54.576. Najjužnija je njihova točka riječica Raba kod Körmenda u željeznoj županiji, a najsjevernija preko Dunava kod Požuna i u Moravskoj kod Mikulova.

Vodeni Hrvati u željeznoj županiji. U ovoj županiji naselili su se Hrvati ponajviše na obje strane rijeke Pinke, koja utječe kod Körmenda u Rabu. Uz tu rječicu leže na pr. ova hrvatska sela: odmah kod Körmenda Hrvatska Nadalja, Szenkut, Pinkakertes, Petrovac (Sz. Péteria), Horváthásos, Pinkatotfalu, Katalena (Pasaskatalin), Horvatske Šice (Horvátlövő), Csatár, Velika i Mala Narda, Csemba, Csajta i svršuje se mjestom Rohoncz. Druga grana sela ide od Szenkuta (sjeverozapad) prema štajerskoj medi. Tu se po prilici poredala ova sela: Medves, Bányácska, Vasnyulfalu, Kuk-

mer, Oezgödör, Szénásgödör, Baksafalva, Szentelek. Druga grana se rastavlja od ove kod Bányácska i nastavlja se sa Soskutfalu, Horvatcsenes, Pusztaszentmihály, Ujhegy, Pinkamiske, Cziklény, Pivkocz, Obér, Ozidobra, Mirem, Oláhcziklény (Vlaški Ciklin), Polánez, Szabár, Inczéd, Felsökethely, Bándol, Bozsok i još druga nekoja sela oko Rohonca. Odijeljeno se od ovog suvislog niza nalazi selo Tömörd, koje se polako pomadžaruje. Kad su se Hrvati ovamo naselili, to su se stalno naselili jedni pokraj drugih. Gdje vidimo da je lanac hrvatskih sela prekinut Nijemcima ili Madžarima, tu možemo stalno tvrditi, da su to potomci Hrvata. Tako se Tömörd držao u cjelini sa Rohoncom i Hrvatskim Židanyom u Šopronskoj županiji; danas je rastavljen Nijemcima i Madžarima od Hrvata. Takvih primjera ima u ovoj županiji najviše. Ima čisto hrvatskih naziva sela, a ipak stanuju u njima Nijemci, a gdjegdje s malim ostacima Hrvata. Tako na pr. Velika, Grič, Felsöstrazsa (Gornja straža), Olaszfalu (Vlaško selo), Dobra itd.

U ovoj županiji imade po službenoj statistici, 247.985 Madžara, 117.169 Nijemaca i 16.230 Hrvata. Prema tome u postotcima izraženo ima Madžara 56.9%, Nijemaca 26.9%, a Hrvata 3.7%. Hrvati su s Nijemcima pomiješani u zapadnom dijelu županije. Uz ove ima i dosta Slovenaca, ali statistika samo kaže »Egyéb« (drugi), a to su Slovenci i to 54.036, (ili 12.4%) a stanuju u južnom dijelu županije, te vežu Hrvate s Medumurcima i onda s Hrvatskom. Hrvati se u ovoj županiji brzo asimiliraju Nijemcima, a negdje i Madžarima. Tako je na pr. Ujfalu (Novo selo) bilo g. 1880. 54% hrvatsko, a danas je u 90% njemačko. Hrvati ovdje ne padaju apsolutno, ali relativno u korist Nijemaca i Madžara. No i Nijemci silno padaju u korist Madžara te i inače propadaju. Uz Madžare silno rastu i Slovenci, koji su sve do nedavno imali svoje vlastite škole sa slovenskim nastavnim jezikom. Hrvati u 100 g. niti su pali niti su porasli. Evo statistike po Fényesu:

Godine 1839.: 16.932 Hrvata; g. 1850.: 16.833; g. 1857.: 17.197; g. 1869.: 18.005; g. 1880.: 16.830; g. 1890.: 18.197; g. 1900.: 17.847 Hrvata.

Dakako moramo ovo primiti s velikom reservom.

Svi ovi Hrvati crkveno pripadaju pod somboteljsku biskupiju. Koliko vrijedi Hrvatima, da nijesu koje druge vjere nego da su svi katolici, to ćemo drugom zgodom istaknuti. U svemu imade Hrvata u ovoj biskupiji u 23 župe, gdje im se daje poduka u vjeri u crkvi, a većinom i školi u hrvatskom jeziku. Uz hrvatski jezik propovijeda se u župama i u njemačkom ili madžarskom ili u svim trim jezicima. Od ove je 23 župe samo u 3 župama hrvatski jezik; a u 2 se župe upotrebljava hrvatski i madžarski jezik; uz hrvatski upotrebljuje se njemački u 12 župa, a u 6 župa sva tri spomenuta jezika.

Šopronjska županija. U ovoj županiji stanuje najviše Hrvata i najbolje su se održali. Sva književnost i nacijonalna svijest, u koliko je imade još, dolazi iz ove županije. Šopronjska županija prislanja se na željeznu županiju. Kiseg i Csepceg rastavljaju Hrvate iz obiju županija. Udaljenost između jednih i drugih iznaša kojih 12 km. Odmah blizu Kisega nalazi se Hrvatski Židanj, Répcze-Kethely, Pervanc, Prisika (Peresznye), Donja Pulja, Frakanava (Répczesarot), Udvard (Mučidrob), Gyirot, Unda, Suševo (Ligvánd), Filež Malomháza, Borisfalva, Szabadbáránd, Lok. Na austrijskoj se medi nalazi malen osamljen otok s većim mjestom Császárfalu. Kojih 20 klm. udaljeno od ovoga otoka nalazi se Kopházodmal uz Šopron. Na istočnoj strani ovog otoka nalaze se neka sela, koja su nekad bila hrvatska, a danas su madžarska. Tako se zna stalno da su sela: Lövö, Kövesd, Homok i Vedešin nekad bila hrvatska, a danas su prva dva već odavna pomadžarena, a druga dva su samo tužni ostaci hrvatskog življa. Ova dva sela su jedina, koja govore narječjem kajkavskim no brzo će im nestati svaki trag. Drugi se hrvatski otok nalazi na sjevernoj strani Šopronja te se zovu »dolinji« te se dosta razlikuju medusobno. Prvo je hrvatsko selo iznad Šopronja Sopronkertes te dalje u pravcu prema Bečkom Novom Mjestu nalaze se sela Rasporak (Darufalva), Otava (Selegszánto, na pol njemačko mjesto kao i slijedeće), Siklod, Völgyfalva, Büdoskut, Voriština (Szarokö). Od Sopronkertesa ravno prama sjeveru nalaze se hrvatska sela: Kelénpatak, Zárány, Czinfalva, Vulka-pardány (Vulka-Vuka iz volk-vuk; mala riječica, na kojoj leži spomenuto selo), Darazsfalu, Uzlop (Oszlop). Sva su ova sela osim triju ili četiriju, sasvim hr-

vatska. Ona su veoma velika te svako selo ima svoju župu, općinu i školu.

Ponjemčivanje se i ovdje opaža, ali je polaganije nego u željeznoj županiji. Doljnji su Hrvati više pod utjecajem Madžara, a gornji Nijemaca i u tom smjeru ide i odnarodivanje. Hrvati ovdje apsolutno rastu, samo relativno prama Nijemcima i Madžarima padaju:

Fényes broji ovako:

G. 1839—41.: 24.900 Hrvata; g. 1850.: 29.690; g. 1880.: 28.740; g. 1890.: 30.160; g. 1900: 31.094 Hrvata.

Premda se Hrvati ponijemčuju i pomadžaruju, ipak se to ne opaža toliko, jer imadu najveći postotak porodaja i to na 1000 imadu Hrvati 36.9‰, Nijemci 31.9‰ Madžari 33.8‰.

Porasle su ili pale sve tri narodnosti od godine 1880—1900. i to: Hrvati od 21% na 20% Nijemci od 68.2% na 66.9%, Madžari 9.6% na 11.5% u zapadnom dijelu županije.

U svemu imade ova županija 26 hrvatskih župa. Od tih su čisto hrvatske 22; u 3 se služi u crkvi hrvatskim i njemačkim jezikom, a u 1 hrvatski i madžarski.

Protialkoholni pokret.

»Znanstveni kurzovi za proučavanje alkoholizma.« Alkoholizam se spustio iz viših slojeva u niže. Inteligencija ga je unijela u narod, da tu hara i razara. Kasnije su uvidjeli bistriji duhovi, koliki je to zločin. Niže je slojeve teško odučiti od njihovih uobičajenih mana, dok je inteligentnije ipak lakše, jer će se inteligenat moći bar donekle držati stanovite mjere. Imajući ovo pred očima, dužna je inteligencija, da popravi zlo. Opažamo, da je bar jedan dio inteligencije — pa bio i neznatan,— shvatio svoju dužnost. Cijelim se svijetom rasprostrla organizacija apstinenata. Već postoje cijele literature o alkoholnom pitanju, drže se kurzovi i predavanja, a medu radenicima se osobito ističu psihijatri.

»Zentralverband zur Bekämpfung des Alkoholismus in Berlin« počeo je godine 1904. održavati »die wissenschaftlichen Kurse zum Studium des Alkoholismus.« Slične se ustanove nalaze i kod ostalih naprednih naroda. Liječnici, juristi i ostali stručnjaci iznose na takvim kurzovima rezultate svoga istraživanja na polju alkoholizma. »Kurzovi imaju znanstveni karakter i to ne u smislu znanosti za zelenim stolom ili u zatvorenoj sobici, nego u smislu, da ono, što su duhovi opažali u zbiljskom životu, iznose i razjašnjavaju znanstvenom temeljitošću i pouzdanošću, jer je ta znanstvena metoda najzgodnija, da uvjerava. A to je baš potrebno kod alkoholnog pitanja, da se postave jaki negativni motivi. — God. 1905. prisustvovale su ovakvom kurzu u Berlinu 344 osobe (215 muškaraca i 129 žena). Najbrojnije su bile zastupane domaćice (50), pa đaci (37), učiteljice (28), učitelji (27), liječnici (24), dok su i ostali mnogi staleži bili zastupani (sestre bolničarke, novinari, radnici, juristi itd.). Na kurzovima, koji traju po nekoliko dana, predavaju prvi kapaciteti. Spomenut ću samo neke: glasoviti psihijatri Kraepelin, Aschaffenburg, Laehr, pa medu ostalim liječnicima Neumann, koji je dugo vremena proučavao hranjivost alkohola kao takova, te je u tom pogledu došao do vrlo interesantnih rezultata. Nešto bi se slično moralo poduzeti i kod nas. Ako ne u tako velikom stilu, a ono bar za učitelje i katehete, jer treba osobito u školi raditi oko suzbijanja alkoholizma.

Katolička Hrvatska.

Iz Hrvatskog katoličkog narodnog saveza. H. K. N. Savez priredjuje dne 26. i 27. o. mj. jedan praktičan socijalno-organizatorni kurz pod pokroviteljstvom presv. nadbiskupa koadjutora dr. Bauera. Na kurzu će predavati dr. I. Krek o principima agrarne politike! dr. Lampe o općinskoj seljačkoj politici; g. Gollner o kreditnim

organizacijama; g. Trbuha o konsumtivnim organizacijama; vlč. g. Pudak o omladinskim društvima; vlč. M. Ivšić o katol. savezu; vlč. Gavrić o religioznim organizacijama te dr. Alfirević o organizaciji klera. Program je obilan, predavači su specijalisti u svojim predmetima, pa je sigurne nade, da će »Vijenčeva« dvorana u nadbiskupskom sjemeništu biti puna slušatelja, radnika u katoličkom pokretu što iz provincije, što iz Zagreba. Mi ćemo se još napose osvrnuti na ovaj kurz.

»Naša misao« je novi književni list, što ga izdaju hrvatsko-slovenski franjevci. Na ruševinama zajednice, koju su negda sačinjavali hrvatski i slovenski franjevci, političkim okolnostima tijekom vremena razdijeljeni na šest provincija, na tim se ruševinama gradi novo, kulturno jedinstvo hrvatskih i slovenskih franjevaca. Tako je prestao »Serafinski perivoj« nakon 37 godina blagosovenog rada. Na njegovo mjesto dolazi »Naša misao« kao glasilo »književnog društva hrvatsko-slovenskih franjevaca«. Mi ovu simpatičnu činjenicu u znaku ujedinjenja hrvatskog i slovenskog naroda od srca pozdravljamo.

Nakon šest godina. Navršilo se 10. o. mj. šest godina, kako je presv. g. biskup Mahnić posvetio glavni oltar u kapucinskoj kripti. Prije četiri godine kupili su požrtvovni riječki kapucini i tiskaru. Od tada zapravo krenula je živo akcija za katoličku štampu: osnovana je »Kuća dobre štampe«, iz koje su se diljem hrvatskih zemalja raširile tisuće stranica čestite katoličke i rodoljubne hrvatske štampe. Počeli su bez sredstava tako reći u svim svojim poduzećima, ali krijepio ih je Bog, jer oni su nepokolebivo vjerovali u pomoć Božju, u Providnost Božju. Požrtvovnim riječkim kapucinima moraju se priznati zasluge i njihov rad — nesamo u katol. pokretu već i u radu za hrvatstvo Rijeke, koje je umrtvio i uspavao riječki div! Naše uredništvo saznaje, da će doskora oo. kapucini poduzeti još neke akcije, a nastavit će doskora i s gradnjom veličajnoga svetišta Gospina.

Prikazivanje »Muke Isusove u Vrbovcu«. Naši vrli seljaci, koji su prošle godine u ferijama s tolikim uspjehom izveli »Muku Isusovu«, spremaju se, da nastave svoja prikazivanja. Prikazivanje imalo bi biti za vrijeme korizme.

Vijesti i poruke.

Članarina. Naše su potrebe velike, znakove radi nestašice novaca ne možemo izdati, a jedva pokrivamo i druge izdatke. A naši nam drugovi i organizacije uglavnom ne šalju članarine. Žalosno je to. Mi molimo i zahtjevamo, jer vrijeme je, da se ovoj dužnosti zadovolji!

»Luč« i »Zora«. Četrdeset slovenskih katoličkih đaka iz Maribora preplatilo se na našu »Luč«. Radosna je to pojava, ali — koliko naših drugova drži »Zoru«?

Dopisivanje sa Slovencima. Želi li koji naš drug ili organizacija dopisivati sa slovenskim katol. dacima, neka se obrati na naš sekretarijat i dobit će informacije.

»Savremena biblijska pitanja« kao 1. svezak knjižnice S. H. K. N. Đaštva izaći će doskora. Knjiga će imati kojih deset štampanih araka, a stajat će 1 K 50 fil. Drugovi neka agitiraju za »Savremena biblijska pitanja«, što ih je napisao stručnjak o. P. Vlašić, te neka ih već sada naručuju kod »Kuće Dobre štampe« na Rijeci.«

Bez »Excelsiora« ne smije biti ni jednog hrvatskog katoličkog đaka. »Excelsior« mu mora biti tako reći vademekum. A kako ga tek neka još zaliha postoji, neka drugovi uznastoje priskrbiti si ga u što kraćem roku.

Nova organizacija. Na vrlo izloženom mjestu osnovana je naša jedna organizacija (m). Drugove neka bodre u napornom i teškom radu naša uzvišena načela: preporod hrvatskoga naroda u Kristu. Neustrašivo samo naprijed, uz vas je velika i jaka katolička đačka organizacija!

DOPISI.

MARIBOR. Protualkoholno predavanje. Dne 13. II. imao je p. Elpidij, franjevac iz Kölna, protialkoholno predavanje u stolnoj crkvi. Katedrala je bila dupkom puna. Nakon njegovog oduševljenog govora pristupilo je preko 300 slušatelja k potpunoj apstinenciji.

Prije toga predobio je u kratkom govoru 220 gimnazijalaca i učiteljskih pripravnika. Dne 14. II. došao je u pratnji veleč. Kalana i dra. Kovačića u mariborsko bogoslovje. Govoreći skoro dva sata oduševio je stare apstinente i predobio nove.

Elpidij, prvak njem. kat. protialkoholnog pokreta u Reichu, krasna i čvrsta stasa, lijepa, umiljata i topla glasa, sa otmjenim finim govorničkim kretnjama, s duhovitim retorskim dosjetkama (Kniff) govori lagano, mirno, duboko, te dokazuje valjano i nepobitno.

Uspjeh je postigao sjajan. Veleč. Kalan, prvak slov. apst. akcije nazivlje njegov dolazak novom dobom apstinetskog gibanja u Sloveniji. **Dušić.**

ZADAR. Naši protivnici i mi. Mladohrvati se trse da organiziraju svoje raštrkane sile, ali ne uspijevaju. Njihov predsjednik u 648. i 649. broju »Hrvatske« u odgovoru svojim »klevetnicima i napadačima« dokazuje nam disorijentiranost i konfuziju u mladohrvatskom taboru. To smo sve znali, ali ta je disorijentacija morala biti kod tih pravaša, kad su na liberalnom stanovištu. Sami liberali velikog uma kao Gambetta, Cavour itd. znali su za malo vremena udružiti liberalne ljude za jednu ideju, ali ni to nije dugo trajalo. U tim brojevima »Hrvatske« ističe predsjednik mladohrvata, da su na kulturnom temelju »liberalci«. Ne radi njihovih političkih ideja, već radi njihovog liberalizma, koji truje moralno i intelektualno naše đaštvo, koje će ukopati grob hrvatskom narodu, mi ćemo se odlučno protiv njih boriti.

Mi se redovito sastajemo, te svake sedmice imademo sjednicu bogatim dnevnim redom. Sastanke pohađaju uvijek gotovi svi članovi. Osnovasmo euharističnu sekciju. Članovi se njezini pričešćuju svake sedmice. A i prije njezina osnovanja, naši članovi često stupahu k izvoru života i rada, k božanskoj trpezi. Privremeni upravitelj kongregacije držao nam krasne govore o presv. Euharistiji.

Imali smo nadalje kroz 4 večeri kurz o povijesti katoličkog socijalnog pokreta iza okružnice »Rerum novarum« u Francuskoj, Italiji, Nizozemskoj i Švicarskoj, a u zgodno vrijeme predavač će nastaviti i o ostalim zemljama Europe. Okupismo naše mlade siletе uz ne male poteškoće izdasmo prvi broj našeg »Osvita«. Drugovi su ga s oduševljenjem primili i stavili se na ozbiljan rad. Uprava imade 3 dopisnika, koji razviše živahno dopisivanje. Uz gore spomenutu Euharističnu sekciju imademo agitatornu sekciju, kojoj je zadaća širеći dobre knjige, pobudivali medu mlohavim drugovima oduševljenje za njihove ideje i poticati ih na ustrajan rad. Također osnovasmo tamb.-pjevački zbor. Često su točku programa zapremali duetti na violinama. Deklamacija se također kod nas počela razvijati.

Na Stjepanje kao i na Silvestrovo imali smo domaću šaljivu zabavu s tombolom, prigodom koje naši siromašni dački žepovi dadoše 3 K za »Mladost«. Na jednom sastanku bili smo posjećeni od dvaju naših omladinaca iz Preka.

Naši mladohrvati izdavaju svaki čas nove proglase, napredno-liberali promijeniše toliko imena, da ih ne znamo kako nazivati, naš rad bio je uvijek jest i bit će za vjeru i dom. **Pristaša.**

VINKOVCI. Katoličtvo naših mladohrvata. U brošuri: »Dva neodgodiva pitanja« veli pisac medu ostalim i ovo: »zato bi pravi katolici morali uz nas biti, jer branimo, doduše nehotice, ugled i budućnost crkve«. Smatram stoga dužnošću iznijeti neka svoja opažanja na kuli mladohrvatstva — našoj vinkovačkoj gimnaziji, u koliko se naime sa navedenim riječima slaže držanje naših mladohrvata prema katol. vjeri. Mnogo ih je medu njima, koji su posve indiferentni

prema svemu, što se tiče njihove vjere. No to nije dosta. Ima i takovih, koji se ismijehuju nekim vjerskim istinama, koji se izruguju onome, koji svoje vjerske dužnosti vrši. Šta više izrugnju se presv. pričesti, toj najsvetijoj uredbi katol. vjere te time kao i drugim baš ne doličnim držanjem posvjedočuju svoj nehaj za štovanje kršć. svetinja. Ovi dakle mladohrvati, medu kojima ima i ovakovih, usuđuju se ustvrditi, da oni brane ugled i budućnost katol. crkve. Zar mi možemo onda računati s mladohrvatima kao s grupom, koja nije pogibeljna za vjeru, kad se u njoj nalaze i ovakovi članovi? Žele se staviti na areligiozno stanovište u svojem radu, a ne znaju, da to tako djeluje, da čovjek i u privatnom životu s vremenom postane areligijozan. Priznajem, da ima medu njima još katolika od uvjerenja, ali dok se budu kod njih kupili i ovakovi elementi, moramo im najodlučnije poreći gore navedenu tvrdnju, kojom zavaravaju one, koji još ostadoše vjerni svojoj djedovskoj vjeri.

— B. —

Iz carstva tmine.

Pokladna pripovijest. Negdje o pokladama, o sitnim satima, u zagušljivoj atmosferi, rodiše se i već pri porodu napuniše svijet svojom krikom. Sami nijesu znali što hoće, ali to su malekosti, glavno je da viču. I podigoše toliku viku, da slabići rekoše: »To je Sion najnovijeg vremena« i pohrliše svi onamo, da grijući se na onom silnom ognju, sami dalje drijemaju. Skupilo se toga toliko, da su govorili » mi smo uopšte svi, cela je nacija uz nas«, a oni bradati su se smješkali od zadovoljstva.

Trebalo im je samo glasilo, u kojem će spasiti vascelu Jugoslaviju, izmorilo ih selenje iz »Rieč. novog lista« u »Obzor« i »Hrv. pokret«, iz ovih u »Srbobran«, iz ovog u »Slobodnu riječ«. I sastadoše se poglavice njihove da vijećaju. Sjetiše se svojih milih pokojnika »Hrvatskog daka« i pjenovitog »Vala«, koji uz »Zvono«, »Jug«, »Napredak« i »Ujedinjenje« snivaju negdje u nirvani, i htjedoše novo. Digoše se najgrlatiiji, koji u borbi za naciju, pod pendžerima grofova, sa bakljama u ruci, vikahu oduševljino, dok im se s prozora pripovijedala — lojalnost. Rekoše, neka mu je ime »Bakljadaš«. A stari se zgroziše i ne htjedoše ni čuti. Dodoše drugi i rekoše: »Bijasmo legijonaši, pa znamo, argumenat je batina. Neka bude »Srpskojugoslavenski toljagaš«. I prodoše tako treći i četvrti, mnogo njih. Imena bilo je mnogo. I »Koalicijonaški podmladak«, i »Internacijonalni nacijonalizam«, i »Sinovi Velikoga Diva«, i »Uskok« i »Sljedbenici sv. Johance«, i »Od zgode protunagodbenjak« i »Vijesnik iz kavane«, i mnogo drugih. Svaki je bio za svoje, i već se počeše razilaziti, kao što se već prije počeše razilaziti. Ipak ostadoše, ali nastade kaos, buka, val, krik, šum, vihor, bitka, štap, leda i mir...

Epilog. U dalekoj Ljubljani, uz mnogo zavadenih babica, rađa se živo nedonošče, plod kukavnosti, fanatizma i nepromišljenosti »Glas Juga«, a iz hladnog Beča slobodarski »Vihor«. »Ex Occidente lux?«

U pijanom karnevalu rodiše se, u pijanom karnevalu zagalamiše i dodoše na Jugu do Glasa, da tom karnevalskom pokretu ne bude karneval i hladni grob...

A šta bi nacija?

—r—

»La pazienza e la virtu del asino«, to je motto, kojim počinje neznani pisac brošure »Dva neodgodiva pitanja« jedan odlomak, koji specijalno namjenjuje hrvat. katol. narod. daštvu. Koliko tu imade mudrih izjava i političkih nezrelosti! Najinteresantnije jest svakako to, kako smo im mi oni, koji rušimo hrvatstvo. Nama je po njihovu nacijonalizam kao kakova poganština. Papa mu je hrvatožder (kamo sreće po hrvatski narod, kada ne bi bilo gorih hrvatoždera!), irredentista, antiglagoljaš. Mi smo neki novi inkvizotori, jer tko nije s nama, protiv crkve je katoličke, ukratko, taj je zreo za lomaču«. I t. d. i t. d. »Dva neodgodiva pitanja« su 2. svezak knjižnice »Mlade Hrvatske«. Čitamo u 1. br. »Ml. Hrvatske«, da ona ne priznaje te knjižice svojom. Neka ona međutim služi na čast neznanom junaku. Konačno nas interesira, na koga bi priminjenili gornji motto? Pisac je morao imati mnogo strpljivosti, dok se toliko ispisao.

Prilog „LUČI“. Br. 12. i 13.

ĐAČKI VIJESNIK

ZAGREB, 5. ožujka 1914.

K izvoru životne snage!

»Omnia restaurare in Christo«, zagrmilo je s Petrove pećine, odbilo se na otoku Krku, a odazvala se tom glasu hrvatska katolička omladina. Jedva je minuo decenij katoličkog pokreta, ipak se već znatno osjećaju u životu hrvatskog naroda preporodne ideje njegove.

Rastemo puni žive vjere u bolju budućnost; redovi se naši množe, ideje naše osvajaju. Ali same ideje ne dostaju — traže se i dostojni nosioci, koji će ih ostvariti, traže se značajevi.

Atmosfera, u kojoj živimo, zagušljiva je i puna bakcila, što truju mišljenje, slabe volju, uspiruju strasti, priječe viši život. Ali i tome ima lijeka.

Prvi kršćani, za najžešćih progona bacani u arene, mučeni najstrašnijim mukama, pobijediše krvnike i nasta riječ: Sanguis martyrum — semen christianorum. Odakle im bila snaga, da izdrže tu strašnu borbu? Oboružavali se živom vjerom i Svemogućim Bogom. Polazeći u smrt sjediniše se s Kristom u presvetoj Euharistiji — i nesta straha, nesta obzira, s veseljem polagali se životi za vječne istine....

Euharistija je učinila, te je krv mučenika postala sjemenom kršćanstva. Euharistija je nebeska hrana, koja proizvodi u nama božansku snagu. Ona je najveće čudo božanske ljubavi na ovome svijetu. Ustanovljena je upravo zato, da od modernog čovjeka učini apostola, da ga oplemeni i učini lavom u borbi za istinu. Historički Krist učinio je iz palestinskih ribara preporoditelje poganstvom zavedenog čovječanstva — euharistički Krist stvara iz hrvatske omladine preporoditelje hrvatskog naroda. I kao što je historički Krist bio centar i princip života, svakog napretka prvih kršćanskih vremena, tako je Krist i sada još uvijek i bit će dovijeka princip i centar svega katoličkog življenja. Sada skriva svoje božanstvo u Euharistiji, pastirstvo i učiteljstvo u rimskom papi. Primat i presv. Euharistija jesu stožeri kršćanskog života i izvor neustrašive katoličke energije.

To vide i naši protivnici. Upravo stoga, jer znadu, da su uništili tu energiju, čim unište ova dva stupa, napadaju najstrašnije na njih, koji su

snažne komponente katoličkog života. Krist nas krijepi u toj borbi riječima: »Hodite k meni svi, koji ste umorni i opterećeni, i ja ću vas okrijepiti«. (Mat. 11, 28.). »Hljeb, koji ću vam ja dati, tijelo je moje za život svijeta«. (Iv. 6, 52.). »Koji jede moje tijelo i pije moju krv, ostaje u meni i ja u njemu«. (Iv. 6, 57.). A i sveti otac poziva sav kršćanski svijet, da pristupa k vrelu života i u tom upravo vidi najsigurniji put i najbolje sredstvo za obnovu čovječanskog roda.

Budimo dakle radikalni i segnimo za tim nebeskim kruhom, iz kojega je crpla i crpe Ecclesia militans svu svoju jakost i snagu.

Naša je borba jednaka borbi prvih kršćana. Kao što je tada Euharistija slavila triumf pobjede nad krvnicima, tako će, nadamo se, i u našoj hrvatskoj domaji euharistija slaviti triumf nad zatiračima naših najvećih svetinja.

Nijesmo za kompromise već za radikalizam, koji nas ravno vodi do stola Gospodnjega. Tu najbolje ispovijedamo svoju vjeru, tu se sjedinjujemo s Bogom, od koga nam snaga, da odolimo razornom djelovanju zagušljive atmosfere. U zajednici s Bogom uživamo slasti nebeske, molimo ga za pomoć u borbi i za potrebe duše i tijela. A patničko naše hrvatsko srce moli za domovinu svoju i smiruje se nadom i uvjerenjem, da će ga uslišati Onaj, koji reče: »Kucajte i otvorit će vam se«. Ono polazi ojačano živom vjerom, oboružano novom snagom u neustrašivu borbu za vjeru i dom.

Naš je ceterum censeo: Dolazimo što češće k Utamničeniku Ljubavi i pristupajmo što više k presvetoj pričesti. Time ćemo učiniti od sebe lavove borce, time ćemo preporoditi sebe i pospješiti triumf pobjede katoličke misli u hrvatskoj nam domovini.

IZVJEŠTAJI.

Zbor franjevačkih bogoslovaca »Jukić« u Sarajevu. »Jukićevci« su nastavili i ove godine svoj rad pripravljajući se u svemu da danas sjutra kao »ujaci« svojega hrvatskog katoličkog naroda u Bosni budu njegovi vođe. Ovoga semestra održano je devet redovitih sjednica i dvije svečane. Prva je bila kućna, držana 8. XI. 1913. u čast bl. Ivana Duns Scota, zaštitnika našega zbora. Druga je bila javna akademija, 1. II. 1914. Članovi na sjednicama iznosili su vlastite sastavke, bogoslovno-filozofske, socijalne i beletrističke. Predavali su: Branko Kristić: Sv. Pavao prema zemaljskom dobru i privatnom vlasništvu, i Da li je ženidba djelo evolucije ili je naravna i Božja ustanova?, fra Marijan Ević: Nesmisao materijalizma i Rastava države od crkve, fra Ljudevit Bralić: Nešto o radu biskupa Sunjića, fra. Alojzije Brišević: Narodni jezik u hrvatskoj književnosti do Marulića, fra. Stanislav Šeremet: Crkva majka kulture, fra Juro Vuletić: Religija i narodno blagostanje, fra Petar Ilovača: Socijalno pitanje u Bosni i Hercegovini, fra Luka Tešić: Dramatski elemenat u našoj narodnoj pjesmi, fra Vjekoslav Bubalo: Nešto o narodnom zdravstvu, fra Bogdan Vrdoljak: Priča jednog starca, fra Vjenceslav L. Opačak: Dokle dolaze socijalisti sa svojom devizom »sloboda, jednakost i bratstvo«, fra Gabrijel Gavranić: Gorki udes.

Deklamacija je bilo pet.

Dne 3. II. 1914. držao je naš zbor izbornu sjednicu, na kojoj je bio izabran slijedeći odbor: predsjednik fra Ljudevit Bralić, podpredsjednik fra Gabriel Gavranić, savjetnik fra Marijan Ević, tajnik fra Vjenceslav Opačak.

Pošto 1915. god. naš zbor navršuje šesdesetgodišnjicu svoga rada, to smo odlučili izdati Almanak, u kojem bi bili zastupani senijori našega zbora. Rad oko uređivanja prilično napreduje, te ćemo ga s Božjom pomoću u listopadu ove godine moći štampati. **Tajnik.**

Zbor duhov. mladeži vrhbosanske u Sarajevu. Zbor ima više sekcija: sekciju za istočno pitanje, socijalnu, literarnu, govorničko-deklamatornu i glasbeno-pjevačku, dok je opći značaj Zbora teološko-filozofski. Zborovi sastanci — kojih je do polovice veljače bilo 12 glavnih i 2 odborova — pružaju priliku svim sekcijama, da pokažu rezultate svoga rada. Pismene sastavke iznijeli su: M. Nedić: »Čovjekoljublje je svojim postankom specifično kršćansko« i »Zašto je Crkva protiv spaljivanja?« D. Bandić: »Liberalizam u vjeri uzrok socijalnom zlu«. I. Gavrić: »Moj ferijalni rad i opažanja«, Stj. Kočiš: »Jedno zlo hrvatskog naroda i kako da ga odstranimo«. D. Čelik: »Svećenstvo i socijalni rad«. — Referirali su: M. Baković: »Mi prema istočnom pitanju«, M. Nedić: »Pouzdanički sastanak na Trsatu i bogoslovi u Ljubljani«, D. Pušić: »Pokrajinski sast. u Sarajevu«, N. Tojčić: »Bogoslovi i list «Svećenička Zajednica«. — Govorili su: M. Krndelj: »Borba i pobjeda Crkve«, D. Pušić: »Ideja svećeništva«, N. Tojčić: *καὶ ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο* (iz Božićne homilije sv. Iv. Krizostoma), K. Violoni: »Hram Salamonov i Bl. Dj. Marija«. — Osim toga su deklamovane mnoge pjesme. Glasbeno-pjevačka sekcija imala je priliku istupiti na koncertu 26. prosinca i na akademiji 2. veljače.

Uz spomenuti je rad poduzeo Zbor kao zajedničku akciju prijevod Balmesova djela »Briefe an einen Zweifler«, koji će po svoj prilici izlaziti u »Vrhbosni«. — Što se tiče izvanjskog djelovanja, Zbor u mnogom ide na ruku našim (sarajevskim) omladincima. Redovito svake nedjelje drže se katehetička, a katkad i druga predavanja; tako im drug Čelik predaje o radničkom pitanju, Kočiš o antialkoholnom pokretu i sl.

Na koncu nam je ugodno spomenuti, da nas je na Zborovu sastanku od 9./XI. 1913. počastio svojom prisutnošću Đuro Vilović i tom zgodom informirao nas prekrasnim predavanjem o prilikama (svećeničkim napose) u Dalmaciji; dvjema našim sastancima prisustvovao je i Dr. Stipe Filipović, starješina »Hrvatske«. **Tajnik.**

Izvještaj »Zbora duhovne mladeži« u Senju. Dne 14. veljače o. g. imao je naš »Zbor« II. glavnu skupštinu. Iz izvještaja tajnika i pročelnika sekcije vidi se, da je naš rad za naše prilike, te prema broju članova prilično živahan. (»Nema nas ni koliko mjeseca u godini«, kako se izrazio jedan drug). Sekcije su radile osobito u ovo posljednje doba. Rad je podijeljen u sekcijama: omladinskoj, znanstveno-literarnoj i glazbenoj. Omladinska sekcija, radi nikakvog odziva svećenstva, radi samo unutar »Zbora«, te pripravlja članove predavanjima i uputama za budući rad u narodu.

Literarno-znanstvena je sekcija održala dosad 7 sijela, a kojima se čitale ove radnje: Benac J.: Bez života u život (novela). Vučić V.: O istočnoj liturgiji. Linić J.: Zabave i politički odgoj u omladinskim društvima. Vučić V.: Nekoji zapažaji prigodom ovogodišnjih izdanja »Matice Hrvatske«. Došen D.: Katolička crkva i inkvizicija. Benac J.: U noći (crtica). Filsa D.: Pod plaštem noći (prijevod iz češkoga). Uz to je drug Linić držao i dva predavanja u dačkoj kongregaciji, i to: Katolička crkva i kultura, te: O egzistenciji Božjoj, i razvijao je debate. Nekoji su članovi surađivali u kat. novine i listove.

I u glazbenoj se sekciji opaža lijep napredak, premda su gotovo svi tamburaši početnici.

Listova smo što primili, što odaslali preko 90, a ujedno smo raspačavali naše edicije: Ruville: Natrag k sv. Crkvi, Ligori: Kako da uzljubimo Isusa Krista, i sv. Franjo S.: Kršćanska bogoljubnost. Sada spremamo neke stvari za tisak. Nadamo se, da će naš rad biti drugi semestar obilniji. Bratsko pozdravlje braći širom hrvatskih zemalja. **Joso Benac.**

Sa sijela naših organizacija. — L — s. Uzgoj. 7. s. Đak i učitelj. 8. s. Narodnost. — I — 1. s. Naš rad ove godine. 2. Načela.

3. s. Predavanja u omladinskim društvima. 4. s. O našem listu. 5. s. Prijateljski sastanak. — Sekcije: literarna: 1. s. Počeci slovenske prosvjete. 2. s. Kako treba čitati knjige? — apologetska: 1. s. Bistvovanje Božje. 2. s. Zašto sam prešao na katolicizam? predavanje jednog konvertita. 3. s. Evolucija. 4. s. Naše svećenstvo. — S — 16. s. svečano sijelo prigodom otvorenja prostorija.

— Z — (Vaša je šifra »Z« a ne »Tk«!). Prva tri sijela organizatorna. — 4. s. Osvrt na noviju srpsku literaturu; Arnold, Domovina, d. 5. s. Ljuta borba Hrvata za glagoljicu. 6. s. svečano: Uzrok propadanju Hrvata i njihov broj; Šenoa, Postolar i vrag, d. 7. s. Kmetstvo prije okupacije; Poštanski monopol. 8. s. svečano. 9. s. Željeznički monopol. 10. s. Hus; 11. s. Knjiga, prijatelj i neprijatelj naroda; Socijalni sistemi.

Rad u narodu.

Socijalni kurz. Pod pokroviteljstvom nadbiskupa koadjutora držao je H. K. N. Savez 26. i 27. veljače socijalni kurz. Pribivao mu je lijep broj svećenstva izvan Zagreba, (dok se zagrebačkog svećenstva nije baš mnogo vidjelo), nešto seljaka, zagrebačkog svećenstva, bogoslova i Domagojci. Čujemo, da će Savez u posebnoj brošuri izdati tok i predavanja ovoga tečaja, pa ćemo u našem izvještaju biti kratki, premda bi se dalo o nekim stvarima i pojavama mnogo reći.

Dne 26. veljače referirali su: 1. Dr. J. Krek: Signatura je nove dobe liberalizam, kojega se posljedice ljuto osjećaju na svim granama gospodarskog života i po svim staležima. Načelo slobodne konkurencije uništilo je i još sada uništava i seljaka i obrtnika. Naša je kriza perpetuirana, jer je neriješeno ostalo hrvatsko-slovensko pitanje i baš poradi toga hvataju tuđinci poziciju za pozicijom. U svakom pogledu dolazi u prvom redu pitanje seljačko. I tu druge države vode mnogo drugačiju i bolju politiku seljačku nego je to kod nas. Francuska, Prusija, žrtvuju milijune za svoju zadruge, da dadu jeftin kredit seljaštvu Načelo slobodnog udruživanja, koje je zakonom zajamčeno, valja izrabiti te provesti zadružne organizacije za seljaštvo. S uništenjem seljaštva dolazi na red vjerska kriza. Za intelektualni je rad naš seljak vrlo sposoban, samo treba raditi. Ekonomskom je radu podloga komercijalna i to praktična, empirična, da najprije mi pokažemo koristi i dobitak, koji se vidi. — Načelo je slobodne konkurencije uzrok iseljivanju i bijegu sa sela u grad. Da se spase domovina, valja da seljak ostane na svom zemljištu. Neka nam je načelo: natrag grudi, natrag starim običajima, dajmo selu njegov značaj i učinimo seoski život prijaznim. U tom nastojanju dolaze u obzir mnoge katoličke organizacije, kućni zanati, škola i dom, reforma militarističkog odgoja, uređenje vlasništva, kidanje posjeda i drugo. Protiv najvećoj rani individualističkog liberalnog nazora u seljaka moramo se boriti mi. Gojimo domaći duh! Sav pak naš rad ne će pomoći puno, ne bude li u nas svete kršćanske ljubavi, koje je danas malo.

2. Slovenac g. Pušenjak, revizor slovenskih zadruga govori o znamenitosti zadrugarstva u gospodarskom, ćudorednouzgojnom i socijalnom pogledu. Prikazuje u lijepim crtama rad Slovenaca u zadružnom pogledu, koji su tako daleko došli, te su mogli za vrijeme najveće krize poslovati s kamatnjakom od 5 i pol posto. Razlog je tome, što imadu vrlo mnogo štedovnih uložaka.

3. Dr. Fran Barac referirao je o praktičnom apologetskom radu. Na dnu je svih pitanja pitanje vjersko. Svećenik mora da radi, osim u privatnom općenju, na propovjedaonici, u ispovjedaonici, školi i za štampu. Treba i žrtvovati i besplatno dijeliti knjige u narod. Preporuča prikladnu literaturu.

4. Vlč. Gavrić D. I. govorio je lijepo i praktično o misijama, kongregacijama, III. redu sv. Franje, Apostolatu sv. Ćirila i Metoda, te o Vojsci Srca Isusova. Za sva se ova društva dade raditi štampom, govorima, sastancima, izletima i hodočašćima.

Dne 27. veljače nastavio se kurz s ovim

referatima: 5. Vlč. Pudak govori o omladinskim društvima; njihov osnutak, cilj, rad. Posve je praktično izvodio svoje zaključke. Preporuča tihi i ustrajni rad. Naša će omladinska društva stvarati potpune ljude.

6. Vlč. dr. Petar Trbuha, praktički i neumorni trudbenik u zadrugarstvu i voditelj mljekare u svojoj župi Rečici, govori o odnošaju prema Poljodjelskoj banci, te o vrstama zadružnih organizacija. Referat mu je bio vrlo stvaran i krasno obrađen.

7. Veleuč. g. J. Gollner govorio je specijalno o načelima, na temelju kojih se može osnovati hrvatska seljačka zadruga sustava Raiffeisenova te o radu i načinu rada Poljodjelske banke u zadružnom pogledu.

8. Zadnje je predavanje vlč. Ivšića, prvog tajnika H. K. N. Saveza, o radu i ciljevima savezovim.

Iza svakog predavanja bilo je žive debate.

Na večer su se sastali senijori i Domagojci u svojim prostorijama, gdje im je vlč. g. Grga Galović, spiritual u đakovačkom sjemeništu najprije držao predavanje »o nutarnjem životu i njegovu usavršivanju«, a onda su se povukli i seniori i Domagojci u posebna vijećanja.

Hrvatske seljačke zadruge u Bosni i Hercegovini. Koncem godine 1913. navršila se treća godina organiziranog rada Hrvatskih seljačkih zadruga u Bosni i Hercegovini.

Godina 1912. upotrebljena je najviše za uređivanje postojećih zadruga, dok se nove nijesu osnivale u većoj mjeri, i ako je potreba prevelika. Razlog je tomu u tom, što je ondje, gdje je bila nužda osnutka, manjkalo vodstvo pismenih ljudi.

Do konca godine 1912. bilo je u svemu 61 zadruga sa 7897 zadrugara. Na jednu zadrugu otpada popriječno 129 zadrugara. Među tim je zadrugama i takovih, koje broje i preko 600 zadrugara, a imade ih, koje broje ispod 20 zadrugara. Tako zadruga Vitina u Hercegovini broji 670 zadrugara, a ona Vedropolje kod Bihaća samo 13 zadrugara.

Po političkom razdijeljenju Bosne i Hercegovine otpada na okružje: Banjaluka 5 zadruga, Bihać 6 zadruga, Mostar 19 zadruga, Sarajevo 7 zadruga, Travnik 14 zadruga, Tuzla 10 zadruga. Sada je već broj zadruga dosegao 80.

Po zanimanju bilo je koncem godine 1912. u zadrugama: svećenika 62, učitelja 30, trgovaca 41, zanatlija 78, činovnika 12, težaka 7656.

Najveći broj zadrugara otpada na težake, što je i prirodno, jer su zadruge radi toga stališa i osnovane.

Pismenost zadrugara je popriječno slaba, a tome je uzrok, što su se škole počele istom u novije doba osnivati po selima, pa su stariji ljudi — kućni starješine, koji su zadrugari — većinom nepismeni. Nepismenost se već suzbija s analfabetskim tečajevima, te je u području zadruge Širokibrijeg u Hercegovini nastojanjem čč. gg. profesora onamošnje Franjevačke gimnazije ljetos naučilo čitati i pisati preko 1000 seljaka i seljakinja. Ukupni posjed zadrugara iznosi 275.749 dunuma slobodnog zemljišta, te na zadrugare otpada popriječno 35 dunuma. Među zadrugarima ima i kmetova, koji nemaju vlastitih nekretnina, već žive na svojim kmetovskim selištima.

Vrijednost navedenog zadrugarskog posjeda ustanovljena je na K 4,300.000.— ili popriječno sa K15.50 po dunumu. Toj vrijednosti nije priračunana vrijednost zgrada i stoke zadrugara. Stoku posjeduju i vlasnici i kmetovi, kao svoju vlastitu, pa ako se uzme u obzir, da svaki član vlasnik imade na svom posjedu još i kuću, a vlasnik i kmet svoju stoku, može se uzeti vrijednost kuća i stoke popriječno sa K 200.— po zadrugaru ili ukupno K 1,575.000.—. Ukupni imetak svih zadrugara vrijedi prema tomu najmanje K 5,000.000.—, to se prema tomu ukazuje vrijednost imetka pojedinog zadrugara popriječno sa K 700.—. Uzme li se u obzir dug zadrugara, koji je kod Zadružne banke iscrpljen s vjeresijom od K 896.764.58, otpada popriječno na zadrugu K 15.013.65, a na zadrugara K 114.— ili 15.46% od ukupne vrijednosti njihovih nekretnina.

Stanje zadrugarskih zajmova iznosilo je koncem godine 1912. K 1,853.550.21. Ova svota izdana je isključivo u gospodarske svrhe. Zajmovi su izdani na 6102 zadužnice.

Najviše je zajmova izdano na K 200.—. Njih je ukupno 4128 t. j. dvije trećine od svih izdanih zajmova. Veći su zajmovi osta-

ci starijih zajmova, koji su izdani za kup zemlje.

Na zajmove izdane do konca god. 1912. vraćeno je do konca spomenute godine 1912. K 328.106.23, preostalo je koncem g. 1912. K 1,525.443.98.

Uložaka je primljeno do konca godine 1912. K 1,018.411.49, vraćeno K 283.334.78 tako, te ostaje uloženo koncem god. 1912. K 735.076.71.

Pričuvna glavnica koncem god. 1912. iznosila je K 40.302.93.

Hrvatske seljačke zadruge u Bosni i Hercegovini rade s vlastitim sredstvima od K 934.755.64.

U godini 1912. izdano je zadrugarima u ime zajmova K 1,853.550.21 zajedno sa zajmovima ostalim iz god. 1911., a tečajem godine 1912. otplaćena je na taj iznos svota od K 328.106.23, što odgovara 17.70% otplati ukupnog duga.

Zadruge su prošle godine nabavile za svoje članove putem svoje središnjice ukupno 40 vagona kukuruza, brašna i ječma. Roba je dana zadrugarima većim dijelom na vjeru. Veći dio toga velikog prometa otpada na zadruge kršne Hercegovine.

Rad je bosansko-hercegovačkih zadruga istom na početku. Ali i taj je početnički rad sazdan na solidnim temeljima, pa će zadruge sigurnim korakom koracati naprijed, unapređujući privredno i ćudoredno stanje hrvatskog elementa naše Herceg-Bosne.

Po »Zadrugaru«.

Hrvatska prosvjetna zadruga. To je nova prosvjetna institucija, sudbeno protokolirana kao tvrtka pod naslovom: »Hrvatska prosvjetna zadruga s ograničenim jamstvom sa sjedištem u Zagrebu.« Zadruzi je svrha, kako čitamo u § 3. njenih pravila, da skioptikonskim predavanjima širi prosvjetu u najšire slojeve naroda, te da tim načinom podupre, olakša i pospješuje obični rad učitelja. Djelovanje zadruge proteže se u prvom redu na kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju ,te na Bosnu, Hercegovinu, Dalmaciju i Istru. Zadruga će nabaviti veći broj skioptičkih aparata i mnogo serija slika, te će po svojim povjerenicima držati besplatna predavanja. Zadruga će izdavati i »Glasnik h. pr. zadruge«, te je već izašao 1. br. s pravilima. Zasada o toj zadruzi konstatiramo samo ove činjenice.

Rad »Hrvat. katol. prosvjetnog društva u Makarskoj« u g. 1913. Društvo je održalo sedamnaest redovitih skupština i 1 izvanrednu. Održana su ova predavanja: Djelovanje vjere čini mladića srećnim, Slobodna škola, Polovičnost u načelima, Potječe li čovjek od majmuna, Posljedice alkoholizma, Kršćanska jakost, Česta sv. pričest, Zdrave misli o uzgoju mladeži, Hrvatska inteligencija prema svome narodu, Stanje Dalmacije uoči pada mletačke republike, Hrvati i balkanski rat, Posljednji Zrinjski i Frankopani, Spljetski sastanak, Konstantinovo slavje, Slabost hrv. politike, Odvažnost prema protivnicima vjere, Moral hrvatskog naroda, Katoličtvo u Hrvatskoj, Potreba organizovanja, Socijalno pitanje, Balkanski Slaveni, Ljubljanski kongres, Vladanje članova, Novine, K gospodarskom pridignuću Dalmacije, Polit. prilike u Banovini. — Svi članovi društva moraju se 5 puta zajednički pričestiti. Društveni je život lijepo razvijen: članova je bilo 27.

Narodna obrana.

ZAPADNI UGARSKI HRVATI.

Mošonjska županija. Mošonjska županija leži na istočnoj strani Nežiderskog jezera i graniči sa šopronjskom županijom. Ovdje Hrvati možda još gore stoje nego u željeznoj županiji. Ponijemčivanje ide silnom brzinom; krajeve, koje su nastavali Hrvati i koji su bili u međusobnom spoju, presjekli su Nijemci, te ih posve odijelili. Hrvati mošonjske županije bijahu nekada u jezičnom spoju s Hrvatima iz šopronjske županije. Ta karika, koja ih je vezala jesu 4 sada njemačka sela (a nekada hrvatska) i to: Sommerein, Mannesdorf, Cinof i Cundrava. Nekada su ova sela pripadala Ugarskoj, ali Josip II. ih je otrgnuo te pripojio

Austriji, te, kako piše Barilich »krez nimške farnike i školnike ponimčili« Sela su posve njemačka, jedino najstariji ljudi znadu hrvatski. Nastavak čini hrvatsko selo Pandrof, dalje Gata, Novo selo (Ujfalu), Lajtafalu, Belo selo (Körtvelyes) Hrvatski Jandrof (Horvát-Járfalu) i Geca (Köpczény) tik pred Požunom. Od Gece nižu se sada hrvatska sela uz tok Dunava i to: Oroszvár, Čunovo. Kiliti, Bezonya i odijeljeno od ovoga niza Hrvatska Kemlja i čudnovata Madžarska Kemlja (Magyar-Kémlye) tik uz hrvatsku, nekada posve hrvatsko selo, a sada gotovo već njemačko s nazivom »magyar«.

Hrvati mošonjske županije ne će biti dugog vijeka, ako se tomu ne doskoči. Premda se ovi Hrvati toliko ponijemčuju ipak su sačuvali najbolje hrvatski karakter u nošnji i tipu. Ovi Hrvati apsolutno padaju u korist Nijemaca.

Da vidimo brojke:
G. 1857. bilo je Hrvata 10.483; g. 1869.: 9813; g. 1880.: 8.878; g. 1890.: 8424; g. 1900.: 8.011; g. 1910.: 8.123 Hrvata.

Razlog tolikom padanju nije samo u ponijemčivanju, nego se slabo i umnožaju relativno prema Nijemcima.

Hrvati imaju poroda na 1000 38.2; pomora 28.2; Nijemci imaju poroda na 1000 39.2; pomora 27.3.

Mošonjski Hrvati spadaju kao i šopronjski pod Đursku (Rab) biskupiju.

Hrvatskih župa imade u svemu 11 i od tih čisto hrvatskih 9, a hrv. njem. 2.

Hrvata imade i preko Dunava u požunskoj županiji. To su ravno dvije općine, no i ovih će brzo nestati. Sada se nalaze još dvije općine s hrvatskom većinom i slovačko-njemačkom i slovačko-madžarskom manjinom. Tu su susjedi Slovaka i pod njihovim utjecajem se veoma brzo asimiliraju. U požunskoj županiji i istoimenom kotaru su dva sela i to Nova Ves i Horvatsky Grob sa pretežno hrvatskim življem. Još imade nešto Hrvata u zvolenskoj županiji sjevernije od Požuna i to u selu Ostrolnici imade 137 (25%) a u Bacurovu 55 (19%) Hrvata. Isto takovu sudbinu su imale i naseobine u Donjoj Austriji, koje su u susjedstvu s Česima. Tako selo »Poštorna hrvatska« Nova Ves i nekadanji Glogovec danas »Hlohovec« nekada sasvim hrvatska, a danas češka. Drugi hrvatski otok nalazi se kod Mikulova u Moravskoj. Tu imade još danas Hrvata u nekoliko općina, koje su najbolje do danas još sačuvale hrvatsku nošnju. Središte ovih Hrvata jest mjesto Mikulovo, gdje su prije nekih 20 godina podigli Hrvati jubilarni spomenik na spomen dolaska iz Hrvatske u Moravsku. (Pobliže o njima vidi Milčetić: Pazadnougarski Hrvati). I ovih će naskoro nestati uslijed asimilacije s Česima.

3. Nacijonalna svijest.

U pogledu nacijonalne svijesti ponajviše su mi poznati Hrvati iz šopronjske županije; no što ću reći o njima, moći je primjeniti i na druge Hrvate.

Kad bi tko zapitao kojeg od ovih Hrvata, što je on, odgovorio bi mu gotovo svaki, da je Hrvat. Tko bi se s ovim zadovoljio te pomislio, da su to osviješteni Hrvati, taj bi se prevario. Narodnost se naime ne sastoji u imenu nego i u kulturi. Oni su imenom Hrvati, kulturom su Hrvati. Nijemci i Madžari. Kod njih se sve to združilo tako, da su danas anacijonalci samo besvijesno ili bolje, oni ne znaju, što je to nacijonalizam. Uz intenzivni rad kroz 20 godina mogli bi od njih biti najbolji Hrvati, kao i Nijemci i Madžari. Od njih bi čovjek najlakše mogao načiniti svijesne Hrvate, onda Nijemce, a naposljetku tek Madžare. Da bolje upoznamo ovu njihovu nacijonalnost, pogledat ćemo njihov odnošaj naprama Hrvatima, Madžarima i Nijemcima .

4. Odnošaj prema Hrvatima.

Sami sebe nazivaju Hrvatima, dok Hrvate u Hrvatskoj nazivaju Hrvaćanima. Upravo je ova razlika u nazivu načinila to, da sebe smatraju nečim drugim od Hrvata u Hrvatskoj, posebnom granom hrvatskog plemena. Otkuda ova razlika u imenu i u koju je svrhu bačena među njih, saznat ćemo odmah. Kad su došli Hrvati u Ugarsku, za cijelo su se nazivali onim imenom, koje su imali u svojoj postojbini. I ova su imena bila po svoj prilici provincijalna kao Ličanin, Zagorac itd. Pod ovim imenima da li hotice ili samo slučajno, unesli su ih Madžari u svoje knjige. No kasnije, kad su se opažali nacijonalni pokreti među narodnostima i prije još, tada je ovo njima u najbolji čas došlo, te to izrabiše u svoje svrhe. Kod onih, koji nijesu imali općenito ime Hrvat, nego svoje provincijalno, utvrdiše ih

u tom imenu, a kod onih, koji se nazivlju Hrvatima, otuđiše ih tako od Hrvata u Hrvatskoj, da su Hrvate u Hrvatskoj nazivali opet drugim imenom. Evo primjera. Zapadni ugarski Hrvati nazivlju Hrvate u kraljevini Hrvaćanima. Međumurci ili kako se još zovu Horvati, nazivlju nas Ilirima, dok Bunjevce, Šokce i Krašovane utvrdiše u njihovom imenu tako, da vam Bunjevac nikako ne će priznati, da je i on Hrvat. Isto tako rade Madžari u Međumurju. U novinama nazivlju Hrvate u Hrvatskoj Ilirima. Na isti način dokazuju djeci u školi, da su oni Horvati, a mi ovdje da smo Iliri. Kod zapadnougarskih Hrvata ne opaža se doduše sada ta vrsta madžarizacije. U novinama nema razlike u nazivu između njih i Hrvata u kraljevini. Inače su im Hrvati veoma nepoznati, bar s njihove bolje strane. Znadu jedino to, da su u neprestanoj zavadi s Madžarima, sjećaju ih se iz godine 1848., kada su, kako se uče, bili potučeni od Madžara. Uopće u pučkoj školi ne čuju nijedne riječi o Hrvatima, osim da su bili potučeni 1848. Uče, da je Slavonija »Totország« (tako zovu Slovake), hrvatsko primorje je »magyar tengerpart«, Hrvatska im je samo pokrajina Ugarske kao što Banat, Erdelj; Zrinjski, Jurišić i t. d. sve su to Madžari. Hrvati su im nekulturan narod i veoma siromašan. Ugarski se Hrvat osjeća višim i kulturnijim čovjekom od Hrvata, koji je u Hrvatskoj rođen i to baš radi toga, što je u nj ucijepljeno, da je kulturniji, da je njegova domovina Ugarska veća nego Hrvatska, koja je samo pokrajina Ugarske. Ove predrasude ne potječu jedino iz škole, nego i donekle iz iskustva. Ovi su Hrvati bili nekada veliki trgovci svinjama te su dolazili u Hrvatsku i kupovali svinje te ih prodavali u Austriji. To je bilo oko 1850., kada su doista Hrvati još slabo napredovali. Mnogi su bili u Bosni te i po tom sude Hrvate, premda ih ne drže Hrvatima nego Hrvaćanima. Kako su ih onda upoznali, tako i danas još o njima sude, jer inače ne čuju ništa o njima osim ono u školi. U novije doba dopiru do njih bolji glasovi iz Hrvatske. Tako mi neki pripovijedao, kako u Hrvatskoj imadu seljaci sjajne konje i ljepše staje od soba; a njima silno imponira, tko imade lijepo blago, uopće čestito gospodarstvo. Hrvatskog seljaka, koji je u bijelim gaćama, ne cijene i kao da ih je stid, kad čuju da isto govori kao i oni.

To dolazi otuda, što su se oni nekada slično odijevali, kad su bili nekulturniji, te drže da se i odijelo mora mijenjati s napretkom. Sasvim je drugačije, kada naš Hrvat iz zapadne Ugarske vidi kojeg gospodina, gdje govori hrvatski. On se krsti od čuda, kad čuje gospodina hrvatski govoriti, osobito ako je civilista (za svećenika nije tako neobično, jer imade hrvatskih svećenika. Prije su bili doista takvi svećenici, koji su međusobno hrvatski govorili, sadašnji naprotiv već ne će drugačije osim madžarski.) On uopće ne može vjerovati, da može gospodin hrvatski govoriti. Kad im pripovijedamo, kako u Zagrebu govore hrvatski nadbiskup, ban, generali, oni ne mogu toga ni da shvate. Tako su poniženi u svojem jeziku, te misle, da hrvatski govore samo seljaci i prosti ljudi. Ipak kad čuju, da koji inteligentniji čovjek govori hrvatski, osjećaju se voljko. Prije 12 su godina dolazili hrvatski sveučilištarci iz Beča s tamburama u hrvatska sela, te su ondje tamburali i pjevali. Da ste vidjeli, kako su ih gledali veselo i zadovoljno, kad su zapjevali i kad su s njima na hrvatskom jeziku zametnuli razgovor.

Hrvate najviše cijene radi toga, što svoj jezik brane protiv Madžara. Kad se razgovaram s njima, obično pridometnu uvijek jednu rečenicu, koju sam sto i stoputa čuo, a glasi: »su Hrvaćani drugačiji neg smo mi, oni si ne dadu svojega jezika zet«. To im imponira, to je zaključak svih razgovora, kad govorim s njima o Hrvatima, govorio im baš o jeziku ili ne. Ili koliko puta čujete: »a ča mi moremo, mi smo sami ovde«. Ove i slične riječi izgovaraju tako tužno i potišteno! Premda nijesu nikako osviješteni, ipak još najviše interesa pokazuju za hrvatski jezik i najvole čitati u hrvatskom jeziku, ako i znadu drugih jezika. Inače slabo brane svoj hrvatski jezik. Kad im se tko naruga radi njihovog jezika, bio to Nijemac ili Madžar, veoma se ljute i potišteni su jako, jer ne znaju, čim bi svoj jezik branili.

5. Odnošaj prema Madžarima i Nijemcima.

Odnošaj prema Madžarima. Ne ljube Madžara, tuđi su im ljudi. Nijemac im je iz Reicha bliži nego Madžar, koga gotovo mrze, jer je činovnik i samo ga po uredima vidi, a oni su svi seljaci. Ovu mržnju prenesoše gotovo na sve, što je madžarsko.

Činovnici ne postupaju suviše lijepo s ljudima, osobito s Hrvatima. Nijesu baš uvijek bezobrazni, ali su veoma oholi i ne obziru se na puk, kad dođe k njima. Više puta dobace Hrvatima pogrdnu riječ »büdös Horvath« (smrdljivi Hrvat). S tim imenom ih česte krste. Znam, da su naši Hrvati mnogo inteligentniji i napredniji od Madžara. Kod Hrvata više ne ćete vidjeti zemljanih kuća, dimnjaka, dok su Madžari u onom kraju daleko iza Hrvata. To seljaci sami znadu, te se radi toga rugaju Madžarima, pa ih zato i zovu »tojkavi (lud) Ugar«. U drugu ruku svaki Hrvat znade najmanje dva jezika, a u novije doba i tri, dok Nijemac i Madžar ne zna drugog osim svojeg. Što više, madžarska inteligencija u novije doba ne pozna ni za lijek drugog jezika osim madžarskog. A kakovo je tek njihovo seljaštvo? I ako Madžara ne vole, ipak imaju pred njima velik respekt; no to je strah sluge pred gospodarom. Inače je madžarski seljak jako dobar i slaže se s Hrvatima bolje nego s Nijemcima.

Odnošaj prema Nijemcima. Prema Nijemcima se osjećaju Hrvati mnogo slabijima nego prema Madžarima. U njemačkom jeziku vide svu mudrost ovoga svijeta. Kao djeca su i kad čuju od starijih koju njemačku riječ, odmah je opetuju. Znanje je njemačkog jezika kod njih conditio sine qua non. Stoga mjere po znanju njemačkog jezika inteligenciju čovjeka. Tko ne zna njemački, taj je zaostao čovjek u kulturi. Usljed toga šalju svoju djecu odmah poslije navršene 12. g. u službu Nijemcima. Njemački je jezik jezik gospode, a hrvatski je za seljake .Tako sam išao s nekim učiteljem u neko mjesto. Na putu smo se svrnuli u gostionu, da se okrijepimo. Mi smo se razgovarali i to dakako hrvatski, jer je učitelj bio Hrvat. Najedanput pristupi k nama neki čovjek i počne se razgovarati njemački. Upita učitelja, zašto on hrvatski govori i da nije lijepo čuti gospodina hrvatski razgovarati. Za primjer je naveo sama sebe: on, reče, nikada ne govori hrvatski niti s Hrvatom, ako zna drugi koji jezik, premda zna dobro hrvatski i Hrvat je. Učitelj mu nije ostao dužan odgovora uz odobravanje svih prisutnih Hrvata u gostioni.

Kada koji od njih hoće osobito što pametna kazati, kaže njemački. Dakako da to rade većinom umišljene veličine, ali i obični ljudi. Čitavu kulturu ili bar najveći njen dio imadu svi zapadnougarski Hrvati od Nijemaca i zato se tako brzo asimiliraju s Nijemcima. Glavna pogibao za sada prijeti ondješnjim Hrvatima baš od Nijemaca, a ne od Madžara. Ali u novije doba se opaža, da nijemstvo polako uzmiče pred madžarstvom ili bolje, da ne napreduje toliko. Ako bi ostale prilike kao sada, iza 100 bi godina po prilici bili Madžari jednako jaki kao i Nijemci u onom kraju. Madžari se vrlo boje Nijemaca. Nijemci se slabo bore i nijesu mnogo svijesniji od Hrvata. Kad bi koji Nijemac izišao u izbornu borbu s programom, da se izbaci madžarski jezik iz škole a uvede njemački, barem bi tri četvrtine Hrvata uz njih pristalo. I Nijemac drži Madžara nižim od sebe, Hrvate više cijene od Madžara (tu je govor samo o seljacima) i to poradi njihove poduzetnosti, jer ih nadvisuju trgovačkim duhom. Madžari nemaju smisla za trgovinu. Nijemca Hrvat štuje a Madžara se boji, jer ono, što je Nijemac načinio svojom kulturom, to Madžar hoće silom odjednom. Koliki uspjeh imadu Madžari, vidi se i po tom, što dijete, kad izide iz škole, većinom mrzi madžarski jezik radi toga, što ga najviše mora učiti. To se opaža osobito kod onih, koji neko vrijeme borave u Austriji. Premda u Ugarskoj traje 6 god. pučka škola, ipak djeca iza dvije godine, što su izašla iz škole, gotovo sasvim zaborave madžarski. Jedino ako idu u službu Madžarima, onda brzo nauče. A i oni, koji znadu madžarski, obično ne vole razgovarati tim jezikom. Ovo vrijedi za Hrvate iznad Šopronja, tako zvane »Poljance«. Hrvati ispod Šopronja zvani »Doljinji« više vole gotovo madžarski nego njemački. Donjim Hrvatima prijeti opasnost, da se ne pomadžare, a gornjim da se ne poniemče. Iste odnošaje imademo i u željeznoj i mošonjskoj županiji. Tamo se jači Nijemci većim dijelom.

Upliv Madžara i Nijemaca vidi se i u pjevanju momačkom. Prije nekih se 30 godina nije znalo mnogo za njemačko ili madžarsko pjevanje, dok se danas veoma mnogo čuje i njemačko, a među Hrvatima, koji su bliže Madžarima, i madžarsko pjevanje. Tako je i s pozdravima. Prije 10 godina nijesi čuo drugoga pozdrava osim hrvatskoga, dok su danas kod Poljanaca većinom pozdravi njemački. Mladež pozdravlja njemački, go-

vori hrvatski. Među doljnjim Hrvatima su pozdravi još bez iznimke samo hrvatski. Isto se tako utjecaj tudeg duha opaža i u odijelu. Prije 100 godina bijahu nošnje kao ovdje u Hrvatskoj, to jest nosili su platneno ili vuneno bijelo odijelo. Imali su bijele gaće i košulju načinjenu iz domaćeg platna, te su nosili pregaču. Zimi se obukli u hlače, a preko sebe objesili tako zvanu »biljaču«, isto što ovdje nose seljaci, surku. Karakteristika je hrvatske nošnje sve do danas ostala: prostrano i široko odijelo u opreci s madžarskim, koje tijesno pristaje uz tijelo. I Nijemci imaju tijesno odijelo, no ipak drugačije od Madžara. Još danas govore momci »dao sam si hrvatski kaput, hlače načinjit«. I danas još imade dosta tih nošnja i prepoznat ćete Hrvata između 1000 drugih. Najbolje se sačuvala hrvatska nošnja među Hrvatima u Moravskoj. Oni još i danas nose hrvatsko odijelo pomiješano s moravskim i u mošonjskoj županiji; još se i danas tamo nose košulje, koje se zavežu uzicom na ovratniku. U zadnje se doba muškaračko odijelo sve više suzuje i prelazi kod doljnjih Hrvata u madžarsku nošnju, a kod gornjih u intenacijonalnu ili kako oni kažu njemačku. Još brže nestaje hrvatske nošnje kod ženskog spola radi mode. Još prije 30 godina nosile se Hrvatice sasvim drugačije nego danas. Odijelo je imalo hrvatske nazive kao »čaklji, oplećak« i t. d. Ovoga je svega danas većinom nestalo. No tragova je ipak ostalo te razlikuju hrvatski kroj od modernog ili kako oni kažu njemačkog. No imade u ovom modernom kroju ostatka hrvatskog te se ipak može raspoznati Hrvatica od druge narodnosti, ako i ne uvijek. Imade svako selo za sebe nešto u odijelu, jeziku i drugom, po čemu se razlikuje od drugoga sela. Po ovom možete raspoznati, otkud je koji Hrvat. Imade sela, gdje su ljudi sasvim drugačije tjelesne konstrukcije i to dolazi po svoj prilici otuda, što su se iz raznih krajeva doselili.

Vez i odnošaj među samim Hrvatima jest ipak srdačan. Osjećaju ipak, da su si braća i da ih posebne veze vežu. Zato svagdje kamogod dođu, Hrvati tvore posebnu cjelinu među ostalim narodnostima, premda znadu dobro i ostale jezike govoriti. Uopće, gdjegod dolaze u tuđinu, traže si odmah kojeg Hrvata i ako ga ne poznaju, sklope s njim prijateljstvo. Opaža se među njima duh solidarnosti. Kad nastanu sporovi među radništvom u Austriji, gdje rade gotovo svi Hrvati i onda se Hrvati sabiru te tvore posebnu stranku prama Nijemcima, Česima ili kojoj drugoj narodnosti. Ovo je opet dokaz, da ima u njima nešto i nacijonalne svijesti. **Zapadni ugarski Hrvat.**

»MLADOST« br. 1, 2. Ima već dulje vremena, da je na Rijeci osnovan klub »Mladost«, kojemu je zadaća, da organizira Hrvate na Rijeci. Na Rijeci, gdje Hrvati imadu brojnu većinu, gdje su podopćine čisto hrvatske, gdje je opasuju poput obruča Hrvati iz Hrvatske i Istre, gdje su glavni kapitalisti Hrvati, gdje već osmu godinu izlazi jedan hrvatski dnevnik, u tom gradu u kojem bi p o z a k o n u i Hrvatska morala imati neku riječ, zabranjeno je pokazati se s hrvatskim znakom i te tisuće Hrvata iščezavaju i nestaju pred Talijanašima i Talijanima, a djeca im se odnarođuju, jer te tisuće Hrvata nemaju niti jedne — pučke škole. Tu se ne gleđe ni na pravo, ni na zakon, a niti na — liberalitet.

Radi osnutka hrvatske pučke škole osnovano je društvo »Ljudevit Gaj«, ali se o tom društvu vrlo malo čuje. Čudno je već u ostalom to, da to društvo nije počelo raditi pod okriljem »Hrvatske narodne straže«, nego posve na svoju ruku, kao da nije pitanje Rijeke pitanje opće hrvatsko. U novije doba istaklo se u radu za hrvatstvo Rijeke društvo »Mladost«. Mjesto za one anacijonalne hrvatske bogataše i milijunaše, počela je »Mladost« skupljati i brinuti se za šire mase narodne, koje čine većinu, u koje još nije posve nestalo hrvatske svijesti, a za koje se nitko nije brinuo. Prvi puta počela je »Mladost« kod izbora za riječku okružnu blagajnu, te bi sa svojom hrvatskom listinom bila prošla, da se Talijanaši nijesu poslužili svim mogućim nasiljem. Kod proslave narodnog blagdana sudjelovala je među prvima i »Mladost«, a u zadnje doba vodi ona borbu proti onim riječkim kinematografima, koji ne će da poštuju hrvatski jezik i organizovala je pučka predavanja u »Narodnoj čitaonici riječkoj«. Ove godine osnovala je »Mladost« kao svoj organ »Mladost«, jedan čisto narodnoobrambeni mjesečnik na 12 strana, kojemu je zadaća da diže hrvatsku svijest na Rijeci i da popularizira svoj rad za hrvatstvo. Pomoću tog lista hoće

»Mladost« da radi na osnutku jedne jake narodne radničke organizacije«, da »nacijonalno osvjesti našeg radnika, da ga digne na viši stepen kulture, da učini iz njega pravog čovjeka i dobrog i svjesnog Hrvata«, a da ga otme iz ruku socijalističke internacijonale, koja je na Rijeci u službi talijanaša. I radi toga rada napala je najprije »Mladost« zagrebačka socijalistička »Slobodna riječ«, zatim se javio »Riječki novi list« a poslije i »Obzor«. Napokon se javila i ozbiljna »konkurencija« u naprednoj nacijonalističkoj omladini, koja se sastala na skupštini na Sušaku, te je ondje neki prof. Lekčević naglasio »potrebu osnutka narodne, nezavisne slobodumne organizacije na Rijeci, u koju bi pristupili svi naši ljudi bez razlike staleža, ali koji su neovisni od bilo koje političke stranke, koji stoje na stanovištu narodnog jedinstva, te koji su slobodoumni. Isključeni su paktaši, pravaši, frankovci, furtimaši itd.« Zašto ova skupina ruje proti »Mladosti« razložio je Dr. I. Orlić kad je rekao, da je to zato, »jer se »Mladost« sastoji od anacijonalnih elemenata klerikalaca i sličnih. Jedino ovaj klub daje klerikalnom pokretu na Rijeci patrijotsku firmu, te u pogledu narodnog rada čini takove kompromise, koji silno štetuju našoj narodnoj stvari na Rijeci«. Po tom bi na Rijeci imali monopol za narodnoobrambeni rad samo riječki liberalci, jer je novinar od »Riečkog novog lista« S. Jutriša predložio »da se isključe svi elementi, koji nijesu potpuno prožeti nacijonalističkim mislima«. (Obzor, br. 40, 1914.) Ovako radi prostih stranačkih razloga ometati rad jednom društvu, koje radi samo na hrvatskom temelju i nastoji okupiti oko sebe sve one, koji hoće da rade, upravo je frivolno. Da je cijeloj kampanji proti »Mladosti« samo čisto stranačka svrha priznaju sami ti zagriženi nacijonalci kad poslije vele: »Sačuvati ove krajeve, slobodoumlje i odbiti klerikalne navale glavni je cilj rada neovisne narodno-napredne omladine na Primorju«. (Obzor br. 42.) Premda su se proti »Mladosti« našli sasvim složni riječki i zagrebački socijalisti i riječki nacijonalisti skupa sa talijanaškim »giovanottima« »Mladost« je ipak uspjela, jer je prvi broj, koji je izašao u nakladi od 2000 komada na Rijeci posve rasprodan. F.

Protialkoholni pokret.

Apstinencija ili umjerenost. Kad smo odlučili povesti akciju i veliku borbu protiv alkohola, došli smo u dilemu, hoćemo li bolje uspjeti s apstinencijom ili umjerenošću, pa smo za sada upotrebljavali oba sredstva. Potrebno je sada, da obrazložimo samo pitanje u biti i mogućnosti uspjeha ponovno i jasnije i da tako naša akcija bude jedinstvenija.

U tom smo svi jednodušni, da alkohol moralno i materijalno uništuje našu sadanju, a i buduću generaciju; da puni kaznione, bolnice, ludnice i javne kuće, i da se tome zlu, koje nam oduzimlje toliko inače dobrih i požrtvovnih radnika, mora jednom stati na put ne ćemo li, da nam naš hrvatski narod propadne. Sredstva zato imamo dva: apstinenciju i umjerenost.

U ovo nekoliko točaka nastojat ću, da to pitanje bar nešto razjasnim.

1.) Poučavanje naroda o štetnom djelovanju alkohola, što je glavno sredstvo umjerenosti u propagandi protiv alkoholizma, b e z p r i m j e r a ne vodi nipošto do cilja, jer se neuki narod povodi za drugim, a osobito gleda na inteligenciju. Doklegod će narod gledati inteligenciju kod čaše alkohola bilo u kojoj formi ili kojoj mjeri, ne će joj vjerovati, da alkohol štetno djeluje na organizam i potomstvo. Nitko ne može djelovati protiv pijanica, od kojih vrlo mnogo propada u cvijetu mladosti, ako nije apstinent, jer umjerenost je vrlo razvlačiv pojam i svaki, pa i pijanica veli, da umjereno pije. N a r o d u t r e b a p r i m j e r a.

2.) Ne misli se našim pokretom postići, da svi postanu apstinenti i da nestane s lica zemaljskoga alkohola, nego da oni, koji su se podali piću, postanu bar umjerenjaci, da ne bude više pijanica.

3.) Teška se rana samo nožem liječi, tako i pijanstvo apstinencijom.

4. Apstinencija jača karakter kao i svaka velika odluka, a osobito svako veliko odricanje poradi drugih; daje dobro shvaćanje o ubitačnom djelovanju alkohola u narodu, a osobito u mladosti, koja nam od alkohola propada. Svakako je bolji potpuni prelom sa zlim, nego paktiranje u formi umjerenosti, koja slabi volju za rad i stavlja cijeli uspjeh u dvojbu. Protiv zlu treba vojevati, a umjerenost je mir i ravnotežje.

5.) Apstinencija odbija čovjeka potpuno od alkohola i tako mu ne daje prigode, da eventualno postane robom alkohola.

Iz toga možemo stvoriti zaključak, da u borbi protiv alkohola vodi do cilja samo apstinencija. Time nije rečeno, da od sebe odbijamo umjerenjake. Ne, nego i njih trebamo u našem pokretu kao naše prijatelje, koji će nas apstinente u našoj teškoj borbi pomagati.

Da se samo apstinencijom postigao uspjeh u boju protiv alkoholizma (osobito socijalnoga alkoholizma), dokazuju uspjesi u Engleskoj, Americi, Skandinaviji i dr., gdje se posve napustila umjerenost kao sredstvo protiv alkoholizma.

Držao sam potrebnim, da ovo iznesem, pa molim ostale drugove, da se i oni osvrnu na to pitanje i izraze svoje mijenje.

Rusija i alkoholizam. Poznato je, da je u Rusiji našao alkoholizam dobar teren, pa je država nastojala, da bar donekle stane na put njegovom ubitačnom djelovanju uzevši monopol na alkohol i raspisujući svake godine nagrade za najbolje sredstvo denaturiranja alkohola. Ni to nije koristilo, jer se ruski seljak priučio i denaturiranom alkoholu i pio ga kao i čisti.

Kako je monopol alkoholnih pića prema dosadašnjoj praksi bio od velike koristi za državnu blagajnu, jer je nosio godišnje 93 mil. funti sterlina, a svi su porezi iznosili 106 mil. funti sterlina, tako je bio štetan za produktivni rad ruskoga naroda. Radi toga, što je pijanstvo u Rusiji preotimalo sve više maha, dobivala je država momentano više novaca, ali je uistinu silno štetovala. Novi je ministar financija Bark zamislio veliku osnovu, prema kojoj bi se sadašnji monopol na alkoholna pića zamijenio s monopolom žitarica. Zakonom bi se imalo zapriječiti pijančevanje, te bi država imala tako dvostruku korist. S jedne strane bi se digao produktivni rad, a s druge strane bi se bolje izrabile plodine zemlje. I tako ide Rusija u susret boljoj budućnosti, kad imade ljudi, koji se brinu za dobrobit zemlje i naroda. Kada će se kod nas što slično poduzeti?

— o —

Katolička Hrvatska.

Društvo sv. Jeronima koncem godine 1913. broji 22.574 doživotna člana i 13.426 krunaša. Društvo je izdalo za članove 5 knjiga (Danicu, Mljekarstvo, Melem na rane, Zabavnik i napokon Molitvenik). Danica je štampana u 60.000 komada, a ostale knjige u 34.000, što je sve upravo razgrabljeno, te je mnogo knjiga uzmanjkalo. Povjereništava je bilo koncem god. 939. Za osnivanje sv. Jeronimskih knjižnica, za pomaganje školskih i pučkih čitaonica i knjižnica, te kao dar analfabetima podijeljene su na dar od starijih izdanja 3.062 knjige, što vrijedi najmanje 1.830 K. Blagajna je primila u svemu 92.624.18 K, a izdala 82.683.07 K. Ostaje dakle koncem g. 1913. svota od 9941.11 K, što pokazuje, da je društveno materijalno stanje prošle godine bilo vrlo povoljno kao rijetko do sada. To je i razlog, da će društvo g. 1914. mjesto 5 dati članovima 6 knjiga (i to: Danica, Biblijska povijest novog zavjeta I. dio, Zabavnik, Zdravlje — naše veliko blago, Vinogradarstvo, i Molitvenik: sv. Misa). Broj se zaklada u imovini društva i prošle godine povećao za 5 novih zaklada (zakl. Mirka i Julijane Bogović: 8.722.83 K, zakl. Franje Forka: 1000, zakl. dr. Ivana Banjavčića: 10.000 K, zakl. Ljudevita Knežića: 1000 i zakl. obit. Amruš-Novak 1000). U svemu ima društvo 26 zaklada.

Da se odbor, društveni prijatelji, a osobito povjerenici međusobnim razgovorom i raspravljanjem bodre i potiču na ustrajan rad za pučku prosvjetu, počeo je g. 1913. izlaziti »Vijesnik dr. sv. Jer.«, koji je mnogo doprinio uspješnom proširenju društvenih izdanja. — d —

Rijedak jubilej. Dne 25. o. mj. navršit će se punih trista godina, što je u Zagrebu, u starom isusovačkom kolegiju osnovana prva hrvatska Marijina kongregacija. Ovaj će jubilej proslaviti sve zagrebačke Marijine kongregacije uz posebne svečanosti po svoj prilici na Spasovo.

Misije u Zagrebu. Od šezdesetih godina prošloga stoljeća nije bilo u Zagrebu misija. 22. o. mj. počet će gotovo po svim zagrebačkim crkvama sv. misije, koje će trajati čitav tjedan; svaki dan bit će propovijed dvaput, na Blagovijest triput. Propovjednici su oo. Isusovci i Franjevci. Urodile misije obilnim rodom po katoličtvo zagrepčana!

Prvo hrvatsko hodočašće u svetu Zemlju polazi iz Zagreba 1., a vraća se 22. rujna o. g. Putuje se do Trsta željeznicom, zatim na Gruž te ravno do Jafe posebnim parobrodom, a od Jafe do Jeruzalema željeznicom. U Jeruzalemu će hodočasnici ostati 10 dana i posjetiti sva sveta mjesta. Odavle će se učiniti izleti u bližnja svetišta: Betlehem, mjesto narođenja sv. Ivana Krstitelja, Emaus, Betaniju, Jordan i Mrtvo more. Tko bude htio, može u Nazaret te u Egipat, Portsaid, Kairo, Aleksandriju. Na povratku se može iskrcati u Brindisi, te posjetiti Rim i Loreto. Ovo će hodočašće biti vrlo ugodno i poučno. Posebni će parobrod austrijskog Lloyda »Tirol« voziti hodočasnike, koji će biti najviše 540.

Katolička knjižnica u Spljetu. Klub »Pavlinovićevaca« u Spljetu osnovao je katoličku pučku knjižnicu (zabavnih i poučnih knjiga, koje se ne kose o moral i vjeru), jer se pokazala njena velika potreba. Naša je đačka organizacija predala sve svoje knjige — oko 400 komada — novo osnovanoj pučkoj knjižnici. I ovo je bilo nužno učiniti kao ustuk liberalnom radu u ovom pogledu.

Vijesti i poruke.

Korizmena poslanica našem đaštvu. Presvijetli gospodin dr. Antun Mahnić napisao je za naše đaštvo krasnu poslanicu, koja će izaći ovih dana u 7. br. »Luči« u obliku članka pod naslovom »O biti katoličke vjere i kršćanskom životu«. Začetnik i voda hrvatskog katoličkog pokreta s osobitim marom i s posebnom očinskom ljubavlju prati svaki korak naš i ta upravo briga i ljubav njegova prema nama rodila je ovom poslanicom. Upozorujemo drugove na taj članak i molimo ih, da ga dobro pročitaju, pa i nekolikoput i primijene u život. Poslanica će biti i posebno odštampana, pa će je naši đaci moći i posebno dobiti besplatno, razumije se, organizovani i koji nemaju »Luči«.

Agitirajmo već sada za knjigu vlč. o. Vlašića: Savremena biblijska pitanja, koja će kao 1. svezak knjižnice S. H. K. Đaštva doskora izaći. Ne zaboravimo ni »Našeg kola« br. 2., koje je radi slagarskog štrajka zapelo. Uopće agitirajmo žestoko za našu katoličku štampu, jer tko štampu ima, ima moć.

Ima organizacija, koje nam ne poslaše dvomjesečnih izvještaja, izvještaja uopće, članarine, dopisa za »Đ. V.« i sl. Te neke nemarne organizacije tražimo, da udovolje svojim dužnostima.

Sv. pričest. Sveto je korizmeno vrijeme. To neka ima na umu svaki naš đak. Na Blagovijest, dne 25. ožujka neka sve organizacije i sva naša društva pristupe k stolu Gospodnjemu, da blaguju Njegovo sv. tijelo i da ga mole za napredak našega pokreta te da nam uspiju ferijalni sastanci.

Uskrsni broj »Đ. V.« (14. i 15.) izaći će koncem mjeseca ožujka kao dvobroj, te će biti povećan sa 8 stranica kao o Božiću (br. 5. i 6.), a to radi uskrsnih praznika. Drugovi ne bi dobili »Đ. V.« na vrijeme, kada bi izašao 5. travnja. Da ovaj broj bude što zanimiviji, neka nam naši prijatelji pošalju dopisa i gradiva za sve naše rubrike!

DOPISI.

ZAGREB. Na naš dopis: »S hrvatskog sveučilišta« primilo je uredništvo slijedeće pismo od g. phil. Ljube Maštrovića, predsjednika H. A. K. »Kumičić«, koje donosimo u cijelosti: Slavno uredništvo! Čitam u »Đačkom vijesniku« br. 9. i 10. pod rubrikom »Dopisi« izmedu inog, da mi je kao predsjedniku kluba »Kumičić« dobar dio članova dao nepovjerenje, jer da hoću učiniti taj klub štafažom frankovluka...

Budući čitava stavka ne odgovara nimalo istini, najljepše Vas molim, da biste u dojdućem broju*) stavku ispravili.

1.) O kakovoj glavnoj skupštini, na kojoj bi ja imao dobiti nepovjerenje, nije bilo ni govora, a niti je ta uopće bila.

2.) Istina je, da su samo devetorica članova na prijateljskom klupskom sastanku u prosincu pr. god. izrazili negodovanje onim članovima kluba »Kumičić«, koji su potpisali izjavu u »Hrvatskoj«, objelodanjenu od 6. XII. 1913., a to bijahu svi članovi kluba osim njih devetorice. Budući prijateljski sastanak nije da može meritorno po našem pravilniku, da o tome nešto zaključuje, nijesam dozvolio nikakove debate, koja bi imala svrhu glasanja o negodovanju radi potpisa sa strane većine članova kluba. — Po tome o kakovom nepovjerenju specijalno meni kao predsjedniku nije — ni na sastancima bilo klupskim bilo odborskim, bilo na skupštinama prijašnjim i posljednjim — bilo a ma ni govora.

3.) Nije istina, da hoću učiniti klub »Kumičić« stafažom frankovluka, već je istina, da provadam u njemu neke reforme, koje su kadre unaprediti klub i prenuti ga iz dvogodišnjih trzavica.

4.) Pravi razlog istupu disidenata »Kumičića« ne znam, kao što mislim, da ne znaju ni oni sami; valjda ambicija i bučna »neovisnost«.

U tom smislu molim Vas, da biste ispravili spomenutu stavku stilizirajući ispravak po svom načinu, da nam se nije lačati služ-

*) Za prošli broj zakasnilo. Ur.

benih forma zakonom odredenih. Uz kolegijalni pozdrav unaprijed zahvaljuje, sa štovanjem **phil. Lj. Maštrović**, predsjednik H. A. K. »Kumičić«.

ZAGREB. S hrvatskoga sveučilišta. Nema tome dugo, što je izašao 1 br., VII. g. »Mlade Hrvatske«, a malo zatim 1. br., I. god. »Pravaša«, glasila »Kvaternikovaca«. Osvrnut ću se na pisanje tih listova pravaških. Politička strana ne dolazi u obzir toliko, koliko kulturna. Velike je brige uredništvu »Pravaša« moralo zadavati pitanje, kakovo će kulturno stanovište zauzeti, i to zato, da se ne bi zamjerilo svojim liberalnim i »klerikalnim« pristašama. I plod te brige bje ovaj: razlikovanje »liberalnoga« u dobrom smislu i »liberalnog« u lošem smislu, »klerikalnog« u dobrom smislu i »klerikalnog« u lošem smislu; jer »u međusobnu borbu klerikalizma i liberalizma u pravom značenju ovih riječi mi ne ulazimo, nego ćemo izvan te borbe suzbijati prema nuždi oboje kao biljke nametnice u hrvatskom narodu. Ali smo zato liberalni u dobrom značenju ove riječi, kao što bi morao biti svaki pravi katolik i svaki čovjek uopće, te stoga poštujemo svačije vjersko osvjedočenje.« (Str. 2.) Što je »Pravašu« klerikalno u lošem smislu, a što u dobrom, toga ne tumači. Da nije uredništvu možda identično klerikalno s katoličkim, kao što je to danas svima antiklerikalcima u Hrvatskoj? Ako mu je klerikalizam u dobrom značenju riječi = katolicizam, to je onda vrijedno to konstatirati, da ostane kao zalog budućem pisanju »Pravaševu«. A što mu je onda klerikalizam u lošem smislu? To bi ipak bilo vrijedno konstatovati za nas Hrvate-katolike. Onu pak frazu o poštivanju svačijeg vjerskog uvjerenja čuli smo i čitali smo već x-puta i vrlo je rizično, čini se bar po dosadanjem iskustvu to poštivanje uzeti za kakvu event. garanciju. Miličević stoji u svom članku: »Lijepo u umjetnosti« na stanovištu l'art pour l'art, jer »Forma je sve. Lijepota je jedino u potpunom jasnom izrazu. Konzekventno da-

kle treba zabaciti i svaku estetiku sadržaja, kao što su to n. pr. utilitarizam, pedagogizam, hedonizam, moralizam i ostale nauke, koje polažu važnost i na izbor sadržaja, koji se hoće da izrazi... Umjetnost nosi svoju vrijednost u sebi.« (Str. 6.) I nakon toga komotnog dokaza zaključuje: »Tako pada i stara skolastična definicija lijepoga, koja veli, da nema ljepote bez istine i dobrote.« (Str. 6.) Što mi o tom predmetu sudimo, čitatelji »Luči« znadu iz svega njenog uredivanja. Ali čudno nam je, kako pisac dolazi do toga, te traži, da sadržaj bude iskren, pogotovo kada je svejedno »kakav je kvalitet sadržaja, je li on moralan ili amoralan, ljubavan, patriotičan«. (Str. 8.) — Uredništvu se desila mala nezgoda, kada je u ovom broju složilo ovo dvoje: na str. 4. i 5. piše velem. g. Zagorac: »Samo u ovoj monarkiji može se u cijelosti oživotvoriti hrv. državno pravo i naše ujedinjenje. U svakom drugom slučaju izgubili bismo koji dio jedinstvenoga našega državnoga tijela. U toliko se evo potpuno pokrivaju interesi hrvatski sa interesima monarkije«, a na str. 11. u članku »Obračun s frankofurtimašima pišu: »Neotačbenički posao tjera i nadalje jedna grupa političkih mešetara preko svoga organa »Hrvatska«, koji je od »preloma« počinio više atentata na program, načela i tradicije Starčevićeve stranke prava time što je izmedu ostaloga ustvrdio: I. da su dobro shvaćeni narodni interesi identični s interesima dinastije i monarkije«; II. i t. d. Kako se ovo dvoje slaže, to si ne možemo razbistriti. Po čemu se onda »Kvaternikovci« razlikuju od frankovaca oko »Hrvatske« i njene omladine u tom pogledu?

Slažemo se s onim, što smo i mi naglašavali, da su »nepouzdanje u svoju jakost, skepsa i očaj glavne značajke današnjeg naraštaja, dok bi naprotiv morao najčvršće onda vjerovati, kad mu se domovina nalazi u najvećoj pogibli.« (Str. 14.) Istina je i ona: »Svaki narod u povijesti propao je onda, kad je nisko pao njegov moralni nivo. Ne odgojimo li dosta značajnih i kreposnih Hrvata, ne će biti ni Hrvatske.« (Str. 15.) A hoće li u tom smislu, duhu odgajati »Pravaševe« organizacije? Koji je njihov temelj...?

A »Ml. Hrvatska« po starom običaju. Iz njezinih redaka izbija «antiklerikalizam«. Predsjednik »Kumičića« (koji izdaje »Ml. Hrvatsku«) »ističe, kako se klub kao i čitav naš pokret dosad uspješno bori protiv pogubnog klerikalizma, protiv kojeg će se borba i nadalje još energičnije nastaviti«, (Str. 17.) ali smeta njihovom pokretu, što katoličko đaštvo u Bosni i Hercegovini osniva svoja društva. A kakav je taj mladohrvatski pokret. Jedar, snažan? Nipošto. Predsjednik se »Kumičića« tuži na pogrješke i nedostatke pokreta te nalazi svemu tomu uzrok u pomanjkanju novčanih sredstava, bez kojih da se ne može provesti nikakova jaka organizacija niti polučiti pozitivnog uspjeha. No nama se čini, da tomu nisu »penezi« krivi, nego nestašica ideje! A što rade mladohrvatske organizacije po vani. »Neke zaspaše, a neke se zarazišе, osobito — osim Kotora — dalmatinske u tome prednjače.« (Str. 19.)

Piscu se ovih redaka čini, da je »Pravaš« bolje uređen od »Ml. Hrvatske«. Samo bi uredništvo »Pravaša« moralo biti nešto opreznije s računima nego ono na pr. na str. 20. Još bi se mnogo dalo pabirčiti po ovim brojevima pravaških listova — ali ne ćemo više.

»Nacijonalisti« se pak organizovaše u klub »Svačić«. Ali ne svi. Jedan dio ne će da stupi u klub, jer vele »nacijonalista ne smije biti organizovan«. I tako imamo organizovane i neorganizovane »nacijonaliste«.

Grupe i grupice!!

—d—

SARAJEVO. Apstinentska sekcija. Prolazi vrijeme. A u »Luči« se ne javljaju apstinentske sekcije. Ne javljaju se ni dopisniku, što im je dodijeljen. Možda su krive sekcije, a možda i ti dopisnici (kao u nas). I sad je zgodno, da se to nadoknadi, bar izvještajem o radu kroz I. semestar.

Nas ima 23 potpuna apstinenta. Umjerenih bi bilo još 50., jer umjerenjak mora biti svaki hrv. kat. đak. U nas je bar tako. No mi nismo u sekciji za to, da mi budemo apstinenti, nego da širimo apstinentsku ideju, a to se po općenitom mišljenju može jedino potpunom apstinencijom.

Držali smo 8 sastanaka, a za predavanja smo birali sižeje po »Zlatoj dobi«, »Novom životu« i nešto iz prakse. Predavanja su u glavnom sadržavala ove teme: »Kako imamo shvatiti apstinenciju?« »Kako ćemo uspjeti?« »Podaci o djelovanju alkohola«,

»O liječilištima za alkoholičare«, »Apstinencija u nekim zemljama (Švicarska, Slovenija) na vjerskoj podlozi i »Hrv. kat. đaštvo i apstinencija.«

Istaknuti nam je veliku revnost braće Slovenaca u odgovaranju. Mi smo već prihvatili slovenske apst. znakove i raspačali smo 15 komada. Osnovali smo apstinentsku sekciju u ovdašnjem »Omladinskom društvu«. Isprva ih je malen broj, no ta bi apst. sekcija medju hrv. kat. radničkom omladinom mogla biti prethodnicom apstinentskom društvu medu hrv. radništvom.

SPLJET. Narodno-obranbena sekcija. Osnutkom narodno-obranbene sekcije u našoj organizaciji (nutarnjoj), odlučili smo i mi proučavati bolje život našeg naroda, njegove rane i boli, da ih kašnje, kada stupimo u javni život, uzmognemo što uspješnije liječiti.

Držali smo ustanovnu skupštinu dne 10. II. t. g., kojoj je prisustvovalo 12 članova. Drug je Matković pozdravio skupštinu veoma lijepim govorom, u kojem je govorio o našem narodno-obranbenom radu i cilju njegovu. Zgodno je prikazao stanje hrvatstva i bližnjih mu neprijatelja. Na koncu je poučio drugove o radu i naglasio im, da se čuvaju svega onoga, što nije hrvatsko.

M. G. V.

Iz carstva tmine.

»Vihor« — list za nacijonalističku kulturu. Dugo se i dugo kupili oblaci nad Hrvatskom, koje sinci zaboravljaju svoga nacijonalizma, čistoga hrvatskoga nacijonalizma, i spremala se dugo oluja, bura i podigao se »Vihor« iz pučke tiskare, da počne buditi Naciju, novu naciju, Srbohrvate. U čitavom se listu spominje hrvatsko ime tek kao drugotno; svi oglasi šire srpsko-hrvatsku i srpsku književnost; hrvatske književare postaše srbohrvatske i slavenske. I Ilija Despot, koji je prošao više faza, postao je nacijonalista; njegova bitnost ostaje starčevićanska; narodno je ujedinjenje (unitarizam) isto ono Starčevićevo slobodarstvo, ali uz naročitu afirmaciju Srba.

U uvodnom članku napada neki g. Čerina svom žestinom naš glavni grad Hrvatske Zagreb. A zašto? Zato, jer on ne može, da ćuti onako srpski, kako bi to stanovita gospoda htjela. U tom članku veli g. Čerina među ostalim ovo: »Zagreb je kroz svoju nezdravu sve i svakakvu i gotovo nikakvu nacionalnu inteligenciju, pokvareno, okuženo, rastrovano srce našega naroda srpskog i hrvatskog imena, jedno zarazno, polumađarsko i polunjemačko a nimalo s r p s k o t. j. hrvatsko mjesto...« Pisac bi se želio, kako veli, sa svojim drugovima visoko dignuti nad Sljeme i iz svojih zanosnih duša i nemirnih srpskih mozgova pobacati šrapnele nad krovove Zagreba. »Ovom gradu cinika,« veli dalje, »treba silom dati dušu i mozag onog grada Heroja, što se zove Beograd, i naš narod ne treba ni bez sile imenom posrbiti....

Nacijonaliste najljepše karakterizira članak »Ružne pojave«. Doslovno se veli: »Tako su naši neki drugovi nacionaliste ili iz športa, ili gotovo samo zato, jer se nadaju nekakvim sinekirama, štipendijama i sličnim pomoćima«. Nekoji se opet nadaju da će u Beogradu naći nepresušenih vrela za besmislen i nesolidan život, i u ime svojih grlatih izjava dobiti masna namještenja. Zgodno se svršava: »... treba ih privesti redu ili ih žigosati, stavljajući im za uzor onih p a r n a š i h č e s t i t i h i v a l j a n i h n a c i o n a l i s t a«.

U članku »Novi Srbin« govori o novosrpskom pokretu u Ugarskoj. U tom članku jasno se pokazuje, kako se Srbi drugdje ne nazivaju drugim imenom nego srpskim, a od nas Hrvata traže u našoj Hrvatskoj domovini, da se krstimo nekavim (bolje nikakvim) kovanicama od imena.

Milovan Tommaseo u pjesmi: »Kroz buru« želio bi ko snažan bog sići u dubine..« Želim mu sretan put, a ne bi škodilo, da ga slijede svi njegovi sumišljenici...

A hrvatski nacijonalizam?

b. S.

Tisak Hrvatske Tiskare d. d. u Zagrebu.

Prilog „LUČI“. Br. 14. i 15.

ĐAČKI VJESNIK

ZAGREB, 30. ožujka 1914.

Uskrsni praznici.

Delo, delo, ne kričanje,
To je naše sveto zvanje.

Za nekoliko ćemo se dana rasuti po našim selima i gradovima i sastat ćemo se s onim našim čestitim hrvatskim narodom, da s njime, u njegovoj sredini proslavimo veliki dan Uskrsnuća Gospodinova.

Hrvatski katolički đak, najvjerniji sin svojega naroda, mora da upravo izrabi svaki svoj slobodan čas, pa da neumorno radi prema prilikama za širenje i propagandu naših preporodnih ideja u narodu. Svaki je čas dragocjen, pa moramo i s vremenom kao i s drugim ljudskim dobrima ekonomski postupati.

Neuzorana je još i neobrađena naša narodna njiva. Na svim stranama potrebe i rane. A mi se spremamo, da svojim znanjem, spremom i svojim radom, vratimo narodu uloženi njegov kapital s obilnim kamatama. Već sada je čas, da počnemo otplaćivati svoj dug narodu svome: radimo dakle!

Prilike su vrlo teške i razvijaju se neočekivanom brzinom; situacija se mijenja svaki čas, a narodni nam neprijatelj postepeno zauzima pozicije. Hoćemo li mi samo prekrštenih ruku gledati, kako se te prilike razvijaju i kako neprijatelj biva sve moćniji i pored toga mirno stajati? Koga da čekamo, da mjesto nas radi, kad je već skrajnje vrijeme rada? U što ćemo uložiti svoju mladenačku energiju i vatru svojih ideala, ako ne u rad za svoj hrvatski narod? Ili ćemo pustiti liberalnu struju, da ona radi, a mi katolici da budemo opet — reakcija? Nikada više!

Upotrijebimo dakle i ove praznike te — radimo. Razvijmo propagandu za našu štampu, dopisujmo u »Rij. Novine«, »Dan« i ostale naše listove, agitirajmo za naša društva, katol. savez, hrv. Privrednik, pohodimo našu seosku braću i drugove organizovane po omladinskim društvima, nastojmo oko osnutka zadruga i omlad. društava, držimo predavanja, skupštine i skioptičke predstave; osnivajmo katol. pučke knjižnice itd. Maleni su uskrsni praznici prikladni, da već sada udarimo temelje i ferijalnim klubovima za velike praznike.

Neka nam bude dakle deviza: r a d i s a m o u s t r a j a n r a d na temelju naših načela: č i s t o g k a t o l i c i z m a i n e n a t r u n j e n o g h r v a t s t v a.

Narodna obrana.

NAŠI NARODNI NEPRIJATELJI.

Od evropskog zapada prema istoku sve je šarenija slika u svakom pogledu, opaža se razvitak bujnosti i šarolikosti, koji na istoku prelazi u najžarče oblike. Taj je razvitak nesamo u bojama i vegetaciji, već i u narodnim prilikama. Od homogene i jednojezične, dosta jasno ocrtane Francuske, dolazi se do trojezične Švicarske, iz nje u mnogojezičnu Austro-Ugarsku, a preko ove na Balkan, taj kaos svih mogućih nediferensiranih sila i naroda.

Austro-Ugarska nema jasnih vanjskih ni unutarnjih granica ni u kojem pogledu, zato vječito boluje i živi u krizama. Produljivanje kriza ipak ostaje samo provizorno odgadanje zadnjega rezultata, koji konačno izilazi jedino na dvije mogućnosti: ili definitivnu hegemoniju jedne rase unutar države, ili radi vlastite nemoći diferensiranje sila prema vanjskim uplivima ili svojim unutarnjim vlastitim silama. Federalistički ustroj na temelju pravednosti, premda bi on jedini mogao donekle riješiti krize, čini se kao da je pri današnjim prilikama vrlo daleko od svog izvedenja.

Što je Austro-Ugarska u velikom, to je u manjim dimenzijama njen Jug t. j. njene hrvatsko-slovenske zemlje. U njima nije riješeno pitanje konačne hegemonije, u njima se križaju interesi raznih vanjskih i unutarnjih faktora, i one su konačni cilj raznih aspiracija. Za sva tri pitanja nalazimo mi riješenje u nama samima, i stoga je svaki onaj, čije se riješenje ne slaže s našim riješenjem, naš narodni neprijatelj.

I. Prvi naš narodni neprijatelj je Njemstvo. Nagli porast unutarnjeg razvitka, izolovani položaj prisiljuje reprezentanta Nijemstva, Njemačko carstvo na ekspanziju prema vani. Ta težnja za ekspanzijom konkretizovala se u njemačkim kolonijama i u pokretu »Drang nach Osten». U ovo drugo pitanje upletena je oficijelno Austro-Ugarska, a kao objekt izvodenja tog programa smo mi. Upliv je Nijemstva uopće na Hrvate velik. Inteligencija je većinom zaražena njemačkom kulturom, porast njemačkog upliva u austrijskom Primorju i Gorici u zadnje vrijeme vanredno raste, a osobito u njemačkom školstvu i trgovačkim poduzećima. U Koruškoj i Štajerskoj raste agresivnost uz pomoć Njemaca iz jednog i drugog carstva, te se ide i za odnarodivanjem Slovenaca. U Hrvatskoj, a osobito Slavoniji kolonizovano je mnoštvo Nijemaca-seljaka, koje sada razni vanjski agitatori organizuju, da podignu u njima agresivnost i svijest njihove zadaće. Slavonske kolonije prelaze i u Bosnu, koja tako ima osim svog njemačkog seljačkog staleža još i jaki njemački činovnički i časnički stalež, a ovi prelaze još i u Dalmaciju. Nijemstvo je u slovenskim zemljama ofenzivno, u Hrvatskoj (gdje ih ima 130.000) se budi, istom je defenzivno. Ako budemo pustili da i kod nas prede u ofenzivu, gubit ćemo mnogo. Ako ih kod nas oslabimo, sigurniji smo i prema onima vani, a ako osile i oni, koji su kod nas, kako ćemo se istom obraniti od onih vanjskih. »Drang nach Osten« pokazuje svoje djelo u slovenskim zemljama, napreduje sve dalje, okuplja svoje sile po hrvatskim zemljama, stoga budimo pripravni.

II. Italija, južnjačka država, koja se također naglo i snažno razvija i pokazuje veliku ekspanzivnost. Južnjački temperamenat, koji se nije mogao smiriti ni pustolovinama abesinskim ni tripolitanskim, usplamćuje u cijeloj onoj masi čežnju za nespašenim latinskim pokrajinama i za zatvorenim talijanskim Jadranskim morem. Obala je Jadrana već kroz stoljeća predmet borbe izmedu Romanstva i Hrvatstva, a iz tog boja izašlo je Hrvatstvo kao pobjednik. Domaći romanski živalj stjerali su Hrvati na Zadar, Rijeku, zapadnu Istru i Trst, te bi s ovima brzo svršili, da ove umjetno ne podržava Italija. Brojna bi nadmoć Hrvata i Slovenaca došla do svoje vrijednosti, da tu nije iza leda diplomatski aparat, saveznički obziri, kapital, novac, »Dante Alighieri« i t. d. Uz ovo vanjsko umjetno podržavanje, uz novčane žrtve, i kraj stvaranja renegata, prelazi taj elemenat, koji inače nije daleko od degenerovanosti, u ofenzivu, te odnaroduje našu djecu. Pomažu mu mnogobrojni »regnicoli«, talijanski odgoj primorske inteligencije i u novije doba kapital i poduzeća iz kraljevine po Primorju, koja tako naš elemenat dovede u gospodarsku zavisnost. Obrana proti njima mora biti kao i proti Nijemcima, t. j. uništiti najpraje domaćeg neprijatelja, a onda istom dobro se čuvati vanjskog.

III. Madžari. Vanredno energičan, lukav, diplomatski narod. Gotovo sami na svijetu, u svojoj vlastitoj zemlji manjina, znali su se ipak po nesredenim prilikama dočepati posvemašnje hegemonije i sve ostale učiniti bespravnima. Uvidiv da nema pravog razvoja bez mora, bacaju se svom energijom, da se dokopaju komada morske obale, da ostvare svoj san, jedinstvenu madžarsku državu od Tatre sve do madžarskog Jadrana. I stoga sve uže spajanje Hrvatske u državnu zajednicu, kolonizacija Slavonije, željeznice, zajednički uredi, škole, politika, osiromašivanje, stvaranje preceđensa pravilom i t. d. Medumurje je njihovo, s Rijekom imaju čvrsto uporište, sada dolazi još — izvlastba hrvatske morske obale. Porast upliva u Hrvatskoj je izvanredan, ali i to još nije zadovoljilo njihovu ambiciju, hoće još i Bosnu i Hercegovinu. I ondje počinju kolonizirati i osnivati škole. Planovi i taktika su vrlo promišljeni, samo to sve prelazi njihovu snagu. Za jedan narod, koji u svojoj domovini čini manjinu, koji živi na račun toga, da uz nasilje vlada većinom, preopasno je, da se baca na velike pustolovine izvan kuće. Ima doduše veliku mogućnost dobitka, ali isto tako prijeti i mogućnost, da sve izgubi, i ono kod kuće. Tim uspjesima krivi smo dakle mnogo i mi sami, što smo uvijek stajali u defenzivi, a nijesmo prešli u ofenzivu, što smo dopustili da posve nesmetano rade proti nama, a nijesmo prenijeli borbu u njihovu kuću. Stoga najprije promijenimo taktiku.

IV. Židovi. Unutarnji neprijatelji. Došli su većinom posve siromašni iz Ugarske, stariji govore njemački, mladi madžarski, gdjegdje i hrvatski, i danas su najimućniji ljudi u Hrvatskoj. Ima ih svuda, i u najzabitnijem seocu, a gotovo isključivi su gospodari trgovine i industrije. Došli su kao tudinci, a i danas se takovima osjećaju, zato toliko potpomažu sva tudinska nastojanja i tako su pristupačni cionizmu. Nijesmo proti njima kao takovima, ali ne možemo dopustiti, da jedan tudinac monopolizira najvažnije gospodarske grane u našoj domovini. Mi hoćemo da budemo u našoj domovini gospodari, a drugima možemo dopustiti da samo razmjerno prema broju dolaze do važnosti. Oslabiti njihov upliv moći ćemo najbolje organizovanjem svoga elementa.

To su naši glavni narodni neprijatelji (treba još razjasniti odnošaj prema Srbima). Radi se poglavito o tom, hoće li na Jugu biti konačno gospodari Nijemci, Talijani, Madžari, Srbi ili Hrvati. Pripravimo se što bolje za tu borbu i ojačavši svoje sile predimo što prije u narodnu ofenzivu.

K. Firinger.

ZAPADNI UGARSKI HRVATI.

6. Školstvo kod Hrvata.

S obzirom na ovo pitanje valja nam razlikovati Hrvate u željeznoj županiji, te u šopronjskoj i mošonjskoj. Hrvati u željeznoj županiji stanuju po manjim selištima tako te više sela pripada jednoj općini, a prema tome i djeca odavle polaze i teže i u manjem broju pučku školu. Zato im je izobrazba niža, što se opaža i u njihovoj književnosti. Željezna županija gotovo još nije dala čovjeka, koji bi što pisao u hrvatskom jeziku. A škole su kod svih Hrvata većinom općinske. U ovim školama na zahtjev općinara može biti nastavni jezik hrvatski. Dakako da to Hrvati nijesu nigdje zahtijevali pa je svagdje nastavni jezik madžarski. Ipak bi se moralo po 2 sata na tjedan poučavati materinski jezik. No i to se slabo vrši. Stariji učitelji, koji su išli u školu u vrijeme apsolutizma i sve do 70-tih godina, ipak su učili u školi hrvatski, dok su mladi veliki madžarofili i ne uče gotovo ništa u hrvatskom jeziku. Sve do godine 1900. je u nekim općinama bio u školi hrvatski nastavni jezik. Uz hrvatski učilo se njemački i madžarski. Aponijevim je zakonom bilo to sve uništeno. Djeca su prije mnogo izobraženija izlazila iz škole, premda su manje učila. A danas, kako kažu ljudi ondje, »kao tele otide u školu, a kao vol izide.«

Zaista žalosno vam je gledati djecu, kad dodu u školu, a učitelj ih odmah madžarski pozdravi. Od prvog bi se dana po zakonu moralo madžarski govoriti, a materinsku riječ niti spomenuti. To se i dogada u školama, gdje učitelji ne znaju jezika, koji go-

vore djeca. Ipak uza sve nastojanje madžarskih učitelja malo ima djece, koja nauče jedva ono, što je najnužnije za konverzaciju. Uopće te škole nemaju svrhe ili je barem ne postizavaju. Ove su škole u najboljem smislu tečajevi za madžarski jezik. Djeca ne nauče ni madžarskog niti materinskog jezika. Ja sam također polazio u madžarsku pučku školu i bio sam najbolji đak, ali polovicu onoga nijesam razumio, što smo učili. Sjećam se, kako nam je učiteljica tumačila, koja nije bila vješta hrvatskom jeziku parni stroj i slične stvari. Mi ne samo da nijesmo razumjeli djelovanje, nego ni o čem se radi, premda je bila to izvrsna učiteljica. Ali kako će nam madžarski rastumačiti, kada se jedva razumije hrvatski. Druge predmete razumiju donekle najbolji đaci, no ostali samo bulje. Nama Hrvatima ipak donekle ide, ali Nijemcima nikako. Za njih je ovakva škola još pogubnija, jer oni ne mogu da nauče madžarski. Dosada su pisali goticom, pa i u korespodenciji. Ali kako se sada ne uči njemački u školi, ne mogu da pišu njemački; jer madžarskim pravopisom pisati njemački, to je nešto groznoga. Tako sam bio pri objedu kod nekog župnika, gdje je bilo više svećenika i učitelja i posvećeni biskup Kutrovac. Jedan učitelj pokaže pismo, koje je pisao neki njemački dječak svojim roditeljima. Svi smo kušali pročitati, ali nikako nije išlo. Tako roditelji, ako će što pravo doznati od sina moraju ga ići pitati usprkos toga, što su oni i on išli šest godina u pučku školu. Ipak Madžari silno podupiru pučke škole među narodnostima koje su njima pogibeljnije, dok pravi Madžari u mnogim krajevima nemaju nikakve škole. Zato kod mene nema već 50 godina nijednog analfabeta. Imade stalno povjerenstvo, koje ispituje, koji učitelj imade najviše uspjeha u učenju madžarskog jezika i takovi dobiju sjajne nagrade. Učitelji su dobro plaćeni. Ovako je u općinskim školama a u državnim je školama još gore. Dok se u općinskim školama može vjeronauk predavati lih u materinskom jeziku, to se u državnim mora u madžarskom. Tamo se ne smije ni čuti materinski jezik. Zato se vodi velika borba za općinske škole dok država nastoji sve podržaviti, da budu mogli lakše izbaciti vjeronauk iz škole madžarski framazuni i lakše odnarodivati djecu. No imade sela, koja ne mogu dobiti učitelja hrvatskog jezika. Zato je velika jagma za njima. Imam druga učitelja. Čim je svršio školu, dobio je mjesto ravnajućeg učitelja u jednom selu željezne županije. No kako je došao novi zakon, da učitelji moraju čitavu godinu u vojništvu odslužiti, a ne kao prije po dva mjeseca i to za praznika, to su oni opet ostali bez hrvatskog učitelja, kojega su tako teškom mukom dobili. Da im ne izmaknе, obećali su mu, da će mu kroz čitavo vojništvo davati polovicu učiteljske plaće, ako dođe k njima natrag. I doista sve se tako dogodilo. U ovoj je županiji, koja spada pod somboteljsku biskupiju, velika nestašica i na hrvatskom svećenstvu. Tako je neki Hrvat iz ove županije upravo zaklinjao u »Našim Novinama« da se pobrinu ljudi, da dobiju hrvatskih svećenika, jer ne mogu čuti riječi Božje u svojem jeziku već dugo vremena. Već oko godine 1840. je bilo premalo hrvatskih svećenika. To već spominje Kurelac u svojim »Jačkama«. Drugačije je u šopronjskoj i u mošonjskoj županiji. Ondje je dovoljno učitelja koji redovito svrše u katoličkoj preparandiji u Đuru, te su dobri katolici i dosta sposobni. Stariji su učitelji dosta dobri Hrvati ili barem indiferentni, dok su mladi zagrijani Madžari i to Košutovci u srcu. U novije doba propagiraju framasuni svoju ideju među učiteljima, te ima i dosta učitelja framasuna osobito u somboteljskoj loži. Framazuni imadu u programu, da ukinu konfesijonalne škole te ih podržave. A državne su škole očito grob za narodnosti. Mlađe je svećenstvo u đurskoj biskupiji i to dosta agilno i dobro, ali većinom posve indiferentno za hrvatstvo, ako i nije tako madžarofilsko kao učitelji, nego je tolerantnije. Inače osjećanje je posve madžarsko i nije čudo, jer pučka škola je madžarska onda gimnazija i akademija i to mora čovjeka odnaroditi. Ima među starijim i dobrih, izrazitih Hrvata. Nekoji drže i hrvatske tjednike, tako su mnogi držali hrvatsku »Zastavu istine«; Šenou pozna gotovo svaki stariji svećenik i knjige sv. Jeronima su im poznate, te je bilo nekada krunaša.

Danas su prilike mnogo gore. Kad izidu iz sjemeništa kao kapelani obično zaborave hrvatski jezik. Dolaze doduše na praznike kući, gdje se samo hrvatski govori, ali oni su obično sa župnikom i s drugim đacima u društvu, a tu se govori samo madžarski. Pripovijedao mi je jedan svećenik, da se morao gotovo iz temelja učiti hrvatski, kad je izišao iz škole. Kod sastavljanja propovjedi služe se obično stariji s Filipovićevim njemačko-hrvatskim rječnikom, a mladi s madžarsko-hrvatskim, da izraze svoje mišljenje u hrvatskom jeziku. Jezik ugarskih Hrvata je jako siromašan riječima, te se moraju služiti s našim književnim jezikom u pomanjkanju njihovih riječi. Hrvati davaju ondje najveći postotak svećenstva prama broju žiteljstva. Zato hrvatske svećenike namještaju i među Madžare a još običnije među Nijemce. Mnogo Hrvata ide u red benediktinski, koji ima svoje sjedište u sv. Martinu kod Đura. Ovih zadnjih godina je bilo oko 12 Hrvata u školi toga reda. Ovi obično svrše filozofiju te su namješteni po konfesionalnim srednjim školama kao profesori iz kojegagod predmeta. Hrvati su obično najbolji đaci i u srednjim školama i u teologiji. Hrvati polaze srednje škole u Šopronju, Željeznom gradu (Kismárton), Kisegu, a najviše u Đuru.

7. Njihova književnost.

Ugarski Hrvati ne razumiju nikako našeg književnog jezika. Ni svećenici, a narod pogotovo ne razumije našeg književnog jezika. Zato zapadni ugarski Hrvati jako slabo čitaju. U drugom jeziku ne razumiju dobro, a u svojem nemaju. Čitava se današnja njihova literatura sastoji u dva kolendara, jednim novinama, u molitvenicima i prigodnim brošurama.

Koledara su dva i to sv. Antuna, koji izlazi pod ovim imenom već 12 godina (a prije je izlazio pod imenom »Kršćanska obitelj«). Nakladnik je ovog koledara tiskara Rónai Jenč u Kisegu, a urednici su dvojica učitelja i to Borenich Martin u Sopronkertesu i Kuzmich Jandre u Büdöskut.

Izlazi u 4000 primjeraka, te se sav rasproda. (Stoji 50 filira). Kako nema originalnih pisaca, to obično prevode s njemačkog ili madžarskog. Najviše privuku narod smješice i šaljive pjesme, koje slaže Borenich. Osim šaljivih ima još nabožnih pjesama. Gotovo jednu četvrtinu koledara obuhvataju reklame, jer kažu, da se ne bi koledar drugačije isplatio. Proza je osim nešto poučne, većinom zabavna. Drugi je koledar »Sv. Familija«, koji izlazi već 10 godina. Izdaju ga svećenici pristaše pučke stranke i štampa se u diecezanskoj tiskari u Đuru. Ovaj jest koledar veći prostorom i literarno vrijedniji, jer ima više suradnika, te može birati građu. Dosada ga je uređivao Miloradić (Meršić), svećenik iz hrvatske Kemlje u mošonjskoj županiji. Ovo je najbolji pjesnik ugarskih Hrvata. Urednik je inače vrlo izobražen svećenik i filozof, te je znao birati građu za koledar. Najviše vrijede njegove pjesme, kojih imade u svakom koledaru po jedan ciklus. Pod njegovim je uredničkovanjem koledar mnogo vrijedio. Proza je većinom poučna. Kako je sada prilično ostario, prepustio je uredništvo jednom mladem svećeniku. Koledar stoji 60 fil. i naručuje se kod uredništva »Naših Novina« u Đuru.

Već nekoliko godina izlazi u Đuru hrvatski tjednik pod imenom »Naše Novine«, što ga izdaje ugarska pučka stranka. Svrha je novinama, da Hrvate pritegne uz ovu katoličku stranku. Novine su dosta slabo uređivane. Urednici se tuže, da nemaju dovoljno suradnika, što stoji. To će bit prvi razlog, a drugi što previše trpaju nabožnih stvari, što ne spada u novine nego u glasnik. Narodnosnim se pitanjem ne bavi. Hrvatima toliko koristi, da ljudi ipak bar nauče ili bolje ne zaborave hrvatski čitati i da barem imadu kakvu zabavu. Narod pak rado čita ove novine, jer drugo pod nebom nemaju ništa. Tko bi htio pomoći koledarima i novinama, neka ih naručuje i neka piše članke ili barem prevede što, te tamo pošalje. Ovako bi mogli koledari mnogo više vrijediti. Dakako da se ne smije hrvatstvo jako isticati, jer . . .

Osim toga imademo prilično veliku nabožnu literaturu. S molitvenicima smo relativno jako bogati. Zašto smo baš u ovoj vrsti književnosti tako bogati, razlog je u tom, što se još jedino u crkvi možemo služiti svojim hrvatskim jezikom. I u tom su Madžari kod nas dosada dosta tolerantni. Nade se ipak svećenika, koji i u crkvi vode madžarizaciju. Tako je u nekom selu počeo jedan mladi svećenik na ponuku groфa madžarski propovijedati i molitve obavljati. No ti su rijetki, osim gdje se uslijed pomanjkanja hrvatskog svećenstva Hrvatima propovijeda madžarski ili njemački. Najviše molitvenika je izdao učitelj Naković, a iza toga redovnik Čuković, čiji se molitvenici odlikuju osobito lijepim hrvatskim jezikom. Imadu Hrvati još iz doba, kad je bio hrvatski nastavni jezik u školi, hrvatske školske knjige. No otkako se u školi samo ma-

džarski uči, ostao je jedino katekizam i biblija u porabi. Prije nekoliko godina izdao je učitelj Borenich i Nakovich hrvatski jačkar i to crkvenih pjesama s pratnjom uz orgulje. Knjiga je veoma velika i stoji 6 K. Naručuje se kod Borenića. Višeputa osvane po koja hrvatska brošura, koja se bavi socijalnim pitanjem. Knjige se rasprodaju najviše tako, da ih svećenici rasture u narod. Tko izda kakovu knjigu ne smije nikad računati na dobitak. U novije doba uredništvo »Naših Novina« nastoji centralizirati književnost i sav duševni rad ugarskih Hrvata. Zato tko bi htio naručiti koju knjigu, neka se obrati na uredništvo »Naših Novina«.

Da su se očuvali Hrvati još toliko u Ugarskoj, imademo zahvaliti jedino svećenicima i učiteljima. Svećenici su sačuvali još što imade hrvatstva i oni mogu i upropastiti i uništiti Hrvate u Ugarskoj. Ali nadajmo da oni ne će zapasti u divlji šovinizam liberalaca, jer njih vodi katolička crkva, koja u svakoj stvari zna sačuvati mjeru i koja najpravednije dijeli svakomu svoje pravo. A mi ne smijemo kao dosada prekrštenih ruku stajati, nego pomoći koliko koji može; da najprvo kupuje njihove književne proizvode, da ih upozna i prvom prilikom da ih i posjeti.

Time ujedno i svršujem svojim prikazom o toj zaboravljenoj grani hrvatskoga naroda. **Hrvat iz zapadne Ugarske.**

KALENDAR SV. FAMILIJE.

Zapadno-ugarski Hrvati crpu svu svoju duševnu hranu iz »Naših Novina« te iz kalendara sv. Familije i sv. Antuna.

Ima tome blizu 14—15 god., kad je prof. Krajnjak, proučavajući svoje Slovake, upoznao i Hrvate u zap. Ugarskoj. Upoznao je i njihovo duševno siromaštvo, jer nijesu imali knjiga u narodnom jeziku, do li nekoliko molitvenika i sadašnji »Kalendar Sv. Ante«, te je tražio čovjeka, koji bi se svim srcem zagrijao za svoj mali narod, da ne propane u moru drugih narodnosti. Dugo je tražio, dok se nije namjerio na čovjeka, koji je poznat Francuskoj i Njemačkoj radi svoje učenosti, na Matu Mersicha, svećenika. (Naravski da nama nije poznat). Stradao je dosta radi hrvatskog imena, te mjesto da je došao za profesora na bogosloviju, dadoše mu posljednju župu.

Njegovu žarku ljubav k narodu usplamtio je još većma prof. Krajnjak, te je ustrajnom strpljivošću svladao sve poteškoće, dok je pružio narodu svome mali darak — »Kalendar Sv. Familije«. (N. N. su također plod njegova rada). Kao starac oko 50 g. počeo je pjevati u hrvatskom jeziku.

Kako je narod primio ovaj kalendar i kako ga je uredivao, čujmo odanle jednog vrijednog i čestitog svećenika: »Pervo leto je bilo dost ne neg na pokazanje, nego i na obljubljenje. I pokazalo se je, da su Mate Miloradić (njegov pseudonim) ne neg »med svojimi jedinimi pretelji«, med knjigami doma ,nego pravi pismoznanac siromaškoga, prostoga ljudstva. Ali pokazali su nam pak ne neg pervo leto, nego i sledeći kolendari, da imamo mi hervati moćnoga pesnika, koga jačke sveseljem štemo i radošćom od leta do leta sčekujemo, koga hervatske pesme va našem ovdešnjem jeziku pišene vsemu svitu gizdavo pokazat moremo.«

Prošle godine skinuo je Mate taj teret sa svojih staračkih leđa i naprtio mladom plemenitom svećeniku A. Prikasovichu. No on će se i dalje brinuti za to svoje mezimče.

Ovogodišnji kalendar kao i prošlih godina snabdjeven je s najrazličitijim sadržajem, jerbo su kalendari zap. ug. Hrvata jedino polje, u kojem mogu iznijeti svoje duševne produkte bilo kojeg smjera.

Koledar se naručuje u tiskarnici gjurske biskupije, Győr, Káptalandomb 18. **Tug.**

HRVATI U UGARSKOJ.

Koliko ima Hrvata u Ugarskoj, ne može se posve sigurno reći, jer je za to jedini oslon madžarska statistika, a poznata je činjenica, da se pri tom postupa s narodnostima vrlo pristrane. Ipak se i prema tomu može dobiti neku približnu sliku, a i taj broj, što nam ga milostivo dopušta madžarska statistika, pruža nam brojeve, koji nas sile, da se u njih zamislimo. Po službenoj madžarskoj statistici, što je izašla u »Magyar statisztikai évkönyv« 1913. prema popisu od 1910. broj je osoba, koje su u Ugarskoj označile materinski jezik hrvatskim ovako:

a) Desna obala Dunava: svega **168.436 (5.5%)**. Od toga: Baranjska žup. 9.471, grad Pečuh 688 (Šokci), žup. Fejér 94, grad Stolni Biograd 239, grad Gjur 107, žup. Komoran 189, grad Komoran 48, žup. Mošon 8.123, žup. Šomogj 9.934, žup. Šopron 30.223, grad Šopron 781 (Vodeni Hrvati), žup. Tolna 343, željezna (Vas) žup. 16.230, žup. Vesprim 55, zaladska žup. 91.909 (Međumurci) i t. d.

b) Lijeva obala Dunava: svega **2.294 (0.1%)**. Od toga: žup. Ostrogon 88, žup. Njitra 81, žup. Požun 1.583, grad Požun 351, žup. Trenčin 78 i t. d.

c) Kraj između Dunava i Tise: svega **4.866 (0.1%)**. Od toga: žup. Bač-Bodrog 520, grad Subotica 39 (!), grad Novi Sad 621, grad Zombor 83, grad Segedin 81, žup. Pest-P-S 602, grad Budimpešta 2.796 i t. d.

d) Desna obala Tise: svega **486 (0.0)**. Od toga: žup. Bereg 54, žup. Borsod 62, žup. Gömör 88, žup. Szepes 65, žup. Ung 82 i t. d.

e) Lijeva obala Tise: svega **327 (0.0)**. Od toga: žup. Bihar 123, grad Vel. Varadin 33, žup. Máramaros 41, žup. Szatmár 35 i t. d.

f) Kraj između Tise i Maroša: svega **4.950 (0.2%)**. Od tog: žup.krašovsko-serenjska 319, žup. Temeš 164, grad Temešvar 148, žup. Torontál 4.068, grad Pančova 135 i t. d.

g) Erdelj: svega **523 (0.0%)**. Od toga: žup. Hunyad 195, grad Kološvar 34, žup. Nagy Küküllö 57, žup. Sibinj 84 i t. d.

Procentualno stoje Hrvati ovako: zaladska žup. **19.7%**, šopronjska žup. **12.1%**, mošonjska žup. **8.6%**, željezna žup. **3.7**, baranjska žup. **3.1%**, šomogjska žup. **2.7**, grad Šoproni **2.3%**, grad Novi Sad **1.9%**, grad Pečuh **1.4%**, žup. i grad Požun **0.5%**, grad Budimpešta **0.3%** i t. d. Prosječno je svake godine naravni porast Hrvata u Ugarskoj 1896.—1900. 2.136, od 1901.—1905. 2.331, od 1906.—1910. 2.604.

U čitavoj Ugarskoj ima dakle po madžarskoj statistici **181.882 (1.%)** Hrvata. Iz toga slijedi, da ima Hrvata u Ugarskoj barem još dvaput toliko. Kako se to vodilo, pokazuje baš grad Subotica, u kojem su našli samo **39** Hrvata, a **33.390** su »egybek« (ostali). Lokalna imena kao Bunjevci, Šokci, Krašovani, Vendi, Iliri i t. d. strpali su kod konačnih računa u »egybek«.

Karakteristično je, da nema nijedne županije, u kojoj ne bi bilo ni jednog Hrvata.

U čitavoj Hrvatskoj ima **105.948** Madžara, u čitavoj Ugarskoj **181.882** (!) Hrvata. Madžari su se istom nakupili u Hrvatsku kroz zadnje vrijeme. Hrvati su većinom već kroz stoljeća u Ugarskoj. Što su Madžari načinili nama sa svojim Madžarima znamo. Ali svaka je sila za vremena.

F.

SLOVENCI U UGARSKOJ.

U zapadnoj Ugarskoj, među Murom i Rabom, nastava još danas jedan ostatak starih panonskih Slavena. Dobar je to, plemenit i pun vjerskih osjećaja narod, kog madžarska knjiga zove »Vendek«, a sami se nazivaju »vogrski Slovenci«. Svoju domovinu nazivaju: Slovenska krajina na Vogrskom. Počesto se čuje, gdje se nazivaju također »Horvati«. To će biti uspomena iz onih vremena, kad ih je još jedan dio bio u crkvenoj zajednici s Hrvatima. Spadali su naime do god. 1777. pod zagrebačku nadbiskupiju. Još danas imadu nekoje hrvatske knjige.

Koliko ih imade, vrlo je teško reći, jer je u službenoj madžarskoj statistici svaki zabilježen kao Madžar, koji samo iole zna madžarski. Po takovom računu otpada ogromni dio Slovenaca pod broj Madžara. Jedino se po službenom crkvenom šematizmu dade od prilike ustanoviti, da ih ima preko 80 tisuća. Od tih je po vjeri oko 20 tisuća luterana, ostali su katolici. Međusobno žive snošljivo i ljubezno. Mnogo ih ima i u Americi. Ove su im godine osnovali četvrtu katoličku župu.

Ovdje ću samo u glavnim crtama dati sliku njihovog kulturnog stanja.

Kad se pita za kulturu kojega naroda, prvo je, što nam pri tom pada na pamet, knjiga. — Prva knjiga u jeziku ugarskih Slovenaca, štampana je god. 1715. To je bio luteranski katekizam. Napisao ga je Ferencz Temlin, luteranski pastor. Za njim se reda oko 20 pisaca[1]) obiju vjeroispovijesti, koje ovdje, radi malena prostora, ne mogu navesti. Spominjem samo to, da jednoga između njih ubrajaju Hrvati i u red svojih književnika. To je Stjepan Küzmić.

Budući su pisci ugarskih Slovenaca bili većinom duhovnici, to su i pisali većim dijelom samo duhovne stvari. Katolici za svoje i luterani za svoje vjernike. Istom šezdesetih i sedamdesetih godina prošlog stoljeća pojavile su se neke znanstvene i škol-

[1]) Spomen-cvieče: str. 511.

ske knjige. »Navuk vogrskoga jezika za začetnike«, »O volitvah« (izbori), »Prirodopis s kejpami za narodne šole«, i jedna madžarska gramatika s madžarsko-slovenskim riječnikom. Ta je u rukopisu.

15. rujna 1875. izade prvi broj slovenskih novina »Prijatel«, koji je uredivao saborski stenograf u Pešti Mirko Augustić. Uspijevao je lijepo, jer je narod veoma zavolio novine u materinskom jeziku. Tiskale su se u Pešti najprije madžarskim pravopisom. Augustić je uvidio, da će se budućnost njegova roda uzdržati samo u književnom jedinstvu s ostalim Slovencima, pa zato već drugo godište »Prijatela« tiska u slovenskom pravopisu. Treće godine približava se već i u izgovoru slovenskom književnom narječju. God. 1879. umre Augustić, a s njim i njegov »Prijatel«. Sada je sve zaspalo i nije se radilo javno za slovenstvo ništa. Oni molitvenici, koji su se u to doba pojavljivali, tiskali su se opet madžarskim pravopisom.

No god. 1904. pojavi se plod dugog i napornog rada Dra. Ivanocija, župnika u Tišini i njegovog kapelana Jožefa Klekla. Izdali su prvi broj mjesečnika »Nevtepeno Poprijéta Devica Marija, zmožna Gospá Vogrska«, »pobožen mesečni list«. Urednik mu je bio Klekl, koji je i danas. List je nabožne sadržine, a donaša i važnije svjetske vijesti, i tako odgovara svim najnužnijim potrebama. Do lani se tiskao u madžarskom, a od lani u slovenskom pravopisu. List se jako lijepo razvija. Sada ima uz općeniti dio i dva posebna odjela: za treći red i »Glasnik za decu«. Drugoga lista ili novina do sada nijesu imali. U prosincu je prošle godine izašao novi tjednik »Novine«, »Pobožen družbeni, pismeni list za vogrske Slovence« (urednik Klekl). Dosad je izašlo 10 brojeva. To je književnost ugarskih Slovenaca do danas. Istina, malena je, ali imademo li pred očima prilike, razumjet ćemo zašto. Ugarski Slovenci nemaju svoje inteligencije. Madžar u školi, Madžar u uredu, a gdjekad i na župi, pa tako narod danas samo u crkvi čuje materinsku riječ. Iškola se doduše sva sila domaćih sinova, osobito učitelja, ali ti su svi oruđe madarizacije po Hrvatskoj, Slavoniji i Bosni, a i po svojoj domovini. Doma rade samo svećenici i to danas samo katolički. Radi i gdjekoji svjetovnjak, ali taj nije iz madžarske, nego iz slovenske škole.

O školama nije vrijedno, da spomenem drugo, nego to, da se u njima djeca kroz 5—6 godina gnjave madžarskim jezikom, i ne nauče ga, jer ga uče bez metode. Drugim se stvarima posvećuje vrlo malo pažnje. U školama su većim dijelom Madžari ili barem pomadžareni Slovenci, kvalificirani višeputa nikako — s 2 ili 3 preparandije. Imade višeput upravo mizerabilnih sila. Dakako drukčije ne može ni biti, kad bolje sile moraju na misije u tudinu, kako smo već gore spomenuli. Uz ovake škole ostali bi Slovenci na vrlo niskom stupnju izobrazbe. Zato i vidimo, da mnogi mladići, koji žele nastaviti škole izvan Madžarske, nikako ili teško uspijevaju. A one, koji ostaju kod kuće, spasava još to, što vrlo rado čitaju, što od susjeda Slovenaca dobivaju. »Družba sv. Mohorja« dosta je raširena, a imaju i mnogo drugih slovenskih knjiga. Ugarski Slovenci nijesu ni bez novina. »Bogoljub« i »Domoljub« su jako rašireni, a došuljao se i »Slovenski Narod«. Na nekim mjestima čitaju se i njemačke novine. Ne smijemo zaboraviti, da im i Madžari donose kruh svoje izobrazbe.

Pred nekoliko godina pojavio se strašni crv za njihov materinski jezik. To su zabavišta, madžarski »Ovada«. Otvaraju ih na selima. Polaze ih djeca počam od 3. godine. Dakle u doba, kad djeca počnu pravo govoriti. Tu oni uče (razumije se od madžarskih elemenata) madžarske pjesme, riječi i sve, što uče i u drugim zabavištima, ali sve madžarski. To je jako pogibeljno za njihov materinski jezik, jer češ kod njih često čuti načelo: »Človek toliko glav vala, koliko jezikov zna«.

O organizacijama također ne imam mnogo što da kažem, jer ih nema mnogo: Treći red i još nekoje Marijanske bratovštine. No ove jako lijepo uspijevaju. Za treći red mogu reći, da uspijeva bolje, nego igdje u Hrvatskoj. I oni stari cehovi tamo su još uvijek čili i zdravi. Sve nam to jasno svjedoči, da ti ljudi imadu smisla i sposobnosti za organizaciju, samo treba radnika. Svećenici rade sve, što mogu i na što dospiju, al ih ima veoma malo.

To sam napisao, da se vidi, da se i ova mala grančica velike »Lipe« pomlađuje, a možda će i procvasti. Samo nastojmo, da je što bolje k stablu privinemo, jer će inače slaba od mraza i od suše usahnuti.

G. G., Slovenac iz Ugarske.

NIJEMCI U BOSNI.

Kod ovog pitanja uzimam u obzir sve one elemente u Bosni i Hercegovini, koji se priznaju Nijemcima, a jezik im je materinski njemački, a kojih ima prema popisu pučanstva od god. 1910., 22.968 duša. No ne smijemo se posve pouzdati u ovaj broj, jer je među Nijemce ubrojeno više hrvatskih i srpskih obitelji, tako je na pr. nar. zastupnik velemož. gosp. Gjurkovečki ubrojen među Nijemce u spomenutom popisu. Ovo žiteljstvo sastoji od činovnika, časnika te seljaka, koji osnovaše stalne kolonije za vođenje gospodarstva. Činovnici su razasuti po čitavoj Bosni, naročito velikim gradovima, na poštama i željezničkim postajama, te oko pojedinih tvornica. Grupiraju se za sebe u činovnička i časnička kasina, kojih ima u svakom kotaru, te tu čitaju, drže predavanja, a višeputa pripravljaju i razne zabave, dakako sve na njemačkom jeziku. Naši domaći činovnici ne pristupaju u ta kasina osim nekolicine, koji se nadaju boljoj karijeri. Gdje pak nema takvoga kasina, pridružuju se našim činovničkim kasinima, gdje mogu iznimno dobiti mjesta za koju njemačku zabavu.

Djeca svih činovnika idu u manjim gradovima u hrvatske škole, a u većim gradovima imaju Nijemci vlastite škole i to konfesijonalne.

Takova je jedna njemačka škola za žensku djecu u samostanu sv. Augustina u Sarajevu, koju pohađa do 600 djevojčica, a svrše tamo osnovnu i višu djevojačku školu. Ima i u Banjaluci i Tuzli takova škola, a u nekim drugim gradovima mogu se samo privatno podučavati djeca na njem. jeziku. Osim ovih konfesijonalnih škola ima i takvih, koje uzdržavaju prosvjetna društva uz subvenciju bos. vlade kao na pr. »Unterstützungsverein« u Sarajevu, koje uzdržaje njem. školu u Sarajevu sa 130 djece. Slična društva potpomažu i one škole u manjim kolonijama činovnika i radnika oko pojedinih tvornica; tako u Varešu i Tesliću, gdje Nijemci imaju vlastite škole, u kojima drže i svoje zabave.

Nešto malo potpomažu Nijemce i njem. škole u Bosni i Trapisti u Marija-Zvijezdi kod Banjaluke, ali oni još mnogo više potpomažu domaće žiteljstvo.

Što se tiče duhovnog života, to se katolici pridružuju katoličkim župama i nekako se sa župnikom sporazumjevaju, jedino mi je poznato, da u Sarajevu oo. Isusovci drže svibanjsku pobožnost na njem. jeziku uz pjevanje njem. pjesama, dok na drugim mjestima ne mogu toga dobiti. Protestanti pak imaju svoje općine crkvene, a glavna je u Sarajevu, gdje imaju i veliku crkvu. Sarajevska crkv. općina obuhvata još Mostar i Travnik, a upravlja njome i svim drugim općinama pastor Schäfer. Isto je tako crkvena općina u Banjaluci s 9 filijala, u koloniji Schutzbergu s 8 filijala, te još u Francensfeldu s dvije filijale. Protestantske su vjeroispovjesti većim dijelom baš činovnici i časnici, koji najviše podržavaju njem. svijest i teško se asimiliraju. Oni dapače za podržavanje njem. svijesti osnivaju i »Burschenschafte« već među posve mladim ljudima, što najbolje ne uspjeva: takova su dva u Sarajevu.

Od spomenute 22.968 Nijemaca u Bosni otpada na činovnike i časnike oko 16.000, a ostalo na seljaštvo po raznim kolonijama. Kolonizacija ovih ljudi počinje odmah iza okupacije Bosne, a potakle su ih na to najviše njemačke brošure i dopisi iz Bosne (Trapisti) u raznim njem. časopisima o našim lijepim i plodnim krajevima. Samo se zajedničko ministarstvo oduševilo na temelju ovog pisanja za kolonizaciju i naložilo bos. zem. vladi, da pozove Nijemce u Bosnu, što vlada i učini. Pošto su dva izaslanika iz Essena istražila i progledala svu Bosnu, poče god. 1880. dolaziti po 15, po 20 i 30 obitelji iz Essena, Holandije, Westfaltske, Galicije, Slavonije i Banata i Bukovine u Bosnu. Ova sezona doseljivanja Nijemaca traje do 1890. god., a plodovi su njezini: Windhorst, koji ima do 2000 duša, onda Rudolfstal i Trošelje blizu Gradiške u Banjalučkom okružju, uz to još u Tuzl. okružju Franzesfeld i Brezovo polje kod Brčkog. Ove su starije kolonije jako lijepo razvijene i vrlo su bogate. Ljudi racijonalno gospodare i služe se najmodernijim strojevima za obradivanje tla. Zemlja im je uređena tako, da se cijeni 1200 do 2000 K na jutro. U svakoj je koloniji njemačka škola s više djece, a u Windhorstu su dvije crkve kat. s vlastitim župnicima. Druga sezona doseljivanja traje od 1890.—1900., dok još danas samo po koja obitelj dođe. I ovaj put se najviše naseliše u kotaru Gradiškom oko Vrbasa i uz Savu osnovavši kolonije Vrbašku, Šibovsku, Obsječko, te

istočno od Banjaluke Schutzberg, Vranovac, Prozaru, Königsfeld i uz Zvornik Branjevo. Svaka gotovo i od ovih kolonija ima svoju vlastitu školu, no nijesu još tako razvijene i bogate. U mnogima se dapače posve primitivno obrađuje tlo. U najnovije vrijeme osnovane su još dvije kolonije u derventskom kotaru u Koraću i Vrbovac-Svilaju. Među doseljenicima ima puno Rusina, koji govore svojim jezikom, ali i njih broje među Nijemce.

Seljaci najviše čitaju »Volksblatt«, a činovnici imaju svoj list: »Bosnische Post«, pa i »Sarajevoer Tagblatt«. Ovim, mislim, da sam iznio glavne podatke o Nijemcima u Bosni, iznesoh ih u nadi, da će i ti podaci biti od koristi našim drugovima.

—V—

ĐAKOVŠTINA.

U v o d. Gospodarski liberalizam, koji se zadnjeg stoljeća raširio po cijeloj Evropi, zadao je smrtni udarac i starom našem socijalnom i ekonomskom poretku. On je uništio socijalni temelj našeg hrvatskog življa, njegove zadruge. Naša stara inteligencija nije se mnogo brinula, da suzbije ovo zlo, koje može uništiti dobrobit i blagostanje naroda. Do godine 1848. ustavljao se naš narod još kako tako od propasti i rasula svojih zadruga, no od godine 1848. slobodom, koja se stala propovijedati po svoj domovini riječima: Dijeli imanje, naužij se slobode, zadruge rapidno propadaju, a narod mjesto da biva srećnim i slobodnim, postaje nasuprot novim robom i kmetom. Po zakonu od godine 1839.—40. stvorenim u ug. državnom saboru, morala se djedovina dijeliti među zadrugare ne po članovima, nego po porodičnim lozama. Tim je zakonom omogućen s jedne strane proletarijat, a s druge, neke vrsti kapitalizam. Za zakonom od godine 1839.—40. dolazi još liberalniji zakon u tom smislu, zakon od godine 1873.—74., stvoren u hrvatskom saboru. U tom se zakonu kaže u jednoj točci, da zadruga raspolaže svojevoljno nepokretnim imetkom, te određuje, da svaki može o svom dijelu slobodno praviti oporuku. Ovim je dano lakoumnim, da rastoče zadrugu, jer se ona može po V. točci toga zakona, u kojoj se veli, da se zadružno imanje ima među zadrugare na jednake česti podijeliti, ako to ište većina zadrugara, može razvrći. Ovim je zakonom naš sabor doprinesao potpuno rasulu velikih slavonskih zadruga, jer se porodila u svakom želja za gazdalukom ,misleći da će tako moći bolje, lakše i udobnije živjeti. No dogodilo se baš protivno. Došla je dioba: gdje je bilo jedno ognjište, jedna reduša i jedan gazda, tamo je nastupilo 5 ognjišta, 5 reduša i 5 gazda. Novi gazda ne navikao gospodarenju i upravljanju, jer je možda cijelo vrijeme do onda sproveo u šumi čuvajući stoku i blago, našao se sada u nekom novom njemu nepoznatom miljeu. Naravno, da je gospodarstvo počelo odmah nazadovati i propadati. Naš narod uopće nije bio vičan ratarskom gospodarstvu, jer je on sve do pred 40 godina bio čisto stočarski narod. Stoka mu je bila glavno vrelo privrede, dok je žitarice sijao samo u toliko, koliko mu je trebalo za životnu potrebu. Postavši pak sam gazda, morao je već više obrađivati polje, a on ne navikao, jer marve nije mogao toliko imati, da samo od nje živi. Nadalje je morao gotovo sve stvari oko kućanstva kupiti, dok se to u zadruzi samo pravilo. Dolazi nenadano — dolazi krah. U zemlju dolaze tuđinci, poglavito Švabe i kupuju jeftino zemlju, koju naši upravo nekom manijom prodaju ne poznavajući njezinu pravu vrijednost. Tuđin množi svoje zemljište, jer je vještiji i sposobniji za obradivanje od naših, te pomalo uništuje i tamani stoku, ne dozvoljavajući joj po svojoj zemlji hodati ni pasti. Nastupa s jedne strane kod našeg hrvatskog naroda siromaštvo, jer mu nestaje glavne privrede — stočarstva, a s druge strane, jer je zemlju prodavao, raskoš i gizda te druga razna zla kao pijanstvo i nemoral. Da se zemlja prodavala u bescjenu — 10 jutara za 50 for. — po cijeloj Slavoniji, svjedoči nam i pjesma, što se čuje još i danas gdjegdje pjevati: ‚Prodaj, babo, livadu i ritu, Makar bilo Švabi za forintu!« Pokazat ću zle posljedice gospodarskog liberalizma po nacijonalno i socijalno-ekonomsko stanje hrv. naroda u Đakovštini.

O p i s. Na istok od gore Krndije, Krstovim vrhovima i Dilj gore između ‚Podravine i Posavine, proteže se brežuljast kraj, koji zovemo Đakovštinom. Sjeverna joj je meda rijeka Vuka, koja kod Vukovara utječe u Dunav; južnom medom jest riječica Bid, koja se izlijeva u Bosut, dok joj je sa zapadne strane meda spomenute gore. Najsjevernija točka je Vuka i Beketinci; najzapadnija jesu sela Čekovo i Dobrogostje; najjužnija Vrpolje i Čajkovci, a najistočnija jest Mrzović. Prilike su iste kao i u cijeloj

Podravini i Posavini. Narod se bavi najviše ratarstvom, dok mu je još pred par godina bilo glavno vrelo privrede marvogojstvo. Središte Đakovštine je trgovište Đakovo, sijelo bosansko-srijemske biskupije. Đakovo je sijelo i sve trgovine, obrta i prosvjete. Ono ima tri tiskare, od kojih je jedna biskupska. Manjih knjižara ima dvije. U Đakovu izlaze »Pučke Novine«, glasilo liberalca dra. Ribara. Osobito je razvita trgovina žitom i brašnom, jer ima velike parne mlinove. Trgovina je poprečno u rukama židova. U okolici ima više većih sela, n. pr. Piškorevci, Gorjan, glasovito mjesto slavnih Gorjanskih, i Širokopolje. Kraj je sam po sebi vrlo lijep, a po plodnosti spada među prve krajeve Slavonije.

V j e r a. Po vjeri pripada stanovništvo apsolutnom većinom katolicima. Postoci bi pojedinih religija bili ovi: 85 posto katolici; 13 posto pravoslavni, a 2 posto razne vjeroispovijesti, među kojima ima najviše židova. Sama religijozna svijest naroda stoji na slabom stepenu. Narod je istina u svojoj nutrini već po naravi religijozan, ali nema svijesti i zato lako pada, što katkada prouzrokuje i nacijonalnu pogibao, na pr. pometnuće. Idu oni rado u crkvu, ali ako mu se nešto ne svidi recimo odijelo mu nije novo ili nije obrijan i t. d., ostane jednostavno bez sve brige blagdanom kod kuće. A i s moralom je isto tako. On zna, da je besramno govoriti grijeh, ali ipak čim ih se dvojica sastanu evo im najzanimivijeg divana. Znak slabe vjerske svijesti pokazuje se u raznim narodnim vračolijama, na pr. sa sv. pričešću prije vjenčanja. Slaba ova religijozna svijest uzrok je i slabom prosvjetnom napretku. Od vjerskih organijacija ima samo raznih bratovština, koje su bez ikakvog dubljeg zamašaja. Odgoja je u njima vrlo slaba.

P r o s v j e t a. Prosvjeta je u ovom kraju na dosta niskom stepenu, premda ima jedva 4 sela, koja nemaju pučke škole: Kućanci, Mandićevac, Josipovac, Cerovac.. Škole su sve hrvatske, osim što u Ivanovcima uz hrvatsku ima još i madžarska. Analfabeta ima nešto preko 35 posto i to ponajviše među starijima. Slaboj prosvjeti uzrok je loša poduka i odgoja u našim školama, koje ne odgajaju ljude sa daljnim i dubljim pogledom u svijet. Škola ne usađuje volju i ljubav, što joj je baš glavna zadaća, za knjigom tako, da mnogi đak izašavši iz škole za 10 godina kašnje ne zna skoro ni čitati, a jedva svoje ime potpisati. Nadalje je tome nazatku kriva i seoska inteligencija, koja se mnogo baš ne stara ni za svoju, a kamo li za narodnu prosvjetu. Jaz između inteligencije i naroda je još uvijek velik, te će trebati još dugo, da takav gospodin vidi u seljaku svoga brata — Hrvata. Taj jaz moramo ukloniti, želimo li imati trajna uspjeha. Hrvatskih čitaonica, knjižnica, taj nastavak pučke škole, ima vrlo malo. Ta sam centrum Đakovštine, gdje ima toliko inteligencije ne pozna danas institucije čitaonice, a što istom druga sela? Ta u cijeloj okolici imaju jedva 3 čitaonice. Ostala prosvjetna društva, kao n. pr. omladinska, pjevačka, tamburaška i sokolska su još u povojima. U novije doba, kako općenito u prosvjeti, tako i u ovom pogledu ide na bolje. Tako n. pr. imamo u Đakovu sva ta spomenuta društva osim omladinskog, dok u Tomašancima ima omladinsko društvo, a u Gorjanu je pjevačko društvo. Bez prosvjete nema napretka. Tuđinci su na višem stupnju prosvjete, premda nemaju nikakvih javnih društava, osim madžarske čitaonice i knjižnice u Ivanovcima, nego imaju sve tajno. Štampa je u ovom kraju znatno proširena, osobito naboţnog značaja. Najviše su prošireni listovi: »Glasnik srca Isusova«, »Gospa Lurdska«: a od novina »Prijatelj Naroda«, »Zastava Istine«, »Đakovačke Novine«, a manje »Dom«: — Društvo »Sv. Jeronima« je po svim selima znatno rašireno.

NARODI U AUSTRIJI.

Koncem god. 1910. bilo je u čitavoj Austriji Nijemaca 9.950.266, Čeha 6.435.983, Poljaka 4.967. 984, Rusina 3.518.854, Slovenaca 1.252.940, Srba i Hrvata 783.334, Talijana 768.422, Rumunja 275.115 i napokon Madžara 10.974. Dakle u svemu 16.959.097 Slavena prema 11.204.777 drugih narodnosti. U god. 1900. bilo je Nijemaca 9.171.614, Čeha 5.955.397, Poljaka 4.252.483, Rusina 3.381.570, Slovenaca 1,192.780, Srba i Hrvata 711.380, Talijana 727.102, Rumunja 230.963 i Madžara 9.516. U tom razdoblju su u postotcima Nijemci za 20 desetina (prije 35.78%, a sada 35.58% pali, a pali su i Talijani (od 2.83% na 2.75%), dok su Rumunji i Madžari nešto porasli. Slaveni su ukupno narasli od 60.46% na 60.65%. Unutar samih Slavena pali su Česi, Rusini i Slovenci, dok su Hrvati i Poljaci znatno porasli. Ovi potonji sigurno na račun Rusina. —n.

Rad u narodu.

»NAPREDAK«, DRUŠTVO ZA PODUPIRANJE NAUČNIKA I ĐAKA HRVATA-KATOLIKA ZA BOSNU I HERCEGOVINU.

»Napredak stoji danas pred hrvatskim svijetom kao neoboriva veličajna zgrada: on je gotovo jedina trajna i plodonosna tečevina, što ju je narod sam sebi izvojštio uz žrtve kroz već nekoliko godina.« U rujnu će da proslavi svoju desetgodišnjicu, jer je osnovan 1. rujna 1904. Sigurno će tom zgodom izdati spomen-knjigu, u kojoj će biti prikazana njegova istorija, njegov rad i rezultati toga rada. Bilo bi vrlo poželjno, da ta proslava bude proslava svih Hrvata Herceg-Bosne, a ne možda samo »Napretka« kao takova, i da bi se u eventualnoj spomen-knjizi zrcalio cjelokupni život i rad Hrvata u Herceg-Bosni. Ovo sam spomenuo radi toga, da bismo mi Hrvati u Herceg-Bosni spoznajom svoga pravoga stanja poradili oko toga, da se što čvršće ujedinimo i centralizujemo. »Napredak« bi bio najzgodniji da to provede. U tom bi pogledu morao da slijedi srpsku »Prosvjetu«.

Premda je »Napredak« žarište života bosanskih Hrvata, ipak nije on ono, što je »Prosvjeta« Srbima. Za budenje i podržavanje narodne hrvatske svijesti stekao je najviše zasluga, ali uza sve to nije postao ono, što nam je od krvave potrebe, nije postao središtem prosvjetnog i gospodarskog života. Ostao je vjeran svojoj prvotnoj zadaći potpomažući đake i naučnike, — a možda je tako i bolje.

Nemam pri ruci svih podataka, koji su potrebni, da prikažem sav »Napretkov« rad kroz ovo deset godina, ali ću uza sve to nastojati, da pružim bar djelomičnu sliku.

I. Prve godine svoga opstanka imao je 561 člana, a već g. 1906. ima 2337 članova, dok se je g. 1912. uzdigao na 3156 članova. Same nam te brojke govore, kako je shvatio narod »Napretkovu« zadaću. Iz ovih činjenica, a i iz drugih, koje ću poslije navesti, jasno proizlazi, da »N.« stoji srazmjerno kud i kamo bolje od »Prosvjete«, samo s tom razlikom, što je »Prosvjetin« djelokrug mnogo širi. »Prosvjeta« je imala g. 1912. članova 6708. Po popisu stanovništva g. 1910. bilo je pravoslavnih 825.338, a katolika 442.326. Uzmemo li u obzir, da svi katolici nijesu Hrvati, a da su gotovo svi pravoslavni — onamo po njihovu — Srbi, pa prema tomu omjerimo li brojeve, članova spomenutih društava, vidjet ćemo, da je ispravna moja gornja tvrdnja o kvaliteti »Napretka«. G. 1912. imao je »N.« 39 podružnica i 25 povjereništva. Zadnje su se godine, kada se je rad najživlje razmahao, te brojke snizile. Uzrok tom opadanju leži za cijelo u tomu, što su glavni propagatori bili zaposleni na drugoj strani (gradnja »Napretkova doma!«), pa se nijesu mogli baviti organizacijom članova.

Financijalno je stanje uz naše jadne prilike upravo sjajno. Prve godine opstanka iznosili su primici K 3.416.05, a izdaci K 1.121.39. G. 1906. skočili su primici na K 36.158.62, dok je g. 1910. ukupna imovina iznosila K 72.363.64 a g. 1912. K 159.447.88. Lanjske je godine bilo primitaka kruna 76.029.25, a izdataka K 49.293.39 i to u okviru proračuna, a pribroje li se ovamo i stavke izvan proračuna, onda iznose primici K 839.657.44, a izdaci K 828.927.03. — Ove su brojke tako velike radi zajmova za gradnju »doma«. Financije vodi u glavnom centralni odbor u Sarajevu, dok je rad podružnica i povjereništva neznatan. G. 1913. poslale su podružnice i povjereništva centrali K 37.586.79. — Za pokriće novčanih troškova ima »N.« više pomagala, koja nije vrijedno spominjati. Ali jedno ne mogu da mimoidem, a to je »Napretkov dan«, za koji se uzima 6. siječnja. Toga se dana drže širom Bosne i Hercegovine zabave u korist »Napretka.«

II. »Napretkova« je zadaća »potpomaganje naučnika i đaka Hrvata katolika iz Bosne i Hercegovine«. Tu je zadaću s onim sredstvima, koja su mu bila na raspolaganju, valjano vršio. Ima dosta neprilika — osobito sa šegrtima, — ali su uspjesi ipak vidljivi i utješljivi. Šegrte razmješta po zanatima, daje im potpore, a donekle ih nadzire. Pravog nadzora ne može da vrši radi nesusretljivosti sa strane majstora, ali ipak drži šegrte, koji su u Sarajevu, na okupu, pa im često priređuje, predavanja i daje im svećenika ,koji ih podučaje u vjeronauku. G. 1909. bilo je 126 »Napretkovih« šegrta, kojima je podijeljeno potpora u iznosu K 6.596.29, dok ih je te godine svršilo i oslobođeno 47; g. 1913. namješteno je 78 šegrta, kojima je dana potpora K 1135.88, a oslobođena su 34, U svijet je poslao malo kojeg šegrta, sam nije mogao, a »Hrv. društvo za namještanje djece u obrt i zanate« u Zagrebu, pokazalo je vrlo malo razumijevanja za stvar, za koju je osnovano. U zadnje se je vrijeme odazvalo toj želji neko česko društvo.

Glavnu je brigu posvetio »N.« dacima. G. 1909. je osnovao k o n v i k t, koji je smjestio kod časnih sestara u kući »Lurd«. Tu je uzdržavao te godine 27 đaka (od kojih je 6 izostalo), a za svakog je plaćao isprva 25 K, a poslije 30 K. Iste je godine izvan konvikta potpomagao 67 srednjoškolaca i 30 visokoškolaca sa svotom od K 24.762.10, dok su podružnice poduprle 2 visokoškolca, 47 srednjoškolaca i 3 đaka osnovne škole. — Do godine je konvikt prenešen u jednu kuću biskupa Šarića. Kućanstvo vode časne sestre, a prefekt je svećenik. G. 1913. bilo je u konviktu 40 đaka (9 ih otpušteno), od kojih se neki uzdržavaju svojim novcem. Lani je kupio »N.« zemljište za K 36.000, na kojem će podići svoj konvikt za 100 đaka. Misli ga sagraditi novcem, što će mu ga dati vlada. (Vlada je naime obećala darovati »Napretku«, »Prosvjeti« i »Gajretu« K 1,000.000, od koje bi svote »N.« zapalo K 244.000). Te je godine »N.« podijelio štipendija i potpora K 28.468.70 na 117 đaka.

III. »Napredak« će moći mirno da pogleda na svoj rad u prvom deceniju svijestan, da je učinio svoju dužnost. A gledajući na svoj »dom«, što ga je lani otvorio, moći će se i ponositi. G. 1912. kupio je gradilište za K 167.000, a »dom« je podigao s K 900.000. U »domu« imaju svoje prostorije sva hrvatska društva u Sarajevu. Kako je god. »N.« okupio u svom »domu« sva hrv. društva u Sarajevu, tako bi trebao da okupi sve hrv. organizacije širom Herceg-Bosne u jednu čvrstu falangu.

»N.« nije izdavao nikakvih knjiga za prosvjećivanje naroda. Jedino od g. 1906. izdaje svoj koledar, koji mi se čini spomena vrijednim s dva razloga: što donosi, i ako ne potpun, a ono bar nekakav pregled našeg rada u Herceg-Bosni, i što zna često donijeti vrlo zgodne članke za puk. Štampa se u 6000 primjeraka.

V. Grmović.

Protialkoholni pokret.

PROTUALKOHOLNA IZLOŽBA U ZAGREBU.

Otvorena je 8. ožujka. Bila je najavljena tek s nekoliko novinskih notica. Prave reklame nije bilo, što se svakako i podudara s ozbiljnošću i znamenovanjem same stvari. Pri otvorenju je bio velik broj — pri sličnim zgodama — obligatnih cilindera i »salona«, velikih ženskih šešira, mnogo lica s izrazima nerazumijevanja, sažalnih pogleda, a tu i tamo i po koja oštrija riječ ugojena gospodina s krasnim crvenim božurom posred naduvenog lica. Došli znatiželjni Zagrepčani da vide »senzaciju«. — Sam je ban otvorio izložbu nakon pozdravnog govora dra. Kiseljaka. Otvorenju su prisustvovali izaslanici nekih apstinentskih udruženja i ostalih kulturnih društava. Tu je bio izaslanik »Svete vojske« vlč. J. Kalan, izaslanici srpskih i madžarskih apstinenata, izaslanik »hrv. liječničkog saveza« dr. Čačković, a među ostalima su bili prisutni gotovo svi »Domagojci«. Izložba je uređena u prizemlju »umjetničkog paviljona«, koje je prostorije ustupio grad u tu svrhu. Izložbene bih predmete mogao razvrstati u glavnom u četiri skupine: 1. antialkoholna literatura, 2. grafički prikazani utjecaji alkohola, 3. slike, 4. modeli, dok je bezalkoholna pića zastupalo nekoliko butelja vina bez alkohola, fabriciranoga u mitrovačkoj kaznionici.

1. A n t i a l k o h o l n a l i t e r a t u r a. Zastupani su isključivo Hrvati, Slovenci i Srbi.

Time se je kao htjelo dati izložbi jugoslavensko obilježje. A gdje su ostali onda Bugari, koji nijesu zastupani nijednom brošuricom, nijednim letakom, nijednim slovcem? Najbrojnije su zastupani Srbi, — čemu se nije ni čuditi, jer oni imaju doista vrlo jaku protualkoholnu organizaciju. Slovenci su srazmjerno slabo zastupani prema množini svoje literature i prema jakosti organizacije. Od hrv. brošura nijesam mogao nigdje da nadem zgodnu knjižicu (naknadno izložena!) »Borimo se dok je vremena!«, što ju je izdalo društvo franjevačkih bogoslova u Zagrebu »Duns Scot«. Naknadno su izložena dva primjerka »D. V.« s rubrikom »Protialkoholni pokret«. Možda bi mnogi prigovorili štošta priredivačima. Ja držim, da svi prigovori ne bi bili opravdani, pa bi im se u mnogočem učinilo krivo. Sličnog poduzeća nije još vidjela Hrvatska. Ovo je prvi početak ,koji je — uzme li se stvar u cijelosti — vrlo uspio. Pri ovakvom velikom materijalu nije čudo, da je previdena koja stvar. A ako je što i prevideno ili se nije moglo u prvi mah naći i izložiti to će se moći poslije lako nadoknaditi, budući da je izložba trajna.

2. Grafički prikazani utjecaji alkohola. To je centrum cijele izložbe i to je ono, što joj podaje tako veliku važnost. U onim vertikalnim i horizontalnim stupcima raznih boja sadržani su nepobitni rezultati najčistije znanosti. Svaki bi posjetilac morao da prouči te table, pa da se uvjeri o opravdanosti protialkoholnog pokreta uopće, a napose o opravdanosti te izložbe, pa da ostavi izložbu s jasnim pojmovima o alkoholu i o njegovom utjecaju. Table su većim dijelom njemačke (Gruber-Kraepelinove »Wandtaffeln«) i prikazuju njemačke statističke podatke o različitim utjecajima alkohola. Da je hrvatski protualkoholni pokret stariji, bilo bi i kod nas takvih tabla, koje bi bile bolje nesamo radi toga, što bi prikazivale našu domaću nesreću, nego i radi toga, što bi svojim strašnim brojkama jače uvjeravale. Za izrađivanje takvih tabla treba i svojskog proučavanja i truda i vremena za samu izradu. Radi toga se mogu priredivači ponositi onim tablama, koje grafički prikazuju rezultate dra. M. Kostića, što ih je objelodanio u brošurici »Alkohol i zločin« Za nas bi bilo kud i kamo važnije, da je prikazan odnos između alkohola i degeneracije u hrvatskim zemljama Ali pošto o tom nemamo još stručnjačkih podataka, to se moramo još strpiti. A držim, da će i Bunge-ovi rezultati o toj stvari uspješno djelovati na naše ljude. Za odnos između alkohola i gospodarstva mogle su se izraditi table i za naše domaće prilike, jer se za taj premdet nalazi i u nas nešto gradiva, osobito u Đurićevoj knjižici »Brojevi govore kuda vode alkoholna pića«.

3. Slike. Povrh tabla, koje grafički prikazuju utjecaj alkohola na promet, nalazi se nekoliko slika, na kojima su zorno prikazane nesreće, koje je u vrlo mnogo slučajeva prouzrorokovao alkohol. Tu su željezničke nesreće, nezgode na moru i pri vožnji u automobilu. Osim tih ima i slika, koje se mogu i s umjetničke strane pohvaliti kao na pr. »Na dan isplate«. — U nekoliko su slika prikazani organi čovjeka, koji pije alkoholna pića, i čovjeka, koji ne pije.

4. Modeli. Jedan model pokazuje množinu hranjivosti kod različitih hranjivih predmeta. Nekoliko modela ljudskih organa zdravih i alkoholom degeneriranih.

Još mi je istaknuti izvadak iz zakonika cara Dušana, u kojem se normira kazna za pijanice, a koji je u originalnoj ćirilici i u transkripciji latinicom izrađen u velikom formatu i lijepo uokviren.

Priredivači bi se trebali pobrinuti, da izlože i bezalkoholnih pića.

Izložba ima svaki dan lijep broj posjetilaca. — Sama izložba, pa onda predavanja, koja će se držati od zgode do zgode, možda će prodrmati naš bezbrižni, uspavani Zagreb i svesti njegov život bar donekle u drugu kolotečinu. Kako će se i u provinciji priredivati izložbe s predavanjima, radati se je, da će to poduzeće biti od velike koristi i da će donijeti lijepih uspjeha.

V. Grmović.

PROMET I ALKOHOL.

Veoma je važan faktor svega svjetskog života promet. Da alkohol zlo utječe na promet, bit će manje poznato. Samo nekoliko riječi o tom!

Željeznička ravnateljstva u Evropi vode statistiku o nesrećama; kod poduzeća ove vrsti prometa to je i najlakše, ali na žalost ne istražuju pobliže uzroke; to rade Američani; u statistici Pacifik-društva štampani su veoma interesantni podaci: 68% svih nesreća skrivili su ljudi a 32% nastalo je uslijed prirodnih nepogoda i slučajnih nezgoda. U Americi provedena je stroga kontrola, da se predusretne uživanju alkohola i sva ravnateljstva nastoje potpuno eliminirati uživanje alkohola kod svojih namještenika za vrijeme službe. Pa kad je u Americi ovako velik postotak nesreća skrivio nemar namještenika, u Americi, gdje je proveden i organizovan antialkoholistički pokret među željezničarima, kakav mora da je odnošaj kod nas, gdje osim odredbe u prometnom pravilniku ne postoji ništa, što bi pospješivalo ili bar na bolje vodilo ovo važno pitanje prometa.

Veoma su zgodni pokusi dra. Kraepelina i dra. Fürera, objelodanjenja raznih antialkoholističkih društava i glasila za interese prometa i usput spominjem izvrstan članak kontreadmirala Müllera («Marine Rundschau« 1912.) o zlom utjecaju alkohola na vršenje službe pa krasan osvrt na nepovoljno djelovanje pića u vojništvu u »Armeezeitung« god. 1911.

Dr. Kraepelin i Fürer oborili su onu krilaticu, da alkohol osvježuje; dokazali su, da već uživanje neznatnih kvantiteta (30—50 grama) nepovoljno djeluje na funkcijoniranje mozga, na trijeznost, to je djelovanje tim jače i intenzivnije, što je uživanje alkohola više. Richardson je dokazao, da je sluh i vid slabiji, to jest da se to slabljenje opaža već kod užitka 4 ccm. alkohola ta se činjenica ;eklatantno pokazuje kod razlikovanja boja.

Razumljivo je, da je od posebne važnosti za sigurnost prometa potpuna trijeznost, koja se najbolje očituje u brzini stvaranja zaključaka, u brzini mišljenja, u brzini izvadanja zaključaka, djelovanja; ta zar se rijetko događa, da otklon nesreće ovisi o sekundi, o dijelu sekunde?

Općenito se veli da su željezničari i uopće svi činovnici prometnih sredstava primorani piti (i alkohol?) radi prilika, u kojima vrše svoju dužnost. Neki su izvrgnuti visokoj temperaturi i boravku u zraku zasićenu prahom, drugi opet napornim fizičkim poslovima; za sve se ovo treba »kriješiti« i »grlo ispirati«. Treći je razlog, da su izvrgnuti opasnostima pića, da se namještenicima baš ovih institucija, gdje je potrebna najveća trijeznost, pruža »najbolja« prilika da piju po onim bezbrojnim gostionicama raznih želj. stanica. Krvava bi dakle bila potreba dokinuti sve te gostionice, a kod preostalih razdijeliti točenje pića od prostora za čekanje.

Da se — služeći se ovakovim i sličnim sredstvima — dade postići krasan rezultat svjedoči nam upravo divan primjer, kojim bih htio završiti ovo nekoliko riječi o zlom utjecanju alkohola na promet.

U Frankfurtu n./M. osnovan je dom za željezničare i poštarske činovnike, u kojem je zabranjeno uživanje alkohola; zgodnim cijenama i za naše prilike upravo nečuveno jeftinim postao je taj dom omiljelim središtem svih željezničara, a posljedica je u roku od 2 god. bila da je 65% svih željezničarskih i poštanskih službenika postalo antialkoholistima.

Uzevši u obzir, da je Frakfurt n./M. središte rajnske trgovine i željezničkog prometa, a da je broj nesreća u rayonu frankfurtske direkcije u prošloj godini bio najmanji, dade se zaključiti, da je antialkoholistički pokret veoma korisno djelovao na prometne prilike tog okružja. Ovaj će zaključak biti utemeljen još brojnijim dokazima, dok izađe statistika »United kingdom Railway Temperance Union« apstinentskog društva željezničara Vel. Britanije pa »Societé antialcoolique des Employés et Ouvries des chemins de fer«; obadva društva rade na osnivanju ovakovih domova po svim većim stanicama gdje se nalaze raskrća željezničkih pruga, gdje je skupljen veći broj željezničkih službenika.

Kod nas! Naš narod popije 80 milijuna kruna godišnje a cijeli naš kapital procijenjen je na 300 milijuna kruna dakle 1/4 sveg imutka popijemo mi — jadni Hrvati!

Vlade Smolčić, iur.

ALKOHOL I ALKOHOLNA PIĆA.

Značenje riječi »alkohol« tumači se različito, što nije od velike važnosti. Radi toga ću odmah preći na alkohol kao kemijski spoj. U kemiji zapravo ne znači alkohol samo jedan spoj, nego se ta riječ upotrebljava za čitav niz spojeva, koji imadu jedno skupno karakterističnо obilježje. Alkoholi se izvode iz ugljovodika tako, da se jedan vodik (H) zamijeni s takozvanim hidroksilom (OH). Na pr.: Prvi ugljovodik je metan (CH_4). Ako mu oduzmemo jedan H i zamijenimo sa OH dobijemo najniži alkohol-metil alkohol CH_3OH. Zamijenimo li u

drugom ugljovodiku, etanu (C_2H_6) opet H sa OH dobijemo etil-alkohol (C_2H_5OH) s kojim ćemo se malko pozabaviti jer je to naš obični alkohol ili žesta.

Alkohol je lako upaljiva tekućina, koja gori slabo modrim plamenom, a koncentrirana djeluje kao vrlo jak otrov na sav živući organizam. Njega su već u 14. vijeku dobivali Arapi destilacijom vina. No takav alkohol nije čist nego imade u njemu vinskog ekstrakta. Istom g. 1796. pošlo je prvomu Lowitzu za rukom da načini čisti alkohol. Ako naime pustimo na zraku kakovu tekućinu u kojoj ima sladora to ćemo nakon nekoliko dana opaziti, ako je okušamo, da joj je slatki tek oslabio ili sasvim nestao. U tekućini nalazi se alkohol u većoj ili manjoj množini. Što je uzrok tome?

U otvorenu posudu, u kojoj se nalazi sladorasta tekućina padaju iz zraka gljivice (Saccharomyces), koje se velikom brzinom množe i kod stanovite temperature rastvaraju šećer na alkohol i ugljični dioksid:

$$C_6H_{12}O_6 = 2\,C_2H_5\,OH + 2\,CO_2$$

Danas prave alkohol ponajviše iz škroba i repne melase. Škrob pomoću razrijeđenih kiselina pretvore u grožđani slador, a taj se po prije spomenutom načinu dalje rastvara. No to dobivanje alkohola iz sladornih tekućina ide samo do neke stanovite granice. Ako se u tekućini stvori 15% alkohola, daljnje rastvaranje prestane, jer alkohol ubija one gljivice, koje prouzrokuju rastvorbu šećera na alkohol i ugljični dioksid. Ovako dobivene tekućine se destiluju i na taj način može se dobiti po različitim metodama i 100% alkohola. Njemačka je producirala g. 1900. četiri milijuna hekt. 100% alkohola. U njoj se popije godimice toliko alkohla, da dode na svakog čovjeka (uračunavši ovamo i novorođenu djecu) 4½ litre 100% alkohola. Osim čistog alkohola producira se mnogo vrsti alkoholnih pića, od kojih ću samo najvažnija spomenuti.

Prvo i najstarije alkoholno piće je vino. Slador, koji se nalazi u grožđanom soku rastvara se (mi velimo šira vrije). Dakako jakost vina ovisi o procentu sladora koji se nalazi u grožđu. Procenat sladora varira između 12—30%. Obična vina imadu 6 do 8% akohola, no ima i jačih. Južna vina, koja imadu mnogo sladora sadržaju i do 20% alkohola. Osim alkohola nalazi je u vinu još i trijeslovine, nešto masti, octene kiseline, koja uz jantarovu i jabučnu kiselinu može prouzrokovati akutni želučani katar.

Drugo najraširenije piće je pivo. Pivo se pripravlja iz ječmenog slada, kojemu se pridodaje kvasca da provri, i hmelja da zadobije svoj posebni okus. Pive se proizvodi neizmjerna množina. Godišnja produkcija iznosi oko 250,000.000 hekt. piva, od čega otpada na Austriju 25,000.000 hektl. U Njemačkoj se g. 1909. popilo 77,000.000 hekt. piva. Austrija dobiva godišnje do 90,000.000 kruna, a Njemačka 180,000.000 maraka. Ali to je krvavi novac, za kojim plaču sirote, i koji se mora upotrebiti za bolnice, ludnice i kaznionice, koje puni nitko drugi, nego alkohol. Pivo imade obično 3%—4% alkohola, ali imade piva sa 8% alkohola (u Engleskoj). U kratko: u pivi se nalazi do 90% vode, a ostalo otpada na alkohol, šećer, mliječnu i fosfornu kiselinu, dekstrin i na ekstrakte. Pivo je zapravo nedovrelo piće, pa stoga imade uvijek pjene, koja dolazi od ugljične kiseline, što se neprestano izlučuje.

Od drugih pića spomenuti je šerbet ili medovinu, koja se pravi iz meda. Imade 4—6% alkohola. Medovinu su mnogo pravili u Štajerskoj a i u nas. U posljednje je vrijeme većinom zabranjeno to piće, jer se za fabrikaciju tog pića mjesto meda upotrebljavaju kojekakovi surogati, radi čega su nastala otrovanja. Rakija se peče kako je svima dobro poznato iz šljiva. No imade rakije pečene iz trešanja, bresaka, borovice, anisa, višanja i t. d. Sadržaj na alkoholu varira između 30—50%. Rum je destilat melase od šećerne trstike, a imade do 77% alkohola. Arak je destilat riže, a ima do 60% alkohola, a whisky, koji se pravi iz kukuruze sadržaje 30—60% alkohola. Likeri se pripravljaju iz alkohola dodatkom šećera, boje i eteričnih ulja od različitih plodova te prema tome imadu onda i imena. Tako imademo maraskin, kruškovac, višnjevac, od vanilije, ruže i t. d. Likeri imadu 30—60% alkohola. Zadnje piće, koje ću vam spomenuti jest absinth-pelunija ili bermet. To je vrst likera, koji se dobiva destilacijom pelinovog lišća uz dodatak alkohola, ili se jednostavno primiješa alkoholu pelinovo ulje. Sadržaje 60—70% alkohola. On je najopasniji i najotrovniji od svih alkoholskih pića, jer sadržaje otrovne spojeve, koji prouzrokuju grčeve. Njega uživaju najviše u Franceskoj i Švicarskoj.

Đ. Habek.

IZVJEŠTAJI.

Zbor franjevačkih bogoslova »Duns Scot« u Zagrebu. Prošloga je mjeseca održao zbor svoju semestralnu skupštinu. Na redovitim sastancima, kojih je u ovom semestru držano 13, čitalo se 11 referata i to pretežno apologetskog, onda ekshortativnog, pedagoškog, pa i beletrističkog sadržaja. Osim onih referata, koje smo već iznijeli u »Đačkom Vijesniku« br. 5. i 6. čitali su dalje slijedeći: »Don Boskov preventivni pedagoški sistem« (fra G. Gjörkeš); »Znanost i studij« (fra Julije Luketić); »Učenik križa« (fra G. Goričanec); »Svećenik« (o. Dinko Držaić; »Coeli enarrant gloriam Dei« (fra Kl. Sokolović).

Na dan »Dies sapientiae« (a to je uvijek dne 17. XII., kad se u Božanstvenom Činu (časoslovu) počima antifona (predpjev) s riječima: »O Sapientia, quae ex ore Altissimi prodiisti . . .«) imadosmo malu svečanost, na kojoj je fra Laca Harapin držao govor o Utjelovljenoj Mudrosti.

O radu nekih članova, valja napose to istaći, što marljivo sarađuju u trećoredskom »Glasniku sv. Franje«, a spremaju se, da preuzmu stalni dio u omladinskom listiću »Andelu čuvaru«.

Zbor ov. g. radi mnogo na nutarnjem svojem uređenju, te je u tu svrhu, osim odborskih sjednica držao i 8 izvanrednih sastanaka. Inicijativom bratskog franjev. zbora »Milovan« u Makarskoj, koji je ovogodišnje »Vodstvo« svih franjev. zborova, zbor je zaključio, da će dva puta birati odbor i to: početkom prvog i početkom drugog semestra. Stoga na posljednjoj skupštini, koja je ujedno bila i izborna, izabran je za predstojnika ponovno o. Metodije Badura, kao i za tajnika fra Sig. Šimunović, a za podpredsjednika fra Julije Luketić.

fra S. Š.

Zbor franjev. bogoslova »Iskra« u Dubrovniku. Zbor je osim prve izborne sjednice držao 6 redovitih skupština jednu izvanrednu i jednu svečanu literarno-glazbenu akademiju u slavu Božića i Milanskog edikta. Na skupštinama čitale su se ove radnje:

Fra Spasoje Korunić: Izaija i djevičansko značenje (kritično-egzegetska rasprava). — Božić u srednjem vijeku. — Božanstvo i čovječanstvo Isusovo. — Emanuel. — Sv. tri Kralja. — Fra Rudolf Velnić: Putnik (Sv. Franjo pred Rimom — crtica.). Fra Arkanđeo Vijolić: Pjesme: Smrt Grgura Ninskoga. — Idolu života. — Zakad zvijezda. — Cecilija. — Triumfalni pjev (triptih): Krist, Petar, Konstantin. — Zadnji Božić na Ozlju gradu. — Euharistična harfa. — U trijemovima Isusovim. — Tamo na... — ... ave! — Radnja: Bezgriješno začeće. Fra Teofil Velnić: Viđenje i kršćanstvo Konstantina Velikoga. Fra Stijepo Šteianić: Povijest Indijanske filozofije. Fra Petar Peterca: Propast poganstva. Fra Antun Bakotić: Panem et circenses (dekl.) od Badalića. Fra Vjenceslav Bandera: Prvi Božić u tudini (dekl.) od Marušića.

Radosno ističemo izvanrednu skupštinu, na kojoj nam je O. P. Vlašić držao poučno-praktično predavanje: »Kako se obrađuju znanstvene radnje?« Isti je O. Vlašić — kao pokrovitelj zbora — redovito prisustvovao svim našim sjednicama, radovao se našem napretku, potpomagao nas svojim iskusnim savjetom i sokolio nas svojom vatrenom besjedom. Obogatio je također našu knjižnicu lijepim brojem znastvenih i zabavnih knjiga poznatijih modernih auktora.

»Od našeg rada prama vani osim redovite suradnje u »Luči« i »Euhar. Glasniku« nemamo izvanrednih stvari, jer nam ni malo prilike to ne dopuštaju, spominjem samo da nastojimo s o. Upraviteljem III. Reda, eda se mjesečne trećoredske skupštine što svečanije obave. Naš je tamburaški zbor češće priređivao prigodne koncerte, ponajviše u užem krugu, ali se je kadkad odvažio i pred širu publiku.

Svim suboriocima za Vjeru i Hrvatstvo bratski pozdrav!

F. S. K. predsjednik.

Hrv. kat. akad. prosvj. društvo »Pavlinović« za Dalmaciju. Prikazat ću ovdje u glavnim crtama rad društva kroz I. seme-

star ove godine. 1. Rad bogoslovnog kluba. Klub je kroz ovaj semestar radio slijedeće: a) Održao dva prijateljska sastanka. Na prvom je drug Matulić govorio o hrv. kat. nar. daštvu kao jedinstvenom organizmu, a na drugom drug Carić o radu bogoslova za omlad. društva. Na jednom se i drugom sastanku razvila iza referata dosta živahna debata; b) Omladinska je sekcija imala 4 sijela, na kojima su se raspravljala sva pitanja, koja zasijecaju u omlad. pokret. Članovi su se sekcije dopisivali s većinom omlad. društava u Dalmaciji; osim toga su poslali 2 poslanice svim omlad. društvima: prvu o omlad. sastanku, što se je ovih praznika održao i njegovim zaključcima, a drugu (pred Božić) o čestom primanju sv. pričesti i o agitaciji za »Mladost«; c) Prosvjetna sekcija je najviše radila oko raspačavanja društvenih izdanja; d) »Mladost« je također davala članovima dosta rada. Društvo je bilo odlučilo, da će s novom godinom izdavati list dvaput mjesečno i stoga se je agitiralo, da se broj pretplatnika poveća; ali slagarski je štrajk učinio, da list nije do danas izašao (ovih će dana izaći prvi dvobroj na Krku). 2. Pavlinovićevci po universama (u Beču, Gracu i Zagrebu) udružili su se također u klubove i radili su koliko su im prilike dopuštale. Neki su se i dopisivali s omlad. društvima. 3. Pavlinovićevci u Spljetu su se također udružili u klub društveni i počeli da rade u Spljetu i okolici. Odlučili su u gradu osnovati javnu pučku knjižnicu i u tu su svrhu već lijepi broj knjiga sakupili. Društvo je također nabavilo skioptikon, s kojim će se češće zaletiti u okolicu i održati koje predavanje. 4. Između uprave društva i pojedinih članova vodilo se često dopisivanje, a tajnik je pred Božić poslao svim članovima oduže pismo o stanju i radu društva kroz ovu godinu. Broj omlad. društava — i ako polako — ipak raste, tako su se kroz ovo vrijeme osnovala neka nova društva kao Vis, Betina, Kaštel-Sućurac, Žrnovo, Ugljan itd. **Tajnik.**

Izvještaj »Domagojeve« skupštine. Dne 7. III. 1914. obdržavao je »Domagoj« svoju redovitu glavnu skupštinu. Predsjednik je J. Matković u svom pozdravnom govoru općenito ocrtao rad u »Domagoju«. Od prošle skupštine opaža se, veli, da su sekcije uznapredovale, dakle i glavni rad u »Domagoju«. U svom je govoru istaknuo lijepih misli. Tako osobito potiče na samostalnost drugova u radu. Neka se ne oslanja jedan na drugoga, nego svatko neka bude svjestan svojih dužnosti. Opominje drugove, da je naš pokret još uvijek aktualan, kaošto će uvijek i biti. Bodri drugove, da ne sustanu. Dok se drugi utiču modernom, interkonfesionalnom kršćanstvu, mi crpemo snagu iz vječnih Kristovih ideala. Kad je tajnik pročitao zapisnike, prelazi se na izvještaje odbornika. Potpredsjednik Radočaj izvješćuje o prijateljskim sijelima. Bilo ih je od prošle skupštine tri. Predavali su 1. g. Ivšić: Općenito o socij. pitanju; 2. B. Babić: Naše organizacije u budućnosti i 3. g. Grga Galović prigodom socij. tečaja u Zagrebu: Duhovni život kat. laika. S polaskom i radom prijateljskih sijela, veli, da je zadovoljan. Nadalje izvješćuje tajnik o odb. sijelima i korespondenciji. Odb. sijela bilo je 11. Na njima se ponajviše raspravljalo o radu i članovima u »Domagoju«. Iz »Domagoja« su istupili: Erdeljac, Magerl i Korlaet. Članova imade sada 46. Primljeno je 49 pisama, a odaslano 47. Blagajnik veli, da je kod izvještaja zadnje skupštine bilo u blagajni 45.04. Nanovo je unišlo 101.50 K, što onda iznaša 146.54 K od toga iznosi izdatak 89.67 K; u blagajni ostaje dakle 56.87 K. Arhivarevo izvješće upotpunjuje dr. Markulin time, da će »Domagoju« rado ustupiti svoje duplikate nekih časopisa. Zatim pročelnici sekcija redom izvjestiše o radu svojih sekcija. Pročelnik narodno-obrambene sekcije ukratko izvješćuje, da su bila četiri sijela s ovim predavanjima: 1. O Vodenim Hrvatima; 2. O Dakovštini; 3. predavanje u Hrv. nar. Straži o njezinom radu i 4. o Međumurju. Socijalna sekcija (drug Gortan) imala je dva sijela s ovim predavanjima: 1. Rad poljodjelske banke na zadružnom polju predavao g. Gollner i 2. Historijat socij. demokracije dr. Eckert, senior. Leonova sekcija (pročelnik drug Vandekar) također radi kao i apstinetska sekcija, koja uglavnom vodi brigu oko osnivanja apstinetskih sekcija u našim organizacijama. Na to je slijedilo primanje novog člana (na svakoj »Dom.« skupštini radosna točka rasporeda) druga Valentića, stud. phor.

U eventualijama stvoreno je više korisnih i lijepih zaključaka. Tako neka se s naše strane opet povede zaspala akcija za reciprocitet hrv. sveučilišta. Onda da se u poslovnik pridometne, da su na predavanja stranih naših prijatelja dužni svi doći i t. d. Debatiralo se još o »Excelsioru« i dugu, koji nas radi toga još tereti i zaključeno je, da se preporuči našim organizacijama, da naručuju preostale egzemplare za svoje članove, što drugovima evo i ovim putem stavljam do znanja. Tako je i ova skupština u starom oduševljenju i i raspoloženju drugova svršila davši nam i opet poticaja za daljnji rad. T.

Sa sijela naših organizacija. — **Lb** — 5. s. Reformacija u Njemačkoj; 6. s. Pasionske igre u Vrbovcu; Nacijonalisti (akadem.) 7. s. O Arnoldu; Šenoa, Smrt Petra Svačića, d.; s. Religija u Homeru; Monoteizam; katolička Crkva i njezini protivnici u socijalnom pitanju; 9. s. Duša; Učiteljsko pitanje; 10. s. Kulturno stanovište Radićevo (akad.); 11. s. Svrha našeg društva; Religija uopće; 12. s. Deklamacije i pripovijesti. Kod deklamacija treba navesti i autora pjesme; 13. s. Ferijalni rad preko božić. praznika; Generalna debata o sekcijama; 14. s. Povijest Bugarske, Srbije i Crne Gore (soc. kult.); 15. s. Apstinencija (akad.) Putovalna listina; Preradović, Nikoli Zrinskom, d.; 16. s. Nastavlja se povijest. — **m** — 1. s. Konstitutivno. 2. s. Razvitak i načela našeg pokreta (akad.); Naprijed za katol. načela (sveć.); Požrtvovnost i rad u organizaciji; Ustroj našeg pokreta (akad.). 3. s. Značaj. 4. s. Preradović, Pozdrav domovini, d.: Minal Pavelić, prikaz. 5. s. Naša zemlja, d.. Djed i unuk, d.; Seljačka buna: Ljubićićev Dubrovački nocturne. d. — **Ž** — 10. s. Stari Slaveni. 11. s. Hrvatska za Tomislava; Rusija nekoć i danas. 12. s. Zadrugarstvo. 13. s. Narodno-obranbeni rad (akad.); Nezavisan kat. đak (akad.). — Odio mladih: 1. s. Kako ćemo odgojiti sami sebe. 2. s. Šenoa, Junaci gologlavci, d.: Pripovijest. 4. s. Pripovijesti i pjesme. 4. s. Život Mihanovića i Rembića. 5. s. Petar Berislavić i Krsto Frankopan; d. i crtice. 6. s. Šenoa, Šljivari. d. Prikaz »Hrisante«; Što da čitamo? — **D** — 4. s. Dujmišić, Pelikan. d. Rašireње Kristove nauke među Hrvatima. 5. s. O našim organizacijama. Šenoa, Stari pandur. d. 6. s. Život onkraj groba. Aug. Šenoa. 7. s. Mažuranić, Agovanje. d. Socijalno pitanje: Zlo štivo. 9. s. Današnji protivnici vjere: Najveći učenjaci — katolici. — **G** — 1. s. Svrha organizacije. Pouzdani sastanak. 2. s. Dubovac. 3. s. Naše prilike: Vojna nekoć i danas. — **E** — 12. s. Jovanović, Buha i muha, d. Nekoliko riječi o svemu (?!). 13. s. Vjera i kultura. 14. s. Vjera i kultura. 15. s. Unijati. — A gdje su deklamacije? **K.** — **Sp** — 5. s. Uvod u hrv. krajeve: Marija u našoj narodnoj pjesmi. — A daljnji izvještaji? — **P** — Odio mladih: 4. s. Dobrila, život i rad. Temeljito učenje i odgajanje samoga sebe. — **J** — 5. s. Preradović, Kosovo polje, d.; I. E. Padovec, kitaraški virtuoz: 6. s. Gregorčić: V pepelnični noče. d. Izgubljeno zvanje. Sekcija euharistička 1. s. Požrtvovnost.

Vijesti i poruke.

Naprijed za hrvatsko more! Najnovija povreda i najteža rana hrvatskome srcu uzbunila je naš narod. Bojazan, da nam Madžari ne otimlju naše more, podigla je cijelu Hrvatsku. Novine pišu, drže se prosvjedne skupštine. I seljak, koji za more skoro ni znao nije, za njega se sada zanima. Vrijeme je, da započnemo s akcijom, kojoj smo udarili temelj u Ljubljani. Treba da osnujemo »Pomorsko društvo«, koje će riječju i novcem braniti našu čast, našu zastavu u Primorju i na Jadranu. Ako to uspije, mlada će katolička akcija staviti na svoju krunu sjajan biser, koji će svjetliti kroz vjekove. Nju će zato hvaliti kasnije generacije slobodne Hrvatske. Neka dakle drugovi upotrebe prigodu. Gdjegod opstoji jedna naša organizacija, na kojugod skupštinu zalazi jedan naš čovjek, neka se agitira pak neka se u organizacijama — za sada — osnuje jedna sekcija »za naše more«, koja će ljude poučiti i interesirati te

pokazati im skrajnu potrebu obrane. »Riječke Novine« zadnjih 2 mjeseca te referat »O hrvatskom paroplovstvu« na ljubljanskom sastanku biti će dostatni, da u kratko vrijeme neupućene upute.

Drugovi neka nam pak jave uspjehe. Na raspoloženju, koje budu oni stvorili, gradit ćemo dalje.

Radimo, dok vrije. Ili sada, ili nikada! P.

Vlč. gosp. don Đuro Vilović naš vrijedni suradnik i senior namješten je kao upravitelj župe u mjestu Lokve-Rogoznica, kraj Omiša. Našemu drugu želimo, da ga ono oduševljenje, kojim je čeznuo, da se žrtvuje na narodnom oltaru, ne ostavi, te da bude i nadalje dostojan zemljak svoga ideala don Miha Pavlinovića. To su naše želje i nade — naša poputbina drugu pri nastupu u narod.

Putovalna listina. Ove godine naumismo izdati zajedničku putovalnu listinu sa Slovencima. Zadaća je ove listine našim drugovima putovanje što lakšim i korisnijim. Najprije treba domovinu upoznati, a onda za nju raditi. U tu svrhu smo poslali našim drugovima kratke upute uz molbu, da nam što prije pošalju popis svojih ljudi, koji su voljni stupiti u putovalnu listinu. Do danas je odziv bio slab, što ne bi smjelo biti. Onim drugovima, koji nam ureden popis poslaše svaka hvala! Drugovi ne oklijevajte s ovako važnim stvarima!

Prva dužnost! Onaj, koji je pretplatnik jednoga lista, ne koristi listu i njegovu napredovanju niti propagira njegove ideje, koji ga samo drži, a ne plaća. Taj zapravo ubija list, ubija onaj pokret, kojemu je dotični list glasilo. A koliko ima nas, koji su na taj način direktni šteočinci, koji ne platiše »Luči?« Još jedno! Koliko nas nije platilo savezne članarine? Učinimo dakle svoju prvu dužnost.

Sjednica predstavništva bit će 30. travnja o. g. Molim »Pavlinovića« »Dobrilu« i »Martića«, da pravovremeno obavijeste sekretarijat o fer. pokr. sastancima.

UZORNI IZVJEŠTAJI. Najuzornije nam poslaše dosada izvještaje Sarajlije i Splićani. Živili!

VESELI VAM BILI USKRSNI DANI!

SABIRITE ZA »LUČ.«

DOPISI.

ZAGREB. S HRVATSKOG SVEUČILIŠTA.

Živio slavenski Trst. Baš u vrijeme, kad je u austrij. parlamentu stavljeno ponovno na dnevni red ustanovljenje talijanskog pravnog fakulteta sa sjedištem u Trstu, napadoše talijanski đaci akademije »Revoltella« u Trstu na najgadniji način svoje slovenske i hrvatske kolege i to zato, što su oni medu sobom razgovarali svojim materinjim jezikom. Baš ovaj dogodaj jasno pokazuje, što bi se dogadalo na talijanskom pravonm fakultetu u Trstu i baš on govori najvećma protiv ostvarenja nepravednih talijanaških želja.

Mi smo Hrvati uvijek i previše tolerantni i liberalni prema neprijateljima narodnim, prema onim školama dapače, u kojima nam se odnarođuju vlastiti sinovi; iz liberalnosti ustaje i brani u carev. vijeću jedan hrv. zastupnik (dr. Tresić) ustanovljenje talijanskog pravnog fakulteta sa sjedištem u Trstu.

Cjelokuna naša akademska omladina bez razlike mišljenja našla se složna, te je po svim sveučilištima protestirala protiv drskih talijanaških napadaja na hrv. i slov. akademičare u Trstu.

Akademičari hrv. sveučilišta u Zagrebu obdržavali su u tu svrhu veliku skupštinu dne 11. o. mj., na kojoj su protestirali protiv barbarstva talijanaških akademičara, »nosilaca« i »potomaka« Danteove kulture. Skupština je ova pozvala u isto doba naše narodne zastupnike, da vode posvuda najžešću borbu, dok se ne riješi opće narodno pitanje, priznanje ispita položenih na hrv. sveučilištu u Zagrebu. Poseban odbor izradio je memorandum na hrvatski sabor u Zagrebu, u kojem poziva oce domovine, da ovo pitanje postave medu najpreče.

Ovi nam dogodaji najbolje pokazaše, da bi talijanski pravni fakultet u Trstu bio najveće odgojilište agitatora i središte iredentističke propagande, a sve na štetu našeg primorja, našeg hrvatskog mora. Trst i Rijeka, to su dva najveća grada na Jadranu, a po historiji i po prirodnom pravu oni nama pripadaju. Ta čitali smo, da su prezimena talijanaških napadača u Trstu većinom na ič i vić, dakle »sangue puro«.

Po liberalnim madžarskim zakonima nema na Rijeci hrvatske škole, premda je po službenoj statistici polovina Hrvata, a po austrijskoj politici nema u Istri ni jedne državne pučke škole sa slovenskim jezikom. Ipak u Istri Slovenci sami rade i krasno napreduju tako, da su i tamošnje Hrvate probudili iz mrtvila, te se osnovala hrvatska škola. Želimo, da naši drugovi nikada ne zaborave važnost podignuća narodne svijesti u ovim velikim i važnim primorskim pozicijama, pa da uvijek sakupljaju za škole u Trstu i Rijeci. Shvatimo važnost mora i branimo ga, a u prvom redu branimo najveće naše luke Trst i Rijeku.

I zadnji napadaji na hrv. i slav. akademičare u Trstu pokazuju, da je talijanaštvu sve teže u tom čistom »talijanskom« gradu, kad se laća i ovih sredstava. Kolegama u Trstu želimo, da ustraju u borbi, a nek budu sigurni, da će uz njih biti cjelokupno đaštvo. U borbi za očuvanje i dizanje narodne svijesti svi smo jedno. Nek živi stoga slovenski, nek živi hrvatski Trst! ov.

»Hrvatsko akademsko pravničko društvo«. Mnogo imade na našem sveučilištu društava i klubova: kulturnih i političkih, »neznanstvenih« i strogo stručnih. No pravničkoga društva sve do sada nije bilo, ma da su glavni kontingenat sveučilišne omladine pravnici. Posljedica je toga bila, da je ostalo mnogo »pravnika«, koji su od prava malo dobili, jer nije bilo poticala, koji bi ih bodrio, da što više stiču stručne naobrazbe.

No i u tom se pogledu maklo s mrtve točke. Već 15 dana postoji »hrv. ak. pr. dr.« doduše privremeno, jer su pravila kod vlade još nepotvrđena, ali ipak postoji i već radi. Čini se, da će pravila naskoro stići natrag potvrđena. Članova se mnogo upisalo i još se uzisuju. Broj upisanih premašio je već 130. Naskoro će se održati prvo predavanje.

Nije suvišno, da se spomene ovdje jedna upravo kampanja Srba prigodom osnutka ovoga društva protiv imena »hrvatsko«, a to tim više, što se to isto desilo i pred tri godine prigodom promašenog osnivanja prav. društva. Kada se naime osnivalo to društvo pred 3 godine, te kad je privremeni odbor predlažući pravila, koja bi se imala poslati vladi na potvrdu, stavio u § 1.: ime je društvu »hrvatsko akademsko pravničko društvo«, onda se ustade par Srba i stadoše iz petnih žila dokazivati, kako »nema smisla« stavljati ime »hrvatsko ak. pr. dr.«, jer imade »medu članovima i Srba, te neka se izostavi riječ »hrvatsko«! Ondašnji naprednjaci plieskahu, a pravaši ušutiše! § 1. prihvaćen je: ime je društvu »akad. pr. dr.« Sramota je to bila, i dobro je, što je osnivanje ostalo samo kod pokušaja. Ali je to ostalo duboko u srcu svima, kojima je hrvatstvo na srcu, te kada i ove godine htjedoše Srbi i posrbice obnoviti isti proces od god. 1911. kod primanja pravila, ne dopustiše Hrvati niti da se debatira o tome, da li će biti ime »hrvatsko« ili ne u nazivu toga društva. Htjede govoriti Srbin — filozof, kako nema smisla....., ali nije dobio glasa na pravničkom dogovoru. Skupština je prihvatila § 1.: ime je društvu »hrv. ak. pr. dr.«. Tude poštuj, a svojim se diči!

BUDIMPEŠTA. Gibanje na budimpeštanskoj univerzi. Na sveučilištu, gdje se nalazi više tisuća studenata, što Madžara, što Slavena, Rumunja, i drugih narodnosti, opaža se kroz čitav zimski semestar neki žilavi, upravo grozničav pokret: kako da se riješi pitanje materijalne bijede đaštva?

Preživjela se lijepa đačka romantika. Zamašne gospodarstvene promjene stvorile su od starog đačkog života život novi, koji zabrinjuje, stvorile su đačku bijedu. — Iz pitanja, postavljenih na sveučilišne gradane, te iz njihovih odgovora, sastavila se statistika, koja vrvi groznim podacima. Ona pokazuje, od čega on živi: instrukcija, te kukavna plaća po uredima, koja tisuću jada uzrokuje, gora je od dohotka proletaraca. Mnogi dospiju samo u noći da uče izmorenim već moždanima, u neloženoj sobi. Jedni stanuju u sobama bez prozora, a koliko ih trpi u prenatrpanim sobama, te od bolesti, koje iz njih izlaze!

Do tri tisuće daka potpisaše listinu potresnom snagom dokazujući, da od sveučilišta ili odaklegod — ali svakako — očekuju pomoć očajnim pogledom, dok medutim sagnuto rabote nad svojim knjigama! — I odlučiše, da podu na sveučilište, da zamole rektora, neka im pomogne u organiziranju, jer ne će drugo, nego dačko stanje, koje dolikuje čovjeku. Podoše pred prag znanosti i kulture, da reknu: »Evo, došao sam, dužniče, ne ću da diram, ne grozim se, samo... gladujem...! Dodoše, ali ih rektor odlučno odbije... Zašto?!

Od 42 akad. društva, što postoje na sveučilištu, prisvojio si je u čitavoj akciji vodstvo i kuratelu »Galilei kör«, društvo »slobodoumnih sveučilišnih gradana«. Taj dakle »Galilei kör«, koji hoće, da sveučilište bude »dom slobodne znanosti i slobodne misli«, izletio je u toj akciji — trpeći jamačno od sujete — kao ždrijebe pred rudo. — Poslao je svoje predstavništvo do rektora, e bi i on sa sveučilišnim profesorima, zagovarao i podupro daštvo u njihovoj stvari. — Rektor, čelik-katolik, odbio je izaslanstvo ne htijući ni govoriti s njim, nego mu po služniku poruči, da s izaslanstvom jednoga akad. društva, koje stoji na posvema bezvjerskom, areligioznom stanovištu, nema posla. Kad bi akciju vodila koja religijozna grupa sveuč. gradana, on bi je radosno pozdravio i podupro!

Onome, koji znade, da je u »Galilei köru« $^4/_5$ članova Židova, koji su obično kud i kamo bolje materijalno situirani nego mi, bit će još većma razumljiv ovaj postupak rektora. — Tako je n. pr. smiješno od »Galilei köra«, kad u svojoj rezoluciji naglašuje, neka se stane na put protekcijonom podjeljivanju stipendija i neka se ove demokratizuju, kad se zna, da je na samoj centralnoj klinici preko 60 stipendija, za koje je nužno Judino porijeklo, kao prvi i glavni uvjet!

Doživjevši »slobodoumni« kolege ovaj totalni fiasko planuše u prvi mah sipajući pogrde na »Jezuitske gojence«, bez kojih ne mogoše uspjeti Zatim zagudiše u vrlo miroljubive žice. Upriličiše skupštinu, na koju pozvaše sveukupnu sveuč. omladinu. Misli, koje su na njoj iznešene, bile bi ovo: »Školska dogma: čovječe, bori se i pouzdano se nadaj! — ne može nas više utješiti, ako iza zastora idealizma postoji u groznoj istini golo gladovanje i nemoć! — Hoćemo, da ne vodite više guerilske bojeve — rijetko složno — a češće jedan protiv drugoga za sirotinjske potpore i protekcijone stipendije. — Moramo se svi organizirati! — Istina, da su se često pitanja o nazoru svijeta medu nama sučelila, ali to neka ne smeta nikoga od vas: dačka bijeda jest bijeda sviju nas, a borba, koja se ima voditi protiv nje, neka bude borba sviju nas!

Osobito oduševljenje je nastalo, kad je jedna od brojnih kolegica, dakako »Rebeka«, iznijela pred skupštinu rezoluciju, koja je veoma opširna i zanimiva. Evo nekoliko točaka: Neka grad bez odgadanja podigne dačke stanove, prema specijalnim odnošajima i potrebama daštva, te neka u njima ustanovi minimalne cijene soba. Neka grad proširi blagovaonu gradskih činovnika te neka omogući svakomu studentu, da dobije tamo hranu za sniženu cijenu. U pogledu rigoroznih taksa neka se uvedu isti uvjeti kao za oprost od školarine na temelju siromaštva i marljivosti. Ujedno, neka država posuduje rigorozne takse. Sveučilišna knjižnica te čitaonica neka bude otvorena i nedjeljom i blagdanom. Univerza neka prešno stavi na dnevni red uredbe, koje se tiču higijene i dačkog sporta, te reviziju sveučilišne administracije. Neka dokine i zabrani lihvarenje s naučnim knjigama. Kod stvaranja kojegod uredbe, koja se tiče sveučilištnih gradana, neka se saluša i zastupstvo daštva (dački parlament!).

U ovoj akciji djelomično sudjeluje i slavensko daštvo. O Hrvatima, koji se kupe u hrv. akad. društvu »Perun« te u »Kolu mladih Srba« drugom zgodom.

S. D., med.

PRAG. »Dan« za reciprocitet hrvatskog sveučilišta. Dopis o tom pitanju u 9. i 10. br. »Dačkog Vijesnika« su neki shvatili kao da je »Dan« z a k l j u č i o napustiti misao o vlastitom slov. sveučilištu u prilog hrv. sveučilišta u Zagrebu, pa se prigovara sa strane Slovenaca, što u tako zamašitim pitanjima separatno radi.

Da razjasnim

»Dan« n i j e s t v a r a o nikakovog z a k l j u č k a, nego se tek debatiralo o tom pitanju i tu je iznesena misao, da se pomaže ponajprije nama u borbi za reciprocitet, no tim nije zahtjev slov. sveučilišta podnipošto napušten, što više, neki su mislili, da treba ponajprije raditi oko samostalnog slov. sveučilišta, a onda tek, kad se to postigne, za reciprocitet zagrebačkog.

Ali — sve su to tek misli!

Slav.

INNSBRUCK. Sa sveučilišta. Evo i nas iz sniježnih Alpa, da Vam se javimo i da Vas pozdravimo. U drugoj godini života našeg »Kačića« okupilo nas se ovdje jedanaestorica i uredismo društveni lokal s malom čitaonicom. U novim prostorijama (jedna soba) obdržajemo mjesečne glavne skupštine i prijateljske sastanke svake nedjelje. Tu dijelimo tužne i vesele časove, čitamo novine, vodimo duge i tople razgovore o svim našim stvarima u domovini, veselimo se zajedno svakome koraku napretka, kujemo i kritiziramo mlade snove, jednom riječju društvo nam zamjenjuje domovinu i dom. Eto ta intimnost i uske veze izmedu svih članova kao da nam nijesu dale, da se javimo široj javnosti. Svakog mjeseca imamo po jednu mjesečnu glavnu skupštinu. Predavanja na prijateljskim sastancima bila su dosele ova: 1. F. Rukavina D. I.: »Skolastični filosofski sistem«. 2. Josip pl. Matuš: Klerikalizam i mi«. 3. F. Cepelić D. I.: »Arenius-ova teorija o postanku i propadanju svijetova«. 4. i 5. Nastavak »Areniusove teorije«. 6. Vlč. Pavao Matica, drnd. teol.: »Moderni ženski pokret«. 7. Milan Popović, cand. med.: »Naša organizacija«. Toliko o tom.

Hrvata i Srba ima ovdje oko 100. Hrvatsko društvo »Velebit« brojilo je do nedavno oko 20 članova, momentano broji nešto više. Srpsko društvo »Zmaj« ima oko 25 članova. Oko 50 daka ne pripada nijednome društvu!! Za dulji studij Innsbruck-a ne bih nikome preporučio. Profesorske sile kao učitelji su na medicini poprečno dobre. Drugo sve osim teologije — ništa. Što se medicine tiče, bolnice nemaju ni najpotrebnijih običnih dobrih — »Projektionsaparata«! Za prednost se ovdje na medicini može uzeti samo to, što je mali broj daka na klinikama, pak čovjek može da se dulje i točnije bavi jednom stvari, a opet dospije na sve. Nadalje našim su dacima sva društva i udruženja zatvorena, jer je Innsbruck izričito njemački! Najbolji dokaz tome vječni sukobi i affaire izmedu našeg daštva i Nijemaca. O kazalištu, muzejima, zbirkama, koncertima niti govora, jer jednostavno svega toga nema, osim ako se uzme kazalište = Variete. Sve u jednom: Tko je turista i željan lijepih vidika, visokih gorskih vrhunaca, sjenatih šuma i divlje romantike u potpunom smislu riječi, neka dode ovamo na jedan, dva semestra. Po skupoći bi pak stavio Innsbruck uz bok Beču, Gradac i Prag pogotovu kudikamo su jeftiniji i bolje se rentiraju. **M. P. cand. med.**

SUŠAK. Klerikalizam u Supilovu carstvu. Svima je poznato, da se Sušak nalazi u kraljevstvu »Riečkog novog lista«. Tamo on vlada i zapovijeda, a njegova se volja svuda vrši i sve ide po njegovom ćefu. Unatrag od nekog vremena donosi nekakve notice i bilješke o »grdnoj nemani crnog klerikalizma« o kongregaciji i o katoličkoj organizaciji na sušačkoj gimnaziji. Strašno! U njegovu carstvu, gdje je on najjači i jedini gospodar — pa najveći njegov neprijatelj! Pa još onaj Pavelić i Valjato, taj »religiozno bolestan čovjek«, dva stara i neprestana zanovijetala, što mu uvijek mute mir. Pode li tako i nadalje, to će biti Supilo prinuden prelomiti štap nad njima, pa njih sa svim njihovim zaglupljenim pristašama prognati iz svoje kule.

E pa da — to ne može biti drukčije: voda ne trpi vatre, a svijetlo tmine. Time se i naš riječki gospar tješi. Nestat će njih na brzo, samo treba dacima prosvijetliti pamet i riješiti ih kojekakovih predrasuda. Nestat će ih, ko što nestaje tame, kad se sunce pomoli.

A oni kapucini — nikad ne daju čovjeku mira. A Bože moj — svaki ih pozna, a Supilo pak najbolje, — u dušu. Dali oni popovskim zalupancima i prostorije, ta oni će i u njihovu korist raditi, i — za njihov trbuh! Zna to on dobro. Iznašao je on to klerikalno gnijezdo. Ima on svojih ljudi pa mu nije bilo teško ni doznati. Ta ovo je njegovo kraljevstvo, a svaki vladar treba da pozna sve prilike, svaki pa i najmanji kutić svoje države.

A kako su pak bezobrazni ti daci. Mjesto da se sakriju od stida pod zemlju, da zarone na dno mora, samo da ne gledaju svoju sramotu, ti se još drznici ponose, što ih on napada, te mu u drskosti svojoj zahvaljuju, što je po cijelom svom kraljevstvu raširio vijest, d a s u i o n i t u, h r v a t s k o k a t o l i č k o n a r o d n o d a š t v o. Bezobrazni su

oni — vidi se, da su učenici zanešenjaka Mahnića i varalica kapucinera. Pa još govore, da ga se ne boje. To prelazi sve granice pristojnosti!

No — Supilo se nada, da će to brzo izčeznuti. Ta on tu gospodari te može svakoga lišiti državljanskog prava. A to će se i dogoditi. Dosad se gospar Supilo nadao, a i odsele će se nadati, ta čovjek se čitavi život nada. Katkad će samo donijeti kakvih notica kao o sv. Johanci i sve će opet biti u redu. Al' samo da nije tih kapucina i onih zanovijetala! Ej, sluti on nekako crne dane još crnjeg klerikalizma...

SPLJET. Apstinentsko gibanje u sjemeništu. U našoj sjemenišnoj organizaciji ima dosada 9 sekcija, a u zadnje je vrijeme osnovano i apstinetsko društvo, koje broji 72 člana. Dosad su održana 3 predavanja: Alkohol i njegove posljedice; Bit alkoholizma; Alkohol-otrov. Tako i mi stupamo u savez i u borbu protiv alkohola, organizovani, da tim lakše polučimo svoje ciljeve. **R.**

Iz carstva tmine.

Iz siropusne nedelje. Sada, kad su naše pravoslavne poklade, sad smo u svom elementu. Vihor nam je zahujio, da je uz Zolin Lurd sve prekrio izlog socijalističke tiskare, a na samu siropusnu nedelju bilo je veliko slavlje. Radi proslave Njeguša krenu ona nekoć toli liberalna uzdanica trojega plemena jednorodnog naroda u našu pravoslavnu crkvu na liturgiju. Galamili su toliko proti klerikalizmu, a sad su postali štafaža srpskog klerikalizma Nakon neobdržane propovjedi Velimirovićeve bila je svečana akademija. Od predsjednika »Njegoša« naučili su, kako se to mnogo toga htjelo, a još više će se htjeti, da je siromak »Njegoš« našao dostojnog druga samo u »ABC«-u i da ćemo sada sa svim silama u boj proti — antialkoholizmu. To je najnovija novost. Inače je sve bilo vrlo poučno. Od g. beogradskog profesora moglo se naučiti, kako se i s nezanimivim predavanjem može zagnjaviti slušateljstvo i preko podrug sata. Od g. Šurmina, kako su Hrvati već za Ilirizma htjeli bratstvo sa Srbima, ali onda to nije još ovima konveniralo, od g. Ilešića, kako su slabo prije marili Srbi za Slovence, a iz referata veleč. g. Velimirovića, kako se iz panteističko-naturalističkog ruha može ipak poslije nateći u klerikalne žice, ali glavno je — Srbi zavet ispuniše. G. Rešetar je lepo odčestitao »srpskom Zagrebu«, što slavi — »hrvatskog pjesnika« i tom prilikom pokazao, da je vrlo slab u geografiji. Zdravo smo tapšali i Boži Jankoviću, a na veče smo išli na »jugoslavensku besedu«, iza nje — već prestaje hištorija. Samo stid nas je bilo za naše mladahne nacijonaliste. Već su se tako ispucali, da već zastrašuje ona nestašica ideja u njih. Tako im ide, da su sve kestenje morali za njih stariji izvlačiti iz vatre, a i te su morali pokupiti iz cijele Jugoslavije. Sad imaju i himnu, ali do te su došli na vrlo komotan način. Od »Slovenec in Hrvat« napravili su jednostavno »Slovenec, Srb, Hrvat«. Zar nijesu pravi furtimaši? Tako postadoše naši nacijonalisti od ljutih protuklerikalaca pobožni podmadak srpskih klerikalaca, pa lepo čedno idu prije skupštine na liturgiju. Tako i valja. No oni su prije posve sigurno dokazivali, da klerikalizam sve zaglupljuje i degeneriše. Gledam ih, gledam, i gledam i sve skoro da ne počmem u taj aksiom — da tvrdo verujem.*)

*) Prekasno stiglo za zadnji broj.

Hoće li se koji prijatelj i drug sjetiti svoje „Luči“ o uskrsnim blagdanima i najmanjim darom?

Odgovorni urednik I. K. Lovriček. Tisak Hrvatske Tiskare d. d. u Zagrebu.

Prilog „LUČI“. Br. 16.

ĐAČKI VIJESNIK

ZAGREB, 20. travnja 1914.

Uvjet našega rada.

Povijest hrvatskog katoličkog đačkog pokreta bilježi nam mnoge markantne pojave i činjenice, koje se provlače kroz sve vrijeme njegova opstanka.

Prvi reci prvoga broja »Luči« dali su svoj hrvatskoj javnosti odgovor na pitanje: Što hoćemo? »Hoćemo čvrstu organizaciju svega hrvatskog katoličkog đaštva«, organizaciju, koja mora imati značaj radikalnog katolicizma i ekskluzivnog hrvatstva, koja mora strogo paziti na čistoću načela i u kojoj mora da vlada željezna disciplina. Kvantitet je irelevantan; radi se samo o kvalitetu članova; ljudskim obzirima i malodušnosti radi malenoga broja nema mjesta u našim redovima.

Ideal: provedenje čvrste organizacije svega hrv. kat. đaštva dosegli smo i dali smo mu konkretan oblik u đačkom savezu, tek nam preostaje, da sadašnji svoj položaj učvrstimo i neke nedostatke uklonimo i popravimo.

Usporedo s razvojem đačke organizacije javlja se već od prvoga godišta »Luči« pa do zadnjih dana i kroz sve naše sastanke ideja velikog i sitnog rada u narodu. Stvorene su mnogobrojne rezolucije, zaključci i izjave, rečeno je obilno govora, održano predavanja i napisana je sila članaka; pri tom dakako nije ostalo; počelo se raditi, a sav se rad puštao ispočetka pojedincima, dok se rad u narodu nije tako razmahao, te se pokazala potreba organizacije. Biše osnovani »Pavlinović«, »Dobrila« i »Martić«, a u nedalekoj prošlosti rodio se i mladi »Strossmayer«.

Rad prošlih praznika i organizacija drugova u ferijalnim klubovima utvrđuje nepobitno, koliko se može i koliko se dade i s neznatnim sredstvima i u slabijim prilikama učiniti u narodu. Mi smo već opetovano naglasili, da je organizacija moć i da si ne možemo ni zamisliti pučkoprosvjetnog i svakovrsnog drugog rada u narodu bez organizacije. Zato je prvi uvjet pretpostavivši sve ostalo za naš rad, da organizujemo sebe.

Tri čovjeka u Zagrebu i društvo je osnovano. Tako se govorilo prije osnutka »Domagoja«, tako je pisala »Luč«. A mi kažemo: tri naša đaka — bez razlike bio bogoslovac, akademičar ili srednjoškolac — u bilo kojem, ma

i u najzabitnijem selu velike naše hrvatske domovine, moraju se organizovati u ferijalni klub. Ne smije dakle biti mjesta, gdje bi bila bar tri naša đaka, a da ne bi osnovali kluba. Svi će ferijalni klubovi morati u prvom redu da pomažu u radu pokrajinskim akad. prosvjetnim društvima, da akcija bude što jedinstvenija; sva će opet društva i klubovi biti u savezu s đačkim sekretarijatom.

Spremajmo se odmah što svestranije na rad za praznike, da pozitivnim uspjesima pokažemo svemu hrvatskom narodu, da smo dostojni njegovi sinovi. Za vjeru i dom!

IZVJEŠTAJI.

Sa sijela naših organizacija. — **Bc** — Brojevi sijela počinju u ovoj numeraciji ispočetka. 1. s. Emancipacija žene. Nazor, Slaga tko reče; d. 2. s. Osvojenje zraka. Harambašić, Hrvatskoj, d. 3. s. Predavanje o S. S. Kranjčeviću. 4. s. Donja Slavonija u sred. vijeku. 5. s. Interne stvari; Preradović, Putnik, d. Sekcija — socijalna: 1. s. Postanak kmetstva. Šumska industrija u Bosni. 2. s. Današnje kmetstvo u Bosni. Stanje stoke u Bosni. 3. s. Narodno gospodarstvo. Statistika žiteljstva u Bosni. 4. s. Temeljni uvjeti za razvitak produkcije. Karteli. Pčelarstvo u Bosni. Srpska trezvena omladina. 5. s. Zadruge i cehovi. Naši dosadanji uspjesi. 6. s. Jedan uzrok propadanja. Crkveni fondovi u Srba. Trst i eksproprijacija. — Apstinentska: 1. s. o »Novom Životu.« 2. s. Razno u pogled organizacije. — **N** — 12. s. Vješt goru lomi, a nevješta gora. 13. s. Špun-Strižić, Majka i sin, d; Socijalna misija h. k. n. đaka. Šenoa, Postolar i vrag. d. — **P** — 11. s. Šenoa, U spomen kralja Zvonimira, d; Trst; Naše kolo; Matoš. Sekcija — mladih: 5. s. Prerad, Slijepac Marko, d; Naša načela i dužnosti. — **S** — 17. s. Od liberalizma k naprednoj demokraciji; Šenoa, Kugina kuća, d. 18. s. Čitanje i tumačenje sv. pisma. Za krst časni. Šenoa, Postolar i vrag, d. 19. s. Naš pokret; Vihor. 20. s. Kumičić. — **U** — 14. s. Predavanje (?). Šenoa, Fratar. oporuka, d. Koračnica Jelačićevih serežana 15. s. ? — **Sp** — 14. s. Budha i njegova nauka. 15. s. Austrija i Hrvati. 16. s. Ateizam i anacijonalizam socijalne demokracije. — **Š** — 14. s. Kako solidarizam rješava soc. pitanje i naš rad na soc. polju. 15. s. O našim prilikama i čitanje nekih listova. 16. Prekomjerno uživanje alkohola u običnom životu. — **Q** — 18. Naše more; Tamburanje. 19. Važnost Euharistije; Muhamedanstvo. 20. Naš pokret (akademičar). Sekcija socijalna 2. s. Jezgra socijal. pitanja. — **T** — Sekcija — literarna imala je 10. i 11. s. — retor. deklamatorska: 14. s. Prerad, Duh Slavjanski; Šarić, Regina coelorum. — narodno-obrambena: 1. s. Rad i cilj našega nar. obr. pokreta. 2. s. — ? — 3. s. Hrvatska kultura. — tamburaška je održala i 4. s. — **O** — 10. s. Potreba dobre knjige. Ist. raskol, njegove posljedice, pokret u Bugarskoj za uniju. 11. s. Ideali mladosti. 12. s. Što je to sjedinjenje ist. i zap. Crkve? — **m** — 6. s. Prerad, Rodu o jeziku d; Pogibija sa zapada. 7. s. Mažuranić, Agovanje, d. Panslavizam. Naš rad. — **K** — 11. s. Moderna filozofija. 12. s. Postanak i razvitak kršćanstva. Sekcija — pozorišna imala 2. s. — **C** — 6. s. Velika narodna pogibelj. 7. s. Organizatorno. 8. s. Ima li čovjek dušu? 9. s. Pijanstvo — naša propast. Aut Caesar — aut nihil, (v. Đ. V. br. 11.). — **R** — 15. s. Židovi i novinstvo. Uzroci zločina. 16. s. Društveno. 17. s. Apostolat sv. Cirila i Metoda. 18. s. Rodoljubnost i h. k. n. đaštvo. 19. Naše iseljeničko pitanje. Ludska čudesa. 20. Neovisnost duha od mana.

Rad u narodu.

Jedan zaboravljeni stalež. Nema sumnje, da je sluškinjski stalež jedan od onih staleža, na koje je i zakonodavstvo gotovo zaboravilo, bar u nas, s obzirom na budućnost sluškinja. Sluškinje su roblje svega, a njihov je položaj u društvenom redu mizeran. Izrabljivane, neopskrbljene, neprosvijetljene, živu od dana u dan, i dok su im zdrave ruke, dok se dade raditi, dobro je. Razumije se, da prečesto stradavaju moralno i materijalno, zavođene od bezdušnih ljudi. Pred njima je redovito tamna, crna budućnost, jer je rijeđe, da štede i jer nijesu nikako opskrbljene. U drugim se državama rješava i sluškinjsko pitanje ponajviše privatnim radom; a i država pomaže u tom. Podižu se sluškinjski domovi, sluškinje se organizuju, ustrajaju se društva (kao »Društvo sv. Marte«). Kod nas kao da je ovo pitanje sluškinjsko skinuto s dnevnoga reda. Prije nekoliko godina počela se i u tom jedna akcija, koja je dakako naišla na silno nerazumijevanje. A ipak je stvar vrlo važna.

Za duhovni i moralni život sluškinja dobro je osnivati kongregacije za sluškinje, kojih je doduše u nas malo. Sluškinjske kongregacije mogu da dadu članicama živu vjeru, moralnu jakost, poštenu zabavu i zdravu prosvjetu, a mogu poticati i na štednju (»Pčelica«). U tom je pogledu počeo da radi s uspjehom prosvjetni odio Marijine kongregacije sluškinja u Požegi, koji drži kućanski tečaj za sluškinje kongreganistice i nekongreganistice, na kom predavaju neke gospođe. Tečaj je posve praktične naravi (predavanja o redu, čistoći, čišćenju, spremanju soba, serviranju, kuhanju, pristojnosti, zabavi, kršć. životu i sl.); na koncu će svaka dobiti neke vrste svjedodžbu i šapirografirana predavanja ukratko. Na ovaj bi se način u neku ruku moglo pobrinuti za moralni i prosvjetni odgoj sluškinja; tim bi ujedno mogla kongregacija posredovati i za namještenje sluškinja uz dobre garancije (vršenje vjerskih dužnosti!). Druga je strana sluškinjskoga pitanja naravi materijalne, koju je možda i mnogo teže riješiti, jer iziskuje kapitala. Nema sumnje, da bi trebalo organizovati sluškinje u posebnim organizacijama, a ne bi bilo na odmet ni osiguranje za stare, bolesne dane.

Seljački socijalni tečaj u Cirkveni. H. K. N. Savez u zajednici s omladinskim društvom »Jelačić« u Cirkveni priredio je u mjestu dne 12.—14. o. mj. seljački socijalni tečaj. Ideja seljačkih socijalnih tečajeva je u nas nešto posve nova; ona znači konkretne početke velikog preporodnog rada u hrvatskom narodu na čvrstim temeljima sv. vjere. Socijalni seljački tečajevi bit će živa i koristonosna agitacija za organizaciju hrvatskoga naroda na svim linijama, pa dao Bog, da ih se što više i češće držalo u najrazličnijim krajevima naše domovine. Tečaj je uspio preko svakog očekivanja. Mi spominjemo samo predavanja, zabilježena u programu: 1. Osnovi društva — ljubav i pravica (dr. Barac); 2. Savremeno seljačko napredno gospodarstvo (dr. Bohutinski); 3. Udružna misao, selo i grad (dr. Eckert); 4. Razvitak gospodarskog života (sa skioptikonom, Ivšić); 5. Važnost seljačkog staleža i naš soc. tečaj (dr. Lang); 6. Kućno seljačko zdravstvo (dr. Machaček); 7. Općina (dr. Mraović); 8. Odgoj omladine i pučka prosvjeta (Pudak); 9. Država i narod (Rogulja); 10. Nasljedno seljačko pravo (dr. Stilinović); 11. Seljaštvo nekoć i danas (dr. Simrak).

Narodna obrana.

ĐAKOVŠTINA.

Narodnost. Što se narodnosti tiče, spada ovaj kraj među krajeve naseljene najrazličitijim narodnostima, što se iz slijedećih postotaka vidi. Hrvati imaju najveći postotak 45 po sto; Srba ima 13 po sto, Madžara 9 po sto, Nijemaca 27 po sto, Slovaka i Rusina 4 po sto, ostalih 1 po sto, među njima najviše cigana, koji su pravoslavne vjere. Cigani žive kompaktno u ciganskim Potnjanima, a raštrkano u Bračevcima i oko Piškorevaca. Prije 50 godina bijahu sva naša sela čisto hrvatska, a danas ima raznih tuđinaca do polovicu. Nesretnom razdiobom zadruga došoše tuđinci, ponajprije Nijemci do jeftine zemlje te kako su prosvjetno i gospodarstveno bili sposobniji, sasma je naravno, da su za nekoliko godina zavladali većim dijelom zemlje, osobito gdje se obilnije naseliše, na pr. u Satnici, Tomašancima, Gorjanu, Gašincima i Krndiji. Danas je u tim selima pao domaći živalj ispod polovice, tako na pr. u Satnici ima do osam desetina Niemaca, u Tomašancima šest desetina, u Gorjanu pet desetina, u Gašincima pet desetina, dok su u Krndiji sami Nijemci. Nijemci se doseliše gotovo svi iz Bačke, a vjere su rimokatoličke. Iza njih se doseliše Madžari s Bunjevcima, koji su vjere katoličke, a naseliše se kompaktno u Ivanovcima. »Julijan« troši za njih silan novac, jer hoće da i Nijemce k sebi privuče, što mu je i uspjelo, jer njemačka djeca iz Tomašanaca polaze madžarsku školu.

Slovaka ima u svemu preko 2000 glava, a naselio ih je godine 1880. iz našičkog kotara ovamo blagopokojni biskup Strossmayer, davši većini badava zemlje na obradivanje. Kompaktno su naseljeni u Josipovcu i Jurjevcu, a rasijano u Potnjanima. Narod je to jezikom i osjećajem Hrvatima veoma blizu. Ali taj narod boluje na velikoj socijalnoj boljetici, kao i hrvatski — na pijanstvu. Hrvatski jezik znaju svi i osjećaju se voljko među Hrvatima Mnogi naši ljudi družeći se s njima nauče za 4 tjedna slovački govoriti.

Rusini se naseliše pred desetak godina u ovaj kraj, i to u većoj mjeri u Piškorevcima, a ostalo vrlo rasijano. Narod je to pobožan i marljiv, a vjere je grko-katoličke. Župnik im je poznati pjesnik Spiridion Petranović, koji je u onom kraju najizrazitija ličnost.

Starosjedioci Hrvati doseliše se u davno doba ili iz Bosne, zvani »dripe«, a govore većinom ijekavštinom, ili se doseliše iz Like, a govore ikavski. Srbi dođoše neki s Hrvatima iz Bosne, a neki otprije s ostalim Srbima. Domaći živalj boluje na poznatim već socijalnim zlima, pijanstvu i nemoralu, te kao nužnoj posljedici ovoga na pometnuću, koji se već javlja i kod tuđinaca. Upravo je baš čudno, da bogatiji i bolje situiraniji ljudi nemaju djece, dok sirotinja uza svu bijedu odgaja svoju djecu. Želja za neimanjem djece je upravo neprotumačiva. Držim, da je nesvijest i neznanje važnosti same te pojave glavni razlog tome zlu.

Nacijonalna svijest Nacijonalna svijest je kod naroda u Đakovštini slabo probuđena. Čini se, da je madžarska svijest najbolje probudena ali to dolazi odatle, što taj narod nema ovdje partikularnih imena i što se zbog jezika slabo druži. Svaki od njih bilo svijesno bilo nesvijesno tvrdi, da je Madžar i da je sve ovo »Magyarorszag«.

Kod hrvatskog naroda je, čini se, zbog silnog partikularizma i mnogih nadimaka nacijonalna svijest slabo probuđena. Najradije se voli nazivati »šokac«, a kad hoće malo finije reći, veli »paur« »Šlavonac«, no što je glavno, da je Hrvat, toga on ne zna, a takvih ima do 80%. Škola u tom pogledu s praktične strane dosta slabo radi. U mjestima je, gdje nema tuđinaca slabije nego u pomješanim mjestima. Slovaci šalju svoju djecu u hrvatske škole, a znaju svi, da su Slovaci i da su im Hrvati braća. Rusini znaju svi hrvatski, a drugih partikularnih imena osim Rusin, nemaju.

Srbi se nazivlju kao i svuda većinom »Srbijem« ili »Vlajo«, tako ih i većina starosjedilaca naziva. Dosada su se oni uvijek s Hrvatima slagali. Čitaju dosta slabo i to

većinom »Srpsko Kolo«. Svojih škola nemaju. Najgušće su naseljeni u Bračevcima, Kućancima i Poganovcima. Nijemci su dobri gospodari, a za drugo se ne brinu. Za njih vrijedi potpunoma: gdje bolje, tu dulje. On svoj jezik poštuje i nikad ga se ne će odreći. Ljube jezik i tu je sva snaga njihove kompaktnosti, njihovog zbliženja. U selu Tomašancima ima posebni odbor za germanizaciju Đakovštine, stojeći u kontaktu u Rumom .To je jedino mjesto s pangermanskom mišlju. U novije doba traže učenje njemačkog jezika u školama, što im donekle i uspjeva, jer se u nekim školama uči već privatno njemački. Naš narod šalje svoju djecu na njemačke satove, opravdavajući to kao veliku nuždu. To mu je u njegovoj desperaciji još jedina nada u bolju budućnost. Nijemci čitaju većinom peštanske njemačke novine, dok ih nekolicina čita rumski »Deutsches Volksblatt für Slavonien«. Njihovi su najveći prijatelji Madžari, s kojima zajedno traže njemačke općine, škole i župe.

Zanimanje. Narod se bavi poglavito ratarstvom, a uzgredno još i stočarstvom, koje svakim danom sve više nestaje. Vinogradarstvom se bavi narod na malo i to obično samo za domaću potrebu. Dolaskom Nijemaca prestaje naš narod biti stočarski, on postaje pravi ratarski narod. Danas je već i našem seljaku zemlja glavno vrelo privrede, dok je to Nijemcu već odavna. Posjednici od 80—150 jutara jesu Nijemci, a naši najveći posjednici su od 50—100 jutara. Nijemci najracijonalnije gospodare i obraduju zemljište te su u tome i drugima uzor. Danas već i naš narod počinje raditi strojem baš kao i Nijemac, samo što je potonji poduzetniji, te se lakše udružuje za nabavu strojeva. Skoro svi slojevi su vlastničtvo takovih njemačkih kumpanija, a tome pomaže i dostatan broj izučenih mašinista i bravara, koji su tu stvar u tudini naučili. Zemljište je vrlo plodno, osim ono nešto baruština i močvara, kojih svakim danom sve više nestaje. Poprečno rodi po jutru 6—11 q pšenice, 8—15 q ječma, 8—15 zobi.

Voćarstvo nije razvito, premda ima dosta voća, ali se ono većinom upotrebljava za domaću potrebu ili uludo propada.

U svakom se selu opaža dvije vrsti kuća. Jedne zidane, velike i lijepe — njemačke, a druge male većinom sagrađene brvnama — hrvatske. To su negdašnje starovirske, koje su se gradile, dok je još bilo odviše drva.

Da su Nijemci postali kroz nekoliko godina toliki posjednici, uzrok je uz bolji napredak u obradivanju i štednju još i drugačija razdioba nasljednog zemljišta. Kod njih ostaje samo jedan sin s ocem na zemljištu, a drugi se odsele ili se bave zanatom, koji je kod njih osobito razvijen, dok naprotiv od Hrvata vrlo malen broj živi od svoga zanata. Hrvati imaju zanate sa slabom zaslužbom, na pr. abadžije, koji nestajanjem nošnje propadaju, kovači, čarapari. Slovaci su većinom »krpelonci«, dok Nijemci imaju uz ove još i unosnije, na pr. bravari, mašinisti, krojači, zidari, mesari, brijači, birtaši i t. d. Skoro je svaki drugi Nijemac izučio koji zanat, pa se tako lakše otisne u svijet. To je i razlog, zašto Nijemci kod nas nemaju toliko proletarijata, kao hrvatski živalj.

Trgovina. Trgovinom se bavi naš narod, kao i ostali Slaveni, vrlo malo. Jedino trguju marvom, ali je i ta poradi slaba kapitala slaba i malena. Trgovci robom ili sitnarijama po selima su ili Židovi ili Nijemci. Za samu trgovinu može se reći, da se nalazi u rukama Židova, ali im u novije doba pomalo iz ruke ispada u korist Nijemaca. Postoji opravdana sumnja, da će vremenom sva trgovina prijeći u ruke Nijemaca. U selu Gorjanu bila je prije 10 godina sva trgovina u rukama Židova, a danas postoji slijedeći razmjer: od 5 dućana imaju Nijemci 3, a Židovi 2; od 2 mesnice, imaju 1 Židovi, a 1 Nijemci, od 3 birtije imaju 2 Nijemci, a 1 Židovi. Ovaj se proces događa u svim selima, gdje su se naselili Nijemci uz Židova. Hrvatski živalj ima već premalo zemlje, a zanata ne zna, pa mu ne preostaje drugo nego u Ameriku, ali se rijetki s njome okoriste. Ovdje baš leži velika zadaća »Hrvatskog Privrednika« i našeg djelovanja oko boljitka hrvatskog naroda.

Gospodarske udruge. Od gospodarskih udruga su vrlo raširene mljekarske, koje su u rukama Nijemaca, a ima ih gotovo svako veće selo. Sve su ujedinjene u mljekarskoj svezi u Đakovu. Osnutkom sveze, pred desetak godina, vodi se u njima knjigovodstvo hrvatskim jezikom. Po litri plaćaju 10 fil. Od kreditnih udruga su madžarske vjeresijske udruge, koje lijepo napreduju, ali na štetu onog življa. Daju no-

vac uz 8%. Osim ovih imaju Nijemci svoje posebne njemačke udruge sa centralom u Bačkoj odakle odbivaju novac uz 6%, a daju ih članovima uz 8%, a Hrvatima uz 11%. Nadalje imamo neke vrsti udruge, zapravo konzorcije ili kumpanije za nabavu strojeva, obično vršaćih. 8—15 ljudi isplaćuju stroj na obroke. To su čisto njemačka udruženja. Nijemci imaju mnogo zemlje, ali imaju mnogo i duga. »Ja ne poji tuka«, veli Švabo, jer zna da je novac pametno upotrebio, pa da će mu kašnje i koristi donijeti, dok naši naprotiv nemaju poduzetnosti.

Zaključak. U kratkim crtama je prikazano, kako je naš narod uslijed slabe religiozne i nacionalne svijesti, te gospodarstvene zaostalosti morao pred jačim i spremnijim tudinom uzmaknuti. Gubi se i povlači naš narod, a na njegovo mjesto stupa tudin te napreduje gdje hrvatski živalj nije mogao živjeti. Prije 10 godina bilo je u selu Satnici preko polovicu Hrvata, a danas tek reliquiae reliquiarum — $^{2}/_{10}$ Hrvata, dok Nijemaca ima $^{8}/_{10}$. — Želimo li tu pomoći moramo raditi iz temelja. Rada nam treba, ta narod se bolno pita:

»Bože mili što smo tebi krivi,
Pa naš narod ne može da živi,
Il smo griješni il' nas mnogo ima,
Pa je život dodijao svima!«

I. P—ć.

Protualkoholni pokret.

APSTINENTSKI ČASOPISI.

Zlata doba, br. 2. Sigurno je prema našim zaključcima i preporukama drže sve sekcije. Radi toga se ne ću pobliže osvrtati na sve stvari, nego ću pribilježiti samo ono, što držim, da je vrijedno da se i ovdje istakne. Preći ću preko interesantnoga članka o P. Elpidiju i o njegovim načelima i metodi i preko Mrkunova članka »Ugovori i odgovori« ,u kojem iznosi prigovore proti apstinenciji i ujedno odgovore na njih. U ovom mi broju zape osobito za oko Jošovčev članak »Apstinenca među Hrvatima« i neki dopisi. Spomenuti nam članak ne donosi ništa nova, jer crta prilike, koje su nama i odviše dobro poznate, ali će za to Slovence više zanimati. Nego sam taj članak spomenuo najviše radi toga, da pozovem sve naše sekcije, da bi poslala svaka bar po jedan dopis u »Zlatu dobu« o prilikama alkoholnim u svom kraju. — Iz dopisa vidim, da se slovensko daštvo zagrijava za apstinenciju, čega dosada nije bilo. U prosincu prošle godine osnovali su bogoslovi u Mariboru odsjek »Svete vojske«. Prijavilo se 26 potpunih apstinenata i 16 umjerenjaka; a za Epidijeva je boravka u Mariboru poskočio broj potpunih apstinenata na 41, a umjerenjaka je ostalo 8. — U konviktu »Marijanišću« u Ljubljani osnovan je »Abstinenčni odsek«, u kom je 50 potpunih apstinenata (polovica zavoda). Živjeli slovenski đaci apstinenti!

Трезвеност. (List za raspravljanje alkoholnog pitanja. Organ »velike srpske lože reda dobrih hramovnika — gut-templera« i »društva srpskih lekara apstinenata« Izlazi u Beogradu (Dvorska br. 3), a uređuje je dr. M. Gj. Popović. Cijena 3 dinara godišnje.) God. VII. br. 1. i 2. Koliko je ovaj list doprinio podignuću srpskoga naroda, njegovoj jakosti i njegovim pobjedama, držim da će biti svakomu jasno, ko je čitao u našim i slovenskim listovima dopise o apstinenciji u srpskoj vojsci. A nije se ni čuditi, kada ga uređuje onako vatren apstinent kao što je dr. Popović, koji je i po Hrvatskoj držao antialkoholna predavanja, koji obilazi Srbe po Ugarskoj i potiče ih na apstinenciju, koji je pravi apoštol apstinencije. Sudjelovao je i u minulim ratovima, te je svoja opažanja iznio u više članaka i predavanja. Uz njega rade još mnogi liječnici, koji su suradivali i u Đuričevom »Novom Naraštaju« i koji su držali predavanja i po hrvatskim zemljama, a uz njih lijep broj učitelja. U Srbiji — kao i uopće među Srbima — uhvatio je apstinentski pokret korijena u vrlo velikim dimenzijama. Zasada nemam o tom potanjih podataka. Kod njih uzimaju

sve više maha bezalkoholne gostionice, koje se zovu »zdravljacima.«

A sada da predem na sam prikaz ovih brojeva, što ih imam. U članku »Trezvenost i društveni preobražaj« prikazuje urednik veliku važnost »gut-templerskog reda«, po narodni život, a osobito naglasuje njegovu zadaću, »da vaspita narodnu omladinu u duhu potpune trezvenosti«. Jer mnogo je lakše vaspitati dete u trezvenosti — nego docnije u životu, kad tako reći s mlekom posisa alkoholne navike, odvikavati odrasle ljude od tih štetnih ali vrlo ukorjenjenih navika«. (Ovo bi morali da upamte i naši pedagozi i katehete!) »Odgovori na prigovore« uređeni su prema njemačkoj knjizi »Trutzbüchlein«, što je napisa Fr. W. Stilke. (Slično piše i »Zlata doba«.) Vrlo je zgodna primjena. U prvom redu obara prigovor onih, koji su pri piću veliki prijatelji — »pijanice Marka«. Dr. Danić prikazuje polemiku francuskih liječnika o »zapalenju slepog creva kod onih, što vodu piju«, te iznosi rezultat te polemike, po kojem je sasvim pobijena tvrdnja, da upalu slijepog crijeva dobivaju gotovo samo oni, koji ne piju alkoholnih pića. — Urednik ističe rad profesora dra. Gustava F. Bunge-a na apstinentskom polju. Bunge je osnivač modernog apstinentskog pokreta u Evropi. Profesor je u Bazelu. Na glasu su njegove knjižice »Alkoholno pitanje« i »Izvori degeneracije« (obje su Srbi preveli). Bunge se drži principa, da se apstinenti ne bore proti alkoholizmu kao proti strasti za uživanjem, već da se bore proti strasti, koja nam oduzima pravo uživanja (zdravlja, spokojstvo, duševni mir itd.) što je jedino i ispravno, ali naš svijet misli drugačije.

Članak »1913. antialkoholna godina« nabraja važnije događaje u antialkoholnom pokretu. — U pjesmi »Tragedija jednog mladića« sakupljene su u prozaičnim stihovima sve zle posljedice alkoholnih pića. Isto — samo u čistoj prozi donose bilješke: »Alkoholičari i kolera« (dva slučaja iz posljednjeg rata), »Žrtve alkohola« i »Alkoholno cvеće«. — Među »Vestima« se spominje »Antialkoholna izložba u Zagrebu«, »Školski antialkoholni dani u Madžarskoj i Hrvatskoj« i »Akademska antialkoholna sekcija u »Zvonimiru« u Beču«.

Iz izvještaja »društva srpskih lekara apstinenata« izvadit ću neke činjenice. Društvo postoji tri godine, a broji 45 organizovanih članova. Osim tih ima još 40—50 lekara (liječnika), koji su apstinenti, tako »da je gotovo trećina srpskih lekara apstinetna.« U društvu se ne nalaze samo liječnici iz Srbije, nego i iz hrvatskih krajeva kao n. pr. dr. I. Kiseljak, dr. Mašek, dr. Štampar, dr. Gundrum i drugi, a ipak u izvještaju stoji: »Ako se prijavi dovoljan broj hrvatskih kolega, društvo će se zvati: srpsko-hrvatsko društvo lekara apstinenata«, kao da ih nema već »dovoljan broj«, te da bi i sami mogli osnovati svoje hrvatsko društvo.

U člančiću »S puta naših izaslanika« ima dosta stvari, koje su vrlo zanimive. Tu se veli, da je »naš Z. V. St. (?) dr. M. Gj. Popović« držao predavanje »o alkoholu u balkanskom ratu« u Pešti, gdje je posjetio i »Kolo mladih Srba«. U izgledu je skoro osnivanje i srpske gut-templarske lože u Pešti«. »U kolu mladih Srba postoji također jedna sekcija za osnivanje čitaonica po selima i širenje naprednih ideja među seoskom omladinom. U poslednje vreme osnovano je 15 takih čitaonica. Svuda se preporučuje trezvenost i govori protivu alkohola. Čitaonice su također pretplaćene na antialkoholne listove.« U Jozipovu, »čistom srpskom selu kod Segedina«, osnovana je loža »Bratstva«, koja broji 40 članova i izdaje antialkoholni list »Novi Život« (ne karlovački!).

Još moram istaknuti da je u Sandžaku u Novoj Varoši osnovana loža »Zora« br. 18. JOGTN (?) »prva loža u novooslobođenim krajevima« s 58 članova i članica. (Ložama se zovu društva apstinenata gut-templarskog reda, koji je jedno internacionalno liberalno apstinentsko udruženje).

Iz ovoga broja saznajem, da u Bugarskoj izlazi već osam godina list »Vzdržatel« (Vzdržatel = apstinenat) u Jambolu. Prije nekoliko godina uveo je prof. dr. Forel u Bugarskoj »gut-templarski red«, koji nije uspio. Ipak još i danas postoji »Savez apstinenata«, koji je osnovan na religijoznoj osnovi i za članove ima poglavito bugarske protestante.

Tim sam iscrpao sadržinu ovoga dvobroja »Trezvenosti«. Našao sam za nas mnogo novih i zanimivih stvari, radi toga sam i oduljio ovoliko, što ne će biti ničemu na uštrb.

V. Grmovlć.

Vijesti poruke.

Hrvatsko katoličko akademsko društvo »ANTUNOVIĆ« u Budimpešti Dne 4 o. mj. osnovano je na budimpeštanskom sveučilištu nakon mnogih i velikih poteškoća hrvatsko akademsko društvo »Antunović«. Tako dobiva naš savez još jednoga druga, naša »Hrvatska«, Domagoj«, »Preporod« i »Kačić« novog dragog brata »Antunovića«. Još bi bezuvjetno trebalo organizovati naše drugove u Pragu. Mladog »Antunovića« čekaju velike zadaće; ali uvjereni smo, da će ih časno izvršiti slijedeći naša načela. Ustanovnoj skupštini pribivahu u ime senicrata vlč. Donković, od »Domagoja« Grgec, Bahić, Firinger, Ciko, Visković, od »Preporoda« Bujas, od »Hrvatske« Bašić. Zasada je osam članova. Antunovićevci! Neustrašivo naprijed!«

Sjednica prestavništva bit će 30 o. mj. u 10 sati prije podne. Raspored je slijedeći: 1. Zapisnik prošle sjednice. 2. Izvještaji (sekretarijat i posebna rasprava o društvima). 3. Sastanci u praznike (pouzdanički i pokrajinski sastanci). 4. Prijedlozi i eventualija. Prijedlozi se imadu uručiti predsjedniku najkasnije do početka sjednice.

30. travnja. Proslavite, drugovi, u svom krugu dostojnim načinom na dan 30. travnja uspomenu velikana Petra Zrinjskoga i Krste Frankopana, koji padoše pod krvničkim mačem 30 IV. 1671. u Bečkom Novom Mjestu.

Drugovi! Šaljite žurno članarinu, pretplatu, izvještaje, dopise!

DOPISI.

TRAVNIK. Apstinentska ideja na našoj gimnaziji. Odmah početkom godine 1912. pozdravi i naša gimnazija s velikim oduševljenjem novu točku našega programa — protialkoholni pokret. Prošle smo godine još većim zanimanjem i marom pratili razvitak novoga pokreta. I ne mislite da i naše oko ne prodire preko sjemenišnih zidina. Budnim okom pratimo i mi prilike hrvatskih zemalja. Vidjeli smo ,da tek mlada generacija, koja ne robuje alkoholu, da je jedina kadra rastrgati neslomljive lance alkohola. Ali nas je osnutak apst. sekcije u našoj gimnaziji stajao žilave i ustrajne agilnosti i radikalne borbe. — Članovi su naše sekcije svi potpuni apstinenti. I ti su pretežno iz IV. i V. razreda. Čudnovato, da su se baš mladi prihvatili posla i otpočeli ozbiljnom akcijom, da baš mladi pokazuju ljubav žrtvom. — U prvom smo semestru držali samo 6 sjednica, jer su nam smetale razne neprilike. Držali smo ova predavanja: Protialkoholni pokret, Sve za vjeru i za dom, Posljedice alkohola, Apstinent, Ljubav prema domu, Čemu protialkoholni pokret, Alkohol i sušica, Materijalno djelovanje alkohola, Ljubav se pokazuje žrtvom. Kako ćemo se dići iz bijednoga stanja, Nekoliko crtica o djelovanju alkohola, Mala žrtva za procvat Hrvatske, Tko je najveći neprijatelj čovječanstva, Alkohol tura u ruke prosjački štap, Naša trijeznost i srednjoškolci. — Nadamo se, da će nam rad u drugom semestru biti okrunjen većim uspjehom. Rad za Boga i domovinu diže nam volju i daje jakosti za uspješniji napredak.

M. D.

Odgovorni urednik: Iv. Krst. Lovriček. Hrvatska tiskara d. d.

Prilog „LUČI“. Br. 17.

ĐAČKI VJESNIK

ZAGREB, 5. svibnja 1914.

Zbijmo redove!

Naš bi pokret napredovao mnogo bržim tempom, kada bi naši ljudi bez razlike, stariji i mladi, osjećali više odgovornosti za naša poduzeća i kada bi naša sredstva bila drugačija nego što jesu. Mi rado ističemo ove i one pogrješke, koje se često mikroskopom traže, a sami ne poduzimljemo i ne činimo gotovo ništa, da dotjeramo, popravimo i nadomjestimo manjkavosti. Koliko se još i danas više na »Luč«, »Hrvatsku Prosvjetu«, »Riječke Novine«, a koliko su učinili oni, koji najviše govore, najbolje znadu urednici.

Katolički pokret iziskuje neizmjerno mnogo rada i golemih žrtava. Budućnost nas čeka teška, puna borba, a svi su znakovi te borbe tu. Hrvatsko je sveučilište odraz najraznoličitijih kulturnih liberalnih nazora. Liberalna štampa sve jače krči puteve svojim bezvjerskim, i ujedno anacijonalnim idejama stvarajući i podržavajući tako javno mnijenje.

A mi? Mi se doduše spremamo i ne bojimo se borbe, ma da nas je malo. Pripravljamo se uvelike i na svim stranama za tu borbu; no naša su sredstva slaba, neznatna. Na svakom koraku zametavanje, neprilike, pomoći malo, kušnje velike. Hoćemo li za to klonuti? Hoćemo li se povući s javnog poprišta i napustiti rad i borbu za preporod majke Hrvatske? »Nikada«, kao da čujem glas svih vas drugova, što se kupite pod našim barjakom. Upravo u najtežim časovima moramo pokazati snagu naše ideje, koja od nas neka stvara ljude heroičke požrtvovnosti. Dogod bude u našim redovima ljudi, koji su davno napustiti egoističke misli, obračunali s ljudskim obzirima, dogod ih bude, kojima nije jedini i najpreči cilj dovinuti se službe, koje će voditi ne simpatije, već zdrav razum i pošteno srce, koji su se odrekli sebe, da rade za svoj narod, koji su spremni za vječne ideale naše žrtvovati novac, sve, i život svoj dotle vjerujemo u uspjeh našega đačkog pokreta.

Idemo ususret buri i teškim vremenima, nemojmo podlijegavati nijedan pojedinac i nemojmo popuštati ni za dlaku od krčkog radikalizma. Usavršujmo se u požrtvovnosti i heroizmu te čvrsto zbijmo svoje redove.

IZVJEŠTAJI.

Sjednica predstavništva. Sjednica se održavala dne 30. IV. i 1. o. mj. uz potpuno sudjelovanje svih 5 akadem. društava te zborova po zastupnicima i prosvjetnih društava. Nakon što je pročitan zapisnik prošle sjednice predstavništva, slijedio je izvještaj o radu sekretarijata te o pojedinim društvima. Za akademska društva izraden je zajednički poslovnik, koji će biti prihvaćen na budućoj sjednici predstavništva. Za organizacije je također izraden poslovnik, koji će se podijeliti na pouzdaničkom sastanku. Blagajna iskazuje 9 K u gotovu, ali ima i nešto duga. Radi toga apelira se, da drugovi plate članarinu beziznimno. Glede sastanaka je zaključeno ovo: sastanak hrvatskog katoličkog đaštva iz Istre drži »Dobrila« koncem srpnja u Mošćenicama; »Pavlinović« će održati dva ili tri sastanka manja s đacima i momcima zajedno; »Martić« priređuje u kolovozu sastanak pokrajinski u Mostaru. Sva briga oko ovih sastanaka povjerava se dot. pokrajinskim društvima. Pouzdanički sastanak svega đaštva držat će se početkom kolovoza u Đakovu; u istom će mjestu biti pokrajinski sastanak našega đaštva iz Slavonije, sjednica prestavništva, skupština »Strossmayera«, bogoslovski sastanak te omladinski. Poslije sastanaka bit će duhovne vježbe za akademičare; oni, koji žele prisustvovati, neka se jave sekretarijatu, koji se brine za ove sastanke i koji će poslati pravovremeno sve obavijesti. U eventualijama raspravljano je o ferijalnom radu, navlastito o širenju naše štampe; osobitim je odobravanjem primljen prijedlog zadarskog zbora, da se što više širi i surađuje u »Hrvatsku Prosvjetu«, te da se što jače agitira za »Naše Kolo«.

Na sjednicu od 30. travnja došao je p r e s v i j e t l i g. b i s k u p dr. M a h n i ć u pratnji nekih seniora. Dočekan je bio neizmjernim veseljem i radošću, ta to je bilo po prvi put, da nas je pohodio sam naš veliki biskup i vođa na sjednici prestavništva. Prekrasne nam reče riječi, duboke i divne misli, o požrtvovnosti i heroizmu, te o žrtvama, koje će od nas tražiti sveta stvar, za koju radimo. Presv. je gospodin pregledao naše prostorije, a onda mu puni zahvalnosti i djetinje odanosti izljubismo posvećenu desnicu. Na rastanku nam je podijelio svoj sveti blagoslov, koji smo primili klečeći. Iskrenim pljeskom uz burni »Živio« otpratismo visokog gosta s naše sjednice na sjednicu seniorata, koja je do kasno u večer potrajala.

Detaljnije izvještaje primit će drugovi posebno.

Sa sijela naših organizacija. —Dž— 13. s. Hrv. kat. đak. Klerikalizam. Nedjelja u slavonskom selu 14. s. O deklamaciji. Krštenje Hrvata. 15. s. Kakav duh mora da vlada u našoj organizaciji? (akad.) 16. s. Smrtni grijeh i vječna kazna. Lurdska čudesa. 17. s. Moć i snaga religije. Socijalizam. 18. s. Slike iz madžarske bune. Osnutak omlad. društva u mom selu. 19. s. Kršćanski socijalizam (akad.) 20. s. Alkoholizam i antialkoholizam (akad.) Zagorje. —In— 1. s. Ratovi Azije s Evropom. Panteizam. 2. s. Razlozi, koji nas nukaju na život rada i pregaranja. 3. s. Crtice o prorocima. Biblijski i babilonski potop. 4. s. Red sv. Dominika i slikarstvo. 5. s. Prava znanost. Trajnost dobrih djela. 6. s. —L— 9. s. Štampa. Povijest Istre i hrvat. književnosti u Istri. 10. s. Adresa stranke opozicionalnih Kojom ćemo strujom u uzgoju? 11. s. Značajnost. Zemljopis Istre. 12. s. Naš pokret, obramb. rad, nacijonalisti (akad.) Bc 6. s. Naša načela, život i rad. 7. s. Nastavak, d. 8. s. Značaj. Šenoa, Kugina kuća, Sekcija socijalna: 7 s. Industrija. Nijemci u Bosni. Obrana Poljaka od Nijemaca. —O 21. s. Naši putevi. Kulturni rad Slovenaca (senior). 22. s. Botić. 23. s. Najpreče dužnosti. Sušica. 24. s. Nastup Habsburgovaca na hrvatsko prijestolje. 25. s. Narodna himna (akad.). Sp— 17. s. ? 18. s. Naše prilike. 19. s. Petar Zrinjski mučenik i književnik. —T— 12. s. literarno. Apstinentska sekcija: 5. s. Mi i dnevno širenje alkohola. Ne klonimo. Socijalna: 11. s. Naši iseljenici. Društvo sv. Rafaela. 12. s. Obrt i industrija. —S— 21. s. Protiv otimačine našega mora.

Karakter. 22. s. Hrvatska Hrvatima. Rousseau. Šenoa, Šljivari, d. Sekcija: euharistička. 1. s. Presv. Euharistija. 2. s. Spas mladeži. — Agitatorna 2. s. —P— 14. s. Strančarstvo i politika daleko od naših redova. (Slijedi.)

Rad u narodu.

»HRVATSKI KATOLIČKI NARODNI SAVEZ I KATOLIČKO ĐAŠTVO.

Hrvatsko je katoličko đaštvo već u prvom početku svoga razvijanja opazilo veliku potrebu s o c i j a l n e i z o b r a z b e, kako samoga đaštva, tako i svega hrvatskog naroda, jer samo socijalne školovane klase mogu da stvore među se valjanu organizaciju. Ovaj zahtjev a k tome i neophodnu potrebu jednoga k a t o l i č k o g s r e d i š t a, kojem će biti glavna zadaća upravo ova socijalna izobrazba i neprestana agitacija za katoličke organizacije sviju klasa oživotvorio je upravo »H K. Savez«. »Narodni je Savez« prema tome i djelo našega katoličkoga đačkoga pokreta, zato će i biti dužnost svega đaštva, da vazda trajno surađuje u radu »Nar. Saveza«, napose u radu među našim seljačkim narodom.

Za taj rad u narodu nada sve je zgodno f e r i j a l n o v r i j e m e, kad može đaštvo osobito da svoju djelatnost razvija prema idejama »Nar. Saveza«. Načinit ću zato kratki nacrt toga rada za uputu našem đaštvu.

Svrha je »Narodnom Savezu« kano društvu raditi z a p r o s v j e t n i, g o s p o d a r s k i i s o c i j a l n i n a p r e d a k hrvatskog naroda po k a t o l i č k i m n a č e l i m a. Da postigne tu svoju svrhu, »Narodni Savez« p r i r e đ u j e p r e d a v a n j a i p o u č n e s a s t a n k e (s o c i j a l n e t e č a j e v e) za sve klase. Osobito će nastojati, da socijalnu izobrazbu širi preko naših omladinskih društava, kako je to dosad učinio u Crkveni preko ondješnjeg omladinskog društva »Jelačić« i u Selniku preko društva »Kršćanski mladić«. Za ova predavanja i tečajeve ima »Narodni Savez« vazda pripravne i spremne stručne predavače.

Da se ovakova predavanja mogu s uspjehom provesti, neophodno je nužno, da se narod, puk organizira, da na predavanje dođu upravo oni, kojima će najvećma sama predavanja koristiti. Upravo ovdje može naše đaštvo najljepše da vrši svoju zadaću, kad se na ferije raziđe u narod. Praktični će zato prvi rad našega đaštva biti, da nastoji seljački narod obojega spola oduševiti za tečaj, pozvati i sporazumno i s drugim faktorima, na pr. svećenstvom, učiteljstvom te drugom laičkom inteligencijom provesti organizaciju naroda za predavanje. Kako je sad u ljetno vrijeme moguće prisustvovati narodu predavanjima jedino nedjeljama i blagdanima poslije podne, neka se i jedino predavanja prireduju za to vrijeme.

Kad je time sve pojedini naš đak ili ferijalni klub priredio u pojedinom selu, neka javi svoju zamisao »H. K. Narodnom Savezu« u Zagreb, koji će mu ići dalje u svemu na ruku. Sporazumno će se odrediti točno vrijeme predavanja, označiti predmet predavanja itd. Da ova predavanja imadu za narod i što većeg interesa i što veće koristi, priredivat će se uz skioptičko prikazivanje.

Kod ovakovih javnih predavanja dolazi nesumnjivo redovito kano najveća poteškoća, gdje će se predavati. Ako su u mjestu zgodne prostorije školske, neka se računa na školu ili na drugu kakvu zgradu; no posluži li vrijeme, držat će se ova predavanja sad u ljetno vrijeme većinom pod otvorenim nebom. Pod otvorenim nebom moći će se davati i skioptička prikazivanja na večer, dok danju jedino u zatvorenim prostorijama. Prijave za ovakva predavanja ne treba nikakove, tek neka se upozori mjesno općinsko poglavarstvo.

Držim, da će preko onih predavanja pripraviti »Narodni Savez« najbolji temelj za svoj dalnji rad, napose za osnivanje pučkih knjižnica i osnivanje drugih organizacija. Ovakova će predavanja služiti ujedno oživljenju mnogih naših prosvjetnih i gospodarskih društava, koja su u mnogim mjestima skoro zaspala.

Program rada našeg »Narodnog Saveza« jako je golem, ali sada zadovoljimo se ovime, jer je to najbolji početak. Mi treba, da i naš seljački narod upoznamo s idejama hrvatskog katoličkog pokreta, treba da narodu damo pravu zdravu socijalnu pouku. Treba da pokažemo narodu, da naše srce kuca s njime i za nj, zato učinimo i dajmo, što mu možemo da damo. Naša zadaća neka bude, da sav seljački narod okupimo oko sebe, da i on s nama diše i misli. Budućnost katoličke Hrvatske jest u katoličkom hrvatskom seljaštvu — osvojimo zato za sebe taj hrvatski katolički seljački narod.

S toga braćo: s Bogom za narod! **Mihovil Ivšić, tajnik »H. K. N. Saveza«.**

Narodna obrana.

»DRANG NACH SÜDEN«.

Njemačka ekspanzivna sila teži za Jadranom, koji je za Nijemce najzgodniji izlaz na jug i u vanjski svijet. Stoga u želji, da realiziraju tu svoju težnju, hoće sve, što im je na putu da istisnu, da unište. Slovenci su prvi na udaru, jer smetaju njihovim aspiracijama na Jadran pa su baš poradi toga Germani uprli sve svoje sile da ih skrše. Germanizacija je jedno od najuspješnijih sredstava, da postignu svoj cilj. Medju Slovencima postoje četiri germanska društva, koja vrše germanizatornu misiju. (Slovenec, br. 82.)

•

»Deutscher Volksrat« po svojim dobrim svezama prema gore već unaprijed izvuši, gdje će biti kakvo prazno mjesto. Tada napne sve svoje sile, da na to mjesto dođe Nijemac, koji je svijestan, da mu je tu službu priskrbio »Volksrat« zato, da bude stup za germanski most do Jadrana. »Volksrat« i drugi faktori zabili su takovih »stupova« već bezbroj u slovenskoj zemlji, osobito na željeznicama i na moru. Mosnice za taj njemački most meću na te stupove druga društva.

»Deutscher Schulverein« djeluje već 34 godine a zadnjih godina osobito u Sloveniji. Znati pak moramo, da to društvo broji oko 2500 podružnica i da njegovi godišnji dohoci iznašaju na milijune. U Slovenskoj imade oko 100 mjesta, gdje »Schulverein« uzdržaje dječja zabavišta, škole ili gdje podupire »njemački misleće« učitelje na narodnim međama ili gdje daje siromašnim općinama potpore ili posuđuje novaca za gradnju škole, razumije se, uz protuuslugu, da u toj školi gospodari nijemština. Fakat je, da imade u tim schulverein-skim školama velik broj djece sa slovenskim imenima (isporedi julijanske škole u nas. Op. prev.)

»Südmark« slavi ove godine svoju 25-godišnjicu. Ona broji oko 1000 podružnica, sa 100.000 članova, a godišnjih dohodaka imade također preko milijun. Dosadanje nam njeno djelovanje pokazuje, da je »Südmark« ono društvo, koje sve niti i sile germanizacije drži u svojim rukama, koje se brine za jedinstvenu i promišljenu germanizaciju i drugih faktora te koje je voditelj boja protiv Slovenaca, a ima najproračunaniji i najrealniji bojni nacrt. Osnovni nacrt Nijemaca je slijedeći: Uz željeznice zabiti germanske klinove i tako rastrgati dosada zajedno naseljene Slovence te jednoga odijeliti od drugoga, jer će germanizacija rastrganih dijelova poći lakše za rukom! To je njihov nacrt u Koruškoj, a u Štajerskoj je sličan. Nastoje, da uz željeznice, ceste i rijeke, gdje su danas mjesta i trgovišta, u kojima je središte kulturnoga i političkoga života, osnuju nove njemačke jezične otoke, a gdje ih već ima, da ih utvrde i time je opet zabito nekoliko stupova za most do Jadrana. Moramo pak znati da se to događa promišljeno i sa željeznom dosljednošću vrlo često u najvažnijim krajevima. Gdje je šačica Nijemaca, možda nekoliko činovnika ili kakva tvornica, to već mjesto smatraju Nijemci kao svoj »narodni posjed«. Ne prođe mnogo vremena, a u tom se mjestu otvori njemačka škola, a »Südmark« se poskrbi, da se u istom kraju nasele različni njemački obrtnici i trgovci. Glavno se djelovanje »Südmark-e« sastoji u naseljivanju njemačkih seljaka i obrtnika. Ona se u svojem proglasu za 25-godišnjicu hvali, da je za naseljivanje izdala već preko tri milijuna kruna. Budući da ona sama ne može kupovati zemljišta, posreduje, da slovenska zemlja dođe u ruke Nijemaca, ponajviše onih iz »Reicha«, samih protestanata. Uz seljake naseljuje i obrtnike, brine se za obrtni naraštaj, a osobito uvozi bečke sirote.

U zadnje se vrijeme ustrojilo jedno drugo društvo: »Heimstatt«, koje ima jedinu tu zadaću, da naseljuje Nijemce na slovenskoj zemlji, jer se osnivačima činilo dosadanje djelovanje germanizacije prepolaganim. Narod bez zemlje nije moguć, jer ne može letjeti po zraku nego mora biti na zemlji. Tako je među Slovencima. A u nas? Kod nas već raspliću osjetljivo svoje teutonske mreže i organizuju se, da tim lakše uzmognu svojim djelovanjem upropašćivati hrvatski narod. A mi Hrvati puštamo ih tako reći u miru, i velikodušno im dopuštamo, da se organizuju u »Bund«-u.

K. Šp-n-r.

»Drang nach Osten«. Ta se ideja čvrsto prihvatila Nijemaca i oni ne će drugo, nego na jug, na Jadran. Prema tome svome geslu konstantno rade. Popis od 1910. iskazuje, da ima Nijemaca u Kranjskoj 27.915, u Gorici 4.486, u Trstu 11.856, u Istri 12.735 i napokon u Dalmaciji 3.081. Za tih 60.000 Nijemaca uzdržava država 5 gimnazija i 4 realke, a k tome moramo pribrojiti 4 gimnazije i 1 realku s njemačko-slovenskim nastavnim jezikom. Učiteljska je škola 1, građanske 2, javnih pučkih škola ima 38, privatnih pučkih škola s pravom javnosti 24, bez prava javnosti 12.

Njemačka »Südmark« radi punom snagom za naseljivanje Nijemaca na jug. U tom svom radu ne bira sredstava, premda joj to ne bi bilo nužno, kad joj ide u svemu na ruku vlada. Tako su najvažnija i najunosnija činovnička mjesta velikim dijelom u njemačkim rukama, pa se to smatra nekakvim njihovim privilegijem.

U zadnje vrijeme nastoji »Südmark«, da namjesti u naše strane čim više obrtnika. I to joj prilično uspijeva. Ali glavno težište Nijemaca je Trst. U to ime izdavaju u Trstu (od 7. ožujka) Triester Wochenpost, koji ima zapravo upoznavati njemačku javnost na Trst. U prvom uvodniku postavio si je list za cilj združenje svih njemačkih stranaka u Primorju.

U samom se Trstu nalaze dvije podružnice »Südmark«-e: muška i ženska. U god. 1913. brojila je muška 460 članova, a imala je prihoda 2078.54 K, dok je ženska imala 230 članica, a prihoda 1236.10 K. I s tim prijateljima združili su se Talijani, da odbiju slavensku pogibao; za nagradu traže Nijemci jednog zastupnika u istarski sabor. I jednim i drugim čestitamo! **n.**

Protualkoholni pokret.

Papinski blagoslov apstinentima. Dne 27. travnja o. g. došla su u Rim izaslanstva katoličkih apstinenata iz svih država i svih naroda. Na žalost naš hrvatski mladi pokret nije mogao radi dobro poznatih razloga poslati svoga posebnoga izaslanika, pa ga je za to zastupao vlč. J. Kalan. Izaslanstvo je došlo u Rim, da se pokloni sv. Ocu. Sv. Otac Pijo X., koji je izrazio svoje priznanje apstinentima u više navrata, pa je označio »krjepost apstinence« sredstvom za izvedenje svoga programa, »omnia restaurare in Christo«, primio je apstinente i podijelio svim katoličkim apstinentima svoj očinski blagoslov, a napose nama hrvatskim katoličkim apstinentima šalje pozdrav i svoj blagoslov. Naš pokret, premda se lijepo razvija, možemo reći, da je još u zametku, u početku, pa je ovaj sv. blagoslov namjesnika Kristova znak odobrenja i lijepoga napredovanja našega pokreta u budućnosti. Očeličit će nas i dati nam nove snage, da bez obzira na izrugavanja i sve smetnje proslijedimo svoj rad, znajući, da se borimo za dobru stvar

Hs.

»Novi Život«, br. 2. i 3. Uvedena je nova rubrika »Protualkoholni pokret među omladinom«, u kojoj se dosada prikazao: Đački apstinentski pokret u Švedskoj. G. 1896. osnovan je »Đački apstinentski savez«, koji je g. 1911. imao 219 društava i 9676 članova. G. 1907. spojen je sa »savezom učitelja apstinenata« te čini s njime »Sveriges Var« (Proljeće Švedske). Izdaju list istoga imena u 20.000 primjeraka. Dobivaju od vlade godišnju pripomoć 4000 K. — Dalje »Pobratimstvo«, antialkoholističko društvo srpskih učiteljskih pripravnika u Pakracu; zatim »Iz hrv. katol. đačkog apstinentskog pokreta«, gdje se među ostalim veli: »S pohvalom moramo istaći, da apstinentsku misao hrvatsko đaštvo službeno propaguje jedino u đačkim organizacijama katoličkoga karaktera. Ostalo đaštvo mukom i prezirom prelazi preko tog pitanja pokazujući time najbolje, da u dostatnoj mjeri ne prati ni đački, a kamo li ostali savremeni život velikih kulturnih naroda.« »Apstinentski pokret među bogoslovima u Zagrebu« pomutnjom je poslano u »N.Ž.«, jer su naša službena glasila »Đ. V.« i »Zlata doba«, pa njima treba da šaljemo svoje izvještaje, a ne »N. Životu«. — Iz rubrike »Apstinentski pokret« saznajem, da »društvo za suzbijanje alkohola u Imotskom« sprema stalnu apstinentsku izložbu. Spomenuto je društvo vrlo agilno. Dopušteno mu je, da može izvješivati apstinentske slike i plakate u gornjim razredima škola i u poštanskim prostorijama. U okolici ima 5 učitelja apstinenata, koji skupljaju školsku djecu u »Trezvene čete«. Imaju i posebne znakove. I svećenstvo radi. — Od nemale je važonsti za naše kulturno stanje bilješka »Škole i alkohol«, u kojoj se veli, da u požeškoj županiji ima 230 pučkih škola i 633 birtije, dakle jedna pučka škola otpada na 1166 žitelja, a jedna birtija na 416 žitelja. To je prosječno, dok je po gradovima još poraznije. (Usput pripominjem, da Zagreb uresuje 266 krčama i hotela, osim ostalih trgovina pićem, a i to im je još malo!)

Toliko radi pregleda apstinentskog pokreta u hrv. zemljama. List donosi još vrlo zgodnih članaka i bilježaka, te sve bolje napreduje. **V. Grmovič.**

Katolička Hrvatska.

Napredak katoličke ideje u Vukovaru. Prije tri godine počelo se raditi. Osnovana je đačka kongregacija, a iza nje kongregacija gospođica, gospoda, sluškinja i učenica pučke škole. Okupljeni su i čvrsto organizovani okolišni trećoreci (do 400), dobro su udruženi djetići (oko 50) u hrv. kat. djetićkom društvu. Katolički je život tako uznapredovao te možemo reći, da je Vukovar grad uglavnom katolički. U Bogdanovcima, filiali vukovarske župe, postoji mjesni zbor »Pijeva društva«, a osnovano je i omladinsko društvo »Strosmayer«. Broj je komunikanata u franjevačkoj župnoj crkvi narasao s neznatnoga broja prošle godine na 37.000; ako se uzme, da vukovarska župa broji 10.318 duša (sam Vukovar 8296), spomenuti je broj komunikanata lijep argumenat katol. života.

Načela katolicizma, hrvatstva i pravog demokratizma prožimlju sve spomenute organizacije i rad u njima, a lijepo se to vidjelo u »svečanoj akademiji«, što ju je priredila Marijina kongregacija gospodica (50članica) na Bijelu nedjelju. Kazališna dvorana »Grand Hotela« bila je zajedno s galerijom puna katoličkog općinstva. Ne zanima nas toliko glazbeni dio programa, koji je uz opći pljesak dobio zasluženu nagradu (pjevala gđa. Markulin), koliko svečano slovo starješine »Domagojevog« dra. Markulina, pa predstava »Duh kršćanstva« (ili: Rimljani i Slovenci). S istoga mjesta, gdje se prije nekoga vremena čula riječ bezbojne filozofije dra. Bazale, čula se uz odobravanje i razumijevanje riječ katoličkog inteligenta, što ga med prvacima odnjihao mladi hrv. kat. đački pokret. Sve je bilo oduševljeno, tek je nekoliko znatiželjnika ostalo poraženo: dr. Markulin govorio je o metežu, značajki liberalnog vremena, o traženju istine, koje protivnici ne mogu naći, a koja se nalazi u rimskoj crkvi. Kao sredstva, da se ne izgubimo i mi katolici u tom metežu, preporuča: katol. društva, čitanje naše štampe, štovanje Bl. Dj. Marije te osobito presv. euharistiju. Gospodice su vrlo dobro predstavljale igrokaz »Duh kršćanstva«, kojeg sadržina posve odgovara naslovu. Na svršetku je o. Đuka Benetić, voda kongregacija vukovarskih, pozdravio Zagreb-grad, kao centrum katol pokreta, dra. Markulina i gospodu te naš »Domagoj« — zaključivši s: »Bog i Hrvati!« Tako Vukovar svojim radom postaje protagonista katoličkog pokreta u Slavoniji.

Za unapređenje katoličkog novinstva. Raspravljajući »Dan« br. 8. o akciji za unapređenje katol. novinstva, veli, da je najlakši i najuspješniji način, kako da unaprijedimo naše novinstvo taj, da okupimo sve prijatelje katol. štampe i pristaše katol. pokreta u društvo za dobru štampu. Imademo već »Pijevo« društvo« u Zagrebu s tom svrhom, koje može osnivati podružnice po svim hrvatskim zemljama, kako to zajamčuju pravila, te hrv. društvo za katol. prosvjetu u Zadru; stoga bi najbolje bilo, da stvorimo jednu organizaciju po svim hrvatskim zemljama po mnijenju našega uredništva, pa da se oba spomenuta društva ujedine. Razbijmo bar tamo, gdje se može provincijalne granice i stvarajmo nešto općega hrvatskoga! Bilo bi više napretka. Radimo dakle na svim područjima na koncentraciji naših sila.

Zagrebačke misije. O prošlim misijama u Zagrebu četvrte korizmene nedjelje bilježimo samo ovo: Držane su u šest crkava, dvaput dnevno, pred punim crkvama te držimo, da je to izvanredno sredstvo ipak djelovalo na indiferentni, mlaki život katolika u Zagrebu. Na Blagovijest je bila posebna propovijed za muškarce o neustrašivosti muža-katolika u ispovijedanju sv. vjere. Svršene su svečanom propovijedu pred stolnom crkvom uz papinski blagoslov te obnovu krsnoga zavjeta. Svršetku je bilo prisutno do 15.000 ljudi. Neki se zagrebački časopisi tuže na novinstvo, koje (navlastito protivno) nije ništa izvješćivalo, ali ni ne spominju novina, koje su dnevno za misija pisale čitave članke, jer valjda ne će za njih da agitiraju. Zapisasmo, jer nam je upalo u oči.

Vijesti i poruke.

† **Dr. Juraj Posilović.** U nedjelju, 26. travnja, ispustio je svoju plemenitu dušu zagrebački nadbiskup dr. Juraj Posilović. Hrvatsko katol. đaštvo iskazalo je po »Domagoju« zadnju počast pri sprovodu velikom mužu. U slijedećem broju »Luči« osvrnut ćemo se člankom na život i rad pokojnoga nadbiskupa. Slava pokojnom nadbiskupu na vijeke!

Dr. Stojan Brajša. Dne 30. travnja promoviran je na čast doktora prava neumorni radnik u katol. đačkom pokretu senior »Domagoja« Stojan Brajša. Živio!

Proslava Zrinjsko-Frankopanska. S mnogih strana dobivamo dopise i vijesti o proslavama uspomene hrvatskih mučenika. Nas ova pojava vrlo veseli, no radi ograničenog prostora »Đ. V.« ne možemo ih donijeti. Neka nam svi drugovi jave, koji su proslavili taj dan, pa ćemo donijeti statistiku. Slava Zrinskim i Frankopanima.

Na uvaženje! Molimo drugove dopisnike organizacija, da ne šalju dopisnicama sekretarijata nikakvih narudžba, koje specijalno ne spadaju na sekretarijat, jer ih time nepotrebno opterećuju, budući da su i onako prezaposleni. Sve neka se direktno naručuje na određene adrese, a dopisi za »Đ. Vijesnik« nek se šalju izravno uredništvu.

Dvomjesečni izvještaji. U prošlim brojevima pomutnjom je izostala zaslužena pohvala krasnim dvomjesečnim izvještajima organizacije S., koja je svojim uzornim ovogodišnjim radom pokročila među prve naše organizacije. Živjeli mladi drugovi!

DOPISI.

ZAGREB. S hrvatskog sveučilišta. Proslava smrtnog dana Zrinjskog i Frankopana, koja je bila 2. V. 1914., protekla je kud i kamo sjajnije, nego li je to bilo dosada. To nas raduje, ali kad se sjetimo, da je mogla biti još veća i dostojnija nego li je bila, onda nam je žao, što su nastupile neke okolnosti, koje su tome smetale. A koje su to okolnosti i tko im je kriv? Čini se, u koliko se može razabrati iz »štimunga« među akademičarima, a i među srednjoškolcima, koji se u zadnji čas u priličnom broju povukoše od prisustvovanja proslavi, da su tome krivi »nacijonalisti«. »Nacijonalisti« uzeše već spočetka patente na tu proslavu, htijući joj dati »nacijonalistički« karakter. Naravno da je to izazvalo reakciju sa strane hrvatske akademske omladine. I tako nasta sukob. Nastojalo se izgladiti opreke poznatim komunikejom. No govorilo se i dalje (zacijelo ispravno!), da »nacijonalisti« hoće izbiti proslavom kapital za svoje đačke stranačke svrhe (da udu među srednjoškolsko đaštvo, da si tim učine reklamu itd.) Djela su njihova prilično potvrđivala ta govorkanja.

Iz svega se dalo razabrati, da bi proslava kud i kamo bolje uspjela, da se stavilo sve đaštvo u dogovor (ali iskreni, solidni dogovor). Ovako je uspjela samo povorka u crkvu, kojoj su prisustvovale sve akad. grupe i nekoje srednje škole, te koja je imala potpuno **hrvatski karakter** (hrv. Sokoli svirali su hrvatske davorije); ali zato akademija obdržavana iza zadušnica, kojoj su prisustvovali samo »nacijonalisti«, šačica mladohrvata i klub »Kvaternik« s nešto srednjoškolaca, nije imala onog efekta, kome se nadalo, i koji bi bio postignut, da je cjelokupno đaštvo istupilo. Istupilo pak nije cjelokupno đaštvo, jer se, hvala nemaru nekih poznatih hrv. akademičara, htjelo dati, a donekle se i dalo akademiji, »nacijonalistički« karakter.

Hrvatski katolički akademičari održaše s »frankovcima« 29. IV. 1914. u »Starčevićevu domu« uspjelu svečanu akademiju. Sada se akademska omladina dala na intenzivno sabiranje novčanih prinosa za hrvatsku školu u Trstu.

Rd.

OSIJEK. Pangermani. Najveći su narodni protivnici pangermani, koji su se prošlih školskih praznika počeli uvelike organizirati. Organizaciju među đacima vodili su Antun Štadar, stud. med. i Franjo Raucher, stud. iur. Nije im organizacija i uopće propagacija njihove ideje ostala samo među đacima, nego je zašla i među građanstvo, a i među samu najvišu inteligenciju. Onima, koji propagiraju »Drang nach Osten«, odzivlju se ovi geslom: »Den Deutschen im alten Gothenland reichen wir treulich die Bruderhand«.* Đaci„ pangermani, kojih ima oko 20, skupe se svaki dan pred večer na uglu Gvozdene ulice i Glavnoga trga, koji je ujedno naš donjogradski korzo, te tu neko vrijeme stoje govoreći glasno i upravo izazovno njemačkim jezikom t. j. osječko-njemačkim — ili bolje — »eseker-dojč«. Ne ćete vidjeti, da se oni otuđuju jedan drugomu, ili da se sveučilišni đaci smatraju višim od srednjoškolaca. Borba je protiv pangermana slabo razvita te se radi malo. Navlastito bi akademska omladina mogla drugojačije raditi nego što nažalost radi.

Gimnazijalac.

DUBROVNIK. Apstinentska sekcija (nut.) Nastavili smo s lanjskim oduševljenjem. Držali smo 5 sjednica s 5 predavanja i 4 deklamacije. Predavanja su bila ova: »Što čini vino?« »Alkohol i njegove posljedice«; »Alkohol s higijeničkog gledišta«; Širimo gospodarstvo« i »Alkohol i zločini«. Na svakom sijelu govorimo o važnim organizatornim pitanjima te dopisujemo s 3 apst. sekcije. (Skratio ur.) **Zane.**

* Uredništvo posjeduje fotografski snimak jednog pangermanskog biljega, što ga dobismo od druga u Osijeku.

Odgovorni urednik: Iv. Krst. Lovričck. Hrvatska tiskara d. d.

Prilog „LUČI“. Br. 18.

ĐAČKI VIJESNIK

ZAGREB, 20. svibnja 1914.

Riječ o sastancima.

Za razvoj hrvatskog katoličkog đačkog pokreta od velike su važnosti sastanci. Od prvog sastanka na Trsatu 1906., kad položismo prve temelje našoj organizaciji, održasmo svake godine redom po nekoliko sastanaka. Vidio nas je Zagreb-grad, dični Spljet, Dubrovnik, šeher-Sarajevo i Mostar, Osijek i Đakovo, Pazin i bijela Ljubljana i drugi neki hrvatski gradovi.

Iza svakoga sastanka napredujemo, rad u organizacijama biva oduševljeniji, ustrajniji, poslije sastanaka cjelokupni pokret pokroči daleko naprijed. To je posve razumljiva pojava. Mi se razvijamo, usavršujemo, naši se redovi množe, a kroz jednu godinu nagomila se čitav kompleks novih pitanja, što traže svoje riješenje. I mi se onda u praznike sastajemo, rješavamo ta pitanja, utvrđujemo organizacije, stvaramo osnove, manifestiramo naše ideje i dajemo smjer radu.

Svuda nas već ima, te nema kuta naše domovine, gdje se ne bi znalo za nas, za naš pokret i za preporodne njegove ideje-vodilice. Svuda se osjeća i svakamo prodire naš duh kao blage zrake jutarnjega sunca. A u nama se utvrđuje sve snažnije misao: neustrašivo naprijed! Za Boga i hrvatski narod!

Zato ćemo i ovih praznika održati nekoliko sastanaka, držeći se naših predaja i imajući pred očima drage dane naših mnogih sastanaka, koji nam leže u srcima kao neizbrisive uspomene, i uvidajući važnost i potrebu sastanaka za razvoj i učvršćenje naših redova.

Pozivamo Vas, drugovi, sa svih strana velike domovine, da dođete ne žaleći ni truda ni troškova, na ove sastanke. Svaki naš đak neka prema svojim prilikama pribiva po jednom sastanku i ako iole može, neka ne propusti, da dođe.

Dodite, drugovi, da se ogrijemo na vatri naših ideala, da si bratski stisnemo junačke desnice, da si padnemo na mladeničke grudi u vrući zagrljaj, da se napunimo vjere i nade, da učvrstimo veze naše ljubavi i discipline, da usavršimo naše nacrte za Kristov preporod hrvatskoga naroda.

Svi dakle u Đakovo, na Košljun, u Mostar i u one gradove, što se kupaju na žalu hrvatskoga mora, kamo će Vas pozvati »Pavlinović«.

Za vjeru i dom!

Rad u narodu.

ZA SVOJ NAROD.

Primiče se naglim koracima čas, koga svako dače i ono veliko na sveučilištu i ono malo u pučkoj školi s nestrpljenjem čeka, da knjigom zavitla u kut i da se poda onom zamamnom »dolce far niente.«

Smijemo li i mi katolički daci isto učiniti? Nipošto! Istina i za nas konac školske godine mora da znači dva tri mjeseca odmora i oporavka. Ali naš oporavak ne smije biti nerad. Nama ferije moraju biti drugo, a ne samo besposličenje. One nam moraju pružati odmora, ali taj odmar ne smije biti besposlica. Odmarati se moramo u tome, što izmičemo iz zaprašenih gradskih ulica u seosko zelenilo i svježinu. Može nam biti i u tome, što ne moramo danas pročitati ovu, a sjutra onu partiju, danas izraditi ovaj, a sjutra onaj zadatak. To mi sve ne moramo, kao što se ne moramo bojati ove ili one neugodnosti u školi.

Ali mi moramo nešto drugo. Naša misao neka bude izražena u Preradovićevoj »Braći« (Izabr. djela 91.):

»Zadužnici mi smo ovdje,
Kojim dom i domovina
Život dade na kamate,
Da dobiva jednom od nas
Čisti danak od ljubavi.«

I ono naše staro geslo »Iz naroda za narod!« neka nas sjeća naših dužnosti, a prošlosti naše ne ćemo se moći mi u tom pogledu zastidjeti.

Hrv. kat. dak već je davno osjećao svoje dužnosti i obveze prema narodu, on je već prije mislio na rad u narodu i zato se osnivaju: Dobrila, Pavlinović, Martić i Strossmayer. Najprije ferijalna prosvjetna društva akademičara, a onda permanentna, koja rade i pod škol. godinom. I s ponosom možemo gledati na »Dobrilu« i »Pavlinovića«, koji su radi povoljnih prilika najviše učinili, a nadom nas napunjaju »Martić« i »Strossmayer«.

Svakako to još nije sve. Dok će ova naša pokrajinska prosvjetna društva dospjeti, da jedva par ljudi izašalju sa skioptikonom okolo, to ostali naši organizovani daci ne smiju gledati skrštenih ruku.

U svakom mjestu, gdje budu preko ferija bar tri naša đaka bez obzira bili to akademičari ili srednjoškolci, laici ili klerici mora se odmah po njihovu dolasku sa škole stvoriti **ferijalni klub.** (Za klub ne treba posebne dozvole oblasti). U tom će se klubu naći na pr. akademičar iz Pešte, bogoslov iz Đakova, srednjoškolci iz Osijeka i Zagreba. Klub se odmah konstituira, a potrebni su samo predsjednik, tajnik i blagajnik. Posebnih pravila nema, a funkcijonari vrše funkcije, kao što bi se vršile u svakom društvu. Zadaća je ferijalnog kluba praktično provađanje načela hrvat. kat. đaštva u narod. Rekao je još na početku naš Mahnić: »U naše javne prilike treba unijeti katolička načela, ako očekujemo bolju budućnost za crkvu; za to treba odvažno raditi, treba se oduševljeno boriti«. (Hrvatska Straža, I. 20.)

Neka si zapamte svi naši, organizovani drugovi: **Svaki će pojedinac početkom škol. godine morati položiti svojoj organizaciji račun o svom radu preko ferija. Organizacija će to javiti sekretarijatu, a ovaj će sve kontrolirati i informirati se o istinitosti. Nijesu od ovoga izuzeti ni akademičari ni bogoslovi. Hoćemo da vidimo jesmo li u istinu šta i možemo li šta učiniti. Koncem listopada ćemo dobiti svjedodžbu, da li imamo pravo na opstanak. Nek strepe malovjerni, mlaki i mlitavi. U našim redovima je mjesto samo katolicima akcije, ljudima emocije i rada.**

»Na noge katolici! Bog će nas pomoći!«

Mahnić, Straža I. 20.

* * *

Kakav mora biti rad ferijalnih klubova? Zadaća im je, rekosmo: »Praktično provađanje naših načela u narodu«.

Rad ferijalnih klubova ne može se općenito odrediti, jer će ovisiti o kraju, u kome je klub, o prilikama, koja ga okružuju i konačno o sposobnostima članova kluba. Jedno se samo može s »mora« izraziti, a to je, da se klub mora osnovati svagdje gdje imaju bar tri naša đaka i da mora raditi. Naravno ondje, gdje nema trojice, nego je samo jedan ili dvojica, vezani su i oni, da bar nešto učine. Na to nas obvezuje naše hrvatstvo i naš katolicizam. Ne može se odrediti — rekoh — kakav rad ferijalnih klubova **mora biti,** ali se za to može odrediti ono, što se **može uraditi.**

Rad se dijeli na nutarnji i vanjski rad. **Nutarnji rad** je onaj, što se obavlja unutar kluba. On je u neku ruku nastavak rada organizacija, zborova, akademskih društava. Svaki tjedan jedno sijelo s jednim predavanjem i raspravljanjem o pitanju, o kom se predavalo. Onda dogovori o izvanjem radu kluba. Svrha je ovih sijela što bolje upoznavanje i zbližanje naših ljudi, koji su se našli u istom krugu, premda su došli s raznih zavoda i raznih mjesta. Zbližanje, rekoh, jer ono nam je potrebno. Kad se među našim pojedincima raspletu nježne niti prijateljstva i bratstva nitko ne će biti kadar razderati mrežu našega pokreta, koja će obuhvaćati čitavu Hrvatsku, a čvorove će joj učiniti pojedinci bačeni u razne strane, da oru i siju. Temata ovih sijela ne smiju biti apstraktna filozofiranja o četvrtoj dimensiji, etimološka izvađanja o ovome i onome. Ona se imaju ticati samo potreba našega naroda u kulturnom i socijalnom pogledu, obrađivati pitanja, u kojima živemo, a na koja se obično nitko i ne osvrće. Tražimo mrtve kapitale i gledajmo, da ih oživimo, da ih iscrpemo. Mislimo o zlim i dobrim stranama naše okoline. Tražimo puteve, da ih uništimo odnosno pojačamo. Studirajmo psihu našega čovjeka, bilježimo sve to i skupljajmo time blago, koje nas vodi upoznaji naroda. Kad ga upoznamo, znat ćemo šta mu treba, a šta ne, to ćemo mu prvo davati, a drugo uništavati. Otvorimo oči i uši i hvatajmo njima sve, što nam je potrebno, da se mognemo našem čovjeku približiti i da mu mognemo pomoći. U tu se svrhu mogu dobiti upute kod »Hrv. kat. narodnog saveza« (Zagreb, Pejačevićev trg 15.) kako i što da se ispituje. Svaki naš čovjek mora tražiti arak s tim pitanjima, a mi ćemo također u idućem broju »Đ. V.« o tome govoriti.

Treba priređivati izlete u okolišna sela, interesirati se za porast i pomor, gledati koje gospodarske grane najbolje uspijevaju proučavati iseljeničko, kriminalno i alkoholno pitanje. Gledati na običaje i moral. Sakupljati podatke o dugovima i sve ono, što se bilo u kom pogledu da izraziti brojkama i statistikom, treba zapisati i obraditi. O svemu se vodi što točniji zapisnik, a u »Riječke Novine« šalju izvještaji. Tajnik je kluba osim toga dužan poslati opširan izvještaj o svemu radu na sekretarijat najzad do 1. listopada. Treba navesti mjesto kluba, članove po imenu i s kojeg je zavoda koji (naravno i god. studija), te o radu označivši ime svakog pojedinca koji je šta učinio. Bude li tajnik točno vodio zapisnik, za što i predsjednik odgovara, lako će mu onda biti ekscerpirati ga. (Neka se ne zaboravi uredovni format sekretarijata!) Izvještaji se u »R. N.« šalju za pobudu drugim klubovima, a i stoga, da se župnici, učitelji i drugi iz okoline, koji žele, da se i kod njih šta učini znadu kamo obratiti. Po svoj će prilici uredništvo za to osnovati posebnu rubriku preko ferija.

Potsjećam drugove, da bi bilo vrlo zgodno, da redovno izostane obligatni pljesak iza predavanja, kao što je to u njemačkim socijalnim udruženjima. Čitava stvar ne izgleda onda tek za paradu, puno je ozbiljnije a i govornici se nauče, da ne čekaju samo hvalu za svoje riječi. A ovo je važno, jer će nas u životu mnogo puta biti kiša odanle, otkle bi sunce trebalo grijati.

Vanjski rad je puno raznoličniji. Kako sam već prije istaknuo ovisan je on u prvom redu od prilika kraja. Ako je narod takav, da bi mogao lako akceptirati ideje pojedinih prosvjetnih i socijalnih institucija i uviditi njihovu vrijednost, te ako je svećenik spreman da radi i preko škol. godine vodi rad, koji je fer. klub započeo, ako ima za to potrebno znanje i ljubav, onda se može odmah prijeći na sam rad. Nije li tako, a to će biti na žalost u većini slučajeva bilo s prvog ili drugog razloga, to se mora pripravljati teren. Mora se najprije govoriti s pojedincima, naći one, koji su intelektualno razvijeniji — inteligentniji i s njima započeti rad. Treba im prikazati korist udruživanja uopće, a onda prijeći na specijalne kulturne i socijalne udruge. Jednog ili dvojicu treba uputiti u vođenje knjiga u društvima, upoznati ih sa sličnim institucijama u drugim krajevima

Kad se već tako steklo nekoliko prijatelja može se početi sa pučkim predavanjima. Potanje o tome kako će se držati, predavanja i koja su najnužnija napisat ću nešto u narednom Đ. V. Kad se već svijet nešto priučio na pučka predavanja, onda treba sa pokrajinskim prosvjetnim društvom ili kat. nar. savezom u dogovoru prirediti predavanje sa skioptikonom.

Ima li u mjestu dosta dobrih mladića od 16—20 godina treba misliti na osnutak omladinskog društva (Gradski fer. klubovi nek misle na šegrtska i djetička društva.)

Pripominjem da se kod nas uvukao krivi naziv »mladenačka društva«, što nije ispravno, jer se mladenac izjednačuje sa zaručnik, vjerenik. To svakako treba popraviti, jer je uvedeno prema slovenskom mladeniška društva, a to nije ukusno, niti potpuno odgovara.

Najprije treba dečkima dati »Mladost« i oduševiti ih za stvar, ali tek onda, kad smo sigurni za dobrog vođu bilo svećenika, učitelja ili koga inteligentnijeg između njih. Tek kad smo sigurni, da društvo ne će zaspati ili se raspasti, onda na posao.

Jesu li prilike i inače povoljne neka se misli na pučko prosvjetno društvo Ime mu samo govori o zadaći. I za njega vrijedi, kao i za sve organizacije isti princip: ne osnivati i ne organizirati ništa, što se ne će moći uzdržati, jer bi time samo škodili onome radu, koji bi se poveo možda u zgodniji čas. Uz ova dva društva, a gdjegdje i prije njih može se misliti na pučke knjižnice i čitaonice Najbolje je ako ima jedno od spomenutih društava, da se ova uz njega prisloni. Postoje li oba, to je »Pučko prosvjetno društvo« ono, kome je knjižnica i čitaonica na brizi.

Tek kad se na ovaj način nešto pokročilo naprijed u društvenosti, onda se može misliti na socijalne institucije, na gospodarske zadruge bilo specijalne. Za ovaj rad treba dobro socijološko oko. Treba viditi, koji je produkat, kojim se taj kraj odlikuje. Onda treba u klubu prostudirati i svestrano raspraviti to pitanje, a onda se dati na pravi posao.

Kako kod prije spomenutih, tako i kod ove institucije, treba polagano ljude pripraviti i predobiti. Najlakše se to radi pojedinačno. Svaki član kluba preuzme nekolicinu ljudi kod kojih ima ugleda, posjećuje ih što češće i pomalo ih upućuje i predobiva. Kad se sve pripravilo i poskrbilo za dobar uspjeh i opstanak institucije, onda se prelazi na sam rad.

Neka se ne zaboravi ovo. Više ferijalnih klubova jednoga kraja neka na znatnijem prošteništu svog kraja prirede zajednički sastanak, te neka improviziraju u neku ruku narodne skupštine, održe pučka predavanja i upoznaju se s narodom i svećenicima onih strana, koje im nijesu tako poznate. Ovo je također vrlo važno.

Ovo nekoliko misli složih za ove ferije Uvjeren sam, da bih i sam mogao o tome više napisati, a drugi pametnije, i oni koji su se više bavili tim pitanjima sigurno bi napisali čitave knjige. Literaturu s pojedinim pitanjima, popis potrebnih i zgodnih pučkih predavanja iznijet ćemo u idućem broju Đ. V. Sada napominjem samo, da će sve potanje upute o pojedinim akcijama davati pokrajinska društva — svako za svoj kraj. »Mladost« i Zadru i »Hrv. kat. naročni savez u Zag.ebu« (Pejačev'ća trg 15. I.) Mislim, da će drugovi ove ferije shvatiti kao vrijeme u kom moramo pokazati šta smo i šta hoćemo.

»Hora je, da rad ozbiljno započne«, veli u Hrvatskoq Straži (I. 36.) vlč. Ljud. Dostal.

B. Babić, cand. phil.

Narodna obrana.

PUČKO ŠKOLSTVO U POREČKOM I PULJSKOM KOTARU.

Porečki je kotar rak-rana hrvatstva Istre. Hrvatski je narod u tom kotaru najvećma zapušten, pa je zato i raspušten. U mnogim je stranama na dnevnom redu krada, sječenje loza, ubojstva i svi zli poroci.

Vlastodršci izmislili su novu vrstu škole: žandermerijske postaje i tim učiteljima najnovije, najmodernije pedagogije hoće da podignu kulturni niveau zapuštenog seljaka. Premda imade u tom kotaru preko dvije trećine pučanstva hrvatskog jezika, uza sve to oni nemaju najprimitivnijih sredstava za život. To nam najljepše dokazuje statistika pučkog školstva. U škol. god. 1904.—05. bilo je u porečkom kotaru javnih puč. škola s hrv. nastavnim jezikom 6 (ubrojiv i utrakvistične), a ove ih godine ima 7 (od toga 2 utrakvistične). Zato je bilo talijanskih god. 1904.—05. —28, a sada ih ima 29 s ukupno 66 razreda. Uzevši k tome 3 razreda utrakvističkih škola, 1 pomoćnu, a 1 ekskurendo školu, dobijemo za Talijane ukupno 71 razred. To su javne škole. Privatnih je škola bilo u škol. god. 1904. i 1905. hrv. 2, a tal. 1. Danas ima družbinih škola 14 sa 17 razreda, a Leginih 10 sa 12 razreda. Dakle svih hrvatskih razreda 24, dok ima talijanskih 83. Razlika je ogromna. Družba je u zadnje vrijeme popustila u porečkom kotaru, jer ju je sila natjerala u sjevero-zapadni dio: na bujštinu i koparštinu u tu zemlju »čisto talijansku«, a na sve strane se ne može, jer nema dovoljno sredstava.

Nešto bolje je u puljskom kotaru. U škol. god. 1904./05. bilo je u tom kotaru javnih škola hrv. 14, a tal. 13. dok su privatne bile 3 hrv., 1 tal. i 2 njemačke. Sada imade od hrv. škola 4 jednorazrednice, 9 dvoraz., 1 troraz., 1 četveroraz. i 5 pomoćnih škola. Družbinih imade u svemu 12 s 20 razreda. U svemu 32 škole s 54 razreda. Talijanskih škola ima 22, od toga 4 Legine jednorazrednice. Broj * talijanskih razreda biti će velik, jer ima u samoj Puli 8 škola, koje broje redovito od 4—6 razrreda. — Kad čovjek gleda te brojeve mogao bi se lijepo prevariti, kad bi mislio, da mi stojimo dobro. Ali nije tako! Talijani su u gradovima (Pula, Vodnjan, Rovinj, Fazana, Valle), a naš je svijet raštrkan na selu, pa bi prema tomu morao biti i broj hrvatskih škola veći. — Nu gospodi se prohtjelo da nam ne dadu škole, pa se moramo strpiti, dok ne dobijemo mi škare i sukno. — U samom Pulju mora uzdržavati naša Družba 4 škole, koje polazi preko 800 hrv. djece. Ove godine imale su otvoriti hrv. školu sestre sv. Križa iz Dakova, ali im Talijani

*) Točnih podataka nisam mogao dobiti. (Op. p.)

ćine neprilike. Za sada imadu samo dječje zabavište. — Kako rade Talijani, može nam pokazati i ova činjenica: u samom Pulju imade 8 talijanskih zabavišta, a sada, kad su otvorile sestre sv. Križa svoje zabavište, morala je i Lega, da odmah u neposrednoj blizini gradi svoje zabavište. Pokrajinsko školsko vijeće dalo odmah dozvolu, dok Družba znade katkada čekati i po 4 i 5 godina. (Kopar, Brkač kod Motovuna.) —n

Nijemstvo u poljskom kraljevstvu.*) Ruski listovi obraćaju sada pozornost na njemački pokret u Rusiji, koji tamo neobično raste. Tome pomažu njemačke škole, novine, kazališta, društva, a najviše njemačka trgovina. Petrogradski list »Svijet« piše, da su na svim višim administrativnim mjestima u Varšavi Nijemci. Isto je i kod policije, sudstva itd. Najobljubljenija osoba je tamo njemački generalni konsul. Za vrijeme balkanskog rata pokrenuo je neki ruski činovnik akciju kod poljskih redakcija, da varšavski Poljaci, Rusi i Česi zajednički prirede jednu društvenu večer u korist balkanskim ranjenicima. Novine su pozdravile tu akciju, ali činovnik nije pokazivao više onu prijašnju gorljivost; a upitan za razlog reče, da bi se mogao njemački konsul prema tome pothvatu neprijazno poniieti. »U Varšavi — svršava taj list — može se dakle pokazivati Slavenom koliko to dopušta njemački gener. konzul. Slično biva u ostalim gubernijama i mjestima poljskog kraljevtva«.

Rusi moraju dakako zatirati katoličke Poljake mjesto da pripaze Germanima na prste.

K. Šp-n-r.

Strahovi Nijemaca i Talijana. Bečka je »Die Zeit« nedavno ove godine donijela jedan članak iz pera Dr. Mihaela Hainischa o napredovanju Slavena, a specijalno Čeha. Govori o silnoj ekspanziji češkoj i upozorava Nijemce, da treba nešto poduzeti. Nekoliko dana kasnije prenosi taj članak trščanski »Piccolo«, s tom razlikom, da on vidi pogibao za talijansku naciju u slovenskom i hrvatskom seljačkom narodu. Dakle su se ipak našli. Nijemci su u tu svrhu osnovali »Deutschösterreichische Beratungsstelle für Volkswohlfart«. Svrha je tog društva: Zaštićivanje trudnih, skrb za dojenčad, školska higijena, skrb za stanove, ograničenje alkoholizma, skrb za omladinu i zdravstvo na selu. Nešto slična

*) Hlas br. 87.

kane stvoriti i Talijani. A mi? U Hrvatskoj je baš potrebno propovijedanjem slobodnog morala i slobodne ljubavi širiti »Zweikindersystem«, ta i onako jaki smo narod, pa nam se ne treba ničesa bojati. Zar ne, gospodo liberalci? —n.

Protualkoholni pokret.

Савезник. (Omladinski list sa slikama. Organ »Saveza trezvene mladeži« i »četnički glasnik«.) God. III. br. 2. i 3. »Saveznik« ili »Saveznik-Četnik« izlazi kao prilog »Trezvenosti«, pa ga i uređuje dr. M. Gj. Popović. Listu je motto »Budi uvek spreman«. U Srbiji je posvećena velika briga oko širenja apstinence među mladeži. S apstinentskim je pokretom u vezi četništvo (scott-boy), te »Savez trezvene mladeži« vodi i četnike. Svaki četnik mora biti apstinent Apstinenti i četnici čine jednu organizaciju, org. »S. trezvene ml.« Savez se dijeli u kola. Svako kolo ima posebno ime i broj (na pr. »Razvitak« br. 5 u IV. beogr. gimnaziji). Starješina je saveza sveučilišni docenat dr. Berić Savez je jak. U ovom se dvobroju spominje, da su savezu poslala 32 kola svoje izvještaje, a mnoga kola nijesu to još učinila. Organizovani su slično kao i mi.

»Saveznik« je donekle sličan našem pok. »Krijesu«, samo što je više organizatorske naravi, dok beletristike ni nema.

Uvodnik »Posle rata« poziva mlade junake, da budu ustrajni u svom radu, da se što bolje spreme za »oslobođenje i ujedinjenje celog srpsko-hrvatskog naroda.« — Ljudevit Vuličević, koji se rodio u Cavtatu, »južno od srpskog klasničnog grada Dubrovnika«, upravlja u članku »Srpskoj omladini« nekoliko riječi, kojih se treba da drži u svom radu. O Vuličeviću se još veli, da je »svršio teološke nauke i bio fratar. Njegova velika, čestita i hrišćanska filosofska duša nije mogla trpeti zidine manastirske i on je zbacio odeždu svešteničku i otišao u Italiju.« — Vrlo je zgodna priča »Gradina životaš s pointom: Radimo dok je dan, jer noć nastupa.« — Dr. Popović upućuje četnike na ratni život u članku »Iz moga logorskog života« i »Zašto su Turci i Bugari gubili bitke, a Srbi pobedili«. U ovom potonjem veli na jednom mjestu: »I u drugom ratu s Bugarima ,mi smo se branili od nepravenog napada, i zato što smo se borili za pravednu stvar, za svoje pravo, zato što je duh naše vojske bio bolji nego kod Bugara, zato što je s nama bio ceo srpsko-hrvatski (!) narod, i najzad zato što smo bili prosvećeniji i trezveniji, zato smo pobedili«. Ostale ću članke spomenuti samo po naslovima: »Velike boginje i kalamljenje«, »Izvidničar« (po Foersteru preveo Ilić), »Naši neprijatelji — alkohol i duvan« (dr. Popović), »O vodi« (Ilić), »Naši prijatelji — domaće životinje«.

Ima šala, zagonetka, pitanja, vijesti. U ovom je broju zadano pitanje: Šta nam je za sreću u životu napotrebnije? — Govori se o francuskim četnicima (éclaireur), kojih ima 7000, a koji su također apstinenti. — Zanimiv je »Četnički zakon«, koji ide za tim, da učini četnika valjanim, odvažnim i samostalnim. Ima još nekoliko uputa za četnike.

Svakoga će zanimati izvještaj »dobrovoljačkoga kora« Saveza trezvene mladeži«, koji je bio osnovan za vrijeme balkanskih ratova. Kor je okupio 506 dobrovoljaca, među kojima je bilo i djece od 10 godina. Na čelu im je stojao P. Arandelović, stud. phil. Dobrovoljci su se radijelili u 6 odijela: poštansko-telegrafski, administrativni (po ministarstvima i uredima), glasnički, velocipedski, sanitetski, izvidački.Iznešen je popis onih, koji su se dobro ponijeli.

Pod naslovom »Omladina protivu alkohola« spominje se »Pobratimstvo u Pakracu« i »Hrv. kat. đački pokret«. U ovoj potonjoj bilješci spominje naš apstinentski pokret i našu rubriku u »Đ. V.« Podatke je izvadio iz »Đ. V.« br. 5 i 6.

Držao sam, da će mnoge zanimati rad Srba na antialkoholnom polju, a osobito rad njihove omladine, što više držim, da je

nužno, da pratimo sve pokrete po svijetu, a pogotovo u našoj neposrednoj blizini. Taj se rad djelomice zrcali iz spomenutih brojeva »Trezvenosti« i »Saveznika«, te sam ja ovaj prikaz iz njih prenio bez komentara, držeći, da to nije potrebno za naše ljude, koji će i sami znati prema ovom dosta iscrpivom prikazu stvoriti ispravan sud.

Apstinentima. Molimo sve sekcije, da nam do početka lipnja pošalju svoje izvještaje. Neke su ih sekcije dosada slale vrlo uredno, a po koja slabije, dok nam iz Mostara ne odgovoriše ni na naša pisma, premda smo čuli, da tamošnja sekcija lijepo napreduje; ali se valjanost i disciplina jednoga društva mora pokazivati u svemu.

IZVJEŠTAJI.

»Domagoj«. Na 4. ov. mj. bila je semestralna skupština u društvenim prostorijama. Predsjed. Matković otvara skupštinu lijepim riječima, obazire se u govoru na rad prošlog semestra i uspjeh nekih sekcija, a završuje svoj govor željom, da i nadalje ovako ustrajemo. Tajnik Katanec čita zapisnik minule skupštine i citira: Članova početkom semestra bilo je 36, izišlo ih je 8. Broj je skoro porastao na 47. Drug N. Vujičić i P. Premužić prešli su iz »Hrvatske«, a drug S. Marek iz »Preporoda« u »Domagoj«. Gosti su ovi: gdica. Elza Orhel, stud. phil. V. Sironić stud. iur. i Ivan Šimeta stud. phil. Zatim se obazire tajnik na korespodenciju i konstatira broj odaslanih i primljenih listova. Odborskih sijela bilo je 17. Potpredsjednik Radočaj držao je 11 prijateljskih sastanaka s vrlo zanimivim predavanjima. Blagajnik Pavić citira: Od prošle skupštine je ostalo 56.87 K, a unišlo je 224 K. Svega je dakle u blagajni bilo 280.87 K, a od toga se potrošilo 250.52 K. Ostalo je čistoga novca 30.35 K. Kroz cijeli semestar je unišlo u blagajnu 876.90 K a izdano je 846.50 K. Diferencija toga 30.35 K je imovina društvena!

Arhivar Kratina upozoruje drugove na uređene sada prostorije i poziva ih, da štede stvari. Iza toga govore pročelnici pojedinih sekcija o svome radu i uspjehu. Najuspješnije radila je narodno-obrambena sekcija s drugom K. Firingerovom kao pročelnikom. Sekcija je obdržala 16 sastanaka s uzornim predavanjima. Na predlog druga Grgeca uvela je skupština u zapisnik zahvalu d. Firingeru za njegov rad i uspješno vodstvo sekcije. Uslijedilo je zatim primanje novih članova u društvo. Primljeni su: M. Devčić stud. iur., N. Madarizza st. iur i V. Marušić st. iur. Tim se svršila funkcija starog odbora i pošto mu se podijelio jednoglasno apsolutorij, prešlo se na izbor. Drug Sironić kao novi predsjednik razvija svoje misli o budućem radu, te ističe veliku važnost euharističke sekcije. Nastojat će on i novi odbor, da rad »Domagoja« bude u nekoj bližoj vezi sa senioratom, »Savezom« a i »Kolom hrvatskih književnika«.

Tajnik.

Vijesti i poruke.

Pouzdanički sastanak svega hrvatskog katol. đaštva održavat će se u Đakovu 5. i 6. kolovoza. Imena pouzdanika imadu sva društva, zborovi i organizacije poslati na Julija Radočaja, cand. iur. (»Domagoj«) do 5. lipnja.

Pokrajinski sastanak hrv. kat. đaštva iz Banovine bit će dne 7. i 8. kolovoza u Đa-

kovu. Drugovi treba da pribivaju sastanku u što većem broju. Svi oni, koji žele sastanku pribivati, imadu se najkasnije do 20. lipnja javiti drugu Imri Paviću, stud. iur. (»Domagoj«).

Taksa za sastanke odredena je dnevno po K 1.—. Pouzdanici će društava i organizacija moći pribivati svim sastancima; učesnici pokrajinskog sastanka ne mogu doći na pouzdanički sastanak. Novac se šalje s točnom oznakom do 5. srpnja jedino na pravnika Julija Radočaja, Zagreb, Jelačićev trg, br. 1, III. kat.

Bogoslovi, preparandisti i apstinenti imat će za sastanaka svoja posebna vijećanja.

Za duhovne vježbe imadu se akademičari prijaviti, koji im žele pribivati, najkasnije do 20. lipnja na Duru Kuntarića. (»Domagoj«).

Za ostale pokrajinske sastanke daju beziznimno informacije dotična akad. prosvj. pokrajinska društva.

Izvještaji. Sve organizacije i društva i zborovi, osobito oni, koji nam nijesu slali redovito ,imadu do konca lipnja poslati ili zaostala izvješća ili jedan opći izvještaj o radu ove godine.

DOPISI.

VINKOVCI. Gibanje pangermana. U zadnje je vrijeme posjetio naše »slavne« Vinkovce novi, strani, ali nepozvani gost, a ime mu je »pangermanstvo«. Otkako se osnovao »Bund der Deutschen«, usrećili su nas neki pangermanski agitatori, koji su došli, da organiziraju vinkovačke Nijemce. Ovi su već prije izašli na javu s težnjom, da prevladaju u općinskom vijeću, u čemu su im na put stali naši hrvatski općinari. Imaju otprije svoje pjevačko društvo, u kojem se kupili i neki —ići i —vići, no u novije vrijeme nešto zapinje. Sada se osnovala »Ortsgruppe«, koja ima priličan broj članova. Naše zavode kao sveučilište i druge preziru kao malo vrijedne, a ne pitaju, da li nijesu baš sami oni, naime Nijemci u Beču mnogo krivi, da se našemu sveučilištu ne daje ravnopravnost s drugim sveučilištima. »Svaka ptica svome jatu leti«, vele. Pa tko im prječi, da ne lete svome jatu, ako su ovdje nezadovoljni? Ovdje je Hrvatska, a ne »Reich«, pa stoga nema mjesta ovakvim protuhrvatskim pokretima sa očito protunarodnim i tudinskim težnjama i tendencijama.

Nu što je najznatnije, počeli su organizirati i srednjoškolce. Našli su odaziva i ti isti, među njima se kupe i neki židovi, stali odmah dizati glave, govoriti njemački u samoj gimnaziji i bezobrazno se ponašati, dok im nijesu naši rodoljubni đaci stali energično na put. Za sastajanja su njihova saznali neka gg. iz profesorskog zbora i poveli običnu službenu istragu, koja je bila bez znatnih posljedica radi zaštićivanja od strane ravnateljstva. To se eto događa na našoj čisto hrvatskoj gimnaziji.

SPLIT (sjemenište). Apstinentsko društvo. Uvidjevši pogubno djelovanje alkohola u našem narodu odlučismo osnovati društvo, u kojem ćemo nastojati proučiti ovo važno pitanje. Drug je Radić prije osnutka društva prikazao u nekoliko predavanja stanje našeg naroda u ovom pogledu, a veleč. don St. Banić nam je kod gosp. upravitelja zavoda isposlovao potvrdu pravila. Dosada smo držali tri sijela. Na prvom smo izabrali upravu: predsjednik Jakov Antićević (VII.), potpredsjednik Antun Radić, (VI.), tajnik Ivo Rubić (VI.), blagajnik Toma Baras (V.). Na drugom je sijelu d. Radić držao predavanje: »Što nas je potaklo, da se ujedinimo u apstinentsko društvo?« Na trećem je isti predavao: »Mi i dnevno širenje alkohola«. Ima nas 72 potpuna apstinenta. Društvo se sastoji od starijih (20) i mladih (52) drugova. Mlade vodi potpredsjednik. Primamo apstinenske časopise: »Zlatu dobu« i »Novi život«, a počesmo se već dopisivati s drugim apst. sekcijama. Nek nas Svemogući blagoslovi u započetom djelu, da sretno dospijemo do svog cilja! **Tajnik.**

Odgovorni urednik: Iv. Krst. Lovričck. Hrvatska tiskara d. d.

Prilog „LUČI“. Br. 19. i 20.

ĐAČKI VIJESNIK

ZAGREB, 15. lipnja 1914.

Drugovi!

Svaka Vaša misao, sve Vaše nastojanje ovih praznika neka se kreće oko rada u ferijalnim klubovima, za omladinska društva i zadruge, suzbijanje alkoholizma kao i nepismenosti, oko sabiranja prinosa za hrv. školu na Rijeci i za našu katoličku dačku akciju. Uzornim vjerskim životom i neumornim radom za svoj narod dokažite, što znači slobodni i neovisni hrvatski katolički đak: Hrvat, katolik i demokrata.

Za vjeru i dom!

Raspored đakovačkog sastanka.

5. VIII. Dopodne: Sv. misa. — Sjednica prestavništva.
Popodne: Za napredak naše organizacije, ref. B. Babić, cand. phil.

6. VIII. Dopodne: Sv. misa. — Sastanak pouzdanika.
Popodne: Sastanci bogoslova, učitelj. pripravnika te apstinenata (referat: Đak — apstinent, ref. cand. iur. Vlade Smolčić).

7. VIII. Dopodne: Sv. misa. — Sastanak »Strossmayerovaca«: Zadaća »Strossmayera« u Slavoniji, ref. Ilija Ivanković, bog., privr. potpredsjednik »Strossmayera«.
Popodne: Pokrajinski sastanak: 1. Vjerski život hrv. kat. đaka. — 2. Literarni i umjetnički rad u našim redovima, ref. J. Andrić, iur., urednik »Luči«.

8. VIII. Dopodne: Sv. misa. — 1. Za napredak naše organizacije, ref. B. Babić. — 2. Mi i grupacije u hrv. đaštvu i narodu.
Popodne: 1. Naš narodno obrambeni rad, ref. Đuro Kuntarić, cand. iur. — 2. Rad katoličkog inteligenta u narodu. — Zaključak sastanka.

Poslije ovih sastanaka bit će trodnevne duhovne vježbe za akademičare.

U ZAGREBU, početkom mjeseca lipnja 1914.

Pripr. odbor za sastanak.

IZVJEŠTAJI.

»HRVATSKA« — glavna semestralna skupština. Glavna je skupština držana 10. svibnja u novim društvenim prostorijama. Nakon predsjednikova pozdrava i čitanja tajničkog izvještaja, koji je primljen, prelazi se na izvještaj odbora.

Podpredsjednik izvješćuje da se svake subote držao prijateljski sastanak osim pred glavnu skupštinu i pred zajedničku sv. pričest, koja se u vremenu od zadnje gl. skupštine držala jedanput i to na veliki četvrtak. Drug Vladimir Šprajcer aps. iur. proglašen je starješinom.

Blagajnik javlja da u štedionici nema toliko novaca, da se isplate svi dugovi »Hrvatske«. Najveći je dug za »Naše kolo«, koji iznosi 1390 K.

Od svih sekcija najviše je radila filozofsko-literarna sekcija, a za njom se redaju socijalna i narodno-obrambena sekcija.

Voda hrvatske škole govori o napretku djece i veli, da će prirediti s njima zajednički izlet, a na koncu ove školske godine ispit u Hrvatskinim prostorijama, na koji će se pozvati i drugi Hrvati, te djeci podijeliti nagrade.

Expeditor »Našeg kola« izvješćuje, da je otpremljeno oko 900 komada, a uplaćeno je tek 237.56 K.

Nakon što su se revizori osvrnuli na rad cijelog semestra, predlažiše da se starom odboru podijeli apsolutorij, što bi jednoglasno primljeno.

Zatim je izabran novi odbor kako slijedi: Predsjednik Zvonko Šprajcer, cand. iur.; podpredsjednik Stjepan Pelz, cand. phil.; tajnik Drago Brössler, stud. iur.; blagajnik Josip Auer, kult. teh.; knjižničar Nikola Zoković, stud. phil.; gospodar Marko Bašić, cand. med.; arhivar Špiro Vučetić, agr.; revizori: Fra. Kazimir Ivić, stud. phil. i Ivan Koprić, cand. med.

Novi se predsjednik zahvalio u ime svoje i ostalih odbornika na iskazanom povjerenju.

Nakon eventualija, kojih je bilo toliko, da se je skupština morala odgoditi na slijedeću subotu (16. V.) javlja zastupnik »Lige«, da će se u najskorijem vremenu obaviti posveta novih društvenih prostorija, kojom će prilikom »Liga« održati svečanu akademiju.

D. Brössler.

»DOMAGOJ«. 30. svibnja bila je mjesečna skupština u »Hrv. kat. kasinu«.

Predsjed. drug J. Sironić otvara skupštinu pozdravljajući drugove i gostove. Osvrće se ukratko na hrvatsko novinstvo, koje s respektom prati naš rad. Sjeća se blagopokojnog nadbiskupa Posilovića, a pozdravlja dr. Bauera, našto se drugovi dižu i kliču »Živio!« Ističe naš rad i napredak u općem hrv. kat. pokretu, naše radikalno nacijonalno istupanje na hrv. univerzi. Veseli se radi impozantne zajedničke sv. pričesti društva u isusovačkoj crkvi prigodom kongregacione proslave. Pozdravlja napokon drugove u Beču, Gracu, Innsbrucku i Budimpešti, a Domagojcima izruča pozdrav od presv. biskupa Papafave.

Potpredsj. drug Pandžić citira 3 prijateljska sijela. Predavali su vlč. g. Wolf o katoličkom životu ističući važnost sv. pričesti za duševni razvitak čovjeka; drug Devčić o Podgorju i drug Smolčić o burzi. Izručuje dalje pozdrav veleuč g. dr. L. Pogačnika Domagojcima. Molio ga je da nam dođe predavati i on se odazvao. Nutarnji život i društvenost članova bila je uzorna. Molio je rektora, da se prišije sveučilišnoj zastavi znak »Domagoja«. »Domagoj« je zastupan u »Pravničkom društvu« lijepim brojem drugova. Osvrće se i na rad naš u Hrv. Akad. Pot. društvu.

Tajnik drug Bajo citira: Bilo je 5 odborskih sijela. Na jednom od ovih isključeni su iz društva: Željko Kovačević i Marušić, a istup je g. Czeznera iz društva odbor prihvatio. Sad ima 50 članova u društvu. Korespodencija vodila se marljivošću kao i dosada.

Blagajnik drug Gortan: Primljeno je 150.35 K, a izdano 123.11 K. Tražbina iznosi 609.80 K.

Arhivar drug Ružičić: Uređen je imenik članova i naručeno je još 12 stolaca.

Socijalna je sekcija održala kroz više sijela predavanje o alkoholnom i socijalnom pitanju, a predavao je drug Strauch. Aranžirala je više naučnih ekskurzija u pivovaru, tvornica papira, na Medved-grad, Sused-grad i preuzela je brigu za veliki zabavno-poučni izlet cijelog »Domagoja« u Krško.

Pročelnik narodno-obranbene sekcije citira predavanja, koja su se održala od posljednje skupštine. Raspravljalo se o stanju Hrvata u Istri (Gortan), u Zagorju (Deželić) i o tom, kako ćemo udesiti svoj rad u tom smjeru preko praznika (Babić).

Sekcija uređuje jedan ogromni kolektanej, a zasluga za to ide požrtvovnome radu druga Firingera.

O apstinentskoj sekciji izvješćuje drug Strauch. Skoro će izdati jedno djelo o apstinenci, važno svakako kao prvo u Hrvatskoj te vrsti. Napisao ga drug Strauch.

U »Domagoj« su primljeni za članove: P. Senjić, Vl. Sironić i M. Šimetin.

U eventualijama izvjestio nas je Dr. J. Šimrak o akcijama seniorata i »Hrv. kat. nar. Saveza«.

Drug Grgec, urednik »Hrv. Prosvjete«, izvješćuje o »Kolu hrv. književnika« i konstatira sve veću zauzetnost i interes naše javnosti kao i naših mladih literata za »Hrv. Prosvjetu«.

Drug Smolčić prigovara neurednosti uprave oko odašiljanja »Hrv. Prosvjete«.

O »Kolu hrv. književnika« govori lijepim riječima i veleuč. g. N. Maraković. Drug Radočaj izvješćuje o događajima na univerzi i o proslavi 40-godišnjice potp. društva.

Bilo je govora i o ženskoj katoličkoj akciji. O tom je govorio drug M. Serdarušić, a poduprli su ga dr. Šimrak, drug Babić i družica B. Kralj. Akcija se prepušta »Hrv. kat. nar. Savezu«.

Uz veliko odobravanje govorio je dr. J. Šimrak o »Riječkim Novinama«. Iza njega govori Serdarušić o »Hrv. Privredniku«, o njegovoj akciji i važnosti za hrv. narod.

Ovim se iscrpio program i predsj. drug Sironić pozdravivši sve zaključuje skupštinu.

Tajnik.

INNSBRUCK. Iz »Kačića«. Dne 17. svibnja obdržavalo je društvo u društvenim prostorijama mjesečnu skupštinu. Predsjednik otvara skupštinu pozdravljajući drugove, govori o radu unutar samoga društva i prema vani. Tajnik pročitavši zapisnik prošle skupštine izvješćuje o društvenoj korespondenci, a kao knjižničar i o knjigama. Knjižnica se darovima dobrotvora sveudilj povećava. Podpredsjednik govori o prijateljskim sijelima, kojih je bilo 7. Predavanja su bila ponajviše znanstvena pa o našem pokretu i organizaciji. Blagajnik iznosi čedno stanje blagajne. Poslije toga se prešlo na izbor novoga odbora, a starom je podijeljen apsolutorij. U novi odbor su izabrani: M. Popović, cand. med. (predsjednik), Filip Dražančić, stud. med. (podpredsjednik), pl. Matuš Josip, stud. med. (tajnik) i Vicko Lukšić Iv., stud. med. (blagajnik). Predsjednik se zahvaljuje u ime odbora na iskazanom povjerenju, na što se prešlo na eventualija. Drug Dražančić spominje nešto iz naše žurnalistike, a drug se Cvitanović prijavljuje za ferijalnog izvjestitelja našim abiturijentima.

J. pl. M., tajnik.

»PAVLINOVIĆ«. Rad hrv. katol. akad. prosvj. društva »Pavlinović« kroz II. semestar 1913.—14. Rad društva kroz ovaj semestar u glavnom je bio priprema za rad u praznike. 1. Bogoslovski klub društva održao je iza Uskrsa svoju semest. skupštinu, na kojoj se predsjednik kluba osvrnuo na sadanji naš položaj u Dalmaciji i na nacijonalistički pokret, a onda se raspravljalo o radu preko praznika osobitim obzirom na naše sastanke. Stalno se o sastancima nije ništa zaključilo, jer se nije znalo, hoće li se održati katol. sastanak u Spljetu. Rad kluba možemo podijeliti na rad omladinske i prosvjetne sekcije i na rad oko »Mladosti. a) Omladinska je sekcija održala 3 sijela. Poslala je 3 poslanice svim omlad. društvima. Prvu o našim načelima, drugu o štednji (s Kapićevim brošurama o »Providnosti«), a treću ovih dana, u kojoj ih se upozorava na naš ferijalni rad i na pogibelj, koja prijeti od nacijonalističkog pokreta. Osim toga se sekcija pobrinula, da članovi društva kroz ove praznike izrade svaki bar po jedno predavanje za omlad. društva, koja će se do godine slati raznim društvima. Na taj će način biti izrađena jedna stotina tema iz raznih struka. Sekcija je uopće raspravljala na svojim sijelima o svemu što se tiče napretka omlad. društava. b) Prosvjetna je sekcija širila društvena izdanja osobito predstave. Omlad. se društva množe i svaki dan sve to više predstava traže, a mi ih dovoljno nemamo.

Neka se dakle drugovi u ovo pitanje malo zamisle i traže načina, kako da uzmognemo što lakše izdati zgodnih i dobrih komada. c) »Mladost«, koja je štrajkom bila više vremena zapriječena, izašla je ovu godinu dosada u 3 dvobroja, a ovih dana izlazi i četvrti. Društvo će ipak nastojati, da izostatak čim prije nadoknadi. Obilati broj dopisa, koji stižu, dokazuju nam, da omlad. društva živu lijepim životom. Materijalno je stanje lista slabo, a najviše zbog nemarnosti pretplatnika. Preporučamo svim drugovima, a osobito ostalim akad. prosvj. društvima, da je šire. 2. Društvo je također mnogo radilo preko svojih pododbora, kojih sada ima 3, a nadamo se ovih praznika i više. Spljetski šalje posebni izvještaj. Otočki se pododbor dopisivao sa svojima omlad. društvima i mnogim svećenicima. U svom djelokrugu ima 5 omlad. društava i jednu kongregaciju mladeži. Sada radi oko toga, da bude imao za praznike svoj vlastiti skioptikon. Dubrovački je pododbor također lijepo radio kroz ovu godinu. U svom djelokrugu ima 6 omlad. društava i 1 kongregaciju. Ovih će praznika raditi sa skioptikonom, kojeg im je ustupilo katol. društvo »Bošković« u Dubrovniku. 3. Društvo ima 76 pravih članova. Kroz godinu su pristupila dvojica, a dvojica opet izašla. Neki su se članovi lijepo dopisivali s upravom društva, a neki opet slabo. 4. Ovih praznika sprema društvo veću akciju nego dosada. Skupština godišnja društva bit će zajedno sa omlad. sastankom spljetske okolice po svoj prilici u Trogiru. Osim toga — mislimo — održati će se još koji omlad. sastanak. Glavni rad društva kroz ove praznike biti će sa skioptikonima. Nastojat će se svakako pohoditi sva naša omlad. društva, kojih ima već preko 40.

Tajnik.

RAD SPLJETSKOG PODODBORA »PAVLINOVIĆA«. Do nekoliko dana navršuju se dva mjeseca, da ustrojismo spljetski pododbor »Pavlinovića«, pa nas evo da položimo javnosti račun o našem djelovanju kroz kratko ovo vrijeme. U pododboru nas je sada petorica, svi su ostali (preko 20) na naucima.

Prva nam je briga bila, da osnujemo javnu katoličku knjižnicu, koja je već predvidena bila u pravilniku »Pavlinovića«. Nijesmo se obazirali na poteškoće, koje su izgledale u prvi mah nesavladive. I uspjesmo. Hrv. Kršć. Radn. Društvo ustupi nam besplatno lijepo uredenu sobu za knjižnicu i darova svoj ormar s 250 knjiga, Centralni Hrv. Kat. Fond napravi nam tri ukusna ormara, a i materijalno nas je više puta pomagao Kad počesnio sakupljanjem knjiga prijatelji nam i istomišljenici najpriprivnije i preko očekivanja darovaše. I tako kroz ovo vrijeme sakupismo evo 2600 knjiga. Knjižnica je počela djelovati pred mjesec dana a posudila je do 22. V. 74orici članova i članica 240 knjiga, dok upisivanje danomice raste. No nijesmo se ograničili na samu spljetsku knjižnicu, nego smo nastojali, da ih osnivamo i po selima. U tu svrhu sakupismo preko 700 svezaka te osnovasmo dvije pučke knjižnice a dvije obilno potpomogosmo. Ovim također pozivamo sva naša omladinska i prosvjetna društva u Dalmaciji, koja bi željela imati svoju knjižnicu, neka nam to jave, a mi ćemo se pobrinuti za sve potrebno.

Najveću smo djelatnost razvili oko pučkih i gradskih predavanja. Ali ovdje naidosmo na silu poteškoća. U prvom redu naša »slobodoumna općina« uskrati nam foyer, kad smo je zamolili za predavanje don Frane Bulića. Znajući da će nam se kraj razvikanoga liberalizma spljetskih »otaca« i nadalje uskratiti prostorije opć. kazališta, morali smo odustati od priredivanja gradskih predavanja za najširu publiku u Spljetu, premda smo namjeravali pozivati ponajbolje naše stručnjake, da predaju. Ipak smo držali do sada 13 predavanja i to 4 gradska, a 9 seoskih (10 skioptičkih). Svakom predavanju poprječno prisustvovalo je 120 osoba iz svih staleža, ponajviše seljaka.

Pobrinuli smo se, da dostojno proslavimo uspomenu narodnih mučenika Zrinjskih i Frankopana te priredismo svečane zadušnice, komemoraciju, a u veče svečanu akademiju, koja je u svakom pogledu potpuno uspjela. Prostrana dvorana Hrv. Kršć. Radničkog Društva bila je dupkom puna biranog općinstva, te su se mnogi morali i vratiti ne našavši mjesta.

Uvedosmo »ured za obavijesti«, ali ovaj nije do sada naišao na razumijevanje, kako bi bilo poželjno. Ured je otvoren ponedjelkom i četvrtkom od 10—12 i od 4 do 6, te daje upute za praktični rad, nacrte, savjete glede svih grana našega pokreta itd. Pismeno se može obratiti na iur. Niku Kronja priloživši marku za odgovor.

U neprestanom dodiru bijasmo sa našim dačkim organizacijama u Spljetu i Šibeniku te smo im češće puta držali po koje predavanje. Drug iur. Császár zastupao je »Pavlinovića« pri otvorenju omladinskog društva u Betini. Odaslano je do 22. V. 61 pismo, a primljeno 58.

Tim bi u glavnim potezima bio ocrtan naš rad kroz ova dva mjeseca opstanka. Nijesmo klonuli s prvih neuspjeha, nego smo još većim marom prionuli i na koncu ipak svladasmo sve poteškoće. — Približuju se evo ferije, kad nam se pruža prigoda, da podeseterostručenim silama djelujemo. Što se nas tiče, spravni smo čitavo ovo vrijeme da posvetimo, Tebi narode. Do Tebe je, da nas primiš onako, kako si nas i do sada primao, a do Vas je, svećenici i prijatelji, da nas izdašno potpomognete u našem radu za Boga i Hrvatsku.

iur. Császár Milko,

Potpredsjednik pododbora.

VIJESTI O »MARTIĆU«. Glavna briga Martićevaca bila su omladinska društva. O radu za omladinska društva govori čitav gotovo 1. br. »Martićeva« Vijesnika. Dosada postoji u Herceg-Bosni šest omladinskih društava i to u Drventi, Fojnici, Mostaru, Sarajevu, Zenici i Županjcu, dok su u Vitezu i Travniku propala. Svega skupa je u tim društvima organizovano oko 200 mladića. U svim će se omlad. društvima, ukoliko još ne postoje, osnovati knjižnice. Tko želi dati u tu svrhu knjiga, neka ih pošalje na adresu druga Danijela Pušića, bogoslova, Sarajevo, Čemerlina ulica. Prema zaključku lanjskog sastanka osnovat će »Martić« u Sarajevu centralnu katoličku knjižnicu. Da se pospješi širenje zdrave prosvjete, priredivat će »Martić« skioptička predavanja, na što se upozoruju svi prijatelji i drugovi, koji žele, da se u njihovim mjestima održi koje predavanje sa skioptikonom, da se jave »Martiću«.

Osim toga prireduje »Martić« i ove godine dački pokrajinski sastanak u Mostaru mjeseca kolovoza.

U Beču je Martićeva centrala, a u Zagrebu je osnovan poseban pododbor. S mnogo novih nada idemo ususret ovim praznicima, a oživotvorenje njihovo ovisi o nama — o našem radu i o pomoći starijih. Za vjeru i dom!

ĐAKOVO. Izvještaj zborova rada u g. 1913./14. Ova je godina od veoma velike važnosti za historiju našeg »Zbora«. Ove je naime godine provedena reforma »Zbora«, sastavljena su nova pravila i »Zbor« je počeo živjeti novim životom. Prema reformi prenesen je glavni rad u sekcije, u kojima »Zbor« sistematskim svojim radom posvema postizava svoju cjelokupnu svrhu.

Rad je ove godine veoma obilan i uspješan, premda se sistematski počelo raditi tek II. semestar. »Zbor« je imao oko 50 sjednica. Od tih otpada najveći broj na sekcije, u kojima se koncentrovao sav ovogodišnji rad. Uvedene su ove sekcije: apologetska, socijološka, literarna, retorska i glazbena.

Apologetska sekcija (pročelnik: Fran Martinčević) imala je 16 članova, a bilo je 9 sjednica s ovim referatima: 1. Fides quaerens intellectum (Martinčević); 2. Kozmološki; 4. Moralni; 5. Historijski dokaz za egzistenciju Božju (Ratković); 6. Dokazi sv. Tome za egzistenciju Božju (Martinčević); 7. Odakle život? (Vitalizam ili mehanizam?) (Hamperl); 8. Načela darvinizma (Hamperl); 8. Načela darvinizma (Hamperl); 9. Panteistički monizam (Slaby).

Socijološka sekcija (pročelnik: Lovro pl. Ratković) imala je 23 člana. Jour-fiksa bilo je 12. Opširno socij. pitanje razdijelilo se na više godina, te se ove godine u glavnom obrađivalo agrarno pitanje. Referati su bili: 1. Agrarno pitanje, uvodni referat (Ratković); 2. Važnost seljačkog staleža (Kozmar); 3. Razdioba zemljišta i vlast nad njim (Štefanec); 4. Poboljšanje zemljišta, melioracija (Šokičić); 5. Produkcija i njeni faktori (Ratković); 6. Općenito o vjeresiji i poljodjelska vjeresija (Schöppl); 7. Realni i personalni kredit (Hanauska); 8. Raiffesenove kreditne udruge (Ottenheimer); 9. Zaduživanje u poljodjelstvu (Matijević); 10. Novac i novčarstvo (Ratković); 11. Nasljedno pravo (Martinčević).

Retorska je sekcija (pročelnik: Josip Slaby) povoljno djelovala, a imala je 17 članova.

Glazbena sekcija (pročelnik: Stjepan Flodin) imala je 22 člana, koji su radili u pjevačkom i tamburaškom odjelu. Pjevački je odio (14 članova) istupao na akademijama,

a najviše u bogosl. kapeli za vrijeme sv. mise i ostalih liturgičnih čina.

Tamburaški odio (11 članova) istupao je samo na akademijama.

Redovitih sjednica »Zborovih« bilo je 5 sa slijedećim radnjama: Helenizam i kršćanstvo (Berti); Postanak i razvitak politeizma (Martinčević); Rim u Spasiteljevo doba (Berti-Martinčević) i Tri temeljna načela materijalizma (Martinčević). Zbor je još imao 3 sveč. akademije, i to: u čast Bezgr. Začeća B. Dj. M. i u proslavu 1600 god. Konstantivnog edikta, dne 8. pros. 1913., prigodom svečanog otvorenja novog sjemeništa, 4. siječnja 1914. i u spomen hrv. mučenika Petra Zrinskoga i Frana Kr. Frankopana, dne 3. svibnja. Radnje na tim akademijama bile su: Istinitost čudnovatog viđenja Konstantinovog (Martinčević); Marijina kongregacija i sjemenište (Berti); Sjemenište i sveučilište (Martinčević); Zator Zrinskih i Frankopana (Ratković).

Ostali broj sjednica otpada na odborske, izvanredne i izborne sjednice. Zaključna odborska sjednica obdržavana je dne 3. o. mj., na kojoj je predana uprava »Zbora« novom odboru. Novi odbor za I. semestar 1914./15., izabran, dne 1. lipnja o. g., je slijedeći: Predsjednik: Lovro pl. Ratković; tajnik: Josip Gunčević; blagajnik: Ivan Štefanec; knjižničar: Stjepan Kokanović; proč. apolog. sekcije: Josip Slaby; proč. socij. sekcije: Ivan Berti; proč. liter. sekcije: Đuro Mitrović; proč. retor. sekcije: Antun Mihaljević; proč. glazb. sekcije: Stjepan Flodin; pouzdanik: Ivan Berti. — Cenzori: Fran Martinčević, Josip Hamperl, Ivan Berti, Stjepan Flodin.

To je eto u glavnim crtama rad »Zbora« u ovoj godini. Temelji su ozbiljnom i sistematskom radu položeni, te se nadamo, da će rad u budućoj godini biti još mnogo bolji i uspješniji. Puni oduševljenja i čvrste volje pristupili smo združenim silama k ozbiljnom radu uz uzvišeno geslo »Sve za Krista i Hrvatsku« i naš se staračkí »Zbor« pomladio, ojačao i kao feniks-ptica uskrsnuo na novi život, te sad vedra lica gleda u ljepšu budućnost.

Lovro pl. Ratković.

ZBOR DUHOVNE MLADEŽI VRHBOSANSKE imao je 3./5. o. g. svoj zaključni sastanak, na kojem je izabran slijedeći odbor za buduću akademsku godinu: predsjednik: Andrija Majić (II.), podpredsjednik: Ivan Gojsilović (III.), tajnik: Dragutin Čelik (I.), blagajnik: Anto Dujmušić (II.), odbornik I.: Marijan Blažević (III.), odbornik II.: (nepopunjeno).

U drugom semestru držao je Zbor u svemu 6 glavnih i 1 odborski sastanak. Osim deklamacija čitane su slijedeće radnje: »Principiis obsta« (I. Subašić), Odlomak iz oveće radnje »Kulturna razmatranja« (A. Dujmušić), »Kad je nastao crkveni ustav« (N. Tojčić). »Teološki karakter šizmatičke hereze« (A. Dujmušić), »Smijemo li biti antisemiti?« (N. Mlakić), »Odnošaj Crkve prema državi (po proroku Danijelu)« (Stj. Pavlović).

Zbor je imao prigodu, da i javno pokaže svoju nutarnju snagu i spremu, a to je bilo dne 19. travnja o. g., kad iz zahvalnosti prema odgojiteljima i profesorima čč. oo. Isusovcima priredio »Svečan u akademiju u proslavu 100-godišnjice obnove reda Družbe Isusove«. Program je imao osim znanstvenog još 2 koncertna dijela. Znanstveni dio sačinjavale su slijedeće radnje: »Proslov — s osvrtom na znanstveni rad Družbe Isusove u zadnjem stoljeću« — govori M. Nedić; »Kušnja i pobjeda Družbe Isusove«, historijska studija — čita I. Gavrić; »Misije Družbe Isusove nakon obnove« — referira D. Čelik.

S ovom akademijom bio je ujedno skopčan i svečani jedan čin, koji ne možemo, a da ne spomenemo. Neposredno prije programnog izvađanja predao je presvj. biskup dr. Ivan Šarić pred odličnim mnoštvom prisutnika presvj. g. Konstantinu Hörmannu, odjel. predst. u miru, komturni križ reda sv. Silvestra sa zvijezdom kao visoko odlikovanje od sv. Oca pape Pija X. za otvoreno ispovijedanje katoličke vjere i zasluţni rad oko procvata katolicizma naročito u Sarajevu. Ovome činu kao i akademiji prisustvovala je i cijela gotovo gospodska kongregacija i tim sudjelovala u slavlju odlikovanog svog prefekta. — I jedno i drugo slavlje bio je u krasnom skladu djelotvorne ljubavi prema sv. Crkvi i njezinom božanskom Utemeljitelju .

»DUNS SCOT«, Zagreb. Nakon dugih interšticija i uskrsnih praznika započeo je zbor II. semestar izvanrednom skupštinom, koju obdržavasmo 23. IV. Od tada su zaredali redoviti sastanci, na kojima se držala

ova predavanja: »Tko su bili Fratićeli?« veliku kritično-historijsku raspravu držao Fra Tito Horvat. »O sv. Zemlji« predavao o. Ivan Franković. Nadalje je predavao Fra A. Szekely: »Hipoteza evolucije čovjeka«. U tri navrata čitao je Fra Julije Luketić svoje vrlo poučne »Putne crtice po Westfalnu, Rheinlandu, Hessenu, Würtembergu, Bavarskoj i. t. d.«, koji je sve te krajeve proputovao i netom se iz njih povratio, te nam o njima osobito gledom na kulturne i socijalne prilike mnogo toga lijepa iznio.

Zbor je poduzeo u ovom drugom semestru da prevede prekrasno djelo dra. F. Novaka: »Svećenički problem«. Iako zbor ne misli ovu knjigu svojom nakladom izdati, buduć da su po srijedi neke zapreke, ipak se nada, bude li knjigu za tisak dobro pripravio, da će lasno naći nakladnika, jer je dr. Novak sa svojim »Pogledima u bogoštovni život« uvelike predobio naše hrv. svećenstvo, koje će zastalno i ovu njegovu najnoviju knjigu oduševljenjem primiti i razgrabiti.

U svrhu što veće socijološke naobrazbe Zbor je prisustvovao ov. g. socijalnom tečaju, koji se je držao u veljači, a posjećivali smo i neke tvornice, kao tvornicu papira, cigaretnih tuljaka i dr.

Novo osnovanim pučkim knjižnicama i omladin. društvima, koja su se na nas obraćale, da im dademo knjiga, razaslali smo besplatno preko 100 egzemplara naših izdanja. Glede naših izdanja — osobito dviju zadnjih knjiga: Don Boskovog »Dominika Savija«, kojeg nam je i vlada preporučila pučkim školama i ostalim učevnim zavodima, i »Izgubljenog zvanja«, najnovije naše knjige — odlučili smo, da obje živo preporučimo našoj srednjoškolskoj omladini, kojoj su u prvom redu i namijenjene. Ovdje ističemo, da uz »Exelsior« ne bi smjelo biti našeg daka bez ovog lijepog životopisa uzor-mladića Dominika Savio i isto tako sasvim moderne naše knjige »Izgubljeno zvanje«, koja svojim sadržajem dostiže svaki roman.

Tajnik.

»MILOVAN« U MAKARSKOJ. Poslije zadnjeg izvještaja, obdržavali smo dosada četiri sjednice, na kojima su predavali, dot. govorili: drug F. A. Crnica: »Da li je Isus Bog«; F. F. Carev: »Da li je nuždan rad svećenika na socijalnom polju«; F. B. Rodanić: »O redov. zaptu«; F. A. Crnica: »Poi[illegible] Boga kod protivnika i kod nas«; F. S. Perina: »Quo vadis?« pr. p.; F. B. Klarić: »Estetski utjecaj sv. Frane«.

Zborom ovaj semestar upravlja: F. F. Carev kao predsjednik; podpredsj. F. J. Ivelić; tajnik: F. M. Dubravica; knjižničar: F. A. Radojković.

Ocjenitelji: za teol. i fil .F. G. Bumber, za asket. F. A. Crnica, za književ. F. S. Perina, za trećored. sek. F. H. Žarnić, za omlad. F. B. Klarić, za gospodar. F. B. Radonić.

Još smo nakani držati tri sjednice s ovim predavanjima: »Kršćanstvo i njega bolesnika« F. A. B. Klarić; »O redov. posluhu« F. B. Radonić; »O antialkoholizmu« F. Š. Nakić; »Budimo zahvalni Gos. Bogu« F. G. Bumber. Iz filozofije, F. A. Crnica: »Neke misli sv. Pisma u ljudskom životu« F. J. Ivelić.

S ovim bi evo izvijestili o našem radu u ovoj škol. godini; uz želju, da nam napreduje naš hrvatski katolički đački pokret šalje svim drugovima bratski pozdrav

»Milovan«.

»ISKRA«, Dubrovnik 24. V. 1914. U drugom semestru imali smo 7 sastanaka s ovim predavanjima: Fra Spasoje Korunić: Zašto je Isus ustanovio presv. Euharistiju? — Kako je nastao blagdan Tijelova? — Učinci presv. Euharistije. — Fra Antun Bakotić: Crkva Kristova (crtice). Fra Arkandeo Vijolić: U katakombama. — Sjećaš li se? — Lopadski Nocturne. — Ulomci iz »Zorke Veronike Zrinski«: Simfonija proljetne noći. — U vrtu. (Pjesme) — Geneza misli o borbi. (Rasprava). Fra Stjepko Štefanić: Može li opstojati organski život na zvijezdama? — Fra Dionizije Borović: Svrha lijepih umjetnosti. — Vjekovi i Svetootajstveni Isus. — Svibanj. — Zdravo Marijo. — Dođite k meni (Srce Isusovo) — Legenda. — Fra Josip Mikelanović: Mariji (pjesma) — Fra Vjenceslav Bandera: Teorija evolucije: I. evolucija na anorganskoj prirodi, II. evolucija na organskoj prirodi. (Čitano u dva puta).

S osobitim čuvstvima zadovoljstva primili smo 17. V. bratski posjet drugova Sironića predsjednika »Domagoja« i Šponara sekretara, koji su nas vatrenom besjedom izvjestili o radu i nastojanju naših dičnih Domagojaca. Našu je »Iskru« kroz decenij

opstanka sveder žario topli duh iz »Domagoja«, pak je i sada njihov polet i zanos rasplamsao nas, da većim žarom proslijedimo po utrtom putu.

Rad je članova redovita suradnja u »Luči« i »Euharističnom Glasniku«, a dade li Bog javit će se tkogod i u »Hrvatskoj Prosvjeti«. Zborska se knjižnica umnožaje novim savremenim izdanjima zaslugom P. O. Petra Vlašića. Imademo trojicu posvemašnjih apstinenata.

Svoj braći i sumišljenicima širom domaje iskreni pozdrav.

F. Sp. K., predsjednik.

Organizacija hrv. kat. nar. đaštva — L —. Osnovana je godine 1911., u studenom. Ove godine imala je ispočetka 10 članova, sada ih je 16. Do 24./5. bilo je 15 skupnih sastanaka, 8 odborničkih sjednica i više prijateljskih sijela. Do 24./5. držali smo 19 predavanja.

Organizacija je poslala I., II., III. i IV. dvomjesečni izvještaj. Slala je redovno izvješća o sijelima. Suradivala je u listu. Knjižnica broji 200 knjiga. Organizacija je dopisivala sa 10 organizacija.

Organizacija — O —. Osnovana 13. X. 1907. Ove je godine imala 15 članova i 3 sekcije: predavalačku sa 6 članova, deklamatornu 9 članova, tamburašku s 8 članova. Tijekom godine bilo je 20 redovitih i 1 vanredni skupni sastanak s 40 predavanja, i to: 10 socijalnih, 5 narodno-obranbenih, 6 književnih, 8 prosvjetnih, 11 apologetskih. Zatim je bilo 39 deklamacija i 25 glazbenih produkcija.

Poslala je 2 dvomjesečna izvješća. Poslala je sekretarijatu 8 dopisa, a od njega je primila 10 dopisa. Ima knjižnjicu sa 254 knjiga i čitaonicu sa 12 časopisa i 3 novine.

Organizacija — G —. Osnovana g. 1910., 18. rujna. Ove je godine imala 18 članova. Tijekom godine bilo je 18 skupnih sastanaka sa 18 predavanja, od kojih je bilo 6 deklamacija, 2 socijalna, 4 književna, 1 apologetsko, 2 narodno-obranbena, 5 opće prosvjetnih, 1 glazbeno, 3 filozofska.

Organizacija je poslala dvomjesečne izvještaje I., II., III., IV. i V. Poslala je sekretarijatu oko 20 dopisa a od njega primila 15 dopisa. Ima knjižnicu sa 950 knjiga.

Organizacija — p —. Osnovana 1908. Ove godine imala je 10 članova. Imala sekcije: Tijekom godine bilo je 12 skupnih sastanaka sa 6 predavanja, od kojih je bilo 2 socijalna, 2 apologetska, 1 narodno-obranbeno i 1 opće prosvjetno.

Organizacija je poslala I., II., III. i IV. dvomjesečno izvješće. Slala je redovito izvješća o sijelima. Poslala je sekretarijatu 12, a od njega primila 15 dopisa. Organizacija je uredivala kongregacijski list.

Organizacija — Q —. Osnovana je god. 1908. Ove je godine imala 51 čl. Zajedničkih je sastanaka bilo 28, na kojima je bilo 27 predavanja i to: apol. 4, organizatornih 5, opće i hrv. povjesti 8, iz hrv. literature 2, iz socijologije 2, iz pomorstva 2, a iz geografije, narod-obrane, glazbe i medicine po jedno; k tomu četiri govora, što su ih držali stariji drugovi. Na sastanku je bilo deklamacija i tamburanja i to: 8 dekl., 12 kom. tamburanja i jedno solo-pjevanje. Odborskih je sjednica bilo 40, od toga 5 izvanrednih. Organizacija je imala 7 sekcija. Literarna sekcija imala je 8 čl., a držala je 2 sijela s dva predavanja. Članovi su suradivali u listu. Socijalna imala je 10 čl. Držala je 2 sijela s dva predavanja. Nar.-obranbena i euhar. imale su svaka po jedno predavanje, a k tomu je euh. pristupila više puta k stolu Gospodnjemu.

Još je bila u organizaciji agitatorna, tamburaška i dekl. sekcija. Organizacija je primila 81, a poslala 98 pisama. Slala je veoma uredno dvomj. izvješće Članovi org. radili su mnogo s pododborom »Pavlinovića«.

Organizacija — E —. Osnovana g. 1908. Ove je godine imala 20 članova. Sekcija je bilo 3, i to literarna s 50 članova, apstinentska s 25, i euharistična s 60. Tijekom godine bilo je skupnih sastanaka 26 te sastanaka sa kongregacijom 23, zajedno dakle 49 sa 32 predavanja, sadržaja socijalnog: 10, apstinenstog: 5, poučnih razmatranja i sastanaka 17, i 3 deklamacije. Organizacija je poslala I., II. III. i IV. dvomjesečni izvještaj. Slala je izvješće o sijelima neredovno, a sekretarijatu je poslano 18 dopisa a primila od njega 20. Organizacija je izdavala list a izašlo je 5 brojeva. Knjižnica je zajednička sa kongregacijonom te ima preko 500 knjiga i časopisa.

Organizacija — N —. Osnovana je god. 1909.-10. Ove godine imala je 20 članova. Imala je sekciju euharističnu i organizatornu.

Tijekom godine bilo je 18 skupnih sastanaka sa 12 predavanja i 6 deklamacija.

Poslala je 3 dvomjesečna izvješća, sekretarijatu 15 dopisa, a od njega je primila 15 dopisa. Ima knjižnjicu sa 76 knjiga.

— T — Godišnji izvještaj. Ova je organizacija bila osnovana školske god. 1906./7. Članova je imala 43. Držala je zajedničkih sastanaka (»Bratski sastanci«) 7 s predavanjima, deklamacijama, pjevanjem i tamburanjem. Imala je 7 sekcija: socijalnu, literarnu, tamburašku, pjevačku, apstinentsko društvo, retorsko-deklamatorsku, narodno-obranbenu i k tomu »Pčelicu«.

Socijalna sekcija imala je 20 članova, a držala je 15 sijela.

Literarna sekcija izdala je 8 brojeva lista, koji izlazi 9 godina. Imala je 10 članova.

Tamburaška sekcija imala je 18 članova. Držala je 8 koncerata prigodom imendana starješina i većih blagdana.

Pjevačka sekcija ima 24 člana.

Apstinentsko društvo imalo je 72 člana i 5 sijela.

Narodno-obranbena (osnovana 10. II. t. g.) imala je 10 članova i 7 sijela.

Retorsko-deklamatorska sekcija imala je 25 članova. Držano je 17 sijela, na kojima su držane razne deklamacije.

»Pčelica« je imala do 1100 K u prometu. Poslano je 80 pisama, a primljeno 60. Organizacija posjeduje svoju »Đačku knjižnicu«, u kojoj ima do 1300 svez. knjiga. Kroz ovu se godinu veoma mnogo čitalo. Preplatnika »Luči« ima 72. »Hrv. Straže« 20, »Gospe Lurdske« 43, »Glasnika Srca Isusova« 58. »Zlata doba« 2. Još je u našoj organizaciji raspačan 31 primjerak »Našeg Kola« (1914.) »Apostolat« vrši pravila. »Mladost« ima 29 preplat.

Organizacija hrv. kat. nar. đaštva »S« Organizacija je osnovana god. 1908. Na početku ove šk. godine imala je 28 članova. Tijekom godine primljeno ih je 10 što gostova, što članova. Od tih je isključeno 5, 2 su se odrekla. Počasnih gostova organizacija je imala 5.

Skupnih je sastanaka držala 27. Na tim se sastancima držalo 20 predavanja i to: iz apologetike 3, iz socijologije 6, iz literature 2, iz narodne obrane 3, prigodom Zrinjsko-Frankopanske proslave 2, raznih 4. Deklamacija je bilo 13. Uz to smo imali pjevanja, tamburanja, duetta violinističkih.

Sekcija je bilo 4. a) agitatorna, b) euharistična, c) tamb.-pjevačka, d) deklamatorno predavalačka. Agitatorna je sekcija imala 4 sijela s 2 predavanja; euharistična 3 sijela s 3 predavanja; tamb.-pjevačka uz redovite kušnje 2 sijela sa 2 predavanja; deklamatorna najmlađa imala je nekoliko sati pouke.

Organizacija je imala 2 tečaja i to iz povjesti kat. pokreta po različitim zemljama, i o alkoholizmu.

Izdavala je 6 brojeva lista.

Redovito je slala dvomjesečna izvješća o svom radu. Ukupno je primila 65 pisama, a odaslala 80. Od poslanih pisama 27 ih je poslano Sekretarijatu. Bila su 3 izleta. Osnovat će se ferijalni klub.

Dodatak izvještajima. Dogodine ćemo u zadnjem broju donijeti izvještaje o svim organizacijama i društvima; ove godine evo tek nekoliko izvještaja kao prospekt za na godinu.

Sa sijela naših organizacija. — B — l. s. za nižošk. Katolicizam i narodnost. — 1. s. za višošk. Program rada; 2. s. Naše dužnosti. — Bc — 9 s. O nacionalistima; 10. s. Hrvati i Jadransko more. 11. s. Pogled na svjetsku literaturu. 12. s. Pogled na svjetsku literaturu. 13. s. Nešto o jeziku, Sekcija socijalna: 8. s. Ženitbena zajednica. Banka za malog trgovca i zanatliju. O madžarskim školama u Hrvatskoj. »Luč« prema ostalim đačkim listovima. 9. s. Promet i cirkulacija dobara. 10. s. O hrv. parobrodarstvu. Omladinska organizacija. 11. s. Poglaviti uzrok soc. zla u Hrvatskoj. II. kongres kat. žena u Austriji. 12. s. Savez njem. kat. đačkih društava u Švicarskoj. 13. s.? 14. s. Prometna sredstva. Sekcija literarna: 4. s. Borba za ideale, cr. Polomljena krila, pr. 5. s. Simon Gregorčić, pr. U buri života, cr. Boži siročeta, cr. Jesen, refl. Svibanjsko jutro, refl. 6. s. crtice: Pod lipom za ljetne večeri, Izgubljeni biser, Nije moderan, Ljiljan, Pa tako je moderno. O Prešerenu i njegovoj poeziji, pr. Sunce, pj. Sekcija apst.: 4. s. Umjetnost i alkohol. O »Novom životu«. 5. s. Alkohol i porodica. »Zlata doba«. — C — 10. s. Ilirski preporod. 11. s. Moć i snaga rnligije. 12. s. Naprijed za hrvatsku stvar. 13. s. Današnja filozofija i Ernest Häckel. — E — 16. s. Crkva i umjetnost. 17. s. O Stvoritelju. 18. s. Posljedice alkohola u brojevima. 19. s.

O znatnosti Euharistije za hrv. kat. pokret. 20. s. O postanju svijeta i čovjeka. 21. s. Posljedice alkohola, nast. 22. s. Soc. demokracija. 23. s. Hrvati u Medumurju. 24. s. Kršćanstvo i kultura. 25. s. Naš klerikalizam. 26. s. Crkva i pjesništvo. 27. s. Osnovni oblici estetike. 28. s. Seljačke zadruge. 29. s. Nar. gospodarstvo. 30. i 31. s. Slovenski narod, njegova inteligencija i đaštvo. — G — 10. Popovi glagoljaši i njihova crkvena književnost. 11. s. Izvanja uredba svemira. 12. s. Hrv. kat. pokret. 13. s. Apstraktni kaos. 14. s. O Shakespeareu. 15. s. O Molièreu. — H — 5 s. Povijest astronomije. 6. s. Simon Gregorčić. 7. s. (akad.) Urota Zrinjsko-Frankopanska u Hrv. povijesti. 8. s. O Kumičiću. 9. s. Makrokosmos. — I — 11. s. (akad.) Posljednji Zrinjski i Frankopani, p. Sekcija — literarna: 5. s. Kumičićeva djela s katoličkog gledišta. — apologetika: 7. s. Eutropija. — In — 6. s. Netvarivost ljudske duše. Kultura i život starosjedilaca Australije. 7. s. Zabranjena riječ od velike koristi. Nešto o rimskom vojništvu. — L — 13. s. Kako da se sami naobrazimo? Narodna ekskluzivnost i fanatizam. Značajnost. 14. s. Ferijalni đački sastanak i klubovi. 15. s. Pouzdanički i pokrajinski sastanak. — Lb — 17. s. Povjesni razvoj Bugarske, Srbije i Crne Gore. Slobodna zidarija (razvoj i cilj); 18. s. Pomorska sila Hrvata. 19. s. Häckel, poganin novoga vijeka (monistička nauka, Plač za mužem, cr. 20. s. Häckel, pog. novoga vijeka (biogenetski proces). Žetva, cr. — N — 15. s. Pogreške hrv. kat. nar. đaka. 16. s. Stanje Hrvata od posljednjih Arpadovića do Urote Zrinjsko-Frankopanske. 17. s. Što daje vjera narodu. 18. s. Vjera i kultura. — O — 17. s. Prilike u Hrvatskoj 1848. god. O štovanju mrtvaca. 18. s. O papinom prvenstvu. Koju korist ima čovjek od pijenja rakije. — P — 7. s. mladih: O štampi, O knjigama. 8. s. A. Šenoa, rad i život. Nar. gospodarstvo. 12. s. starijih: Duša modernog đaka. 13. s. Urota Zrinjsko-Frankopanska, uzrok, razvoj i posljedice propasti roda Zrinjskih i Frankopana. Mučeništvo Zrinjskih i Frankopana i današnja Hrvatska. 14. s. O uzgoju. — p — 10. s. prij. sast. 11. s. Važnost hrv. kat. đačke org. u Istri. 12. s. Biogenetski zakon. — Q — 26. s. 30. travnja. 27. s. Govori izaslanika seniorata. 28. s. Kulturna borba. 29. s. Na osvitu novoga vijeka: od pada Carigrada do reformacije. — R — 21. s. Hamlet. 22. s. Društveni red. 23. s. Pogled po domovini. 24. s. 30. travnja 1671. — S — 23., 24., 25. i 26. s. Dojmovi s moga putovanja. 30. V. U slavu Zrinjskih Frankopana akad. Sekcija euharistička: 3. s. Uređenje pravila i sekcijske knjižnice. Sekcija tamburaško-pjevačka i 2. s. O glazbi. — Sp — 6. s. Jesenjska večer. 7. s. O radu naše organizacije. 8. s. Nekoliko riječi drugovima na srce. 8. s. Nekoć i sada. 10. s. Što ćemo u buduće raditi. 11. s. Luka Botić. 12. s. Stanje Slovenstva u Austro-Ugarskoj. 13. s. J. J. Strossmayer. 14. s. Napredovanje našeg pokreta u okolici. 15. s. O našim prilikama. 16. s. P. Zrinjski kao književnik. 17. s. F. K. Frankopan kao književnik. 18. s. O futurizmu. 19. s Savremena moderna poezija. — T — 5. s. Kako ćemo napriječ? Talijani u Dalmaciji. 6. s. (akad.) i govor izaslanika sekretarijata. Sekcija — literarna: 13. Uskrsna elegija. Idile. Na groblju, pj. O štrajku. Utješitelj. U maju, pj. Tiha kad noćca . . . Sreća — sanî Muha. 14. s. Bojni poziv, pj. Prvi utisak, cr. Vizija, pj. Dođe doba, da idem do groba. 15. s. Igra. Mudri Joško. Mariji. — socijalna: 13. s. Utjecaj rata na gospodarsko stanje na Balkanu. Materijalni uvjeti produkcije. 14. s. Uredbe za zaštitu i unapređenje radničkih interesa. 15. s. O radništvu. — nar. obrambena: 4. s. Talijani u Dalmaciji. 5. s. Stanje našega naroda u Imotskoj krajini. 6. s. Srbi u Dalmaciji i naše stanovište prema njima. 7. s. Donja Poljica. — retorsko-deklam.: 17. s. Nazor, Maris stella. Martić, »Osvetnici«. Šenoa, Smrt P. Svačića, Arnold, Domovina, 15. s. Vl. Nazor, P. Svačić. Petõfi, Luda. Kranjčević, San il' java. 16. s. Nazor, Dolazak. Tresić-Pavičić, Kod Tegetofova spomenika. Aškerc, Kraljević Marko. Nazor, Vladimirova lađa. — apstinentska: 4. s. O velikoj difuziji alkohola. — Z — 17. Kršćanstvo i prirodne znanosti. 18. s. Naš đak. 19. Naša hrv. pjesma. O gestima pojedinih naroda. 20. s. organizatora izv. sj. — — Ž — 14. s. Radničko pitanje. Borba Hrvata s Francima. 15. s. Prilike u hrv. Zagorju. Rusija za Petra Velikoga. 16. s. Rad kat. inteligencije u hrv. Zagorju. Povijest toplinskih motora. 17 s Povijest topl. motora. Ima li Bog? Za što ima bezvjeraca. 18. s. Sistemi nacionalne ekonomije. 19. s. Bog i rod ljudski traže od nas krepost. Jesu li zastupnici novije prir. znanosti protivnici kršćanstva?

Opaska. Ovi su izvještaji stigli do 5. lipnja o. g. Oni, koji još nijesu poslali izvještaja, neka pošalju svakako!

Vijesti i poruke.

HRVATSKIM KATOLIČKIM ABITURIJENTIMA.

Vama, koji puni najsmjelijih nadâ i plamnih ideala, odgajani godinama u našim organizacijama, stupate u novi, akademski, slobodni život, namjenjujemo nekoliko riječi.

Izaberite si onakav študij, na koji danas Hrvati polažu malo važnosti; mnoga preznamenita mjesta po bankama, tvornicama, mornarici, u tehničkim i gospodarskim zvanjima, zasjedoše tuđinci, da eksploatišu našu snagu i naš kapital. Naš katolički pokret mora Hrvatskoj da dade vještih, stručno izobraženih ljudi za sva javna zvanja. Naša je dužnost, da već sada pomno gledamo, kako ćemo se izobraziti u ovoj ili onoj grani znanosti, te kako ćemo u skoroj budućnosti možda zaposjesti ovo ili ono mjesto.

A kada budete ostavljali domove svoje i polazili u tuđi, strani svijet, tada neka Vam budu prvi koraci upravljeni u naša akademska društva. U njima ćete naći novi dom, krug drugova i najiskrenijih prijatelja, koji s Vama jednako misle i ćute, kojih srca biju istim svetim zanosom za naše ideale.

Ima nas već, drugovi ,gotovo po svim stranama kulturnoga svijeta, po raznim učilištima. Da Vam kako olakotimo i dadnemo informacija o pojedinim studijima, to Vam saopćujemo adrese onih naših drugova, na koje se možete mirne duše obratiti. Za odgovor trebat će dakako priložiti marku. Neka se svaki dakle, treba li, obrati poradi informacija na naznačene adrese, koji žele študirati:

U Zagrebu:

Pravo: Julije Radočaj, cand. iur. Ogulin i Hubert Strauch, cand. iur. Sarajevo.

Filozofiju: Bogdan Babić, cand. phil. »Domagoj«. Bajo D. Radnić, stud. phil. Zagreb, Domagoj.

Šumarske nauke i geodet. tečaj: Adolf Jošovec, aps. for. »Domagoj«. Ante Ružičić, stud. for. Zagrade kod Požege.

Abiturijentski tečaj: Tripo Ciko, stud. iur. Kotor. Kamilo Firinger, cand. iur. Osijek.

U Beču:

Pravo: Dragan Brössler, cand. iur. Sarajevo.

Medicinu i veterinu: Marko Bašić, cand. med. Matičevac kod Požege.

Tehniku: Edo Kürschner, techn. Požega.

Bodenkulturu: Pio Pavlović, stud. ing. agr. Pazin, Istra.

Filozofiju: Stjepan Pelz, cand. phil. Beč, »Hrvatska«.

Abiturijent. tečaj i eksportnu akademiju: Pavo pl. Premužić, cand. iur. Sarajevo. Vlade Smolčić, iur. »Domagoj.«

U Gracu:

Medicinu: Mato Vrandešić, med., Pučište, Brač, Dalmacija.

Pravo: Albin Jagodnik, iur. Sušak.

Abitur. tečaj: Ignacije Deanović, Travnik.

Filozofiju: Juraj Justinijanović, Spljet.

Tehniku: Antun Köhler, ing. Banjaluka.

U Pragu:

Za sve nauke daje:

»Dan«, slov. kat. akad. društvo, Voršilska ul. 1.

U Innsbrucku:

Za sve nauke: Šime Cvitanović, cand. med. Klinik, Innsbruck.

U Budimpešti:

Za sve nauke: Stjepan Dvorneković, med. Zagreb (»Domagoj«).

U Berlinu:

Tehniku: Edo Kürschner, techn. Požega.

U Münchenu:

Pravo i drugo: Ambroz pl. Premužić, cand. iur. Sarajevo.

Hrvatski katolički abiturijenti, do vidova na jesen u našim akademskim društvima!

JEDNA RIJEČ ZA SVEĆENIČKI STALEŽ.

(Abiturijentima i onima, koji kane u sjemeništa).

Svake godine običavaju Va sabiturijente pozivati razna akademička društva u svoje kolo. Znak je to, da cijene sama sebe, da cijene i Vas, znak je to života i želje za napretkom. Uz ovaj se poziv češće pridružuje i poticaj, da birate za svoje nauke t. zv. realne struke, jer da nam baš u tim strukama usposobljenih ljudi najviše treba. I zaista je cijelo naše narodno gospodarstvo na vrlo niskom stepenu, pa traži mnogo sila i žrtava, da se pridigne i razvije. Oskudicu sposobnih ljudi ćutimo na svakom polju, pa i na samom činovničkom, koje inače brojem često i obiluje, zato kamogod se odlučite, znajte, da Vas domovina treba, da Vas treba kao karaktere i kao ljude svijesne svojih dužnosti.

Kod ovih poziva abiturijentima u razne struke dosad se šutilo o staležu svećeničkom. Razni su uzroci kao ostaci liberalne ere djelovali, da se razvilo neke vrsti »javno mnijenje«, kao da je svećeništvo neke vrsti refugium za sve one, koji nemaju snage, da se okrenu kamo drugamo. I zaista je znak majstorske liberalne sofisterije, kad se moglo ovakvo mišljenje sve do danas održati uz očevidnu činjenicu, da je svoje najbolje i najsposobnije ljude narod hrvatski imao i ima baš u svećeničkom staležu. Tu je liberalni sistem ono, što vrijedi tek za neke pojedince, prišio svima.

Ovome liberalnome zavaravanju treba da jednom energično stanemo na put. Treba da se otresemo od liberalizma nam utuvljene misli, kao da mi stupajući u svećenički stalež dajemo Crkvi kakvu milost. Naprotiv je velika milost Božja, ako se u nama javlja svećeničko zvanje i ako nas Crkva prima. Božje su stvari glavni sadržaj svećeničkoga života, a te se tako uzdižu nad sve zemaljske, da za njihovo postignuće nije dovoljno nikakovo blago ljudsko ni moralno ni materijalno. Treba samo da promotrimo stvar u svijetlu vjere, pa je odmah jasna kao sunce i isključena je razumna sumnja.

Ako ipak uza svu jasnoću neki ne biraju staleža svećeničkoga, biva to za to, jer osjećaju njegove poteškoće. Odreći se zauvijek obitelji, odreći se sjaja i imovine, koja nam se obećava, a k tomu dati se posve u službu bližnjemu, često u zabitnim mjestima i bez udobnosti, pa k tomu proganstva bezvjeraca, sve to nije mačji kašalj, nego su to ozbiljne poteškoće, s kojima se mora ozbiljno računati, prije nego se prihvati stalež svećenički.

Već s obzirom na ove poteškoće razabire se, da svećenički stalež nije za slabiće nego za junake. U njem su ideali vrijedni najjače energije, i nema čovjeka, koji bi te ideale posve dostigao. Nije se dakle bojati, da stalež svećenički nekomu ne bi pružao dosta široko polje za ostvarivanje ideala u službi Boga i bližnjega. Povijest nam svega roda ljudskoga ne daje nigdje takvih heroja kao što ih vidimo u svecima vjere katoličke, a baš u ovima ponajviše se ističe stalež posebno Bogu posvećen, stalež svećenički i redovnički.

Jakost ljudsku u ovoj stvari ne smijemo ipak pretjerivati, jer slabe je izabrao Bog, da obori jake, lude, da smetu mudre! — Što je to? — Što drugo nego da stalež svećenički ima u svome radu da traži pomoć odozgor. Nije glavni ni onaj, koji sadi, ni onaj, koji nataspa, nego Onaj, koji daje rast, Gospodin Bog! Ali bez sadenja i zalijevanja nema ni rasta: Bog traži sudjelovanje ljudsko, sudjelovanje naše. — Koji su dakle uvjeti potrebni s naše strane? — Dobra volja! Dobre se volje imamo dati u službu Božju, prihvatiti se posla u Njegovo Ime, i onda možemo biti stalni, da Njegov blagoslov ne će izostati. I što u ovom poslu više zaboravimo na glavni izvor beskarakternosti, na našu sebičnost, na naš vlastiti ja, to veći će biti rad Onoga, koji ponizuje ohole, a uzdiže ponizne.

Ovakvih radenika u vinogradu Gospodnjem naš narod treba svu silu. Manjak je ogroman i mnogobrojna naša sela ostaju bez svećenika. A ipak je svećenik u većini slučajeva jedini kulturni centrum u selima! Oduzmite mu ga, pa se zamislite, kakve će iz toga nastati posljedice. Ovdje ne treba drugo, nego da promotrimo život našega naroda s njegovim vrlinama, manama i sklonostima, pa da još pogledamo, što je tome narodu dobar svećenik, i onda ne će biti teško zaključiti, da ovaj narod naš ne treba u svojem općem siromaštvu narodne inteligencije ničega toliko, koliko dobra svećenstva. Dajte nam zato dobrih svećenika, i tim ćete stvoriti glavnu bazu svega narodnoga napretka i blagostanja.

Zato se ovime obraćam na Vas, hrvatski katolički abiturijenti, i srednjoškolci, koji imate poziva za ovaj sveti stalež, na Vas ljude ideala i zanosa, koji ne tražite sebe i ne bojite se truda ni žrtve za hrvatski naš narod. Odazovite se sklonosti, koju Vam Gospodin Bog makar i tihim šaptom u srce usađuje! Prezrite sofizme liberalizma i gledajte na samu stvar bez ikakvih obzira ljudskih! Istina je, izložit ćete se mnogim neugodnostima, ali ove junake ne plaše, nego baš izazivlju, Gospodin će Vam pak Bog uliti u srce pravo ono zadovoljstvo, koje nam tako ljupko odsijeva s lica osoba Bogu posvećenih, a koga svijet ne može dati. Tako On stostruko nagrađuje već i na ovom svijetu žrtve za Njega učinjene. U dobru, koje budete za Nj narodu činili, naći ćete pravo uživanje, i ovo će biti to veće, što budu napori teži.

Dodite dakle bez straha, bez obzira! Dajte Hrvatskoj valjanih svećenika, pa se onda ne bojte, da će se naći sila, koja bi je mogla svladati. Dobro je svećenstvo spas Hrvatske!

I. Butković,
starješina »Hrvatske«.

Pouzdanički i pokrajinski sastanak u Đakovu. Dne 5. i 6. VIII. bit će pouzdanički a 7. i 8. VIII. pokrajinski sastanak. Na pouzdanički sastanak neka pošalje svaka organizacija 2 izaslanika (1 pouzdanik, a jedan njegov zamjenik), svako akad. društvo 6 izaslanika, a svaki zbor po 4. Pouzdanici mogu doći u Đakovo već 4. VIII. u večer, a 5. VIII. ujutro moraju biti svi u Đakovu. Izaslanici apstinenti neka budu 6. poslije podne na sjednici apstinenata, kojoj mogu prisustvovati svi kat. apstinenti. Učesnici pokrajinskog sastanka mogu doći 6. VIII. na veče a najkasnije 7. u jutro (Apstinenti već 6. VIII. u jutro).

Na pouzdanički sastanak mogu doći samo pouzdanici. Pošto učesnici pokrajinskog sastanka ne mogu doći na pouzdanički sastanak, osim ako su pouzdanici, to se pripremni odbor ne brine za učesnike pokr. sastanka prije 6. VIII. Izvanredne slučajeve uvažuje pripr. odbor, ako mu se to javi do 5. VII.

Učesnici pokrajinskog sastanka moraju se prijaviti odboru do 5. VII., te se iza toga roka ne primaju prijave (osim izvanrednih slučajeva, što treba javiti sekreterijatu iza 5. VII., a prije toga pripr. odboru). Novac se mora poslati (1 K po danu) sve do 5. VII. na adresu Jul. Radočaj, Zagreb, Jelačićev trg 1. III. (novac se ne šalje na sveučilište radi ekonomskih razloga). Koji do toga roka ne pošalje novac (a javio se, da će učestvovati), smatrat će se, kao da se uopće i nije javio. Kad koji pošalje novce, tome će se ispuniti posebna legitimacija za sastanak, koje će podijeliti u Đakovu pri dolasku drugova drug Radočaj u sjemeništu.

Što se tiče puta i putnih troškova, to odbor ne će tražiti popusta na željeznici, nego se prepušta svakom drugu, da udesi svoje putovanje kako je njemu najzgodnije, samo da u određeno vrijeme bude na mjestu.

Do 5. VII. obraćajte se na adrese označene u poslanici, a nakon toga roka izvanredne prijave šaljite na sekretarijat, a eventualne upite, informacije na Đuru Kuntarića, Požega.

Eventualne općenite upute davat će se iza 5. VII. u »R. Novinama«, te se upozorivaju drugovi, da ih pozorno prate, odnosno da se na njih pretplate.

»Za »Riječke novine«. Dobra je dnevna štampa vanredno moćan faktor; ona je i od silnog upliva na stvaranje javnoga mnijenja i za propagaciju određenih ideja. Napose mi katolici u današnje doba, gdje sav javni i privatni život plovi vodama liberalnim, moramo da pozitivnim radom dižemo do najviših visina svoju katoličku dnevnu štampu. Mi imamo »Riječke novine», koje osnovaše i podigoše katolički senijori. Mi te »Riječke novine« ne smijemo zaboravljati i napuštati. Uvažavamo mnoge prigovore, koji se dižu protiv njih, ali ne možemo i ne ćemo da stanemo na jednu stranu s onima, koji bi rado čitati, a ne saradivati, koji su puni želja i prijetnja, a daleko su od rada. Stoga poručujemo drugovima ovo nekoliko riječi za »R. N.« U svakom mjestu, gdje ima samo jedan naš drug, (ne samo gdje postoji ferijalni klub!) i to iz svih strana Hrvatske, taj neka bude preko praznika stalan dopisnik »R. N.« Svaki događaj iz katoličkog pokreta — ma i najsitniji, kao i svaka nacijonalna zgoda — ima se javiti »R. N.« Neznatnije stvari (zabave, predstave, premještenja i sl.) neka dopisnik javi odmah, posve kratko bez retorskih uvoda i pjesničkih završetaka. Napose je potpuno suvišno citiranje slavnih

naših govornika, osim ako je zbilja rečeno što izvanredna, iz čega su nastale znatne posljedice. Važnije stvari, osnutak organizacija, iz našeg pokreta iz javnog političkog i društvenog života, demonstracije, zločini, prirodne nesreće, kulturni rad protivnika itd. sl., treba javiti nešto opširnije; t. j. treba navesti samo bitne stvari i činjenice. Opisi raznih dogadaja, iseljivanja, materijalnog i moralnog propadanja dot. napredovanja, konkurencije tudeg elementa i kapitala, crtanje prilika, narodne obrane i alkoholnog pitanja, polemike itd itd., neka je opširnije sastavljeno, ali samo stvarno i pod svaku cijenu i s t i n i t o i s a v j e s n o. Istina jest i mora biti jedino naše oružje. Napose to vrijedi za one, koji budu crtali političke prilike i protivničko djelovanje. Svaki drug neka si stavi za zadaću, da stalno i obilno suraduje, jer će time bezuvjetno znatno prinijeti unaprijeđenju naših »R. N.«

Ovako suradivati u novinama može svaki naš drug. Našim literatima i kritičarima te znanstvenije spremnim ljudima naša je poruka, da spreme po koju kritiku, feljton, članak i dr.

Radimo dakle za »R. N.« saradnjom i agitacijom!

Putovalna listina. Uvidajući potrebu ovakove listine izdali smo je a nadamo se, da će se njome što više poslužiti naši hrv. kat. daci, kojima je namjenjena. Tko želi putovati treba da posjeduje iskaznicu svoje organizacije a ta izkaznica mora da bude potpisana od predsjedništva i tajnika te providena organizacijonim pečatom, gdje ga imadu.

Putovalna listina je zajednička sa braćom Slovencima, a zapast će kakvih 70—80 filira. Ona se naručuje izravno kod sekretarijata. — Novac treba unaprijed poslati. Upozorujem sve drugove, da nikoga ne primaju, koji se ne uzmogne legitimirati navedenom izkaznicom.

Sekretar.

Narodna obrana.

PRVA GODINA NAŠEGA NARODNO-OBRAMBENOG RADA.

U doba, kad se je jedan dio naše javnosti odlučio, da riješava naša najteža pitanja sa što zvučnijim i smjelijim frazama, a rad odgodio na vrijeme iza oslobođenja po »drugomu«, počeli smo i mi da se bavimo pitanjem naše nacijonalnosti. Naš rad nije sastojao u velikim nacijonalnim sanjarijama, koje znadu često biti i zanimive, ali za koje nitko nije kriv, ako ne dodu do ostvarenja, već smo počeli posve stvarno raditi među narodom i proučavati glavne ideje, koje su usko vezane uz hrvatski narod, a zatim život hrvatskoga naroda u odnošaju prema tudincima. Proučivši pojedine hrvatske krajeve sa nacijonalnog, kulturnog i gospodarskog gledišta, dobili smo komponente, koje sačinjavaju značaj onog kraja i naroda, i s tim smo stekli mogućnost da ga tačnije upoznamo i da nam prema tomu i rad među tim narodom bude bolji i temeljitiji.

Smjer našega rada može se donekle videti iz ovogodišnjeg »Đačkog vijesnika«, a glavni rad bio je u narodnoobrambenim sekcijama, koje su proučavale pojedina pitanja i pismeno i usmeno djelovale među Hrvatima izvan Hrvatske. Ove godine osnovane su narodnoobrambene sekcije u »Domagoju« i »Hrvatskoj«, dvije u Spljetu, a mnogo su se bavili tim pitanjem i neki bogoslovi i novoosnovani »Antunović«. Rad je bio većinom takav, da se iz taktičkih razloga ne može iznašati pred širu javnost, no već sami naslovi članaka i predavanja u »Đačkom vijesniku« i narodnoobrambenoj sekciji »Domagoja« pokazuju dosta jasno naš glavni rad. Uspjeh toga rada pokazat će budućnost

Pogledamo li na dosadanji rad, vidimo da smo istom postavili temelje ,na kojima možemo dalje graditi. Daljnji je naš zadatak da d a l j e g r a d i m o. Prvi naš cilj pri tome mora da bude podići hrvatski narod do te svijesti, moralne jakosti i materijalne obezbijedenosti, da bude posve spreman na

s v e eventualnosti. Onda će istom biti tako jak, da se ne će morati bojati nikakove eventualnosti, jer će onda istom o n s a m sebi graditi budućnost. **K. F.**

NARODNOOBRAMBENA SEKCIJA »DOMAGOJA«.

Osnovana je 3. XI. 1913. Redovito je svakog tjedna imala svoj sastanak, gdje se predavalo i raspravljalo o važnijim pitanjima. Članova bilo je 30. Svih sijela bilo je ukupno 25, od toga 2 izvanredna i 3 uža. Predavanja na redovitim sijelima jesu:

1. K. Firinger, Ciljevi našega narodno-obranbenog rada,
2. P. Rogulja, Naš narodnoobranbeni rad.
3. B. Babić, Srp. hrv. slovenski nacijonalizam.
4. N. Firinger, Podjela našeg narodno-obranbenog rada.
5. V. Magerl, Žumberak.
6. J. Janjić, Njemačke kolonije u Bosni.
7. P. L., Hrvati u zapadnoj Ugarskoj.
8. I. Pavić, Đakovština.
9. S. Kanoti, Međumurje.
10. S. Kanoti, Naš rad u Međumurju.
11. S. Ožbolt, Vinkovački kraj.
12. P. Rogulja, Političko razmatranje.
13. Vj. Gortan, Narodnosne prilike u Istri.
14. Vj. Gortan, Ekonomske prilike u Istri.
15. Vj. Gortan, Prosvjetne prilike u Istri.
16. S. Deželić, Hrvatsko Zagorje.
17. B. Babić, Naš rad u praznicima.
18. M. Devčić, Narodni običaji — jačanje snage narodne.
19. M. Serdarušić, Muslimani u Bosni.

U užim sijelima raspravljalo se o djelovanju među Hrvatima izvan Hrvatske, a prisustvovali su im i neki izvan »Domagoja«. U izvanrednim sijelima predavao je g. ing. Schön, Ciljevi i rad »Hrvatske narodne straže« i g. Tausk, Političke i ekonomske prilike u Ugarskoj.

Pojedini članovi proputovali su neke hrvatske krajeve izvan Hrvatske, a to će učiniti i preko praznika. Izvadci pojedinih predavanja izašli su u »Luči« i »Đačkom vijesniku.« **K. F., pročelnik.**

ČEŠKE NARODNOOBRAMBNE ORGANIZACIJE

Kakor mi Jugoslovani bije tudi bratski narod češki odkar se je pojavil na pozorišču zgodovine za svoj obstoj hud boj, v kterem odbija brutalni napad grmanstva na svobodo in samostalnost slovansko, na narodno ravnopravnost in pravičnost. Češki narod je sicer izgubil mnogo svojega ozemlja tekom stoletij, toda njegove eksistence nemštvo ni moglo uničiti. Nasprotno si je vedel češki narod v zadnjih stoletih prideliti mnogo političnih pravic, in se kulturno in gospodarsko visoko povzpeti. Na ponemčenje celega naroda v doglednem času dandanes ne misli še tako fanatičen Nemec pri tako razviti narodni zavesti češkega ljudstva. Vendar češko-nemški boj ni manj ljut in vroč. Nasprotno Nemci čuteči žilav odpor proti svojim grmanizatoričnim težnjam napenjajo vse sile, da bi zmogli moč nelju-bega nasprotnika. Ker vidijo, da ne gre s celim narodom naenkrat, hočejo po koščkih: češko-nemški boj se bije v zadnjem času skoro izključno za manjšine. Da bi uničili te, porabljajo Nemci vsa sredstva. Čehi pa seveda branijo te manjšine kakor trdnjave, preko kterih ne more sovražnik k daljšemu naskoku. Češki narod ve, da se bori s desetkrat večjim nasprotnikom: zato skrbi, da bi si ohranil vsakega posameznika, da bi se mu nikdo ne izgubil in ojačil nasprotnikovih vrst. Čehi se zavedajo, da se gre v njihovih manjšinah za narodni obstoj skoro 10% celega naroda; saj štejejo njihove manjšine ne samo na severnem Češkem 200.000 duš, ostale (brez Slovakov in izvenavstrijskih Čehov 600.000). Te številke same kažejo najlepše potrebo manjšinskega dela in ilustrirajo njegov obseg in važnost. V sledečem kratko, kako je razdeljeno in organizirano to delo.

»N a r o d n i R a d a Č e s k a«, češki narodni svet obrača kakor najvišja vsenarodna organizacija seveda pozornost tudi na manjšinske zadeve. V ta namen je ustanovljen manjšinski odsek N. R. Č., kterega plenum je takorekoč manjšinski parlament, ki se v njem menjavajo nazori v temeljnih vprašanjih in velikih skupnih akcijah. Glavno delo izvršujejo posamezni poročevalci in odbor za volilne akcije v manjšinskem ozemlju in podobno številne komisije, ki zasledujejo tek uradnega štetja. Za finančno podporo manjšinskih korporacij je izdan narodni kolek.[1]) K manjšinskemu delovanju N. R. Č. je omeniti tudi njen delovni zamejni odbor: celo delovanje N. R. Č. ima namen braniti narodna prava češkoga naroda, kar jo stavi v ospredje češke obrambe. O svojem delu izdaja, vkolikor ni tajno, razne publi-

[1]) Kolek = biljeg.

kacije. Ko je v maju l. 1880 začel delovati »Schulverein« in začelo češko časopisje v juniju prinašati o tem podrobnejša poročila, češka javnost tega ni prezrla in na ustanovnem občnem zboru 5. dec. 1880. je bila kakor protiutež proti imenovanemu nemškemu društvu ustanovljena »Ustředni Matice Školská« in dr. Franc Rieger izvoljen za njenega prvega predsednika. Že koncem prvega poslovnega leta je štelo društvo 5.737 članov in imelo 139.549 K dohodkov. Prvi zavod, ki ga je Matica ustanovila, je bil otroški[2]) v Brnu. V prvem letu je bilo urejenih 6 matičnih zavodov s 11 razredi in oddelki, kamor je hodilo 643 otrok. V drugem poslovnem letu se je začelo z ustanovljenjem podružnic, ki jih je bilo v 3. letu že 101. Kako je Matica izpolnjevala svojo nalogo nam kaže najlepše njeno 30. letno poročilo, iz kojega izvemo, da je ustanovila v 30 letih svojega obstoja 80 otroških vrtcev, 106 ljudskih šol, 6 gimnazij, 4 realke, 1 realno gimnazijo, 1 trgovsko akademijo, 1 učiteljišče in 2 meščanski šoli. Dohodki 30. leta stopili od 139.549 na 1,298.062 K; Leta 1912. so znašali že 1,334.841 K. Izdatki so rasli primerno z prejemki, večkrat je znatno presegali. Skupno je izdala v 32 letih na 18 miljonov K. Koncem leta 1912. je izdrževala U. M. Š. 159 zavodov (med temi 1 realno gimnazijo, 2 meščanski šoli, 1 nadaljevalno dekliško obrtno šolo); poleg tega podpira pravilno celo vrsto javnih šol, v koliko so važne v narodnem oziru.

Ko so Nemci ustanovili za obmejni pas Šumavski »Deutscher Böhmerwaldbund« in Čehi kmalu začutili posledice njegovega grmanizatoričnega dela, so osnovali l. 1884. obrambno društvo »Národni Jednota Pošumavská«, ki deluje v južni polovici kraljestva Češkega. N. J. P. ima 741 podružnic 39.899 člani. 686 knjižnic s 104.522 zvezki; 25 podružnic je ustanovilo javne knjižnice. Gospodarskim potrebam članov služi 691 gospodarskih strojev; za povzdigo sadjereje[3]) je izdala N. J. P. nad 12.000 K. Od 1884. do 1913. je izdala »N. J. P.« skupno 2,349.404 K in sicer za čisto narodne namene 322.654 K, gospodarske 499.744 K, prosvetne 724.556 K za nakup posestev 408.683 K. Omenit se mora tudi skrb »N. J. P.« za šolstvo. Stavi ali sama šolska poslopja za manjšinske šole, ker manjka sredstev U. M. Š. ali pa daje subvence za javne manjšijske šole. Jednota obrača pozornost tudi na socijalno stanovanjsko vprašanje in izdaja desettisoče, da omogoča stavbo delavskih hiš, aziroma adaptacijo delavskih stanovanj.

Leta 1885. se je vršil ustanovni zbor tretjega obrambnega društva nazvanega »Národni Jednota Severočeská, ki je bila poverjena skrb za Čehe v velikem mešanem ozemlju na severu kraljevstva, kjer vrši že skoro 30 let svojo nalogo in skrbi za narodno, prosvetno in gospodarsko povzdigo tamošnjih manjšin. Lani je štela N. J. S. že 761 podružnic s 52.000 člani in izdala 2,679.726 K. Nepremičnine, ki jih je morala nakupiti, da bi iz stanovanj izgnani Čehi imeli kje stanovati, imajo vrednost 900.000 K. Knjižnic ima 470; število vsako leto prirejenih predavanj, gledišk predstav, božičnic je ogromno. Posreduje pri nakupovanju nepremičnin in gospodarskih potrebščin; tudi delo posreduje. Ima zelo agilno akademično podružnico, ki izdaje že 11. leto svoj list »Studensky Obzor Menšinovi.«

L. 1886. je ustanovil prof. Leander Čeh za južnozahodno Moravsko društvo »Národni Jednota pro jihozapadni Moravu.« Peča se s vsako zadevo javnega in zasebnega življenja, ki more prispeti k narodni, duševni in gmotni povzdigi njeni skrbi izročenih krajin. Da bi češko ljudstvo ne iskalo tujega kredita, je ustanovila Jednota lastni kreditni zavod, ki ima namen delovati posebno v čeških manjšinskih krajih. Njegov denarni promet je znašal l. 1912. K 10,174.281. Za šolstvo izdaja Jednota letno čez 60.000 K; vzdržuje celo vrsto ljudskih in strokovnih šol s 5.810 učenci. Za nepremičnine je izdala 190.989 K; knjižnic šteje 404; božičnice in »Miklauž« jo stane, kakor tudi druga obrambna društva, letno desettisoče.

Za sever in ishod Moravske se je porodila že leto pred pravkar navedeno »Národni Jednota pro severovýchodni Moravu«, koje število podružnic in članov raste leto za letom; lani jih je bilo 474 s 36.996 člani. Postavila je lepo število otroških vrtcev in ljudskih šol (sedaj že deloma javnih) in 2 meščanski. Boj za češko dete se bije na premnogih krajih,

[2]) otroški = dječji.
[3]) sadjereja = voćarstvo.

vkljub temu da ima Moravska svoj školski zakon Perkov, ki pa zgublja pod nemškim in vladni vplivom svoj obrambni pomen. Razven na polju šolstva deluje s številnimi predavanji (l. 1912 — 1.600), knjižnicami (310), na gospodarskem in socijalnem polju (s posredovanjem dela). Gospodarsko in prosvetno njeno delo spremlja izdajanje mnogoštevilnih brošur in časopisa »Stráž Moray«.

»Národni Jednota Slezská« je najmlajša obrambna jednota, ustanovljena l. 1910 s sedežem v Pragi. Buditi narodno zavest češkega ljudstva v Šleziji in ga povzdigniti v kulturnem in gospodarskem oziru, je njena glavna naloga. Vto svrho ustanavlja v revnih ogroženih krajih ljudske in šolske knjižnice, prireja izlete Slezakov v Prago, si prizadeva, da bi češki denarni zavodi ustanavljali tam filijalke, da bi se tam naseljevali češki obrtniki, propagira geslo: svoji k svojim itd.

Posebno pa ima informirati češko javnost v kraljestvu o šlezkih razmerah, ki je tudi vodilni krogi slabo poznajo, in stremiti za tem, da bi se važna opraševanja reševala i z ozirom na Šlezijo. Naloga te jednote je kratkomalo ohraniti od nemškega prodiranja močno omajani most, ki spaja češki narod s iztočnim Slovanstvom. Vtej važni misiji je podpira v Opavskem Šlezkem »Matice Opavská« in v Tešinskem »Matice Osvěty Lidové v Polské Ostravě.« Ti društvi skrbita poleg širitve prosvete in šolstva posebno za zbiranje in čuvanje starožitnostij ter raznih zgodovinskih in literarnih spomenikov.

Društvo »Komensky« na Dunaju je najstarše češko narodnoobrambno društvo. Že leta 1869. je osnovalo češkoslovansko delavsko društvo na Dunaju poseben šolski odsek, ki naj bi skrbel za ustanovitev češke nadaljevalne šole za vajence in češke ljudske šole. Ta odbor je užival simpatije i nemške dunajske javnosti; leta 1872. se je spremenil v samostojno društvo, ki je dobilo ime »Komensky«, da bi že ime označivalo njegov smoter — preskrbeti češkemu otroku češko šolo. Načrt osnovati češko nadaljevalno šolo se vkljub vsemu prizadevanju ni posrečil, pač pa je društvo ustanovilo l. 1882. zasebno češko ljudsko šolo v X. okraju Dunajskem, ki še dosedaj po več ko 30 letih ni dosegla pravice javnosti, dočim imajo to pravico židovska in grčka šola na Dunaju.

»Komensky« je vedno širil svoj delokrug in vrši sedaj nalogo matice šolske in obrambnih jednot. Vzdržuje 4 ljudske šole na Dunaju (na Dunaju živi po privatnem štetju nad 300.000 po uradnem niti 100.000 Čehov, ki nimaju niti 1 javne ljudske šole in še od teh malo zasebnih jih je večina ponajveč zapečatena, vsled česar se mora poučevati v privatnih hišah) potem ima ljudsko šolo v Poštorni — skupno 35 razredov ljudske šole, 3 otroške vrtce, 3 jezikovne šole s 11 oddelki in nadaljevalno s 3 oddelki; te šole obiskuje okoli 2500 otrok. »Komensky« skrbi revni in otorokom po zimi za hrano, po leti za počitnice na deželi v čeških krajih. Nadarjenim omogoča studij na čeških srednjih šolah. Maja 1913. je imel »Komensky« 20 pododborov na Dunaju, 6 na ostalem Nižjeavstrijskem, 22 na Češkem, 4 na Moravi, skupno 12.770 članov.

Na Dunaju in Nižjeavstrijskem delujejo 4 nemška »obrambena« društva s izrecno protičeškim programom (Schulverein Südmark, Ostmark, Bund der Deutschen in Niederösterreich, ki izdajejo letno 745.000 K za »asimilacijo« češkega življa na Nižjeavstrijskem. Deželni zakoni onemogočujejo za vedno ustanovitev češke realke in učiteljišča na Nižjeavstrijskem in poskusi, vpeljati taki zakon tudi glede ljudskih šol, se ponavljajo vedno z Nemcem lastno zagrizenostjo. Jakoimenovani Urbanov deželni zakon prepoveduje češko uradovanje tudi v čisto čeških občinah, kakor jih je mnogo na Nižjeavstrijskem.

»Československá Jednota« v Pragi ustanovljena l. 1897. se je ustalila po daljšem razvoju kako centrala, ki deluje k zbližanju Čehov v čeških deželah s ogrskim Slovaki. Stremi po duševnem, kulturnem in gospodarskem zjednijenju obeh delov naroda, ne zavzema pa, kakor prvotno, stališča proti samostojnemu slovaškemu pismenemu jeziku, ampak ga hoče podpirati kakor dobro orožje proti magjarizaciji. Istotako nedela proti državnopravni samostojnosti Ogrske ampak le pomaga Slovakom v boju za najpotrebnejše življenjske pogoje proti nekulturnemu madjarskemu šovinizmu. Češko-slovanska Jednota podpira lepo število (okrog 120) slovaških dijakov na čeških srednjih in strokovnih šolah, posreduje pri

češkim mojstrih za slovaške vajence, ustanavlja knjižnice posreduje literarne in trgovske stike.

Z ustanovljanjem »Sokola« v ponemčenih krajih je bila pritegnjena i ta organizacija k obrambenemu delu, posebno po ustanovitvi osrednjega izobraževalnega odbora po III. vsesokolskem izletu 1896., ki mu je bilo poverjeno tudi manjšinsko delo. Iz tega se je očasoma odločil samostojni manjšinjski odbor, ki vodi sedaj vso manjšinsko delo Sokolstva. To se vrši na dvoji način. Večji »Sokol« v prevažno češkem krajo sprejema v varstvo manjšega ogroženega, prireja tje izlete, mu prireja voditeljske tečaje, predavanja, prispeva za zgradbo telovadnice in nabavo orodja, pomaga pri usanovitvi knjižnice itd.: »Ustřední základ menšinový,« osrednji manjšinjski fond pa posoja ali daruje večje vsote ogroženim jednotam sokolskim za stavbo telovadnic ali narodnih domov sploh.

In najmlajša češka narodnoobrambena institucija »Menšinové Museum« manjšinski muzej iz leta 1909. oziroma 1912. ima nalogo zbirati ves manjšinski material in z besedo, tiskom slikami, diagrami, izdelki in drugimi sredstvi širiti znanje vseh razmer čeških manjšin in dajati priložnost k njihovim studijam in k studiju narodnega oprašanja sploh ter buditi v javnosti zanimanje za narodno delo.

B., cand. iur., Praga.

TALIJANI U DALMACIJI.

Pod Talijanima razumijevam sve one, koji su pri popisu pučanstva god. 1910. priznali, da im je materinski jezik talijanski. God. 1880. bilo ih je 48.000, g. 1900. broj im se smanjio na 15.228. Po statistici 1910. ima ih 18.028. Dok su se kroz prva 2 decenija znatno smanjili, kroz zadnji decenij povećali su se za 2.800.

Republika se mletačka, gospodarica Dalmacije od 1420.—1797. brinula za nju u toliko, što ju je isisavala u svakom pogledu. Za cijelo to vrijeme nije podigla nikakve škole. Posljedice njezina gospodstva bijahu, da se šaka Talijana ušuljala u naše gradove bilo radi državne službe ili opskrbe, da su nam potalijančivali imena i uništili šume. No republika nije imala nikakvih imperijalističkih osnova, pa zato nije ni provodila kakvu kolonizaciju Talijana u Dalmaciji. Talijanski jezik i kultura počeše se udomljivati po gradovima, koji u takvom ambijentu izgubiše hrvatski karakter, a poprimiše talijanski. Čudnovato je, kako se po zagorskim krajevima uzdržao za dugo toliki postotak talijanskog elementa. Iz statistike 1900. vadimo slijedeće podatke za pojedine političke kotare:

Benkovac 75, Dubrovnik 696, Hvar 487, Imotski 120, Knin 192, Korčula 494, Kotor 731, Makarska 78, Metković 26, Sinj 96, Supetar 181, Split 1384, Šibenik 1058, Zadar 9310.

Za vrijeme mletačkog vladanja, te kratkotrajnog francuskog, a kašnje austrijskog gotovo sve do šezdesetih godina prošloga vijeka, kada započinje zlatna epoha naše narodne borbe, dalmatinski Talijani udariše monopol na cijelu kulturu. Naši se gradovi okitiše lavom sv. Marka, simbolom mletačke jakosti; hrvatske mišice raširiše njezinu vlast. Stanovništvo se po selima junački održalo, a bilo je u vrlo jadnom stanju, jer je bilo mrtvo i neprosvijetljeno. Svjedoči nam to odgovor spljetske općine na poziv Zagrepčana, kojim su pozvali Dalmaciju u hrvatski sabor: »Danas ne možemo nikako biti udo jednog naroda, kojeg jezik među nama nije poznat nego onim, koji mjesto svoga imena znadu učiniti križ i veoma malenog broja ostalih, kojih po Dalmaciji ne prelazi 20.« To je bila aurea aetas za njih, a danas smo ih mi stjerali na nekoliko primorskih gradova, te bi s njima brzo obračunali, da se majka Italija ne brine za svoju prekojadransku djecu. Ta kako ne, kad su »provincie sorelle« još nespašene i neoslobođene. Ta težnja živi nesamo u talijanskoj diplomaciji nego i u njenoj masi, jer ova mora dati junake za eventualno oslobođenje.

Prvi udarac Talijanima bio je god. 1870. jer je tad došla narodna većina u sabor. Hrvatski živalj dobiva sve to više škola u svoje ruke, a tim se i narodna svijest bujnije razvijala. Danas je jasno, da je položaj Talijana u Dalmaciji ugrožen. To vide oni sami, pa odatle nihova silna grozničavost, da produlje život.

Najglavnije im je sredstvo »Lega Nazionale«. Legina je podružnica jedna u Zadru, a jedna u Arbanasima i na Bokanjcu. U pojedinom dakle mjestu nemaju nego jednu podružnicu. U Zadru im je četverorazredna muška i ženska »Scuola popolare« s 560 učenika, zatim državna gimnazija i realka, koje polazi do 400 učenika. Legina škola u Arbanasima ima 100 učenika. Dječji su vrtovi u Zadru, Brodarici i Arbanasima. Novine su slijedeće: Il Dalmata, Il Risorgimento i nekakav poljodjelsko-strukovni list, koji izlazi svakih 15 dana. Što se tiče broja istisaka, njihovo je novinstvo u tom pogledu mnogo bolje, nego neke naše novine. Osim »Bersaglia« u Zadru, Arbanasima i Bakanjcu, ima u Zadru još svakovrsnih društava poimence »Societá Filarmonica«, »Casino di Lettura«, »Societa politica dalmata«, te drugih strukovnih, od kojih svako ima svoju strukovnu knjižnicu. Imaju 2 velike knjižnice s velikim brojem knjiga; 4 velike tiskare i 2 manje, a i vlasnik je vladine tiskare Talijan. Čistokrvnih Talijana nema u Zadru niti potpuna desetina, dok broj regnicola s njihovim obiteljima po cijeloj Dalmaciji iznosi oko 1200. Vrijedno je spomenuti Tommaseov zavod za muške i zavod sv. Dimitrija za ženske. U prvom je obukovni jezik talijanski, a u drugom pretežno talijanski.

Većih hrvatskih poduzeća u Zadru i okolici nema, već je sve talijansko, osobito tvornice maraskina i t. d. Hrvati mogu jedino uspjeti u malim poduzećima i obrtima. Želi li se koji baviti većim poduzećima, ne smije se isticati kao Hrvat. U svemu mora ostati pasivan, jer je tu talijanska općina, a k tomu im pomaže u svemu vlada.

U Šibeniku imaju Leginu podružnicu s muškom i ženskom pučkom školom, »Casino«, »Biblioteca popolare« i »Societa Filarmonica«. Broj Legine školske djece iznosi oko 160. Najveća su poduzeća u njihovim rukama n. pr. tvornica sumpora, jestvina, pa i kinematograf. Imaju i kazalište »Mazzoleni«.

Spljet ima Leginu podružnicu s muškom i ženskom pučkom školom. Učenika je bilo početkom šk. god. 1913.—4. 246. Od tih je 120 muških i 126 ženskih. Osim Legine imaju još »Scuola delle Ancelle della Carita«, u kojoj e 159 učenica. 110 ih je s nastavnim jezikom talij., a 49 sa hrv. Druga društva: »Banda cittadina«, »Biblioteca popolare« s lijepim brojem knjiga »Gabinetto di Lettura«, »Societa di gimnastica e scherma« i »Societá del tiro al Bersaglio«. I ovdje ima većih poduzeća u njihovim rukama, n. pr. kinematograf, tvornice jestvina, raznog cementnog materijala itd.

Legina je škola sagrađena i u Starom gradu, no još nije otvorena. Tu su još ova društva: »Circolo hvario«, »Unione dalmata« i »Societa Filarmonica«.

I u Korčuli je škola »Lega Nazionale« i »Banda cittadina«. Vis ima »Societa d' impiegati«; Milna »Bersaglio«; Trogir »Gabinetto di Lettura«; Hvar »Societa di Biondi», Pag »Gabinetto di Lettura«; Dubrovnik »Societa di forza e coraggio«; Makarska »Casino«; Vrbovsko »Unione dalmata«. Ovdje su sve naši seljaci. Od talij. novina primaju Il Dalmata, a ne čitaju nijednu, jer ne znadu talij. ni riječi. Možda će još biti u kojem mjestu kakvo talij. društvo.

Djeca, koja pohađaju Legu većinom su naši »ići«, djeca siromašnih i neosviještenih roditelja, ponajviše težaka i zanatlija, jer im Lega kupuje knjige, odijela, daje im djeci slatkiša i t. d. Suvišno je i spominjati, kakav uspjeh poluči Lega upogled nauka kod naše djece. No to nije njoj najglavniji cilj, već odnaroditi našu djecu, usaditi im u srce mržnju prema Hrvatstvu i Hrvatskoj, te tim stvoriti sebi jaki potporanj. Djeca se kroz 5—6 god. silno izmuče učenjem talij. jezika, a ipak ne nauče gotovo ništa, jer ga uče bez metode, a k tomu od roditelja čuju samo hrvatski.

Od novčanih zavoda treba u prvom redu spomenuti »Banca popolare« u Zadru, a djeluje također i »Banca commerciale Triestina« s podružnicama. Zatim dolaze druge razne zadruge u slijedećim mjestima: Korčula: »Cassa mutua di credito«. Ustanovljena 1864.

Zadar ima 6 raznih talijanskih banki novijeg datuma, kojima ne navodim imena.

Dol: »Cassa igricola in Dol Brazza« od g. 1906.

Pag: »Societa agricola Dalmata di credito e risparmio«. Ustanovljena 1907.

Vis: »Cassa agricola Lissana«. Ustanovljena god. 1905.

Ovakvo je stanje talij. zadruga bilo koncem god. 1911. Sve su im zadruge s ograničenim jamstvom osim »Cassa agricola Zaratina« i »Societa agricola Dalmata di credito e risparmio« u Pagu. Utemeljili su još raznih zadruga, a te su sve likvidirale. Tih je bilo 8.

Organizacija je dalm. Talijana upravo uzorna, nešto da se izrazim, po slovensku. Svaki je Talijan upisan bar u jedno društvo, a bogatiji u više društava, osobito u Legu, koja pod svoj barjak skuplja talij.

elemente raznih staleža. Treba li prirediti kakvu manifestaciju i demonstraciju proti Hrvatima, vrhovna uprava stranke javi predsjednicima pojedinih društva, na kojem se mjestu imaju sakupiti. Za 1—2 sata sve je gotovo i pripravno na rat, a »junačko« im srce to jedva i čeka. Jesmo li mi proti njima učinili i najmanju demonstraciju, ll Dalmata podigne silnu galamu proti nama, a s njim cijela talij. štampa.

U Dalmaciji nalazimo Talijane kao trgovce, poduzetnike, fabrikante, činovnike te slobodnu inteligenciju, koju sačinjavaju većim dijelom naši izrodi. Ima ih još i kao veleposjednika, koji su većinom ostaci starih, kasnije potalijančenih, Romana. Njih je republika obdarila posjedima i titulima, i to nam razjašnjuje, odakle veliki posjedi nekim gradskim porodicama n. pr. u Spljetu Spljetsko polje ima 18.211 vriti zemljišta. Od toga je tek 5.504 slobodni posjed težaka, a ostalih 12.707 vriti jest vlasništvo bogatih gradskih porodica. To je naše težačko pitanje, koje nas tišti.

Pošto nas Talijani nijesu mogli predobiti svojom kulturom, služe se danas novim, vrlo opasnim sredstvom, a to je kapital. Osim velikog kapitala dalm. Talijana, ima ga bez sumnje dosta i iz kraljevine Italije. Dapače novci, što ih sakupe za Legu možda su većim dijelom iz kraljevine, što ih dade ili talij. konzul preko svog emisara ili »Dante Alighieri«. U tom ne pretjeravam, jer to nam svjedoče novčane potpomoći Talijana iz kraljevine Talijanima u Istri za izbore. Sve se to radi pod firmom novina, pod kojim se krije najviše vlada. Tako su ove god. prigodom Legina plesa u Spljetu sakupili 10.000 K za popravak razbijenih prozora na Legi. U Zadru se sakupi svake godine oko 50.000 K. U ovom plemenitom nastojanju ne zaostaju ni druga mjesta i društva. Pogledajmo naše tvornice i rudokope, čiji je kapital u njima i tko nam je oteo vodenu snagu!

Tvornice karbida i cijanamida u Šibeniku i ova nova u Poljicima (koja još ne radi), jesu 2 najveće tvornice u monarkiji; rudokopi ugljena i asfalta kod Siverića i Vrgorca, tvornice cementa u Spljetu, Majdanu (na izvoru Jadra), Solinu, Kaštel-Sućurcu, vodena snaga na Krki i Cetini i više tvornica za konfekcioniranje ribe po otocima; u svim ovim uložen je tuđi kapital, ponajviše talijanski i njemački te francuski. Našeg kapitala ima u nekim tvornicama malo, a u nekim ni malo. Talij. kapitala ima dosta, ali ga je vrlo teško označiti brojkama, jer su tvornice sastavljene od dioničara Talijana, Nijemaca, Francuza i nešto nas Hrvata.[1]) Prema tomu nije lako odmjeriti talij. kapital. Kapital tvornice u Spljetu jest talij., a u onoj u Solinu većim dijelom. Od kapitala tvornice u Majdanu $^3/_4$ su talij., a $^1/_4$ je hrvatska. U tvornici umjetnog gnoja u Šibeniku većim dijelom je talij. kapital, a tako isto i u Poljicima, gdje imade oko 200 talij. radnika. U Kaštel-Sućurcu osim talij. i njem. kapitala ima i francuskog oko 1 milijun. Tu je također uložila i neka madžarska trgovačka banka oko 300.000. Na Krki i Gubavici ima opet najviše njemačkog kapitala, a zatim dolazi talij. Tako je isto s rudokopima ugljena i asfalta.[2]) Inžiniri su gotovo sami Židovi razne narodnosti. Hrvat može postati samo pisar. Od tvornica za konfekciju ribe jedna je hrv., a druge su sve većim dijelom ili sasvim talij. i francuske.[3]) Talij. radnika po našim tvornicima ima oko 2000. Tu se miješaju i talij. radnici, ponajviše iz Trsta, te je teško označiti, koliko ima radnika iz same kraljevine Italije. Broj je njihov vrlo nestalan, jer u početku gradnje tvornice ima ih mnogo, a poslije se opet brzo smanje. Na to uplivaju i tučnjave, koje se u početku češće događaju, jer je talij. »kapric i heroizam« svugdje isti, zato kod nas »dobro« i prođu.

[1]) Sav kapital, što je uložen u tvornice cementa, iznosi oko 16 milijuna.

[2]) Za kopanje mrkog i kamenog ugljena bilo je 1910. 7 poduzeća, ali sva nijesu radila. Siverički rudnik vlasništvo je austrijsko-talijanskog društva u Turinu. Gotovo isti dioničari ovog društva posjeduju i velušički rudnik. Ovo se društvo zove »Dalmatia«. Godine 1909. iskopano je ugljena 848.352 K vrijednosti. Poduzeće »Adria« kopa asfalt kod Vrgorca. Od 10 poduzeća (po stat. 1910.) radi samo ovo. God. 1909. iskopalo se asfalta 22.386 K vrijednosti. Vrijednost iznosi manje za 7330 K nego u g. 1908. Vrijedno je spomenuti i poduzeće za kopanje rumenice u Spiču. Vlasnik je tvrtka Paula Kõnig i braća S. H. Elias u Beču. Društvo je prestalo raditi.

[3]) Po stat. 1910. ima ih 11.

Upliv talij. radništva na naše opaža se osobito u moralnom pogledu, pa na žalost i u nacionalnom. Dobar dio našeg radništva, osobito mladarija, postaje indiferentan prema vjerskim i domovinskim dužnostima. Na preduju jedino u psovanju, rasipnosti itd. Neki ćak postaju gorljivi socijalisti i znadu za Bebela i Marxa. Upogled narodnosti opažamo to kod onih elemenata, kojim je narodna svijest neosviještena. Tako su u Solinu pred 3—4 godine sami seljaci osnovali »Bersaglio«, žešći fanatici, nego je to sam Dr. Crechich u Zadru, a djed mu je bio naš Zagorac.

A naš novac u Dalmaciji? Drži se, da ima do 10 milijuna K našeg novca. Od toga je $^1/_4$ uložena u naše domaće novčane zavode, u industrijalna i trgovačka poduzeća, a drugo je uloženo u državne založnice, vrijednosne papire i t. d., da si gospodari puno za nj ne misle, a deveta im, što tudin iscrpljuje našu zemlju i što nam narod propada. Ovi fakti nijesu malenkosti. Stoga nam je potrebno što bolje proučiti talij. kapital, koji nas dovodi u ekonomsku ovisnost i osiromašuje, a dovlači k nama regnicole i oživljava svoje Talijanaše. Talijani nas žele uništiti svojim kapitalom i tim pripraviti teren za talijanstvo, koje ima amo doći, koje želi zatvoreno talijansko more. A mi?

J. Matković, Spljet.

»NARODNA STATISTIKA« I MEĐUMURJE.

»Moje milo Međumurje, ostani mi zbogom; ostavljam te zauvijek, jer sam uvjeren, da ne ću nikada dočekati tvoga preporoda. Za hrvatski si narod ti tek slavna uspomena, koje on ne zna cijeniti; ti si za nj izgubljeno! Idem zato preko Drave, da sačuvam bar ono, što se još dade sačuvati od tuđih nametnika.

Međumurje — ti kolijevko Zrinjskih, moje slatko spominjanje, orošeno tolikoput suzama očajnih sinova — ostaj mi zauvijek zbogom....«

Ovakve crne slutnje su me znale za mladih dana obuzeti, kada sam pomislio na budućnost rodnoga mi kraja — Međumurja.

A nijesu li se takve misli rojile i u glavi mnogih Hrvata, kad su otvorili u Lakatoševoj »Nar. stat.« kartu Međumurja.

Čovjek se samo snebiva, kad vidi u toj karti same madž. nazive mjesta (piscu je valjda umakla Kotoriba mjesto mdž. Kotor. dok Letinu svagdje pozna samo pod madž. Letenye.

Lakatoš se u opasci ispričava, da je madžarske nazive mjesta upotrijebio iz praktičnih razloga, da se svatko lakše orijentira, no ja bih ustvrdio, da ta tvrdnja piščeva ne stoji. Ako mi gosp. Lakatoš ne vjeruje, neka se potrudi jedamput u Međumurje i neka upita na pr. jednog seljaka iz Preloga za Miksavár ili Drávafüred, pa će čuti, da seljaci ni ne znadu, da li ta mjesta uopće postoje. Time će dobiti najbolji odgovor na svoje »praktične« razloge.

Radi madž. naziva bih mu još mogao prigovoriti kao Hrvat. Madžari nastoje u Međumurju, da preko svojih novina ukorijene te madž. nazive mjesta u narodu, ali im to ne ide za rukom. Kad Madžari s tim ne uspijevaju u Međumurju, g. Lakatoš hoće da Hrvate napuni tim madž. nazivima, kad na kartu meće same madž. nazive.

Ja mu se kao Međumurac najljepše zahvaljujem na ovakvom upoznavanju Hrvata s Međumurjem.

Druga je velika pogreška »Nar. stat.«, što je pisac naveo skroz na skroz krive brojeve, te je time znatno oštetio broj Hrvata, a na korist Madžara, tako da bi čovjek mogao očajavati, kad bi vjerovao brojevima, što ih je on naveo.

Prema g. Lakatošu je n. pr. bilo u Prelogu g. 1900. do 400 Madžara, a nije ih bilo ni 50; g. 1910. ih je bilo već 800, a, koliko je meni poznato, nema ih ni danas više od 100.

Takvih omašnih pogrešaka imade u toj statistici sva sila, a nije se u novinstvu još nitko na to osvrnuo; u statistici pak Međumurja sve vrvi od tih pogrešaka, jer je pisac gotovo svako ma i najmanje mjestance obdario sa 10 do 40 Madžara.

Priznajem g. Lakatošu, da je teško odrediti točan broj tuđinaca, no nar. se statistika ipak ne bi smjela pisati s tako površnim poznavanjem Hrvata u izloženim krajevima. Pisac je negdje nabavio njemačke i madžarske statistike, pa je prema njima složio svoju statistiku, a time je krivo informirao hrvatski narod o njegovim prilikama, jer mi već iz iskustva predobro znademo, kako su njem. i madž. statistike pogotovo vjere dostojne!

Mi Hrvati se uvijek nadamo dobru, pa smo se tako i ovom prilikom nadali, da ćemo dobiti pravu nar. statistiku, koja će nas

upozoriti na pogibli, što prijete hrvatskom narodu, a kad tamo dobismo mjesto narodne statistike službenu a možda i najslužbeniju statistiku s krivim informacijama. (Uvjeren sam, da onakve karte Međumurja, kakvu je g. Lakatoš priložio, nemaju još ni sami Madžari u svojim atlasima, jer su Madžari mijenjali neke nazive mjesta u zadnje dvije godine, jer im se činilo, da neka imena ipak odviše odaju hrvatstvo Međumurja, a g. Lakatoš je i ove najnovije nazive naveo.)

Da se podade prava slika Međumurju, mogli bi hrv. đaci iz Međumurja sakupljati podatke o Madžarima iz svakoga mjesta. Ako je komu to teško, taj neka stane na dan sv. Stjepana, na madž. nar. blagdan, pred crkvu i neka ih broji, kad budu izlazili, jer su onda svi na misi, pa i oni, koji inače kroz godinu rijetko zavire u »horvát templom« (hrvatsku crkvu).

Kad svaki sakupi podatke o Madžarima, neka ih pošalje na pr. g. Žgancu, koji će ih sigurno rado urediti i poslati u »Riječke Novine«, da informira hrv. javnost točnim brojevima o stanju Međumurja.

Drugovi Međumurci, podajmo si bratske ruke i poradimo ovih praznika oko toga nadom u bolju budućnost Međumurja pod geslom »Sve za vjeru i za dom!«

S. B, Međumurac.

MADŽARSKI LISTOVI U SLAVONIJI. U Osijeku izilazi već 7. godinu tjednik »Szlavoniai Magyar Ujság, »list za hrvatske, slavonske i bosanske Madžare«. Urednik i vlasnik mu je Zoltán Poliány, a tiska se u tiskari Bele Franka. Osim ovoga izilazi u Zemunu 2. godinu polutjednik »Magyar Szo« (Madž. Riječ«), »politički i gospodarski list za interese Madžara u srijemskoj županiji. Vlasnik lista je Miklos Kiss, a glavni urednik Zsigmond Fenyvesi **F.**

IZ HRVATSKIH KOLONIJA.

Južna Amerika: »Hrvatski Savez«. U Južnoj Americi ima oko 80.000 Hrvata, a polovica ih je od tog broja u Argentini. Prema uzoru »Hrvatske narodne zajednice« u Sjedinjenim državama osnovali su Hrvati u Argentini prošle godine »Hrvatski Savez«. »H. N. Zajednica« ima više humanitarnu svrhu, dok je »Savez« narodno političko društvo. Osniva se na temeljnim načelima irske lige i liga drugih potlačenih naroda, koji su radili i rade za slobodu svoje otadžbine. Da li se ta sloboda postizava oružjem u ruci (revolucija oružja) ili revolucijom duha, pitanje je vremena«. (»Zajednica« br. 123. 1913.) Glasilo »H. Saveza« je polutjednik »Zajednica«, koji već četvrtu godinu izlazi u Rosario de Santa Fé. Predsjednik je Ivan Radeljak. Do sada ima »H. S.« 18 ogranaka (16 u Argentini a 2 u Chile): I. »Velika Hrvatska«, Sta Teresa. II. »Dalmacija, koljevka Hrvata«, Acebal. III. »Tomislav I. kralj Hrvata«, Peyrano. IV. »Petar Krešimir Veliki«, Rosario de Santa Fé. V »Dimitrija Zvonimir«, El Socorro. VI. »Petar Zrinjski i Frano Frankopan«, C. Bogado. VII. »Crvena Hrvatska«, M. Beniter. VIII. »Slobodna Hrvatska«, P. Arenas (Chile).

IX. »Ante Starčević«, Alcorta. X. »Ljudevit Gaj«, Paz. XI. »Nikola Zrinski, sigetski junak«, Barlett. XII. »Andrija Kačić Miošić«, Maizales. XIII. »Mihovil Pavlinović«, Buenos Aires. XIV. »Hrvatska Zora«, Rojas. XV. »Josip Juraj Strossmayer«, Tocopilla (Chile). XVI. »Niko Klaić«, Sanford. XVII. »Petar Zrinski i Krsto Frankopan«, P. Arrila. XVIII. »Eugen Kvaternik«, Barrancas. Prije su bili u onim krajevima Hrvati samo »Austrijaki«, a pošto nova generacija osjeća samo hrvatski„ pravi »H. Savezu« austrijska diplomacija neprilike. Kako je sad njeno najnovije polje djelovanja žurnalistika (docet »Šaljiva Dalmacija«) subvencionira austrijska vlada tjednik »Slobodu« u Buenos Airesu, a prije mjesec dana je c. i kr. konzulat u Rosariu osnovao novi list »Slavenska misao«, kojem je zadaća da u hrvatskim iseljenicima opet potakne staro »austrijsko« rodoljublje i da prestane »Hrvatski Savez«. Mijenjaju se vremena. Samo ako nije sve malo — prekasno, jer danas ljudi vjeruju djelima, a ne lijepim riječima.

Hrvati u Novoj Zelandiji. Od ove godine izilazi hrvatski list u Aucklandu »Zora« kao tjednik. Da osiguraju opstanak lista, osnovali su novozelandski Hrvati »Hrvatsko tiskarsko dioničko društvo«, koje bi imalo izdavati »Zoru«, osnovati hrvatsku tiskaru, a poslije izdavati hrvatske knjige. Društvo je razdijeljeno na 5000 dionica, svaka po 1 L (oko 24 krune). Dosada je rasprodano 1700 dionica. — Drugo veliko hrvatsko poduzeće je dioničarsko društvo »Hrvatska zadruga«, koja će se baviti trgovinom smole, te ih tim oteti izrabljivanju engleskih poduzetnika.

Hrvati u Transwalu. U Transwalu ima oko 400 Hrvata, koji se većinom bave kopanjem zlata. Najviše ih ima u Johannesburgu, gdje je i »Hrvatska čitaonica«, koja je osnovana još 1908. Uslijed zadnjih velikih kriza i radničkih nemira prestao je rad u većini rudnika, pa su se i Hrvati većinom razišli. Tim će po svoj prilici radi nestašice članova morat se razići i »Hrvatska čitaonica«, premda stoji financijalno dobro.

F.

»NA MUCI SE POZNAJU JUNACI«.

Svrha našeg apstinentskog pokreta je ista kao i našega općeg katoličkog pokreta. Radi toga je dužnost apstinenata, da uz apstinenciju i uz borbu proti alkoholu svagdje promiču naša načela na svim poljima javnoga života. Pokret proti alkoholu ne ide samo za zdravim i jakim naraštajem, nego i za moralno i materijalno jakim naraštajem. Za tim ide i naš opći pokret. Ali naš apstinentski pokret kao sastavni dio toga velikog pokreta nada sve naglašuje trijeznost, koju — razumije se — ne zabacuje ni naš opći pokret, nego je i on naglašuje, ali ne upotrebljava sva sredstva, koja su potrebna za nju. To čini apstinentski pokret i tako daje našem katoličkom pokretu zaobljeniji i potpuniji oblik.

Naš sadašnji hrvatski katolički pokret je zapravo još kvasac, koji će s vremenom da preporodi cio hrvatski narod. To je klica, iz koje će niknuti srećan narod. Stanice klice moraju biti čvrste i zdrave. Radi toga mora i naš pokret biti prožet radikalizmom u svakom pogledu, hoće li da postigne željeni cilj, mora biti radikalan i u borbi proti alkoholu. Smiješni su i tričavi oni, koji radi svojih naslada (koje radaju bolešću, praznim džepom i sl.) ne će da vide zlo, koje hara u narodu. To je egoizam i materijalizam, kojeg ne bi smjelo biti u našim redovima, kojima je zadaća, da preporode narod u Kristu. Dosada nije još niko rekao, — osim možda kojeg luckastog pijanca, — da je pijanstvo korisno po narod. Svako tvrdi i dokazuje, kako je to veliko zlo, koje je osobito uvriježeno u hrvatskom narodu. Pa kad je tako, zašto se ti junaci na riječi ne odreknu opojnih pića i ne pokažu narodu dobar primjer?!

Između naroda i inteligencije uvalio se je dubok jaz, koji je iskopala sama inteligencija, dajući narodu u većini slučajeva samo zlo. I pijanstvo nije ništa drugo nego plod »rada« inteligencije u narodu. Na nama je, da zaspemo onaj jaz i da zlo odstranimo i zamijenimo dobrim. A za to nam pružaju najbolju zgodu praznici.

Rad oko suzbijanja alkoholnih pića nije tako težak u narodu, kako bi se moglo pomisliti u prvi mah. Težak je i pretežak među inteligencijom, ali ne u narodu. Narod je sam uvjeren o zlu, što ga počinjaju alkoholna pića, ali nema dostatno snage, da im se odrve. Alkoholna pića imaju magičnu moć, da šale ne puštaju onoga, koji im se je podao. A ko je dosada i pokušao, da snažnim primjerom i uvjerljivim dokazom trgne narod iz sugeriranog mu stanja?! Gdje se je pokušalo — razumije se, imajući sve dobre preduvjete, — ondje se je i uspjelo. Najjačim su dokazom srpska protialkoholna društva u Bosni, koja su gotovo isključivo po selima. U Herceg Bosni ima i nekoliko hrvatskih protialkoholnih društava za seljake, ima ih i u vinorodnoj Dalmaciji. Interesantno je, da se u našim vinorodnim krajevima troši uz vino ogromna količina rakije i špire, makar i ne bilo šljiva u dotičnom kraju. Slovenci imaju najviše vinograda oko Vipave, a tu je najbolje raširena »Sveta vojska«.

Koji je način najzgodniji za uspješan rad, uopće je teško stalno reći, a pogotovo nama, koji smo evo istom zakoračili, da nešto poradimo. Smjer, u kojem se ima taj rad kretati, bit će različit prema prilikama okoliša i prema individualnosti ljudi, ali se uza sve to mora postaviti stalno načelo: potpuna je apstinencija pojedi-

naca najbolje sredstvo za postignuće umjerenosti cijeloga naroda, — prema kojemu se mora ravnati cio rad.

U prvom redu treba započeti s pojedincima i to osobito s istaknutijim, koji uživaju u narodu dobar glas i koji nijesu odani piću. Gdje se nalazi učitelj ili svećenik, trebalo bi njih predobiti, ako se dadu. Pošto se opazi, da su nakon usmene agitacije među pojedincima postali neki skloni pokretu proti alkoholu, onda treba početi s predavanjima i sa skioptikonom. Što se tiče skioptikona, najbolje je, da se obraća svatko na svoje pokrajinsko društvo ili na »Hrv. kat. nar. Savez«. Ne znam, da li sva društva, koja imadu skioptikone, posjeduju jednu ili više serija slika o alkoholizmu. Ako nemaju, držim, da je od prijeke potrebe, da ih odmah naruče. Kako će tko agitirati, kako će predavati, to se ne može reći, jer to visi o sposobnostima dotičnika.

Gdje postoji koje naše društvo bilo to omladinsko, treći red sv. Franje, kongregacija ili čitaonica ili sl., treba započeti rad najprije u njima. Premda je u svrhu tih društava — osobito religijoznih — uključena borba proti pijanstvu, ipak se u tim društvima slabo radi u tom smjeru. Svaka bi kongregacija i svako društvo »trećoredaca« moralo imati »sekciju trijeznosti«, što bi se lako postiglo, kada bi se vođe tih društava latili posla.

Posebna »društva trijeznosti« nije svagdje ni zgodno osnivati, ali gdje je to moguće, neka se pazi, da budu svi uvjeti tu za trajno uzdržanje društva. Za naše je prilike najzgodnije, da za sada osnivamo sekcije po našim društvima, koje bi se onda udružile u »Hrvatsku svetu vojsku«.

Svi apstinenti moraju raditi, ali kao pravi apstinenti. I oni članovi naših sekcija, koji se broje u II. stepen — u umjerenjake, — moraju biti pri radu potpuni apstinenti, jer će samo tako davati drugima dobar primjer. To je ono veliko zlo, što mnogi odvraćaju narod od pića, a sami piju. Narod obično prelazi sa smiješkom preko njihovih propovijedi i dokaza.

O radu oko suzbijanja alk. pića, dalo bi se toga još mnogo pisati, ali za nas, za naš početak, držim da je i ovo dovoljno.

Našim vinorodnim krajevima ne će nanijeti nikakve štete protialkoholni pokret, nego će im donijeti koristi, ako se nađe sposoban čovjek, koji će osnivati zadruge za eksportaciju i konserviranje grožđa i za vino. Na taj bi način bilo u nas manje razbijenih glava, manje neracijonalnih gospodarstva, a više blagostanja. Naši ljudi najveći dio svoga vina sami popiju, mjesto da ga unovče, na što će ih potaknuti protialkoholni pokret, kada već moraju da prave od grožđa vino.

Svježe i suhe šljive stoput se bolje isplate od rakije. I u tom pogledu treba narod upućivati. Treba ga odučiti od običaja pečenja rakije. Istina to su radili i predi, pa su bili zdravi i bogati, a to je baš uzrokom današnjem lošem stanju.

Svakoga je teško predobiti za potpunu apstinenciju. Radi toga je najzgodnije, da svaki potpiše obveznicu, u kojoj se obvezuje, na pr. da ne će piti nikakvih alkohol. pića kroz godinu dana ili da u mjesec dana ne će više popit od 1 lit. vina, ali se svi bezuvjetno moraju odreći rakije i bezuvjetno se moraju obvezati, da se ne će nikada opiti.

Te obveznice može svaki sam sastaviti prema formuli obveznice naših sekcija, kada još nemamo ni sredstava ni naše »hrv. svete vojske«. Sve je na nama đacima. Ali zato ustrajmo u radu, ako hoćemo, da vidimo uspjehe. Uvjereni smo o dobroti svoje stvari, za to se ne bojmo ni smetnja ni izrugivanja sinova alkoholovih, nego krčimo put svojim načelima, da iza praznika mognemo mirne savjesti položiti račun o svom radu.

V. Grmović.

APSTINENTI U PRAZNICIMA. Kako je na drugom mjestu javljeno, imat će apstinenti u Đakovu svoj sastanak, na koji bi morali doći svi banovinski apstinenti, a iz ostalih sekcija iz svake bar po jedan. I na ostalim pokrajinskim sastancima neka prirede apstinenti — makar i izvan programa — dogovor, eventualno i predavanje. Apstinenti iz Dalmacije neka se u tu svrhu obrate na svoga dopisnika druga T. Ciku. Za Đakovo je već uređeno, a uredit će se i za sastanak u Mostaru. Apstinenti, dođite u što većem broju na sastanke i dokažite svoju trijeznost u vršenju dužnosti!

Drugovima, koji nijesu pobliže upućeni u antialkoholno pitanje, a svi moraju u praznicima raditi, agitirati i držati predavanja, preporučujem ove zgodne knjižice: Đurić: Brojevi govore . . . (50 filira); Dr. Gundrum: Alkohol i dijete (10 fil.); Dr. Šilović: Uzroci zločina (gdje se nalazi opširno poglavlje pod naslovom »Pijanstvo«, (1 K); a nada sve bih preporučio knjižicu »Pijanstvo«, koju je napisao čovjek iz puka Joso Mikić, trgovac u Kostrču z. p. Orašje na S. (Bosna). Knjižica je pisana na pučki način, pa će doći vrlo dobro onom, koji misli raditi u narodu. Štampana je već g. 1897., ali dosada nije bila poznata našoj javnosti. Interesantno je, kako je to djelce izašlo već u ono doba, kada se još nije bilo počelo kod nas ozbiljno raditi oko suzbijanja alkoholnih pića. Ova se knjižica naručuje kod samoga pisca, a stoji 40 filira. Ostale se brošure mogu naručiti preko svake knjižare.

ŠIRIMO APSTINENCIJU U SELA!

Naš je mladi katolički đački apstinentski pokret lijepo uznapredovao; no ne smijemo se s tim zadovoljiti. Naša je svrha, da cijeli narod dovedemo do trijeznog, zdravog života. Zato moramo već sada stvoriti osnove, kako ćemo ovaj pokret raširiti u šire slojeve našeg naroda, naše seljaštvo i radništvo, na kojem se pokazuju pogubne posljedice alkoholiziranja: punjenje tamnica, bolnica i ludnica, gospodarsko propadanje, te gotovo posvemašnja degeneracija životne i intelektualne snage. Ograničenjem pokreta na đačke redove ne bismo postigli konačne svrhe. Nema sumnje, da je naš seljak i radnik više pristupačan neumjerenom užitku alkohola, nego obrazovan čovjek. Dok uzdržavanje od uživanja alkoholnih pića nalazi kod inteligencije svoje uporište ponajviše u etičkim motivima, to kod seljaka i radnika dolaze još u obzir i gospodarski motivi. Zato i jest velika potreba, da boj protiv alkohola razvijemo i u našim seljačkim redovima.

Propaganda će apstinencije među seljaštvom i radništvom biti mnogo teža, jer neinteligentna čovjeka ne ćemo tako lako etičkim razlozima predobiti za apstinenciju. Inteligentan će čovjek apstinentski pokret shvatiti kao jednu idealnu pojavu, pa će ta već radi toga na njega više djelovati, nego na seljaka i radnika, koji se za idealne pojave ne može toliko oduševiti i koji se gotovo nerazumno podaje piću. Zato i vidimo, da alkohol najviše razara i uništuje baš one rase, koje su na najnižem stupnju kulture. Kultura je sama doduše upoznala afričke i američke urođenike s alkoholom, ali ih je tim alkoholom i uništila tako, da tih rasa već posvema nestaje ili su izgubile svaku otpornost u borbi za opstanak.

A kako ćemo mi apstinensku propagandu raširiti u našem narodu? Ovo je za nas vrlo važno pitanje. Ja ću o tom iznijeti ovdje samo nekoliko misli, a i ostali drugovi apstinenti, neka svoje mišljenje objelodane u »Lučí«, da možemo već jednom prijeći preko granice đačkih redova u narod.

Dakako, da bi u tom smjeru mogla najviše učiniti državna vlast. Poznato je naime da naš narod po nedeljama i blagdanima ima najviše prigode da se opija. Zgodnim naredbama i zakonskim člancima mogla bi država ograničiti točenje alkoholnih pića na ove dane, ili ga na ove dane makar i posve zabraniti. Da bi tom zakonskom naredbom bili najviše tangirani gostioničari pokazao je i nedavni gostioničarski kongres u Zagrebu, kad se radilo o sličnom zakonu. Priznajem, da bi za mnoge gostioničare takva naredba bila smrtni udarac, no zar je zbilja potrebno, da u svakom selu bude toliko gostioničara? Znam jedno selo u našem siromašnom Gorskom kotaru sa 700 stanovnika, a imade 6 gostiona. Ne znači li to pod zaštitom zakona trovati narod? Mi se ne možemo nadati, da će takve naredbe kod nas u skoro vrijeme doći u krepost, pa zato moramo računati s onim, što jest, te tražiti drugi način rada.

Hoćemo li moći seljaka ili radnika predobiti odmah za potpunu apstinenciju? Vrlo teško ili nikako. Zato moramo i tu promijeniti način, te postepeno dovadati seljaka do apstinencije. Nastojmo naš seljački i radnički stalež predobiti najprije za djelomičnu apstinenciju. Na pr. Najprije ih nagovorimo da se apstiniraju od rakije, zatim djelomično od vina i piva, a napokon možemo od njih zahtjevati, da uopće ne piju u krčmi. No oni mogu doduše nama sve to obećati. ali onaj, koji pozna seoske prilike, može biti već unapred uvjeren, da se oni toga obećanja ne će dugo držati. Naš seljak traži također na blagdane nekakvu zabavu, pa jer ne nalazi drugdje, polazi u krčmu, da se tamo »razveseli.« Zainteresiramo li našeg seljaka za koju drugu zabavu osim one »zabave« u krčmi, postići ćemo to, da seljak ne će nalaziti zabavu samo u krčmi, pa ćemo mu time pomoći, da lakše održi svoje

obećanje. Radi se samo o tome, kakve bi imale biti ove zabave. Držim, da ćemo seosku mladež, osobito mladu, najlakše zainteresirati športom. Danas se doduše već i na šport mnogo galami, ali ne s potpunim pravom. Ne ću tvrditi da on nije štetan, ali to je on samo onda, kada prelazi granice, i ako čovjek, pogotovo inteligentan, sve svoje sile ulaže samo za šport, a kod toga zaboravlja na svoje druge i preče dužnosti. No šport nam može poslužiti kao jedno zgodno sredstvo, kojim ćemo mladež predobiti i za više ciljeve. Zgodne su u tu svrhu organizacije srpskih »četnika« ,u kojima se dječak već u mladim godinama priuči društvenomu životu i ljubiti svaku grudu svoje domovine. I kod nas je naš drug senior V. Deželić nabacio jednom ideju sličnih udruženja, ali ta ideja nije još naišla na praktični odziv. A našu seosku mladež vrlo bi lako predobili za taka udruženja. Ta koji od vas nije vidio one naše male seoske športaše, kad u zimi od jutra do mraka proborave na ledu! Zar mislite, da se s takim dječacima ne bi dalo ništa raditi? Bi i koliko! Treba samo imati volje i što je glavno, one evandeoske poniznosti, koju je Krist izrazio riječima: Pustite k meni malene!« Treba da naše srce, koje bi htjelo juriti samo po poljanama slave, snizimo katkad i do iskrenih srdaca one naše nevine seoske dječice. To bi bilo jedno sredstvo, kojim bi mogli mladi svijet preko blagdana pozabaviti, a da se ne ide »zabavljati« u krčmu. No ovo jedno sredstvo nije dovoljno, jer jednoličnost dodija svakomu. Zato moramo posegnuti i za drugim sredstvim, koje već može oplemeniti i duh, a ne samo tijelo. To je glazba i pjesma. U tu svrhu najbolje će nam poslužiti naše domaće glazbalo tamburica. Što dalje, to možemo našoj mladeži i starijima u zamjenu za onu »zabavu« u krčmi pružati sve plemenitije zabave, koje će njezin duh sve više oplemenjivati, tako na pr. priređivanjem javnih zabava i pučkih igara pod vedrim nebom, priređivanjem predstava itd. Tako oplemenjena duša lakše će shvatiti i onu idealnu stranu apstinentskog pokreta, a to tim prije, jer će se već priučiti na umjerenost, što je zapravo i svrha našeg apstinentskog pokreta. Držim naime sigurnim, da nema nijednog apstinenta, koji bi bio toliki optimista, pa bi imao nakanu cijeli svijet učiniti apstinentima. Dakako da moramo nastojati i među seljacima predobiti što više ljudi za potpunu apstinenciju, da budu uzor drugima, a te ćemo najlaglje dobiti baš iz onih redova, koje ćemo si na gore spomenuti način odgojiti.

No sve ovo govorio sam ja tako, kao da mi još nemamo nikakvih organizacija po selima. No mi, hvala Bogu, imademo već danas priličan broj tako odgojenih mladića u omladinskim društvima, koji bi već sada mogli shvatiti važnost apstinentske ideje. No i s njima moramo još uvijek raditi onako, kao što sam prije spomenuo, i njima moramo pomoći, da mogu lakše održati svoju riječ, te im preko blagdana pružati što više tjelesne i duševne zabave. U svim našim omladinskim društvima mogle bi se osnivati »apstinentske sekcije« a pročelnik takve sekcije morao bi biti po mogućnosti potpuni apstinent.

Približavaju se praznici, pa neka naši drugovi apstinenti razmišljaju malo o toj stvari te nastoje, da već ovih praznika učine nešto u ovom smjeru. Ja sam ovdje iznio tek jedan način, kako bismo mogli naš narod odvratiti od alkohola. Možda to i nije najzgodniji način; o tom bi se moglo govoriti i na našem apstinentskom sastanku u Đakovu, da možemo već jednom tačno fiksirati naš plan u pogledu širenja apstinentske ideje u našem narodu.

Nemojmo zaboraviti, da apstinentski pokret nije toliko važan za nas, koliko za naše seljaštvo i naše radništvo!

S. K. P.

Sastanak »Svete vojske«. 26. srpnja bit će u Brezjama u Kranjskoj veliki sastanak »Svete vojske«. Kako je poznato, Brezje su glasovito prošteništе. Tu će se okupiti slovenski i hrvatski apstinenti, da pod okriljem Gospinim učvrste svoje redove. Naš vođa velč. J. Kalan poziva nas Hrvate, da dođemo u što većem broju. Mi se moramo odazvati ovom pozivu i da djelom dokažemo svoje bratstvo. Ko se želi prijaviti za ovaj sastanak i ko želi pobliže upute neka se obrati na adresu: Pisarna »Svete vojske«, Ljubljana, Alojzišče.

□ □ □

Rad u narodu.

FERIJALNI KLUBOVI. Sa svih nam već strana dopiru vesele vijesti o nacrtima za ferijalni rad. Iz »Pavlinovića« nam saopćuju opsežne nacrte za ferijalna predavanja i sastanke. Dobrilaši će se rasuti po malenoj Istri noseći svuda luč naših načela, da raspršuju liberalnu tamu. »Martićeva« 2 broja vijesnika obećavaju nam mnogo rada i osnutak nekih klubova; mladi će »Strossmayer« po prviputa zakoraknuti u život, na rad u našu ravnu Slavoniju. Rada će biti na sve strane, a i naši će se drugovi iz Banovine organizovati u mnogo više klubova no lanjske godine.

Da, drugovi, ponovno Vam kličemo: organizujte se svuda, Vi u Banovini, Hercegbosni, Dalmaciji i Istri, u Međumurju, gdje Vas je bar trojica u ferijalne klubove, da radite za ovaj naš hrvatski narod, da Vam ne bude »sitni rad« puka fraza Radite, makar ste pošli kući, na praznike, da se odmorite. Znajte, da se odmor preko praznika za hrvatskog katoličkog narodnog đaka sastoji u izmjeni školskoga rada sitnim radom za hrvatski narod.

Veselo pođite kući i rasijte se po toj našoj dragoj hrvatskoj domovini te svojim radom i životom dokažite, da je hrvatski katolički pokret Hrvatskoj prijeko potreban, da je hrvatski katolički narodni đak doista uzdanica svoga naroda.

ZA HRVATSKU ŠKOLU NA RIJECI. Rad našega đaštva mora se opaziti na svim područjima javnoga i privatnoga života. I dok svima drugovima nije doista moguće udovoljiti mnogim zahtjevima i dužnostima, to nijedan ne može naći isprike za jedan posao, koji može lahko uz malo žrtve i samoprijegora učiniti. Radi se naime o sabiranju prinosa za hrvatsku školu na Rijeci. Živo nam je još u pameti, kako se baš iz naših đačkih redova povela akcija za hrvatsku školu na Rijeci prigodom poznatih glasina o otcijepljenju Rijeke od senjske biskupije. Iz đačkih su žepova pale prve stotine kruna, prvi temeljni kameni škole na onoj Rijeci, koju nam neprijatelji oteše i otudiše, a koja je za nas Hrvate jedno od najvitalnijih pitanja. Dokažimo i ovih praznika, da hrvatsko katoličko đaštvo nije zaboravilo bisera kvarneskoga, dokažimo, da u našim grudima gori trajna neugasla vatra ljubavi i oduševljenja i smisla za rad, pa se dajmo najvećim žarom domoljubnih sinova hrvatskih na sabiranje prinosa za hrvatsku školu na Rijeci. Gdje nas ima više, priređujmo u to ime i zabave, a sve što saberemo, **šaljimo odmah** jedino na uredništvo »Riječkih novina«. Neka se svuda čuje naš glas, da tisuće riječkih Hrvata moraju dobiti već jednom hrvatsku školu. Naprijed za hrvatstvo Rijeke!

PREDSTAVE U OMLADINSKIM DRUŠTVIMA. Višeput smo se uvjerili, da se u omladinskim društvima prikazuju vrlo zgodne predstave, a često se događa, da od nas traže omladinske organizacije razne komade za prikazivanje. Zaliha je komada, što ih je umnožio zbor duhovne mladeži zagrebačke već razgrabljena, a potreba je tih igrokaza i predstava očita i svakim danom sve veća. Zato molimo sve one naše drugove, koji rade u omladinskim društvima ili se inače bave obradivanjem zgodnih pučkih igrokaza samostalno ili ih prevode, neka te svoje samostalne proizvode ili prijevode u interesu opće stvari pošalju nama u sekretarijat, koji će se pobrinuti za njihovo umnožanje. Priređivanje ovakih zgodnih pučkih igara preporučamo drugovima preko praznika. Mi te igrokaze za razvoj i kao jednu potrebu u našem pokretu nužno trebamo, pa se i moramo pobrinuti, da dođemo do njih, kada to nijesu kadri da učine drugi. K.

O PUČKIM PREDAVANJIMA. Starijim drugovima preporučamo, da drže pučka predavanja. Svako predavanje neka bude napisano i dobro naučeno, jer pred narod izlaziti nepripravan, znači uništiti gotovo sav uspjeh. Ujedno ovim apeliramo na sve drugove akademičare, bogoslove, preparande i starije srednjoškolce, da se jave iz svog mjesta đačkom ferijal. klubu u Zagrebu, kao i H.

K. N. Savezu, ako su spremni otići i u koje drugo mjesto i ondje držati pučko predavanje o istom predmetu. Bilo bi dobro, kada bi drugovi svoja pisana predavanja također ovamo poslali, da se tim olakoti posao i drugima.

Skioptička predavanja. Svi drugovi, koji ne mogu sami držati predavanja ili koji mogu, ali bi željeli, da se u njihovu mjestu priredi skioptičko predavanje, ti se mogu obratiti na H. K. N. Savez, na oo. kapucine (za Primorje), na »Strossmayera« i na ferij. klub u Požegi. Ove će onda organizacije staviti se s dotičnim pojedincem u dogovor za priredbu predavanja.

Opet socijalni seljački tečaj. Na Duhove je priredio hrv. kat. nar. Savez II. soc. selj. tečaj u Slakovcima. Na njemu su predavali: župnik D. Jakić o hrvat. seljaku, njegovim odlikama i prednostima a dr. M. Belić o seljačkim manama; M. Ivšić govorio je o »Savezu«, a na večer je prikazao na skioptikon život sv. Tarzicija i sv. Josipa. Drugi je dan predavao A. Doukić o selu i gradu, a dr. Šimrak o zadrugama, koji je na večer uz skioptikon tumačio balkanski rat. S tečajem su priredivači posve zadovoljni. — Drugovi, preko praznika priredujmo i mi pomoću H. K. N. Saveza ovakve socijalne tečajeve!

Glede predavanja, literature za prosvjetni rad, upitnih araka i sl., o čem smo govorili u članku »Za svoj narod« br. 18., neka se drugovi obraćaju na H. K. N. Savez. Isto tako neka se u pogledu zadruga obraćaju na Savez; no i Hrv. poljodjelska banka (zadružni dio), dat će na zahtjev svakog pojedinca potrebne upute za rad

Katolička Hrvatska.

Omladinsko društvo u Gorskom kotaru. Velika ideja biskupa Mahnića, da se naša hrvatska i katolička seoska mladež organizira u omladinskim društvima kroči sve više k svome cilju. U najnovije vrijeme dobio je omladinski pokret još jednog druga u svoje kolo, naime hrv. kat. omladinsko društvo »Goranin« u Brod-Moravicama.

Gorski je kotar na glasu radi nestašice muškaraca, koji obično već u 15. i 16. godini moraju otići u tudinu za kruhom, a kad se vrate iz tuđine nema u njima više vjerskog osjećaja, pače se većinom i izrugivaju svakoj vjerskoj instituciji i obredu. Kraj takih prilika moramo se zaista čuditi, da se u jednom mjestu Gorskog kotara moglo sabrati 11 mladića, koji su se htjeli organizirati u jedno čisto katoličko i hrvatsko društvo. Ovo je društvo doduše osnovano već pred dvije godine, ali je tek sada dobilo od vlade potvrđena pravila. Radi toga obdržavao je »Goranin« 1. lipnja na duhovski ponedjeljak svoju I. glavnu skupštinu, na kojoj je ujedno izabran ovaj novi odbor: Stjepak Jauk, predsjednik; Roko Sokol, podpredsjednik; Mirko Golik, tajnik; Pavao Golik, blagajnik; Jure Šneller, knjižničar; te revizori: Viktor Jurković i Ivan Špoljarić.

Mi se doista moramo veseliti, da se i u našem Gorskom kotaru ,kamo se nehaj za vjeru i vjerski život iz tuđine sve više importira, budi katolička svijest. Ovo je doduše tek jedan mali i neznatni početak, no ima nade, da će uz dobru volju i spremu tamošnjih katolika svećenika i laika i u tome ići na bolje. Jedan socijalni tečaj u Gorskom kotaru držim da bi tome vrlo mnogo doprinio. S. K. P.

Vjerski život osobito euharistički silno se razvio ove godine u našim organizacijama. Ta nas pojava vanredno obveseljuje, jer je bujan vjerski duh i život najbolji odvor onima, koji skeptičkim okom promatraju nas i naše ljude. To je najbolje jamstvo za čeličenje naših drugova, uvjet napretka katoličkog pokreta. Drugovi! svojim životom i radom pokažite i u praznike, da da ste nepopustljivi u svojim načelima i dužnostima i pokažite svima i svakom i svagdje, kolike je vrijednosti katolicizam u životu, u praksi. Navlastito, što češće na sv. pričest!

Glas iz tuđine. Američka »Zajednica« glavno glasilo Hrvata, Srba i ostalih Slavena u južnoj Americi te glasilo »Hrvatskog Saveza«. Broj od 9. svibnja o. g. donaša: »Luč« i »Djački Vijesnik«, književna djačka Smotra, izlazi u Zagrebu pod ured. Bogdana Babića. Stoji na zdravoj religijoznoj podlozi, te je glasilo katoličkog djačtva. Veoma je dobro uredjivana te bogata po svojoj raznolikoj sadržini. Izlazi svakog 5. i 20. mjeseca, i na godinu sa »Djačkim Vijesnikom« vredi K 6.60 a za inozemstvo više poštarina. Mi ga toplo svima preporučujemo.«

I na zagrebačkoj se preparandiji miče. Uz cvatuću organizaciju osnovana je na preparandiji pod vodstvom vlč. g. Pećnjaka preparandska kongregacija, osamnaesta u Zagrebu. Članova ima dosada oko 40. Ta nas činjenica napunja i utvrđuje u nadi, da će za koje vrijeme biti organizovano i katoličko učiteljstvo u Banovini.

Jedan lustar sarajevske organizacije. Gotovo u isto doba, kada pada 2. lustar našeg pokreta, navršuje se i prvi lustar naše organizacije. Svoju petgodišnjicu proslavili smo sv. pričešću i svečanom akademijom, kojoj je pribivao presv g. Šarić.

Hodočašće u Sv. Zemlju. Za ovo se hodočašće radi punom parom i čini se po dosadanjem odzivu, da će dobro uspjeti. Sve obavijesti daje »Vodstvo hodočašća« u Zagrebu (franjev. samostan).

Učesničke skupine Pijeva društva. Nije dosta, da se držimo one naše rezolucije iz Spljeta: »Ni filira za protivničku štampu«, već moramo za našu štampu osobito da radimo. Taj rad može biti dvostruki: da surađujemo u katol. novinstvo i da za ojačanje te podignuće te štampe sabiremo novčane prinose. Preko praznika pruža nam se zgodna prilika za jedno i drugo. Filir do filira — i sabrat ćemo velike svote. Zato drugovima osobito preporučamo, da bar rade oko t. zv. učesničkih skupina »P. D.« Učesnici plaćaju mjesečno 6 filira, udružuju se u grupama po 10, a na čelu im je tzv. mandatar. Svatko, tko želi raditi za »P. D.« i imati njegova pravila i sl., neka se obrati na dr. Stj. Markulina, Zagreb, Kurelčeva ul. broj 3. II.

Glas iz Sinja. U sinjskoj župi, koja broji 12.000 duša, lijepo cvatu četiri moderne katoličke organizacije: društvo Gospe sinjske, treći red sv. Franje, djevojačko društvo i hrvat. katol. omlad. društvo »Rad«. Ove se godine navršava šezdeset godina, da je u Sinju za vrijeme najvećeg apsolutizma otvorena prva javna državna gimnazija s hrvatskim nastavnim jezikom po oo. franjevcima redodržave presv. Otkupitelja g. 1915. slavi Sinj 100-godišnjicu oslobođenja ispod turskog jarma kao i to, da je donešena slika čudotvorne Gospe. Tom bi se prigodom mogla povesti akcija za osnutak hrvat. kat. doma.

Tristogodišnjica hrvatskih kongregacija. Na Spasovo je svečanim načinom proslavljen jubilej tristote godišnjice osnutka prve hrvatske kongregacije u starom isusovačkom kolegiju u Zagrebu. Osamnaest je zagrebačkih kongregacija pristupilo toga dana k stolu Gospodnjemu, priredilo svečanu akademiju i održalo impozantan zajednički zbor u crkvi presv. Srca Isusova te obnovilo posvetu. Na Duhovski je ponedjeljak bilo brojno hodočašće svih muških zagreb. kongregacija na Trški Vrh kod Krapine.

DOPISI.

ZAGREB. S hrvatskog sveučilišta. Ove godine navršuje »hrv. ak. potporno društvo« 42. godinu svoga opstanka. Ovo ime nosi to društvo doduše tek od g. 1894., ali su se pred desetak godina s »hrv. ak. potp. dr. unificirala slična humanitarna društva, od kojih imade jedno klicu u g. 1872. Četrdeseta se godina nije proslavila na vrijeme radi Cuvajevog komesarijata, te se odgodila na bolja vremena. Ove je godine pozvao predsjednik H. A. P. D. sve hrv. klubove, da što više sudjeluju kod proslave,

te da bude uspjeh proslave 40-godišnjeg opstanka reprezentacijonog tijela sveuč. omladine što veličajniji. No većina tih društava i klubova zatraži, da se sudjelovanju kod proslave prizovu i sva druga društva i klubovi (srpski). I bi tako zaključeno i učinjeno; baš taj zaključak dokazuje, da je H. A. P. D. reprezentacijono tijelo. Za taj su se zaključak borili najvećma nacijonalisti, oni nacijonalisti, koji početkom godine ustadoše viknuše i čulo se da nije H. A. P. D. reprezentacija. Pita se sad, a kako složiti ovaj zaključak s vikom nacijonalista početkom godine? Odgovor je na to: To je jedno od nacij. protuslovlja, s kojima su tako često nastupili. No svakako treba pohvaliti zauzetnost, kojom su istupili klubovi i društva za tu proslavu, te ima nade u dobar uspjeh. I ovaj je put kao i uvijek ove godine prigodom akad. zabave bilo vike i galame radi poziva visokih ličnosti.

Prigodom ove proslave izišla je posebna spomenica, koja nas upućuje u život ovoga društva s kojim je skopčan život i historija čitave sveuč. omladine.

Nedavno je umro Tade Smičiklas, sveuč. profesor. Kao hrv. učenjaku, historičaru trebalo je da mu prisustvuje ak. omladina kod pogreba. H. A. P. D. pozvalo je svu omladinu, da pod sveuč. barjakom prisustvuje u spovodu. No nacijonalisti izdaju svoj poziv i tim opet hoće pokazati, da ne priznavaju H. A. P. D. reprezentacijonim tijelom. E pa dobro! Koliko će puta još̌te pasti u protuslovlje? Vidjet ćemo na godinu, kako će se onda ponašati. Konstelacija će biti sasvim druga na sveučilištu.

TUZLA. Naše prilike. Kad bih htio da prikažem ovdašnje prilike uopće, bilo bi to predugo. Stoga ću nastojati, da izvjestim čitatelje »Luči« samo o prilikama na srednjim školama.

Na prvome mjestu treba da spomenem gimnaziju. Ne zanima nas toliko stanje među pravoslavnima, koji su svi bez iznimke nacijonalno Srbi, niti nas interesiraju muslimani, koji se opet pretežnim dijelom smatraju Hrvatima, nego ću se samo baviti hrvatskim đaštvom katoličke vjere.

Među hrv. đaštvom kat. vjere vlada prilično neznanje temeljnih katol. principa. O kat. vjeri ne će ništa da znadu, jer vjera im je privatna stvar, što više i suvišna za njih. Nama Hrvatima katolicima glavna je dužnost — po shvaćanju naših mladohrvata — nastojati, da predobijemo muslimane za hrvatstvo. Mi treba, da zatajimo naš katolicizam, samo da ne bi ističući vjersku razliku među nama i muslimanima, ozlovoljili muslimane, te se ovi od nas Hrvata odijelili i prešli Srbima, bojeći se, da ih mi ne polatinimo. Apsurdnost ovoga mišljenja ne ću ni dokazivati, jer mislim, da je svakomu čitatelju »Luči« jasno- a mnogi se imao prilike uvjeriti, kako pravim muslimanima imponiraju ljudi iz našeg pokreta stoga, što svoje uvjerenje — kako religijozno tako i nacijonealno — svagdje ispovijedaju.

O bitnosti hrv. kat. đačkog pokreta i njegovoj kulturnoj misiji nemaju ovdašnji mladohrvati ama ni pojma. Kako ih iz Zagreba, a pokatkada i iz Vinkovaca izvješćuju njihove centrale, znadu, da ima nekakov furtimaški pokret. Samo to, što se pojavio jedan naš čovjek na gimnaziji, učinilo je na njih tako grozan utisak, da su održali jednu seansu s osnovateljima hrv. pol. stranaka, i da im nije duh Staroga (oni su uvjereni, da je to duh Ante Starčevića!) na njihovo direktno pitanje odgovorio, da taj jedan čovjek nije pogibeljan za mladohrvatski pokret, bili bismo doživjeli u Tuzli legijonaške večeri. To svjedoči jedna najnovija »pjesma«, što ju je sam auktor na jednom mladohrvatskom sastanku »krasnoslovio«.

Sve ovo nastojanje mladohrvata nije zapriječilo, da se na ovdašnjoj gimnaziji ne obnovi kongregacija. Protiv kongregacije su nejnedopuštenijim sredstvima agitirali. Tako je jedan mladohrvat zaprijetio nižeškolcima, što stanuju s njim, da će im oduzeti hranu u menzi, (Ovu mensu potpomaže jedini »Napredak«, društvo za potpomaganje katolika Hrvata u Herceg-Bosni, a i muslimani se hrane u ovoj mensi! Za kongreganiste dakle nema tu mjesta?!) ako stupe u kongregaciju. Interesantna je činjenica, da nijedan od onih, što se hrane u menzi, nije stupio u kongregaciju. To se može jedino protumačiti velikim terorom sa strane starijih mladohrvata.

O trgovačkoj školi drugi put!

Htio bih još spomenuti stanje na ovdašnjoj višoj djevojačkoj školi. Mislim, da to i smijem u »Luči«, kada kat. učenice za sada nemaju svoga glasila. Na ovoj školi postoji hvala zauzetnosti č. č. sestara — kongregacija za gospojice. Po svom radu pričinja se ova kongregacija više bratovština, nego kongregacija. Neka mi se ne zamjeri, ako primijetim, da bi u njoj trebalo više buditi smisla za zajednički rad svih hrv. kongregacija pod vodstvom kongregacije učiteljica u Zagrebu. Ali to je, dok god se ta kongregacija sastoji od Hrvatica i Nijemaca teško provedivo. Svakako bi u tom pogledu valjalo nešto učiniti.

Ovdje se osnovala — kako čujem — i nacijonalna hrv. organizacija gospojica, koja bi i koristila razvoju hrvatstva, da nema mladohrv. liberalno obilježje. Čujem šta više, da je gotovo cijela organizacija od kongreganistica. Mislim, da je i to dokaz, kako je skranje vrijeme, da se ovdašnja kongregacija gospojica razdijeli po narodnosti. Budući da mladohrvatska organizacija gospojica — »kongreganistica« nije pod nadzorom nijedne starije gospođe nego samo pod vodstvom mladohrvatskih kavalira, to se bojim, da se ne bi štogod iz nje izčahurilo, kao ono nedavno u glavnom gradu Herceg-Bosne, te stoga upozorujem na to naše kongreganistice!

Braćo Tuzlanci! Zagazimo i mi u novi vijek! Udarimo temelje novoj generaciji!

VUKOVAR. Budi se. Vukovar je konglomerat narodnosti. Imade Hrvata, Srba. Jednu dobru trećinu čine Nijemci, koji se smještiše na svome Švabenbergu. Madžari si sazdaše školu jednokatnicu za »čisto madžarsku« djecu. Tu se skuplja i elita vukovarska — osim nekoliko iznimaka — na čajanke. Njemačku svijest šire Nijemci čitaonicom. Od Židova nijesmo pošteđeni: promet je i trgovina u njihovim rukama. Dodam li Rusine i malo Bugara, nabrojio sam sve narodnosti.

Vjerska slika ne zaostaje za narodnom. Hrvati su i Nijemci rimokatolici, Srbi su pravoslavni, a Madžari se slažu i kao kalvini i kao luterani.

Stjecište Hrvata — naravski nacijonalno — jest Sokol i pjev. društvo »Dunav«. Za podupiranje siromašne školske mladeži imamo Dobrotvor, društvo hrv. gospođa. Zanatlijska je zadruga za obrtnike. Lijepo cvate, nedavno osnovano, gospodarsko društvo. Čitaonica je samo jedna i zove se »Ressource«. Štedionice su pak ove: 2 hrvatske, 2 židovske, 1 srpska, 1 njemačka i 1 magjarska.

Na drugi dan Uskrsa priredio je »Hrv. Sokol« svečano posijelo s predavanjem g. Jovana Hranilovića, župnika novosadskog i hrvatskog pjesnika o dru. Đuri Arnoldu. U svojem predavanju istakao je Hranilović katolicizam i hrvatstvo Arnoldovo, koje je na prisutne veoma razdragano djelovalo. Ovo je postiglo kulminaciju, kad je bila odeklamovana Arnoldova »Domovina«. Kao jedan ustade cijela dvorana od stolova... Snažno uz zvukove glazbe zaorila je iz dna srca: Lijepa naša domovino...

Na tom posijelu izbio je i katolicizam na površinu. Ona »stara podrtina« — kako vele naši soc. demokrate, još̌ žive i diže svoj protest ravno — Bože prosti! — proti — — »Savremeniku«. Ta, na usta dra. Rotkvića, podpredsjednika »Sokola« javno je ožigosan: akatolicizam, nemoral, anacijonalizam itd. one gospode, što u njem objelodanjuju svoje duševne produkte. »Ta kavanska biljka zahvatila je svoj korijen duboko u nas« reče Hranilović odgovarajući na pozdrav: Dobro nam došao. »Ona je nikla u kavanama berlinskim, praškim itd.« »Plodno je tlo našla i u Zagrebu«. Ali gospoda se ta varaju, ako misle, da je Zagreb sve i sva. »Što ljudi vrijednih imamo, imademo ih baš u provinciji...« »Nijesu oni uzeli monopol na književnost«. »Evo vam Preradovića... Štrosmajera, koji nije manje bio velik niti duhom, a ni djelom, i ako je živio u skromnom Đakovu«. **Fraber Grunjo.**

OSIJEK. Iz organizacije. Mi smo ove godine odlaskom sjemenaraca VII. i VIII. raz. izgubili najvrsnije sile, pa se činilo, da ćemo ove godine mnogo manje raditi nego prijašnjih godina. Jedino vrsnom predsjedniku Matasoviću imamo zahvaliti, što zbilja ne zaostadosmo radom za našim predima. Skupne sjednice držali smo svakog mjeseca. »Euharistična« je sekcija imala 3 svečane akademije, dok je sekcija »Rad« imala 4 sjednice. Kako se vidi nismo se toliko sastajali na sjednice, ali smo zato ipak u narodu radili više nego prijašnjih godina. Svakog mjeseca je u Tomašancima održano predavanje u omladinskom društvu, koje je osnovano od članova organizacije, a na Božić i Uskrs smo u Tomašancima i Beravcima priredili zabavu u korist omladinskih društva. Vjerski život naših drugova bio je dosta dobar, jer su stariji prednjačili primajući gotovo svake nedjelje sv. pričest. S protivnicima smo imali vrlo malo borbe, jer snivaju duboki san. To je evo nekoliko crta iz života naše organizacije u ovoj godini.

I. D.

SPLJET. Naši nacijonalisti. Iz Spljeta, našeg najjugoslavenskijeg, najliberalnijeg, najšportskijeg grada, trebalo je, da se i splitski »nacijonalisti« u 3. br. »Nove Riječi« jave i polože račun o svom zamašnom(?) radu. — Prikazavši gosp. dopisnik raspad »izmoždene organizacije napredne omladine« prelazi na pojav nacijonalist. pokreta. Ovaj je »zaigrao najjače kolo« u Spljetu, jer on »nije zabacio i negirao kulturnu borbu«. Nac. je pokret »nakon nekoliko mjeseci sistematskog rada u organizaciji i izvan nje, uspio preko očekivanja«. Kako je taj pokret »zaigrao najjače kolo« u Spljetu vidi se po tomu najbolje, što »nacijonalisti« do danas nemaju organizacije. A mjesto »nakon nekoliko mjeseci sistematskog rada u organizaciji i izvan nje, uspio je preko očekivanja«, bolje bi pristajalo i sasma istinito bilo — nakon 1 ili 2 predavanja i 2. broja »Ujedinjenja« sjajno je usnuo. Priznajemo, da je »nacij. pokret« »nailazio na osobite simpatije«, kao što svaka moderna glupost nađe odziva u Spljetu. Inače o »gustim redovima« njihovog pokreta u borbi protiv »puzavaca i kruhoboraca« mi dosad nijesmo imali pojma i zahvaljujemo gosp. dopisniku što nas je uputio. Jao gustih li redova! Dalje se opaža, da gosp. dopisnik, nasljeđujuć prvašnje, ne može stati bez besmislenih riječi o klerikalnom pokretu, stavljajuć mu na čelo Szilvasa i Antonija uz Alfirevića. »Nama je drago, da se je ovamošnje klerikalno daštvo potpuno upreglo pod kola anacijonalnih elemenata« — zaključuje dopisnik, koji sam ne videći naših nacijonalnih (ne »nacijonalističkih«) istupa hoće da nesavijesnim piskaranjem zaslijepi čitače bez dubljih pogleda.

Ja zaključujem. Pametnije bi uradili »nacijonalisti«, sa svojim dopisnikom na čelu, da počnu već jednom raditi za svoj pokret, koji »nailazi na osobite simpatije«. Međutim mi strpljivo čekamo, da vidimo »najjača kola« i »sistematski rad«.

N—ca B.

ZBOR DUHOVNE MLADEĆI U SENJU. Na III. redovitoj sjednici, držanoj dne 29. V., izabrao je naš »Zbor« za buduću godinu ovaj odbor: Predsjednik: Joso Benac, bog. II. god.; tajnik: Luka Malinarić, bog. III.; blagajnik: Dane Došen, bog. IV.; knjižničar: Vladimir Vuić, bog. IV.; arhivar: Ivan Butorac. bog. I.; revizori: Josip Linić bog. IV.; Dragutin Fifka, bog. III.

PRAG. Česi za »Maticu Školsku«. Troje je potrebno za rat: novaca, novaca i opet novaca. A mi ratujemo, ne dane i mjesece nego i godine. Ratujemo u Slavoniji, u Istri; da, po svim hrvatskim zemljama ratujemo protiv tudinaca. Ali za taj rat treba obilno materijalnih sredstava. Mi za naše narodnoobranbene institucije skupljamo prinose na narodni blagdan i kod drugih zgoda. No sve to još nije dosta; tu bi trebalo još žilavije i agilnije raditi. Eto kako rade Česi. U njih je »Matica Školska«, što u nas recimo H. N. Straža ili istarska Družba, pa kuda se okrenete vidite one tipične bijelo, plavo, crveno obojene limene kutijice za sabiranje novaca. Svuda ih nalazite: po prostorijama društava, po gostionama i kavanama. No to ipak nije sve. Kad kutija samo onako tamo stoji, ne će baš svak' u nju štogod baciti, zato se svagdje, gdje ima više svijeta, nađe tkogod te uzme kutiju i obilazi njome među ljudima govoreći: »Za Maticu«. A ljudi, kad ih baš traži: daj krajcaru, vade novčarku i daju. Tako n. pr. dođeš na sklizalište, i baš se spremaš da poletiš na led, kad eto jednog, potresa onu poznatu limenu kutiju, da novac zvoni, i traži te da daš štogod za »Maticu«. Na dan Svih Svetih vidio sam pred ulazom u groblje kojih petnaest ljudi, sve gospoda, gdje se poredali u red, a svaki drži po jednu matičinu kutiju. Ako prođeš jednog, zaustavlja te drugi.

U taj bi se primjer morali i kod nas ugledati. Nije dosta sakupljati tek na narodni blagdan i u osobitim zgodama, nego uvijek, uvijek i svagdje, jer troje je potrebno za rat: novaca, novaca i opet novaca. A mi vodimo dugotrajni rat za djecu našu...

Slavoljub.

Širite „Luč“, „Hrvatsku Stražu“ „Hrv. Prosvjetu“ i „Riječke novine“.

Odgovorni urednik: Iv. Krst. Lovričck. Hrvatska tiskara d. d.